

50024

+

AKADÉMIAI
ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI

ERDEY-GRÚZ TIBOR
FŐTITKÁR

1951 JANUÁR — FEBRUÁR

LVIII. KÖTET — 483. FÜZET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST 1951.

TARTALOMJEGYZÉK

az 1951. évfolyamról

LVIII. KÖTET. 483–490. FÜZET

A Kongresszus elé.....	1
Sz. I. Vavilov akadémikus halála	2
Ünnepi Összes-ülés I. V. Sztálin 71. születésnapja alkalmából P. D. Krajevskij előadása.....	6
A Magyar Tudományos Akadémia Alkalmazott Matematikai Intézetének fel- adatairól	
Írta: Rényi Alfréd lev. tag	20
Beszámoló a Biológiai és Agrártudományi (IV.) Osztály Rendkívüli Üléséről	
Írta: dr. Bálint Andor	27
Mezőgazdasági Tudományos Tanácskozás	29
Erdei Ferenc miniszter előadása	29
Máthé Imre agrártudományi egyetemi rektor előadása	33
Határozat	39
Szemle: Két Könyv a Szovjet Tudományról (A. Gy.).....	41
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek.....	45
Az Akadémia Hírei	50
A Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusa után	53
Az Akadémia Elnökének felszólalása a Kongresszuson	60
Néhány megjegyzés a <u>könyvekről</u>	
Írta: Sz. I. Vavilov	62
A marxizmus-leninizmus a dogmatizmus és a bibliamagyarázás ellen	
Írta: Ju. Zsdanov	67
A Magyar Tudományos Akadémia Elektronmikroszkóp Laboratóriuma	
Írta: Dr. Gerendás Mihály	75
A Magyar Tudományos Akadémia helyesírási bizottságának munkája	
Írta: Benkő Lóránd	82
A Román Népköztársaság Tudományos Akadémiája	
Írta: Savulescu Traian.....	86
<u>Az aspiranturáról</u>	
Írta: Rényi Alfréd lev. tag	95
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek.....	100
Az Akadémia hírei	102
Békenagygyűlés	105
Ligeti Lajos akadémikus beszéde: »A békeharc ügye a tudósok ügye« ..	106
Határozati javaslat	117
A Magyar Szovjet Barátság Hónapja	
Az Elnökség fogadása	119
A Magyar Szovjet Barátság Hónapja	
Ünnepi ülés	122
V. P. Nyikityin akadémikus előadása: »A szovjet tudomány a nép szol- gálatában«	124
A Magyar Szovjet Barátság Hónapja	
P. A. Baranov előadása: »A szovjet biológia találkozása a morgánista biológiával«	131
Az 1951. évi Kossuth-díjak	138

<u>Belső tudományos kádertartalékaink</u>	
Írta: Hevesi Gyula lev. tag'	154
A természettudományok az új Kínában	
Írta: Csu-Ko-Csing	159
A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete	
Írta: Telegdi Zsigmond	163
Szemle:	
Pavlov válogatott művei (Zádor Imre)	169
A Magyar Történelmi Bibliográfia első kötetei. (Ember Győző lev. tag)	184
Az Akadémia hírei	186
Az Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	187
Nagy erő a szocializmusért vívott harcban	193
A Magyar Szovjet Barátság Hónapja	
A szovjet tudomány és technika vezető szerepe a hegesztés fejlesztésében	
Írta: V. P. Nyikityin akadémikus	196
A Magyar Szovjet Barátság Hónapja	
A növényvilág keletkezése és fejlődése	
Írta: P. Baranov a Sz. U. Tud. Akadémiájának lev. tagja	207
A Magyar Szovjet Barátság Hónapja	
A szovjet vendégek látogatásai	217
A Magyar Tudományos Akadémia Csillagvizsgáló Intézete	
Írta: Detre László	220
A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának új elnöke	226
Az Akadémia Könyv- és Folyóiratbizottságának munkája	
Írta: Straub F. Brunó akadémikus	228
A lengyel tudománykongresszus	
Írta: Czeslaw Komarnicki	233
Az Akadémia Ünnepi Hetének sajtóvisszhangjából	
A tudományos tervezés kérdései Magyarországon	
Írta: Marcel Prenant	237
<u>Kutató intézetek névsora és címe</u>	246
<u>Az Akadémia állandó bizottságai</u>	250
Hatalmas eszmei fegyver	
Írta: A. N. Nyeszmejanov akadémikus	257
Együttes ülés I. V. Sztálin nyelvtudományi munkái megjelenésének egyéves	
évfordulója alkalmából	
A történelmi materializmus alkotó továbbfejlesztése Sztálin nyelvtudományi munkáiban	
Írta: Fogarasi Béla akadémikus	261
A Magyar Tudományos Akadémia Tihanyi Biológiai Kutató Intézete	
Írta: Horváth János	272
Az Akadémia halottja	
Illyés Géza akadémikus halála	277
Felolvasó ülések:	
I. Osztály	279
II. Osztály	281
III. Osztály	284
IV. Osztály. Agrártudományi Alosztály	286
IV. Osztály. Biológiai Alosztály	290
V. Osztály	296
VI. Osztály	300
A III. és VI. Osztály vegyészcsoportja	305
Az Akadémiai Könyvtár hírei	310
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	333
Az Akadémia hírei	337
A tudomány »eladminisztrálása« ellen, az alkotó szellemű tudományos munkáért	
Írta: I. P. Bargyin akadémikus	341
Tudományos eredmények a Szovjetunióban	
Írta: A. V. Topesijev akadémikus	347
Együttes ülés I. V. Sztálin nyelvtudományi munkái megjelenésének egyéves	
évfordulója alkalmából	

Mit tettünk és mit tegyünk, a nyelvtudomány ügyében a Sztálin teremtette fordulat után?	
Írta : Pais Dezső akadémikus	374
Irodalom és művészet, mint felépítmény	
Írta : Lukács György akadémikus	384
A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkájáról	
Írta : Pach Zsigmond Pál	401
Az Albán Népköztársaság Tudományos Intézete	406
Szemle : P. Sz. Kudrjacev : A fizika története. (Novobátzky Károly akadémikus)	417
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	426
Az Akadémia Nagygyűlése elé	437
Az ötéves tudományos terv	440
A szovjet tudomány a békét és a nép javát szolgálja	
Írta : A. Nyeszmejanov akadémikus	446
✓ Az új tudományos címek és fokozatok	
Írták : Rényi Alfréd és Tolnai Gábor lev. tagok	452
A Magyar Tudományos Akadémia 1951. évi Nagygyűlése tudományos üléseinek programja	460
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	470
Az Akadémia hírei	474
Az Akadémia belső tagjai	477
CX. Nagygyűlés	
✓ Megnyitó ülés	483
Tudományszervezésünk időszerű kérdései	
Erdey-Gruz Tibor főtitkár előadása	489
CX. Nagygyűlés	
Az osztályok ülésszakai	505
CX. Nagygyűlés	
A Magyar Tudományos Akadémia évi rendes közgyűlése	506
CX. Nagygyűlés	
Záróülés	
A szovjet tudomány a békéért folytatott harcban	537
V. P. Nyikityin akadémikus előadása	549
CX. Nagygyűlés	
A Nagygyűlés egyéb eseményei	563
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	567
Az Akadémia hírei	568

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

SZERKESZTI: ERDEY-GRÚZ TIBOR

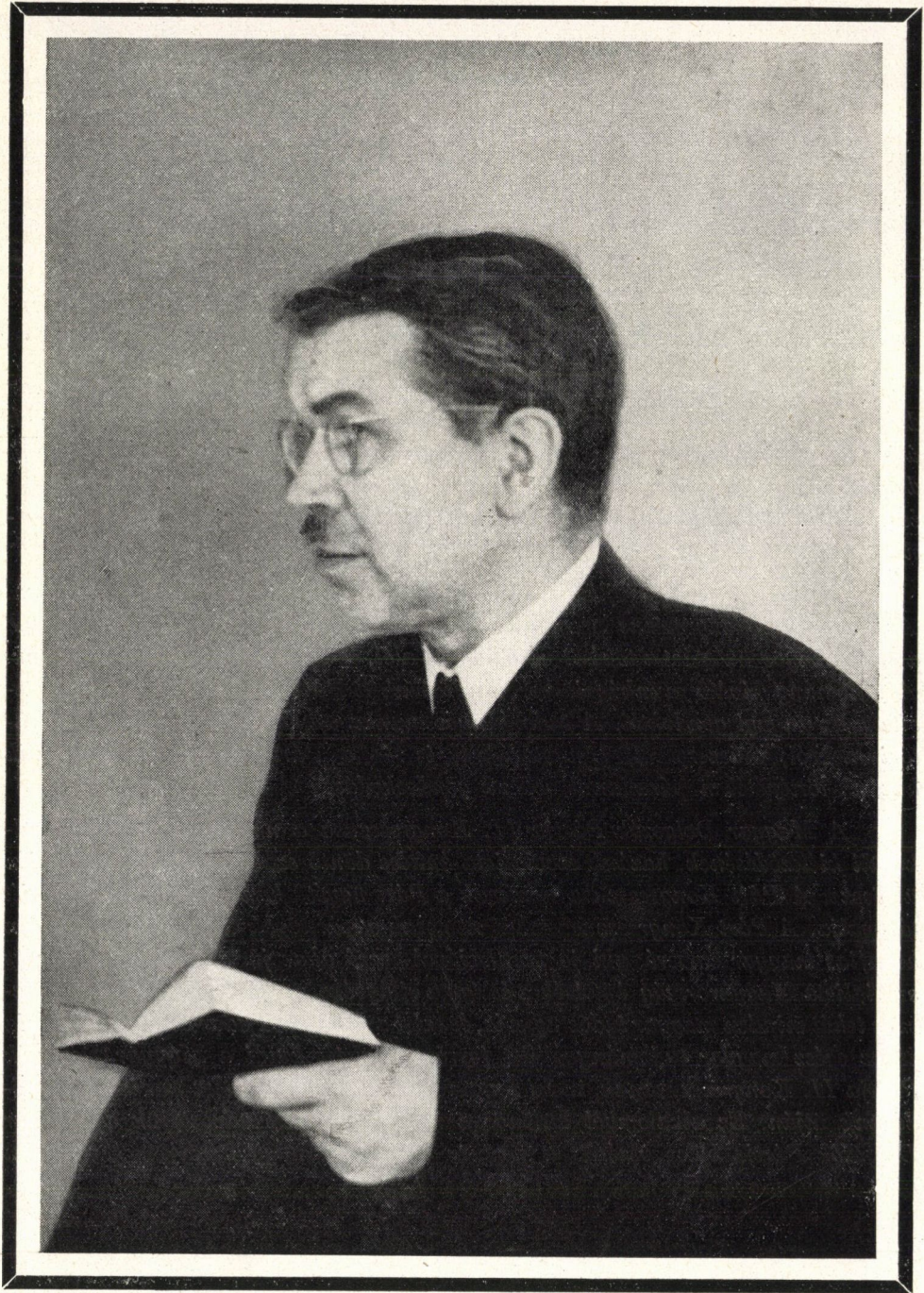
LVIII. KÖTET * 1951

A KONGRESSZUS ELÉ

A Magyar Dolgozók Pártja első Kongresszusa óta eltelt időben a magyar dolgozó nép hatalmas léptekkel haladt előre a népi demokrácia megszilárdításának útján a szocializmus építése felé. A Kongresszus útmutatásai alapján hazánk dolgozó népe óriási mértékben fejlesztette tovább iparunkat és mezőgazdaságunkat, és egyúttal nagy győzelmeket ért el a kultúra továbbfejlesztésének és terjesztésének terén.

Különösen nagy fejlődés történt Magyarország tudományos életében. Az Egyesülési Kongresszus programjának útmutatásai alapján felszabadítottuk a tudományos kutatást a tőkétől való függés alól, és a nép szolgálatába állítottuk. A tudomány kiváló munkásait kormányzatunk a Párt kezdeményezésére mentesítette az anyagi gondoktól. A tudományos munka anyagi feltételeiről — laboratóriumokról, műszerekről, könyvtárakról is — a Párt útmutatására történik hazánk történetében páratlanul bőkezű gondoskodás.

A Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusa a nemzetközi helyzet rendkívüli kiéleződésének, hazánk szocialista építése döntő szakasza elérésének idején ül össze. A Párt Kongresszusa nemcsak a Párt ügyét, hanem országunk jövőjét tárgyalja. A Párt Kongresszusa tehát nemcsak a párttagok ügye, hanem minden hazafias magyar emberé, aki jó munkájával hozzá akar járulni a boldog és erős szocialista Magyarország építéséhez és így a világbéke megvédéséhez. A Kongresszus tehát minden magyar tudós ügye is, és ezért a Magyar Tudományos Akadémia és az egész magyar tudományos élet forró üdvözlét küldi a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusának, mely rendkívül fontos állomás lesz szocialista fejlődésünk útján. Ez alkalomból különösen meleg szeretettel üdvözljük a Magyar Dolgozók Pártja bölcs vezérét, a magyar tudomány nagy barátját, S z t á l i n kiváló tanítványát R á k o s i M á t y á s t !

SZERGEJ IVANOVICS VAVILOV

1951. január 25-én a Szovjetunió Minisztertanácsa és a Szovjetunió Kommunista (Bolshevik) Pártja Központi Bizottsága közölte, hogy Moszkvában 60. életévében, súlyos betegség után elhunyt *Szergej Ivanovics Vavilov* akadémikus, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Tudományos Akadémiájának elnöke.

A Magyar Tudományos Akadémia elnöke *Rusznák István* r. tag a következő táviratot intézte a Szovjetunió Tudományos Akadémia Elnökségéhez S z. I. *Vavilov* halála alkalmából:

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnökségének, Moszkva

Mély megrendüléssel vettük a hírt, hogy *Szergej Ivanovics Vavilov*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke, a kiváló tudós, a béke kimagasló harcosa, alkotó erejének teljében elhunyt. *Szergej Ivanovics Vavilov*, a proletariátus világnézetének meggyőző propagandistája, a tudományos munka nagytehetségű szervezője, a mi számunkra is igen nagy segítséget nyújtott értékes tanácsaival és baráti útmutatásaival. Nem csekély mértékben az ő segítségének is köszönhető, hogy ma Akadémiánk egygé forrott dolgozó népünkkel.

Amikor kérjük, hogy a világ haladó tudományát ért nagy veszteség alkalmából fogadják legteljesebb részvétünket, egyben ki kell jelentenünk, hogy *Szergej Ivanovics Vavilov* élete és tevékenysége a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának élén, bennünket egyre újabb eredményekre fog sarkalni abban a harcban, melyet a haladó tudomány diadaláért vívunk. *Szergej Ivanovics Vavilov* emléke és barátsága, mely őt hozzánk fűzte, arra kötelez bennünket, hogy még bátrabban haladjunk előre azon az úton, amelyet a Szovjetunió Tudományos Akadémiája jelölt meg a tudomány minden munkása számára: kérlelhetetlen harc az újért, a haladásért, a forradalmiért a tudományban, e tudomány eredményeinek a szocialista építés szolgálatába való állítása és engesztelhetetlen, ingadozás nélküli harc a béke ellenségei ellen, a nagy *Sztálin* vezetésével.

Rusznák István
A Magyar Tudományos Akadémia
elnöke

SZERGEJ IVANOVICS VAVILOV

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája a Pravdában méltatást közölt az elhunyt Sz. I. Vavilovról. A méltatás a többi között ezeket mondja:

Súlyos veszteség érte a szovjet tudományt. Alkotóerejének teljében meghalt *Szergej Ivanovics Vavilov* akadémikus, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának küldötte, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke, a kiváló tudós, állami és közéleti személyiség, az élenjáró szovjet tudomány fáradhatatlan harcosa, a kommunizmus nagy eszméinek lelkes hirdetője.

Szergej Ivanovics Vavilov 1891-ben született Moszkvában, 1909-ben beiratkozott a moszkvai egyetemre, ahol *P. N. Lebegyev*, a nagy orosz fizikus irányításával dolgozott és tanult. Az egyetem elvégzése után, 1914-ben felajánlották *Vavilovnak*, maradjon az egyetemen, a fizikai tanszék kebelében. *Vavilov* azonban elutasította ezt a javaslatot, és több más haladó tudóssal együtt elhagyta az egyetemet, tiltakozásul az ellen, hogy a rendőrség üldözte a haladó tudósokat.

Szergej Ivanovics Vavilov, a tudós és szervező nagyszerű képességei a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után bontakoztak ki teljes egészükben, amikor az országban kialakultak a tudomány fejlődése számára különösen kedvező körülmények. *Vavilov* a forradalom első napjaitól kezdve hatalmas pedagógiai és tudományos kutató munkát folytatott. Körülbelül száz tudományos munkát írt, főleg a fizikai optika kérdéseiről.

Vavilov mélyreható elméleti kutatásai alapján, közvetlen irányítása mellett dolgozták ki az úgynevezett nappali, vagy hidegfényű lámpák előállításának technológiáját. Ezek a lámpák mind gazdasági, mind fénytechnikai szempontból fölényben vannak az izzólámpákkal szemben. *Vavilov* kezdeményezésére széles körben alkalmazták a vegyészeten, az orvostudományban, az ásványtanban, az élelmiszeriparban, a fémfeldolgozóiparban és több más iparágban az anyagelemzés újfajta módszerét — a lumineszcenciás analízist.

Különösen nagy jelentősége van mind az elméleti tudomány, mind a gyakorlat szempontjából, *Vavilov* és tanítványai felfedezésének az elektronoknak az anyagban a fény sebességénél nagyobb sebességgel való mozgásáról.

Szergej Ivanovics Vavilovot ezekért a kiváló munkáiért kétszer tüntették ki *Sztálin*-díjjal. *Vavilov* minden erejével az élenjáró szovjet tudomány fejlesztését szolgálta, szüntelenül harcolt mindenért, ami új és haladó tudományban, a megsontosodottság, a rutin és a könyvmolyság ellen.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának intézményei *Szergej Ivanovics Vavilov* vezetése alatt nagyszerű eredményeket értek el annak a törté-

nelmi feladatnak teljesítésében, melyet *I. V. Sztálin* állított a szovjet tudósok elé — hogy a legrövidebb időn belül ne csak utólérjék, hanem túl is haladják a külföldi tudomány eredményeit.

Messzemenően ismert *Vavilov* tevékenysége, amelyet az egész világ békéjéért folytatott. Az a tény, hogy *Vavilov* fenntartás nélkül szolgálta *Lenin* és *Sztálin* nagy ügyét és a szovjet nép létérdekeit, kivívta számára a szovjet ország dolgozóinak mély tiszteletét és szeretetét.

Vavilovot 1935 óta több ízben választották meg a leningrádi és a moszkvai városi tanács küldöttjévé. Küldötte volt az Oroszországi Szövetségi Szovjet Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának, valamint a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának is.

A szovjet kormány nagyra értékelte *Vavilov* akadémikus kiváló érdemeit és a Szovjetunió több rendjelét és kitüntetését adományozta neki.

A szovjet nép mély tisztelettel fog adózni *Szergej Ivanovics Vavilov*, a kiváló tudós és hazafi emlékének, aki minden erejét és tudását a kommunizmus felépítése nagy ügyének szentelte.

ÜNNEPI ÖSSZES ÜLÉS

I. V. Sztálin 71. születésnapja alkalmából

A Magyar Tudományos Akadémia 1950. december 21-én I. V. Sztálin 71. születésnapja alkalmából Ünnepi Összes Ülést rendezett, amelyen P. D. Krajevcszkij az Egyetemi Orosz Intézet igazgatója a következő előadást tartotta :

SZTÁLIN ALAKJA A SZOVJETUNIO NÉPKÖLTÉSZETÉBEN

1879. december 21-én egy régi grúz városkában, a Kura-hegység aranyló-ragyogó völgyében, Gori városában megszületett az az ember, akinek neve hazánk népeinek zászlaja lett a kommunizmus felépítéséért folyó harcban, akinek neve a népek barátságának szimbóluma, örömünk és boldogságunk forrása lett. Ez a név úgy ragyog a világnak a kapitalizmus által még leigázott népei előtt, mint a szabadság tündöklő fáklyája, és zeng, mint félelmetes figyelemzetés a kizsákmányolók és leigázók pusztulásra ítélt osztálya felé.

Ez a név — *Sztálin*.

A világ dolgozói gondolataikkal és szívükkel a nagy *Sztálin*hoz fordulnak, mint a békébe, a szabad alkotó munkába, a boldog örömteli életbe vetett hitük és reményük megtestesítőjéhez.

A nép gondolatai *Sztálin*ről korunk népköltészetében jutottak legmélyebb és legteljesebb kifejezésre.

A népművészet és a szépirodalom legkiválóbb alkotásai mindenkor a nép legmélyebb és legmeghittebb gondolatait, várankozásait és reményeit fejezték ki. A népművészetben megnyilvánuló népi hős köré font gondolatok jöttek a legmélyebbről. Ez a gondolat a bölcsekről, titánokról, vitézekről, daliákról szóló legendákban jutott kifejezésre. Elegendő utalnunk az orosz hősi epika alkotásaira és más népek eposzaira, elegendő az eposz olyan hőseit megemlíteni, mint *Ilja Muromec*, *David Szuszunszkij*, *Avlangyil*, *Tariel* és mások, s máris meggyőződhetünk arról, mit jelentettek ezek a hősök a nép számára, amely valósággal a szíve mélyéből keltette életre, és a legkiválóbb tulajdonságokkal ruházta fel ezeket a hősöket.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom szétzúzta népeink tőkés leigázásának gazdasági és szellemi láncait, megvalósította népeink ezeréves reményeit és vágyait, életre keltette új alkotó erőit és képességeit. Fényesen tanuskodik erről népeink kultúrájának, a »formájára nemzeti és tartalmára szocialista« kultúrának rohamos fejlődése, a Szovjetunio népművészetének és irodalmának rendkívül nagyarányú felvirágzása.

Lángoló és csengő, méltósággal és nemeslelkűséggel áthatott dalokat énekelnek a mi országunkban, amelyek tele vannak erővel és lüktető élettel, hazaszeretettel és a haza ellenségei iránti gyűlölet szent érzésével. A szo-

cialista forradalomról szóló dalok ezek, amely országunkat népeink gyöngéd, szerető anyjává tette; a népek törhetetlen barátságáról, szeretett hazájuk minden ellensége elleni önfeláldozó megvédelmezésének készségéről szóló dalok ezek, nagyszerű embereinkről, hősi tetteikről és a munkában aratott sikereikről beszélnek; és végül sokmillós tömegeknek a Bolsevik Párt és vezetői iránt érzett szeretetének dalai ezek.

Mennyi kiváló, nagy művészi értékű művet alkottak szovjet íróink és költőink népünk életéről és arról a harcról, melyet a Bolsevik Párt vezetésével a kommunista társadalmat építő szovjet nép folytat!

Különösen széles azoknak a daloknak, mondáknak és poémáknak a köre, amelyek *Leninről* és *Sztálinról* szólnak. Hatalmas hazánk minden népének nyelvén szólnak a dalok nagy vezéreinkről, hazánk boldogságának megteremtőiről. Orosz és ukrán elbeszélők és énekesek, azerbajdzsán és dagesztán asugok, örmény guszánok, kirgiz és kazah akinok, jakut és burjat-mongol olengohutok, hazánk minden népének dalnokai, költői és írói nagy vezéreink alakjától lelkesítve írják dalaikat, mondáikat, poémáikat, elbeszéléseiket és színdarabjaikat.

Lenin és *Sztálin* — nem epizódikus alakjai a népköltészetnek és irodalomnak. Századokon át fognak élni, halhatatlanok, amint halhatatlanok nagy tetteik is. A népművészet sohasem a valóságtól elszakítva, sohasem elszigetelten ábrázolja ezeket a hősokeket, hanem korunkkal, életünknek szocialista alapokon történt hatalmas átalakulásaival, a nép termelési és harci sikereivel kapcsolatban. A népköltészet tehát nagy vezéreink alakját törhetetlen, lelkes tevékenységük sokoldalúságában örökíti meg, mindent átfogó emberi zsenijük minden oldalának sokoldalú és teljes felfedésére törekszik.

Régebben a daliák, bölcsék és titánok köré fonódó népi gondolat, ami a hősi eposz alapját képezte, a nép romantikus törekvése, ábrándja volt; a saját erejének és abba a jobb életbe vetett hitének az érzése volt ez, amelynek a kivívásában ezek a hősök segítének majd a népnek. Amikor a Nagy Októberi Szocialista Forradalom megvalósította a nép ezeréves várakozásait és ábrándjait, és ugyanakkor megvalósult a népnek a vezérről alkotott évszázados gondolata. *Lenin* és *Sztálin* alakja úgy jelenik meg a népművészetünkben és a szovjet irodalomban, mint az új típusú vezér alakja, akinek történelmi tevékenysége a nép legjobb reményeit, a dolgozó tömegek leghőbb vágyait testesítette meg reálistan, teljesen és tökéletesen.

A forradalmi gondolat és a tett titánjaiban, *Leninben* és *Sztálinban*, megtestesült a munkásosztály törhetetlen akarata, a dolgozó tömegeknek a szabad, alkotó munka, az örömteli és boldog élet kiharcolására irányuló akarata.

Éppen ezért Lenin és Sztálin úgy jelennek meg a népművészetben, mint a tartalom és jelentőség szempontjából legnagyobb hősök, akiknek neve legközelebb áll a néphez. Lenin és Sztálin népünk mindene: jelene is, jövője is. Ez a két név — felhívás és lobogó, ez a két név annak a fénynek a forrása, amely az új világot beragyogja.

Lenint és *Sztálint* a népművészet egy egységnek fogja fel. *Lenin* és *Sztálin* — elválaszthatatlanok. Mint a nép tudatában, ugyanígy a népi énekesek műveiben úgy szerepel *Sztálin*, mint a ma *Leninje*:

*Lenin, mint napfény a földre ragyog,
Sztálinban lenini lángész lobog . . .*

írja Kazahsztan népi énekes, *Dzsambul Dzsabijev*.

Az eszmék közössége és egysége, a szocialista forradalom céljainak, útjainak és sorsának ugyanaz az értelmezése — ez az a vonás, amelyet a népköltészet mindenekelőtt feltüntet a nagy vezérek alakjában.

Sztálin mindenkor a *Lenin* hagyatékaihoz való hűségre, a leninizmusra való hűségre tanította a népet, s maga adott elsőnek példát erre a hűségre. Emlékezzenek vezérünknek 1924. január 26-án a Szovjetek II. Összövetségi Kongresszusán *Lenin* halála után elmondott beszédére, amelyet a nép *Lenin* sírjánál tett sztálini eskünek nevezett el. A leninisták pártja nevében *Sztálin* esküt tett, hogy hűek lesznek *Lenin* hagyatékaihoz, hogy erejüket és életüket nem kimélve harcolni fognak *Lenin* végakaratainak teljesítéséért. A nép *Sztálin* esküjét az ő egyéni esküjének tekinti, a »bölcs, egyszerű, történelmi jelentőségű szavakat« pedig, amelyek élő valósággá váltak, úgy értékeli, mint az *Iljics* hagyatékához való hűség bizonyítékát.

*S élő tanúk mi, láthatjuk szemünkkel,
Hogy él az eskü s harcra buzdító
És tett lesz, mint szívünkben énekünk kel,
Az egyszerű, bölcs történelmi szó.
Mint napsütötte, dús termésű kertben,
Pezsdül az élet a gyárban, földeken,
És nappal, éjjel s új hajnalra kelten
Őrt áll a harcos. bátran, délcegen.
Győzelmi zászló leng *Sztálin* kezében,
Alá sereglik ez a hősi nép.
Ő esküt tett — s mi esküszünk utána:
Lenin lelkének nem lobbant ki lángja,
Nagy *Sztálin*unkra hagyta nagy szívét.*

(*Dzsambul*: Ének az esküről.)

A *Lenin* iránti, a leninizmus iránti hűség minden művet áthat, mely a nagy vezérekről szól, és különösképpen kifejezésre jut a »Két sólyom« című ukrán dalban. *Lenin*, mikor *Sztálintól* búcsúzik, elhaló szavakkal fordul barátjához és harcostársához :

»Acélszárnyú sólyom, El kell immár válni, Minden harc és munka Te reád fog szállni.«	<i>S</i> válaszolt a másik: »Ne aggódjon szíved, Mégfogadtuk: híven Folytatjuk mi műved.«
---	--

A nép *Sztálinról* szóló éneke — a *Lenin* hagyatéka iránti hűség, a *Lenin* iránti hűség himnusza, a leninizmus iránti hűség himnusza.

Lenint és *Sztálint* úgy mutatja be a népköltészet, mint a világ lángelméit, mint az emberiség történelmi haladó fejlődésének lángelméit. A nép saját vezéreit, saját »hegyi sasait« látja bennük, akinek tevékenységében harmonikusan egybeolvadnak a tevékeny realizmus alkotó elemei, s a vezérek olyan új tulajdonságai valósulnak meg, amelyeket korunk sajátosságai, a szocialista forradalom sajátosságai hoztak létre.

Leninről mondott beszédeiben és emlékezéseiben *Sztálin* feltárta *Lenin*nek, az embernek és vezérnek az alakját, akit a legszorosabb kapcsolatok fűztek a néphez, aki egyesített magában mindent, ami tiszta és becsületes, ami eszmei, igaz és haladó ; a vezérnek, a materialista optimistának az alakja ez, aki ugyanaz emberi és állami-politikai ügyeiben, tevékeny és hajthatatlan

az új élet építésében, és kérlelhetetlen a nép ellenségeivel, a szocialista haza ellenségeivel szemben.

Abban az egyszerű és bölcs beszédben, amelyet a sztálini választókerület gyűlésén a választásokat megelőző napon, 1937. december 11-én *Sztálin* elvtárs elmondott, világosan megjelölte azokat a követelményeket, amelyeket a népnek képviselői, vezetői iránt támasztania kell :

»A választóknak, a népnek azt kell követelniök képviselőiktől, hogy maradjanak feladataik magaslatán ; hogy munkájukban ne süllyedjenek le a politikai nyárspolgárok színvonalára ; hogy a lenini típusú politikai vezetők posztját töltsék be ; hogy ugyanolyan félreérthetetlen és határozott vezetők legyenek, mint *Lenin* ; hogy ugyanolyan félelmet nem ismerők legyenek a harcban és könyörtelenek a nép ellenségeivel szemben, amilyen *Lenin* volt ; hogy mentesek legyenek minden pániktól, mindentől, ami csak hasonlít is a pánikhoz, amikor a helyzet bonyolulttá kezd válni és a láthatáron valamiféle veszély rajzolódik ki, hogy ők is mentesek legyenek a pániknak még az árnyékától is, mint ahogy mentes volt *Lenin* ; hogy bonyolult kérdések eldöntésénél, amikor mindenirányú tájékozódásra van szükség, és minden kedvező és kedvezőtlen körülményt minden oldalról számba kell venni, ugyanolyan bölcssek és megfontoltak legyenek, amilyen *Lenin* volt ; hogy ugyanolyan igazságosak és becsületesek legyenek, mint volt *Lenin*, hogy ugyanúgy szeressék népüket, mint szerette népét *Lenin*.«

Leninnek ezek a vonásai teljes mértékben jellemzők *Sztálinra*. A népköltészet és az irodalom úgy mutatja be ezeket a tulajdonságokat, mint sztálini vonásokat. Mérheterlen világosságot, határozottságot, éles elmét, félelmet nem ismerő magatartást a harcban és kérlelhetetlenséget az ellenséggel szemben, igazságot, becsületességet, népe iránti szeretetet, és még sok más népszerű vonást dicsőít a nép *Sztálin* alakjában. s úgy értékeli őt, mint az újtípusú politikai vezető ragyogó eszményképét.

1924. január 28-án a Kreml tanfolyamhallgatóinak estélyén mondott beszédben *Sztálin* elvtárs úgy jellemezte *Lenint*, mint egy magasabb típusú vezetőt, mint egy »kőszálist a harcban, aki nem ismer félelmet és bátran vezeti a Pártot előre az orosz forradalmi mozgalom felderítetlen útjain.« Ez a jellemzés vezéreink népi értékelése lett. A »kőszálist sas« alakját népünk *Sztálinra* is vonatkoztatja.

*Boldogságunk élő záloga
A vezérsas-ébersége.*

— mondja egy népdal.

Georgij Leonidze »a világ ragyogó lángelméjének« nevezi *Sztálint*, majd ezt írja :

*Boldogítani e rab nemzedéket
Téged kaptunk vigaszunkra, téged
Szárnyainknak büszke röpte te!
Te vagy zászlónk, ahol viadal van,
Te sasunk a harsogó viharban,
S gyémánt tűz szemed tekintete.*

Az »Acélszárnyak« című tadzsik dal ugyancsak »nagy sasnak« nevezi *Sztálint* »aki sok ifjú sast vezet.«

*Sztálin — sas, mely fiait dicsőségre szoktatja,
Sztálin — sas, mely fiait fészket rakni tanítja.*

A nagy vezér hű-jellemzését adta 1934-ben »A szocializmus igazsága.« c. cikkében *A. M. Gorkij* aki arról ábrándozott, hogy megalkotja *Sztálin* elvtárs művészi képét :

»... Folyton és egyre gyorsabban nő a világon *Ioszif Sztálinnak*, annak az embernek a jelentősége, aki a legalaposabban elsajátította tanítójának és munkatársának erejét és bátorságát, s immár tíz éve méltóképpen helyettesíti őt a Párt vezérének rendkívül nehéz posztján ; ő mindenkinél jobban megértette: valóban megingathatatlanul forradalmi-alkotó erő csak az egyenes-vonalú, a valóban és tisztán proletár erő lehet, amelyet *Lenin* fedett fel, és ő keltett lángra. Kiválóan megszervezett akarata, a nagy teoretikus átható elméje, a tehetséges gazda bátorsága, a valódi forradalmár kezdeményező ereje, aki finom érzékkel tud tájékozódni a sokféle emberi jellemek között, s míg a legjobbakat neveli, könyörtelenül tud harcolni azok ellen, akik megkísérlik gyorsléptű fejlődésünket akadályozni, — ezek azok a tulajdonságai, amelyek *Lenin* helyére állították.«

Vezéreink fentebb említett tulajdonságai nem úgy tárulnak fel, mint egyéni tulajdonságaik, hanem mint a kommunista világnézet sajátosságai, mint a szocialista forradalom vezéreinek történelmileg új vonásai, akik tevékenységükben a történelem logikájára és igazságára támaszkodnak, és megtestesítették magukban a munkásosztály hatalmas és nemes szenvedélyét, történelmi igazát és mély bölcsességét, rettenthetetlen bátorságát és merészségét, azét a munkásosztályét, amely hivatva van önmaga felszabadításával az egész emberiségnek a kizsákmányolástól és rabságtól való megszabadítására.

A Sztálinról szóló népdal—a párt »közszázi sasához« szóló dal, a magasabb típusú vezető dicsőítő dala, a vezér nagyságát magasztalja, aki megtestesítette magában a munkásosztály minden nagyszerű és hősi vonását, s bátran és magabiztosan vezeti a világ első szocialista államát a Lenin által kijelölt úton.

A népi énekesek, költők és írók *Sztálin* elvtársat kiváló bölcsnek nevezik, s magasztalják ragyogó, igazságos elméjét.

Sztálin úgy él a nép tudatában, mint a gondolat titánja, mint a haladó tudomány lángelméje, azé a tudományé, amely nem határolja el magát a néptől, nem tartja magát távol a néptől, hanem kész szolgálni a népet, kész a népnek a tudomány vívmányait átadni (*»Sztálin : Beszéd a főiskolák tudományos munkásainak fogadásán a Kremlben.«*)

Sztálin elvtárs tevékenységében a nép egyszersmind az igazság ezeréves keresésének eredményét, az igazságnak az álnokság fölött aratott győzelmét látja.

*Szebben süt a nap is
Erre a világra,
Amióta a Kremlben
Sztálin apánk látja.*

*Sose fürdött annyi csillag
Az ég kék tavában,
Mint ahány nagy gondolat van
Sztálinunk agyában.*

Ezt mondja az egyik ukrán népdal. Ugyanez a gondolat jut kifejezésre a »Milliók követnek téged« című dalban.

*Holdnál, csillagoknál
Szebb fényt hint a nap,
Hanem a te elméd, Sztálin,
Fénylőbb, mint a nap.*

*Eltűnik a világosság
A lenyugó nappal,
Csak a te nagy elméd ragyog
Éjjel is, mint nappal.*

Számos költőnél találunk hasonló magasztaló sorokat, így például *Janka Kupalánál*, aki ugyanígy dicsőíti a vezér bölcs elméjét :

*A vörös Kremlből a vezér s barát
Árasztja utunkra száz nap sugarát.*

A vezér bölcsességében a nép egyik legfontosabb jellegzetességét látja a szocialista forradalomnak, mint a történelem megmásíthatatlan, a marxista-leninista elméletben tudományosan felfedett, elismert és megalapozott törvényei alapján megvalósult forradalomnak. *Lenin, Sztálin* s a Párt mindenkor hangoztatták az elmélet rendkívül nagy jelentőségét, a forradalmi öntudat és az élenjáró eszmék fontosságát, az igazság szerepét a szocialista forradalomban. Éppen ezért fordítottak mindig különösen nagy figyelmet a tömegek politikai nevelésére, a marxista-leninista elmélet elsajátítására. Erre tanít *Sztálin* elvtárs is. A Párt XVIII. kongresszusán a következőket mondta: »... van egy tudományág, amelynek ismerete feltétlenül kötelező minden tudományág bolshevikjai számára — ez a marxista-leninista társadalomtudomány, a társadalom fejlődési törvényeiről, a proletárforradalom fejlődési törvényeiről, a szocialista építés fejlődési törvényeiről, a kommunizmus győzelméről szóló tudomány.« *Sztálin* elvtárs egyébként mindig, de különösen a nyelvészetre vonatkozó legutóbbi munkáiban mutatott rá a marxista elmélet tényleges elsajátításának szükségességére, ami feltétlenül elősegíti, hogy jobban tudjunk tájékozódni a valóságban, az életben, s hogy magabiztosabban tudjunk cselekedni. »A marxista-leninista elmélet nem dogma, hanem a cselekvés vezérfonala.«

A vezér ereje tehát abban nyilvánul meg, hogy tevékenységében a leghaladóbb elméletre s a történelem igazságára támaszkodik, és mintegy a történelem nevében, a történelem akaratából vezeti a tömegeket. *Sztálinnak*, mint vezérnek ez a tulajdonsága kifejezésre is jut a népművészetben.

A Sztálinról szóló népdal — a tiszta emberi ész nagyságának dala, az élenjáró felszabadító eszmék himnusza és dicsősége, a történelmi igazság győzelmi erejének dala.

A népköltészet rendkívül határozott, bölcs, rettenthetetlen és bátor embernek rajzolja *Sztálint*. Ezeknek a vonásoknak kell ké ezniök minden szovjet polgár jellemének alapját. Ime, így fejezi ki ezt a gondolatot a grúz népi bölcsesség:

*Minden anya olyan fiút neveljen,
Amilyen te vagy, dicső vezérünk.
Lakjon bátor szív a hősi mellben,
Fusson tőle messziről az ellen.*

I. V. Sztálin élete, amely a rendíthetetlen akarathoz, a jellem szilárdságának és a munkásosztály ügye iránti megingathatatlan hűségnek példaként áll a világ előtt, a határtalan bátorság népmondája lett. *Sztálin* bátorságáról dalolnak a népek dalaikban. A »Sas« című grúz népdal a következőket mondja:

*Hangod riasztóbb, mint az ágyú,
Mely feldörög s halált okád.
Otromba végzet leskelődött
S vadak vicsorgó hada rád.
A villámló acél kezében
Halálra sebzi ellened...
Hegyek fölött, mik égbe nyúlnak,
Száll büszke sasként szellemed.*

A »*Sztálin* dicsősége örök« c. orosz bülna szintén a vezér bátorságáról énekel, aki elhatározta, hogy »hatalmas csatába megy, dolgozó emberekért« :

*Végtelen sötét éjjeleken át,
S világos napokon keresztül,
Gondolkodott, tervezett, készült,
S elhatározta, hogy hatalmas csatába megy,
Hatalmas csatába megy, dolgozó emberekért.*

Leninnel együtt

*Összeültek ketten, tanácskozni kezdtek,
Hogy létrehozzanak egy nagy erős pártot
Egy nagy erősséget: a Bolsevik Pártot,
Hogy vele álljunk ki az egész világért,
Az egész világért, meghalni a népért.*

Amikor »a halál lekaszálta *Lenint*, a vezért,«

*Sztálin megesküdött, szívében élt a cél,
Minden szava erős volt, akár az acél.*

Ebben a bülnában a vezér akaratereje, kemény jelleme, adott szavához való hűsége nyer ábrázolást a vezér ragyogó értelmével együtt.

A sztálini határozottság, az adott szavához való hűsége közmondássá vált :

*Sztálin szava nem hull sohse feledésbe,
Ahogy megígérte, úgy is viszi végbe.*

Amikor a nép Sztálinról énekel — bátorságáról és rettenthetetlenségéről, a vezér mindent legyőző, bölcs és kemény akaratának zeng himnuszot; erről az akaratról pedig tudja, hogy a történelmi valóság mély megértésén, az élet igazságán alapul.

A szocialista építés sikereiben és eredményeiben, a polgárháború és a Nagy Honvédő Háború győzelmeiben, a vezér erejében a népi alkotás a nagy Bolsevik Párt sikerét és erejét látja.

*az osztály agya
az osztály ügye
az osztály dicsősége —
ez hát a Párt! —*

írta *Vlagyimir Majakovszkij* a Párt szerepéről kiváló poémájában, a »*Vlagyimir Iljics Lenin*« című poémában.

Leninnek az élcsapatról, a Pártnak a forradalomban és az új élet építésében betöltött szerepéről alkotott nézete maradandóan belevésődött a nép tudatába, népi bölcseséggé vált.

Népünk a bolsevizmusban önmagára talált, megtalálta fejlődése útját, sorsát, boldogságát benne. Ezért olyan végtelenül odadó a Párt iránt, olyan határtalanul odaadó vezérei iránt. A nép gondolatvilágában a Párt és *Sztálin* — elválaszthatatlanok. A népköltők műveikben a nép harcának minden egyes szakaszát megörökítik, és bennük a Bolsevik Pártot, győzelmeink harci vezetőjét és lelkesítőjét dicsőítik, a nagy *Sztálinról* énekelnek, arról a szüntelen gondoskodásról, mellyel hazánk gyarapításán és felvirágoztatásán fáradozik, a világ békéjéért folytatott harcát éneklük meg.

Sztálin alakja úgy áll a népköltészetben, mint a Párt esze és szíve, mint a Párt lobogója, dicsősége, hatalma és legyőzhetetlensége. »Dicsőség a nagy Pártnak, és dicsőség *Sztálinnak*« — mondja egy ukrán dal.

Szulejman Sztalszkij, dagesztáni népköltő a »*Sztálin* elvtárshoz« című költeményében így ír :

*Előre visz mindent, mi él
A Párt, az edzett acél.
Népünk halad s mitől se fél,
Te vagy vezére, Sztálin.*

*Már ijjan fénylett csillagod
S a dolgozóknak fényt adott.
Hová vezetsz, nincsen bánat ott,
Csak boldog élet, Sztálin.*

A nép dala Sztálinról — a nép szívének szabad éneke a nagy Bolsevik Párt dicsőségére, ez a Párt egységének, nagyságának és élzslítésának dicsérete.

Lenin-Sztálin nagy Pártja mindig kifejezte és védelmezte a munkásosztály alapvető érdekeit, a dolgozó tömegek létérdekeit. A Párt azért erős, mert a népből való, a népért harcol, és soha nem szakadt el a néptől. »Szabályként ismerhetjük el — mondja *Sztálin* elvtárs —, hogy a bolsevikok, amíg kapcsolatban maradnak a nagy néptömegekkel, legyőzhetetlenek lesznek. S fordítva, mihielyt a bolsevikok elszakadnak a tömegektől és elvesztik a tömegekkel való kapcsolataikat, mihielyt belepi őket a bürokratizmus rozsdája — egyszerűen elvesztik minden erejüket, s semmivé válnak.« — (*Sztálin* : »A pártmunka fogyatékoságairól«.)

Ezzel kapcsolatban tesz említést *Sztálin* elvtárs a mitológiai hősről, *Anteuszról* is. »Úgy gondolom, hogy a bolsevikok a görög mitológia hősére *Anteuszra* emlékeztetnek. Nekik is, mint *Anteusznak*, abban van az erejük, hogy kapcsolatban állnak anyjukkal, a tömegekkel, amelyek szülték, táplálták és nevelték őket. És mindaddig, amíg el nem szakadnak anyjuktól, a néptől, minden eshetőségük megvan arra, hogy legyőzhetetlenek maradjanak.

Ez a nyitja a bolsevik vezetés legyőzhetetlenségének. »(*Sztálin* : »A pártmunka fogyatékoságairól«.)

I. V. Sztálin az élmunkás kolhozparasztok első öszszövetségí értekezletén ezeket mondotta : »A népek és államok sorsát ma nem egyedül a vezérek döntenek el, hanem elsősorban és főleg a dolgozók milliós tömegei, a munkások és parasztok, akik minden zaj és lárma nélkül építik a gyárakat, bányákat és vasútakat, kolhozokat és szovhozokat, akik az élet összes javait létrehozzák, az egész világot táplálják és ruházzák — ezek az új élet igazi hősei és alkotói.

A mi népünk, ez az alkotó, dolgozó nép, élén *Lenin* és *Sztálin* nagy Pártjával — legyőzhetetlen erőt jelent.

A Párt és a nép nálunk egymástól elválaszthatatlanokká, elszakíthatatlanokká váltak. A nép erkölcsi-politikai egységének, annak, hogy megnyire a Párt köré tömörült, jelképe *Sztálin* elvtárs neve.

Sztálin alakja a népköltészetben annak a vezérnek az alakja, aki milliókat vezet, a nép nevében irányít, megtárgyalja a dolgokat a néppel, gazdagítja tudását a nép tapasztalatával.

*Milliók követnek,
Mindegyre többen,
Utad a ragyogó
Magasba szökken.*

*És aki rálép
Egyszer utadra,
Meghal, de többé
El sose hagyja.*

Egy másik énekben *Sztálin* a lobogó, melyet büszkén visznek maguk előtt a kommunista társadalom felépítéséért harcoló népek.

<i>Sztálin örömet adott, És a fényre vezetett. — Ugy látjuk, mint lobogót, Sztálin, nevedet.</i>	<i>Felemeljük magasra, Lobogjon a föld felett. — Szálljon hozzád szárnyakon Hála s köszönet.</i>
--	--

*Szép lett szovjet életünk,
Csupa zengő kikelet,
Szívünk mélyén nevedet,
Sztálin, ott leled.*

Alimov »Dal *Sztálin*ról« című költeményében, melyet teljesen magáévá fogadott a nép, ezt olvashatjuk :

*Sztálin — a felhős bércek magasába
Együtt elindult harcos nép maga.
Sztálin a tett, s a sasnak röpte Sztálin,
Sztálin: milliók szíve és agya.*

A nép Sztálinhoz szóló dala a Bolsevik Párt körül tömörült nép erkölcsi-politikai egységének dicsőítése, a nagy vezér által bölcsen irányított népi erő és nagyság dicsérete.

*

Az akinok, asugok és más népi énekesek és költők dalaiban *Sztálin* alakja úgy áll előttünk, mint a vezér alakja, mely kifejezésre juttatja a néptömegek legnemesebb törekvéseit, hőstettekre lelkesíti őket munkájuk termelékenységének emelésében, szervezi alkotótevékenységüket, a mindenféle nehézségek leküzdésére folytatott harukat.

V. I. Lenin így tanít bennünket: »A munka termelékenysége, ez végeredményben az új társadalmi rend győzelme szempontjából a legfontosabb, a legfőbb dolog ... A kapitalizmust az győzheti le véglegesen, és az fogja is legyőzni, hogy a szocializmus a munkának új, sokkal magasabb termelékenységét hozza létre.« (*V. I. Lenin: A nagy kezdeményezés*).

Lenin gondolatait kifejtve *Sztálin* így ír: »A mi tervünk realitása — az élő emberek, *mi* meg *ti*, a mi munkához való akaratunk, a mi készségünk arra, hogy újszerűen dolgozzunk, a mi eltökéltségünk, hogy teljesítsük a tervet.«

A nagy *Sztálin* adta azt a bölcs meghatározást, hogy a szocialista társadalomban »a munka becsület, dicsőség és hősiesség dolga.«

És csakugyan, a szovjet élet minden napja arról győzi meg az egész világot, hogy a szovjet emberek lelkesedése a munka iránt legyőzhetetlen, hogy készségük újszerűen dolgozni nem ismer határt, hogy eltökéltségük teljesíteni a tervet, legyőz minden akadályt. A mi embereink, a sztálini anyagból gyúrt emberek a mindennapos munkában szocialista hazájuk igazi hazafiainak mutatják meg magukat, nem elégednek meg elért eredményeikkel, a technikai haladás újabb és újabb sikerei felé törnek, egyre emelik a munka termelékenységét, új hatalmas eredményeket kívánnak elérni a termelésben.

Éppen erről beszélnek azok a jelentések, melyeket a szovjet dolgozók küldenek a munka frontjáról a nagy vezérnek.

Szibéria favágói és Zlatouszt fémkohászai, Dnyepropetrovszk acélöntői és a Kuznyec-medence szénbányászai, Krivoj Rog, a Don-medence és a moszkvai medence bányászai, az ország különböző vidékein élő gabonát

termelő kolhozparasztok, azok az erdészek, akik a talajvédő erdősávok létrehozásának nagy sztálini tervén dolgoznak — és még számtalan más munkaközösség dolgozói jelentik *Sztálin* elvtársnak leveleikben, beszámolóikban, egyéb küldeményeikben, versben és prózában, hogy milyen hőstetteket vitt véghez a szovjet nép a munka területén, az élet és a kultúra minden ágában.

A szocialista munka tiszteletére írott beszámolók és dalok szívvel-lélekkel írt, talán legkedvesebb dalai a népnek.

A bjelorusz »Dal a vezérről« című énekben mélyen és helyesen fel van fedve *Sztálin* elvtárs alakja, mint vezéré, aki a bjelorusz népszámára biztosítja az emberi életet, a szabad és boldog munkát :

<i>Magasan szállt a föld felé, Mint sasmadár — Piros hajnalt gyújtott nekünk S fölkel a nap. Egünkről, mint a szélvihar Felhőt elűz, S a szivárvány szép fénye már Fenn tündököl. Minden keservünk elnyeli A tengerár, És emberré lett, mert szabad, A bjelorusz.</i>	<i>Zúgó vetés felett derűs Tavaszi ragyog, S zengő dalom viszhangja jár A völgyeken. Mezőnkre dallal indulok Reggel korán, A kolhozunkban dolgozom Urnak soha. S jó kedvvel jókor kezdem el Az aratást: Aranyszínű tenger gyanánt Ring már a rozs.</i>
---	--

A szabad alkotó munka pátosza árad a »Földünk« című ukrán népdalból :

<i>Kisétálok reggel — Sárga búza ring, Oh be gyönyörűek A mi tájaink!</i>	<i>Itt, hol hullt az ütleget Századokon át, Most a kolhoz természet Arany gabonát.</i>
<i>Lám, e búzatábla Most nekünk terem, Hol egykor bitang úr Packázott velem.</i>	<i>Boldog korra virradt Földünk népe már. Mezőkön a traktor Kényeskedve jár.</i>

*Arany élet zsendül
Gazdag földeken,
Olyan, mint a tenger,
Olyan végtelen.*

A háború éveiben a német hódítók által egy időre megszállt kerületek és területek dolgozói a következőket írták vezérüknek :

*Igy esküszik szívünk — megedzette a harc —
És fogadja kezünk, mely szívós és kemény,
Bár felgyújtotta gaz ellenségünk hada,
Felépül városunk üszkös romok helyén.*

A szinte porig lerombolt Szmojenszk falain a következő felirat jelent meg :

*Felépül e város romjaiból újra,
Lakója a munkát Sztálintól tanulja.*

A szabad szocialista munka embereink életének az alapja és értelme. Ha megfosztanák a szovjet embert az alkotó munka lehetőségétől, mindjárt elhomályosulna számára a világ. Ezért foglal el olyan jelentős helyet a szabad, örömteli munka témája, a nép boldogságának témája mind a népköltészetben, mind a szovjet irodalomban. Boldogsága megteremtőjének *Sztálin* elvtársat nevezi a nép.

Halagite Thajhacs adig népi énekes írja a nép boldogságának megteremtőjéről:

<i>Sztálin boldogságot</i>	<i>Sztálin vezet minket</i>
<i>Hoz akár a napfény,</i>	<i>Fénylő életünk ormára,</i>
<i>S minden elnyomottnak</i>	<i>Szereti szép szeretettel</i>
<i>Ő a legjobb barátja.</i>	<i>Gyermekeink boldogságát.</i>

Ő a nép fia,
A nép vezére,
A tanítók tanítója.

Ugyanez a gondolat hatja át az »Ő ha sólyom lennék« kezdetű ukrán népdalt is:

<i>Ő ha sólyom lennék,</i>	<i>Kreml tornyáról szólnék:</i>
<i>S szárnyra kelhetnék,</i>	<i>»Hadd üdvözöllek,</i>
<i>A drága Sztálinnál</i>	<i>Édes jó apánk te,</i>
<i>Lehetnék vendég.</i>	<i>Napja a földnek.«</i>

Boldogan dicsérjük
Szép nyarainkat.
Szívbéli hálánkat.
Küldjük Sztálinnak.

A »Felkelt a nap keleten« kezdetű litván népdalban ugyanilyen motívumokkal találkozunk:

<i>Keleten a hajnal pirkad,</i>	<i>Életünk, mint drága gyémánt</i>
<i>Fényes tőle a határ,</i>	<i>Sugarat szór mindenütt,</i>
<i>Kolhozunk a gazdag áldást</i>	<i>S mert Sztálinnak járjuk útját,</i>
<i>Egy szemig behordta már.</i>	<i>Ránk a bőség napja süt.</i>

Ugyanez a központi eszméje *Dzsambul* »Dal a népek tavaszáról« című versének is. *Sztálin*: a népek élete, tavasza, fényes öröme, boldogsága:

Dalra fel népek és ujjongjatok.
Sztálinunk zászlaja fennen lobog.
Mint a tűz lángol harcosszáva,
Célja, ereje és géniusza.

Vége-hossza nincs a hasonló példáknak.

A népek dala Sztálinról — az élet és az alkotás dala ez, az alkotó, teremtő munka himnusza, a szovjet nép örömeinek és boldogságának himnusza.

*

A népköltészet *Sztálint* a nép szülöttjeként mutatja be, akiben megvan az adottság arra, hogy megtalálja a Bolsevik Párt zászlaja által vezetett munkások, parasztok és minden dolgozó legbensőségesebb vágyaihoz és gondolataihoz vezető utat.

A nép tudatában *Sztálin* alakja egyesíti magában a nagyságot és egyszerűséget, szerénységet, magánéletének igénytelenségét, a csodálatosan mély tapintatosságot és az emberekről való atyai gyöngédségig menő gondoskodást.

A felszabadult ember, a föld összes anyagi és szellemi javainak létrehozója és alkotója, a legfőbb érték a szocializmus országában: Ez a sztálini eszme lett a szocialista állam polgárai új erkölcsének alapja. Ezért látja a nép *Sztálinban* nemcsak vezérét és tanítóját, hanem barátját és atyját is, aki mindenkor gondoskodik a nép ügyeiről :

*Sztálin a nép tanítója
És a nép fia...*

mondja egy népdal. »*Sztálin*: a mi atyánk« — ez a gondolat végigvonul hazánk minden népének dalain.

A Szovjetunió hatalmának, a nép tartós boldogságának egyik legfontosabb előfeltétele az országunk népei közti barátság megteremtése. *Lenin* és *Sztálin* nagysága abban áll, hogy hajthatatlanul és következetesen végigvitték a bolsevik nemzetiségi politikát, és ezzel megteremtették a Szovjetunió népei közti nagy barátság előfeltételeit. A Szovjetunióknak még a legkisebb, azelőtt elnyomatásban szenvedő népe is jogot és teljes lehetőséget kapott formájára nemzeti és tartalmára szocialista kultúrája fejlesztésére. S a nép *Lenin* és *Sztálin* géniuszának ezt a vonását gazdagon magasztalja művészetében.

A szovjet népek minden vívmánya és reménye a népművészetben szorosan kapcsolódik a vezér nevéhez, akit népünk a Sztálini Alkotmány megteremtőjének, a népek barátságának alkotójának nevezett el. Rendkívül kifejezően tanuskodik erről a litván népköltészet, mikor a Szovjetunió köz-társaságairól így énekel :

*Sztálinnak, atyánknak lánya tizenhat van,
Az ő barátságuk elszakíthatatlan. —*

A Szovjetunió minden népe dicsőíti a Nagy Sztálini Törvényt és alkotóját — *Sztálint*. *Dzsambul Dzsabajev* népi dalos dicsőítésében ez a törvény olyan

*Törvény, amelyből boldogság fakad,
Mely termővé tesz pusztá tájakat,
Törvény, melytől dalos szívünk kigyúl,
Törvény, melytől az ifjúság virul,
Törvény, mely a vadon természetet
A dalos néppel hódíttatja meg.
Törvény, mely szerint a falvak fia
Fölmegy a város iskoláiba.
Törvény, mely minket egyenlő jogon
Testvér-népek koszorújába fon.*

A Nagy Sztálini Törvény magasztaló dalát a következő szavakkal fejezi be a dalos :

*Zengjétek a munkát, harcot, diadalt,
S kit szívünkbe zártak embermilliók,
Sztálint, a gondos apát, a bölcsét, a jót.*

A Sztálinról szóló népdal — a vezér nagyságát dicsőítő dal, aki egyesítette magában népének legjobb, legnemesebb és legmagasztosabb érzéseit, a népek barátságáról szóló dal ez, a Sztálini Alkotmány himnusza, az új világ és a formájára nemzeti, tartalmára szocialista kultúra felvirágzásáról és szépségéről szóló dal.

Különösen sok olyan dal és monda van, amely a Szovjet Hadsereg erejéről és hatalmáról s arról az önfeláldozó harcról szól, amelyet a Szovjet Hadsereg a polgárháború és a Nagy Honvédő Háború számos frontján vívott a haza és a nép ellenségei ellen. Ezekben a dalokban és mondákban a hős Szovjet Hadsereg szervesen összeforrott nagy vezéreinknek és mindenekelőtt *Sztálin* elvtársnak, a zseniális stratégának, hadvezérnek és nagy győzelmeink szervezőjének nevével.

A *Sztálin* géniusztát megtestesítő Szovjet Hadsereget a népművészet mindenekelőtt olyan humanista erőnek ábrázolja, amely békét és az elnyomók kizsákmányolásától való megszabadulást hoz a népeknek. Különösen a Nagy Honvédő Háború éveiben nyilvánul meg ez a népművészetben, amikor vezérünk hívó szavára egész népünk fegyvert fogott hazája védelmére.

Bemutatják a népi dalosok, mennyire repesve várták a Szovjet Hadsereget, megszabadítójukat a fasizmus által leigázott népek.

*Ő élje indul minden,
Ő feléje fordul minden,
Sztálin seregét köszöntik
Még a fák is' erdeinkben.*

A mi népünk ügye igaz ügy. Ezért volt népünk olyan biztos a győzelemben, ezért tudta olyan hősiessen elviselni a háború nehézségeit és szenvedéseit. A szovjet népnek a Nagy Honvédő Háborúban aratott világgraszoló győzelme a sokmillió dolgozó tömegek tudatában nagy vezérünk nevéhez fűződik. *Sztálin* — ez annyit jelent, mint győzelem, — számtalan népdalnak és egyéb műnek ez az alap gondolata. Az egyik grúz dalban pl. ez áll :

*Sztálin te vagy a szívünk,
Szirtként veszünk körül.
Ki ellenünk tör, elvész,
S ránk boldog nap derül.*

Népünk büszkén dalolta és dalolja ma is a népi dalosok ajkáról elhangzott szavakat :

*Mint a szikla állunk,
Nem bír senki velünk,
Sztálintól tanultunk,
Miért s hogyan élünk.*

Ugyanakkor *Sztálin* elvtárs alakja úgy áll előttünk, mint a világbéke nagy zászlóvivőjének alakja :

*És minden ország népe tudja, vallja:
Háború nem lesz — Sztálin így akarja.*

Sztálin hatalmas jóssággal teli szívű ember, a világ nagy humanistája, *Sztálin* az emberiség iránti kimeríthetetlen szeretet : ezek a gondolatok vonulnak végig napjaink művészetén.

*Rádgondolok éjszaka, hogyha
Baljóslatún zizzen a lég,
Washington atomszele libben
S Sztálin békecsillaga ég.*

A nép éneke, Sztálinhoz szóló dala — a Szovjet Hadsereg humánus erejének himnusza, a Felszabadító Hadseregé, az emberiség iránt érzett kimeríthetetlen szeretet éneke, a béke nagy zászlóvivőjének himnusza.

Sztálin alakja széleskörű visszatükröződésre talált, sőt Sztálin, mint hatalmas tényező vesz részt irodalmunkban. Íróink számos művében Sztálin elvtárs nevééről említés sem esik, de az ő gondolatai, törekvései, hatalmas tettei mindenütt jelen vannak. Ezért a nagy vezér alakja nemcsak azokban a művekben van megrajzolva, ahol ő maga, mint szereplő lép fel, ez az alak él az egész szovjet irodalomban, a szovjet irodalom pártszerűségében, mély eszmeiségében, a kommunizmus felé törekvésében.

És mi a kommunizmus a szovjet ember számára? Mindenekelőtt az élenjáró technika akadálytalan uralma a természet felett, az individualista, magántulajdonos gondolkodásmód kiirtása az emberek tudatából és magatartásából, az igazán népi szocialista kultúra még soha nemlátott virágzása, a társadalom hasznára végzett boldog alkotómunka, az emberek közötti tiszta és józan viszonyok, megtisztítva a kapitalizmus mindenféle csökevényeitől.

Ez a mi embereink életének és alkotó tevékenységének az értelme.

A népművészet, valamint a szovjet irodalom számos remeke, számos eszméje és alakja, egy egységes képet alkot, hatalmas és gyönyörű szocialista hazánk képét, azét a hazáét, amely nehéz harci megpróbáltatásokban és kemény alkotó munkában harcolta ki az élet boldogságát, s lángragyújtotta a világ felett a kommunizmus csillagát, amely bevilágítja fényével, és az általunk már kiharcolt boldogság felé vezet az egész haladó emberiséget.

A boldogság hazájának ebben a képében a nép Sztálin alakját ismeri fel, akit az egész világ dolgozói forró és meghatódott szeretettel így neveznek: »a mi S z t á l i n u n k.«

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ALKALMAZOTT MATEMATIKAI INTÉZETÉNEK FELADATAIRÓL

Népgazdaságunkban és tudományos életünkben számtalan olyan probléma merül fel, amelynek megoldásához matematikai módszerek szükségesek. A matematikai módszerek alkalmazása igen sok esetben nyújt mélyebb betekintést gyakorlati problémákba, és segíti elő ezen problémák eredményes megoldását. A matematikai módszerek alkalmazása az ipar legkülönbözőbb területein a termelés mennyiségi és minőségi emelését, sok költség és fáradság megtakarítását teszi lehetővé. A matematikai kutatásoknak és a népgazdaság, valamint a természettudományok gyakorlatának a multban nem volt elég szoros kapcsolata ahhoz, hogy matematikai módszerek kellő felhasználását lehetővé tegye. A szocializmus építése megköveteli, hogy ezen a vonalon is megteremtsük az elmélet és gyakorlat szoros, eleven és eredményes kapcsolatát. Ennek a célnak a megvalósítását jelentős lépéssel vitte előre a Magyar Népköztársaság Kormányának 155/1950/VI. 3. M. T. sz. rendelete, amely létrehozta a Magyar Tudományos Akadémia Alkalmazott Matematikai Intézetét. Az Akadémia ezévben megalakult Alkalmazott Matematikai Intézete a hároméves multtal rendelkező Alkalmazott Matematikai Intézetből alakult ki. Ez az intézet *Egervári Jenő* r. tag vezetése mellett, kialakulása óta a Válás- és Közoktatásügyi Minisztérium, a Magyar Tudományos Tanács, majd utóbb az Akadémia támogatásával értékes és eredményes úttörő munkát végzett, és több gyakorlatilag jelentős problémát oldott meg. Az Intézet akadémiai intézetté alakulása fokozott lehetőségeket nyújt az Intézet fejlesztésére, munkájának tervszerűsítésére és működési körének kiszélesítésére.

Abból a célból, hogy az Alkalmazott Matematikai Intézet feladatait világosan áttekinthessük, a matematika gyakorlati alkalmazásainak kérdését általános elvi síkon kell megvizsgálni. Ha végigtekintünk a matematika történetén, azt látjuk, hogy a matematika fejlődése elválaszthatatlanul egybefonódott a természettudományok és a technika fejlődésével. A matematika fejlődése során a döntő lökéseket végső fokon mindig a gyakorlattól, közvetve vagy közvetlenül a termelés szükségleteitől kapta. A földmérés, a súly- és űrmértékek bevezetése, a naptárkészítés, a hajósoknak a tengeren való tájékozódása, az építészet már az ókorban olyan problémák elé állította az embereket, amelyek megoldásához bizonyos egyszerű matematikai műveletek elvégzésére volt szükség és azok szabályainak tanulmányozására. A matematikai fogalmak, műveletek és szabályok természetüknél fogva elvont jellegűek. A matematika — már legelemibb fejezeteiben is — az anyagi világot elvont, általános törvényszerűségeivel, ahogy *Engels* fogalmazta: az anyagi világ mennyiségi viszonylataival és térbeli formáival foglalkozik. Ennek ellenére a matematika egészen a XIX. századig nem különült el élesen a természettudományoktól. Megmutatkozik ez abban is, hogy például a XVII.

és XVIII. század nagy matematikusai — mint *Newton*, *Lagrange*, *Laplace*, a *Bernoulliak*, *Euler*, sőt még *Gauss* is — egyben ugyanezen kor legnagyobb fizikusai is voltak. A matematika és a természettudományok rohamos fejlődése azonban odavezetett, hogy ma már gyakorlatilag szinte lehetetlen, hogy egy kutató a matematika összes ágaiban egyaránt otthonos legyen, még kevésbé lehetséges, hogy a matematikán kívül még más tudományokat is műveljen. Ilyen módon szükségképpen munkamegosztás kellett, hogy kialakuljon: a matematikusok egyre inkább teljes általánosságban, a gyakorlati alkalmazásoktól függetlenül fejlesztették tovább tudományukat, és eredményeiket a természettudósok és technikusok a maguk szakterületén felhasználták. Ez a folyamat szükségszerű volt, hiszen a matematika sajátos jellegéhez tartozik, hogy egy és ugyanazon eredményét a legkülönbözőbb és egymástól látszólag egész távoleső fizikai vagy technikai kérdésekre lehet alkalmazni. Így például ugyanaz a differenciálegyenlet — a *Laplace*-féle egyenlet — írja le a stacionér hőáramlás, a hidro- és aerodinamika és az elektrosztatika bizonyos jelenségeit, a különbség csak abban van, hogy az egyenletekben szereplő mennyiségek az egyes alkalmazásoknál más és más konkrét jelentéssel bírnak. Hasonlóképpen a valószínűségszámításban nagy szerepet játszó *Poisson*-féle eloszlás alkalmazható a radioaktív bomlásjelenségek, az elektroncsőben a katódból kilépő elektronok, a kolloid-oldatok sűrűségingadozásai vizsgálatánál, a stellárstatisztikában, a telefonhálózatok terhelésének, a textilgépek fonalszakadásainak vizsgálatánál és egyéb fizikai és technikai kérdések tárgyalásánál.

Még szaporíthatnánk ezeknek a példáknak a számát, amelyek mind azt mutatják, hogy a matematika törvényei az anyagi világ általános törvényeit tükrözik vissza, sajátos elvont formában. Ez az oka annak, hogy a matematika elvont problémáinak megoldása útján egy csapásra igen sok és látszólag egymástól távoleső gyakorlati feladat megoldása válik lehetségessé.

A matematika egyre élesebb különválása és önállósodása után sem szűnt meg természetesen a matematikai és a természettudományi vagy technikai kutatások közötti állandó és termékeny kölcsönhatás, amely továbbra is a matematika fejlődésének legjelentősebb hajtóereje, motorja maradt. A XIX. század végén azonban és a XX. század elején, a kapitalista társadalom válságának kibontakozása idején, a matematikával kapcsolatban egy helytelen és egészségtelen irányzat kezdte felütni a fejét. Egyes polgári filozófusok a matematika elvont jellegét félreértve és félremagyarázva, a matematika öncélúságát kezdték hangsúlyozni, a »tisztá« matematikát az emberi agy öncélú játékos alkotásának próbálták feltüntetni, és élesen szembeállították az »alkalmazott« matematikával, amelynek alárendelt szerepet tulajdonítottak. Ez a felfogás nem véletlenül keletkezett, hanem a kapitalista társadalom kulturális csődjének egyik megnyilvánulása, újabb példája a »fétiszizálódásnak«, melyre *Marx* más területen rámutatott. A matematikából is fétist csináltak, nem véve tekintetbe azt a nyilvánvaló ténytet, hogy a matematika problémáinak eredetén és eredményeinek alkalmazásán keresztül ezer gyökérrel kapcsolódik a valósághoz. Valójában »tisztá« és »alkalmazott« matematika között éles határvonalat húzni nem lehetséges. A matematika története számtalan példát mutat arra, hogy a matematika olyan fejezetei, melyek hosszú időn át teljesen elvontnak és öncélúnak látszottak, idővel a gyakorlati alkalmazás számára nélkülözhetetlen segédeszközzé váltak.

A matematika gyakorlati alkalmazása egyébként is igen bonyolult, összetett folyamat, és ami az egyik kutató számára az elmélet gyakorlati alkalmazása, az a másik számára az elmélet, amelyet ő gyakorlatilag alkalmaz.

Így például a matematikusok a matematikának az elméleti fizikában való felhasználását az elmélet gyakorlati alkalmazásának tekintik, a kísérleti fizikus számára viszont éppen ez jelenti az elméletet, amelyet ő a gyakorlatban felhasznál, míg az üzemi mérnök számára a fizikus gyakorlati eredményei gyakran elméletinek tűnnek, amelyet még neki kell a gyakorlatban alkalmaznia. Ilyenmódon a »tisztá« és alkalmazott matematika merev, metafizikus ellentéte a valóságban nem létezik, valójában az elmélet és gyakorlat dialektikus kapcsolatával, az ellentétek egységével állunk szemben.

Hasonlóképpen, tüzetesebb vizsgálatnál nem állja meg a helyét a »preciziós« és »approximációs« matematika merev szembeállítás sem. Ez a szembeállítás *F. Kleintől* származik; a történeti hűség kedvéért hangsúlyoznunk kell, hogy *F. Klein* az alkalmazott matematika fejlesztésének lelkes híve volt, és az említett kategóriákat abból a célból állította fel, hogy a matematika gyakorlati alkalmazásának jelentőségét és sajátos problémáit hangsúlyozza. Bármennyire is egyetértünk azonban *F. Klein* célkitűzéseivel, a kategorizálást nem fogadhatjuk el. Valójában a matematika sajátos jellegénél fogva mindenkor preciziós módszerekkel dolgozik (az approximációnak is preciziós elmélete van), amikor azonban a matematika gyakorlati alkalmazásaira kerül a sor, a dolog természeténél fogva szükségképpen csak a valóság lehetőségéhez képest hű megközelítéséről, approximációjáról lehet szó. Hogy egy példát említsünk, a modern fizika fejlődése megmutatta, hogy például a differenciálegyenletek megoldására vonatkozó egzisztenciátételek, a megoldások kvalitatív elmélete, néha a gyakorlat számára ugyanolyan, vagy még nagyobb jelentőséggel bír, mint a differenciálegyenletek megoldásainak numerikus megközelítése. Sok olyan fizikai jelenség van, amelynél a jelenségek lefolyásának iránya, tendenciája a lényeges, és pontos, számszerű megközelítése csak másodlagos jelentőségű.

A matematika szerepére és feladataira vonatkozó helytelen filozófiai nézetek káros következményekre vezettek. Azt eredményezték, hogy a matematikusok egy része egyre inkább elfordult azoktól a gyakorlati kérdésektől, ahol a matematika általa művelt elvont ágának eredményeit alkalmazták. Ugyanakkor a gyakorlati szakemberek közül is sokan visszarettek a matematika egyre elvontabbá váló kifejezésmódjától. Ilymódon állandóan mélyülő szakadék keletkezett a matematika és annak alkalmazásai között, amelynek áthidalása — hiszen ezt a termelés szükségletei továbbra is, sőt az eddiginél még fokozottabban szükségessé tették — minden esetben új erőfeszítéseket igényelt.

Hazánkban a matematikai kutatások igen magas színvonalon állnak. A magyar matematikai iskola eredményeit az egész világ elismerték. Megmutatták ezt az elmúlt év eseményei is, amikor *Fejér Lipót* és *Riesz Frigyes* r. tagok hetvenéves születésnapjának ünneplésében az egész világ matematikusai résztvettek, megmutatta ezt az elmúlt évben megtartott I. Magyar Matematikai Kongresszus is, amelyen harminckét kiváló külföldi matematikus vett részt, köztük az élenjáró szovjet matematikusok kiváló képviselőinek kilenc tagú delegációja. Ha azonban végigtekintünk a matematika fejlődésén hazánkban az elmúlt ötven év alatt, azt látjuk, hogy a matematika nálunk főként elvi síkon fejlődött, és a matematika gyakorlati alkalmazásainak terén a kutatás meglehetősen szórányos volt. Ennek oka a matematika terén ebben a korban általában megnyilvánuló elvont irányzaton kívül hazánk sajátos helyzetében rejlett. A feudál-kapitalista Magyarországon az ipar nem fejlődhetett szabadon, a természettudományokat a Horthy-rendszer háttérbe szorította, és így hiányzott az az ösztönzés, amely matematikusainkat a gyakor-

latból felmerülő matematikai problémák megoldására mozgósította volna. Felszabadulásunkkal ebből a szempontból is döntő fordulat következett be. Népi demokráciánk megszilárdulása, hároméves tervünk sikeres megvalósítása után ötéves tervünk, iparunk, mezőgazdaságunk, egész gazdasági és kulturális életünk hatalmas mértékű fejlesztését tűzte napirendre. A szocializmus építése, a békéért folyó harc hatalmas üzemek felépítését, meglévő üzeink kibővítését, a termelés mennyiségi és minőségi emelését, új, az eddigieknél jobb gyártási eljárások és munkamódszerek kidolgozását, az anyaggal, munkaerővel való fokozottabb takarékoskodást és észszerű gazdálkodást tesz szükségessé. Ezeknek a nagy feladatoknak megvalósítása során egyre nagyobb számban merülnek fel olyan problémák, amelyeknek megoldására matematikai módszerekre van szükség. Mezőgazdaságunk fejlesztése, a természettudományok vonalán folyó nagymértékű fellendülésnek indult kutatómunka is egyre-másra állít problémákat matematikusaink elé. Mindebből szükségképpen következik, hogy égetővé vált elmaradottságunk felszámolása az alkalmazott matematika területén.

Ezen a téren is követendő példaként áll előttünk a Szovjetunió élenjáró tudománya. A Szovjetunióban a matematika területén is ragyogó példáját látjuk az elmélet és gyakorlat termékeny egységének. A szovjet matematikusok nemcsak a matematika döntő elvi problémáinak megoldásával vívtak ki világviszonylatban vezető szerepet a matematika területén, hanem nagyszerű eredményeket értek el az alkalmazott matematika területén is. A Szovjetunióban nyomát sem látjuk a »tisztá« és alkalmazott matematika egészségtelen elkülönülésének, az a szakadék, amely a kettőt a kapitalista társadalomban egyre inkább elválasztja, a kommunizmust építő Szovjetunióban teljesen ismeretlen. A szovjet matematikusok a dialektikus materializmus alapján állnak, *Lenin* és *Sztálin* az elmélet egységére vonatkozó útmutatásait követve hatalmas eredményeket értek el az alkalmazott matematika legkülönbözőbb területein. Az elmúlt években igen sok szovjet matematikust tüntettek ki *Sztálin*-díjjal, alkalmazott matematikai kutatásokért, így például *Lavrentyev*, *Vekua*, *Kantorovics* professzorokat. Az I. Magyar Matematikai Kongresszuson itt járt szovjet matematikusok elmondták, hogy a Szovjetunióban igen sok matematikus dolgozik nagyipari üzemekben, ahol a helyszínen a mérnökökkel, technikusokkal, sztahanovistákkal együttműködve segítik elő új gépkonstrukciók, új gyártási eljárások kidolgozását. Elmondták, hogy van olyan üzem, amelyben az ott dolgozó matematikusok száma megközelíti a mérnökök számát. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Matematikai Intézete, a moszkvai Szteklóv-intézet, és a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Alkalmazott Matematikai Intézete, melyet *Lavrentyev Sztálin*-díjas matematikus vezet, továbbá a szövetséges köztársaságok akadémiáinak matematikai intézetei rendszeresen foglalkoznak az ipar, a mezőgazdaság, a hatalmas sztálini természetátalakító program által felvetett alkalmazott matematikai problémák megoldásával.

Az alkalmazott matematika terén mutatkozó elmaradottságunk felszámolására, az ezirányú szükséglet kielégítése terén az elmúlt évben két jelentős lépés történt. Az egyetemi reform keretében a budapesti *Eötvös Loránd* egyetemen egyidejűleg az első három évfolyamon megindult az alkalmazott matematikus képzés, és az újjászületett Magyar Tudományos Akadémia megalakította Alkalmazott Matematikai Intézetét. Ez a két fontos lépés szorosan összefügg egymással. A Szovjetunió példája mutatja, hogy a legmegfelelőbb megoldás az, ha elegendő számú, jólképzett matematikus dolgozik a nagyüzemekben, és a gyártási folyamat alapos ismerete, az üzem mérnökeivel

és dolgozóival való folyamatos kapcsolat alapján oldja meg a felmerülő problémákat. Az ilyen üzemi matematikusok lényegében az üzem mérnökeinek elméleti tanácsadói. Ezekre a tanácsadókra a mérnököknek azért van szükségük, mert a mérnöki gyakorlatban gyakran merülnek fel olyan problémák, amelyek megoldásához szükséges matematikai előismeretek meghaladják azt a matematikai tudást, amelyet a mérnökök a műszaki egyetemen elsajátítottak. A jó együttműködésnek azonban előfeltétele, hogy az alkalmazott matematikus betanuljon a szóbanforgó termelési ág műszaki kérdéseibe is. Ezért olyan célravezető, ha az alkalmazott matematikus magában az üzemben dolgozik, és az ott felmerülő problémának megfelelően profilírozódik. Ilyen üzemi matematikus nálunk eddig alig volt, és ahhoz, hogy az üzemet ilyen matematikusokkal a szükségletnek megfelelően el tudjuk látni, nagyszámú matematikust kell kiképeznünk az egyetemen. Hasonlóképpen a mezőgazdasági kísérleti állomásokon, nagyobb kutatólaboratóriumokban is szükségesnek mutatkozhat matematikus munkatársak állandó foglalkoztatása. Amíg ezek az új szakkáderek felnőnek, az Alkalmazott Matematikai Intézetnek kell az iparból, mezőgazdaságból, kutatóintézetekből érkező konkrét problémákat megoldania. Az Alkalmazott Matematikai Intézet nagymértékben bekapcsolódik az alkalmazott matematikus-képzésbe: az előadásokat túlnyomórészt az Intézet vezető munkatársai tartják, a hallgatók négyéves egyetemi tanulmányaik elvégzése után egy évet fizetéses gyakornokként töltenek az Intézetben, és az ott folyó munkába bekapcsolódva alapos gyakorlati kiképzést szereznek, amely az egyetemen elsajátított ismereteikkel párosulva alkalmassá teszi őket, hogy kikerülve az üzemekbe, ott megállják helyüket.

Ilyenmódon jelenleg az Intézet munkájának jelentős részét képezi az ipartól, mezőgazdaságtól, kutatóintézetektől és más állami intézményektől kapott matematikai vonatkozású problémák megoldása. Az ilyen problémák megoldására az Intézet állami szerveknek díjtalanul áll rendelkezésére. Az Intézet munkájának azonban csak egyik oldalát képezi ilyen megbízások teljesítése. Alapvetően helytelen volna, ha az Intézet csak a pillanatnyi szükségleteket venné tekintetbe, és nem nézne előre. Ez szűk praktizizmus volna, amelynek elkerülésére óva int bennünket a marxizmus-leninizmus. Az Intézet a külső megbízások teljesítése mellett távolabbi perspektívájú, önálló belső tudományos kutatási tervet dolgozott ki, és annak végrehajtása képezi munkájának gerincét. A belső munkaprogramm eredményes teljesítése teszi lehetővé, hogy az Intézet a külső megbízásokra alaposan felkészülve, azokat sikeresen teljesíteni tudja. Megfordítva viszont, a helyes belső kutatóprogram kidolgozásában a várható külső megbízásokra, az ipar jövőbeli fejlődésére volt tekintettel az Intézet.

Az Alkalmazott Matematikai Intézet már eddig is sok fontos probléma megoldásában működött közre. Ezek közül csak néhányat említettünk meg. Foglalkozott az Intézet nagyfordulatszámú turbogenerátorok rotorjának vastestében létrejövő feszültségi állapot vizsgálatával, tengelyek veszélyes fordulatszámának meghatározásával, tengelyek lándgezésével kapcsolatos számításokkal, a gyorsvágánál alkalmazott esztergakések (»Vidia«) éleinek szikraforgácsolással való megmunkálásához szükséges szikraforgácsoló berendezések konstruálásánál fellépő számításokkal, a cukornak a cukorrépából való kivonásával és a cukornak a cukorléből való kilúgozásával kapcsolatos számításokkal, cementexotermák számításával, a különböző zúzógépek segítségével történő kőtörésnél a zúzott kő szemnagyság szerinti megoszlásának és a kőtöréshez szükséges energiának kiszámításával, különböző tömegcikkyártásnál a minőségi ellenőrzés statisztikai módszerének kidolgozásával,

a gyapottermesztéssel kapcsolatos kísérletek statisztikai kiértékelésével, biológiai, gyógyszeres és orvosi kísérletek statisztikai feldolgozásával, bányák elektromos berendezésének, bányalégrobbanás elleni biztosításával kapcsolatos számítások elvégzésével, bányarobbanással kapcsolatos számításokkal, telefonhálózatok méretezésének a valószínűségszámítás alapján való megtervezésével, áramforrások ingadozó igénybevételével stb. Ezeknél a kérdéseknél a matematikai módszerek alkalmazása lehetővé teszi a termelés minőségének és mennyiségének emelését (pl. a cukor kilúgozásával kapcsolatban a számítások alapján 10%-al lehet növelni a kilúgozott cukormennyiséget), vagy nagy károk elkerülését, (mint például a tengelyek veszélyes fordulatszámának meghatározását, vagy a bányalégrobbanás elkerülését), vagy a végzett kísérletek helyes kiértékelése alapján a legjobb eljárás kidolgozását.

Jelenleg foglalkozik az Intézet a gépegyüttállásokkal kapcsolatos számítások elvi kérdéseivel, vagyis annak kiszámításával, hogy textilgépeknél vagy más automatikus működésű gépeknél hány gép ellenőrzését kell egy munkásra bízni, hogy a legkevesebb kiesés legyen a termelésből azáltal, hogy mialatt a felügyelő munkás az egyik leállt gépet javítja, újabb gépek állnak le, de ugyanakkor a felügyelethez szükséges munkások létszáma is a lehetőséghez képest kicsiny legyen. Ezeknek a kérdéseknek a megoldásához valószínűségszámítási módszerekre van szükség. Foglalkozik az Intézet képos és hiperbolikus fogaskerekek kinematikájával, az automatizálással kapcsolatos matematikai kérdésekkel is, a kötőrészel kapcsolatos számítások mintájára más ipari aprítási folyamatoknál fellépő szemcsemegoszlási kérdésekkel, továbbá bizonyos vegyipari számításokhoz nomogramok készítésével is, és még más fontos módszerekkel, (mint pl. a szervomechanizmusokkal kapcsolatos matematikai problémákkal stb.)

Sablonos számításokat, amennyiben azok elvégzése különleges szak tudást vagy segédeszközöket nem igényel, az Intézet nem vállal el, de ilyen számítások legegyszerűbb és leggyorsabb elvégzésére vonatkozólag is ad szaktanácsot. Az Intézet rendelkezésére máris szép számban állnak matematikai gépek, kézi- és elektromos számológépek, planiméterek, harmónikus analízátor, pantográf stb., melyeket az Intézet a hároméves terv keretében szerzett be. Ezek a gépek meggyorsítják és megkönnyítik a szükséges számítások elvégzését. Az ötéves terv folyamán az Intézet matematikai gépparkja jelentősen ki fog bővülni. Az Intézetnek jelenleg öt osztálya működik. 1. Mechanikai és szilárdságtani osztály, 2. Vegyipari osztály, 3. Valószínűségszámítási és matematikai-statisztikai osztály, 4. Gazdasági és biztosítási matematikai osztály, 5. Numerikus és grafikus eljárások osztálya. (Szükségesnek mutatkozik további osztályok felállítása, így egy külön osztály felállítása függvényapproximációs kérdések vizsgálatára, továbbá, mint távolabbi program, egy elektrotechnikai osztály felállítása).

Az Intézet eddigi munkáját vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az Intézet működése eredményes volt, viszonylag rövid idő alatt meglehetősen széles területre terjedt ki, és gyakorlatilag jelentős eredményeket mutatott fel, azonban a munka nem volt eléggé tervszerű. Az Intézetnek az ipari és más érdekelt állami szervekkel való kapcsolata esetről-esetre nem tervszerűen alakult ki, és ennél fogva nem teremtette meg a kapcsolatot az összes érdekelt intézményekkel, amelyek közül egyesek még nem is tudnak az Intézet munkájáról. Annak oka, hogy az Intézet eddig nem teremtette meg a kapcsolatot az összes érdekelttel, az, hogy nem folytatott megfelelő propagandát. Ezévi munkánkat azzal kezdjük, hogy körlevélben felhívjuk az érdekelt állami szervek figyelmét az Intézet működésére, és részletesen tájékoztatjuk őket arról, hogy milyen

jellegű megbízásokat vállal az Intézet. Ezt a tájékoztató- és propagandamunkát a jövőben rendszeressé kell tennünk. Ahhoz, hogy az Intézet feladatait sikeresen el tudja látni, szoros kapcsolatot kell teremtenie a műszaki és természet-tudományi szakemberekkel, a műszaki értelmiséggel, munkásújíttokkal, sztahanovistákkal. A közeljövőben megalakul az Intézet tudományos tanácsa, amelynek tagjai között az Intézet tudományos vezetőin kívül ipari szakemberek is lesznek, és ezen keresztül is szervezettebbé fog válni az Intézet kapcsolata az illetékes állami és ipari szervekkel. Ugyanakkor az Intézet munkatársainak is fokozottabban kell megismerkednie azokkal a termelési és más tudományok körébe vágó kérdésekkel, amelyekkel kapcsolatos matematikai problémákkal foglalkoznak. Amint azt *B. V. Gnegyenko* egy nemrég megjelent dolgozatában helyesen kifejtette,* az alkalmazott matematikus nem helyezkedhet arra az álláspontra, hogy a mérnöktől várja, hogy az a felmerülő problémát matematikai formában, szabatosan megfogalmazza és a technikai részletekből kihámozva közölje vele. Az alkalmazott matematikusnak a probléma matematikai formába való öntésénél segítséget kell nyújtani, és felelősége nemcsak a matematikai alakra hozott kérdés szabatos megoldására vonatkozik, hanem a műszaki szakemberekkel együtt felelős a probléma helyes felállításaért is. Az Intézet eddigi tapasztalatai megmutatták, hogy az alkalmazott matematikusnak a műszaki probléma matematikai alakba öntésénél való közreműködése nemcsak hasznos, hanem sokszor nélkülözhetetlen is.

Ezzel kapcsolatban természetesen feladata az Intézetnek a műszaki szakemberek matematikai továbbképzésében való közreműködés is. Az Intézet munkatársai az elmúlt évben nagyszámú előadást tartottak, többek között a *Rákosi Mátyás Művekben*, az Ipari Minőségellenőrző Intézetben, az Építőanyagipari Tudományos Egyesületben, és másutt. Ilyen továbbképző előadásokat a jövőben is fog az Intézet rendezni, továbbá rendszeresen fog ankétéket és kollokviumokat tartani, amelyekre külső szakembereket is meg fog hívni. Ezenkívül a Magyar Tudományos Akadémia és a *Bölyai János* Matematikai Társulat előadóülései keretében is mód nyílik az Intézet tudományos munkájáról való beszámolásra és annak megvitatására. El kell mélyítenünk továbbá kapcsolatainkat a Szovjetunió és a népi demokráciák hasonló intézményeivel, és fokozottabban kiépíteni velük a tapasztalatcserét. Az Intézet tudományos munkatársainak száma jelenleg tizenegy, ezévi tervünkben szerepel az Intézet munkatársai létszámának megnövelése. Ezenkívül az intézet egyre inkább irányt vesz arra is, hogy szoros kapcsolatot építsen ki az egyetemi és műegyetemi matematikai intézetekkel, és az ott dolgozó matematikusokat is bevonja külső szakértőkként munkájába, hogy ilyenmódon a magyar matematikusokat minél nagyobb számban mozgósítsa azoknak a feladatoknak a megoldására, amelyeket öt éves tervünk, a szocializmus építése és a béke megvédése állít elénk.

Rényi Alfréd lev. tag.

* *B. V. Gnegyenko*: Valószínűség-számítás és a reális világ megismerése. Uzszehi Matematiceszkizh Nauk, 1950.

BESZÁMOLÓ

a Biológiai és Agrártudományi (IV.) Osztálynak az állattenyésztés fejlesztéséről szóló minisztertanácsi határozat* tudományos feladatai végrehajtásával foglalkozó rendkívüli üléséről.

A minisztertanács határozata megjelölte azokat a legfőbb kutatási feladatokat, amelyeket a terv sikeres végrehajtása érdekében meg kell oldani. Ezek a problémák részben a biológiai, részben a mezőgazdasági tudományos tervekben szerepelnek. A mezőgazdasági vonalon dolgozó intézmények mindegyike a Földművelésügyi Minisztériumhoz tartozó kutatóintézet, a biológiai problémákkal foglalkozó intézetek mind a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz tartoznak.

Az Osztály a feladat megoldásánál a következő elgondolásokból indult ki :

1. A Tudományos Akadémia IV. Osztályának segítségével elsősorban arra terjed ki, hogy a feladatok megoldásába minél több intézményt, minél több kutatót vonjon be.

2. Állapítsuk meg, melyek azok az új feladatok, amelyek az eddigi kutatási tervekben nem szerepelnek, és keressük meg azokat a tervben elsősorban nem alaposan megterhelt intézményeket, amelyek ezeket a feladatokat meg tudnák oldani.

A felmerülő új feladatok megbeszélésére ült össze a december 22-i értekezlet, amelyen *Rusznayák István* a Magyar Tudományos Akadémia elnöke is részt vett. Ezen a megbeszélésen az egyes szakcsoportok képviselői ismertették azokat az új feladatokat, amelyek megoldása lényegesen elősegítené a terv teljesítését, és rámutattak néhány meglévő eredményre is, amely a gyakorlati feladatok megoldását könnyítené meg. A helyzet és a problémák megtárgyalása után a munkát a következőképpen kívánjuk tovább folytatni:

1. Kidolgozzuk a megoldandó feladatok részletes tervét.

2. Megbeszélést tartunk a mezőgazdasági kutatási tervbe kellően be nem vont egyetemi tanszékek vezetőivel, hogy milyen kutatási feladat végrehajtását tudnák vállalni.

3. A biológiai kutatási tervet végrehajtó intézményekkel is megbeszélést tartunk, hogy milyen feladatokat tudnának az előírt határidőnél korábban megoldani, amellyel a terv teljesítését elősegítenék, másrészt milyen újabb feladatok végrehajtását tudnák elvállalni.

4. Az Agrobiológiai Intézettel és a Tihanyi Biológiai Intézet kutatóival külön megtárgyaljuk, hogy ezek az intézmények elvi vonalon milyen kérdések tisztázásával tudnák a terv teljesítését előmozdítani.

5. Minden előadó a maga szakterületén érintkezésbe lépve a Mezőgazdasági Dokumentációs Központ megfelelő előadóival biztosítja, hogy az egyes

* Lásd az *Akadémiai Értesítő* VII. kötete 462. füzetét.

feladatok megoldásával kapcsolatos szovjet szakirodalom két-három hónapon belül a kutatók rendelkezésére álljon.

6. Érintkezésbe lépünk a társosztályokkal egy-egy felmerült probléma együttes megoldására.

7. A külföldi tudóscserelátogatásokat olyképpen szervezzük meg, hogy a kimenő szakembereink egy-egy konkrét probléma megoldását tudják a helyszínen tanulmányozni.

Javaslatot teszünk továbbá az egyes feladatok megoldásánál a Szovjetunióból vagy a népi demokráciákból hosszabb-rövidebb időre szakemberek meghívására.

8. Gondoskodunk arról, hogy az osztályvezetőség, az osztály tagjai, a szakbizottságok rendszeresen tájékozódjanak a kutatómunka menetével kapcsolatban, és minél aktívabban kapcsolódjanak be az egyes feladatok megoldásába. Különösen igyekezni fogunk aktívizálni az egyes szakbizottságok nyugalmazott, irányító és adminisztratív munkával meg nem terhelt szakembereit.

Igyekezni fogunk a kutatómunka tömegbázisát oly módon kiszélesíteni, hogy egy-egy fejlettebb állami gazdaság, termelőszövetkezeti csoport dolgozóit is be fogjuk vonni egy-egy feladat megoldásába.

10. A Földművelésügyi Minisztériummal együttesen javasoljuk egy cikkgyűjtemény kiadását, amely kiváló tudósaink útmutatását tartalmazná a jelenlegi szakismereteink alapján az egyes tervfeladatok megoldásával kapcsolatban.

Ezeknek és még a munka során felmerülő újabb módszereknek segítségével igyekszünk a minisztertanács határozatában megjelölt feladatokat végrehajtani.

Dr Bálint Andor

MEZŐGAZDASÁGI TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁS

A Magyar Dolgozók Pártja kezdeményezésére a Magyar Tudományos Akadémia és a Földművelésügyi Minisztérium január 16-án és 17-én kétnapos tanácskozásra hívta össze a mezőgazdasági tudomány és a mezőgazdasági gyakorlat élénjáró dolgozóit. A tanácskozás célja az volt, hogy megbeszélje azokat a módszereket, amelyek segítségével a mezőgazdasági kutatómunka színvonalát, eredményességét fokozni tudjuk. Rávilágított a hiányosságokra és megjelölte a fejlődés további útját is. Alkalmat adott arra, hogy a mezőgazdasági tudomány és a gyakorlat legjobb dolgozói együttesen megbeszéljék azt, hogy miként lehetne a tudomány és a gyakorlat kapcsolatát szorosabbra fűzni, hogyan lehetne minél nagyobb számú gyakorlati embert bekapcsolni a tudományos munkába.

Az alábbiakban Erdei Ferenc földművelésügyi miniszter megnyitóbeszédéből és Máthé Imre agrártudományi egyetemi rektor referátumából közlünk részleteket, és ismertetjük azt a határozatot, amelyben kutatóink munkájuk megjavítását vállalják, és megjelölik azt, hogy a vállalt célkitűzéseket hogyan fogják megoldani.

Erdei Ferenc földművelésügyi miniszter megnyitó beszédében többek között ezeket mondotta:

Tisztelt Tanácskozás!

Köszöntöm a magyar mezőgazdasági tudomány dolgozóit abból az alkalmából, hogy tanácskozásra gyűltek össze, megbeszélni mezőgazdasági tudományunk helyzetét, feltárni mezőgazdasági kutatásunk problémáit, és megvitatni legfőbb teendőit.

Népgazdaságunk egyre gyorsuló ütemű fejlődése mind nagyobb követelményeket állít a mezőgazdasági tudományos kutatómunka elé is. Ötéves tervünk alapvető célkitűzése mezőgazdasági termelésünk elmaradottságának felszámolása, mezőgazdaságunk szocialista építése. Mezőgazdaságunk ötéves terve felállítja azt a követelményt, hogy magasabb szintre emeljük termelésünket, növeljük termésátlagainkat és állatállományunk termelékenységét.

E nagyszabású célok elérése érdekében kormányunk a mezőgazdasági termelés területein közelebről is meghatározta a megvalósítandó feladatokat és megjelölte azt az utat, amelyen a magasabb termelési eredményeket elérhetjük.

E feladatok megoldása érdekében mezőgazdasági tudományunk gyökeres felújítására, erőinek megsokszorozására, munkája eredményességének hatalmas arányú növelésére van szükség. Fel kell tenni a kérdést a tanácskozás előtt, hogy mezőgazdasági tudományunk képes-e arra, hogy e hatalmas munkát elvégezze, s munkája eredményével népgazdaságunk fejlődését, országunk szocialista építését előbbre vigye.

Elmondhatjuk, hogy mezőgazdasági tudományunknak minden lehetősége megvan arra, hogy e megtisztelően nagy, s egyben rendkívüli erőfeszítéseket követelő feladatait eredményesen megoldhassa. Mezőgazdasági tudományunk felkészültsége azonban nem áll azon a fokon, hogy az előtte álló feladatokat jelenlegi állapotában sikeresen meg tudja oldani. Mezőgazdasági tudományunk általában elmaradott, módszereiben fejletlen és felkészültségében, szervezettségében igen sok a fogyatékoság.

Vannak eredményeink. Vannak kimagasló, világszerte megbecsülésben álló kutatóink, akik munkájukkal előbbrevítették mezőgazdasági termelésünk fejlődését, és érdemeket szereztek népünk felemelkedésének, országunk felvirágoztatásának szolgálatában. Emlékezzünk meg ezek közül a nemrég elhunyt *Fleischmann Rudolf*ról, akinek nevét legjobb és legelterjedtebb kukoricafajtánk és számos más kiváló növényfajtánk hirdeti, s aki országunk felszabadulása után, a testi gyengeség és az előrehaladott kor terheit leküzdve, bőségesen adta át tapasztalatait fiatalabb kutatóinknak, és maga is szinte megfiatalodva kapcsolódott bele mezőgazdasági tudományunk megújuló munkájába, az új mezőgazdasági tudományt teremtő szovjet agrobiológia és agrotechnika ismereteinek elsajátításába.

Elismerésreméltó eredményeink és kimagasló kutatóink ellenére mezőgazdasági tudományosságunk a felszabadulás után messze elmaradt országunk népi demokratikus fejlődése, benne a mezőgazdaságunk előrehaladása, szocialista építése mögött. Nem egy területen a mezőgazdasági kutatómunka elhanyagolt, és még korábbi színvonalát sem érte el. A mezőgazdasági kutatómunka elmaradottsága, módszereinek elavultsága és a munka szervezetlensége folytán az a veszély fenyeget, hogy mezőgazdasági tudományunk alkalmatlanná és képtelenné válik megnövekedett, nagyszabású feladataink megoldására, mezőgazdaságunk fejlesztésére, szocialista építése érdekében.

Ezt a helyzetet tárta fel a Magyar Dolgozók Pártja, és rámutatva elmaradottságunk okaira, meghatározta a mezőgazdasági kutatómunka fejlesztésének irányát, és megjelölte azt az utat, amelyen leküzdhetjük az elmaradottságot, és képessé tehetjük kutatóinkat arra, hogy nagyszabású kutatói feladatok megoldására vállalkozhassanak.

Mostani tanácskozásunknak az a célja, hogy kutatóink feltárják és megvitassák a mezőgazdasági kutatómunka helyzetét, harcba szálljanak az elmaradottság okaival, és legjobb erejüket vessék latba mezőgazdasági tudományunk fejlesztése, magasabb szintre emelése érdekében.

Mi a legfőbb oka mezőgazdasági tudományunk elmaradottságának? Az, hogy kutatóink többsége, akik a régi iskolában nevelkedtek, még nem ismerte meg eléggé az élenjáró szovjet mezőgazdasági tudományt, a micsurini biológia elméleti útmutatását és azokat a felmérhetetlenül gazdag eredményeket, amelyeket a szovjet mezőgazdasági kutatómunka elért. Sokan kutatóink közül még nem ismerték fel igazán az útmutató szovjet mezőgazdasági tudomány egyszerű példáinak jelentőségét, sőt sok esetben lebecsülték annak korszakalkotó eredményeit.

Hogyan következett ez be? Úgy, hogy kutatóink jórésze nem törekedett elég mélyrehatóan megismerni a szovjet mezőgazdasági tudomány módszereit és eredményeit. Igaz, hogy az elmúlt években erre nem is volt elegendő lehetőség. Az utóbbi időben azonban gyökeresen megváltozott a helyzet. Ma már módjában áll kutatóinknak magyar nyelven olvasni a szovjet mezőgazdasági tudomány klasszikus műveit, éppenúgy, mint a napról-napra elért eredmények gazdag anyagát. Ezenkívül látogatást tettek országunkban számosan a szovjet

mezőgazdasági tudomány kimagasló képviselői közül, köztük olyanok, mint *Glusczenko* és *Szkrjabin* akadémikusok.

Azokhoz a lehetőségekhez képest, amiket a szovjet mezőgazdasági tudomány eredményeinek megismerése nyújt, a mi kutatómunkánk még igen keveset tanult, még nagyon keveset sajátított el, és bizonytalankodva indul el az útmutató példa nyomán.

Mi ennek az oka? Az, hogy mezőgazdasági kutatóink nagyrésztükben még nem tudták levetkezni a régi idealista, mendelista, morganista szemlélet béklyóit, még nem szálltak harcba e reakciós nézetekkel, és hitetlenkedve, bizonytalan léptekkel közelítenek a materialista szovjet mezőgazdasági tudomány forrásaihoz. Mezőgazdasági kutatóink többségét ma még sokkal inkább köti a megszokott módszer, régi neveltsége, a régi feudális-kapitalista világ lidércnyomása, mint amennyire már magávalragadta őket a szovjet mezőgazdasági tudomány ragyogó példája. Jóhiszemű, becsületes, szakmunkájukat szerető és a kutatás hevületében élő kutatóink is olykor jobban hisznek még az ellenségnek, s elméleti problémáikkal vívódva sokszor megrekednek hamis problémáknál, és megelégednek kétes értékű, vagy teljesen téves, elvont »eredményekkel«.

Ennek az elméleti ingadozásnak, helytelen szemléletnek és mindezen keresztül ellenséges befolyásnak a következménye, hogy mezőgazdasági kutatóink jelentékeny része elszakadt a gyakorlattól, helyesebben még nem kapcsolódott közvetlenül és szorosan a termelés gyakorlati feladataihoz. Mindmáig számos kutatónk kísérleteinek jórésze nem népgazdaságunk legfőbb kérdéseit ragadta meg, hanem kisebb jelentőségű, csak a formalista szemlélet által jelentősnek vélt kérdések boncolgatásával bibelődik. Ezek a kutatók még nem támaszkodnak mindkét lábukkal a termelő munka tapasztalataira, s nem kapcsolják közvetlenül a termelő munka mindennapi gyakorlatához kutatói tevékenységüket. Mezőgazdasági tudományunk minden fogyatékosága ellenére ma is vannak intézeteinkben, azok tenyészkertjeiben és laboratóriumaiban olyan eredmények, amelyeket ha a termelés gyakorlatába átvinnénk, máris jelentékeny előrehaladást érnének el termelésünk fejlesztésében. Ehelyett gyakori eset, hogy véletlenül bukkanunk rá egy-egy számottevő tudományos eredményre, ahelyett, hogy kutatóink maguk vinnék ki ezeket az eredményeket az állami gazdaságok, termelőszövetkezetek és egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok gyakorlatába.

Tisztelt Tanácskozás! A mai tanácskozásnak ebből a helyzetből kell kiindulnia. A mezőgazdasági kutatómunka állapotának őszinte és kendőzés nélküli feltárásával kell számotvetnie elmaradottságunk okaival, és úgy vonni le a következtetéseket, hogy a haladás akadályait minél gyorsabban és gyökeresebben elhárítsuk és mezőgazdasági tudományunk fejlesztését a lehető leggyorsabb ütemben vigyük előre. Tanácskozásunkon fel kell vetni azt a kérdést is, hogy milyen felelősség terheli a mezőgazdasági kutatómunka elmaradottságaért egyrészt magukat a kutatókat, másrészt a mezőgazdasági termelés irányítását, a Földművelésügyi Minisztériumot.

Kutatóink felelőssége elsősorban abban van, hogy jórésztükben nem törekedett bátran és szenvedélyesen az igazi mezőgazdasági tudomány, az élő szovjet mezőgazdasági tudomány megismerésére. Ellenkezőleg, elég sokan közülük húzódoztak, ingadoztak és kételkedtek. Kutatói becsületük, a nép iránti köteleességérzetük foltja, hogy számosan kutatóink közül jobban hajlottak az ellenséges rágalmozás és lebecsülés befogadására a materialista szocialista mezőgazdasági tudománnyal szemben, mint amennyire törekedtek megismerni az új, igazi mezőgazdasági tudományt és annak módszereit.

Mit várunk most kutatóinktól? Azt, hogy maguk vessenek számot mezőgazdasági tudományunk helyzetével, maguk tárják fel az elmaradottság legmélyebb és kutatóinkban is rejlő hibáit, bátran közelítsenek a szovjet mezőgazdasági tudomány forrásaihoz, s önmagukkal és egymással vitába szállva küzdjék le a régi iskola neveltségét, a formalista, idealista szemlélet bilincseit, és felszabadult lélekkel kövessék az igazi tudomány, a nép tudományának útmutatását.

Ez kutatóink legfőbb kérdése, kutatói becsületük és a dolgozó néphez való hűségük ügye. Belső vívódásaikban, egymásközi vitáikban és becsületes törekvésekben e tanácskozással épűgy, mint minden más módon segíti őket a Párt útmutatása és a Minisztérium, a termelés irányítása részéről ehhez minden szükséges segítséget megadunk.

Mezőgazdasági tudományunk elmaradottságáért, a gyakorlattól való elszakadásáért azonban nemcsak kutatóink a felelősek, hanem felelős érte termelésünk irányítása, a Földművelésügyi Minisztérium is. Komoly mulasztásokat és hibákat követtünk el. Felelősek vagyunk azért, hogy kutatóink számára nem teremtettük meg már korábban minden lehetőségét annak, hogy a szovjet mezőgazdasági tudományt mélyrehatóan megismerhessék, módszereit, eredményeit részletekbe menően tanulmányozhassák, és nézeteiket szélesebb körben megvitathassák. Felelősek vagyunk azért is, hogy kutatóink munkáját, intézeteinket nem szerveztük meg úgy, hogy azok szorosan kapcsolódjanak a gyakorlati termeléshez, elért eredményeiket nem tártuk fel oly mértékben, hogy a termelés gyakorlata számára azokat közvetlenül átadhassák. Kutatóink munkáját bürokratikusán kezeltük, s magunkat is bürokratikus ügyintézésrel terheltük. És végül legsúlyosabb felelősségünk az, hogy mezőgazdasági termelésünk fejlesztésében nem fordultunk olyan mértékben kutatóink felé, ahogyan az lehetséges és szükséges lett volna. Többször megnyilatkozó készségüket nem fogadtuk el, s termelésünk fejlesztésének számos nagyjelentőségű kérdését akkor sem vitattuk meg kutatóinkkal, amikor arra készséggel vállalkoztak volna.

A termelés irányítása, a Minisztérium munkája oldaláról megmutatkozó hiányosságokkal és hibákkal mi már komolyan szembenéztünk, s nagyrészüket már ki is küszöböltük. Kutatóintézeteink szervezetét, tanulva a Szovjetunió példájából, úgy igyekeztünk kialakítani, hogy azok kutatóink számára ne jelentsenek bürokratikus terheket, ellenben munkájukat minél közvetlenebbül kapcsoljuk a termelés gyakorlatához. Abban is gyökeres változás történt, hogy kutatóink ma már egymás után kapják a termelés eleven szükségleteiből eredő feladatokat és hozzá mindazokat a feltételeket, amelyek a kutatómunkához szükségesek. Jelentős lépés az is, hogy a Földművelésügyi Minisztérium vezetése mellett Mezőgazdasági Tudományos Tanácsot létesítettünk, amely arra hivatott, hogy kutatóink megvitassák a termelés irányításának legfőbb szakmai kérdéseit, s felelős véleményadásukkal lehetővé tegyék olyan határozatok és döntések meghozatalát, amelyek a mezőgazdasági tudomány eredményeit és vívmányait teljes mértékben átültetik a gyakorlatba.

A nemrég lezajlott akadémiai ünnepi hét vitái arról tanuskodnak, hogy kutatóink képesek helyesen felfogni a mezőgazdasági kutatómunka helyzetét, megérteni és elfogadni a Párt útmutatását, és bátran rálépni mezőgazdasági tudományunk fejlesztésének a szovjet példa nyomán előrehaladó útjára. A mi mostani tanácskozásunk további lépés ezen az úton. Mi szükséges ahhoz, hogy továbbfejlesztve az akadémiai ünnepi hét vitáinak tanulságait, teljes világosságában feltárjuk a mezőgazdasági kutatómunka helyzetét, és kutatóink nagy többsége bátran és eredményesen elindulhasson, vagy tovább-

haladhasson tudományunk fejlesztésének útján? Az, hogy — ebben is követve az élenjáró szovjet mezőgazdasági tudomány példáját — bátor és leplezetlen kritikával és önkritikával vessék fel a mezőgazdasági kutatómunka kérdéseit, gátlás nélkül éljenek a vita lehetőségével és fegyvereivel, és legjobb erejükkel szálljanak szembe a mezőgazdasági tudomány előrehaladásának akadályáival, hogy tudományunkat képessé tegyék mindazoknak a feladatoknak megoldására, amelyeket népgazdasági terveink célul tűznek ki. E munka minden lépésénél számíthatnak a Párt útmutató segítségére, és kormányunk, s ezen belül a Földművelésügyi Minisztérium mindennapi gondoskodására.

*

M á t h é I m r e agrártudományi egyetemi rektor referátumában elemezte az Akadémia Ünnepi Hetének tanulságait. Idézte D u b i n y i n akadémikus beszédét, aki a magyar mezőgazdasági tudományokkal kapcsolatban kijelentette: »nagy örömmel tapasztaltuk, hogy a magyar biológusok megértették M i c s u r i n és L i s z e n k o élenjáró tanításainak jelentőségét, és azokat sikeresen is alkalmazták a mezőgazdasági termelésben. A magyar biológusok munkájában visszatükröződnek V i l j a m s z tanításai is«. Az előadó hangsúlyozta azonban, hogy ez az előlegezett elismerés nem szabad, hogy önhitté tegyen bennünket, hanem inkább ösztönző legyen számunkra.

A továbbiakban méltatta azt a támogatást, amelyben a Párt és a Kormányzat a mezőgazdasági tudományos kutatást részesítette. Ismertette a legkiválóbb tudományos eredményeket, majd rátért a kutatómunka területén észlelhető hiányosságok elemzésére. Az alábbiakban teljes egészében közöljük beszédének a kutatómunka hiányosságairól és a hibák kijavításáról szóló részét:

Így nagy vonalakban felmérve az elért eredményeket és a kapott támogatást, fel kell vetnünk a kérdést, hogy vajjon a mezőgazdasági tudományos munka produktivitása arányban áll-e mindazokkal az áldozatokkal, melyeket a Párt vezetésével elsősorban a munkásosztály és dolgozó parasztágunk vállalt tudományos munkánk eredményesebbé tételére. Meg kell mondanunk őszintén, hogy a mezőgazdasági kutatómunka nem érte el azt a fejlődési ütemet, amely mezőgazdaságunk szocialista építésének megfelel.

Eredményeink nincsenek arányban a hozott áldozatokkal. Az, hogy munkánkban nem mutatható fel kellő eredmény, a területünkön fellelhető hibákból és hiányosságokból adódik.

1. Fejlődésünknek és a tudományos munka fejlődésének legnagyobb akadálya a szabad véleménynyilvánításhoz való rossz viszony. Ennek konkrét jeleivel a gyakorlatban számos esetben találkozunk. Pl. a múlt évben hat hétig folyt növénynemesítő tanfolyam, melynek során a résztvevők egymásról nem nyilvánítottak véleményt, noha úgy a szakmai, mint a politikai előadásokon számos utalás történt az építő bírálat szerepére és alkalmazására. Pedig *Sztálin* elvtárs szerint »semmiféle tudomány sem fejlődhet és érhet el sikereket a vélemények harca, a kritika szabadsága nélkül«. *Sztálin* elvtárs a szovjet tudomány vonatkozásában ezt az elvet azért hangsúlyozta, mert ott a nyelvtudomány terén kialakult az úgynevezett »csalhatatlan« vezetőknél egy csoportja, amely lábbal tiporta ezt az elvet.

Mi kutatók, sokszor félünk véleményt mondani. Pedig míg a tudományos kérdésekben való véleménynyilvánítás hiánya a társkutatók fejlődését hátráltatja, addig saját munkánk helyes értékelésének hiánya magunk és az egész tudományunk fejlettségének reális felmérését teszi lehetetlenné. Nagyrésztünk-

nél, mind egyéni fejlettségünket, mind szakmánk színvonalát tekintve nagymértékű meglepetéssel találkozunk. Ez a meglepetés elsősorban onnan származik, hogy részben önhibánkon kívül, nem ismerjük eléggé a szovjet tudomány fejlődését, eredményeit. Szovjet-Ukrajna déli részén pl. 230—300 mm évi átlagú csapadék mellett mind a gabonaféléknél, mind a kukoricánál, napraforgónál a miénknél 50—100%-al magasabbak a termésátlagok. Ezek az eredmények kitűnő nemesített fajták, és fejlett agrotechnika alkalmazásának eredményei. A mi nemesített búza-, kukorica fajtáinkat mindnyájan kiválóan tartjuk még akkor is, amikor egy-egy száraz esztendő ezen növények termésében nagymértékű kiesést okoz. Hasonló példákat a gépesítés, állattenyésztés és egyéb tudományágak területéről is tudnánk felhozni. Ez a kérdés azért nagyjelentőségű, mert ettől függ, hogy tudományunk fejlettségét, hogyan mérjük le, és milyen további feladatokat tűzünk magunk elé.

Vizsgáljuk meg ennek a hibának gyökereit. A multban a szakelőadások és az ezzel kapcsolatos hozzászólások olyan mértékben voltak magasatlagok, amilyen állást betöltött az előadó. Barátságatlan gesztusnak tekintették volna azt, ha valaki kedvezőtlen véleményt nyilvánít, egy-egy dolgozat, vagy könyv szerzőjéről. Az, hogy a multban pl. a Tudományos Akadémia tagjai sorába is hivatali beosztás, főúri rang alapján kerültek be illetve vezető pozícióba emberek, azt eredményezte, hogy a képzett, jószándékú kutatók ilyenek miatti elkeseredésükben eleve lemondtak arról, hogy ellentétes véleményüket nyilvánítsák. A kutatók lebeszélése a hivatalos szervek részéről, az »uram-bátyámozási-« rendszer, lehetetlenné tette a kritika érvényesülését.

Amíg a multban a tudományos kérdésekben való véleménynyilvánítás és saját munkánk értékelésének hiánya annak a fenntartását, kiszolgálását segítette elő, addig ma ez szocialista fejlődésünk akadályát és lényegében az ellenség támogatását jelenti. Hozzá kell szoknunk ahhoz, hogy értékeljük munkánkat, és az értékelésnek az eredményét nyíltan meg is mondjuk egymásnak, hogy világosan látva a munkában levő jó elemeket, azokat továbbfejleszthessük, illetve a hibákat leküzdthessük. Ez a tanácskozás is azért ült össze, hogy végre eljussunk oda, hogy megkezdthessük annak a fejlődéstgátló akadálnak felszámolását, amely abból adódik, hogy kutatási területünkön a szabad véleménynyilvánítást eddig nem alkalmaztuk. Ezzel a szokatlan de szükséges kezdeményezéssel azt szeretnénk elérni, hogy a személyes bírálatnak olyan hatása alakuljon ki az egyes kutatók felé, hogy ez a velük törődés és őszinte segítség megnyilvánulása legyen. Természetesen ez a véleménynyilvánítás ne ledorongolást, ne személyeskedést jelentsen, hanem olyan véleménynyilvánítást, amely építő, amely a hibák feltárásakor megjelöli a hibák kijavításának módját is. A romboló, a fejlődést akadályozó bírálatnak nem adunk teret.

2. Kiváló tudósaink utóbbi években elért eredményeit elemezve azt látjuk, hogy ezek elérésében döntő szerepe volt a szovjet mezőgazdasági tudomány, a micsurini biológia eredményei felhasználásának. Az eredmények eléréséhez elsősorban alkotó, élenjáró elméletre van szükség. A szovjet tudomány biztosítja ezt számunkra, de munkánk csak akkor lesz eredményes, ha az elméletnek az alkalmazása is alkotó, és nemcsak lemásoljuk a szovjet tudomány módszereit. *Gluscsenko* professzor elmondotta, hogy azon a kísérleti telepen, ahol ő dolgozott az 1948 előtti években azért folytattak eredményes munkát, mert csak egy kis »sarokban« kísérletezgettek a hivatalos mendel-morganista módszerek szerint, egyébként munkájukat *Micsurin* és *Liszenko* tanításainak szellemében végezték. Nálunk a helyzet sok esetben fordított, a tenyészkert kisebb részén végzik az ilyen kísérleteket, sok esetben úgy, hogy munkájuk a

micsurini biológia inkább formális, mint lényegbeli alkalmazásának tekinthető. Talán egyetlen olyan nemesítő telepünk sincs, ahol vegetatív-hibrideket ne állítottak volna elő. Ez önmagában helyes, a hiba csak az, hogy azokat legtöbbször minden gyakorlati célkitűzés nélkül, legjobb esetben magának a ténynek az igazolására, mechanikusan csinálják. Mi mást látunk abban, hogy mérges maszlagiburgonya, dohány-paradicsom vegetatív-hibrideket állítottak elő. Igen kirívóan mutatta ezt be az 1949. évi őszi vásár, ahol az ilyen cél nélküli vegetatív-hibridek egész sora volt kiállítva.

A micsurini biológia formális alkalmazására tudunk más példát is mondani. Eddig legkirívóbb volt az a kísérlet, amely a nyúl fülének csonkításával akarta bizonyítani a külső behatások következtében létrejött változások öröklődését.

Ilyen formális mechanikus kísérletek eredménytelensége nem vonzza, nem győzi meg, hanem ellenkezőleg eltaszítja, eltávolítja a kutatókat a micsurini biológia elméletének és módszereinek alkalmazásától.

Tehát ha eredményes munkát akarunk végezni, akkor nem a nyugati reakciós, hanem a haladó, a szocializmust megvalósító szovjet tudomány elméletét kell magunkénak vallanunk. Olyan elméletet valljunk magunkénak, amely a legnagyobb alkotások megvalósítását teszi lehetővé, munkánkat biztosan előre viszi, és eddig nem látott eredmények eléréséhez vezet.

Azzal, hogy munkánkkal a haladó tudomány elméletét és módszereit alkalmazzuk, és ezáltal munkánkat eredményesebbé tesszük, erősítjük népi demokráciánkat, állást foglalunk a békeharcban, a Szovjetunió vezette béketábor mellett.

Ha ezt nem tesszük, ha a véletlenre építő nyugati tudomány elveit, módszereit alkalmazzuk, munkánk eredményességét csökkentjük, és az ellenséges tábort erősítjük. Állásfoglalásunk tudományunk világnézeti kérdéseiben tehát állásfoglalást jelent épülő szocialista államunk és egyben a békeharc kérdésében is.

3. Beszéltünk már arról, hogy a szovjet tudomány azért ért el olyan kimagasló eredményeket, mert eleven kapcsolata van a gyakorlattal. Megmutatkozik ez abban, hogy pl. amikor elkezdték a harcot a köles termésátlagnak növeléséért, *Liszenko* és munkatársai a kolhozparasztok tízezreit vonták be a munkába, aminek az lett az eredménye, hogy két év alatt 3 q-ról 15 q-ra emelték a köles hektáronkénti termésátlagát. *Liszenko* az ágabúza nemesítésénél többezer kolhozparasztnak küldte el kipróbálni az anyagot, utána pedig három napon keresztül 1000 kolhozparasztal vitatta meg a munka továbbfolytatásának a menetét. A szovjet kutatóintézetek levelezés útján a kolhozparasztok ezreivel vannak állandó kapcsolatban.

A kapitalista rendszerben soha nem alakulhatott ki a tudomány és a gyakorlat egysége, a tudósok és a gyakorlati szakemberek szoros kapcsolata. Nálunk ez a kapcsolat még nem kielégítő. Oka ennek az is, hogy még mindig nem látjuk elég tisztán azt, hogy mit is tanultunk a gyakorlattól. Nem hisszük azt, hogy a gyakorlati dolgozók tapasztalatai előbbre tudják vinni a tudományt.

Mi ennek a következménye? Elsősorban az, hogy a legutolsó időkig olyan célokat tűztünk magunk elé, amelyek nem mezőgazdaságunk legsürgősebb kérdéseit voltak hivatva megoldani. Ezen a vonalon éppen a kutatómunka tervszerűvé tételével, az ötéves tervbe való bekapcsolódásával lényeges változás következett be. Feladatainkkal ma már legnagyobbbésztt azokat a kérdéseket oldjuk meg, amelyek elősegítik a minisztertanácsi határozatokban mezőgazdaságunk elé kitűzött célok elérését.

Ennek az egy hibának kiküszöbölésével még egyáltalán nem mondhatjuk azt, hogy a gyakorlattal való kapcsolatunk már kifogástalan lenne. Nem megfelelő a kapcsolatunk a termelő üzemekkel, termelőszövetkezetekkel, állami gazdaságokkal, gépállomásokkal.

Nem látjuk a problémákat kint a gyakorlatban, igen kevés azoknak a kutatóknak a száma, akik rendszeres kapcsolatot tartanak fenn egy-egy állami gazdasággal vagy termelőszövetkezettel. Vannak ezen a téren már egészséges kezdeményezések is, pl. Szegeden, Kompolton, vagy a debreceni Kísérleti Intézetben, de nem mondhatjuk még ezt egyáltalán általánosnak.

A gyakorlattal való kapcsolatunk hiányát mutatja az is, hogy elért eredményeink nem mennek át kellő gyorsasággal és megfelelő mértékben a gyakorlatba. Ha mélyebb lenne kapcsolatunk a gyakorlattal, akkor látnánk azt, hogy az elért eredmények bevezetése a gyakorlat számára égetően sürgős. Míg pl. *Kurnik Ernő* az iregszemcsei Növénynemesítő Telepen 8—10, sőt 12 q-ás termésátlagot ért el napraforgóból, addig az országos termésátlag, főleg a helyes agrotechnikai ismeretek hiányában, 5 mázsa körül mozog.

A gyakorlattal való kapcsolat hiányosságát mutatja az is, hogy az előforduló nehézségekkel, problémákkal, a gyakorlati emberek nem tudnak hová fordulni. Pl. a cukorrépaaknázómoly pusztítása, amely lényegében már tavaly kezdődött, csak ez év augusztusában jutott a növényegészségügyi kutatók tudomására.

Súlyos hiba az, hogy nem támaszkodunk kellőképpen a gyakorlatra. Alig néhány kutató van közöttünk, aki folyamatban levő munkáit, nemesítés alatt levő fajtáit, ha azok részeredmények is, odaadta volna a gyakorlati dolgozóknak, hogy azok saját tapasztalataikkal, saját megfigyeléseikkel segítsék, meggyorsítsák az eredmények elérését.

A gyakorlattal való kapcsolat hiánya mutatkozik meg abban is, hogy nem kísérik figyelemmel eredményeinknek a gyakorlatban való megvalósítását. Pl. a nemesítők nem tudnak arról, hogy új fajtáik hogyan válnak be a gyakorlatban. Nem tudják azt, hogy milyen mértékben termesztik a fajtáikat, hogy mik a kifogások fajtáikkal szemben. Nyilvánvaló, hogy ilyen módon nem tudhatják azt sem, hogy milyen irányban kell továbbfejleszteni, javítani a fajtát. A nemesítő telepeinken, vagy intézeteinkben elért eredményeink hatása gyakran azért nem mutatkozik meg teljes mértékben a gyakorlatban, mert nem látjuk el kellő mértékben tanáccsal, útmutatással azokat, akik az eredményeket a gyakorlatban alkalmazzák.

A gyakorlattal való kapcsolat hiányának oka az is, hogy azt nem mindig értelmezzük helyesen. Vannak közöttünk olyanok, akik úgy gondolják, hogy egy-egy előadás megtartásával vagy egy-két üzem rendszertelen meglátogatásával már mindent megtettünk ezen a téren.

A gyakorlattal való kapcsolat hiányának, illetve nem kielégítő voltának káros hatásait a mezőgazdaság, az egész népgazdaság megérzi. De nemcsak a népgazdaságot, hanem ezen belül mezőgazdasági tudományunkat is súlyos veszteség éri, mert nem használjuk ki azokat a lehetőségeket, amelyeket épülő szocialista mezőgazdaságunk a tudomány továbbfejlesztése érdekében nyújt.

4. Az, hogy a kutatómunkában nem tudunk kellő eredményt felmutatni, hogy munkánk színvonala nem kielégítő, onnan is származik, hogy nem használjuk fel, nem ismerjük el, bizalmatlanul fogadjuk, lebecsüljük a Szovjetunió élenjáró tudományának eredményeit, tapasztalatait.

Ez az ellenséges megnyilvánuláson kívül leggyakrabban nemismerésből származik, de nagymértékben hozzájárul az is, hogy sajtónk néha igen hely-

telen módon nem megfelelő formában, félrevezetően ismerteti a szovjet tudomány eredményeit.

Persze el kell ismernünk azt is, hogy nem kevés számmal vannak olyanok, akik nem tesznek meg mindent annak érdekében, hogy kellő alapos-sággal megismerjék az élenjáró szovjet mezőgazdasági tudomány eredményeit.

Azt, hogy egyes kutatók bizalmatlanul fogadják a Szovjetunió eredményeit, egész sor példával alá lehet támasztani. Például tudjuk azt, hogy a nyári vetőgumó-termesztéssel megoldottuk a burgonya leromlásának kiküszöbölését. Ugyanakkor tudjuk azt, hogy népgazdaságunk egyik leg-égetőbb kérdése burgonyatermésátlagunk növelése. Mégis alig 10—20 holdon próbálkozunk ennek az óriási jelentőségű eredménynek alkalmazásával. Meg kell mondanunk azt is, hogy ez a próbálgatás lényegében 1947 óta folyik, mégis a mai napig nem tudtunk ezen a téren a gyakorlatnak konkrét segít-ségére lenni.

Nyilvánvaló, hogy ez azért van, mert egyesek bizalmatlanok a Szovjet-unió eredményeivel szemben. Lényegében nem hiszik el, hogy a kérdést meg-oldották.

Ha nem vesszük figyelembe, ha lebecsüljük a szovjet mezőgazdaság gyakorlatában már bevált eredményeket, népgazdaságunk problémáinak megoldását hátráltatjuk. Pl. a Mezőgazdasági Gépkísérleti Intézet kutatói, kidolgoztak egy traktoreke típusát, teljesen függetlenül a szovjet tapasztala-toktól. Akkor kapták meg a szovjet mintadarabot, amikor már készen volt saját tervük, de ahelyett, hogy alaposan áttanumányozták volna, és saját tervezetüket a szovjet minta szerint módosították volna, megkezdték a szériagyártást az eredeti tervezet szerint. A gyártás utáni kísérletekről kapott egyes jelentések azt bizonyítják, hogy a szovjet traktoreke jobb munkát végez, mert amíg a kutatóink által megszerkesztett típusnál az eketést és elő-hántó között a föld feltorlódik, a gypeszőnyeg átfordítása nem megfelelő, addig a szovjet eke alapos, jó munkát végez és munkateljesítménye nagyobb.

A fentemlített példák csak egyes kiragadott tények, amelyek megmu-tatják, hogy egyrészt milyen károkat okoz népgazdaságunknak az, hogyha bizalmatlanul fogadjuk, lebecsüljük a szovjet mezőgazdasági tudomány ered-ményeit és tanításait, és így akadályozzuk tudományunk színvonalának emelését.

5. A kormányunk részéről tapasztalt hathatós támogatást elismerve, rá kell mutatnunk azokra a hiányosságokra is, amelyek a tudományos irányító szerveknél mutatkoznak.

Az irányító szerveknél dolgozók szakmai és tudományos felkészültsége nem elégséges ahhoz, hogy a feladatokat mindig megfelelően tűzzék ki, és meg-jelöljék a megoldási módokat is. Ez nagy akadálya a tényleges ellenőrzésnek. Az ellenőrzés sok esetben technikai megállapításokat tartalmaz, de nem tud-ják felhívni a figyelmet a konkrét hiányosságokra.

Annak, hogy az irányító szervekben ilyen hiányosságok vannak, mi kutatók is okai vagyunk azért, mert nem szívesen, vagy egyáltalán nem vál-laljuk a kutatómunka szervezésével, irányításával kapcsolatos feladatokat.

Ebben a kérdésben megint nem tanultunk eleget a Szovjetuniótól, ahol a legkiválóbb tudósok, mint *Szkrjabin* akadémikus — aki az akadémiai ünnepi hét alkalmával itt járt nálunk — a tudomány irányításában és szervezésé-ben hatalmas munkát végeznek. Nálunk még megvan az a helytelen álláspont, hogy a kutatás és a szervezés-irányítás két különböző dolog. Ezt a nézetet fel kell számolnunk, és vállalnunk kell a tudományos irányító, a tudományos

szervező munkát. Természetesen ez nem jelentheti számunkra a kutatómunkából való kiszakadást és az adminisztrációs munkával történő túlzott igénybevételt. A kutatást irányító, szervező tudós az egész kutatási terület eredményeit, problémáit látja, és azt saját munkájában is felhasználhatja.

A fentiekén kívül az irányító szervek hibájának kell felrónunk azt is, hogy néha túlzottan meg vagyunk terhelve adminisztrációs munkával, ami elvonja időnket a tényleges kutatói munkától, és gyakran oda vezet, hogy az időhiány miatt nem tudjuk magunkat továbbképezni.

*

Miért kellett ilyen alapossággal feltárnunk hibáinkat? Miért kellett éppen most összeülnünk erre a tanácskozásra? Elsősorban azért, mert hatalmas megoldásra váró feladatok állanak előttünk.

A Párt és a Kormányzat támogatása alapján megindult mezőgazdaságunk szocialista átszervezése. Ez megteremtette az alapját annak, hogy természetlagaink hatalmas mértékben, ugrásszerűen emelkedjenek. Feladatunk az ötéves terv célkitűzéseinek, a minisztertanácsi határozatokban konkretizált feladatok megoldásának elsősegítése. Néhányat említünk e feladatok közül: pl. a *Viljamsz-féle* földművelési rendszer bevezetése, mezőgazdasági szaktudományaink mindegyikének érintkező területe. Komoly feladatokat ad a növénytermesztés, a talajtan, a gépesítés, az öntözés, az állattenyésztés vonalán dolgozó kutatóknak. Mind fel kell sorakoznunk a feladatok megoldása érdekében.

A részletfeladatok közül, mint égető megoldandó kérdés, burgonya-termésátlagunk növelése áll előttünk.

A kettőstermesztés agrotechnikájának tisztázása szintén rövidesen megoldandó feladat.

Állattenyésztésünk takarmánybázisának biztosítása érdekében emelni kell rétjeink és legelőink hozamát, új takarmánynövényeket kell meghonosítanunk.

Ki kell dolgozni a meglévő takarmányok felhasználásának legmegfelelőbb módszerét, új, nagy termelékenységű állatfajtákat kell tenyészteni.

Mindezen feladatok megoldása érdekében meg kell változtatni munkamódszereinket, meg kell tartani és tovább kell fejleszteni azt, ami helyes, ami jó, de fel kell számolnunk és ki kell küszöbölnünk mindazt, ami helytelen, elavult, hibás, ami a fejlődést gátolja.

Ki kell küszöbölnünk azokat a hibákat, amelyek a véleménynyilvánítás körül mutatkoznak. El kell érnünk azt, hogy a kutatók között ne legyen egy se olyan, aki nem nyilvánít véleményt.

El kell érnünk, hogy a különböző vélemények harcának eredményeként kutatómunkánk ténylegesen materialista alapon folyjék és fejlődjék.

Ezért a folyóiratokban, a nyilvánosság előtt széleskörű vitát kell indítani mezőgazdasági kutatómunkánk konkrét kérdéseiről.

Meg kell javítanunk kapcsolatainkat a gyakorlattal. Széleskörű értekezleteket kell rendeznünk a kiváló eredményt elért dolgozók bevonásával, mezőgazdaságunk fejlesztésének soronlevő szakkérdéseiről. E kapcsolatok megerősítése érdekében széleskörű levelező tagságot szervezünk intézeteink köré.

Szélesre kell tárnunk intézeteink, telepeink kapuit a mezőgazdaság gyakorlati dolgozói előtt, hogy elérjük azt, hogy a termelészövetkezetek tagjai, egyénileg gazdálkodók, az állami gazdaságok dolgozói bizalommal forduljanak hozzánk bármilyen szakkérdésben.

A Szovjetunió élenjáró mezőgazdasági tudományának megismerése érdekében sokkal nagyobb lendülettel és alaposással kell tanulmányoznunk a szovjet irodalmat. Ennél a kérdésnél javasolom, forduljunk kormányzatunkhoz azzal a kéréssel, hogy kérje meg a Szovjetunió kormányát — tegye lehetővé számunkra munkánk eredményesebbé tétele érdekében — hogy egy kutatókból álló delegáció a helyszínen tanulmányozhassa a világ legfejlettebb mezőgazdasági tudományát.

Tudományos munkánk elméleti megalapozása érdekében tanulmányozzuk és sajátítsuk el a dialektikus materializmust.

Befejezésül a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnökét, *Vavilov*-ot idézem: »a tudomány csak akkor szolgálja a haladást, ha egybekapcsolódik a demokráciával. A tudomány kétélű fegyver: attól függően, hogy kinek a kezében van, szolgálhatja az emberek jólétét és boldogságát, de szolgálhatja elpusztulásukat is.«

A mi mezőgazdasági tudományunk, a békét, az emberek jólétét és boldogságát szolgálja. Ez a tanácskozás az első komoly lépés annak érdekében, hogy mezőgazdasági tudományunk az épülő szocialista mezőgazdaság fejlődését fokozott mértékben elősegítse. Mezőgazdaságunk fejlesztésével erősítjük népünket, és elősegítjük *Rákosi* elvtárs vezetésével annak a békeharcnak győzelmét, amelyet a világ dolgozóinak bölcs vezére *Sztálin* elvtárs vezet.

*

A Tanácskozás a következő határozatot hozta:

A magyar mezőgazdaság tudományos dolgozói tanácskozásra gyűlünk azzal a céllal, hogy megtárgyaljuk teendőinket. Úgy érezzük, hogy ez a tanácskozás valamennyiünk számára nagy segítséget jelent további munkánkban. Tanácskozásunk során megerősödött az a meggyőződésünk, hogy az előttünk álló feladatokat csak a haladó szovjet tudomány útmutatásával és módszereinek alkalmazásával tudjuk megoldani.

Feltártuk a hiányosságokat, és megtárgyaltuk a hibák kiküszöbölésének és munkánk megjavításának módját. Mindnyájan felismertük azt, hogy eredményes tudományos munkát csak akkor tudunk végezni, ha szilárd elméleti alapokon állunk. Magunkénak valljuk, elsajátítjuk és alkalmazzuk a micsurini biológia elméletét. Elítéljük a tudományos munkánk eredményességét akadályozó reakciós, idealista elméletet, és harcolunk kiküszöböléséért. Ezért mélyrehatóan tanulmányozzuk az élenjáró szovjet mezőgazdaság elméleti alapjait, eredményeit és gyakorlati módszereit.

Így felkészülve, minden erőnkkel azon leszünk, hogy tudományos eredményeinkkel a lehető legnagyobb segítséget adjuk mezőgazdaságunk elmaradottságának megszüntetéséhez, dolgozó népünk jobb életének megteremtéséhez. Legelsősorban elősegítjük a füves vetésforgós növénytermelési rendszer bevezetését, alkalmazzuk a micsurini biológia tanítását növénytermesztésünk és állattenyésztésünk fejlesztése érdekében, kutatómunkánkval előmozdítjuk mezőgazdaságunk korszerű gépekkel való ellátását, az önkéntes gazdálkodás magyarányú kifejlesztését, az erdőövezetek és mezővédő erdősávok telepítését.

Tudjuk, hogy munkánk csak akkor érheti el célját, ha szorosabbra fűzzük kapcsolatainkat a gyakorlati munkával, szoros kapcsolatot építünk ki termelészövetkezeti csoportjainkkal, egyénileg dolgozó parasztságunkkal és állami gazdaságainkkal, tudományos eredményeinket a legrövidebb idő alatt átadjuk a mezőgazdasági dolgozóinknak.

Mindannyian érezzük azt a felelősséget, ami reánk, a magyar mezőgazdasági tudomány művelőire hárul. Kötelességünknek érezzük, hogy minden erőnk, tehetségünk latbavetésével megoldjuk mindazokat a feladatokat, amelyeket dolgozó népünk joggal elvár tőlünk. Tudományos munkásságunkkal erősítjük a békéért harcoló népek táborát, és hozzájárulunk az imperialista háborús gyujtogatók terveinek megghiúsításához.

Tudatában vagyunk annak, hogy munkánk eredményességének feltételeit, mint már az elmúlt években, a jövőben is biztosítja a Magyar Dolgozók Pártja és a dolgozó nép állama.

Éljen tudományos munkásságunk nagy pártfogója, népünk győzelmeinek szervezője, *Rákosi Mátyás!*

Éljen a haladó tudomány dolgozóinak lángeszű tanítója, a békeszerető népek vezére, a nagy *Sztálin!*

SZEMLE

Két Könyv a Szovjet Tudományról *

Sz. I. Vavilov, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke, az Akadémia leningrádi, a szovjet tudomány történetének szentelt ülészsaka megnyitó ülésén mondott beszédében kifejtette, hogy »a tudománytörténet a dialektikus módszernek, a dialektikus materializmusnak élő megtestesítője. Éppen ebben a kapcsolatban rejlik a tudománytörténet különleges jelentősége...« A leningrádi ülészsakon elhangzott előadások legfontosabb vonásai egyrészt a dialektikus és történelmi materializmus következetes és termékeny alkalmazása a műszaki-, mezőgazdasági- és természettudományok történetének feldolgozásában, másrészt a tudományok fejlődése objektív dialektikájának világos feltárása.

A burzsoá történészek nem írták meg a tudományok történetét. Az idealista és metafizikus történelemfilozófiák nem adtak helyes választ döntő fontosságú kérdésekre: hogyan viszonyul a tudományok története a politikai szociális és gazdasági történelemhez? Milyen körülmények között születnek a nagy tudományos felfedezések? A tudományok történetének ilyen és ezekhez hasonló lényeges kérdéseire csakis a marxizmus-leninizmus ad olyan választ, melynek alapján komoly tudományos munkát lehet végezni. A materialista dialektika módszere megvilágítja a tudományok történetének helyét a történelemtudomány egészében, melyben »az egyes tárgyak, jelenségek szervesen kapcsolódnak egymásba, függenek egymástól és feltételezik egymást.« *Sztálin* zseniális művében a »A dialektikus és történelmi materializmusról« világosan kifejti, hogy ezen a szerves egészen belül a primátus a *termelést* illeti meg. A tudományos felfedezések keletkezéséről szóló idealista, tudománytalan legendákkal szemben *Marx* leszögezte, hogy »... az emberiség mindig csak oly feladatokat tűz maga elé, amelyeket meg is tud oldani, mert közelebbről megtekintve a dolgot, mindig az tűnik ki, hogy maga a feladat csak akkor jelenik meg, amikor megoldásának anyagi feltételei már megvannak, vagy legalább is már létrejövés folyamatában vannak«. A marxizmus-leninizmus klasszikusai által kifejtett tételek, a tudományos szocializmus sokoldalú és mély tartalommal telt tanításai lehetővé teszik a tudományok történetének *valóban tudományos* feldolgozását.

A dialektikus materializmus fegyverével felvértezett szovjet történészek és természettudósok termékeny együttműködésének eredményeképp a Szovjetunió tudományának történetéről szóló előadások számos új és jelentős szempontot vetnek fel. Rendkívül érdekes például az orosz tudomány haladó hagyományainak feltárása és különösen az orosz tudomány *I. Péter* korabeli felvirág-

*A Tudományok Története a Szovjetunióban (Akadémiai Kiadó) 1950.
Sztálin és a Szovjet Tudomány. (Szikra) 1950.

zásának előttünk kevésbé ismert kérdése. Az Orosz Tudományos Akadémia már megalakulásakor a nyugati akadémiáknál sokkal magasabb formát képviselt: nem mint mecénások dotációiból fenntartott »tudósklub« keletkezett, hanem mint az *állam legfelsőbb tudományos intézménye*. Ezért mondhatja *Vavilov* akadémikus, hogy »a világműveltség történetében nem találkozzunk a tudomány gyors és hathatós terjesztésének még egy olyan tényezőjével, mint amilyen Oroszországban létezett a XVIII. század első felében, a pétervári Akadémia intézményében«. Erről a korszakról, melyben olyan tudósok dolgoztak Oroszországban, mint *Lomonoszov*, *Kraszenyinnikov*, *Tregyijakovszkij* és a külföldi vendégek között *Euler*, — a burzsoá tudománytörténelem hallgat. Amint erre *B. N. Jurjev* akadémikus rámutat: »A külföldi reakciós tudósok már jóval a forradalom előtt igyekeztek az oroszokat mint »elmaradt« tudományos és műszaki működésre alkalmatlan embereket beállítani«. A tudatos elhallgatás táborában »előkelő« helyet foglaltak el a Horthy-rendszer kiszolgálói is, ezért számunkra különösen érdekes és fontos a szovjet tudomány nagy orosz multjának felismerése.

A dialektikus és történelmi materializmus ragyogó alkalmazását látjuk a nagy Októberi Forradalom után bekövetkezett páratlan fellendülés okainak feltárásában. *Vavilov* akadémikus az Akadémia fejlődését a következőkben foglalta össze: »az Akadémia a XVIII. században a tudomány egyedüli forrása volt. A XIX. századtól már nagy tudományos erők alakultak ki az Akadémián kívül is, de a cári Akadémia nem tudott ezekkel normális, aktív kapcsolatokat teremteni. Az Akadémia elszigetelődött, és kezdte jelentőségét elveszíteni. Csakis a Szovjethatalom a Párt és a kormány állandó figyelme és gondoskodása révén jutottak új erők az Akadémiába s emelték ezt az intézményt új, eddig még nem látott magaslatra.« Az egyes tudományágak történeteinek ismertetői ugyancsak értékes szempontokat tárnak fel a szovjet tudományban bekövetkezett nagy fordulat kérdésében. Így például *P. Sz. Alexandrov* a szovjet matematikai iskoláról szóló előadásában ezt mondta: »Az Októberi Forradalom nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is döntően új helyzetet jelentett; az addigival szemben magasabb színvonalat biztosított országunkban a matematikai tudomány számára. A forradalom nemcsak annak feltételeit teremtette meg, hogy tudományunk kiterjedésében is, mélységben is növekedjék, hanem ezenfelül országunkban a tudományos kutatás alapjává a haladó filozófiai világnézetet, a dialektikus materializmust tette. *A tudós alkotó munkájának alapja a világnézet*, és ez teljes mértékben érvényes az olyan elvont tudományra is, mint a matematika. Éppen ennek tulajdonítható, hogy a győztes szocializmus országának világnézete olyan döntő, termékeny és ösztönző hatást gyakorol tudósaink alkotó munkájára.«

*Sz. I. Volfkovic*s »A kémiai tudományos munka a szovjet korszakban« című előadásában, a szovjet korszak tudományának még számos jellemző vonását tárja fel: »A tudomány tevékeny és alkotó részvétele a szocialista építésben természetesen a legfőbb és alapvetően megkülönböztető vonása a Szovjetunióban folyó kémiai tudományos és kutató munkának. Ennek előfeltétele a szocialista irányítottság, a nép érdekében megvalósított tágkörű tervszerűség, melynek célja az, hogy fokozzák a nép jólétét, megteremtsék az ország gazdasági hatalmát, és megszilárdítsák védelmi képességét.« Később pedig ezt írja: »A szovjet tudományos kutató munka másik megkülönböztető vonása a munka komplexsége — azaz különféle módszerekkel és különféle oldalakról közelítik meg ugyanazt a tárgyat vagy feladatot... A kutató munkának hasonlóképpen jellemző vonása a munkálatok elvégzésének kollektív jellege, a forradalom előtti egyedül végzett egyéni munkával szemben.«

Látjuk tehát, hogy a különböző előadások szerzői a szovjet tudománynak a tudományok történetében eddig még nem tapasztalt rendkívül gyors fel-
 lendülésének számos igen fontos okát tárják fel. Ezek között szerepel a Szovjet-
 állam és a Párt gondoskodása, a dialektikus materialista világnézet szerepe,
 a tudomány termékeny kapcsolata a gyakorlattal, a tudományos kutató munka
 sokoldalú és kollektív volta, és még számos más tényező. Azt, hogy ezek a
 tényezők valóban milyen megtermékenyítő és ösztönző hatással vannak a
 tudomány fejlődésére, már mi is tapasztaljuk. A tudomány most már nálunk
 is élvezti a Párt és az állam támogatását, s ez már egymagában is fordulatot
 teremtett a tudományok életében. A dialektikus materializmus elsajátítása
 és alkalmazása, a tudomány és a szocialista építés helyes kapcsolatának meg-
 teremtetése és a tervszerűség olyan mértékű biztosítása, mely lehetővé teszi a
 komplex kutatások eredményes összehangolását s a kollektív és egyéni munka
 termékeny kölcsönös viszonyának létrehozását, nálunk is a tudomány új
 fénykorának előfeltételeit hozza létre. Mindebben segítségünkre lesz a
 magyar tudomány haladó hagyományainak feltárása, és az élenjáró szovjet
 tudomány diadalmas történetének tanulmányozása.

A másik kötet »*Sztálin* és a Szovjet tudomány« címmel egyrészt magának
Sztálinnak a tudomány számos területén kifejtett zseniális működését ismer-
 teti, másrészt a Szovjetunió tudományának egyes ágairól számol be *Sztálinnak*,
 a nagy tudósnek 70. születésnapja alkalmából. A kötetet áthatja a szovjet
 ember hazafisága és optimizmusa, a mult haladó hagyományai iránti tisztelet,
 mely kiegészíti a ragyogó jövőbe vetett tudományosan megalapozott meg-
 győződést. A Szovjetunióknak a néppel összeforrott tudósai mindezen jellem-
 vonások megtestesítését *Sztálinban* látják. *I. P. Bárgyin* akadémikus a szovjet
 tudomány és technika győzelmeiről szólva ezt írja: »Igen, a győzelem lehet-
 etlen lett volna a milliók önfeláldozó hősies küzdelme nélkül. De milyen
 boldogságot okozott a millióknak az, hogy olyan történelmi úton járhattak,
 melyet azelőtt ember még sohasem járt be, és igaz ügyükért a nagy győzelmek
 olyan szervezőjének vezetésével harcolhattak, mint a mi vezérünk, a mi
 szeretett *Sztálin* elvtársunk!« Megjelöli *Bárgyin* akadémikus *Sztálin* géniuszá-
 nak két jellemző vonását: »*Sztálin* géniusza annál erőteljesebb, mennél nehe-
 zebb a kitűzött célok eléréséért vívott küzdelem. A lángész sajátossága, hogy
 nem süllyeszti le a célokat az éppen rendelkezésre álló eszközök színvonalára,
 hanem állandóan átalakítja ezeket az eszközöket a kitűzött célnak meg-
 felelően. Másutt pedig ezt írja: »*Sztálin* elvtárs legyőzhetetlen ereje: állandó
 kapcsolata a dolgozók millióival, a nép erőibe és tehetségébe vetett határtalan
 bizalma és a népek vezére és tanítója bölcsességébe vetett hite«. A sztálini
 lángésznek mindezen vonásai rendkívül világosan emelkednek ki a *Sztálin*
 tudományos munkásságát ismertető cikkekben. Így például *M. B. Mityin*
 akadémikus »*Sztálin* a marxista dialektikus módszer nagy mestere« című
 tanulmányában rámutat arra, hogy *Sztálin* elvtárs a dialektikus módszerben
 a Bolsevik Párt harci fegyverét látja. *B. D. Grekov* akadémikus »*Sztálin* és a
 történettudomány« című cikkében a sztálini Párttörténetről írja: »A legfon-
 tosabb az, hogy ez a könyv az alkotó marxizmust a maga tevékenységében
 mutatja be. Azt tanítja, hogy a marxista-leninista elmélet nem dogmák gyűjte-
 ménye, nem katekizmus, hanem valódi élő tudománya a társadalom fejlődésé-
 nek, a munkásmozgalom tudománya, a proletárforradalom tudománya, a
 kommunista társadalom építésének tudománya.«

Sztálin zseniális tudományos munkássága kiterjed a társadalmi-történelmi
 tudományok mindegyikére, és amint ezt a munkájáról szóló tanulmányok
 kiemelik, döntő tényezője e tudományok rendkívül gyors és széleskörű fejlődésének.

désének a Szovjetunióban. *Sztálin* tanításainak hatalmas értékét a tudományok továbbfejlesztésében már a magyar tudomány is kezdi kellőképp értékelni, erről tanuskodnak az Akadémia Ünnepi Hetén az első és második osztályok együttes ülésein elhangzott előadások és viták. A szovjet tanulmányok azonban megmutatják, hogy mi a sztálini tanítás felbecsülhetetlen értékeinek a tudományra való alkalmazásában még csak a kezdetnél tartunk.

A sztálini lángész hatása távolról sem korlátozódik a társadalmi-történelmi tudományok területére. *Sztálin* filozófiai tanításai, elsősorban »A dialektikus és történelmi materializmusról« szóló ragyogó műve, a természettudományok minden ágában is a haladás iránymutatóivá válnak. *Sztálinnak* a népgazdaság fejlesztéséről, a tudományos elmélet és a gyakorlat egységéről szóló tanításai ösztönözték a szovjet mérnököket s a technikai tudományok művelőit az élenjáró szovjet technika megteremtésére. *E. A. Csudakov* és *I. I. Artobelevszkij* például a Szovjetunió gépgyártásának rohamos fejlődéséről ezt írják: »A Szovjetunióban a gépgyártásnak ez a rendkívül gyors fejlődése elsősorban a népgazdaság szocialista tervszerűségével magyarázható. De magyarázható azzal is, hogy a gépgyártás fejlesztésével egysorban a Párt és a Kormány útmutatása alapján gyors ütemben kifejlesztettük a gépészmérnökök képzésére szolgáló felsőbb iskolákat, és egyszerre nagymértékben kiszélesítettük a gépgyártás minden fontosabb ágára vonatkozóan a tudományos kutató munkát.« *Sztálin* nevének említése nélkül is a sztálini tanítás győzelme jut kifejezésre ezekben a szavakban.

Különösen aktuális a magyar tudomány fejlődésének problémái szempontjából *A. V. Topcsijev* akadémikus tanulmánya: »*Sztálin* elvtárs a tudomány és a gyakorlat egységéről«. Ebben rámutat arra, hogy a Szovjetunióban a tudomány nem öncél, hanem éles fegyver a kommunizmusért vívott harcban, és a tudománynak éppen ez a valóban *gyakorlati* célja teszi szükségessé az *elmélet* fejlesztését. »A kommunista társadalom felépítése hazánkban — írja — olyan történelmi feladat, melynek megoldása hatalmas műszaki és gazdasági bázis létrehozását, a technika fejlesztését, gazdag anyagi és szellemi kultúra megteremtését tételezi fel. E feladat megoldásában különösen nagy és megtisztelő szerep jutott a haladó szovjet tudománynak, amely leg-ragyogóbb elméleti elgondolásait összehangolja nagyméretű gyakorlati munkákkal, s a tudományos kutatások eredményeit meghonosítja a termelésben«. A tudományos elmélet és a gyakorlat egységének megteremtésére is *Sztálin* tanításai adnak útmutatást. *Sztálin* elvtárs a főiskolák tudományos munkásságának fogadásán meghatározta a gyakorlattal szoros kapcsolatban álló népi tudomány jellemvonásait. Beszédét így fejezte be: »A tudományról beszéltem. Tudomány azonban különféle van. Azt a tudományt, amelyről én itt beszéltem, *élenjáró* tudománynak nevezik«.

»A tudományok Története a Szovjetunióban« s a »*Sztálin* és a Szovjet-tudomány« című könyvek ilyen sztálini, *élenjáró* tudományról szólnak. Ahhoz, hogy hazánk szocialista felvirágzását és a világbéke megvédésének ügyét hathatósan szolgáljuk, és a haladó tudományt valóban továbbfejleszthessük, feltétlenül meg kell ismerkednünk a Szovjetunió élenjáró tudományának szellemével, módszereivel és eredményeivel, azokat el is kell sajátítanunk. Azzal, hogy a Szovjetunió Tudományos Akadémiája hozzájárult az ismertett művek lefordításához, rendkívül nagy segítséget nyújtott a magyar tudományos életnek feladatai végrehajtásához.

A. Gy.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIÁT ÉRINTŐ FONTOSABB RENDELETEK

*A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1951. évi 3. számú törvényerejű rendelete
a »Kossuth-díj« alapításáról szóló 1948. évi XVIII. törvény módosításáról*

1. §. A »Kossuth-díj« alapításáról szóló 1948. évi XVIII. törvény (továbbiakban: Törvény) 2. §-a helyébe a következő rendelkezések lépnek:

»(1) Az 1. §-ban meghatározott célból minden évben valóban rendkívüli értékű alkotásokért Ötvenezer forintos, továbbá Húszezer forintos és Tízezer forintos »Kossuth-díj«-ak oszthatók ki.

(2) A »Kossuth-díj«-jal a tudomány, művészet és irodalom terén, valamint a szocialista építőmunkában legjelentősebb eredményeket felmutató személyeket kell jutalmazni.

2. §. A Törvény 3. §-ának (1) és (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezések lépnek:

»(1) A »Kossuth-díj«-ra javaslatba hozott személyek kijelölésére a népművelési miniszter elnökletele alatt jelölőbizottságot kell szervezni.

(3) A jelölőbizottság megalakítását és működését a minisztertanács rendelettel szabályozza.

Rónai Sándor s. k.,
a Népköztársaság Elnöki Tanácsának
elnöke.

Szabó Piroska s. k.,
a Népköztársaság Elnöki Tanácsának
titkára.

*A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 19/1951. (I. 20.) M. T. számú
rendelete*

**a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1951. évi 3-as számú törvényerejű
rendeletének végrehajtása tárgyában**

(Közigazgatási rendszám: 3.926.)

1. §.

(1) Minden év március havának 15. napján valóban rendkívüli értékű alkotásokért Ötvenezer forintos »Kossuth-díj«-jal, továbbá Húszezer forintos és Tízezer forintos »Kossuth-díj«-jal lehet jutalmazni azokat a személyeket, akik a tudomány, művészet és irodalom terén, valamint a szocialista építőmunkában a legjelentősebb eredményeket mutatták fel.

(2) A »Kossuth-díj«-at csoportoknak is oda lehet ítélni, ha a kimagasló eredményt a csoport tagjai együttes munkával érték el.

(3) A »Kossuth-díj« odaítélésénél az előző évben elért eredményeket kell figyelembe venni.

2. §.

»Kossuth-díj«-jal jutalmazhatók azok, akik

1. a természettudományok (fizikai, kémiai, élettani, orvosi, mezőgazdasági, műszaki, ásványtani, földtani, mennyiségtani, csillagászati stb. tudományok) terén,

2. a társadalomtudományok (politikai gazdaságtan, történelem, filozófia, lélektan, pedagógia, jog- és államtudomány, földrajz, irodalomtörténet, művészettörténet, nyelvészet, néprajz stb.) terén,

3. a művészet és irodalom (szépirodalom, zene, festészet, szobrászat, építőművészet, színművészet, film, iparművészet, publicisztika stb.) terén,

4. a szocialista építőmunkában a termelés vagy szervezés terén (munkások, mérnökök, dolgozó parasztok, műszaki és gazdasági vezetők, az államigazgatás, a köznevelés és a közegészségügy fejlesztése terén a legeredményesebben működő dolgozók stb.),

5. a haditudományok és a fegyveres erők fejlesztése terén mutattak fel kimagasló eredményt.

3. §.

(1) A »Kossuth-díj« odaítélésére a jelölőbizottság tesz javaslatot.

(2) A jelölőbizottság elnökét a népművelési miniszter, tagjait a népművelési miniszter javaslata alapján egy év tartamára a minisztertanács nevezi ki.

(3) A jelölőbizottságot úgy kell megalakítani, hogy összetétele megfeleljen a 2. §-ban felsorolt csoportoknak.

4. §.

(1) A »Kossuth-díj« odaítélésére vonatkozó javaslatok előkészítésére a népművelési minisztériumban »Kossuth-díj titkárság«-ot (továbbiakban: Titkárság) kell szervezni, melynek személyzetét a népművelési miniszter nevezi ki. A Titkárság figyelemmel kíséri és nyilvántartja a következő évi »Kossuth-díj«-nak odaítélése szempontjából számbajöhető eredményeket, és végzi a jelölőbizottság működésével kapcsolatos adminisztratív teendőket.

(2) A Magyar Tudományos Akadémia és intézetei, — utóbbiak a Magyar Tudományos Akadémia útján — az egyetemek és az egyetemek rektorai útján az egyetemek intézetei, a Műszaki Tudományos Egyesületek Szövetsége, a Magyar Írók Szövetsége, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, a Magyar Zeneművészek Szövetsége, a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség, a Népgazdasági Tanács, a minisztériumok, az Országos Tervhivatal, valamint a Szakszervezetek Országos Tanácsa útján a szakszervezetek évközben állandóan és folyamatosan közlik a Titkársággal a következő évi »Kossuth-díj« odaítélése szempontjából számbajöhető újabb eredményeket és a »Kossuth-díj« odaítélésére vonatkozó javaslataikat. E feladatok ellátásával valamennyi fent megnevezett intézet, szervezet stb. köteles külön felelős személyt megbízni és annak nevét a Titkársággal közölni.

5. §.

(1) A jelölőbizottság tagjai sorából a 2. §. (1)—(5) pontjainak megfelelően öt albizottságot alakít; az albizottság elnököt választ.

(2) Az albizottság elnöke a szükséghez képest szakértőket hívhat meg; a szakértőknek szavazati joguk nincs.

6. §.

(1) A népművelési miniszter egy év tartamára megbízza a jelölőbizottság titkárát. A titkár a jelölőbizottság és az albizottságok előadója; szavazati joga nincsen.

(2) A jelölőbizottság és az albizottságok szótöbbséggel határoznak.

(3) A jelölőbizottságnak és albizottságainak tanácskozási bizalmasak; az ott elhangzottakat hivatali titokként kell kezelni.

7. §.

Az albizottságok a maguk területén elbírálják, hogy melyek voltak az év kimagasló teljesítményei, és a »Kossuth-díj« odaítélésére vonatkozó javaslatukat a jelölőbizottság elé terjesztik. Az albizottságok javaslataik elkészítésénél csak a valóban kimagasló teljesítményeket vehetik figyelembe.

8. §.

A jelölőbizottság javaslatát a népművelési miniszter döntés végett a minisztertanács elé terjeszti. A minisztertanács által »Kossuth-díj«-ban részesített személyeknek (csoportoknak) a díjat a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke nyújtja át március hó 15. napján. A díj átnyújtásával egyidejűleg kell kiosztani a díj adományozásáról szóló oklevelet és díszjelvényt is.

9. §.

(1) A »Kossuth-díj«-jal jutalmazott személynek joga van a »Kossuth-díjas« elnevezés használatára.

(2) Az 50.000 forintos »Kossuth-díj«-jal egyénileg vagy csoporttagként jutalmazott személy a »Kossuth-díj« csillaggal ékesített arany díszjelvényének viselésére, a 20.000 forintos »Kossuth-díj«-jal egyénileg vagy csoporttagként jutalmazott személy a »Kossuth-díj« arany díszjelvényének viselésére, a 10.000 forintos »Kossuth-díj«-jal egyénileg vagy csoporttagként jutalmazott személy pedig a »Kossuth-díj« ezüst díszjelvényének viselésére jogosult. A díszjelvény alakját és viselésének módját a népművelési miniszter állapítja meg.

10. §.

Ha csoport részesül »Kossuth-díj«-ban, a díj odaítélésekor rendelkezni kell a díj összegének a csoport tagjai közt való felosztásáról is.

11. §.

Ha a »Kossuth-díj«-ban részesülő személy a »Kossuth-díj« kiosztásakor már nincs életben, a »Kossuth-díj«-at leszármazó törvényes örököseinek, ilyenek nem léteben vele együttélt házastársának kell kiadni. Ha sem leszármazó, sem az elhúnyttal a halálakor együttélt házastárs nincs, az elhúnytat csak a »Kossuth-díjas« cím illeti meg.

12. §.

A »Kossuth-díj« adó- és illetékmentes.

13. §.

A »Kossuth-díj«-akat, valamint a jelölőbizottság működésével és a díjak kiosztásával kapcsolatos költségeket a népművelési minisztérium költségvetésében kell előirányozni.

14. §.

A 3.110/1948. (III. 13.) Korm. számú rendelet hatályát veszti.

Dobi István s. k.,
a minisztertanács elnöke.

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 10/1951. (I. 6.) M. T. számú rendelete

egyes tudományos intézeteknek a Magyar Tudományos Akadémia felügyelete alá helyezéséről

(Közigazgatási rendszám : 1.630., 1640.)

1. §.

(1) A 4.231/1949. (IX. 13.) M. T. számú rendelettel létesített Történettudományi Intézet és Nyelvtudományi Intézet, a 17.300/1936. V. K. M. számú rendelettel létesített Tihanyi Magyar Biológiai Kutató Intézet és az 1935. évi V. törvénnyel a Budapesti *Eötvös Loránd* Tudományegyetemnek ajándékozott Magyar Csillagvizsgáló Intézet, a jelen rendelet hatálybalépésétől kezdve a Magyar Tudományos Akadémia intézeteként folytatja működését.

(2) Az (1) bekezdésben felsorolt intézetek új elnevezése : a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, a Magyar Tudományos Akadémia Tihanyi Biológiai Kutató Intézete, a Magyar Tudományos Akadémia Csillagvizsgáló Intézete.

(3) A Magyar Tudományos Akadémia Tihanyi Biológiai Kutató Intézete székhelye : Tihany ; a (2) bekezdésben felsorolt többi intézet székhelye : Budapest.

2. §.

(1) Az egyes intézetek élén vezető áll. Az intézetek vezetőit a minisztertanács elnökének, a Magyar Tudományos Akadémia elnökének meghallgatása után tett előterjesztésére, a minisztertanács nevezi ki.

(2) Az intézetek alkalmazottait az intézet vezetőjének meghallgatása után a Magyar Tudományos Akadémia elnöke alkalmazza.

3. §.

A fenti intézetek személyi és dologi szükségleteinek fedezéséről a Magyar Tudományos Akadémia költségvetésében kell gondoskodni.

4. §.

(1) Az intézetek feladatkörének részletes szabályozását és szervezetét a Magyar Tudományos Akadémia elnöke állapítja meg.

(2) Az intézetek felett a felügyeletet a Magyar Tudományos Akadémia elnöke gyakorolja.

5. §.

Az intézetek alkalmazottainak illetményei tekintetében a 38/1950. (I. 29.) M. T., a 39/1950. (I. 29.) M. T. és a 40/1950. (I. 29.) M. T. számú rendeletek megfelelő rendelkezései irányadók.

6. §.

(1) A jelen rendelet végrehajtásáról a Magyar Tudományos Akadémia elnökével egyetértésben — pénzügyi vonatkozásban a pénzügyminiszterrel egyetértésben — a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

(2) A jelen rendelet hatálybalépésével a 17.300/1936. V. K. M. számú, a Csillagvizsgáló Intézet szervezeti és ügyviteli szabályzatáról szóló 24.759/1937. V. K. M. számú rendelet, a 4.231/1949. (IX. 13.) M. T. számú rendeletnek, valamint egyéb jogszabályoknak ellentétes rendelkezései hatályukat veszítik.

Rákosi Máttyás s. k.,
a minisztertanács elnökhelyettese.

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 7/1951. (I. 3.) M. T. számú rendelete

az Országos Tudományos Képesítő Bizottság új elnevezéséről
(Közigazgatási rendszám : 1.600)

Az újrendszerű tudományos fokozat bevezetése és elnyerésének szabályozásáról szóló 1950. évi 44. számú törvényerejű rendelet 1. § (1) bekezdésével létesített Országos Tudományos Képesítő Bizottság működését ezentúl Országos Aspirantúra Bizottság elnevezés alatt folytatja.

Dobi István s. k.,
a minisztertanács elnöke.

Az Országos Aspirantúra Bizottság kinevezése

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa *Schulek Elemér* egyetemi ny. r. tanárt az Országos Aspirantúra Bizottság elnökévé, *Rényi Alfréd* egyetemi ny. rk. tanárt a Bizottság titkárává, *Németh Gyula*, *Manninger Rezső*, *Hevesi Gyula*, *Mihailich Győző*, *Babics Antal*, *Lukács György* és *Sályi István* egyetemi ny. r. tanárokat a Bizottság tagjává kinevezi.

Kelt Budapesten, 1951. évi január hó 2-án.

Rónai Sándor s. k.,
a Népköztársaság Elnöki Tanácsának
elnöke.

Szabó Piroška s. k.,
a Népköztársaság Elnöki Tanácsának
titkára.

A kohó- és gépipari miniszter 8.300/1951. (I. 16.) K. G. M. számú rendelete

Kinetikai Kutatási Bizottság felállítása tárgyában
(Közigazgatási rendszám : 9.050.)

Az ipari kutatás megszervezéséről szóló 3.600/1949. (IV. 23.) Korm. számú rendelet 2. §-ának (3) bekezdése alapján — a Magyar Tudományos Akadémia elnökével egyetértésben — a következőket rendelem :

A kinetikai kutatás tervszerűsítése és irányítása érdekében Kinetikai Kutatási Bizottságot kell felállítani.

Zsofinyecz Mihály s. k.,
kohó- és gépipari miniszter

AZ AKADÉMIA HÍREI

Kitüntetések

A Magyar Közlöny 1950 december 25-től 1951 január 15-ig megjelent számaiban a Népköztársaság Elnöki Tanácsa a következő akademikusok kitüntetését tette közzé:

Hevesi Gyula r. tag, a Magyar Munkaérendrend aranyfokozata,

Illyés Géza r. tag, a Magyar Népköztársaság Érdemrend V. fokozata,

Kerpel-Fronius Ödön lev. tag, a Magyar Népköztársasági Érdemrend V. fokozata.

Két alosztály alakítása a IV. osztály keretében

A IV. (Biológiai és Agrártudományi) Osztály, minthogy munkaköre meglehetősen szétválik az agrár- és biológiai tudományokra, e két tudományágnak megfelelően két alosztályt alakított.

Az agrártudományi alosztály elnökévé *Manninger Rezső* r. tagot, titkárává *Somos András* lev. tagot választotta. Az alosztály tagjai: *Mócsy János* és *Zimmermann Ágoston* r. tagok, *Fekete Zoltán* és *Kotlín Sándor* lev. tagok.

A biológiai alosztály elnökévé *Soó Rezső* lev. tagot, titkárává *Rapaics Rajmund* lev. tagot választotta. Az alosztály tagjai: *Gelei József* és *Jávorka Sándor* r. tagok, *Ábrahám Ambrus Andor*, *Gyimesi Sándor* és *Maucha Rezső* lev. tagok.

A két alosztály együttesen alkotja továbbra is a IV. osztályt, melynek elnöke *Marek József* r. tag, titkára *Somos András* lev. tag.

Az Akadémia Elnöksége a fenti változásokat 1951. február 3-án jóváhagyta.

Az Akadémia geológus tagjainak áthelyezése a III. osztályból a VI. osztályba

Vadász Elemér, *Vendel Miklós* és *Vendl Aladár* r. tagok az Alapszabály 20. §-ra hivatkozva kérték a III. osztályból a VI. osztályba való áthelyezésüket.

Az Akadémia Elnöksége az áthelyezést 1951. február 3-án jóváhagyta.

Az Akadémia Könyvtára

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának olvasótermei — az átépítés befejeztével — újból megnyitlak. A Könyvtár gazdag új tudományos anyaggal, elsősorban az élenjáró szovjet tudomány legújabb jelentős műveivel bővülve, naponta 9-től 20 óráig, szombaton 16 óráig áll a kutatók rendelkezésére.

zésére. A folyóirat-olvasóterem egyelőre naponta 9 és 17 óra. szombaton 9 és 14 óra között látogatható.

A könyvtár Kézirattárának és a Régi Magyar Könyvtárnak legutóbb elkészült. új berendezésű kutatóterme február folyamán ugyancsak megnyílik.

1951. februárban az Osztályok* a következő felolvasó üléseket tartják :

I. Osztály : *Némethné Sebestyén Irén* vendég : Az urali népek régi lakóhelyeinek kérdéséhez.

II. Osztály : *Fogarasi Béla* r. tag : Az alépítmény és felépítmény.

III. Osztály : *Novobáczky Károly* r. tag : A Schrödinger-egyenlet klasszikus értelmezése.

V. Osztály : *Dr. Sebestyén Gyula* vendég : Tüdőrák.

Rényi-Vámos Ferenc vendég : A vesegyulladás és a nyirokerek.

Vegyészcsoport : *Müller Sándor* lev. tag : A stirolok dimerizációjának láncreakció-mechanizmusa és a polimerek végcsoportjának valószínű szerkezete.

* A fenti összeállításban nem szereplő Osztályok lapzártáig nem küldték be programjukat. (A Szerk.)

TARTALOMJEGYZÉK

A Kongresszus Elé	1
<i>Sz. I. Vavilov</i> akadémikus halála	2
Ünnepi Összes Ülés	
<i>I. V. Sztálin</i> 71. születésnapja alkalmából.	
<i>P. D. Krajevskij</i> előadása	6
A M. Tud. Akadémia Alkalmazott Matematikai Intézetének Feladatairól. Írta: <i>Rényi Alfréd</i> lev. tag	20
Beszámoló a Biológiai és Agrártudományi (IV.) Osztály Rendkívüli Üléséről. Írta <i>dr. Bálint Andor</i>	27
Mezőgazdasági Tudományos Tanácskozás	29
<i>Erdei Ferenc</i> miniszter előadása	29
<i>Máthé Imre</i> agrártudományi egyetemi rektor előadása	33
Határozat	39
Szemle: Két Könyv a Szovjet Tudományról (<i>A. Gy.</i>)	41
A M. Tud. Akadémiát Érintő Fontosabb Rendeletek	45
Az Akadémia Hírei	50

СОДЕРЖАНИЕ

Перед съездом Венгерской Партии Трудящихся	1
К смерти академика С. И. ВАВИЛОВА	2
Торжественное пленарное заседание по случаю 71 летия И. В. СТАЛИНА	
Доклад П. Д. КРАЕВСКОГО	6
Член-корреспондент АН Венгрии А. РЕНЬИ О задачах Института Прикладной Математики Академии Наук Венгрии	20
Д-р. А. БАЛИНТ - Отчет о чрезвычайном заседании Отделения Биологических и Агрономических Наук	27
Совещание деятелей сельскохозяйственных наук	29
Доклад министра земледелия Ф. ЭРДЕИ	29
Доклад ректора сельскохозяйственного университета И. МАТЭ	33
Резолюция	39
Обозрение. Две книги о советской науке (Д. А.)	41
Важнейшие постановления касающиеся Академии Наук Венгрии	45
Известия Академии Наук Венгрии	50

Egyes szám ára : 3 Ft.

Előfizetés egy évre : 36 Ft. (Az Akadémia tagjai tagilletményként kapják.)

Szerkesztőség : Budapest, V., Akadémia-u. 2. Távbeszélő : 124-958

Kiadóhivatal : Budapest, VI., Sztálin-út 31. Távbeszélő : 424-595

Csekk számla : 936550

Kettősszám ára : 6 Ft.

AKADÉMIAI
ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI

ERDEY-GRÚZ TIBOR
FŐTITKÁR

1951 MÁRCIUS

LVIII. KÖTET — 484. FÜZET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST 1951.

Egyes szám ára : 3 Ft.

Előfizetés egy évre : 36 Ft. (Az Akadémia tagjai tagilletményként kapják.)

Szerkesztőség : Budapest, V., Akadémia-u. 2. Távbeszélő : 124-958

Kiadóhivatal : Budapest, VI., Sztálin-út 31. Távbeszélő : 424-595 .

Csekk számla : 936550

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

SZERKESZTI: ERDEY-GRÚZ TIBOR

LVIII. KÖTET * 1951 március

A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA II. KONGRESSZUSA UTÁN

A Magyar Dolgozók Pártjának II. Kongresszusa nagyjelentőségű eseménye volt hazánk fejlődésének. Felmérte azt a hatalmas utat, melyet az elmúlt két és fél év alatt tett népünk az ország újjáépítése, és továbbfejlesztése: iparosítása, mezőgazdaságának fejlesztése, kulturális kiművelése útján. A Kongresszus megállapította, hogy a szocializmus építése, a nemzetközi helyzet kiegyezése milyen feladatokat ró ránk, ha méltó tagjai akarunk lenni az emberiség legjobb elemeit tömörítő hatalmas békefrontnak. A mi feladatunk most a békés építőmunka fokozása, a szocializmus gyorsabb felépítése hazánkban, és ezzel a világbéketábor további megerősítése. *Rákosi Mátyas* referátumában és számos hozzászóló beszédében megállapította, hogy a szocialista Magyarország építésének fokozott iramát és az ezzel járó áldozatokat dolgozó népünk örömmel vállalja, ha leggyorsabb ütemben erősítjük iparunkat, elsősorban nehéziparunkat, ha új szocialista alapokra helyezjük mezőgazdaságunkat, ha megszilárdítjuk hazánkban a nép hatalmát, megteremtjük és terjesztjük haladó hagyományainkon alapuló új hazafias szocialista kultúránkat. A béke megvédésének a Kongresszuson kijelölt programja mellett egységesen foglal állást az egész ország, mert a felszabadulásunk óta eltelt hat év eredményes munkája alapján *Rákosi Mátyas* joggal állapíthatta meg, hogy »belső helyzetünket a dolgozó nép egysége jellemzi«. Ennek az egységnek szerves része a magyar tudományos élet és vezető szerve a Magyar Tudományos Akadémia.

Mi, magyar tudósok, amikor tanulmányozzuk a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusának messze jövőbe mutató határozatait, saját szakterületeinken keresztül láthatjuk, hogy ez a jövőbelátás semmiben sem hasonlít a múlt rendszer politikusainak ködös jóslataihoz, hanem az eddigi eredményeink tényein, a társadalmi és természeti erők törvényszerűségeinek ismeretén, műszaki lehetőségeink mérlegelésén alapuló, s a marxizmus-leninizmus tudományával kidolgozott konkrét tervek. A Kongresszus az eredményeken és terveken kívül nyíltan feltárta a fejlődésünkben mutatkozó hiányosságokat is, de egyben megmutatta a meglévő hibák kiküszöbölésének útját, világossá téve minden gondolkodó ember előtt, hogy ez a Kongresszus hazánk dolgozó népe iránti legnagyobb felelősségérzettel és körültekintéssel dolgozta ki országunk jövőjének történelmi jelentőségű terveit.

A Kongresszus határozatai hazánk életének minden ágára kiterjednek, szinte minden egyes dolgozónak komoly feladatokat adnak, melyek életét céltudatosra és tartalmassá teszik. A terveket szédületes merészségűnek kellene neveznünk, ha a Párt vezetésével elért eddigi eredmények nem szoktattak volna hozzá a meredeken felfelé ívelő fejlődéshez, a tudományos alapon felépülő elgondolások realitásához és megvalósításához. A legutóbbi évek tapasztalatai és a Kongresszuson ismertetett tények hatása alatt a kitűzött feladatok nem a szédület, hanem a biztonság érzetét keltik, s nem kockázatos merészségnek tűnnek, hanem jól megalapozott lendületnek bizonyulnak. Az eddig elért eredmények és az, hogy ilyen terveket tűzhetünk ki, egyaránt bizonyítják *Rákosi Mátyás* népünk egységéről mondott szavainak igazságát.

A nemzetközi helyzet alakulása, valamint hazánk szocialista építésének feladatai tovább fokozzák tudományos dolgozóink felelősségét és munkájuk fontosságát. Ma, amikor a háborús uszító imperialisták zsoldjába szegődött egyes áltudósok az emberiség pusztításának szörnyűséges eszközein dolgoznak, és készségesen szolgálnak ki olyan kormányokat, amelyek mérges gázzal támadnak Ázsia egy kis országának békés lakosaira, akkor a mi tudósainknak a békés építőmunkában való részvételük fokozásával, a békemozgalom harcában való fokozott részvétellel kell tanúbizonyságot tenni arról, hogy az igazi tudomány a fejlődés tudománya: a béketábor oldalán áll. A Kongresszus által hazánk szocialista építése érdekében kitűzött új célok és a meggyorsult ütemű fejlődés ugyancsak fokozott erőfeszítéseket követelnek tudományos dolgozóink részéről. Mi a megnövekedett termelést és termelékenységet nem a munka intenzitásának a munkás egészsége és kulturális fejlődése rovására történő fokozásával, hanem a termelés modern technikájának kialakításával, a dolgozóknak a technológia fejlesztésébe való fokozott bevonásával, a munkásosztálynak egyre inkább értelmiségi színvonalra való emelésével akarjuk biztosítani. Ez a terv tehát rendkívül nagy felelősséget ró tudományos kutatóinkra, akiknek létre kell hozni az új technológia tudományos alapjait az üzemekben és a mezőgazdaságban egyaránt, és akiknek szilárd alapokat kell teremteni hatalmas kulturális feladataink megoldásához.

A Pártkongresszus tudományos életünk eddigi eredményeit és hiányosságait is kiértékelte, megadta azokat az irányvonalakat, amelyeknek követésével ki tudjuk küszöbölni munkánk hibáit, és olyan eredményeket tudunk majd elérni, amelyek megfelelnek a Párt és az egész dolgozó nép jogos várákozásainak. A Pártkongresszus többéves perspektívát mutatott a tudományos kutatás, a könyvkiadás, az egyetemek továbbfejlesztése és a tudomány munkáit érintő egyéb kérdések tekintetében. Ezeknek az útmutatásoknak részletes elemzése és kiértékelése még nagy munkát igényel, de kétségtelen, hogy a Kongresszus munkája hatalmas mértékben fogja előrelendíteni a tudományos munkát is, úgy mint más területek munkáját. Az új feladatok nemcsak nagyságrendben különböznek az eddigiektől, hanem minőségileg is újak, hiszen ma a szocialista ipari városok építésének, a kollektív mezőgazdaság kialakulásának, a kultúrált szocialista falu megteremtésének korszakában olyan feladatok állnak nemzetünk és így tudósaink előtt is, amelyekre múltunk tapasztalataiban nem találhatunk megoldást. Ezért az új feladatok megoldása érdekében rendkívül fontos a Szovjetunió kimeríthetetlen tapasztalatainak átvétele és hazai viszonyainkra való alkalmazása. Lehetővé teszi ezt a Szovjetunió és hazánk között fennálló szilárd barátság, mely egyúttal a béke megvédésének is jelentős tényezője.

Szocialista építésünket szolgálja az új öt éves terv, megnövelt célkitűzéseivel. Az eredeti öt éves terv első évében elért eredmények annyira túl-

szárnyalták az előirányzatot, hogy a hátralévő tervidőszak előirányzatának lényeges megnövelése vált lehetségessé, a kulturális forradalom pedig olyan sikereket ért el hazánkban, hogy lehetővé vált kulturális életünk számára is nagyvonalú és mélyenszántó iránymutatás.

A kitűzött új célok az Akadémia számára is új feladatokat jelentenek, melyek megoldásába tevékenyebben kell bekapcsolódnia, mint ahogy az eddig történt. Az új célkitűzések a tudományoknak szinte minden ágát érintik, s az Akadémia valamennyi osztályának részt kell venni megvalósításukban.

A megnövelt terv a gazdaság és technika minden ágában az eddiginél mélyebb és kiterjedtebb tudományos munkát igényel, egyrészt az akut problémáknak a gyakorlattal szoros kapcsolatban álló megoldására, másrészt alapvető perspektívikus kutatás útján a jövő még meredekebb fejlődésének előkészítésére és megalapozására.

A legnagyobb és legsürgősebb tudományos feladatok megoldása kétségtelenül Akadémiánk műszaki osztályára és vegyészcsoportjára hárulnak. Az energiatermelés kívánt ütemű fejlesztése, gépiparunk termelésének fokozása, vegyiparunk termelésének öt év alatti megnégyszerezése a munka termelékenységének olyan megnövekedését, a technológiának olyan fejlődését kívánja meg, mely csak a legkülönbözőbb ágakban végzett mélyreható tudományos kutatómunka eredményeként jöhet létre. A tudományos kutatásnak e téren tevékeny segítséget kell nyújtani a műszaki fejlesztés számára, mert pusztán a már ismert eredmények jobb kihasználásával nem lehet a feladatokat megoldani.

A gyors fejlődésnek együtt kell járni a munkaviszonyok megjavulásával, a nehéz és egészségtelen munkára emberi erő helyett gépi erők alkalmazásával és általában a dolgozók fizikai munkájának automatikus vagy könnyen vezérelhető gépi munkával való helyettesítésével. Ez nagy és szép feladatot ró a fizika minden ágának kutatóira, mert nekik kell azokat az elméleti tudományos alapokat feltárni és a műszaki kutatás számára hozzáférhetővé tenni, amelyek az ember erejét megsokszorozó és munkájának termelékenységét meghatározó gépek szerkesztését teszik lehetővé. A fizikai kutatás ezáltal nemcsak a gazdasági fejlődést segíti elő, hanem a társadalom szocialista átalakulását azzal is előmozdítja, hogy a nehéz testi munka helyét mind bonyolódottabb gépek vezetésének adja át, s ezzel hozzájárul a fizikai és értelmi-ségi dolgozók közötti különbség megszüntetéséhez.

Rohamosan fejlődő iparunknak elengedhetetlenül szüksége van alapanyagbázisa kiszélesítésére. Ez egyrészt geológusainkat és geofizikusainkat sürgeti, hogy a régi módszerek fejlesztésével és újak kidolgozásával tárják fel hazánk eddig még rejtett természeti kincseit, másrészt vegyészeinket sarkallja, hogy szűkösen található alapanyagok helyettesítésére bőségesen található nyersanyagok és eddig nem értékesített hulladékok megfelelő kémiai átalakítását dolgozzák ki. Ezenkívül is nagy feladatok várnak a kémiai kutatásra az eddiginél jobb és gazdaságosabb fogyasztási és élelmiszerek, hatékonyabb gyógyszerek, növény- és állatvédőszeres kidolgozásában.

Iparunk és mezőgazdaságunk gyorsiramú fejlesztése szükségessé teszi a felmerülő kérdések minél nagyobb mértékben elméleti alapon való megoldását lehető kevés próbálgatással, mert az elméleti irányítás nélkül való próbálgatás költséges és hosszadalmas. Eljárások, gyárak tervezésénél ezért mind nagyobb mértékben kell a matematikát bevonni. Különösen az alkalmazott matematika fejlesztése, új módszerek kidolgozása áll szoros kapcsolatban a ránk váró feladatokkal.

A Kongresszus által kitűzött feladatok közül kiemelkedik a mezőgazdaság szocialista átszervezésének hatalmas perspektívája. A szocialista kollektív mezőgazdaság meghonosítása átalakítja hazánk egész arculatát, és nálunk is, mint ahogy ez a Szovjetunióban történt, alapvető fordulatot jelent népünk történelmi fejlődésében. Az átalakulás megváltoztatja hazánk lakossága többségének életmódját, és ez a változás ki fog hatni a falusi dolgozók millióinak kulturális és világnézeti fejlődésére is. Ugyanakkor a nagyüzemi mezőgazdaság megalapozásáért folytatott harc egyúttal a mezőgazdaságunk új tudományos és korszerű technológiájáért folytatott küzdelem is. Ennek megfelelően tehát lényegében új tartalmú, új módszerekkel dolgozó, az eddigtől mennyiségileg és minőségileg teljesen különböző mezőgazdasági és biológiai tudományra van szükségünk. Az új mezőgazdasági tudományunk megteremtését elősegíti, hogy egyúttal megnyíljon az a lehetőség, hogy kutatóink a nagyüzemi gazdaságok fejlett agrotechnikájára és az új típusú mezőgazdasági dolgozók tapasztalataira támaszkodjanak, és így sokkal könnyebben vegyék át és alkalmazzák a szovjet kolhozok és szovhozok viszonyai között kidolgozott élenjáró szovjet biológiai és agrártudomány vívmányait. A Micsurin—Liszenkó-féle, a nagyüzemi mezőgazdaság tapasztalataiban gyökerező agrobiológia, a viljamszi agrotechnika alkalmazásának jelentőségére, és az e téren mutatkozó elmaradottságunkra már a nemrég megtartott Mezőgazdasági Tudományos Tanácskozás* során is felhívta a figyelmet *Erdei Ferenc* földművelésügyi miniszter. A Kongresszus határozatai még sürgősebbé és fontosabbá teszik ezeket a feladatokat, és mezőgazdasági tudományunknak gyors fejlődése a Pártkongresszus határozatai végrehajtásának igen fontos része kell legyen. Különösen előtérbe kerül a talajaink sajátságainak leginkább megfelelő talajművelőgépek kialakításának feladata, mint hazánk mezőgazdasága gépesítésének egyik előfeltétele.

Igen nagy feladatok várnak orvostudósainkra is. Az orvostudomány nemcsak a betegségek gyógyításának fejlesztésével, a vegyszerekkel karöltve új gyógyszerek kutatásával áll új ötéves tervünk szolgálatában, hanem mind jobban előtérbe nyomul a szocialista orvostudomány egyik legfőbb feladatának művelése: a betegségek megelőzése, a közegészségügyi viszonyok javítása. Ez különösen a betegségek keletkezése okainak, korai felismerésének és megelőzésének kérdéseire irányuló kutatómunkával szemben támaszt nagy igényeket, és nem kétséges, hogy a Szovjetunió tapasztalatainak felhasználásával orvoskutatóink e téren is jelentős eredményeket fognak elérni.

Az orvostudományok elméleti művelői egyre inkább előtérbe helyezik a szocialista építés, a termelés folyamán felvetődött gyakorlati kérdések elméleti tisztázását.

A társadalomtudományok művelésének és gyakorlati felhasználásának a Kongresszus saját munkásságával mutatott utat, amennyiben a marxizmus-leninizmus eleven alkalmazásával tárta fel hazánk jelenlegi helyzetét, és dolgozta ki a fejlődés útját. A Kongresszus munkájával jelentősen továbbfejlesztette a politikai gazdaságtan, a történelemtudomány, a szocialista jogtudomány és egyéb tudományágak hazai viszonyainkra való alkalmazását, és utat mutatott nyelvtudósainknak, filozófusainknak és a társadalmi tudományok más ágai művelőinek is.

A Kongresszuson ismét kidomborodott, hogy kulturális életünk helyes fejlődése szempontjából mily fontos a kozmopolitizmus elleni harc, és a Szovjetunió élenjáró tudományának megismerése mellett saját haladó hagyó-

* Lásd Akadémiai Értesítő LVIII. 483. füzet 29—39. old.

mányaink ápolása és tudatosítása. Ez nagy feladatokat ró társadalom- és irodalomtörténeti tudományunkra. Az elmúlt reakciós idők nemesak ismert tényeit ferdítették el történelmünk haladó korszakainak, hanem meggátolták e korok történeti kútfőinek feltárását is. A szocializmust építő Magyarország dolgozóinak ismerni kell, és ismerni akarják múltunk haladó hagyományait, ezért történettudósainknak fokozott erővel kell felkutatni az erre vonatkozó kútfőket, a marxizmus-leninizmus elméletével felfegyverezve kell átértékelni történelmünket. Ez a nagy munka meg fogja mutatni, hogy hazánk és népünk is hozzájárult a haladó eszmék és mozgalmak harcok kialakításához. Éppen a béke megvédésének feladataival kapcsolatban mondotta *Farkas Mihály*, hogy »történészeink, íróink, becsületbeli feladata, hogy *Hunyadi János, Dugovics Titusz, Zrinyi Miklós, Vak Bottyán, Esze Tamás*, és népünk többi nagy hősei harcairól népszerű irodalmat teremtsenek. Kell, hogy népszerű történelmi regények, elbeszélések, történelmi értekezések formájában íróink és történészeink felelevenítsék a magyar nép e nagyjainak dicső harcait, hogy az új nemzedék megtanulja mindebből, hogyan kell élnie, dolgoznia, harcolnia a magyar nép függetlenségéért!« Most, mikor a függetlenségünket veszélyeztető imperialistákkal szemben a Szovjetunió vezetésével a haladó erők hatalmas tábora áll mellettünk, minden biztosíték meg van arra, hogy népünk e tábornak nem csak passzív, hanem harcok tagja lesz, s e tábor sikeréhez méltóképpen fog hozzájárulni.

A politikai gazdaságtan terén a tudományos kutatást hazánkban nagy mértékben kell fejleszteni. A megnövelt tervfeladatok kidolgozása, és egész szocialista építésünk irányítása szempontjából egyre sürgetőbbé válik a politikai gazdaságtan mind alaposabb tudományos művelése és hazai viszonyainkra való alkalmazása. Elvi tisztázást várnak még olyan döntő jelentőségű kérdések, melyeknek elvi kifejtése nagymértékben járulna hozzá az országépítés még eredményesebb megszervezéséhez. Ezekkel a nagy kérdésekkel jelenleg főleg a gazdasági építőmunka vezetői foglalkoznak, kívánatos azonban megfelelő elméleti kutatógárda kialakulása is.

Nyelvtudományi kutatóinknak ki kell mélyíteni a gyakorlati élet által előtérbe helyezett feladatokkal való kapcsolatokat és a marxizmus-leninizmust *Sztálin* zseniális útmutatásainak megfelelően. következetesen és alaposan kell alkalmazni.

Az új élet új fogalmakat, új jelenségeket és folyamatokat, új kapcsolatokat teremtett. Ezek kifejezésére nyelvünk még nem találta meg a helyes formákat. Mint arra *Révai József* mutatott rá kongresszusi beszédében: nyelvünk sok tekintetben bürokrata tolvajnyelvvé kezd elfajulni, mely »színtelen és szagtalan, nyakatekert és élettelen, ami eltaszítja tőlünk a tömegeket«. Nyelvészeinknek és íróinknak itt gyors és alapos segítséget kell nyújtani, hogy nyelvünk behozza a rohanó élettől való ezt az elmaradást, színessé, változatossá, bővérűvé és magyarossá legyen, úgy lüktessen benne a fejlődés lendülete, mint a való életben. Ehhez nagy segítséget nyújt irodalmunk haladó szellemű klasszikusainak tanulmányozása és hagyományainak továbbfejlesztése, valamint a nép nyelvének történetét és átalakulását feltáró kutatás. Az Akadémiának oda kell hatni, hogy nyelvtudósaink ideológiailag jól megalapozott munkájára támaszkodva, kritikussaink, esztétikai tudósaink hozzásegítsék új íróinkat a megfelelő, jellegében nemzeti művészi forma megtalálásához a szocialista tartalom mellé. Ez fejlődésünk szempontjából nem mellékes kérdés, mert a valódi művészi alkotások a dolgozók széles rétegeire mély hatást gyakorolnak, nagy célokat tudatosítanak és hatalmas

munkalendületet adnak, miáltal a társadalom anyagi fejlődését előmozdító erővé válnak.

Filozófusainkra ugyancsak komoly feladatokat rónak a kongresszus határozatai. Azzal, hogy a kongresszuson meghatározott tervek alapján néhány éven belül már az egész ország lakossága új termelő viszonyok keretében végzi munkáját, és éli az új szocialista ember életét, dolgozó népünk világnézeti fejlődése is jelentősen meg fog gyorsulni. Filozófusainknak közre kell működni abban, hogy kutatóink ne csak megismerjék, de alkalmazzák is a dialektikus materializmust; s kutatásaik egyik fontos feladata a szaktudományokban való tervszerű alkalmazás elméleteinek elmélyítése. Igen fontos feladata a filozófusoknak biztosítani a materializmus elsajátításának tudományos előfeltételeit a dolgozó nép számára, és a legszélesebb néprétegeknek megkönnyíteni a dialektikus módszer megismerését. Ezt a munkát mint minden más felsőbbfokú nevelő és oktató munkát, csakis az egyes problémákat továbbfejlesztő tudományos kutatás alapján lehet megoldani. Szükséges, hogy a marxizmus-leninizmus alapján álló, a különböző szakterületeken tevékenykedő társadalomtudósainkat egyaránt átfűtse a marxizmus-leninizmus tanításához és továbbfejlesztéséhez elengedhetetlen, harcos, pártos szenvedélyesség, az a tudat, hogy ez a tudomány a proletariátus egyre hatalmasabb győzelmeit arató világméretű osztályharcának tudománya.

Mindezek a célok nagy feladatot rónak a Magyar Tudományos Akadémiára, a célkitűzések teljesítésének előfeltételét képező marxista-leninista világnézetnek és módszertannak tudósaink körében való meghonosítása terén. *Rákosi Mátyás* megállapította többek között tudósainkról is, hogy »Most fogják csak fel a maga jelentőségében, hogy mennyire élenjáró és mennyire termékenyítő hatású számunkra a Szovjetunió kimeríthetetlen tudományos és tapasztalati fegyvertára«. Akadémiánknak rendkívül fontos és sürgős feladata, hogy elősegítse a Szovjetunió élenjáró tudományának sokkal alaposabb és közvetlenebb megismerését. Mindenekelőtt el kell érni azt, hogy tudósaink ne csak a szovjet tudomány által elért szakmai tapasztalatokat és eredményeket sajátítsák el, hanem azt az »elméleti és világnézeti szenvedélyességet, elmélyülést és következetességet« is, amelyről *Révai József* beszédében megemlékezett. Nálunk az osztályharc kiéleződésének korszakában, amikor a béke vagy a háború, a haladás vagy a sötét reakció közti határozott választás már mindenki számára elkerülhetetlen, el kell érni azt, hogy tudományos életünk dolgozói egytől-egyig felismerjék, hogy a békéért és a haladásért szenvedélyesen, tettekkel kell harcolni, és hogy ezt a harcot világszerte csakis a kizsákmányolás megszüntetésére hivatott munkásosztály, a proletariátus és annak Pártja vezetheti.

Küzdeni kell a tudományok terén is minden olyan ideológia ellen, amely az új háború kirobbantását, az imperialisták ügyét szolgálja. Ilyen ideológia a kozmopolitizmus, amelyről *Rákosi Mátyás* adott ragyogó jellemzést a Pártkongresszuson elhangzott szavaiban: »A Marshallországok burzsoá politikusai, *Churchillel* az élükön, egyre azt hirdetik, hogy lejárt a nemzetek függetlenségének és önállóságának kora, hogy az imperialista »közös célokért« le kell mondani az államok szuverénitásának, függetlenségének jó részéről. Nem hirdetik ezt az »elméletet« az Amerikai Egyesült Államokban, mert az egész fecsegés a lemondásról és a nemzeti függetlenség korlátozásáról az amerikai imperialisták előtti behódolás, az amerikai gyarmatosítás megkönnyítésére szolgál. A tudományos életben is vannak olyanok, aki »közös célok« fennállását hirdetik a mi tudósaink és a háborús uszítókat atomfegyverekkel és baktériumtenyésztéssel kiszolgálók között. A mi tudományunknak

közös céljai csak olyan tudománnyal lehetnek, amely a békét, a haladást, a szocialista építést szolgálja. Ilyen tudomány a Szovjetunió élenjáró tudománya, ilyen tudománnyá válik a népi demokratikus országok tudománya.

A dialektikus materialista világszemlélet és módszer elsajátításáért és következetes alkalmazásáért folytatott munkának egyrészt tehát az a célja, hogy a háborút előkészítő ellenség ideológiáival szemben kellő elméleti felkészültséggel vehessük fel a harcot. Ugyanakkor éppen a Szovjetunió tudományának kimagasló eredményei bizonyítják, hogy ez az elmélet ma már nélkülözhetetlen magában a tudományos kutatásban, annak minden részletében is. Tudásaink többségét még mindig bizonyos szakmai realizmus, a részletkutatásokban való elmerülés és a tudomány módszertani és világnézeti kérdéseitől való idegenkedés jellemzi. Ez helytelen egyrészt azért, mert akadályozza magát az elméleti kutatómunkát, de azért is, mert megnehezíti az elmélet és gyakorlat dialektikusan kölcsönható egységének megteremtését. Ez az egység olyan kell legyen, hogy a gyakorlat állandóan serkentőleg és megtermékenyítőleg hasson az elméletre, viszont az elmélet eredményei gyorsan és megfelelő formában jussanak el a munkapadhoz, a földekre, bányákba, a laboratóriumokba.

A megnövekedett feladatok végrehajtásához a Pártkongresszus javaslatára államunk megnövelt anyagi eszközökkel támogatja a tudományos munkát. A Párt és Népköztársaságunk Kormánya már eddig is a múlt rendszerrel össze sem hasonlítható mértékben támogatta tudósainkat. A tudományos kutatók anyagi helyzete ma már valóban biztosítja, hogy minden anyagi gondtól mentesen, minden erejüket munkájuknak szentelhessék. Népköztársaságunk már 1950-ben is 200 millió forintot juttatott a tudományos kutatás előmozdítására, és ez az összeg még a megnövekedett feladatok arányán is túlmenően 1954-ben 490 millió forintra fog emelkedni. Az egész ötéves terv alatt 1.700 millió forintot fordítunk tudományos kutatásra, s ebből 800 millió a beruházás. 1948 óta 61 új kutató intézet létesült, s ez a szám az ötéves terv során még tovább emelkedik. Egyike a legfontosabb feladatoknak e téren a kutatóintézeteket jó kutatókáderekkel ellátni. E nehéz feladat megoldására már az idén megindult a szervezett tudósképzés az aspirantúra intézményében, melyet a jövőben tovább kell fejlesztenünk. Ez az intézmény biztosítja azt, hogy a tudományos kutatásra hajlamos dolgozóink kifejleszthetik e hajlamukat, s elmélyedhetnek a kutatómunkában, anélkül, hogy más irányban kellene szétforgácsolni erőiket.

Az új ötéves terv nagyobb eszközökkel és gyorsabb ütemben ugyanazt a célt szolgálja, mint a régi: kiemelni népünket elmaradottságából, a szocializmus építésével szabad életet, jólétet, magas kultúrát teremteni számára, s megvédeni a békét, mely mindehhez szükséges. A Magyar Tudományos Akadémia, mely újjáalakítása óta szerves és tevékeny része népi demokratikus államunknak, teljes erejével fog résztvenni e munkában, s a haladó tudomány fegyvereivel fog harcolni a szocialista fejlődésért, a szabadságért és a békéért.

A Pártkongresszus tanácskozásai megörvendeztették minden igaz magyar hazafi, minden magyar tudós szívét. Akadémiánk legutóbbi közgyűlésének egyik határozata volt, hogy kezdjük meg a magyar tudomány történetének megírását. Hogy régebbi korok nagy magyar tudósainak, hazafiainak gondolatai mennyire buzdítók lehetnek mai hatalmas feladataink megoldásában, hogy akkori vágyaik mennyire tükrözik a mai valóságot, arra jó példa a nagy *Eötvös Lorándnak* Akadémiánk egyik Közgyűlésén mondott

beszéde, melyben azt mondotta, hogy »ha igazi tudósok és — ami kell — jó magyarok akarunk lenni, akkor a tudomány zászlaját oly magasra kell emelnünk, hogy azt hazánk határain túl is megláthassák és megadhassák neki az illő tiszteletet . . . Igazán diadalünnep akkor lesz, amikor a magyar tudomány haladását meg fogja látni és gazdagodásának fogja tekinteni az egész világ». A Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusa, amikor kijelölte az országépítés hatalmas tervét, és biztosította, hogy a népevel mindinkább egybeforrt magyar tudomány e terv végrehajtásából kivegye megtisztelő részét, megerteremtette az *Eötvös* reményeiben élő diadalünnepnek egész korszakának lehetőségét. Rajta leszünk, hogy hazafias kötelességünknek eleget tegyünk.

*

Az Akadémia Elnökének felszólalása a Kongresszuson

A kongresszus első napirendi pontjával kapcsolatos vita során, a Magyar Tudományos Akadémia nevében felszólalt R u s z n y á k I s t v á n elnök.

A Magyar Tudományos Akadémia nevében szeretettel üdvözlöm a Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusát. Teszem ezt örömmel és büszkeséggel, mert az Akadémia már nem különálló, idegen test az ország életében, hanem szerves része a szocializmus építése nagy művének. A Magyar Tudományos Akadémia most 125 éves, és büszkén vallja magát a régi Akadémia és a magyar tudomány nagy hagyományai folytatójának, annak az Akadémiának, amely megalakulásakor a magyar nyelv ápolásával, nemzeti függetlenségünkért való harc egyik fontos tényezője volt. Annak a tudománynak, amelyet a *Bolyaiak*, *Jedlik Ányosok*, a *Semmelweis*ek, a *Korányiak* és *Eötvös Lorándok* és haladó szellemű nagy tudósaink hosszú sora képvisel. Megtagadjuk azonban a közösséget azzal az Akadémiával, amelyik a kapitalizmus és a reakció megerősödésekor, ezek kiszolgálójává lett, és végül nem volt más, mint az élettől és a néptől elszakadt öregemberek önképzőköre.

A döntő változás 1949. végén történt, amikor Pártunk iránymutatása alapján az Akadémia megértette azt, hogy szakítania kell munkamódszereivel és célkitűzéseivel, és el kell foglalnia helyét az ország építésében.

A magyar tudósok jórésze évtizedes polgári tradíció, kapitalista és kozmopolita nevelésben nőtt fel, így sokszor nem bírták megérteni azokat az új feladatokat, amelyeket magunk elé kitűztünk. Örömmel mondhatom, hogy ezen a téren igen jelentős változásról számolhatok be. Tudósaink ma már túlnyomó többségükben óriási érdeklődéssel fordulnak a szovjet tudomány felé.

A kozmopolitizmus elleni küzdelemben még sok tennivaló van. De bizonyos, hogy a nyugati tudomány előtt való hajbókolás és az imperialistákhoz való disszidálás vágya úgyszólván teljesen eltűnt tudósaink körében. Ebben igen nagy szerepet játszanak az olyan tapasztalatok is, mint például *Szentgyörgyi* esete. *Révai* elvtárs megemlékezett erről az ügyről, és én a magam részéről csak azt szeretném hozzátenni, hogy az az eredmény, amelyet az imperialisták *Szentgyörgyi* kicsábításával elérni kívántak, a visszajára sült el. *Szentgyörgyi*, amíg hazájában dolgozott, népszerű volt, tisztelték és a fel szabadulás után minden anyagi támogatást meg is kapott. Most Amerikában ő és az általa kicsábított fiatal tudósok egy közismert szélhámos alkalma-

zottai. Tudományos tekintélyének csökkenése pedig megmutatkozott azon a fogadtatáson, amelyben őt éppen angolszász barátai, a tavalyi kopenhágai élettani kongresszuson részesítették. Megint egyszer bebizonyosodott, hogy az árulót, aki elrúgja magától saját népét, új gazdái sem becsülik meg.

Tudósainknak úgyszólván összesége ma már átérzi, hogy a tudomány nem valamilyen öncélú, a dolgozó néptől és az élettől leszakadt tevékenység, és egyre inkább létrejön az elmélet és a gyakorlat egységének megvalósítása munkájukban. Engedjék meg, hogy mint orvos, egy orvosi példát is megemlítsék. Klinikámon két éve tanulmányozzuk a nehéziparban foglalkoztatott dolgozók szív működését azért, hogy kidolgozzunk olyan eljárásokat, amelyekkel idejekorán meg tudjuk állapítani, hogyha a munkás szíve nem bírja a számára túlnagy munkát, és hogy kidolgozzuk azokat a módszereket, amelyekkel ilyen esetben segítségükre lehetünk. A kapitalista országokban is folytatnak kutatásokat arra vonatkozólag, hogy a munkának milyen hatása van a szív működésre. A kapitalistát azonban kizárólag az érdekli, hogy a munkából hogyan lehet a legnagyobb teljesítményt kifacsarni. Csakis a Szovjetunióban folytattak olyan kutatásokat, amelyek a munkának a szívre gyakorolt hatásának tanulmányozásában a kérdést a munkások szempontjából vizsgálják. A mi vizsgálatainkban is nagy segítségünkre voltak a szovjetunióbeli tapasztalatok. Vizsgálataink közben egy érdekes megállapítást tettünk. Ismeretes, hogy az imperialista országokban a szocialista munkaversenyt és a sztahanovista munkamódszereket azzal szokták rágalmozni, hogy azok a munkások egészségét tönkreteszik. Mi ennek éppen az ellenkezőjét találtuk. Pontosán ki lehet mutatni, hogy minden munkás szíve többórás nehéz testmunka után bizonyos kisebb-nagyobb kifáradási tüneteket mutat. Kiderült azonban, hogy ezek a fáradási tünetek éppen a sztahanovistáknál úgyszólván alig vannak jelen. Így utólag nézve a dolgot, most már mondhatjuk hogy ez természetes is, hiszen a sztahanovista nem annyira fokozott testi erőfeszítéssel, mint inkább munkája jó megszervezésével éri el nagy eredményeit. Mégis örülök, hogy tudományos biztonsággal kimondhatjuk, hogy a sztahanovista munkamódszer nemcsak nem káros a munkás számára, hanem egyenesen annak munkaerejét kiméli.

Ez azt jelenti, hogy a munka racionalizálása, ami által a testi és szellemi munka között lassanként eltűnik a különbség, nemcsak magasabb termelékenységet jelent, hanem a munkás erejének kimélését és a megelőzését annak, hogy a dolgozó idő előtt kimerüljön, megöregedjen. Ez a példa csak egy volt azon számos közül, amelyet felhozhatunk annak bizonyítására, hogy a magyar tudós és a magyar tudomány ma már egészen más célkitűzésekkel dolgozik, mint a multban. A Magyar Tudományos Akadémia és minden magyar tudós számára a Pártkongresszus és annak határozatai ugyanolyan nagyjelentőségűek, mint minden magyar dolgozó számára. Ezért a legnagyobb figyelemmel kísérjük a Kongresszus munkáját, és ígérjük, hogy teljes mértékben részt kívánunk venni azoknak a nagy feladatoknak a megoldásában, amelyeket a Kongresszus az ország dolgozó népe számára kijelölt. A Magyar Tudományos Akadémia, a jelenleg legfontosabb kérdésben, a béke megvédésének kérdésében egynek érzi magát a 800 milliós béketáborral, és minden igyekezetével azon lesz, hogy hozzájáruljon ahhoz a győzelemhez, melyet ez a tábor, a Szovjetunió vezetésével ki fog vívni.

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A KÖNYVEKRŐL

SZ. I. VAVILOV

ahul, elerő

A nemrég elhínyt kiváló tudós és kimagasló, harcos szervezőnek a Szovjet-szkaja Kniga 1947. 1-es számában megjelent cikkét nemcsak úgy közöljük, mint a szerző szerzője, rendkívüli éles meglátásainak egyik méltó példáját, hanem úgy is mint a magyar könyvkiadási és könyvtárügy szempontjából aktuális írást. (A Szerk.)

*

A következő megjegyzések abból a triviális igazságból következnek, amely szerint a könyveket azzal a céllal nyomják, hogy a szerzők hasznos és fontos gondolatait és megfigyeléseit a jelenben és a jövőben, az emberek lehetőleg széles körében terjesszék. Mit kell hát tenni, hogy a könyvek ezt a nyilvánvaló feladatukat a lehető legszélesebb és legteljesebb körben megvalósítsák? Ezt a kérdést nem volt nehéz eldönteni *Gutenberg, Ivan Fjodorov Novikov* idejében, de nem könnyű rá válaszolni a mi időnkben.

Nincsenek e pillanatban számszerű adataim a világ könyv-, folyóirat- és újságirodalmának növekedéséről a háború előtti években; azt hiszem azonban, nem tévedek, ha nagynak nevezem. A háború feltartóztatta ezt a növekedést, de ma új erővel megindult, és nem kételkedhetünk további feltartóztathatatlan meggyorsulásában.

Ennek következtében most nincs a világon egyetlen könyvtár sem, amely azt állíthatná, hogy valamennyi nyomtatvánnyal rendelkezik, amely a földön az emberiség története folyamán megjelent, de akár csak ezeknek a kiadványoknak a tizedrészével is. Valószínűleg nem is tévedek, ha azt állítom, hogy a világ egyetlen országában sincs meg — valamennyi könyvtárában együttesen sem — a világ teljes irodalmi termelése. Csak az egész világ valamennyi könyvtára együttesen rendelkezhetik ilyen teljes állománnyal, de természetesen kivételt képeznek akkor is azok a művek, amelyek különböző okokból az utolsó példányig elvesztek.

Természetesen nincs olyan olvasó és nem is lehet, akinek szüksége volna arra a sok millió könyvre, amely nincs egyetlenegy világkönyvtárban sem egyesítve; de hogyan lehetne megállapítani, hol van elrejtve a sokmillió könyv közt az az anyag, amelyre az illető olvasónak tényleg szüksége van? Hogyan lehet a meglevő bőségéből a legjobbat kikeresni? Hogyan lehet a valóságban a keresett könyvet kézhezkapni? A modern ember a könyvtáraknak Himalájahegyei előtt az aranyásó helyzetében van, akinek homokhegyekből kell kikeresnie az aranyrögöket.

Három eszköz van, amely itt segíthet vagy amelynek segítenie kellene: 1. a bibliográfia, 2. a könyvek ismertetése és bírálata, 3. központi címkatalógusok. Vegyük sorra és elemezzük az osztályozó és szakozó könyvfeldolgozások e rendkívül fontos ágait.

Nemcsak a Szovjetunióban, hanem a világ többi részén is óriási bibliográfiai munkát végeznek: nálunk a könyvpalotában, a nagy és kis könyvtárakban és egész sor kutatóintézetben. Ez az egészében gigászi munka (ha tekintetbe vesszük a világ valamennyi bibliográfusának munkáját) azonban kétségkívül még nagyon messze van az ideáltól. Pedig ez az ideál elég tisztán áll előttünk. A legközelebbi cél, legalább is pillanatnyilag, valamennyi, bárhol kinyomtatott könyv, folyóirat és újság rövid címfelvétele volna. A felveendő bibliográfiai egységek pontos számát nyilvánvalóan senki sem ismeri, de feltehető, hogy az 50 milliót meghaladja.

Maradjunk ennél a hozzávetőleges számnál, hogy legalább megközelíthetőleg felbecsülhessük a szükséges bibliográfiai munka terjedelmét. Egy rövid bibliográfiai felvételnek legalább a következő adatokat kell tartalmaznia: a szerző neve, cím, oldalszám, könyvalak, a megjelenés helye és éve. Egy oldalra aligha fér több, mint 50 ilyen bibliográfiai felvétel. A világ irodalmi termelésének legrövidebb formában történő központi felvételéhez tehát egymillió oldalra volna szükség. Feltéve, hogy a megfelelő bibliográfiai kiadvány kötetei kb. 500 oldalból állnának, arra a következtetésre jutunk, hogy a világ könyvtermelésének rövid bibliográfiai címfelvétele kb. 2000 kötetet igényelne.

E hatalmas méretek ellenére ilyen bibliográfiai könyvtár megalkotása teljesen a lehetőség határain belül van, hiszen csak tíz-tizenöt-ször akkora terjedelmű volna, mint a mai nagy enciklopédiák. És mégsem tettek még semmit sem ennek az alapvető bibliográfiai feladatnak a megvalósítására. Néhány szakbibliográfia kivételével mindmáig csak nemzeti bibliográfiák vannak, még hozzá hézagosak, minthogy rendszerint csak a kurrens jelenkori irodalmat veszik tekintetbe, anélkül, hogy a multtal foglalkoznának. A mi könyvpalotánk a könyv-, folyóirat-, és újságirodalom jegyzékein kívül — igaz, hogy nagy késéssel — évkönyveket is ad ki, amelyek az egész évi szovjet nyomtatványtermelést felölelik. Tudtommal eddig semilyen próbálkozás nem történt világbibliográfia megindítására.

Az idő azonban ezzel szemben láthatóan megérett a teljes világbibliográfia megteremtésére. Még a nemzeti bibliográfiák egyszerű mechanikus összeolvastása is nagyon megkönnyítené az alapvető feladatot, bár a mai olvasó természetesen jelentékenyen többet igényel az egyszerű, mechanikusan összeállított bibliográfiánál. Különösen fontos az általános bibliográfiák szétosztása szakcsoportokra, amelyek a célnak megfelelően vannak kiválogatva.

Az általános könyvbibliográfia mellett a lehető leghamarosabban hozzá kellene fogni az egész világra kiterjedő, szakok szerint rendezett folyóirat-bibliográfiához. A tudomány sok ágának rendelkezésére állnak már, részben évtizedek óta, ilyen folyóirat-bibliográfiák. A megfelelő kiadványokban nemcsak a cikkek rövid bibliográfiai felvétele található, hanem többnyire tömör tartalmi kivonat is. Nagyon fontos, hogy az ilyen bibliográfiát az egész folyóirat- és újságirodalomra kiterjesszék, mégpedig a mult tekintetbevételével. Magától értetődik, hogy a bibliográfiai felvétel kiválasztási elveit gondosan és elővigyázatosan kell mérlegelni és megállapítani: feltehető, hogy ilyenfajta általános bibliográfiát előbb vagy utóbb meg fognak valósítani. Enélkül a világirodalom sok része — nagy s kicsi — az olvasók többsége számára *terra incognita* marad. A könyvtárak szekrényeiben, a könyvkereskedések polcain, az antikváriatusok katalógusaiban ezért az olvasók gyakran tesznek »felfedezéseket«, ámbár olyan könyvekről van szó, amelyek valahol és valamikor száz és száz példányban jelentek meg. Ha egyszer megvalósul az általános bibliográfia, akkor megszűnnek az ilyen felfedezések, s minden nagy központi könyvtárban nagy bibliográfiai osztályok létesülnek, amelyek

valószínűleg a kötetek tizedrészeit fogják tartalmazni bibliográfiai leírásokkal. Végül is csak ilyen módon ismerheti meg a modern olvasó az egész világ irodalmát.

A bibliográfia ki nem elégítő állapota a bűnös abban, hogy az olvasó nincs értesülve sok, neki szükséges könyv és folyóirat létezéséről. De az olvasó nem kevésbé szenved egy másik hiányosság miatt is. Mégha értesül is egy könyv létezéséről, sok esetben nem tud képet alkotni értékéről és minőségéről. Meg kell szereznie a könyvet, át kell néznie, olvasnia és sok esetben csak saját tapasztalatából meggyőződnie arról, hogy vagy rossz, vagy nincs rá szüksége; ki tudja, milyen sokszor kell ezt az unalmas és nehéz munkát ismételnie, amelyet előtte valószínűleg már sokan mások is elvégeztek. A mai kor óriási könyvtárait e tekintetben őserdőkkel lehet összehasonlítani, amelyekben az ember könnyen eltévedhet.

Itt kell segítségül jönnie a kritikának és a recenzióknak. Felesleges bizonyítani, hogy e kettő a könyvvel kapcsolatban végzendő munka legfontosabb részét jelenti.

A könyv értékelésének, recenziójának s kritikájának magától értetődően akkor kell megkezdődnie, amikor a leendő publikáció még a kézirat állapotában van. Általánosan ismert dolog, hogy a szerző sajnos a legtöbb esetben rossz bírálja saját munkájának, (mind pozitív, mind negatív értelemben). Gyakran nem veszi észre hibáit, mit sem tud a megelőző irodalomról, önmagát ismétli, nem tud megbírkózni az anyaggal, vagy egyszerűen téved, nyilvánvalóan hibás állításaiban. Végül sok kéziratból még más hiányosságokat is ki kell küszöbölni, mint például sok felesleges szószaporítást, felesleges szavakat, mondatokat, fejezeteket, sőt egész részeket. Az irodalom roppant megduzzadása mellett, amelyről e cikk elején is szó esett, különösen gondos átszűrésre és a kéziratok átjavítására van szükség, mégpedig mielőtt nyomdába adnák. Feltétlenül minden erővel arra kell törekedni, hogy az emberiséget megszabadítsák a rossz és felesleges könyvek olvasásától. *A könyvekkel egyáltalán figyelmesebben kellene kinyomatásuk előtt foglalkozni* úgy, mint a tudományos disszertációkkal a hivatalos bíráló ellenfeleknek. A ki nem nyomtatott disszertáció hibás volta esetén sokkal kevesebb embernek árt, mint bármilyen nyomtatott könyv.

A recenzióknak legracionálisabb formája természetesen a kézirat figyelmes átnézése kinyomatás előtt, de nyilvánvaló, hogy ez még nem elegendő. Állandóan számolni kell azzal az elkerülhetetlen ténnyel, hogy a kész könyvek áradatában, amely szakadatlanul özönlik a könyvtárakba, nem kevés a rossz, haszontalan vagy éppen nyilvánvalóan káros könyv. Ugyanakkor azonban felbukkannak kezdők, vagy kevéssé ismert szerzők kiváló művei is, amelyeknél sok függ attól, hogy idejében észrevegyék, ésszéles olvasókörnél ajánlják.

Csakhogy mind a könyvkritika, mind a könyvrecenzió helyzete a külföldön és nálunk egyaránt rendkívül rossz. Távolról sem méltatnak minden könyvet recenzióra és kritikai megjegyzésekre, nagyon sok kiadványt elhallgatnak, minden sajtóviszhang nélkül hagynak. Másrészt nagyon gyakran a recenziók ki nem elégítőek, azaz vagy egészen tévesen értékelik a könyveket, vagy pedig olyan felületesen, hogy azok alapján nehéz fogalmat alkotni a könyvekről. Miért tartják helyesnek és természetesnek, hogy a recenziókat válogatás nélkül lenyomtathassák bárhol, ahol tetszik: az általános folyóiratokban, újságokban és szakkiadványokban? Pedig felesleges bizonyítani, hogy recenziókat, éppenúgy mint bibliográfiákat külön erre a célra szolgáló folyóiratokban és gyűjteményekben kellene közzétenni. Csak így lehet azokat megszerezni, egyesíteni és könnyen megtalálni. Mint ismeretes a kritikus

nem csálthatatlan. Recenziók nyugodhatnak részben vagy egészben tévedéseken. Ezért kívánatos volna, hogy mindig több ismertetés jelenjék meg egy-egy könyvről. Ez fokozná a mű végleges megítélésének helyességét. Ez okból nagyon hasznosnak tartanám, ha az eddigi szokástól eltérően egy és ugyanabban a folyóiratban egy könyvnek több ismertetését közölnék. Ezt a tudományos disszertációkkal kapcsolatban már most is így tesszük.

A tudományos könyvek recenzióinak vannak sajátosságai, amelyeket tekintetbe kell venni. Sok esetben sok időt és figyelmet kell fordítani egy modern tudományos műre, sőt gyakran nemcsak el kell olvasni, hanem tanulmányozni is kell. Jó recenziót tudományos könyvről csak ilyen figyelmes olvasás vagy tanulmányozás eredményeképp lehet írni.

Legnagyobb sajnálatomra azt a megállapítást kell tennem, hogy mind a hazai, mind a külföldi tudományos irodalomban nagyon ritkán találkozunk ilyen recenzióval. A legtöbb esetben, az ismertetés tartalmából és jellegéből nem nehéz megállapítani, csak futólagos áttekintés, sőt a könyv átlapozása alapján írták. Világos, hogy ilyen felületes recenziók teljesen hibásak lehetnek.

Nem szabad továbbá megjegyzés nélkül hagyni, hogy a kritikai irodalomban nem ritkák az »ügyes« megjegyzések, amelyek sikerületlen kifejezéseket vagy kis hibákat, sőt sajtóhibákat idéznek, s ezek alapján megsemmisítő és elutasító következtetést vonnak le az egész könyvről. Hiányzik viszont a könyv indokolt és mértékadó értékelése. Ilyen ismertetéseknek nincs keresnivalójuk a modern könyvnek szentelt folyóiratainkban. Régi, de bizonyára aligha helyes szokás szerint a szerző egyáltalán nem szokott válaszolni nyilvánvalóan téves recenziókra. Ennek a szokásnak meg kell szűnnie, a szerzőknek indokolatlan kritikákra adott válaszait közzé kell tenni, ha a kritikus ilyen nyilvánvaló tévedéséről van szó.

Láttuk, hogy egy általános világbibliográfia megteremtése bár nehéz, de nem megvalósíthatatlan feladat. Az irodalmi világprodukción koordinált recenziórendszerének gyakorlati keresztülvitelében azonban sajnos kételkedni kell. Az egyetlen, amit meg lehet valósítani, utalni a sajtóban megjelent ismertetésekre. Ezeket az utalásokat hozzá kellene fűzni azokhoz a bibliográfiái felvételekhez, amelyekről fentebb szó volt. A könyvek bibliográfiái jegyzéke egyszersmind a recenziók jegyzéke is lenne.

Ha végül a bibliográfiái tájékoztató még a világ legfontosabb könyvtárainak rövid adatait is tartalmazná, amelyekben a megnevezett könyv biztosan meg van, akkor a modern olvasó meglehetősen közel jutna ahhoz a lehetőséghez, hogy valóban átfogja azt az óriási kincsestárt, amellyel a mai emberiség rendelkezik. Mihelyt megtalálta az általános bibliográfiában a mult vagy jelen idők őt érdeklő könyvét, egyidejűleg megállapíthatja, van-e róla egy vagy több recenzió és hogy hol található, továbbá, hogy hol kaphatja meg ezt a könyvet, legyen bár még olyan ritka mű is. Annak, hogy mindentetszésszerinti könyvet a Föld bármelyik pontján használni lehessen, magától értetődő előfeltételei a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés és jól fejlett sokszorosító technika.

*

Az irodalmi produkció hatalmas és feltartóztathatatlan növekedése más kérdésekkel és aggodalmakkal is összefügg, amelyek a könyvügy technikai oldalára vonatkoznak. Egy nagy modern könyvtár, amely pl. mintegy tízmillió bibliográfiái egységet tartalmaz, ezeknek elhelyezése céljából óriási nagy helyiségeket igényel, nem kevesebb, mint 30 000 köbmétert. A könyvek megőrzése ezekben a könyvtárakban bonyolult technikai feladat. Már régóta nem alaptalanul kérdezik, vajjon lehetséges lesz-e a mai könyvet hosszú időre

konzerválni. Nem szabad elfelejteni, hogy a könyvtárainkban található legrégebb nyomtatott könyvek alig idősebbek ötszáz évnél. A papír, amelyet ma könyvnyomtatásra, különösen azonban folyóiratok és újságok nyomtatására használnak, olyan rossz, hogy e kiadványok valószínűleg még száz évig sem lesznek használhatók. Többek között nálunk kötelezővé kell tenni, hogy néhány tucat könyvet, folyóiratot és újságot különösen jó s tartós papíron nyomtassanak ki. Ezeket a példányokat legfontosabb könyvtárainkban kell megőrizni és lehetőleg nem kiköcsönözni. Csak így lehet megmenteni a mai könyvet a jövő számára.

Már régóta egészen új út tárult fel a könyvnyomtatási technika terén s ennek nagyon sok előnye volna a könyvnek azzal a típusával szemben, amelyet kb. ezer éve, még a könyvnyomtatás művészetének feltalálása előtt a régi kéziratokban rögzítettek le. Ez az új technika a *mikrókönyv* technikája. Sok eljárás van ma, amely lehetővé teszi, hogy könyvek, illusztrációk és képek mintegy ezerszeres kisebbitésig terjedő redukált méretű kifogástalan reprodukcióit előállítsák. A kisebbitett képet azután meglehetősen tökéletesen lehet átlátszó filmre vagy különleges papírra nyomtatni. Az utóbbi években azonkívül lehetőség nyílt háromszínű mikrónyomásra filmre és papírra, amely biztosítja a legbonyolultabb színösszetételek meglehetősen pontos színes visszaadását is. Azután egyszerű, olcsó és hordozható optikai készülék segítségével a szokott könyvlapnak megfelelő nagyságú táblára vetítik a könyv mikrooldalaikat.

A Szovjetunióban a mikrókönyv technikai kérdését mind fényképészeti, mind optikai tekintetben rendkívül előmozdította *D. L. Talmud*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja és az elhunyt *L. D. Iszakov* professzor.

Hogy megértsük, mit jelentene a mikrónyomásnak a gyakorlatban való széleskörű bevezetése, szem előtt kell tartani, hogy egy kb. tízmillió könyvegységet tartalmazó nagy könyvraktár terjedelmét 30 000 köbméterről mintegy 100 köbméterre lehet csökkenteni, azaz egy közép nagyságú szoba megfeleljen ezeknek az igényeknek. Nagyobb magánkönyvtárak egy szekrény méretű kofferben volnának elhelyezhetők. Ugyanakkor elférnének ilyen kofferben szükség esetén a világ legritkább kiadványainak reprodukciói.

Ha az ember figyelmesen és komolyan végiggondolja kultúránk jövőjét, akkor világos, hogy a mikrókönyv technikájának további fejlesztése és nagy mértékben történő elterjesztése rendkívül fontos és különösen hálás feladat, amelynek forradalmat kell előidéznie a könyvügy területén.

Egy mikrókönyv előállításához magától értetődően az eredeti, azaz a rendes makrókönyv szükséges. A mikrókönyv bevezetésével nem kell a mai könyvnek eltűnnie, csak jelentősen kisebb példányszámban nyomtatnák. Ennek ellenére a rendes könyv megjavítására irányuló törekvéseket nem szabad levenni a napirendről.

A könyv előállítása régi művészet, amelynek sok jó hagyománya van. Nem ártana, ha a mai kiadókink hébe-hóba egy pillantást vetnének a XVIII. századi kiadványokra, hogy művészi ösztönzést kapjanak könyveik külsejének kialakítására. Sok esetben például kiadókink nem láttak más módot egy díszes könyv kialakítására minthogy lemásolják a XIX. század ú. n. »díszkiadásait«
amelyek nem mindig különleges jó ízlésükkel tűntek ki.

A múlt évben egy könyvkiállítással kapcsolatban pályázatot írtak ki a szovjet könyv külsejének kialakítására. Ilyen versenyeket minden évben kellene tartani. Itt az ideje, hogy a szovjet könyv ne csak tartalmával, hanem külső megjelenésével is kivívja magának a világon a legelső helyek egyikét.

A MARXIZMUS-LENINIZMUS A DOGMATIZMUS ÉS A BIBLIAMAGYARÁZÁS ELLEN*

JU. ZSDÁNOV

A marxizmus-leninizmus megalapítói mindig kiemelték tanításuk kritikai, forradalmi szellemét, amely összeegyeztethetetlen a mozdulatlansággal és a skolasztikával, a betűragással és a gondolat pangásával. Ez a tanítás, amely az új társadalmi rend győzelméért vívott elkeseredett harcok közepette született meg, egyesíti magában a szigorú tudományosságot és a harcos forradalmi szellemet. A marxizmus-leninizmus feleletet ad az emberiséget nyugtalanító alapvető kérdésekre, s éppen ezért hatalmas erőt jelent a társadalomnak új, szocialista alapokon való átalakításában.

A marxista-leninista elmélet ereje abban rejlik, hogy konkrét történelmi szempontból közeledik a természet és a társadalom minden egyes jelenségéhez. A nagy *Lenin* amikor a társadalmi viszonyokról beszélt, hangsúlyozta, hogy a marxisták »ezeknek a viszonyoknak megítélése során egyáltalán nem elvont sémákban és más hasonló képtelenségben látják a kritériumot, hanem abban, hogy helyes-e ez a megítélés és megfelel-e a valóságnak«. (*Lenin*: Összes Művei, 1. köt. Szikra 1951. 195. old.)

Lenin amikor megvédte *Marx* módszerét a dogmatikusokkal és oportunistákkal szemben akik arra törekedtek, hogy a marxizmust megfosszák erejétől és megmerevedett sémák és formulák összességévé süllyesszék, hangsúlyozta, hogy a marxizmus lényege, élő szelleme a konkrét helyzet konkrét elemzésében rejlik. *Lenin* amikor az oroszországi valóság bonyolult kérdéseinek megoldásához közeledett, meghatározva a proletariátus forradalmi harcának útjait és feladatait, követelte a marxista tanítás alkotó módon való továbbfejlesztését és alkalmazását.

»Mi egyáltalán nem úgy tekintünk *Marx* elméletére — írta *Lenin* — mint valami befejezett elméletre, amit érinteni nem szabad; ellenkezőleg, az a meggyőződésünk, hogy ez az elmélet csak alapköveit rakta le annak a tudománynak, melyet a szocialistáknak minden irányban tovább kell fejleszteniök, ha nem akarnak elmaradni az élettől. Azt tartjuk, hogy az orosz szocialistáknak különösen szükségük van arra, hogy önállóan dolgozzák fel *Marx* elméletét, mert ez az elmélet csak általános irányító tételeket ad, amelyeket részleteikben másképpen alkalmaznak Angliára, mint Franciaországra, Franciaországra másképpen, mint Németországra, Németországra másképpen, mint Oroszországra.« (*Lenin*: *Marx, Engels, Marxizmus*. Szikra 1948. 97. old.)

A világtörténelmi fejlődés legbonyolultabb problémáihoz alkotó módon való közeledésnek nagyszerű példája az, ahogyan *Lenin* oldotta meg szocializ-

* Megjelent a »Kultura i Zsizny« 1950. dec. 21-i számában.

mus egy országban való felépítése lehetőségének kérdését. *Marx* és *Engels* a monopóliumok előtti kapitalizmus tanulmányozása közben, amelynek fejlődési iránya akkor még felfelé ívelt, a múlt század negyvenes éveiben arra a következtetésre jutott, hogy ilyen körülmények között a proletárforradalom csakis a civilizált országok mindegyikében, vagy többségében egyidejűleg győzedelmeskedhet. Ez a következtetés tökéletesen megfelelt annak a történelmi helyzetnek, amelynek körülményei között megszületett.

A XX. század elején azonban lényegesen megváltozott a helyzet. A kapitalizmus nem-monopolista szakasza végetért; a kapitalizmus átlépett fejlődésének monopolisztikus szakaszába. A gazdasági és politikai hatalom a monopóliumok kezében összpontosult, a világ megoszlott a legnagyobb imperialista ragadozók között, a világháború feltárta a kapitalista rendszer rothadságát. Ilyen körülmények között *Lenin*, a proletariátus vezére rámutatott, hogy az imperializmus korszakában a gazdasági és politikai fejlődés egyenlőtlensége a kapitalizmus feltétlen törvénye, s arra a következtetésre jutott, hogy lehetséges a szocializmus győzelme először egy, egymagában vett országban.

Sztálin elvtárs a marxizmus és a nyelvtudomány kérdéseiről szóló munkáiban keményen kigúnyolja a bibliamagyarázókat és talmudistákat, akik azt követelik, hogy e következtetések közül az egyiket elvessük, a másikat pedig minden időkre kiterjesszük. »A marxistáknak azonban tudniuk kell, — mondja *Sztálin* elvtárs — hogy a bibliamagyarázók és talmudisták tévednek, tudniuk kell, hogy mind a két következtetés helyes, de nem feltétlenül, hanem mindegyik a maga idejére vonatkozólag: *Marx* és *Engels* következtetése a még nem monopóliumos kapitalizmus időszakára, *Lenin* következtetése pedig a monopolkapitalizmus időszakára vonatkozólag.« (A Szovjet Nyelvtudomány Kérdé ei. Szikra 1950. 338. old.)

Sztálin elvtárs megvédte az ellenségtől és továbbfejlesztette azt a lenini tanítást, mely szerint lehetséges a szocializmus győzelme egy országban, előbbre vitte a marxista elméletet azzal, hogy levonta a következtetést a kommunizmus egy országban való győzelmének lehetőségéről a kapitalista környezet körülményei között. Ez a sztálini következtetés vezéricsillaga a szovjet népnek és az egész szocialista tábornak.

Hogy milyen gyászos következményekkel jár a marxizmus ismert meghatározásaihoz és tételeihez való skolasztikus, bibliamagyarázó módra való közeledés, mutatja *Plehanov* példája. *Plehanov* aki dogmatikusan és korlátolt módon értelmezte azt a marxista tézist, hogy a társadalmi tudatot a társadalmi lét határozza meg, síkraszállt ama lenini tanítás ellen, hogy az ösztönös munkásmozgalomba szocialista tudatot kell belevinni. »A munkásosztály és a szociáldemokrata értelmiség« című cikkében *Plehanov*, miközben szemfényvesztő mutatványokat végez marxista könyvekből vett idézetekkel, arra szólít fel, hogy szakítsunk *Leninnek* a tömegek ösztönösségéről és a szociáldemokrácia tudatosságáról szóló tanításával. *Sztálin* elvtárs »Kutaiszi levelei«-ben rámutatott *Plehanov* nézeteinek egész tévességére, amennyiben elmaradt az új kérdésektől, és a régi formulákat hajtogatva passzivitásra ítélte a Pártot, lényegében a munkásmozgalom sereghajtói közt határozta meg a Párt helyét, és megfosztotta azt a proletariátus élenjáró tudatos harcosának és vezérének szerepétől.

Ismeretes, hogy *Plehanov*, aki betűragó és bibliamagyarázó módjára fogta fel a marxizmust, síkraszállt a szocializmus hazánkban való győzelmének lehetőségéről szóló lenini tanítás ellen.

Plehanov, aki szerzője volt a marxizmus elméletével kapcsolatos értékes művek egész sorának, annak következtében, hogy dogmatikus módon közeledett ehhez az elmélethez, nem kívánta és nem tudta meglátni és kielemezni az új tényeket, szakított ennek az elméletnek szellemével, a marxizmus módszerével, és a forradalom ellenségeinek táborába süllyedt le.

1917 októberében ezt írta *Sztálin* elvtárs:

»Az orosz forradalom nem kevés tekintélyt döntött le. A forradalom ereje eyebek között abban is megnyilvánul, hogy nem hajolt meg a »nagy nevek« előtt, vagy szolgálatába fogadta, vagy, ha nem akartak tanulni tőle, a semmibe taszította őket.« (*Sztálin*: Összes Művei 3. köt. Szikra 1950. 423. old.)

Az ilyen tekintélyek közé sorolta *I. V. Sztálin Plehanovot* is.

Sztálin elvtárs a Párt ellenségeivel folytatott harcban megvédelmezte az alkotó marxizmust és új magaslatra emelte a marxizmus-leninizmus elméletét. *Sztálin* elvtárs művei mintaképei a tudomány legbonyolultabb problémái megoldásának, az új társadalmi jelenségek elemzésének. *Sztálin* elvtárs arra tanít bennünket, hogy mélyedjünk el a marxizmus következtetései és meghatározásai tanulmányozásában, arra tanít bennünket, hogy elemezzük azokat a körülményeket amelyek közt ezek létrejöttek és amelyekre érvényesek az egyes következtetések, megtanít bennünket, hogy miképpen javíthatók ki, vagy változtathatók meg ezek a következtetések az új tapasztalatok figyelembevételére alapján.

A kérdésekhez való ilyen közeledésnek mintaképeül szolgál az, ahogyan *Sztálin* elvtárs megoldotta az állam szerepének kérdését a szocializmusban.

Annakidején *Engels*, a marxizmusnak abból a meghatározásából kiindulva hogy a szocializmusnak egyszerre kell győznie az összes fontosabb államokban, azt a következtetést vonta le, hogy az állam elhal a szocialista forradalom győzelme után. *Sztálin* elvtárs a Párt XVIII. Kongresszusán mondott beszédében rámutatott, hogy *Engelsnek* ez a tétele nem felel meg annak a történelmi helyzetnek, amelyben a kapitalista államoktól körülvevett Szovjetunió van. *Sztálin* elvtárs megsemmisítő csapást mért a bibliamagyarázókra és talmudistákra, akik *Engels* meghatározásába kapaszkodva azt követelték, hogy oszlassák fel a szovjet állami szerveket, az állandó hadsereget, és ezzel országunkat teljes védtelenségre akarták ítélni az állig felfegyverzett hadseregekkel és felderítéssel rendelkező ellenséges imperialista táborral szemben. *Sztálin* elvtárs hangsúlyozta, hogy minden erővel meg kell szilárdítani a szocialista államot. Válaszában *A. Holopovnak* a nyelvtudomány kérdéseivel kapcsolatos levelére *Sztálin* elvtárs rámutatott, hogy *Engels* következtése az állam elhalásáról a szocializmusban és az orosz marxisták következtetése a szocialista állam megszilárdításának szükségességéről a kapitalista környezet feltételei mellett, helyes, mindegyik a maga idejében, a maga történelmi helyzetére vonatkozólag. Ezért helytelen volna az egyik meghatározást mint feltétlenül hamisat elvetni, a másikat pedig megváltoztathatatlan dogmának minősíteni. *Sztálin* elvtárs hangsúlyozza, hogy a szovjet marxisták meghatározása helyes a szocializmus egy vagy több országban való győzelmének korszakára vonatkozólag, *Engels* tétele pedig »arra az időszakra, amikor a szocializmus egymástáni győzelmei egyes országokban a szocializmus győzelmére fognak vezetni az országok többségében, és amikor ily módon létrejönnek majd az engelsi tétel alkalmazásához elengedhetetlen feltételek.« (A Szovjet Nyelvtudomány kérdései. Szikra 1950. 339. old.)

A legbonyolultabb kérdések alkotó módon történő megoldásának egy másik példája az az elemzés, amelyet *Sztálin* elvtárs adott a kínai forradalom

távlatairól. *Sztálin* elvtárs a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának kínai bizottságában 1926 végén mondott beszédében rámutatott »*Lenin* azt mondotta, hogy a kínaiaknak hamarosan meg lesz a maguk 1905-je. Egyes elvtársak ezt úgy értelmezték, hogy Kínában hajszálra ugyanannak kell megismétlődnie, ami nálunk Oroszországban 1905-ben történt. Ez nem igaz, elvtársak. *Lenin* egyáltalában nem azt mondotta, hogy a kínai forradalom az 1905-ös forradalom másolata lesz. *Lenin* csupán azt mondotta, hogy a kínaiaknak meglesz a maguk 1905-je. Ez azt jelenti, hogy a kínai forradalomnak az 1905-ös forradalom általános vonásain kívül lesznek még külön sajátosságai is, amelyek a kínai forradalomra feltétlenül rányomják a maguk külön bélyegét.« (*Sztálin* : Kínáról. Szikra 1950. 47—48. old.)

Leleplezve a dogmatikusokat, akik szüklátóköriően, bibliamagyarózók módjára fogták fel *Lenin* útmutatásait, *Sztálin* elvtárs feltárta a kínai forradalom különleges, sajátos vonásait. Hangsúlyozta, hogy ez a forradalom, mint burzsoá demokratikus forradalom, élével a külföldi imperializmus kínai uralmának valamennyi formája ellen fordult és nemzeti — felszabadító forradalom jellege van. *Sztálin* elvtárs feltárta a kínai burzsoázia gyengeségét, összehasonlítva az 1905-ös orosz burzsoáziával és kiemelte, hogy a kínai forradalom vezetője, a kínai parasztság vezére szerepének elkerülhetetlenül a kínai proletariátus és Pártja kezébe kell kerülnie. *Sztálin* elvtárs rámutatott, hogy a Szovjetunió létezése, forradalmi tapasztalatai és önzetlen segítsége megkönnyítik a kínai proletariátus harcát az imperializmus és a Kínában létező feudális maradványok ellen. A kínai nép győzelme fényesen beigazolta a *Sztálin* elvtárs által adott elemzést.

A kínai kommunisták élükön *Mao Ce Tunggal*, az orosz marxisták tapasztalataiból kiindulva, kritikának vetették alá a dogmatizmus követőit saját köreikben, akik tagadták azt az igazságot, hogy »a marxizmus nem dogma, hanem a cselekvés vezérfonala« és a marxista könyvekből kiragadott szavakkal és mondatokkal csak elriasztották az embereket. Csakis a marxista módszernek a kínai valóság sajátos körülményeire való alkotó alkalmazása tette lehetővé hogy a kínai kommunisták megtalálják a helyes utat a nép győzelméhez, a külföldi imperialisták és *Csang-Kaj-Sek* reakciós kli kje felett.

A marxizmus-leninizmus legfontosabb tételeiből kiindulva és figyelembe véve a szocializmus építésének tapasztalatait a Szovjetunióban, a népi demokrácia országainak kommunista pártjai sikerrel alkalmazzák és továbbfejlesztik a marxista-leninista elméletet.

A tudományban fellelhető dogmatizmus és skolasztika elleni küzdelem szempontjából óriási jelentősége van *Sztálin* elvtársnak a sztah novisták első szovjetuniói anánskozásán mondott beszédének. A sztahanovisták a munka frontján aratott győzelmeikkel megdöntötték a régi tudomány által szentesített korábbi normákat; ugyanekkor a sztah novisták a műszaki tudományos értelmiség elmaradott rétegeinek ellenállásába ütköztek, akik dogmatikus módon fogták fel a megállapított normákat, és a tudomány kánonjaira hivatkozva féltek azokat felülvizsgálni az új gyakorlat fényében. *Sztálin* elvtárs feltárta az ilyen dogmatikus álláspont hibás és káros voltát.

»A tudomány adatait — mondotta *Sztálin* elvtárs, — mindenkor a gyakorlat, a tapasztalat ellenőrizte. Micsoda tudomány az, amelynek megszakadt a kapcsolata a gyakorlattal, a tapasztalattal? Ha a tudomány olyan volna, amilyennek néhány konzervatív elvtársunk festi, akkor az emberiség számára már régen elpusztult volna. A tudományt éppen azért nevezik tudománynak, mert nem ismer el fétist, nem fél kezét emelni arra, ami lejárt a magát, ami elavult, és éberén figyel a tapasztalat, a gyakorlat szavára. Ha a dolog máskép

állna, egyáltalán nem volna tudomány, nem volna például csillagászat, hanem még mindig *Ptolemaios* elévült rendszerén rágódnánk, nem volna biológia, s még az ember teremtéséről szóló legendával vígasztalnánk magunkat, nem volna vegyészet, s mi még mindig az alchimisták jóslataival vesződnénk. (Sztálin: A Leninizmus kérdései Szikra, 1949. 954. old.)

A dogmatizmus és a betűragás elleni harcnak nagy jelentősége van a tudományok fejlődése szempontjából.

Az élenjáró természettudósok előre vitték a tudományt, miközben határozottan bírálták az elavult dogmákat. *I. P. Pavlov*, a fiziológus a magasabb idegtevékenységek tanulmányozásának objektív módszerét csakis a szubjektív pszichológia dogmáinak bírálata alapján teremthette meg.

Sokáig uralkodott a tudományban az a *Virchow* német tudós által felállított tétel, amely szerint élő sejtek csakis sejtekből jöhetnek létre, s hogy a sejten kívül nincs élet. Ez a tétel gúzsbakötötte a biológiai tudomány fejlődését, akadályozta az élet sejtnélküli formáinak tanulmányozását, és elhomályosította az élet keletkezésének kérdését. A *virchow*i dogmát a nagyszerű bolsevik tudós *O. B. Lepesinszkaja* zúzta szét kutatásaival, melyek során bemutatta a sejtek keletkezését sejtnélküli élő anyagból.

I. V. Micsurin, a nagy tudós szétzúzta azokat a megdönthetetlennek látszó szabályokat, amelyeket a mezőgazdasági és kertészeti szakemberek követtek új növényfajták nemesítésénél. *Micsurin* bírálatnak vetette alá a mendeli genetika tételeit, és megteremtette a növények irányított megváltoztatásának módszereit, amelynek alapján nagyszámú új alma-, körte-, szilva-, szőlő- és más gyümölcsfajtát nemesített ki. Ugyanekkor *Micsurin* szüntelenül hangoztatta, hogy nem szabad megállni az elért eredményeknél, hanem merészen keresni kell a természet átalakításának új útjait. Ezt írta:

»Itt azonban figyelmeztetnem kell önöket, hogy módszereink felhasználásánál állandóan előre kell tekinteni, mert azok pusztá alkalmazása dogmává változathatja át őket, önöket, micsurinistákat pedig egyszerezű kritika nélküli utánzókká teszi. Ennek pedig semmi köze sincsen a micsurini munkához, mert munkánk lényege az állandó előrefordulás, a kísérletek szigorú felülvizsgálása és átszervezése, a mozgásban és változásokban végbement jelenségek áttekintése.« *Micsurinnak* ezen útmutatásai alapján a Szovjetunióban felvirágozott az élenjáró agrobiológiai tudomány, terjed a kolhozokban folyó tömeges kísérletezés, egyre újabb növény- és állatfajtákat nemesítenek ki. Az élenjáró mezőgazdasági tudomány alkotó módon való továbbfejlesztésének példája *Liszenko* akadémikusnak a közelmúltban adott nyilatkozata *Viljamsz* tanításának kérdéseivel kapcsolatban. Egyes, magukat *Viljamsz* követőinek nevező tudósok, miután dogmatikus módon megtanulták *Viljamsz* tanításainak egyes tételeit, kezdtek síkraszállni az őszi búza vetésterületének csökkentése mellett, a műtrágya alkalmazása ellen, megdönthetetlen törvénné avatták *Viljamsz* egyes helytelen tételeit, és ezzel kárt okoztak egészben véve helyes és haladó tanításának a talaj termékenységéről, akadályozták a gyakorlati szakembereket abban, hogy keressék a termés-eredmények növelésének új útjait. *Liszenko* akadémikus az agronómiai tudomány bibliamagyarázóit és talmudistáit bírálva ezt írta: »Tehát a tudományos munkásoknak, agronómusoknak, mezőgazdasági szervek munkatársainak jól kell tudniok, hogy *V. R. Viljamsz* tanításait, amelyeknek rendkívül nagy jelentőségük van az agronómiai elmélet előrehaladása szempontjából, semmiképpen sem változathatjuk merev dogmává. Emlékeznünk kell arra, hogy *V. R. Viljamsz* tanítása egyik vagy másik tételének a gyakorlatba

való átültetésénél mindig egybe kell vetnünk azt a mezőgazdasági termelés konkrét és mindig bonyolult körülményeivel.«

Amint a tapasztalat bizonyítja, a tudományban szüntelenül folyik a harc az új és a régi, az élenjáró és az elmaradott, konzervatív között. A maradi beállítottságú tudósok belekapaszkodnak a tudomány elavult dogmáiba, megpróbálják szembeállítani azokat az új következtetésekkel, s olykor egyenesen megtagadják az új tények elfogadását, ha azok ellentmondanak a kialakult szabályoknak. Ez történt *O. B. Lepesinszkaja* munkájával, akinek következte éseivel élesen szembeszállt a sajtó hasábjain a »tekintélyes« tudósok egy csoportja. Ugyanakkor, miközben *O. B. Lepesinszkaja* munkáját bírálták, eszükbe sem jutott, hogy megismerkedjenek kísérleti anyagával, és módszerei alapján hasonló kísérletet állítsanak be. *Lepesinszkaja* következtetéseit a virchowi tanítás dogmájába vetett hit alapján vetették el.

A fizika és a geológia terén mind a mai napig széles körökben el van terjedve a rádióaktív folyamat változatlanságáról és a külső körülményektől való függetlenségéről szóló dogma. Ez a dogma tökéletesen ellentmond a modern fizika eredményeinek és megfigyeléseinek. A valóságban a modern magreaktorokban ahol az elemek átalakulása és az atomenergia felszabadulása végbemegy, a reakció sebessége teljes mértékben tervszerűen szabályozható az atomrészecskék visszaverőinek és elnyelőinek alkalmazása segítségével. A fizikai tankönyvekben azonban még ma is rendszerint a rádióaktív bomlás sebességének a külső körülményektől való függetlenségéről van szó. E meggyökeresedett tudományos dogma ellen lépett fel *N. Boganyik*, az Összövetségi Ásványi Nyersanyag Intézet tudományos munkatársa. Három éven át hasztalanul küzdött cikkének nyilvánosságra hozataláért, azonban a nagyszámú bírálói, közöttük »nagy nevek« is, minden eszközzel akadályozták a cikk kinyomtatását miközben arra hivatkoztak, hogy megengedhetetlen még csak fel is vetni a rádióaktív folyamatok állandósága és függetlensége elve kritikájának kérdését.

A tudományban fellelhető dogmatizmus a legszorosabb összefüggésben áll egyes tudósok irányzatával, akik a *Sztálin* elvtárs által arakcsejevinek nevezett rendszert akarják bevezetni. Az önkritikára és a tudomány alkotó módon való előbbrevitelére képtelen bibliamagyarázók és talmudisták azzal próbálják megtartani pozíciójukat a tudományos intézményekben, hogy adminisztratív úton elnyomják az új irányzatokat, üldözik az őket bíráló tudományos munkásokat, csoportokat és csoportosulásokat hoznak létre, amelyek a tudomány egyes területeinek monopolista uralmára törekzenek. Azonban *Tyimirjazev* szavaival élve ». . . a tudománynak nem kell, a tudomány nem lehet és nem merészelhet kizárólagos tulajdona, monopóliuma lenni a nem »kiválasztottaknak« hanem ellenkezőleg kitaszított és megvetett intrikusoknak.«

Tudományos intézményeinkben tevékeny harc van kibontakozóban, az önkritika kifejlesztéséért, az arakcsejevi rendszer meghonosítására irányuló kísérletek, a talmudizmus és a skolasztika ellen. A becsületes tudományos munkások megértik, hogy az önkritika és az egyes nézetek nem kielégítő, vagy hibás voltának beismerése nem hogy lerombolná, hanem ellenkezőleg megszilárdítja a tudós tekintélyét a társadalom szemében. Ezzel szemben a fogyatékoságok elkenésére, a kritika elnémítására, a bírálók üldözésére irányuló törekvések ha ideig-óráig a siker látszatát keltik is, végül elkerülhetetlenül a tudományos tekintély csődjéhez vezetnek, és kárt okoznak a tudomány fejlődésének. »Mind neki tudja azt — mondja *Sztálin* elvtárs — hogy semmiféle tudomány sem fejlődhet és érhet el sikereket a vélemények

harca, a kritika szabadsága nélkül.» (A Szovjet Nyelvtudomány Kérdései. Szikra 1950. 245. old.)

Hatalmas jelentőségük van az egész szovjet tudomány fejlődése szempontjából *Sztálin* elvtárs nyelvtudományi munkáinak. *Sztálin* elvtárs nyilatkozatai a nyelvtudomány kérdéseiről véget vetettek *Marr* téves »új tanak« uralmának, elősegítették a nyelvtudományban uralkodó arakcsejevi rendszer felszámolását, és kivezték a nyelvtudományt a válságból az igazi fejlődés széles útjára. Cikkeiben *Sztálin* elvtárs különös figyelmet fordított a tudományban fellelhető bibliamagyarázás és dogmatizmus, skolasztika és talmudizmus elleni harcra.

A. *Holopov* elvtársnak adott válaszában *Sztálin* elvtárs rámutatott, hogyan kell értelmezni és továbbfejleszteni a marxizmus egyes tételeit. »A bibliamagyarázók és talmudisták — mondja *Sztálin* elvtárs, — a marxizmust, a marxizmus egyes következtetéseit és tételeit olyan dogmák gyűjteményének tekintik, amelyek függetlenek a társadalmi fejlődés körülményeinek megváltozásától, és »soha« nem változnak. Azt gondolják, hogy ha megtanulják kívülről ezeket a következtetéseket és tételeket, s derűre-borúra idézgetik azokat, akkor meg tudnak majd oldani bármilyen kérdést, mert — gondolják — a betanult következtetéseket és tételeket alkalmazhatják majd minden időre és országra, az élet minden esetére. Így azonban csak olyan emberek gondolkozhatnak, akik látják a marxizmus betűjét, de nem látják annak lényegét, bemagolják a marxizmus következtetéseinek és tételeinek szövegeit, de nem értik azok tartalmát.« (A Szovjet Nyelvtudomány Kérdései. Szikra 1950. 342. old.)

A marxizmus-leninizmus feltétlenül megköveteli minden egyes jelenség konkrét elemzését. Az egyes tudományos következtetések kiértékelésénél megköveteli azoknak a körülményeknek elemzését, amelyek viszonyai között a következtetés létrejött, megköveteli az új, megváltozott körülmények számbavevését, és annak megállapítását, hogy megfelel-e a régi következtetés az új körülményeknek, nem történtek-e a helyzetben olyan lényeges változások, amelyek új következtetésekhez vezetnek.

Ugyanakkor a marxizmus számára mindennemű kételkedés, ingadozás, szkepticizmus idegen, mert a tudományos módszer alkalmazásával szigorúan tudományos, helyes megoldást ad bármely, akár a legbonyolultabb helyzet számára is.

A talmudizmus és a bibliamagyarázás komoly akadályt képez a káderek elméleti fejlődése és az elméletek fejlődése útjában. Különösen nagy kárt okoz a marxista elmélet egyes talmudisták és bibliamagyarázók általi dogmatikus módon való előadása, amikor megfosztják a marxista tanítást élő, harci szellemétől, és a tanulóba olyan elképzeléseket ültetnek el, mintha a marxizmus a megkövesedett dogmák és tételek gyűjteménye volna, elveszik a kedvüket a marxi-lenini tanítás mélyreható tanulmányozásától és alkotó módon való alkalmazásától az élet minden területén. Egyes iskolákban a társadalmi tudományok oktatásának dogmatikus, bibliamagyarázó jellege oda vezetett, hogy számos esetben a tanulók nem ismerik a marxi-lenini elmélet lényegét, eltévednek a legegyszerűbb kérdésekben, és nem képesek összekapcsolni a marxizmust más tudományok anyagával és a szocialista építés gyakorlatával.

»A marxizmus — mondja *Sztálin* elvtárs, — a természet és a társadalom fejlődéstörvényeinek tudománya, az elnyomott és kizsákmányolt tömegek forradalmának tudománya, a szocializmus minden országban való győzelmének tudománya, a kommunista társadalom építésének tudománya. A

marxizmus — mert tudomány — nem állhat egy helyben, a marxizmus fejlődik és tökéletesedik. Lehetetlen, hogy a marxizmus a maga fejlődésében ne gazdagodjék újabb tapasztalatokkal, újabb ismeretekkel — egyes tételeinek és következtetéseinek tehát az idők folyamán feltétlenül meg kell változniuk, azokat feltétlenül fel kell cserélni újabb tételekkel és következtetésekkel, amelyek megfelelnek az új történelmi feladatoknak. A marxizmus nem ismer el megváltozhatatlan következtetéseket és tételeket, amelyek mindenkorra és időszakra kötelezők. A marxizmus mindennemű dogmatizmus ellen-sége.« (i. m. 343. o!d.)

Hazánkban minden feltételt megteremtettünk az élenjáró tudomány fejlődése számára. Növekszenek tudósaink eredményei minden területen, megfeszítve munkálkodik a tudományos gondolat, szabad alkotó viták folynak. A szovjet tudósok a marxizmus-leninizmus elméletére támaszkodva és *Sztálin* elvtárs útmutatásaiból kiindulva, sikerrel küzdik le a tudományban fellelhető dogmatizmust és bibliamagyarázó szellemet. Ez az alkotó tudományos gondolat még nagyobb arányú felvirágzását eredményezi a tudás minden ágában.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ELEKTRONMIKROSKÓP LABORATÓRIUMA

DR. GERENDÁS MIHÁLY

A természettudományok fejlődése egyre bonyolultabb és költségesebb műszerek és berendezések használatát követeli meg a tudományos munka céljaira. A tőkés államokban az ilyen berendezéseket csak akkor szerzik be, ha a velük végzett kutatások a tőkés vállalkozók számára extraprofit lehetőséggel kecsegtetnek, avagy a fegyverkezést elősegítik. A feudális maradványokkal terhelt félgyarmati tőkés Magyarország urai az extraprofitot inkább a munkás és paraszt tömegek fokozott kizsákmányolásával, mintsem a magyar ipar és mezőgazdaság technikája és így a természettudományok fejlesztésével vélték elérni. A hadiipart sem igyekeztek korszerű színvonalon fejleszteni, mert a magyar katona életét kevesebbre becsülték, mint az így megtakarított pengőket. Mindezen okok eredményeképp, a költségesebb modern műszerek beszerzésére, vagy készítésére nem állt a laboratóriumok rendelkezésére megfelelő összeg.

A szocializmust építő Magyarország tervgazdaságának döntő célkitűzése, az ipar nagyarányú fejlesztése, és úgy az ipari mint a mezőgazdasági technika gyors korszerűsítése. A szocialista tervezés alapján álló népgazdaságnak tehát döntő érdeke a természettudományok új, eddig nem tapasztalt arányokban történő fellendülése. Ezért Népköztársaságunk, legfelsőbb tudományos szervén a Magyar Tudományos Akadémián keresztül, lehetővé teszi a legbonyolultabb és legköltségesebb kutatóeszközök beállítását is.

Ilyen bonyolult műszerek közé tartoznak az elektromikroszkópok, az ultracentrifugák, az elektroforézis- (*Tiselius*) készülékek, diffúziós és adszorpciós készülékek, a komplikáltabb felépítésű spektrográfok, röntgen finomszerkezetvizsgáló készülékek stb. Ezeknek a kutatóeszközöknek megszerkesztése és elkészítése sok esetben egész életke munkáját vette igénybe, azonban maguknak a kész műszereknek a megismerése, a velük való munka elsajátítása is komoly szaktudást igényel.

Az elmondottak alapján világos, hogy e készülékek csak megfelelő előkészítő munka után, nagy körültekintéssel állíthatók be a kutatómunkába. A Magyar Tudományos Akadémia elektronmikroszkóp és néhány más különleges készülék felállítására és munkabavételére létesítette az Elektronmikroszkóp Laboratóriumot. Ide azokat a különleges készülékeket helyezi el, amelyekkel nem célszerű mindazon kutatóintézeteket ellátni, melyekben e műszerek esetenként szükségessé válnak.

Kíváncsúnak látszott, hogy a műszerek lehetőleg központi helyen legyenek, ezért az intézet részben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Puskin-u. 9 alatti épületében, részben a budapesti Műszaki Egyetem épületében nyert elhelyezést.

Az Elektronmikroszkóp Laboratórium célja

A szóbanforgó műszerek főképpen a nagymolekulasúlyú anyagok vizsgálatára szolgálnak, miután azonban e munkák középpontjában elsősorban az elektronmikroszkóp áll, ezért kapta a létesített intézet az »Elektronmikroszkóp Laboratórium« elnevezést. A Laboratórium a szorosán vett kutatómunkán felül állandóan tanulmányozza és fejleszti a tulajdonában levő műszereket, és figyelemmel kíséri az azokkal kapcsolatos eljárástok külföldi fejlődését és a felmerülő belföldi igényeket. Szükség esetén javaslatot tesz újabb műszerek beszerzésére, vagy tervezésére. Gondoskodik továbbá az új műszerekkel való munkamódszerek széles körben való megismertetéséről és szakmai káderek neveléséről.

Az Elektronmikroszkóp Laboratórium munkája és munkaterve

A Laboratóriumban 1950. október havában indult meg a munka. Ezért az Intézetben ez idő szerint csupán folyamatban levő vizsgálatok vannak. Az Intézet munkatervét és az ipari problémák vizsgálatába való bekapcsolását voltaképpen az 1951. február 1-én tartott elektronmikroszkóp ankéten körvonalaztuk. A vizsgálatokra befutó külső problémákat, a kijelölt szakemberekből álló Kutató Tanács vizsgálja meg, és hagyja jóvá.

A Laboratórium saját munkatervének keretében vizsgálatok folynak az izom kontraktilis proteinjeinek (miozin, aktin, aktomiozin) strukturális kérdéseivel kapcsolatban, valamint annak kiderítésére, hogy a fent említett fehérjekomponensek milyen módon vesznek részt az izomfibrillák felépítésében. Ugyancsak az izomstruktúra és izomműködés kérdésével függenek össze azok a vizsgálatok is, amelyek az izomfibrillák kontrahált és elernyedtt állapota közötti különbséget igyekeznek tisztázni elektronmikroszkóp segítségével. Ezek a kérdések főképpen a Magyar Tudományos Akadémia 1951. február havában tartott izom-ankétján merültek fel, és kerültek be az Intézet munkatervébe. Ezekkel a vizsgálatokkal kapcsolatban ez idő szerint a preciparárum-készítési módok kidolgozásával foglalkozunk.

A Laboratórium másik munkaterülete a véralvadásban résztvevő proteinek elektronmikroszkópos vizsgálata. Itt részben a vérben alvadó fehérjének, a fibrinogénnek fibrinné való átalakulását vizsgáljuk, és figyelemmel kísérjük, hogy a külső feltételek (hidrogénionkoncentráció, az átalakulásnál jelen lévő sók töménysége stb.) milyen hatással vannak a kialakuló fibrin-rostok struktúrájára. E kérdés gyakorlati jelentősége abban áll, hogy a fibrint fibrin-szivacs, fibrin-film és fibrin-por alakjában a sebészeti gyakorlatban alkalmazzuk. Ez alkalmazás során igen nagy jelentőségű a felsorolt készítmények felszívódási ideje, tömörsége stb., ezek a tulajdonságok pedig szoros összefüggésben állnak a felsorolt készítmények struktúrájával.

Az Intézet ipari vonatkozású vizsgálatai közül megemlíthetők a fémfelületek és fémrétegek elektronmikroszkópikus vizsgálatai. Az Intézet jelenleg az alumíniumnak és ötvözeteknek vizsgálatával foglalkozik. Számos vizsgálatot végzünk különböző ipari vonatkozású anyagok szemcsenagyságának meghatározására is.

Az Intézet munkamódszereinek kialakítása és tökéletesítése során állandóan tanulmányozza a Szovjetunió és a népi demokratikus országok kutatóinak az elektronmikroszkóppal és más műszerekkel végzett munkáját. Különösen fejlett az elektronmikroszkóppal végzett kutatások technikája a Szovjetunióban, ahol számos figyelemreméltó és jelentőségében a világon egyedülálló felfedezést tettek, vagy támasztottak alá e műszerek segítségével.

Kutatóeszközök

Az Intézet számára eddig két elektronmikroszkóp és egy ultracentrifuga érkezett meg. A közeljövőben várjuk az elektroforézis készülék, valamint a diffúziós és adszorpciós készülékek beérkezését. Az alábbiakban az elektronmikroszkóp és ultracentrifuga technikai adataira, kezelésére és felhasználási területére vonatkozólag közlünk néhány adatot.

Az elektronmikroszkópok

A fénymikroszkópok hatásosságát korlátozza a látható vagy ibolyántúli fény hullámhossza. Az ilyen mikroszkópokkal elérhető legnagyobb fokú nagyítással két egymástól 0,0001 mm távolságra fekvő pontot tudunk megkülönböztetni.

Az elektronmikroszkópban a fénysugár helyett elektronsugárnyalábót használunk. A hullámmechanika rámutat, hogy minden anyagi részecskének, így az elektronnak is, hullámtermészete is van. Az elektronnak megfelelő hullámhossz változik a feszültséggel, mely az elektront meggyorsította és például 60 000 voltos feszültségnél mintegy 100 000-szer rövidebb mint a fényé. Így tehát ezzel a műszerrel olyan apró tárgyakat lehet vizsgálni, melyeknek megfigyelésére az eddig használatos mikroszkópok nem adtak módot. Az elektronmikroszkóp optikai rendszere annyiban különbözik a fénymikroszkópétól, hogy üveg-, vagy kvarc-lencsék helyett a megfelelő sajátságú elektromos, vagy mágneses erőtér szabályozza az elektronsugárnyaláb irányát. A készülékben természetesen légüres térrel kell biztosítani az elektronok szabad pályáját.

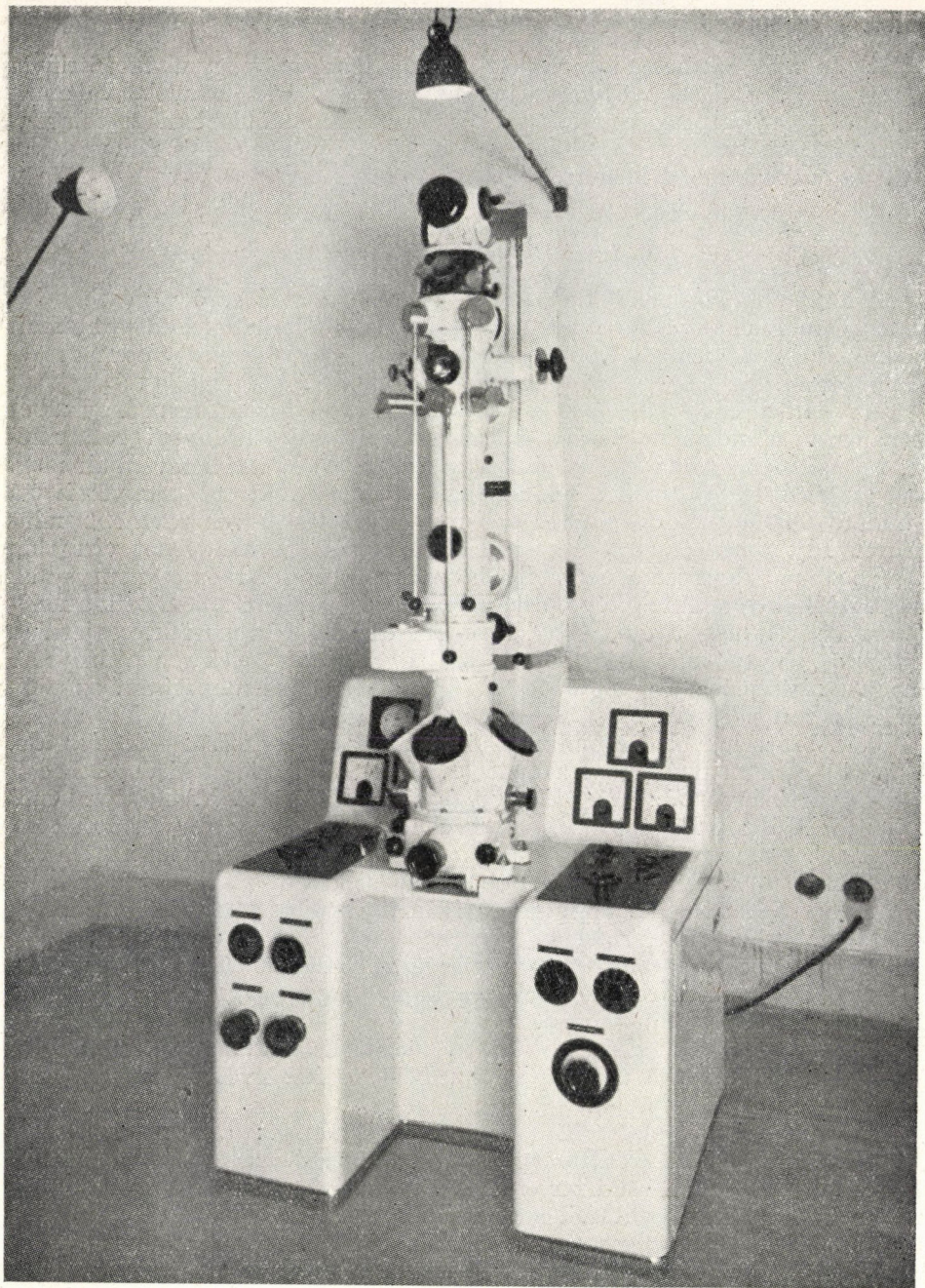
A laboratórium elektronmikroszkópai közül a svájci *Trüb—Täuber Co.* (T. T. C.) gyártmányú mikroszkópot (1. ábra) a Puskin-utcai épületben, a francia gyártmányú *Cie. Gle. Télégraphie Sans Fil* (C. S. F.) mikroszkópot (2. ábra) a Műszaki Egyetem Kémiai Technológiai Intézetében állítottuk fel. A T. T. C. elektronmikroszkóp hidegkatóddal működő készülék. A hidegkatód előnye a korlátozatlan élettartam, az elektronforrás kicsiny mérete, valamint az a körülmény, hogy nem kíván olyan erős légritkítást, mint az izzókatóddal működő készülékek.

A berendezéshez szükséges nagyfeszültség 40—60 000 V. Ennek előállítására az ipari elektromos hálózatra kapcsolható nagyfeszültségű egyenirányító és transzformátor szolgál.

Az elektronsugár gerjesztéséhez a megfelelő vákuumot egy rotációs és egy molekuláris szivattyú állítja elő. Ezek segítségével a szükséges légritkítás 5—10 perc alatt elérhető.

A készülék kombinált lencserendszert tartalmaz: a kondenzorlencse és a projekciós lencse elektromágneses, az objektív lencse pedig elektrostatikus. E kombinált rendszer előnye, hogy a készülék csak igen kevésbé érzékeny a hálózati feszültség-ingadozásokkal szemben, és így nincsen szükség komplikált és költséges feszültségstabilizálásra. Az elektronmikroszkóp négy különböző nagyítási fokozatra állítható be, és ennek segítségével közvetlenül 3000—4500—6000—10 000-szeres lineáris nagyítást érhetünk el. A felbontóképesség ennél a készüléknél 30—50 Angström.

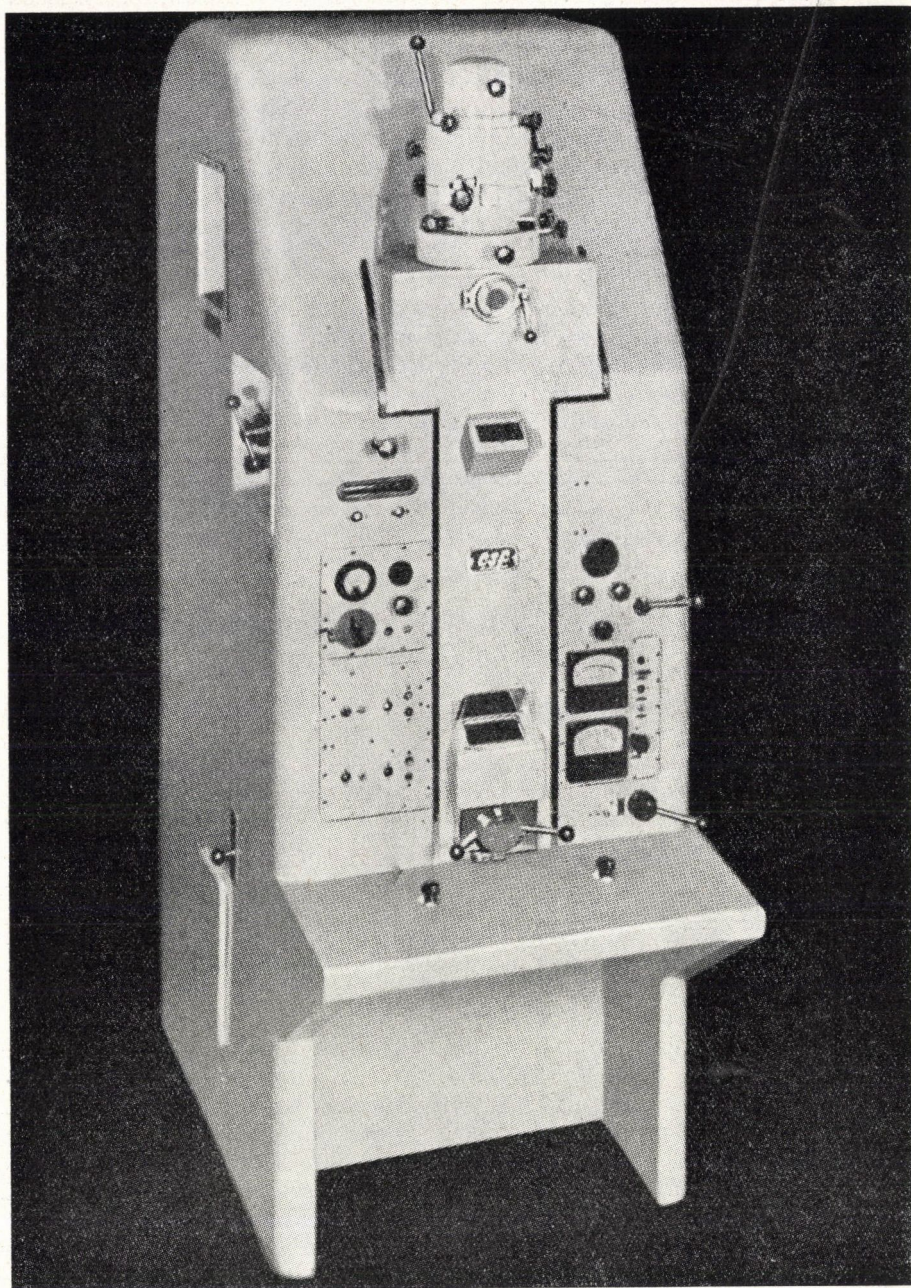
A mikroszkópban keletkezett kép megfigyelésére három megfigyelőablak szolgál, így egyszerre többen is megfigyelhetik a képet. A készülék kezelésére a megfigyelőablak mellett két oldalt elhelyezett kapcsolószekrény és a készülék törzsén függő beállítórudak szolgálnak.

1. ábra. A Magyar Tudományos Akadémia Elektronmikroszkóp Laboratóriumában felállított T. T. C. elektronmikroszkóp.

Az elektronsugár és ennek segítségével a mikroszkópban látható kép fényerősségének szabályozása a hidegkatódos berendezésnél használatos módon levegőmolekulák beeresztésével történik. Erre a célra finoman szabá-

2. ábra. C. S. F. gyártmányú elektronmikroszkóp.

lyozható légáramszelep szolgál. A készülék baloldalán a vákuumberendezéssel kapcsolatos szelepeket és szabályozó gombokat, a készülék jobboldalán pedig az elektromos rész kapcsolóelemeit találjuk. A készülékben nyerhető képet az ablakon keresztül egy fluoreszkáló ernyőn figyelhetjük meg. Így történik a tárgyasztal mozgatásával a megfelelő képrészek kiválasztása. A szubjektív megfigyelés mellett a képről fotográfiai felvételt is készíthetünk oly módon, hogy egy emelő fogantyú segítségével a fluoreszkálóernyőt felbillentjük, s ekkor az elektronsugarak az ernyő alatt elhelyezett fotografálólemezekre esnek. Az exponálási idő 3—5 másodperc. A tárgynak és a fotografálólemezek betételekor a törzset, úgynevezett zsilipberendezéssel védjük a levegő bejutása ellen, és így csak a tárgy környezete, illetve a lemeztartó kazetta kap levegőt. Ez azzal az előnnyel jár, hogy a tárgy, illetve a lemezcsere után nem szükséges az egész törzset újból evakuálni, hanem csak aránylag kismennyiségű levegő eltávolítása válik szükségessé.

A készüléket az előbb említett mikroszkópi vizsgálatokon kívül elektron-diffrakciós diagrammok készítésére is felhasználhatjuk, és így a berendezés segítségével finomszerkezetvizsgálatokat is végezhetünk. A francia (C. S. F.) elektronmikroszkóp sztatikus lencserendszert tartalmaz. 30 000—60 000 V feszültség határok között használható. Ennél a készüléknél a nagyítás folyamatosan változtatható 2000—15 000-szeres nagyításig. A két készülékkel egyébként azonos feltételek mellett dolgozhatunk, és mindkettő egyaránt alkalmas átvilágítással nyert elektronmikroszkópius felvételek készítésére.

Az ultracentrifuga

Az ultracentrifuga olyan rendkívül nagy fordulatszámú készülék, amely lehetővé teszi a kis sűrűségkülönbséggel rendelkező anyagok sikeres elválasztását egymástól a centrifugális erő segítségével.

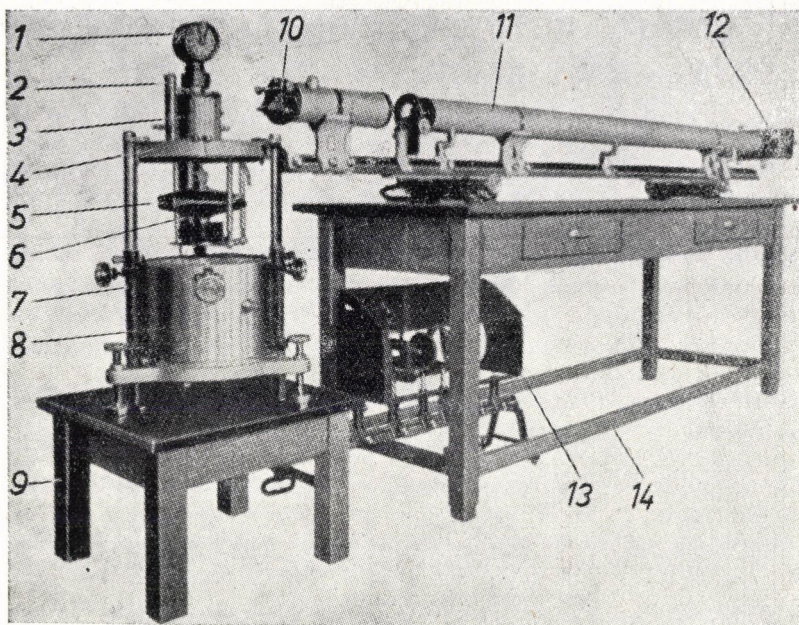
A laboratórium ultracentrifugája a PHYVE típusú németgyártmányú készülék. Működtetése légturbinás meghajtással történik. A rotor forgatására hármasszelep szolgál. A levegőáram egyik része a turbinalapátok forgatását, a másik része a rotor tehermentesítését, a harmadik pedig a vizsgálat befejezése után, a rotor lefékezését szolgálja.

Az ultracentrifuga rotorja maximálisan 50 000 fordulatot tesz percenként, s ezzel a föld nehézségi gyorsulása 180 000-szeresének megfelelő erőteret létesít. Ezt a sebességet a rotor kb. 12 perc alatt éri el. A fékezési idő 6 perc. A rotor szögsebessége 5230 sec^{-1} .

A forgás következtében a súrlódás által létrehozott felmelegedést csökkenti az, hogy a rotor hidrogéngáz atmoszférában mozog, amelynek nyomása 5—10 Hg mm. Ez a rotor súrlódását nagymértékben lecsökkenti, másrészt jó hővezetőképessége miatt a hőmérsékletkiegyenlítést elősegíti. A rotor hőmérsékletét termoelektromos úton ellenőrizzük. Természetesen az ultracentrifugához automatikusan működő fordulatszám-láló is kapcsolódik. A PHYVE centrifugát két irányban lehet felhasználni. Alkalmazható hozzá olyan rotor, amelynek 6, egyenként $7,5 \text{ cm}^3$ űrtartalmú cellája van, és így lehetővé teszi 45 cm^3 folyadék centrifugálását. Ezt a rotort különböző molekulahúlyú anyagok preparatív elválasztására használjuk. Használható a centrifugához egy másik rotor is, ez két cellát tartalmaz, egy mérőcellát és egy kiegyenlítő cellát. A mérőcella hegyikristályokból készült ablakkal van ellátva, űrmérete $0,75 \text{ cm}^3$ és a forgás közben fényt bocsájtunk rajta keresztül. Az analitikai célokat szolgáló mérésnél a centrifugát 18 000—20 000 fordulat/percsebességgel szoktuk használni. Az analitikai mérések keresztülviteléhez

hármás optika szolgál, amely lehetővé teszi a *Toepler*-, illetve a *Philpot-Svensson*-, vagy a *Lamm*-féle módszerek alkalmazását. A centrifuga képét a 3. ábrán mutatjuk be, ahol maga a centrifuga és a hozzátartozó optikai berendezés látható. A centrifugához tartozik még egy kompresszor valamint levegőtartály is, amelyek a rotor meghajtásához szükséges 12 atmoszférás levegőnyomást szolgáltatják.

Az ultracentrifuga jelenleg szerelés alatt áll.

3. ábra. PHYVE ultracentrifuga és hozzátartozó optikai berendezés. A készülékkel analitikai vizsgálatok és preparatív munka végezhető. Jelzések: 1. Fordulatszámoló. 2. világítóakna, 3. hajtómű, 4. kupak, 5. rotor, 6. hőmérsékletmérő, 7. emelőkészülék, 8. vákuumkamra, 9. asztalka, 10. prizmafej, 11. optikai berendezés, 12. lemezkazetta, 13. megvilágító-berendezés, 14. asztal.

Az Elektronmikroszkóp Laboratórium elhelyezése és berendezése

Tekintettel arra, hogy az elektronmikroszkóppal történő vizsgálatoknál rendkívül fontos szerepet játszik a tisztaság és pormentesség, a laboratórium belső részének, ahol a preparátumok elkészítése és a mikroszkópos vizsgálatok folynak, nincs ablaka. A levegő felfrissítésére ezekben a helyiségekben szellőztetőberendezés segítségével szűrt, száraz és melegíthető levegőt cirkuláltunk. A folyosóról az előkészítőbe jutunk, melyhez egyik oldalon az elektronmikroszkóp számára készített helyiség, másik oldalon a felvételek előhívására és nagyítására szolgáló fotoszoba és a mosogató csatlakozik. A belső folyosóról nyílik még egy kis szerelőműhely, az ultracentrifuga-laboratórium. Az ultracentrifuga helyisége mellett találjuk a centrifuga meghajtására szolgáló kompresszort és légtartályt. Az adminisztrációs munkák elvégzésére a folyosóról nyíló irányító szoba szolgál. Az Intézet személyzete jelenleg 15 fő, ebből 6 kutató, 9 fő pedig adminisztratív és szakmai segédszemélyzet.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA HELYESÍRÁSI BIZOTTSÁGÁNAK MUNKÁJA

BENKÓ LORÁND

A Magyar Tudományos Akadémia közel százhusz éve foglalkozik már szervezeten és rendszeresen helyesírásunk ügyével. A helyesírási szabályzatok egész sorát jelentette meg, s bizonyos időközökben nagyobb változtatásokra, reformokra is sort kerített.

Az Akadémia tizenkét évtizedes szervezett tevékenysége azt eredményezte, hogy a magyar helyesírás következetesen, jól van felépítve, nyelvünk sajátságait a lehetőséghez képest híven rögzíti. Ezért a magyar helyesírás fő elveinek megmásítása nem volt célszerű a múltban, és nem célszerű ma sem. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy helyesírásunk ne szorulna idővel javításra, esiszólásra. A nyelv állandó fejlődése következtében ugyanis egyrészt az írás egyes sajátságai elavulhatnak, másrészt pedig az új nyelvi problémák megoldására új írásszabályok válhatnak szükségessékké.

Noha a régi társadalmi rend görcsösen ragaszkodott mindenhez, ami régi, s a maradiak csökönysége folytán helyesírásunk egy-egy kisebb módosítása is sokszor évtizedes harcokkal járt, bizonyos változtatásokra mégis sor került. Sor került azért, mert bizonyos szabálmódosítások a nyelvfejlődés és az íráskultúra fejlődése folytán elkerülhetetlenek voltak.

A felszabadulás után helyesírásunk történetének újra abba a szakaszába jutottunk, hogy bizonyos változtatásokat tegyünk. Helyesírási szabályainkban ugyanis az utolsó lényeges módosítás 1922-ben történt. Azóta nyelvünk harmincéves fejlődése néhány esetben túlhaladta az írásszabályokat. Különösen nagyot változott nyelvünk az utolsó hat évben, s a felszabadulás óta megindult fejlődés helyesírásunknak nem egy új, eddig még nem szabályozott problémáját vetette föl.

A felszabadulás után néhány évig nem tudtunk a helyesírás ügyeivel rendszeresen foglalkozni. A Pártnak ugyanis előbb az újjáépítés feladatát, s közte tudományos életünk átszervezését kellett megoldania. 1949 fordulatot jelentett tudományos életünkben: újjáalakult a Magyar Tudományos Akadémia. Ezzel lehetővé vált az is, hogy az Akadémia — mint erre egyedül hivatott szerv — a magyar helyesírás ügyét a kezébe vegye.

1950 elején újjáalakult az Akadémia Helyesírási Bizottsága. Az előzetes elképzelések szerint a Bizottság feladata az volt, hogy egy viszonylag nagyobb méretű helyesírási reformot készítsen elő. Úgy látszott ugyanis, hogy mivel a reform megvalósításának társadalmi akadályai nincsenek, helyesírásunk néhány kérdésében célszerű komolyabb változtatást megejtetni.

A Helyesírási Bizottság 1950 márciusában kezdte meg ülését. Az ülések napirendjén kezdettől fogva a helyesírási reform kérdése szerepelt. A Bizottság tagjai több módosítást egyhangúan elfogadtak, néhány nagyobb

reformjavaslat (*ly* eltörlése, a hosszú *í, ú, ű* hangok eltörlése) tekintetében azonban megoszlottak a vélemények, s ezért a Bizottság nem tudott egyhangúan dönteni. Nyilvánvalóvá vált tehát, hogy a helyesírási reform ügye még alaposabb megfontolást, s ugyanakkor hosszabb tárgyalásokat kíván.

A reformtárgyalások elhúzódása azzal a veszéllyel járt, hogy a helyesírási szabályzat új kiadása sem történik meg egyhamar. Ez természetesen súlyos károkat okozott volna, hiszen a szabályzat régebbi kiadásai egyrészt teljesen elfogytak, másrészt pedig példa- és szóanyaguknál fogva erősen elavultak. Világos volt tehát, hogy a helyesírási szabályzat új kiadása nem várathat magára.

A Helyesírási Bizottság — az új kiadás szükségességét látva — a múlt év júniusában úgy határozott, hogy sürgősen elkészíti a szabályzat kilencedik kiadását. Nem lett volna azonban célszerű, hogy az amúgy is bekövetkező reform előtt a szabályzaton apróbb változtatások történjenek, hiszen két egymásutáni változtatás a tömegek írásgyakorlatában igen nagy zökkenőt okozott volna. A Bizottság tehát úgy döntött, hogy az új, kilencedik kiadást átdolgozva ugyan, de helyesírási elveiben teljesen változatlanul teszi közzé.

Eme határozat után a Bizottság négy tagja hozzáfogott az új kiadás sajtó alá rendezéséhez. A rendelkezésre álló rövid idő alatt teljesen át kellett fogalmaznia a szabályzati részt, és háromszorosára kellett bővítenie a szótárt. E munka eredményeképpen 1950 októberében megjelent a »A magyar helyesírás szabályai«-nak kilencedik, átdolgozott és bővített kiadása.

Ez az új kiadás kétségtelenül komoly haladást jelentett a régi helyesírási szabályzatokkal szemben. A régieknél sokkal jobban megfelelt annak a követelménynek, hogy egy helyesírási szabályzatnak elsősorban a széles néprétegek számára kell készülnie. A kilencedik kiadás szabályzati része fogalmazásában lényegesen könnyebb a réginél. A jobb áttekinthetőség kedvéért sok fejezetre és alfejezetre oszlik, s a szabályok csoportosítása is célzerűbb benne, mint a nyolcadik kiadásban. Kellően felrészelt a szabályzati rész példaanyaga is. — Az új helyesírási szabályzat második része a szótár. A régi kiadásokban csak egy tárgymutató jellegű kisebb szójegyzék volt, ezzel szemben az új kiadvány közel húszezer szót foglal magába. Sok új, helyesírási szempontból kérdéses szó került bele, s mindenekelőtt belekerültek új életünk fontos új szavai.

A szabályzat új kiadásának meglehetősen nagy visszhangja volt a sajtóban és a szakfolyóiratokban egyaránt. Többek közt a Magyar Nyelv hasábjain maga a Bizottság elnöke is hozzászólt a szabályzat kilencedik kiadásához. Az értékes hozzászólások tömege érkezett a Bizottsághoz kézirat és élőszó formájában is.

Noha a hozzászólások szinte kivétel nélkül elismerték az új helyesírási szabályzat érdemeit, igen helyesen rámutattak a hibáira is.

A nyomdászati szakemberei erőteljesen kifogásolták, hogy a kilencedik kiadás nem tartalmaz szabálmódosításokat. Különösen az úgynevezett kettős alakokat vagy másképp vagylagosságokat nehezményezték, mint olyanokat, amelyek gyakorlati munkájukat kedvezőtlenül befolyásolják. — Más hozzászólások felhívták a figyelmet arra, hogy a szabályzati rész és a szótár között ellentmondások vannak. Ugyancsak rámutattak a szótár összeállításának hibáira, s a *szovjet* szó összetételeinek helytelen írásmódjaira. A Magyar Nemzetben nemrég lefolyt helyesírási vita arra mutat, hogy az orosz szavak és tulajdonnevek átírásának a megoldása sem egészen megnyugtató mindenki számára.

Mindezekből világosan kitűnik, hogy a Helyesírási Bizottság a kilencedik kiadás megjelentetésével korántsem tett eleget mindenben a reá váró feladatoknak, sőt az elkövetkezendő időben fokozottabb munkához kell látnia. További működését lényegesen megkönnyítik az eltelt egy év tapasztalatai, valamint a helyesírási szabályzat kilencedik kiadásához történt hozzászólások. Ma már világosan látjuk azokat a hibákat, amelyeket elkövettünk, s kezdenek kibontakozni a jövő feladatok körvonalai is.

Ez év februárjában a Bizottság — több hónapos sajnálatos szünet után — újra munkához látott. Mindenekelőtt erőteljesebben belevonta munkájába a helyesírás problémáihoz közelálló szakmák : a nyomdászat, a nevelésügy, az írók és újságírók képviselőit. Így a Bizottság megkapta kellő tömeg-alapját, s a nyelvész-szakembereken kívül a helyesírási gyakorlat nem egy képviselője is résztvesz a további feladatok megoldásában.

Az egyik legsürgősebb feladat a kilencedik kiadáshoz egy hibajegyzék közzététele. A Bizottság a hibajegyzéket már össze is állította, s az még március folyamán körülbelül négy nyomtatott lap terjedelemben meg is jelenik.

A Helyesírási Bizottság ez évi fő feladata »A magyar helyesírás szabályainak tizedik kiadásának az elkészítése lesz. Ennek az új kiadásnak az év vége előtt meg kell jelennie, hogy az új tanévben már az iskolák rendelkezésére álljon, és hogy megadja az alapját az általános iskolák számára most készülõ helyesírási tankönyvnek is.

A helyesírási szabályzat tizedik kiadása több elvi változtatással fog megjelenni, tehát »reformkiadásnak« számít. Ezek az elvi változtatások azonban előreláthatólag nem lesznek olyan nagy méretűek, mint azt a Bizottság munkájának megindulásakor gondoltuk. A közben eltelt egy év alatt ugyanis igen sok helyes szempontot kaptunk a módosítások mértékére vonatkozóan. Ma már világosan látjuk, hogy helyesírási módosításokra föltétlenül szükség van, s ezekkel a gyakorlat számára igen nagy szolgálatot tehetünk. Látjuk azonban azt is, hogy egy túlméretezett reform nem volna időszerű, s nem az írásgyakorlat könnyítését eredményezné, hanem éppen ellenkezőleg : komoly zökkenőt okozna. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nyelvünk és helyesírásunk fejlődésének egy következő szakaszában nem hozhatunk napirendre újabb s esetleg nagyobb méretű módosításokat.

Eddigi tapasztalataink és megfontolásaink alapján a helyesírási szabályzat tizedik kiadását a következőképpen képzeljük el :

A szabályzati részbe belekerülnek mindazok a módosítások, amelyeket a Helyesírási Bizottság ülésein elfogad. Ha radikális reformok egyelőre nincsenek is tervbe véve, több lényeges — különösen gyakorlati téren fontos — ponton komoly változtatások várhatók. Módosításra van kilátás például a kettős alakok írása, a hagyományos írás, az idegen szavak, a címek, a földrajzi nevek, a rövidítések írása, a kötőjelhasználat stb. terén. E változtatások kidolgozása a Bizottság legsürgősebb feladata. — A nyomdászat szakembereinek a kérésére a szabályzati rész bizonyos mértékben ki fog bővülni, a kilencedik kiadás szabályösszevonásai és szabálykihagyásai ugyanis nem bizonyultak minden esetben célravezetőnek. — A már eddig is lényegesen javított fogalmazású szabályokat még érthetőbbé, még egyszerűbbé igyekszünk tenni. Ezzel is szolgálni akarjuk a helyesírási szabályzatnak azt a célját, hogy a dolgozók tömegeit bevezethesse a helyes magyar írás ismeretébe.

A szótári részben is jelentős javításokat hajtunk végre. A kilencedik kiadásba az erősen megnövekedett terjedelem és a nagymennyiségű modern szókincs következtében egészen alkalmi használatú szavak, főként össze-

tételek kerültek bele. Ugyancsak sok benne az olyan idegen szó, amelyeket általában nem szoktunk használni, hiszen van helyettük közkeletű magyar szavunk. Az új helyesírási szabályzat szótári része nem készül ugyan határozottan nyelvjavító céllal, nyelvhelyességi célzattal, mindazonáltal kétségtelen, hogy egy ilyen szótárnak szabályozó jellegűnek kell lennie, irányt kell mutatnia a helyes szóhasználatban is. Éppen ezért a teljesen alkalmi összetételeket és a fölösleges, ritka idegen szavakat a tizedik kiadásból elhagyjuk. A vagylagosságok, azaz helyeírási kettős alakok kiküszöbölése terén a szótári részre igen komoly feladat vár, ezeknek az eltüntetését a gyakorlatban ugyanis itt kell keresztülvinni. — Több oldalról jövő kívánságnak fogunk eleget tenni azzal, hogy a szótár problematikusabb írású szavaihoz — a nyolcadik kiadás szójegyzék-részéhez hasonlóan — odatesszük annak a szabálynak a számát, amely szerint írni kell a szót. — A szótári részt egyelőre nagyobb mértékben nem bővítjük ki, mivel a benne levő körülbelül 20.000 szó magában foglalja a helyesírási szempontból legfontosabb szóállományunkat. Ezzel kapcsolatban azonban hangsúlyozni kell, hogy a tizedik kiadás szótári részén kívül is sürgős szükség van egy nagyméretű, 50—60 ezer szavas helyesírási nagyszótár kiadására. A Helyesírási Bizottság távolabbi feladata éppen ennek a nagyszótárnak a létrehozása lesz.

Reméljük és hisszük, hogy a Helyesírási Bizottság eljövendő feladatainak során javítani tudjuk munkamódszerünket, s olyan munkát tudunk végezni, amellyel hasznosan szolgálhatjuk a magyar művelődés s ezen belül a magyar íráskultúra ügyét.

A ROMÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG TUDOMÁNYOS AKADÉMIAJA*

SAVULESCU TRAIAN

Az egész világ népeinek figyelme a Szovjetunióra, a szocializmus győzelmes országára és a forradalmi átalakulásnak azokra a komoly és mélyen-szántó folyamataira összpontosul, amelyek a fasiszta és imperialista iga alól felszabadult népi demokratikus európai országokban, továbbá Koreában és Kínában játszódnak le.

Azalatt az 5 esztendő alatt, mely a Szovjetunióknak a fasiszmus fölött aratott győzelme óta telt el, Közép- és Délkelet-Európa felszabadított nemzeti tevékeny harcot folytattak gazdaságuk helyreállításáért, a demokráciának országaikban való kifejlesztéséért és megszilárdításáért, és nagy politikai és gazdasági eredményeket értek el. A felszabadított nemzetek sikereinek nagy nemzetközi és történelmi jelentősége van: ezek a sikerek a haladásnak és a béke egyetemes megszilárdításának az ügyét szolgálják. Emellett ezek a sikerek kétségtelen befolyást gyakorolnak Európa és az egész világ más népeire abban a harcban, amelyet szabadságukért és függetlenségükért folytatnak.

Romániának szovjet hadsereg által történt felszabadítása után a román nép olyan mélyenszántó forradalmi változásokat hajtott végre országában, melyek a szocializmus építésének útjára vezették. Románia ipara, mezőgazdasága, népoktatása, népegészségügye és közigazgatása határozott léptekkel haladt előre ezen az úton. Ezzel egyidejűleg megy végbe a kulturális forradalom is, amelyet a marxizmus-leninizmus igaz fegyverével felvértezett munkásosztály vezet, s mely a Szovjetunió diós példáját tekinti vezérsillagnak.

A Román Népköztársaság tudománya, technikája, irodalma és művészete előtt a fejlődés beláthatatlan perspektívái tárultak fel. E területek dolgozóinak kötelességük, hogy tevékenyen résztvegyenek a Népköztársaság kultúrájának és gazdaságának megszervezésében és a mult azon előítéleteinek kiküszöbölésében, amelyeket élükön a királlyal, a volt uralkodó osztályok terjesztettek a népi tömegek fejlődésének meggátlása érdekében.

A multban, a burzsoá-földesúri rendszer alatt, az országot irányító egyetlen politikai párt sem fejtett ki semmiféle erőfeszítést annak érdekében, hogy a tudományt és a kultúrát az egész nemzet tulajdonává változtassa, s hogy a tudósnak, a technikusnak, az íróknak és a művésznak biztosítsa a hivatásukhoz illő megbecsülést és támogatást. Egyes tudósok nagyon értékes munkát végeztek, azonban munkájuk eredményei nem jutottak el a munkásokhoz és parasztokhoz, hanem a vagyonos osztályok további gazdagodását szolgálták.

* Megjelent a *Vjesznik Akademii Nauk SZSZSZR* 1950. 5. számában.

A Román Tudományos Akadémia, mely 1866-ban »Román Irodalmi Társaság« néven alakult és 1879-ben emelkedett nemzeti intézmény rangjára, nem szűkölködött tagjai között nagy haladó tudósokban, azonban ezek nem találtak az Akadémián kedvező talajt munkájuk számára. Az egyéni erőfeszítés nem hoz nagy eredményeket, bármilyen nagy is az illető tehetsége, viszont a Román Tudományos Akadémia idegenül állt szemben a kollektív munka gondolatával. Azt is meg kell mondanunk, hogy az Akadémia tagjai között ott voltak a pénzügyi körök, az ipari burzsoázia és a nagybirtokosok képviselői, vagy ezek kiszolgálói. Egyesek közülük értékes szaktudóssokká váltak, azonban tudományos pályájukon kizárólag mohó egyéni érdekek sarkantyúzták őket úgy, hogy az ifjúság nehezen találhatott közöttük olyan tudósok eleven példájára, akik a népi kultúra felemelésén és nem egyéni dicsőségért fáradoztak.

A Román Akadémiában az idealista hagyományok és misztikus dogmák szelleme uralkodott, megvetették a materializmust, uralkodóvá tették a szovjetunióval szemben. Az akadémiaelőadásokon a fajelméletet támogatták. Az Akadémiában politikai klikkek alakultak. Az akadémikusok, még azok is, akik a lakosság demokratikus rétegeiből származtak — beleestek a politikai mesterkedések hálójába, és a politikai pártoknak, illetve az általuk képviselt uralkodó osztályoknak eszközeivé változtak.

A Román Akadémia »a tiszta tudomány« a skolasztika azurjában lebegett, annak az anakronisztikus aforizmának a jegyében, hogy »a tudományt csak abban a mértékben lehet becsülni, amilyen mértékben távol áll a gyakorlati alkalmazástól«. Ennek a következménye az volt, hogy az Akadémia mindinkább elszigetelődött, s a »halhatatlanok« templomává lett, azokévé akik dölyfös »magasságból« nézik le az életet.

A volt Román Akadémia az utolsó pillanatig féltékenyen és szenvedélyesen őrizte úgynevezett »önkormányzatát«. Ez az »akadémiai önkormányzat« volt az a spanyolfal, amelynek leple alatt az akadémia tagjai közé bejuthattak olyan emberek, akik a nemzeti szerencsétenség közvetlen bűnrészesének bizonyultak — emberek, akik egyetértettek az ellenséggel, árulók, akik gaz tevékenységükért közmegvetést érdemelnek. Ezekről az emberekről el lehetett volna mondani *Gorkij* ifjúkori verseinek szavaival: »Te nem vagy az, akinek látszani szeretnél«. A volt Román Akadémia másik előítélete az u. n. »akadémiai szabadság« volt. De milyen szabadságról beszélhetett az, aki *II. Károly*, vagy *Antonescu* diktatúrájának a szolgálatába állította tudását és tehetségét? Miféle »szabadságról« beszélhettek azok a filozófusok, történészek, irodalmárok és nyelvészek, akik u. n. »tudományos« érvekkel támasztották alá a fasiszta legionárizmus elvi jelentőségét, és helyeselték a legionárius mozgalmat?

Szabadok lehettek-e (aszó magasabb értelmében) azok az emberek, akik akadémikusi hivatásukat a nagybankok, a nagyipari és kereskedelmi vállalatok beltagságával vagy földbirtokukon a parasztság kizsákmányolásával kötötték össze? Vajjon szabadok voltak-e a hitleri Németországban azok a tudósok, akik a nagy konszernekben és hadianyag gyártásában voltak érdekelve? Vajjon szabadok-e az Amerikai Egyesült Államok fizikusai és kémikusai, akik atombombákat, vagy az emberirtás más eszközeit gyártó trösztöknek szolgálatában állanak? Csak azok az emberek valóban szabadok, akik becsületesen, odaadóan szolgálják a népet és a haladó demokratikus államot, az emberiséget és a békét úgy, ahogy azt a Szovjetunió tudósai cselekszik.

Az a szabadság, amelyről a mult akadémikusai beszéltek, valójában fegyelmetlenség volt. Az akadémikusok jelen lehettek a munkánál, vagy távollarthatták magukat attól, annyiszor és akkor, amikor tetszett (egyesekek soha át sem lépték az Akadémia küszöbét!), egyáltalán nem kellett résztvenniük a tudományos és kulturális munkában, s azt állíthatták, ami nekik éppen tetszett, mert az alapszabály szerint senkinek sem volt joga ahhoz, hogy hibáikat bírálja. Őket nem ösztönözte, nem bátorította a kritika szelleme. Az Akadémia gépezete üresen forgott, önreklámmal vagy kölcsönös hízelgéssel megolajozva. A Román Akadémia elfordult a tömegektől, elszigetelődött az ország egyéb kulturális és tudományos intézményeitől, amelyek hiába fordultak hozzá segítségért és irányításért.

A Román Akadémia tagjai között voltak kiváló elmék is, azonban hiába követelték az Akadémia szellemének, munkamódszerének és összetételének megváltoztatását.

A volt Román Akadémia elárulta azokat a célokat, amelyeket egy valódi kulturális intézménynek szolgálnia kell, noha multjának vásznán világos foltok is észlelhetők.

Egészen más elveken épült fel a Román Népköztársaság gyökeresen megújított Akadémiája.

1948. október 18-án az újjászervezett Akadémia megnyitásának ünneplésén a Román Munkáspárt Központi Bizottságának főtitkára, *Gh. Georghiu-Dej* az újjászervezést kezdeményező Román Munkáspárt nevében felszólalva, a következőket mondta: »a tudomány, az irodalom, a művészet és általában a kultúra fejlődésében korlátozva volt. Alkalmoszerűen tevékenykedtek és nélkülözték az egységet, ami a kapitalista gazdaságban uralkodó anarchikus rendszernek és az egység hiányának eredménye.

Mi ma a szocializmus felé tartunk, a szocializmus azonban kizárja az anarchiát a népgazdaságban, és a véletlenekre való építést a tudományban és kultúrában.

Az állami tervszerűség és egy a maga nemében páratlan tudományos fejlődés legragyogóbb példáját az az ország nyújtja nekünk, amely először valósította meg a szocializmust — a Szovjetunió.

... Meg vagyunk győződve arról, hogy a mi tudósaink a marxista-leninista kultúra forrásaiban megtalálják azt az irányítást és támogatást, amely szükséges ahhoz, hogy kiküszöböljék a burzsoá kultúra befolyását, s hogy megteremtsék annak az új értelmiségnek a típusát, amely nem hanyagolja el a gyakorlati élet kérdéseit.

Ha tudósaink tevékenysége a dialektikus materializmuson alapszik, akkor megjövendölhetjük, hogy országunkban a tudomány fejlődni fog. Az a világitótorony, amely tudósainknak az utat mutatja, a leghaladóbb kultúra országa, a Szovjetunió.«

A Román Népköztársaság Akadémiája az alapszabályok szerint a legfelsőbb állami tudományos-kulturális intézmény az országban, mely a köztársaság általános tudományos, irodalmi és művészeti fejlődésében, úgyszintén az emberiség tudományos és kulturális vívmányainak tanulmányozásban, alkalmazásban és fejlesztésében való közreműködés céljából egyesíti a kultúra és a tudomány legkiválóbb embereit. Az Akadémia alapfeladata a tudomány eredményeinek szervezeti és módszertani kihasználása a szocializmus építésének útján járó népi demokrácia megszilárdítása érdekében. Ennek a feladatnak megfelelően az Akadémia, a tudomány és a kultúra vívmányaira vonatkozó munkásságára támaszkodva, tanulmányozza az ország természeti kincseinek a nép javára való kihasználási lehetőségeit. Saját kezdeményezé-

séből vagy a kormány rendeletére tudományos kutatásokat szervez, egyesíti, és tudományos valamint kulturális téren a nép szolgálatára serkenti hazánk legtehetségesebb fiait, összehangolja intézeteinek és az ország más kulturális és tudományos kutató központjainak tevékenységét. A tudomány a mi országunkban többé nem részletkérdés, hanem állami ügyvé, a demokratikus állam ügyvé lett, ami megköveteli kötelező tervszerűsítését és összehangolását, valamint a kollektív munkát, összehangban az általános állami gazdasági tervvel. A kollektív munka tágasabb lehetőségeket biztosít a kutatóknak, és módot nyújt nekik arra, hogy kölcsönös ellenőrzés útján megjavítsák munkamódszereiket és kibővítsék látókörüket.

A tudományos kutatás mindeme ágainak a marxista-leninista, dialektikus materialista módszeren kell alapulniok, mint a megismerés legigazabb és leghelyesebb módszerén, amely kétségtelen eredményeket biztosít. Ez a módszer a munkát a helyes útra tereli, megóvja a tudomány embereit a materializmustól való elhajlástól, és szavatolja a kijelölt program és munkaterv teljesítésének sikerét.

Népköztársaságunk tudósai alapvető feladatuknak tekintik, hogy alposan elsajátítsák a dialektikus és történelmi materializmus tudományát. Ez a feladat arra kötelez bennünket, hogy egyrészt a filozófia, a történelem, a nyelvtudomány, a jog, a biológia és a művészet területén felülvizsgáljuk céljainkat és munkamódszereinket, másrészt pedig, hogy tanulmányozzuk századunk leghaladóbb tudományának, a szovjet tudománynak eredményeit.

A Román Népköztársaság Akadémiája tagjainak új utat kell nyitniok, amelyen követniök kell őket az ország tudósainak és művészeinek, akik levetkőzik a dekadens Nyugat befolyására keletkezett szkepticizmust, kik bátrak, tevékenyek, derekasak, értelmesek, és képesek arra, hogy az új társadalmi rendért küzdjenek és a társadalmi fejlődés törvényeinek ismeretében leküzdjék a nehézségeket, a világ szenvedéstől és igazságtalanságtól való megoltalmazásának érdekében.

A Román Népköztársaság Akadémiájának alapszabályai jogokat és előnyöket biztosítanak a tagoknak, de meghatározzák kötelezettségeiket is. Az Akadémia tagjai anyagi gondoktól mentesen, teljesen hivatásuknak szentelhetik magukat, ellenben azok, akik a nép érdekeinek ártalmas tevékenységet folytatnak, és bármi módon kárt okoznak a Népköztársaságnak, kizárhatók az akadémikusok sorából.

Az Akadémiát a kor igényeivel és az ország, valamint a nép szükségleteivel összehangban szervezték meg, s ennek során lehetőséget nyújtottak arra, hogy szervezetét a felmerülő új feladatokhoz idomítsa.

Ma a Román Népköztársaság Akadémiája a következő hat osztályból áll :

1. Matematika, fizika és kémia.
2. Geológia, geográfia és biológia.
3. Technikai és mezőgazdasági tudományok.
4. Orvostudományok.
5. Történelem, filozófia és gazdasági-jogi tudományok.
6. Nyelvtudomány, irodalom és művészet.

Az osztályok több alosztályra oszlanak, amelyeknek mindegyike megfelel az Akadémia előtt álló egy vagy több feladatnak. A tudomány helytelen központosításának megszüntetése érdekében két akadémiai fiók létesült, Kolozsvárott és Jassiban.

Az Akadémia tudományos-kulturális tevékenységét intézetein keresztül fejti ki, ahol az akadémikusok mellé beosztott kutatók dolgoznak. Az intézetek

mellett kísérleti laboratóriumok, múzeumok, könyvtárak, állatkertek, botanikus kertek, stb. működnek. Az intézetek az osztályok ill. alosztályok, az Akadémia elnöksége és a kormány által, vagy a saját kezdeményezésükből megszabott feladatokat oldják meg, mely utóbbi esetben azonban a feladatnak az Akadémia programjának körébe kell tartoznia, és be kell illeszteni az ország általános népgazdasági tervébe.

Minden intézetet közvetlenül egy akadémikus vezet, akinek három helyettes és az intézet tudományos tanácsa segítkezik.

A folyó évben a következő akadémiai intézetek működnek: a metallurgiai és mechanikai intézet, az energetikai intézet, a matematikai, endokrinológiai, a normális és patológiás fiziológiai intézet (mely utóbbi a farmakológiai intézetet is magában foglalja), a filozófiatörténeti intézet (a jassi-i történet-tudományi intézettel), a nyelvtudományi intézet (a jassi-i nyelvtudományi intézet), a fizikai intézet és a Román-Szovjet tudományos intézet.

Meg kell említeni, hogy a kutatómunka eredményeit az akadémiai intézeteken kívül Bukarestben a különböző és a havonként tartott teljes üléseken előterjesztett beszámolókon és előadásokon, és az osztályok heti értekezletein tárgyalják meg, amikor az eredmények kölcsönös ellenőrzésének és kiegészítésének érdekében az előadásokat vitával kötik egybe.

Az Akadémia négy folyóiratot ad ki: egyet a matematikai, fizikai, geológiai, geográfiai, biológiai és technikai munkákra vonatkozó rövid közlemények számára, egy másikat az orvostudomány, egy harmadikat a történet-tudomány (filozófia), a gazdaság- és jogtudomány, egy negyediket pedig a nyelvtudomány, az irodalom és a művészet számára. A nagyobb munkákat az Akadémia speciális kiadványaiban, a »Tanulmányok«-ban és a »Mű és kutatás«-ban hozzák nyilvánosságra.

Az Akadémia expedíciókat szervez az ország különböző részeibe azok természeti kincseinek tanulmányozása és kiaknázása érdekében, összehangolja azokat a kollektív munkákat, amelyek különböző intézményeknek sőt ipari vállalatoknak együttműködését követelik meg, résztvesz az olyan nagy nemzetgazdasági jelentőségű munkákban, mint a Dunát a Fekete-tengerrel összekötő csatorna építése, s dolgozik azoknak a politikai, gazdasági és kulturális kérdéseknek a tisztázásán, amelyek az ország dolgozói jelenlegi életének kérdéseit érintik.

Az Akadémia a Népköztársaság egész értelmiségével karöltve ünnepélyesen megtartja a Szovjetunió jubileumi évfordulóját, és ápolja a szovjetország tudósainak és művészeinek emlékét. Az Akadémia külön ünnepi üléseket szentelt *Puskinnak*, *Komarovnak*, *Micsurinnak* és *Pavlovnak*, amelyeken e nagy emberek műveit, valamint azt a hatást elemezték, amelyet a román nép tudományának és kultúrájának fejlődésére gyakoroltak. Úgy beszélünk róluk: *a mi Puskinnunk*, *Micsurinnunk*, *Pavlovnunk*, mivel a mi tudományunk céljai, a mi harcunk eszközei ugyanazok, mint a szovjet emberekéi.

A Szovjetunió példája vezércsillagként áll előttünk. A Szovjetunió baráti feleletet ad minden kérdésünkre, és felbecsülhetetlen segítséget nyújt nekünk szükségleteink kielégítése terén.

Arra törekszünk, hogy a jövőben tudományunk még közelebb kerüljön a szovjet tudományhoz, s Akadémiánk a Szovjetunió tudományos Akadémiájához és az egyes Szovjet Köztársaságok akadémiaihoz, egészen az egyes tudományos kérdések kidolgozásában való közvetlen együttműködésig. Tudományos téren épp oly lelkesen kívánjuk az együttműködést a szovjet néppel, mint gazdasági és politikai téren.

Emellett a Román Népköztársaság törekszik arra is, hogy a népi demokrácia országainak tudományos intézményeivel szoros kapcsolatokat létesítsen.

Az Akadémia részt vesz a román munkásosztálynak és az egész népnek a békéért folytatott harcában. A Román Népköztársaság Akadémiájának képviselői kemény szószólói voltak a béketábor ügyének a béke híveinek valamennyi nemzetközi kongresszusán, Wroclawban, Párizsban, Prágában és Moszkvában.

Az Akadémia tevékenyen segíti a Román Népköztársaság kormányát abban, hogy a Szovejtunió vezetésével a béke és a demokrácia táborában harcoljon az antidemokratikus és imperialista világfront ellen.

Az Akadémia munkatervében tudatosan említettük első helyen azokat a tudományos feladatokat, amelyek a kormány gazdasági tervével kapcsolatosak, az élet által megszabott és a kollektív munka által megkövetelt feladatokat.

Nem becsüljük alá az akadémikusok és a tudományos munkatársak személyes alkotó kezdeményezéseit, azonban tudjuk, hogy a népgazdasági és kulturális jelentőségű feladatokat csak a szaktudósok szoros együttműködésével lehet megoldani.

A Román Népköztársaság Tudományos Akadémiájának közre kell működnie az ország számára szükséges nagyipar megteremtésében, a talaj termelékenységének helyreállításában és fokozásában, a mezőgazdasági kollektivizálás nagy feladatának sikeres megvalósításában, a Duna—Fekete-tengeri csatorna megépítésében, hasznos ásványok új lelőhelyeinek feltárásában, a haza történetének tanulmányozásában, a munkafeltételek megkönnyítésében, a lakosság egészségügyi helyzetének megjavításában és abban, hogy a nép a maga hazai földjén jobb, boldogabb, öntudatosabb életet élhessen.

Aközül a nagyszámú probléma közül, amely az Akadémia intézetei előtt áll elsősorban a következőket említjük: az alapvető iparágak kifejlesztése, a nyersolajforrások és bányatelepek kiaknázási módszereinek tökéletesítése, a szilárd, folyékony és gáznemű energiaforrások kihasználása, a helyi nyersanyagok kihasználása műtrágya és növényi kártevők és rovarok elleni készítmények előállítására céljából, 3 millió hektárnyi árterületnek vagy a mezőgazdasági termelés céljára alkalmatlan területnek mezőgazdasági hasznosítása, a halállomány gyarapítása az ország vízhálózata produktívitásának megjavítása útján, a falusi gátak helyreállítása, a talajvíz felhasználása az aszályos területeken, a pusztai csatornázás feladatainak megoldása, különféle növényi vetőmagvak termelése, harc a kultúrnövények élősdiei ellen, a hegyes, halmos és szteppés vidékek rétjeinek és legelőinek trágyázása, gyümölcsfák és szőlők nemesítése, új növények termesztése, vadon termő növények felhasználása növényi olaj, rost, illóolajok és orvosi készítmények előállítására céljából, a létező állatfajták megjavítása kiválasztás és keresztezés útján, harc az állatok betegségei ellen, az ország flórájának faunájának és geológiai szerkezetének tanulmányozása. Számos probléma merült fel az egészségügy területén is: oly betegségek tanulmányozása, mint a pellagra, malária, tuberkulózis, szifilisz stb. és az ellenük való küzdelem, harc a gyermekhalandóság ellen, a kiütéses tífusz és az ellene való küzdelem, a foglalkozási betegségek, az életkorok biológiája, oltóanyagok és vakcinák racionalizálása, védőoltás a vízkórság ellen, a rák és az ellene való küzdelem.

Tanulmányozni kell a román történelem tisztázatlan kérdéseit, mint például az ország történelemelőtti multját, a szkita befolyást, a dák terület

határait, a rómaiak Dáciából való kivonulása utáni korszakot, a szláv befolyás a mult berendezéseiben, a kapcsolatot Bizánccal és a szláv népekkel. Ezeknek a kérdéseknek tanulmányozása érdekében az ország mintegy száz helyén végeznek ásatásokat.

Megemlítenők még a román nyelv szótárainak befejezése és a román nyelvtan munkálatai.

Nagy figyelmet fordítunk a filozófia, a matematika, a fizika, a biológia, geográfia, filológia feladataira és a gazdasági valamint jogi kérdésekre is. Ezekről a megfelelő osztályok, szekciók és intézetek gondoskodnak és előirányozták a kidolgozásukhoz szükséges összegeket.

Természetesen az Akadémia munkaprogramja teljesítése során változásokon megy keresztül, összhangban az ország gazdasági és kulturális építésének fokozódó iramával és a tudományos-technikai káderek gyarapodásával. De máris el lehet mondani: a Román Népköztársaság Akadémiája, szakítva az elavult dogmákkal és kánonokkal, elfoglalta a neki járó helyet a Román Népköztársaság megerősítéséért, a szocializmus felépítéséért folyó harc és munka frontján, a munkások és dolgozó parasztok oldalán. Az Akadémiának becsületbeli kötelessége, hogy az alárendelt intézeteket olyan valóban haladó tudományos intézményekké változtassa, amelyek szorosan kapcsolódnak a szocializmus építésének gyakorlatához.

Az intézeteiben vezetett tudományos munkán kívül, az Akadémia kötelességének tekinti, hogy elejétől fogva meghatározza az országban folyó egész tudományos tevékenység alapvető rendjét. Így a biológiai tudomány helyzetének kérdésében *T. D. Liszenko* akadémikus munkája alapján a Román Népköztársaság Akadémiája elnökének személyében állást foglalt a formális genetika ellen, mint olyan tudomány ellen, mely a kapitalista társadalom terméke.

A mi szocialista társadalmat építő országunk számára különösen fontos azoknak az eredményeknek az alkalmazása, amelyeket a szovjet tudósok a földművelés, a kertészet, a szőlészet és az erdőgazdaság terén értek el. A jelen és jövő társadalmi-gazdasági feltételek mellett ezek az eredmények jelentékenyen megjavíthatják az ország gazdaságát és hasznot hajthatnak a társadalomnak.

Azon az úton haladunk, amelyet *Micsurin* nyitott meg és *Liszenko* meg a többi szovjet tudós kiszélesített. A Szovjetunió példája nyomán népünk megváltoztatja mezőgazdasági termelésének rendszerét, és a Román Munkáspárt vezetése alatt új, virágzó mezőgazdaságot teremt.

A Román Tudományos Akadémiának meg kell jelölnie a tudományos tevékenység helyes irányát országunkban, és annak a harcnak kérdéseit, amelyet a kozmopolitizmussal és a nyugati burzsoá tudomány előtti hajbókolással szemben vív. Ezekben a kérdésekben az Akadémia keményen kiáll azok mellett a nézetek mellett, amelyeket a Román Munkáspárt határozott meg, és harcol a merkantil célokat szolgáló úgynevezett »tudomány a tudományért« elv ellen, a kozmopolitizmus és a burzsoá tudomány iránt tanúsított szolgálékúság ellen, s azon hazafiatlan irányzatok ellen, amelyek megvetik népünk sajátosságait és saját nyelvünket.

Az Akadémia 1949. június 28-i ülésén megbélyegezte a hazafiság hiányát egyes román tudósoknál, akik a burzsoá nyugat előtthajbókolnak, megvetik a nemzeti nyelvet, s azt alkalmatlannak tartják a tudományos ismeretek terjesztésére, és a kapitalista világ áltudományosságát majmolva, nem vesznek tudomást a szovjet tudományról.

A szovjet tudományossággal szemben táplált gyűlöletükben úgynevezett »tudósok«, akik odaadták magukat az imperializmusnak, azon fáradoznak, hogy letagadják a szovjet tudomány kétségtelen elsőbbségét a legfontosabb felfedezések területén. Ez a harc, mely a tudományban való elsőbbségért folyik, lényegében egyike a szocializmus és a kapitalizmus, a béketábor és a haladás, illetve a háborús tábor és a reakció között világméretekben folyó küzdelem legfontosabb jelenségeinek. Minden kísérlet, amely a szovjet tudomány jelentőségét kisebbíti vagy csökkenti, nem tekinthető másnak, mint a béke ügye és a népek függetlensége, a haladás és a szocializmus ügye ellen intézett csapásnak, s ezért az ilyen kísérleteket egyúttal népünk és hazánk életbevágó érdekei ellen irányított csapásnak is tekintjük.

A tudománynak a Román Népköztársaságban játszott szerepére és irányára vonatkozó felvilágosító kampányt az országunkban kiadott »Oftalmológiai Közlöny« állásfoglalásának leleplezése nyitotta meg. Ez a folyóirat arra törekedett, hogy árnyékot vessen a szovjet tudományra. A Román Népköztársaság Akadémiájának erre vonatkozó határozatát az iskolákban, a gyárakban és a falvakban is megvitatták.

Az Akadémia küzd a nyelvtudomány terén annak az irányzatnak megerősítéséért, amelyet *Sztálin* elvtárs határozott meg a Szovjetunió nyelvtudományi vitája során. Nyelvtudósaink felülvizsgálják mindazt, amit nálunk pozitív értelemben alkottak, leleplezve ugyanakkor azt az irányzatot, amely a burzsoá társadalmat, az individualizmust, a fajelméletet, az idealista és mechanisztikus elképzeléseket szolgálja, és azon fáradoznak, hogy elsajátítsák a szovjet nyelvtudomány elveit és a nyelv problémáinak tanulmányozására alkalmazzák azokat.

Az Akadémia, mint a Román Munkáspárt kezdeményezésére a kormány által létrehozott népi intézmény, meghatározza Népköztársaságunkban a tudomány céljait és a tudósok szerepét. Országunk tudósaitól megkívánjuk a nép és a munkásosztály ügye iránti odaadást, az általuk megoldott feladatoknak pedig azt a harcot kell szolgálniuk, mely az ország elmaradottságának felszámolásáért, a népi demokratikus állam gazdasági és kulturális tervének megvalósításáért és a szocializmus építéséért folyik.

Tudósainknak tanulniuk kell az élenjáró szovjet tudománytól, nemcsak azért, mert ez az első helyet foglalja el az ismeretek számos területén, hanem főképpen azért, mert ez a tudomány a nép társadalmi és nemzeti felszabadulása nagy ügyének, a dolgozók szabad, boldog és derűs életének szolgálatában nőtt fel és fejlődött ki, szemben a kapitalista érdekeknek alárendelt, dekadens burzsoá tudománnyal.

Csupán az életadó hatalmas szovjet tudomány taníthat meg és tanít is meg bennünket arra, hogyan fejlesszük ki a mi saját tudományunkat, hogyan használjuk fel azt hazánk függetlenségének megerősítése, népünk anyagi és kulturális színvonalának felemelése érdekében.

Népünk egészséges fejlődéséért harcolva, lényegében az angol-amerikai imperializmus és országunk reakciós elemei ellen harcolunk hazánk sokoldalú haladásáért.

* * *

A Román Népköztársaság Akadémiája, amely a Román Munkáspárt irányításával a valóban haladó marxista-leninista tudomány útjára lépett, levetkőzve a burzsoá ideológia csökevényeit, hozzálát a népünk és országunk előtt álló nagy feladatok megoldásához.

Meg vagyunk győződve arról, hogy tudományunk új irányzata lehetővé teszi számára, hogy eljusson azokra a csúcokra, amelyekre a múltban nem juthatott el, s támogatást nyújt neki abban, hogy résztvegyen a világ haladó tudományának fejlődésében.

» . . . Minden nemzetnek, — mondja *I. V. Sztálin* — legyen az kicsiny, vagy nagy, megvan a maga minőségbeli sajátága, specifikuma, mely egyedül az övé, és amely más nemzetekből hiányzik. Ez a sajátosság az a hozomány, amellyel minden nemzet hozzájárul az egyetemes kultúra kincstárához, ki egészítve és gazdagítva azt.«

AZ ASPIRANTURÁRÓL

RÉNYI ALFRÉD lev. tag
az Országos Aspirantura Bizottság titkára

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. évi 44. sz. törvényerejű rendelete újrendszerű tudományos fokozatot létesített: a *kandidátusi fokozatot*, és létrehozta az *aspirantura* intézményét.

Mit jelent az aspirantura? Azt jelenti, hogy az egyetemet, főiskolát végzett, (vagy egy szaktudomány alapjait más úton elsajátított és a természetben kitűnt) munkás, dolgozó paraszt és értelmiségi fiatalok közül azok számára, akik a tudományos kutató munkára leginkább alkalmasak Népköztársaságunk lehetőséget nyújt, hogy három éven keresztül kiemelkedő tudósaink egyike mellett dolgozzanak, és egész idejüket szakmai tudományos képzésükre és egy magasszínvonalú tudományos értekezés elkészítésére fordíthassák. Az aspiránsok ösztöndíjban részesülnek, amely biztosítja gondtalan megélhetésüket. Szaktanulmányaik és önálló tudományos kutató munkájuk mellett az aspiránsok behatóan tanulmányozzák a marxizmus-leninizmus tanításait, azokat elsajátítják és tudományos munkájukban alkalmazzák. Az aspiráns tanulmányairól az első év végén és a harmadik év folyamán a kandidátusi elővizsgán, illetve a kandidátusi vizsgán számol be. Önálló tudományos munkájának eredményeit az aspiráns egy tudományos értekezésben, a kandidátusi disszertációban foglalja össze, amelyet az aspiráns nyilvános vitában véd meg, a legkiválóbb szakemberekből álló bizottság előtt, és ennek alapján nyeri el a kandidátusi fokozatot.

Az aspirantura intézményét Népköztársaságunk a Magyar Dolgozók Pártja kezdeményezésére, a Szovjetunió példája nyomán hozta létre. A Szovjetunióban ez az intézmény már régóta ragyogó eredménnyel működik. A Szovjetunióban jelenleg kereken 20 000 aspiráns dolgozik és évente átlag 6000 aspiráns nyeri el magasszínvonalú tudományos munkájával a kandidátusi fokozatot. Az élenjáró szovjet tudomány legkiemelkedőbb képviselői, akadémikusok, *Sztálin*-díjasok közül igen sokan mint aspiránsok kezdték meg tudományos munkájukat. A szovjet aspiránsok disszertációinak tudományos eredményei a szovjet tudomány, a népgazdaság fejlődését viszik előbbre. A disszertációk nyilvános megvitatása a vélemények szabad harcának egyik fóruma, amely — mint arra *Sztálin* elvtárs rámutatott — a tudomány fejlődésének fontos előfeltétele. »Mindenki tudja azt« — írta *Sztálin* elvtárs »Marxizmus és nyelvtudomány« című cikkében — »hogyszemiféle tudomány sem fejlődhet és érhet el sikereket a vélemények harca, a kritika szabadsága nélkül«.

Mi a jelentősége nálunk az aspirantura bevezetésének? A szocializmus építése, kibővített 5 éves tervünk, a béke megvédéséért folyó harc fokozottabb követelményeket állítanak a magyar tudomány fejlődése elé is. Népköztársaságunk a tudományak hatalmas mértékű erkölcsi és anyagi támogatást nyújt, egymásután alakulnak hazánkban az új tudományos kutatóintézetek.

A tudományos élet területén is megvalósulóban van a tervszerűség, a Magyar Tudományos Akadémia a Párt által kitűzött célok megvalósítására mozgósítja a magyar tudósokat. Ahhoz, hogy a magyar tudomány az előtte álló nagy feladatokat sikeresen meg tudja oldani, jólképzett tudományos kutatók százaira van szükség. A tudományos utánpótlás kérdése a multban teljesen a véletlenre volt bízva, a fiatal kutatók számára a fejlődési lehetőség megteremtéséről intézményesen senki sem gondoskodott. Nyilvánvaló, hogy ez a helyzet ma már tarthatatlanná vált, nem bízhatjuk a véletlenre, hogy lesz-e elegendő tudományosan jólképzett, a néphez hű fiatal tudósunk 5 éves tervünk végére, akik az addigra felépülő tudományos intézeteinkben, laboratóriumainkban megteremtett munkalehetőségeket fel tudják használni. A legfőbb érték számunkra az ember, a tudomány területén is. Megnövekedett feladataink megoldását várjuk a magyar tudósok fiatal gárdájától, ezért kell ennek a gárdának a tervszerű kiképzéséről államilag, intézményesen gondoskodnunk. Vezető tudósaink jelenlegi túlterheltségének megszüntetése csak a tudományos káderutánpótlás biztosítása útján lehetséges. A tervszerű tudományos káderutánpótlás nálunk még szokatlan és sokan még nem értik meg, hogy ez lehetséges. A Szovjetunió példája mutatja azt, hogy ugyanúgy, mint minden más területen, a tudomány területén is, ezen belül a tudományos káderek utánpótlásának kérdésében is lehetséges, sőt nemcsak lehetséges, hanem feltétlenül szükséges és nélkülözhetetlen a szocializmus építésének korszakában az alaposan átgondolt, a jelen szükségleteit és a jövő perspektíváit szem előtt tartó tervszerű munka.

Természetesen a tudományos káderutánpótlás kérdését nem szabad mechanikusan kezelni: minden szaktudománynak megvannak a maga jellegzetességei, különleges szempontjai és követelményei. Éppen ezért az aspiránsok képzése minden esetben *egyéni* terv alapján kell, hogy történjék. Az aspiránsképzés szempontjait és módszereit alaposan, minden egyes szaktudomány speciális sajátosságainak megfelelően kell kidolgozni. Éppen ezért szükségesnek mutatkozott, hogy az aspiránsvezetők szakterületenként összeüljenek és kicseréljék tapasztalataikat, továbbá, hogy egységes álláspontot dolgozzanak ki az aspiránsok szakmai képzésére vonatkozólag. Az aspiránsképzés eredményessége döntő mértékben múlik azon, hogy az aspiránsvezetők milyen mértékben foglalkoznak rendszeresen a hozzájuk beosztott aspiránsok tudományos fejlődésével. *Sztálin* elvtárs a főiskolák tudományos munkásainak fogadásán tartott beszédében (1938. május 17-én) annak a tudománynak a felvirágzására emelte poharát, amely »rég és elismert vezetőinek nem engedi meg, hogy a tudomány áldozópapjainak, a tudomány monopolistáinak módjára önelégülten begubózzanak, amely a tudomány öreg művelői és a tudomány fiatal művelői közti szövetség értelmét, jelentőségét és mindenható erejét felfogja, amely a tudomány összes kapuit önként és készséggel kitarja országunk fiatal tudományos erői előtt, és lehetőséget ad nekik arra, hogy meghódítsák a tudomány legmagasabb csúcsát.« Az aspirantura intézménye a tudomány elismert vezetői és fiatal művelői közti szövetség megvalósítását kell, hogy szolgálja hazánkban is.

Világosan kell látnunk azonban, hogy a szocializmus építése során nem akármilyen, hanem olyan jólképzett fiatal kutatókra van szükségünk, akik látják az összefüggést saját tudományos kutatómunkájuk és egész dolgozó népünk munkája között, akik nem merülnek el szaktudományuk szűk részletkérdéseiben hanem képesek arra, hogy kritikus szemmel mérlegeteljék szaktudományuk elvi kérdéseit, akik nem hajlonganak szolgamódra a burzsoá tudomány előtt, hanem harcolnak az ellenség, reakciós ideológia.

az imperializmus behatolási törekvései, a kozmopolitizmus ellen a tudomány területén is. Egyszóval a néphez hű fiatal tudományos káderekre van szükségünk, akik elsajátítják a marxizmus-leninizmus tudományát. »Van egy tudományág« — mondotta *Sztálin* elvtárs — »amelynek ismerete feltétlenül kötelező minden tudományág bolsevikja számára — ez a marxista-leninista társadalomtudomány, a társadalom fejlődése törvényeiről, a proletárforradalom fejlődési törvényeiről, a szocialista építés fejlődési törvényeiről, a kommunizmus győzelméről szóló tudomány.« Ennek a tudománynak az elsajátítása előfeltétele annak, hogy aspiránsaink valóban meg tudják állni helyüket a tudománynak azokban a parancsnoki állásaiban, amelyekbe kerülni fognak. *Rákosi* elvtárs a Pártfőiskola megnyitásán 1949. október 22-én tartott beszédében rámutatott arra, hogy »a szocializmus építésének bizonyos fokán túl minden értelmiségi munka minősége úgy nő és úgy hatványozódik, ahogy benne a marxizmus-leninizmus elmélete érvényre jut és megvalósul.« *Rákosi* elvtársnak ezeket a szavait minden magyar aspiránsnak állandóan szem előtt kell tartania. Az aspiránsoknak a marxizmus-leninizmus tudományát központilag kidolgozott programmal, egyéni tanulás útján kell tanulmányozni. Az egyéni tanulás elősegítésére tanulókörök és konferenciák fognak szolgálni. A kidolgozott tananyagot az Országos Aspirantúra Bizottság fogja az összes érdekelteknek eljuttatni.

Az aspiránsoknak szakmai tanulmányaik során alaposan meg kell ismerni és el kell sajátítani a Szovjetunió élenjáró tudományának nagyszerű eredményeit. A magyar tudósok ma már minden vonalon felismerték a szovjet tudomány élenjáró voltát, azt, hogy a magyar tudomány sikeres fejlődésének előfeltétele, hogy a szovjet tudomány gazdag tapasztalatait, ragyogó eredményeit megismerjük és munkánkban felhasználjuk. A Szovjetunió felbecsülhetetlen segítséget nyújt hazánkban ezen a vonalon is: rendelkezésre bocsátja magasszínvonalú tudományos könyveit, folyóiratait, számos kiváló szovjet tudóst küldött el hozzánk, akik átadják tapasztalataikat és tanácsaikkal segítik a magyar tudomány fejlődését. Ezek a kiváló szovjet tudósok már eddig is rendkívül jelentős segítséget nyújtottak nekünk az aspirantúra megszervezésével kapcsolatban, és az Országos Aspirantúra Bizottság munkáját értékes tanácsokkal, javaslatokkal, a Szovjetunióban szerzett tapasztalataik átadásával támogatták. Igen nagy jelentősége van annak, hogy a hazánkban dolgozó szovjet tudósok vállalták, hogy aspiránsokat képeznek, és ezzel is elősegítik az új magyar tudományos kutatógárda felnevelését. Felhasználom az alkalmat, hogy az Országos Aspirantúra Bizottság nevében ezúton is köszönetet mondjak *G. N. Ampilogov, V. I. Fomin, P. I. Krajevskij, Sz. A. Kovaljov, B. Petrovskij, N. A. Pityercev, L. N. Satyernyikova* professzoroknak azért, hogy készségesen vállalkoztak felkérésünkre aspiránsok képzésére.

Ahhoz, hogy az aspiránsok alaposan megismerhessék a szovjet tudomány nagyszerű eredményeit, szükséges, hogy elsajátítsák az orosz nyelvet. Ez aspiránsaink jó munkájának egyik döntő előfeltétele. Az aspiránsok orosz nyelvtanulásának kérdését az Egyetemi Orosz Intézet segítségével sikerült megoldani. Az Orosz Intézet vállalta, hogy az aspiránsok orosz nyelvi tanfolyamainak előadóiról gondoskodik és képzésüket irányítja. Az Országos Aspirantúra Bizottság és az összes magyar aspiránsok nevében köszönetet mondok ezért az Orosz Intézetnek és igazgatójának *P. I. Krajevskij* professzornak.

Az aspiránsok szakmai képzése terén legfontosabb feladat jelenleg az aspiránsok munkatervének, továbbá az első félévre vonatkozó részletes tervének elkészítése, ennek határideje 1951. március 31. A munkaterv elkészí-

tése komoly feladatot ró az aspiránsokra és azok vezetőire egyaránt, hiszen a munkaterv az aspiráns és vezetője közös megbeszélésének eredménye kell hogy legyen. Hangsúlyozni kell ezzel kapcsolatban azt, hogy az aspiráns és az aspiránsvezető együttesen felelősek az aspiránsok eredményes munkájáért. Az aspiránsok munkatervének szakmai része az aspiráns önálló tudományos kutatómunkájának és az ahhoz közvetlenül szükséges szakmai tanulmányoknak tervén kívül tartalmaznia kell az aspiránsok általános szakmai képzésének tervét is. Feltétlenül szükséges, hogy az aspiránsok ne csak a saját kutatómunkájukkal kapcsolatos tudományos ismereteket sajátítsák el, hanem alapos és átfogó tudást szerezzenek tudományágukban és ahol szükséges más tudományágak olyan fejezeteiben, amelyek kitűzött kutató programjukhoz kapcsolódnak. Kívánatos, hogy az aspiránsok munkatervét az az intézet, amelyben az aspiráns dolgozik, intézeti értekezleten nyilvánosan megvitassa.

Az aspiranturával kapcsolatos problémák megvitatására az Országos Aspirantúra Bizottság hamarosan meg fogja hívni az aspiránsokat, és módot fog nyújtani nekik, hogy problémáikat, kívánságaikat elmondják, és oda fog hatni, hogy a felmerülő problémák mielőbb megoldást nyerjenek. Kívánatosnak látszik, hogy az aspiránsok olyan intézményekben, melyekben elegendő számban vannak, saját maguk közül bizottságot alakítsanak, amely az aspiránsok érdekeit képviselje, és kívánságaikat az illetékesek felé továbbítja.

Az aspiránsok munkájának közvetlen ellenőrzése és irányítása az aspiránsvezető feladata, azonban az aspiránsok munkáját, a munkafegyelem megtartását annak az intézménynek vezetője ellenőrzi, amely intézetben az aspiráns dolgozik, az egyetemi intézetekben dolgozó aspiránsok munkájának ellenőrzése tehát a dékán jogai és feladatai közé tartozik.

Az aspirantúra bevezetése rendkívül nagyjelentőségű lépést jelent előre a magyar tudomány fejlődésében. Az a közel száz magyar aspiráns, aki most megkezdte munkáját, munkájával a magyar tudomány fényes jövőjének megteremtésében vesz részt. Az aspiránsok kiválasztását, képzésük irányítását kormányunk a Magyar Tudományos Akadémiára bízta, amely ezt a jelentős feladatot az Országos Aspirantúra Bizottságon keresztül gyakorolja. Az Országos Aspirantúra Bizottság az aspiránsoknak és az aspiránsvezetőknek minden szükséges támogatást meg fog adni, hogy munkájukat eredményesen tudják végezni. Kétségtelen, hogy az első időben sok probléma merül fel, hiszen az aspirantúra intézményét ma még nem ismerik nálunk eléggé, szokatlan és új a legtöbbször számára. Ennek ellenére megállapíthatjuk, hogy az aspiránsvezetők és aspiránsok többsége helyesen fogta fel feladatát, és kezdte meg a munkát. Egyesek azonban nem értették meg az aspirantúra jelentőségét. Ezek felvilágosítása, tájékoztatása azért is fontos, mert a reakció sem alszik: már az aspiránsok felvételénél is igyekezett zavart kelteni, igyekezett elriasztani az aspiránsnak jelentkező munkás és paraszt fiatalokat azért, hogy rémhíreket költött a »magas követelményekről« és más eszközökkel. Nehézséget jelent az is, hogy egyes üzemekben, hivatalokban nem akarták elengedni az aspiránsnak felvett fiatalokat előző állásukból, arra való hivatkozással, hogy nélkülözhetetlenek. Természetesen voltak olyan esetek, ahol ez valóban indokolt volt: ilyen esetekben az Országos Aspirantúra Bizottság el is állott az illetőnek aspiránssá való felvételétől, vagy hozzájárult, hogy eddigi állásának megtartása mellett vegyen részt az aspirantúrában. Azonban ezzel kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet *Rákosi* elvtárs szavaira, aki arra intett minket, hogy ne együk meg a jövőnket; márpedig ha pillanatnyi nehézségek miatt nem engedjük el a tehetséges fiatalokat

aspiránsnak, vagy ha adminisztratív, nem tudományos munkával túlhalmozzuk és nem hagyjuk őket fejlődni, ezzel nem enyhítjük, hanem állandósítjuk a káderhiányt, ezáltal egy mai verébért lemondunk egy holnapi tűzokról.

Akadnak olyanok is az aspiránsok között, akik nem értették meg, hogy milyen nagy áldozatot jelent dolgozó népünk részéről, hogy biztosítja számukra azt, hogy gondtalanul, teljes erejükkel tudományos fejlődésükön, továbbképzésükön dolgozhassanak. Ezek elfelejtik azt, hogy milyen volt a fiatal kutatók helyzete a felszabadulás előtt, mikor hosszú éveken keresztül díjtalan »állásokban« vagy teljesen állás nélkül tengődtek a fiatal kutatók, és alkalmi munkával voltak kénytelenek magukat fenntartani, vagy tudásukat aprópénzre kényszerültek váltani, és le kellett mondaniok arról, hogy továbbképezhessék magukat. Aspiránsainknak világosan kell látniok, hogy milyen nagy kitüntetést jelent az, hogy az elsők között úttörőkként vehetnek részt az aspiranturában, és fegyelmezett, kitartó áldozatkész jó munkával kell törekedniök arra, hogy ezt a kitüntetést, azt a nagy segítséget, amelyet Népköztársaságunk nekik nyújt, azt az előlegezett bizalmat, amelyet aspiránsná való felvételük jelent, becsülettel kiérdemeljék, és minden erejüket arra összpontosítsák, hogy méltók legyenek dolgozó népünk bizalmára. Az Országos Aspirantura Bizottság minden rendelkezésére álló eszközzel segítséget fog nyújtani az aspiránsoknak és vezetőiknek, eredményes munkájukhoz.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁT ÉRINTŐ FONTOSABB RENDELETEK

A minisztertanács elnökének 2488/1951. (III. 6.) M. T. E. számú rendelete

a kandidátus képzésben részesülők (aspiránsok) jogállásáról.

(Közigazgatási rendszám : 1600)

Az 1950/44. tvr. 11. §-ában foglalt felhatalmazás alapján az alábbiakat rendelem :

1. §.

1. Az 1950/44. tvr. 5. §-ának (3) bekezdése értelmében a kandidátus-képzésben részesülő aspiránsokra megfelelően alkalmazni kell azokat a szabályokat, amelyek annak a tudományos intézetnek az alkalmazottaira vonatkoznak, ahová a képzés tartamára az aspiránst beosztották. E rendelkezéshez képest az aspiránsokat — hacsak az 1950/44. törvényerejű rendeletben meghatározott jogállásuk természetéből az ellenkező nem következik — megilletik mindazok a jogok és kedvezmények, amelyek az előbb említett tudományos intézeti alkalmazottak, mint közszolgálati alkalmazottak javára fennállanak. (Élelmiszerjegyek és utalványok, társadalombiztosítási szolgáltatások, szabadság stb.)

2. Amennyiben az (1) bekezdésben említett jogok vagy kedvezmények érvényesítéséhez a munkáltató közreműködése szükséges, ezt az a tudományos intézet teljesíti, amelyhez az aspiránst beosztották.

2. §.

A tudományos képzés során az aspiráns kiküldetése esetén fizetendő költségtérítés feltételeire és mértékére a 33/1951. (I. 31.) M. T. számú rendelet irányadó.

3. §.

Az aspiránsok képzéseivel kapcsolatos dologi és személyi kiadásokat — kivéve az aspiránsok ösztöndíját és az aspiránsvezetők díjazását — annak az intézménynek a költségvetésében kell előirányozni, amelynél a képzés történik.

Dobi István s. k.,
a minisztertanács elnöke

A bányá- és energiaügyi miniszter 380/1951. (III. 6.) B. E. M. számú rendelete

Nagynyomású Kísérleti Intézet szervezéséről.

(Közigazgatási rendszám : 9050)

A 3600/1949. (IV. 23.) Korm. számú rendelet 2. §-ának (3) bekezdése alapján — a Magyar Tudományos Akadémia elnökével egyetértésben — a következőket rendelem :

1. §.

A nagynyomáson lezajló vegyi folyamatok tanulmányozására 1951. évi január hó 1. napjával felállított kutató intézet elnevezése : Nagynyomású Kísérleti Intézet.

2. §.

A Nagynyomású Kísérleti Intézet szervezetére és működésére az ipari kutatás megszervezéséről szóló 2600/1949. (IV. 23.) Korm. számú rendelet irányadó.

Czottnér Sándor s. k.,
bányá- és energiaügyi miniszter

HIBAIGAZÍTÁS

az Akadémiai Értesítő LVII. kötet 482. füzetéhez.

A 142. oldalon :

Hibásan :

Leibnitz
Rédei László
Szökefalvy Nagy Béla
Novovátzky Károly
Fejér Tóth László

Helyesen :

Leibnitz
Rédei László
Szökefalvi Nagy Béla
Novobátzky Károly
Fejes Tóth László

AZ AKADÉMIA HIREI

Kinevezések

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsa *dr. Detre Lászlót* a Magyar Tudományos Akadémia Csillagvizsgáló Intézete igazgatójává, és *dr. Horváth Jánost* a Magyar Tudományos Akadémia Tihanyi Biológiai Kutató Intézete igazgatójává kinevezte.

Osztályvezetőségek kibővítése

A III. (Matematikai és Természettudományok) Osztály 1951. február 19-én tartott ülésén *Jánossy Lajos* r. tagot osztályvezetőségi taggá választotta meg.

A VI. (Műszaki tudományok) Osztály vezetősége *Geleji Sándor* lev. tag és *Vadász Elemér* r. tag megválasztásával bővítette ki sorait.

Az Osztályok felolvasó ülései márciusban

I. osztály. *Tolnai Gábor* lev. tag : *Hajnóczy József*. (Székfoglaló.)

II. osztály. *Lukács György* r. tag : Az irracionális problémái.

III. osztály. *Egerváry Jenő* r. tag és *Turán Pál* lev. tag : A kinetikus gázelmélet bizonyos kérdéseiről.

Turán Pál lev. tag : A prímszámtétel maradéktagjairól. II.

Hajós György lev. tag : Többdimenziós szimplexek *Feuerbach*-gömbjeiről

IV./A. osztály. *Szirmai János* vendég : Palánták gyökérvirusának egy újabb változata.

Schandl József vendég : Az utópároztatás jelentősége a juhászatban.

IV./B. osztály. *Gelei József* r. tag : Esővízpocsolyák planktonjainak biocoenozisa.

Gelei József r. tag : Fűszerpaprika ikrek.

Szabados András vendég : A földalati harmattal kapcsolatos vizsgálatok összefoglalása.

V. osztály. *ifj. Issekutz Béla* vendég : Anyagcsere és perifériás keringés.

Vegyész csoport. *Szabó Zoltán* vendég : Komplex-folyamatok mechanizmusának vizsgálata.

Vargha László vendég : Furil-ke-tonok átalakulásai.

TARTALOMJEGYZÉK

A Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusa után	53
Az Akadémia Elnökének felszólalása a Kongresszuson	60
Néhány megjegyzés a könyvekről. Írta: <i>Sz. I. Vavilov</i>	62
A marxizmus-leninizmus a dogmatizmus és a bibliamagyarázás ellen. Írta: <i>Ju. Zsdanov</i>	67
A M. Tud. Akadémia Elektronmikroszkóp Laboratóriuma. Írta: <i>Dr. Gerendás Mihály</i>	75
A M. Tud. Akadémia helyesírási bizottságának munkája. Írta: <i>Benkő Loránd</i>	82
A Román Népköztársaság Tudományos Akadémiája. Írta: <i>Savulescu Traian</i>	86
Az aspiranturáról. Írta: <i>Rényi Alfréd</i> lev. tag	95
A M. Tud. Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	100
Az Akadémia hírei	102

СО Д Е Р Ж А Н И Е

После II. съезда Венгерской Партии Трудящихся	53
Выступление президента Академии Наук на II. съезде ВПТ	60
С. И. ВАВИЛОВ — Несколько замечаний о книгах	62
Ю. ЖДАНОВ — Марксизм-ленинизм против догматизма и начетничества	67
Д-р. М. ГЕРЕНДАШ Электронно-Микроскопическая Лаборатория Академии Наук Венгрии	75
Л. БЕНКЕ — О работе Орфографической Комиссии Академии Наук Венгрии ...	82
Т. САВУЛЕСКУ — Академия Наук Румынской Народной Республики	86
Чл. корр. АН Венгрии А. РЕНЬИ — Об аспирантуре	95
Важнейшие постановления касающиеся Академии Наук Венгрии	100
Известия Академии Наук Венгрии	102

Ara: 3 Ft

AKADÉMIAI
ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI

ERDEY-GRÚZ TIBOR
FŐTITKÁR

1951 ÁPRILIS—MÁJUS

LVIII. KÖTET — 485. FÜZET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST 1951.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

SZERKESZTI: ERDEY-GRÚZ TIBOR

LVIII. KÖTET * 1951

BÉKENAGYGYŰLÉS

A Magyar Tudományos Akadémia március 29-én d. u. 6 órakor békenagygyűlést rendezett. Résztvettek a Magyar Tudományos Akadémia tagjai, a magyar tudományos élet legjobbjai, egyetemi tanárok, a kutatóintézetek vezetői és tudományos munkatársai.

A békenagygyűlést Rusznayák István elnök nyitotta meg:

A Magyar Tudományos Akadémia múlt év decemberében megtartott közgyűlése határozatot fogadott el, melyben vállalta, hogy: »mi magyar tudósok követve a Szovjetunió élenjáró tudósainak példáját, a Magyar Dolgozók Pártja és népünk nagy vezére *Rákosi Mátyás* útmutatásait, minden erőnkei elő fogjuk segíteni a bölcs *Sztálin* vezetése alatt harcoló béketábor győzelmét«. Mai békenagygyűlésünket azért hívtuk össze, hogy a békéért folyó világméretű harc új szakaszában az új feladatoknak megfelelően járuljunk hozzá a béke megvédésének nagy ügyéhez.

Miért beszélünk a békeharc új szakaszáról — új feladatokról? Ennek az új szakasznak a kezdetét a béketábor nagy vezérének, a bölcs *Sztálin*nak nyilatkozata, majd a Békevilágtanács berlini ülészakájának határozatai jelezték. *Sztálin* elvtárs rámutatott, hogy az új háború kirobbantására törekvő agresszív erők ». . . arra igyekeznek felhasználni a reakciós kormányokat, hogy hazugsággal megtévesszék népeiket, megcsalják őket, és az új háborút védelmi háborúnak, a békeszerető országok békés politikáját pedig agresszív politikának tüntessék fel. Meg akarják csalni népeiket, hogy rájuk erőszakolják terveiket és új háborúba rántsák őket.« *Sztálin* elvtárs ugyanakkor megállapította, hogy a háború elkerülhető és a tartós békét biztosítani lehet, ha a népek kezükbe veszik a béke megőrzésének ügyét, és végig kitartanak mellette. A béke megvédéséért folytatott harcnak tehát fontos része kell legyen, hogy a világ minden becsületes békeszerető embere világosan lássa, kik akarják a háborút és kik a béke igazi barátai.

A Békevilágtanács berlini határozatai és különösen az öthatalmi békeegyezmény megkötésének követelése azok a konkrét eszközök, amelyeknek segítségével a népek kezükbe vehetik a béke megőrzésének ügyét. Azzal, hogy e követelések körül tömörülnek a békeszerető emberek százmilliói, megvalósulnak azok a feltételek, amelyeket *Sztálin* elvtárs megjelölt, mint a háború elkerülésének és a tartós béke biztosításának lehetőségeit. Az új feladat tehát abból áll, hogy még szélesebb néprétegeket kell mozgósítani világszerte, és hogy a béke hívei a háborús uszítók ellen folytatott harcukban még öntudatosabb, még

harcosabb kiállással mutassák meg a háborús gyűjtogatóknak, hogy a népek nem tűrik tovább galád mesterkedéseiket.

Alexandr Nyeszmejanov akadémikus, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke, nemrég rádióüzenetet intézett a magyar tudósokhoz. Megállapította többek között, hogy a tudomány nem csekély szerepet játszik a békevédelem küzdelmében. A tudomány hatalmas, de kétélű fegyver. Ez a fegyver az emberek javára válhat, vagy vesztüket okozhatja a szerint, hogy kinek a kezében van. »A szovjet tudomány és a népi demokratikus országok tudománya — mondotta *Nyeszmejanov* akadémikus — nem a rombolást, hanem az alkotást, nem a halált, hanem az életet szolgálja. Békét a világnak! — mondjuk mindnyájan, így fejezte be üzenetét *Nyeszmejanov* akadémikus.

Mai nagygyűlésünkön mi is csatlakozunk e felkiáltáshoz, újból kifejezzük egységünket azzal a hatalmas táborral, amely szembenáll a háborús uszítók mesterkedéseivel. Tudjuk, hogy a béke erői legyőzik a háborús uszítókat, mert a béketábor ereje nyilvánvalóan sokkal nagyobb, mint az imperialistáké. Ezt az erőfölényt biztosítja elsősorban a hatalmas Szovjetunió léte, ereje és erkölcsi fölénye, az a szoros szövetség, mely elszakíthatatlan egységben tömöríti a Szovjetunió mellé a népi demokratikus országokat, a 475 milliós hősi Kínát, a Német Demokratikus Köztársaságot, valamint a tőkés országok és a gyarmatok elnyomott millióinak békeharcát. Biztosítja az, hogy ennek a hatalmas tábornak vezére a történelem egy olyan kiemelkedő személyisége, mint a lángeszű tudós *I. V. Sztálin*.

Hazánkban most mozgalom indul meg, hogy a dolgozók milliói követeljék aláírásukkal az öthatalmi békeegyezmény megkötését. Ez még fokozottabban meg fogja erősíteni a világbéketábort, le fogja leplezni azokat, akik háborút akarnak és Korábban ráléptek a fegyveres agresszió útjára. A mi feladatunk a harc mai szakaszában az, hogy békeszerető hazánkat megerősítsük és a Szovjetunióval fennálló szoros barátságunkat tovább elmélyítsük azzal, hogy lelkesen csatlakozunk a békeszerető százmilliók követeléseihöz.

Azért jöttünk össze, hogy megvitassuk, hogyan szolgálhatják a magyar tudósok leghathatósabban a béke ügyét, hogyan foglaljunk újból határozott állást a háborús gyűjtogatók ellen, és amellet a béketábor mellett, amelynek magyarországi szakaszát *Sztálin* legkiválóbb magyar tanítványa, Akadémiánk nagy barátja, szeretett *Rákosi* elvtársunk vezeti.

R u s z n y á k I s t v á n megnyitó szavai után L i g e t i L a j o s alelnök mondott beszédét:

A békeharc ügye a tudósok ügye

Most, amikor a békéért világméretben folyó harc újabb, döntő szakaszához érkezett, békenagygyűlésre gyűltünk össze mint a magyar tudomány képviselői, hogy világosan és határozottan állást foglaljunk a béke mellett, hogy bejelentsük: minden erőnkkel küzdünk a Békevilágtanács határozatainak megvalósításáért és a békefelhívás április 8-án meginduló aláírásában valamennyien az elsők között kívánunk résztvenni. Békeharenk szerves, leglényegesebb részeként mérlegelni kívánjuk, hogyan tehetjük kutatómunkánkat gazdagabbá, eredményesebbé. Rövidre szabott előadásomban a tudósok békeharcának páratlan bőségben kínálkozó kérdéseiből legyen szabad mind-össze néhány gondolat felvetésére szorítkoznom.

Nem először jövünk össze. A Magyar Tudományos Akadémia az elmúlt év novemberében, fennállásának 125. évfordulóján tartott ünnepi hetének munkálatait a legméltóbban úgy vélte befejezni, hogy utolsó ülését a béke védelmének szentelte. Ezen az ülésen, mint emlékezetes, Akadémiánk egész sor kiváló tagja világította meg azt a kérdést, hogy mi a jelentősége a békeharcnak a tudósok szempontjából, és hogy melyek azok a legfontosabb, közvetlen feladatok, melyek a béke kivívása során a magyar tudósokra várnak. Az újjászületett Akadémiának ez az első békenagygyűlése korántsem maradt, és nem is maradhatott egyetlen alkalom ünnepi fogadkozása, mert tagjai megértették, hogy a békeharc lényege: a hétköznapiok becsületes, jól végzett munkája.

A béke és háború kérdésében azonban a tudósoknak minden más emberét meghaladó aktív szerepük is lehet. Tudományos kutatásaik során olyan felfedezésekre juthatnak, és már eddig is nem egyszer jutottak — gondoljunk csak az atomenergia titkára a fizikában, a bacilusok elleni küzdelemre az orvostudományban, — amelyek becsületes felépítésű társadalomban az emberi haladás, a boldog élet hatalmas eszközeivé válhatnak. Ugyanezek a tudományos felfedezések viszont, ha egyszer az imperializmus lelkiismeretlen vezetőinek a kezébe jutottak, a szenvedések tengerét zúdíthatják az ártatlan emberek millióira. A tudósok felelőssége tehát óriási. Éppen ezért szüntelenül és éberem kell őrködni azon, hogy munkájukkal a haladás ügyét vigyék előbbre és kellően fel kell vértézniök magukat, hogy a rombolás erőivel szemben a harcot sikeresen megvívassák.

Az utolsó békenagygyűlésünk óta eltelt alig négy hónap alatt a nemzetközi feszültség semmit sem enyhült. Ellenkezőleg. A hős koreai nép ellen az agresszió tovább tart, Európában Nyugat-Németország, Távol-Keleten Japán felfegyverzésre irányuló előkészületek semmit sem lankadtak, az imperialista nyugati országokban a fegyverkezés eddig nem látott eszeveszett iramot vett.

De a népek százmilliói már megtanulták, hogy a háború nem felsőbb elrendeltetés, nem kivédhetetlen természeti csapás, hanem emberek műve, amely ellen emberi eszközzel lehet és kell küzdeni. Ez a felismerés a jószándékú emberek természetes békevágásával egyesülve oly hatalmas mozgalomra, a nemzetközi békemozgalomra vezetett, amelyhez terjedelmében és arányaiban hasonlót még nem ismert az emberiség története. Ez a nemzetközi békemozgalom, amely zászlai alatt egyesíti a szellemi és fizikai dolgozók százmillióit, tekintet nélkül faji és nemzeti hovatartozásukra vagy politikai és vallási meggyőződésükre, ma már oly hatalmas erőt képvisel, hogy azzal a legelszántabb háborúra készülődő csoportoknak is számolniuk kell. Ennek a hatalmas erőt képviselő nemzetközi békeakaratra köszönhető, hogy egy minden eddiginél véresebb és pusztítóbb harmadik világháború kirobbantására még eddig nem került sor. E nemzetközi békemozgalom szervezője, irányítója a Békevilágtanács.

A nemzetközi békemozgalom eddig is hatalmas sikereket ért el, újabb sikereihez felmérhetetlen értékű segítséget kapott abban a béke-üzenetben, amelyet *Sztálin* a világbékéért harcoló százmilliókhoz intézett. *Sztálin* üzenetében leleplezte a háborúra készülődő reakciós kormányok mesterkedéseit, ugyanakkor rámutatott a béke megvédésének ma egyedül helyes és lehetséges útjára is: »A béke fennmarad és tartós lesz, ha a népek kezükbe veszik a béke megőrzésének ügyét és végig kitartanak mellette.«

A világ békeszerető népei, a békének a földkerekség minden táján élő száz- és százmilliónyi hívei mind megértették *Sztálin* üzenetét. Ez a magyará-

zata annak a hatalmas arányú érdeklődésnek, amely a közelmúltban Berlinben ülésező Békevilágtanács munkáját kísérte! A békeszerető világ osztatlan helyeslésével találkozott a Békevilágtanácsnak az a követelése, hogy az őt nagyhatalom kössön békeegyezményt. Éppen ezért nem lehet vitás, hogy a Békevilágtanács újabb békefelhívásának aláírási mozgalma még nagyobb sikerre számíthat, mint a korábbi stockholmi felhívás, amely 500 milliónyi aláírójával olyan erkölcsi erőt képviselt, hogy az egymagában képes volt elriasztani ezideig az imperialista hatalmakat az atombomba használatától. Ugyanezek az imperialista hatalmak a világ békeközvéleményének nyomása alatt nem tudtak kitérni az elől sem, hogy külügyminiszterhelyetteseik leüljenek a tárgyaló asztalhoz.

A Békevilágtanács újabb békefelhívásának még ennél is nagyobb, mindent elsöprő erőt kell képviselnie. Hogy a nemzetközi békefront magyar szakaszán ennek megfelelő eredményt érhessünk el, kétségtelenül komoly erőfeszítést kell végeznünk. Valóban úgy van, mint a magyar Országos Béke-tanács határozata mondja: a történelem oly pillanatához érkeztünk, amikor az eddiginél is nagyobb mértékben kell megnövelnünk a békeharc erejét. Valóban nem pusztán aláírásgyűjtésről van szó. Mindenkinek meg kell értenie, hogy kiállása a béke mellett nem valami jószándékú, következmények nélküli formáság, hanem mindenki szava, ha még oly halk is, százezrek, milliók, százmilliók szavával egyesülve óriási orkánná válik, és úgy viszi a világ lelkiismerete elé a népek leigázhatatlan békeakarátát. Mindenkinek meg kell értenie, hogy ma a békéért való küzdelem az igazi hazafiasság legfőbb követelménye.

Ebből a békeharcból nekünk magyar tudósoknak is ki kell vennünk a részünket. Kétségtelen, nincs igazi tudós, aki ne irtózna a háború borzalmas pusztításaitól, aki ne tudná, hogy a háború milyen mérhetetlen szenvedésbe taszítja az emberiséget, hogy mennyi emberi értéket pusztít el a háború, és hogy a kegyetlen totális háború hogyan taszítja vissza évtizedekkel, évszázadokkal az emberi kultúrát. Ezért nekünk sem szabad lebecsülnünk a felvilágosítás munkáját. Mi tudjuk, hogyan pusztultak el laboratóriumaink, intézeteink, könyvtáraink, évtizedek alatt szorgalmas munkával egybegyűjtött tudományos anyagunk. Mi tudjuk, hogyan pusztultak el hozzátartozóink, legjobb barátaink, hűséges munkatársaink az utolsó háború kegyetlen dúlásai során. Mi tudjuk, de mondjuk el másoknak, azoknak, akik nem tudják. Mondjuk el, hogyan segítettünk két kézzel újjáépíteni rombadőlt, kiégett intézeteinket. Mondjuk el, hogyan dolgoztunk a felszabadulást közvetlen követő időkben fűtetlen, ablaktalan lakásunkban, de ahol a tudomány bennünk égő, lobogó lángja elegendő volt ahhoz, hogy a legifjabb nemzedéket zökkenő, fennakadás nélkül tovább kalauzoljuk a tudomány kiismerhetetlenek tetsző labirintusaiban. Mondjuk el, hogyan dolgoztunk, hogyan örvendeztünk dolgozó népünkkel együtt otthonunk, üzemeink, gyáraink, iskoláink, kórházaink újjáépülésén. Mondjuk el, milyen büszke öröm töltött el mindnyájunkat hároméves tervünk sikerén, ötéves tervünknek számunkra korábban szinte gigantikusnak tűnő méretein. És mondjuk el azt is, hogy lelketlen imperialisták készek volnának mindazt, amit a romokból újjáépítettünk, amit elszánt munkánkkal magunk teremtettünk, mind-mind egy újabb háború pusztításainak martalékául odavetni. De mondjuk el azt is, hogy eddigi erőfeszítésünk minden eredménye további boldog életünk alapja maradhat, hogy a szabadság, melyet felszabadítónknak, a szovjet hadseregnek köszönhetünk, gyarapodó erőnk, biztató jövőnk, melyet a Párt irányításával és segítségével, munkásosztályunk, egész dolgozó népünk

kivívott magának, mindnyájunk közös kincse maradhat, gyarapodhat, izmosodhat. Ezért semmilyen áldozat sem elég nagy, ezért örömmel kell vállalnunk azt a harcot, melyet a béke megvédése jelent.

A második világháború rettenetes tapasztalatai minden becsületes magyar tudóst a béke minden áldozatra kész hívévé kell hogy tegyenek. Becsületes magyar tudós egy pillanatra sem felejtetheti el azokat a szenvedéseket, amelyeken országunk és népünk keresztülment, s aminek megisméltlődését nem szabad megengedni. Azonban mi magyar tudósok rosszul oldanánk meg feladatainkat, ha megfélemlenénk arról, hogy a mi békéért való küzdelmünk csak része, ha szerves része is, annak a nagy nemzetközi küzdelemnek, melyet a világ haladó népei folytatnak a Szovjetunió vezetésével a béke megőrzéséért. Ennek a küzdelemnek elszánt hősei a koreaiak, kínaiak, vietnamiak és más keleti népek is, akik közül egyesek már lerázták az imperialista gyarmatosítók bilincseit, mások pedig még folyó szabadságharcukkal máris kivívták a szabadság szerető világ csodálatát, és mérhetetlen erejükkel segítik a béke frontját.

Engedjék meg, hogy mint olyan magyar tudós, aki évtizedek óta Kínával foglalkozom, elmondjam életemnek két olyan élményét, amely a hazai tapasztalatokon túl kitörölhetetlenül emlékembe vésődött, és engem a népek szabadságának és békéjének tántoríthatatlan hívévé tett. Ez a két emlék ugrott előm az idő mélyéből, ellenállhatatlan erővel, amikor először olvastam *Mao Ce-Tung* harcairól. Ez a két kép — a kínai dráma két mozaiklapja — többet értetett meg velem, mint könyvek százai arról, mit jelentett Kína számára az imperializmus gyarmati sorsa és mit a szabadság és béke, amit *Mao Ce-Tung* hozott számára.

Megvallom, velem is megtörtént, ami a legtöbb fiatal keletkutatóval történni szokott, akikben tanulmányaik során olthatatlan rokonszenv szokott megszületni a tanulmányozott keleti nép iránt. Magam is addig tanulgattam a kínai nyelvet, olvastam az időszámításunk előtti VI. sz.-ból való »Dalok könyvének« szebben-szebb verseit, kutattam a kínai nyelv történetének változatos sorsát, míg egy napon azon vettem magam észre, hogy a boxer-lázadás történetét olvasva a kínaiak pártján vagyok, és csalódottan teszem le a könyvet, amely a nyugatiak »győzelmével« fejeződik be. Ekkorjában a kínaiak iránt érzett rokonszenvem kívül találok egy másik érzéssel is: fiatal kínai értelmiségieknek, akikkel itt Európában ismerkedtem meg, azzal a mérhetetlen gyűlöletével, amelyet a kizsákmányoló imperialista gyarmatosítókkal szemben éreztek. Ilyen előzmények után indultam el 1928. őszen Kínába, illetőleg érkeztem meg hatheti utazás után Sanghaiba.

Első emlékem éppen a megérkezéshez fűződik. A 20 000 tonnás óceánjáró végére ért hosszú tengeri útjának, lassan, méltóságteljesen bekanyarodott a Wangpu-folyam tengerré szélesedő bejáratán, hogy az iszaptól sötétsárga, haragos hullámok tetején Shanghai kikötőjében révbe érjen. Már előttünk állott a város, színes, gazdag körvonalával. Ott állottam én is, a többi utas között, a fedélzeten, fiatalon, dobogó szívvel, ünnepi érzéssel, és vártam a nagy pillanatot, amikor álmaim országának, Kínának a földjére léphetek. És ekkor történt valami, aminek emlékétől soha többé szabadulni nem tudtam. Kikötöttünk. Tekintetem ebben a pillanatban a közvetlen szomszédságunkban horgonyzó hajókra siklott. Síma, karsú acéltestük nyomban elárulta, hogy hadihajók, a tengeri szélben gőgösen csattogó lobogók azt is hangosan hirdették, hogy idegenek a gazdáik. Egy pillanat töredéke alatt megértettem valamit, aminek a segítségével számos rejtély vált világossá elmémben.

A felvont ágyúcsöveken hidegen játszadozott a téli napfény, a kínai negyedre irányított ágyútorkok unottan, hidegen ásítottak a városra

A városban, mint mondták, éppen »idegengyűlölet«-hullám volt átvonulóban: ha idegen tévedt a kínai negyedbe, kővel megdobálták, talán megverték, sőt egyik-másik erőszakoskodó, részeg matrózzal más is történt. Mindenesetre furcsa egy idegengyűlölet volt ez, mert gazdag kínai bankárok, gyárosok is jönnek látták magukat családjukkal, vagyonukkal együtt Sanghai idegen negyedeiben, az úgynevezett koncessziókon biztonságba helyezni, ahol idegen rendőrség és katonaság volt az úr, és ahol a legkisebb tyúkpertől a legnagyobbig idegen bíróság ítélkezett.

A másik emlékem 1929. tavaszáról való. A Sárga-folyam északkeleti kanyarulatánál jártam. Szui-jüanban nyomoztam a tumut-mongolok után. A városban mongolokat nem igen találtam ugyan, biztosabb tájakra, legelőikre húzódtak. Helyette tanúja voltam a kínai nép nyomorának. Szemtől-szembe láttam, mit jelentett az éhínség Kínában, mégpedig olyan emberi szolidaritást megcsúfoló, irtózatos formában, hogy sem elképzelni, sem annak, aki nem látta, elhinni nem lehet. Ma is megborzongok, ha visszagondolok rá. A városból kivezető utak mentén, az árokban, az utaktól 15—20 méternyire a mezőkön, jobbról is, balról is — halottak. Férfiak, asszonyok, gyerekek, öregek és fiatalok. Mindnek az arca csont és bőr, ruhája rongy és foszlány. Ezek azok, akiknek nem jutott munka, nem jutott egy marék köles, ezek azok, akik az éhínség elől próbáltak menekülni, de annyi erejük már nem maradt, hogy elérjék a várost, amelynek falain belül talán megmenekültek volna az éhhaláltól. Ott feküdtek mind a város közelében, ki arccal az anyaföld felé fordulva, ki üveges tekintetét az égre meresztve. Kinek a keze hiányzott, kinek a lába, kiből meg már csak a puszta emberi törzs maradt meg. A temetői csendet csak a falkákba verődött kóbor kutyák üvöltése törte meg. Voltak, akiknek sikerült elérniök a várost, Szui-jüant. Ott ültek naphosszat az utcákon, keserves síró hangon nyújtva kiaszott kezüket a járókelők felé, odavetett alamizsnáért koldulva. A többségnek alamizsna sem jutott, ezek gyökereken, fiatal fák vékonyra vágott szeletein próbálták el-elszakadó életüket elcsigázott, kiéhezett testükhöz láncolni. Ezek az élő halottak, a halál tornácán a végső lépésre határozták el magukat: hogy magukat és hozzátartozóik életét megmentse, eladták feleségüket és gyermekeiket. Szui-jüan városában szabályos emberkereskedelem fejlődött ki. *Csang Kai-Sek* klikkjének helyi képviselője, a tartományi kormányzó vajjon mit tett éhező honfitársai megsegítésére? Rendeletet adott ki a szui-jüani embervásár szabályozására. Első pontjára máig jól emlékszem: feleségét eladni csak tisztességes embernek van joga . . . Hát ez volt *Csang Kai-Sek* uralma a kínai nép számára. Ha valaki csak ezt látta volna is, vajjon abban egy pillanatra is felvetődhetett-e a kérdés: miért gyűlöli a kínai nép *Csang Kai-Sek* népnéző, idegen zsoldban álló klikkjét? Ha valaki ezt látta és az ehhez hasonló események egész sorozatát, vajjon annak számára nem világos-e, hogy a meggyötört, kiuzsorázott kínai nép *Mao Ce-Tunghan* felszabadítóját, megmentőjét üdvözölte?

A kínai nép kemény harcok árán kiküzdötte a szabadságát. A kemény küzdelem alatt megtanulta azt is, hogy a maga szabadsága sincs biztonságban, ha a szomszédját veszedelem fenyegeti: ezért siettek a kínai önkéntesek ezrei a megtámadt koreai nép segítségére. A kínai nép kétségtelenül dicsőséges példát mutatott a többi szabadságáért küzdő keleti nép számára a szabadságszeretetre, amelyért érdemes áldozatokat hozni, a nemzetközi szolidaritásra, a békéhez való törhetetlen ragaszkodásra. A kínai nép példája méltó arra, hogy a világ valamennyi békeszerető népe tisztelettel tekintsen rája.

A magyar nép békeharca szerves része, mint mondtam, annak a nemzetközi méretekben folyó harcnak, amelyet a világ békeszerető emberei

folytatnak a béke megőrzéséért, akiknek soraiban ott találjuk a világ legkülönb élenjáró és haladó tudósait. A mi békeharcunk, a magyar tudósoknak a békeharca természetesen elsősorban és mindenekfelett szerves része annak a küzdelemnek, amelyet a Párt irányításával munkásosztályunk, egész dolgozó magyar népünk vív a békéért. És éppen ezen a ponton kapjuk meg a helyes feleletet arra a kérdésre: hogyan szolgálhatjuk jobb és eredményesebb munkával a béke ügyét?

A dolgozó magyar nép, amelynek törekvéseivel, célkitűzéseivel egynek érezzük magunkat, megfeszített erővel dolgozik az öt éves terv sikeréért. Az öt éves terv a mi tervünk is, annak eredményes megvalósításáért a magunk szakaszán eddig is igyekeztünk legjobb tudásunkkal, minden erőnkkel dolgozni. Meg kell állapítanunk, ehhez a munkához megkaptunk minden emberileg lehetséges segítséget és támogatást. Népi demokráciánk oly bőkezűséggel gondoskodott a tudományról, a tudomány munkásairól, amilyenről azelőtt közülünk senki még csak álmodni sem mert. A Magyar Népköztársaság az elmúlt esztendőben nem kevesebb mint 200 millió forintot fordított a tudományos kutatás előmozdítására, és 1954-re, az öt éves terv utolsó évére 490 millió forintra szándékozik azt az összeget emelni. Itt kell megemlítenünk, hogy a Magyar Tudományos Akadémiát arra a rangra emelte, amely a nép államában a néphez hű, haladó tudósok e testületét, mint a tudomány legfőbb fórumát megilleti. Kormányzatunk egész sor tudományos kutató intézetet hívott életre: az elmúlt két esztendő alatt 61 új tudományos intézet megszervezésére került sor.

Felesleges itt most megismételni, hogyan igyekeztünk a gondjainkra bízott anyagi és erkölcsi javakkal sáfárkodni, hogyan igyekeztünk mi, korábban szervezett tudományos munkához nem szokott tudósok, tudományos munkánkat megszervezni, és hogy milyen erőfeszítéseket tettünk öt éves tervünk érdekében. Akadémiánk novemberi közgyűlésén mindezekről a kérdésekről részletesen beszámolt Akadémiánk elnöke és főtájtára.

Arról azonban hadd szóljunk, örömmel és büszkeséggel, hogy a Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusán *Révai József* népművelési miniszter elismeréssel beszélt arról az eredményes munkáról, amelyet tudósaink eddig, különösen a természettudományok és a műszaki tudományok terén végeztek. Az az elismerés, amelyet *Gombás Pál*, *Buzágh Aladár*, *Varga József*, *Manninger Rezső*, *Sedlmayr Kurt* és mások jó munkájukkal névszerint is kiérdemelték, mindnyájunkat büszkeséggel tölt el. Az ő kutatásaik, amelyek olyan széles skálán mozognak, mint a fémek szerkezetére vonatkozó elmélet továbbfejlesztése; cellulózekutatások, amelyek új nyersanyagot tettek hozzáférhetővé papíriparunk számára; a benzin aromatizálása, amely alapanyagbázisuk jelentős kiszélesítéséhez vezetett; a sertésorbánc elleni újabb hatékony oltóanyag felfedezése; a micurini-liszenkői agrobiológia hazai alkalmazásával elért eredmények; az Ajtai-Szilárd-féle szénfejtőgép; az alkalmazott matematikai intézet segítségével a mátravidéki elektromos centrálé turbinagenerátorainak megszerkesztésénél; geológusaink térképezése és új nyersanyag lelőhelyek felkutatása — mindez az egész magyar tudományosság sikere is.

Meg kell azonban mondanunk, még távolról sem jutottunk odáig, hogy elmondhatnánk: megtettünk mindent, amit dolgozó népünk szolgálatában megtehetünk. Mindnyájan jól tudjuk, hogy munkánkban, tudományos tevékenységünkben sok a hiba és a hiányosság. Mindent el kell követnünk, hogy ezeket a hibákat és hiányosságokat minél rövidebb idő alatt kiküszöböljük. Munkánk eredményesebbé tétele érdekében mindenekelőtt meg kell szívlelnünk azokat a tanácsokat és útmutatásokat, amelyeket a Párttól kap-

tunk, s amelyeknek a Magyar Dolgozók Pártjának kongresszusán *Révai József* miniszter adott kifejezést.

Amikor azonban békeharcunkat eredményesebbé kívánjuk tenni, akkor mindezen túlmenően egyébre is kell gondolnunk. A magyar dolgozó nép ötéves tervét volumenében jelentősen felemelte. Feltétlenül meg kell vizsgálnunk, hogy tudományos ötéves tervünkben hol tudunk esetleg újabb erőfeszítések vállalásával az ötéves népgazdasági terv megemelt követelményeinek a sikeres teljesítéséhez eredményesen hozzájárulni? Meg kell vizsgálnunk, hol és mivel tudjuk a tudomány eszközeivel a termelést olcsóbbá, gyorsabbá, könnyebbé tenni. Szemünk előtt tartva a néphez hű, a népért dolgozó szocialista tudomány tanítását az elmélet és gyakorlat egységéről, meg fogjuk találni a segítés módját. De kormányzatunk támogatására még itt is számíthatunk.

Akadémiánk osztályai, bizottságai, kutatóintézetei nyilván rövidesen meg fogják vizsgálni tervmunkálataikat, hogy megállapítsák, miben nyújthatnak újabb segítséget a felemelt ötéves terv eredményes végrehajtásához.

Ez azonban nem minden. Akadémiánk minden tagjának, minden munkatársának : a magyar tudomány valamennyi dolgozójának éreznie kell, hogy a békeharc a tudósok ügye, mindnyájunk ügye. Mindnyájunknak éreznünk kell, hogy az a békeharc, amelynek aktív folytatására most vállalkozunk, és békeakarattunk, amelyet a Békevilágtanácsának felhívását követve aláírásunkkal kívánunk kifejezésre juttatni, újabb kötelezettség vállalását jelenti számunkra tudományos munkánkban is. Jelenti ez a kötelezettségvállalás fokozottabb erőfeszítésünket tudományos tervmunkálatainkban, de jelenti a terven kívüli egyéni tudományos munkáinkban is. Újabb nagyszabású tudományos eredményekkel, felfedezésekkel kell erősíteni a békeharcot, olyan munkákkal, amelyekre a legnagyobb tudás mellett is csak a tudomány szenvedélyes szeretete, az áldozatokra kész hazaszeretet, a néphez való hűség, a szocializmus építésének elszánt akarata, — a béke ügye teszi képessé a legkiválóbb tudóst is.

Vegyünk példát ezen a téren is az élenjáró szovjet tudomány kiváló képviselőiről, akiknek nevében *Nyeszmejanov*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke, a moszkvai rádió magyar adásában a szovjet tudósoknak a békevédelmi harcban vitt szerepéről elhangzott nyilatkozatában többek közt ezeket mondta : »A szovjetek országának tudósai becsületbeli kötelességüknek tartják, hogy híven szolgálják a népet. Becsületbeli kötelességüknek tartják, hogy a legaktívabban kivegyék részüket a hazájukban kibontakozó gigászi alkotómunkából, amely nem új háború kirobbantására, hanem tartós békére irányul.«

Mi magyar tudósok, nagy példaképünk nyomán, szintén becsületbeli kötelességünknek tartjuk, hogy híven szolgáljuk a népet. Becsületbeli kötelességünknek tartjuk, hogy minden erőnkkel kivegyük a részünket abból az alkotó munkából és hareből, melyet dolgozó népünk nagy tanítójának, *Rákosi Mátyásnak* a vezetésével folytat ötéves tervünk megvalósításáért és a béke megvédéséért.

Ligeti Lajos alelnök nagy tapssal fogadott beszéde után *Mócsy János* akadémikus szólalt fel:

Mint az Akadémia IV., biológiai és agrártudományi osztálya tagjának, valóban könnyű feladatomban van, amikor a békéről, a béke jelentőségéről és a béke megvédéséről kívánok néhány szót szólni.

A béke ügye minden jószándékú, lehet úgy is mondani, hogy minden tisztességes ember szívügye. A béke híve kell, hogy legyen mindenki, akiben emberi érzés lakozik. Ebben egyek vagyunk mindenkivel, az Akadémia többi osztályaival, de ezen túl nemzetiségre, politikai állásfoglalásra és vallási meggyőződésre való tekintet nélkül a világ százmillióival.

A háború milliók szenvedése, éhség, aggodalom, félelem, családok szétszakítása és családok tragédiája, sebesülés, testi és lelki megrokkulás, megnyomorodás, és igen sok emberi élet kioltása, mégpedig túlnyomó többségében olyanoké, akiknek a háború felidőzésében semmi részük nem volt, akiknek a háború mindig és minden körülmények között csak áldozat. A háborúban a legtragikusabb vonás az, hogy nem azok viselik a terhét, akiknek érdekében folyik, s a kis emberek, a dolgozó tömegek isszák meg a fekete levest. S ha nem lenne olyan tragikus, még komikusnak is lehetne nevezni, hogy a háborúban a technika legfejlettebb eszközeit használják arra, hogy velük a technika megalkotóját, az embert, s a technika alkotásait minél gyökeresebben pusztítsák.

Nekünk a biológiai és az agrártudományok különböző ágai művelőinek, a békével kapcsolatban vannak speciális szempontjaink is, ezek a szempontok azonban nem választhatók el, sőt azonosak a népgazdaság szempontjaival, a nép anyagi jólétével, ezen keresztül a nép munkakedvével, nyugalomával és egészségével; a békéhez fűződnek eddigi, nehéz munkával elért eredményeink, azok megbecsülése, s előretörésünk újabb feladatok megoldására, s a békét jelenti a jövőbe vetett derűlátó bizalmunk.

Mi azt akarjuk, hogy szántóföldjeinket traktorok szántsák fel és ne harcocsik. Hogy a földbe dús termést ígérő magvak hulljanak és ne bombák. Hogy az Alföldön erdősávokat telepítsenek és ne aknamezőket. Hogy a pacsirta énekét halljuk a magasból és ne bombázórajok dübörgését, s hogy a báránnyelűket ne kuszálják össze a magasan szálló gépek kondenzcsíkjai. Azt akarjuk, hogy az Alföldet öntözőcsatornák vize termékenyítse és ne a lövészárkokba leszivárgó vér. Hisz elég vért ivott már a magyar föld.

A magyar mezőgazdaság talpraállításához és fejlesztéséhez, az ötéves terv célkitűzéseinek eléréséhez, a mezőgazdaság és az állattenyésztés fejlesztéséről szóló minisztertanácsi határozat végrehajtásához munkára, tudásra, összefogásra, de ezeken felül nyugalomra és békére is szükség van. A mezőgazdaság átszervezése messze elmaradt az ipar szocialista átállításától. Igaz viszont, hogy ipari vonalon minden tekintetben jóval könnyebb volt a helyzet. Hogy a mezőgazdaság lemaradását be lehessen hozni, hogy az átállítás folytatása lehetőleg zökkenőmentesen, a termelésben minél kisebb kieséssel, sőt, fokozott termeléssel történhessék meg, ahhoz elsősorban békére van szükség. Ha nincsen biztosítva a mezőgazdaság békés fejlődése, akkor nincsen adva a zavartalan munkalehetőség a biológiai és a mezőgazdasági tudományok művelői számára sem. Nekünk két laboratóriumunk van: a kisebbik az intézetben, a nagy laboratórium pedig minden gazdasági üzem s az egész nagy természet.

Békére van szüksége a biológusnak, aki egy csepp víz életét, annak a természet háztartásában való jelentőségét és a természet nagy szimfóniájába való beilleszkedését vizsgálja; annak a kutatónak, aki a talajművelést tökéletesítve a természet rejtett tartalékait az ember szolgálatába állítja; annak a kutatónak, aki esztendőik munkájával maga mögött és esztendőkre szóló tervekkel maga előtt új, az eddigieknél hasznosabb növény- vagy állatfajtákat állít elő. Békére van szüksége mindenkinek, aki azon dolgozik, hogy

nagyobb darab kenyér, több tej, hús, gyümölcs kerüljön minden dolgozó asztalára.

Ezt a békés építőmunkát fenyegeti veszély, mert vannak imperialista hatalmak, amelyek a tudomány és a technikai civilizáció eszközeit és lehetőségeit pusztításra, a világ újabb nyomorba és szenvedésbe döntésére akarják felhasználni, ahelyett, hogy velük az életet megkönnyíteni, szebbé, boldogabbá akarnák tenni.

Mi a bakteriológia eredményeiként hasznos oltóanyagokat akarunk előállítani, hogy velük járványokat előzzünk meg és küzdjük le, s baktériumokkal is fokozni kívánjuk a termőtalaj nitrogéntartalmát; mások azonban a baktériumokat arra akarják felhasználni, hogy velük embert és állatot pusztító járványokat idézzenek elő. Mi a robbanószereket bányákban, termelésre használjuk fel, s nem bombákban. Az atombontás energiáit rádiokatív izotopok előállítására szeretnénk felhasználva látni, fiziológiai kutatásokban alkalmazni, s nem atombombákba zárva.

Az újabb pusztulást elkerülni csak a világbéke erőinek összefogásával lehet. Nem elegendő csak tudni azt, hogy az emberiség túlnyomó többsége, egy maroknyi kalandor kivételével, a békét akarja. Nem elegendő a békevágyat időnként, langyosan emlegetni: a békéért dolgozni is kell. Mindenkinek helyt kell állani a békefront azon szakaszán, ahova hivatása állította. Többet és jobban kell dolgozni. Ez egyrészt erőt jelent, márpedig a béke megvédésének az erő megmutatása az egyik legbiztosabb fegyvere, másrészt pedig nagyobb termelést jelent és ezen keresztül jobb, könnyebb életet. Minél többen, minél inkább rájönnek arra, hogy a béke ügye nemcsak megszokottan emlegetett közérdek, hanem mindenkinek sajátát, a legmélyebben hűsbavágó ügye is, s hogy a béke ellen csak azok vannak, akik mások vérvél akarják saját kisebb vagy nagyobb, de már ingadozó és repedező hatalmukat ideig-óráig összeragasztani, annál biztosabban sikerül a béke ügyét megvédeni.

Ezután Budó Ágoston lev. tag mondotta el hozzászólását:

Minden nyitott szemmel járó ember előtt világos, hogy a béke, a békés körülmények adhatják meg azokat a feltételeket, melyek a gazdasági, politikai és kulturális fejlődésnél elengedhetetlenül szükségesek. Aki figyelemmel kíséri a körülöttünk lejátszódó eseményeket, láthatja, hogy a béke ügye központi kérdéssé lett. Központi kérdéssé teszi a népek alkotni vágyása, felemelkedni akarása, hogy céljaikat — munkájukat zavartalan körülmények között végezve — minél előbb elérhessék. Hogy a béke ügye mily nagy jelentőséggel bír, elég utalnom a már nyolcszázmillió embert átfogó, s egyre tovább növekvő és erősödő békemozgalomra, azokra a megnyilatkozásokra, amelyek pl. a stockholmi határozatokat szentesítő aláírásgyűjtési mozgalomban csúcsosodtak ki.

Ha visszatekintünk az elmúlt évekre, amelyek országunk felszabadulását követték, szakadatlan és eredményes harcot látunk. Népünk harcolt, hogy egy új világ alapjait rakja le, amely célkitűzései teljesedését lesz hivatva biztosítani; harcolt, mert voltak és vannak szándékainak ellenségei külföldön, de az országon belül is. Népünk harcának eredményességét bizonyítják politikai, gazdasági és kulturális eredményeink. Bizonyítja az ipari és mezőgazdasági élet egyre előbbrehaladó szocializálása, bizonyítja a dolgozó nép hatalmának megerősödése, bizonyítja a kultúrforradalom kiterjedése.

A felszabadulást követő fejlődést nemcsak országos méretekben mérhetjük le. A mi munkakörünknek, a tudományos kutatásnak és az egyetemi

oktatásnak területén bekövetkezett gyökeres változások is fokmérői ennek a fejlődésnek. Államunk a Magyar Tudományos Akadémián keresztül tervszerűen mozdítja elő a tudományos kutatás minden ágát a nép egyetemes érdekeinek megfelelően. A tudományos kutatóintézetek az ötéves terv kezdete óta olyan beruházásokat hajthattak és hajtanak végre, amilyenekre a multban gondolni sem lehetett. Hogy csak egy példát említsek a saját szaktudományom területéről: megalakult a Központi Fizikai Kutató Intézet, egyes osztályainak építkezései folyamatban vannak, Kozmikus Sugárzási Osztálya és Spektroszkópiai Osztálya pedig már működik. Mint az utóbbi osztálynak egyik kutatója, nap-nap után alkalmam van meggyőződni arról az érdeklődésről, megbecsülésről és támogatásról, amelyben dolgozó népünk állama a tudományos kutatómunkát és magukat a kutatókat részesíti, és személyes élményeim alapján tudom összehasonlítani ezt a támogatást azzal a közönnyel, amely 1—2 évtizeddel ezelőtt a természettudományi kutatásokat kísérte. Közélről ismerem egyetemeink fizikai intézeteit is, amelyek szintén olyan mértékben élvezik államunk támogatását, amilyenre a multban nem volt példa.

Az egyetemi oktatás területén az egyetemi hallgatóság szociális összetétele döntően megváltozott, a munkás- és parasztszármazású ifjak előtt tárva áll az egyetem kapuja. A személyi és anyagi juttatások örvendetes megnövekedése lehetővé teszi, hogy az ifjakat az alkotó életre, a termelő munkára minél jobban előkészíthessük. Ezen ifjak közül kerül ki az a tizenegyezer mérnök, aki hivatva lesz a felemelt ötéves terv iparának szükségleteit kielégíteni. Ezen ifjak közül kerülnek ki a jövő orvosai, tanárai, vegyészei, más szakemberei és tudósai mellett a fizikusok is, akik példaképüknek *Joliot Curie*-t, a világhírű atomfizikust s a béke kiemelkedő harcosát tekintik, és akik említett társaikkal együtt gazdasági és tudományos életünket továbbfejlesztik.

A továbbfejlesztéshez, sőt eddigi eredményeink biztosításához is elengedhetetlenül szükséges a béke. A polarizált világ kiélezett nemzetközi helyzetében irányt szab a békeharc számára *Sztálin* generalisszimuszna a Pravda hasábjain megjelent, s a Magyar Dolgozók Pártja kongresszusi határozatában is kihangsúlyozott nyilatkozata: »... a széleskörű békekampánynak —, amely eszköz a háborús uszítók bűnös mesterkedéseinek leleplezésére — ma elsőrendű jelentősége van«.

Berlinben a közelmultban tartotta ülését a Békevilágtanács. Határozatai egyikének végrehajtására a közeli napokban nálunk is sor kerül. Világszerte ismét egységes akcióra indulnak a béketábor százmilliói. Az Országos Béketanács határozatának értelmében jövő hó 8-án kezdődik országunkban az az aláírási mozgalom, mely a Békevilágtanács berlini határozatainak végrehajtását fogja követelni.

Ime itt van az alkalom, hogy a Magyar Dolgozók Pártja kongresszusi határozatainak értelmében járjunk el, melyek szerint: »fokozni kell a békéért folytatott harcot, a békemozgalmat általános népmozgalommá kell fejleszteni, amelyben résztvesz hazánk minden becsületes polgára«. E határozat egy másik mondata egyértelműen mutatja a követendő utat: »A béke védelme elválaszthatatlan a termelőmunkában való helytállástól«.

Ez szabja meg a tennivalókat: mindannyiunknak helyt kell állnunk azon a helyen, ahova népünk állított. Arra kell törekednünk, hogy mind kutató, mind oktató munkánkban a legmesszebbmenően megfeleljünk azoknak a követelményeknek, amelyeknek teljesítését dolgozó népünk várja tőlünk.

A Magyar Tudományos Akadémia, mint tudományos életünk legfőbb irányítója, eddig is kivette részét a kultúrforradalom, a békeharc ráeső munkájából. Eredményeit tovább kell fejlesztenie, hiszen a reakció hatalma a korlátozottságban és szellemi elmaradottságban gyökeredzik.

Feladatainkat világosan látjuk, megoldásukra minden erőnket koncentrálnunk kell. Hassák át a békeharcot *Rákosi Mátyás* szavai: »Lankadatlanul, híven, erőnket nem kímélve küzdünk tovább a béke frontján, s mindenütt ott leszünk, ahol a béke nagy ügyéért küzdeni és áldozni kell«.

A következő hozzászóló Lukács György akadémikus, a Békevilág-tanács tagja volt:

Amikor mi most a Békevilág-tanács berlini ülészakának határozata alapján újabb aláírási mozgalmat indítunk, senkinek sincs kétsége afelől, hogy hazánk minden becsületes polgára alá fogja írni ezt a nyilatkozatot. A békemozgalom továbbfejlesztése szempontjából azonban ez az eredmény nem lenne elegendő. Nekünk az a feladatunk, hogy azokat, akik csupán aláírták, és aláírnák most is a békeívet, tudatos, aktív békeharcosokká fejlesszük. Nevelnünk kell ezeket az embereket, hogy így is emeljük az aláírások minőségének színvonalát. Ez a munka nem kizárólagosan izolált propagandisztikus munka, nem egy kampánynak a kérdése, hanem mélyen összefonódik a magyar tudósok egész munkájával a békeharc területén, amelyet a békétől elválaszt-hatatlan ötéves tervünk megvalósítása érdekében fejtenek ki.

Ennek az egész kérdésnek most csupán egy részéért kívánok foglalkozni: a kultúrforradalomban való részvétel kérdésével. Ezt a kérdést sem lehet a maga egészében kiragadni, így tehát ennek is csak egy részletére kívánok rámutatni, arra a részletére, amely a magyar tudósok problémáival a legszorosabb összefüggésben áll: a tudományos világnézet kérdésére.

Ha ma végigtekintünk a világon, akkor, amint azt egy előbbi felszólaló már mondotta, polarizált világot látunk. Az egyik oldalon áll a Szovjetunió, ahol a tudományok olyan fejlődésen, olyan ugrásszerű felemelkedésen mentek keresztül, amelyre nincsen példa a világtörténelemben. Az élenjáró szovjet tudomány megoldotta, vagy a megoldás küszöbére hozta az emberi tudomány eddig megoldhatatlannak látszó kérdéseit. Nem véletlen, hogy ez a hatalmas fejlődés éppen a Szovjetunióban következett be. Most csak azokról az ideológiai okokról óhajtok beszélni, amelyek miatt ez a páratlan fellendülés nem tekinthető véletlennek. Az élenjáró szovjet tudomány munkájából kivesszi a részét valamennyi szovjet tudós. A szovjet tudósokat, bármely területen működjenek, az emberiség történelmének leghaladottabb világnézete vezeti és kapcsolja be a közösség, a dolgozó nép életébe. Ezzel szemben ha az imperialista országokra tekintünk, akkor az a szegényteljes kép tárul elénk, hogy amellet, amiről itt már többen beszéltek, hogy az emberiség pusztítására, kiirtására használják fel a tudomány legmagasabbrendű eredményeit, ezeket az eredményeket ma a reakciós világnézet és propaganda a tömegek elbutításának, a rabszolgatudat kinevelésének szolgálatába állítják. Ez az ellentét nemcsak a szocialista és a polgári világnézet ellentéte.

Volt egy idő a reneszánsztól a XIX. századig, amikor világnézet és tudomány együttműködtek, amikor *Galileitől Newtonig* a haladó tudomány és világnézet kart karbaöltve haladt. Voltak idők, amikor a tudomány eredményei még nem voltak képesek eléggé alátámasztani a haladó világnézetet, és mégis akadtak gondolkodók akik előrevetették tekintetüket még ki nem

fejtett tudományos eredményekre. Erről a magaslatról hanyatlott le a filozófia dekadens világnézeté. Ettől az időtől vált a polgári ideológia az imperialisták érdekeinek kiszolgálójává, a tömegek öntudatának megmérgezőjévé. Ha mi ezekre a haladó hagyományokra támaszkodunk, ha *Galilei* és *Newton* méltó utódainak akarunk bizonyulni, ez nem jelenti azt, hogy nem látjuk ezek nézeteinek tökéletlenségét. Ellenkezőleg, látnunk kell, hogy a marxizmus-leninizmusban az emberiség megtalálta a legmagasabbrendű világnézetet, amelynek segítségével az anyag legprimitívebb mozgásától az ember létrejöttéig, s attól egészen a szocializmus és kommunizmus szükségszerűségéig egységes dialektikus fejlődést ismertünk fel. Ez a világnézet mutatja az emberiségnek az utat, és világos, mit jelent ennek az útnak az ismerése. Jelenti azt, hogy mindenki a saját munkaterületén, nem egy egyén, hanem valamennyiünk termékeny ötleteit valósítja meg. Munkája része egy útnak, egy hatalmas fejlődésnek, amely az emberiséget oda vezette, ahol ma van, — oda vezet ahová fejlődni fog: minden ember boldog és tudatos életéhez. Ezt szolgálja a kultúrforradalom, és ebbe a munkába kell minden törekvésünket beállítani. Ez kell, hogy áthassa egész tudományos munkánkat a technikai tudományoktól a társadalmi-, szellemi tudományokig.

Meg kell azonban állapítani, hogy itt nem csak tudományos munkáról van szó. Mi meg akarjuk javítani az aláírások eszmei tartalmát, ez pedig nem csak gyűléseken, cikkeken, könyveken keresztül történik, hanem legelsősorban embernek emberhez való fordulása által. Nevelje a béke ügyében való helytállásra tudós a tudós társát, egyetemi tanár a tanítványait, egyetemi hallgató a hallgatótársát, mert világos, hogy a munkatársak így tudnak legkönnyebben beszélni a problémákról, azokról a kérdésekről, amelyek az illető egyént bekapcsolják a mindennapi életbe, s ezen keresztül a világbékemozgalomba. Erre az utóbbi dologra szeretném mindannyi résztvevő figyelmét felhívni. Mi valamennyien tudományos intézetekben dolgozunk, főiskolákon, egyetemeken tanítunk, ezer és ezer módunk van arra, hogy ezt a nagy feladatot, a békemozgalom ideológiai megerősítését, a tisztességes emberek tömegeinek aktív békeharcosokká való nevelését végrehajtsuk. S ha ezt tesszük, egyúttal saját tudományos munkánk minőségét is javítjuk, s mint aktív harcok veszünk részt a békeküzdelemben, kultúrforradalmunk diadalra juttatásában, ötéves tervünk teljesítésében.

A békenagygyűlés ezután egyhangú lelkesedéssel elfogadta a következő határozati javaslatot, melyet E r d e y - G r ú z T i b o r főtitkár terjesztett a gyűlés elé:

Határozati javaslat

A Magyar Tudományos Akadémia, tagjai, valamint az összes magyar tudós nevében elhatározza, hogy minden erejével hozzájárul a béke megvédésének, az imperialisták háborús tervei megghiúsításának ügyéhez.

Tudatában vagyunk annak, hogy a háborút csak az amerikai és angol monopolkapitalisták szűk csoportja és azoknak engedelmes kiszolgálói, az olyan elvetemült gyilkosok mint a határunkon acsarkodó Tito-banditák óhajtják. A Békevilágtanács berlini határozatai alapján meginduló világméretű megmozdulás, amelynek célkitűzése az öthatalmi békeegyezmény megkötésének kivívása, le fogja leplezni a háborús gyujtogatókat, és meg fogja sokszorozni a békét követelő hatalmas tábor erejét.

Különösen nagy felelősséget ró ránk, a tudomány dolgozóira az, hogy egyes tudósok elárulták népeiket és a tudományt, és elszegődtek a háborút

előkészítő örültek szolgálatába. Ők, akik baktériumháborúkkal, rádioaktív és atomfegyverekkel fenyegetőznek, akik tudásukkal elősegítik az amerikai banditák mérgezgázzal folytatott agresszióját, nem méltók a tudós nevére. Feladatunk, hogy az élenjáró, békeszerető szovjet tudósok példáját követve, mi is bebizonyítsuk, hogy az igazi tudomány nem a gyilkosság, hanem az élet tudománya, az alkotás, az építés, a béke tudománya.

Tudatában vagyunk annak, hogy a háború elkerülhető. A háborús gyújtogatókkal szemben ma már olyan erők állnak a béke oldalán, amelyekhez hasonlót a történelem eddig még nem ismert. De egy újabb borzalmas pusztító háborútól csak az menthet meg bennünket, ha — amint erre *Sztálin* nyilatkozata rámutatott — »a népek kezükbe veszik a béke megőrzésének ügyét és végig kitartanak mellette«. A mi hazánkban, úgy mint a többi népi demokráciában, a felszabadító Szovjetunió győzelmeinek eredményeképpen a nép kezébe vehette a hatalmat, és hazánkat a mi szeretett *Rákosi* elvtársunk vezetésével a nemzetközi békefront erős bástyájává teszi. A mi erőnket az sokszorozza meg és fokozza legyőzhetetlen hatalommá, hogy szilárd szövetségben állunk a világ legerősebb békeszerető hatalmával, a Szovjetunióval, melynek lángeszű vezetője kijelentette, hogy az »továbbra is tántoríthatatlanul folytatja a háború elhárítására és a béke megőrzésére irányuló politikáját«. A barátság, az egyenlőjogú szövetségesek elszakíthatatlan köteleke fűzi össze a népi hatalom országainak immár 800 milliós családját, és a béke szilárd támaszai a gyarmatokon és a tőkés országokban szabadságukért és a békéért harcoló dolgozók százmilliói is. A mi feladatunk tehát minden erőnkkel, tehetségünkkel és tudásunkkal erősíteni békeszerető népköztársaságunkat és szövetségünket felszabadítókkal, segítőnkkal és oltalmazókkal a nagy Szovjetunióval és a népi hatalom országaival, elmélyíteni barátságunkat a békeszerető emberek hatalmas, legyőzhetetlen táborával.

A Magyar Tudományos Akadémia tehát felhívja tagjait és minden magyar tudóst :

1. Írják alá a Békevilágtanács berlini határozatai alapján álló követelést : »Követeljük, hogy az öt nagyhatalom kössön békeegyezményt« ;

2. Kapcsolódjanak be a békemozgalom döntő jelentőségű felvilágosító munkájába ;

3. Fokozzák még tovább tudományos kutatómunkájukat, sajátítsák el még alaposabban az élenjáró szovjet tudomány tapasztalatait és eredményeit, erősítsék a gyakorlati étellel, a dolgozó néppel való kapcsolataikat, mert ezzel jelentősen hozzájárulnak a békefront megerősítéséhez.

Mi magyar tudósok mindent megteszünk, hogy mielőbb diadalra segítsük a bölcs *Sztálin* vezette legyőzhetetlen világbéketábor, hogy békés munkánkkal nagy tanítónk, *Rákosi Máttyás* útmutatásait követve erősítsük szabad, független, békeszerető hazánkat.

A MAGYAR-SZOVJET BARÁTSÁG HÓNAPJA

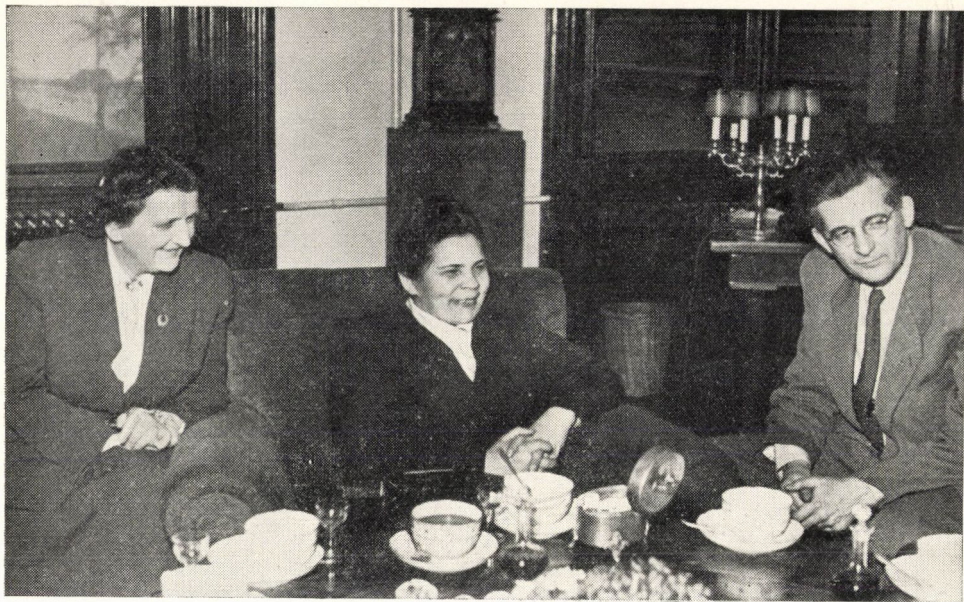
Az elnökség fogadása

Akadémiánk életének kiemelkedő eseménye volt a Magyar-Szovjet Barátság Hónapja, melynek során újból ellátogattak hozzánk a Szovjetunió élenjáró tudományának, szocialista termelésének és művészetének kiváló képviselői, hogy átadják gazdag tapasztalataikat, és ezzel hathatós segítséget nyújtsanak hazánk szocialista építéséhez.

A Magyar-Szovjet Barátság Hónapja alkalmából Magyarországra érkezett szovjet küldöttség március 7-én résztvett a Magyar Tudományos Akadémia fogadásán. Megjelent V. P. Nyikityin akadémikus a küldöttség vezetője, P. Baranov a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja, A. Balasova a tudományok kandidátusa, V. Amosov sztahanovista acélöntő és M. Tank Sztálin-díjas bjelorussz költő. Az Akadémia részéről jelen volt: Rusznyák István elnök, Erdey-Grúz Tibor főtitkár és az Elnökség több tagja. A fogadáson résztvett Bernáth György a Magyar-Szovjet Társaság országos titkára is.

Az Elnökség fogadása. Balról jobbra: V. P. Nyikityin akadémikus, Molnár Erik, Hevesi Gyula és Erdey-Grúz Tibor akadémikusokkal.

Az Elnökség fogadása. Balról jobbra : Andics Erzsébet akadémikus, A. Balasova és Straub F. Brunó akadémikus.

A Magyar Tudományos Akadémia ajándékainak átadása. Balról jobbra : Hevesi Gyula, Rusznyák István, Mihailich Győző és V. P. Nyikityin akadémikusok.

A csaknem két órás baráti beszélgetés után R u s z n y á k I s t v á n elnök könyvajándékot nyújtott át a szovjet vendégeknek. A szovjet küldöttség nevében N y i k i t y i n akadémikus köszönte meg az ajándékot:

»Engedjék meg — mondotta — hogy átadjam Önöknek a szovjet tudósok baráti üdvözlését. Nagy érdeklődéssel és figyelemmel nézzük a magyar tudósok munkáját, és különös örömünkre szolgál, hogy a Magyar Tudományos Akadémia a tudományt a szocializmus építésének szolgálatába állította, a néppel egybeforrva dolgozik a szocialista Magyarország építéséért.«

Válaszában R u s z n y á k I s t v á n elnök kijelentette, hogy: »Mielőttünk magyar tudósok előtt példaként áll az élenjáró szovjet tudomány, és mindent megteszünk, hogy méltónak bizonyuljunk a szovjet tudósok segítségére és támogatására.«

A MAGYAR-SZOVJET BARÁTSÁG HÓNAPJA

V. P. Nyikityin akadémikus előadása

1951. március 14-én d. u. 6 órakor az Akadémia dísztermében a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar-Szovjet Társaság Ünnepi Ülést rendezett, amelyen *Vaszilij Petrovics Nyikityin* akadémikus, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnökségének tagja, a Barátsági Hónap során Magyarországra érkezett szovjet delegáció vezetője tartott előadást. Az Ünnepi Ülésen megjelentek *Szabó Piroška* a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára, *Harustyák József* a Szakszervezetek Országos Tanácsának elnöke, *Janza Károly* vezérőrnagy, a honvédelmi miniszter helyettese, *Kakuk Józsefné* a Magyar-Szovjet Társaság országos titkára, a Magyar Tudományos Akadémia tagjai, tudományos és közéletünk kiváló személyiségei. Ott volt továbbá *M. J. Hosev* a Szovjet Nagykövetség kulturális attaséja, és a többi baráti ország külképviseleteinek számos képviselője.

Az Ünnepi Ülést Rusznyák István elnök nyitotta meg:

A Magyar-Szovjet Barátság Hónapja immár a magyar nép évente ismétlődő örömnepévé vált. Ma már minden hazáját szerető becsületos magyar ember tudja, hogy a nagy Szovjetunió olyan barát, mint amilyen barátja országunknak a történelem folyamán még nem volt, olyan barátja, amely állandó segítségével adja tanuságát annak, hogy a kis népek felvirágzásának és önállóságának ügyét saját ügyének tekinti.

A Magyar-Szovjet Barátság Hónapja azért különös örömnepé népünknek, mert ekkor még nagyobb számban jönnek hozzánk a Szovjetunió élenjáró tudományának, kiváló művészetének és szocialista termelésének képviselői, akiktől oly sokat tanultunk és tanulhatunk. A múltévi Magyar-Szovjet Barátsági Hónap során hazánkba látogatott szovjet küldöttség tanácsai, útmutatásai, segítsége nyomán rendkívül gyors fejlődésnek indult kulturális és gazdasági életünk mindazon területe, amelyet tapasztalataikkal gazdagítottak.

Nagy örömet okoz nekünk e barátsági hónap azért is, mert alkalmat ad arra, hogy ezúttal újból megköszönjük a szovjet delegáció tagjain keresztül az egész szovjet népnek szabadságunkat, új életünket, mindazt, amit a Szovjetunió hős fiai hoztak nekünk, amit a nagy Szovjetunió, és a magyar nép nagy barátja, a zseniális tudós és bölcs vezér, *Sztálin* elvtárs segítségével értünk el.

Természetesen a magyar-szovjet barátság és a Szovjetunió iránt érzett hálánk a legkevésbé sem korlátozódik az év egy bizonyos hónapjára, hanem elválaszthatatlan, szerves alkotórésze a magyar nép egész új életének, amint erre *Farkas Mihály* a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusán tartott beszédében rámutatott: »Az újjászületett magyar hazafiság elidegeníthetetlen alkotóeleme a felszabadító Szovjetunió, a nagy *Sztálin* iránt érzett szeretet és hűség is. Magyar hazafiság a Szovjetunió szeretete nélkül nincs és nem is lehet!«

V. P. Nyikityin akadémikus előadása előtt. Balról jobbra : V. P. Nyikityin akadémikus, Szabó Piroska, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának titkára, Rusznyák István, Fogarasi Béla és Molnár Erik akadémikusok.

Az országaink közti barátság, de különösen e barátsági hónap éppen minékünk magyar tudósoknak rendkívül fontos. A magyar tudomány felszabadulásunk óta a romokból olyan magaslatra emelkedett, amelyet azelőtt egész történelme során nem ért el. E páratlan felemelkedés egyik elengedhetetlen feltétele volt, hogy fejlődésünkben az élenjáró szovjet tudományt, a népet szolgáló, a szocializmust építő leghaladóbb tudományt tekintettük példaképünknek, és hogy annak képviselői szüntelen és hathatós segítség-gel járultak hozzá, hogy példaképünket megközelíthessük.

Nagy örömmel tölt el bennünket, hogy a barátsági hónapra hazánkba érkezett delegáció vezetője éppen e tudomány oly kiváló képviselője, mint mai előadónk: *Vaszilij Petrovics Nyikityin*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája elnökségének tagja.

Nyikityin akadémikus 1893-ban született Leningrádban, s a főiskolát is az ottani Műszaki Egyetemen végezte 1914-ben, amikor elektromérnöki diplomát nyert. Eleinte a leningrádi Balti Hajómechanikai Gyárban dolgozott, mint elektromos géptervező. 1924—25-ben a leningrádi *Elektrik* gyárban dolgozott, mint a gyár műszaki igazgatója, és itteni munkája folyamán eredeti konstrukciójú hegesztőgéptranzformátorokat tervezett. A főiskolai oktatásban 1919-ben kapcsolódott be, és már 1925-ben az elektrotechnikai és elektromechanikai tanszék vezetője lett. Az utolsó 20 évben a moszkvai műszaki egyetem hasonló tanszékének vezetője.

Nyikityin akadémikus több mint 100 eredeti tudományos munkával járult hozzá a műszaki tudományok továbbfejlesztéséhez. Tudományos munkájának főbb irányai: az elektromos ív tulajdonságainak kutatása a hegesztés szempontjából és az elektromos meghajtás gyakorlati és elméleti kérdéseinek kutatása.

Munkája során megteremtette a hegesztőgépek elméletét és az általa kidolgozott elmélet alapján új konstrukciójú gépeket és tranzformátorokat készítettek. 1939-ben a Szovjetunió Tudományos Akadémiája rendes tagjává választotta, majd az Elnökség tagja lett.

Engedjék meg tisztelt hallgatóink, hogy felkérjem a magyar-szovjet barátság követét, a műszaki tudomány kiváló művelőjét, *Vaszilij Petrovics Nyikityin* akadémikust, tartsa meg előadását, melynek címe: A szovjet tudomány a nép szolgálatában.

A SZOVJET TUDOMÁNY A NÉP SZOLGÁLATÁBAN

A Szovjet tudomány a nép szolgálatában

V. P. NYIKITYIN akadémikus

Az emberiség legkiválóbb gondolkodói századokon át álmodoztak egy olyan korról, amikor majd a jármaiból felszabadított munka és a szabad tudomány egységbe forrva az ember akaratának veti alá a természetet. Csak a Nagy Szocialista Forradalom győzelme teremtette meg azokat a reális feltételeket, amelyek lehetővé tették, hogy ledöntsék a tudomány és a nép között a válaszfalat, és felszabadítsák a tudományt a pénzeszsákok szolgáló lealázó helyzetéből.

1918 januárjában a nagy *Lenin* ezt mondta: »Azelőtt az emberi agy, az emberi géniusz csak azért alkotott, hogy egyeseknek biztosítsa a technika és kultúra minden áldását, másokat pedig megfosszon a legszükségesebbtől, — a művelődéstől és a fejlődéstől. Most a technika minden csodája, a kultúra minden vívmánya az egész nép tulajdonába megy át.«

A Szovjetországban a tudomány, a tudás a legszélesebb dolgozó tömegeké. Az óriási méretű mindent átfogó kultúrforradalom eredményeképpen új értelmiség, a népből származó szovjet szocialista értelmiség nőtt fel és alakult ki.

A szovjet tudomány valóban népi tudomány. Ez a lényege, ez fölényének forrása a halódó kapitalista világ népellenes, néptől távolálló tudományával szemben.

A szovjet tudomány magasztos hivatása, hogy együtt haladjon a néppel, meggyőződéssel és igazsággal szolgálja a népet. A szovjet tudós társadalmi, állami tényező, tevékenyen és öntudatosan résztvesz azoknak a nagyszerű átalakító terveknek a megvalósításában, amelyeket *Lenin* és *Sztálin* lángelméje jelölt meg.

A tudomány új szerepe, új helye a társadalom életében a sztálini ötéves tervek idején mutatkozott meg különös erővel. A szovjet tudomány jelentős szerepet töltött be azoknak a hatalmas történelmi feladatoknak a megoldásában, amelyeknek célja az volt, hogy az országot iparosítsák, az ország évszázados gazdasági elmaradottságát, a földbirtokos kapitalista rendszer örökségét felszámolják, megteremtsék a szocialista mezőgazdaság új technikai és agrobiológiai alapját és hazánkat aktív védelemre készítsék elő.

A Nagy Honvédő Háború kemény megpróbáltatásai során a szovjet tudósok becsülettel teljesítették kötelességüket a haza és a nép iránt. »A szovjet értelmiség alkotó munkájával felbecsülhetetlen szolgálatot tett az ellenség megsemmisítésének ügyében.« E felejthetetlen sztálini szavak a legmagasabb kitüntetést jelentették a szovjet tudósok számára.

A Szovjetország békés fejlődésének időszakában a szovjet tudósok az egész néppel együtt láttak hozzá a háborúutáni nagyszabású sztálini ötéves terv végrehajtásához.

A súlyos háború pusztításai után a Párt, a Szovjetállam és *Sztálin* elvtárs gondoskodása rendkívül kedvező feltételeket teremtett a tudomány és a technika gyorsütemű fejlődése számára. A szovjet tudósok tettekkel igyekeztek bizonyítani, hogy méltók a nép gondoskodására és bizalmára; arra törekedtek, hogy becsülettel teljesítsék azt a feladatot, amelyet a nagy *Sztálin* tűzött eléjük: a közeljövőben nemcsak utolérni, hanem túl is szárnyalni a külföld tudományos eredményeit. Tudományunknak e történelmi feladat megoldásában elért sikereit szemléltetően bizonyítja, hogy a szovjet tudósok feltárták az atomenergia és az atomfegyverek gyártásának titkait. Ez nagy történelmi jelentőségű tény a népek élete, és a civilizáció további sorsa szempontjából. Az atomenergia, amelynek felhasználását az imperializmus gengszterei monopolizálni akarták, most már a béke, a haladás, a szocializmus fegyvere. A Szovjet Kormány minden évben összegezi a szovjet tudósok eredményeit, és a legérdemesebbeket magas kitüntetéssel — *Sztálin*-díjjal jutalmazza. 1941-től 1949-ig több ezer kiváló tudós kapta meg ezt a kitüntetést. Ezek a tudósok munkájukkal új utat teremtettek a tudományban és a technikában.

Nézzük csak meg az 1949-es év néhány tudományos eredményét. *Ambarcumjan* és *Markarjan* például az asztrofizika területén újabttípusú csillagcsoportot fedeztek fel, és ennek segítségével olyan messzemenő kozmogóniai következtetésekre jutottak, amelyek megdöntik a burzsoá, idealista tudomány minden elképzelését. *Pavlovskij* akadémikus a parazitológia területén végzett alapvető munkát, amely óriási jelentőségű sok fertőző betegség megelőzésében. *Bogoraz* a plasztikai sebészet területén végzett merészen újító kutatómunkát. És ezen kívül még sok-sok nagynevű munkát sorolhatnánk fel. Különösen említésreméltó a tudós *Lepesinszkaja* asszony munkája,

amelyet 1949-ben a *Sztálin*-díj első fokozatával jutalmaztak. A munka címe : »A sejtek keletkezése az élő anyagból és az élő anyag szerepe a szervezetben.« *Lepesinszkaja* a dialektikus materializmus tanítását követte, és tudományos kollektívájának többéves kutatómunkája alapján teljes egészében megdöntötte *Virchow* tudományellenes dogmatikus sejtelméletét, amely a reakciós weissmannizmus egyik alapvető tétele. A szovjet tudósok valóban világra szóló felfedezéseket tettek : bebizonyították, hogy a szervezetben nemcsak a sejtek rendelkeznek az élet sajátosságaival, hanem a sejt nélküli anyag is »amely megfelelő körülmények között képes sejté fejlődni«. Ezzel újabb távlatok nyíltak meg számos rendkívül fontos biológiai kérdés eredményes feldolgozásában, valamint a fajképződés rendkívül finom szerkezetének megismerésében.

A szovjet tudósok munkájában ragyogóan megnyilvánul újító és forradalmi tudományunk megkülönböztető sajátossága, amelyről 1938. május 17-én a főiskolai dolgozók fogadásán tartott beszédében *Sztálin* elvtárs is megemlékezett. Az élenjáró szovjet tudomány — az a tudomány, »amelynek megvan a bátorsága, elszántsága arra, hogy a régi hagyományokat, normákat, szabályokat összetörje, ha elavulnak, ha a haladás fékezőivé válnak, s új hagyományokat, új normákat, új szabályokat tud teremteni«.

Nem véletlen, hogy a jelenkori tudomány és technika számos alapvető kérdésének kidolgozásában éppen azoké a szovjet tudósoké az elsőbbség és a vezetőszerep, akik továbbfejlesztik és gazdagítják az orosz tudomány legkiválóbb művelőinek örökségét. *Zsukovszkij*, *Csapligin* és tanítványaik vetették meg és fejlesztették tovább a repülőgép szerkesztés elméleti alapjait. *Ciolkovszkij* dolgozta ki először a rakétahajtású motorok elméletét. *Mandelstam* és *Papaleszki* akadémikusok vetették meg az új rádiólokációs technika alapjait. A szovjet fizikusok eredeti elméleti munkái és kiváló felfedezései lendítették előre az anyag felépítésről szóló tudományt, többek között az atomfizikát. A szovjet tudósok elsőbbsége vitathatatlan a biológia legfontosabb területein, amelyeket *Micsurin* és *Pavlov* lángelméje, tanítványaik és követőik munkája alapvetően új, magasabb színvonalra emelt.

A múltban csak egyesek magánügye volt a tudomány ismeretlen utainak merész és elszánt feltárása. Ma ez már tömegjelenség, a szovjet tudomány szabálya, olyan követelmény, amelyet a nép és az állam minden tudós iránt támaszt.

A szovjet tudomány újító jellegét a szocialista társadalom légköre, megállíthatatlan előrehaladása teremti meg. A szovjet tudósok bátor felfedezéseinek gránitalapja — a marxista-leninista elmélet.

A burzsoa tudományt, természeténél fogva, ösztönös empirikus kutatási mód, a tapogatózó kutatás, a véletlen felfedezések jellemzik. A szovjet tudomány élenjáró iskoláinak és irányzatainak — mint például a micsurini irányzatnak a biológiában, és a pavlovi iskolának a fiziológiában — a sikere a dialektikus materialista módszer tudatos alkalmazásából ered, amely lehetővé teszi, hogy behatoljunk a természeti jelenségek és folyamatok mélyébe, megismerjük belső törvényszerűségeiket, és ily módon irányítani tudjuk ezeket.

A szovjet tudósok számára a tudományhoz való alkotó viszony felülmúlhatatlan példaképe — *Sztálin* elvtársnak, korunk legnagyobb tudósának munkássága. A szovjet tudomány *Sztálin* bölcs atyai gondoskodásának, állandó figyelmének és irányításának köszönheti kiemelkedő sikereit. »A nagy *Sztálin* vezette *Micsurin* materialista biológiai tanítását a széles, alkotó, szocialista útra« — írja *Liszenko* akadémikus. *Sztálin* elvtárs kezdeményezésére rendeztek alkotó vitát *Pavlov* élettani tanításainak kérdéséről, a Szovjet-

unió Tudományos Akadémiájának és a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiájának tudományos ülészekén.

Sztálin zseniális munkái a nyelvtudomány kérdéseiről nagyszerű mérföldkövek a szovjet és a nemzetközi tudomány történetében. *Sztálin* elvtárs feltárta e tudomány pangásának okait, megsemmisítő bírálatban részesítette *Marr* vulgarizáló »tanát«, és klasszikus feleletet adott a materialista nyelvtudomány alapvető kérdéseire. Ez igazi fordulat volt a nyelvtudományban. Ámde ezzel még nem merül ki a sztálini munkák jelentősége: *Sztálin* elvtárs egészében is továbbfejlesztette a marxizmus-leninizmus tudományát, alkotó módon továbbfejlesztette és gazdagította a dialektikus és történelmi materializmus számos alapvető tételét.

A szovjet tudomány fő sajátossága, hogy elszakíthatatlan kapcsolatban van az étellel, a gyakorlattal. A Párt és a Szovjetállam azt a követelményt állítják a tudósok és a népgazdaság vezetői elé, hogy a termelésben a lehető leggyorsabban alkalmazzák tudományos munkájuk eredményeit, és ezzel hozzájáruljanak a munka megkönnyítéséhez, a termelékenység emeléséhez.

Az első öt éves tervek idején már nemcsak a dolgozószoba és a laboratórium volt a tudósok »műhelye«, hanem az építkezések, az üzemi műhelyek és a kolhozföldek is. Napjainkban a tudomány és a termelés embereinek alkotó együttműködése eddig ismeretlen méreteket öltött, és — ami különösen fontos — állandó, folyamatos és eredményes jellegűvé vált. Ennek eredményei máris megmutatkoznak. Csak néhány jellemző példát sorolunk fel. A moszkvai *Bauman* műszaki főiskola tudósai gáznyomásos hegesztőgépet szerkesztettek, amelynek gyakorlati alkalmazásával csak a vasútnál mintegy 1 millió rubelt takarítottak meg 1949-ben. A leningrádi vállalatok kohászati üzemeiben 1949 elején a fémnek mindössze 15—20%-át olvasztották gyorsolvasztási módszerrel, ma pedig a tudományos dolgozók, valamint a mérnökök és olvasztárok közös erőfeszítésével ez az arány 65—70%-ra nőtt.

Nagy eredményeket értünk el a munkaigényes folyamatok gépesítésében is. A bányát évszázadokon keresztül a munkások kényszer munkahelyének tekintették. A kapitalista országokban még ma is az. Vegyük például az angol szénipart, ahol a hirhedt labourista »államosítás« után éppen úgy mint régebben, továbbra is a kezdetleges kézi munka feltételei uralkodnak, amelyek megrövidítik a bányászok életét.

A szovjet bányáipar gépesítése már a háború előtt magas színvonalat ért el. Ma már csaknem eléri tetőfokát. Egyre szélesebb körben alkalmazzák a szovjet gépszerkesztők bányakombáinjait, amelyek a legjobbak a világon, s egyszerre végzik a szénfejtést, réselés és rakodás munkáját. Új nagytermelékenységű gépeket és gépezeteket szerkesztettek, amelyek az építésben, a rakodómunkáknál és az erdőkitermelésben egyaránt pótolják a kézi munkát. Nincs messze az idő, amikor a szakképzettséget nem kívánó fizikai munka csak a múlt emlékeként fog élni országunkban.

A tudomány és a termelés embereinek baráti együttműködése azonban nemcsak műszaki és gazdasági szempontból nagyjelentőségű. Szervesen összefügg a sztahanovista-mozgalommal is, és az egyik oldala annak a folyamatnak, amely a szellemi és fizikai munka közti ellentétek leküzdéséhez vezet.

»Az is előfordul — mondotta *Sztálin* elvtárs már 12 évvel ezelőtt — hogy a tudomány és a technika új útjait néha nem a tudomány terén közismert emberek egyengetik, hanem a tudományos világban teljesen ismeretlen emberek, egyszerű emberek, a gyakorlat emberei, a maguk szakmájának újtói«. Az élet számtalanszor bebizonyította e sztálini szavak igazságát. Évről-évre

nő azoknak a gyakorlati szakembereknek, sztahanovista munkásoknak és kolhozparasztoknak a száma, akiket találmányaikért és a termelési módszerek tökéletesítéséért *Sztálin*-díjjal tüntetnek ki. Ma már nem valami rendkívüli eset, hanem mindennapos jelenség, hogy a sztahanovisták és az élenjáró kolhozparasztok előadást tartanak a főiskolákon, a termelés újítói résztvesznek a tudományos intézetek és társaságok munkájában.

A sztahanovista-mozgalom ma már új, magasabb fokra emelkedett az iparban. Ez azt jelenti, hogy az egyéni és a csoportos sztahanovista munkáról rátérnek a sztahanovista műhelyek és üzemek munkájára. Falun egyes kolhozparasztok és brigádok termelési csúcseredményeit mind nagyobb tömegek érik el. Éppen ezért a mai körülmények között különösen fontos, hogy kiszélesítsük a tudomány és a termelés együttműködését, és a tudósok tevékenyen résztvegyenek olyan fontos államügyekben, mint az élenjárók tapasztalatainak közkinccsé tétele és terjesztése, a munkások és kolhozparasztok tömegeinek felfegyverzése tudományos, műszaki és politikai ismeretekkel. Tudjuk, hogy ennek a munkának nemcsak a munka termelékenységének hatalmas emelkedése lesz az eredménye, hanem az is, hogy emelkedik a munkások és kolhozparasztok tömegeinek műszaki-kulturális színvonala, és így közelebb jutnak a kommunizmushoz.

A szovjet tudománynak, mint népi tudománynak sajátosságai lehetővé tették a tudományos munka új módszerének és szervezési formáinak, az új erkölcsi arculatú tudósnak a kialakulását. A burzsoa társadalom tudósaira olyannyira jellemző hajlamokkal és szokásokkal határozottan leszámoltunk. A szovjet tudomány fejlődésének alapja a szocialista terv. A terv a népgazdaság és a kultúra döntő szakaszaira, központi problémáira összpontosítja a tudósok erejét, fényes távlatokat nyit előttük, kiszélesíti a láthatárt, arra oktatja őket, hogy széles látókörűek legyenek és az állam érdekeit szem előtt tartva gondolkozzanak; szorosan összekapcsolja a tudományt a gyakorlattal, a tudomány embereit a munka embereivel.

Az egyes tudósok egyéni, szétforgácsolt erőfeszítéseinek helyét a tudományos kollektívák egymással összefüggő, célirányos tevékenysége vette át. Amikor csak a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának a rendszerében több, mint 200 kutatóintézet, laboratórium és kutatóállomás működik, több tízezer tudományos munkatárssal, nehezen lehetne elképzelni más munkamódszert, más munkafeltételeket a tudósok számára. Ez adja meg a szovjet tudomány új, valóban szocialista jellegét.

A mi országunk a tudományos haladás zászlóvivője. Ne elégedjünk meg az elért eredményekkel, ne legyünk önelégültek, merészen, félelmet nem ismerve ostorozzuk a hibákat és fogyatékoságokat, fejlesszük a kritikát és önkritikát: ez a szovjet tudomány törvénye. »Jól ismert dolog, hogy egyetlen tudomány sem fejlődhet, nem érhet el sikereket a vélemények harca, a kritika szabadsága nélkül.« (*Sztálin*) A kritika legéleterősebb formája, amelyre a Párt és *Sztálin* elvtárs is rámutatott, a szabad alkotó vita. Csakis így lehet feltárni teljesen az ellentmondásokat, csakis így összpontosíthatjuk a tudomány embereinek erejét a pangás, megcsontosodás leküzdésére, az új, az élenjáró győzelme érdekében a régi, a hamis, haladást gátló jelenségek felett a tudományban. A tudományos fronton vívott ideológiai harc megszilárdítja a szovjet tudományt, segíti végleg leküzdni a kapitalista Nyugat rothadt kultúrája előtt való szegyénteljes hajbókolás maradványait, amely megfertőzte értelmiségünk egyes csoportjait; növeli a szovjet tudomány — a világ demokratikus tudósai élcsapatának harcokésztségét, harcoss pártosságát.

A szovjet tudósok az egész néppel együtt bátran tekintenek előre a jövőbe. *Sztálin* elvtárs 1946 február 9-i történelmi jelentőségű beszédében vázolta a népgazdaság újabb, hallatlan arányú fellendülésének nagyszabású tervét, amely országunkban a kommunizmus anyagi alapjainak megteremtését irányozza elő. A szovjet tudomány szerepe mérhetetlenül megnőtt, és a továbbiak során még jobban fog növekedni. A kommunizmus ugyanis megköveteli a technikai fejlődés legmagasabb színvonalát és a termelési folyamatok legteljesebb és legalaposabb gépésítését és automatizálását, újabb hatalmas energiaforrások felhasználását, beleértve az atomenergiát is. »A kommunizmus — anyagi és szellemi bőséget jelent a néptömegek számára. A kommunizmus — olyan társadalom, amelyben *Marx* zseniális előrelátásának megfelelően — az általános munka tudományos jellegűvé válik, az ember tevékenységévé változik, aki irányítja a természet erőit.«

És ez már nem csak a jövő zenéje. A jelenkorban már világosan kirajzolódik a kommunizmus körvonalai. A szovjet kormány nemrégén határozatot fogadott el hatalmas villanyerőművek építéséről a Volgán és a Dnyeperen, a Turkmén főcsatorna, a délukrajnai és északkrimi csatorna építéséről. A nép ezeket az építkezéseket a kommunizmus építkezéseinek nevezte el. Erről nem lehet közönyösen beszélni. Hiszen arról van szó, hogy megszüntetjük az aszályt, 25 millió hektárnál nagyobb területet fogunk öntözni és vízzel elárasztani, ami két világrész : Európa és Ázsia földrajzi körülményeinek megváltozását idézi elő. Arról van szó, hogy mérhetetlenül megnöveljük villanyenergia forrásainkat, és ezzel lehetővé válik, hogy az elektromosságot nemcsak az iparban, hanem a mezőgazdasági termelésben is a legszélesebb területen alkalmazzuk.

A szovjet tudósok előtt érdekfeszítő, lenyűgöző alkotó munka beláthatatlan távlatai nyílnak meg. Óriási elméleti és gyakorlati jelentőségű problémák merülnek fel, amelyeknek nagyarányú kidolgozásához már számos tudományos kutatóintézetünk és főiskolánk hozzáfogott, élükön a Szovjetunió Tudományos Akadémiájával.

A szovjet tudományos élet minden munkáját a béke és az alkotás szelleme hatja át. A béke — a legnagyobb érték, a civilizáció további haladásának feltétele, az emberi gondolat újabb diadalainak záloga. És most ez ellen a szent fogalom ellen törnek a leggonoszabb ellenségek, akiket a tudomány valaha is számontartott, többévszázados története során. A középkorban a katolikus inkvizíció elvetemült fanatikuskai megkínózták és máglyán égették el a haladás bajnokait, a nagy gondolkodókat és tudósokat. Most az amerikai imperializmus kapzsi ragadozói fenyegetik pusztulással az egész haladó emberiséget. Készek városokat, egész országokat, földrészeket rombadönteni csak azért, hogy a földkerekséget alárendeljék a dollár hatalmának.

Ezek a farkasok nemrégén még báránybőrbe igyekeztek bújni, agresszív terveiket pedig a »szabadságról« és »demokráciáról« tartott képmutató szónoklatok mögé próbálták rejteni. Ma már mindenki, hacsak nem vak, láthatja az amerikai-angol »civilizáció« valódi arcát: a lebombázott kórházakat, iskolákat és lakóházakat Koreában, ezer és ezer megkínzott, legyilkolt embert, akik kínzásukat, halálukat *Truman* katonáinak, az Egyesült Államok csatlósai zsoldos csapatainak köszönhetik. A szovjet tudósok a világ minden becsületes emberével együtt mondják : »Átok az amerikai hőhérokra! Takarodjanak ki Koreából!«

Philip Morrison az ismert fizikus találó kifejezése szerint az amerikai imperialisták a tudományt egy újabb, még szörnyűbb háború fegyverkovácsává akarják tenni. Az Egyesült Államok titkos laboratóriumaiban olyan emberek,

akiket még tudósnek nevezni is szégyen, a tömeges emberirtás borzalmas eszközeit készítik. *Truman* és a többi háborús gyujtogató »atomzsarolás« segítségével próbálják térdrekényszeríteni a békeszerető népeket.

De az idők megváltoztak. A népeket nehezen lehet megfélemlíteni és még nehezebb félrevezetni. Az egyszerű embereknek az egész világon van szilárd támaszuk : a nagy Szovjetunió. A szocializmus és demokrácia tábora megnövekedett, és hatalmas erővé fejlődött. Az imperialista agresszorok útjában ott áll a béke híveinek világmozgalma, amelynek soraiban örömmel látjuk a haladó külföldi tudomány képviselőit is, élükön *Frederic Joliot-Curie*vel.

A szovjet tudósok tettekkel harcolnak a békéért. Valamennyien aláírták a történelmi jelentőségű stockholmi békefelhívást. Valamennyi szovjet tudós egy emberként támogatja a második szovjet békekonferencia határozatait, A szovjet tudósok azzal, hogy fáradhatatlanul dolgoznak szeretett népükért, s minden erejüket a szocialista haza ereje és dicsősége növelésének szentelik, híven teljesítik kötelességüket a békéért, a szabadságért és a szocializmusért harcoló egész dolgozó emberiség iránt.

A nagy tapssal fogadott előadást R u s z n y á k I s t v á n elnök zárószavai követték.

A MAGYAR-SZOVJET BARÁTSÁG HÓNAPJA

A SZOVJET BIOLÓGIA TALÁLKOZÁSA A MORGANISTA BIOLÓGIÁVAL*

P. A. BARANOV

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája lev. tagja

Mai előadásomban szeretném megismertetni a magyar kutatókkal a micsurini biológia, a szovjet biológia találkozását a morganista biológiával a stockholmi nemzetközi botanikus kongresszuson. Talán furcsának tűnik az, hogy egy szovjet botanikus, aki Magyarországra jött, egy ilyen nem idetartozó témáról, a Svédországban lezajlott nemzetközi botanikus kongresszusról akar beszélni. Én azonban azt hiszem, hogy témaválasztásom helyes volt. Szeretném bemutatni, hogy a micsurini biológia milyen hatással volt a burzsoa tudósok felszólalásaira és álláspontjára.

A nemzetközi botanikai életben a nemzetközi kongresszusok igen fontos mérföldkövek. A botanikai kongresszusok azok közé a kevés kongresszusok közé tartoznak, amelyek a különböző irányú szaktudományok művelőit hozzák össze. Más kongresszusokon az élettani, a zoológiai kongresszusokon a szűkebb tudományágak képviselői ülnek össze, viszont a botanikai kongresszusokon a növényvédelemmel, a növényélettannal, a növényfejlődéssel és az erdőszettel foglalkozó szaktudósok találkoznak.

Az utolsó nemzetközi kongresszus 1935-ben Amsterdamban ülésezett. Normális körülmények között a következő, hetedik nemzetközi kongresszusnak Stockholmban 1940-ben kellett volna üléseznie. A háború, valamint a háborút követő események szükségessé tették a kongresszus elhalasztását először 1945-re, majd 1950-re, tehát 15 évvel a hatodik kongresszus után ülésezett a hetedik. Ezzel magyarázható az az óriási érdeklődés, amely a kongresszust megelőzte, és a résztvevőknek nagy száma.

1500 tudós vett részt a kongresszuson, és több, mint 600 előadás hangzott el. A kongresszus együttes ülésein kívül osztályülések is voltak. 15 osztály ülésezett. Az 1500 résztvevő között 7 szovjet tudós is szerepelt.

A szovjet delegátusok megjelenése igen élénk reflexiókat váltott ki. A Szovjetunió iránt rosszindulatú beállítottságú rendezőség mindig azt hangoztatta, hogy a szovjet kormányzat nem engedi meg a szovjet botanikusok részvételét. Ez a szovjetellenes propaganda azonban éppen rosszul sült el. A szovjet delegáció megérkezése előtt két órával az amerikai barát *Scottsfield*, a kongresszus elnöke bejelentette, hogy a szovjet delegáció nyilvánvalóan nem fog megérkezni, mivel a szovjet kormány nem engedte meg a kiutazást. Amikor azonban elterjedt a híre, hogy a szovjet delegátusokat hozó repülőgép Helsinkiből elindult, a svéd sajtó képviselői már a repülőtéren várták, és leszállás után valósággal pergőtűz alá vették a szovjet delegáció tagjait. A lapoknak már az esti kiadásaiban, de a következő napi kiadásokban is az összes szovjet tudósok arcképe megjelent, és a svéd közvélemény éppen a szov-

* Az Agrártudományi Egyetemen 1951. március 14-én tartott előadás.

jet delegátusoknak köszönhette, hogy megtudta, hogy Stockholmban nemzetközi botanikus kongresszus ülésezik.

A szovjet delegáció iránt óriási érdeklődés mutatkozott mind az ülések, mind az üléseket követő látogatások alatt. Igen sok sajtófogadást rendeztek, és ezek a sajtófogadások, az a nagy érdeklődés, amely a szovjet delegáció svédországi tartózkodását kísérte, bizonyítékai annak, hogy a svéd nép meg akarja ismerni a szovjet nép életét, mert éppen a nép kívánságára, a Svéd-Szovjet Barátsági Társaság kezdeményezésére történtek ezek a sajtófogadások.

A közvélemény hatása alatt a kongresszus elnöke, megnyitó szavaiban kénytelen volt elismerni, hogy a szovjet tudósok — akiket ő orosz tudósoknak nevezett — részvétele nélkül — akik a botanikának igen neves képviselői — a kongresszus munkája nem lett volna teljes értékű.

A többi nemzetek delegátusai is igen nagy érdeklődéssel és figyelemmel kísérték a szovjet tudósok beszámolóit munkájukról. Igen sok megbeszélésen vettek részt a szovjet tudósokkal, kivéve az amerikai delegáció tagjait, akik szemmel láthatóan elhatárolták magukat a szovjet delegátusoktól, mi azonban mindezek alapján nem hiányoltuk az ő közeledésüket.

Igen meleg szeretettel fogadták a szovjet delegátusokat Olaszország, Franciaország, Egyiptom és még sok más ország delegátusai, akik azon voltak, hogy lehetőleg minél melegebb baráti kapcsolatokat építsenek ki maguk és a szovjet tudósok között.

Az amerikai barát rendezőség mesterkedései ellenére a szovjet delegációt igen szívélyes légkör és nagy érdeklődés vette körül. Ez a rokonszenv különböző megnyilvánulásokban és felszólalásokban talált kifejezésre. Engedjék meg, hogy néhányról említést tegyek. Tisztában voltunk azzal, hogy minket kivétel nélkül a tudománynak az átörökléssel kapcsolatos feladatáról vallott nézeteket illetően más elvi alapokon álló tudósok vesznek körül. Tisztában voltunk azzal, hogy olyan tudósok vesznek körül minket, akik a tudomány szerepét másként fogják fel, akik a *l'art pour l'art* tudományt hirdetik. Négy előadás hangzott el a szovjet tudósok részéről a teljes ülésen és három a különböző bizottsági üléseken. A rendezőség jól számított, amikor a szovjet delegáció tagjainak előadásai számára a legnagyobb termet jelölte ki. Amikor a szovjet biológusok a micsurini problémákról tartottak előadásokat, akkor a többi szekciókban be kellett szüntetni az előadásokat, mert az összes delegátusok kíváncsiak voltak a szovjet tudósok előadásaira. Az újságok kivétel nélkül arról adtak hírt, hogy tudományos előadásokat még nem kísérték olyan figyelemmel, nem előzte meg őket olyan érdeklődés, mint a szovjet tudósok előadásait.

A micsurini problémákat taglaló tárgykörben a szovjet tudósok a következő előadásokat tartották: A jólismert *Gluscsenko* professzor a vegetatív hibridizáció és a hibridizációnak az átörökléssel kapcsolatos jelentőségéről tartott előadást. *Sztoľetov* professzor, a jelenlegi felsőoktatási miniszter, a generatív hibridizáció micsurini felfogásáról tartott előadást. *Turbin* professzor a megtermékenyítési folyamat új problémáiról, *Szuhov* professzor pedig a vírusok irányított változásairól beszélt.

Az előadásokat igen nagy figyelemmel és érdeklődéssel hallgatták. A nagyközönség számára nem is jutott elegendő ülőhely, sokan álltak az ajtók mellett, a folyosón. Amikor a micsurini biológia egy-egy tételéről hallottak, nagy tapssal fogadták. Hangsúlyozni akarom, hogy a hallgatók a mi elvi ellenségeink voltak. Bebizonyosodott tehát, hogy az igazság, főleg a tudományos igazság ereje nagy. Sok tudós kénytelen volt tapsolni azoknak a meg-

állapításoknak, amelyek elveivel nem egyeztek. Ezzel szemben a morganista alapon álló biológia vezető egyéniségeinek kijelentéseit — így *Darlington*, *Quantiglia*, a dán *Winge* előadásait — amelyek tele voltak a szovjet micsurini biológia elleni demagóg állításokkal, síri csend fogadta.

Darlington eljárásában odáig ment, hogy a szovjet tudományt magasra emelő *Micsurint*, aki új gyümölcsfajtákat tenyésztett ki, azzal rágalmazta meg, hogy ezeket a fajokat Kanadából hozta, és nem ő termesztette ki.

Mi vártuk ezeket a kirohanásokat, és ennek megfelelően fel is fegyvereztük magunkat. *Darlington* kirohanásaira a kanadai gyümölcsstermesztők szavai-
val válaszoltunk. 1942-ben a kanadai gyümölcsstermesztők közölték, hogy a rendkívüli nagy téli fagy következtében az összes kanadai gyümölcsfajta megfagyott, és csupán azok maradtak meg, amelyeket *Micsurin* termesztett ki, és amelyeket a kanadaiak tőle kaptak cserepéldányként. Nehéz így szavakkal elmondani, mert látni kellett volna, hogy a tudósok — természetesen nem az olyan »óriások«, mint *Darlington* és mások — milyen hatalmas lelkesedéssel és tetszénnyilvánítással fogadták az ilyen kijelentéseket.

A nagy érdeklődést bizonyítja a következő tény is. A tudományos előadások idejét átlag két órára tervezték. A két óra letelte után mindenki igyekezett, hogy minél hamarabb pihenni vagy ebédelni mehessen. A szovjet delegátusok által tartott előadások öt órakor kezdődtek és rendszerint éjjel-utáni egy óráig tartottak. A svéd újságok meg is írták, hogy ilyen nagy érdeklődéssel kísért hosszantartó előadást a svéd történelem nem ismer.

Négy előadásban a micsurini biológia alapelveit magyaráztuk meg, megfelelő illusztrációkkal kísérve. A további előadások során a micsurini biológia alkalmazásának bemutatására került sor, különböző gyakorlati problémákra utalva. Én arról tartottam előadást, hogyan reagál a növény a szélsőséges körülményekre. *Micsurinnak* a növények szélsőséges viszonyokhoz való alkalmazkodásáról felállított tételét a Pamiron végzett gyakorlati megfigyeléseimmel támasztottam alá. Kimutattam, hogy a magból való kikelés után mindjárt szélsőséges körülmények közé kerülő növény milyen mértékben, valósággal a felismerhetetlenségig megváltozik. Sopronban már beszéltem erről, ezért nem hiszem, hogy szükséges volna megismételnem azokat a megfigyeléseimet, amelyeket a Pamir területeinek megművelés alá vételével kapcsolatban eszközöltem. *Szukacsov* professzor a növény-szociológia területéről tartott előadásokat.

A *Szukacsov* profeszor által kifejtett növény-szociológiai elképzelések és megállapítások annyira megragadták a svéd *Dürje* professzort, aki a növény-szociológia terén éppen ellentétes felfogást vall, annyira megkapták ezek a bizonyító erejű megállapítások, hogy kénytelen volt kijelenteni: a szovjet növény-szociológia tételeiből igen sokat kell átvennie, és egész felfogását revideálnia kell.

Igen nagy érdeklődéssel hallgatták *Genkelj* előadását, aki lefektette a nyugalmi periódus szovjet értelmezését a növényekkel kapcsolatban.

A kevés előadás ellenére, bár a hét szovjet delegátus elenyésző számot jelentett az 1493 más nemzetbeli delegátussal szemben, a szovjet előadások rányomták bélyegüket a kongresszus lefolyására. A kongresszus elnöke zárószavában éppen úgy, mint a sajtóban kénytelen volt elismerni, hogy a hetedik nemzetközi botanikai kongresszusnak azért van történelmi jelentősége, mert először találkoztak a világ tudósai a fiatal, születő szovjet tudomány képviselőivel.

Mivel magyarázható ez a nagy érdeklődés? Azzal-e, hogy a Szovjetunióból jött tudósokra voltak kíváncsiak, mint valami exotikumra, tudva, hogy ezek ellen százszor több delegátus fog ideológiai harcot vívni, és ezt a harcot meghallgatják, vagy talán mással? Mi több szekcióban tartott előadásokon

vettünk részt, és képet kaptunk a burzsoa országok botanikai tudományának állásáról. Meg kellett állapítanunk, hogy ennek technikai fejlettsége hihetetlenül magas. A sok tudományos kutatás igen aprólékosan történik, igen jó elgondolásokon épül fel, és az anyagiakkal való ellátottság igen magasnívójú. De mindegyik előadáson rajta volt a bélyeg, hogy a jelenségek elméleti alapját nem adták meg, csupán a tényeket konstatálták. Vegyük például *Blakesly* előadását, aki a periklinális chimerákkal fogalkozott. Ezek — mint a szakemberek előtt ismeretes — különböző rétegekben, különböző kromoszómát tartalmaznak. Ezeknek a chimeráknak a fejlődését vizsgálta egészen a virágképzésig. A száz és száz képpel illusztrált munka nagy aprólékoság, gondosság és fáradhatatlan kutatás bélyegét viselte magán. Amikor *Blakesly* előadása végéhez ért és pontot tett utána, mindenki csalódottan érezte magát, mert még várt valamit, aminek jönnie kell. És amikor feltettük *Blakeslynek* a kérdést, hogy milyen célt követve végezte a vizsgálatokat, és milyen következtetéseket von le, akkor ő kezével intett és azt mondta: a következtetéseket vonjátok le magatok, az én feladatomban csak a kísérlet elvégzése volt.

Hasonló sors érte *Vitting* neves német fiziológus előadását is, aki a moha protonémáját vizsgálva, a tropizmus megváltozását idézte elő. *Vitting* ennek az előadásnak a végén anélkül, hogy kérdezték volna, azt mondotta, hogy semmilyen következtetést nem tud levonni.

Sorolhatnám tovább a hasonló sorsot ért előadásokat. A lényeg az, hogy a tudósok, a kutatók valósággal menekültek a kapott eredmények elméleti megokolásától. Még a Nobel-díjas *Vajnonen*, aki kiemelkedett a többi tudósok közül, és »A mezőgazdaság problémái« cím alatt a gyökérbaktériumokról tartott előadást, sem fűzött semmi következtetést előadásához, csupán a megállapított tények felsorolására szorítkozott, és sem a gyakorlat, sem a tudományos elmélet továbbfejlesztéséhez nem járult hozzá.

Nagyon feltűnő volt az a körülmény, amellyel eddig egy kongresszuson sem találkoztunk, hogy a delegátusok legnagyobb része régi, már nyomtatásban is megjelent eredményeit, kutatásait ismertette. Ez természetesen azt eredményezte, hogy mindenki összehasonlította a szovjet előadásokat a nyugat-európai tudósok előadásaival. A viták során kiderült, hogy a burzsoa tudósok képtelenek azoknak a tényeknek igazán mély megismerésére, amelyekkel kutatásaik folyamán találkoznak. A vitatkozó minden mesterkedése arra irányult, hogy bennünket szovjet tudósokat valamilyen tapasztalati tény nem ismerésén megfogjanak.

Ezek után következett *Darlington* előadása, amelyre egy egész estét szántak. Az előadás címe ez volt: »A sejtek tanulmányozása az élet megismerése céljából.« Mindenki azt várta, hogy a morganisták összecsapnak a micsurinistákkal. Ezen az előadáson ugyanannyi hallgató jelent meg, mint a szovjet tudósok által tartott előadásokon.

Darlington nagy taps fogadta. De minél többet beszélt, annál jobban lehült az a forró hangulat, amellyel az előadást várták. *Münzing* volt az ülés elnöke. Az ő magatartása igen jó barométer volt a teremben uralkodó állapotok lemérésére. Eleinte a győzelembe vetett biztos hittel tekingetett szét a teremben és igen bizalomteljes pillantásokat vetett az előadó *Darlingtonra*, de minél jobban előrehaladt az előadó, annál inkább megmutatkozott a hallgatóságban a nagy csalódás. *Darlington* ugyanis 15 évvel ezelőtt megjelent könyvének tételeit és megállapításait sorolta fel, amelyek a hallgatóság előtt bizonyára ismeretesek. Az ott résztvevő tudósok is tisztában voltak ezekkel a tételekkel. *Darlingtonnak* nemcsak nem volt megfelelő támadó fegyvere, hanem még a legkisebb mértékű védekezésre alkalmas fegyverrel sem rendel-

kezett. Amikor befejezte előadását és lelépett az emelvényről, egyetlen taps sem hangzott el. Amikor az előadás után megkérdezték *Müntzinget* nem lesz-e egy kis vita, egy kis harc?—*Müntzing* csak az ujjával integetett és azt mondta, hogy semmi új sincs az előadásban.

Nem volt tehát harc, pedig mi vártuk ezt a harcot, erről a harcról beszéltek a kongresszus résztvevői és türelmetlenül várták az összecsapást.

Mivel magyarázható ez? Azzal, hogy a burzsoa genetika halálát érzi, és a burzsoa genetikusok agyában a zsákutcába jutás felismerése ébredszik. Ezt a felismerést bennük a Szovjetunióból elindult, a népi demokráciák tudósai által átvett és továbbfejlesztett élenjáró tudomány okozza. A burzsoa genetikusok nem tudtak egyetlenegy hatékony új felfedezést és elméleti elgondolást bemutatni. Ennek a tudománynak a képviselői nem tudtak egyetlenegy gyakorlati értékű felfedezést sem prezentálni, míg a szovjet tudósok igen sok nagyjelentőségű gyakorlati probléma megoldásáról számoltak be.

Igen figyelemreméltó volt a svéd mezőgazdasági minisztérium magatartása ebben a tekintetben. A szovjet követséghez fordult azzal, engedje meg a szovjet tudósoknak, hogy utazást tegyenek Svédországban, főleg az északi vidékeken, ahol a szovjet tudósok segítségével, útmutatásai alapján végezhetnék a svéd tudósok a kutatómunkát.

A kongresszusra és a kongresszuson résztvevő nem nagy, hanem közepes botanikusok felfogására jellemző dolog történt, amikor felmerült az a kérdés, hogy a következő nemzetközi botanikai kongresszust hol tartsák meg. Még a kongresszus elején választották meg azt a bizottságot, amely a legközelebbi kongresszus helyét volt hivatva megállapítani. Ennek a bizottságnak a kongresszus időtartama alatt kellett üléseznie és kidolgoznia a következő kongresszus időpontjára, helyére és programjára vonatkozó elgondolásokat.

A kongresszus ülésezése alatt kellett a különböző delegációk vezetőinek megtenniük javaslataikat a kongresszusnak az ő országukban való megtartására.

Az első ilyen javaslattal az amerikai delegáció vezetője, *Blakesly* állt elő, és magabiztos fellépéssel javasolta a következő kongresszusnak Newyorkban való megtartását. Erre a bizottságnak egyik tagja csendben odasúgta *Blakeslynek*, hogy nagyon drága lesz az utazás az Egyesült Államokba. *Blakesly* erre csak egyetlen válasszal jöhetett: azt mondotta, hogy mindenben 10% engedmény lesz.

A következő javaslattevő a francia delegáció vezetője volt. A francia delegátus egészen más hangot ütött meg. Ő azzal kezdte, hogy Franciaországban a botanika igen régi tudomány, régi tradíciói vannak, ellenben a háború okozta megrázkódtatások következtében ez a tudomány igen lassan talált magára, ezért kéri a bizottságot, támogassa az ő javaslatát, hogy Párisban tartsák meg a kongresszust, mert ez a francia botanika újjászületését fogja magán után vonni.

A kanadai delegátus arra kérte a bizottságot, hogy Ottawában tartsák meg a kongresszust, mert Kanadában a botanika fiatal tudomány, és e fiatal tudomány megerősödésének igen sokat fog használni a kongresszusnak Ottawában való megtartása, a hallgatók jobban meg fogják kedvelni a botanikát, és többen fognak jelentkezni a botanika tanulmányozására.

Több delegáció nem tett javaslatot a következő kongresszus helyét illetően. A szovjet delegáció sem tett javaslatot, bár igen sokan fordultak hozzá — így a kanadai kiküldött is — hogy tegyen javaslatot, akkor bizonyosan Moszkvában fogják megtartani a következő kongresszust. A szovjet delegáció azonban előzőleg nem kérdezte meg a szovjet kormányzatot ebben

az irányban, és ezért ilyen nagyhorderejű meghívásra nem tehetett a saját elhatározásából javaslatot.

Igen érdekes volt ellenben az a harc, amely a kongresszus helyének megállapítása körül kialakult. A bizottság tagjainak majdnem fele amerikai volt. Kicsit nagyobb részük, mint fele, a többi nemzetek fiaiból tevődött össze. Így franciák, angolok stb. voltak. Amikor a bizottságnak az amerikai javaslat felett kellett volna szavaznia, mindjárt látszott, hogy nem alakul ki a közvélemény az amerikaiak mellett. Még *Scottsfield*, az angol kiküldött is ingadozott: tartsunk szavazást, ne tartsunk. A végén elhatározta, hogy nem, várni kell még a szavazással, nem döntünk az amerikaiak javára. Az amerikaiak erre a régi, bevált, az ENSZ-ben folytatott politikához, a csatlósok terrorizálásához folyamodtak. Úgy gondolták, majd a szavazásnál ki fog derülni, hogy ki győz. Kitűnt azonban, hogy a botanikust nem lehet olyan könnyen irányítani, mint az ENSZ-ben ülő diplomatákat. A bizottság egy szótöbbséggel mégis a franciák javára döntötte el a kérdést, az amerikai mesterkedés ellenére nekik juttatta a kongresszus színhelyét. Erre az amerikai delegáció feje kijelentette, hogy a bizottság a szovjet delegátus hatása alá került, majd meglátjuk, mi lesz, ha az egész kongresszus fog szavazni.

Amikor azután a végleges szavazásra került a sor, az egész kongresszus Páris mellett szavazott, még az amerikaiak közül is sokan, és főleg a kis országok botanikusai.

A kongresszuson bizonyos rétegeződés jött létre a világ botanikusai között. Igen élénken mutatkozott meg a botanikusoknak ez az elkülönülése, rétegeződése akkor, amikor Svédországot beutazva a különböző kísérleti állomásokon, Lundban, Swalundban stb. a svéd botanikusokkal találkoztunk. Ennek során találkoztunk *Müntzinggel* is, aki szintén résztvett a kongresszuson, és amikor szűkebb körű baráti beszélgetés kapcsán egy bizonyos, nálunk Viktóriának nevezett játékhoz hasonlóan, ők kérdéseket adtak fel nekünk, hogy ti hogyan magyarázzátok *Micsurin* álláspontja alapján ezt a problémát, mi viszont feladtuk a kérdést, hogy ti a morganista álláspont alapján hogyan magyarázzátok, *Müntzinggel* és más szakemberekkel igen sokáig a legélénkebb eszmecsere folytattuk, úgyhogy többször oda kellett szaladniuk a telefonhoz, megnyugtató feleleteiket, hogy nincs semmi baj, csak igen fontos tanácskozáson vagyunk, és így egészen hajnali négy óráig eltöltöttük az időt.

Igen érdekes kép alakult ki. Nem volt egyetlen olyan kérdés sem — és ezt bizonyítani is tudom — amelyre ne tudtam volna egészen részletesen, teljes alapossággal válaszolni a micsurini elvek alapján. Ézzel szemben a morganisták sok jelenséget nem tudtak megmagyarázni sehogy sem, és csak a vállukat vonogatták anélkül, hogy megpróbálták volna valamilyen álláspontot elfogadni. Kár, hogy nem áll rendelkezésemre elegendő idő néhány ilyen felvetődött kérdés ismertetésére. Kénytelen vagyok tehát azzal a kérdéssel fordulni a hallgatósághoz, előlegezzen nekem annyi bizalmat, hogy elhiggye, tényleg így is történt a dolog, ahogyan elmondtam. Meg vagyok győződve arról, hogy az itt megjelentek közül igen sokan tudnak olyan problémákról, amelyeket a morganista álláspont alapján nem lehet megmagyarázni.

Igen szemléltető volt Svédország különböző kísérleti telepeinek meglátogatása. Minden kísérleti telepen láthattuk azokat a kísérleti ágyásokat, amelyeken a kongresszuson elhangzott előadások bizonyító kísérleteit folytatták le. Voltak ezek között a heterózis jelenségét bizonyító kísérletek. Annak ellenére, hogy a micsurini biológia a heterózist ismeri, helyesen értelmezi és a gyakorlatban is alkalmazza, továbbá nem tagadja a poliploidok létezését, a morganisták ezeket a jelenségeket mint a morganista genetika

óriási jelentőségű felfedezéseit emlegették. Ez azonban csak az előtérben elhelyezett objektumokra vonatkozik. Amikor mi a morganistákkal a fellegek-ből a földre ereszkedtünk, kissé mélyebbre hatoltunk a kísérletek megbeszélése terén, akkor más képet kaptunk. Megismerkedtünk a svéd kísérleti telepeknek a jó fajták kitermesztésére irányuló munkájával. Nagyon jól tudjuk, hogy a svédeknek hálás lesz az emberiség egy egész sor kiváló fajta kitermesztéséért. Amikor szóba került, hogy ezek a fajták hogyan keletkeztek, akkor a svéd genetikusok emberi nyelven kezdtek magyarázni, hogy az egyik fajtát egy szovjet és egy angol fajta keresztezéséből nyerték. Kiderült, hogy a legjobban bevált szelekció; analitikai és szintetikai módszerrel, keresztezéssel, kiváló-gatással termesztették ki azokat a fajtákat. Kiderült tehát, hogy a legegyszerűbb módszerrel végezték a nemesítést. Amikor feltettük nekik a kérdést, hogy miben volt segítségükre az a genetika, amelynek az életüket szentelik, akkor csak a vállukat vonogatták és azt mondták, hogy igen, itt nem sokat segített a *Drosophila*.

A svéd tudósok meghívására Svédország egyik legészakabban fekvő kutatóintézetébe látogattam el. Ott láttam egy tiszta vonalat, amely más körülmények között igen sok változatot ad. Amikor azt mondtam nekik: látjátok, ez a közvetlen bizonyítéka a micsurini tételnek a szélsőséges körülményeknek a szervezetre való hatásáról, s ez a micsurini biológia alfája és omegája, akkor a kísérleti telep igazgatója elismerte, hogy a gyakorlatban minden úgy történik, ahogyan az a micsurini tételekben van, de a tudománnyal ez sehogy sem akar egyezni. Amikor egy igen kedves öregúrnak kénytelenek voltunk feltenni a kérdést: minek hisz Ön, annak-e, amit az Ön fejébe vertek az iskolában, vagy annak, amit a saját kezével termesztett ki, akkor az teljesen elvesztette a lába alól a talajt és a gyakorlat, s az elmélet egységről kellett neki egy kis előadást tartanunk.

Most csak egy oldalt meséltem el önöknek az ottani élményeimből, Svédországi látogatásom történetéből. Bebizonyosodott a micsurini elmélet magas színvonala a morganista elképzelések felett.

Meg vagyok győződve arról, hogy az önök hazájában, itt Magyarországon, ahol a micsurini elvek, elgondolások igen jó, termékeny talajra estek, ezek igen értékes, szép eredményekre fognak vezetni. Sajátítsák el önök a dialektikus materializmus módszertani alapjait, ismerjék meg mind tökéle-
tebben a micsurini biológia mélységeit, és higgyenek biztosan abban, hogy a marxizmus-leninizmus fegyverével felfegyverezve mi, szovjet tudósok és a demokratikus országok tudósai jól be fogjuk tölteni azt a nemes szerepet amelyet azzal lehet kifejezni: szolgálat a népért, szolgálat az emberiségért

V. P. Nyikityin akadémikusnak »Az orosz iskola vezető szerepe a villamoshegesztés tudományos fejlesztésében« című, P. Baranovnak, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája levelező tagjának »A növényvilág keletkezése és fejlődése« című előadását, valamint a szovjet vendégek látogatásairól szóló beszámolókat legközelebbi számunkban közöljük. (A szerk.)

AZ 1951. ÉVI KOSSUTH-DÍJAK

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának Elnöke 1951. március 15-én kiosztotta az 1951. évi Kossuth-díjakat. Az alábbiakban ismertetjük az akadémiai osztályok sorrendjében a tudományok terén elért kiváló eredményekért kiosztott Kossuth-díjak indokolását és az indokolásban megjelölt jutalmazott munkákat.

20 000 forintos Kossuth-díjat kapott a társadalomtudományok terén kifejtett munkásságáért:

Szabolcsi Bence lev. tag. a »Melódia története« és »A XVII. század magyar világi dallamai« c. művéért.

Szabolcsi Bence jutalmazott munkásságát két kötetben tette közzé. *A melódia története* (Vázlatok a zenei stílus multjából) (Bp. 1950) című könyvének első tíz fejezete elvezet a primitív dallamtól a XX. század dallamvilágáig. Követi a hanglejtés - és szignáldallamokból kifejlődő ősi képletek útját a szinte világrézsenként elhatárolódó ötfokú stílusokig s a fokozatosan kibontakozó hétfokú (diatonikus) hangsorok dallamosságáig; a középkori Nyugateurópa népies dur-dallamait, a középkor-végi és reneszánsz-kori »klasszikus« énekkari diatoníát, az újszerű mozgalmassággal és feszültséggel telítet barokk dallamtípusokat; azt a népi és népies dallamvilágot, mely a feudalizmus bomlása óta egyre nyomatékosabban jelentkezik a bonyolult művészi szerkezetek ellensúlya, vagy éltető forrása gyanánt; a XVIII. századi belkantedallamosság és táncritmika, valamint újabb népi elemek összefonódásából kialakuló »rokó és klasszikus« zeneiséget; a romantika oldottabb, s egyre inkább Keleteurópa felől megújuló dallamtípusait; a XX. század nagy stílusváltását, a szocialista zenekultúra első kibontakozásáig. A könyv függelékéül öt fejezetben egyes kérdésekkel foglalkozik behatóbban: beszéd és dallam viszonyával; a típus és változat elvével, amint az a népi és művészi zenében jelentkezik, s a kettőt bizonyos fokig egyazon közösségi, köznyelvi nevezőre hozza; az ötfokú hangrendszerek művelődéstörténeti jelentőségével (többek között egybevetve az ötfokú stílusok elterjedési hálózatát *N. J. Vavilovnak* a természetett növények eredetéről szerkesztett térképével); a zenei ékesítés különböző stílusai az európai művelődési zónákban; végül a zenei földrajz elemeivel, nevezetesen a tájnak és környezetnek, a természet fokozatos átalakításának a zenei stílusok életére gyakorolt hatásával. A képanyag különböző korok és nemzetek képzőművészeti alkotásain igyekszik bemutatni a főbb stílusorszakoknak a dallamtörténetben hasonlóképp tükröződő sajátosságait.

A XVII. század magyar világi dallamai (Bp. 1950.) című kötet tartalma 120 dallam: A XVII. századbéli világi zenének négy legfontosabb kéziratos forrásának (a *Kájon*- és *Vietórisz*-kódexnek, a lőcei és soproni virginál könyvnek) szöveges és szövegtelen magyar anyaga. A négy kézirat közül háromnak eredeti írásmódja az ú. n. orgonatabulatúra; ezeknek az anyaga itt pontos és egységes mai átírásban jelenik meg. Rövid bevezetés tájékoztat a virginál (a XVII. századi zongora) magyarországi népszerűségéről és a

számára készült gyűjtemények eredetéről. A gyűjtemény négy függeléke az egykorú, eredetileg világi szövegekhez tartozó vallásos népének dallamait, a XVII—XVIII. századi aprónyomatványokban szétszórtan megjelent dallamokat, a *Kájoni*-kódex cigánydalaait és a XVII. század külföldön megjelent magyaros táncdarabjainak szemelvényes anyagát foglalja magában.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a társadalomtudományok terén kifejtett munkásságért:

Földessy Gyula egy c. ny. r. tanár, a magyar irodalomtörténet terén szerzett érdemeiért.

Földessy Gyulát legnagyobb költőinkről írt tanulmányaiban főképp két szempont irányította. Először : mennyiben gyökereztek koruk eszmevilágában, másodsor, hogyan illeszkedtek bele nemzetünk kulturális tradícióiba, és másrészt pozitív értelemben vett fejlődésrendjébe.

Földessy Gyula irodalmi működésének túlnyomó része *Ady*-ről szól. Kb. 84 ívet tesznek ki *Ady*ről írt kisebb-nagyob tanulmányai. Ezekben tárgyalta *Ady* emberi, költői jelentőségét, fejlődésrendi kulturális értékét és páratlan eredetiségű költészetének verselésbeli, nyelvi és stiláris sajátosságait. Nemrég két kisebb nyelvészeti tanulmánya jelent meg, melyekben utalt arra, milyen rendkívüli hatása volt *Petőfinék*, s más nagy költőinknek a közforgalmi élőbeszéd stiláris kialakulására. Legutóbbi írásában, mely a *Csillag* májusi számában jelenik meg, s amelyet ez év február 8-án olvasott fel egy *Ady*-esten, *Adynak* a proletariátushoz s a századeleji orosz forradalmakhoz való viszonyulását mutatta be.

Földessy Gyula Ady életében az ő megbízásából három kötetét rendezte sajtó alá; s *Ady* halála után öt ízben jelentek meg felügyelete alatt *Ady* összes versei, ugyanígy két nagy kötetnyi prózáját és novelláit gyűjtötte össze s adta át a nyilvánosságnak. 1950-ben *Ady* antiklerikális cikkeit foglalta össze *Király Istvánnal* (megjelent a Szépirodalmi Kiadónál). *Ady* összes, prózai írásainak kiadása is folyamatban van *Földessy Gyula* és *Király István* szerkesztésében.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a társadalomtudományok terén kifejtett munkásságért:

Pais Dezső akadémikus egész életműve figyelembevételével, mely-lyel jelentősen gazdagította a magyar nyelvtudományt, valamint 1950-ben a mondatdefiníciókról és a magyar hangtörténet kérdéseiről megjelent cikkeiért.

Pais Dezsőnek az 1950. évben közzétett dolgozatai közül a következő két tanulmánya jött számba a Kossuth-díj odaítélésénél :

Az egyik : *Írányelvek a magyar hangtörténet tárgyalásában.* (*A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai* 78. szám), egyetemi hangtörténeti előadásainak bevezető fejezetéül készült. A benne foglalt fejtegetések lényege : A nyelvnek, mint minden az emberhez fűződő jelenségnek, életmenete van : ez pedig azt jelenti, hogy az egyéniség és együttség (kollektivitás) közrejátszásából nő ki és fejlődik az az eleven és éppen ezért változó szervezetrendszer, aminek a nyelvet fel kell fognunk. Hogy minő változások tartoznak a hangtörténet körébe, arra nézve feltételül a nyelvközösségekben való jelentős mértékű elterjedtség vehető fel, mely a »szabványos hangváltozás« műszóval jelölhető meg. A magyar hangtörténetnek *Gombocz Zoltán*-féle — a legújabb időkgig forgalomban levő — korszakfelosztása több oldalról helyesbítésre

szorul, mint amely nem a nyelv életében megállapítható lényeges mozzanatok alapján szab meg nyelvtörténeti szakaszokat, időhatárokat. A magyar hangtörténethez három forrásterület szolgáltat anyagot : a nyelvemlékek, a rokonnyelvi elemek és a jövevényszók. Példák igazolják, hogy mind a három terület mennyire sok oldalról, mennyire rugalmas módszerekkel aknázzandó ki. A hangtörténettel összefüggésben számolni kell az analógiás indítékú hangváltozással vagy alakmódosulással, mivel a nyelvi jelenségek rendkívül bonyolult természeténél fogva a hangtant, illetőleg a hangtörténetet nem lehet elszigetelni egyéb nyelvészeti tanulmányágak, pl. a szótan és mondattan felé. Hogy a nyelvvizsgálatnak két iránya : a deszcendens és aszcendens módszer közül melyik alkalmazható, az az anyagtól függ : a korai magyar nyelv esetében a deszcendens eljárás az adathiány miatt kevésbé hajtható végre. A régi nyelv jelenségeinek magyarázatában a nyelvvizsgálat többvonalúságának elvét tanácsos az eddiginél jobban előtérbe állítani. Ugyanis a régi nyelvet hiba volna valami teljesen homogén egységnek tekinteni, s éppen ezért a nyelvtörténeti, diakrónikus szemponton kívül érvényesíteni kell a nyelvjárástani, szinkrónikus szempontot is. A tudományos vizsgálatban a munkát *eleve* szabályozni, előre elkészített merev sablonokba beleszorítani, a munka sikerét, eredményeinek realitását veszélyezteti. Ezért a »módszertan« helyett alkalmazott »irányelvek« szó mögötti fogalom mentes kíván lenni a »megszabottság« mozzanatától.

A másik tanulmány : *Két fejezet a mondattanból (A Magyar Nyelv-tudományi Társaság Kiadványai 79. szám)*. Az első fejezet címe : »Észrevételek a mondat eredetének, fejlődésének és mivoltának kérdéséhez«. Szakaszai : 1. Az ősmondat ; fejleményei ; folytatóságossága. 2. A »mondatpótló« kérdése (helytelen egy ilyen kategóriának és műszónak *Wundtra* visszamenő felvétele). 3. Mondat és grammatika. 4. A mondat jellemzése (a mondat lényege a valósághoz való viszony kifejezése, a mondat lelki élmény). A második fejezet címe : »Mondatrészek — beszédrészek.« 1. szakasza a beszédrészek különbségéről és elkülönüléséről nyilvánított vélemények kritikai ismertetése. A 2. szakasz a mondatbeli viszonyfajokat az emberi gondolkodásbeli súlyponteltolódásokból magyarázza, s ezen az alapon világítja meg a mondat- és beszédrészek keletkezésében és fejlődésében jelentkező összefüggéseket. A 3. szakasz a mondat és beszédrészekkel kapcsolatos újabb véleményekkel foglalkozik, így a *Mecsanyinovéval*.

20 000 forintos Kossuth-díjat kapott a kémia terén kifejtett munkásságért :

Schulek Elemér akadémikus, a klórcián elektromeriája, az adszorpciós indikátorok elméletének továbbfejlesztése és a gázelemzési módszerek tökéletesítése terén elért eredményekért.

I. A brómcíán és jódcíán oldószerektől függő elektromer viselkedése az irodalomból ismeretes, míg a klórcián elektromer formáiról az irodalom nem tesz említést. A savanyú közegben frissen előállított klórcián mások által is említett jodidot oxidáló képessége *Schulek Elemér* megfigyelése szerint idővel eltűnik. Reakciókinetikai és más vizsgálatok alapján e jelenséget elektromer jelenségnek ismerte fel, ami mellett a brómcíán és jódcíán analógiája is szól. Ezek a felismerések az elektromeria, ezen át pedig a molekulák elektronrendszerének olyan dinamikus, illetve statisztikus elképzelésére vezették, mely igen sok, eddig kellően nem értelmezett kémiai folyamat aránylag egyszerű magyarázatát tette lehetővé. A halogéncián-vegyületek eltérő viselke-

dése számos, gyakorlati szempontból is fontos kémiai analitikai eljárás kidolgozásával járt együtt.

II. Az ezüsthaloidek festéket adszorbeáló képessége *Fajans* vizsgálatai szerint a haloidek analitikájában értékesíthető, mert az ekvivalenciapontban színváltozás észlelhető. E színváltozást azzal magyarázta, hogy a festék-adszorpció az említett pontban ugrásszerűen emelkedik, amit az elektronburok deformációja kísér. *Schulek Elemér* a p-etoxi-krizoidinnak ezüstjodidon való adszorpcióját vizsgálva kimutatta, hogy e festék adszorpciója már kb. 50%-os »telítés«-nél teljes, a keletkezett festékadszorbátum azonban a saját ionok (jodid, illetve ezüst) koncentrációjától függően protont vesz fel, illetve protont lök le, ami egymástól eltérő színű festékkation (málnavörös), illetve festék-molekula (sárga) képződésével jár. E vizsgálatok alapján az is lehetővé vált, hogy az ezüstiont jodidionnal, vagy fordítva potenciometriásan hidrogén-elektrod alkalmazása mellett mérjük. Az említett vizsgálatok, az adszorpciósi indikátorok elméletét elmélyítették. Az elmélet új fogalmazásban a következő: Az ezüsthaloideken működő, a saját ionok koncentrációjától stb. függő adszorpciósi erők az indikátorok közelebről megjelölhető és mérhető anyagi tulajdonságait (pl. p-etoxi-krizoidin esetében az ezüstsó disszociáció-állandóját, eozin- és fluoreszcein esetében pedig a képződött ezüstsó oldékony-sági szorzatának értékét) változtatják meg, amit az ekvivalenciapontban, vagy annak közelében színváltozás kísér.

III. *Schulek Elemér* új gázanalitikai eljárásainak alap gondolata szerint elvileg helytelen az olyan tenzió vagy térfogatmérés, melyet az analizálandó gázelegy egész mennyiségének reakcióba vitele után foganatosítunk. Helyesen úgy járunk el, hogy a vizsgálandó gázelegy pontosan mért részleteit visszük meghatározott reakcióba, amelyek során bekövetkezett változásokat lehetőleg titrimetriásan mérjük. Ez a gondolat új gázmérő-készülék szerkesztését és új eljárások kidolgozását tette szükségessé. E munkák kapcsán *Schulek Elemér* oxigént, továbbá nitrogén-oxidokat tartalmazó gázkeverékre analitikai eljárást dolgozott ki, melyben mangán(II)oxidot használ oxigént felvevő kémszerül. Az oxigén megkötése e vegyszeren oly tökéletessé tehető, hogy az eljárás különböző gázok (H_2 , N_2) nyomokban jelenlevő oxigénjének eltávolítására kiválóan alkalmas.

*Schulek Elemér*t e Kossuth-díjjal kitüntetett munkái során, hathatósan segítette munkatársa, *dr. Pungor Ernő*.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a matematika terén kifejtett munkásságért:

Alexits György akadémikus az ortogonális sorfejtések terén végzett újabb vizsgálatairért.

Az ortogonális sorok konvergencia-problémája tekintetében döntő eredmény *Mensov* szovjet matematikusnak az a tétele, amely szerint a tőle és *Rademacher*től származó ismert konvergencia-kritérium teljes általánosságban már nem javítható tovább. *Alexits György* 1948-ban bevezette a λ -laku-náris sorok fogalmát (*Acta Sci. Math.* XI. 251—253. old.), amelyek segítségével egyik tanítványa lakunáris sorokra továbbfejlesztette a *Mensov-Rademacher*-féle konvergencia-kritériumot. *Alexits György* egyrészt ezt a bizonyítást nélkül megjelent tételt bizonyította be igen egyszerűen, másrészt kimutatta, hogy ez az eredmény ugyanabban az értelemben nem javítható tovább, mint a *Mensov-Rademacher*-féle. (*Acta Sci. Math.* XIII. 14—17. old.)

Alexits György egy régebbi eredményének (*Commentarii Math. Helvetici* XVI. 1943. 200—208. old.) alapján kimutatta (*Acta Sci. Math.* XII. B 223—225 old.) hogy a *Fourier*-sornak az általános ortogonális polinomsorok konvergenciája tekintetében bizonyos értelemben még akkor is determináló szerepe van, ha a két sor ekvikonvergenciájáról semmit sem mondhatunk. A *Fourier*-együtthatók megfelelő nagyságrendjéből ugyanis következtetni lehet az ortogonális polinomsor konvergenciájára egy nullamértékű halmaztól eltekintve.

Alexits György fentemlített *Commentarii*-cikkéből kiindulva *Szőkefalvi Nagy Béla* lényegesen továbbfejlesztette (*Math. Nachrichten* 1950.) az ortogonális polinomsorok elméletét. *Alexits György* az I. Magyar Matematikai Kongresszuson egyrészt ezt az eredményt egészítette ki, másrészt bebizonyította, hogy az ortogonális polinomsorok igen általános feltételek mellett, még az approximáció nagyságrendje tekintetében is lényegileg ugyanazt teljesítik, mint ami eddig csupán a *Fourier*-soroknál volt ismeretes *Bernstein*, *Lebesgue*, *Jackson*, *Kolmogorov* és *Nyikolszkij* idevágó munkái alapján.

Az általános ortogonális sorbafejtések tekintetében *Alexits György* olyan módszert talált (*Acta Math. Acad. Sci. Hung.* II., megjelenés alatt), amely több eddig csupán *Fourier*-sorra ismert eredmény általános ortogonális sorokra való kiterjesztését teszi lehetővé. Ezek közül a leglényegesebb az, hogy amennyiben egy ortogonális sor az L , L^p , vagy C klasszisba tartozó függvény sorfejtése, akkor igen általános feltételek mellett ugyanilyen jellegű marad, még ha az együtthatókat rendre megszorozzuk egy elég lassan végtelenhez tartó konkáv számsorozat tagjaival. Ez az eredmény az ortogonális sorok szummálhatósági viszonyai vizsgálatára újabb módszerek használatát teszi lehetővé.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a kémia terén kifejtett munkásságért:

Erdey László műegy. ny. r. tanár, az aszkorbinsavaknak az analitikai kémiában való alkalmazására vonatkozó vizsgálataiért és ezzel egy új analitikai irány megteremtéséért.

Erdey László munkája a vegytiszta aszkorbinsavnak (szintetikus *C*. vitamin) analitikai alkalmazásával és ezzel kapcsolatban egy új redukto-metriás mérőmódszerrel foglalkozik. A szintetikus aszkorbinsav, mióta a nagyüzemi előállítása olcsóvá tette, ár dologában felveszi a versenyt a legtöbb szerves reagensünkkel, és így indokoltnak látszott, hogy a szerves vegyületek sorában rendkívüli redukciós erejét a kémiai analízisben is értékesítsük. Ezt az általános elgondolást *Erdey László* és munkatársai részben olyan színváltozásokkal járó redukciós folyamatoknál alkalmazták, ahol az aszkorbinsavnak nagy redukciós erején kívül az a tulajdonsága is előnnyel jár, hogy mind maga, mind oxidációsterméke szintelen; részben redukto-metriás mérőoldat készítésére vélték alkalmasnak.

1. Kolorimetriás módszerek közül a germániumnak molibdénkékes reakcióján alapuló meghatározásánál találták rendkívül alkalmasnak az aszkorbinsavat, mint igen állandó redoxipotenciálú reagenst. Alkalmazásával néhány század mg mennyiségű *Ge*-ot is sikerült még koloriméteresen meghatározni. Ez az adott esetben spektrográfiai pontosságot jelent, és két nagyságrenddel érzékenyebb az eddig ismeretes legérzékenyebb *Ge* meghatározási módszernél.

2. Az aszkorbinsav, mint *reduktometriás mérőoldat* lényegesen állandóbbnak bizonyult, mint az eddig ismeretes titántriklorid, ón(II)klorid, vagy krómszulfát. Ez lehetővé teszi azt, hogy a mérőoldatot levegőn, minden különösebb rendszabály nélkül tartsuk el. Ekkor hatóértéke oly mértékben csökken, mint az előbb említett reduktometriás mérőoldatoké védőgáz alatt. Ha azonban az aszkorbinsav oldatot védőgáz atmoszférában tartjuk, hatóértéke csak elhanyagolható mértékben csökken. Az aszkorbinsav e viszonylagos stabilitása ellentétesen látszott nagy redukáló erejével, amit az aszkorbinsav-dehidroaszkorbinsav rendszer redoxinormálpotenciálja mér. Ezt közel semleges közegben kb. $+0,19$ Voltnak találták.

Ez az érték arra mutatott, hogy sok oxidáló anyag esetében meg van a lehetősége az aszkorbinsavval való redukciónak, az oldat észlelt stabilitása azonban már előre jelezte a nehézségeket, amelyek a várható kis reakciósebességek miatt fel fognak lépni. E nehézségek a tájékoztató vizsgálatok során főként a vas(III)ionok és a klorát ionok meghatározásával kapcsolatban léptek fel, és ezért vizsgálták meg főként ezeket.

A vas(III)ionoknak aszkorbinsavval való redukciójával már előzőleg *Pitsin* és *Kozlov* szovjet kutatók foglalkoztak, indirekt, illetve potenciometrikus titrálás során. Az ő vizsgálatuk hívta fel a figyelmet a savkoncentráció fontosságára. A reakció azonban még kellő savkoncentráció mellett sem bizonyult elég gyorsnak, és ezért melegíteni is kellett az elegyet, így növelve a keletkező dehidroaszkorbinsav további oxidációjának veszélyét. *Erdey László* és munkatársai igen kiterjedt kutatás-sorozatot végeztek a dehidroaszkorbinsav oxidációs körülményeinek teljes tisztázására. Indikátornak kálium-, vagy ammóniumrodanidot, illetve szulfoszalicilsavat találtak a legalkalmasabbnak. Módszerük pontossága az eddig ismeretes vas(III) meghatározások pontosságát nemcsak felülmulja, hanem egyedüli módszer, mely salétromsav, nitrátok, fluoridok és foszfátok jelenlétében is alkalmazható. Meghatározásukat sikerült depolarimetriás módszerrel is kidolgozni.

A klorátionok meghatározása igen csábítóan látszott, mert az irodalom nem ismert közvetlen, indikátoros végpontjelzéssel működő klorátmeghatározást. Valamennyi eddig ismert indirekt módszer igen erősen savanyú közegben dolgozik. Kidolgozván az aszkorbinsav-mérőoldat erősen savanyú közegben való alkalmazásának lehetőségeit, úgy látszott, hogy energetikailag meg van a lehetősége a klorátredukciónak, csupán a reakciósebessége volt túl lassú. Legalkalmasabb katalizátornak a szelénessavat találták, melyről kiderült, hogy főként mangánionok jelenlétében a titrálás végpontjának jelzésére is megfelelő. A gyakorlati alkalmazások igen kielégítőnek bizonyultak.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a matematika terén kifejtett munkásságért:

H a j ó s G y ö r g y lev. tag, a csoportelméletről írt kiváló dolgozatáért.

Hajós Györgynek a csoportelmélet kérdéseiről az elmúlt évben három dolgozata jelent meg, ill. készült el.

1. *A csoportok faktorizációjának kérdései (Časopis 74, 1950. 157—162. old.)* E dolgozat szerzőnek az 1949. évi prágai cseh-lengyel matematikai kongresszuson tartott előadását dolgozza ki. Tárnya kapcsolódik régebbi munkájához, melyben 1941-ben a *Minkowski*-féle sejtés helyességét bizonyította be. E sejtés félévszázadon át megoldatlan maradt, bár számos kiváló matematikus próbálkozott a kérdés megoldásával. *Hajós György* dolgozata áttekintést nyújt arról a problémakörrel, mely a *Minkowski*-sejtésre adott bizonyítása révén született. Bizonyítása ugyanis az eredetileg számelméleti, ill. geometriai

kérdést a csoportelmélet nyelvére ültette át, s bizonyos csoportfaktorizáció lehetetlenségével tette azonossá. A dolgozat általánosabb csoportfaktorizációs problémát vet fel, összefüggéseket tárgyal és részletkérdéseket old meg.

2. *Idomok tranzlációja rácsponatok között* (*Acta Sci. Math.* [Szeged] XII. [Fejér-Riesz jubileumi] kötet 246—253. old.). E dolgozat tranzlációs csoportokkal foglalkozik. Problémája így fogalmazható: Ha adva van az n -méterű térben egy pontrács és egy idom, melyek a térnek azok a (rácsponatoktól különböző) pontjai, amelyek nem födhetők el a tranzlatált idommal anélkül, hogy az idom egyben egy rácsponatot is le ne fedjen? E kérdésre érdekesen változik a felelet, ha az idomra erősebb és erősebb megszorításokat teszünk. A meglepő az, hogy még a legerősebb megszorítás mellett is más az eredmény magasabb dimenziókban, mint a szemléletes esetekben. Ha az idom centrál-szimmetrikus konvex (vagy akár parallelotop), még akkor is vannak háromnál magasabb dimenzióban a rácsponatoktól különböző pontok, amelyek a fent leírt tulajdonságokkal bírnak.

3. *A ciklikus csoportok faktorizálásának kérdései*, (*Acta Math. Acad. Sci. Hung.* sajtó alatt). E dolgozat Hajós Györgynek 1950-ben tartott akadémiai székfoglaló előadásának kidolgozása. A fentebb 1. alatt ismertetett dolgozat hívta fel a figyelmet a következő problémára: Kérdés, hogy egy véges ciklikus csoport előállítható-e nem-periodikus részhalmazainak szorzataként. A szorzat itt úgy értendő, hogy az összeszorozott halmazokból minden lehetséges módon kiválasztunk egy-egy elemet, ezeket összeszorozzuk, tekintjük e szorzatokat, s csak azzal az esettel foglalkozunk, amikor e szorzatok között egyformák nem lépnek fel. Egy részhalmazt akkor mondunk nem-periodikusnak, ha nincs a csoportnak olyan, a csoportegységtől különböző eleme, amelylyel e részhalmazt megszorozva változatlanul ugyanazt a részhalmazt kapjuk. A dolgozat kimutatja, hogy jelzett tulajdonságú részhalmazok léteznek abban az esetben, ha a ciklikus csoport rendszáma három olyan egészszám szorzata, amelyek relatív primek, s amelyek között legfeljebb egy prímszám van.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a fizika terén kifejtett munkásságért:

Jánosy Lajos akadémikus a kozmikus sugárzás kutatása terén kifejtett munkásságáért.

Jánosy Lajos az 1950. évben két problémával foglalkozott:

1. Heitler professzorral együttműködésben a mezonképzés folyamatát vizsgálta. Egy régebbi — Heitlertől és Jánosytól származó — hipotézis alapján a mezonok egyenként képződnek, mint egyes nukleon-ütközések eredményei. A kísérleti tény, hogy mezonok csoportosan képződnek úgy magyarázandó, hogy egy atommagban több ütközés történik. E folyamatot plurálképzésnek nevezzük, és részleteit Heitler, és Jánosy dolgozták ki.

2. A plurálképzés vizsgálata statisztikai problémákat vetett fel. Jánosy Lajos ezeket a problémákat, t. i. a kaszkád folyamat statisztikáját, több cikkben vizsgálta meg, és módszert dolgozott ki, amely nemcsak a nukleon kaszkádra, de az elektron-foton kaszkádra is alkalmazható.

Jánosy Lajosnak 1950-ben hat cikke jelent meg külföldön, és a Tudományos Akadémia májusi ülésén, valamint az Akadémia Ünnepi Hetének folyamán Magyarországon is ismertette munkáját. A kozmikus sugárzásról szóló könyvének második kiadása, és az orosz fordítás is, 1950-ben jelentek meg.

10 000 forintos Kossuth-díjat kaptak a fizika terén kifejtett munkásságukért:

Kovács István és Budó Ágoston lev. tagok, a molekulaszinképek vizsgálata terén elért eredményekért.

Kovács István és Budó Ágoston a kétatomos molekulák szinképeinek finomszerkezetével, különösen pedig a szinképekben előforduló perturbációkkal foglalkoztak. A perturbációk vizsgálatával kapcsolatban többek között eljárásokat dolgoztak ki olyan molekula-állapotok jellemző adatainak meghatározására, amelyek maguk a fénykibocsátás ill. fényelnyelés mechanizmusában közvetlenül nem vesznek részt. A részleteikben meglehetősen bonyolult és sok előismeretet feltételező eljárásokat, amelyeket itt nem ismertethetünk, számos bel- és külföldi kutató többízben, sikerrel alkalmazta.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a matematika terén kifejtett munkásságért:

Péter Rózsa egy. m. tanár, a rekurzív függvények elméletébe vágó újabb dolgozataiért.

Nemrég jelent meg az Akadémiai Kiadó kiadásában *Péter Rózsanak* egy németnyelvű könyve *Rekursive Funktionen* címmel. Ez nemzetközi viszonylatban is az első könyv erről a tárgyról.

A rekurzió (egy függvény értékének megadása a 0 helyen, és annak közlése, hogy az $n+1$ helyen vett értéke hogyan épül fel előző értékeiből) a számelméleti függvények definiálásának szokásos módja; tehát a könyvben mintegy a számelmélet függvénytanáról van szó. A könyv taglalja a rekurziók különböző fajtáit; bizonyos bonyolultabb rekurziófajták visszavezetését primitív rekurziókra; a primitív-rekurzív és az elemi függvények közötti kapcsolatot; egymásra vissza nem vezethető egyre magasabb rekurziófajtákat; az általánosan-rekurzív függvényeket és alkalmazásaikat; a rekurzivitás fogalmának kiterjesztését az analízisben használatos fogalmakra.

A könyv írása szükségessé tette egyes kérdések tüzetesebb megvizsgálását. Ilyen volt a történeti szempont is. *Péter Rózsa* magántanári próbaelőadásában kifejtette, hogy a rekurzív függvények története milyen szorosan fonódik össze a matematika alapjaira vonatkozó vizsgálatok történetével.

A különböző rekurziófajták közötti összefüggéseket régebbi dolgozatai alapján dolgozta fel a könyvben; de a transzfinit rekurziók kapcsolata a többi rekurziófajttal még nem volt tisztázva. Az I. Magyar Matematikai Kongresszuson *A Transzfinit Rekurziók* címmel tartott előadást, és a *The Journal of Symbolic Logic* 15. kötetének 148—272. oldalán 1950. dec-ben *A többszörös és transzfinit rekurziók összefüggése* című dolgozata jelent meg. Bebizonyította, hogy az ω^k -típusú transzfinit rekurziók (ezekben az $n+1$ helyen vett függvényértéket oly helyeken felvett függvényértékek segítségével adjuk meg, amelyek a természetes számoknak egy ω^k -típusú rendezésében előzik meg az $n+1$ helyet) és a közöséges k -szoros rekurziók (amelyekben a rekurzió k számú változó szerint szimultán megy végbe) kölcsönösen egymásra vezethetők vissza; és ennek felhasználásával azt, hogy az ω^ω -típusú transzfinit rekurzió kivezet a többszörösen-rekurzív függvények osztályából.

A könyv utolsó fejezete, amely a rekurzivitás fogalmának az analízisbe való bevezetéséről szól, ugyancsak a szerző 1950-es dolgozatára hivatkozik:

ez az *Acta Scientiarum Mathematicarum Fejér Lipót és Riesz Frigyes* akadémikusok 70. születésnapjára készült ünnepi XII. kötetében jelent meg, a 239—243. oldalon, *A rekurzív valós szám fogalmához* címen. *Specker* definíciót adott a rekurzív valós szám fogalmára; ez azonban nem kielégítő: még a rekurzív tizedestörtbe fejthetőségét sem biztosítja. Ha viszont (ugyancsak *Specker* értelmezésében) rekurzív szeletet határoz meg egy valós szám, akkor nemcsak rekurzív tizedestörtbe, hanem igen általános típusú rekurzív végtelen sorokba is fejthető. *Péter Rózsa* megmutatta, hogy egy r pozitív valós szám akkor és csak akkor határoz meg rekurzív szeletet, ha $n \cdot r$ egész része n -nek rekurzív függvénye. A bizonyításban külön kellett választania az irracionális r esetét a racionális r (triviális) esetétől. Megmutatta, hogy itt csakugyan fontos szerepe van a racionalitás vagy irracionális eldönthetőségének: ugyanis bebizonyította, hogy ha r egy bizonyos kínálkozó értelemben »rekurzíve irracionális«, már ebből következik, hogy rekurzív szeletet definiál.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a mezőgazdasági tudományok terén kifejtett munkásságért:

Kotlán Sándor lev. tag, a baromfiélősködők kórtanának fel-
dolgozásáért és ennek alapján azoknak a gyakorlati módszereknek kidolgo-
zásáért, amelyekkel számos baromfibetegséget eredményesen lehet leküzdeni.

Kotlán Sándor tudományos munkássága a parazitológia területén kezdetben főleg morfológiai és rendszertani irányú volt, s felölelte a parazita-fauna különféle csoportjait. Számos új élősködő fajnak leírásával bővítette ki faunisztikai ismereteinket, majd figyelmét az élősködők fejlődési módjának, valamint kórtani jelentőségének tanulmányozására fordította. Idevágó dolgozataiban részben a gyakorlati szempontból fontosabb protozoáknak (*coccidiumok*) endogén fejlődéséről, részben Trematódák és Nematódák számos fajáról közölt kísérleti tapasztalatokon nyugvó megfigyeléseket (*Prosthogonimus* fejlődési módjának felderítése, a májmételykór elleni védekezés a köztigazda irtásával, *Oesophagostomum*-, *Hyostromylus*-fajok fejlődési módja, a hisztotróp fázis jelentősége). Érdeklődését a terápiás vonatkozások sem kerülték el, s munkatársainak közreműködésével új eljárásokat dolgozott ki némely gyakoribb élősködő okozta bántalom gyógykezelésére (tüdőférgeesség, aszkaridózis).

1949. óta a Magyar Tudományos Akadémia által irányított kutatói munkák közül első sorban a munkatársaival széles alapon megindított *coccidiózis*-vizsgálatok vezettek gyakorlati vonatkozású eredményekre a szarvasmarha-, juh-, nyúl- és baromfi-*coccidiózis* több problémájának fejlődéstani, patogenetikai és terápiás tekintetben való felderítése által. Különös jelentőséggel bír e tekintetben annak felismerése, hogy a kérődzők *coccidiózisában* az ú. n. *globidium stádiumnak* lehet jelentős szerepe a lappangó fertőzöttség fenntartásában és részben dizenterias rohamoknak kiváltásában (*Acta Vet. I. 1. f.*). A baromfi-*coccidiózis* elleni küzdelemben az eddiginél hatékonyabb és olcsóbb *coccidiostatikus* szerekeknek a gyakorlatba való bevezetése e kutatásoknak egyik fontos fejezete.

A baromfibetegségek elleni küzdelem érdekében *Manninger Rezső* akadémikussal együtt megírta *A szárnyas baromfi fertőző és parazitás betegségei* c. munkát, a hazai állatorvosi szakirodalmunkban pedig érzékeny hiányt pótoló három évtizedes kutatómunka tapasztalatai alapján 1944-ben közreadott *Parazitológia* című könyvével (460. old.).

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a növényteni tudományok terén kifejtett munkásságért:

Soó Rezső lev. tag, a magyar növényteni tudományok fejlesztése terén elért kimagasló tudományos és szervezési munkájáért.

Soó Rezső 30 éves munkásságának fő irányai Magyarország növényvilágának korszerű kutatása, fejlődéstörténetének, különösen a pusztai növénytakaró kialakulásának vizsgálata, a magyar flóra analízise, főleg pedig a növénytársulások összetételének oknyomozó elemzése voltak. A növényzet és a környezet kölcsönhatásainak vizsgálatán alapuló (növényzociológiai) fitocöológiai kutatások megindítója, a magyar növényföldrajzi iskola kialakítója lett. Ma Magyarország növénytakarója, annak társulásai, a növényzet termőhelyének talaj és mikroklíma viszonyai a legjobban ismertek közé tartoznak. A növényföldrajz szolgál ma a korszerű erdő- és rétgazdálkodás alapjául. A gazdasági növényföldrajz terén folyó kutatásai az ország ilyenmő térképezéséhez vezettek. *Soó Rezső* flóraművei (Máttra, Tiszántúl, Székelyföld, Bükk, Nyírség, Mezőség) mellett a Balatonvidék, a Tiszántúl és a Nyírség növényföldrajzi feldolgozásai, de különösen Középerdély növényzociológiai monográfiája (először 1927., másodsor 4 részben 1945—50. jelent meg) és a *Növényföldrajz* (1945) jelentős. Ezenkívül számos dolgozata és monográfiája foglalkozik egyes genuszok (*Melampyrum* 1925—27., *Rhinanthus*, *Alchemilla*, *Potamogeton*) és családok (Európa és a Mediterrán orchideái) rendszeres feldolgozásával, fajkeletkezésükkel, ökológiájukkal. A saisonpolimorfizmus sokat vitatott fajkeletkezései elméletének megoldását (1926) mindenütt elfogadták. *Soó Rezső* új fejlődéstörténeti rendszere (1948) a legközelebb áll az akkor még nálunk nem ismert szovjet (*Grossheim*) rendszerhez. Citogeográfiai vizsgálataiban a poliploidia morganista túlértékelésével szemben foglalt állást (1947.).

Soó Rezső szervezési munkájához tartozik két botanikai folyóirat megalapítása és szerkesztése, a *Magyar Flóraművek* sorozata (7 kötet) kiadása, a magyar növényteni irodalom külföldi ismertetése (1927. óta), az ötéves tervben az országos flóra- és vegetációkutatás megszervezése, a füvesvetésforgók számára alkalmas fűfélék felkutatásának és begyűjtésének országos megszervezése stb. Sajtó alatt van a 15 munkatárssal együtt írt *A magyar növényvilág biológiai-gazdasági kézikönyve* (80 ív) újszerű műve, a gazdasági növényföldrajzi kutatás és térképezés vezérfonala, amit a fejlődéstörténeti növényrendszertan tankönyve követ. Emellett megkezdte a magyarországi növénytársulások rendszeres kritikai feldolgozását és gyakorlati kiértékelését is (*Conspectus des assoc. veget.* I. 1947.). Igen sok kapcsolat fűzi a szovjet botanikához, már 1927. óta, a délorosz sztyep és a magyar pusztta növényzetének összehasonlító vizsgálatai (1927, 1949.) révén.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a mezőgazdasági tudományok terén kifejtett munkásságért:

Ubrizsy Gábor egy. m. tanár, a szovjet növényvédelmi módszerek hazai alkalmazása terén elért eredményeiért és »A növényvédelem gyakorlati kézikönyve« című szakkönyv megírásában való részvételéért.

A felszabadulás előtti időben a hazai növényvédelem kapitalista növényvédelem volt, amely elméletében és gyakorlatában elszakadt a mezőgazdaság szükségleteitől. Elsősorban kémiai jellegű védekezési eljárásokat ismert, és azokat is a mezőgazdaság napi ténykedéseitől függetlenül alkalmazta. Ezzel

a profitérdekeket (pl. növényvédőszergyárak stb.) szolgáló kapitalista jellegű növényvédelemmel szemben, a mezőgazdaság szocialista építése érdekében világosan és határozottan meg kellett fogalmazni a szocialista növényvédelem jellegét, helyét és szerepét a mezőgazdaság teljes egészének keretében. A szovjet növényvédelmi tudomány és gyakorlat elveinek és módszereinek alapos áttanulmányozása nyújtott lehetőséget szakembereinknek ahhoz, hogy hozzájárassanak a nagyüzemi, korszerű és már a szocialista mezőgazdaságot szolgáló növényvédelmi tudomány és gyakorlat kifejlesztéséhez. *Ubrizsy Gábor* mint a Növényvédelmi Kutató Intézet igazgatója az új tudományos vizsgálati módszerek, kutatási feladatok kifejlődésében és az új típusú kutató munka megszervezésével a növényvédelmi tudomány területén, főként a tudományos szervezési munkából vette ki részét. Így a multban nagymértékben elhanyagolt, vagy nálunk ismeretlen kutatási irányokat karolta fel intenzívebben és egy sereg olyan kutatási feladatot jelölt ki, mely a tudomány és gyakorlat legszorosabb kapcsolatát biztosította. Szovjet módszerekkel indult meg nálunk is vezetése alatt, illetve közreműködésével a kártevők elleni biológiai védekezés (parazita és rablórovarok, parazita gombák, baktériumok felhasználásával) széleskörű kiépítése, a tömeges károkat okozó gombabetegségek és állati kártevők várható megjelenésének előrejelzése (prognózis), az agrotechnikai (talajművelési és növényápolási) eljárásokkal történő gyakorlati preventív növényvédelem tudományos kérdéseinek vizsgálata. *Ubrizsy Gábornak* a szovjet tudományos megállapítások és kutatási módszerek segítségével az eddigiek során is, munkatársaival együtt már jelentős eredményeket sikerült elérnie: pl. a biológiai védekezés terén a kolorádói burgonyabogár rovar-, az amerikai fehér szövőlepke rovar- és baktériumparazitáinak megállapítása, a prognóziskutatás terén a rizs pirikuláriás gombabetegségének előrejelzése stb. tekintetében.

A szocialista növényvédelem elveinek és módszereinek megismertetése, valamint népszerűsítése érdekében írta meg munkatársaival *A növényvédelem gyakorlati kézikönyvét* (580. old.), amely a legkorszerűbb tudományos eredményeket a mezőgazdasági gyakorlat érdekében foglalja össze. Ez a kézikönyv feleleli a növényvédelem teljes egészét, és részletesen rámutat a szocialista növényvédelem legfontosabb sajátosságára: a megelőző jellegű védelemre. Az ezzel kapcsolatos agrotechnikai, biológiai, növénynemesítési és prognosztikai tudományos és gyakorlati eljárásokat először ismertette magyar nyelven. Az elmúlt évben megjelent tudományos munkái közül jelentősek még: *Moesz—Ubrizsy: A Kárpátmedence üszöggombái* (256. old.), *Bohus—Kalmár—Ubrizsy: Magyarország kalaposgombáinak meghatározó kézikönyve* (512. old.) a rud rális gyomtársulásokra vonatkozó össz. foglaló tanulmánya (*Acta Agronomica* I. 1950), résztvett továbbá *V. N. Scsegolev: Mezőgazdasági rovartan* (695. old.) című szovjet munka magyarra fordításában.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott az orvostudományok terén kifejtett munkásságért:

Babics Antal akadémikus a vesenyirok keringésének a vesefertőzésnek terjedésében való jelentőségével kapcsolatos kutatásokért.

A veseállomány és veseüreghrendszer patofiziológiájának kutatása több részjelenség megismerése mellett felszínre hozta a vese eddig feltételezett, de valóságban és részleteiben még ki nem mutatott nyirokérrendszerét. A vesenyirokerek kóros körülmények között történt kimutatásából fontos fiziológiai következtetések vonhatók le, majd ezek alapján gyógyító eljárások

vezethetők be. A fiziológiai megállapítás az, hogy a nyirokkeringésnek igen fontos szerepe van a vese belső nyomásának állandó szabályozásában, és feladata elsősorban abból áll, hogy a vese, mint kiválasztó szerv, részére biztosítsa a szerv saját anyagcsereháztartásának egyensúlyát. Kóros körülmények között (pl. a vesetak elzáródásakor) ez a feladat megnövekszik, és a nyirokerek nagyfokú kitágulási képessége teszi lehetővé, hogy a veseállomány hosszabb ideig nagyobb károsodás nélkül ellenáll a kóros behatásnak. Bizonyítást nyert az, hogy az elzáródott vese ürítőképességét azért veszíti el igen gyorsan, mert a kanyarulatot csatornácskák hámja a pangó folyadék-többletet elszállító tág nyirokerek nyomása alá kerül, és ennek következtében az érzékeny hámsejtek vízvisszaszívóképessége megromlik. A nyirokerek szerepének megismerésével új magyarázatot nyert a veseállomány elvékonyodásának, illetve a zsákvese kialakulásának mechanizmusa.

A nyirokerek megismerése lehetővé tette a vesemedencéből kiinduló fertőzés útjának követését, főleg a fertőzésnek a nyirokerekhez való viszonyát. Sikertült megállapítani, hogy a fertőzést kísérő gömbsejtes beszűrődés igen gyorsan terjed a vesét burkoló és hézagait kitöltő zsírszövetben, ahol olyan hegesedést okoz, ami a nyirokerek védelmi szerepének kialakulását azok összenyomásával meggátolja, és így a vese mirigyállományának kötőszövetes zsugorodását eredményezi. Ez a magyarázata a zsákvesével szemben a zsugorvese kialakulásának.

A főbb fiziológiai és patológiai kérdések új megvilágítása maga után vonta azt, hogy a panaszokat nem okozó vesekövek is eltávolítandók, és műtéti eltávolításuk alkalmával gondosan kímélni kell a vesekocsányt, ahol a nagyobb és sérülékenyebb nyirokerek haladnak. Így alakult ki a vesemedence hátsó felszínén a veseöböl kikészítése útján végzett új műtéti eljárás, a *kalikotómia*, melynek eredményei messze felülmúlják az eddigi műtéti módszereket. E megismerések után lehetőség nyílik az idült gennyes vesegyulladások műtéti gyógyítására is, ami eddig nem képezte műtéti gyógyítás tárgyát, illetve ha sor került is a veseburok eltávolítására, az kellő elméleti megalapozás nélkül a célját nem is érte el.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott az orvostudományok terén kifejtett munkásságért:

Kerpel - Fronius Ödön lev. t. t. g., az exszikkációs toxikózis és a gyermekkori sorvadás terén folytatott kutatásokért.

Kerpel-Fronius Ödön az exszikkációs toxikózis patogeneziséről Varga, Kovách, Kun és Vönöczky doktorokkal folytatott vizsgálatsorozatában kimutatta a keringési idő, a percvolumen, az arteriás és vénás vér oxigéntartalma, az oxigénfogyasztás, a vérmennyiség és vízháztartás vizsgálatával, hogy: 1. exszikkációban stagnáló típusú anoxia áll fenn. 2. Az ilyenkor fellépő toxikus állapot súlyossága és prognózisa függvénye a keringési sokk, ill. stagnáló típusú anoxia súlyosságának. 3. A sokk anhidrémiás eredetű. 4. A vezetőtünet, az eszméletzavar, függvénye az anoxia súlyosságának, akkor jelentkezik, mikor az agyi vénás vér O_2 telítettsége 25% alá esik. 5. A vese-működés zavara, függvénye a keringési sokk súlyosságának. 6. Az acidózis következménye az anoxiának és a keringési zavarnak. 7. A toxikus állapotot minden körülmény súlyosbítja, mely a szervezet oxigénszükségletét emeli. A sokk miatt, a szervezet oxigénellenállását u. i. nagyobb intenzitású keringéssel nehezen tudja fokozni. 8. Leszűrte e kórélettani megállapítások diagnosztikai és terápiái következményeit.

A csecsemőkori sorvadásokról *Varga, Kun* és *Vönöczky* doktorokkal lefolytatott vizsgálataiban *Kerpel-Fronius Ödön* kimutatta hogy:

1. Progrediáló sorvadás alatt a szervezet O_2 -fogyasztása eleinte magas, később a súlyosabb stádiumokban az O_2 -fogyasztás jelentékenyen csökken.

2. A súlyosan sorvadt csecsemő alacsony percvolumene a keringés adaptálása a priméren csökkent anyagcseréhez. Igazolja ezt az, hogy a sorvadás e szakaszában az arterio-venózus O_2 -differencia, lassú keringés és alacsony percvolumen ellenére is normális marad.

3. Exszikkációban ezzel szemben az alacsony percvolumen széles arterio-venózus differenciával jár, vagyis a keringés intenzitása nem elégíti ki a normális, vagy fokozott anyagcsereigényt.

4. A sorvadás végállapotában, a dekompozícióban, a keringés hirtelen az anyagcserezükséglet alá esik, most már toxikus vonások is jelentkeznek a kórképben.

5. Az alacsony percvolumen és a szövetek csökkent oxigénellátása kedvezőtlen hatású interkurrens fertőzések lefolyására. Magyarázza ez a sorvadt csecsemő nagy esendőségét interkurrens fertőzésekkel szemben.

20 000 forintos Kossuth-díjat kapott a műszaki tudományok terén kifejtett munkásságért:

Geleji Sándor lev. tag, a kohászati hengerlés elméletének kidolgozásáért és továbbfejlesztéséért, valamint »Kohógéptan« című kiváló tudományos könyvéért.

Geleji Sándor Kohógéptan című műve (Tankönyvkiadó, Budapest, 1950.) a fémek képlékeny alakítására (kovácsolás, sajtolás, hengerlés, hidegvonás) szolgáló gépi berendezéseket tárgyalja. Elsősorban egyetemi tankönyvnek készült, de ezen túlmenő célja is van.

Tartalma a következő: A képlékeny alakítás általános érvényű alapelvei. A kovácsolásnál és sajtolásnál fellépő erők és erőszükségletek kiszámításának elméleti alapjai. Transzmissziós és motoros kalapácsok. Gőzkalapácsok. Kovácsprések (sajtók). A hengerlés elmélete. A hengerművek szerkezeti részletei. A hengerművek segédberendezései. A hengersorok erőszükségletének meghatározása. A hengersorvonómotor megválasztásánál felmerülő kérdések. A hengersorozatokhoz tartozó készülékek és felszerelések. A Mannesmann-rendszerű lyukasztó és nyújtó csőhengerlésnél fellépő erők és erőszükséglet meghatározása. A csőhengerművek. Dróthúzás erőszüksége. A dróthúzógépek. A cső- és rúdhúzás erőszüksége. Rúd- és csőhúzópadok.

A könyv elméleti része messze meghaladja egy egyetemi tankönyv kereteit, és elsősorban azokon az elméleti és gyakorlati kutatásokon alapszik, melyeket a szerző a fémek képlékeny alakításának mechanikájára vonatkozólag végzett. Így a könyvben a kohógépek tervezésével kapcsolatos számos olyan kérdés megoldása található meg, amelyre a szakirodalom eddig gyakorlatilag használható feleletet nem adott. (Ilyenek az alakítási ellenállás kiszámítása a hengerlésnél, a meleg darab lehülése a hengerlés folyamán, a hengerlés erőszükségletének számítás útján való meghatározása, a csőhengerlésnél fellépő erők és erőszükséglet kiszámítása, a reverzáló hengersorok erőszükségletének kiszámítása, az emelő- és billenőasztalok erőszüksége stb.).

A könyv két fontos feladatot tart szem előtt: Először a kohógépek tervezésére készülő mérnökhallgatóknak biztos elméleti alapot akar nyújtani, másodsorban a már gyakorlatban működő tervező mérnök segítségére akar lenni problémái megoldásában. Kezdek részére minden fejezet végén példák világitják meg, hogyan kell a könyv elméleti eredményeit felhasználni.

20 000 forintos Kossuth-díjat kapott a műszaki tudományok terén kifejtett munkásságért:

Kóta József a Bányabiztonsági Kutató Intézet vezetője, a készletetett bányászati robbantás elméletének kidolgozásáért, és gyakorlati kikísérletezéséért.

A robbantó-technika és a gépi jövesztés (fejtőgép, réselőgép) versenyében egyre inkább a gépek javára tolódnak el a teljesítmények. A gépek előretörtek; a robbantás háttérbe szorult. Ma már általánosan elfogadott az a megállapítás, hogy kiugró fejtési teljesítményeket csak fejtő- vagy réselőgépek alkalmazásával lehet elérni.

A robbantás lemaradásának számos oka van. Ilyenek:

1. Az előkészítő munkálatok sok időt vesznek igénybe (fúrás, töltés, fojtás stb.).

2. Robbantás után hosszú ideig kell várakozni a füst eloszlására.

3. A robbantás a munkahely szelvényét sohasem dolgozza ki teljesen. A sarkok és a tető leegyengetése még jelentékeny munkát igényel, amit csak fejtőkalapáccsal és csákánnyal lehet elvégezni.

4. A fedőkőzetet megrongálja, az ácsolásokat pedig könnyen kidobja helyéről a robbanás hatása.

A millszekundos eljárás a robbantó technikában gyökeres változást hozott. A felsorolt hátrányokat kiküszöböli, s a gépekkel szemben újra egyenértékű versenytársnak bizonyult.

A millszekundos eljárás lényege abban áll, hogy az egymásmellé telepített lyukak robbanásai mintegy 15—25 millszekund időközzel követik egymást. Ily módon a robbanások kőzetregzése egymásba olvadnak, s egyetlen vibrációba folynak össze.

A millszekundos időzítés hatását külföldön már több év óta ismerik, gyakorlatilag azonban csak a kőbányászatban tudták hasznosítani. Elektromosan meghajtott különleges időzítőszervezetet készítettek, ide kapcsolják be minden egyes villamosgyutacs vezetékét.

Kóta József is a kőbányászatnál kezdte kísérleteit.

Az időzítőkészülékről és magáról az egész millszekundos eljárásról csupán hirdetésszerű adatok álltak rendelkezésére. Ezek alapján kellett elindulnia.

A kőbányászat problémáját rövid pár hónap alatt megoldotta. Az időzítőszervezete — kívülálló szakértők véleménye szerint is — egyszerűbb és megbízhatóbb, mint a külföldi készülékek.

A millszekundos eljárás bevezetésével több ezer vagon követ tudunk ma már egyszerre lerobbantani, s ami a lényeg: a robbanás a kőzetet olyan apró darabokra törí, hogy rakodógépekkel azonnal csillébe lehet rakni. Nem kell tehát robbantással tovább aprítani.

A nagyobb feladatot az új robbantó eljárás földalatti alkalmazása jelentette. Ezen a téren külföldön még tapogatózó kísérletek folynak, s ezek is csak alagutak, kemény kőben kihajtott feltáróvágatok robbantására szorítóknak. Szénfejtésekben való alkalmazása eddig sehol sem került szóba.

A millszekundos eljárás kiépítése elméleti megfontolásokat is igényelt. Összefüggéseket kellett keresni a robbantási gázok munkavégzésének időtartama és határfoka között. Ezeknek a vizsgálatoknak keretében igazolódott be *Kóta Józsefnek* régebben felállított tétele, hogy tudniillik, a brizancia és detonáció-sebesség nincsenek közvetlen okozati összefüggésben egymással.

A millszekundos robbantás bevezetése új helyzetet teremthet szénbányászatusunkban. Valószínű, hogy most már nem a szén kitermelése, hanem csupán felrakása és elszállítása fogja képezni a szűk keresztmetszetet.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a földtani tudományok terén kifejtett munkásságért:

Földvári Aladár egy. ny. r. tanár, a hasznosítható ásványnyersanyagok tudományos kutatása terén elért eredményeiért, különösen a Velencei-hegység lehetséges érckészleteinek felderítésével kapcsolatban.

Földvári Aladár két évtizedes bányageológiai kutató munkásságát főként a m. állami Földtani Intézet bányageológiai osztályának vezetőjeként végezte. Ebbeli munkássága a szén és olajgeológiai kutatások kivételével minden magyarországi bányászati termékre kiterjedt, főleg az ércekre.

Legutóbb a Velencei hegység eddig ércnélkülinek tartott területén mutatott ki ércelőfordulási lehetőségeket, melyek szerencsés esetben új ércbánya nyitására vezethetnek.

Szalay Sándor professzorral együtt dolgozva közetradiológiai kutatásokat végez. Jelenleg a kutatások elvégzéséhez szükséges közettani és geokémiai laboratórium szervezésével foglalkozik, mely a debreceni Egyetem Ásvány és Földtani tanszékén létesül. A geokémiai és közettani kutatásai-ban munkatársa Földváriné dr. Vogl Mária spektrográfus.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a műszaki tudományok terén kifejtett munkásságáért:

Heller László az EGART igazgatója, levegő-kondenzációs rendszer gyakorlati megvalósítására alkalmas elmélet kidolgozásáért.

Erőművekben a gőz kondenzálásához eddig kizárólag vízhűtést alkalmaztak, ami azt jelentette, hogy az erőművek helyének megválasztásánál mindenekelőtt a vízviszonyokat kellett figyelembe venni. Erőműveket tehát vagy folyóvizek, vagy tavak mentén, de legalább is olyan helyen kellett létesíteni, ahol a hűtőtavas, vagy hűtőtornyos üzemhez szükséges pótvízmennyiség rendelkezésre állott. Ez a körülmény sokszor megakadályozta, hogy erőműveket az egyéb szempotoktól függően kedvezőbb helyekre telepíthessünk.

Miután a hűtőtornyos üzemeknél is a kondenzációs meleget — ha a hűtővíz közbeiktatásával is — végül is a külső levegő viszi el, kézenfekvő a gondolat, hogy a víznek, mint közvetítő médiumnak kikapcsolásával, közvetlenül levegővel vigyük el a kondenzációs meleget. A levegővel való közvetett (felületen keresztül való) hűtést már alkalmazták, ennél a megoldásnál azonban nem csináltak mást, mint a turbinák fáradtgőzét kivezették a szababan felállított és levegővel hűtött kondenzátorba. Ez a rendszer azonban, különösen nagyobb teljesítmények számára, egyáltalában nem oldja meg a problémát. Egy 50 MW teljesítményű géphez például 2 db., egyenként legalább 4 m átmérőjű csővezetékre volna szükség, mely körülmény, valamint az a tény, hogy a hatalmas felületű csővezetéken és kondenzátoron fellépő legkisebb korróziós lyuk már teljesen lerontaná a vákuumot, lehetetlenné teszi nagyobb teljesítményeknél a levegőkondenzáció alkalmazását.

Fenti hátrányok azonban kiküszöbölhetők, a Heller László által javasolt légekondenzációs-rendszer alkalmazásával. Ennek a rendszernek lényege az, hogy a turbina után felületi kondenzátor helyett keverő-kondenzátort alkalmaz, és a hűtővíznek a képződő kondenzátummal alkotott keverékét vezeti ki

a szabadban elhelyezett és mesterségesen mozgatott levegővel közvetlenül hűtött hőkicszerelőberendezésbe. Ezzel a megoldással a hatalmas méretű fűtőgáz-vezetékek helyett gyakorlatilag elfogadható vezetékmeretekhez jutunk, miután az ily módon keringetett hűtővíz mennyiség nem igényel nagyobb csővezeték mint a hűtőtornyos üzennél alkalmazottak.

Ha ugyanakkor a hűtővíz-vezetékbe közvetlenül a befecskendezéses kondenzátor előtt megfelelő fojtást alkalmazunk, akkor biztosítható, hogy a hőkicszerelő-rendszerben az atmoszférát valamivel meghaladó nyomás uralkodjék, ami által elérhető lesz, hogy meghibásodás esetén az esetleg képződő lyukon a nyomás alatt álló víz erős sugárban tör ki és azonnal mutatja a hiba helyét. Ugyanakkor a túlnyomás megakadályozza, hogy a hibás helyen levegő kerülhessen a kondenzátorba, ami a vákuumot leronthatná.

A rendszernek azon túlmenően, hogy a gőzerőművek létesítését teljesen függetleníti a vízviszonyoktól, még az alábbi jelentős előnyei vannak :

1. A hűtővíz tisztításához és kémiai előkészítéséhez szükséges jelentős létesítési-, valamint üzem-költségek elmaradnak.

2. A kondenzátorcsöveknek tömítetlensége következtében előforduló hűtővíz-betörés és ezzel a kazán tápvizének, különösen nagynyomású telepeknél veszedelmes, elszennyeződése nem fordulhat elő.

3. A kondenzátor csöveinek gyakori tisztítása, valamint az ennek következtében szükségessé váló csőcserék elmaradnak, és így a gép üzemideje megnövekszik.

4. A légkondenzáció alkalmazásával a téli hidegebb időszakban, tehát éppen az erőművek nagy terhelése idején, jobb vákuum érhető el, mint a hűtőtornyos üzennél. Míg ugyanis a hűtőtornyos üzemből a vákuum egy bizonyos értéknél tovább még a leghidegebb téli napon sem javul, addig a légkondenzációs rendszerből a kondenzátor nyomása a külső levegő hőfokával csaknem arányosan csökken.

Fenti előnyök mellett a légkondenzációs rendszer jelentékeny megtakarításokat is eredményez a hűtőtornyos rendszerrel szemben.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a földtani tudományok terén kifejtett munkásságért:

Vendel Miklós akadémikus, az érctelepek rendszerezése terén kifejtett munkásságáért.

Vendel Miklós meghatározta jellegzetes ón- és aranyfém-tartományokkal kapcsolatos közettartományok ásványos (modális) összetételét és különbségeiket. (A megvizsgált ónfém-tartományok: a középnémet Variszscikum, Dartmoor—Cornwall, Bushveld, Bolívia; az aranyfém-tartományok: a pannóniai fiatal fém-tartomány, az északamerikai Kordillerák nevadai-larami-terciér fém-tartománya.) Lefolytatta kémiai viszonyaik statisztikai vizsgálatát, a talált eltéréseket számszerűen rögzítette, és elvégezte az ón- és arany-tartományok átlagmagnáinak közelítő meghatározását, valamint közepes differenciációjuk s az ezekben mutatkozó eltérések megállapítását. Vendel Miklós bizonyította, hogy a megvizsgált óntartományok, ellentétben a pacifikus arany-tartományokkal mediterrán, még pedig pontosabban gyengén mediterrán jellegűek. Rámutatott, hogy a magmatikus származású érctelepek genetikai rendszerében a provinciálgenetikai elvnek a mainál jóval erőteljesebb figyelembevétele kívánatos, és kidolgozta az érctelepek viszonyát a Niggli-féle magmafősorokhoz a tárgyalt fém-tartományok alapján, majd bizonyította, hogy az egyes tartományok ércesedési minősége s magmái

közt fennálló összefüggéseket az ércteleprendszerben fel lehet, és fel is kell használni, s az érctelepeket a magmák, illetve a kőzetek rendszerével ily módon a lehető legszorosabb kapcsolatba kell hozni, illetve beépíteni. *Vendel Miklós* megtette az első lépéseket egy ilyen ércteleprendszer kiépítésében. Végül statisztikai vizsgálatokat folytatott le a *Goldschmidt*-féle geokémiai eloszlási törvények alapján az egyes fémtartományokban: az elemrejtés szerepét illetően a magmatikus érctelepek dúsulási lehetőségében, valamint a magmatikus kőzetek uralkodó elemeinek a kristályosodás folyamán érvényesülő fémkiszűrő szerepére vonatkozóan.

10 000 forintos Kossuth-díjat kapott a földtani tudományok terén kifejtett munkásságáért:

Vitális Sándor egy. m. tanár, a földtani térképezés tökéletesített módszerének kidolgozásáért, amely az ország geológiai feltérképezését jelentékenyen meggyorsította, valamint a hidasi szénelőfordulás felderítésével kapcsolatos eredményes munkájáért.

Vitális Sándor 1950-ben az ország földtani újratérképezését a legkorszerűbb módon, minden szempontra kiterjedőleg szervezte meg. Az új feltérképezés folyamán a különböző képződmények felszíni legaprólékosabb szétválasztásán kívül több ezer kézifúrás segítségével 10—30 m. mélységig is részletesen feltárta a képződményeket. Minden egyes térképlapon feltérképezte az összes ásott és fúrt kutak helyét, földtani és hidrológiai adatait. A térképezés folyamán begyűjtött kőzet stb. anyag részletes szediment-petrográfiai, paleontológiai, sztratigráfiai, pollenvizsgálati, vízelemzési stb. vizsgálatát elvégeztette. A földtani térképezés tökéletesebbé tételére beállította geomorfológus szaktársait is. A térképezési munkát úgy szervezte meg, hogy a felvevő geológus, geomorfológus, hidrológus, petrográfus, kémikus szakemberek egyénenként, de egyben a legszorosabb együttműködéssel, megfelelő szakirányítás és ellenőrzés mellett kollektív munkával végezzék el feladatukat.

A földtani térképezési munkát a Duna-Tisza közti területen és a Dunántúlon indította meg, és 1950-ben 80 db. 1 : 25 000-es méretű térképlap felvételét végeztette el. Az új térképezési módszer segítségével évtizedes mulasztást pótolva, hazánkról az ötéves terv végére világviszonylatban is korszerű és újszerű, minden szempontot figyelembe vevő földtani és hidrológiai térkép áll népgazdaságunk rendelkezésére.

Hidas község határában már 1860-ban táróval feltárták a kibúvásokon ismert középső miocénkorú földes, lágy barnakőszén telepeket és azóta kisebb-nagyobb megszakításokkal folyt itt jelentéktelen bányászat egészen a felszabadulásig.

Vitális Sándor a Mecsek-hegységben végzett földtani felvételezései során megállapította, hogy az eddig jelentéktelennek tartott hidasi barnakőszén-előfordulás nagy területre terjed ki, s annak felkutatásával feltétlenül érdemes foglalkozni.

Javaslatára 1946-ban megindították a kutatófúrásokat, s 1949-ig 19 eredményes kutatófúrást mélyítettek le, s több mint 2 km² nagyságú területen megfúrták az átlagosan 10—20 m összvastagságú barnakőszéntelepeket. A fúrásokkal feltárt barnakőszénterület jelentősen hozzájárult országunk kőszénvagyonának a növeléséhez, és lehetőség nyílt arra, hogy a kutatókat tovább folytassák és még jelentős kőszénkészletet tárjanak fel. A felkutatott barnakőszénterület bányászati feltárása már meg is indult.

BELSŐ TUDOMÁNYOS KÁDERTARTALÉKAINK

HEVESI GYULA lev. tag

Kibővített ötéves tervünk hatalmas feladatainak megvalósítása tudományos kutatómunkánk elé is az eddiginél lényegesen fokozottabb követelményeket állít. *Rákosi, Gerő és Vas* elvtársak Pártunk Kongresszusán egyaránt kihangsúlyozták a tudományos kutatásra váró felelős feladatokat, amelyek számos esetben előfeltételei a tervben kitűzött ipari célkitűzések megvalósításának. Ezeket a fokozott tudományos feladatokat nem oldhatjuk meg csupán új intézetek létesítésével, meglévő intézeteink és laboratóriumaink kibővítésével. Bár az ötéves terv erre a célra is igen jelentős összegeket irányoz elő, a tudományos kutatásnak ilyen, hogy úgy mondjuk, »extenzív« módon való bővítése elsősorban a kutatókádereinkben való rendkívüli hiány miatt igen nehéz és csak nagyon korlátozott mértékben megvalósítható feladat.

A káderhiány, mint gyors fejlődésünk egyik elkerülhetetlen jelensége, gazdasági életünk egyetlen területén sem jelentkezik olyan élesen és nem látszik olyan nehezen megoldhatónak, mint éppen a tudományos kutatás terén. Míg szakmunkásokat, technikusokat, sőt mérnököket is továbbképzés és iskolai képzés útján viszonylag rövid idő alatt nagy tömegekben és menetközben is kiképezhetünk, addig komoly tudományos kutató káderek kialakítása sokkal nehezebb és hosszadalmasabb feladat. Az idén először bevezetett aspiránsképzésünk csak 2—3 év múlva fogja az első új tudományos kádereket szolgáltatni, s amíg ezen az úton mennyiségileg is komoly utánpótlást tudunk biztosítani, ahhoz kétségkívül hosszú évek kellene. Az aspirantúra a kutatókáderek utánpótlása főforrásává, — ahogyan az a Szovjetunióban van, — aligha válhat második ötéves tervünk előtt.

Elsőrendű feladatunk tehát, hogy igyekezzünk tudományos kutatási lehetőségeink belső tartalékait feltárni, amelyek éppúgy, mint gazdasági életünk minden területén, ezen a téren is kétségkívül megvannak. Az ipari termelésben szerzett tapasztalatok mutatják, hogy ezek a tartalékok azonnal jelentkeznek és a szocialista gazdaságban kimeríthetetlenül újra képződnek, mihelyt azokat keresni kezdjük. Időszerű, hogy ezt a kérdést a tudományos kutatás terén is felvessük, mert a kutatás szocialista szervezettsége és tervszerűsége itt is nyilvánvalóan megteremtette keletkezésük feltételeit.

A Magyar Tudományos Akadémia Műszaki Tudományok Osztálya március hó 14-én konferenciára hívta össze kutatóintézeteink tudományos dolgozóit, amelyen először vetette fel kutatókapacitásunk rejtett tartalékai felderítésének és mozgósításának kérdését. Már ez az első megbeszélés is a kutatómunka gyorsításának és bővítésének számos reális tartalékára mutatott rá. Miből állanak ezek a tartalékok? Mindenek előtt meglévő kutatókádereink munkaidejének észszerű és teljes kihasználása, a kvalifikált kutatómunka céljaira. Igen nagy tehermentesítést lehetne elérni megfelelő adminisztratív segéderők beállításával, és bár ezen a téren az utóbbi időben jelentős javulást értünk el, még mindig rendkívül nagy, különösen az oktatással foglalkozó tudományos káderek adminisztrációs

munkával való túlterhelése. Olyan kutató, aki pl. dékáni tisztséget tölt be valamelyik fakultáson, erre az időre úgyszólván teljesen elesik a tudományos munka lehetőségétől, ez pedig éppen kevés számú legkiválóbb tudósunkra vonatkozik, akiknek munkájára leginkább lenne szükségünk a kutatásban. Nem értünk ugyan egyet egyesek véleményével, hogy a dékáni intézményt egészen meg kellene szüntetni, de mindenesetre komoly intézkedésekre lenne szükség ahhoz, hogy a dékán feladata csupán az oktatás színvonalának emelése és biztosítása legyen, de az ezzel kapcsolatos számtalan aprólékos adminisztratív teendők helyett foglalkozzék kutató munkával.

Míg az élvonalbeli tudósokat túlterheli az adminisztráció és számtalan ülésezés, amelyek észszerű szervezésével, paralel bizottságok kiküszöbölésével szintén igen sok időt takaríthatnának meg, addig a kutatás középkádereit, a kutatói segédzsemélyzet hiánya és a műszaki segédszolgálatok elégtelensége akadályozza a munkában, illetve kényszeríti arra, hogy munkaidejének jórészt tudományos kvalifikációt nem igénylő munkával töltse. Szükség lenne sokkal több, gyakorlottabb és jobban képzett laboránsra, és ezt annál inkább alá kell húznunk, mert ezek kiképzése semmiféle kádernehézségbe nem ütközne. A legtöbb helyen nők kiválóan alkalmasak a laboránsi munkára, és 6—12 hónapos szakmailag specializált tanfolyamokkal jó laboránsokat tudnánk kellőszámban kiképezni. Elkerülhető lenne az, hogy a kutatók, amikor egy-egy új laboráns-helyet engedélyeznek, maguk töltsék az időt azok betanításával, a legegyszerűbb ismeretektől kezdve, mint ahogyan az jelenleg általános gyakorlat.

Rendkívül fontos a műszaki segédszolgálatoknak, elsősorban a mechanikai és üvegtechnikai szolgálatoknak megszervezése. Gyakran egészen jelentéktelen alkatrészeknek, vagy készülékeknek előállítása hónapokig megszakít egy-egy kutatómunkát, mert ha a laboratóriumnak vagy intézetnek nincs módja azt háziilag elkészíteni, ilyen egyedi megrendeléseket az iparban elhelyezni rendkívül nehéz és hosszadalmas. Ezen a hiányon könnyen lehetne segíteni a mechanikai szolgálat jobb megszervezésével. A Műegyetem egy-néhány tanszéke mellett például igen jó gépekkel felszerelt műhelyek vannak, amelyekben azonban csak egy-két ember dolgozik az adott tanszék szükségleteire. A gépidő kihasználása emellett teljesen jelentéktelen. E műhelyek egyesítése könnyen lehetővé tenné az összes tanszék mechanikai munkákkal való kielégítését. Kétségtelenül szükség lenne azonban egy olyan központi üzem létesítésére is, amely alkalmas lenne összes kutatóintézetünk kiszolgálására és bonyolultabb megrendelések teljesítésére is, ami műszerbeszerzésünk mai nehézségei mellett számunkra igen nagy könnyebbséget jelentene. Több intézet tapasztalata mutatja, hogy sok esetben lehet külföldről várt műszereket háziilag elkészíteni, ha megfelelő berendezés és jó szakmunkások állnak rendelkezésre. Például a *Tárczy-Hornoch Antal* akadémikus tanszéke mellett működő kis mechanikai műhely igen szerény eszközökkel olyan műszereket készít, amelyek minőségileg nem állnak mögötte *Zeiss* gyártmányainak. Ilyen műhely létesítésénél és általában az intézeti segédműhelyekre vonatkozóan a konferencia egy igen fontos körülményre hívta fel a figyelmet. Ezekben a műhelyekben kevésszámú, de kiválóan kvalifikált szakmukásra van szükség. Ilyen szakmunkások azonban az üzemekben darabbér mellett sokkal jobban keresnek, mint a kutatóintézetekben, ahol természetesen akkordmunka nem lehetséges. Ezért szükséges a kutatóintézetek szakmunkásainak olyan bérrendezése, amely nem hozná őket hátrányosabb helyzetbe az iparban dolgozóknál.

Gondoskodnunk kell természetesen kvalifikált mechanikusok és műszertechnikusok rendszeres kiképzéséről is, akikben nagy hiány van nemcsak kutatóintézeteinkben, de az iparban is. Ebből a célból az Akadémia Műszaki Osztálya kezdeményezésére már a múlt évben megnyílt a Műszaki Főiskolán a műszertechnikai tagozat, amely remélhetőleg már rövid időn belül érezhetően enyhíteni fogja ezt a hiányt. A műszerészképzéssel azonban minden kutatóintézetünkben is foglalkozni kell ott, ahol arra alkalmas mechanikai műhely van, de különösen össze kell kapcsolnunk ilyen káderek kiképzését a felállítandó központi mechanikai műhellyel, amely mellett feltétlenül létesítenünk kell egy műszertechnikai középiskolát is.

Nem kisebb akadály a kutatómunka zavartalan folytatásának üvegtechnikai iparunk elmaradottsága és a kvalifikált üvegfúvókban érezhető hiány. Üvegből előállítandó kísérleti készülékekre úgy szólván minden kutatómunkánál szükség van, mégpedig nemcsak típus-apparátúrára, de a legtöbb esetben individuális kísérleti célnak megfelelő konstrukciókra. Ilyen készülékek elkészítését csak kiválóan képzett és gyakorlott üvegfúvókra lehet bízni. Halaszthatatlan feladatunk, hogy legjobb üvegfúvó mestereink egy részét egy központi műhelybe egyesítsük, nemcsak a kutatóintézetek megrendelés szerinti speciális üveggészülékekkel való ellátására, de üvegfúvó káderek nagyszámú kiképzésére is. Sok jó üvegfúvót tudnánk felszabadítani jelenleg teljesen kisipari jellegű üvegtechnikai iparunk észszerűsítésével is. Ezekben a kis műhelyekben ugyanis a típus-apparátúrát is kvalifikált üvegfúvók készítik, pedig ezt szériagyártásban megfelelő munkamegosztás mellett két-három hónap alatt kiképezhető munkások is gyártani tudnák.

A konferencián iöbben rámutattak arra, és nyilvánvalóvá tette ezt ennek az első összejövetelnek tapasztalata is, hogy tudományos kutatási kapacitásunk milyen nagy tartaléka rejlenek kutatóintézeteink és üzemi laboratóriumaink jobb együttműködésében, és a közöttük való rendszeres tapasztalatcsere megszervezésében. Az intézetek és laboratóriumok dolgozóinak egymástól való izoláltsága nemcsak sok párhuzamos munkát tesz elkerülhetetlenné, de nem ritkán fordul elő olyan kísérletek lefolytatása, amelyeket más laboratóriumok már régen elvégeztek, és azok eredményei fáradság nélkül megszerezhetőek lettek volna. Általában az üzemi laboratóriumokban felgyülemelő óriási tapasztalatmennyiség nem válik közkinccsé. Ha a laboratórium segített bizonyos üzemi nehézségek leküzdésében, azzal feladatát rendszerint befejezettnek tekinti. Az ezzel kapcsolatos kísérletek tapasztalatainak publikálására a legkritikább esetekben gondolnak. Rendszeresíteni kell, és anyagi támogatással is lehetővé tenni, hogy a nagyobb üzemi laboratóriumok havonként, vagy esetleg nagyobb időszakonként kiadják közleményeiket, ami nemcsak a tapasztalatcserét szolgálja, de a laboratórium dolgozóit erkölcsileg is ösztönözné a rendszeres tudományos munkára.

Tudományos intézeteink és laboratóriumaink szervezett együttműködését a kutatás országos tervezésénél is az eddiginél sokkal nagyobb mértékben kell figyelembe vennünk. Gondolok itt elsősorban az egyetemi és főiskolai tanszékek kutatórészlegeinek egymásközötti és az ipari kutatóintézetekkel való jobb kooperálására. Itt döntő jelentősége van az Akadémia koordináló szerepének, mert egész kutatóhálózatunk észszerű, a népgazdaság érdekeinek legjobban megfelelő koordinálását, a természettudományi kutatásoktól kezdve a konkrét ipari célkutatásokig, egyedül az Akadémia biztosíthatja. Lényegesen javítanunk kell eddigi tervezési módszereinken, amelyeknél mind az Akadémia, mind az egyes minisztériumok az egyes intézeteket tematikájuk megállapításánál többé-kevésbé izolált, független egységeknek tekin-

tették, amelyek munkája legfeljebb az azonos-, vagy rokonszakmájú intézetekével volt koordinálható. Sokkal nagyobb feladatokat oldhatunk meg gyorsabban, meglévő tudományos kádereinkkel és kutatási kapacitásunkkal, ha a szocialista tervszerűség elvét és előnyeit következetesen átvisszük kutatómunkánk egész területére, mint egy egységes és összefüggő egészre, és meghatározva a népgazdaság követelményeinek megfelelően a kutatás fő irányait, a tervezésnél valamennyi intézet, laboratórium- és kutatórészleg munkáját ezekre az irányokra orientáljuk. Ez természetesen egyáltalán nem jelenti azt, hogy az Akadémiának magára kellene venni a kutatási tematika aprólékos tervezését. Jelentené azonban azt, hogy a fizikai-kémiai és egyéb természettudományi kutatásoknak, valamint a matematikai kutatásoknak is szervezeten és tervszerűen alá kell támasztania és elősegítenie azoknak a döntő jelentőségű gyakorlati feladatoknak megvalósítását, amelyek közvetlen megoldása ipari kutatóintézeteinkre és üzemi laboratóriumainkra hárul. A kutatás ilyen országos tervezése lehetővé tenné az Akadémia rendelkezésére álló anyagi eszközök, műszerbeszerzési lehetőségeinek olyan felhasználását és elosztását, mintha a VKM tanszékek tudományos részlegei néhány nagy akadémiai intézet területileg elszórt részei lennének, és amelyekből ezek az akadémiai intézetek néhány év alatt, megfelelő kádereket is nevelve, ki is alakulhatnának.

Kutatókapacitásunk jobb kihasználásával a rejtett tartalékok felderítése során reálisan számíthatunk nemcsak meglévő kutatókádereinkre, de azok jelentős kiegészítésére is. Kétségkívül nem kis számban vannak az iparban, üzemi laboratóriumokban, különböző középiskoláinkban és technikumainkban olyan képzett, tehetséges és fejlődőképes emberek, akik kiválóan alkalmasak lennének arra, hogy bevonjuk a kutatómunkába, ha sikerül őket megtalálnunk. Ezeknek a kádereknek felderítése kutató-káderszükségletünk kielégítése céljából rendkívül fontos. Ez nem könnyű feladat, de meg kell találnunk rá a megfelelő módokat és eszközöket. Ilyen eszköznek látszik e káderek felderítésére az akadémiai ösztöndíjak rendszere. Tavaly is adtunk már ki akadémiai ösztöndíjakat, de ezek csupán fizetékiegészítés szerepét töltötték be egynéhány egyetemi tanársegéd számára. Ilyen módon nem szolgáltak sem új káderek felderítésére, sem azok továbbfejlesztésére. Ezidén népi demokráciánk támogatása 150 akadémiai ösztöndíj kiadását tette lehetővé a műszaki kutatás terén, s a múlt év tapasztalatain okulva igyekeztünk ezeket már céltudatosan új kutató-káderek felderítésére felhasználni. A pályázatban való részvételre felszólított intézmények és üzemek vezetőit megfelelően tájékoztattuk az ösztöndíjak céljáról; az ösztöndíjra javasoltaktól pedig megkívántuk, hogy adják meg annak a tudományos, vagy műszaki munkának témáját, amellyel az ösztöndíj tartama alatt foglalkozni fognak, és amely munkájukról negyedévenként beszámolni tartoznak, haladásuktól téve függővé az ösztöndíjak további folyósítását. A pályázatnak ilyen módon való kiírása lényegesen emelte már a jelentkezési színvonalat is a tavalyihoz képest. Több mint 300 jelentkező közül egyelőre 130 ösztöndíjat osztottunk szét. Az ösztöndíjasokkal való egyéni beszélgetések és egy valamennyiük számára összehívott konferencia útján megelégedéssel állapíthattuk meg, hogy a pályázatoknak ilyen módon való kiírása helyes és a célnak megfelelő volt. Megállapíthattuk, hogy sok igen tehetséges ember van közöttük, akik sokszor rendkívül szerény eszközökkel és nehéz körülmények között, nagyjelentőségű műszaki, vagy tudományos kutatómunkát folytatnak, s nem egy közülük már jelentős eredményeket is elért, amelyekről saját vállalatukon kívül senki sem tud. Ösztöndíjasainkkal rendszeresen foglalkozni fogunk,

tudományos konzulenszt is jelöltünk ki mindegyik mellé, s indokolt esetben anyagi támogatással, vagy más tudományos segítséggel is előmozdítjuk munkájukat. Beszámolóikat legalábbis félévenként meg fogjuk hallgatni az akadémiai bizottságokban, és gondoskodni fogunk eredményeik publikálásáról. Ilyen módon az ösztöndíjasokkal való foglalkozást igyekszünk közelebb vinni az aspirantúra színvonalához anélkül, hogy az államnak ez külön megterhelést jelentene. Sőt, kiterjesztjük ezt a munkát azokra a pályázókra is, akiket ezidén a keret korlátozottsága miatt nem részesíthettünk ösztöndíjban. Kétségtelennek látszik, hogy ezt a módszert rendszeresen alkalmazva, a legközelebbi években kutatómunkára alkalmas káderek százait deríthetjük fel. Hogy ezt a káderkutatót még szélesebb körre kiterjesszük, sőt egész általánossá tegyük, a közel jövőben általános műszaki és tudományos pályázatot hirdetünk fiatal kutatók számára. Kétségtelennek látszik, hogy ilyen pályázat nemcsak tehetséges kádereket fog felderíteni, de jelentős közvetlen tudományos és műszaki eredményekre is számíthatunk.

Amint látjuk, szocialista állami és gazdasági rendszerünk a tudományos kutatómunka terén is óriási tartalékokat rejt magában, amelyek különböző lehetséges formáit és felderítési módját távolról sem meríti ki az előbbi felsorolás. Úgy gondoljuk, hogy a Műszaki Osztály ez első kísérletét kutatási tartalékainak felderítésére, hasznosan alkalmazhatja az Akadémia többi osztálya is.

A TERMÉSZETTUDOMÁNYOK AZ ÚJ KÍNÁBAN

CSU KO-CSING

Kínában csak az utolsó 40 év folyamán honosodott meg a modern természettudomány. Az első tudományos kutatóintézetet, a *Kínai Földtani Intézetet* a pekingi kormány Iparügyi Minisztériuma 1916-ban alapította. Hat évvel később a *Kínai Tudományos Társaság Biológiai Intézetet* állított fel Nankingban. Az 1919-es Május Negyedike Mozgalom idején a pekingi *Nemzeti Egyetem* játszott vezetőserepet a tudományok országszerte történő felvirágoztatását célzó megmozdulásokban. A tudományos kutatás lassanként behatolt az egyetemekre, és egymásután jöttek létre a különböző tudományokat művelő egyesületek, mint például a *Kínai Földtani Egyesület* a *Kínai Fizikai Egyesület* stb. 1928-ban létrejött az *Academia Sinica*, majd 1929-ben a pekingi *Nemzeti Akadémia*.

A Május Negyedike Mozgalom óta eltelt 31 év alatt a kínai természettudományok volt néhány kimagasló alakja, akik kiváló egyéni tudományos teljesítményeik révén nemzetközi hírnévre tettek szert, de ha megvizsgálunk, hogy valóban mennyiben járultak hozzá a nép életének megjavításához, vagy akár az egyes tudományágak továbbfejlesztéséhez, úgy meglehetősen szegényes eredményekre tudunk csak rámutatni.

Annak, hogy a természettudományos kutatás Kínában eddig csak ilyen gyér termést hozott, főleg politikai és gazdasági okai voltak. A reakciós Kuomintang kormány nem segítette elő a tudomány fejlődését, és az egész tudományos életet az állam egyik tisztán reprezentatív függelékének tekintette. A tudományos kutatás már azért sem mutatható fel jelentős eredményeket, mert a kormány a kutatóintézeteknek csak olyan összegeket juttatott, melyek éppen, hogy fedezték a tudósok minimális életszükségletét. 1937 után a Japán imperialista agresszió arra kényszerítette az egyetemeket és kutatóintézeteket, hogy elhagyják eredeti helyüket és Kína belső tartományaiban keressenek menedéket. A sorozatos japán légitámadások során számos értékes műszer és könyvtár pusztult el, illetőleg szóródott szét.

Bizonyos fokig azonban maguk a tudományos intézetek is felelősek elmaradottságukért. A tudományos körökön belül is sok volt az ellentét és a hiányosság, különösen élesen megnyilvánult a tudományos szervezetek szekta szelleme, és az, hogy a tudományos kutatók többsége a »tudomány a tudományért« zavaros ideológiáját követte. Az, hogy a kínai tudósok többsége a kapitalista országokban tanult, rányomta munkájukra az individualizmus kultuszának bélyegét. Munkájuk egyedüli célját abban látták, hogy közelebb jussanak valamiféle absztrakt »igazság« megismeréséhez. Úgy vélték, hogy a tudós eleget tesz kötelességének, ha kiválaszt a munkaterületén felmerülő egy problémát, és ezt a lehető legkomolyabban tanulmányozza. Ez a valóságban oda vezetett, hogy mindenki pontosan azt csinálta, amit akart, és senki sem felelt semmiért. Nem ismerték fel azt az egyszerű tényt, hogy a kutatás lehetőségét a végső fokon kizárólag a munkások és parasztok teremtik meg, és nem érezték semmiféle kötelezettséget a dolgozó tömegek iránt.

A Népköztársaság Népi Kormánya a fentiekkel éles ellentétben hangsúlyozta a kultúra felvirágoztatásának fontosságát általában, különösen pedig a tudományos kutatás fejlesztésének jelentőségét. Annak ellenére, hogy még előttünk áll Taivan felszabadításának feladata, és hogy a népgazdaság helyreállításának nehéz szakaszában vagyunk, a Népi Kormány költségvetése máris felemelte a tudományos kutatásra fordított összeget, úgy, hogy az ma a Kuomintang kormány háborúelőtti ilyencélú kiadásainak kétszerese.

A kormány segítségével 1949. októberében megalakult az új *Academia Sinica*, melyben egyesült és továbbfejlődött a régi nankingi *Academia Sinica* és a pekingi *Nemzeti Akadémia*. Az azóta eltelt időszakban átszerveztük a két Akadémia 24 országos kutatóintézetét, amely 16 új intézetté olvadt össze. Mindegyik intézetnek megvan a saját meghatározott területe és felelősége, valamint sajátos szerepe az ország általános építési programjában.

Igy például a fizika területén a két régebbi intézet a pekingi és a nankingi intézet között a multban nem volt döntő különbség munkaterületük tekintetében. Az intézetek átszervezésével két egészen új intézmény alakult. Az egyik, a *Modern Fizika Intézete* az olyan átfogó és alapvető kérdések tanulmányozásával foglalkozik, mint amilyenek az atomenergia és a kozmikus sugárzás. A másik, az *Alkalmazott Fizika Intézete* főleg az optika terén fejt ki munkáját. Itt már mintegy 500 mikroszkóp és 200 teodolit optikai részeit állították elő, és az intézet keretén belül műhelyt állítottak fel optikai lencsék tervezésére és csiszolására. Az intézet a jövőben szorosan együttműködik az optikai lencse-gyárral, hogy így biztosítsa az optikai műszerek kielégítő előállítását. Az Alkalmazott Fizika Intézetében ezenkívül kidolgoztak egy új módszert a rádióadások rezgésszáma állandóságának biztosításánál használt kvarc piezó-elektromos kristályok előállítására.

Hasonló változtatások történtek a biológiai kutatás területén is, melyeknek célja ugyancsak az volt, hogy megszüntessék a munka kettősségét, és megszervezzék a hathatós munkamegosztást. Sanghájban és Pekingben azelőtt öt különböző biológiai intézet működött egymástól teljesen függetlenül, különböző, de ugyanakkor egybefonódó területeken. Ebből az öt szervezetből most három nagyobb intézet alakult ki, amelynek mindegyike világosan, meghatározott területen működik. Az első a *Sanghaji Kísérleti Biológiai Intézet*, melynek feladata az embriológia, a sejttan és fiziológia tanulmányozása fizikai és kémiai szempontból. A második, az ugyancsak Sanghájban működő *Hidrobiológiai Intézet* a halak és más vízi élőlények tanulmányozásával foglalkozik. Ez az intézet a közelmultban két kísérleti állomást állított fel, az egyiket Cingtaóban, ahol a tengeri lények élettanával foglalkoznak, a másikat Vusiban a Kiangszu tartományban levő Taihu-tó partján ahol az édesvízi halakkal kapcsolatban folytatnak kísérleteket. A harmadik új biológiai intézmény a *Rendszeres Növénytan Intézete* Pekingben, amely összefogja a kínai növénytaxonomusoknak a kínai növényzetre vonatkozó tanulmányait. Különösen nagy súlyt fektetnek az ipari növényekre, úgy mint a gyógyfüvekre és a gumigyártás szempontjából számbajövő növényekre, valamint a legelők füveire. Az Intézet két tudósa Mukdenbe illetve Harbinba utazott, hogy az északkeleti tartományok növénytan intézeteinek felállításában segídezzék.

A többi intézet ugyancsak összehangolja programját az ország mezőgazdasági, ipari és egészségügyi szükségleteivel. Így például az a sanghaji *Szerves Vegyészeti Intézet* segítségére volt a Keletkínai Mezőgazdasági és Vízügyi Hivatalnak, azzal, hogy olyan szerves higanyvegyületet állított elő, mely elpusztítja a gyapot- és búzánövényeket megtámadó spórákat. Az ugyan-

csak Sanghájban felállított *Gyógyszervegyészeti Intézet* a hóálló penicillin kristályosításának eljárását dolgozta ki, és így volt segítségére a Gyógyszeripari Népi Vállalatnak. A nankingi *Földtani Intézet* expedíciós csoportokat küldött Északkelet-Kínába és Nyugat Hupei tartományba, ahol a vas- és szénbányászat lehetőségeit tanulmányozzák. A pekingi *Geofizikai Intézet* rövid, féléves továbbképző tanfolyamot szervezett, ahol olyan szakembereket képeznek ki, akik majd felkutatják Északkelet-Kína ásványkincseit.

A tudomány Kínában ma már nem elvont és a néptől távol álló dolog, ma már a tudomány is az üzemek és a gazdaság továbbfejlesztését szolgálja, így összekapcsolva az elméletet és a gyakorlatot, de úgy, hogy a tervezésben nem felejtjük el az alapvető kutatás jelentőségét.

Egy példát hozunk fel arra, hogy milyen termékeny az elmélet és gyakorlat egysége. Hopei tartomány déli része és Honan tartomány északi része, amelyek most az újonnan megalakult Pingjuan tartományt alkotják, Kína legfontosabb gyapottermelő vidékei. Több éven keresztül évente mintegy másfélmillió hold területen pusztított a gyapotföldéken a gyapotlevéltetű, (*aphis gossypii glover*) melyet Amerikában és Európában dinnyelevéltetű néven ismernek. Ez a kártevő mintegy egyharmadával csökkenti a termelt gyapot mennyiségét. A múltban az entomológusok úgy gondolták, hogy ez a gyapotlevéltetű a föld felett él valamelyik más növényen az egész éven keresztül.

Peking felszabadítása után az Északkínai Népi Kormány meghívta *Csu Hung-Fu* doktort, az Állattani Intézet munkatársát és segédét, hogy látogassák meg az említett területet és tanulmányozzák ezeket a kártevőket. A Honan és Hopei tartományban töltött több havi utazás és kutatómunka után felfedezték, hogy míg a gyapotlevéltetű Észak-Kínában több mint 120 különböző növényen képes megélni, általában az *Ixeris Chinensis Versicolor* nevű gyomon telel.

Télen a levéltetű nem a föld felett él, hanem mintegy 10—12 cm-el a föld alatt a gyökerekhez kapaszkodik. Csak március, vagy április folyamán jön ki a talajból, és ekkor mindjárt rátelepedik a fiatal gyapotrösvényre. Most, hogy már megismertük a kártevő életciklusát, rendkívül megnövekedtek kiirtásának lehetőségei is. Az *Academia Sinica* együttműködik a Mezőgazdasági Minisztériummal, mely felvette a harcot a kártevő ellen. Jelenleg a Hopei-Honan területen folytatnak ilyen természetű kísérleteket és ha ezek beválnak, úgy később Kína más területein is alkalmazzák őket.

Ugyanekkor világos, hogy az *Academia Sinica* és annak intézetei magukban nem képesek tovább fejleszteni a tudományt Kínában. Ezt csak a minisztériumok, egyetemek és más tudományos intézmények összehangolt munkájával lehet megvalósítani, rendszeres perspektívikus tervezés alapján.

A Központi Népi Kormány most igen komoly munkásságot fejt ki a kínai tudósok megszervezése körül. 1949. júliusában a kormány előkészítő értekezletet hívott össze Pekingben, amelyen kidolgozták a tudományos dolgozók összkínai konferenciájának tervét. 1949. december óta az új kormány számos minisztériuma szervezett országos konferenciákat az olyan tárgykörökben, mint például az élelmiszertermelés, acéltermelés, talajjavítás, a tüzelőanyag kérdése, a halászat problémái stb. Ezekon a konferenciákon az ország összes területéről összegyűltek a szakemberek, akik a jövőbeni munkájukat egybehangoló részletes terveket dolgoztak ki.

A Kuomintang kormány alatt a tudósok és más szakemberek ilyen jellegű ülései csak annyit jelentettek, hogy egész csomó határozati javaslatot fogadtak el, melyeket azonban nem hajtottak végre. A helyzet ma már egészen

más. Ma az ilyen konferenciákat csak megfelelő gondos előkészítő munka után hívják össze. Csak olyan javaslatok szerepelnek a napirenden, amelyeket végre is lehet hajtani. Így például 1950. február végén a geológusok egy csoportját meghívták Pekingbe, mindössze két hét alatt kidolgozták 1950-es tervüket, és kiosztották a különböző területeket az egyes kutatócsoportok között. Az értekezlet után hat héttel már 80 geológus volt útban Északkelet-, Északnyugat- és Közép-Kína felé, hogy e területek földtani struktúráját tanulmányozzák, és feltárják vas, szén, olaj és könnyűfém kincseiket.

Amellett, hogy elősegíti a tudomány rendszeres és kollektív továbbfejlesztését, a Népi Kormány arra is nagy súlyt fektet, hogy népszerűsítse a tudományt a tömegek között. A Tudomány Népszerűsítésének Hivatala, mely a Népművelési Minisztérium mellett működik, az újévi ünnepek alkalmával nagyszabású tudományos kiállítást szervezett Pekingben, melyet 12 nap alatt több mint 100 000 látogató tekintett meg. A kormány számos új technikai folyóirat megalapítására és előadások és rádióelőadások tartására mozgósította a tudomány munkásait, és elősegíti az üzemekben és vidéken tett látogatásaikat, hogy így saját maguk ismerjék meg a megoldást váró gyakorlati kérdéseket.

A tudomány fejlődése Kínában még egy igen sürgető feladat elé állít bennünket, amennyiben nagyszámú tudományos kádert kell kiképeznünk. Így például Északkelet-Kínában az újjáépítés munkája már igen gyors ütemben halad annak ellenére, hogy ezt a területet csak másfél évvel ezelőtt szabadítottuk fel az utolsó elnyomók alól. Ugyanakkor minden területen akadályt képez a jól kiképzett tudományos dolgozók, valamint a technikusok és mérnökök hiánya. Alig van annyi közép- vagy felsőtechnikai káder, hogy azt lehessen mondani, hogy minden 200 fizikai munkásra jut egy. Bár az Északkeleti Népi Kormány mindent megtesz a helyzet megjavítására érdekében azzal, hogy Kína többi részéből is toboroz szakembereket, a hiányt így sem lehet leküzdeni, mert az egész ország területén is csak korlátozott számban vannak ilyen szakemberek.

A Központi Népi Kormány tehát számos új oktatási központ felállítását tervezi a közeljövőben, és különösen nagy súlyt fektet arra, hogy a meglévő egyetemeken és főiskolákon kibővítsük a természettudományi karokat. A kormánynak ugyanakkor szándéka az is, hogy a népszerű tudományos oktatást rendkívüli módon kiterjessze. Mindemellett számos munkás- és parasztsziskolát is nyitnak, ahol rövid természettudományos és technikai tanfolyamokat szerveznek.

A Kínai Népi Politikai Tanácskozó Testület Konferenciája a Közös Programmban leszögezte, hogy a tudomány szeretete egyike annak az öt erénynek, amelyet minden hazaszerető kínainak kötelessége ápolni. A tudomány Kínában olyan, mint egy átültetett gyümölcsfa. A mult kedvezőtlen időjárása következtében elsatnyult, de most megváltozott az időjárás, megjavult, és a talaj termékeny lett. A gyümölcsfa tehát mély gyökereket fog eresztetni, és idővel gyönyörű virágzásnak indul, majd pedig gazdag gyümölcseivel fog bennünket megörvendeztetni.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA NYELVTUDOMÁNYI INTÉZETE

TELEGDI ZSIGMOND

A népi demokrácia győzelme, a szocializmus építése a magyar nyelvtudomány számára is megújulást, új, hatalmas fejlődést jelent. Megváltozott a nyelvtudományi munka szervezete is : az elmúlt esztendő folyamán a magyar nyelvtudományban is meghonosodott a magasabbrendű, tervszerű munka. Megújulnak a magyar nyelvtudomány elméleti alapjai, elvei és módszerei : *Sztálin* elvtárs zseniális művei a magyar nyelvtudósok számára is megvilágítják a marxista nyelvészet útját. A magyar nyelvtudomány a régi, a gyakorlattól többnyire elzárkózó tudományból fokozatosan átalakul a gyakorlattal szoros kapcsolatban fejlődő tudományá, amely tudatosan, lelkesen résztvesz a szocializmus építésében, a béke megvédésében.

A magyar nyelvtudomány fejlődése szempontjából igen nagy a jelentősége a Nyelvtudományi Intézet felállításának. Az Intézet a múlt év elején kezdte meg működését ; jelenleg 23 tudományos kutató dolgozik benne. Ez év januárja óta a Nyelvtudományi Intézet a Magyar Tudományos Akadémia intézete.

A Nyelvtudományi Intézet általános feladata abban áll, hogy segítséget nyújtson a magyar nyelvtudomány megújulásában, új, tervszerű, a gyakorlattal szoros kapcsolatban haladó, a marxizmus-leninizmus szilárd alapján épült magyar nyelvtudomány kialakulásában. Az Intézet lehetővé teszi, hogy kutatók, akiknek azelőtt csak kis része helyezkedhetett volna el tudományos munkakörben, egész erejüket a nyelvtudomány fejlesztésének szentelhessék ; biztosítja, hogy ezek a kutatók átfogó terv alapján, egységesen, és amennyiben szükséges, közösen dolgozhassanak ; készülő munkáik megvitatásával és tanfolyamok rendezésével gondoskodik arról, hogy szakmai elméleti színvonaluk állandóan emelkedjék. Az Intézet feladatai között különösen fontos helyet foglal el az élenjáró szovjet nyelvtudomány eredményeinek tanulmányozása és közvetítése.

Az Intézetnek a múlt esztendőben, fennállásának első esztendejében végzett munkái között első helyen áll két nagyobb méretű kollektív vállalkozás, amelyek évtizedek óta érzett hiányokat hivatottak megszüntetni, és remélhetőleg számottevő segítséget fognak nyújtani a magyar nyelvtudomány további fejlődéséhez.

Az egyik a *Magyar Nyelvjárások Atlaszának* előkészítése. Az Atlasz célja a magyar beszéd legfontosabb táji eltéréseit összegyűjteni és földrajzi eloszlásuk szerint térképek sorozatán ábrázolni. Ez a munka 320 nyelvtani és 100 szóföldrajzi pont (helység) adatait fogja feltüntetni. A gyűjtő munkának a terv szerint az ötéves terv korszakának végére kell befejeződnie. Kutatóink eddig mintegy 120 pont adatait állították össze (77 pontot a nyelvtani, 42-t a szóföldrajzi kérdőív alapján). Elkészültek, ki vannak nyomtatva a kutatás alapjául szolgáló kérdésgyűjtemények. Készen áll a tüzetes ismertetése annak a hangjelölési rendszernek, amelyet az Atlasz munkatársai egységesen

használnak. Egyes kutatópontokon az Intézet fonetikai laboratóriumának segítségével beszédfelvételek is készülnek, hogy az Atlasz alapját képező feljegyzések minél megbízhatóbbak, minél egységesebbek legyenek.

A Nyelvjárási Atlasz hatalmas lépéssel viszi előre, és magasabb színvonalra emeli a magyar nyelvjárások tanulmányozását. A magyar nyelvtudomány régóta érezte ennek a munkának a szükségét, tervezte is a megvalósítását, de a mult rendszerben hiányoztak ehhez a feltételek. A népi demokrácia kormányának támogatása lehetővé tette, hogy az első tervévből elvégezzük a munka $\frac{1}{4}$ részét, és biztosítja, hogy az egész gyűjtés a terv szerint befejeződik.

A Nyelvjárási Atlasz mögött nem marad el jelentőségben az Intézet másik nagyobb vállalkozása, az *Értelmező Szótár*. Ilyen szótár, amely világos és hiteles felvilágosítást ad anyanyelvünk szavainak és kifejezéseinek pontos értelméről és szabályos szerkesztéséről, nélkülözhetetlen segédeszköze, valószínűleg alapja a nyelvi kultúrának. Különösen fontos egy ilyen szótár manapság, a kulturális forradalom, egy új értelmiség kialakításának korszakában. Jelenleg nincs ilyen szótárunk; az utolsó magyar értelmező szótár (*Balassa József: A Magyar Nyelv Szótára*. Bp., 1940. 2 kötet), még saját korának mértékét sem ütötte meg, elődei pedig (*Czuczor és Fogarasi* hatkötetes és *Ballagi* két-kötetes munkái) teljesen elavultak (az egyiknek 1874-ben, a másiknak 1872-ben jelent meg az utolsó kötete).

Az *Értelmező Szótár* munkálatai széleskörű gyűjtéssel kezdődtek; az e célból szervezett csoport aránylag rövid idő alatt közel félmillió adatot (cédulát) gyűjtött össze. 1950. májusában megindult az értelmezés munkája. Kezdeti nehézségek után, amelyeknek legfontosabb forrása a szerkesztő és a munkatársak tapasztalatlansága volt, a munka egyre biztosabban halad. Március végére a nyers kézirat eljutott az I betű végéig, amivel elkészült a nyers kézirat 40%-a. Elkészült továbbá egy teljes betű (a C) kézírata olyan formában, amely már közönség elé adható; ezt a részletet kinyomtatjuk és szűkebb körben közreadjuk, hogy a bírálatot, amelyet kapunk, a további munka folyamán felhasználhassuk. Folyó év végére a szótár fogalmazványa a terv szerint eljut az O betű végéig; ez a teljes munka 70%-át jelenti.

Az *Értelmező Szótár* munkatársai igyekeznek a szovjet szótárírás mintáját minél szorosabban követni, tapasztalatait minél teljesebben értékesíteni. *Usakov* nagy szótára és az orosz szótáriródalom más alkotásai a legfontosabb, legtöbbet használt segédkönyvek közé tartoznak.

Az Intézet egyik legfontosabb feladatának tekinti azt, hogy tankönyvekkel és segédmunkákkal segítse a főiskolai és középiskolai oktatás minőségének emelkedését. Az Intézet Magyar Osztályának munkatársai elkészítették az új Magyar Nyelvtant középiskolák számára, és résztvesznek a magyar nyelvtudomány egyetemi kézikönyvének elkészítésében. Az Intézetben készült a Helyesírási Szabályzat legújabb kiadásának fogalmazványa és a szabályzathoz csatolt helyesírási szótár; ez utóbbi különös gondot fordít azokra a szavakra, amelyek legújabb fejlődésünkkel kapcsolatban keletkeztek, vagy terjedtek el a közhasználatban.

Jelentős munkát végeznek az Intézet Magyar Osztályának munkatársai a nyelvművelés terén is. Munkaközösséget alakítottak, amely rendszeresen megvitatja a nyelvművelés elvi kérdéseit, előadásokat tartanak és cikkeket írnak a közönség tájékoztatására, és folyamatosan válaszolnak azokra a helyesírási, nyelvtani és nyelvhelyességi kérdésekre, amelyekkel a közönség hozzájuk fordul. Az Intézet ebben a munkájában szoros kapcsolatot tart a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő Bizottságával.

Értékes szolgálatot tett az Intézet a magyar nyelvjárások kutatásának, amikor elkészítette a magyar nyelvjárás irodalom bibliográfiáját; ez a gyűjtemény a rendkívül szétszórt közleményeket földrajzi csoportosítással könnyen áttekinthetővé és hozzáférhetővé teszi.

A magyar helységnevek kutatását mozdítja elő *Pesty Frigyes* kéziratos gyűjteményének feldolgozása. Ez a hatalmas, több mint 60 negyedréte kötetből álló gyűjtemény rendkívül gazdag és értékes anyagot tartalmaz, eredeti állapotában azonban alig volt használható. A mult év folyamán az Intézet munkatársainak irányításával kartoték készült az egész névanyagról, úgyhogy a nagy gyűjtés, amely majd egy évszázaddal ezelőtt készült, most végre termékenyvé válik a kutatásban.

A finn-ugor összehasonlító nyelvészet körébe tartozik a *Finn-ugor Etimológiai Szótárnak* (a magyar nyelv finn-ugor elemei etimológiai szótárának) előkészítése. Ez a szótár nagy hiányt van hivatva pótolni. A régi, hasonló jellegű munkák, *Donner O.* és *Budenz* etimológiai szótárjai már elavultak, a Magyar Etimológiai Szótár munkálatai, miután közel fél évszázadon át húzódtak, megszakadtak, *Bárczi Géza* szövejtő szótára pedig céljánál és terjedelménél fogva nem elégítheti ki teljesen a kutatás igényeit. Ilyen körülmények között a kutatók ma már nem képesek a beláthatatlanná nőtt etimológiai irodalmat áttekinteni, ami azzal a következménnyel jár, hogy az újabb irodalomban szaporodnak a felesleges ismétlések, tévedések, helytelen következtetések. A készülő Finn-ugor Etimológiai Szótár pótolni fogja ezt a súlyos hiányt.

A szótár munkatársai jórészt kívül állnak az Intézetben, de a szerkesztés, az irányítás és ellenőrzés munkáját az Intézet munkatársai végzik. A gyűjtők eddig 12 folyóiratból összesen 169 kötetet dolgoztak fel; az eddig beérkezett cédulák száma kb. 22 000.

A szlavisztika és a romanisztika csak néhány kutatóval van képviselve az Intézetben, ezért az Intézetben belül ezeken a szakterületeken nem alakultak önálló munkaközösségek. Kutatóink részben külső munkaközösségek tagjaként végeztek munkákat, részben egyéni kutatómunkákon dolgoztak az Intézetben. A tavalyi év folyamán az Intézetben kívüli munkák szervezésével is foglalkoztak.

Az Intézet kivette részét a *magyarországi szláv nyelvjárások atlaszának* előkészítéséből. Az 1950-ik évben a szláv nyelvátlasz munkaközössége összesen 78 község nyelvét vizsgálta meg, az adatokat térképre is vetítette. Ez évben a szláv nyelvátlasz előkészítő kutatásai befejeződnek, és az összegyűjtött anyag alapján megtörténik a tulajdonképpeni kutatópontok kijelölése. A másik fontos munkát, amelynek szervezésében az Intézet résztvesz, a magyar levéltárakban és könyvtárakban őrzött szláv nyelvemlékek kiadása. A tervezett nyelvemléktár első kötete ez év folyamán megjelenik.

Az Intézetnek két munkatársa foglalkozik román nyelvészettel. Egyikük tagja volt annak a munkaközösségnek, amely elkészítette az *új leíró francia nyelvtant*, közreműködött szótári munkálatokban, és szervező munkát végzett az Intézetben kívül folyó romanisztikai és germanisztikai munkálatokkal kapcsolatban. A másik román nyelvészünk a rumén nyelv történetét tanulmányozza és felkészül a magyar-román nyelvi kapcsolatok tüzetes vizsgálatára.

Ezek a munkatársak a továbbiakban is résztvesznek a nyelvtudományi terv romanisztikai munkálataiban (a francia nagyszótár; a magyarországi rumén nyelvjárások vizsgálata; a neolatin nyelvek összehasonlító nyelvészetének kézikönyve); emellett hosszabb időre szóló egyéni kutatási terveik végrehajtásán dolgoznak, a francia illetőleg a rumén nyelvtörténet területén.

A Nyelvtudományi Intézet hatalmas anyagi segítséget kapott kormányzatunktól arra hogy fonetikai laboratóriumot rendezhessen be. Így az, amiért félszázad óta *Balassa József* és más kiváló tudósok olyan sok harcot vívtak eredménytelenül, most az öt éves terv első évében megvalósult.

Egy-egy nyelvi megnyilatkozás megrögzítése, elemzése, mérése modern elektroakusztikai eszközökkel, mozgó fényképezéssel stb. új távlatot nyit a nyelvtudománynak. A Nyelvtudományi Intézet fonetikai osztálya mindezeket felhasználja kutatásaiban, és segítséget ad az egész ország nyelvészeinek hangtani problémáik tudományos kivizsgálásához. A fonetikai laboratórium résztvesz a Nyelvjárási Atlasz munkálataiban is, közreműködése rendkívüli mértékben emeli az Atlasz adatainak megbízhatóságát, tudományos pontosságát.

Az Intézetben folyó *dokumentációs munka* elsősorban arra irányul, hogy magyar fordításban közvetítse nyelvtudósaink számára azokat az elvi jelentőségű szovjet cikkeket, amelyeket különben csak nehezen, vagy sehogyszem ismertek volna meg. Így például az Intézet munkájának köszönhető, hogy a Szovjetunióban lefolyt nyelvtudományi vita nagyjelentőségű cikkei mindössze 2—3 hetes késedelemmel jutottak el a magyar kutatókhoz.

Az Intézet negyedévenként sokszorosított közleményeket ad ki, ezekben a hely legnagyobb részét szovjet cikke fordításai foglalják el. A közleményeknek eddig a múlt év novembere óta három száma jelent meg, összesen kilenc szovjet cikk fordításával, 169 oldal terjedelemben.

Az elmúlt évben az Intézetre hárult a szorosán vett intézeti feladatokon túl az egész nyelvtudományi terv végrehajtásának irányítása, adminisztrálása és, egy bizonyos mértékig, ellenőrzése.

Az eredmények mellett komoly hibák is mutatkoztak.

A munkatervek számos ponton maximalisták voltak, túl voltak méretezve, úgyhogy több ízben felül kellett vizsgálni, át kellett őket dolgozni. Súlyos fogyatéka volt tervünknek az is, hogy főleg kollektív munkából állott. Tévesen azt képzeltük, hogy ezek az igazi tervmunkák, és velük szemben az egyéni kutatásokat hagytuk háttérbe szorulni.

Az intézeti munka fejlődésének legsúlyosabb akadálya azonban az az elméleti zűrzavar volt, amelyet csak *Sztálin* elvtárs korszakot jelző cikkei oszlattak el. Az Intézet egyes munkatársai, elsősorban én magam, az Intézet igazgatója a marrizmusban kerestük a marxista nyelvészetet. Az Intézetben folyó munkálatokra a marrizmus ennek ellenére közvetlenül alig volt befolyással, ezek a munkálatok nem a marrizmusból merítették sem tematikájukat, sem módszereiket. De a marrizmus akadályozóan, bénítóan hatott azokra is, akik húzódoztak tőle, vagy egyenesen elutasították. E mellett ezek a kutatók sem tudták a nyelvtudomány alapvető kérdéseiben a helyes, marxista álláspontot megtalálni. Egy hamis, antimarxista irányzat befolyása és a tájékozatlanság a nyelvtudomány fő kérdéseinek marxista megoldása tekintetében: elsősorban ezek akadályozták, hogy az Intézetben a nagyarányú gyűjtő munkák mellett a kutatás munkája is megfelelő mértékben kibontakozzék.

A múlt év hibáit részben már sikerült kiküszöbölni. Intézetünk számára is döntő segítséget jelentettek *Sztálin* elvtárs zseniális cikkei, elhárították a marrizmus téves, ártalmas irányzatát, amely egyik legsúlyosabb akadálya volt a nyelvtudomány fejlődésének, és megvilágították azt az utat, amely a valódi marxista-leninista nyelvészethez vezet. Az Intézet munkatársai igyekeznek élni azzal a felbecsülhetetlen segítséggel, amelyet *Sztálin* elvtárs a nyelvtudomány minden munkásának nyújtott. A múlt év folyamán több

megbeszélésen vitatták meg a sztálini cikkek tanulságait, ez év márciusában pedig az Intézet szakmai-ideológiai tanfolyamot indított munkatársai számára, hogy a sztálini cikkek tanulságainak az eddiginél alaposabb és szélesebb megvitásával biztos elméleti alapot adjon tudományos kutatásaikhoz.

Az Intézet vezetősége felismerte, milyen súlyos hibát követett el, amikor a kollektív munkákkal szemben nem fordított kellő figyelmet az egyéni kutatásokra, és az 1951-i terv kidolgozásánál igyekezett ezt a hibát kiigazítani. A lehetőséghez képest gondoskodtunk arról, hogy elegendő idő jusson az egyéni kutatásokra, és azon vagyunk, hogy a munkatársaknak megadjuk azt a segítséget, amelyre igényesebb egyéni kutatások tervezéséhez és kivitelezéséhez szükségük van. Ennek köszönhető, hogy növekedik a száma azoknak a munkatársaknak, akik nagyobb méretű, egy-két évre szóló kutatási feladatokat tűznek maguk elé.

Az Intézet munkatársai mindinkább megszerzik a jó tervezéshez szükséges tapasztalatokat; ennek megfelelően növekszik az Intézet osztályain a tervfegyelem, a tervek teljesítése és túlteljesítése.

Nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk annak a változásnak is, amely az Intézet szervezeti helyzetében bekövetkezett, amikor a Nyelvtudományi Intézet a Magyar Tudományos Akadémia intézetévé vált. Ez a változás segít felszámolni az Intézet viszonylagos elszigeteltségét, biztosítja, hogy az Intézet és vezető tudósaink, akadémikusaink között szoros kapcsolatok fognak kialakulni, hogy az Akadémia irányítása az eddiginél erősebben és eredményesebben fog érvényesülni az Intézet munkájában.

Megjavultak az Intézet munkájának külső feltételei is. Jelenlegi helyiségünk sem tekinthető véglegesnek, de mindenképpen jobban megfelel a tudományos munka követelményeinek, mint a régi. Személyzeti keretünk bővült, ami egyebek között lehetővé teszi, hogy tudományos dolgozóinkat felmentjük adminisztratív jellegű teendőktől. Meg kell azonban jegyezni, hogy feladatainkhoz képest személyzeti keretünk még mindig nem kielégítő. Elsősorban a Magyar Osztály szorul megerősítésre. Minél számosabbak és eleve nebbek azok a kapcsolatok, amelyek az Intézetet a dolgozók széles közönségével összefűzik, minél inkább kitérnek a tudományos feladatok népi demokráciánk általános fejlődésével, a szocializmus építésével kapcsolatban, annál több munka, teendő jut különösen ennek az osztálynak.

Az Intézet fennállása óta vitathatatlan eredményeket ért el, és munkáját, különösen az elmúlt hónapokban, számos ponton megjavította. Ennek ellenére igen komoly erőfeszítéseket kell még tennie, hogy megbírhózhassék az előtte álló hatalmas feladatokkal.

Sztálin elvtárs a múlt év folyamán megjelent cikkeiben lerakta a materialista nyelvtudomány alapjait, és ezzel lehetővé tette a magyar nyelvészek számára is, hogy bevigyék, meghonosítsák munkájukban a marxizmust, és ezzel megújítsák a magyar nyelvtudományt. Az új magyar nyelvtudomány kialakításában fontos szerep vár a Nyelvtudományi Intézetre, amely közös munkában egyesíti fiatal nyelvészeink legjobbjait. Ez azonban szükségessé teszi, hogy megerősítsük az Intézetben a teremtő, a kutató munkát. Említettem, hogy ennek érdekében már tettünk lépéseket, de ezek csak az első lépések. Valódi eredményt csak akkor fogunk elérni, ha az Intézet munkatársai megtanulják kutatásaik tárgyát az eddiginél nagyobb körültekintéssel, az aktuális, soronkövetkező feladatok gondosabb mérlegelésével és ugyanakkor bátrabban, merészebben meghatározni, és a kitűzött célt a tervszerűséggel és azzal az elméleti igényességgel megvalósítani, amelyek a szocialista tudományt jellemzik.

Ki kell terjeszteni és meg kell erősíteni továbbá az Intézet munkájának kapcsolatait a gyakorlattal. A nyelvtudomány segítsége értékes, sőt nélkülözhetetlen anyanyelvünk eredményes tanításához, pontos és magyaros szakmai terminológiák kidolgozásához, a dolgozó nép nyelvi kultúrájának emeléséhez. Az Intézet munkatársai látják és örömmel vállalják azokat a kötelezettségeket, amelyek ezen a területen rájuk hárulnak, munkájukban eddig is tekintélyes helyet adtak a gyakorlati feladatoknak. Nyilvánvaló azonban, hogy a szocializmus építésének gyorsítása, a békeharc erősödése nagyobb erőfeszítéseket kíván tőlünk ezen a téren is.

Pártunk, kormányzatunk megadja a Nyelvtudományi Intézetnek mindazt a segítséget, amelyre szüksége van, hogy megoldja feladatait, betölthesse hivatalát. Az Intézet dolgozói minden erejükkel azon lesznek, hogy érdemesnek bizonyuljanak erre a segítségre, hogy tudományos munkájukkal eredményesen közreműködjenek az ideológiai front megszilárdításában, a szocializmus építésében, a béke védelmében.

SZEMLE

PAVLOV VÁLOGATOTT MŰVEI*

Dr. ZÁDOR IMRE

Az Akadémiai Kiadó az 1949-es szovjet kiadást vette alapul *Pavlov* válogatott műveinek magyarnyelvű kiadásánál. A kiadás célja : megismertetni *Pavlovnak* immár klasszikussá vált munkáit a magyar kutatókkal. *Pavlov* tanítása ma már nemcsak az orvostudomány és a materialista pszichológia elméleti alapját képezi, hanem nélkülözhetetlen alkotóeleme ez a tanítás a haladó biológiának, pedagógiának, és segítséget nyújt más tudományágaknak is. Tanításai egyre szélesebb körben terjednek a Szovjetunió területén és a szocializmust építő népi demokratikus országokban is. *Pavlov* tanításai szervesen hozzájárulnak a természetről alkotott materialista világnézet kiépítéséhez, ezért kell mindenkinek megismerkednie munkáival. A kötet *Pavlov* társadalmi vonatkozású megnyilatkozásaival kezdődik. Második részében korábbi, a vérkeringésre vonatkozó munkáit, harmadik részében a leginkább ismert, az emésztés fiziológiájáról szóló műveit tartalmazza. A magasabb idegműködés fiziológiája című negyedik rész főleg *Pavlov* kongresszusi előadásait tartalmazza. Ezek az előadások fényt vetnek arra a fejlődésre, amelyet a feltételes reflexelmélet 35 éven át megtett, az első észlelésektől egészen addig, amíg *Pavlov* a Nagy Októberi Forradalom után minden ízében dialektikusan gondolkodó, következetes és harcoss materialista kutatóvá vált.

Pavlov maga említi az itt közölt előadások egy régebbi kiadásában, hogy előadásaiiban sok ismétlődés van, hiszen minden alkalommal összefüggő, átfogó képet igyekezett adni kutatásai eredményeiről. Ezért nem lesz érdektelen áttekinthető vázlatot adni arról a hatalmas tudományos anyagról, amely *Pavlov* válogatott műveiből élénk tárul.

Pavlov munkásságának materialista gyökerei

I. P. *Pavlov* tudományos munkásságának első percétől kezdve a természeti jelenségeket, mint egymással összefüggő folyamatokat, fejlődésükben vizsgálta. Állatkísérleteiben állandóan figyelemmel volt a külső környezet eseményeire. Kutatásaiban és azokból levont következtetéseiben mindvégig gyakorlati megfontolások is vezették. *Pavlovr*a nagy hatással voltak a forradalmi demokraták, elsősorban *Piszarjev* munkái, *Botkin* tanításai és *Szecszenov* az agy reflexeiről írt könyve. Ezek hatása alatt indult el *Pavlov* tudományos pályája. *Piszarjev* munkái a természet következetes materialista vizsgálatára ösztönözték, *Botkin* a nervizmus tanának kiépítésére indította *Pavlovot*, *Szecszenov* munkája pedig felkeltette benne az érdeklődést az agy működése, a tudat folyamatainak vizsgálata iránt.

Ezeknek a hatásoknak volt köszönhető, hogy *Pavlovot* már első munkáiban is az az átfogó szemlélet vezette, amelynek segítségével minden egyes jelenség okát igyekezett felderíteni. A vérkeringés élettanára vonatkozó első munkáinál is a vizsgált folyamatok idegrendszeri szabályozását kutatta.

* *Pavlov válogatott művei* (Akadémia Kiadó) 1951.

Új módszer az emésztés élettanának vizsgálatára

*Pavlov*nak az emésztés élettanára vonatkozó munkái már évtizedek óta közkincsét képezik az orvostudományak.

Ezekben a fejezetekben beszámol arról az új módszerről, amellyel megvalósította az állati szervezet teljes egységét megőrző *krónikus kísérleteit*. Ez a szintetikus módszer tette lehetővé *Pavlov* számára, hogy az állati szervezet emésztési folyamatait a mindennapi élet megszokott menetének megfelelően vizsgálja. Így vált lehetővé az is, hogy a külső környezet hatáseit olyan módon vizsgálja, amint ezek a környezeti tényezők az állati szervezetet befolyásolják. *Pavlov* nem mellőzte az analízis módszerét sem, de nála az analízist mindig átfogó szintézis egészítette ki.

Ez a pavlovi módszer új korszakot jelentett a fizioiogiában, és ez a módszer ma is a leghaladóbb, leginkább dialektikus kísérleti módszer. Igen jelentősek azok a munkái, amelyekben kimutatta az idegrendszer szerepét a trofikus működésekben, a szövetek táplálásában, az anyagcsere folyamataiban. Bebizonyította, hogy nem lehet külön trofikus idegekről beszélni, mert valamennyi ideg rendelkezik azzal a sajátossággal, hogy ezeket a folyamatokat befolyásolja.

Az idegrendszer szerepének a jelentősége, az orvostudomány új elméleti alapja. *Pavlov* vizsgálatai szerint a szervezet valamennyi működését az idegrendszer szabályozza; magasabbrendű emlősnél és embernél az idegrendszer fejlettebb részének, az agykéregnek működése a legfontosabb ebben az irányító munkában. Amíg az agykéregnek és az egész idegrendszernek a szervezet működését irányító munkája egyensúlyban van, addig a szervezet határozottan képes védekezni a betegségekkel szemben. Amikor az idegrendszer működésének egyensúlya valamilyen oknál fogva felbomlik, a betegségi folyamat sokkal könnyebben terjed el. Ebből a felfogásból fejlődtek ki *Pavlov* tanítványainak, *K. M. Bikov*nak és *A. D. Speranszkij*nek az agykéreg és a belső szervek összefüggését, illetve az idegrendszer és a kóros folyamatok viszonyát tárgyaló munkái. *Pavlov* felfogásának megfelelően a betegség nem különálló folyamat, hanem mindig aszerint játszódik le, hogy a megbetegedett egyén idegrendszere és az egész szervezet milyen állapotban van. Az idegrendszer tehát nem a kóros folyamatokat irányítja, mint ahogy ezt *Speranszkij* helytelenül állította, hanem megszervezi az egészséges szervezet munkáját és a szervezet védekezését a betegségekkel szemben. A betegségi folyamatokkal kapcsolatban *Pavlov* megismertet minket a reverzibilitás fogalmával. Tanításaiban ez azt jelenti, hogy a betegségi folyamatok megfelelő kezeléssel sokkal inkább visszafejleszthetők, mint ahogy azt a *Virchow*-féle cellularpatológián alapuló orvosi szemlélet tartotta. *Pavlov* saját kísérleteivel igazolta, hogy a megfelelő módszer kialakítása milyen hatalmas változást jelent nemcsak a kísérletekben, hanem a kísérletek nyomán kialakított terápiás eljárásokban is. (Az Experimentális terápia, mint a fizioiogiiai kutatások új és igen termékeny módszere. 129. old.) Éppen ezért igen fontosnak tartotta az orvostudományban a gyógyeljárások kísérleti kutatásának továbbfejlesztését.

Életének főművében, a magasabbrendű idegműködésekre vonatkozó vizsgálatokban, nemcsak új kísérleti módszert, alapvető törvényszerűségeket és ebből kiindulva új szemléletet vezetett be a természettudományokba, hanem kimutatta azt is, hogy a környezet feltételeihez való alkalmazkodás a szervezet egészségének megőrzését is szolgálja. A szervezet a környezeti ingerekkel állandó kölcsönhatásban van, akár mechanikus, akár toxikus, vagy a szerves lények világába tartozó bakteriális ingerekről van szó. Ennek megfelelően az egészségügy legfontosabb feladatát a prevenció, a betegségek

megelőzése képezi, amely azonban nemcsak a környezeti ártalmak elkerüléséből áll, hanem a szervezet védekező készségének felerősítéséből is.

A pavlovi tanítások, a nervizmus, az orvostudomány minden területén, az elméleti ágakban éppúgy, mint a klinikai szakokban azt a haladó elméletet jelentik, amelynek segítségével a gyakorlati követelményeknek megfelelően lehetségessé válik a tudomány tervszerű továbbfejlesztése. *Pavlov* maga sohasem szakadt el a gyakorlattól, mindig a tényekre támaszkodott és a gyakorlati szempontokat tartotta szem előtt, éppen azért a *Pavlov* tanításait követő orvostudomány a gyakorlat és az elmélet szoros szövetségét jelenti. Ez az orvostudomány nem a *Virchow*-féle cellulárpatólógiára, hanem a pavlovi élettanra támaszkodik, és így válik harcoss, cselekvő, a nép egészségét szolgáló orvostudománnyá.

Micsurin tanainak kapcsolata Pavlov tanításaival

Darwin kimutatta, hogy az állati fajok fejlődése a természeti környezet hatása alatt jött létre. *Micsurin* bebizonyította, hogy a környezeti feltételek változása a növények változását idézi elő. Ily módon sikerült *Micsurinnak* és tanítványának, *Liszenkonak* a környezeti feltételek változtatása révén új növényfajtákat kialakítani. Szovjet agrobiológusok kísérletei azt mutatják, hogy a környezeti feltételek és a táplálék változtatásával az állatok sajátosságait is meg lehet változtatni bizonyos fokig. *Pavlovnak* a magasabbrendű idegműködésekre vonatkozó tanításai alapján tudjuk, hogy az állatoknak a környezethez való alkalmazkodása, a feltételes reflexek útján jön létre. Ez az alkalmazkodás azonban nem egyoldalú alkalmazkodás. Nemcsak arról van szó, hogy a szervezet alkalmazkodik a környezet ingereihez, hanem az idegrendszer állandó fejlődése révén ez az alkalmazkodás is egyre szervezettebb formát ölt, embereknél pedig kialakul a környezettel való kapcsolat tudatos formája, amely nem merül ki az egyszerű alkalmazkodásban, hanem igyekszik a környezetet, a természetet és a társadalmat a fejlődés irányának megfelelően megváltoztatni. Feltételes reflexek azok az időleges kapcsolatok, amelyek az állat és az ember élete során végtelen nagy számban alakulnak ki az idegrendszerben. Magasabbrendű emlősöknél és az embernél ezek a feltételes reflexkapcsolatok az agykérgen keresztül jönnek létre. Ezek tartják fenn a környezettel való állandó kapcsolatot, és biztosítják a környezethez való alkalmazkodást. A feltételes reflexkapcsolatok egy része örökölhető, illetőleg örökölhető az a tulajdonság, amelyet hosszú időn át begyakorolt feltételes reflexkapcsolatok alakítottak ki az állati szervezetben. *Pavlov* maga, feltétlen és feltételes reflexkapcsolatokról beszél. A feltétlen reflexkapcsolatok kivétel nélkül öröklődnek. A feltétlen reflexkapcsolatoknak három főcsoportját különbözteti meg: a védekezési, táplálkozási és fajfenntartási reflexek csoportját. Az öröklés kérdésében *Pavlov* álláspontja az, hogy csak olyan tulajdonságok örökléséről beszélhetünk, amelyekre vonatkozóan teljes biztonsággal sikerült kimutatni, hogy nem az illető állat egyéni élete során fejlődtek ki a környezet feltételeinek hatása alatt. Ezen az úton *Pavlov* egyre inkább beszűkítette azoknak a tulajdonságoknak a számát, amelyeket öröklött tulajdonságoknak tartottak. Kimutatta a környezeti feltételek hatását számos olyan tulajdonságra vonatkozóan, amelyeket a régi öröklésbiológia öröklött tulajdonságoknak tartott. Így pl. az idegrendszer területén *Pavlov* csak annyit ismer el, hogy vannak veleszületetten erősebb és gyengébb idegrendszerek, amelyeknek megfelelően a környezet hatása alatt különböző betegségek alakulhatnak ki.

Pavlov tanításainak tükrében pontosabban, részleteiben is megérthetjük azt a folyamatot, amelynek során a kéz munkája hozzájárult az agy kifejlődéséhez. A feltételes reflexek mechanizmusának ismeretében tudjuk, hogy a külső ingerek, így a munka folyamatai is állandóan alakítják, fejlesztik az idegrendszert.

Az ipari termelés, a technika fejlődésével a munkafolyamatok is sokrétűvé, bolyolultabbá váltak, a fizikai munkában éppúgy, mint a szellemi munkában. Mindezek a folyamatok hozzájárulnak az agy működésének fejlődéséhez, ez pedig lehetővé teszi a munka jobb megszervezését. *Pavlov* maga súlyt helyezett arra, hogy a fizikai és szellemi munka egymással szoros kapcsolatban legyen, mert hatalmas kísérleti anyaga és megfigyelései alapján meg volt győződve arról, hogy ez mind a két munkának előnyére válik.

Pavlov munkásságának dialektikus fejlődése

Pavlovot egész munkásságában a természet átfogó dinamikus szemlélete vezette. Ennek köszönhető, hogy munkásságának első korszakában tett felfedezései is megfelelnek a haladó tudomány követelményeinek. Ha az előttünk fekvő kötetet végiglapozzuk, megállapíthatjuk, hogy munkásságában végig követte a szerves anyagok fejlődését az egyszerűbbtől a legmagasabbrendű módon szervezett anyag működéséig. Az egyszerűbb biológiai jelenségeknek a vérkeringés, az emésztés élettanának kutatója eljutott a legmagasabbrendű idegműködés élettanának vizsgálatához. A lét vizsgálatától eljutott a tudat vizsgálatához.

»Az állatvilág legalacsonyabb fokán többnyire csak az állati szervezet és a megfelelő táplálék közötti közvetlen érintkezés vezet a táplálkozás cseréjéhez. Ezek a kapcsolatok az állatvilág magasabb fokain már sokkal kiterjedtebbek és nagyszámúak. Itt szagok, hangok és képek irányítják már az állatot a külvilág széles körében a táplálék felé. A legmagasabb fokon a nyelv hangjai, az írás és nyomtatás jelei szórják szét az emberiséget a földgolyó egész felületén, hogy mindennapi kenyerüket megkeressék.«

Aki ezt az utat járta végig, az előtt soha nem lehetett kétséges, hogy a tudat a szerves anyag magasabbrendű formájának terméke. *Pavlov*, aki előző kísérleteiben látta, hogy a természeti jelenségek anyagi törvényszerűségek alapján jöttek létre, és hogy a természetben semmi sincs ok nélkül, ugyanezeket az alapelveket fedezte fel az idegrendszer legmagasabbrendű részének, az agynak a működésében is. Az idegrendszer élettanának vizsgálatában ő dolgozta ki azt a szintetikus, dinamikus módszert, amely az idegrendszer valamennyi területének vizsgálatához alkalmas. Ez a módszer a nyáleválasztással összekötött feltételes reflexmódszer, amelynek segítségével a legegyszerűbb jelenségektől kezdve a legösszetettebb jelenségekig sikerült *Pavlovnak* az alapvető törvényszerűségeket felállítani. Az idegrendszer valamennyi működésére vonatkozóan ki lehet építeni feltételes reflexeket. Ez azt jelenti, hogy nem specifikus ingerek is képesek kiváltani, vagy befolyásolni a szervezetnek csaknem valamennyi működését. *Pavlov* maga közli egy helyen, hogy fagotzist és immunológiai reakciót is előidéztek feltételes ingerek segítségével.

A feltételes reflexelmélet alaptörvényei

Az állati szervezet teljes épségben tartása mellett végzett krónikus kísérletek alapján sikerült kimutatnia az idegrendszer működésének alapvető törvényeit. Az idegrendszer működése az ingerlés és gátlás dinamikus kölcsönhatásából alakul ki. A külső ingerek hatására az idegrendszernek az a része,

ahol az ingerület irradiál, ingerületi állapotba jut. Az ingerület szétterjedését az ingerület hatására fellépő gátlás folyamata akadályozza meg. A gátlás folyamatának következtében az irradiált ingerület koncentrálnódik az idegrendszer egy körülírt területére. A külső inger azon a területen fejt ki legnagyobb hatását, ahová az ingerület koncentrálnódik. Az ingerlés és gátlás folyamatának ez a kölcsönhatása az idegrendszer legegyszerűbb elemeiben éppen úgy jelen van, mint az idegrendszer legmagasabbrendű részein. Az ingerlésnek és a gátlásnak, valamint az irradiációnak és a koncentrációnak az állandó dinamikus kölcsönhatása szerepet játszott az idegrendszer fejlődésében is. Ezeknek az összefüggéseknek megfelelően befolyásolták a külső ingerek az idegrendszer működését. A környezeti ingereknek a hatása az idegrendszer egyre jobban szervezett választát idézi elő. Az egyre inkább tökéletesedő gátlási folyamat segítségével egyes ingerek és ingerkomplexusok az idegrendszer egy-egy körülírt területére koncentrálnódtak, és így az idegrendszer fejlődése során, részben az egyes külső ingereknek megfelelően, egyes idegterületek meghatározott működések elvégzésére alakultak ki. Ennek megfelelően az idegrendszer egyes részei speciális szervezetséget mutattak. Gyakorlás útján megvan a lehetőség arra, hogy a speciálisan szervezett területekkel szomszédos részek is átvegyék ennek a területnek a működését. Az idegrendszernek ez a plaszticitása biztosítja az idegrendszer állandó fejlődését.

Az idegrendszer a szervezetség magasabb fokán csak meghatározott külső ingerekkel lép kapcsolatba, olyan külső ingerekkel, amelyek a szervezet biológiai háztartásának fenntartása érdekében előnyösek számára. A többi ingerekkel szemben az idegrendszer a szervezet legkülönbözőbb védekezési reakcióit szervezi meg. »A külvilág jelenségei a szervezet bizonyos részének közvetítésével hol visszatükröződnek, átalakulnak a szervezet tevékenységében, hol meg közömbösekké maradnak a szervezet számára, mintha nem is léteznének.« (309. old.) Ezt a bonyolult tevékenységet az idegrendszer az analízis segítségével végzi el, ezzel nyílik meg a lehetőség számára, hogy válasszon az egyes ingerek között, másokat pedig képes legyen kiszűrni. A pontos analízist az állandóan jelen levő gátlási folyamat teszi lehetővé, mert ez biztosítja valamely inger körülírt hatását azért, hogy a szomszédos területen gátlás alakul ki. Ily módon a gátlás folyamata az idegrendszernek a mozgásokat rendező, irányító, fékező tevékenységét biztosítja.

Ha a gátlás folyamata kiesik, túlterjed az ingerület, és felbomlik az idegrendszer működési egyensúlya.

A környezet ingereit az idegrendszer nemcsak analizálja, hanem szintetizálja is, ezzel válik lehetővé az idegrendszer számára, hogy egyes különálló ingereket ingersorozatokká, ingerkomplexusokká rakjon össze. Az analízis és szintézis segítségével tájékozódik az idegrendszer és a szervezet a külvilág bonyolult feltételei között. *Pavlov* sorra vizsgálta az egyes érzékszervek analízáló tevékenységét, és megállapította, hogy az érzékszervek a külvilág egyes ingerei között pontos különbséget tudnak tenni. Sikertült bebizonyítania, hogy az érzékszervek útján a külvilág pontos képmása alakul ki az agykéregben. Ezzel élettani alapon támasztotta alá a materialista filozófiának a külvilág pontos megismerhetőségére vonatkozó elméletét.

Pavlov, már az ingerlés és gátlás kölcsönhatásának tárgyalásánál beszélt arról, hogy minden külső inger által létrehozott ingerülettel szemben megindul az idegrendszerben a gátlás folyamata. Ez az egyszerű gátlás, amelyet *Pavlov* külső gátlásnak nevezett. Ha feltételes reflexet építünk ki, mindig valamilyen feltétlen, pl. táplálkozási ingert alkalmazunk egyidőben valamilyen közömbös ingerrel. Ha betartjuk a feltételes reflex kiépítésének feltételeit,

és a társítást hosszú időn keresztül végeztük, sikerül erős feltételes reflexkapcsolatot kiépíteni. Ha ezután a feltételes ingert állandóan önmagában alkalmazzuk, és nem társítjuk időnként újra az eredeti feltétlen ingerrel, akkor a feltételes reflex erőssége csökken, végül is kiálszik. A feltételes reflex kialakása gátlási folyamat következtében alakul ki. Ez a gátlás nyomja el a feltételes reflexet. Azt, hogy a feltételes reflex gátlási folyamat hatása alá kerül és nem tűnik el teljesen, bizonyítani lehet azzal, hogy ha ismét együtt alkalmazzuk a feltételes ingert az eredeti feltétlen ingerrel, a feltételes reflexkapcsolatot már néhány gyakorlás után sikerül felerősíteni. Azokat a gátlási folyamatokat, amelyek a feltételes reflexkapcsolatok kiépítése során észlelhetők, *Pavlov*, belső gátlásnak nevezte, szemben az előbb említett egyszerű vagy külső gátlással. A belső gátlásnak sokféle változatát észlelhetjük, melyek a feltételes reflexkapcsolatok időbeli vagy intenzitásbeli feltételeinek megváltoztatása következtében alakulnak ki.

Az idegrendszernek a külső ingerekre adott válasza rendszerint megfelel a külső inger jellegének és intenzitásának. Ez az összefüggés egészséges idegrendszerre vonatkozik. Ha az agykéreg sejtjeinek az állapota megváltozik, megváltozik a külső inger és a szervezet reakciója közötti összefüggés is, és paradox jelenségek lépnek előtérbe. Ez azt jelenti, hogy középérős vagy erős ingerre gyenge, vagy esetleg semmi reakciót nem mutat a szervezet, míg gyenge ingerre erős reakciót észlelünk. Ilyen paradox fázisokat látunk az idegrendszer különböző kóros megbetegedéseinél.

A felsorolt összefüggéseken kívül kidolgozta *Pavlov* az ébrenlét-alvás mechanizmusát. Az ébrenlét az agykéreg sejtjeinek és az agykéreg alatti idegterületek aktív állapotát jelenti. Ebben az állapotban a szervezet a külvilág ingereivel állandó kapcsolatban van, az alvás állapota ezzel szemben azt jelenti, hogy az agykéreg sejtjein és fokozatosan az agykéreg alatti idegterületeken is szétterjed a gátlás folyamata.

Pavlov sokat foglalkozott a hipnózis mechanizmusának élettani megvilágításával is. A hipnózis és az alvás folyamata alatt az ingerületi és gátlási folyamatok dinamikus egyensúlya oly módon változik meg, hogy az ingerületi folyamatokkal szemben a gátlási folyamatok lépnek túlsúlyba. A hipnotikus állapotot az alvás állapotától az különbözteti meg, hogy amíg az alvás állapotában a gátlás teljes egészében szétterül az agykéreg területén, a hipnotikus állapotban az agykéreg egy meghatározott ingerrel vagy ingerkomplexussal kapcsolatban marad.

Embernél hasonló módon lehet hipnotikus állapotot kiváltani. Bármilyen fizikai inger ismételt alkalmazása, hanginger, beszéd, kézmozgás stb. is képes kiváltani hipnotikus állapotot. A hipnotikus állapotban csak az ismételt alkalmazott meghatározott ingerre reagál a hipnotizált egyén, semmiféle más ingerre nem ad választ. Hipnotikus állapotban a hipnotizált ember tudata kikapcsolódik, akarata megszűnik, és az őt hipnotizáló egyén felszólításainak engedelmeskedik. A hipnotizáló egyén képes arra, hogy a hipnotizált ember idegrendszerének valamely gátlás alá jutott területét változó módon feloldja a gátlás alól, és ezzel a hipnotizált egyént valamilyen tevékenységre irányítsa. Csak olyan tevékenységre képes rávenni a hipnotizált egyént, amelyre azt hajlamai egyébként is alkalmassá teszik. Nem lehet hipnózis alatt sem beszédre bírni valakit, aki teljesen néma, de szólásra lehet bírni azt, aki akaratgyengeség vagy az idegrendszer megfelelő részének az átmeneti gátlása miatt képtelen ezt a működést kifejezni. Ilymódon a hipnózis alkalmazása arra is, hogy átmeneti működészavarokat ú. n. funkcionális megbetegedéseket helyreállítson.

Pavlov elmélete tisztázta a hipnózis mechanizmusát. *Pavlov* elméletéből azonban azt is megtanulhatjuk, hogy a betegségek leküzdésére leghelyesebb út az idegrendszer, a szervezet akaratlagos működésének fejlesztése. Ezen keresztül helyes neveléssel, szoktatással, az emberek tudatos tevékenységének legmagasabb fokát, a szocialista társadalmi tudatot lehet kifejleszteni. Ezen az úton tudjuk legjobban megelőzni és leghatásosabban leküzdeni éppen azokat a megbetegedéseket, amelyek az idegrendszer egyensúlyának felbomlása következtében alakulnak ki.

Mindezek az összefüggések rávilágítanak arra, hogy milyen behatóan sikerült *Pavlovnak* a feltételes reflexmódszer segítségével az agykéreg működését megismerni.

Első és második jelrendszer

Azok a feltételes reflexkapcsolatok, amelyek alapjául egyszerűbb fizikai ingerek: fény, hang, tapintás szolgálnak, az *első jelrendszer körébe tartoznak*. Ezek az ingerek közvetlen kapcsolatban vannak azokkal a feltétlen ingerekkel, táplálkozási, védekezési vagy fajfenntartási ingerekkel, amelyeknek a feltételes reflexkapcsolatok kiépítése során jeleivé váltak. Embernél sokkal bonyolultabb, összetettebb jeleket is képes az agykéreg feltételes reflexkapcsolatok kiépítésére felhasználni. A beszéd, az írás, összetett képek képezik a *második jelrendszer* világát, mellyel az emberek közötti társas érintkezés válik lehetségessé. A második jelrendszer ugyanannak az idegszövetnek terméke, mint az első jelrendszer vagy mint a feltétlen reflexek. Ebből következik tehát, hogy a második jelrendszer területén ugyanazok az összefüggések érvényesek, mint amelyeket az első jelrendszer területén megismertünk. A szó, a beszéd, éppen olyan objektív, reális ingere az idegrendszernek, mint bármely egyszerű fizikai inger.

Gyerekeknél pontosan követni lehet azt az utat, ahogyan a feltétlen, veleszületett reflexekre ráépül az első, majd a második jelrendszer.

Ezen az úton jutott el *Pavlov* hosszú évtizedek következetes kísérletei után a második jelrendszer, a tudat világához.

A materialista pszichológia pavlovi alapjai

Pavlov szerint a tudat az adott pillanatban az agykéreg maximális aktivitását kifejtő részének a működése. Ez a maximális aktivitást mutató rész azonban nem összefüggő terület, hanem mozaikszerű dinamikus rendszer. Ezen a területen jobban képezhetők feltételes reflexkapcsolatok, mint a tudatos működést kifejtő területen kívül eső, többé-kevésbé a gátlás folyamata alatt levő területen. *Pavlov* igyekezett a kísérletek tűzében kialakított felfogását szemléletessé tenni. Azt mondta, hogy ha benézhetnénk a koponyán át az agy felszínére, állandóan fel-felvillanó mozaikszerű dinamikus rendszer alapján megvilágított pontokat látnánk, amelyek között feltételes reflexkapcsolatok, képzettársítások alakulnak ki, vagyis előttünk állna a gondolkodás bonyolult folyamatának élettani alapja.

Pavlov több ízben is vitába szállt az idealista pszichológiai iskolák képviselőivel, *Schilderrel*, *Lashleyvel*, *Koehlerrel*. Rámutatott azokra a hibaforrásokra, amelyek munkáikban kimutathatók, és végeredményben animista, dualista felfogáshoz vezetnek.

Pavlov tisztában volt azzal, hogy ezeknek a folyamatoknak a végleges tisztázásához még igen sok adat szükséges, úgy vélte azonban, hogy a folyamatok működésének élettani alapjait sikerült lefektetnie. Erre az alapra jól felrakhatók a tudomány további felfedezései.

Pavlov következetes materialista volt, biztos volt a további megismerés lehetőségeiben, és éppen ezért folytatott éles harcot a dualizmus minden megilyvételével szemben.

A tudat megismerésére először *Pavlov* alkalmazott objektív, fiziológiai módszert. A tudat működését a pszichológusok nem alulról felfelé, az anyag egyszerűbb megnyilvánulásából kiindulva igyekeztek kutatás tárgyává tenni, hanem felülről, spekulatív úton akarták megközelíteni. A pszichológusok egy része a tudatot önmagában vizsgálja anélkül, hogy összekapcsolná a lét feltételeivel. Ebbe a hibába esett *Freud* és az egész pszichoanalitikus iskola. Nem vették figyelembe a tudatnak a szervezet valamennyi működésével és a külvilággal való állandó kapcsolatát. Azt állították, hogy a tudat befolyásolja a létet és nem megfordítva, a társadalmi feltételektől megszabott lét a tudatot. A tudat működésének irányításában egyedül a szexuális, az utóbbi években pedig az agresszív ösztönöket ismerték el irányadónak, és nem ismerték fel a társadalmi események, az osztályharcok szerepét az ember életének, tudatának kialakításában. Azt állították a pszichoanalitikusok, hogy a tudat és az ösztönök közötti összeköttetések felszínrehozásával meg lehet oldani a beteg sorsát, és nem gondoltak arra, hogy az egyén sorsának alakításában elsősorban a társadalmi feltételek játszanak szerepet. Az ember lelki életének ez az egyoldalú idealisztikus beállítása meghamisítja a valóságos összefüggéseket, eltereli a figyelmet a társadalom életében folyó politikai és gazdasági harcokról, és ezzel az imperialista burzsoázia politika céljait szolgálja.

A pszichológia másik legismertebb iránya a *Wundt* által alapított kísérleti lélektani irány. A kísérleti lélektan a szervezet különböző külső ingerekre adott mozgásválaszait figyeli. A szervezetnek a kísérleti ingerekre adott válaszát mechanisztikusan vizsgálja, és nem veszi figyelembe az idegrendszer tudatos tevékenységének szerepét ezekben a folyamatokban. Ez a mechanisztikus szemlélet jellemzi az amerikai behaviorista irányt is, és ez nyilvánult meg *Bechterew* reflexológiájában is.

A többi pszichológiai iskolák lényegében megfelelnek ennek a két iránynak, és ugyanazok a hibák, hiányosságok mutathatók ki valamennyiükben.

Ezeket az iskolákat egyik végletben a túl apróra részletezett analitikus szemlélet, a másik végletben pedig a gestaltpszichológia holisztikus, misztikus felfogása jellemzi. Az egyik elmerül a részletek tárgyalásában, a másik pedig az egész fogalmán belül minden részletet azonos jelentőséggel ruház fel. Mindkettő élesen szemben áll *Pavlov* dinamikus materialista, az idegrendszer fejlődését szem előtt tartó felfogásával.

Pavlov materialista pszichológiájának fiziológiai szemléletét már *Szecszenov* munkájában megtalálhatjuk. *Szecszenov* világosan kifejtette, hogy csak a fiziológia fogja megadni a kulcsot a lelki jelenségek objektív kutatásához. *Szecszenov* felfogásának helyességére *Lenin* is rámutatott. *Lenin* megállapításai döntőek a materialista pszichológia fejlődési lehetőségére vonatkozóan. »Nem lehet a lélekről okoskodni, mielőtt meg nem magyaráztuk az egyes pszichológiai folyamatokat: itt a haladásnak éppen abban kell állnia, hogy elvetjük az általános elméleteket és bölcséleti építményeket a lélek mivoltáról, hogy az egyik, vagy másik pszichológiai folyamatot jellemző tények vizsgálatát tudományos alapra tudjuk állítani. Ezért az a vád, melyet *Michajlovszkij* úr emelt, pontosan ugyanaz, mintha a metafizikus pszichológus, aki egész életén át »tanulmányokat« írt arról, mi a lélek (anélkül, hogy ismerné egyetlenegy akárcsak a legegyszerűbb pszichológiai jelenség pontos magyarázatát), azzal vádolná a tudományos pszichológust, hogy nem vizsgálta felül a lélekről szóló összes ismert elméleteket. Ez a tudományos pszichológus elvetette a lélekről

szóló bölcséleti elméleteket, közvetlenül hozzáfogott a lelki jelenségek anyagi alapjának, az idegfolyamatoknak tanulmányozásához és mondjuk, megadta egy vagy egynéhány lélektani folyamatnak elemzését és magyarázatát. (*Lenin: Válogatott művek* 98. old. Szikra 1949.)

Pavlovnál a lelki jelenségek anyagi alapjának tanulmányozását találhatjuk meg. Mindvégig tudatában volt annak, hogy csak az állatkísérletek sorozatain keresztül juthat el a magasabbrendű idegműködés megértéséhez. Az állatkísérletek eredményei mint egyszerű modellek szerepeltek *Pavlov* számára, és ezeket az alapvető törvényszerűségeket a második jelrendszer bonyolult összefüggéseinek vizsgálatánál is felhasználta.

Ezzel a leíró, mechanisztikus módszer helyett kialakult a fejlődés fiziológiai elve a pszichológiában. *Pavlov* maga felvetette egy helyen hogy tudománynak tekinthető-e a pszichológia. Ahhoz, hogy a pszichológiát igazi természettudománynak tekinthessük, módszerében rendelkeznie kell olyan kísérleti lehetőségekkel, melyek mesterségesen előidézhetők, tetszés szerint megismételhetők és megszüntethetők.

Pavlov előtt a pszichológia nem rendelkezett ezekkel, a feltételekkel, az idealista pszichológia ma sem tudja ezeket a kísérleti feltételeket felmutatni. A *Pavlov* által megteremtett pszichológia módszerében azonban megtaláljuk ezeket a feltételeket, és így elmondhatjuk, hogy a pavlovi materialista pszichológia az egyetlen tudományos pszichológia. Egyben megfelel a haladó tudományok dialektikus materialista szemléletének, mert a legegyszerűbb jelenségtől a legösszetettebbig következetesen materialista. A tényekre támaszkodik, csak kísérleti adatok birtokában von le elméleti következtetéseket. Az egyes idegrendszeri folyamatokat egymással és a külső környezettel való összefüggésükben tárgyalja. Megfelel a fejlődés elvének, mert az idegrendszer fejlődésének vizsgálatán keresztül jutott el a legmagasabbrendű idegműködés, a tudat, a második jelrendszer területének vizsgálatához.

A materialista pszichológia harcot jelent a babona, a ködösítés, a dualizmus ellen. Valóban *Pavlov* éles harcot folytatott a dualizmus minden megnyilvánulása ellen. Élesen szembeállt pl. *Sherringtonnal*, aki tanításainak »materialista íze« miatt támadta. A lét és a tudat szoros egységét hangoztatja. Nem hajlandó a tudatot a léttől különválasztva tárgyalni. (416. old.)

Azt is elmondhatjuk még *Pavlov* materialista pszichológiájáról, hogy ez a pszichológia alkotó tudomány, tisztában van az idegrendszer állandó fejlődésével és azzal a hatással, amit az idegrendszer legmagasabbrendű tevékenysége a környezet állandó ösztönző hatása alatt a természet átalakítására kifejt. *Pavlov* materialista pszichológiájának azért van meg a lehetősége az állandó fejlődésre, mert az alapvető törvényszerűségek felhasználásával módjában áll a második jelrendszer számtalan kombinációit, a bonyolult környezeti feltételeket élettani módszerek segítségével vizsgálni. Ezen keresztül a pavlovi materialista pszichológia kapcsolatban áll a mindennapi gyakorlattal. A szocializmus és a kommunizmus építését, az ember megfelelő átalakításához, a kommunista embertípus felneveléséhez adott segítséggel viheti előre.

A marxista filozófia abban különbözik többek között a régebbi filozófiáktól, hogy míg azok a világot csak bírálták, a marxista filozófia a világot meg is akarja változtatni. A marxista filozófia ezt a harcoss tevékeny jellegét a világ tekintélyes részén már be is bizonyította.

A materialista pszichológia feladata ehhez hasonlóan a régebbi pszichológiai iskolákkal szemben az, hogy nemcsak megállapít és rendez bizonyos tulajdonságokat vagy lelki sajátságokat, hanem minden eszközzel az egyén

fejlődését, lelki életének egyensúlyát, tudatának, akaratának, jellemének és társadalmi tevékenységének kibontakozását igyekszik elősegíteni.

A materialista pszichológiának *Lenin* tükröződési elméletével és *Pavlov* tanításaival felvértezve kell kutatását továbbfejlesztenie. Következésképpen ki kell tartania *Pavlov* materialista módszere mellett. A második jelrendszer területét az első jelrendszerrel és a feltétlen reflexekkel szoros összefüggésben kell vizsgálnia. A legösszetettebb jelenségek kutatásainál sem szabad figyelmen kívül hagyni a *Pavlov* által lefektetett alapvető összefüggéseket. Ily módon a materialista pszichológia kiegészítheti a marxizmus-leninizmus világnézetét az emberi tudat vizsgálatára vonatkozóan.

A pszichológia egyik legfőbb tevékenysége mindig az volt, hogy az egyes embertípusokat rendszerekbe foglalja. Ilyen rendszert már *Hippokrates* is felállított. Az utóbbi évtizedek pszichológiai iskolái közül legismertebb *Kretschmer* alkattana. *Kretschmer* már módszerében is mechanisztikus; külső, alkati leírások alapján állítja fel az egyes típusokat. *Kretschmer* az alkatok megjelenésében döntő jelentőséget tulajdonít az örökléses tényezőknek. Ez a mechanisztikus idealista szemlélet egyáltalában nem mondható haladónak, de nem volt az keletkezése idejében sem, hiszen abban az időben *Pavlov* már közölte saját felfogását az idegrendszeri típusokról. *Pavlov* elmélete módszerében is dialektikus. Az idegrendszer fejlődéséből és működésének sajátosságaiból von le következtetéseket. Hangsúlyozza hogy az idegrendszer-típusok is megváltoztathatók. Az idegrendszeri típusok tehát *Pavlov* értelmezésében nem veleszületett, öröklött végzetet jelentenek az egyén számára, hanem olyan alaptulajdonságokat, amelyek a környezeti feltételek változtatásával messzemenő módon befolyásolhatók. Így *Pavlov* vizsgálatai alapján megvan a lehetőség arra, hogy az idegrendszeri típusokat rendszeres neveléssel, szoktatással megváltoztassuk. Természetesen a nevelés, szoktatás mértékétől függ, hogy mennyire sikerül ezt a változást előidézni. Minél intenzívebb a nevelés, szoktatás, annál jobb eredményeket várhatunk. (400. old.) Az idegrendszeri típusokra vonatkozó következtetések lehetőséget nyújtottak *Pavlov* számára ahhoz, hogy az idegrendszer különböző kóros megnyilvánulásait világosan megérthesse. Az idegrendszeri típusok alakíthatóságából következik az is, hogy az emberek általában azonos lehetőségekkel rendelkeznek, és a környezeti társadalmi feltételektől függ, hogy ezek a lehetőségek milyen mértékben fejlődnek ki bennük. Ilyen értelemben is megdőlt egyes burzsoá filozófusoknak, politikusoknak felsőbbrendű és alacsonyabbrendű fajokról szóló propagandája, veleszületett alacsonyabbrendű szellemi képességekről szóló elmélete, vagy az elnyomott osztályok alacsonyabb szellemi képességéről szóló hamis nézete.

Pavlov tanításai alapján részleteiben is követhető az a folyamat, amelyet a társadalmi feltételek változása fejt ki az idegrendszer működésére.

A materialista pszichológia feladata igen kiterjedt. Meg kell vívnia a harcot a régi burzsoa ideológiai maradványokkal szemben is. Ezen a téren a szovjet pszichológia is csak az 1950. júliusban lezajlott élettani vita során vívta meg a döntő harcot. Ekkor határozták el, hogy a szovjet pszichológiát következetesen a *Pavlov* által lefektetett materialista alapokon építik tovább. Ezt megelőzően a szovjet pszichológusok egy része azt tartotta, hogy *Pavlov* tanításai nem elegendők bonyolult lelki jelenségek értelmezéséhez. Voltak olyanok is, akik különleges kutatások során talált részleteredményeket és törvényszerűségeket a pszichológiai tudomány rendszerének alapjává akarták tenni. Ezek a pszichológusok elkövették azt a hibát is, hogy felülről lefelé és nem alúlról felfelé akarták megközelíteni a tudat világát. Ma már világosan

látják, hogy csak *Pavlov* következetes materialista útján juthatunk el a tudat működésének természettudományos megismeréséhez.

Ezen az úton, a pavlovi materialista pszichológia útján a tudat működése megismerhető. Ennek a ténynek igen fontos jelentősége van a babonák, a klerikális reakció, általában az idealizmus elleni harcban. A tévhitek elleni harc egyik eszköze : megismertetni az emberekkel *Pavlov* tanításait az idegrendszer működéséről, a tudat eredetéről.

Pavlov munkásságának jelentősége a pedagógia számára

A pedagógia számára *Pavlov* tanításai két irányban gyümölcsöztethetők. Egyrészt *Pavlovnak* az idegrendszer legmagasabbrendű működéséről írt munkái megvilágítják a pedagógusok előtt az idegrendszer fejlődését, az első és második jelrendszer kialakulását. Megtanulhatják ebből a beszéd, a gondolkodás kialakulásának mechanizmusát. *Pavlov* hangsúlyozta, hogy a második jelrendszer vizsgálatánál egy pillanatra sem szabad elszakadni az első jelrendszertől. A pedagógus számára ez az összefüggés azt jelenti, hogy a nevelésnél és a tanításnál a gyermek fejlődésének útját kell állandóan szem előtt tartania. Éppen úgy, mint ahogy a gyermek fejlődésében először alakul ki az első jelrendszer gyakorlati világa és erre épül rá a második jelrendszer, az elméleti anyag tanításánál is a gyakorlattal állandó szoros kapcsolatban kell maradni. Ezért a pedagógia elméletének kidolgozásánál a gyakorlat problémáiból kell kiindulni, azokból a problémákból, amelyekkel a tanítók a mindennapi oktatás közben találkoznak.

Marx, Engels, Lenin, Sztálin és a haladó szovjet pedagógia harcosai, *Krupszkaja* és *Makarenko* a nevelésre vonatkozó munkáikban kifejtették, hogy az ember jó irányba nevelhető, alakítható. A társadalmi feltételek megváltoztatása, a szocializmus megteremtése, lehetővé teszi a pedagógusok számára, hogy az emberek természetét jó irányban fejlesszék. Ezt a lehetőséget a szovjet pedagógia számos esetben gyakorlatilag bizonyította be. Ennek a szemléletnek élettani alapját megtaláljuk *Pavlov* tanításaiban. Az idegrendszer legmagasabbrendű része a környezeti feltételek hatása alatt állandóan fejlődik. Újabb és újabb reflexkapcsolatok építhetők ki, ezeknek a száma állandóan növelhető. A második jelrendszer — a beszéd, gondolkodás és a differenciáltabb mozgások — körébe tartozó reflexkapcsolatok állandóan fejleszthetők, ezen keresztül is fejlődik az emberi tudat, akarat és jellem is. A pedagógusok számára ezek a tanítások a nevelés és a tanítás területén egyaránt felhasználhatók. *Pavlov* szemléletéből kiindulva a kettő között nem is lehet éles különbséget vonni.

Pavlov maga állandóan foglalkozott az ifjúság nevelésével és tanításával. Azokat az alapelveket, melyeket hosszú életének tapasztalataiból leszűrte, röviddel halála előtt »Levél az ifjúsághoz« címen foglalta össze. Ebben a levélben a tudománnyal foglalkozó ifjú kutatókat állhatatosságra és tervszerűsége buzdítja. Felhívja figyelmüket, hogy először a tudomány abécé-jét tanulják meg. Tulajdonítsanak kellő fontosságot a tények gyűjtésének. *Pavlov* szerint a tények képezik a tudós levegőjét. Enélkül nem tudna a magasba, a tudomány csúcsaira emelkedni. Ne elégedjenek meg a felülettel, hanem igyekezzenek behatolni a jelenségek keletkezésének mélyébe, ismerjék meg azokat az alapvető törvényeket, amelyek a természeti folyamatokat irányítják, legyenek szerények és türelmesek ; igyekezzenek tárgyilagosak lenni és dolgozzanak a közösségi munka szellemének megfelelően, segítsék egymást a munkában. Beszélt *Pavlov* az ifjú tudósoknak hazájukhoz való viszonyáról

is. »Hazánk széles országútat nyit a tudósok számára, nekünk be kell vezetni a tudományt hazánk életébe.«

Pavlov tanításai az idegrendszer működéséről és azok az alapvető elvek, melyeket az ifjúsághoz intézett levelében fektetett le, ma már a szovjet pedagógia alapjait egészítik ki. A szovjet pedagógia hasonlóan a szovjet pszichológiához csak az 1950. júliusban lezajlott vita után indult el azon a következetes materialista úton, amelyet *Pavlov* a második jelrendszer területének kutatására vonatkozóan is kijelölt.

Az a vita, ami *Kairov* »Pedagógiája«-nak megjelenése után 1950. februárban a szovjet pedagógusok között lezajlott, világosan rámutatott a munka hiányosságaira, de még nem jelölte ki a pavlovi utat. A vita végén kiadott határozat megállapította, hogy a munka szerzői gyengén sajátították el a kutatómunka dialektikus materialista módszerét, a pedagógia területén a tudományos munka elégtelen volt és elszakadt az élettől, végül megállapította azt is, hogy alapvető fogalmak, elvek, módszerek egész sora kidolgozatlan. Néhány hónappal később a nervizmus vitája során a hozzászólók rátértek ezekre a hibákra, amelyek addig a szovjet pedagógiai kutatás területén fellelhetők voltak. Megállapították, hogy ezek a hibák és hiányosságok csak úgy küszöbölhető ki, ha a pedagógiai főiskolák tantervébe is bevezetik a *pavlovi* feltételes reflexelmélet tanítását.

Pavlov pszichiatriai vonatkozású munkái

Pavlov mindazokat az elveket, amelyeket az idegrendszer legmagasabbrendű működésének vizsgálatánál ismert meg, az idegrendszer megbetegedéseinél is alkalmazta. Életének utolsó éveiben naponta órákat töltött a pszichiatriai klinikán. *Pavlov* személyében a fiziológia költözött be a pszichiatria területére. Ezzel a *Kraepelin* óta alkalmazott leíró, metafizikus módszer helyett *Pavlov* először alkalmazta a maga dinamikus fiziológiai módszerét a pszichiatriában. *Pavlov* nem elégedett meg a jelenségek egyszerű leírásával, hanem igyekezett behatolni keletkezésük mechanizmusába. *Pavlov* a leírást önmagában nem tekintette tudománynak. A leíró pszichiatria által érthetetlen jelenségeknek tartott pszichotikus tünetek világos értelmet nyertek *Pavlov* elemzésében.

Ez a munka akkor kezdődött, amikor 1924-ben a leningrádi árvíz alkalmával a kísérleti kutyákon az emberi neurózishoz hasonló tüneteket vettek észre. Később laboratóriumi kísérleti feltételek között sikerült ezeket a tüneteket előidézni. Ez a módszer a kísérleti neurózis módszere. *Pavlov* munkásságának hatalmas jelentősége abban nyilvánult meg, hogy ezeket a neurotikus tüneteket nemcsak előidézte, hanem új gyógyszerkombinációk beállításával, a kísérleti feltételek megváltoztatásával meg is szüntette. Ezzel bebizonyította, hogy a neurotikus megbetegedések nem öröklött megbetegedések és nem végzeteszerűen előrehaladó folyamatok, hanem megfelelő kezeléssel, szoktatással és neveléssel megszüntethetők.

Foglalkozott a konstitucionális neuraszténia, a hisztéria, a pszichaszténia keletkezésének mechanizmusával. Rámutatott arra, hogy ezek a megbetegedések különböző idegrendszeri típusoknál jönnek létre, és valamennyit az ingerlés és gátlás egyensúlyának felbomlására lehet visszavezetni.

A konstitucionális neuraszténia általános idegrendszeri gyengeség, míg a pszichaszténia és hisztéria a második jelrendszer megbetegedése következtében alakul ki. A tünetek az agykéreg legérzékenyebb sejtjeinek sérülése következtében jelennek meg, mert ezek a sejtek reagálnak legérzékenyebben a környezeti ingerek változásaira. *Pavlov* megemlíti, hogy ezek a megbetegedések általában az érzelmi élet hullámlásával is járnak. *Pavlov* véleménye

szerint ez annak a következménye, hogy az érzelmi élet egyensúlya össze van kötve az agy dinamikus rendszereinek működésével, és ha a rendszerek megszokott munkájában változás jön létre, ez a változás az érzelmi élet egyensúlyát is megbontja.

Pavlov az ember életében a legnagyobb fontosságot az agykéreg tudatos működésének tulajdonítja. Az agykéreg tudatos, akaratlagos működése fékezi az agykéreg alatt levő területek megnyilvánulásait, amelyek ösztönök, szükségletek, indulatok, érzelmek alakjában vannak jelen. Ezek a Pavlov által körülhatárolt feltétlen reflexek csoportjába tartoznak. Ezek a megnyilvánulások egészséges embernél az agykéreg működéséhez tónust, feszültséget adnak. Ha az agykéreg működésében valamilyen zavar jön létre, akkor az agykéreg nem képes ezek fölött a kéreg alatti területek fölött megfelelő fékező tevékenységet kifejteni, és az ingerlés-gátlás összefüggéseinek megfelelően, különböző kóros tünetek alakulhatnak ki.

Pavlov a különböző misztikus idealista pszichiatriai iskolákkal szemben, amelyek az ösztönök jelentőségét emelik ki, állandóan hangoztatta az agykéreg tudatos működésének fontosságát.

Pavlov új megvilágításba helyezte a kényszerneurozis, paranoia és schizofrénia megbetegedéseket is. A paranoia és a schizofrenia a legsúlyosabb és leggyakrabban előforduló elmebetegségek. Ezen betegségek kiváltásában eddig legnagyobb szerepet az örökléses tényezőknek tulajdonítottak, és nem vizsgálták megfelelő objektív módszerekkel a környezeti feltételek hatását. A környezeti ingereknek az idegrendszerre gyakorolt fiziológiai hatásából kell kiindulni, és ezt végig elemezni pontról-pontra: ez az, amit *Pavlov* előtt senki nem csinált. A környezeti ingereknek az agykéregre gyakorolt hatását kell objektíválni ezen a módon.

Pavlov több eset példászerű analízise során kimutatta a betegségek kialakulásának mechanizmusát, és ezzel bebizonyította, hogy egyes öröklésnek tartott megbetegedéseknél az öröklésnek nincs jelentős szerepe, mert a betegség elsősorban a külső környezet hatására alakult ki. Az idegrendszer működésére vonatkozó alapelvek ismeretével ezeket a bonyolult jelenségeket is világosabban lehet értelmezni, mint a régi pszichiatria pusztán leíró módszerével. Azoknak a pszichológusoknak és pszichiátereknek, akik továbbra is az idealista pszichiatria útvesztőiben tévelyegtek, *Pavlov* azt a tanácsot adta, hogy forduljanak az idegrendszer legmagasabbrendű részének fiziológiájához.

Pavlov mikor ezekről a vizsgálatokról beszámolt, hangoztatta, hogy nem klinikus, ilyen »idős korban« már nem is lehet azzá, és tudja azt, hogy a pszichózisokról adott magyarázata klinikai szempontból nem lehet teljes. Biztos azonban abban, hogy ezek az adatok képezik a pszichózisok megértésének fiziológiai alapjait, és ezen az úton kell folytatni a további vizsgálatokat. Azt írja, hogy egész életében figyelte a környezetét és saját magát. Mindezek alapján kijelenti, hogy lehetséges a lelki folyamatokat fiziológiailag értelmezni.

Pavlov élete utolsó pillanatáig biztos volt abban, hogy a tudományos megismerésnek nincsenek határai, és csak idő és módszer kérdése, hogy eddig ismeretlen kérdéseket is megismerjen a tudomány. Milyen hatalmas alkotótávlatokat nyújt az ember számára *Pavlov* határozottsága, következetes materializmusa! Ezt különösen akkor látjuk, ha meggondoljuk, hogy pl. *Monakov*, aki Svájcban élt, és kitűnő munkásságot fejtett ki az agypatalógia területén, a lelki működésekre vonatkozóan azt írta, hogy szívesen fordul akár misztikához is, ha ettől több felvilágosítást nyer, mint a természettudománytól.

Monakov megállapításában a hanyatló kapitalizmus ködösítő ideológiája nyilvánul meg. A pszichológia és a pszichiatria területe az, ahol nagymértékben érvényesül a burzsoá ideológia befolyása. A tudat működésének megismerhetetlensége, az elmebetegségek gyógyíthatatlansága, a burzsoa társadalom idealista filozófiájából következik. A nyugati orvostudományban az öröklés szerepének kihangsúlyozása, a terápiás nihilizmus leginkább a pszichoterápiában érvényesül. Ezek a burzsoa maradványok megtalálhatók a hazai pszichológiában és a pszichiátriában is, éppen ezért minden eszközzel el kell érünk, hogy *Pavlov* harcos materializmusa átalakítsa azoknak a felfogását, akik pszichológiával és pszichiátriával foglalkoznak. Nincs jogunk kijelenteni elmebetegekről, hogy gyógyíthatatlanok, amíg *Pavlov* elméletével felvértezve minden eszközt meg nem ragadtunk, hogy gyógyításukat megkíséreljük. *Pavlov* tanítása éppen ezért hasznos számunkra, mert nemcsak a betegségek kialakulásának mechanizmusát világítja meg, hanem utat mutat a betegségek gyógyításához is.

Pavlov kutató módszere, amint ezt *Vavilov* akadémikus kifejtette, a természettudomány dialektikus kutató módszere. A természet objektív kutatása vezette *Pavlovot* a dialektikus materialista módszerekhez. *Pavlov* sohasem szakadt el az élettől, a valóságtól, ismételten figyelmeztetett arra, hogy elvont fogalmak tárgyalásánál is mindig vissza kell térni a valósághoz. *Pavlov* tanításaiból következik az is, hogy a kutatómunka előfeltétele az alapelvek, alapfogalmak tisztázása, mert a tudományos kutatást csak az alapok lerakása után lehet folytatni. Ez a tanítás teljes összhangban áll mindazzal, amit a marxista filozófia klasszikusai írtak a tudományos kutatás módszereiről.

Sztálin a »Marxizmus és nyelvtudomány«-ban írt munkájában rámutatott arra, hogy milyen fontos az alapfogalmak tisztázása, milyen súlyos hibákhoz vezet, ha valaki helytelen feltevésekből indul ki. *Sztálin* meghatározása szerint a beszéd az emberi gondolkodás fő kifejező eszköze. A második jelrendszer vizsgálatánál *Pavlov* élettani alapon foglalkozott a beszéd kialakulásával, és megmutatta az utat a további kutatások számára. A nervizmus vitájának határozata megállapította, hogy *Pavlov* tanításai hathatós segítséget adhatnak a nyelvtudomány számára is.

Pavlov munkásságának jelentősége a materialista természettudományos világnézet kialakításában

A pedagógia, pszichológia, pszichiatria és az egész orvostudomány, valamint a gyógypedagógia további fejlődéséhez ezeknek a tudományágaknak szoros szövetségére van szükség. A burzsoa tudományos szemlélet élesen különválasztotta ezeket, és nem beszélt arról, hogy akár módszerükben, akár célkitűzéseikben valami közösség lenne közöttük. A nervizmus vitája a Szovjetunióban rámutatott arra, hogy ezeknek a tudományoknak a második jelrendszerre vonatkozó pavlovi elméletből kell kiindulniok. A pedagógia, a gyermek nevelésével, tanításával foglalkozik. A pedagógia tudománynak kísérleti anyaga a mindennapi gyakorlati oktatásban tett megfigyelések, módszertana pedig a materialista filozófia klasszikusainak, valamint *Krupszkajának* és *Makarenkonak* a nevelésről írt munkái. A pedagógiai kutatást nagyban segítheti a materialista pszichológia és gyógypedagógia. A gyógypedagógia a pedagógia és a pszichológia számára is kísérleti anyagot nyújt, mert a fogyatékos gyermek tanítása közben lassított menetben követni lehet az idegrendszer legmagasabbrendű működésének, a második jelrendszernek kialakulását, és értékes adatokat lehet gyűjteni az érzékszervek működésére vonatkozóan is. Ezen az úton a természettudományos kutatás két alapvető módszerét, a fejlődő-

dés menetének követését, és az egyes leépülésekből szerzett megfigyeléseket lehet összeegyeztetni.

A pszichológus az ember lelki életével foglalkozik. A dialektikus materialista pszichológus nemcsak az adott helyzetben vizsgálja az ember lelki életének megnyilvánulásait, mint ahogy ezt a nyugati »tesztelő« pszichológusok teszik, hanem a lelki élet fejlődését vizsgálja. Ebben a munkában a pszichológia számára segítséget nyújtanak a pedagógia tapasztalatai. A pszichiatria számára, amely a lelki élet kóros megnyilvánulásaival foglalkozik, ugyancsak komoly segítséget nyújt a pedagógia, mert a pedagógia tapasztalataival felvértezve jobban megértheti a pszichiáter az eléje táruló bonyolult összefüggéseket. *Pavlov* munkáiból is látjuk, hogy a betegeknel észlelt egyes kóros megnyilvánulások korábbi fiziológiás jelenségeknek a felszínre jutását jelentik. A pszichiatria a betegeknel a lelki élet, a tudat legkülönbözőbb széteséseit, leépüléseit észleli. A pavlovi tanítások birtokában egyre inkább látja, hogy az ember sorsa, a különböző megbetegedési lehetőségek, túlnyomórészt a nevelés során dőlnek el. A helyes társadalmi tudat kialakulása is a fejlődés útját követi. A helyes társadalmi tudat kialakítása együtt jár azzal, hogy az emberek ismereteit növeljük a természeti és társadalmi jelenségek fejlődéséről. Kialakításához éppen ezért nélkülözhetetlen a fejlődés alacsonyabb fokán álló egyéni tudat megismerése. Ehhez szolgáltatott felbecsülhetetlen adatokat *Pavlov*. Helyes neveléssel, szoktatással, a társadalmi tudat megfelelő formálásával remélhető, hogy az elmebetegségek jórésze elkerülhető lesz. A Szovjetunió társadalmi élete már bizonyítékot is szolgáltatott erre. Míg a kapitalista országokban, elsősorban az Egyesült Államokban az elmebetegek száma állandóan emelkedik, a Szovjetunióban az elmebetegek száma csökkenő tendenciát mutat.

Pavlov tanításai megvilágítják azt az utat, amelyen keresztül a szerves élet primitívebb formáiból az emberi tudat, a második jelrendszer világa, s ezen keresztül az emberek társadalmi tudata kialakul. Ezzel természettudományos úton bizonyította be a materialista filozófiának a lét és a tudat viszonyára vonatkozó megállapításait. Bebizonyította, hogy a tudat a legtökéletesebben szervezett szerves anyag terméke, hogy a lét az elsődleges, a tudat a másodlagos; hogy a tudat működése megismerhető. *Pavlov* arra tanít, hogy nem szabad letérnünk a következetes materialista természetkutatás útjáról, és nem szabad különválasztanunk az objektív és szubjektív jelenségek világát. Követnünk kell a jelenségek kialakulásának útját az egyszerűtől az összetettig, vagyis alúlról felfelé és nem felülről lefelé. Gondoljunk *Pavlov* szavaira: »Az összetettséget a tudomány csak darabonként, lépésről-lépésre éri el, de egyre többet képes megragadni. Remélhetjük, bár türelemmel, hogy lesz idő, amikor a nagyagy teljes és pontos ismerete az emberiség tényleges legmagasabb eredményei közé fog tartozni, és ezzel együtt a szilárd emberi boldogság főalapja lesz.«

Elő kell segítenünk a dolgozók szocialista társadalmi tudatának kialakítását. Harcolnunk kell az idealizmus, miszticizmus minden megnyilvánulása ellen, harcolnunk kell a kozmopolitizmus ellen, amely a burzsoa ideológia terjesztését szolgálja. Tanulnunk kell *Pavlovtól*, aki egész életében éles harcot vívott a reakciós tanok hirdetői ellen, és élete végéig következetesen védte materialista nézetét. *Pavlov* egész életében a népet szolgálta. Tanításai halála után is a nép érdekét, a tudomány előrehaladását, a kommunizmus építését szolgálják.

A Szovjetunióban folytatott viták, a bíráló és a kritika szabad harca megmutatják számunkra is, hogyan kell harcolni a burzsoa ideológia maradványai ellen.

Lenin is rámutatott arra, hogy milyen nagy fontossága van a természettudományok materialista bírálatának: »Éppen a modern természettudományok jelenleg végbemenő gyökeres megújulásából lépten-nyomon reakciós filozófiai iskolák és iskolácskák, »irányzatok« és »irányzatocskák« alakulnak ki...« kísérik figyelemmel a természettudomány terén legújabbán végbemenő forradalom által felvetett kérdéseket — mert ezeknek a kérdéseknek megoldása nélkül — »a harcok materializmus semmiesetre sem lehet sem harcok, sem materialista« (*Marx, Engels, Marxizmus*. Idegennyelvű Kiadó 1947. 439. old.)

A bírálat fontosságára, a vélemények szabad harcának fontosságára, mutatott rá *Sztálin* elvtárs is a »Marxizmus és nyelvtudomány«-ban írt tanulmányában.

Pavlov állandóan figyelemmel kísérte az újabb természettudományos felfedezéseket, különösen az idegélettan, pszichológia és pszichiatria területén. Ezeknek az új felfedezéseknek éles bírálatát adta a materialista természettudományos világnézet szempontjából.

Sztálin elvtárs kifejtette, hogy minden tudósnak a saját szakmáján kívül rendelkeznie kell a dialektikus materializmus, a marxista filozófia ismereteivel is. Enélkül senki sem tarthat lépést a tudomány korszerű fejlődésével. A marxista filozófia nem a tudományok felett álló elvont filozófia, hanem világnézet és módszer, a világ magyarázatának és átalakításának elméleti alapja.

A világ magyarázatához és az ember átalakításához *Pavlov* tanításai komoly segítséget nyújtanak a marxista filozófia számára.

A burzsoázia ködösítő világnézetével szemben a marxizmus-leninizmus világnézete teljes tudományos képet ad az objektív világ fejlődési törvényeiről és megismeréséről.

Lenin írja: »*Marx* tudománya korlátlan hatalom, mert igaz. Teljes és harmonikus alkotás, egységes világszemléletet ad az embereknek, amely nem békül meg semmiféle babonával, semmiféle reakcióval, a burzsoá elnyomás semmiféle védelmezőjével, másutt pedig a természettudomány újabb felfedezései, a rádium, az elektronok, az elemek átalakulása, jelentékenyen megszilárdítják *Marx* dialektikus materializmusát.« (*Lenin* összes művei, XVI. k. 349— 350. old. [oroszul])

Ehhez hasonlóan *Pavlov* felfedezéseiről is elmondhatjuk, hogy megszilárdítják a dialektikus materializmus elméletét, és egyben a dialektikus materializmus elméletének alkalmazását jelentik a természet kutatásában. Ezek a tanok az ember és a környezet viszonyának vizsgálatában szervesen egészítik ki a marxista filozófiát. Azzal, hogy materialista alapon igyekeznek felderíteni az emberi tudat működését, segítséget adnak a tudomány fejlődéséhez, a babonák és burzsoa reakciós nézetek elleni harchoz, és segítenek kialakítani az emberek szocialista társadalmi tudatát.

A MAGYAR TÖRTÉNETI BIBLIOGRÁFIA* ELSŐ KÖTETEI

EMBER GYŐZŐ lev. tag

Az 1949-ben újjászervezett és a közelmúltban akadémiai intézetté lett Történettudományi Intézetnek újjaalakulása óta első kiadványa a Magyar Történeti Bibliográfia 1825 és 1867 közötti részének 1950 végén megjelent I. és III. kötete.

A magyar történet bibliográfiájának hiánya régóta égető kérdése a magyar történettudománynak. Jelentek meg ugyan a polgári történetírás korában is bibliográfiák és repertóriumok — közülük 107-et sorol fel a most megjelent munka — részint általánosak, részint történetiek, azonban vagy csak bizonyos időszakra, vagy csak bizonyos tárgykörre, esetleg bizonyos tárgykörön belül bizonyos korszakra, avagy egyes könyvtárak anyagának az ismertetésére terjedtek ki. A történetkutató ezek használata mellett sem mellőzhette, hogy magukban a különböző könyvtárakban tájékozódjék egy-egy kérdés irodalmáról, ha kerülni akarta a veszélyt, hogy a korábbi eredmények ismerete nélkül dolgozzék. Felesleges bizonyítani, hogy ez milyen munkavesztéséget jelentett. Igen nagyjelentőségű és elsőrendű fontosságú feladat megoldására vállalkozott tehát a Történettudományi Intézet, amikor célul tűzte ki a magyar történet bibliográfiájának elkészítését és kiadását.

Annál fontosabb és sürgősebb ennek a feladatnak a megoldása, mert a korábbi bibliográfiái munkák időbeli és tárgyi korlátozottságuk mellett azért sem elégíthetik ki a történettudomány igényeit, mert vagy átfogó szempontokat nélkülöző rendszerben készültek, vagy pedig a polgári történetírás szempontjait tükrözik. A Történettudományi Intézet a történeti bibliográfia szerkesztésénél a marxista-leninista történetiszemlélet alapjára helyezkedett, s eszerint foglalta rendszerbe az anyagot. E tekintetben is úttörő munkát végzett.

A magyar történet bibliográfiáját csak jól szervezett kollektív munkával lehet elkészíteni. A polgári történetírás idején ilyen vállalkozásra sor sem került. A történettudománynak és általában tudományos életünknek fejlődését, minden vonatkozásban kedvező helyzetét bizonyítja, hogy ilyen jellegű munka megszervezése és eredményes elvégzése lehetséges volt.

Kétségtelen, hogy a magyar történet bibliográfiáját csak korszakokra tagoltan lehet elkészíteni. Hogy az első rész az 1825-től 1867-ig terjedő korszakot öleli fel, nem a legszerencsésebb megoldás. Magyarázata ennek a periódusválasztásnak az, hogy a munkálatok az 1848/49-i forradalom és szabadságharc centenáriumára indultak meg, s céljuk a magyar történet e fontos szakasza, valamint elő- és utókora történetének bibliográfiai feldolgozása volt.

A munka négy kötetre tagolódik: 1. általános rész, 2. gazdaság, 3. politika és ideológiák, 4. nemzetiségek. Ebben a tagolódásban az általános rész kissé mesterkélt. Ide került pl. az egészségügy, amivel pedig nem általános, hanem speciális irodalom foglalkozik. Itt szerepel demográfia gyűjtőcím alatt a ki- és bevándorlások, telepítések és települések irodalma, ami inkább a gazdasági, vagy a nemzetiségekről szóló részbe kíváncsozik.

Véleményem szerint hasznos lett volna külön összeállítani egy olyan részét a tervezett nagy magyar történeti bibliográfiának, amelybe az egész magyar történettel, vagy legalább is annak több korszakával foglalkozó irodalom került volna. Ezzel feleslegessé vált volna, hogy ezt az irodalmat minden korszaknál külön is felvegyék, vagy csak egynél vegyék fel, a többinél pedig utaljanak rá.

* *Magyar Történeti Bibliográfia 1825—1867* I. és III. k. (Akadémiai kiadó) 1950.

Az eddig megjelent kötetekben foglalt anyag tagolása egyébként logikus, könnyen áttekinthető, jól használható, a történetírás igényeinek megfelelő.

Az anyaggyűjtés teljességre törekedett, de ezt a feladat természeténél fogva mindenben elérni nem tudta. Akadnak könyvek, amelyek részben vagy egészen kimaradtak, ez azonban szinte elkerülhetetlen volt, s a munka egészének értékét lényegesen nem érinti.

A szerkesztők nem tekintették feladatuknak az összes könyvészeti adatok (kiadó, formátum stb.) feltűntetését. Erre nincs is feltétlenül szükség. Hasznos lett volna azonban, ha a felvett könyvek terjedelmét (lapszámát) következetesen közölték volna.

Mindent egybevéve, a Történettudományi Intézet óriási szolgálatot tett a történettudománynak a magyar történeti bibliográfiának már eddig megjelent két kötetével is. Szükséges, hogy a további kötetek minél gyorsabban elkészüljenek és megjelenjenek.

A Magyar Tudományos Akadémia egyik központi feladatául tűzte ki a magyar tudomány történetének feldolgozását. Ennek a feladatnak a megoldásához is nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak már a most megjelent kötetek (elsősorban a III. kötet Tudomány című fejezete), s fognak nyújtani a továbbiak. Akadémiai érdek, hogy Történettudományi Intézete nagy vállalkozását sikeresen folytassa és fejezze be.

AZ AKADÉMIA HÍREI

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a tudományok terén végzett kiváló munkásságuk elismeréséül:

Németh Gyulának a Nyelvtudományi Intézet igazgatójának a *Magyar Népköztársasági Érdemrend IV.* fokozatát;

Schay Gézának a Gumikutató Intézet igazgatójának,

Mócsy Jánosnak, az Agrártudományi Egyetem állatorvosi kara nyilvános rendes tanárának,

Illyés Géza urológusnak, az Akadémia orvosi tudományok osztálya elnökének és

Verő Józsefnek, a Műszaki Egyetem soproni fémkohászati kara nyilvános rendes tanárának a *Magyar Népköztársasági Érdemrend V.* fokozatát adományozza.

Budapest, 1951. évi április hó 3. napján.

Rónai Sándor s. k.

a Népköztársaság
Elnöki Tanácsának
elnöke

Szabó Piroska s. k.

a Népköztársaság
Elnöki Tanácsának
titkára

Kinevezés

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsa *Németh Gyula* akadémikust a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete vezetőjévé kinevezte.

Látogatások az intézetekben

Az Elnökség tagjai, akadémikusok és az Adminisztratív Hivatal tudományos előadói kíséretében, meglátogattak több kutató intézetet.

Erdey-Grúz Tibor főtitkár, *Schay Géza* lev. tag és *Kardos Ibolya* meglátogatták a Debreceni Tudományegyetem Fizikai-kémiai, Szeretlen Kémiai és Kísérleti Fizikai Intézetét.

Rusznayk István elnök, *Krámlik András*, *Tettamanti Béla* és *Krámer Miklós* meglátogatták a Debreceni Tudományegyetem Gyógyszertani tanszékét.

Rusznayk István elnök, *Erdey-Grúz Tibor* főtitkár és *Somos András* lev. tag meglátogatták a Magyar Tudományos Akadémia Agrobiológiai Intézetét.

Rusznayk István elnök, *Erdey-Grúz Tibor* főtitkár, *Krámer Miklós* és *Madár János* meglátogatták a Magyar Tudományos Akadémia Biokémiai intézetét.

Országos Aspiránsértekezlet

1951. március 31-én nyílt meg Budapesten az első Országos Aspiránsértekezlet. Az értekezlet résztvevői megvitatták a kutatási tervek készítésének kérdéseit, valamint az aspirantúra számos más problémáját, végül pedig egyhangú lelkesedéssel a következő táviratot küldték *Rákosi Mátyásnak*:

»*Mi magyar aspiránsok, első értekezletünkről forró szeretettel üdvözljük Rákosi elvtársat!*

Tudatában vagyunk annak, hogy a szocializmus építésében, a békéért folyó harcban igen nagy jelentősége van annak, hogy Pártunk kezdeményezésére, a Szovjetunió példáját követve, nálunk is megvalósult a kandidátusképzés; a néphez hű tudományos káderek tervszerű kiképzése.

Büszkék vagyunk arra, hogy úttörői lehetünk hazánkban az aspiránsképzésnek, s hálásak vagyunk a magyar munkásosztálynak s élcsapatának, a Magyar Dolgozók Pártjának, hogy biztosította számunkra a gondtalan tanulást és a tudományos kutatásban való elmélyedés lehetőségét.

Köszönjük a Pártnak és R á k o s i elvtársnak azt a szerető gondoskodást, amit nap mint nap tapasztalunk, s ígérjük, hogy minden erőnket megfeszítve törekszünk arra, hogy a marxizmus-leninizmus tudásával felvértezett, alapos szakmai tudással rendelkező, a Szovjetunió élenjáró tudományos eredményeit munkájukban alkalmazzuk. s a szovjet tudósok példaképét követő olyan, a néphez hű tudományos munkásokká váljunk, akik a dolgozó nép javára fejlesztik tovább szaktudományukat, és tudásukat a szocializmus építésének, a béke megvédésének szolgálatába állítják.

Az első aspiránsértekezlet résztvevői.

AZ AKADÉMIÁT ÉRINTŐ FONTOSABB RENDELETEK

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 1005/1951 (III. 22.) számú, az energiagazdálkodás megszervezése és az energiafelhasználás csökkentése tárgyában

hozott határozata III. fejezetének 11. bekezdése

11. Az energiagazdálkodás kaderszükségletének biztosítása és az energia-takarékosságnak széleskörű tudatosítása érdekében ;

a) a vallás- és közoktatásügyi miniszter vizsgálja meg a Műszaki Egyetemen energiagazdasági tanszék felállításának lehetőségét, és annak eredményéről tegyen jelentést a minisztertanácsnak ;

b) a szakiskolák (Műszaki Főiskola, ipari gimnáziumok stb.) felügyeletét ellátó miniszterek gondoskodjanak az energiagazdálkodás kellő oktatásáról ;

c) a bánya- és energiaügyi miniszter az egyes hivataloknál és vállalatoknál felállítandó energiacsoportok mérnökei és technikusai számára azonnal szervezzen három hónapos esti energiagazdasági tanfolyamot. A tanfolyamnak legalább 200 hallgatója legyen ;

d) szervezzen a bánya- és energiaügyi miniszter alapfokú és középfokú szakmai tanfolyamot az energia gazdaságos felhasználásában különösen érdekelt dolgozók részére (ipari kazánfűtők, generátorkezelők, tápvízkezelők, üzemlakatosok stb.) ;

e) a bánya- és energiaügyi miniszter állapítsa meg azokat a munkaköröket (pl. ipari kazánfűtők, generátorkezelők, tápvízkezelők, üzemlakatosok stb.) amelyeknek betöltéséhez szakvizsga letétele szükséges ;

f) a vallás- és közoktatásügyi miniszter gondoskodjék arról, hogy az iskolákban a fizika és kémia tanítása során gyakorlati energiagazdálkodási kérdésekkel is foglalkozzanak ;

g) a bánya- és energiaügyi miniszter gondoskodjék általános energiagazdasági szakkönyv, energiagazdasági cikkgyűjtemény és részletkérdéseket tárgyaló szakkönyvek kiadásáról, továbbá a tanfolyamok részére megfelelő tankönyvekről és oktató füzetekről, a gazdag szovjet szakirodalom lefordításáról és az energiagazdálkodással foglalkozó szaklapok széles körben való elterjesztéséről (lásd még a III. 6. pontot) ;

h) a Magyar Tudományos Akadémia és a Műszaki és Tudományos Egyesületek Szövetsége a bányá- és energiaügyi miniszterrel együtt rendezte az energiagazdálkodás gyakorlati kérdéseivel foglalkozó ismeretterjesztő előadásokat, gondoskodik oktató filmek készítéséről, valamint népszerű oktató füzetek és újságközlemények megjelenéséről.

*A minisztertanács elnökének 2.651/1951. (III. 30) M. T. E. számú rendelete
a szótárkészítési munkálatok bejelentéséről
(Közigazgatási rendszám : 1.601.)*

1. §

1. A minisztériumok, az államhatalom és államigazgatás helyi szervei, ezek intézetei és intézményei, valamint az éves tervek kidolgozására kötelezett állami vállalatok a jelen rendelet megjelenésétől számított 15 napon belül kötelesek az általuk tervbevett, vagy a náluk folyamatban levő bármilyen jellegű szótárkészítési munkálatokat a Magyar Tudományos Akadémia mellett működő Szótárbizottságnál (a továbbiakban : Szótárbizottság) (V. ker., Akadémia-u. 2.) írásban bejelenteni.

2. A bejelentést akkor is meg kell tenni, ha a szótárkészítésre a felettes hatóság korábban engedélyt vagy megbízást adott, vagy ha a munkálat az 1951. évre jóváhagyott tervben már szerepel.

3. A bejelentett szótárszerkesztési munkálatok csak akkor folytathatók, ha ahhoz a Szótárbizottság hozzájárult.

2. §

1. Bármilyen jellegű szótár kiadása kizárólag az Akadémiai Kiadóvállalat (Bp. VI., Sztálin-út 31.) jogosult.

2. A bejelentésre kötelezettek bármilyen jellegű szótár kiadására vagy kinyomtatására az Akadémiai Kiadóvállalattal köthetnek szerződést.

3. §

Azzal szemben, aki a jelen rendelet rendelkezéseit megszegi vagy kijátssza a 227/1950. (IX. 7.) M.T. számú rendelet értelmében rendbírság kiszabásának van helye.

Dobi István s. k.
a minisztertanács elnöke

T A R T A L O M J E G Y Z É K

Békenagygyűlés	105
<i>Ligeti Lajos</i> akadémikus beszéde: »A békehare ügye a tudósok ügye« ...	106
Határozati javaslat	117
A Magyar Szovjet Barátság Hónapja.	
Az Elnökség fogadása	119
A Magyar Szovjet Barátság Hónapja.	
Ünnepi ülés	122
<i>V. P. Nyikityin</i> akadémikus előadása: »A szovjet tudomány a nép szolgál- latában«	124
A Magyar-Szovjet Barátság Hónapja.	
<i>P. A. Baranov</i> előadása: »A szovjet biológia találkozása a morganista biológiával«	131
Az 1951. évi Kossuth-díjak	138
Belső tudományos kádertartalékaink.	
Írta: <i>Hevesi Gyula</i> lev. tag	154
A természettudományok az új Kínában.	
Írta: <i>Csu-Ko-Csing</i>	159
A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.	
Írta: <i>Telegdi Zsigmond</i>	163
Szemle:	
Pavlov válogatott művei.	
Írta: <i>Dr. Zádor Imre</i>	169
A Magyar Történelmi Bibliográfia első kötetei.	
Írta: <i>Ember Győző</i> lev. tag	184
Az Akadémia hírei	186
Az Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	187

СОДЕРЖАНИЕ

Митинг в защиту мира	105
Выступление академика Л. Лигети — «Дело защиты мира — дело ученых»	106
Резолюция	117
Месячник Венгеро-Советской Дружбы.	
Прием Президиума в честь Месячника	119
Месячник Венгеро-Советской Дружбы.	
Торжественное заседание	122
Доклад академика В. П. Никитина «Советская наука служит народу»	124
Месячник Венгеро-Советской Дружбы.	
Доклад члена-корреспондента АН СССР П. А. Баранова «Советская биология против биологии Моргана»	131
Выдача премий им. Кошута в 1951 г	138
Член-корреспондент АН Венгрии Дь. Хевеш — Внутренние резервы научных кадров	154
Чу Ко-Чин — Естественные науки в новом Китае	159
Ж. Телегди — Институт Языкознания Академии Наук Венгрии	163
Обозрение:	
И. Задор — Избранные труды И. П. Павлова	169
Член-корреспондент АН Венгрии Дь. Эмбер — Первые томы Венгерской Исторической Библиографии	184
Известия Академии Наук Венгрии	186
Важнейшие постановления касающиеся Академии Наук Венгрии	187

Egyes szám ára : 3 Ft.

Előfizetés egy évre : 36 Ft. (Az Akadémia tagjai tagilletményként kapják.)

Szerkesztőség : Budapest, V., Akadémia-u. 2. Távbeszélő : 124-958

Kiadóhivatal : Budapest, VI., Sztálin-út 31. Távbeszélő : 424-595

Csekk számla : 936550

Kettősszám ára : 6 ft.

AKADÉMIAI
ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI:

ERDEY-GRÚZ TIBOR
FŐTITKÁR

1951. JÚNIUS

LVIII. KÖTET — 486. FÜZET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST 1951.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

SZERKESZTI: ERDEY-GRÚZ TIBOR

LVIII. KÖTET * 1951

NAGY ERŐ A SZOCIALIZMUSÉRT VÍVOTT HARCBAN*

Az értelmiség a népi demokratikus országokban

A népi demokratikus rendszer győzelme a közép- és délkelet-európai országokban megnyitotta ezeknek az országoknak dolgozói előtt az új, szocialista társadalom felépítésének perspektíváit. A munkásokkal és paraszttal együtt a haladó értelmiség is résztvett a szocializmusért vívott harcban, sorsát összekapcsolta népének sorsával, s minden erejével hazáját szolgálja.

Az értelmiség fontos szerepre hivatott a szocialista építés munkájában. *Sztálin* elvtárs azt tanítja: »a munkáscsapat nem válhat országa igazi gazdájává, ha nem tud kivetkőzni a műveletlenségből, ha nem tudja megteremteni saját értelmiségét, ha nem sajátítja el a tudományt, és nem tudja tudományos alapon vezetni a gazdaságot«.

A népi demokratikus rendszer felszabadította az értelmiséget a tőke uralma alól, megszabadította szegényletes és lealacsonyító függőségének láncaitól. A kapitalizmus a dolgozók kiszákmányolásának fokozására, a népek közötti viszály szítására s imperialista hódító háborúk előkészítésére használja fel a tudományt és a kultúrát. *Alekszej Makszimovics Gorkij* az amerikai tudósítóknak írt válaszlevelében jellemezte az értelmiség helyzetét a kapitalista társadalomban, és a következőket írta: »... Az értelmiség feladata főként abban merült ki, hogy megszépítse a burzsoázia életét, s vígasztalja a gazdagokat hétköznapi bánataikban. Az értelmiség, amely a tőkéséknél a dajka szerepét töltötte be — többségében azzal foglalkozott, hogy nagy igyekezettel fehér cérnával stoppolja be a burzsoáziának rég elnyűtt, piszkos, a dolgozó nép vérével összefecskenedett filozófiai és egyházi köntösét«.

A népi demokratikus országokban a legkedvezőbb előfeltételeket teremtették meg ahhoz, hogy az értelmiség alkotó munkát végezhesen a nép, a béke s hazája felvirágoztatása érdekében. A népi demokratikus rendszer győzelme után a régi értelmiség előtt felmerült az a kérdés: kivel menjen? — Népével, a munkásokkal és dolgozó paraszttal, vagy népe ellen a megdöntött kapitalistákkal és földesurakkal — az amerikai-angol imperializmus ügynökeivel?

A régi értelmiség legjobb erői — mindazok, akik haladni akartak, akik becsületesen akartak élni, s akik gondolkodtak — a felszabadult nép hűséges szolgálata s a szocialista építésben való részvétel útjára léptek.

A népi demokratikus országok értelmisége a népi tömegek mélyéről jövő új erővel gyarapodik. A népi demokratikus rendszer megnyitotta a

* A *Pravda* 1951 április 11-i számának vezércikke.

dolgozók előtt a tudáshoz, a tudomány és kultúra vívmányainak elsajátításához vezető utat. Széleskörű intézkedéseket foganatosítottak a közoktatás újjászervezésére, olyan új iskolák megteremtésére, amelyek a szocializmus öntudatos építőit nevelik fel.

Az új értelmiség megteremtésének szempontjából különösen a felsőoktatás átszervezése bír nagy jelentőséggel. A főiskolákat a szocialista építés mindennapi feladatainak, a népgazdaság növekvő szükségleteinek megfelelően szervezik újjá. A népgazdaság különböző ágazataiban a kulturális építés terén dolgozó szakemberek kiképzése során nagy figyelmet fordítanak a marxi-lenini elmélet tanulmányozására. Valamennyi főiskolán bevezették a marxizmus-leninizmus, a dialektikus materializmus és a politikai gazdaságtan alapjainak oktatását.

A népi értelmiség sorait állandóan olyan emberek egészítik ki, akik a gyárakban, üzemekben, kollektív gazdaságokban és gépállomásokon végzett gyakorlati munkában nőttek fel. A Magyar Népköztársaságban például több mint ezer üzemi munkást emeltek ki vállalatvezetőnek. Lengyelországban a hatéves terv alapján a mérnökök és technikusok száma több mint háromszorosára emelkedik.

A népi demokratikus országok életének jellemző vonása a tudomány és a szocialista építés gyakorlata közötti kapcsolat megszilárdítása. Az akadémikusok, professzorok, a főiskolák és laboratóriumok tudományos munkásai az üzemi mérnökökkel és technikusokkal együtt egyre merészebben vetik fel és oldják meg a legújabb tudományos vívmányok gyakorlati alkalmazásának fontos feladatait, általánosítják és népszerűsítik a munkásújtók tapasztalatait.

Lengyelország, Csehszlovákia, Bulgária, Románia, Magyarország és Albánia tudományos intézményei közvetlenül résztvesznek a népgazdasági tervek kidolgozásában és megvalósításában. A nép javára végzett kollektív alkotás kiváló példája Románia villamosításának tízéves terve, melynek kidolgozásában többszáz tudományos és technikai munkás vett részt. A Tudományos Akadémiák és speciális tudományos intézmények ülésein megvitatják és kidolgozzák az élenjáró szovjet tudományos és technikai vívmányok ipari és mezőgazdasági alkalmazásának programját.

A népi demokratikus országok tudósai egyre szélesebb körben használják fel a szovjet tudomány és technika vívmányait, egyre elmélyültebben sajátítják el az egyetlen valóban tudományos és alkotó kutatási módszert — a dialektikus materializmus módszerét. A tudomány és kultúra élenjáró művelői a kommunista és munkáspártok vezetésével tevékenyen harcolnak az ellenséges burzsoá ideológia ellen, a leghaladóbb tudomány — a marxizmus-leninizmus elsajátításáért. *I. V. Sztálinnak* a nyelvtudomány kérdéseivel foglalkozó klasszikus művei a tudományos gondolat újabb fellendülését idézték elő a népi demokratikus országokban a tudomány és kultúra művelőinek körében. Számos országban a tudományos akadémiák speciális ülésein és tudományos konferenciákon tanulmányozták *Sztálin* nyelvtudományi munkáit. *Kuo Mo-Zso*, a Kínai Tudományos Akadémia elnöke résztvett a Magyar Tudományos Akadémia ülésén, s hangsúlyozta, hogy *I. V. Sztálin* művei voltak segítségére a kínai tudósoknak abban, hogy megoldják a kínai nyelv bonyolult kérdéseit.

Számos népi demokratikus országban a kommunista és munkáspártok kezdeményezésére irodalmi és művészeti vitákat rendeztek, amelyek a burzsoa ideológia irodalmi és művészeti megnyilvánulásai ellen, s a szocialista realista művészetért vívott harca mozgósították a kultúra művelőit. A viták részt-

vevői nagy elismeréssel beszéltek arról az óriási befolyásról, amelyet a SzK(b)P Központi Bizottságának a szovjet irodalom és művészet fejlődésének kérdéseiről hozott történelmi jelentőségű határozatai gyakoroltak a népi demokratikus országok kultúrájának és művészetének fejlődésére.

A tudomány, a kultúra és művészet művelői a nép nemes szolgálatában látják magas hivatásukat. Népeik boldogsága s az élenjáró tudomány és kultúra felvirágoztatása érdekében mint népeik békeharcának tevékeny résztvevői lépnek fel. A népi demokratikus országok értelmisége az összes dolgozókkal együtt tevékenyen vett részt az atomfegyver betiltását követelő Stockholmi Békefelhívással kapcsolatos aláírásgyűjtési kampány végrehajtásában, most pedig tevékenyen vesz részt a Békevilágtanács történelmi jelentőségű határozatainak népszerűsítésében, s lelkesen támogatja annak a Békegyezmény megkötését követelő felhívását.

Most, hogy nemzetközi *Sztálin*-díjakat ítéltek oda az élenjáró békeharcosoknak, ez új fellendülést váltott ki a népi értelmiség alkotó tevékenységében. »Az összes békeharcosok, az összes jóakarató emberek, mindazok, akik békét akarnak, óriási lelkesedéssel fogadják a nemzetközi *Sztálin*-díjak bizottságának határozatát — jelentette ki *Leopold Infeld* lengyel tudós, a Békevilágtanács alelnöke. — Nagy megtiszteltetést jelent a nemzetközi *Sztálin*-békedíj elnyerése.«

A népi demokratikus országok értelmisége egész alkotó munkáját és minden tudását a szocializmus építésének s a világbékéért vívott harc ügyének szenteli. A béke, demokrácia és szocializmus nemes ügyének szolgálatára az egész haladó emberiség élén álló Szovjetunió nagy példája lelkesíti őket.

A MAGYAR SZOVJET BARÁTSÁG HÓNAPJA

1951 március 13-án V. P. Nyikityin a Szovjetunió Tudományos Akadémiája elnökségének tagja előadást tartott az Akadémia VI. Osztályának Ünnepi Ülésén.

Mihailich Győző akadémikus osztályelnök, üdvözölte *Nyikityin* akadémikust, a világ élenjáró tudományának egyik legkitűnőbb képviselőjét. abból az alkalomból, hogy meglátogatta Magyarországot és a szovjet tudomány gazdag tapasztalatait átadja.

Nyikityin akadémikus előadását a villamoshegesztési eljárásokról és berendezésekről szóló szovjet film bemutatása követte.

Az ülés előtt és után *Nyikityin* akadémikus rövid megbeszélést folytatott a legkitűnőbb magyar szakemberekkel és válaszolt az előadással kapcsolatos kérdésekre.

A SZOVJET TUDOMÁNY ÉS TECHNIKA VEZETŐ SZEREPE A HEGESZTÉS FEJLESZTÉSÉBEN

V. P. NYIKITYIN akadémikus

Az orosz technika történetének egyik legragyogóbb fejezete az elektromos ívhegesztés feltalálása.

V. V. Petrov, *M. N. Benardosz* és *N. G. Szlavjanov*, az elektromos hegesztés feltalálói hazánk dicsőségére a fémmegmunkálás egyik legkorszerűbb és legtermelékenyebb eljárásával ajándékozták meg a világot. Ez az eljárás ma már elterjedt az ipar minden ágában.

Az elektromos hegesztés megalkotói, az orosz technikai gondolkodás élenjáró képviselői, találmányaikban visszatükrözték népük alkotó szellemét. Ez a nép a tudomány leghatalmasabb lángelméit, *Lenint* és *Sztálint* adta a világnak, és olyan nagy tudósokat és újítókat vallhat magáénak, mint amilyenek *Lomonoszov*, *Mengyelejev*, *Csernov*, *Popov*, *Zsukovszkij* és még sok más alkotó tudós és mérnök.

Petrov, *Benardosz* és *Szlavjanov* művei nagyszerűen juttatják kifejezésre azokat a haladó vonásokat és hagyományokat, amelyek az orosz tudományt és technikát fejlődésének évszázados útján jellemezték: a bátorságot és forradalmiságot, a mély és lendületes elgondolást, a szoros kapcsolatot az ország szempontjából létfontosságú feladatok megoldásával. Az alapos és sokoldalú kísérletezés az orosz technikusoknál mindig párosult a problémák mélyreható elméleti kidolgozásával.

V. V. Petrov például nemcsak feltárta és kikísérletezte az elektromos ív jelenségét, hanem meg is írta az első tudományos munkát erről a kérdéstről, és ezzel felmérhetetlen értékkel gazdagította az elektrotechnika elméletét. *N. G. Szlavjanov* az általa megalkotott hegesztési eljárás átfogó technikai feldolgozásával és gyakorlati alkalmazásával egyidejűleg a nyilvánosság elé

bocsátotta »A fémek elektromos ömlesztése« című tudományos munkáját. A *Szlavjanov* könyvében ismertetett számos tétel és megfigyelés ma is újdonságként hat, és jelentősen előmozdítja a hegesztési technika további fejlődését. Elégséges, ha utalunk itt az acél hegesztőporral történő hegesztési eljárásának kidolgozására, a különböző fajta fémek és különböző ötvözetek hegesztésére és ömlesztésére.

A fémek elektromos hegesztésének alkotói a cári Oroszország nehéz körülményei között éltek és alkottak, amikor éles ellentmondás volt a nagy orosz nép óriási alkotó ereje és annak a hazai ipar fejlesztésében való csekély-mértékű felhasználása között. Ezt a kapitalista gazdasági rendszerre jellemző ellentmondást még jobban kiélezte Oroszország uralkodó osztályainak reakciós volta és a külföldi tőke behatolása, amely arra törekedett, hogy saját érdekeinek rendelje alá az orosz ipar minden ágát, megakadályozza az orosz ipar technikai fejlődését, és kisajátítsa magának az orosz technika legnagyobb vívmányait. Ezért volt az, hogy Oroszországban számos nagyfontosságú orosz felfedezést és találmányt csak nagy késedelemmel és idegen elnevezésekkel alkalmaztak. Az orosz technikának ezt a megrablását nagymértékben elősegítette az a tény, hogy a cári Oroszország vezető körei rabszolga módon hajbókoltak a külföld előtt. Így ez a kiemelkedő orosz találmány — a fémek elektromos hegesztése — sem foglalhatta el méltó helyét.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom új történelmi korszakot nyitott meg az emberiség és elsősorban a mi népünk életében. A népgazdaság szocialista rendszere a történelemben még soha nem látott lehetőségeket teremtett a technika viharos ütemű fejlődéséhez, és felszámolta azokat az ellentmondásokat, amelyek a kapitalizmusban bilincsbe verik és fékezik a technika fejlődését. Ellentétben a kapitalista országokkal, ahol csakis azokat a tudományos és technikai vívmányokat használják fel, amelyek a kizsákmányoló osztályok önző érdekeit szolgálják és a nép fokozottabb kirablásához nyújtanak segítséget, a Szovjetunióban a tudomány és a technika összes vívmányát kizárólag a nép érdekében használják fel, és valamennyi dolgozó jólétének és kulturális színvonalának emelését szolgálják.

Országunk, gazdasági és politikai tartalmát és ütemét illetően páratlan iparosítással biztosította a szocializmus győzelmes építését, és teljesen új feladatokat állított a szovjet technika elé, egyben meghatározva a technika fejlődésének újabb lehetőségeit. Minden akadályt eltávolítottunk a technikai fejlődés útjából, a legújabb vívmányokat átvittük a gyakorlatba, és ezek fontos tényezőivé váltak előrehaladásunknak. Ezek azok a társadalmi és gazdasági előfeltételek, amelyek biztosítják a Szovjetunió vezető szerepét a technika minden ágának fejlesztésében.

A hegesztés technikája a Szovjetunióban a sztálini öt éves tervek éveiben hatalmas léptekkel haladt előre.

Petrov, Benardosz és Szlavjanov nagy öröksége — a szovjet tudósok, mérnökök és termelési újítók munkái révén — új, hatalmas fejlődésnek indult, ami biztosította a szovjet tudomány és technika elsőbbségét és vezető szerepét a hegesztés fejlesztésében. Ez a fejlődés a Szovjetunióban ragyogóan kifejti az élenjáró orosz tudomány és technika legjobb hagyományait, mint a régi normákat és korlátokat ledöntő legjobb eredmények gyakorlati megvalósítását.

A hegesztési technika fejlesztésének a Szovjetunióban számos útja és irányzata volt, amelyek közül a következőket emelhetjük ki:

1. Széleskörű és merész kísérletezés a hegesztés területén végzett nagyarányú tudományos munka figyelembevételével.

2. A hegesztés alkalmazásának arányait illetően a szovjet hegesztési technika a népgazdaság minden ágában jelentősen túlszárnyalja a külföldet.

3. Mindig a szovjet hegesztési technika volt az, amely megteremtette és alkalmazta a legkorszerűbb és legnagyobb termelékenységu hegesztési módszereket, eljárásokat és technológiai rendszereket.

4. A korszerű hegesztési eljárások megteremtése mindig a korszerű hegesztőkészülékek kidolgozásán alapult, és ez különbözteti meg a szovjet hegesztési technikát a külfölditől. Külföldön ugyanis az új gépek és készülékek megalkotását rendszerint alárendelik a konkurrenciá- és reklámszempon-
toknak.

5. A Szovjetunióban a hegesztés területén tudományos iskolákat létesítettek, és alapvető tudományos munkákat adtak ki, ami gyökeresen megkülönbözteti a szovjet hegesztési technika fejlődési színvonalát a külfölditől, ahol tudományos iskolák és irányzatok helyett a nagy kapitalista cégek, konszernek stb. érdekei a mérvadók. Nem lehet tudományos iskolának tekinteni az automatikus hegesztés területén a *Union Carbide and Carbon Corporation* céget, amely szabadalommal rendelkezik a hegesztőporral történő hegesztésnek az amerikai technika által kisajátított nemlétező titkára. Ezt a szabadalmat az Egyesült Államokban *Unionmelt*-nek nevezik.

6. A hegesztési technika fejlődésének alapja a Szovjetunióban a káderek széleskörű kiképzése volt. Oyan kádereket képeztünk ki, akik el tudják sajátítani és előbbre tudták vinni ezt a technikát. A hegesztés területén dolgozó tudományos-technikai és termelő káderek kiképzésének arányait illetően a Szovjetunió jelentősen túlszárnyalta a külföldi országokat, mert hegesztési tanszékeket létesített a főiskolán, hegesztési technikumokat és kiterjedt oktatási hálózatot teremtett szakképzett hegesztők képzésére.

Egy előadás keretében lehetetlen ismertetni a hegesztési technikának azokat a kiemelkedő fontosságú eredményeit, amelyek a szovjet hatalom éveiben, különösen a háborúutáni sztalini öt éves terv évei alatt jöttek létre. Ezért mindössze néhány példára szorítkozunk, amelyek eléggé meggyőzően bizonyítják a szovjet hegesztési technika vezető szerepét, és egyben jellemzik fejlődésének fent megfogalmazott megkülönböztető sajátosságait.

A Szovjetuniót illeti az elsőbbség a váltóárammal történő elektromos ívhegesztés korszerű és gazdaságos kidolgozása és elterjedt ipari alkalmazása terén.

A váltóáram széleskörű alkalmazását a hegesztésben a hazai elektromos-hegesztési gépgyártás fejlődése készítette elő, amely függetlenül orszá-
gunkat a külföldtől olyan elektromos berendezések beszerzése tekintetében, amilyenek például a nagy külföldi cégek (*General Electric, Westinghouse, Lincoln, AEG, Siemens-Schuckert, stb.*) által gyártott egyenáramú hegesztő-generátorok.

A Szovjetunió elektromoshegesztési gépgyártásának fejlődése nem haladhatott túlnyomóan egyenáramú generátorok gyártásának útján, ahogy ez külföldön történt. Külföldön ugyanis ezt az egyoldalú fejlődést a nagy elektrotechnikai társaságok diktálták, amelyeknek komoly érdekeik fűződtek a drága berendezések elhelyezéséhez és a magas monopolárak fenntartásához. Ezért külföldön mesterségesen korlátozták és fékeztek a váltóáramnak hegesztésre való alkalmazását és a hegesztőtranszformátorok gyártását.

A Szovjetunióban ezzel szemben a hegesztés gyors fejlődése megkövetelte az elektromos hegesztőberendezések termelésének nagyarányú fokozását. Ezt a problémát nem lehetett megoldani a hegesztőgenerátorok termelésének fokozásával, ami jóval több időt, anyag- és pénzkiadást igényelt volna, és,

ami lényeges, nem felelt volna meg országunk iparosítása ütemének. A szovjet hegesztési technika ezért bátran rálépett a váltóáram széleskörű felhasználásának útjára a hegesztésben. Kidolgozta azokat a korszerű technológiai eljárásokat, amelyek biztosítják a hegesztési kötések előírt minőségét, és megindította az elektromos ívhegesztéshez szükséges transzformátorok tömeges gyártását. Mindezzel sikerült biztosítani a hegesztés nagyarányú fejlődését a Szovjetunióban, azonkívül ez az út hatalmas gazdasági eredményekre is vezetett, jelentősen fokozta a szocialista felhalmozást, és elősegítette országunk iparosítása ütemének jelentős meggyorsítását. A második világháborút megelőző években a váltóáramú elektromos ívhegesztés (kézi és automatikus egyaránt) a Szovjetunió népgazdaságában alkalmazott legfőbb hegesztési mód lett, a hegesztőtranszformátorok pedig az elektromos ívhegesztés céljait szolgáló összes berendezések nyolcvan százalékát tették ki.

Ez a fejlődés fényes bizonyítéka volt a külföldi technikát jelentősen túlszárnyaló szovjet technika újító szerepének. A kapitalista technika konzervativizmusa és elmaradottsága legélesebben a második villágháború éveiben mutatkozott meg. Az Egyesült Államokban és Angliában csak ebben az időszakban kezdték meg a váltóáram széleskörű alkalmazását hegesztés céljára, és így a hegesztőtranszformátorok gyártását. Meg kell jegyeznünk, hogy a transzformátorok elektromos kapcsolása, konstrukciója és legjellegzetesebb tulajdonságai terén az amerikai technika semmi újat nem nyújtott.

A Szovjetunióban az elektromos ívhegesztés fejlesztésének és alkalmazásának alapja a hegesztőtranszformátorok gyártása. Ezen a téren a szovjet technikáé az elsőbbség az egybeépített transzformátor és szabályozó megalkotásával, amelyek nálunk *SzTN hegesztőtranszformátor* néven ismerenek. Ezt a típust *V. P. Nyikityin* javasolta 1924-ben, és 1927-ben szabadalmazták, 1925. március 26-iki bejelentés alapján.

A külföldi cégek (*Westinghouse, Allis Chalmers*, stb.) sokkal később teljes egészében átvették az *SzTN* kapcsolását, természetesen a forrás megjelölése nélkül. Különösen félreismerhetetlenül mutatkozott meg ez akkor, amikor megkezdték nagyteljesítményű hegesztőtranszformátorok előállítását hegesztőpor alkalmazásával működő automatikus hegesztőberendezések ellátására, valamint a második világháború éveiben, amikor az Egyesült Államokban is megkezdték a hegesztőtranszformátorok tömeggyártását.

A Szovjetunióban a hegesztőtranszformátorok gyártásának fejlődése a háborúutáni öt éves terv időszakában az *SzTN* kapcsolása további kidolgozásának, azonos elven alapuló, de új konstrukciójú transzformátorok megteremtésének, a különféle típusú *SzTN* és *SzTAN* transzformátorok nagyarányú sorozatgyártásának bevezetése útján haladt.

1948-49-ben a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának az elektromos hegesztés és az elektrotermia tudományos problémáinak kidolgozásával foglalkozó szakosztálya a Szovjetunió Elektromosipari Minisztériumának gyáraival együttesen kidolgozta az *SZTN* és *SZTAN* egytestű transzformátorszabályozók egységes sorozatát, és a Szovjetunió Elektromosipari Minisztériumának gyáraiban bevezették e sorozat transzformátoralaptípusainak gyártását.

A szovjet hegesztőtranszformátorok gyártásának fejlődése tehát ismét meggyőző erővel mutatja a szovjet tudomány és technika vezető szerepét és elsőbbségét a váltóáramú hegesztési eljárások kidolgozásában, és a tökéletesített szerkesztésű elektromos hegesztőberendezések megalkotásában.

A Szovjetunió a hegesztőtechnika fejlődésének ezen a területén, miként a többi területen is, messze maga mögött hagyta a külföldi technikát, állandóan

tökéletesítette a hegesztőgépek és berendezések legkorszerűbb típusait. Ezzel szemben a külföldi, elsősorban az amerikai technika, semmi újat nem hozott, csak átvette az *SZTN* kapcsolását, és megkísérelte, hogy ezt a szovjet találmányt modern »amerikai újdonságként« mutassa be. Ennek alapján olyan szerkesztésű hegesztőtranszformátorokat készített el, amelyek műszaki és gazdasági határfokok tekintetében nagyon is alulmaradnak az *SZTN* és *SZTAN* típusú szovjet tervezésű korszerű transzformátorok egységes sorozatával szemben.

Az ívhegesztés fejlesztésében a következő lépés a gyártási folyamat tökéletesítése volt. A szovjet hegesztési technika fejlődésének szinte felbecsülhetetlen szolgálatot tett a sok tízezernyi sztahanovista hegesztő hazafias mozgalma az áramsűrűség és ívkapacitás elavult normáinak megdöntéséért. E mozgalom eredményeként nemcsak a kézi hegesztés termelékenysége emelkedett ugrásszerűen, hanem létrejött az az új technológiai alap is, amelyre ma a nagytermelékenységű automatikus hegesztési eljárások épülnek. Így a hegesztés feltalálóinak a hegesztési folyamatok automatizálására vonatkozó elgondolásai, amelyeket a szovjet munkások, tudósok és mérnökök alkotó munkája termékenyített meg, a gyors automatikus hegesztés rohamos fejlődését eredményezték.

A Szovjetunióban már a harmincas években tanulmányozták az elektród és az alapfém közötti hőelosztás törvényszerűségeit a kézi ívhegesztésnél, és az erre vonatkozó megfigyelések alapján olyan hegesztőpálcabevonatot állítottak elő, amely az elektródok olvadási határfokát 20–30%-kal emelte. A hegesztési folyamatoknak metallurgiai tanulmányozása révén számos olyan eredeti hegesztőpálcabevonatot sikerült előállítani, amelyek lehetővé tették a varratok minőségének számottevő javítását és a legfontosabb szerkezetek hegesztését is.

A Nagy Honvédó Háború megkövetelte az átlagos széntartalmú és ötvözött szerkezeti acél hegesztésének gyors fejlesztését. Ez a feladat nem érte meglepetésszerűen a szovjet hegesztőket. Az *UANI-13* elnevezésű elektródok, melyeket már a háború előtt kidolgoztak, nagy szerepet játszottak a hadiipari termelésben. A »hidrogénmentes« elektródok létrehozásának elgondolását, amelyet a háború idején a külföldi irodalomban erősen vitattak, a szovjet mérnökök már a háború előtt megvalósították.

Az elektromos ívhegesztés folyamatainak automatizálása egyik jellemzője a szovjet hegesztési technika fejlődésének, amely mindig a gyakorlatban veti fel és valósítja meg a haladó technikai elgondolásokat.

Csak most értékelhetjük teljes mértékben az elektromos hegesztés feltalálóinak *M. N. Benardosz*nak és *N. G. Szlavjanov*nak, éleslátását és tehetségét, akik elsőnek vetették fel és oldották meg gyakorlatilag az elektromos ívhegesztési folyamatok automatizálásának és gépesítésének eszméjét. Ők alkották meg elsőnek a világon a fémelektróddal és automatikus szabályozóval ellátott, megszakítással működő, hosszú ívű automatikus hegesztőberendezést, amilyen *Szlavjanov* híres »olvasztóberendezése«, és a szénívvel működő, gépesített hegesztő félautomatát, amelyet *Benardosz* dolgozott ki. E munkáikkal megalapozták a fémek automatikus hegesztését és ezen eljárás továbbfejlesztését is. Az orosz technikának a hegesztés automatizálása területén megszerzett elsőbbségét az elkövetkező időkben jelentős mértékben megerősítették a szovjet tudósok és mérnökök munkái. A szovjet tudósok és mérnökök számos új és eredeti automataberendezést alkottak meg, és lényegében kidolgozták a fémek automatikus ívhegesztésének minden alapvető eljárását.

Elég, ha csak arra mutatunk rá, hogy a váltóáramú automatikus hegeszt-

tést az egész világon először a Szovjetunióban vezették be a harmincas években. Akkor hozta forgalomba az *Elektrik*-gyár a váltóáramú áramforrásból táplált automatikus berendezéseket.

A szovjet hegesztési technika vezető szerepe és elsőbbsége legtökéletesebben az automatikus hegesztőporral történő elektromos ívhegesztés kidolgozásában nyilvánult meg. Ez a kérdés egyidőben erős támadások tárgya volt az amerikai monopóliumok részéről. Az amerikai monopóliumok a hegesztőporos hegesztési folyamat lényegének eltorzításával csalárd módon megkísérelték, hogy maguknak sajátítsák ki az elsőbbséget és úgy szabadalmaztatták ezt az eljárást, mintha az a *Szlavjanov*-módszerű, fémelektroddal történő elektromos ívhegesztési eljárástól elvileg különbözne. Hangsúlyozni kell, hogy ívhegesztésnél a fémek salakporos védelmét elsősorban *N. G. Szlavjanov* javasolta és valósította meg, és ez a javaslat az általa kidolgozott hegesztési eljárás továbbfejlesztése volt. *A fémek elektromos megömlesztése* című könyvében így írt erről: »A jóminőségű vas- és acélvarratok elengedhetetlen feltétele, hogy a megolvasztott fémet minél előbb salakkal fedjük be és az a folyékony állapot ideje alatt fedve legyen.« E célból azt javasolja, hogy a fém olvadási folyamata során a hegesztőívbe dobjunk üvegport, valamint különféle vasötveteket.

Az elektromos ívhegesztés alatt álló fém megvédésének ezt a módszerét *D. A. Dulcevszkij* fejlesztette tovább, aki 1927. évi bejelentés alapján meg is kapta a porított égőanyaggal történő hegesztési eljárásra szóló 10578. számú szabadalmat. Ehhez a szabadalomhoz hegesztési vázlatot is mellékelte, amely még a hegesztőpor visszatartására szolgáló védőlécezt is feltüntette. Ezt később teljes egészében felhasználták az 1936 július 9-én *Johnnak, Kennedynak* és *Rottermundnak* kiadott 2043960. számú amerikai szabadalomban. Amikor »szerzői« bejelentették ezt a »találmányt«, tisztességük látszatának alátámasztására szükségesnek tartották, hogy minden módon kihangsúlyozzák az elektromos ívhegesztés hiányosságait, és nagyhangon erősítették, hogy az általuk javasolt hegesztési eljárásnak semmi köze sincs a védő hegesztőporral történő elektromos ívhegesztéshez.

Így a 2043960. számú szabadalomban a speciális bevonatú elektródokkal történő ívhegesztési eljárások leírása után szóról-szóra a következőket írják »Van a védő hegesztőpor alkalmazásának más ismert eljárása. Ez gondosan őrölt anyagból készült hegesztőpor vastag rétegének alkalmazásából áll. A hegesztő elektródot, amely megfelelő összetételű, bevonat nélküli hegesztőpálca, a szokásos adagológépezet adagolja, és az ív ezen adagolt hegesztőpor alatt jön létre.« A szabadalomban a továbbiakban azt bizonygatják, hogy a szerzők által javasolt eljárásnak semmi köze nincs a fent leírt hegesztési eljáráshoz, a találmány lényegét pedig úgy határozzák meg, mint »Fémelektroddal olvasztásával végzett elektromos hegesztési módszer...«, amelyben »a hegesztéshez szükséges hő fejlesztése a megfelelő helyen cseppfolyósított szilikáton keresztül vezetett áram áthaladása következtében jön létre, bármiféle elektromos ív alakítása nélkül.«

A szabadalom szerzői tehát azt bizonygatták, hogy hegesztőporral történő, új ívnélküli hegesztési módszert javasolnak, amely azon alapszik, hogy nagy ellenállással rendelkező megolvasztott hegesztőporon keresztül vezetett árammal fejlesztenek hőt.

A szovjet tudósok és mérnökök művei teljes egészében elutasították a hegesztőporral történő ívnélküli hegesztés hazug elméletét, és bebizonyították, hogy a hegesztőporral történő automatikus hegesztési folyamat olyan ívhegesztő folyamat, amelynél a hő alapvető és lényegileg egyetlen forrása a védő

hegesztőporréteg alatt izzó elektromos ív. Ilymódon az orosz találmány kisajátítására törekvő amerikai szerzők minden próbálkozása ellenére is bebizonyosodott, hogy a hegesztőporral történő hegesztési folyamat teljes mértékben megfelel a hegesztőporvédőréteg alkalmazásával végzett és általuk tagadott ívhegesztési eljárásnak. Márpedig ezt az eljárást elsősorban *N. G. Szlavjanov* javasolta, majd ugyanez az eljárás volt *D. A. Dulcsevszkij* részhegesztésre vonatkozó találmányának alapja is. Később a szovjet tudósok és mérnökök elméletileg és gyakorlatilag kidolgozták ezt az eljárást munkáikban, amelyek közül kiemelkedő jelentőségű az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiája Elektromoshegesztési Intézete kollektívájának, *J. O. Paton*, az Ukrán Tudományos Akadémia rendes tagjának, a Szocialista Munka Hősének vezetésével alkotott műve.

A szovjet tudósok és mérnökök tehát nemcsak megvédték honfitársaik alkotó örökségét és a szovjet hegesztési technika elsőbbségét, hanem az eljárások elméletének megteremtésével, a műszaki folyamatok kidolgozásával és eredeti új berendezések megalkotásával lényegileg új technikai színvonalra emelték a hegesztőpor alkalmazásával történő hegesztési eljárást. A két rendszernek a technika területén lefolyt versenyében tehát ismét teljes erővel bontakozott ki a szocialista rendszer fölénye és a sztálini korszak haladó eszméivel felfegyverzett szovjet tudósok vezető szerepe.

A hegesztőpor alkalmazásával történő automatikus hegesztés jelenleg a Szovjetunióban a hegesztés alapvető és állandóan fejlődő technológiai módszere, amelyet mindenütt alkalmaznak a szocialista iparban, hála annak az eredményes munkának, amelyet az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiájának Elektromoshegesztési Intézete, a Központi Gépipari Tudományos Kutató Intézet, az *Elektrik*-gyár és számos más gyár dolgozói végeznek, akik meghonosítják és alkotó szellemben fejlesztik tovább a hegesztéssel foglalkozó tudományos intézményeink munkáját.

Az automatikus hegesztés sikeres fejlődését a Szovjetunióban nemcsak alkalmazásának arányai jellemzik, hanem minőségi téren is fényesen bizonyítja a szovjet tudomány fölényét és elsőbbségét a kapitalista tudománnyal szemben, bizonyítja szocialista tervgazdaságunk fölényét.

A tökéletes hegesztőporok kidolgozása alacsony széntartalmú, átlagos széntartalmú és szerkezeti acélok hegesztésére, az új gyártási folyamatok kidolgozása, a különböző automata- és transzformátortípusok megalkotása annak az óriási kutatómunkának az eredménye, amelyet a szovjet tudományos munkaközösségek a hegesztés metallurgiájának, a hőfolyamatok automatikus szabályozásának és a fémek hegeszthetőségének területén végeztek. Ehhez a munkához hasonló — arányait és mélységét illetően — egyetlen kapitalista országban sem találunk.

Nem véletlen, hogy a Szovjetunióban fedezték fel elsőnek a nagyteljesítményű íveknél az önszabályozás jelenségét, hogy a Szovjetunióban tervezték meg az elektródokat egyenletesen adagoló automatát, hogy itt valósították meg először az alacsony széntartalmú huzalok hegesztőporral történő hegesztését, hogy itt végeztek először hegesztőpor alkalmazásával hegesztést függőleges helyzetben, hogy itt dolgozták ki először az alapfém és az elektródhuzal olvadási határfokának szabályozási módszereit, a hegesztőporral és kettős ívvel történő elektromos szegecseléssel (ponthegeztetéshez hasonló eljárás) végzett egyesítési folyamatokat, valamint a szaggatott varratok hegesztésére szolgáló automatákat.

A hegesztési technika eredményei az Ukrán Tudományos Akadémia Elektromoshegesztési Intézetének és az *Elektrik*-gyárnak a félautomatikus

hegesztéssel és a nagy áramerősség kis átmérőjű huzalon keresztül való alkalmazásával kapcsolatos munkái is.

Mindezeket a sikereket azért értük el, mert olyan országban élünk, ahol a Bolsevik Párt, a szovjet állam és személyesen *Sztálin* elvtárs szervezik a tudományt és biztosítják azt a korlátlan lehetőséget, hogy a nép érdekében fejlődjék, és ahol évtizedek alatt kialakultak és kinevelődtek a szovjet értelmiség káderei — a szocialista hazájuk iránt végtelenül hű újítók.

A Szovjetunió vezető szerepet tölt be a tekintetben, hogy a hegesztést gyártási folyamatként alkalmazza a legkülönbözőbb iparágakban gyártott szerkezetek előállításánál.

A világon először a Szovjetunióban (1929) hagytak jóvá olyan előírásokat, amelyek megengedik a hegesztés alkalmazását fémszerkezeteknél. A szovjet technikusok már a húszas években készítettek hegesztés segítségével rácsos tetőszerkezeteket, tartályokat, vízvezetékcsöveket, kisebb hajókat; ezzel egyidejűleg alkalmazni kezdték a hegesztést nagyobb hajók javításánál. A húszas évek végén már széleskörűen alkalmazták a hegesztést a szocialista ipar legnagyobb központjaiban: Kuznyeck, Magnyitogorszk, Zaporozsje stb. építkezési munkálatainál.

A Szovjetunióban a tervszerű szocialista rendszer lehetővé tette, hogy a sztálini ötéves tervek időszakában hihetetlenül rövid idő alatt meghonosítsák a hegesztést a termelésben. Számos szerkezetnél a hegesztés csaknem kiszorította a szegecselést. Különböző épületszerkezeteknél, daruknál, vagonoknál teljesen áttértek a hegesztésre, ugyanakkor külföldön ilyen szerkezeteknél még ma is találkozhatunk szegecselte kötésekkel.

A hegesztést hatalmas méretekben alkalmaztuk a Nagy Honvédő Háborúban, szétrombolt ipartelepek, vasutak, épületek stb. helyreállításánál, és így vált lehetővé, hogy a legrövidebb idő alatt teljesítsük a Párt és a kormány által a szovjet technika elé tűzött feladatokat.

A hegesztést ma már általánosan bevezettük a gépgyártásban, kazánok és magasnyomású tartályok, emelő- és szállító berendezések, szerkezetek, mozdonyok és vagonok, fontos gépalkatrészek gyártásánál, egyidejűleg alapvető gyártási folyamat lett olyan nagy berendezések építésénél is, mint nagyolvasztók, felhőkarcolók vázai, vízvezetékek főcsövei, hidak, hajók stb.

A Szovjetunió a fémek számos új hegesztési és vágási eljárásának hazája. A vízalatti elektromos hegesztést és fémvágást, amelyet *N. M. Benardosz* talált fel, és amelyet a Nagy Honvédő Háború idején széleskörűen alkalmaztak, *K. K. Hrenov* szovjet tudós dolgozta ki és honosította meg.

Az utóbbi években a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elektromoshegesztési és elektrotermiai tudományos problémákkal foglalkozó szakosztálya kidolgozta a fémek hegesztésének elvileg új módszerét. Ennek a módszernek az alapja a hőelőkészítési folyamatok felosztása és független szabályozása. Megelégedéssel állapíthatjuk meg, hogy ez az elv, amely lehetővé teszi a hegesztés termelékenységének óriási emelését és a különböző fajta fémek jobb minőségű kötését, behatol az ívhegesztés jelenlegi módszereibe is.

A szovjet mérnökök kidolgozták a sokívű hegesztés, a háromfázisú ívhegesztés, az automatikus hegesztés új gyártási eljárásait. Új gyártási eljárást dolgoztak ki az olyan elektróddal történő hegesztésre, amely különböző védőgázokban: argonban, nitrogénben, széndioxidban stb. nem olvad meg.

A gyakorlatlaltal szorcs kapcsolatban működő szovjet mérnökök és tudósok a hegesztési technika tudományos alapjainak következő főirányzatait fejlesztették ki: a hegesztés metallurgiai alapjai, hegesztett kötések, a hegesztés hőtani alapjai, szilárdsága, hegesztőgépek és készülékek elmélete.

A hegesztés metallurgiai alapjai azokkal a feladatokkal együtt fejlődtek, amelyek arra irányultak, hogy elsőrendű minőségű hegesztett kötéseket érjünk el. Több tudományos munka bepillantást engedett a hegesztés közben végbemenő alapvető fizikai és kémiai reakciókba. Így lehetett meghatározni különböző elemek kihatását az oxidáció és a redukció folyamataira; így sikerült felfedezni kiváló minőségű forrasztófémekkel készült varratok megszilárdításának és nyers előállításának elveit. Ezek a munkák a kézi hegesztéshez számos újfajta elektródot, az automatikus hegesztéshez sokféle új hegesztőbevonatot adtak az iparnak.

A hegesztési folyamat metallurgiai vonatkozásaival foglalkozó munkákkal szoros összefüggésben kísérletek folynak bizonyos eredeti hazai hegesztési módszerek, mint például a védőgáz atmoszférában történő (argon-ívhegesztés) és a vízalatti hegesztés módszereinek megállapítására.

A hegesztés hőtani alapelvei a hegesztés hatásfokának és a hegesztési kötések minőségi javításának szükségessége kapcsán fejlődtek ki. A szovjet tudósok tanulmányozták a fémek hegesztésére használható hőforrásoknak, *Petrov* hegesztőívének és a gázlángoknak természetét. A hegesztés alkalmazásait keletkezett hő terjedési folyamatainak vizsgálása lehetőséget nyújtott, hogy a felmelegedés és lehűlés folyamatainak legfontosabb törvényszerűségeit megállapítsuk.

Az elektromos hegesztőberendezések terén a Szovjetunióban új tudományos irányzat fejlődött ki. Szovjet tudósok munkái teremtették meg az elméleti alapot, ugyancsak ők dolgozták ki az ívhegesztésre szolgáló elektromos gépek és berendezések összes alapvető rendszereinek kiválasztására és gyártására vonatkozó alapokat, ideszámítva azoknak a gépeknek elméletét is, amelyek a külföldi technika felfedezései. A külföldi technika ugyanis megteremtette a gépek kísérleti szerkezetét, de nem dolgozta ki ezek elméletét. E munkálatok során megállapították a gépberendezések optimális váza és szerkezete kiválasztásának elveit is, és ezek az alapjai a szovjet elektromoshegesztési gépgyártás fejlődésének. Ebben a tekintetben a szovjet hegesztőtechnika erősen különbözik a külfölditől. A külföldi technikából ugyanis hiányzik az elektromoshegesztési gépberendezések tervezésénél az egységes, tudományos irányvonal, és a hegesztőgépek és berendezések szerkezeteinek kidolgozását gyakran alárendelik az egyes cégek szabadalmi érdekeinek. Ez az oka, hogy amíg egyes cégek meglehetősen jó, új berendezéseket hoznak forgalomba, addig más cégek avult rendszerű, bonyolult, vagy ésszerűtlen vázlatok és tervek alapján készített gépeket gyártanak. Éppen ebben mutatkozik meg a külföldi hegesztőtechnika fejlődésének egyenetlensége és ösztönössége.

A hegesztőtechnika színvonalát meghatározó egyik döntő tényező: a káderek képzése.

A Szovjetunióban, a külföldtől eltérően, a hegesztés területén dolgozó mérnökök és technikusok különleges kiképzésben részesülnek. A Szovjetunióban 1926-ban megkezdték a hegesztő szakemberek képzését, először a Dnyepropetrovszki Bányászati Főiskolán és a Távolkeleti Műszaki Főiskolán, majd 1929-ben a Moszkvai Autogénhegesztési Technikumban, amely 1933-ban a moszkvai *Bauman* Műszaki Főiskola hegesztési fakultásává alakult át. A Nagy Honvédő Háború előtt már 11 főiskolán és 3 technikumban képezték ki hegesztő szakembereket.

A hegesztési szakembereket képző tudományos tanintézeti központok száma az utóbbi időben erősen megnövekedett. Ma már nemcsak a gépgyártási szakon képezik ki a szakembereket, mint a háború előtt, hanem egész sor más tanintézetben is, így az építészeti, közlekedési és kohászati főiskolákon.

Jelentékenyen kibővült a hegesztés terén működő tudományos kísérleti intézetek hálózata. Megnövekedett a tudományos káderek kiképzése az aspirantúrákon is, amelyeket a nagyobb oktatási és tudományos központokban mindenütt megteremtettek és szélesebb alapokra helyeztek.

A hegesztőipar mérnökeinek és technikusainak kiképzése mellett tömegarányokban folyik a munkáskáderek kiképzése, részben ipariskolákban, részben közvetlenül a termelés keretében. A hegesztőmunkások zöme, a mérnökök és technikusok vezetésével, rendszeresen növeli szakképzettségét, elvégzi a különleges műszaki tanfolyamokat. Ezek a tanfolyamok gazdagítják a hegesztőmunkások ismereteit, megismertetik velük a hegesztőtechnika legújabb vívmányait.

Külföldön nem sokat törődnek a hegesztőmérnökök különleges kiképzésével. Ott az a gyakorlat, hogy a mérnökök egyéb tanszékeken nyernek szűkkörű hegesztési szakképzettséget. Hasonlóképpen nem foglalkoznak a hegesztőmunkások tömeges oktatásával sem.

A szovjet és a külföldi hegesztőtechnika fejlődésének összehasonlítása mindennél meggyőzőbb bizonyítéka, hogy a külföldi technika — ha nem vesszük tekintetbe az egyes gyártási folyamatok kidolgozásánál, a gépberendezések minőségi elkészítésében, valamint az elektródok és a segédberendezések változatosságában mutatkozó tisztán külső és reklámszerű eredményeket — nagymértékben elmaradt olyan igen fontos területeken, mint a hegesztés elméleti problémáinak kidolgozása, a tudományos intézetek fejlesztése, a hegesztés korszerű és magas határfokú módszereinek alkalmazása, a hegesztés széleskörű felhasználása az iparban. Ide sorolhatjuk még az olyan korszerű gépek megszerkesztését is, amelyek a termelés, a kihasználás terén magas műszaki és gazdasági mutatószámokkal rendelkeznek. A külföldi technika gyengeségére az is jellemző, hogy megkísérli a szovjet találmányok kisajátítását. Ezt tapasztaltuk a hegesztőporral történő automatikus hegesztés, valamint a hegesztőtranszformátorok kidolgozása terén. A külföldi hegesztőtechnika fejlődésének ezek a szervei fogyatékoságai élesen rávilágítanak az egész tőkés technikát jellemző pangásra. A kapitalista technika ugyanolyan egyenetlenül és egyoldalúan fejlődik, mint maga a tőkés gazdasági rendszer az imperializmus korszakában. A hegesztőtechnika külföldi fejlődésének példáján ismételtelen és világosan igazolást nyer *V. I. Leninnek* az a tétele, hogy minden monopólium »elkerülhetetlenül a vesztegelés és rothadás tendenciáját hozza létre. Amilyen mértékben, ha rövid időre is, monopolista árakat állapítanak meg, olyan mértékben tűnnek el bizonyos fokig a technikai következképpen minden egyéb fejlődésre, előrehaladásra készítő okok; olyan mértékben jön létre továbbá a technikai haladás mesterséges feltartóztatásának gazdasági lehetősége.*

A kapitalizmus ellentmondásainak bilincseitől mentes szovjet hegesztőtechnika változatlanul vezető helyet foglal el, megőrzi és továbbviszi elsőbbségét a hegesztés minden ágában.

A szovjet hegesztési technika vezető szerepét világosan kifejezésre juttatja az, hogy a hegesztés területén számos dolgozónak ítelték oda a *Sztálin*-díjat.

Céljaink és feladataink világosak. Teljes mértékben ki kell használnunk azokat a korlátlan lehetőségeket, amelyeket a szocialista rendszer biztosít, fel kell fegyverezni a szovjet népet az új technikával, amely beláthatatlan távlatokat nyit fel kommunizmust építő országunk termelőerőinek rohamos fejlődése előtt.

* Lenin : Válogatott Művek. I. k. (Szikra) 1949. 999—1000. lap.

E feladatok tükrében a legközelebbi időre a következőképpen határozhatjuk meg a hegesztési technika további fejlesztésének útjait:

1. A hegesztési technika további fejlesztése jelentékeny mértékben a hegesztési folyamatok tudományos elméletének kidolgozásától függ. Ennek az elméletnek felhasználásával kell tanulmányozni a hegesztésnél lejátszódó folyamatokat, mint a különféle anyagok hegeszthetőségét, a hegesztett szerkezetek visszamaradt deformációjának és feszültségének képződését. A hegesztőfolyamatok elméletének kidolgozása nagyban segíti majd a különféle hegesztések hatásfokának növelésével és a hegesztett szerkezetek tartósságának fokozásával kapcsolatos kérdések megoldását.

2. A hegesztési technika további fejlesztését az is előmozdítja, ha a hegesztéshez új hőforrásokat kutatunk fel. A hegesztés céljainak szempontjából tekintetbe vehetők az atomenergia alkalmazásával kapcsolatos kutatások is.

3. A hegesztési technika további fejlesztésének vitathatatlan alapvető iránya lesz a hegesztőfolyamatok egyre jobban terjedő automatizálása. A hegesztési folyamatok energetikai együtthatóinak önműködő szabályozására szolgáló rendszerek fejlesztése mellett széleskörű alkalmazásra találnak az önműködő vezérlési rendszerek, amelyek tervezésénél következetesen szem előtt tartják a hegesztési készítmények előállításának technológiai műveleteit, beleértve az előkészítést, az összeszerelést, valamint a készítményeknek a hegesztést követő megmunkálását is. Megteremtjük a hegesztési gyártmányok kikészítési folyamatának elvégzésére szolgáló automatizált komplex berendezéseket. A tömegtermelés céljainak szemelőtt tartásával szakadatlan gyártási folyamatban, a hengersorok típusának megfelelően állítunk elő spirálvarratos szalagokból hegesztett csöveket. Az automatikus ívhegesztés új módszerei is jelentős mértékben továbbfejlődnek: többívű hegesztés a fémeknek a kötéshez szükséges termikus előkészítési folyamatának szakaszos szabályozásával, hegesztés a védőgázokban olvadó és nemolvadó elektródokkal, hegesztés háromfázisú ívvel, és így tovább.

4. A hegesztési technika további fejlődését új típusú gépek és készülékek megteremtésével kell biztosítani, elsősorban új és haladó hegesztési módszerekkel. A berendezések e fajtáihoz tartoznak a hegesztőporral való hegesztést tápláló nagyteljesítményű erőforrások, valamint váltó és egyenáramú erőforrások a kisteljesítményű ívvel, hegesztőporral és védőgázokban történő hegesztésre. Feltétlenül ki kell dolgoznunk tökéletesített önműködő ívszabályozókat, korszerű felszerelés alkalmazásával. Ugyancsak tökéletesíteni kell a táplálás erőforrásait a többívű — így a háromfázisú — hegesztésekhez is. A táplálás céljaira egyenirányító íveket kell alkalmaznunk.

Az orosz hegesztő iskola fejlődésének története — különösen a Nagy Októberi Szocialista Forradalom utáni időszakban — igazolja a Szovjetunió technikájának és tudományának vezető szerepét a hegesztés fejlesztésének terén. A hazai tudomány és technika ezen eredményeinek kézzelfogható történelmi példája megerősíti *V. I. Lenin* nagyszerű szavait, amelyeket *M. Gorkij*hoz intézett: »Európa szegényebb tehetséges emberekben, mint mi.«*

A sztálini korszakban, amelyben most élünk, mérhetetlenül megnőtt és kivirágzott az egész szovjet nép tehetsége. Az egész nép szívügyévé vált új technika megteremtésében résztvesznek a tudósok, mérnökök és a termelési újítók, annak a szovjet tudománynak az alkotói, amely meg tudja teremteni az új hagyományokat, az új normákat és az új berendezéseket. (*Sztálin*) Ez az élenjáró technika a *Lenin—Sztálin* nagy Pártja által vezetett szovjet nép kezében hatalmas fegyvert jelent a kommunizmusért folytatott harcban.

* *M. Gorkij*: Művei XXII. k. 218. lap. (oroszul)

A MAGYAR SZOVJET BARÁTSÁG HÓNAPJA

1951. március 16-án P. Baranov, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának tagja, előadást tartott az Akadémia IV. Osztályának ünnepi ülésén, »A növényvilág keletkezése és fejlődése« címmel.

Az ülést S ó R e z s ő lev. tag nyitotta meg. Az előadás után tartott értekezleten P. Baranov többek között részletesen ismertette a készülő moszkvai botanikus kert tervét.

A NÖVÉNYVILÁG KELETKEZÉSE ÉS FEJLŐDÉSE

P. BARANOV a Szovjetunió Tudományos Akadémiája lev. tagja

Egy rövid előadás keretében lehetetlen a növényvilág fejlődését teljes egészében vázolni. Ezért a fejlődésnek csak legfontosabb, minőségi ugrást jelentő momentumait fogom érinteni.

Felvetődik a kérdés: az élők két nagy csoportjának fejlődési vonalából melyik a régibb, melyik életforma volt jellemző a földünkön megjelent első élőlényekre?

Az élő anyag a természet fejlődésében meghatározott ugrással keletkezett az élettelenből. Önkéntelenül is felvetődik a gondolat, hogy a növényi formák, amelyek számára az élettelen, szervetlen természet, a legegyszerűbb szervetlen vegyületek az élet forrását jelentik, az élet fejlődésében az elsődleges vonalat képviselik-e? Az élő anyag keletkezését ebben az esetben mint a növényvilág keletkezését tárgyalhatjuk, azzal a rá jellemző sajátossággal, hogy szervetlen anyagokkal önállóan táplálkozik. Az állatvilágot pedig ebből a szempontból mint oldalágot kell tekintenünk, amely egy bizonyos történelmi időszakban a növényvilágból származott. Az állatokra jellemző anyagcsere, amelynél az élet forrásaként kész szerves anyagokra van szükség, úgy keletkezhetett, hogy az anyagcsere alkalmazkodott azokkal az anyagokkal való táplálkozáshoz, amelyeket maguk a növények termeltek, vagyis, mint alkalmazkodás a szaprofita vagy parazita életformához.

A környező természetből vett szervetlen anyagokkal táplálkozó szervezeteket, tehát az élő anyag letezésének növényi formáját elsődlegesnek tartja számos mai biológus is. Többségük az elsődleges élőlényeket a most élő, önállóan táplálkozó baktériumokhoz hasonlónak tartja, némelyek pedig a kék moszatokhoz hasonlítják. Mind a baktériumok, mind a kék moszatok olyan szervezetek, amelyeknek sejtjében a sejtmag még nem különült el.

Valóban, az autotrof baktériumok életműködésének tényei igen meggyőzően szólnak amellet, hogy elismerjük rokonságukat az elsődleges szervezetekkel: a környező természetből a legegyszerűbb szervetlen anyagokra — vasoxidokra, kénhidrogénre, ammóniákra, hidrogénre stb. — van szükségük; ezek a sejt által elnyelt anyagok egyszerű oxidációs folyamaton mennek keresztül, amelynél hőenergia termelődik, ami a baktériumtest szerves anyagai létrehozásának kelléke. Az önállóan táplálkozó baktériumok és az elsődleges

szervezetek rokonsága mellett szól az is, hogy az előbbieik között vannak olyan formák, amelyek oxigén nélkül tudnak élni, mégpedig az úgynevezett *anérob* baktériumok, s ma már jól tudjuk, hogy a növények megjelenése előtt a föld légkörében nem volt oxigén. Ezenkívül egyes baktériumok a hőforrásokban 70 fokos, sőt magasabb hőmérsékleten, azaz olyan hőmérsékleten is megélnek, amilyen, mint feltételezhetjük, a Földön volt, amikor az első élőlények megjelentek.

A kékeszöld moszatok felépítése is igen egyszerű és sokban hasonlítanak a baktériumokra; egyesek közülük szintén megélnek a hőforrásokban. De a baktériumok túlnyomó többségétől eltérően, mindezeknél a moszatoknál vannak pigmentek — festékanyagok — amelyek átítatják a protoplazmát, s amelyektől a moszatok kékeszöld színe is függ.

Énnek ellenére azonban annak elismerése, hogy a szervezetek szerves anyagokkal való táplálkozása elsődleges, csak látszólag logikus. Természetes, hogy mind az autotrof baktériumok, mind pedig a kékeszöld moszatok a legősibb növénytípusok, mégsem tekinthetjük őket a földön keletkezett elsődleges szervezetek képviselőinek.

Az élet keletkezésére vonatkozóan a legújabb kutatások alapján — melyekben a legnagyobb szerepet *A. M. Bach* akadémikus, *V. O. Tauszon* és különösen *A. I. Oparin* akadémikus szovjet biológusok művei játszották — el kell ismernünk, hogy a szervesanyagokkal való táplálkozás az elsődleges.

Az élő anyag nem keletkezhetett egyszerre a szerves anyagokból. Keletkezését a különböző szerves vegyületek fejlődésének hosszú útja előzte meg. Földünk történetének első szakaszaiban keletkeztek — a szén és a fémek egyesüléséből — a *karbidok*, a nitrogén és a fémek egyesüléséből — a *nitridek*. Ezek kölcsönhatásra léptek a vízgőzzel, amelyben a föld légköre bővelkedett.

A karbidok oxidálása vagy bomlása *szénhidrogén* keletkezésére vezetett. A szénhidrogének és a víz kölcsönhatásából, azzal, hogy a szénhidrogének vízrészecskéket kötöttek le, keletkeztek a különböző szerves vegyületek (alkohol, szerves savak stb.), amelyek különböző arányban tartalmaznak szenet, hidrogént és oxigént.

A nitridek a vízgőzzel ammóniát hoztak létre. Az ammónia épúgy, mint a szénhidrogénszármazékok, a földön található első vizekben, amikor a földön kialakultak a cseppfolyós víz létezéséhez szükséges feltételek, oldott állapotban volt található. Az ammónia és a szénhidrogének, valamint szénhidrogénszármazékok kölcsönhatásából keletkezettek a bonyolultabb nitrogéntartalmú szerves anyagok: az ammóniumsók, amidok, aminok stb. Ezekben az anyagokban már megvolt mind a négy organogén elem: a szén, a nitrogén, az oxigén és a hidrogén.

Ezek a folyamatok lépésről-lépésre odavezettek, hogy az első földi vizekben már különböző szerves anyagok voltak, és kialakultak a feltételek a szerves vegyületek további fejlődésére. Különböző reakciók útján (szénmolekulák kondenzációja, polimerizáció, oxidáló-redukáló folyamatok), a víz hatására fehérjetípusú, még bonyolultabb szerves vegyületek keletkezettek. Az oldatokban ezekből fehérjejellegű kolloid-rendszerek különültek el.

Az anyag további fejlődése arra vezetett, hogy ezek a kolloidképződmények az élő anyagra jellemző tulajdonságokat — meghatározott felépítés, részecskéik meghatározott nagysága, dinamikus állandóság, a reakció gyorsasága — vettek fel, és ami a legfontosabb, képesek voltak táplálkozni, áthasonítani a környező vízben oldott állapotban található szerves anyagokat. Ezek az élő anyagrészecskék egymástól elhatárolódtak, és meghatározott tulajdonságokban különböztek.

Ezeknek az *élő anyagoknak* differenciálódása révén egyesek közülük jobban tudtak asszimilálni, gyorsabban véghezvitték a szükséges reakciókat, mások éppen ellenkezőleg, nem voltak ilyen tökéletesek és felbomlottak. Így megkezdődött a természetes kiválasztódás, és hosszú fejlődési folyamat eredményeképp a differenciálódott rendszerekből kialakultak az első, élőlények, dialektikus ugrás történt az élettelen anyagból az élő anyagba.

Az első szervezetek még nem rendelkeztek a kemoszintézis, még kevésbé a fotoszintézis bonyolult berendezkedésével, amelynek révén szerves anyagokból táplálkozhattak volna; ezek a berendezkedések hosszú fejlődési folyamatban alakultak ki. Az elsődleges szervezetek környezetükben különböző szerves anyagokat találtak oldott állapotban, amelyből maguk is létrejöttek. Az első szervezetek ezeket az anyagokat asszimilálták, és belőlük építették fel élő testüket.

Az első szervezetek az anyagoknak testük belsejében történő átalakításához szükséges energiát nem nyerhették a levegő oxigénje révén végbemenő oxidációból, minthogy a levegőben oxigén nem volt. Ezért az első élőlényeknél az anyagcsere oxigén nélküli jellegű volt, és a szerves anyagok és a vízmolekulák kölcsönhatásán alapult, azaz ugyanolyan jellegű volt, mint azok a folyamatok, amelyeket a mai szervezeteknél *erjedés* néven ismerünk.

Így fest az élet első formája. Mint láthatjuk, legfőbb jellegében — az anyagcserét tekintve — különbözött minden növényi és állati szervezettől. Azok a szerves anyagok, amelyekkel az első szervezetek táplálkoztak, sokkal egyszerűbbek, mint azok, amelyek az állatok táplálkozásához szükségesek. Az állatoknak, mint már mondtuk, bonyolult szerves anyagokra van szükségük, amelyeket a növények vagy maguk az állatok szolgáltatnak.

Az elsődleges szervezetek testének felépítése is sokkal egyszerűbb volt, mint a most élő legegyszerűbb növényi és állati szervezeteké. »Fehérjeszemcséknek« képzeljük őket, ahogy *F. Engels* nevezte találóan azokat az elsődleges képződményeket, amelyeknél nem volt sejtburok és nem differenciálódtak sejtmagra és protoplazmára. »Évezredekbe telhetett, míg beállottak azok a feltételek, amelyek között a legközelebbi lépés bekövetkezett, és ebből az alaktalan fehérjéből a sejtmag és sejttal képződésével létrejött az első sejt. De az első sejttel az egész szerves világ kialakulásának alapjai is adva voltak...«* — írta *Engels* az élő anyag fejlődésének első szakaszairól.

Azok a szerves anyagok, amelyekkel az elsődleges szervezetek táplálkoztak, a Föld történetének meghatározott időszakában és meghatározott feltételek között keletkeztek, ezért az elsődleges vizekben korlátozott mennyiségben voltak jelen, és előbb vagy utóbb az élőlények táplálkozásának eredményeképpen elfogytak. Az élőlények létfeltételei egyre inkább megváltoztak. Mindinkább fokozódott az ellentmondás, a szervezeteknek ama történelmileg kialakult szükséglete között, hogy testük felépítéséhez szerves anyagokkal táplálkozzanak, másrészt a lehetőség között, hogy ezt a szükségletüket környezetükből elégíthessék ki. Ezt az ellentmondást a szervezeteknél csak az anyagcsere jellegének megváltozásával lehetett megoldani, a szervezetek alkalmazkodásával a környezetükben bőségesen található szerves anyagokkal való táplálkozáshoz. Az élő anyag fejlődésének minden szakaszában kétségtelenül rendelkezett az új, változott feltételekhez való alkalmazkodás képességével. *Engels* kifejtette, hogy »Protoplazmainger és protoplazmareakció mindenütt van, ahol élő protoplazma van. Mivel a lassan változó ingerek hatására a protoplazma maga is megváltozik, mert egyébként elpusztulna —

* *Engels*: A természet dialektikája (Szikra) 1948. 19—20. lap.

az alkalmazkodás kifejezést szükségképpen valamennyi szerves testre vonatkozólag alkalmazni kell.*

Nem ismerjük részletesen, hogyan reagált az első szervezetek protoplazmája a megszokott táplálék elégtelen voltából eredő, állandóan fokozódó éhségre, és hogyan alkalmazkodott az új életfeltételekhez. Határozottan állíthatjuk azonban, hogy a szervezetek fejlődésük adott szakaszán megváltoztatták anyagcseréjük jellegét, mégpedig az új táplálékforrások — a szerves anyagok — asszimilálása felé, és ezzel kezdetét vette az élő anyagnak egy új, külön formája: *a növényvilág*.

Számos jelenleg élő, legegyszerűbb felépítésű növényi szervezet tanulmányozása, amit a biológusok folytatnak, lehetővé teszi, hogy elképzelést nyerjünk egyes fontos vonásokról az élet növényi formájának kialakulásában.

A növényvilágra jellemző képződmények a pigmentek, főként a zöld pigment: a klorofill. A pigmentnek nevezett festékanyagok segítségével a növények felfogják a fényenergiát, amelyet szerves anyagok szénsavból a vízből való képzéséhez használnak fel. Az élőlényeknél a pigmentek megjelenése sokkal magasabb fokra emelte szervezetségüket, és a szerves világ további fejlődéséhez új, széles lehetőségeket biztosított. Érthető, hogy a növényi szervezetek keletkezéséhez és további fejlődésükhöz vezető utak megértésében milyen nagyfontosságú a szerves világban a pigmentnek nevezett festékanyagok keletkezésének története.

A fényenergia elnyeléséhez pigmentberendezéssel rendelkező legegyszerűbb szervezetek keresésénél mindenekelőtt a *színes kénbaktériumoknál* állapodunk meg.

A kénbaktériumok igen elterjedtek a természetben. Általában a kénes forrásokban és olyan vizekben élnek, ahol növényi és állati maradványok rothadása, bomlása folyik és ennek eredményeképpen állandóan kénhidrogén keletkezik. A gyógyhatású kénes iszapfürdők a kénbaktériumok működésének köszönhetik ezt a tulajdonosságukat.

A túlnyomórészt színtelen kénbaktériumok között színes formákat is találtak. Bíbor (vörös) és zöld színűk az egész protoplazmát egyenletesen átjáró pigmentektől ered.

Ezek a pigmentek közel állnak a növényvilágra jellemző karotenoidákhoz és klorofillokhoz, azaz a karotenhoz és a növények fő zöld festékanyagához, a klorofillhoz, ámbár sokban különböznek is tőlük.

Megállapították, hogy egyes festékanyaggal rendelkező szaprofita kénbaktériumok (a kénbaktériumok általában autotrof szervezetek) fényben könnyebben asszimilálják a szerves anyagokat. Ez arra mutat, hogy a szerves anyagokkal táplálkozó szervezeteknél a pigment megjelenése alkalmazkodás, a fényenergiának a környezetből való felvételéhez szükséges berendezkedés. Az adott esetben ez az energia *kiegészíti* azt az energiát, amelyet a szervezet a régi módszerrel — a szerves anyagok oxidálása révén — nyert.

Nemrég kísérleti úton megállapították azt is, hogy az autotrof bíbor-színű kénbaktériumok, szabad oxigén hiánya esetén is tudják fényben oxidálni a kénhidrogént (általában a kénhidrogén, valamint a kén oxidálálásának folyamata a kénbaktérium testében a szabad oxigén révén megy végbe és aközben energia szabadul fel.) A kísérletek azt mutatják, hogy a pigment által elnyelt fényenergia szükséges a vízmolekulák felbontásához. Ez az úgynevezett fotolízis, amelynél a fény hatására a vízmolekulák hidrogénre és hidroxilra bomlanak fel, ahol az utóbbi egy rész hidrongénből és egy rész oxigénből

* *Engels: Anti-Dühring (Szikra) 1948. 22. lap.*

($H_2O = H + OH$) áll. Ez arra a feltevésre késztet, hogy a bíborszínű baktériumoknál az oxidáció fényben a kötött oxigén terhére történik, a kapott hidrogén pedig a redukáló reakciókhoz szükséges.

A pigment-baktériumokkal végzett fenti megfigyelések és kísérletek igen értékes szerepet játszanak azoknak a folyamatoknak a rekonstruálásában, amelyek a növényi szervezetek születésénél lejátszódhattak. Ezek a megfigyelések azt mutatják: 1. hogy a még szerves anyagokkal táplálkozó szervezeteknél a protoplazmában pigmentszerű anyagok jelenhettek meg, amelyek lehetővé tették, hogy a szervezetek a környezetből vegyenek fel energiát és felhasználják ezt az élő anyag felépítéséhez; 2. hogy az anérób környezetben élő szervezeteknél az ilyen festékanyagok révén nagyobb lehetőségek adódnak az oxidáló folyamatokra; 3. hogy a pigmentek révén lehetővé vált energiát szerezni a vízmolekulák felbontásához.

Mindez együttvéve mutatja egy új, hatalmas tényezőnek a fotokémiai reakciónak az élet porondján, az anyagcserében való megjelenése lehetséges útjait. Ezekre a reakciókra igen komoly szerep vár nemcsak, a növényvilág fejlődésében, hanem ezen keresztül a Földön a szerves élet egész további történetében is.

Különösen fontos szerepet játszott a szervezeteknek a pigmentek révén szerzett ama képessége, hogy fényben fel tudták bontani a vízmolekulákat (fotolízis). Az a számos adat, amelyet a tudomány az utóbbi időben a fotoszintézisről szerzett, azt mutatja, hogy a fotoszintézis alapját éppen a víz felbontása, nem pedig a szénsavmolekulák felbontása alkotja, ahogy régebben feltételezték. A fotolízisnél kiváló hidrogén, mint már mondtuk, redukációs reakciókat idéz elő, főként a festékanyaggal lekötött szénsavra hat, és ez végső fokon szervesetlen anyagokból szerves anyagok képződéséhez vezet. A vízből a hidrogén kiválása után visszamaradt hidroxilgyök (OH) számos átalakulás után, ismét vizet ad, és ami a legfőbb, közben *szabad oxigén* válik ki.

Igy a festékanyagok — pigmentek — megjelenésével az élő anyag óriási ugrást tett előre: nemcsak kibővültek az új, hatalmas energiaforrás — a fény — felhasználásának lehetőségei, ami fokozatosan továbbfejlődve, új, tökéletesebb pigmentek, mint például a klorofill keletkezéséhez és a szerves anyagok szintézisének tökéletesebb megvalósulásához vezetett, hanem megnyílt a molekuláris oxigén felszabadulásának lehetősége is.

A természetben ettől a pillanattól kezdve megjelent a szabad oxigén, amelyet a szervezetek választottak ki, megjelent az az igen aktív oxidáló anyag, amelyet addig nem ismert a természet. Azok a szerves anyagok, amelyeket az első szervezetek a víz segítségével történt oxidálással táplálkozásra használtak, a természetben fokozatosan csökkentek. Az óriási mennyiségű többi anyag pedig hozzáférhetetlen volt, a szervezet nem tudta azokat felhasználni. Az oxigén, mint új és amellet hatékony oxidáló anyag megjelenése számosat közülük a szervezetek számára hozzáférhetővé tett. Csupán ettől az időtől kezdve jelenhettek meg a szintelen (pigmenttel — festékanyaggal — nem rendelkező) szervezetek között az önállóan táplálkozó baktériumok, amelyeket régebben tévesen az élet első földi formájának tartottak. Kialakultak a vasbaktériumok, a nitrifikáló baktériumok, a kénbaktériumok, amelyek testük belsejében az energiát a vasoxidok, ammónia és kénhidrogén oxidálása révén nyerik, mégpedig a kívülről szerzett oxigén segítségével. Így alakult ki a kemoszintézis folyamata, amely lehetővé tette a pigmentekkel nem rendelkező szervezetek számára, hogy az oxidációs folyamatokból nyert energia segítségével a szervesetlen anyagokat testük felépítéséhez használják fel.

A fotoszintézis és a kemoszintézis megjelenése az élet porondján szükségképpen az élőlények eddigénél bujább fejlődéséhez vezetett. Az elhalt szervezetek maradványai táplálékul szolgálhattak azon élőlények számára, amelyek még megőrizték a szerves anyagokkal való táplálkozás módszerét.

Így keletkezhetett a most élő szervezetek közül a két legrégebb csoport : *a baktériumok és a kékmoszatok.*

A szervezeteknek ez a két csoportja egész hosszú története folyamán saját úton haladt, napjainkig megőrzött sok vonást, amelyet életének hajnalán szerzett, és nem termelt új növényi szervezet-típusokat.

A most is élő legrégebb szervezetek közül a harmadik csoport az *ostorosok* csoportja.

A baktériumok, kékmoszatok és az ostorosok mintegy második lépcsőfokot jelentenek a földön az élő anyag fejlődésében. Mindez azt bizonyítja, hogy közvetlenül a szerves anyagokkal táplálkozó első szervezetektől származnak. Bennük mindeztől megmaradt néhány vonás, amelyet közvetlenül az első szervezetektől örökölték.

A baktériumok és kékmoszatok, mint már említettük, egész hosszú történetük folyamán nem alkottak új szervezet-típusokat, és az élő anyag fejlődésének sajátos elkülönült formái maradtak. Az ostorosok pedig, éppen ellenkezőleg, nyilván korán szerzett progresszív vonásaik révén, a szerves világ fejlődésében új fővonal kezdetét jelentették.

Sok ostoros az állati szervezet jegyeivel rendelkezik. A csupasz, vagy a sejt felületén vékony fehérje hártaburokkal rendelkező színes flagelláták között vannak olyanok, amelyek az amóbihoz hasonlóan képesek állabakat képezni, és velük a táplálékrészecskéket körülölelni, tehát képesek a tisztán növényi típusú, önálló táplálkozást kész szerves anyagokkal való, állati táplálkozási típusal felcserélni. Az ostorosok festékanyaggal rendelkező formái, ha a környezethen kész szerves anyagok vannak, képesek velük táplálkozni, azaz növényi anyagcseretípusukat állati anyagcseretípussal kiegészíteni. Az ostorosok jelentős része elvesztette festékanyagait, és teljesen áttért az állati típusú szaporodásra vagy parazita táplálkozásra, a táplálék elnyerésével és teste belsejében való megemésztésével.

Mindez arról tanuskodik, hogy az ostorosok között kell keresnünk az *állatvilág* őseit. A szerves világnak ez az ága további fejlődése folyamán is az anyagcsere tökéletesedésének útján haladt. Ez az anyagcsere a táplálék-ként felvett bonyolult szerves anyagok felbontásán és a kapott szerves vegyületek *oxidálásán* alapult.

Ugyanakkor az ostorosok különböző csoportjaitól eredtek a különböző moszatok — az igazi növényi szervezetek is. Megvan az alapunk rá, hogy a gombákat is közvetlenül az ostorosok leszármazottjainak tartjuk.

Így az ostorosokból vezethetjük le a Földön a szerves élet mindkét vonalát; ezzel magyarázható, hogy a zoologusok is, a bctanikusok is az ostorosokat a saját »hatáskörükbe tartozó« szervezeteknek tartják.

A növényvilág fejlődésének a legfontosabb, a tökéletesedés útján irányító berendezkedései a lehető legjobb táplálékfelvétel, valamint a szaporodás, azaz a fajfenntartás szolgálatában álló berendezkedései. A moszatoknál a táplálékfelvétel tökéletesedését a testfelület nagyobbodása segíti elő, ami természetesen a test fokozott tagozódásában nyilvánul meg. Ezzel növekedett a szervezet és a táplálékot szolgáltató környezet érintkezési felülete.

A legegyszerűbb moszatok teste gömb-, vagy körtealakú. Az egysejtűből álló test felépítésének növekvő bonyolultsága különböző, a környezet és szervezet érintkezési felületének növelését szolgáló változatos alakú növedékek

keletkezésében áll. A természetben ilyen elv alapján óriási egysejtű szervezetek keletkeztek. Ilyenek a szikes vizek moszatai. A fejlődésnek az egysejtű szervezetek fokozott bonyolultságára vezető útja zsákutcába jutott, és kialakulása a szerves világban megállt.

A test tagozódása alapvető és egyedül progresszív útja a többsejtű szervezetek keletkezése és további fejlődése lett.

A növényvilág történetében fejlődésének már korai szakában igen nagyjelentőségű az ivaros folyamatok jelentkezése. A jelenleg élő baktériumok, kék moszatok és ostorosok vizsgálata alapján feltehető, hogy a moszatokat megelőző szervezetek csak ivartalan úton, vegetatív szaporodtak. Egysejtű testük szaporodása osztódás, részekre való szétesés és speciális, tulajdon testük egy részét alkotó szervek, spórák képzése révén történt.

A moszatok a szaporodásnak mindezeket a módzatait megtartották. Vegetatív szaporodás esetén a szervezet szaporodása olyan, mintha utódaiban közvetlenül folytatná tovább életét.

Az ivaros folyamatok mindig a fejlődés új vonalának kiindulását jelentik. Az ivaros folyamatok kialakulása óta a szervezetben hím és női ivarsejtek keletkeznek. »Biológiailag (de nem kémiaiilag) az ivarsejt a legbonyolultabb. A szervezet minden más sejtjéhez viszonyítva, benne fejződnek ki a legmagasabb fokon az egész szervezetre jellemző potenciális örökletes tulajdonságok.«* Az ivarsejtek összeolvadása révén egy új sejt, a zigota jön létre. A zigotából egy új, kettős — apai és anyai — öröklékenységgel rendelkező szervezet fejlődik.

Ebben rejlik az ivaros folyamatoknak óriási progresszív jelentősége a szerves világ fejlődésében. »A kettős öröklődés szabja meg a szervezetek (a szoros egyenes értelemben vett) nagyobb életképességét, a változó életkörülményekhez való nagyobb alkalmazkodóképességét.«** — mondja *Liszenko* az ivaros folyamatok biológiai jelentőségével kapcsolatban.

Az egysejtű moszatoknál az ivaros folyamat két hasonló, a többi egyedektől meg nem különböztethető sejt összeolvadásával kezdődött; ilyen alakban napjainkig meg is maradt egyes, az ostorosokhoz közelálló moszat-féléknél (egyes *Volvox*-félék). Ez arról tanuskodik, hogy az ivaros folyamat táplálkozási alapon jöhetett létre, amikor is az egyik szervezet asszimilálta a másik szervezet anyagait. Az asszimiláció ezen egyoldalú alakjától egy új, a kölcsönös asszimilációs alak felé történő ugrás, melynek eredményeképp egy kettős öröklékenységgel rendelkező sejt jön létre, határozta meg az ivaros folyamatok keletkezését. Ezt a legegyszerűbb formájában az említett moszatoknál találjuk meg.

A növények fejlődésében a szárazföldre való kijutás igen fontos esemény.

Az ásatások alkalmából talált élő szervezetek maradványiból ítélve földünkön a kizárólagos víziélet korszaka a *paleozoikum silur* korszakáig tartott. Minden kétséget kizáróan szárazföldi növények maradványait csupán a korszak legvégéből és a következő korszak — a *devon* elejéből származó kőzetekben találunk. Ezek szerint 350—400 millió évvel ezelőtt már voltak valódi szárazföldi növények. A növényeknek a szárazföldre való kijutása az élő anyag fejlődésének egy új, rendkívül fontos mozzanatát jelentette. A szárazföldi életkörülmények mellett, hogy erősen különböznek a vízi életkörülményektől, változatosabbak és változékonnyabbak is.

A szerves világ fejlődése a továbbiakban ehhez a jóval bonyolultabb környezethez való alkalmazkodás jegyében folyt.

* *T. D. Liszenko*: Agrobiológia (Mezőgazdasági Kiadó) 1950. 504. lap.

** i. m. 505. lap.

A szárazföldi flóra előfutárai *psilophyták* voltak, amelyek igen fontos szerepet töltek be. Geológiai szempontból a *psilophyták* korszaka rövid volt. Földünkön való szereplésük ideje 20—30 millió évre tehető. A *devon* derekán kezdenek az élet arénájáról eltűnni, és a korszak végén már nyomukat sem találjuk.

Azonban, mielőtt teljesen eltűntek volna, a *psilophyták* különböző alakjaitól veszik eredetüket a páfrány- és surlófélék.

A páfrányfélék spórák révén szaporodtak, azonban közöttük jelentek meg először olyan növények, amelyek szaporodása magvak révén történt. A magvas páfrányfélék mellett ott találjuk a magvak útján szaporodó korpafűféléket, valamint kordaitákat.

Nem kétséges, hogy a magvak megjelenése a szárazság irányában változott klímához való alkalmazkodását jelenti, ezenkívül a faj fenntartására irányuló alkalmazkodásnak egyik megnyilvánulása. Ezeknek az előnyöknek köszönhető, hogy a változó életkörülmények között az életért vívott csatát a nyitvatermők nyerték meg, és nagy területen elterjedtek ezeket a *mezozoikum* második felében földünk különböző pontjain igen nagy alakgazdaságban, a növényvilág új képviselői, a zárvatermők váltották fel.

A nyitvatermőktől a zárvatermőkig való ugrás, a legnagyobb az élet növényi alakjának történetében. Az ugrás következtében a zárvatermők olyan messzire kerültek a nyitvatermők között levő elődeiktől, hogy a botanikusok igen beható vizsgálatok ellenére már egy fél évszázad óta nem tudnak megegyezni abban : melyik nyitvatermő volt a virágos növények őse. Sem az ásatag növények tanulmányozása, sem a jelenlegiek összehasonlító vizsgálata nem ad egyenes feleletet a kérdésre. Van egy csomó elmélet és hipotézis a virág, valamint virágos növényeket illetően, általános elismerésnek azonban egyik sem örvend.

A virágos növények megjelenésükkel s a létért vívott küzdelemben aratott győzelmükkel alapjában megváltoztatták a Föld növényi takarójának képét, mondhatnók forradalmasították az egész szerves természetet. A sötét, egyhangú, nyitvatermőkből és páfrányfélékből álló erdőket felváltották a zárvatermő növények változatos virágai és gyümölei tarkította erdők.

A változó körülményekhez egyre jobban alkalmazkodó fák, a virágos növények, a faféléktől a cserjéken keresztül az évelő fűfélékig és egyéves növényekig, hosszú fejlődésen mentek keresztül. Közöttük kialakultak olyan alakok, amelyek a vízi élethez alkalmazkodtak. Nemcsak az édesvizek nyújtottak megfelelő életteret : egyes alakok még a sós tengeri víz életkörülményeihez is alkalmazkodtak. A nyitvatermők nem rendelkeztek ilyen rugalmas alkalmazkodó képességgel. Közöttük nem volt egyetlen fűforma sem, egyetlen vizialak sem.

A virágos növények az állatvilág számára új, összehasonlíthatatlanul jobb, változatosabb táplálkozási alapot hoztak létre. Nem vitás, hogy a harmadkor elején jelentkező emlősök fejlődésének erős fellendülésében a virágos növények fontos szerepet játszottak. A madarak és rovarok kialakulásában és fejlődésében nyilvánvalóan szintén fontos szerepet játszottak a virágos növények.

A harmadkor végén, azaz a nagy eljegesedés előtt, megjelentek a földön az ember közvetlen elődei. Már egymillió évvel ezelőtt éltek elődeink, akik az őseletekben mint *Pithecanthropus*, *Synanthropus* és neandertáli stb. ember szerepelnek. Ezekből a félig állati elődökből a munkaeszközök használata alakította ki az embert. Az ember személyében egy új, igen hathatós, a természetet megváltoztató tényező jelent meg. »Egyedül az ember vitte véghez,

hogy bélyegét rányomja a természetre, amikor nemcsak a növény- és állatvilágot helyezte át, hanem lakóhelyének képét, klimáját, sőt magukat a növényeket és állatokat is úgy átalakította, hogy tevékenységének következményei csak a földgömb általános elhalásával tűnhetnek el.« * Ezt mondja *Engels*, amikor az embernek a természet fejlődésében játszott szerepével foglalkozik.

Az ember akkor jelent meg a földön, amikor a virágos növények már általánosan elterjedtek. Ezek a növények szolgáltatnak neki táplálékot, ruhaanyagot, építőanyagot, gyógyszert, valamint sok mást, ami az élethez nélkülözhetetlen. Mindenesetre, amikor az ember a növény egyik-másik hasznos tulajdonságát szolgálatába tudta állítani, ez egy lépést jelentett a kulturális fejlődés felé. Az ember létezésének első napjától kezdve, nagymértékben használta fel a növényvilágot. Ismert tény, hogy az ember jelenleg 23 000 különböző célt szolgáló növényi fajt termeszt. Ezek jelentős része, 20 000, a virágos növényekhez tartozik.

Az emberiség történetében és a növényvilág fejlődésében fontos szakaszt jelentett a *földművelés*. Az első barázdák, amelyeket az ember ásóbotlalt vagy kapával földjén vágott, az első vetőmagok kiválasztása a legjobban termő növények közül, az első trágyázás, amely javította a talajt, már magában hordta a vadnövény változásának feltételeit, mégpedig termés hozamának fokozása, azaz a *kultúrnövény* előállítására. A földművelés története aránylag rövid időre — 10—15 ezer évre — nyúlik vissza. Ezalatt az idő alatt az ember annyira átalakította a növényeket, hogy ha a modern kultúrnövényt összehasonlítjuk vad őseivel, nehezen találhatunk bennük rokonvonásokat. Hasonlítsuk össze például a vadkáposzta kis egynyári növénykéjét azokkal a különböző káposztafajtákkal, amelyeket az ember földművelési tevékenysége közben létrehozott. Az apró csücsrűgyet hatalmas fejjé alakította át a fejekkáposztánál; a kelvirágnál a kis virágzatot nagy, húsos testté, amely már elvesztette szaporodási funkcióját; a kelbimbón a hónaljgyegek kis fejekké alakultak; a száron nedvdús, húsos szövetből gumós vastagodást ért el és kitermesztette a kalarábét; megnövelte valamennyi szerv méreteit és kitermesztette a takarmánykáposztát stb.

Hasonló példákat hozhatnánk fel bármely növényről.

A kultúrnövények, amelyeket az ember hozott létre, a növényvilág fejlődésében magasabb fokot jelentettek. Jelenleg kereken 1500 kultúrnövényfajt tartunk számon, s csaknem mind a virágos növényekhez tartozik.

Charles Darwin, aki részletesen tanulmányozta az állatoknál és növényeknél a kultúrfeltételek között lejátszódó változásokat, fellibbentette a fátylat a szerves világ egész régmúlt történetéről, és kidolgozta a fajok keletkezésének materialista elméletét. *Darwin* azonban, aki alapjában véve helyesen, materialista módra magyarázta a szerves világ régmúlt történetének törvényszerűségeit, elméletében számos lényeges tévedést követett el, többek között elfogadta *Malthus* reakciós tételét. *Darwin* nem tudott felemelkedni a természeti jelenségek tudatos irányításához és megváltoztatásához szükséges törvények felfedezéséig, hogy a fejlődést az ember hasznára fordította volna. Nem felesleges itt eszünkbe idézni *Marx* híres szavait: »A filozófusok a világot csak különbözőképpen magyarázták, de a feladat az, hogy megváltoztassuk.«**

Mint láttuk, a növényvilág óriási útát tett meg az első szervezetektől az élet növényi vonalának sokrétű, bonyolult felépített, magasabb formáig.

* *Marx-Engels*: Válogatott Művek II. k. (Szikra) 1949. 68. lap.

** *Marx-Engels*: Válogatott Művek II. k. (Szikra) 1949. 401. lap.

Az élő anyag az alkalmazkodó fejlődés folyamán szakadatlanul mind magasabb fokra emelkedett. Az ember megjelenéséig a növényvilág fejlődési folyamata spontán módon ment végbe, és csak a geológiai vagy éghajlati jellegű, elemi természetű jelenségekkel állt szoros kapcsolatban. Az ember nagyrészen uralma alá hajtotta a természetet, de a legutóbbi időkig még ez az alárendeltség is spontán volt és nem tudatos.

Az ember csak a szocialista társadalom feltételei között használja fel teljességében a természet erőit, beleértve a növényvilágot is. S nem véletlen hogy országunkban született, fejlődött és győzött a biológiai tudományban a haladó micsurini irányzat. *Micsurin* szavai: »Nem várhatunk könyöradományt a természettől; feladatunk: elvenni tőle azt, amit akarunk.«* a szovjet tudomány harcoss jelzője lett.

I. V. Micsurin és művének folytatója, *T. D. Liszenko* felfedte a fejlődés és az öröklődő tulajdonságok irányításának törvényeit a növényi szervezeteknél, és ezzel megadta a természeti jelenségek és az ember javára történő irányított változásuk természetes menetébe való alkotó beavatkozás vezérfonalát.

Az aszály elleni harc nagy sztálini tervének megvalósítása, a déli meleg kedvező növényeinek északabbi körzetekben történő meghonosítása, a távoli Észak, a sivatagok és magas hegyvidékek meghódítása és sok egyéb, ami hazánk óriási területein a föld új arculatának kialakításához vezet, különös erővel hirdeti az embernek — a kommunista társadalom építőjének — tudatos alkotó szerepét a természet további fejlődésében.

HIBAIGAZÍTÁS

Az Akadémiai Értesítő LVIII. kötet 484. füzetéhez.

A 60. oldal 1. sor:

Hibásan: »ha igazi tudósok és — *ami* kell — jó magyarok...

Helyesen: »ha igazi tudósok és — *amint* kell — jó magyarok...

* *I. V. Micsurin*: Művei I. k. 470. lap.

A MAGYAR SZOVJET BARÁTSÁG HÓNAPJA

V. P. Nyikityin akadémikus látogatásai

V. P. Nyikityin akadémikus a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnökségének tagja és az Akadémia moldvai filiáléjának elnöke. A Magyarországon tett első nyilatkozatában is elmondotta, hogy a szovjet tudósok figyelemmel és szeretettel nézik a magyar tudósok és a megújított Magyar Tudományos Akadémia munkáját, amellyel a haladás és a béke ügyét kívánják szolgálni. Látogatásai során Nyikityin akadémikus megmutatta, hogy ez a figyelem és szeretet a gyakorlatban a Szovjetunió élenjáró tapasztalatainak részletes átadását, felvilágosítás megadását és a határtalan segítőkészséget jelenti.

Az Akadémia Elnökségének március 7-i fogadásán Nyikityin akadémikus szívélyes eszmecserét folytatott a magyar tudományos élet vezető személyiségeivel. A következő napon Nyikityin akadémikus a Csepeli Rákosi Művekbe látogatott, ahol meglátogatta a Martin, Durvahengerde, Gépgyártás és Kerékpár II. üzemeket, és számos hasznos technikai és üzemszervezési tanácsot adott.

Március 12-én Nyikityin akadémikus a Ganz Kapcsoló- és Készülékek Gyárát látogatta meg. A műhelyek meglátogatása után az üzem vezetői és sztahanovistái összegyűltek, hogy meghallgassák Nyikityin akadémikus tanácsait. A gyár dolgozói számos problémát vetettek fel, úgymint a varrat előmelegítésének, a hegesztés sebességének és az egészen vékony vaslemezek hegesztésének kérdéseit. Nyikityin akadémikus részletesen válaszolt a felvetett kérdésekre, majd elmondotta, hogy a Szovjetunióban igen szoros kapcsolat van a gyárak dolgozói és a tudományos intézetek munkatársai között.

Nyikityin akadémikus az Akadémián tartott és lapunk hasábjain ismertett előadások mellett, a Magyar Szovjet Barátság Hónapja alkalmából az Operaházban rendezett díszünnepségen, valamint a Magyar Szovjet Társaság budapesti szervezetének nagyaktíva ülésén is tartott előadást. Az említett üzemlátogatásokon kívül Nyikityin akadémikus rendkívül termékeny beszélgetéseket folytatott a magyar műszaki tudomány kiváló képviselőivel is.

P. A. Baranov látogatásai

Pavel Alexandrovics Baranov, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája levelező tagja, a moszkvai tanárképző Pedagógiai Főiskola botanikus tanára és botanikus kertjének igazgatója.

P. A. Baranov az Erdei Ferenc földművelésügyi miniszternél tartott bevezető megbeszélésen tájékozódott a magyar növénytermesztés legfontosabb problémáiról s megígérte, hogy az egyes intézetekben a kutatókat kívánságukra tájékoztatni fogja a szovjet tudomány vonatkozó eredményeiről. Ígéretét számos látogatása során a legkimerítőbben teljesítette.

P. A. Baranov (ingujjban) tanácsaival segíti H. Bors Máté tudományos főmunkatársat a citromok vegetatív hibridizálásáról szóló kísérleteiben

Sopronban meglátogatta az Agrártudományi Egyetem Erdőmérnöki Karának Növényteni Intézetét, és itt különösen a talajélettani laboratórium-ban időzött hosszabban, ahol ismertette hogyan honcsította meg 3000 m magasságban a Pamir-fensíkon a növénytermesztést, Sopronhorgácson pedig elmondotta, miként honcsította meg a cukorrépa termesztését Középpáziában.

Fertődön P. A. Baranov felhívta a citromtermesztők figyelmét, hogy a közeli terv csak a mélyített citromtermesztés lehet, s azután részletesen megvitatta a fertődi citromtermesztési módszert. Tihanyban különösen a nemiség öröklésével kapcsolatos, továbbá a paradicsom vegetatív hibridizációjával végzett kísérletek érdekelték.

Martonvásárban tett látogatása során P. A. Baranov a növény szárazságtűrésének, a gyapot jarovizálásának, az évelő búzának és távoli hibrideknek

problémáját világította meg. Az Agrártudományi Egyetemen az ott tartott és lapunk hasábjain ismertetett előadásán kívül szívélyes beszélgetést folytatott az egyetem hallgatóival.

Az Agrobiológiai Intézetben *P. A. Baranov* megtárgyalta a fiatal intézet munkatársaival kutatásaik központi problémáját: az anyagsere típus irányított megváltoztatásával átalakítani az átöröklést.

A Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatóságával tartott megbeszélés főtárgya a tudományos kutató intézetek elméleti és gyakorlati munkájának kapcsolata volt. Szegeden *P. A. Baranov* különösen felhívta a figyelmet a dialektikus materializmusból folyó pedagógiai követelményekre.

A debreceni egyetemen a hallgatósággal tartott vitaülésen igen élénk eszmecsere folyt. *P. A. Baranov* többek között részletesen felelt arra a kérdésre is, hogy mi a Szovjetunióban a »hivatalos« álláspont az élet eredetéről? Megállapította, és példákkal megvilágította, hogy a Szovjetunióban tudományos kérdésekben nincsen és nem is lehet »hivatalos« álláspont, hanem a tudományos elméletet a kísérlet fejleszti és a gyakorlat igazolja.

P. A. Baranov magyarországi látogatása a magyar biológus és agrártudományi szakemberek számára felejthetetlen élmény marad.

A. Balasova látogatásai

A Barátsági Hónap során Magyarországra érkezett szovjet delegáció egyik tagja *A. Balasova*, a tudomány kandidátusa, történész volt.

A. Balasova nem tartott nyilvános előadást, ellenben meglátogatta több tudományos intézetünket, és az ott lefolytatott baráti beszélgetések során igen sok értékes tanácsot adott történészeinknek, a Marxizmus-Leninizmus Tanszéke dolgozóinak és a pártoktatóknak. Az *Andics Erzsébet* és *Molnár Erik* akadémikusokkal, valamint *Mód Aladárral* és *Réti Lászlóval* folytatott beszélgetés során főleg a disszertánsok munkájáról és az oktató káderek képzéséről volt szó. Felhívta a figyelmet arra, hogy a Szovjetunió tudósai nagyon érdeklődnek a népi demokráciák fejlődése iránt, és várják az erre vonatkozó anyagot a magyar történészeketől is.

A Pártfőiskolán tartott előadása után *A. Balasova* megbeszélést tartott az előadókkal, melynek során kiemelte mennyire szükséges az előadók tudományosan megalapozott felkészültsége és széleskörű műveltsége. A Munkásmozgalmi Intézetben tett látogatása során ugyancsak rendkívül értékes tanácsokat adott az Intézet munkatársainak.

Március 12-én *A. Balasova* a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetét látogatta meg, ahol bensőséges beszélgetést folytatott az Intézet munkatársaival, az ösztöndíjasokkal és aspiránsokkal. Részletesen ismertette a szovjet aspirantúra szervezeti kérdéseit és elmondotta, hogy az aspirantúrára a Szovjetunióban csak a legeslegjobb fiatalok kerülhetnek. A kiválasztás verseny alapján történik. Izeltőt adott a disszertációk tematikájáról, nyomtatékkal hangsúlyozva, hogy minden téma meghatározásánál fontos szerepet játszanak a haladó és a maradi tudomány között folyó szenvedélyes harc követelményei.

A. Balasova minden beszélgetése során hangsúlyozta, hogy jó tudományos munkát csak elmélyedt elméleti megalapozottsággal és gondos átfogó előkészítő munka után lehet végezni. A Szovjetunióban természetesnek tartják és általános szokás, hogy a tudományos munkákat már menetközben megvitatják. A tudományos kollégák vitái és kritikája hatalmas segítséget jelentenek a szovjet tudósoknak.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA CSILLAGVIZSGÁLÓ INTÉZETE

DETRE LÁSZLÓ

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 10/1951 (I. 6.) M. T. számú rendelete a Szabadsághegyi Csillagvizsgálót a Magyar Tudományos Akadémia felügyelete alá helyezte. Az Intézetnek akadémiai intézetté alakulása biztositja az Intézet fejlesztését, munkakörének kiszélesítését és szervezetének megfelelő átalakítását.

Az Intézet főfeladata a megfigyelő csillagászat művelése. Ez természetesen nem jelenti az elméleti csillagászat elhanyagolását. A megfigyelő csillagász csak akkor végez jó munkát, ha megfigyelései nem pusztán adatgyűjtések, hanem valamely fontos probléma megoldását tűzik ki célul. Persze a megfigyelőt a probléma megválasztásában, illetve a probléma megoldásához való hozzájárulásban erősen korlátozzák a rendelkezésre álló műszerek minemősége és nem utolsósorban az észlelőhely meteorológiai viszonyai. Valamely csillagászati obszervatórium munkája akkor kielégítő, ha a kutatók mindegyik műszeren a műszerrel elérhető legmagasabbrendű programot tűzik ki kutatásuk céljául.

Az Intézet munkájának megítéléséhez ezért részletesebben kell ismertetnem a rendelkezésünkre álló műszereket. Az Intézet területén jelenleg hat különálló észlelőhelyiség van, és ezek közül négy forgatható kupolával van ellátva. A legnagyobbikban, egy 9,6 m átmérőjű kupolában van az Intézet legnagyobb távcsöve, egy 60 cm átmérőjű és 360 cm gyújtótávolságú paraboloid tükrös, amely egy 30 cm átmérőjű, 1 : 15 nyílászviszonyú lencsés távcsővel van összeszerelve. A reflektor egyaránt használható *Newton-* és *Cassegrain-*rendszerben, az utóbbiban a rendszer gyújtótávolsága 15,0 m. Ez a műszer egyúttal az Intézet legmodernebb távcsöve. 1929-ben állították fel, de megrendelése már 1913-ban megtörtént, leszállítása az első világháború miatt húzódott el. Sajnos, a műszert az eredeti tervek szerint készítették el. 1913-ban egy 60 cm nyílászú reflektor még világviszonylatban is jelentős műszer volt, 1929-ben már közepesnek sem volt mondható, és azóta a helyzet csak rosszabbodott. A távcső mechanikai részei a német *Heyde* cégtől származnak, az átvétel után csak lényeges átalakítások után lehetett használni őket, és a javítások után is igen gyengének mondhatók. Viszont teljesen kifogástalan a *Zeiss*től származó optika és automatikus hajtómű, valamint az ugyancsak *Zeiss*től származó forgatható kupola és emelő padló.

A paraboloid tükrök nagy hátránya, hogy leképzsük az optikai tengelynek csak igen kis környezetében jó. Így az Intézet reflektorával készült felvételeken az optikai tengelytől 1 cm távolságban — ez az égen 10'-nek felel meg — a csillagképek megnyulása már észrevehető. Ennek megfelelőleg a paraboloid tükrökkel csak olyan megfigyelések végezhetők, amelyeknél nem fontos a nagy látmező.

A reflektorhoz egészen a legutóbbi időkig nem volt semmiféle segéd-műszer. A mult évben az Akadémiától kapott tervhiteleből házilag egy fotoelektromos mérőberendezést készítettünk. A fotoelem egy *R. C. A.* gyártmányú elektronsokszorozó, amelynek fotoáramát egy ikercsöves erősítőn keresztül galvanométerrel mérjük.

Az Intézetnek nagyságra következő megfigyelőépülete az 1947-ben alakított napfizikai osztálynak 6,2 m átmérőjű kupolája. Ezt a Magyar Dolgozók Pártjának hathatós támogatásával a budai MÉMOSZ egy munkásbrigádja 1948—49-ben vasárnapi rohammunkával építette. Itt a volt ógyallai csillagvizsgáló főműszere, egy 25 cm nyílású *Merz*-optikájú refraktor került felállításra. Erre rá van szerelve egy ugyanilyen nyílású paraboloidtükör objektív prizmával. A műszerhez több protuberancia-spektroszkóp és egy *Zeiss*-féle interferenciaszűrő tartozik.

A másik két 5—5 m átmérőjű kupolás épületben két igen régi refraktor van felállítva. Az egyik, a *Konkoly* által 1870-ben beszerzett 16 cm-es *Merz*-optikájú és *Cook*-mechanikájú refraktor a rászerezelt kis asztrokamarával együtt kizárólag egyetemi hallgatók gyakorlataira alkalmas, és erre is használjuk. A másikat a volt kiskertali csillagdában 1881-ben szerezték be. Ez egy igen stabilis felállítású 18 cm nyílású és 265 cm gyújtótávolságú *Cook* gyártmányú refraktor, mely tulajdonképpen csak vezetőtávcsöve a rászerezelt asztrográfnak. Ennek objektívje egy 16 cm nyílású, 224 cm gyújtótávolságú *Zeiss*-féle dublett, 1905. évi ógyallai beszerzés. A kamarát hozzá sorozatfelvételekre alkalmas eltolható kazettával 1934-ben építették az Intézet műhelyében. Ennek az asztrográfnak használható látmezeje ugyancsak igen kicsi, alig nagyobb egy négyzétfoknál. Ugyanezen a távcsövön van még egy 70 mm átmérőjű, 1 : 5 nyílásviszonyú *Zeiss*-féle asztrokamara is.

A napfizikai osztály kupolájával egyidőben épült, ugyancsak a MÉMOSZ rohammunkásainak segítségével egy fotehéliográf befogadására szolgáló, letolható tetővel ellátott kisebb észlelőhelyiség. A fotehéliográf inkább csak segédműszernek számít, hogy felvilágosítást kaphassunk a napfelület állapotról, ha valamely napkutatással kapcsolatban erre szükség van.

A szétolható tetővel ellátott, 1921-ben épült meridián-házban egy *Heyde*-féle passzázsműszer van elhelyezve, egy *Riefler*-ingás precíziós csillagórával. A műszer oszlopa a magyarországi geodéziai hálózat alappontjának számít, mint a legpontosabban meghatározott hazai geográfiai hely :

$$\varphi = + 47^{\circ} 29' 58''627 \pm 0.''015 \quad (\text{Terkán, 1925—28})$$

$$\lambda = - 1^{\text{h}} 15^{\text{m}} 51^{\text{s}}, 407 \pm 0.004 \quad (\text{Klipp, 1939.})$$

$$h = 474.4476 \text{ m} \quad (\text{Guóth, 1927.})$$

A helyiségben minden évben több hónapon át a Háromszögelő Hivatal geodétái dolgoznak.

Az Intézet a hazai meteorológiai hálózat egyik fontos állomása, és így fel van szerelve a szükséges meteorológiai műszerekkel. A pontosidő szolgálat ellátásához megfelelő precíziós órák és rádióvevőkészülékek állanak rendelkezésre.

A csillagászati felvételek kiértékeléséhez szükséges mérőműszerekben az Intézet felszerelése teljesnek mondható. A *Zeiss*-féle regisztráló fotométer, az *Askania*-féle koordinátamérő, az *Askania*-féle fotocellás elektromikrofotométer és a *Zetss*-féle blinkkomparátor minden előfordulható mérés elvégzésére elegendő. A számolásokhoz három számológép áll rendelkezésre.

A csillagászati felvételek előhívásához megfelelő fotolaboratóriumunk van. A műszerek karbantartását és a legtöbb segédműszer elkészítését mechanikai műhelyünk két technikusa végzi. A műhely felszerelését 1950-ben az Akadémiától kapott tervehiteltekből modernizáltuk.

Az Intézet kutatóinak minden tekintetben kitűnő szakkönyvtár áll rendelkezésre. A könyvtár állománya jelenleg több mint 12 000 kötet. A könyvtár jelentős részét képezik a külföldi csillagvizsgálók kiadványsorozatai, amelyeket az Intézet saját tudományos kiadványaiért ingyen kap cserébe. Az Intézet több mint 300 külföldi intézménnyel áll csereviszonyban. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájától nemcsak a szovjet csillagászati kiadványait kapjuk meg díjtalanul, hanem mind a négy szovjet csillagászati folyóiratot és az Akadémia összes csillagászati és geofizikai könyvkiadványait is.

Ha így végigtekintünk az Intézet felszerelésén, akkor mint igen feltűnő és a kutatási lehetőséget igen korlátozó hiánynak kell minősíteni, hogy nincs egyetlen nagy látómezejű távcsöve sem. Így a kutatás csak egészen kis kiterjedésű objektumokra szorítkozhat: vagy egyes speciális csillagok sajátosságainak vizsgálatára, vagy kis kiterjedésű csillaghalmazokra és ködökre. Ez igen sajnálatos körülmény, különösen ha tekintetbe vesszük az itteni kedvezőtlen meteorológiai viszonyokat. A kevés kifogástalanul derült éjjel sokkal gazdaságosabban volna kihasználható nagy látómezejű távcsövekkel. Már egy 25 cm nyílású asztrógráf is lényegesen kibővíthette volna munkakörünket a Tejútrendszer szerkezetére és az intersztelláris anyag eloszlására vonatkozó vizsgálatokkal.

Megfigyelő munkát eddig tulajdonképpen csak két távcsövel lehetett folytatni: a reflektorral és az asztrógráffal. Utóbbin 1934-től, előbbin 1937-től folytattak rendszeres észlelések. Az asztrógráf kizárólag egyes speciális objektumok, főleg pedig változócsillagok fotometriai vizsgálatára alkalmas.

A változócsillagok tanulmányozása a modern asztrófizika egyik legfontosabb feladata. A változócsillagok nemcsak az egyes csillagok felépítésének, hanem a csillagrendszerek szerkezetének kikutatásában is döntő szerepet játszanak. Legérdekesebb fajtájuk az ún. *Delta Cephei*-típusú csillagok, amelyeknek fényessége, radiális sebessége, hőmérséklete, sugara periódikusan változik. Van, amelyiknél az egész folyamat másfél óránként ismétlődik és túlnyomó részüknél a periódus rövidebb egy napnál. A fényváltozásaikra jellemző a rendkívül gyors fényességnövekedés, némelyikük negyedóra alatt hatszoros fényességnövekedést is mutat. Ezért a fénygörbe felszálló ágából a periódus értéke már rövid idő alatt is nagy pontossággal határozható meg. De ami még fontosabb, ha a változócsillagok periódusa esetleg lassan változna, a periódusváltozást ezeknél a rövidperiódusú csillagoknál lehetne leghamarább kimutatni.

Amikor vagy 15 évvel ezelőtt megkezdtük mintegy 30 ilyen csillag rendszeres megfigyelését az asztrógráfon, elsősorban kozmogóniai szempontból érdekelt bennünket a periódusváltozások kérdése.

A csillagfejlődésre vonatkozó eddigi összes elméletek tulajdonképpen nem támaszkodtak semmiféle empirikus alapra. Azok a kísérletek, hogy a csillagok, vagy csillagrendszerek különbözőségét a csillagok korával kössék össze, egymásután csődöt mondtak. A teljesen spekulatív kozmogóniai fejtegetések csődjéből néhány nyugati tudós, köztük *Hoyle* angol csillagász, olyan kétségbeesett feltevésekkel akart kilábolni, mint az anyag állandó teremtése. Természetesen egyelőre semmi lehetőségünk sincs, hogy a változatlanfényű csillagok állapothatározóiban (tömeg, nagyság, hőmérséklet stb.) a fejlődésük folyamatát észlelhessük. Viszont a változócsillagok instabilis

alakzatok, így fejlődésük minden valószínűség szerint sokkal gyorsabb, mint a stabilis csillagoké, és emellett van egy olyan állapothatározójuk, a fényváltozás periódusa, amely öt-hat nagyságrenddel pontosabban határozható meg, mint a csillagok bármely más állapothatározója. Így van remény arra, hogy a periódusváltozások vizsgálatából a változócsillagok fejlődésére empirikus adatokat kapjunk.

Erre a reményre különösen feljogosított bennünket a gömbhalmazokban levő *Delta Cephei* csillagokra kapott egyik eredményünk. A különböző gömbhalmazokban, már az igen különböző távolságok miatt is, a *Delta Cephei* csillagokat fejlődésük különböző fázisaiban figyelhetjük meg. Ha a periódus a fejlődés folyamán változik, várható, hogy a periódusgyakoriság görbéje halmazról halmazra más és más lesz. Vizsgálatunk ezt a feltevésünket teljesen igazolta.

Egyszerű meggondolás szerint azzal a pontossággal, melyet felvételeink fotoelektromos kimerésével elérünk, tíz évi megfigyelési anyagból már évi 0,001 másodpercnyi periódusváltozást is ki tudunk mutatni. Eredményeink szerint a változások ennél átlagban tízszer gyorsabbak és pedig a periódus mindig nő.

A vizsgálatokat megnehezíti, hogy ezeken a szekuláris változásokon kívül a legtöbb csillag periódusa még periódusosan is változik. Éppen ezért igen kiterjedt megfigyelési anyagra van szükség, hogy a csillagok tényleges viselkedése tisztázható legyen. Eddig a program keretében kb. 60 000 felvételt készítettünk és ezek javarésze már fel is van dolgozva.

A csillagok periódusával nyilván a fényváltozás amplitudója is változik. Minthogy azonban az amplitudó közel sem határozható meg olyan pontossággal, mint a periódus, nincs remény arra, hogy egyes csillagok észleléséből az amplitudó változását belátható időn belül megállapíthassuk. Itt a gömbhalmazokhoz kell folyamodnunk. Az Intézet reflektorán négy gömbhalmazról több száz felvételt készítettünk a bennük levő *Delta Cephei* csillagok amplitudójának pontos megállapítására. Ezeket a felvételeket most dolgozzuk fel. A periódusváltozásokra kapott eredményekhez kapcsolódva máris megállapítottuk, hogy a periódus növekedésével az amplitudó fogy. Műlékeredményül több új változócsillagot sikerült felfedeznünk ezekben a halmazokban.

Több rövidperiódusú csillagnál igen erős periódusos amplitudóváltozásokat találtunk. Természetesen ezeket is részletesen vizsgáltuk, sőt ezekre fordítottuk a legtöbb időt. Némelyik csillagnál több ilyen periódusos fénygörbeváltozás tevődik össze. Az amplitudóváltozás annál nagyobb, minél rövidebb az amplitudóváltozás periódusa. E jelenségek részletesebb vizsgálata után arra a magyarázatra jutottunk, hogy ezeknél a csillagoknál a pulzációt egy másik erősen excentrumos pályán mozgó komponens zavarja. Az amplitudóváltozás periódusa így megegyezik a keringés periódusával.

Általában e vizsgálatok igen sok elméleti kérdés tisztázását tették szükségessé. Ugyanazon csillagnál több periódus fellépését először a pulzáció elméletének forgó csillagokra való alkalmazásával gondoltuk megmagyarázni. Itt nagy nehézséget okozott, hogy a csillagok tengelyforgásának elmélete igen kezdetleges stádiumban van. Szükségesnek mutatkozott a turbulencia elméletének erre a problémára való széleskörű alkalmazása, legelsősorban a Nap tengelyforgására, melynek törvényszerűségeit megfigyelésekből jól ismerjük. Ezeknek az elméleti vizsgálatoknak első eredményeként sikerült megmagyarázni a Nap tengelyforgásának periódikus változását, amely *Halm* megfigyeléseiből adódott. Ezek a változások a turbulenciaelmélet szerint szoros össze-

függésben vannak a napfoltciklussal. A periódusra általunk elméletileg kapott érték 10 év, tényleg igen jól egyezik a megfigyelt napfoltperiódussal.

A további elméleti vizsgálatok azt mutatták, hogy nem elég pusztán a hidrodinamikai hatásokat tekintetbe venni, hanem szükséges az elektromágneses terek jelenlétét is figyelembe venni. Kiderült, hogy a turbulencia nemcsak a csillaganyag viszkozitását változtatja meg lényegesen, hanem egyszersemind csökkenti az anyag specifikus vezetőképességét és növeli a mágneses permeabilitását. Ezzel érvénytelenné válnak *Alfvennak* a napfoltok keletkezésére vonatkozó megállapításai, mert ő vizsgálataiban a vezetőképességet végtelen nagyra vette. A mágneses permeabilitás megnövekedése útmutatást ad a csillagok mágneses terének eredetére. E szerint a turbulens állapotból következik az ú. n. *Blackett*-effektus is, amely így nem az anyagnak egy új törvényszerűsége, ahogy azt *Blackett* gondolta. Ezek az eredmények természetesen a szoros kettőscsillagok és a pulzáció elméletének széleskörű átalakítását teszik szükségessé.

reflektorra újonnan felszerelt fotoelektromos berendezést is részben a *Delta Cephei* csillagok problémájának vizsgálatára használjuk. A mérések pontossága itt körülbelül tízszer nagyobb, mint a fotográfiai megfigyeléseknél. Azonkívül a fényváltozásokat több színben tudjuk megfigyelni és így a csillagok hőmérsékletváltozásait is le tudjuk vezetni. Eddig öt *Delta Cephei* csillagról több mint 4000 mérést végeztünk.

A fotoelektromos fotométeren még néhány érdekesebb fődési kettőscsillag észlelését kezdtük meg. Elsősorban a szoros kettőscsillagokat észleljük, mert ezek problémája, úgy látszik, összefügg a *Delta Cephei* csillagok problémájával. Ennek a programnak keretében a múlt évben kb. 3000 mérést végeztünk.

Más oldalról rendelkezésre álló megfigyelési anyag alapján sikerült kimutatnunk, hogy a *Beta Cephei* típusú változócsillagok a periódusváltozásokat illetőleg hasonlóan viselkednek, mint a *Delta Cephei* csillagok. A fentebb ismertetett vizsgálatok alapján igen valószínűnek látszik előttünk, hogy az *RV Tauri* típusú csillagok bonyolult fényváltozását meg lehet magyarázni két vagy több kommenzurábilis periódusú változás összetevődésével. E kérdés megvizsgálására több ilyen csillag analizisét megkezdtük. Ugyanígy feldolgozzuk a *Mira*-típusú csillagok fénygörbeváltozásait.

Az 1951. évre kapott céltámogatásból több segéderőt alkalmazhattunk egy terjedelmes protuberancia-statisztika elkészítésére. A statisztika célja a protuberanciák eloszlásának és időbeli változásának vizsgálata, különválasztva a foltprotuberanciákat a többitől, az egész rendelkezésre álló, kb. 80 évre kiterjedő megfigyelési anyag alapján.

Megkezdtük egy külföldről kapott protuberanciafilm kimérését a protuberancia mozgási törvényeinek levezetésére. Elméleti szempontból különösen a protuberancia mozgásában mutatkozó gyorsulások meghatározása fontos.

Ugyancsak külföldi felvételek alapján megkezdtük a *M67* nyílthalmaz *Russell*-diagrammjának meghatározását.

1945-től rendszeresen észleljük a Hold által történő csillagfedéseket. Ezek a megfigyelések a Hold mozgásának vizsgálata szempontjából fontosak.

Az Intézet kutatói az elért eredményekről publikálásuk előtt kollokviumokon számolnak be, ahol azokat közösen megvitatjuk. Rendszeres megbeszéléseket tartunk a külföldi irodalom figyelemmel kísérésére, különös tekintettel a szovjet szakirodalomra. Az Intézet alkalmazottai irányítják a csillagászat népszerűsítését és abban maguk is tevékenyen részt vesznek.

A megfelelő új káderek kiképzésére egyetemi hallgatók számára rendszeresen tartunk gyakorlatokat.

Az Intézet jövő fejlesztését illetően meg kell állapítanunk, hogy régi távcsöveink teljesítőképességét már csak kis mértékben lehet fokozni újabb segédeszközökkel. A reflektorhoz szándékunkban van egy kisebb diszperziójú spektrográfot szerkeszteni az ógyallai spektrográfok felhasználásával, de figyelembe kell venni, hogy a csillagspektroszkópia terén egy 60 cm-es reflektor már nem elegendő. A napfizikai munkalehetőséget lényegesen fokozná egy újfajta interferencia-szűrő beszerzése. 1952-re előreláthatólag elkészül egy spektrohélioszkóp is. Az idén elkészítendő interferométer a 25 cm-es refraktoron lehetővé tenné kettős csillagok mérését. Ez lenne a most szervezés alatt álló 3. osztály (pozícióasztrolómia és stellárstatisztika) első megfigyelő műszere.

Az Intézet komoly fejlesztése ma már elképzelhetetlen egy újabb nagyobb beszerzés nélkül. Az Intézet legnagyobb hiányán kell segíteni egy nagy látómezejű távcső beszerzésével. Egy *Schmidt*-féle, vagy hasonló rendszerű reflektor jöhet elsősorban számításba, de ezt már nem lehet a Szabadsághegyen felállítani. Elérkeztünk ahhoz az időponthoz, amikor már igen súlyosan kezd érződni az Intézet alapításakor a hely megválasztásában elkövetett alapvető hiba. A helyes megoldás az lett volna, ha a dolgozóhelyiségeket a mérőműszerekkel és a könyvtárral Budapesten, a város belsejében helyezték volna el, a megfigyelőműszereket pedig kivitték volna valamely Budapesttől és minden nagyobb ipari várostól távolfekvő magaslati helyre, ahová a megfigyelők felváltva, két-három hetes időközökben jártak volna ki. Ehelyett az egész Intézetet olyan helyre tették, ahol Budapest világítása és szennyes levegője igen nagymértékben rontja a megfigyeléseket, a közlekedési eszközöktől viszont olyan távol van, hogy minden a város közelségéből származó előny elesik. Fővárosunknak az utóbbi években történt hatalmas fejlődése, a fővárosi és a főváros környéki ipartelepek számának gyors emelkedése, a Szabadsághegy fokozódó beépülése, nagyobb építkezések megindulása nem messze az Intézettől, az Intézet előtt elhaladó Konkoly Thege Miklós-út forgalmának nagyarányú növekedése, ez mind hozzájárult ahhoz, hogy az Intézet jelenlegi helyén a csillagászati megfigyelési lehetőségek az utolsó két évben rohamosan rosszabbodtak.

Az Intézet műszerállományának fejlesztésével tehát okvetlenül együtt kell járni egy vidéki fiók felállításának. Meteorológiai szempontból a legalkalmasabbnak látszik a Mecsek hegységnek Péctől távolabbra eső része.

Az Intézet fejlődésére rendkívül kedvező lesz, ha kiépülhet a szovjet csillagászok részéről felajánlott kooperáció. A szovjet csillagászatnak magas nivója következtében minden ilyen kooperáció csak a hazai csillagászat nagy fellendülését vonhatja maga után. A Szovjetunióban most épülnek a világ legnagyobb csillagvizsgálói, meteorológiai szempontból a világ legkedvezőbb helyein. Így minden bizonnyal hozzá fogunk jutni a kooperáció kiépülésével az új szovjet csillagdáknak készült fotografiai anyaghoz is. Remélhetőleg ez a kooperáció még ez évben megindulhat.

A SZOVJETUNIO TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁJÁNAK ÚJ ELNÖKE

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1951. február 16-án közgyűlést tartott. A közgyűlést *I. P. Bargyin* akadémikus a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának alelnöke nyitotta meg, és megemlékezett a nemrég elhunyt kiváló tudósról, az Akadémia nagy halottjáról *Sz. I. Vavilov* akadémikusról. A közgyűlés résztvevői felállással mutatták ki tiszteletüket az elhunyt elnök emléke iránt.

Bargyin akadémikus ezután előterjesztette az Akadémia Elnökségének a nyolc tudományos osztály üléseinek és egyéb kiváló szovjet tudósoknak azt a javaslatát, hogy a közgyűlés *Alexandr Nyikolajevics Nyeszmejanov* akadémikust válassza meg, mint a Szovjetunió Tudományos Akadémiája új elnökét.

A következő felszólaló *A. V. Topcsijev* akadémikus, az Akadémia Elnökségének tudományos főtitkára részletesen ismertette *Nyeszmejanov* akadémikus tudományos, közéleti, tanári és állami munkáját. Ezután *V. P. Volgin* akadémikus szólalt fel, aki ugyancsak melegen támogatta *Nyeszmejanov* akadémikus jelölését. »A Tudományos Akadémia elnökének — mondotta többek között — széles tudományos látókörű embernek kell lennie, mert az Akadémia munkája felöleli a tudás minden ágát. *Nyeszmejanov* akadémikus minden munkájában megmutatta, hogy képes arra, hogy vezesse a szovjet tudósok nagy seregét, hogy alkotó munkájukat a nép szolgálata és a kommunizmus építésének dicsó ügye érdekében irányítsa.«

A. J. Visinszkij akadémikus kiemelte, hogy *Nyeszmejanov* akadémikus egyaránt nagy tudós és szervező, a békének, a népek biztonságának és jólétének szenvedélyes harcosa.

Számos felszólalás után az elnök elrendelte a titkos szavazás megejtését, melynek során az Akadémia egyhangúan megválasztotta *Nyeszmejanov* akadémikust.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának új elnöke megköszönte azt a kitüntető bizalmat, amely megválasztásában megnyilvánult. Beszédében kifejtette, hogy mindenben az elhunyt *Vavilov* akadémikus nyomdokain óhajt haladni. »A sztálini korszak — mondotta — rendkívül nagy, fontos és felelősségteljes feladatok elé állítja a szovjet tudományt. A Szovjetunió tudósainak és a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának megtisztelő kötelessége, hogy a legtevékenyebben vegye ki részét a kommunizmus építésében. Gondolok itt a szocializmus építésének és a kommunizmusba való fokozatos átmenetnek során országunkban felhalmozott hatalmas mennyiségű és sok irányú tapasztalatok általánosítására. Gondolok a társadalmunknak a kommunizmusba való fokozatos átmenete során felmerülő jelentős közgazdasági, filozófiai, jogtudományi, nyelvtudományi, erkölcsstani és esztétikai kérdésekre. Gondolok a kommunizmus anyagi alapjainak előkészítésére: azokra a hatalmas építményekre és új energiaforrásokra, melyeket a népgazdaság szolgálatába kell állítani, a mezőgazdaság továbbfejlesztésére, az új gépekre és új anyagokra,

amelyek megkönnyítik az emberi munkát, és elősegítik a szellemi és fizikai munka közti különbség kiküszöbölését. Gondolok mindenre ami hozzájárul a fogyasztási cikkek bőségének megteremtéséhez, a kultúra további felvirágzásához, mindenre ami elősegíti az embernek a természet fölött aratott győzelmét, és az embereket megszabadítja a kapitalizmus bilincseitől.

Ahhoz, hogy mindezeket a feladatokat sikeresen teljesítse és valóban a tudomány harcos vezérszerve legyen a diadalmas szocializmus országában, a Tudományos Akadémiának mint egységes szervezetnek kell dolgoznia, melyben az összes részek összhangban működnek. Az Akadémiának elegendő erejének és bátorságának kell lennie, hogy magára vállalja a tudomány nagyobb elvi kérdéseinek megoldását, és ezt egészen a gyakorlati eredmények eléréséig végig vigye.«

Nyeszmejanov akadémikus beszédét azzal fejezte be, hogy kijelentette: biztos abban, hogy a Tudományos Akadémia méltó lesz az előtte álló hatalmas feladatokhoz, méltó lesz *Sztálin* korszakához.

* * *

Alexandr Nyikolajevics Nyeszmejanov akadémikus, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának új elnöke, 1899-ben született Moszkvában. Egyetemi tanulmányait a moszkvai Állami Egyetemen 1922-ben fejezte be, és ezután ugyanitt a szervezkémiai tanszéken dolgozott, *Zelinszkij* akadémikus irányítása mellett. A következő években mint tanársegéd, majd mint előadó dolgozott az egyetemen. 1934-ben megkapta a kémiai tudományok doktora címet és ugyanebben az évben kinevezték egyetemi tanárnak. 1935-től kezdve a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Szervezkémiai Intézetének egyik laboratóriumát vezette. 1939-ben az Intézet egyik igazgatója lett.

A szovjet kormány magasra becsülte *Nyeszmejanov* akadémikus munkáját. 1943-ban a *Sztálin*-díj I. fokozatával tüntették ki a szervezkémia terén végzett kutatómunkájáért. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának 1943-ban lett tagja. *A. N. Nyeszmejanov* 1943-ban a Szovjetunió Kommunista (Bolshevik) Pártjának tagjelöltje lett, majd 1944-ben tagja. Jelenleg a Moszkvai Városi Pártbizottság, valamint a *Krasznaja Presznja* Kerületi Pártbizottság tagja. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának tagja, az Orosz Szovjet Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának alelnöke, a Moszkvai Városi Tanács tagja.

Nyeszmejanov akadémikus kiváló munkát végzett, mint a moszkvai *M. V. Lomonoszovról* elnevezett Állami Egyetem rektora, és mint a *Sztálin*-díj Bizottság elnöke. Aktív részt vesz a békemozgalomban is, 1949-ben a Béke Hívei Világkongresszusa Állandó Bizottságának tagja lett, a II. Világbéke-kongresszus pedig megválasztotta a Békevilágtanácsba.

AZ AKADÉMIA KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATBIZOTTSÁGÁNAK MUNKÁJA

STRAUB F. BRUNÓ akadémikus

A Magyar Tudományos Akadémia 1949-ben bekövetkezett átalakulása szükségszerűen befolyásolta az Akadémia könyvkiadó tevékenységét.

Míg az elmúlt időkben az Akadémiának ez a működése elsősorban a szépirodalom és az esztétika területére szorítkozott, a megújult Tudományos Akadémia könyvkiadásának át kell fognia a tudománynak minden területét. Jóllehet az Akadémia elsődleges feladata a magyar tudományos élet újjászervezése és irányítása, ezen feladatait sem láthatja el megfelelő könyvkiadási program nélkül. Éppen ezért a könyvkiadás jelentősége nem csökkent, hanem emelkedett. Ez visszatükröződik a könyvkiadási terv számaiból :

1920—1945 között évente megjelent átlag	12 mű,
1950-ben megjelent	13 mű,
1951. I. 1.—IV. 30-ig megjelent	17 mű,
1951. XII. 31-ig ezen felül megjelenik	120 mű.

Ezekből a számokból látható, hogy az 1950-es évben Akadémiánk egyáltalában nem teljesítette könyvkiadási kötelezettségét. Ennek több oka volt. Elsősorban az, hogy az újszerű feladatok : a tudomány szervezése és irányítása kötötték le az Akadémia vezetőinek figyelmét, másrészt pedig az, hogy a könyv- és folyóiratkiadás technikai megszervezésével kapcsolatos tapasztalataink nagyon hiányosak voltak.

Az 1950-ben elkövetett hibák felismerése alapján az Akadémia elnöksége a könyvkiadást egészen új alapokra helyezte. Felismertük, hogy ezt a munkát nem intézheti csupán az Akadémiának egy adminisztratív szerve. Éppen ezért a könyvkiadást központi irányítás mellett, az Akadémia egyes osztályainak feladatává tettük. Az Akadémia osztályai foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy szakterületeiken mely könyvek kiadása vagy lefordítása szükséges. A könyvkiadás így beleilleszkedik az osztályok tudományos tervébe, visszatükrözi az egyes osztályok tervszerű tudományos munkáját, annak fokmérője, és kifelé számot ad az Akadémia tudományos munkásságáról.

Természetesen az 1951. évi könyvkiadási program ennek az elképzelésnek teljes mértékben még nem tud megfelelni, miután ennek a programnak előkészületei az 1950-es évre nyulnak vissza, amikor a fenti célkitűzések még nem álltak világosan előttünk. Ehhez a nehézséghez hozzájárul még, hogy tudományos könyvkiadási programunkban évtizedes elmaradottságot kellett behoznunk : számos tudományág területén hézagpótló műveket kell lefordíttatnunk idegen nyelvből, magyar szerzőknek évtizedek óta kiadatlan munkáit kell megjelentetnünk, még akkor is, ha azok jelenlegi tudományos tervünk súlypontjai között nem szerepelnek. Az 1951. évi könyvkiadási programban szereplő művek statisztikailag a következőképpen oszlanak meg osztályok szerint :

Osztály:	Magyar szerzők eredeti művei:	Kritikai szövegkiadás, bibliográfia, oklevélkiadás, évkönyv:	Idegen nyelvből fordított munka: a) szovjet, b) egyéb:
I. Nyelv- és irodalomtudományok osztálya	8	8	a) — b) 3
II. Társadalmi-, történeti tudományok osztálya	17	4	a) 10 b) 4
III. Matematikai és természettudományok osztálya	7	—	a) 18 b) —
IV. Biológiai és agrártudományok osztálya	6	2	a) 7 b) —
V. Orvosi tudományok osztálya	4	—	a) 7 b) —
VI. Műszaki tudományok osztálya	13	—	a) 11 b) —
III. és VI. osztály Vegyészecsportja	3	—	a) 5 b) —
	58	14	65

Ezeknek a műveknek nyelve általában magyar. Egyes kivételes esetekben, amikor a munka magyar viszonylatban csak szűkkörű érdeklődésre tarthat számot, az Akadémia egyes osztályainak és a Könyv- és Folyóiratbizottságnak javaslatára az elnökség hozzájárul, hogy ezek idegen nyelven jelenjenek meg (pl *Riesz Frigyes* akadémikus és *Szőkefalvi Nagy Béla* lev. tag: A valós függvénytan problémái és módszerei c. könyve, *Németh Gyula* akadémikus: *Viddini törökség* c. könyve).

Hiányossága ezévi tervünknek az, hogy egyáltalán nem vagy keveset tartalmaz olyan munkákat, amelyek a marxista társadalomtudományi, közgazdasági problémákat tárgyalják, és nagyon keveset foglalkozunk haladó hagyományainkkal.

Az Akadémia egyik fontos feladata a magyar tudományok történetének haladó hagyományait feltárni. Erre a feladatra most kezdjük figyelmünket fordítani, remélhetőleg a közeli években eredményeink meg fognak mutatkozni ilyen irányú könyvek megjelenésében is.

Tudományos életünk nagy hiányossága az elvi kritika gyengesége. Ez a könyvkiadás terén is természetesen épp úgy érezteti hatását, mint másutt, de jóval szembetűnőbb. Éppen ezért nagyon komoly feladata az Akadémiának, hogy megjelenő könyveit alaposan megtárgyalja és megkritizálja. Mind az egyes Osztályok Közleményeiben, mind pedig idegennyelvű Actáinkban helyet biztosítunk a könyvek *alapos kritikájának* és ismertetésének.

Most legnagyobb feladatunk a következő évi könyvkiadási tervünk. Éppen ezért az Akadémia egyéves könyvkiadási tervet készít, egyéves tudományos tervének összeállításával kapcsolatban. A tervkészítés menete a következő:

1. A Könyv- és Folyóiratbizottság áprilisban javaslatot tett az Elnökség felé a következő évi könyvkiadás szempontjaira vonatkozólag, valamint arra, hogy az Akadémia számára biztosított ívkeretből az osztályok milyen arányban részesüljenek.

2. Az egyes osztályok vezetősége ezen szempontok alapján saját tudományszakja területére vonatkozólag a szakmai bizottságnak megadja a szempontokat a terv előkészítésére.

Az egyes osztályok szakmai bizottságai áttekintik :

a) Szakmájuk területén milyen művek megjelenése lenne kívánatos és előzetes tárgyalásba bocsátkoznak ezen mű megírására alkalmas szerzővel.

b) Számbaveszik azokat a tudományos műveket, melyek akadémiai kiadásra méltóak, akár akadémikustól, akár nem akadémikustól származnak is azok.

c) A tudományos terv súlypontjainak megfelelően felkutatják azokat a külföldi, elsősorban szovjet tudományos könyveket, melyek megismerése a tudományos terv végrehajtását elősegíti.

Az Akadémia könyvkiadása lényegében véve a magyar tudományos könyvkiadást jelenti. Éppen ezért az Akadémia egyes osztályainak és szakbizottságainak nemcsak az Akadémiával állandó kapcsolatban levő tudományos kutatók műveivel kell törődnie, hanem fel kell kutatnia a máshonnan jelentkező tudományos műveket is.

3. A szakmai bizottságok munkája alapján az osztályvezetőség javaslatot tesz az osztály könyvkiadási programjára.

4. Az egyes osztályok könyvkiadási javaslatait az Akadémia Könyv- és Folyóiratbizottsága megtárgyalja, és összesítve tesz javaslatot az elnökség felé a teljes könyvkiadási tervre vonatkozólag.

Az elnökség a Könyv- és Folyóiratbizottság javaslata alapján július hónapban dönt a következő évi könyvkiadási tervről és ettől kezdve az egyes osztályok feladata a könyvkiadási terv végrehajtása. Az 1952 évi terv végrehajtása természetesen már 1951-ben megkezdődik. A szerződések megkötése, lektorálás, fordítói engedélyek megszerzése, fordítások elvégzése hónapokat igénybevevő előkészületek.

Az Akadémia könyvkiadásának méltóan kell reprezentálnia a magyar tudományos életet, és ezt az elvet mind tartalom, mind kiállítás szempontjából figyelembe kell vennünk. Ennek a célnak elérése érdekében az elnökség egyrészt lényegesnek tartja a művek *szakmai lektorálását*, másrészt a Könyv- és Folyóiratbizottság javaslatára úgy határozott, hogy általában minden könyvnek szerkesztője is legyen. A lektorok feladata a kézirat gondos tanulmányozása alapján, annak értékéről az osztályvezetőségnek jelentést tenni és az esetleg előforduló apró hibák kijavítására a szerző figyelmét felhívni. Miután az Akadémia egyes osztályai, és közelebbről az osztályvezetőségek, felelősek az osztály által javasolt könyvekért, és nyilvánvaló, hogy az osztályvezetőségek a mű megjelenése előtt nem tanulmányozhatják át mindegyik művet olyan alaposan, hogy arról egyéni meggyőződés alapján tudjanak véleményt mondani, — a lektorok lelkiismeretes munkája az, amelyre könyvkiadásunk minőségét alapozhatjuk.

Éppen ennek a felelősségvállalásnak nagyobb kihangsúlyozását szolgálja a *szerkesztő* munkakörének bevezetése. A szerkesztő legtöbb esetben az egyik lektor. A szerkesztő feladata több, mint a lektoré. A szerzővel megbeszéli a lektori vélemények alapján szükségessé vált változtatásokat — a könyv kiállítására vonatkozólag technikai tanácsokat ad, és a kéziratnak könyvvé való átalakulása minden fázisában képviseli az Akadémia és a szerző érdekeit.

A szerkesztőt az osztályok vezetői a legkiválóbb szakemberek közül jelölik ki. A szerkesztő nevét a könyvön fel is tüntetjük. Nálunk a szerkesztői munkakör meglehetősen új, és ezért bizonyos idegenkedés tapasztalható egyes szerzőknél. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája minden kiadott

könyvén a szerkesztő neve is fel van tüntetve. Ha ez az intézmény nálunk is meghonosodik, szerzőink fel fogják ismerni, hogy a szerkesztő munkája segítséget jelent, és a mű előnyére szolgál. Világos lesz az is, hogy a szerkesztő, a szerző tudta nélkül a könyvön nem változtathat, és egyáltalában nem válik a könyv társszerzőjévé. Az, hogy egy könyvnek szerkesztője van, jelzi, hogy az Akadémia felé ki vállalta a könyv ajánlásának szakmai felelősségét, és ki segített tanácsaival a szerzőnek nehéz munkája elvégzésében. Csak túlzott érzékenységből gondolhatja azt valamelyik szerző, hogy ha könyvéhez szerkesztőt jelölnek ki, az az ő érdemeit csökkenti. Az ilyen magatartást csak úgy lehet értelmezni, hogy a szerző a kritika minden megnyilvánulását eleve elutasítja.

Magyar nyelvű folyóirataink.

Minden Osztály kiad magyar nyelvű folyóiratot, az ú. n. Osztályközleményeket. Ezek az Akadémián elhangzott székfoglaló és egyéb előadások mellett, legkiválóbb tudományos közleményeinket tartalmazzák, valamint hírt adnak az Osztály legfontosabb eseményeiről (intézetek ellenőrzésének eredményei, jelentések ankétokról, a tudományos tervek teljesítéséről stb.). Az Osztályközlemények megjelenéséről és további terveiről az alábbi összeállítás ad képet.

Folyóirat	1950-ben megjelent	1951-ben eddig megjelent	1951-ben terv szerint még megjelenik
I. Osztály Közleményei	—	—	4 szám
II. Osztály Közleményei			
1. Általános társadalomtudományi sorozat	1 szám	—	3 szám
2. Muzeológiai sorozat	—	—	1 szám
III. Osztály Közleményei	—	—	4 szám
IV. Osztály Közleményei	—	1 szám	3 szám
V. Osztály Közleményei	1 szám	1 szám	3 szám
VI. Osztály Közleményei	—	1 szám	2 szám
III. és VI. Osztály Vegyészcsoportja Közleményei	—	2 szám	2 szám

Idegennyelvű folyóiratok kiadása.

A Magyar Tudományos Akadémia újjáalakulása alkalmával bejelentette azt a programját, hogy a magyar tudományos élet külföld felé való reprezentálására 16 idegennyelvű folyóiratot indít meg. Ezeknek a folyóiratoknak megjelenése érdekében a munka 1950 tavaszán kezdődött meg. A szerkesztőségek tapasztalathiánya, valamint a kiadás körül felmerült sok nehézség következtében az 1950. év folyamán ebből a programból csak nagyon keveset valósíthattunk meg, mindössze két folyóirat: az *Acta Medica* és az *Acta Physiologica* 1. száma jelent meg. Ezévből az eddig eltelt időig további Acták jelentek meg, de még mindig nem kielégítő a helyzet rendszeres megjelenésük terén. Ezen a hibán oly módon kívánunk segíteni, hogy a közel-múltban ú. n. technikai szerkesztőket állítottunk munkába, akik a nagy elfoglaltságuk miatt akadályozott felelős szerkesztők mellett a szerkesztéssel járó, sok gondot igénylő munkát elvégzik.

Felesleges hangsúlyozni azt, hogy az Acták, melyek a magyar tudomány kiemelkedő eredményeit tartalmazzák, milyen nagyjelentőségű dokumentumai a magyar tudomány haladásának. A népi demokrácia hatalmas anyagi segítségével teszi lehetővé ezeknek a lapoknak elsőrangú kivitelben, nagy példányszámban való megjelenését. Ennek a nagy lehetőségnek ki nem használása feltétlenül nagy hibát jelentett a múlt évben, és még ebben az évben sem lehetünk megelégedve az eddigi eredményekkel. További megfeszített munkára, az Akadémia osztályainak szívből munkájára és nem utolsó sorban szervező munkájára van szükség ahhoz, hogy ebben az évben minden egyes Actából a programban bejelentett kötet teljes egészében megjelenjék.

Az akadémia idegennyelvű tudományos folyóiratainak egyik legkomolyabb problémája szaccikkein orosz nyelven való megjelenése. A szovjet tudománnyal való kapcsolatunk egyik legerősebb láncszemét építhetjük li azáltal, ha megfelelő orosz fordításban tudjuk közölni jelentős tudományos eredményeinket. Az az elképzelés, hogy az Akadémiai Kiadó, mely az Akadémia főhatósága alá tartozó állami vállalat, ezt a feladatot el tudja látni, teljesen hibásnak bizonyult. Tudományos szaccikkek fordítása csak szakmailag megfelelően képzett és jó nyelvtudással rendelkező fordítók együttműködése alapján érhető el. Ezért az Akadémia osztályainak mindent el kell követniök, hogy szakterületeiken fordítói, elsősorban pedig orosz fordítói munkaközösségeket szervezzenek, így az Acták cikkei között kötetről-kötetre több jelenhetik meg orosz nyelven.

Függelék

1951-ben megjelent művek
(A megjelenés sorrendjében)

1. Sárosi Gyula : Arany trombita
2. Nádor György : Feuerbach filozófiája
3. Zilahi Márton : A szálasanyagok nyujtásának elmélete
4. Péter Rózsa : Rekursive Funktionen
5. Petöfi Sándor összes művei I. k.
6. Petöfi Sándor összes művei II. k.
7. Petöfi Sándor összes művei III. k.
8. V. N. Scsegolev : Mezögazdasági rovartan
9. Balassi Bálint összes művei I. k.
10. I. P. Pavlov válogatott művei
11. Zsirai Miklós : Osztják (Chanti) hősénekek
12. Hegel : Enciklopédia
13. Genthon István : Magyarország műemlékei
14. Radnót Magda : Szemészeti pathológia
15. Buzágh Aladár : Kolloidika I. k.

1951 II. negyedéven még megjelenő művek :

1. Arany János összes művei I. k. és II. k.
2. Szovjet régészeti tanulmányok. (Antológia)
3. Bartha István : Kossuth Lajos 1847-ben I. k.
4. Pais Dezsö : Magyar szóösszetétel
5. Gnyedenko és Kolmogorov : Valószínűségszámítás
6. Fekete Zoltán : Erdőbecslés
7. Aujeszkij László : Agrometeorológia
8. N. M. Sziszakjan : Biokémiai problémák
9. Manninger Rezsö és Mócsy János : Belgyógyászat
10. Szmirnov : Műanyagok
11. Lipatove : Kolloidok fizikai-kémiaja
12. Karapetyan : Kémiai termodinamika
13. Oltay Károly : Budapesti invardrótmérések tanulságai
14. Beke Ödön : Cseremis szövegek I. k.
15. Gáldi László és Hadrovics László : Orosz-magyar általános szótár

A LENGYEL TUDOMÁNYKONGRESSZUS*

CZESLAW KOMARNICKI

A Lengyel tudománykongresszus, nem »tudományos kongresszus«, tárgya nem tudományos kérdések vizsgálata, hanem a tudomány mai állapotának kiértékelése, a szervezeti eredmények és hiányosságok felülvizsgálata, a szükségletek megállapítása, valamint a különféle — nem marxista — tudományos módszerek és elméletek bírálata lesz. A kongresszus főfeladata abban áll, hogy tervszerűvé tegye a tudományos munkát.

A főiskolai oktatás hatalmas fejlődése, mely Lengyelországban a háború után bekövetkezett, azt bizonyítja, hogy a kormány tevékeny iskolapolitikája meghozta gyümölcsét. A felsőbb oktatás terén elért eredmények, melyek eléggé pontosan mutatják a tudományos élet és általában a tudomány állapotát, túlszárnyalták a háború előtti színvonalat. A háború előtt Lengyelországban 28 főiskola volt, ma 68 működik. A főiskolai hallgatók száma 48 000-ról 114 000-re emelkedett. Az orvosképző intézmények száma megkétszereződött, a két műegyetem és egy műszaki főiskola helyén jelenleg öt műegyetemen folynak az előadások. A bányászati főiskolák száma meghatszorosozódott. Lcdzban azelőtt mindössze egy szabadegyetem működött, jelenleg kilenc főiskola fejt ki tevékenységet. A bányavidéken a háború előtt egyetlen főiskola sem volt, ma már 6 felsőiskolában folyik a tanítás. Azzal, hogy a kormány céltudatos politikával munkásközpontokban létesített főiskolákat, megnyitkta a tanulás lehetőségei a munkás és parasztfjúság előtt. A háború előtt létszámuk a főiskolákon alig érte el a 15%-ot és ebben a számban benne voltak a gazdag kulákok gyerekei is — ma már a hallgatók fele munkás és paraszt származású, az elsőévesek között pedig 62% az arányuk. 1939 előtt a főiskolai diákság 9%-a részesült ösztöndíjban, ma a hallgatók közel 50%-a kap állami ösztöndíjat. Az elsőévesek 70%-a jut ösztöndíjhoz.

A tudományos intézetek is kiépültek. Ma Lengyelországban 70 tudományos intézet működik. A Közoktatásügyi Minisztérium felügyeleti hatósága alá tartozó intézmények száma hétszer nagyobb mint a háború előtt volt. Állami tudományos díjakat létesítettek. Először 1949-ben, másodsor 1950-ben osztották ki ezeket a díjakat. Eddig 67 díjat adtak ki, köztük 16 I. fokú kitüntetést. Lengyelország iparosodásának erős üteme, a lengyel mezőgazdaság korszerűsítése, sok kérdést vetett fel. A tudósok előtt álló feladatok folyton nőnek. A tudománynak meg kell oldania az élet szükségletei által felvetett kérdéseket; talán ez a lengyel tudományos élet megélénkülésének legfontosabb oka. A tudósok jobban érzik, munkájuk szükségességét, mint valaha, látják a fellépő szükségleteket, és észreveszik az elért eredményeket.

A lengyel tudományos élet és a felsőoktatás ilyen élénk fejlődése azzal a következménnyel járt, hogy szükségessé vált szemlét tartani a lengyel tudomány mai állapota felett, és olyan szervezeti formákat teremteni, melyek

* Megjelent a *Prze Krój* c. hetilap 1951. évi 310. számában.

jobban megfelelnek Lengyelország mai követelményeinek. Szükségessé vált a tudományos munka tervszerűsítése.

Bizonyos tévedéseket kell tisztáznunk, ezzel kapcsolatban. Nincsen igazuk azoknak, akik azt állítják, hogy a tudományos munka, mint »szellemi oktatás« nem lehet tervszerű. Visszavonhatatlanul elmúltak azok az idők, amikor a tudósok, visszavonulva a világtól, egyénileg, saját kedvtelésükre, saját terveik szerint dolgoztak. Ezek az idők elmúltak, mert megszűntek azok a társadalmi viszonyok, melyeknek keretében a tudós magában állott és ki volt szakítva az életből. A tudós elszigetelődése kényszerű következménye volt annak, hogy az uralkodó rendszer nem segítette elő a tudomány fejlődését, nem értékelve eléggé annak jelentőségét. A múlt számos felfedezése lényegesen gyorsabban és kevesebb erőfeszítéssel jött volna létre, ha az egymásról és egymás kutatásairól semmit sem tudó tudósok nem dolgoztak volna egymástól teljesen függetlenül, hanem egyesítették volna tapasztalataikat. Kétségtelenül lenyűgözőek azok az eredmények, melyeket nagy egyéniségek a munkájuk iránti megnemértés, akadályok és nehézségek ellenére elértek. Mennyi tehetség és milyen roppant sok erőfeszítés veszett azonban kárba az ilyen munka mellett!

Ezekkel az állapotokkal most már egyszer és mindenkorra végeztünk. A tudományt, a tudósokat most már szoros kapcsolat fűzi egybe az ország életével. Az ország érdeke megköveteli a különböző tudományos kérdések rendszeres, tervszerű megoldását, akár olyan gyakorlati kérdéstről van szó, mely közvetlenül kihat a termelésre, akár elvont általános elméletekről. Kétségtelenül nevetséges lenne, ha egy bürokrata azt kérdezné valamelyik tudósunktól, hogy »Tanár úr, mit szándékozik a hat éves terv alatt felfedezni?« Az viszont helyes, ha a megfelelő intézményekben megbeszéljük és számbaveszük, hogy melyek azok a kérdések, melyekkel a tudósok a hatéves terv folyamán foglalkozni akarnak, és megkérdezzük tőlük, hogy kutatásaik milyen perspektívákat tárnak fel. A lengyel tudósoknak, akik átértik a népgazdaság és a lengyel kultúra követelményeit, saját körükön belül kell megszervezniök a tudományos kutatómunka tervszerűségét.

Bár a Tudománykongresszus csak 1951-ben ül össze, a valóságban a kongresszus már egy éve tart. Tanui vagyunk annak, hogy mindenféle új gyárat, új lakótelepeket építenek, lépten nyomon megfigyelhetjük a beállott nagy társadalmi változás külső megnyilatkozásait. A lengyel tudományos életben is hatalmas változás történt. Ezeknek a változásoknak a regisztrálása folyik a kongresszusi előkészületek alatt, melyek csak annyiban különböznek magától a kongresszustól, hogy nem egy épületben, hanem egész Lengyelországban folynak, nem néhány napig, hanem hónapokig tartanak, de valamennyi tudományág összes tudósai résztvesznek bennük.

A kongresszusi munka 11 osztályban és 60 alosztályban folyik. Ezek a következők:

I. osztály. Társadalomtudomány és humanisztika. (Alosztályok: filozófiai- és társadalomtudomány, jog, történelem, pedagógia és pszichológia, nyelvtudomány, necfilológia, irodalomtörténet, művészettörténet, levéltári és könyvtári alosztály.)

II. osztály. Közgazdaságtudomány. (Alosztályok: közgazdaságtan és tervezéstudomány, munkaerőgazdálkodás és munkaszervezés, üzemgazdaság, építészet és közlekedés, mezőgazdaság, kereskedelem, pénzügy, statisztika.)

III. osztály. Matematika és fizika. (Alosztályok: matematika, fizika, csillagászat.)

IV. osztály. Energetika és elektrotechnika. (Alosztályok : energetika, elektrotechnika és távközlés.)

V. osztály. Gépesítés és mechanikai technológia. (Alosztályok : gépesítés, finommechanika, metallurgia, műszaki munkák, szerszámgépek, közlekedési eszközök.)

VI. osztály. Építéstudomány. (Alosztályok : építéstechnika, műépítészet, városrendezés, közlekedésfejlesztés, hidrológiai, egészségügyi technika.)

VII. osztály. Kémia és kémiai technológia. (Alosztályok : szerves- és szervetlenkémia és technológia, szerveskémia és technológia, vegyszerfizika, növényi és állati termékek technológiája, metallurgia, textilkémia.)

VIII. osztály. Földtani tudományok. (Alosztályok : ásványi nyersanyagok, bányászat, geofizika, földmérés, földrajz.)

IX. osztály. Biológia és mezőgazdaságtudomány. (Alosztályok : Biológia, mezőgazdaságtan, kertészet, erdészet, zootechnika, állategészségügy.)

X. osztály. Orvostudomány. (Alosztályok : orvosi alapismeretek, klinikai gyógyászat, közegészségügy és higiéné, gyógyszer-tan.)

XI. osztály. A tudományos élet szervezése és a felsőoktatás. (Alosztályok : tudományszervezés, a tudományos utánpótlás képzése és továbbképzése, tudományos könyvek kiadása, a tudományok népszerűsítése.)

Valamennyi osztály és alosztály munkáját tudósok irányítják. A technikai ágakban és a szervező csoportokban a tudósok és egyetemi tanárok mellett a termelésben közvetlenül résztvevő gyakorlati emberek, mérnökök, közgazdászok is közreműködnek.

A lengyel tudósok 1950-ben 400 gyűlést és 34 országos konferenciát tartottak. Az osztályok és alosztályok 400 gyűlése és a 34 országos konferenciája felölelte a lengyel tudományos élet minden ágát. Minden héten olvashattuk és olvashatjuk a lengyel sajtóban, hogy például Gdanskban tartották a lengyel építész-mérnökök és technikusok IV. országos konferenciáját, Krakóban a földtannal foglalkozó tudósok jöttek össze, Varsóban a lengyel nyelv-kutatói tanácskoztak, Pulawyban a Lengyel Parazitológusok Társasága tartott összejövetelt, Varsóban zajlott le a lengyel nyelvészek XIV. országos értekezlete, összejövetelt tartottak a matematikusok, a jogászok, gépszerkesztők, geográfusok, vegyészek, elektrotechnikusok, művészettörténészek, zootechnikusok stb.

A gyűléseken és országos konferenciákon kialakuló vitákon kiértékelik valamennyi tudományág jelenlegi állapotát, szükségleteit és terveit. A megbeszélések megmutatkozik a marxista tudomány felsőbbrendűsége. Az egyes osztályok és alosztályok a viták és megbeszélések eredményeivel jelennek meg a kongresszuson, ahol összegezni fogják az egész anyag eredményeit.

A kongresszus tulajdonképpeni célja : irányt mutatni a lengyel tudomány fejlődésében. A lengyel tudománynak haladónak kell lennie, le kell győznie a még fennálló merevséget, az élettől való elzárkózást, a meddő »ötletszerűséget«. Le kell győznie a kozmopolita irányzatot, le kell számolnia a tudomány politikamentességének üres jelszavával, a tudománynak a társadalom fejlődésétől való látszólagos függetlenségének irányzatával. A tudománynak még szorosabban kell összekapcsolódnia az ország életével, mert csak az ilyen állandó kapcsolat révén kaphat ösztönzést, hogy megoldja az ország szükségleteinek megfelelő gyakorlati feladatokat. Éppen a gyakorlati eredményekért folyó küzdelem vezetett mindenkor a nagy felfedezésekhez és találmányokhoz.

A kongresszus második feladata a mult kiértékelése lesz. A kongresszusnak összegeznie kell mindazokat a tudományos eredményeket, melyeket a lengyel tudomány a háború után a népi demokratikus rendszerben elért, és amelyek csakis ilyen társadalmi és gazdasági körülmények között voltak elérhetők. Voltak a tudománynak olyan ágai is, melyek az elmúlt évek alatt nem voltak képesek megfelelő módon követni Lengyelország fejlődésének irányát. Végül is rá kell mutatni a lengyel haladó tudomány örökségére, meg kell magyarázni a haladó hagyományok erejét, és ki kell emelni, hogy a lengyel tudósok mivel járultak hozzá a világ tudományos fejlődéséhez.

A kongresszus harmadik feladata : megállapítani azokat az eszközöket, amelyek a jövő feladatainak elvégzéséhez szükségesek. A kongresszusnak az a célja, hogy meggyőzze a lengyel tudósokat a dialektikus és történelmi materializmus filozófiai és módszertani felsőbbrendűségéről. A kongresszus fokozni fogja a lengyel tudósok érdeklődését a szovjet tudomány iránt, és megerősíti a szovjet tapasztalatok intenzív átvételét.

Végül a kongresszus negyedik feladata a tudomány megszervezése és tervszerűsítése lesz, figyelembevéve az új szervezési formákat, mint például a Lengyel Tudományos Akadémiát. A kongresszus kielemezti és állandósítja a tervszerűség elvét a lengyel tudományos életben.

A kongresszus előkészületein ezren dolgoznak. Több ezer lengyel tudós vitatja meg az osztályok és alosztályok összejövetelén az egyes tudományágak fejlődését és jelenlegi állapotát. A lengyel tudományos életben hatalmas hullámokat felkavaró tudományos vita indult meg, melynek következményeként a kutató módszerek korszerűbbé válnak, és intenzívebbé válik a technikai, orvostudományi és humanisztikai fejlődés, mely annyira szükséges a hatéves tervben előírt feladatok elvégzéséhez. Ennek a nagy tudományos feladatnak élén, mint a Lengyel Tudománykongresszus előkészítő bizottságának elnöke, *Jan Dembowski* professzor, a Lengyel Békebizottság elnöke áll. Az a tény, hogy ez a két feladatkör egy kézben, a tudós kezében egyesül, rendkívül kifejező. Aláhúzza, hogy a lengyel tudomány a béke ügyének szolgálatában áll, tehát sikerei, eredményei a béketábor erejét növelik.

AZ AKADÉMIA ÜNNEPI HETÉNEK SAJTÓVISSZHANGJÁBÓL

A Magyar Tudományos Akadémia Ünnepi Hetének széles visszhangja volt a külföldi sajtóban. A napisajtóban már ismertetett jelentős szovjet cikkek után, most a nyugati országok haladó tudósainak képviseletében nálunk járt Marcel P r e n a n t professzor cikkét közöljük.

A TUDOMÁNYOS TERVEZÉS KÉRDÉSEI MAGYARORSZÁGON*

MARCEL PRENANT

A Magyar Tudományos Akadémia nagy ünnepek középette 1950 november 25-től december 2-ig ünnepelte fennállásának 125. évfordulóját. Ezekre az ünnepekre meghívták a baráti országok tudományos Akadémiáit, ott láthattuk a szovjet, kínai, koreai, bulgár, román, csehszlovák küldöttségeket és a Német Demokratikus Köztársaság küldöttségét. Az Akadémia engem abban a nagy megtiszteltetésben részesített, hogy személyes meghívást küldött részemre. A fogadtatás, amelyben részünk volt, a figyelmesség amellyel utainkat és látogatásainkat mindenfelé megkönnyítették, ott tartózkodásunkat épp oly eredményessé, mint kellemessé tette és elősegítette, hogy a lehető legtöbbet tanuljunk, ezért helyénvalónak tartom, hogy beszámoljak a *la Pensée* olvasóinak néhány benyomásomról.

Az Akadémia főtitkára, *Erdey-Grúz Tibor*, a Szabad Népből nemrégiben megjelent cikkében kifejtette, hogy 125 évvel ezelőtt a fiatal Akadémia jól értelmezte, milyen szerepet kell játszania a magyar nép kulturális felemelkedésében, és megértette a magyar nemzet felszabadulással és a társadalmi fejlődéssel kapcsolatos reá háruló feladatokat. Tevékenységét a korhoz képest haladó, sőt forradalmi szellemben kezdte meg. Azonban az uralkodó osztályok ellenséges magatartása, majd a burzsoázia hanyatlása, a Horthy-korszak alatt elért végső szakaszáig, erősen csökkentette az Akadémia jelentőségét és az 1945-ös felszabadítás csak a megújuláshoz szükséges feltételeket teremtette meg, anélkül, hogy magát a megújulást előidézte volna. 1947 szeptemberben *Fogarasi Béla* akadémikus ezt írta a Magyar Dolgozók Pártja elméleti lapjában, a Társadalmi Szemlében :

»A felszabadulás megadta a lehetőséget arra, hogy itt éppen úgy felszámolja a reakció átkos örökségét, a tudománytalan dilettantizmus szellemét, a protekció kirívó visszaélését, mint ahogy a demokrácia felszámolja a reakciót a politikai életben. Meg kell állapítani, hogy ez a lehetőség még nem vált valósággá. Tudományos életünkben komoly változás még egyáltalán nem következett be. Szellemi és szervezeti tekintetben tudományos életünk még a régi állapotokat, a régi szellemet tükrözi.«

Az ezt követő fejlődés első jelentős állomása a Magyar Tudományos Tanács megalakítása volt 1948 februárban, amelyet a régi, poros és elavult Akadémiával szemben azért létesítettek, hogy a kutatás kaotikus anarchiáját

* Megjelent a *La Pensée* 1951. Március-áprilisi (35.) számában.

orvosolja. Ennek a Tanácsnak köszönhető, hogy lehetővé vált, hogy általános betekintést nyerjenek a tudomány állásába, hogy a kutató intézetek létesítésének rendjébe bizonyos tervszerűséget vigyenek be és hogy ezen intézetek különböző típusait kidolgozzák. A második állomás, 1949 decemberben, magának a Tudományos Akadémiának megújítása volt, amely ezáltal olyan szervvé lett, hogy a kutatásnak erőteljes ösztönzést tudott adni abban az irányban, amelyben azt a nép jóléte és az ország gazdasági fejlődése megkívánta. A tudományos vélemények fejlődése ettől fogva kielégítő volt és lehetővé tette, hogy a megújítás az autonóm Akadémia keretén belül történjék.

Ez az újjászervezés az ötéves terv felállításához kapcsolódik. 1949 végén, a Magyar Népköztársaság a kitűzött időnél előbb fejezte be hároméves tervét, melyet mindenekelőtt az ipar, a bányák, a bankok és a nagykereskedelem majdnem teljes államosítása, továbbá a mezőgazdaság és a kiskereskedelem terén a kollektív gazdálkodás jelentős fejlődése jellemezte. Azonnal megkezdték az ötéves tervet, melynek általános célkitűzései: Magyarország iparosításának meggyorsítása, a még hátramaradott mezőgazdaság korszerűsítése, a nép anyagi és szellemi életszínvonalának emelése, a honvédelem fejlesztése a békeszerződés pontjainak megfelelően és mindent összevéve »Magyarország átalakítása agrár-ipari országból ipari agrárországgá, tehát olyan országgá, melynek gazdaságában az ipar súlya a döntő és melynek ugyanakkor fejlett, korszerű mezőgazdasága van.« (Az ötéves tervről szóló törvény 1. §.)

Az oktatás és a kutatás kiterjesztésével a törvény 43. §-a foglalkozik:

»A tervidőszakban fel kell számolni a volt uralkodó osztályok műveltségi monopóliumát, lehetővé kell tenni a dolgozó osztályok kulturális felemelkedését, a munkások, dolgozó parasztok és értelmiségiek gyermekeinek szakmai közép- és főiskolai képzését és az ország növekvő szakemberszükségletének ellátását.«

A 43. § leszögezi többek közt, hogy be kell fejezni az egyetemek újjáépítését, felszerelésüket korszerűsíteni kell, új intézeteket, kísérleti laboratóriumokat és munkahelyeket kell létesíteni, 377 millió forintot kell beruházni (több mint 11 milliárd franc) a felső oktatás fejlesztésére és a tanulók számát 8000-rel kell növelni. »A főiskolák, elsősorban a műszaki és agrártudományi főiskolák fejlesztésével, a miskolci nehézipari egyetem létesítésével és kiépítésével, a budapesti Műegyetem, a Műszaki Főiskola, a soproni Műegyetem bővítésével, a veszprémi nehézipari műegyetemi tagozat felállításával, biztosítani kell az ország növekvő műszaki szakember szükségletének ellátását, évenként kétezer mérnöknek a kiképzését. A mezőgazdaság szakemberszükségletének biztosítására a mezőgazdasági szakiskoláknak a tervidőszak alatt 160 000 mezőgazdasági szakembert kell kiképezniök . . . ezekből 13 000-en a felsőfokú mezőgazdasági iskolákban részesülnek kiképzésben . . . Tudományos kutatóintézetek létesítésére és bővítésére a tervidőszakban 177,5 millió forintot kell beruházni és a tudományos intézmények és gyűjtemények helyreállítására 23 millió forintot. Öt év alatt meg kell építeni, illetőleg ki kell fejleszteni az új Központi Fizikai Kísérleti Intézetet, a Szervetlen és Szerves Vegyészeti Intézetet, a Mezőgazdasági Gépesítési Intézetet, az Agrokémiai és Agrobiológiai Intézetet és a Közgazdaságtudományi Intézetet.«

A 43. § a következő szavakkal végződik, melyek az Akadémia alaptörvényét foglalják magukban:

»Messzemenő segítséget kell nyújtani a Magyar Tudományos Akadémiának, amelyet elsősorban az ország termelő erőinek fejlesztését szolgáló terv-

szerű természettudományos és műszaki tudományos kutatás központjává kell fejleszteni.»

Hogyan viszonyult az Akadémia ezekhez az új feladatokhoz? Ezzel a problémával foglalkozott *Fogarasi Béla* akadémikus az ülészak teljes ülésén és ünnepélyes megnyitására. Mélyrehatóan elemezte a dialektikus materializmus szerepét a modern tudományos kutatásban. Kimutatta, hogy a Szovjetunió a haladó tudomány vezetője mind elméleti, mind gyakorlati téren, kiemelte, hogy az eredmények elérésében milyen nagy jelentőséggel bír a dialektikus materializmus egyre konkréttebb alkalmazása a kutatás terén és a tudósok azon törekvése, hogy *Sztálin* ösztönzése és útmutatása alapján a marxizmus-leninizmust nemcsak a filozófia területén, hanem a tudomány minden ágában alkalmazzák.

Magyarországon — mondta *Fogarasi Béla* — még sok tennivaló van ezen a téren. A természettudományok képviselői általában ösztönös materialisták és sokkal kevésbé állnak az idealista irányzatok befolyása alatt, mint a társadalmi és szellemtudományok képviselői. Azonban az ösztönös materializmus, mivel ösztönös, nem mindig nyújt védelmet a ködös idealizmus ellen a fizikában, kémiában, biológiában és orvostudományban. Másrészt ezekben a tudományokban gyakran tanúsítanak közömbösséget a nagy elméleti kérdések iránt, ami akadályozza a tudományos élet kifejlődését: ez különösen az orvostudományokra vonatkozik. A történelem terén komoly munka folyik Magyarországon történetének marxista átértékelésével kapcsolatosan. Hatalmas feladatok állnak a fiatal marxista szellemű magyar tudomány előtt az irodalomtörténet, művészettörténet, nyelvészet, jogi tudományok és politikai gazdaságtan terén. A régi reakciós és áltudományos ideológiák teljes felszámolása ezen a területen még nagyobb erőfeszítéseket igényel, mint a természettudományok terén. Ebből következik, hogy a technikai és gazdasági érdekekkel bíró tudományok mellett komoly helyet kell engedni a magyar tudományos életben a humanista tudományoknak.

Fogarasi Béla kiemelte, hogy mennyire szükséges a tudomány fejlődése érdekében a bírálat és a vélemények összecsapása, s rámutat, hogy Magyarországon voltaképpen nincs még igazi tudományos kritika, sem igazi vita, csak régi stílusú ankétszerűségek, véleménycserék és munkákkal kapcsolatos beszámolók vannak, ahol a kritika csak a dícséret elmaradásában és hallgatásban nyilvánul meg. Pedig a vélemények összeütközése a tudományos lendület elengedhetetlen feltétele és *Fogarasi Béla* javasolja a Tudományos Akadémiának és a többi tudományos egyesületeknek, hogy nyilvános tudományos viták megrendezésével mozdítsa azt elő, ahol nemcsak a végleges eredményeket ismertetnék, hanem ahol megadnák a lehetőséget a vélemények összeütközésére és így kiderítenék a baj okait ott, ahol a tudomány elmaradt. Ez a gondolatok harcának korszerű formája, s így gyakorolják a Szovjetunióban, ahol óriási fejlődést tett lehetővé.

A tudomány pártos jellege — jegyzi meg *Fogarasi Béla* — nem mond ellent annak a ténynek, hogy a Szovjetunióban *Pavlov*tól napjainkig számos pártönkívüli tudós küzd aktívan a materializmusért. Lenin 1922-ben levélben gratulált a »Marxizmus Zászlaja Alatt« című folyóiratnak azon törekvéséhez, hogy a kimondott kommunistákon kívül a pártönkívüli materialistákat is megnyerje a filozófiai és tudományos reakció elleni harc számára. Ha Magyarországnak nincsenek is Oroszországhoz hasonlítható materialista hagyományai, vannak haladó tudományos hagyományai, melyeket a reakció sikertelenül igyekezett eltörölni. A természettudományoknak és az úgynevezett humanista tudományoknak számos idős és érdemes képviselője van, akik

becsületesen igyekeznek a marxista-leninista elméletet alkalmazni. A marxistáknak tiszteletben kell tartaniok e törekvéseiket és sok megértő türelemmel kell őket támogatniok, ami természetesen nem jelenti azt, hogy lemondanak az elvi bírálat jogáról.

Az elvek ily világos kifejtése után meg kell nézni, hogy az Akadémia hogyan alkalmazza azokat. Az ünnepi ülészek különböző üléseinek hallgatói 110 referátum és korreferátum közt válogathattak, melyek hét szakosztály között oszlottak meg és melyek mindegyikét vita követett. Hat referátum a nyelvészettel és *Sztálin* cikkeivel foglalkozott és a humanista tudományok iránti érdeklődést bizonyította. 29 referátum fizikai és matematikai tárgyú volt (a modern fizika kérdései, alkalmazott matematika, matematikai módszerek a fizikában, valószínűségszámítás és alkalmazása, számológépek és approximációs módszerek). Hat előadás a biológiai és agrártudományokkal és huszonkettő az orvostudománnyal foglalkozott, melyek közül tizenkettő tárgya a rákellenes küzdelem volt. Végül negyven referátum vonatkozott a műszaki tudományokra, melyek közül tizenkilenc foglalkozott a magyar nyersanyagkérdésekkel és a többi, különféle egyéb problémákkal: (az ásványkincs feltárása, kohászat, gépészet, energiagazdálkodás és villamosság, építészet és építés, geológia, geodézia és geofizika, kémia).

Ilyen bőséggel szembekeverülve, szükségyszerűen választani kellett. Részemről természetesen, a biológiai és agrártudományokat választottam, ezenfelül *Hevesi Gyula* akadémikus előadását a »Tudományos kutatás és a termelés kapcsolatai«-ról. Azonfelül, hogy tárgya a leglényegesebbek egyike a szocialista tudomány megértése szempontjából, az előadó személye is nagyon érdekelt, hiszen ő Magyarországon az újítómozgalom egyik fő mozgatója. Ennek a mozgalomnak alapszabályait egy 1948 novemberi és egy 1950 májusi rendelet adta meg.

»Újítás minden javaslat — mondja az 1950 májusi rendelet — amelynek megvalósítása a népgazdaság részére valamilyen gazdasági vagy egyéb hasznos eredménnyel jár. Az újítás lehet nem műszaki tárgyú javaslat is, amennyiben a termelés emelését vagy javítását szolgálja, vagy széles körben folyó ügyviteli munka olyan racionalizálására irányul, melynek gazdasági eredményei lemérhetőek. — Az újítástól csak viszonylagos újdonság követelhető. A viszonylagos újítás abban áll, hogy a javasolt elgondolást a javaslat megvalósításának helyén, a javaslattétel időpontjában nem alkalmazzák és alkalmazását bizonyítható módon nem is tervezik. — Újítás lehet olyan javaslat is, amely a szakirodalomba megjelent közleményen alapul.«

A szovjet példa hatása alatt és a sztáhanovista mozgalommal szoros kapcsolatban, az újító mozgalom két év alatt a gazdaság fontos tényezőjévé vált, és eredményei száz milliókban fejezhetőek ki. Növekedése, különben igen gyors, mivel 1950 első felében több tervet nyújtottak be és fogadtak el, mint az egész 1949-es évben. Az 1950 februárban tartott Újító Kongresszus erősen hozzájárult ehhez a fejlődéshez. Az újítások, melyeket jelentős jutalmakkal segítenek elő, rendszerint nem nagy horderejű felfedezések, hanem a termelés észszerűsítésére alkalmas kis ötletek. Oly nagy eredetiséget sem kívánnak tőlük, mint a tudományos felfedezések esetében. Mégis van átmenet a banális újítás és a már felfedezés számba menő újítás között, ezek és a fontosabb felfedezések, és végül ezek és a nagy, gyakorlatilag alkalmazható tudományos felfedezések között, melyeket *Kossuth*-díjjal jutalmaznak.

Hevesi akadémikus előadásában kiemelte, hogy a műszaki tudományok teljeseen ki voltak rekesztve a régi Akadémia keretéből, és ha létesítettek is

műszaki kutató műhelyeket egyes nagy vállalatok laboratóriumaiban, a legfontosabb területeken, mint pl. a kohászat, gépipar, szintetikus vegyipar, nem végeztek komoly tudományos kutatást. Előbb a Tudományos Tanács, majd megalakulása után az Akadémia műszaki osztálya állította össze a műszaki kutatás ötéves tervét, amely negyven intézetből álló hálózat létesítését irányozta elő. A kutatást minden szakmai területen az Akadémia egy-egy bizottsága irányítja, amely javaslatait közvetlenül a kormányhoz és a gazdasági vezető szervekhez nyújtja be. Ezeknek a javaslatoknak és kutatásoknak egy része a bizottságok által elfogadott és az intézetek által kidolgozott újítási tervekben származik: a legutóbbi Országos Újító Kiállításon kétszáz így felhasznált eljárást mutattak be.

A szovjet példát követve az Akadémia tagjai és a kutatóintézetek igazgatói az üzemi munkásokkal közös előadásokat indítottak, hogy egyes felhasználható eredményeiket ismertessék velük és tőlük megtudják a megoldandó nehézségeket. Már az első ilyen előadáson, melyet a Hofherr Traktorgyárban tartottak, a kollektív munka értékes eredményei mutatkoztak. Az Egyesült Izzóban a dolgozók tíz fontos problémát vetettek fel az előadás során, amelyek egy részét ott, helyben megoldották. Hasonló előadásokat tartottak a diósgyőri és ózdi vasgyárban. Az előadások után az üzemek dolgozóiból és a tudományos intézetek küldötteiből álló állandó vegyes brigádokat alakítottak a kapcsolat fenntartására és a határozatok alkalmazására. Ezt a munkát folytatják, bár a vállalatok vezetői egyrészt és az intézetek vezetői másrészt, nem mindig látják ennek fontosságát.

Az elmélet és a gyakorlat egységét elősegítik azokkal az alkalmakkal, melyeket a technikusoknak és legjobb munkásoknak nyújtanak tudományos kapcsolatok felvételére. Az Akadémia Ünnepi Hete alkalmából számosan jöttek Budapestre az egész országból és résztvettek a szakmájukkal kapcsolatos előadásokon, ahol sokan aktívan hozzászóltak a vitához. Azoknak, akik ebből az alkalomból távol voltak üzemüktől, visszatérítették az utazási és tartózkodási költségeket. Az üléseken mindig többszáz hallgató vett részt, noha a különböző osztályokon egyidejűleg több ülést tartottak. *Hevesi* akadémikus előadásának hallgatói közt számos mérnök, technikus és élmunkás volt. A biológiai üléseken hasonlóképpen, a szaktudósok mellett a kísérleti állomások vezetői, agronómusok, növénynevelők és egyszerű mezőgazdák is felszólaltak.

Ez utóbbi üléseket a mezőgazdasági dolgozók tömegszervezete épületében tartották. Az emelvény fölött *Rákosi Mátyás* fényképét, melyen egy búzalkalászt vizsgál, *Micsurin*, *Viljamsz* és *Liszenko* fényképe vette körül. A hat referátum és a gyakorlathoz szorosan kapcsolódó viták teljesen annak az igen tág meghatározásnak a vonalán mozogtak, melyet nekem egy évvel előbb *Liszenko* adott Moszkvában: »Mindaz ami megfelel a valóságnak, minden ami hozzásegíti az embereket életük megjavításához, mindez a micsurini tanokhoz tartozik.« Ezen referátumok elemzéséről itt nem lehet szó, ezért a címek felsorolására kell szorítkoznom:

1. A viljamszi rendszer szerepe a mezőgazdaság fejlesztésében.
2. A viljamszi talajfejlődési elmélet és a növényföldrajz kapcsolatai.
3. A micsurini biológia alkalmazása a növénynevelésben.
4. Az erdei fahozam fokozásának agrotechnikai és agrobiológiai módszerei.
5. A micsurini biológia elveinek érvényesítése a fiatal állatok felnevelésében.
6. Felnevelési betegségek elleni védekezés módszerei.

Ezek a címek kellőképpen bizonyítják, hogy a Tudományos Akadémia alapvető érdeklődése azonos a magyar nép érdeklődésével, amely élni akar, és pedig jól élni.

Néhány biológiai kutatóintézetben tett látogatásom lehetővé tette, hogy a tudomány és a gyakorlat közti kapcsolatot illetően pontos megállapításokat tegyek. Hely hiányában és mivel nem vagyok botanikus, csak megemlítem a budapesti Agrobiológiai Intézetben tett látogatásomat, ahol pedig igen érdekes kutatást végeznek főleg a növények metabolizmusának tanulmányozásával kapcsolatosan, a liszenkoi típusok módosulásaival való összefüggésében. A Budapest ostroma alatt lerombolt intézetet csak most építették fel és a munka most kezdődik. Először is a baktériumokkal és gombákkal kapcsolatos technikát akarják kidolgozni, majd a felsőbbrendű növényekre is kiterjesztik a kutatásokat, ami már nehezebb dolog: analitikus módszerekkel fogják tanulmányozni a különféle típusokat; tanulmányozni fogják az ojtványokat és kereszteződéseiket; majd a hasonló metabolizmusú növények ojtványaival kapcsolatos munkákra fogják a figyelmet összpontosítani oly módon, hogy megkísérlik a fejlődés megváltoztatását a metabolikus reakciók lánccának módosítása által.

A kérdéssel már most több oldalról foglalkoznak, melyek közül számos, rövid lejáratú gyakorlati alkalmazásnak felel meg: hüvelyesek baktérium genetikájának és szimbiozisuknak tanulmányozása; a Cerkospórák tanulmányozása, melyek nagy károkat okoznak a cukorrépában és az e gombával szemben immun törzsekkel kapcsolatos kutatások; a burgonya aminosavának kémiai tanulmányozása és perspektívaként, ezen növény proteinjainak és nukleinsavának tanulmányozása; különböző testeknek a gyökerecskék növekedésére gyakorolt gátló vagy gyorsító hatásának fiziológiai tanulmányozása; virágpor kultúra különböző környezetben; a vernalizáció fiziológiai tanulmányozása; a magok citológiai tanulmányozása; a szelektív megtermékenyülés tanulmányozása a kukoricánál; az ojtvány és a vegetatív közeletés tanulmányozása az olyan maszlagnál, amely hozott már különleges termést, de termékeny magokat még soha.

E kutatások felsorolásával sokféleségükről akartam képet adni, amely sokféleség szétesésre vezethetne, ha nem lenne mögötte a nagyrészt liszenkoi elméletekből fakadó egységes vonalvezetés.

Saját munkám iránya engem főleg a hidrobiológiai laboratóriumok felé vezetett, amelyek kutatásai Magyarországon nagy gyakorlati jelentőséggel bírnak. Annak ellenére, hogy nem szerepelt az Akadémia ülésein, a haltenyésztés a tudományos tevékenység egyik központi kérdése és lehetővé tették számomra, hogy megtekintsem a budapesti Halbiológiai, Haltenyésztési és Limnológiai Intézetet, amelyet Maucha professzor, akadémikus vezet.

Ez az Intézet az előbbi szomszédságában van, szintén most építették újjá és kilenc kutatója van. Az intézet vezetője felsorolta azokat az általános problémákat, melyeket az Akadémia számára az ötéves terv folyamán való megvalósításra kijelölt: a tavak és más édesvízi gyűjtemények termelési kapacitásának tanulmányozása a halászat hozamának növelése érdekében; a legértékesebb halfajták, mint pl. a kecsge, fogas, harsa, ponty petéinek mesterséges megtermékenyítése; a ponty nemesítése a régebben létező, de a háború alatt elpusztult jó fajok helyreállítása céljából; a ponty hasvízkór megbetegedése elleni küzdelem, amely az egyes tavakban pusztító vírusos betegség.

Az Intézet kilenc kutatója e feladatok különböző szempontjait tanulmányozza nagy lendülettel, miközben érdeklődésük más gyakorlati problé-

mákra és önként választott alapvető tudományos kutatási kérdésekre is kiterjed. Látogatásom alatt hosszasan beszélgettünk a villanyárammal való halászat kérdéseiről, amely már kezdi a hálóval történő halászzal felvenni a versenyt, továbbá a haltenyésztés és rizstermesztés összekapcsolásáról, amely gyorsan növekedő pontyfaj nemesítése által vált lehetségessé és hektáronként 50 kg hal jövedelem többletet hozhat. A haltenyésztésnek a kacsa-neveléssel való összekapcsolásáról is beszéltek, sőt a gyógypióca neveléséről is, mert Magyarország tekintélyes mennyiségű piócat exportál és ezeket az állatokat az 1949-es szárazság erősen megtizedelte.

Legfőként a fogasról beszéltek. A fogas finom, igen megbecsült, nagy közép-európai ragadozó hal. Az Akadémia ötéves terve előirányozza, hogy az évi halászatot 350 000-ról 500 000 darabra emeljék. Az Intézet tehát arra törekszik, hogy a fogas táplálkozási feltételeit a gyomor tartalmának megvizsgálása útján határozza meg. Ez a tanulmány igen érdekes tényeket hozott felszínre mind gyakorlati szempontból, mind az édesvízi állatok egyensúlyának tudományos ismerete szempontjából és előre ki lehet számítani ezen egyensúly játékából, hogy pl. a haltenyésztés kiterjesztésének köszönhető fogastermelés emelkedése a pontyok számának emelkedését is magával fogja hozni és így kétszeresen eredményes lesz.

A fogas problémával újra találkoztam a híres Tihanyi Intézetben, a Balaton partján, ahol éppen a régiéknél sokkal értékesebb új haltenyésztési eljárásokat állítottak be, ahol a petéket nem a vízben nevelik, hanem ágakból készített fészkekben, melyeket nedves kamrában vízpermetezéssel állandóan nedvesen tartanak. Köbméterenként három millió petét tudnak kezelni tökéletes szellőztetés mellett. Így évente 15 millió halivadékot küldenek a tóba. Ebből is látható, hogy ezeket a kutatásokat a budapestiekkel koordinálják.

Az 1927-ben alapított Tihanyi Intézet nagy területet és tekintélyes épületeket foglal magában a tó partján. A háborúban kevés kárt szenvedett, noha a front két hónapig állt ezen a helyen. Sokat szenvedett azonban a Horthy-korszak alatt, amely határozottan ellenségesen viselkedett a biológiával és általában a tudománnyal szemben; lassanként elbocsátották a dolgozókat, úgyhogy 1944-ben már csak hárman maradtak. Most tizennégyen vannak, négy csoportban és négy különböző szakterületen dolgoznak, mert a Tihanyi Intézet nem kizárólag a Balatonnal foglalkozik.

Az első, mikrobiológiával foglalkozó munkaközösségben *Horváth János*, az Intézet igazgatója, aki maga is mikrobiológus, ismertette a három közvetlen gyakorlati kapcsolattal bíró tanulmányi témát: az élesztőgombák genetikájának tanulmányozása az elfajulás megakadályozása céljából; gombák tanulmányozása a baktériumok és gombák (*actinomyces*) közötti ellentéttel kapcsolatosan; D vitamin készítés koleszterinből mikroba oxidáció útján.

A növényfiziológiai osztályon a paradicsom vegetatív keresztezésével (hibridizáció) foglalkoznak és megállapították, hogy már az első generáció minden bizonnyal hibrid; 86 fűneműt tanulmányoznak a vetésforgó szempontjából, és végül a lignin, a félcellulózék stb. kémiai, enzimikus úton történő szétválasztására törekszenek.

Az állattan területén főleg a házinyúl biológiájával foglalkoznak. Ezt az állatot kevésre becsülik Magyarországon, mert a házinyúl fajok itt elszoktak fajzani. Az itt folytatott kutatások ezen elfajulás meggátolására törekszenek különböző fajok között keresztezés útján, sőt üregi nyullal (*oryctolagus cuniculus*) való keresztezés útján is; e kutatások fontos pajzsmirigyhormon problé-

mákat vetettek fel. Összehasonlítás tárgyát képezi a cellulóze felhasználása a különféle fajoknál. Egy másik munka a házi és mezei egér közötti keresztezéssel foglalkozik. Végül *Krompecher* professzor sikerrel végez kísérleteket új csontos izületek képzésével kapcsolatosan, e szép kísérletek hatalmas perspektívát nyitnak meg a helyreállító sebészet előtt.

A fogással a hidrobiológiai osztály foglalkozik. *Entz Béla* professzor két munkatársával azt a balatoni tudományos kutatómunkát folytatja, melyet apja, *Entz Géza*, a híres hidrobiológus kezdett el. Jelenleg nagyarányú munkálatok folynak a vízi változások kémiai tanulmányozásával kapcsolatosan a nap és az év különböző időpontjaiban és szakaszain, tanulmányozás tárgyát képezi ugyanezen a helyeken a mikroszopikus plankton. Egyetlen nap alatt 24 pontot vizsgálnak meg. Minden hidrobiológus tisztában van azzal, hogy az ilyen rendszeres tanulmányozás milyen nagy munkát jelent és hogy lehetővé teszi a tó biológiájának és ésszerű kitermelési viszonyainak meghatározását.

E három intézetben tett látogatásokból általános tanulságokat kell levonni. Az első az, hogy a magyar demokráciában a laboratóriumokat mindenhol bőségesen látják el anyagi eszközökkel, legyen az az Akadémiától vagy a Természettudományi Kartól, vagy más intézettől függő laboratórium. Mindenhol azt hallottam, hogy megkapnak minden szükséges pénzügyi támogatást és az egyetlen nehézség (amit Franciaországban is jól ismerünk), a kívánt készülékek és termékek beszerzése terén mutatkozik. A Tihanyi Intézetben pl. a kinevezett személyzet 44 tagból áll, közülük 14 a tudományos dolgozó, akik így 30 segédezővel rendelkeznek. Az évi hitelkeret egy millió forint, kb. 30 millió franc, az új készülékek és berendezések felszerelési hitelein felül. Ha ennek a felét fizetéskre és bérekre leszámítjuk, akkor is kb. 15 millió franc marad fenn működési költségekre, ami dolgozónként átlag 1 millió franc, vagyis pl. húszszor annyi, mint az én párisi laboratóriumomban: ez minden francia biológus álma lehet!

Ami a fizetéseket illeti, egy kezdő tudományos munkás havi 1000 forintot kap és gyorsan elérheti az 1500-at, ezt természetesen tisztán, minden adó és levonás mentesen kell érteni. A Tihanyi Intézetben a kutató igen olcsón lakik és az étkezésért napi 4,5 forintot fizet az üzemi konyhán, úgyhogy a lakás és étkezés kifizetése után fizetésének több mint háromnegyed része megmarad. Az olyan nagy városban, mint pl. Budapest, talán kevésbé kedvezőek az anyagi feltételek, mivel csak a déli étkezést kapják meg, az azonban 2 forintba kerül a hasonló fiatal dolgozónak. Egy egyetemi tanár 2500—3000 forintot keres havonta és az akadémikusok ezenfelül 1800—2000 forintot kapnak.

Ez a bőkezűség, melyet a magyar nép a tudomány iránt tanusít, természetesen magában foglalja, hogy támogatást vár tőle a szocializmus felé vezető útján. Teljesen téves lenne azonban azt hinni, hogy a tudósok az ötéves terv irányítása alatt eladták a kutatás függetlenségét. *Horváth János* kb. 50—60 százalékra becsüli a Tihanyban végzett közvetlenül gyakorlati célú munka arányát, a többi szabad alapvető tudományos kutatásnak felel meg és lehet, hogy a gyakorlattal nincs látható kapcsolata: ilyenek pl. *Horváth János* szép kísérletei az ázalagok ibolyántúli beugárzásával kapcsolatosan, melyekről szerzőjük nemcsak zavartalanul, de jogos büszkeséggel beszél. Hozzá kell még tenni, hogy amikor az Akadémia ötéves tervének keretén belül ezen intézetek feladatait meghatározta, szem előtt tartotta az intézetek által tett javaslatokat, azok lehetőségeit és hívatottságát, azaz a kutatók hívatottságát: *Krompecher* professzor folytatja régi kutatásait a csontsebészettel kapcsolatosan; *Entz Béla* professzor folytatja apja és saját munkáját a balatoni limnológiával kapcsolatosan; az Agrobiológiai Intézet tanulmányai akkora felületet

takarnak, hogy változatosságukban mindenki megtalálhatja a saját szak-képzettségének és ízlésének megfelelő helyet. A gyakorlati kérdéseknek szentelt időt bőségesen jutalmazták anyagi megkönnyítésekkel, nem beszélve azokról az ötletekről, melyeket a gyakorlati kérdések vetnek fel az alapvető kutatás számára.

A kutatók száma Tihanyban 1945 óta 3-ról 14-re emelkedett. A fejlődés máshol is ugyanilyen és az ötéves terv 20 millió forintot irányoz elő tudományos intézetek újjáépítésére, létesítésére és kibővítésére. Világos, hogy csak a népi tömegek rendelkeznek a szükséges erőforrásokkal, melyek az e fejlődés által megkövetelt értékes férfiak és nők nagy számát szolgáltatni tudják, figyelembe véve azt a tényt, hogy a technika és az oktatás hasonlóképpen fellendül. Ezenfelül a demokrácia biztonsága is megköveteli, hogy ezeket a tudományos és értelmiségi kádereket, mint a többi kádereket is, nagyobb részben a munkás és paraszt ifjúság köreiből toborozzák. Ezt követeli az igazságosság is, amely a burzscázia régi műveltségi monopóliumát meg akarja törni és el akarja érni, hogy az egyetemi ifjúság összetétele, amelynek régen csak 5 százaléka került ki a munkásosztályból, vagy a dolgozó parasztságból, most egészen más legyen. Noha a felszabadulás csupán öt évvel ezelőtt történt, az oktatásnak minden fokon való demokratizálására irányuló törekvések, ösztöndíjak juttatása, ingyenes lakás és üzemi étkeztetés megszervezése által, már is jelentős eredményekkel jártak: az 1949—50-es évben a munkás és paraszt ifjak aránya az első évfolyamon 50 százalékot ért el.

Ezt az új ifjúságot elég gyorsan bízzák meg fontos felelősségteljes feladatokkal. A veszprémi műegyetemi karon, melyet meglátogattam, a tanárok átlagkora 32 év, az igazgató 29 éves; nehéz asszisztenseket találni. Számos intézetben meglepi az embert az igazgató és az összes, nagyon fiatal, munkatársai között fennálló nagy korkülönbség. A budapesti Természettudományi Karon *Dudich* állattani professzor elmondta, hogy az értékesebb hallgatók utolsó tanulmányi évükben már megtudják, hogy milyen állásba kerülnek tanulmányaik befejezése után és erre előre felkészülnek. Ennek vannak előnyei, de nincs minden hátrány nélkül és nem egyszer figyeltem fel a fiatal embereknél tapasztalatlanságra és az ismeretek terén mutatkozó észrevehető hiányosságra. Azonban mérhetetlen jóakarattal és korlátlan lelkesedéssel viselkednek a kutatás és a szocialista munka irányában. Ami szintén meglepő, az a tanárok iránt a nagy korkülönbség ellenére tanúsított szívélyes bizalom. Mikor ezt tartózkodásom végén meg is jegyeztem *Maucha* professzornak, ő egyszerűen és a lényegre mutatva válaszolt: igen, nagyon szeretjük egymást, ugyanazon a munkán dolgozunk és én mindannyiokat gyermekeimnek tartom.

A magyar tudomány dolgozói így, nagy együttes lendülettel és a megújult és átszervezett Tudományos Akadémia támogatásával, a szocializmus útjára vezetik a kutatást. Lelkesen követik a szovjet tudomány példáját és tanításait. Egyre többen teszik tudatosan magukévá a dialektikus materializmus világnézetét. Mindannyiok óhaja, hogy munkájuk az ötéves terv keretén belül, vagy önkéntes kezdeményezésből kifolyólag a magyar nép javát, az új rendszer építését és a békét szolgálja, azt a békét, amelynek gondolata a Tudományos Akadémia ünnepségei alatt nyíltan, vagy a háttérben, mindig jelen volt.

KUTATÓINTÉZETEK

Kutatóink kívánságára, tájékoztatásukra az alábbiakban közöljük a fontosabb tudományos kutatóintézetek névsorát és címét :

A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézetei :

- A M. Tud. Akadémia Agrobiológiai Intézete, II., Hermann Ottó-u. 15.
A M. Tud. Akadémia Alkalmazott Matematikai Intézete, XI., Budafoki-
út 4.
A M. Tud. Akadémia Biokémiai Intézete, IX., Gyáli-út 4.
A M. Tud. Akadémia Csillagvizsgáló Intézete, XII., Konkoly Thege-u
13—17.
A M. Tud. Akadémia Elektronmikroszkóp Laboratóriuma, VIII.,
Puskin-u. 9.
A M. Tud. Akadémia Központi Fizikai Kutató Intézete, XI., Buda-
foki-út 8.
A M. Tud. Akadémia Nyelvtudományi Intézete, V., Váci-u. 11/b.
A M. Tud. Akadémia Történettudományi Intézete, VIII., Puskin-u. 26.

A Bánya és Energiaügyi Minisztérium kutatóintézetei :

- Gyógyszeripari Kutató Intézet, V., Váci-u. 14.
Központi Biokémiai Ipari Kutató Laboratórium, X., Maglódi-út 6.
Szerves Vegyipari Kutató Intézet, VIII., Stáhly-u. 13.
Műanyagipari Kutató Intézet, XIV., Hungária-körút 114.
Gumiipari Központi Kutató Laboratórium, VIII., Kerepesi-út 17.
Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézet, XI., Gellért-tér 4.
Nehézvegyipari Kutató Intézet, Veszprém.
Hőtechnikai Intézet, XI., Bertalan Lajos-u. 24.
Villamosítási Kutatási Bizottság, VI., Podmanicky-u. 27.
Fémipari Kutató Intézet, V., Honvéd-u. 16.
Bányászati Kutató Intézet, V., Wekerle Sándor-u. 18.
Földtani Intézet, XIV., Vorosilov-u. 14.
Geofizikai Intézet, XIV., Vorosilov-u. 14.

A Kohó- és Gépipari Minisztérium kutatóintézetei :

- Vasipari Kutató Intézet, V., Honvéd-u. 16.
Villamosipari Központi Kutató Laboratórium, II., Lövház-u. 39.
Távközlési Kutató Intézet, II., Gábor Áron-u. 65.
Műszeripari Kutató Intézet, VI., Sztálin-út 1.
Optikai és Finommechanikai Központi Kutató Laboratórium, XI.,
Fehérvári-út 81.

A Könnyűipari Minisztérium kutatóintézetei :

Bőr- Cipő- és Szőrmeipari Központi Kutató Laboratórium, IV., Újpest, Baross-u. 52—56.
 Faanyagvizsgáló és Fagazdasági Intézet, V., Bajcsy-Zsilinszky-út 76.
 Nyomdaipari Kutató Bizottság, V., Aulich-u. 7.
 Papíripari Kutató Intézet, XXI., Csepel, Duna-u. 42.
 Textilipari Központi Kutató Laboratórium, XIII., Thurzó-köz 9.

A Földművelésügyi Minisztérium Kutatóintézetei :

Agrokémiai Kutató Intézet, II., Keleti Károly-u. 24.
 Kertészeti Kutató Intézet, Budatétény, XXII., Dózsa György-u. 4.
 Szőlészeti Kutató Intézet, II., Hermann Ottó-u. 15.

Telepei :

Sz. K. I. Tarcali Telepe, Tarcfal
 Sz. K. I. Egri Telepe, Eger
 Sz. K. I. Mathiász Telepe, Katonatelepe (Bács megye)
 Sz. K. I. Miklós Telepe, Kecskemét
 Sz. K. I. Mecsekaljai Telepe, Pécs, Irányi Dániel-tér 6.

Növénytermelési Kutató Intézet, Martonvásár
 Öntözési- és Talajjavítási Intézet, Szarvas

Telepei :

Ö. T. I. Kelemenzugi Telepe, Dévaványa
 Ö. T. I. Kisújszállási Telepe, Kisújszállás
 Ö. T. I. Kopáncsi Telepe, Hódmezővásárhely
 Ö. T. I. Kúnhegyesi Telepe, Kúnhegyes
 Ö. T. I. Besenyszögi Telepe, Besenyszög-Csávás
 Ö. T. I. Vizesfási Telepe, Békés
 Ö. T. I. Szabadszállási Telepe, Szabadszállás
 Ö. T. I. Templomzugi Telepe, u. p. Pusztacsecg

Debreceni Mezőgazdasági Kísérleti Intézet, Debrecen-Pallagpuszta

Telepei :

D. M. K. I. Újfehértói Telepe, Újfehértó
 D. M. K. I. Nyíregyházi Telepe, Nyíregyháza Pf. 102. (volt Homok-kísérleti Gazdaság)

Keszthelyi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet, Keszthely
 Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Kísérleti Intézet, Mosonmagyaróvár
 Szegedi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet, Szeged-Újszeged

Telepei :

Sz. M. K. I. Mezőhegyesi Telepe, Mezőhegyes
 Sz. M. K. I. Kalocsai Telepe, Kalocsa

Mezőgazdasági Szervezési Intézet, V., Szabadság-tér 14.
 Mezőgazdasági Gépkísérleti Intézet, XI., Bertalan Lajos-u. 1.
 Növényvédelmi Kutató Intézet, II., Hermann Ottó-u. 15.
 Állattenyésztési Kutató Intézet, I., Attila-u. 53.
 Erdészeti Tudományos Intézet, II., Kunfi Zsigmond-u. 44.
 Országos Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézet, II., Keleti Károly-u. 24.
 Mezőgazdasági Dokumentációs Központ, I., Attila-u. 53.

Mezőgazdasági Múzeum, Városliget, Széchenyi-sziget
 Állategészségügyi Kutató Intézet, XIV., Tábornok-u. 2.
 Gyapottermelési Kutató Intézet, Székkutas
 Telepe:

Középhídvégpusztai Telepe, Középhídvégpuszta, Tolna megye

Kísérleti Gazdaságok:

Herceghalomi Kísérleti Gazdaság, Herceghalom
 Kecskeméti Kísérleti Gazdaság, Kecskemét

Üzemegysége:

Kecskeméti Kísérleti Gazdaság Ceglédi Üzemegysége, Cegléd

Karcagi Kísérleti Gazdaság, Karcag
 Kisvárdai Kísérleti Gazdaság, Kisvárd

Üzemegysége:

Kisvárdai Kísérleti Gazdaság Nagykállói Üzemegysége, Nagykálló
 Vörösmezői Kísérleti Gazdaság, Csokonyavisonta, u. p. Homokszent-
 györgy

Üzemegysége:

Vörösmezői Kísérleti Gazdaság Mohácsi Üzemegysége, Mohács-
 Sátorhely

Kompolti Kísérleti Gazdaság, Kompolt

Üzemegysége:

Kompolti Kísérleti Gazdaság Erzsébetteri Üzemegysége, Kompolt-
 Erzsébet-tér

Iregszemcsei Kísérleti Gazdaság, Iregszemcse

Fertődi Kísérleti Gazdaság, Fertőd

Üzemegysége:

Fertődi Kísérleti Gazdaság Akali Üzemegysége, Balatonfüred,
 Petőfi-út 70.

Sopronhorpácsi Kísérleti Gazdaság, Sopronhorpács

Üzemegysége:

Sopronhorpácsi Kísérleti Gazdaság Nagycenki Üzemegysége,
 Nagycenk

Lovászpatonai Kísérleti Gazdaság, Lovászpátóna

Bánkúti Kísérleti Gazdaság, Medgyesegyháza

Újmajori Kísérleti Gazdaság, Újmajor, u. p. Selyp

Intézetek vidéki osztályai:

Állattenyésztési Kutató Intézet Baromfitenyésztési Osztály, Gödöllő

Állattenyésztési Kutató Intézet Méhtenyésztési Osztály, Gödöllő

Erdészeti Tudományos Intézet Erdőművelési Osztály, Sopron

Erdészeti Tudományos Intézet Munkatudományi Osztály, Budakeszi

Az Építésügyi Minisztérium kutatóintézetei:

Építéstudományi Intézet, V., Apponyi-tér 5.

ÉTI. Anyagvizsgáló és Kísérleti Laboratórium, X., Bihari-út 6.

Betontechnikai Intézet, XI., Budafoki-út 205/b

Tégla- és Cserépipari Központi Laboratórium, X., Gyömrői-út 63.

Nehézvegyipari Kutató Intézet Szilikát-Kémiai Osztálya, Veszprém,
 Műszaki Egyetem

A Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium kutatóintézetei :

Országos Automobil Kísérleti Állomás, VIII., József-körút 6.
 Vasúti Tudományos Intézet, VIII., Vas-u. 19.
 Posta Kísérleti Állomás, IX., Gyáli-út 22.
 Építéstudományi Intézet, V., Apponyi-tér 5.

Az Egészségügyi Minisztérium kutatóintézetei :

Országos Munkaegészségügyi Intézet, IX., Nagyvárad-tér 2.
 Országos Balneológiai Kutató Intézet, II., Kunfi Zsigmond-u. 25.
 Állami Eötvös Loránd Rádium- és Röntgen Intézet Rákkutató Intézete,
 IX., Bakáts-tér 10.
 Sportorvosi Kutatólaboratórium, XII., Győri-út 17.
 Foglalkozási Bőrártalmakat Kutató Laboratórium, IX., Nagyvárad-tér 1.
 Mykologiai Állomások, IX., Nagyvárad-tér 1., IX., Mária-u. 41.,
 Debrecen, Szeged, Pécs, Karcag, Sopron, Kaposvár
 Országos Vérellátó Szolgálat Kutató Laboratóriuma, XI., Daróczi-út 24.
 Országos Közegészségügyi Intézet, IX., Gyáli-út 2—4.
 Élelmezéstudományi Intézet, IX., Gyáli-út 3.

Az Élelmezési Minisztérium kutatóintézetei :

Országos Gabona és Lisztkísérleti Intézet, II., Kisrökus-u. 15/b
 Országos Mezőgazdasági Ipari Kísérleti Intézet, II., Hermann Ottó-u. 15.
 Cukoripari Kutatóintézet, II., Hermann Ottó-u. 15.
 Szeszipari Kutatóintézet, II., Hermann Ottó-u. 15.
 Dohányipari Központi Kutató Laboratórium, XI., Budafoki-út 59.
 Söripari Kutatólaboratórium, X., Jászberényi-út 7—11.
 Magyar Tejgazdasági Kísérleti Intézet, Mosonmagyaróvár, Lucsony-u.
 Növényolajipari Kutatólaboratórium, X., Maglódi-út 17.

AZ AKADÉMIA ÁLLANDÓ BIZOTTSÁGAI

A Magyar Tudományos Akadémia osztályai új állandó bizottságokat választottak :

I. Osztály

Nyelvtudományi Bizottság:

Elnök :	Pais Dezső akadémikus	Lakó György lev. tag
Előadó :	Telegdi Zsigmond	Ligeti Lajos akadémikus
Tagjai :	Baleczky Emil	Lőrincze Lajos
	Bárcezi Géza akadémikus	Mészöly Gedeon
	Beke Ödön lev. tag	Németh Gyula akadémikus
	Czeplédy Károly	Némethné Sebestyén Irén
	Fekete Lajos lev. tag	Rubinyi Mózes
	Hadrovits László lev. tag	Sulán Béla
	Kálmán Béla	Tamás Lajos lev. tag
	Király Péter	Zsirai Miklós akadémikus
	Kniezsa István akadémikus	

Nyelvművelő Bizottság:

Elnök :	Rácz Imre lev. tag	Kálmán Béla
Előadó :	Lőrincze Lajos	Karinthy Ferenc
Tagjai :	Bárcezi Géza akadémikus	Kovács K. Pál lev. tag
	Beke Ödön lev. tag	Mészöly Gedeon
	Csefkó Gyula	Pais Dezső akadémikus
	Csűrös Zoltán akadémikus	Selényi Pál lev. tag
	Fábián Pál	Surányi János
	Fülep Lajos lev. tag	Szabolcsi Bence lev. tag
	Gegesi Kiss Pál lev. tag	Telegdi Zsigmond
	Haynal Imre akadémikus	Zimmermann Ágoston akadémikus
	Jávorka Sándor akadémikus	Zsirai Miklós akadémikus

Helyesírási reformbizottság:

Elnök :	Pais Dezső akadémikus	Kniezsa István akadémikus
Előadó :	Benkő Lóránd	Lőrincze Lajos
Tagjai :	Bárcezi Géza akadémikus	Makai Ernő
	Beke Ödön lev. tag	Nagy J. Béla
	Deme László	Nagy Tibor
	Fábián Pál	Rubinyi Mózes
	Karinthy Ferenc	Telegdi Zsigmond
	Károly Sándor	

Magyar Irodalomtörténeti Bizottság:

Elnök :	Waldapfel József lev. tag	Klaniczay Tibor
Előadó :	Barta János	Komlós Aladár
Tagjai :	Bartóti Dezső	Lukács György akadémikus
	Bóka László	Nagy Péter
	Eckhardt Sándor	Révai József tiszteleti tag
	Földessy Gyula	Szabolcsi Bence lev. tag
	Gálos Rezső	Szauder József
	Halász Előd	Tolnai Gábor lev. tag
	Horváth János akadémikus	Turóczi-Trostler József
	Horváth Károly	akadémikus
	Juhász Géza	Voinovich Géza akadémikus
	Király István	

Világirodalmi Bizottság:

Elnök:	Trencsényi-Waldapfel Imre akadémikus	Kardos Tibor Lukács György akadémikus
Előadó:	Kardos László	Lutter Tibor
Tagjai:	Erdődi József Gáspár Endre Gyergyai Albert Győri János Halász Előd	P. D. Krajevskij Tamás Lajos lev. tag Sötér István Turóczy-Trostler József akadémikus

Klasszika-filológiai Bizottság:

Elnök:	Moravesik Gyula akadémikus	Láng Nándor
Előadó:	Szabó Árpád	Maróth Károly lev. tag
Tagjai:	Borzák István Dobrovits Aladár Gyóni Mátyás lev. tag Harmatta János Horváth János akadémikus	Szilágyi János Szilágyi János György Trencsényi Waldapfel Imre akadémikus

Zenatudományi Bizottság:

Elnök:	Kodály Zoltán akadémikus	Mihály András
Előadó:	Szabolcsi Bence lev. tag Bartha Dénes	Rajeczky Benjamin Szabó Ferenc
Tagjai:	Hammerschlag János Lajta László Major Ervin	Ujfalusi József Vargyas Lajos

II. Osztály*Filozófiai Bizottság:*

Elnök:	Lukács György akadémikus	Havas Ernő
Titkár:	Nádor György	Mátrai László lev. tag
Tagjai:	Fogarasi Béla akadémikus	Szigeti József

Pedagógiai Bizottság:

Elnök:	Trencsényi-Waldapfel Imre akadémikus	Lázár György Simonovits Istvánné
Titkár:	Décsi Gyuláné	Székely Endréné
Tagjai:	Fogarasi Béla akadémikus Ágoston György Jóború Magda E. Kiss Sándor Kovács József	Szokolszky István Tettamanti Béla Vida Mária Zádor Imre

Történettudományi Bizottság:

Elnök:	Molnár Erik akadémikus	Léderer Emma
Titkár:	Ember Győző lev. tag	Mérei Gyula
Tagjai:	Andics Erzsébet akadémikus Czóbel Ernő Elekes Lajos Fejér Klára Geróné, Fazekas Erzsébet Hanák Péter Harmatta János	Mód Aladár Nemes Dezső Pach Zsigmond Pál Réti László Szekfű Gyula akadémikus Zsigmond László

Állam-és Jogtudományi Bizottság:

Elnök:	Szabó Imre lev. tag	Szladits Károly akadémikus
Titkár:	Eörsi Gyula	Marton Géza lev. tag
Tagjai:	Beér János Feri Sándor Kádár Miklós Kovács István	Nizsalovszky Endre lev. tag Vas Tibor Világhy Miklós

Földrajzi Bizottság:

Elnök:	Markos György	Koch Ferenc
Titkár:	G. Szabó Mihály	Sz. A. Kovaljov
Tagjai:	Bulla Béla Kazár Leona Kéz Andor	Simon László Szabó László Szabó Pál Zoltán

Néprajzi Bizottság:

Elnök:	Ortutay Gyula lev. tag	Kresz Mária
Titkár:	Barabás Jenő	Maróth Károly lev. tag
Tagok:	Balassa Iván	Tálasi István
	Barabás Jenő	Vajda László
	Dégh Linda	Vargyas Lajos

Régészeti Bizottság:

Elnök:	Dobrovits Aladár	László Gyula
Titkár:	Fülep Ferenc	Méri István
Tagjai:	Banner János	Moravcsik Gyula akadémikus
	Bognárné, Kutzián Ida	Párducz Mihály
	Dercsényi Dezső	Radnóti Aladár
	Harmatta János	Szilágyi János
	Láng Nándor akadémikus	Szilágyi János György

Művészettörténeli Bizottság:

Elnök:	Fülep Lajos lev. tag	Gerevich László
Titkár:	Pogány Ö. Gábor	H. Zádor Anna
Tagjai:	Bernáth Aurél	Kmetty János
	Bortnyik Sándor	Radocsay Dénes
	Csatkay Endre	Szilágyi János György
	Csemege József	Vayer Lajos
	Dercsényi Dezső	Vedres Márk
	Ék Sándor	Végyváry Lajos
	Garas Klára	

III. Osztály*Fizikai Bizottság:*

Elnök:	Gombás Pál akadémikus	Jánossy Lajos akadémikus
Titkár:	Kovács István lev. tag	Kónya Albert
Tagjai:	Budó Ágoston lev. tag	Novobátszky Károly akadémikus
	Fényes Imre	Szigeti György
	Gyulai Zoltán lev. tag	

Matematikai Bizottság:

Elnök:	Alexits György akadémikus	Szőkefalvi-Nagy Béla lev. tag
Titkár:	Rényi Alfréd lev. tag	Turán Pál lev. tag
Tagjai:	Hajós György lev. tag	Varga Ottó lev. tag
	Kalmár László lev. tag	

Meteorológiai Bizottság:

Elnök:	Jordan Károly lev. tag	Nemky Ernő
Titkár:	Dési Frigyes	Surányi János
Tagjai:	Aujeszky László	Száva-Kováts József

IV. Osztály**Agrártudományi Alosztály***Agrobiológiai (Növénynevelési) Bizottság:*

Elnök:	Sedlmayr Kurt	Györfly Barna
Titkár:	Rajháthy Tibor	Solt Jenő
Tagjai:	Bálint Andor	

Kertészeti Bizottság:

Elnök:	Okályi Iván	Ormos Imre
Titkár:	Angeli Lambert	Somos András lev. tag
Tagjai:	Békéssy Miklós	Sós István

Növénytermesztési Bizottság:

Elnök:	Kolbay Károly	Manninger G. Adolf
Titkár:	Hepp Ferenc	Surányi János
Tagjai:	Bajai Jenő	Udvaros Károly
	Lázár Vilmos	

Gépesítési Bizottság:

Elnök:	Kund Ede	Rázsó Imre lev. tag
Titkár:	Erdei János	Szőcs Pál
Tagjai:	Klinger Pál	

Agrokémiai Bizottság:

Elnök: Páter Károly
 Titkár: Márkus László
 Tagjai: ifj. Fekete Zoltán

Klimes Szmik Andor
 Kuthy Sándor

Állattenyésztési Bizottság:

Elnök: Csukás Zoltán
 Titkár: Lukáts Károly
 Tagjai: Hámori Dezső

Horn Artur
 Rimler Károly
 Schandl József

Állategészségügyi Bizottság:

Elnök: Manninger Rezső akadémikus
 Titkár: Bamberger Károly
 Tagjai: Csontos József

Kotlán Sándor lev. tag
 Mócsy János akadémikus

Erdészeti Bizottság:

Elnök: Fekete Zoltán lev. tag
 Titkár: Roller Kálmán
 Tagjai: Bokor Rezső

Madas András
 Magyar Pál

Növényvédelmi Bizottság:

Elnök: Kadocsa Gyula
 Titkár: Ubrizsy Gábor
 Tagjai: Husz Béla

ifj. Manninger G. Adolf
 Terényi Sándor

Mezőgazdasági Szervezési Bizottság:

Elnök: Vágsellyei István
 Titkár: Kölber László
 Tagjai: Berend József
 Csákány István
 Gönczi Iván
 Jankó József

Kund Ede
 Kemenes Ernő
 Nagy Lóránd
 Podányi Sándor
 Peregi Sándor

IV. Osztály**Biologiai Alosztály***Biológiai Bizottság:*

Elnök: Rapaics Rajmund lev. tag
 Titkár: Horváth János
 Tagok: Bálint Andor
 Faludi Béla

Gelei József akadémikus
 Györfly Barna
 Maucha Rezső lev. tag

Botanikai Bizottság:

Elnök: Soó Rezső lev. tag
 Titkár: Zólyómi Bálint
 Tagjai: Fehér Dániel
 Felföldy Lajos

Gimesi Nándor lev. tag
 Jávoroka Sándor akadémikus
 Máthé Imre

Zoológiai Bizottság:

Elnök: Ábrahám Ambrus lev. tag
 Titkár: Székessy Vilmos
 Tagjai: Boros István
 Dudich Endre

Fábián Gyula
 Kotlán Sándor lev. tag
 Zimmermann Ágoston akadémikus

V. Osztály*Mikrobiológiai Bizottság:*

Elnök: Ivanovics György lev. tag
 Titkár: Alföldi Zoltán

Tagjai: Novák Ernő
 Rauss Károly

Bel-, gyermek-, ideg-, bőrgyógyászati Bizottság:

Elnök: Gegesi Kiss Pál lev. tag
 Titkár: Gömöri Pál
 Tagjai: Haynal Imre akadémikus
 Kerpel-Fronius Ödön lev. tag

Környei István
 Löwinger Simon
 Nyiró Gyula

Élettani Bizottság:

Elnök: id. Issekutz Béla akadémikus
 Titkár: Bálint Péter
 Tagjai: Donhoffer Szilárd
 Ernst Jenő akadémikus

Jancsó Miklós akadémikus
 Lissák Kálmán lev. tag
 Szörényi Imre lev. tag
 Vályi-Nagy Tibor

Anatómiai-patológiai Bizottság:

Elnök:	Törő Imre akadémikus	Kiss Ferenc
Titkár:	Kellner Béla lev. tag	Romhányi György
Tagjai:	Baló József	Szentágothai János lev. tag

Sebészi és rokonszakmák Bizottsága:

Elnök:	Babics Antal akadémikus	Molnár Béla
Titkár:	Rubányi Pál	Petrovskij Borisz
Tagjai:	Fekete Sándor	Schmidt Lajos
	Makai Endre	Zinner Nándor

Közegészségügyi Bizottság:

Elnök:	Havas András lev. tag	Tarján Róbert
Titkár:	Hahn Géza	Timár Miklós
Tagjai:	Dabis László	Weil Emil
	Simonovits István	

Onkológiai Bizottság:

Elnök:	Kellner Béla lev. tag	Melczer Miklós
Titkár:	Wald Béla	Molnár Béla
Tagjai:	Baló József	Romhányi György

VI. osztály*Geológiai Bizottság:*

Elnök:	Vadász Elemér akadémikus	Kretzói Miklós
Tagjai:	Balogh Kálmán	Pathó Gábor
	Bulla Béla	Szádeczky-Kardoss Elemér
	Egyed László	akadémikus
	Földvári Aladár	Vendl Aladár akadémikus
	Kertai György	Vitális Sándor
	Koch Sándor	

Geodéziai-Geofizikai Bizottság:

Elnök:	Tárczy-Hornoch Antal	Renner János
	akadémikus	Rybár István
Tagjai:	Ács Ernő	Scheffer Viktor
	Aujeszky László	Sébor János
	Hazay István	Simon Béla
	Kántás Károly	Szilágyi Béla
	Majay Péter	Váhl Miklós
	Molnár László	Vendel Miklós akadémikus
	Rédey István	Vendl Aladár akadémikus
	Regöczy Emil	Veres László

(A Bizottság 4 albizottságra tagozódik: 1. Geodéziai, 2. Alk. Geofizikai, 3. Szeizmológiai, 4. Földmágnességi albizottság.)

Hidrológiai Bizottság:

Elnök:	Vendl Aladár akadémikus	Németh Endre
Tagjai:	Bogárdi János	Papp Feren
	Horusitzky Ferenc	Papp Szilárd
	Maucha Rezső lev. tag	Schulhof Ödön
	Mazalán Pál	Vitális Sándor
	Mosonyi Emil	

Bányászati Bizottság:

Elnök:	Osztrovszky György lev. tag	Kóta József
Tagjai:	Ajtay Zoltán	Krupár Géza
	Bauma Viktor	Renner János
	Esztó Miklós	Tárczy-Hornoch Antal akadémikus
	Esztó Péter	Tarján Gusztáv
	Gyulay Zoltán	Vajk Artúr
	Halász András	Vendel Miklós akadémikus
	Hansági Imre	Vigh Ferenc
	Kálmán Miksa	

Építési Bizottság:

Elnök:	Mihailich Győző akadémikus	Gábor László
Tagjai:	Bartos István	Gerendás István
	Csonka Pál	Gyengő Tibor

Hilvert Elek	Pelikán József
Lévai Andor	Rudnai Gyula
Major Máté lev. tag	Széchy Károly
Palotás László	Vásárhelyi Boldizsár

Vaskohászati Albizottság:

Elnök: Verő József akadémikus	Szele Mihály
Tagjai: Geleji Sándor lev. tag	Szücs Endre
Gillemot László lev. tag	Tettmayer Alfréd
Kerpely Kálmán	Vécsei Béla
Sailer Géza	Wilhelmb Tibor
Selmecezi Béla	Zsák Viktor

Gépészeti Bizottság:

Elnök: Rázsó Imre lev. tag	Korponai Gyula
Tagjai: Bakonyi Sebestyén Endre	Pattantyus Á. Géza
Bass Emil	Ritter Endre
Biró Ferenc lev. tag	Sályi István
Frank László	Varga József akadémikus
Freund Mihály lev. tag	Vass Jenő
Gillemot László lev. tag	Vörös Imre
Jurek Aurél	

Erősáramú és Energetikai Bizottság:

Elnök: Kovács K. Pál lev. tag	Mándi András
Tagjai: Eisler János	Ratkovszky Ferenc
Forgó László	Seidner Mihály
Heller László	Urbanek János
Ignác Pál	Vajta Miklós
Lévai András	

Gyengeáramú Bizottság:

Elnök: Bognár Géza lev. tag	Izsák Miklós
Tagjai: Ács Ernő	Szigeti György
Barta István lev. tag	Tarján Rezső
Bálint János	Vágó Artúr
Gerő István	Winter Ernő
Istvánffy Ervin	

Automatizálási Bizottság

Tagjai: Ács Ernő	Nagy Elemér
Biró Ferenc lev. tag	Ritter Endre
Boldizsár Tibor	Stiker György
Kolos Richárd	Tarján Rezső
Lőrincz Imre	Ulczky Sándor

Földalatti Vasút Bizottság:

Tagjai: Bartos István	Palotás László
Gyengő Tibor	Papp Ferenc
Hilvert Elek	Rostássy István
Mihailich Győző akadémikus	Széchy Károly
Mester István	

Geológiai és Talajmechanikai Albizottság:

Tagjai: Kézdy Árpád	Papp Ferenc
Kovács Alajos	Vendl Aladár akadémikus
Németh Endre	

Villamos Albizottság:

Tagjai: Kovács K. Pál lev. tag	Vásárhelyi Boldizsár
Pósa János	Verebély László
Rostássy István	

Vas problémákkal foglalkozó Albizottság:

Tagjai: Gillemot László akadémikus	Proszty János
Mester István	

Beton problémákkal foglalkozó Albizottság:

Tagjai: Gyengő Tibor	Palotás László
Kovács Alajos	Soltész Gáspár
Lampl Hugó	

Vegyészcsoporth

Szerves Kémiai Bizottság:

Elnök: Bruckner Győző akadémikus	Csűrös Zoltán akadémikus
Titkár: Kandel István	Fodor Gábor
Tagok: Beke Dénes	Gerecs Árpád
Bognár Rezső lev. tag	Müller Sándor lev. tag

Fizikai-Kémiai és Analitikai Bizottság:

Elnök: Schay Géza lev. tag	Lengyel Sándor
Titkár: Sárkány György	Schulek Elemér akadémikus
Tagjai: Benedek Pál	Szabó Zoltán
Buzágh Aladár akadémikus	Tettamanti Károly
Erdey-Grúz Tibor akadémikus	Vándor József
Erdei László	

Szerves Technológiai Bizottság:

Elnök: Müller Sándor lev. tag	Freund Mihály lev. tag
Titkár: Poros Tamásné	Gerecs Árpád
Tagok: Beke Dénes	Haskó Lajos
Buzágh Aladár akadémikus	Schay Géza lev. tag
Csűrös Zoltán akadémikus	Vámos György
Fehér István	Vándor József

Szervetlen Technológiai Bizottság:

Elnök: Varga József akadémikus	Honti György
Titkár: Korányi György	Keresztes Matyás
Tagjai: Bereczki Endre	Mattyasovszky-Zsolnay László
Fodor György	Polinszky Károly
Grofcsik János	Schlattner Jenő
Haskó Lajos	

Mezőgazdasági Kémiai Bizottság:

Elnök: Csűrös Zoltán akadémikus	Oplatka György
Titkár: Holló János	Sándor Zoltán
Tagok: Altomáre Iván	Telegdi-Kovács László
Krausz József	Török Gábor

T A R T A L O M J E G Y Z É K

Nagy erő a szocializmusért vívott harcban	193
A Magyar-Szovjet Barátság Hónapja A szovjet tudomány és technika vezető szerepe a hegesztés fejlesztésében. Írta: <i>V. P. Nyikityin</i> akadémikus	196
A Magyar-Szovjet Barátság Hónapja A növényvilág keletkezése és fejlődése. Írta: <i>P. Baranor</i> a Sz. U. Tud. Akadémiájának lev. tagja	207
A Magyar-Szovjet Barátság Hónapja A szovjet vendégek látogatásai	217
A Magyar Tudományos Akadémia Csillagvizsgáló Intézete. Írta: <i>Detre László</i> ...	220
A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának új elnöke	226
Az Akadémia Könyv- és Folyóiratbizottságának munkája. Írta: <i>Straub F. Brunó</i> akadémikus	228
A lengyel tudománykongresszus. Írta: <i>Czesław Komarnicki</i>	233
Az Akadémia Ünnepi Hetének sajtóvisszhangjából A tudományos tervezés kérdései Magyarországon. Írta: <i>Marcel Prenant</i> ...	237
Kutató intézetek névsora és címe	246
Az Akadémia állandó bizottságai	250

СО Д Е Р Ж А Н И Е

Великая сила в борьбе за строительство социализма	193
Месячник Венгерско-Советской Дружбы академик В. П. НИКИТИН Пере- довая роль советской науки и техники в развитии электросварки	196
Месячник Венгерско-Советской Дружбы чл.-кро. АН ССР П. А. БАРАНОВ Происхождение и развитие растительного мира	207
Месячник Венгерско-Советской Дружбы Посещения советских гостей	217
Л. ДЕТРЕ - Обсерватория Академии Наук Венгрии	220
Новый президент Академии Наук СССР	226
Академик Б. Ф. ШТРАУБ - Деятельность комиссии АН Венгрии по изданию книг и журналов	228
Ц. КОМАРНИЦКИЙ - Научный конгресс в Польше	233
Из отзыва Юбилейной Сессии АН Венгрии в печати М. ПРЕНАН Вопросы научного планирования в Венгрии	237
Список и адреса Научно-исследовательских институтов	246
Постоянные комиссии Академии Наук Венгрии	250

Felelős kiadó: Erdéy-Grúz Tibor

Budapest nyomda, Gerlőczy-utca 2. — 11957 — Felelős vezető: ifj. Puskás Ferenc

Ára : 3 Ft.

AKADÉMIAI
ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI:

ERDEY-GRÚZ TIBOR
FŐTITKÁR

1951. JÚLIUS—AUGUSZTUS

LVIII. KÖTET — 487. FÜZET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST 1951.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

SZERKESZTI: ERDEY-GRÚZ TIBOR

LVIII. KÖTET * 1951

HATALMAS ESZMEI FEGYVER

Megjegyzések a Szovjetunió Tudományos Akadémiája I. V. Sztálin nyelv tudományi munkáinak szentelt ülés szaka eredményeihez

A. N. NYESZMEJANOV akadémikus

Moszkvában befejezte munkáját a Szovjetunió Tudományos Akadémiája társadalomtudományi osztályainak ülés szaka, amelynek feladata *Sztálin* egy évvel ezelőtt megjelent zseniális nyelv tudományi munkáinak méltatása volt. Az ülés szaka azért gyűlt össze, hogy ezeknek az alapvető műveknek megvilágításában összegezze a szovjet tudósok munkásságának eredményeit és megjelölje a további perspektívákat. Az ülés szakon *V. Vinogradov* akadémikus előadást tartott »A szovjet nyelv tudomány fejlődése *I. V. Sztálin* tanításának tükrében«, *P. Jucyin*, a Tudományos Akadémia levelező tagja pedig »*I. V. Sztálin* nyelv tudományi munkáinak jelentősége a társadalomtudományok fejlődése szempontjából« címmel. *Vinogradov* és *Jucyin* előadásainak megvitatásában résztvett *Pallagyin* akadémikus, az Ukrán Tudományos Akadémia elnöke, *A. Csikobava*, a Grúz Tudományos Akadémia rendes tagja, *N. Szauranbajev*, a Kazah Tudományos Akadémia rendes tagja és *J. Peyve*, a Lett Tudományos Akadémia rendes tagja. Elmondották, milyen módon szervezték át a szovjet szövetséges köztársaságok tudományos intézeteiben és főiskoláin *Sztálin* műveinek szellemében a nyelv tudományi munkát. A felszólalók beszámoltak arról, hogy milyen munkát végeztek a nyelvészek szótárak, nyelv tanok összeállítása és a mai nemzeti nyelvekkel, azok történetével foglalkozó tankönyvek írása terén.

Sztálin nyelv tudományi munkái a dialektikus és történelmi materializmus olyan általános és alapvető kérdéseit vetik fel és adják új megvilágításban, hogy jelentőségük messze kiemelkedik a nyelv tudomány problémáinak keretei közül. Ezek a művek új, nagy hatóerejű fegyverrel gyarapították a marxizmus-leninizmus fegyvertárát. Nem képzelhető el a tudomány vagy művészet olyan területe, a szovjet kultúra olyan aktív szereplője, aki számára a *Sztálin* által felvetett és oly kristálytisztasággal megoldott problémák ne volnának létfontosságúak.

I. V. Sztálin nyelv tudományi munkái nemcsak a nyelvészetet, hanem minden tudományt és a tudomány és kultúra minden munkatársát érintik, nemcsak általános filozófiai szempontból, hanem speciális nyelvészeti szem-

pontból is. *Sztálin* nyelvtudományi munkái minden tudományra általános feladatokat is és sajátosan nyelvészeti természetű feladatokat is rónak. Ezenkívül sok tudománynál sajátos speciális problémák vetődtek fel. Világosan fennáll a nyelv és az irodalom elszakíthatatlan összefüggése. A nyelvtudományi kérdések sztálini kifejtése sok alapvető kérdést vet fel újszerűen az irodalommal kapcsolatban. A nyelv szorosan és elválaszthatatlanul összefügg a gondolkozással. Ezért a nyelvtudományi problémák újszerű felvetése szükségszerűen közvetlenül visszatükröződik a pszichológiában és a legfelső idegműködés pavlovi tanításán, a második jelrendszer tanításán keresztül a fiziológiában is.

A tudományok számos csoportjára új feladatok hárulnak. De egészen világos, hogy *Sztálin* munkái elsősorban a nyelvtudomány számára rendkívül nagy jelentőségűek. Most elsősorban kerül a nyelvtudomány helyes marxista módszertani alapokra és megnyílnak előtte a teremtő fejlődés útjai soknemzetiségű államunkban a szovjet népek érdekében, a kommunista társadalom felépítése érdekében.

Milyen munkát végzett a Szovjetunió Tudományos Akadémiája ezalatt az egy esztendő alatt, *Sztálin* zseniális nyelvtudományi munkáinak megjelenése óta, — hogyan használta fel működésében a Tudományos Akadémia mindazt az újat, amit ezek a munkák nyújtanak és mit végzett mindenekelőtt a nyelvészeti tudomány terén?

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája számos szervezeti intézkedést hajtott végre, hogy megszüntesse a *Marr* akadémikusnak és követőinek a nyelvről szóló úgynevezett «új tanítása» által előidézett elméleti zűrzavart és a nyelvről szóló sztálini tanítás alapján biztosítsa a szovjet nyelvtudomány szabad, alkotó fejlődését. A Moszkvában és Leningrádban működött két nyelvészeti intézet helyett 1950. júliusában egyetlen intézetet létesítettek, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Nyelvtudományi Intézetét, melynek központja Moszkvában van. Az intézet munkájába a szovjet nyelvészek új kádereit vonták be. Az intézet gyökeresen átszervezte tudományos és kutatómunkája programját, kizárta belőle az antimarxista marrista irányzatú témákat, és felvette bele olyan fontos problémák feldolgozását, mint a nyelv fejlődésének belső törvényei, a nyelvcsoportok (nyelvcsaládok) eredete, a szocialista nemzetek nyelvi fejlődésének törvényszerűségei, a szovjet népek és az idegen népek nyelvtani rendszerének, szótári állományának és alapvető szótári szókincsének tanulmányozása, — valamint felvett olyan témákat, amelyek célja, hogy elősegítsék az anyanyelvek összehasonlító-történeti tanulmányozását, szótárkiadványok, nyelvjárastani atlaszkiadványok előkészítését stb.

I. V. Sztálin munkáinak megjelenése után hasonlíthatatlanul megnőtt a szovjet nyelvtudomány munkatársainak teremtő aktivitása. Egyedül a Szovjetunió Tudományos Akadémiája nyelvtudományi intézetének munkatársai egy év alatt több mint harminc gyűjteményt és monográfiát adtak nyomdába. Az intézet munkatársai jelentős munkát végeztek a nyelvről szóló sztálini tanítás népszerűsítéséért és propagálásában. Több mint 450 felolvasást tartottak. Aktívan résztvett az intézet a főiskolai és középiskolai nyelvi tantárgyak oktatásának átszervezésében is, résztvett számos tudományos és pedagógiai értekezleten és ülésen. Az intézet tudományos segítséget nyújtott a szövetséges köztársasági tudományos akadémiák és a Szovjetunió Tudományos Akadémiája filiáléi nyelvészeti intézményeinek, továbbá kap-

csolatot és tapasztalatcserét létesített a népi demokratikus országok nyelvtudományi intézményeivel.

A szovjet tudósok meglegeggel fogadják ezeket az intézkedéseket, de azokat csak az első eredményeknek, kezdetnek tekintik ama feladatok igazi végrehajtásához, amelyek a szovjet nyelvészekre *I. V. Sztálin* nyelvtudományi munkái folyományaképpen hárulnak.

Sztálin kiváló munkái a természettudomány művelőinek feszült figyelmét is magukra vonták. *Sztálin* művei gazdagították a tudományos megismerés elméleti alapját és marxista módszertanát, és rendkívül értékes módon hozzájárulnak a természettudományok fejlődéséhez.

A különböző problémákkal foglalkozó sok tudományos értekezéslet és vita világosan megmutatta, hogy a tudomány haladása szempontjából milyen szükséges és hasznos az élénk véleménycsere és a kritika szabadsága, melyek nélkül, mint *Sztálin* rámutatott, semilyen tudomány sem fejlődhet. *Sztálin* »Marxizmus és a nyelvtudomány kérdései« c. művének nagy hatóereje teljes erővel megnyilatkozott már e történelmi jelentőségű munka közzétételének első percétől kezdve. Felbecsülhetetlen segítséget jelentett a szovjet tudomány számára olyan jelentőségteljes események sikeres lebonyolításánál, mint a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának és a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiájának 1950. júliusban összehívott egyesített ülése. *Sztálin* útmutatásait követve, a szabad tudományos teremtő vita alapján a szovjet ország legkiválóbb tudósai komoly hiányosságokat és hibákat tártak fel a fiziológia és az orvostudomány fejlődésében és meghatározták azt a programot, amelynek során továbbfejlesztik a nagy természetbúvárnak, *I. P. Pavlov* akadémikusnak tudományos hagyatékát. Az ülészak munkája teljes mértékben aláhúzta annak a sztálini tételnek nagy jelentőségét, amely a tudomány haladó hagyományairól szól. Ha *I. P. Pavlov* tudományos munkásságában a legjavára támaszkodott annak, amit addig a biológia nyújtott, folytatva és továbbfejlesztve *I. Szeccsenovnak*, az »orosz fiziológia atyjának« a tudományt gazdagító történelmi jelentőségű megállapításait, akkor a szovjet fiziológiai tudomány építői, mint ezt maga az élő valóság megmutatta, csak akkor tudnak működésükben sikereket elérni, ha az igazi, kipróbált pavlovi úton haladnak.

Nagy érdeklődést keltenek az 1951. év májusában megtartott kozmogóniai tanácskozás eredményei. A szabad véleménycsere és tárgyilagos elvi kritika szellemében lezajlott vita megmutatta a szovjet kozmogóniai gondolkodás eredményes alkotómunkáját.

Június 14-én befejeződött a kémiai rendszerek elméleti kérdései tárgyában a Szovjetunió Tudományos Akadémiája vegyész tagozata által összehívott értekezéslet. A szabad eszmecsere és alkotó jellegű vita eredményeképpen az értekezéslet komoly eredményeket ért el a kémia, különösen a szerves kémia szempontjából alapvető problémának, a kémiai rendszer problémájának helyes felvetése tekintetében.

A szabad véleménycsere és alkotó vita szellemében folyt le a Szovjetunió Tudományos Akadémiája társadalomtudományi tagozatának ülészaka is, amely *I. V. Sztálin* zseniális nyelvtudományi munkáival foglalkozott.

Ioszif Visszarionovics Sztálin, a kommunizmus nagy építője, miközben kidolgozza a kommunista építőmunka grandiózus terveit, amelyek megteremtik a Szovjetunióban a kommunizmus anyagi és technikai alapjait, ugyanakkor mesterien továbbfejleszti a marxista tudományt is, s annak fényével megvilágítja előttünk a haladás útját a kommunizmus felé, ahol a

tudomány még jobban felvirágzik, a termelőerők fejlődése pedig biztosítja az anyagi javak bőségét.

A szovjet tudósoknak gyarapítaniuk és fejleszteniük kell a szovjet tudományt, amely előtt pontosan meghatározott feladatok állanak. Ez a tudomány nem szemlélődő, hanem ténylegesen ható tudomány. Célja, hogy ne csak megismerje a világot, hanem azt meg is változtassa, ne kérjen kegyet a természettől, hanem azt elvegye tőle. A szovjet tudománynak az a feladata, hogy minden erejével támogassa a kommunista társadalom építésének történelmi ügyét. Ez a lelkesítő feladata, történelmi kötelessége, becsülete és büszkesége a szovjet tudománynak, amelyet *Sztálin* gényusa buzdít és lelkesít.

EGYÜTTES ÜLÉS

I. V. Sztálin Nyelvtudományi munkái megjelenésének egyéves évfordulója alkalmából.

A Magyar Tudományos Akadémia I. és II. osztályai 1951. június 29-én együttes ülést tartottak az Akadémia dísztermében, melyen a következő előadások hangzottak el:

Fogarasi Béla akadémikus: *A történelmi materializmus alkotó továbbfejlesztése Sztálin nyelvtudományi munkáiban.*

Pais Dezső akadémikus: *Mit tettünk és mit tegyünk a magyar nyelvtudomány ügyében a Sztálin teremtette fordulat után?*

Lukács György akadémikus: *Irodalom és művészet mint felépítmény.*

E számunkban közöljük Fogarasi Béla akadémikus előadását. Pais Dezső és Lukács György akadémikusok előadásait következő számunkban fogjuk ismertetni.

A TÖRTÉNELMI MATERIALIZMUS ALKOTÓ TOVÁBBFEJLESZTÉSE SZTÁLIN NYELVTUDOMÁNYI MUNKÁIBAN

FOGARASI BÉLA akadémikus

Sztálin elvtárs egy évvel ezelőtt megjelent nyelvtudományi munkái gyökeres fordulatot jelentettek a nyelvtudomány terén. E munkák tisztázták a nyelvtudomány alapvető elvi kérdéseit, feltárták a népnyelv helyes felfogásának jelentőségét a nemzeti kérdés szempontjából, megteremtették a feltételeket a marxista nyelvtudomány felvirágzásához. *Sztálin* elvtárs nyelvtudományi munkái ezen túlmenően a történelmi materializmus elméletének alkotó továbbfejlesztésével hatalmas lendületet adtak a társadalomtudományok egész fejlődésének. E helyen ebben a vonatkozásban foglalkozunk a munkák alap-gondolataival.

Sztálin nyelvtudományi munkáinak értelmébe csak akkor hatolhatunk be, ha állandóan szem előtt tartjuk a marxista tudománynak azt a módszertani felfogását, amely mint vezérfonal e munkákon végigvonul. Ezt a vezérfonalat nyújtja a marxizmusnak az a klasszikus meghatározása, amelyet »Válasz az elvtársaknak« című levelében ad:

»A marxizmus a természet és a társadalom fejlődéstörvényeinek tudománya, az elnyomott és kizsákmányolt tömegek forradalmának tudománya, a szocializmus minden országban való győzelmének tudománya, a kommunista társadalom építésének tudománya. A marxizmus — mert tudomány — nem állhat egyhelyben, a marxizmus fejlődik és tökéletesedik. Lehetetlen, hogy a marxizmus a maga fejlődésében ne gazdagodjék újabb tapasztalatokkal, újabb ismeretekkel — egyes tételeinek és következtetéseinek tehát az idők folyamán feltétlenül meg kell változniuk, azokat feltétlenül fel kell cserélni újabb tété-

lekkel és következtetésekkel, amelyek megfelelnek az új történelmi feladatoknak. A marxizmus nem ismer el megváltoztathatatlan következtetéseket és tételeket, amelyek minden korra és időszakra kötelezők. A marxizmus mindennemű dogmatizmus ellensége.¹

Ezek az irányelvek számunkra a magyar marxista tudomány fejlesztése szempontjából nemkevésbé fontosak, mint a szovjet tudomány számára. S a mi feladatunk, hogy ezeket az elveket éppen olyan következetességgel igyekezzünk megvalósítani, mint az élenjáró szovjet tudomány.

Újra és újra emlékeztetbe kell idéznünk a tudomány helyes fejlesztésének nagyjelentőségű elvét, hogy úgy mondjuk, a tudománypolitika alapelvét is. Az »aracksejevi« rendszerrel szemben, amely a *Marr*-iskola túlkapasai következtében létrejött, *Sztálin* hangsúlyozta a tudomány fejlődésének és fejlesztésének törvényét: »Mindenki tudja azt, hogy semmiféle tudomány sem fejlődhet és érhet el sikereket a vélemények harca, a kritika szabadsága nélkül«. Ennek a szempontnak érvényesítésével sikerült a nyelvtudomány fejlődését új, egészséges alapokra helyezni. Mint ismeretes, ez az elv széleskörűen érvényesült a szovjet tudomány más területein is, s olyan nagyjelentőségű vitákhoz vezetett az utolsó évek folyamán, mint a filozófiai vita, a biológiai vita, a *Pavlov*-vita, melyek szintén *Sztálin* elvtárs kezdeményezései alapján jöttek létre.

Térjünk át a történelmi materializmus elméletének néhány kérdésére, konkrétan az alap és felépítmény kérdésére.

»Az alap és felépítmény elméletének *Sztálin* elvtárs által való továbbfejlesztése a marxista-leninista tudomány kimagasló jelentőségű gazdagítását jelenti.« (*Pravda*, 1951. jún. 20.)

Az imperializmus és a proletárforradalmak korszakának és a szocializmus építésének tapasztalatait általánosítva, *Sztálin* elvtárs »A dialektikus és történelmi materializmusról« című művében a marxista-leninista filozófiát fejlődésének új fokára emelte. E munka folytatásának kell tekintenünk nyelvtudományi munkáit.

E két munka egymással szoros kapcsolatban áll, egymásra utal. A nyelvtudományi munkákban *Sztálin* feltételezi az előző munka ismeretét és ha nem akarunk folyton az egyszerű pedagógiai ismeretterjesztés határai között mozogni, akkor nekünk is ezt kell tennünk. »A dialektikus és a történelmi materializmusról« mélyreható, teljes és részletes tanulmányozása szükséges előfeltétele annak, hogy *Sztálin* nyelvtudományi munkáinak a történelmi materializmusra vonatkozó tételeit helyesen megértsük és alkalmazzuk.

A kérdések sorrendjében első helyen a nyelv jellemzése áll, mint nem felépítményszerű jelenség. *Sztálin* elvtárs egészen új perspektívákat tárt fel a történelmi materializmus körébe vágó kutatások számára azáltal, hogy megkülönböztette a felépítmény-jellegű és a nem felépítmény-jellegű társadalmi jelenségeket, amely utóbbiakhoz a nyelv tartozik.

Sztálin elvtárs azonban a nyelv elemzésében kimutatta azt is, hogy a nyelv, bár lényegében nem felépítmény és ennél fogva lényegében nem osztályjellegű, összekapcsolódik felépítményszerű elemekkel, osztályvonatkozásokkal. Általánosítva megállapíthatjuk, hogy a társadalom életében a felépítményszerű és a nem felépítményszerű társadalmi jelenségek egymással állandóan összefonódnak, összekapcsolódnak.

¹ Sztálin : Marxizmus és nyelvtudomány. Melléklet : Válasz az elvtársaknak. Szikra 1950. 11. old. A továbbiakban e kiadás után idézek.

Az alap és a felépítmény viszonyának sztálini magyarázatát e helyen nem fogjuk részletesen ismertetni, miután erről a *Társadalmi Szemle* februári számában közölt előadásban már szó volt.

Milyen szempontok azok, amelyeket a szovjet tudomány a sztálini művek tárgyalásában, magyarázatában különösen hangsúlyoz, különösen kiemel?

Az alap magyarázatában döntő fontosságú *Sztálinnak* az a tétele, hogy az alap társadalom gazdasági rendje egy adott időszakban. Egyértelmű megállapítást nyert, hogy ennek megfelelően az alap a termelési viszonyokat jelenti.² A *Sztálin* által adott magyarázat és terminológia lehetővé és szükségessé teszi a termelés és a gazdasági alap elhatárolását. Erre vonatkozólag a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottsága mellett működő Társadalomtudományi Akadémia vitáján a következő megállapítás hangzott el: »A termelés és a gazdasági alap elhatárolása lehetővé teszi, hogy mélyebben hatoljunk be a felépítményvonatkozások természetébe. Ezen elhatárolás nélkül nem lehet az alap és a felépítmény kölcsönhatását helyesen tárgyalni.« (*Voproszi filozofii*, 1951. 2. sz. 210. old.)

Az alap és a termelés, a termelési mód azonosítása a kérdés sematizálását, leegyszerűsítését jelenti. De ez a sematikus felfogás annyira elterjedt, hogy sokan nem értették meg *Sztálin* elvtárs felfogásában az újat, vagy éppen hamisnak és tévesnek tartják ezt a megkülönböztetést. A lefolyt év tapasztalataiból kiindulva, azt a tanulságot kell levonnunk, hogy további munkára van szükség ahhoz, hogy a történelmi materializmus értelmezésében és alkalmazásában következetesen keressük a termelés, a termelési mód és az alap megkülönböztetését.

Egyes elvtársak ellentmondást véltek találni *Sztálin* »A dialektikus és történelmi materializmusról« c. munkájának, valamint *Marx* »Előszavának« egyes helyei és a termelési mód és az alap megkülönböztetése között.

Marx »A politikai gazdaságtan bírálatához« című művének híres előszavában a következőket írja: »Az anyagi élet termelési módja határozza meg általában az élet társadalmi, politikai és szellemi folyamatát.«

Továbbá. A történelmi materializmus kifejtésénél *Sztálin* ezt írja: »Amilyen a társadalom termelési módja, olyan alapjában véve maga a társadalom is, olyanok eszméi és elméletei, politikai nézetei és intézményei.« (Párttörténet, 149. old.)

E helyekből az elvtársak arra következtettek, hogy az alapot, mint termelési módot kell értelmezni, hogy alap és termelési mód egy és ugyanaz.

Az idézetek helyesek, a következtetés azonban helytelen. Az elvtársak mind *Marx*, mind *Sztálin* fejtegetéseiből egyes mondatokat ragadtak ki és azokat nem összefüggésükben értelmezték. Az adott idézetekben ugyanis *Marx* is, *Sztálin* is azt állapítják meg, hogy a termelési mód általában meghatározza az egész társadalmat, az egész társadalmi folyamatot és ezen belül a szellemi folyamatokat is. A termelési mód azonban, *Sztálin* nevezetes megállapítása szerint, két oldal egysége. »Következésképp a termelés, a termelési

² Már Lenin több helyen igen egyértelmű kifejezésekben rámutatott arra, hogy *Marx* alap alatt a termelési viszonyokat és nem a termelési módot értette. Így:

»A minden emberi együttélés alapjául szolgáló tényből: a létfenntartási eszközök megszerzésének módjából indult ki (*Marx*), kapcsolatba hozta vele azokat az emberek közötti viszonyokat, amelyek a létfenntartási eszközök mindenkori megszerzési módjának hatása alatt alakulnak ki, s ezeknek a viszonyoknak rendszerében (*Marx* kifejezése szerint — »termelési viszonyok«) jelölte meg a társadalomnak azt az alapját, amelyen a politikai és a jogi formák és bizonyos társadalmi eszmeáramlatok felépülnek.« (»A narodnyikság gazdasági tartalma«. Lenin: Művei I. k. Szikra 1950. 434. old.)

mód magában foglalja mind a társadalom termelőerőit, mind az emberek termelési viszonyait s ezek egységét testesíti meg az anyagi javak termelésének folyamatában.» (Párttörténet, 149. old.)

Tehát a termelés, a termelési mód két oldal egysége. Az egység pedig nem annyit jelent, hogy az egység csak az egyik oldallal volna azonos. Nyilvánvaló tehát, hogy a termelőerők és a termelési viszonyok egysége nem lehet azonos az alappal, vagyis a termelési viszonyokkal. Nyelvtudományi műveiben *Sztálin* ezekre a megállapításokra támaszkodva azokat nem ismétli újra, hanem azokból további következtetéseket von le. Rendkívüli szabatsósággal kiemeli, hogy a termelőerők fejlettségi foka, vagyis a termelési mód egyik oldala meghatározza a termelési viszonyokat, ez utóbbi pedig, vagyis az alap, a gazdasági rend az, amely közvetlenül meghatározza a felépítményt. Mindez elvileg benne rejlik a történelmi materializmusnak *Marx* által felfedezett alaptörvényében, de kétségkívül áll, hogy *Sztálin* elvtárs a fogalmak és a viszonyok pontos meghatározásával jelentékeny mértékben továbbfejlesztette az elméletet.

Az alap és a termelés megkülönböztetése szükséges a felépítmény helyes értelmezéséhez.

Sztálin elvtárs nyelvtudományi munkái új szakaszt jelentenek a *felépítmény elméletének fejlődésében*. Nem túlzás azt mondani, hogy e munkák irányelveket adnak a felépítmény kérdéseinek rendszeres, részletes, átfogó tanulmányozásához, egészen új feladatokat tűznek ki a tudományos kutatás számára. A fő szempontok a következők :

A felépítményt egyrészt az alaphoz való közvetlen viszonyában, másrészt a termelőerőkhöz való közvetett viszonyában kell vizsgálni. A felépítmény nem azonos a társadalmi tudattal, a szellemi étellel általában, hanem az utóbbi magában foglal mind felépítményszerű, mind nem felépítményszerű jelenségeket. Ami pedig magát a felépítményt illeti, azon belül meg kell különböztetni az eszméket vagy nézeteket (az ideológiát) és az intézményszerű elemeket.

Látjuk tehát, milyen bonyolult összefüggéseket kell feltárni ahhoz, hogy a felépítmény kérdését az itt felmerülő jelenségek gazdagságának megfelelő módon kielégítően megmagyarázzuk. De vajjon a természettudományban a jelenségek nem bonyolultak-e? Vajjon a tudomány haladása nem abban áll-e, hogy egyre bonyolultabb összefüggéseket képes feltárni? És vajjon nem kell-e bonyolult fogalmakat, fogalmi összekapcsolásokat létrehozni ahhoz, hogy a jelenségek bonyolult összefüggéseit feltárjuk?

A felépítmény *Sztálin* által adott magyarázatának fő tételei a következők :

1. Minden alaphoz megvan a *saját* felépítménye.
2. Ha megváltozik az alap, megváltozik a felépítmény. Ha megszűnik az alap, megszűnik a felépítmény. Ha létrejön az új alap, létrejön az új felépítmény. »A felépítmény a létező megsemmisítése és az új felépítése útján jön létre.« (*Sztálin*.) A felépítmény *egy* korszak terméke, *egy* gazdasági alap terméke, tehát rövidéletű.
3. A felépítmény a maga osztályát védi, annak szolgálatára jött létre, *tevékeny* jellegű, hatalmas aktív erő az alap védelmében.
4. A felépítmény nem áll közvetlen kapcsolatban a termeléssel, csak az alapon, a termelési viszonyokon keresztül, vagyis közvetve áll kapcsolatban azzal.

Mind e tételeknek óriási tudományos és politikai gyakorlati jelentősége van. A felépítménynek *Sztálin* által adott jellemzése annyira újszerű, annyira

ellentétben áll a régi sematikus és mechanisztikus elképzelésekkel, hogy ez sokakat nyugtalanít. Így nem tudják összeegyeztetni ezt a felfogást az elmúlt korok hagyományainak éppen a marxisták által hangsúlyozott ápolásával, fenntartásával. Az alap és felépítmény kérdéseinek megvitatásában a Szovjetunióban éppen ezért gyakran figyelmeztettek arra, hogy ha a felépítmény a maga egészében meg is változik, ez nem jelenti azt, hogy mi mindent elvetünk, ami bizonyos területeken maradandó értékű volt. Ellenkezőleg. Az új felépítmény magában egyesíti a régi rendben már fellépett haladó eszméket, így a marxi dialektikus materializmus is az előző korok tudományos és filozófiai vívmányait.

A felépítmény egy korban bizonyos meghatározott társadalmi tudatformáknak *teljessége*. A felépítmény nem egyszerűen a tudatformák önmagukban való létét, hanem összefüggését és tevékenységét, társadalmi szerepét jelenti. Jól fel kell figyelni *Sztálin* elvtárs következő fontos utasítására: »Mihelyt a felépítmény lemond erről a kisegítő szerepéről, mihelyt a felépítmény a maga alapja aktív védelmének álláspontjáról a közömbösség álláspontjára helyezkedik saját alapja irányában és egyforma magatartást tanúsít az osztályok irányában, *legott elveszti felépítményminőségét és megszűnik felépítmény lenni*«. (Saját aláhúzásom. *F. B.*) (Marxizmus és nyelvtudomány, 7. old.) Ezzel kapcsolatban helyesen jegyzi meg *Jakub Berman* elvtárs, hogy a felépítmény a társadalom nézeteinek és a megfelelő intézményeknek egy bizonyos meghatározott csoportját foglalja magában. »Ami ezeket a nézeteket és intézményeket felépítményjellegűvé teszi, az ezeknek a nézeteknek és intézményeknek funkciója, az adott alappal kapcsolatban játszott szerepük.« (Társadalmi Szemle, 1951. 372. old.)

A *felépítmény aktív jellegének kiemelése Sztálin* elvtárs nyelvtudományi munkáinak egyik legnagyobb jelentőségű járuléka a marxizmus elméletéhez. Természetes, hogy elvileg ez a felfogás benne rejlik a történelmi materializmus alaptanában. Tudjuk azt is, hogy *Engels* a 19. század kilencvenes éveiben milyen nyomatékosan utalt az ideológia visszahatására a gazdasági tényezőkre. De ne féljünk meglátni az újat a felépítmény *Sztálin* által adott jellemzésében. Ez az új elsősorban éppen a felépítménynek mint óriási, hatalmas cselekvőerőnek jellemzése. Amikor hangsúlyozzuk, hogy *Sztálin* az imperializmus korszakának, a proletárdiktatúrának és a szocializmus építésének tapasztalatait általánosítva fejlesztette tovább a történelmi materializmusnak az alap és felépítményre vonatkozó tételeit, akkor elsősorban éppen a felépítmény tevékeny szerepének kiemelésére gondolunk.

A felépítmény e szerepe a leghatalmasabban és minőségileg is új formában a szocializmus felépítésében nyilvánul meg.

Sztálin nyelvtudományi munkáinak felbecsülhetetlen jelentősége van a *szocializmus építői* számára. Megmagyarázzák nekünk a felépítmény rendkívül megnövekedett súlyát, jelentőségét a szocializmus építésének korszakában, a Szovjetunióban a kommunizmusra való átmenet korszakában.

Nagyon fontos azonban, hogy a felépítmény aktív szerepének jelentőségét helyesen fogjuk fel és túlzás által ne kövessünk el elméleti hibákat.

Nálunk is, a Szovjetunióban is felmerültek olyan nézetek, hogy a proletárrövidadalom győzelme után nem az alap határozza már meg a felépítményt, hanem a felépítmény az alapot.

A kérdés fontosságára való tekintettel hadd idézzem a »*Bolsevik*« folyóirat ez évi júniusi számából a következőket :

»I. V. Sztálin „A marxizmus és a nyelvtudomány“ című művének megjelenése előtt egyes elvtársak úgy vélték, hogy a *Marx* által felfedezett törvény, amely szerint az alap meghatározza a felépítmény fejlődését, mintegy nem alkalmazható a kapitalizmustól a szocializmushoz vezető átmenet és a győzelmes szocialista társadalom viszonyaira.

I. V. Sztálin kimutatta, hogy az alapnak a felépítményt meghatározó szerepére vonatkozó törvény az átmeneti korszak viszonyaira is érvényes. Ez egyike a társadalmi fejlődés alaptörvényeinek, amely minden társadalomra érvényes. A proletárdiktatúra korszakában a felépítmény változásait szintén az alap változásai határozzák meg, a felépítmény változásai az alap változásainak következtében jönnek létre. Maga a proletariátus diktatúrája nem a burzsoá rend alapján jön létre, hanem annak szétzúzása menetében, a burzsoázia hatalmának megdöntése után, a földbirtokosok és a tőkésék kisajátításának menetében, az alapvető termelési eszközök szocializálásának menetében; a munkásosztály diktatúrája, a szocialista gazdaság fejlődésének alapján erősödik meg.« (*Bolsevik* 1951. 11. sz. *Konsztantyinov*: A történelmi materializmus fejlődésének kiváló gazdagítása.) A továbbiakban a szerző hangsúlyozza, hogy a *szovjetállam*, mint politikai felépítmény, a szocialista társadalom felépítésének legfőbb eszköze. Ez annyit is jelent, hogy a felépítmény az alap kialakításában és fejlődésében minőségileg megváltozott szerepet játszik. De mindez nem változtat azon, hogy a politikai, jogi, filozófiai nézetek és a megfelelő intézmények, mint felépítmény, a szocialista alapot szolgálják és fejlődésüket az alap fejlődése határozza meg. Ezek a fejtegetések megegyeznek azzal az állásponttal, amelyet *Molnár Erik* elvtárrsal szemben képviseltem. (Társadalmi Szemle, 1951. 2. sz.)

Ahhoz, hogy helyesen értelmezzük *Sztálin* összefoglaló megállapításait a szocialista alap és a szocialista felépítmény viszonyáról, *ismét* hangsúlyozni kell, hogy az alap, valamint a felépítmény egy-egy *teljességet, összességet* jelentenek. *Marx* az »Előszóban« és »A Tőkében« nyomatékosan hangsúlyozta, hogy »a termelési viszonyok *összessége*« a reális alap s ugyanez vonatkozik a felépítményre is, amely a logika nyelvén szólva összefogalom, gyűjtőfogalom különböző egynemű jelenségek összefüggésének megnevezésére. Mármost a sztálini megállapítás az *egész alap* és az *egész felépítmény* viszonyára vonatkozik! Ez egyáltalán nem zárja ki azt, hogy a felépítmény egyes elemei előbb lépnek fel, mint az alap egyes elemei, s végül is az alap és a felépítmény állandó kölcsönhatásának folyamatában jön létre az az összefolyamat, amelyet *Sztálin* elvtárs klaszszikus összefoglalásában jellemezett.

Sztálin elvtárs nyelvtudományi műveiben a szocialista alap és a szocialista felépítmény viszonyának nemcsak általános törvényszerűségét tárta fel, hanem számos vonatkozásban elemezte e fejlődés különleges jellegét is. Így a marxista dialektikának az ugrásszerű fejlődésre vonatkozó törvényét tovább kifejtve, *Sztálin* rámutatott arra, hogy a szocializmus fejlődésében nem minden minőségi változás megy robbanásszerűen végbe. Ez és más nagyfontosságú megállapítások, amelyekre itt részletesen nem térhetek ki, egészükben a szocialista alap és felépítmény elméletének páratlan mélységű és sokoldalú megvilágítását adják és hatalmas fegyvereket adnak a szocializmus építőinek kezébe nemcsak Szovjetunióban, hanem a népi demokratikus országokban is.

*

Sztálin eszméinek megvilágításában felül kell vizsgálni mind a felépítményszerű, mind a nem felépítményszerű társadalmi jelenségek eddigi tanulmányozásának módszereit. Világos, hogy az alap és a felépítmény viszonyának az a sokrétűen differenciált felfogása, amelyet *Sztálin* ad, egészen új perspektí-

vákat tár fel a történettudományok, a jog- és államtudományok, az irodalom és művészetelmélet számára, lehetővé teszi és elősegíti a látszat mögött rejtőző lényeg mélyebb és gazdagabb felfogását.

Sztálin új munkái azonban nemcsak az egyes társadalomtudományok fejlődésének adnak hatalmas új lendületet. *Sztálin* elvtárs munkáinak hatása alatt a Szovjetunióban az elmúlt év folyamán nagyérdekű és tartalmas viták indultak meg, amelyeknek központjában a következő új kérdések állottak: Milyen helyet foglal el a tudomány a társadalmi összefolyamat egészében? Hogyan viszonylanak a tudományok a termeléshez egyrészt, az alaphoz és a felépítményhez másrészt?

Eddig a marxista társadalomtudomány még nem foglalkozott sokat a tudomány társadalmi jellegének beható elemzésével. Most ez a helyzet megváltozott.

A tudomány vizsgálatának előterében az a kérdés állott, hogyan viszonylik a tudomány, mint társadalmi tudatforma a felépítményhez. A marxisták között általában az a nézet volt elterjedve, hogy a tudomány a maga teljességében ugyanúgy a felépítményhez tartozik, mint a filozófia, a jog, a művészet, a vallás. Nem vették tekintetbe vagy véletlenszerűnek tekintették azt a tényt, hogy *Marx* a felépítmény elemeinek felsorolásában a híres »Előszó«-ban nem említi meg a tudományt. Emellett *Marx* pozitív értelmű kijelentéseit sem méltatták kellőleg. Ezek arra vonatkoznak, hogy a természettudomány maga is termelőerő, hogy a természettudomány közvetlenül a termelésből fejlődött ki, hogy fejlődésében állandóan a termeléshez, a termelőerőkhöz, a technikához kapcsolódik.

A szocializmus építése, nevezetesen a kommunizmusba való átmenet szakasza a tudomány társadalmi jellegének kérdését szintén új megvilágításba helyezte. Az a tény, hogy a tudomány a szocializmus országában szabad tudománnyá vált, amelynek befolyása a társadalom egész életében rendkívüli mértékben növekedik, szükségessé tette e kérdés újszerű tanulmányozását.

Sztálin elvtárs nyelvtudományi munkái hatalmas lendületet adtak a tudomány társadalmi jellegére vonatkozó kutatásnak. A filozófia művelői, a marxizmus-leninizmus teoretikusai a Szovjetunióban az elmúlt év folyamán sokat foglalkoztak a kérdéssel és bizonyos eredményekre jutottak.

A tudomány nem öncél. A tudomány a társadalmat szolgálja. A társadalmat azonban különbözőképpen lehet szolgálni. Vegyük összehasonlítás céljából a nyelvet. Amint *Sztálin* a régi hamis felfogásokat zseniálisan bírálva megállapította, a nyelv az egész társadalmat szolgálja és egy és ugyanaz a nyelv több gazdasági rendet, több alapot szolgálhat. Ezzel szemben a felépítmény egy korszakban, az adott gazdasági rendet szolgálja, azzal keletkezik és azzal megszűnik.

De nemcsak a nyelv az, ami egyaránt szolgálhatja a társadalom különböző osztályait, a régieket éppúgy, mint az újakat, hanem a munkaeszközök is. (*Sztálin*: Marxizmus és nyelvtudomány 34. old.)

És a természettudomány? A szovjet filozófusok megvizsgálták a kérdést, mind *Marx* e kérdésre vonatkozó megjegyzéseit, mind magát a tényállást. Utaltak *Marxnak* a következő nagyfontosságú megállapítására: »A tudomány a társadalmi fejlődés általános terméke.« (*Archív Marxa i Engelsza* II. k. 156. old.)

A tőkés rend felhasználja a természettudományt saját céljaira, a kizsákmányolás és az elnyomás céljaira. De ugyanazon tudományos eredményeket, amelyeket a tőkés rend a maga kizsákmányoló céljaira használ fel, a szocializmus is felhasználhatja és fel is használja ellentétes céljainak, a dolgozó osztályok jólétének fokozása érdekében.

Így állunk a természettudományok és a technikai tudományok lényeges tartalmával. De nem így állunk a történettudományok vagy a közgazdasági tudományok valóban tudományos eredményeivel. Lehetséges volna például, hogy a tőkésék a maguk céljaira felhasználják *Marx* értéktöbbség-elméletét? Nem, nem lehetséges!

A »*Voproszi Filozofii*« egyik cikkében a következő helyes megállapítást olvassuk: »A tudomány (itt a természettudományt értve) közömbös az osztályokkal szemben, de az osztályok nem közömbösek a tudománnyal szemben.« (Kon: A tudomány mint társadalmi tudatforma. *Voproszi Filozofii*, 1951. 1. szám.)

Általában a természettudomány megítélésének kérdésében a szovjet tudomány döntő jelentőséget tulajdonít a természettudományoknak a termeléshez való viszonyához. Ugyanakkor kiemeli a tudománynak az osztályharcra való kapcsolatát is. Ez a kapcsolat azonban nem jelenti azt, hogy a természettudományok és a technikai tudományok specifikus tartalmukat tekintve az osztályharc visszatükröződésének volnának tekinthetők.

»Mindezekből következik, hogy a természettudományok és a technikai tudományok, ha ténybeli tartalmukat, különleges tartalmukat vesszük tekintetbe, nem sorolhatók a felépítmény körébe tartozó jelenségekhez.« (*Mityin*: A Román Népköztársaság Tudományos Akadémiáján tartott előadás.)

Ez más megfontolások alapján is világos. Ha a természettudomány felépítmény és lényeges tartalmát illetve osztályjellegű volna, akkor a kapitalizmus alatt az egész természettudomány kapitalista tudomány volna és annak eredményeit a szocializmus nem vehetné át. Nem a marxizmus-leninizmus, hanem az »ausztromarxista«, vagyis álmarxista *Otto Bauer* volt az, aki hasonlókat állított a természettudományról és a materializmusról.

A természettudomány és a felépítmény viszonyának kérdésében több, gyakran felmerülő félreértést kell tisztáznunk.

Ha nem minden tudomány felépítmény, gondolják egyesek, akkor áttörünk a tudomány pártszerűségét hirdető marxista-leninista álláspontot, s ezzel az ellenségnek használunk. Hiszen ez visszatérés volna a »tisztá tudomány« álláspontjához. S ezzel a reakció malmára hajtjuk a vizet. Csak ha felépítménynek tekintjük a természettudományt, akkor foglalunk el igazi osztályálláspontot.

Ez a nézet és ez az érvelés félreértéseken alapul.

Amikor *Marr* és hívei azt hirdették, hogy a nyelv felépítmény, a szovjet nyelvészek között is attól tartottak, hogy a nyelv felépítmény-jellegét kétségbevonni reakciós álláspont volna. Legalább is annak bélyegeznék. *Sztálin* azonban megcáfolta ezt a hamis álláspontot és az ahhoz fűződő hamis érvelések rombadőltek. A marxisták számára a kérdés nem az, hogy ki »mit fog szólni« valamely tételhez, hanem az, hogy a tétel helyes-e vagy sem. Ha pedig egy helyes tétellel szemben kételyek merülnek fel, vagy a reakció család módon a maga javára igyekszik azt felhasználni, akkor a kételyeket kell eloszlatni és a reakció mesterkedéseit leleplezni, de nem a helyes tételt elhallgatni.

Maga az a kérdésfeltevés, hogy a természettudomány felépítmény vagy nem felépítmény, nem dialektikus. A marxizmus klasszikusai számtalan esetben hangsúlyozták, hogy az ellentétek nem merevek és egymást kizárók, illetve csak bizonyos esetekben azok, hanem átmennek egymásba.

A helyes kérdésfeltevés tehát ez: a természettudomány bizonyos vonatkozásban nem felépítmény, más vonatkozásban pedig az. A tisztázandó kérdés ez: milyen vonatkozásban nem felépítmény és milyenben felépítmény? Csak a dialektikus gondolkodás hiányával, a sematizmusra való hajlamossággal

magyarázhatjuk azt, hogy sokan ebben a kérdésben is a vagy-vagy alternatíváját állítják fel.

Csak ha a természettudomány e kettős jellegét tisztáztuk, folytathatunk igazán eredményes harcot a burzsoázia törekvései ellen, amelyek arra irányulnak hogy a természettudományt reakciós irányban meghamisítsák, eltorzítsák, reakciós következtetéseket csempésszenek be a természettudományokba stb.

Miért olyan fontos ez a kérdés?

Mert ettől függ a természettudományok jövője! Két példán illusztrálok, hogy ez így van. Vegyük a jelenkori fizikát, nevezetesen a relativitás-elméletet és a kvantumelméletet. *Einstein* elmélete nagyjelentőségű haladást jelent az emberi megismerés, a tudomány fejlődése szempontjából. Ugyanakkor *Einstein* idealista filozófiai nézeteket vall és világnézeti vonatkozásban hamis következtetéseket von le elméletéből. Hogyan viszonylik az élenjáró szovjet tudomány *Einstein*hez? Leválasztja elméletében annak értékes tudományos tartalmát a hamis filozófiai nézetekről, amelyeket *Einstein* vall. Az utóbbiak a burzsoá felépítményhez tartoznak, az előbbiek nem, mert éppen annyira nem osztályjellegűek, mint az euklideszi geometria, vagy *Pythagoras* tantétele.

A kvantumelméletben a valóság objektív ismeretét elmélyítő, az anyag szerkezetének ismeretét továbbfejlesztő felfedezések és a reakciós idealisztikus következtetések és feltevések sokkal mélyebben összefonódtak, mint *Einstein*-nél. A kvantumelmélet éppen ezért válságba jutott. Hogyan jár el a szovjet-tudomány ebben a kérdésben? Szintén megkülönbözteti a kvantumelmélet értékes természettudományi részét, amelyet materialista alapon továbbfejleszt és a hamis filozófiai elemeket, amelyeket elvet. Ugyanígy foglalkozik a kvantumelmélettel *Jánossy Lajos* elvtárs is, aki a Központi Előadói Iroda filozófiai-tervezettudományi munkaközösségében e kérdésről igen érdekes előadást tartott. Ha a kvantumelméletet a bennerejlő hamis filozófiai elemekkel együtt kritikátlanul elfogadjuk, amire egyes szovjet fizikusok is helyelkőzzel hajlamosak voltak, akkor akarva, nemakarva valóban behódoltunk a reakciónak. Ezért az ilyen tévedéseket a szovjet tudomány élesen bírálja. De viszont csak dilettánsok és a természettudományban teljesen járatlan filozófusok gondolhatják azt, hogy a kvantumelmélet a maga egészében a reakciós burzsoázia ideológiája.

A szovjet filozófusok ebben az összefüggésben foglalkoztak a tudomány pártszerűségével.

A tudomány pártszerűségének elve magában foglalja az egész tudomány pártszerűségét. De meg kell különböztetnünk azt, hogy mit jelent a pártszerűség elve a társadalomtudományokban és mit jelent a természettudományokban.

Ha ezt a megkülönböztetést nem tartjuk szem előtt, úgy ismét a »proletkult« és a »trogloditák« naiv felfogását alkalmazzuk, csak éppen hogy nem az irodalom vagy a technika, hanem a természettudomány kérdéseiben. A *Sztálin* nyelvtudományi munkáihoz kapcsolódó cikkek, melyek a szovjet irodalomban megjelentek, gondosan és differenciált módon tárgyalják ezt a kérdést. A társadalomtudomány területén teljesen világos, hogy a marxizmus egy osztály, a proletariátus szempontjából tekinti a társadalom jelenét és múltját, de mert ez az osztály az egyetlen, amelynek történelmi helyzete és történelmi hivatása a valóság objektív megismerését lehetségessé és szükségszerűvé teszi, ezért a marxizmus és csak a marxizmus az egyetlen igazi társadalomtudomány. Az újabb szovjet irodalomban gyakran idézik és erősen hangsúlyozzák *Lenin* következő tételének jelentőségét: »...„pártatlan” társadalomtudomány az osztályharcon felépülő társadalomban nem lehetséges.« (*Lenin*: A marxizmus három forrása és három alkotórésze.)

Ez világos és egyértelmű társadalomtudományokra, olyan tudományokra nézve, mint a közgazdaságtan, a történelem, a filozófia. Ugyanakkor azonban ki kell emelni, hogy itt a társadalomtudományokra vonatkozó megállapításokról van szó. Másképpen áll a dolog a természettudományok és a technikai tudományok tekintetében.

A SZK(b)P Központi Bizottsága mellett működő Társadalomtudományi Akadémia vitájában a következő megállapítás jutott kifejezésre :

»Nem a természettudomány maga osztályjellegű és pártjellegű, hanem az a területe, amely a filozófiával szorosan összefügg.«

Ez a felfogás azonban nálunk még mindig vita tárgyát képezi. Hivatkoznak *Leninre*, »Materializmus és empiriokriticizmus« c. művének a tudomány pártszerűségére vonatkozó megállapításaira. Ez a hivatkozás félreértésen alapul. Éppen *Lenin* műve az, amelynek helyes értelmezése teljes világosságot vet a szóbanforgó kérdésre. Miután e kérdés tisztázásának a pártszerűség helyes felfogása szempontjából nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk, *Lenin* művének döntő helyét részletesen idézem. *Lenin* egész művében a *filozófia* pártszerűségéről van szó, nevezetesen arról, hogy a fizikai idealizmus, a machizmus hívei filozófiailag a burzsoá idealizmus ideológiáját tükrözik vissza. *Lenin Poincaré, Mach és Ostwald* neveivel kapcsolatban szóról-szóra ezt írja : »Ezek a professzorok a legértékesebb műveket képesek ugyan adni a kémia, a fizika története speciális területén, de *egyetlen egynek* sem szabad közülük elhinnünk *egyetlenegy szót sem*, amikor filozófiáról van szó. Miért? Ugyanazon oknál fogva, amiért a politikai gazdaságtan *egyetlenegy* professzorának sem szabad elhinnünk *egyetlenegy* szót sem, míhelyt a politikai gazdaságtan általános elméletéről van szó, bármilyen értékes munkákat képes is adni a tényekkel foglalkozó speciális kutatások terén. Mert a politikai gazdaságtan a modern társadalomban éppen olyan párttudomány, mint az *ismeretelmélet*. A gazdaságtan professzorai nagyjában és egészében csak a tőkés osztály tudós segédei, a filozófia-professzorok pedig a teológusok tudós segédei.« (*Lenin* : Materializmus és empiriokriticizmus 351. old.)

Látjuk tehát, hogy *Lenin* szerint a politikai gazdaságtan párttudomány, az ismeretelmélet párttudomány, de ugyanakkor *Lenin* — bármilyen közel fekvő is volna ez éppen a téma miatt — nem beszél a fizika vagy a kémia párttudományáról. Miért nem? Azért nem, mert a fizika és a kémia nem tételeik természettudományi tartalmát tekintve pártszerűek, hanem világnézeti összefüggéseikben és az általános társadalmi folyamatokhoz való kapcsolódásukban tekinthetők annak.

Helyesen állapítja meg *Mityin* idézett előadásában a természettudomány és a társadalomtudomány között e tekintetben fennálló különbségről :

»Nem lehet beszélni proletár vagy polgári matematikáról, polgári vagy proletár kémiáról vagy az anyagok ellenállásának proletár vagy polgári tudományáról, nagyon természetes azonban, hogy proletár vagy polgári közgazdaságtanról, proletár vagy polgári filozófiáról beszélünk. Következésképpen a társadalomtudományok, mint minden más felépítmény, nincsenek közvetlenül a termeléshez kötve ; ez a kapcsolat az alap segítségével valósul meg azokon a változásokon keresztül, amelyek az alpból következnek. Egy és ugyanazon társadalomtudományok nem tudják egyforma sikerrel szolgálni a különböző ellentmondó társadalmi osztályokat. Különbözőek lévén kiindulási pontjuknál fogva, gyökeresen különböznek egymástól és különböző módon szolgálják az ellentétes társadalmi osztályokat, megfelelően az ellentmondó társadalmi osz-

tályok érdekeinek. Így állnak a dolgok a társadalomtudományokkal, az alap és felépítményről szóló tények világában, melyeket fentebb vizsgáltunk meg.»

A Szovjetunióban lefolyt vitákban általában nem haboznak határozott különbséget tenni a felépítmény kérdésében a természettudományok és a társadalomtudományok között. Ezt azért tartjuk szükségesnek külön kiemelni, mert nálunk elhangzottak olyan nézetek is, hogy a természettudományok és a társadalomtudományok megkülönböztetése annyit jelent, mint megbontani a tudomány egységét. Magától értetődik, hogy ennek a megkülönböztetésnek nincsen semmi köze azokhoz a reakciós filozófiai nézetekhez (*Wandelband* és *Rickert* vagy a *Dilthey*-féle »szellemtudomány« álláspontjához), amelyek a természettudomány *módszerét* szembehelyezik a történeti, társadalmi tudományok módszerével. Ez a különbség nem a módszerre, hanem a tudományok tárgyára vonatkozik.

A társadalomtudományok felépítmény-jellege teljesen világos. Ehhez nem fér kétség. Itt egyesek viszont azt az aggályukat fejezték ki, hogy lehet-e a marxista társadalomtudományt, amely igaz tudomány és a valóságot híven tükrözi vissza, ugyanúgy felépítménynek tekinteni, mint a burzsoá társadalomtudományt, amely a valóságot hamisan tükrözi vissza. Erre a kérdésre a válasz a következő: A felépítményt a fogalom *Sztálin* által tisztázott értelemben nem az teszi felépítménnyé, hogy igaz-e vagy hamis. A társadalomtudomány lehet igazságot kifejező társadalomtudomány, mint a marxizmus-leninizmus és lehet az igazságot eltorzító társadalomtudomány, mint a burzsoá tudomány. A társadalomtudomány a burzsoá felépítmény egészen belül éppen úgy, felépítmény, mint a marxista tudomány a szocialista felépítmény egészen belül, de az igazsághoz való viszonyuk egészen különböző. Felépítménnyé az egyik vagy a másikat nem az teszi, hogy igaz-e vagy nem, hanem az, hogy a megfelelő alap tudati tükrözése, továbbá az, hogy az alapot szolgálja, védelmezi, erősíti, illetve az ellenséges alapot felszámolni és megszüntetni segít.

A társadalomtudománynak mint felépítménynek felfogása a *Sztálin* műveihöz kapcsolódó szovjet irodalomban egyébként teljesen egyöntetű.

További kérdés, amelyet felvetettek, a következő: A marxizmus felépítmény a szocialista társadalomban. De vajon felépítmény volt-e a tőkés társadalomban, amikor nem egy alapot szolgált, hiszen a szocialista alap még nem volt meg? Erre a kérdésre az a válasz, hogy a marxizmus, a marxista elmélet a tőkés társadalomban valóban nem lehetett teljesen kialakult felépítmény (eszmék és intézmények összessége), azonban, mint a proletáriátus elmélete, ideológiája, amely a munkásosztálynak a termelési viszonyokban elfoglalt helyzetéből származott és a munkásosztályt a kapitalista alap megdöntésére irányította, felépítmény volt, felépítményjellegű szellemi, eszmei alakulatnak tekintendő.

Sok kérdés marad még, amelyet további vizsgálatok tárgyává kell tennünk. *Sztálin* nyelvtudományi műveinek óriási jelentősége nem utolsósorban éppen abban áll, hogy új kérdéseket vet fel, új feladatokat tűz ki a tudomány művelői számára. De bármely kérdéshez nyúlunk, a marxizmus-leninizmus olyan módszert nyújt, amelynek alkalmazásával a legbonyolultabb problémák is tisztázhatók, amelyek a tudomány határtalan fejlődését biztosítják. Ebben a szellemben halad és fejlődik tovább az élenjáró szovjet tudomány és példáját követve, *Sztálin* zseniális eszméit magunkévá téve igyekezünk mi is hazánkban a tudomány ügyét előbbrevinni s ezzel a népi demokrácia, a szocializmus és a béke ügyét szolgálni.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TIHANYI BIOLÓGIAI KUTATÓINTÉZETE

HORVÁTH JÁNOS

Az Intézet 1927-ben »Magyar Biológiai Kutatóintézet« néven alakult meg. Alapításakor az volt az elgondolás, hogy csekély számú állandó belső kutató mellett nyáron, idényszerűen hazai és külföldi kutatók is kapcsolódjanak a munkába. Az Intézet célja nem volt szorosan meghatározva, de perspektívaként egyfelől a Balatonnak, mint élőhelynek a vizsgálata terén, másfelől a Balatontól függetlenül általános biológiai vizsgálatok vonalán végzendő kutatásokat tűzték ki célul. Céltudatosabb munkáról csak a Balatonnak, mint élőhelynek a területén végzett kutatásról beszélhetünk. Egyébként az Intézet szervezésének laza volta sok tekintetben hátráltatta az eredményes munkát. A nagyszámú vendégkutató még inkább hozzájárult e lazaság növeléséhez, mert elég nagy százalékban úgy tekintették az Intézetet, mint nyaralóhelyet, és ha látszatra be is jelentették tihanyi tartózkodásuk alatt végzendő témájukat, az sok esetben nem volt egyéb, mint saját intézetükben elvégzett munka továbbvitele, vagy csak ürügy a nyaralásra. Számos témának még ehhez a laza megfogalmazású biológiához sem volt köze. A tervszerűtlenség különösen az általános biológiai osztályon volt erősen

szembeszökő, mivel itt aránylag rövid időközökben változott az igazgató személye. Márpedig abban az időben más tudományos intézményekhez hasonlóan az igazgató személyes érdeklődése és felkészültsége szabta meg egy-egy intézet ideig-óráig tartó munkamenetét. Innét van az, hogy egyidőben az intézetnek kimondottan limnológiai jellege volt, máskor pedig kifejezetten orvosi jellege. Emellett az intézet munkájára rányomta bélyegét a kozmopolitizmus hamis ideológiája, — a nyugati tudomány előtt való hajbókolás, — és a Szovjetunió rendkívül jelentős biológiai eredményeinek semmibevétele.

Mélyreható változást hozott az Intézet további működésében a megújított Magyar Tudományos Akadémia irányítása, mely az Intézetnek célt és tervet adott. Azzal, hogy a Magyar Népköztársaság minisztertanácsa 10/1951./I. 6./M. T. számú rendeletével az Intézetet a Magyar Tudományos Akadémia saját intézetévé tette, a sikeres kutatómunkához szükséges körülmények megteremtését is a legfelső tudományos irányító intézmény, az Akadémia vette kezébe, (kellő számú függetlenített kutató, technikai és adminisztratív személy beállítása, anyag- és eszközben való támogatás stb.). Az Intézet új neve a Magyar Tudományos Akadémia Tihanyi Biológiai Kutatóintézete, célja Magyarországon eddig meglehetősen elmaradt általános és elméleti biológiai tudomány művelése, a Szovjetunió élenjáró biológiai tudományának tanulmányozása és hazai viszonyokra való alkalmazása alapján, továbbá megfelelő szakmai káderek nevelése.

Az Intézetet felszerelése és helyi adottságai egyaránt alkalmassá teszik arra, hogy benne a biológia különféle területeinek problémáin dolgozhassanak. Az Intézetnek 12 télen-nyáron használható laboratóriuma és egy csak nyáron használható, öt munkahelyet magába foglaló nagy dolgozó helyisége van. A felszerelés az állatélettani, öröklődéstani, növényélettani, hidrobiológiai és mikrobiológiai kutatásokra alkalmas, továbbá a biológiai vizsgálatok körébe vágó kémiai laboratóriumi felszerelés is kielégítő. A botanikai és zoológiai kutatások céljára növényház, állatház és egy nagyobb akvárium-helyiség áll rendelkezésre. A tíz katasztrális holdat kitevő kísérleti terület nem a legmegfelelőbb, mert nincsen öntözés céljára felhasználható víz a közelben. Figyelemre méltó még a könyvtár, melyben 3672 kötet könyv van és melybe jelenleg is 140 külföldi, valamint 34 belföldi folyóirat jár.

Az Intézet öt éves tervének elkészítésénél a felsorolt adottságok egyaránt arra utaltak, hogy az intézet ne egyetlen tervtémán, hanem munkacsoportokra tagoltan több témakörben dolgozzék. Így alakult meg az intézet következő nyégy munkacsoportja:

1. *Állatélettani és örökléstani munkaközösség.* A munkacsoportnak három állandó és egy ösztöndíjas kutató tagja van. Öt éves tervük gerincében az állatok heterózisának és a vele szorosan kapcsolt háziasításnak (domesztikáció) problémája áll. Tudvalevő ugyanis, hogy az állattenyésztés fejlődésének sarkalatos tételeként *Liszenko* rámutatott arra, hogy a megoldás a heterózisban keresendő. Azonban a gyakorlati tapasztalatok és elméleti megfontolások tömege mellett nem ismeretes eléggé a heterózis lényege. A munkaközösség kis haszonállatokat, a nyulat valamint más rágcsálót vett alanyul kísérleteihez. Éppen ezért remélhető, hogy e kísérletek hozzájárulnak a heterózis kérdéseinek tisztázásához, mivel e kis állatokon könnyebben mérhetők a változások, mint nagyobb állatokon. A heterózisra vonatkozó tanulmányoknak nagy haszna lesz haszonállatok tenyésztésénél. A háziasítás lényegében evolúciós probléma és a környezethatások öröklődésének legmegfelelőbb kifejezője. A botanikában a vegetatív hibridizáció alapjának és

sikeres keresztülvitelének fő szabályaként azt ismerjük, hogy távolálló anyag-öseréjű fajtákat kell kereszteznünk. Ebből nyilvánvalóan következik, hogy állattani vonalon is ezen az úton kell keresnünk a megváltozás alapjait. Itt kapcsolódik a heterózis problémája a háziásítással. Háziásításra befogott üregi nyulak mint kétségtelen távolálló anyagcseretípusú állatok kellő megváltoztatást adnak egyes háziyúl rasszokkal végzett keresztezés esetén. A terv tehát a haladó biológiának egyik fontos elméleti problémájára vonatkozik, melynek várható eredményei alapvetőek lehetnek az állattenyésztés szélesebb vonalán, azonban közvetlen gyakorlati síkon is várható az, hogy hazai rossz állapotban levő kis prémes állataink prémjét az ipar számára megjavítják.

2. *A Balaton élővilágát kutató munkaközösség.* A csoport három állandó és öt külső munkatárssal dolgozik. Ez a kutatás kapcsolódik az Intézet megnyitása óta folyó Balaton-kutatáshoz. Azonban a sok önmagáért való részkutatás helyett tervszerűbben igyekeznek az elméleti megalapozás és gyakorlati alkalmazás egyesítése felé, mint az elmúlt 23 év folyamán. Így a fauna és flóra megismerése csak eszközzé vált a környezeti kölcsönhatások kutatásához és nem célja a kutatásnak, ahogy ez a múltban gyakran volt.

Ötéves tervük lényegét három egymásba kapcsolódó láncszem képezi: a környezeti kölcsönhatások kiderítése s vele kapcsolatban az élelmiszerlánc vonalán eljutni a halak életkörülményeinek, táplálkozásának, mesterséges szaporításának és hasznosításának problémaköréhez. Ennek a munkának a megalapozottságát nemcsak az segíti elő, hogy már a múlt század óta vizsgálják a Balaton élővilágát, hanem az is, hogy egyik kutató csaknem az Intézet megnyitása óta dolgozik ebben a témakörben, és így az ezen a téren elvégzett munkát megfelelően értékelni tudja, és mérlegelni képes a hibás kutatási eredményeket és irányokat is. A balatoni élelmiszerlánc nagy vonalait ismertek, most már a részletkutatások vannak hivatva arra, hogy az élelmiszerlánc bonyolult összefüggéseit kikutassák. Két úton haladnak ennek a kérdésnek a vizsgálatával: az egyik út az alacsonyrendű szervezetektől halad felfelé, míg a másik út ennek a fordítottja, a halak gyomortartalom vizsgálatából indul ki, és az ott talált táplálék (állati és növényi maradvány) alapján megy visszafelé az élelmiszerláncra az alacsonyrendű szervezetekhez. Ez a vizsgálat szorosan összekapcsolódik a Balaton általános hidrológiai, fizikai és kémiai vizsgálatával. Ennek a vizsgálatnak további láncszeme az élő szervezetek és a környezet kölcsönhatásainak vizsgálata parti, szabadvízi és fenéklakó szervezeteknél. Nem lényegtelen a Balaton termelése szempontjából, az élelmiszerlánc vizsgálata vonalán a *detritus* (szerves törmelék) vizsgálata sem. Ide tartozik az a kísérlet is, hogy a táplálék szempontjából fontos élőszervezeteket telepítsenek be a Balatonba. Ilyen kísérlet jelenleg a *Limmomysis*-nevű rák betelepítése. A haltáplálék kérdésének tanulmányozása sok szempontból hasznos a Balatontól független haltenyésztési vonatkozásban is. Így a plankton mennyiségi és minőségi megoszlásának évi vizsgálata jól értékesíthető a mesterséges halastavak létesítésekor megállapítható plankton-igényt illetően. De közvetlenül a Balatonra vonatkozó haltenyésztési problémák megoldásába is belekapcsolódik a Balaton-munkaközösség. Az ilyen irányú munkákat az Állattenyésztési Kutató Intézet Haltenyésztési Osztályával együttesen végzik. Így a pontyivadékok kihelyezésére alkalmas területek felderítése és a kihelyezés időpontjának megismerése; mesterséges süllőkeltetési kísérletek stb. közös terv-munkájuk részét képezik.

A vázolt terv alapján megítélhetjük azt is, hogy a Balaton élővilágát kutató munkaközösség munkája sokrétű és az édesvíz biológiájának minden módszerét igénybeveszi. Nem kell talán külön hangsúlyoznom azt, hogy a Balaton Közép-Európa legnagyobb kiterjedésű tava, melynek alapos megismerése az elméleti és gyakorlati biológia szempontjából egyaránt kötelező erejű munkát ró a tó partján létesült intézetünkre.

3. *Mikrobiológiai munkaközösség.* A munkacsoport három kutatóból áll. Ötéves tervük felépítésénél rá kell mutatnunk arra, hogy míg az orvosi mikrobiológiának állandó és szakavatott művelői voltak és vannak hazánkban, addig az általános mikrobiológiai kutatások igen szűk területen mozognak csupán, és az egyes kutatók által megkezdett részletmunkáknak legtöbbször nem volt folytatása. Nagy általánosságban azt is megállapíthatjuk, hogy itt is sok esetben az öncélűség nyomta rá bélyegét annak a kevésszámú kutatónak a munkájára, kik a nem orvosi mikrobiológia területén dolgoztak. Innét van az is, hogy bár a tudományegyetemek természettudományi karán bevezették kötelező tárgyként a mikrobiológiát, azt csak meghívott előadók tanítják korlátolt óraszámban. Ennek pedig az lesz a következménye, hogy a mezőgazdaság és ipar hiába igényli a fiatal mikrobiológusokat nincs honnan toborozni őket. Ennek tudatában úgy állították össze a mikrobiológiai munkaközösség tervét, hogy az felölelje a mezőgazdasági és ipari mikrobiológia fontosabb területeit és a kísérletek keresztlvittele folyamán irány mutatót és módszereket dolgozzanak ki a mezőgazdasági és ipari gyakorlat számára, sőt közvetlen gyakorlati kérdéseket is oldjanak meg.

A munkaközösség ötéves tervének és jelenleg folyó munkájának rövid összefoglalását a következőkben adhatjuk meg: az élesztők feljavítása micsurini módszerekkel és keresztezési kísérletekkel. Jelenleg már folyamatban is vannak a nagyobb alkoholtartalom melletti erjesztéshez való adaptálási kísérletek, melyek eredményeképp közvetlenül nagyobb alkoholtartalom lesz elérhető az erjesztésnél. Döntő fontosságú az élesztők feljavításánál a keresztezési kísérletek módszerének igénybevétele, amire nyomatékosan mutatnak rá szovjet szerzők is. A mikrobiológia alkalmazásával történő cholesterin átalakítási kísérletek témakörében az enzim-adaptációs vizsgálatok és az enzimirányíthatóságának kérdése kerül előszínpadra. Elsőnek sikerült ezen a téren az oldallánc lehasításával a szexuál-hormonsorba jutni, de magának a cholesterinnek D_3 provitaminná való átalakítása is igen lényeges lépés. Külön jelentékeny feladatot ró még erre a munkacsoportra az antagonisták hatású és antibiotikumokat termelő *actinomycesek* felkutatása és ezek esetleges gyógyászati és talajbiológiai értékelése. Az antagonisták talajtani vonatkozású vizsgálatai remélhetőleg feleletet adnak arra régi kérdésre, hogy a »talaj kimerülés« nem véglényhatás, hanem jórészt antagonisták működésének hatására következik be.

Nem lényegtelen a modern biológia kutatása terén az a kísérlet sem, mely azt van hivatva eldönteni, hogy az ivari lét nem függ a véglénynél a kromoszómáktól. Az idevágó kérdés alapvető vizsgálatairól a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Értesítőjének 1951. január-februári számában összefoglaló értekezésben számolt be a munkaközösség egyik taja.

4. *Növényélettani és ökológiai munkaközösség.* A munkaközösség három kutatóból áll. Ötéves tervük összeállításakor azt a sürgető hiányosságot kellett figyelembe venniük, mely a növényélettani munkában tapasztalható Magyarországon. Hazánkban úgylátszik, hogy az elméleti növénytan elmaradottsága miatt a gyakorlat emberei — sokszor ösztönösen helyes úton

járva — eredményeikkel megelőzik az elméletet, mely alig jut túl saját szempontjainak »gyakorlati beállításán«. Természetesen, ha van élenjáró elmélet, akkor a növényteni gyakorlat is ugrásszerűen képes fejlődni. A mezőgazdasági, ipari, kertészeti, tehát gyakorlati növénytan problémái pedig elsősorban élettani-genetikai problémák.

Ezekre az elvekre támaszkodva a munkaközösség a vegetatív hibridek kérdését élettani oldalról közelíti meg. Ez a vizsgálat már 1949-ben vette kezdetét. Az F_1 generációt 1950-ben nevelték fel és vizsgálták az anyagcseretípus megállapítása céljából. Megtörtént mintegy 10 000 adat kiértékelése, melyekkel nemcsak a morfológiai változásokat sikerült kimutatni, hanem azokat is, melyek az élettani és biokémiai tulajdonságokban következtek be. A munkacsoport egyik tagja erről a munkájáról számolt be az Akadémia IV. Osztálya ülésén, rámutatva első konkrét eredményükre: egyenlőkorú partnerek esetén vegetatív hibridizációval csak akkor várhatunk elváltozásokat, ha a növények egymástól távol állnak anyagcseretípus szempontjából. Ez a munka tovább folytatódik részben a további generációk vizsgálatával, részben az eredményes kombinációk reprodukálhatóságának vonalán, részben a köztes, a fellazított öröklődésű paradicsom hibridek további hibridizálásával.

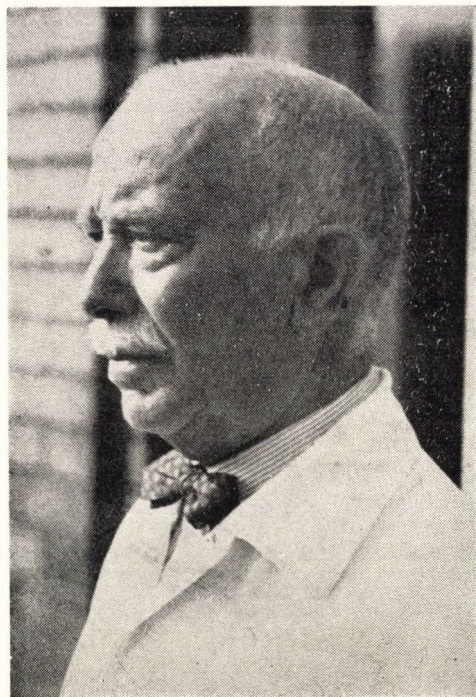
Hasonló szempontokkal kapcsolódott be a munkacsoport a füves vetésforgó problémájába is. A már beállított fű-fajta gyűjtemény rendszeres gyarapításán túl ezeknek a fajtáknak élettani-biokémiai kivizsgálását és a kutatási módszerek helyes megválasztását tűzte ki elsődleges célul. Ezek az eredmények a füvesvetésforgóhoz felhasználható fűvek kiválasztásánál lesznek a gyakorlat számára hasznossá, általános biológiai és metodikai érdekességük mellett.

Az ökológia tárgykörében erdőszociológiai vizsgálatokat végeznek, különös tekintettel az erdei növények mézszigénye és mézskerülése okainak megvizsgálására. Hasonló természetű munkával veszik ki részüket az Intézeti ötéves terv más részeiben előkerülő botanikai problémák megoldásából.

*

A Magyar Tudományos Akadémia Tihanyi Biológiai Kutatóintézete nemcsak elindult, hanem azon az úton is halad, mely az élenjáró szovjet példa nyomán, az elméletileg jól megalapozott, a gyakorlattal szoros és termékeny kapcsolatban levő, virágzó kísérleti biológiai tudományhoz vezet. Az intézet kollektívája céltudatosan és tervszerű munkával, a dialektikus materializmus elsajátításával és alkalmazásával, az ellenséges ideológiák elleni kíméletlen küzdelemmel és a micsurini biológia tanításának meghonosításával véli legjobban szolgálni hazánk szocialista építését.

AZ AKADÉMIA HALOTTJA

Illyés Géza akadémikus

1951 augusztus 6-án elhunyt *Illyés Géza* akadémikus, az Orvostudományi Osztály elnöke.

Illyés Géza az urológia magyarországi meghonosítója és első tudósa, a magyar urológusok nagy tanítója volt. Kimagasló tudományos munkásságáért, valamint a közegészségügy terén szerzett érdemeiért kétszer nyert kitüntetést a Magyar Népköztársasági érdemrend V. fokozatával.

A nagy tudóst tudományos és közéletünk, valamint a magyar orvostudomány számos kiválósága kísérte utolsó útjára. A temetésen a Magyar Tudományos Akadémia nevében *Ligeti Lajos* alelnök búcsúztatta :

»*Illyés Géza*, szeretett és tisztelt tagtársunk 81 éves korát meghazudtoló lelkesedéssel vett részt élete utolsó napjáig Akadémiánk munkájában. Halálának híre mindnyájunkat mélyen megrendített.

Illyés Géza akadémikus 1870-ben született Marosvásárhelyen. Az egyetemet Budapesten végezte s már ifjú korában kitűnt kortársai közül különleges képességeivel, adottságaival. Már mint fiatal sebészt különösen az urológiai sebészet kérdései érdekelték, s a magyarországi urológiai sebészet története hosszú évtizedeken keresztül *Illyés Géza* munkásságának, majd később tanítványai munkásságának volt története. Ő volt az, aki az urológiát leválasztotta az orvostudomány többi ágaitól, külön, önálló tudománnyá tette. Ez a törekvése azonban semmiképpen sem jelentett elszigetelődést az orvostudomány többi ágaitól: — Ő az új, önálló tudományág tekintélyét nem annak elkülönülésével, hanem az egyéb területek összes fontosabb eredményeinek alkalmazásával biztosította. Az ő kimagasló munkásságának köszönhetjük azt, hogy amikor Moszkván kívül a világon csak három egyetemnek van külön urológiai tanszéke, ezek egyike a Budapesti Orvostudományi Egyetem.

Illyés Géza mélyen gyászolt tagtársat munkásságánk hosszú évtizedei folyamán sokan úgy ismerték, mint kissé tartózkodó egyéniséget. Életében mindenben igazságos, emberszerető, példás családapa, a munkában mindig fáradhatatlanul szorgalmas volt. De a Horthy-rezsim elnyomatásának hosszú éveit alatt mindvégig a szorosabb emberi kapcsolatoktól való bizonyos elzárkózás jellemezte.

A felszabadulás *Illyés Géza* egyéniségének felszabadulását is jelentette. Tanítványai mindannyian észrevették nagy mesterüknek ezt a személyi felszabadulását, most már sokszor látták mosolyogni azt az embert, akit azelőtt mindig oly komolynak, oly zárkózottnak ismertek. *Illyés Géza* a nagy tudós, népével együtt örült az új életnek, hazája felszabadulását saját felszabadulásának érezte.

Az elnyomatás, majd az üldözés éveit most már a tudomány fellendülésének és *Illyés Géza* munkásságának valódi megbecsülésének éveit követték, s ő szinte fiatalos lendülettel vett részt az új élet építésének munkájában. Tevékenyen közreműködött az Orvosszakszervezet újjászervezésében, urológiai csoportja munkájában, s egész élete művének legszebb elismerését látta abban, hogy a megújódott Magyar Tudományos Akadémia Orvostudományi Osztálya elnökévé választotta. Az Orvostudományi Osztály elnöke az osztályvezetőség majdnem minden egyes ülésén jelen volt és számtalan felbecsülhetetlen értékű javaslattal járult hozzá közegészségügyünk fejlődéséhez.

Amidőn akadémikus társunkat nemrégén kétszer egymás után tüntette ki népköztársaságunk kormánya érdemrenddel, akkor ő azt az óhaját fejezte ki, hogy reméli még sok évig szolgálhatja tovább hazáját és a tudományt. *Illyés Géza* vágya sajnos nem teljesült. De az a sok kimagasló teljesítmény, melyet hosszú munkássága során elért, a magyar urológiai tudomány, a magyar urológiai iskola megalapítása, így is olyan emléket állít elhunyt tagtársunknak, amely elválaszthatatlanná teszi nevét a magyar tudomány történetétől.

A Magyar Tudományos Akadémia nevében kegyelettel búcsúztatom *Illyés Gézát*, kinek buzgó munkássága a tudomány terén mindannyiunk előtt maradandó példakép lesz.«

FEOLVASÓ ÜLÉSEK.

1951. január 1-től június 1-ig

Az alábbiakban tartalmi ismertetést közlünk az 1951. év első felében a felolvasó üléseken elhangzott előadásokról.

I. osztály

Gyóni Mátyas lev. tag: A balkáni vláchok kétlegelős pásztorkodása a középkorban. (1951. január 22-én.)

Theodoros Prodromos XII. századi bizánci költő három költeményéből kitűnik az, hogy a XII. század közepén Konstantinápolyban népszerű eledel volt a vlách sajt, és Bizáncban a szegényebbek a vlách asszonyok szóttesköpenyeit viselték. A vlách sajt és szóttés a balkánfélszigeti vláchok kétlegelős (*transhumance*) pásztorgazdálkodásának jellegzetes termékei voltak. Néprajzi leírásokból és tanulmányokból ismerjük a multszázadi és a mai balkánfélszigeti románok kétlegelős hegyipásztorkodását és annak gazdasági oldalát. Ezek az évszakos nomád pásztorközösségek juhnyájaikkal, kecskéikkel és málháslovaikra felpakolt tej- és gyapjúfeldolgozó eszközeikkel májusban elhagyják a völgyeket és alföldeket, mert ott a nyári szárazságban a legelők kiszáradnak. Szeptemberig a havasi legelőkön lévő pásztorszállásról legeltetnek, ott készítik a juhsajtot és egyéb tejtermékeket, s dolgozzák fel asszonyaik a gyapjút. Szeptemberben levonulnak nyájaikkal egy-egy folyóvölgybe vagy tengermelléki síkságra, téli szállásukra. A lóban gazdag családok fiatalemberei fuvaroséletet élnek.

A középkori források elemzése azt bizonyítja, hogy a balkánfélszigeti románok ősei, a vláchok már a X-XIII. században is ugyanezt az évszakos nomád, kétlegelős pásztorkodó életmódot folytatták.

Ez a természeti viszonyoktól megszabott, rendkívül szívósan fennmaradó életforma az ókori források tanúságai szerint az ókorban is ugyanígy megvolt, különösen a Balkán-félsziget északi, legtovább és legalaposabban romanizálódott felén, ahol az autochthon balkánfélszigeti románság néppéválása lefolyt. A jelek arra vallanak, hogy a középkorban a Balkán-félszigeten szerte legeltető vlách pásztorok — legalább is részben — a romanizált dardánoktól származhatnak. A középkori raguzai és bizánci vlách sajt egyenes folytatása lehet a híres ókori dardán és dokleai sajtnak, a vlách háziszóttés pedig a dardán szóttésnek.

Némethné Sebestyén Irén vendég: Az uráli népek régi lakóhelyeinek kérdéséhez. (1951. február 26-án.)

Az előadó állat- és növénynevétimológiák s az uráli és a finnugor alapnyelv ősi jövevényszói alapján következtetéseket vont le az uráli népek régi lakóhelyeire vonatkozólag. A vidranyst és a nemes lazac régi neveinek tanúsága szerint ezek a lakóhelyek keleten az Urálig terjedtek. Nyugaton

magukbafoglalták a Vicsegda felső- és középfolyásának vidékét, s nem terjedtek túl a pichtafenyő területén. Az uráli nép lakóhelyének legészakibb vidékét a Pecsora felső- és középfolyásának partvidékeit és az Izma partjait tekintetjük. Délen az uráli nép szállásai kiterjedtek az acipenszerekben bővelkedő Káma felsőfolyásának vidékére. A finnugorság lakóhelye magába foglalta a Káma középfolyásának s a Vjatka közép- és felső folyásának vidékét. A finnugorság lakóhelye nem terjedt ki a kórisfa, a vadalma és a juhar elterjedésének területére. Délen a Csepca, délkeleten a Csucsovaja partjain élhettek finnugor törzsek a finnugor korszak végén. Az ettől délre eső híres mézvidékeken, tehát a Káma alsófolyása és a Volgakanyarulat vidékén ebben az időben méhészkedő praeárja-törzsek éltek, amelyeknek a nyelvéből a *méh* és a *méz* neve átkerült a finnugor alapnyelvbe és amelyek megtanították a finnugorságot a méhészkedés kezdeteire.

Tolnai Gábor lev. tag: Az első magyar köztársasági mozgalom néhány kérdése. (Székfoglaló előadás.) (1951. április 16-án.)

Martinovicsék mozgalmának az irodalommal való összefüggéseit és a kivégzést követő időszak magyar irodalmának helyzetét, körülményeit tárgyaló nagyobb tanulmány első fejezeteit mutatta be az előadó. Élőljáróban ismertette az e korrall foglalkozó kutatás nehézségeit. Utalt a klerikális-reakciós történetírás még máig fel nem számolt és az irodalomtörténész munkáját is megnehezítő örökségére, valamint a korra vonatkozó hiteles forrás-kiadványok hiányára. Kimutatta, hogy *Fraknoi* reakciós hazug *Martinovics*-képének kiindulópontja *Dugonics Andrásnak* a kivégzéssel egyidős *Martinovicsékkal* foglalkozó aulikus reakciós feljegyzése volt. Felvázolta az előadó az 1848—49-es forradalom és szabadságharc viszonyát az első magyar köztársasági mozgalomhoz, valamint azt, hogy *Petőfi*, *Jókai*, *Kossuth* és *Beöthy Ödön*, a 48-as forradalom és szabadságharc írói és politikusai számára elsősorban *Kazinczy Ferenc* közvetítette a köztársasági mozgalom örökségét, hagyományát, a *Fogságom naplójának* egy 1848-ban nyomtatásban is kiadott részletén keresztül. Tárgyalta a kivégzést követő hazai állapotokat, a kivégzések és a bebörtönözések utáni további pereket, a Zemplén és Zala megyei vizsgálatokat, a haladó pedagógusok elleni hajsztát, az iskolai oktatás és az értelmiség minden megnyilvánulása körüli rendőri ellenőrzés kérdését. Ezeknek az alapkérdéseknek felvetése után az a probléma vetődött fel: milyen volt a viszonya egykorú íróinknak *Martinovicsékhoz*, a plebejus-forradalmi irányhoz? A feleletet erre a kérdésre így fogalmazta meg: a XVIII. századvég egymástól igen gyakran gyökeresen különböző haladó írói, gondolkozói, akiket kivégeztek és akiket bebörtönöztek ugyanúgy, mint azok akik elkerülték a börtönt (mint pl. *Kármán József*, *Csokonai Vitéz Mihály*.) *Martinovicsék* mozgalmakor egy rövid időre összetalálkoztak. Mindnyájan úgy vélekedtek ekkor, hogy az elmaradt gyarmati helyzetben lévő, feudális Magyarországon járható és eredményekkel kecsegtető út a forradalom útja. Csak jóval a kivégzés után, csaknem egy évtizeddel, lesz uralkodóvá a nyelvújítás útja, mint a magyar polgárosodás reális, a *Habsburg* abszolutizmus idején is megvalósítható lehetősége.

Harmatta János vendég: Az arya-név eredete. (1951. május 21-én)

Az arya-név (megfelelői: óiráni arya-, germán, kelta ario-) nem valami ősi indoeurópai *Herrenvolknak* a közös indoeurópai megnevezése, hanem az indoíráni nyelvterületen a legrégebb ind és iráni nyelvemlékek korában keletkezett. Alapszava a védikus irodalomból jólismert *ari* »idegen« jelentésű

szó. Az *arya*- név ennek — *a* — vagy — *ya* — képzős származéka, és az Rg-védában még világosan kimutathatólag az óind nemzetiségi társadalomnak a szegényektől mindjobban elkülönülő gazdag rétegét jelöli. Az Rg-véda korában az idegen befogadása már nem a nemzetség közös ügye volt, hanem a gazdag, harcos nemzetségi arisztokrácia foglalta ezt le magának. Azok az idegen elemek ugyanis, amelyeket a nemzetségi arisztokrácia családjai mint nemzetségen kívül állókat befogadtak, s amelyek ily módon egzisztenciájukat nekik köszönhették, kitűnően felhasználható eszközt jelentettek a nemzetség elszegényedett tagjainak elnyomására és a régi nemzetségi szervezet kötelékeinek szétbomlasztására. Az idegen elemeknek ezt a szerepét számos nemzetségi társadalomszervezetnek a felbomlásában megfigyelhetjük, de talán egyikben sem játszott olyan nagy szerepet, mint az indeknél. Ennek bizonyossága az, hogy az óind nemzetségi arisztokrácia *arya*- nevét, melynek jelentése a. m. »az idegenek befogadója, az idegenek védelmezője«, éppen erről kapta. Később, az óind osztálytársadalom kialakulása után az *arya*- név az óind uralkodó osztálynak a megjelölése, s mint ilyen — az egész óind társadalom megjelölése is lett. Hasonló folyamat játszódott le az óiráni törzseknél is. A déloroszországi iráni törzsektől vették át ezt a társadalmi megjelölést, azután saját nemzetségi arisztokráciájuk megjelölésére a kelta és a germán törzsek.

II. osztály

Ortutay Gyula lev. tag: Néprajz és kulturális forradalom. (1951. január 29-én.)

Szerző előadásában azokat a feltételeket és feladatokat vizsgálta, amelyek nélkül a magyar néprajz tudománya nem töltheti be szerepét népünk kulturális forradalmának mai szakaszán. Rámutatott a magyar néprajzban mutatkozó hibák alapvető okára: a magyar néprajz még nem váltott pártszerű, pártos tudománnyá, a szovjet példa követése még nem mutatja azt a fokot, amit már a vizsgálódás elvszerűségében, a kritika, önkritika fegyverének használatában, a kozmopolita, sovinszta ideológiák leleplezésében elérhetett volna.

Vizsgálóra vette a magyar néprajz történetét, hogy kritikai áttekintésben elválassza a magyar néprajz történetének haladó, nem egyszer forradalmi erejű mozzanatait a kártékony, politikailag ellenséges, hibás, nézetektől. *Tessedik Sámuel* munkásságától *Bartók Béláig*, *Kriza Jánostól* a mai folklorisztikai gyűjtésekig szemügyre vette a jelentős példákat és a máig ható ideológiai, tudományelméleti hibákat. Elemezte a magyar néprajzi elméletekben megnyilvánuló sovinizmus veszélyes jelenségeit, elemezte a narodnyikizmus magyar néprajzi elméleteit és formáit és kimutatta, hogy még napjainkban is akadnak néprajzi kutatók, akik a narodnyikizmus egyik vagy másik elméleti tévedését hirdetik. Ezeket a hiányosságokat a magyar néprajz történeti-politikai fejlődésének sajátos menetéből vezette le és megvilágította antidialektikus, antimarxista jellegüket. Mai harcaink idején elsőrendű feladatunk ezek ellen a hibák, ellenséges áramlatok ellen küzdenünk. Ezután vette sorra azokat az ideológiai, szakmai tévedéseket, elhajlásokat, amelyek egyes nyugati elméletek előtti behódolásból, kozmopolita magatartásból születtek s pl. a szovjet elméleti vitára hivatkozva mutatta be a funkcionalista iskola imperialista jellegét s azt a veszélyt, ami abból eredt, hogy folkloristáink

erre nem figyeltek fel. Előadásának e részében nemcsak történeti példákat hozott fel, de rámutatott a jelen néprajzának hibáira s élt az önkritika fegyverével is.

Végül azokkal a kérdésekkel foglalkozott, amelyek a magyar néprajznak a kulturális forradalomban való aktív, alkotó részvételét érintik. Két alapvető feladatra hívta fel a figyelmet: 1. a falusi osztályharc történeti és jelenkori vizsgálatára, ezzel kapcsolatban olyan gazdasági néprajzi vizsgálatokra, amelyek a magyar falu mai roppant méretű átalakulásának mozzanatait tárják fel s megmutatják, hogy az alap megváltozásával, hogyan változik meg az egész falu, mint követi a gazdasági, a politikai átépítés menetét a felépítmény. 2. a néprajz alapvető kérdéseként, legfőbb kérdéseként vizsgálja a »formájában nemzeti, tartalmában szocialista« sztálini elvének gyakorlati megvalósulását, s hogy a néprajz hogyan segítse ennek az elvnek diadalmas kibontakozását a kulturális forradalom minden területén. Így soravette népi hagyományainknak, népköltészetünknek, szokásainknak, táncainknak, stb. gyűjtését, a folklorizáció jelenségeinek vizsgálatát s mindenekelőtt azt a területet, amely a magyar néprajzi vizsgálatok során eddig egyáltalán nem valósult meg: a munkás-folklor gyűjtését s döntőnek tartja az eddig már gyűjtött szabadságharcos hagyományaink népi emlékeinek publikálását. Soravette előadásában mindazokat az elméleti kérdéseket, gyűjtő és publikáló feladatokat, amelyek itt a néprajzra várnak, hogy méltón követhesse a hatalmas eredményeket elért szovjet példát. E feladatok megoldására határozati javaslatként előterjesztette *Folklorisztikai Kutató Intézet* felállításának tervét.

Fogarasi Béla akadémikus: *Az alap és felépítmény kérdése Sztálin munkáinak megvilágításában.* (1951 február 21-én.)

(Az előadás kivonatát az Osztály nem küldte be.)

Mód Aladár vendég: *A magyar munkásmozgalom kialakulása.* (1951 március 27-én.)

(Az előadás kivonatát az Osztály nem küldte be.)

Moravcsik Gyula akadémikus: *A szovjet bizantinológia.* (1951 április 23-án.)

A bizantinológia módszeres művelése, melynek megvoltak a maga sajátos orosz gyökerei, Oroszországban a nyugateurópai fejlődést részben megelőzve, részben azzal párhuzamosan haladva, a XIX. század utolsó évtizedeiben indult meg. Megalapozói (*V. G. Vasziljevskij, N. P. Kondakov, F. I. Uszpenszkij*) nagy kutató gárdát neveltek, amely az orosz-bizánci kapcsolatok, az orosz történet bizánci forrásai és Bizánc története tanulmányozása terén nagyértékű munkásságot fejtett ki. A Nagy Októberi Forradalom után egy ideig még folyt a munka, de *Uszpenszkij* halála (1928) után, mint-hogy a *Pokrovskij*-féle irányzat e téren is bénítólag hatott, megszakadt. Amidőn a Párttörténet hatása alatt a konkrét történeti kutatások újból megindultak, a bizantinológia is újjá éledt, a szovjet kutatók *M. V. Levcsenko* leningrádi professzor vezetésével a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Történeti Intézete keretén belül munkaközösségbe tömörültek, s újból megkezdődött a bizantinológiai kutató munka és egyetemi oktatás. Ma már

kb. 20 szakember dolgozik e téren. A még 1894-ben alapított szakfolyóirat, a *Vizantijszkij Vremennik* újból megjelent. A szovjet kutatások elsősorban új forrásanyag feltárására, a már ismert források orosz fordításainak elkészítésére és a bizánci művelődés hatásának és Bizánc belső történetének, főleg társadalomfejlődési és gazdaságtörténeti problémáinak vizsgálatára irányulnak. Ez utóbbi téren a súlyponti problémák: a földkérdés, a kereskedelem, az ú. n. politikai pártok és a Görögország területére a VI. századtól kezdve beözönlő és a bizánci birodalom egyes területein letelepített szlávoknak a rabszolgatartó rendszer megdöntésében és az ú. n. szabad közösségi birtokrendszer kialakításában játszott szerepe. Az idevonatkozó részletkutatásokon kívül összefoglaló munkák is készülnek, mint pl. *M. V. Levcsenko* professzor könyve, amely Bizánc történetét a marxizmus megvilágításában mutatja be. A szovjet bizantinológia nagy súlyt vet a régebbi kutatók kéziratban maradt, értékes munkáinak kiadására is. A kritika és önkritika gyakran beleszól az ideológiai vonalvezetésbe. A szovjet bizantinológia, amely minden téren igyekszik érvényesíteni a marxizmus módszerét, bár teljes mértékben értékesíti a mult haladó hagyományait, erős kritikát gyakorol a régebbi orosz tudománnyal és a nyugateurópai bizantinológia termékeivel szemben. Egyben azonban hangsúlyozza a »felesleges szociológizálás« veszélyeit és a »ténykutatás« egyoldalúságát. A szovjet bizantinológiát a régebbi orosz és a nyugateurópai bizantinológiától megkülönbözteti az orosz-bizánci kapcsolatok és a források történeti értékesítése tárgykörének kiszélesítése, a kulturális kölcsönhatások vizsgálata terén a népi szempontok érvényesítése s Bizánc idealizálásával szemben a társadalmi és gazdasági alapoknak és az osztályharcoknak a történelmi materializmus nézőpontjából való vizsgálata. Az új szovjet kutatásokat határozott céltudat és abból folyó tervszerűség vezeti, ami a munka megszervezésében és a kritika és önkritika érvényesítésében is kifejezésre jut.

Az élenjáró szovjet tudomány bizantinológiai ágának története, célkitűzései, módszerei és eredményei a magyar kutatás számára sok tekintetben tanulságosak. Ami a tervszerűséget illeti, a kutatási irányok kijelölésében a népi és szociális szempontok érvényesítésén kívül a tudomány belső fejlődésének szempontjai is jogos követelményekkel lépnek fel. A marxizmus módszere a történeti kutatásban nagy szolgálatot tesz, de az alap és felépítmény bonyolult viszonya és kölcsönhatása folytán alkalmazása nagy szakértelmet kíván. Nagy hiányt pótolna egy olyan kézikönyv, amely klasszikus, de gyakorlati példákon mutatná be a dialektikus materializmus alkalmazását az egyes szaktudományok körén belül. A munkamegszervezés, az egyéni és kollektív munka viszonya, a keretképzés és az elhunyt tudósok műveinek kiadása és értékesítése tekintetében is példaadó a szovjet tudomány. A szovjet bizantinológia története egyben teljes mértékben igazolja *Sztálinnak* a tudományos fejlődésben mutatkozó folytonosságra vonatkozó megállapítását.

A magyar bizantinológiának, amely a multban világviszonylatban is számottevő munkát végzett, a jövőben megújíhó szellemben kell folytatnia a kutatásokat, annál is inkább, mert e téren a magyar és szovjet tudományra egész sereg közös feladat vár.

Lukács György akadémikus: *Az irracionáliszmus problémái.* (1951 május 30.-án.)

(Az előadás kivonatát az Osztály nem küldte be.)

III. osztály

Novobáitzky Károly akadémikus: *A Schrödinger-egyenlet klasszikus értelmezése* (1951. február 19-én.)

Az előadó a *Schrödinger*-egyenletnek új, módszertanilag tiszta levezetését adta. Kiindulópontja a klasszikus mechanika *Hamilton-Jacobi*-féle egyenlete, melyet variációs elvből vezet le. Az egyenlet szükséges általánosítását azonban nem optikai analógiák alapján eszközli, mint *Schrödinger*, hanem a variációs elv fenntartásával, olyképpen, hogy a *Lagrange*-függvényt veti alá a szükséges általánosításnak. Ilymódon jut el a *Schrödinger*-egyenlethez, mely ezek szerint egy klasszikus pontsokaságnak, a statisztikai testnek, mozgás-egyenleteként adódik.

Az egyenletnek homogén-lineáris jellege indokolja meg az operátor-statisztika bevezetését és ez az a lényeges pont, hol a kvantumelmélet nem-klasszikus irányban elkanyarodik. A tárgyalt felfogás alapján önmagától oldódik meg az elmélet néhány látszatproblémája és nyer szemléletes értelmet *Neumann János* tétele, hogy kauzálisan működő modellel épített klasszikus statisztika nem vezethet a kvantummechanika eredményeire.

Selényi Pál lev. tag: *Eötvös csavarási mérlegének elemi elmélete.* (1951. február 19-én.)

Előadó kimutatta, hogy *Eötvös* görbületi-variométerének működése egyszerűen azon alapszik, hogy ha a kérdéses pontban a Föld alakjának (a nehézségerő potenciálfelületének) görbülete különböző irányokban különböző, akkor a mérlegkar súlyai azáltal is *közelebb* jutnak a Föld felszínéhez, ha a mérlegkar a *nagyobb* görbületű főirány felé elfordul. A nehézségerő eközben pozitív munkát végez; ennek az elfordulási szög szerinti differenciál-hányadosa a forgatónyomatékkal egyenlő. A horizontális variométernek *Eötvöstől* származó elemi magyarázata annyiban helyesbítendő, hogy inhomogén erőtér esetén a nívófelületek és erővonalak legkisebb darabjait is körívvel és nem egyenessel kell ábrázolni.

Turán Pál lev. tag: *A primszám-tétel maradéktagjáról II.* (1951. március 5-én.)

Előadó módszerének egy újabb alkalmazásaként kimutatja, hogy a primszám-formulára nyert jelenlegi legjobb hibabeclés a zetagyökökre vonatkozó gyökmentes tartomány javítása nélkül nem javítható.

Hajós György lev. tag: *Többdimenziós szimplexek Feuerbach-gömbjeiről.* (1951. március 5-én.)

Egerváry Jenő akadémikus kimutatta, hogy a háromszög *Feuerbach*-féle körének többdimenziós ortocentrikus szimplexeknél több megfelelője van: bármely k -ra ($k = 1, 1, \dots, n-1$) igaz, hogy egy n -méretű ortocentrikus szimplex k -méretű határoló szimplexeinek súlypontjai és magasságpontjai egy gömbön helyezkednek el. $k = 1$ esetében az élek magassági pontjaként a teljes szimplex magasságpontjának ortogonális vetülete szerepeltetendő.

Az előadó egyszerű módot közölt e tények bebizonyítására. Az eredeti szimplex magasságpontjából kiinduló helyvektorokkal számolva bizonyította a mondottakat s a *Feuerbach*-féle gömböknek néhány további tulajdonságát igazolta.

Egerváry Jenő akadémikus és *Turán Pál* lev. tag: *A kinetikus gázelmélet bizonyos kérdéseiről.* (1951. március 5-én.)

Ebben a dolgozatban a szerzők, csatlakozva *H. Steinhaus* úttörő kutatásaihoz egy kinetikus gázmodellt konstruáltak, mely szigorú determinisztikus alapon van definiálva. Rugalmas molekulák mozgását vizsgálják és kimutatják, hogy tetszőleges kezdőhelyzet és alkalmas kezdősebességek mellett a molekulák eloszlása a kockalakú edényben egyenletessé válik igen rövid idő alatt és ez az egyenletes eloszlás relatíve hosszú ideig fenn marad. A modell tehát annak a *Steinhaustól* származó gondolatnak továbbfejlesztését szolgálja: miszerint a klasszikus mechanikai és statisztikus tárgyalás egymással összeegyeztethető felfogások.

Alexits György akadémikus: *Ortogonalis polinomsorokkal való megközelítés nagyságrendjéről.* (1951. május 8-án.)

Szerző bebizonyította, hogy igen általános feltételeknek eleget tevő ortogonalis polinomok szerint haladó sorfejtések az ortogonalitási intervallum belsejében lényegileg ugyanolyan jó megközelítést adnak, mint a *Fourier-sor*. A bizonyítás az ortogonalis polinomrendszerek *Lebesgue*-függvényeinek a megbecslésén alapul. *Jacobi*-polinomok szerint haladó sorfejtések speciális esetében az eredmény annyiban éles, hogy a benne szereplő konstansoktól eltekintve teljes általánosságban, tovább már nem javítható.

Rényi Alfréd lev. tag: *Összetett Poisson-féle eloszlásokról.* (1951. május 8-án.)

Előadó beszámolt legújabb eredményeiről, melyek továbbfejlesztései egy előző, *Jánossy Lajos* akadémikussal és *Aczél Jánossal* együtt írt dolgozatban foglaltak.

Az előadás első része az inhomogén összetett *Poisson*-féle folyamatok és az ezekkel kapcsolatos inhomogén összetett *Poisson*-féle eloszlások jellemzésével foglalkozik. Második része bizonyos a fent említett folyamatokból származtatható másodlagos folyamatokra vonatkozik.

Turán Pál lev. tag: *Egy Carlson-féle tételről.* (1951. május 8-án.)

Legyen $s = \sigma + it$ a komplex változó és $\zeta(s)$ a $\sigma > 1$ félsíkban $\sum_{n=1}^{\infty} n^{-s}$ sorral értelmezett *Riemann*-féle zetafüggvény. Legyen továbbá $\frac{1}{2} < a \leq 1$, $T > 2$ és $N(a, T)$ jelölje $\zeta(s)$ -nek a $\sigma > a$, $0 < t \leq T$ tartományba eső gyökeinek számát. Ekkor *Carlson* egy nevezetes tétele *Hoheiseltől* javított formájában azt mondja ki, hogy van olyan c állandó, hogy

$$N(a, T) < c T^{4a(1-a)} \log^6 T$$

E tétel 1930 óta különösen jelentős lett, mióta kiderült, hogy a konsekutív prímszámok differenciáinak vizsgálatában azelőtt teljesen reménytelennek hitt eredmények nyerhetők segítségével. Ezek javítása attól függ, hogy $N(a, T)$ becslése milyen λ -kra helyettesíthető

$$N(a, T) < c T^{\lambda(1-a)} \log^6 T$$

alakú becsléssel $\frac{1}{2} \leq a < 1$, $T \geq 2$ -re. λ csökkentése az optimális $\lambda = 2$ -re sok vizsgálat tárgya volt. Előadó egy teljesen újabb alkalmazásaképp kimutatja, hogy van oly numerikus b állandó, hogy $1 - b < \sigma \leq 1$.

$$N(a, T) < c T^{2(1-a) + \frac{101}{100}(1-a)} \log^6 T$$

IV. osztály

Agrártudományi Alosztály

Tan gl Harald vendég: A táplálék zsírtartalmának hatása a fehérjék felszívódására. (1951. január 26-án.)

Anyagcserevizsgálatokkal bebizonyosodott, hogy hiába adunk malacoknak bőségesen fehérjét, ha a takarmányban nincsen kellő mennyiségű zsír, mert a fehérjék felszívódása nem következik be a kellő mértékben. Ennek ismeretében a vizsgálatokban célul tűzték ki azt, hogy a takarmány zsírtartalma milyen hatással van a malacok fejlődésére. Kísérleteikben választás utáni malacokat állítottak be, amelyeket egyenlő fehérjetartalmú és keményítőértékű takarmányon tartottak. A különbség a két kísérleti csoportban csak az volt, hogy az egyik takarmánya 6,8, a másiké 1,8% emészthető zsírt tartalmazott. A kevesebb zsírral etetett csoport kiegészítésképpen megfelelő kalóriaértékű keményítőt kapott. A kísérletek eredménye azt bizonyítja, hogy a több zsírt fogyasztó falka az első hónapban 3,1, a második hónapban 2,0% keményítőértékkel jobban értékesítette takarmányát, mint a kevesebb zsírt fogyasztó falka. Ezeknek a kísérleteknek az adja meg gazdasági jelentőségét, hogy a malacok erőteljes fejlődését csak úgy biztosíthatjuk, ha takarmányukba a megfelelő mennyiségű zsírt is keverjük. A ma általában szokásos malacetetés — különösen a választás idején — egyáltalán nem célszerű, mert az állatok túlságosan kevés zsírhoz jutnak.

Há m o r i D e z s ő vendég: A melegvérű csikók irányított felnevelése hazai viszonyok között (1951 február 22-én.)

Az állattenyésztés és takarmánytermelés fejlesztéséről kiadott minisztertanácsi határozat loállományunk minőségi fejlesztését, termelékenységének fokozását, a lovak munkára való alkalmasságának növelését írja elő. Ezt csakis a mezőgazdaságban jól bevált régi törzseinknek, fajtáinknak teljes mértékű regenerálásával és új, nagytermelékenyséű törzsek kitenyésztésével alapozhatjuk meg. A minőségi javítást azzal kezdjük, hogy a törzsek anyakanca állományát és fedőménéit szigorú tenyészkiválasztással és munkaképességvizsgálat alapján szelektáljuk. A tenyészkancákat viszont kíméletes és a tenyésztési céloknak megfelelő munkáltatással és tartással, már a vemhesség alatt fokozott takarmányozással kell előkészíteni a vehem kellő kifejlődése és ellenállóképességének erősítése céljából. Nagy súlyt kell helyezni a takarmányok helyes ásványi anyagösszetételére és a vitaminellátásra is. A régi típusú, túltelivérezett és elfinomított könnyű használati ló helyett mély és dongás mellkasú, fejlett izomzatú, széles törzsű és medencéjű, erős lábakon nyugvó, kitartó, szívós és a betegségekkel szemben ellenálló, feltétlenül munkaképes lovakat kell kitenyésztelnünk. Ennek érdekében már a szopócsikóknak intenzív takarmányozását és edzett felnevelését kell biztosítani. A fiatal csikók nagy növekedési erélyének kellő kihasználása céljából a választás előtt és után a fehérjedús takarmányadagot még inkább fokozni kell, de a csikót a szűk keményítőfehérje arányú bőséges takarmányozás mellett, erőteljes típuskialakító mozgásban is kell részesíteni. Minthogy a sokhasznú magyar melegvérű lótól a kitartó, gyors ügető mozgáson kívül a nyereg alatti szolgálatra való alkalmasságot is megköveteljük, a csikónevelő telepeken, a jártatások végén, minden nap a csikó-tornáztatópályán is keresztül kell hajtani a csikókat. 1½ éves kortól azonban a vonóerőképesség kifej-

lesztése céljából a csikókat szerszámhoz kell szoktatni és a napi jártatások után a kocsiba való szakszerű betanítást el kell kezdeni. Életüknek második esztendejében, nyáron újból egész nap a legelőn legyenek, majd pedig a legelőről való beszorulás után a 2—2½ éves csikókat kezdetben könnyű teherrel, majd pedig növekvő terheléssel, húzáshoz kell idomítani. 3 éves kortól kezdődően szabad napi 4—5 órás könnyű munkára használni a csikót, nehéz munkára pedig csak a betöltött 5. év után. Ekkor bocsáthatjuk a tenyészlovat legkorábban, a nagy szervezeti igénybevételt jelentő összetett munkaképességvizsgálatra is.

A melegvérő csikók fentiekben vázolt irányított felnevelésének módszerét, vizsgálatainkon és hazai tapasztalatainkon kívül, a szovjet lótenyésztési irodalom adatai is alátámasztják.

Schandler József vendég: Az utópároztatás jelentősége a juhtenyésztésben (1951. március 29-én.)

Az Állattenyésztési Kutatóintézet Juhtenyésztési Osztálya kísérleteket folytatott három hazai juhászatban annak megállapítására, hogy az »utópároztatás« növeli-e az ikerellések számát és csökkenti-e a meddők számát — szemben a nálunk szokásos kézből pároztatással.

A merinó anyákkal az ivarzás napjának reggelén merinó-, este és — amennyiben az ivarzás a következő napra is átnyúlt — másnap reggel cigája kos pázott.

Az utópároztatás következtében az ikerellő anyák száma 2%-kal nőtt. Csakis a cigája kosoktól termékenyült meg az anyajuhok 10%-a. Ez utóbbiak tehát utópároztatás nélkül üresek maradtak volna. Az utópároztatás így 12%-kal növelte a bárányszaporulatot.

Törzsjuhászatokban és általában mindenütt hol a »kézből« pároztatás divik, indokolt az utópároztatás bevezetése.

Szirmai János vendég: Palánták gyökér-virusának egy új változata (1951. március 29-én.)

A dohány nekrozis-virusának egy új törzse jelent meg hazánkban, amely eltérő növénycsaládba tartozó palántákat betegít meg rendszeresen a kertészetek üvegházaiban és palántaágyaiban. A vírus a gyökérrendszert károsítja. A betegség forrása a fertőzött talaj. Alacsony hőmérséklet és rossz fényviszonyok kedveznek a betegség terjedésének, ilyenkor a legalsó leveleken nekrozisos foltok keletkeznek. A vírusfertőzés lokalizált marad. Megállapítást nyert, hogy több lényeges tulajdonságban eltér a dohány nekrozisvirusától, ennek variánsának vagy rokon törzsének tekintendő. A virust sikerült kristályosítani, az elektronmikroszkópi vizsgálatok folyamatban vannak.

Gyakorlati vonalon a gyökérvírus felismerése hasznos útmutatást nyújt néhány eddig félreismert sárgulási jelenség magyarázatára, elméleti vonalon pedig jó alanyul szolgálhat néhány alapvető vírusbiológiai kérdés tanulmányozására.

Roller Kálmán vendég: Mezővédő erdősávok szerepe a mezőgazdaságban (1951. április 26-án.)

A tanulmány foglalkozik az alföldfásítás történeti fejlődésével és 1713-tól kezdődőleg feltárja azokat az akadályokat és hibákat, amelyek napjainkig az alföldfásítást akadályozták. Az ellentétes véleményekkel szemben rámutat a fásítás elmaradásának tényleges okaira, vagyis a tudományos elméleti

felkészültség hiányosságaira. Az élenjáró elmélet birtokában a szocialista gazdasági rendszerben a viljamszi-komplexum által nyújtott lehetőség teljes kihasználásával a kérdést meg lehet oldani. A továbbiakban ismerteti az Erdészeti Tudományos Intézet eddigi kísérleti eredményeit, melyek főleg az Alföld talajviszonyainak feltárására, megismerésére, továbbá a szélhatások okozta károk leküzdésére vonatkoznak. Az így nyert kísérleti eredményeket a ráösszerűen megszerkesztett mezővédő erdősáv-rendszer bevezetésével lehet érvényesíteni. Felhasználásuk a mezőgazdasági szektorokkal együttműködve a legközelebbi feladat.

Fekete Zoltán vendég: A magyar talajtípusok dinamikája (1951. május 31-én.)

Magyarország talajait nagyrészt statikus szemlélettel írták le, de már a múltban is voltak olyanok, akik a talajtípusok dinamikáját kutatták. A *Viljamsz-féle* talajfejlődési elméletet természetesen nem ismerték és ezért talajtípusaink dinamikáját nem a mai értelemben és szempontok szerint írták le. A szerző évekig a magyar talajtérképezők között működött és ezért az ország talajtípusain rengeteg tapasztalatot szerzett. Ezeket a tapasztalatokat egyeztetette *Viljamsz* talajfejlődési elméletével és így dolgozta fel a hazai talajtípusok dinamikai jellemzését.

Hazánkban a jégkorszak után kezd újraéledni a talajképződés. A magassabb területeket fenyő- és nyírerdő borítja. Később tölgy és mogyoró váltja fel ezeket, miközben Fejér megyében és a Tiszántúl őszhátain megritkult az erdő és helyét füves területek foglalják el. A fenyő-nyír-korszak legtovább magas hegységeinkben tart, melynek eredményét az erősen kilúgozott erdőtalajszelvények mutatják. Dombvidékeinken a mogyoró korszakban nem pusztul ki az erdő és ezért itt gyengén kilúgozott erdőtalajokat találunk. A Fejér-megyei és a tiszántúli lősz vidékeken a füves mezőségek térhódítása folytán mezőségi talajok találhatók. A későbbi tölgy és bükk korszakban a mezőségi területek egy része újra beerdősül és itt degradált mezőségi talajt hagy hátra.

Más a helyzet folyóink árterületein. Ezeknek az árterületeknek szélessége az Alföldön néha a 100 km-t is eléri. Ezek a területeken mocsári erdő lepté be az öntésföldeket. A mocsári erdőt rét váltotta fel, mely idővel elmocarasodott és a réti anyagtalajokat eredményezte. Ha az elmocarasodás elláposodásba ment át, akkor a területen tőzeg rakódott le. Ezeket a kotus területeket sárrétnek nevezik. Legnagyobb részüket az ember mesterségesen csapolta le. A kotut elfújta a szél, vagy felégették. A visszamaradt fényes, ragacsos fekete földet szurokföldnek nevezzük. Az erősen lecsapolt területeken a talajvíz mozgása megszűnt. A pangó talajvízben felhalmozódtak a nátriumsók. Tavaszoként a felemelkedett szikes talajvíz elszikesítette az öntésterületek mélyebb pontjait. Így a szikesek az öntések mocsári erdőtalaján, degradált mezőségi talaján, réti agyagos területein, kotus és szurokföldes területein egyaránt megtalálhatók. Az árvíz által soha nem borított mezőségi területek mélyedéseiben azonban nem találunk szikeseket.

Szerző az egyes talajtípusok dinamikáját részletesen leírja és a dinamikából a talajtípusok gyakorlati használhatóságára von le következtetéseket.

Wojnarovich Elek vendég: A vizen kívüli halikra keltetés technikája. (1951 május 24-én.)

A természetes vízi tervegazdálkodás elsőrendű feladata az intenzív halászat következtében meggyérített halállomány utánpótlása, mennyiségi

és minőségi fejlesztése. Mivel a halak ivarszervében bőséges számban fejlődik ikra, a halszaporításra irányuló munkálatok legfontosabbika az, hogy az anyahalak által termelt ikrát minél nagyobb számban kikeltessük és ezzel átsegítsük a legveszélyeztetettebb életszakaszon.

A szerző ezzel kapcsolatban a legtöbb hazai haszon-halra alkalmazható eredményesebb halikra keltetési módszert: a vizen kívüli ikra keltetést dolgozta ki.

A szerző az előadásában önálló kutatásai alapján tárgyalta ennek a módszernek az előnyeit, az egyéb keltetési módszerekkel szemben, továbbá a keltetés technikáját, mint ahogyan azt három évig tartó kísérletekkel a tihanyi Biológiai Intézetben és az alsóórsi halkeltető telepen kidolgozta és a gyakorlat számára átadta.

Tárgyalta ezenkívül a hőmérsékletváltozások hatását az ikra fejlődésének a sebességre és ennek a gyakorlati következményeit.

Az ikra fejlődésében előállott állapotokat részben a külföldi irodalom alapján osztályozta, mivel azonban ez az osztályozás a gyakorlati követelményeknek nem felel meg teljesen, részben új osztályozási alapot dolgozott ki.

Egyed Miklós és Miklovich Miklós vendégek: A vérkoncentráció változása különböző szulfonamid vegyületek alkalmazása után. (1951 május 24-én.)

A szerzők különböző szulfonamidvegyületek vérbeli koncentrációját mérték a Kedvessy által módosított Kimmig-féle eljárással, stufenfotométerrel. Az alkalmazott gyógyszerek adagját egységesen 0,1 g/kg testsúly szabták meg. Ló véreben a hazai para-aminobenzolszulfonamid adagolása után gyorsabban és magasabb koncentrációt lehetett elérni, mint amilyent az amerikai szerzők közöltek. Ennek oka valószínűleg az, hogy a hazai PAB igen finom porítású s így jobbák az oldódási viszonyok. Az elért átlagos legmagasabb szérumszint a beadást követő 4. órában 8,6 mg%.

A poralakú szulfametiltiazollal (ultraszeptil) valamivel magasabb szérumszintet lehetett elérni, mint a szulfatiazollal (cibazol). A koncentráció korábban emelkedik s lassabban csökken. A szérumszint tetőfoka a beadást követő 4. órában 3,8 mg%.

A vénába fecskendezett 50 ccm 20%-os ultraszeptil oldat s az egyidejűleg szájon át adott ultraszeptil porral tartós és már az első órában magas szérumszintet lehetett elérni (4,1 mg%). Tartósabb adagoláskor lónak elegendő 12 óránként adagolni az ultraszeptilt, szemben az eddigi gyakorlattal, amikor 8 óránként adták. Tablettázott ultraszeptillel általában később lehetett magas szérumszintet elérni, mint por alakú készítménnyel. Ha azonban az állat a tablettákat szétrágta, akkor a szérumszint görbéje úgy alakul, mintha a ló poralakú készítményt kapott volna.

A vizsgált vegyületek közül a szulfadimetilpirimidin (szulfamezetin) fölszívódása a legkedvezőbb. A vérkoncentráció a legmagasabb és a legtávolabbi tart. A 8. órában is jelentős (6,71 mg%).

A szulfaguanidinra vonatkozó fölszívódási viszonyok általában egyeznek a külföldi szerzőknek — más metodikával kapott — adataival. A mérések támpontul szolgálnak az eddig tapasztalatilag megállapított adagolási idők helyesbítésére.

IV. osztály

Biológiai alosztály

Felföldy Lajos vendég: Élettani vizsgálatok paradicsomoltványok F₁ generációján. (1951. január 26-án.)

Előadó az 1949-ben előállított paradicsomoltványok F₁ generációján végzett alaktani és élettani vizsgálatokról számolt be. A három kiindulási fajta (»Aranyalma«, »Szilvaalakú«, »Ökörszív«) közül csak az »Aranyalma« és »Ökörszív« oltványok utódain tapasztaltak változást és pedig mindkét irányú oltás esetében. A »Szilvaalakú« és »Aranyalma« kombinációkon semilyen változást nem találtak.

Az »Aranyalma« és »Ökörszív« kombinációkon belül hét, morfológiailag jól elkülönülő típust állapítottak meg, melyek élettanilag is megállták helyüket.

A vizsgált tulajdonságok a következők voltak: A termés mérete (súly, magasság, szélesség, magasság/szélesség index,) a rekeszek száma és a bogyók szerkezeti felépítése; a termések színe, cukor-, össz-sav-, C-vitamin-, aszkorbinsav-, plifenoloxidáze- és peroxidáze-tartalma; a lombzat nitrogén-, foszfor- és oxidáze-tartalma; a kiindulási fajták gyümölcsének szárazanyag-tartalma; a levélzet szárazanyag-tartalma, szívóereje, transzpirációs készsége, telítettségi hiánya és présnedvének ozmotikus nyomása.

A morfológiai változások közül meg kell említeni a recesszív színtelen bőr, sárga hús, hosszúkás bogyóalak és a nagy termésméret megjelenését az F₁-ben.

A vizsgált kémiai tulajdonságok közül a vegetatív hibridek hibrid mivoltát a cukor-, sav-, C-vitamintartalom és az oxidáze-vizsgálatok egyaránt bizonyítják.

A vizsgáldalkodási vizsgálatok a többi élettani-biokémiai tulajdonságokkal együtt azt bizonyították, hogy az S. és Sz. fiziológiailag egymáshoz igen közelálló fajták, annak ellenére, hogy ellentétes, recesszív és domináns tulajdonságaik vannak (piros-sárga-hosszúkás-gömbölyű). Elváltozást nem is okoztak egymásra oltva. Az »Ökörszív« minden vizsgált szempontból lényegesen különbözik a másik kettőtől, bár minőségi különbséget nem találtak. A kísérletek alapján tehát megállapítható, hogy egyenlő korú partnerek esetében csak úgy várhatunk elváltozást vegetatív hibridek esetében, ha a komponensek fiziológiailag (anyagcseréjükben) lényegesen különböznek.

Előadó éppen az anyagcsere differenciák vizsgálatában látja a jövő kutatások feladatait annak érdekében, hogy az irányított megváltozásokat ezzel a módszerrel keresztülvihelessük.

Ábrahám Ambrus lev. tag: A Goltz-féle átkaroló reflex anatómiai alapjai (1951. február 23-án.)

Előadó a *Rana pidibunda* melltájéki köztakaróján a *Bielschowsky*-féle eljárással végzett idegszövettani vizsgálatai alapján kimutatta, hogy sem a sternumot borító bőr epidermiszében, sem az elülső végtag belső felületét bevonó bőrben nincsenek specifikus receptorok. Előadónak ezzel a megállapításával érvényüket veszítik a *Koppányi* és *Pearcy* (1924) féle kísérletes vizsgálati eredmények, amelyek szerint a *Goltz*-féle átkaroló reflexnek a receptor telepe a sternumot és az elülső végtagok belső felületét beborító bőrben foglal helyet. Egyúttal kimutatja az előadó azt is, hogy a reflex ívének a specifikus receptorai kizárólag a hüvelyvánkos bőrre szorítkoznak, ami azt bizonyítja, hogy a *Goltz*-féle átkaroló reflex érző talpa a hüvelyvánkosban

van úgy, ahogy ezt annakidején *Steinach* és *Langhans* kísérletileg bizonyította. Előadónak ezen vizsgálataival egyrészt egy a nemzetközi tudományos irodalomban több, mint egynegyed századdal ezelőtt elakadt probléma nyert végleges megoldást, másrészt pedig újabb támaszt kapott előadónak ama már többször hangoztatott megállapítása, hogy kísérletes vizsgálatok esetében mindig a morfológiát illeti a végszó.

M á r k u s L á s z l ó vendég: *A levélfestékek papírkromatográfiás analízise* (1951. február 23-án.)

Az előadó vizsgálat tárgyává tette a levélfestékek, nevezetesen a klorofill *a* és *b*, a xantofill, a xantofill-epoxid és a karotin papírkromatográfia segítségével történő szétválasztását.

A vizsgálatok célja az volt, hogy az eddig használatos kromatográfikus adszorpciós módszert egy egyszerűbben kivitelezhető, gyors és kisebb mennyiségekkel dolgozó módszerrel helyettesítsék. A vizsgálatokhoz *Solanum lycopersicum* és *Spinacea oleracea* levelet használtak. A levélpigmenteket acetonnal extrahálták.

Nyolc különböző fajtájú szűrőpapírt átvizsgálva a célra legmegfelelőbbnek a *Schleicher & Schüll* 602-es jelzésű szűrőpapírt találták.

Az oldószerek kiválasztásánál petroléter, benzín, benzol, ciklohexán, kloroform, metilalkohol, n. butilalkohol, ciklohexanol, éter, aceton kettős, ill. hármas kombinációit különböző térfogatarányokban vizsgálták. Legmegfelelőbbnek a petroléter-aceton és a benzín-acetonmetilalkohol elegye mutatkozott.

A kromatografálást a szokásos egydimenziós aszcedens és deszcedens formában vitelezték ki.

A szűrőpapíron a pigmentek a következő sorrendben helyezkedtek el :

1. klorofill <i>b</i> ,	sárgászöld, U. V.-ben vörös
2. « <i>a</i> ,	kékeszöld, « zöld
3. xantofill-epoxid,	sárga
4. xantofill,	sárga
5. karotin,	vörös
6. klorofill bomlási termék,	színe szürke, U. V.-ben vörös (a xantofill és a karotin között jelentkezik).

A módszer alkalmasnak látszik kvantitatív meghatározás kivitelezéséhez.

Gelei József akadémikus: *Fűszerpaprika-ikrek.* (1951. március 30-án.)

Homokterületen 80 törzs kiültetett 16.000 paprikató közül 36 tövön összesen 47 paprika-iker keletkezett. Ezek is 4 szomszédos törzsré szorítottak. Az ikrek kocsányukon, vagy azon túl, egész termésükön összenőttek, sőt több iker egyúttal a szomszédos növény szárral is egybenőtt. Ezenkívül az említett 4 kultúrtörzsen, annak területi szomszédjain számos növényen szár szárral együtnőtt, vagy egy-egy elágazásnak már 2—3 ízzel alább nyomát lehetett megállapítani. Az ikerkeletkezés valójában nem is összenövés, hanem fordítva : tökéletlen szétvállás, szabálytalan differenciálódás következménye, melyet a *palánták kiültetése után kitört többnapos szélvihar okozott.* A szélben a repülő sívó homokszemek egyrészt betemetik a törpe palántákat, másrészt

a homokból még kiálló részeket lemetélik, megsebzik, s azokon a törzseken, melyeken a csúcsrügy szenvedett el mechanikai bántalmat, a tenyészkép architektonikai fölépülése és vele differenciálódási menete megzavarodik. A tenyészkép károsodása nem terjed ki a növény teljes tenyészidejére, mert az ágazat teteje minden növényen rendes. Ikrek rendszerint a második villában keletkeznek, csak egy volt a negyedik villában. Sőt ebben a magasságban már az összenőtt állapotú száruk is megszűnnek, addig a tenyészkép kiheveri a rendellenességet, vagy regulációval, vagy azzal, hogy a rendellenesen fejlődő terület fölhasználódik az oldalágak termelése közben.

Gelei József akadémikus és *Szabados Margit* vendég: Tápláléklánc az esővízpocsolyák plankton biocönózisában (1951. március 30-án.)

A vizsgálat 1950. december 16-án, front-átvonulás alatt fellépett planktonnak összetételével, ill. későbbi esőzések során bekövetkezett változásokkal foglalkozik. Az első alkalommal a planktonban 37 faj növényi szervezet jelentkezett, melyen 23 állatfaj éledt; a planktont tehát összesen 50 faj alkotta, legfeljebb 500 l víztérben. A legmagasabbrendű, egyben legnagyobb testű lények a Kerekes-férgék voltak, melyekből 6 faj került elő. Bár az állatfajok száma megközelíti a növényfajokét, a plankton mégis túlnyomórészt egyoldalúan fitoplanktonnak tekinthető, mert ez tömegprodukeiót alkotott.

A két biotikus alaptényezőnek, nevezetesen a baktériumoknak és a növényeknek, mint alsófokú láncszemnek megfelelően a tápláléklánc következő kettős szeme csakis állati részről képződik, egy kisebbkörű baktériumevő és egy nagyobbkörű növényevő csoportból. Csodálatos dolog, hogy állati részen igazi planktonikus alakok, főként a baktériumevőkből kerültek elő; ilyenek *Astylozoon faurei* és *-amphoriforme*, a *Vorticella microstoma* és két *Halteria*, a *-grandinella* és az *oviformis*. Zöldplanktonfogyasztók jóval nagyobb számban vannak, csak hogy azok közül kevesen igazi planktoniak; ilyenek a *Nassula vernalis*, *Colpoda patella* és *Tachisoma fusiformis*. A többiek, összesen heten, mind a szomszédos aljzatról másztak elő az ideiglenesen gazdagterítékű planktonterbe. A tápláléklánc harmadik gyűrűje ragadozókból került ki; ilyen két véglény van: a *Holophrya nigricans* és az *Enchelis mutans*, valamint a 6 kerekesféreg faj. A ragadozók a baktériumfogyasztókat éppúgy pusztítják, mint a növényevőket.

Mentől hosszabbéletű a víztér, annál inkább túlsúlyra jutnak benne a ragadozók s azok között is elsősorban a kerekesférgék, melyek között az *Epiphanes (Hydatina) senta* vezet. Az élettér a ragadozók munkája révén elnéptelenedik s erre köztük is éhségpusztulás jelentkezik. Ekkor kerülnek elő a táplálékláncnak utolsó szemeként az *Ophryoglenák*, mint hullaevők, melyek a kerekesféreg tetemeken kövérre híznak.

Az élettér szabályozója végül is a beszáradás, melynek során a ragadozók nagyrésze elpusztul s új eső jöttén a megmaradt baktérium, ill. növényi planktonon a baktériumevők, meg a zöldplanktonfogyasztók megint elszaporodnak.

A vizsgált élettér a hidrobiológiában ujdonság, melyet létrehoz az emberi taposás és különlegességében is a taposás tart fenn, mint szelekciós tényező, mert csak az maradhat meg, ami a beszáradt pocsolyafenékben a talpak, kerékpárgumik taposását elviseli. Ebből a különleges élettérből egy növényi és 11 olyan állati véglény került elő, melyek a tudományban teljesen újak.

S z a b a d o s A n d r á s vendég: A földalatti harmattal kapcsolatos vizsgálatok összefoglalása (1951. március 30-án.)

Az előadó először a földalatti harmatra vonatkozó fontosabb irodalmi adatokat ismertette, majd pedig saját kísérleteit s főbb eredményeit. A földalatti harmatot neki sikerült gipszalakos kísérleteivel elsősorban tartósan felfogni és megmérni, s ebből megállapítható volt, hogy mennyisége a földfeletti harmat többszöröse, és hogy éjjel-nappal állandóan képződik. Továbbá kísérletileg sikerült igazolni talajban az évszaki és napszaki vízgőzáramlás tényét, melyre *Lebegyev* szovjet kutató a talajhőmérséklet változásaival kapcsolatos vízgőznyomásból már előre következtetett. A kísérletek eredményei mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy a földalatti harmat éppen nagy mennyiségénél fogva a talaj vízgazdálkodásának legfontosabb tényezője.

Az elpárolgó vízgőz útja a kapilláris üreg, ill. csőrendszer, mely a csapadékvíz leszivárgása alkalmából alakul ki. Ezeket keresztül áramlik a gözalakú víz a talajban, főképpen lefelé és felfelé.

A talajban a vízgőzáramlást a talaj hőmérsékletváltozása és a talajfelszíni légáramlás, ezenkívül pedig a talajrétegek víztartalomkülönbsége okozzák. A vízgőzáramlás gyors és igen nagymennyiségű vízgőzt szállít nemcsak magasabb, hanem egészen alacsony hőmérsékleten is a talaj egyik szintjéből a másikba.

A talajban a vízgőznyomásnak megfelelőképpen egy lefelé és egy felfelé szálló vízgőzáramlás alakul ki. A vízgőzáramlás mindig az alacsonyabb vízgőznyomás irányában, tehát leginkább a lehűlő talajréteg felé fordul, s így általában a felülről lefelé lehűlőben levő talajban felfelé, míg a felülről lefelé melegedő talajban lefelé szálló vízgőzáramlás alakul ki. Ilyenképpen a talaj felső rétegében egy éjjeli felfelé és egy nappali lefelé szálló áramlás észlelhető, tehát a vízgőz áramlása naponta kétszer megfordul a talajban. A talaj víztartalma is naponta kétszer változik, a melegedő talajban csökken, míg hűlő talajban emelkedik, s a két változás alatt a különbség körülbelül kiegyenlítődtet nyer. A telített légtérben az elpárolgató és kondenzációs felület egymástól való távolsága igen nagy mértékben befolyásolja a harmatátütés mennyiségét. Előadó a hőmérsékletkülönbség nélküli harmatátütés tényét is igazolta kísérleti úton.

Kimutatta, hogy a földalatti harmatképződést nemcsak a hőmérséklet, hanem a talajszemcse felületét bevonó vízburok is befolyásolja. A talaj a növényeket kellőképpen csak akkor látja el vízzel, ha közepes hőmérséklet mellett üregeit még vízgőzzel telítheti.

A Nap és szél együtthatására vonatkozó kísérletekből az a tanulság vonható le, hogy a talaj kiszáradását elsősorban is nem a Nap sugárzó energiája, hanem a szél ellen kell védeni. A talaj kiszáradását elősegítik a talaj felszínén váltakozó fagyok és kiolvadások is. A talaj eső utáni kiszáradását a talaj felszínének haladéktalan fellazításával kell megakadályozni. A talaj szántás utáni lehangerezése is fontos a talaj víztartalmának megőrzése szempontjából. A vetőmag is csak akkor csírázik ki a földalatti harmat segítségével ha a talajlégtér a vetőmag körül telített vízgőzű, amit legbiztosabban hengerezéssel érünk el.

A talajok harmatgazdálkodásánál legfontosabb szerepe van a talaj szemcsenagyságának. Minél nagyobb a szemcsenagyság a talajban, annál nagyobb mértékű benne a víz elpárolgása és a kondenzáció a talaj víztartalmához viszonyítva. Ezért homoktalajban képződik a legtöbb vízgőz és benne a legnagyobb a kondenzáció, bár tudvalevőleg legkisebb vízkapacitással

rendelkezik. A kötött talajokban a harmatképződés a kevésbé kötött talajok víztartalmához viszonyítva igen csekély. A tiszta humusz is igen kevés harmatot szolgáltat víztartalmához viszonyítva. Ennek okát főképp abban látja a szerző, hogy a humusz nemcsak kis szemcsenagyságú, hanem igen sok kolloidot is tartalmaz. A kolloidok igen nagy hidratációs vízburkokkal rendelkeznek, melyek a vizet csak lassan és vontatottan szolgáltatják. Így az a talaj, melybe a humusz bele van keverve, víztartókéességét erősen megnöveli és víztartalmát tovább meg tudja őrizni. A humusz pl. homokba keverve igen előnyös, mert a kis harmatteljesítményű, de nagy víztartalommal rendelkező humuszt a kis víztartalommal és nagy harmatteljesítőkéességgel rendelkező homoktalaj igen jól hasznosítja. A földalatti harmatot a növények a vízkapacitáson aluli víztartalmú talajban kitűnően hasznosítják, mert a földalatti harmat a talajban állandóan, és már középnedves talajban is leg többször a szükségleten felül, képződik. Ezért szerepe a növénytermesztésben igen jelentős. Tehát olyan növényeket szabad csak termelnünk, melyek a földalatti harmatképződést optimálisan kihasználják.

Ábrahám Ambrus lev. tag: A ganglion stellátum összehasonlító szövet-tana (1951. április 27-én.)

A ganglion stellátum a szimpatikus idegrendszer sebészetében ma a legtöbbet emlegetett és leggyakrabban kezelt szimpatikus dúc. Szerkezete és működése azért érdekli a kutatók mellett különösen a sebészeket, mert ma már kétségtelenül beigazolt az a tény, hogy novokainnal való infiltrációja vagy teljes eltávolítása a legsúlyosabb betegségeket szünteti meg időlegesen, vagy legtöbbször véglegesen. Novokainnal való egyszeri, vagy többszöri infiltrációjára szünetelnek az *angina pectoris* esetében jelentkező súlyos, néha évekig tartó fájdalmak. Javulnak az agyi emboliák következtében fellépő súlyos afáziás tünetek, szünetelnek vagy erősen javulnak a brachialgiák és teljességgel megszüntethetők az arc és fej területére eső szudoripár hipersekreciók. Mivel a novokain infiltráció következtében fellépő hatásmechanizmus ma még magyarázat nélkül van, indokolt és szükséges a ganglion stellátum szerkezetének a pontos kikutatása, annál is inkább, mert a hatásmechanizmusra is ez fog fényt deríteni.

Ezért vizsgálta meg szerző egyik újabb ezüst impregnációs eljárásával a szarvasmarhának, a disznónak, a borznak, a macskának és az embernek a ganglion stellátumát. A ganglion stellátum túlnyomórészt multipoláris idegsejtekből áll, amelyek között egészen elenyésző számmal unipoláris és bipoláris típusú sejtek is vannak. Az idegsejtek mind tokkal vannak körülvéve, amelyen a sejtek közötti határt élesen nem lehet megkülönböztetni. A neurit rendszeren posztganglionáris rosttá válik. A dendritek sok esetben intrakapszulárisan haladnak és végződnek, a legtöbbször azonban extrakapszuláris helyzetűek. A dúcban unicelluláris, bicelluláris, tricelluláris, és multicelluláris glomerulusok egyformán megtalálhatók. A préganglionáris rostok egyrésze az intercelluláris fonadékban végződik, a másik pedig intrakapszulárisan a sejt körül spirálisan halad, és a plazma felületén ér véget. Előadó a macskának és a borznak a ganglion stellátumában feltűnően vastag érző természetű rostokat talált, amelyek gazdagon átjárták a dúcot és mint a macskánál megállapította, a dúcot körülvevő kötőszöveti tokban érző véggomoly formájában végződnek. Ha sikerül bebizonyítani, hogy ez a végződésforma az emberi ganglion stellátum tokjában is megvan, akkor a novokain infiltráció hatásmechanizmusa magyarázatot nyer.

Összehasonlító szövettani szempontból rendkívül fontos megállapítás az, hogy a megvizsgált emlősök stellátumában intrakapszuláris helyzetű dendritek nincsenek, amelyek viszont az embernek a stellátumában felette nagy számban és változatosságban fordulnak elő. Ennek a jelenségnek a magyarázata és értékelése szempontjából meg kellene vizsgálni a ma élő emlősök származásvonalába eső fajok ganglion stellátumát, természetesen elsősorban a félmajmokét és azután az emberszabású majmokét.

Horváth János vendég: Adatok az antibiotikum-termelés mennyiségi változásának biológiájához egy Streptomyces fajon végzett vizsgálat alapján (1951. május 25-én.)

Egy ismeretlen talajból származó *Streptomyces* faj antibiotikus hatását vizsgálva megállapítást nyert, hogy számos gram pozitív és gram negatív baktériumra antagonista hatású. A termelt antibiotikum mennyisége azonban igen kis mértékű volt. A feladat a határfok emelése volt. Módszer-tanilag a következő eljárásokat alkalmazták: 1. a fagyasztás mint természetes hatás vizsgálata; 2. a vitalitás fokozása gyakori átoltással és 3. mester-séges napfény behatásának vizsgálata.

Az eredmények azt mutatták, hogy 1. a fagyasztott a tenyész dresszúrával kezelttel szemben, sokkal intenzívebben spórázik burgonya blokon; 2. a fagyasztott a tenyész dresszúrával kezelttel szemben olyan kismértékű termelést eredményez, mint a gyakori átoltás előtti állapotban megmért termelési fok; 3. maga a gyakori átoltással kezelt törzs átlagban ötven százalékos termelési javulást mutatott a kiindulási alaphoz képest a kísérlet 200 napja végén; 4. a besugárzás eredményeképpen még jobban csökken a spórázóképesség, míg maga az antibiotikus hatás a kiindulástól számítva 90%-os javulást eredményezett; 5. a fagyasztással és a besugárzással végzett kísérlet azt is megmutatta, hogy ha ezeket gyakori átoltással tovább visszük, akkor lassan megszűnik a fagyasztott és a besugárzott hatás is és mind a kétféle eljárással kezelt törzs 4—5 hónap elteltével megközelítette gyakori átoltással kezelt törzs termelési mennyiségét.

Ezen kísérleti eredmények megállapítása egyben azt a kérdést is felvetette, hogy miben keresendő az antibiotikum termelésének vázolt megváltozása (csökkenése, ill. emelkedése). Elsősorban megállapították, hogy a spórázás a *Streptomyces*-fajoknál általában akkor következik be, amikor a baktérium életében kedvezőtlen környezethatások lépnek fel (pH eltolódása, egyenlőtlen szén és nitrogénforrás adagolása, a táptalaj beszáradása és sókoncentráció változása stb.) mely hatásokat a sejt felfogja és azzal védekezik ellenük, hogy spórát képez, hogy kedvező körülmények beálltáig ne pusztuljon el. A kísérletek során a fagyasztás után intenzív spórázás következett be, de egy bizonyos táptalajon történt besugárzás után viszont nem következett be. Ugyanakkor a termelés a spórázóképességgel csökken. A fagyasztás, mint a sejt érzékenységi fokának csökkenő megnyilvánulása a maga által termelt antibiotikum hatására is vonatkozik. Amilyen az érzékenységi foka a micéliumnak, olyan mértékben képes antibiotikum mennyiségi termelésre. Az érzékenyebb, jelen esetben a fagyasztott kevesebbet termel, míg az érzékenyebbé csökkent, nevezetesen a gyakori átoltással kezelt termelés-e emelkedik és még többet termel a besugárzott.

A következtetés tehát az, hogy a termelés érdekében a fajta érzékenységet kell leküzdenünk.

Székesy Vilmos vendég: A rovarfej statikai-mechanikai elemzésének kísérlete (1951 május 25-én).

A rovarkoponyán állandó jelenlévő varratok, ill. az ezeknek megfelelő, a fejtök belső oldalán húzódó erősítő lécek, valamint a tentorium elülső és hátulsó karpárja úgy lefutásukban, elrendezésükben, mint egymáshoz való viszonyukban a vizsgálatok folyamán nyert megállapítások alapján teljesen megfelelnek a statikai törvényeknek. Elrendezésük folytán ugyanis elsősorban a rágás közben kifejtett erők kiegyensúlyozására, azaz a két rágóízületben támadó erők teljes mértékben való semlegesítésére képesek. A rovarkoponya szerkezete tehát feleslegessé teszi, hogy a fejtök túl vastagra nőjjen (anyag-pazarlás, túlsúly) és hogy alsó felülete teljesen el legyen zárva. Csak ezzel magyarázható meg továbbá, hogy a rovar aránylag vékony fejtökja a rágás közben kifejtett sokszor igen tekintélyes erők befolyása következtében nem roppan össze egyszerűen. Előadó előzetes vizsgálatainak eddigi eredményei tehát már most elegendőknek látszanak annak megállapítására, hogy az életmód, táplálékfelvétel, ill. a táplálék minősége messzemenően befolyásolhatja a rovarfej kifejlődését. A rágók hossza és szélessége, a rágóizom tapadási helyének a két ízülettől való távolsága, a varratok, valamint a tentorium-karok kifejlődése és lefutása, a fejtök alakja stb. mind szoros, egyenes függvényei a tápláléklul szolgáló anyagoknak és azok minőségének.

V. osztály

Lissák Kálmán lev. tag: A centrális denerváció hatása a központi idegrendszer acetilkolin-kolineszteráze rendszerére, az ingerlékenységre és az elektrokortikogramra. (1951 január 15-én.)

Az előadó intézeti munkaközösségük által végzett munkáról számolt be, melyet Pavlov tanításai alapján végeztek, fiziko-kémiai módszerrel vizsgálva a centrális denerváció problémáját. Részleges és teljes denervációt végeztek és nézték, hogy a rendszer kémiai mediációjában, elektromos aktivitásában milyen változás észlelhető, továbbá hogyan reagál a sértésre a szomszédos kéregterület, illetve az egész központi idegrendszer mindenekelőtt a cortex. A szomszédos kéregterületekkel összefüggő, részlegesen deafferentált cortex acetilkolin-kolineszteráze rendszere a normálhoz viszonyítva kimutathatóan nem változik. Azonban a környező motoros területek ingerlékenysége kifejezetten fokozódik és e terület felől már gyenge ingerlésre is az egész testre generalizált epileptiform görcsroham váltható ki. Ugyanakkor más körülírt kéregterületeken, főleg kontralaterálisan, az acetilkolin tartalomban emelkedés van és e területről legsűrűbben elvezethető a jellegzetes »random spike«. A részlegesen deafferentált terület elektrokortikogramja ritmusváltozást nem mutat, csak az amplitudó csökken, a »burst«-ok gyakoribbá válnak, a teljesen deafferentált terület spontán aktivitása teljesen megszűnik, az acetilkolin tartalom nagymértékben csökken vagy eltűnik. Az acetilkolin-kolineszteráze rendszer és a kéreg elektromos aktivitásának fókusz-szerű változásai arra mutatnak, hogy a központi idegrendszer bizonyos lokális sértése nemcsak az illető területet, hanem az egésztest is érinti.

Az előadó felvetette, hogy lehetségesnek látszik az általuk észlelt kémiai és fizikai elváltozások összefüggése a központi idegrendszer kompenzátorikus működésével. Ennek eldöntésére további vizsgálatok szükségesek. A megállapítások nemcsak elméleti, hanem gyakorlati jelentőséggel is bírhatnak a Jackson-féle kéregpilepszia keletkezési mechanizmusára vonatkozóan.

Sebestyén Gyula vendég: A tüdőrák. (1951. február 12-én.)

Előadó felhívta a figyelmet századunk utolsó évtizedeinek legsajátságosabb patológiai tünetére, hogy az elsődleges tüdőrák esetek megszorodtak. Ezért a kérdésnek nagy gyakorlati jelentősége van. Idők folyamán a régebbi felfogással szemben bebizonyosodott az, hogy a hiluszkörnyéki rákok alkalmasabb sebészi beavatkozásra, mert hamarabb okoznak klinikai tüneteket és később okoznak áttételeket. Ezzel szemben a perifériás rákok sokáig nem okoznak klinikai tünetet és amikor már felismerhetővé válnak, rendszeren az áttétel bekövetkezett. Jelenleg a tüdőrákok sebészi gyógykezelése a betegoldali tüdő teljes eltávolításából áll. *Kievcszkij* ajánlatára, ma az egyszakaszos transzpleurális eljárás, a hiluszképletek szeparált ellátásával a szokásos. Előadó tárgyalta a differenciál diagnosztikai szempontokat, valamint az operabilitás eldöntésének módozatait. Előadó felhívta a figyelmet arra, hogy a kezdődő tüneteknél a bronchográfia és a bronchoszkópia azonnali elvégzése indokolt, még egyébként negatív röntgenlelet mellett is. Előadó 1950 szeptember havától az előadás napjáig 15 esetben végezte el tüdőrák miatt féltüdő eltávolítását, 13,33% műtéti mortalitással. E beavatkozás késői eredményei sem nem jobbak, sem nem rosszabbak, mint minden más karcinomás szerv sebészi kezelésének eredményei.

Rényi-Vámos Ferenc vendég: A vese gyulladása és a nyirokerek (1951. február 26-án).

A veseállomány gennyes megbetegedéseiben rendszeren részt vesz a *capsula propria* és *adiposa*, az üregrendszer, a szinuszsírszövet, az arteria és vena reáliszt körülvevő zsírszövet, végül az ureter felső részének gyulladása.

Az aszcendáló pielonefritist reprodukáló állatkíséreletekből az derült ki, hogy az aszcenzió nem a nyirokutakon halad az üregrendszerből a veseparenchimába, hanem a zsír- és kötőszövet mentén. A nyirokerek kitágulnak, hogy az intersticium megszorodott fehérjemennyiségét (vizenyőjét), a sejtpusztulási termékek fehérjeszerű részét, a fehérjevérsejteket, vörösvérsejteket és baktériumokat (toxint) elszállítsák a veséből.

A kísérleti állat és emberi chr. pielonefritiszes (tb.-s is) vesék szövettani metszetein jól látni, hogy fehérjevérsejtes beszűrődés nem a nyirokerekben, hanem azokon kívül, peri- és paralimfvaszkularisan helyezkedik el. A nyirokerek nem közvetítik a fertőzést a vese egyik pontjáról a másikra, pl. az üregrendszerből, a tokból, szinuszsírból a vesébe és fordítva, hanem tisztító, védő munkát fejtenek ki. A baktériumokat nemcsak elszállítják, hanem csökkentik azok virulenciáját. Kísérleti hidronefrozisban a *ductus thoracicus* nyirka mindig véres, jeléül annak, hogy a veséből sok vörösvértest vár elszállításra.

A tok, a szinuszsír és a kocsány gyulladásánál ugyanez elv érvényesül. A fertőzés tovaterjedése nem a nyirokutakon, hanem azokon kívül, a zsír- és kötőszövet mentén halad. A nyirokerek itt is tisztító, védő berendezést jelentenek.

Az előadó ismertette a vese nyirokereinek ajánlott kimutatási lehetőségét és a nyirokerek lefutását.

Felhívta a figyelmet a szinuszsír gyulladásának nagy jelentőségére. Szövettani metszetekben sorozatvizsgálattal kimutatható, hogy a veseparenchima, a *capsula*, *fibrosa* és *adiposa*, a kocsány zsírszövet és az ureter felső részének gyulladása kifejlődhet pielitiszből szinuszsírszövet közvetítésével. A szinuszsírszövet tehát fontos közvetítő út a gyulladásban. Másik jelentősége, hogy kisszámú nyirokér rendszere miatt kiterjedt, vagy ismétlődő

gyulladásban a kiömlött fehérjéket elszállítani nem képes. Ennek következtében a fehérje kötőszövevé, hegszövevé alakul át, végül zsugorodik. A zsugorodó zsírszövet összenyomja a benne futó vese-elvezető főnyirokereit. Ennek következménye, hogy az ilyenkor mindig gyulladt vese intersticiumban fehérje marad vissza, melyből ugyancsak kötőszövet, hegszövet fejlődik ki, végül is zsugorodik: előttünk áll a pielonefritiszes zsugorvese.

Előadó az idegrendszer szerepét metodikai nehézségek miatt még nem vizsgálta.

I f j. I s s e k u t z B é l a vendég: *Anyagcsere és perifériás keringés* (1951. március 12-én).

Egy módszert dolgoztak ki, mely mintegy 5% pontossággal tudja meghatározni a *vena profunda femorison* percenként átfolyó vér mennyiségét. Ennek segítségével vizsgálták meg az *in situ* izom anyagcserejének és vérkeringésének monojodecetsav és monofluorecetsav hatására bekövetkező változásait. A lokális monojodecetsav mérgezés kezdetben fokozza az izom O_2 fogyasztását, CO_2 termelését és tejsav leadását. A *KCN* infúzióval vizsgált anérob glikolízis, valamint a harántcsíkolt izom *ATP* tartalma kezdettől fogva erősen csökken. Mikor ez utóbbi egy harmadára esik, az acetilcholin elveszti értágító hatását, érzékületet idéz elő. Hasonlóképpen viselkedik a *KCN* infúzió is. Az adrenalin vazokonstriktiót okoz, de a reaktív hiperémia elmarad, ilyenkor a nitroglicerín is hatástalan. A lokális fluorecetsav mérgezés alatt fokozatosan nő az izom tejsav termelése annak jeléül, hogy a trikarboxil ciklus megakadt, a harántcsíkolt izom *ATP* tartalma nem csökken, mert, amint az *KCN* infúzióval is kimutatható, az anérob glikolízis változatlanul végbe megy. Fluorecetsav mérgezés alatt álló izomterületen az acetilcholin, *KCN*, nitroglicerín infúziók elvesztik értágító hatásukat, az adrenalin okoz ugyan érzékületet, de reaktív hiperémia nem jelentkezik. Véleménye szerint, az érfal normális reakciójához nemcsak *ATP*-re van szükség, hanem az arteriola síma izmában végbemenő acetilcholin szintézis is elengedhetetlen. Tekintettel arra, hogy az acetilcholin szintézis függ a kalcium ion koncentrációtól, a fluorecetsav mérgezés következményeit a kalciumot megkötő flourcitromsav nagymértékű felszaporodására vezethetjük vissza. Ezt a feltételezést valószínűsítették azzal, hogy a fluorecetsav mérgezést teljes mértékben reprodukálták, lokális nátrium oxalát infúzióval is.

B a b i c s A n t a l akadémikus: *A prosztatatarák és hormonális vonatkozásai* (1951. május 7-én.)

A prosztatatarákos betegek száma az életkor általános kitolódásával szaporodik. Az öregkori adenomák középlebenyében ritkábban létrejövő malignus elfajulások mellett a karcinoma magában a prosztatában keletkezik s innen nyomulnak a tumorsejtek az öregkori adenomákba (*hypertrophia prostatae*), ami érthetővé teszi, hogy a karcinoma gyakrabban prosztatata adenomákkal együtt észlelhető. Kórisméjét a tapintás, citológiai és foszfatáze vizsgálatok biztosítják. Gyógyítása legujabban orchidektómia mellett ösztrogen hormonokkal történik. Erre alapot adtak *Szinyicin* (1884) és *Karlovics* azon megfigyelései, hogy kasztráció után a prosztatata atrofizál. Utánuk 1941-ben *Higgins*, majd ezt követően sokan alkalmazták prosztatatarákosoknál e kombinált eljárást jó eredménnyel. Erre a gyógyítási módra az adenomáknál tulajdonképpen androgén hormonkezelés utáni az a tapasztalat adott indítékot, hogy ilyen esetekben gyakrabban észleltek rákos elfajulást. A hatásmechaniz-

mus ilyen magyarázata azonban kétségbevonható. mert öregkorban szükség-szerűen a here sorvadásával megfogynak az androgén hormonok is. *Kellner* szerint a daganatképződés előfeltétele egyrészt az, hogy a szervezet megváltozzék, másrészt, hogy a daganatképződés helyén fellazított állapotban legyenek részek, melyek meg tudnak változni a szervezet változására. A mechanizmus tehát úgy képzelhető el, hogy a here sorvadásával együttjáró androgéncsökkenést a hipofízis regulálni igyekszik fokozott glandotrop termeléssel, ami abban az endokrin szervben jut érvényre, ahol van erre alkalmas szöveti anyag. Ezek között van a mellékvese is, amelynek kortikosteronja nagyon hasonlít az androsteronokhoz és a karcinogén vegyületekhez. A 17-ketosteroidok öregkori változatlan, vagy néha magasabb értékei is azt mutatják, hogy a steroidoknak nem is a mennyiségi, hanem valószínűleg a minőségi megváltoztatására reagál a prosztatamirigyhám malignus elfajulással. Tehát androgen csökkenésre megváltozik a szerv. a prosztata, de megváltozik a szervezet hormonanyagcsereje is.

1946 óta orchidektomizált és ösztrogén hormonnal kezelt 91 beteg sorsáról számolt be. Meghalt a betegek 30%-a; a nagyon leromlottak a klinikai ápolás alatt, nagyobb részük később, 1—3 éven belül. 15 nem került elleőrzésre. Él 47, ezek közül jó egészségben van 44. A rektálisan tapintott daganat eltűnt 17 betegnél, 12-nél lényegesen kisebb lett, 16-nál nem következett be változás. Csaknem általános jelenség a hólyagpanaszok csökkenése, a közérzet, a vizeletkiürítés megjavulása, testsúlygyarapodás, mely három esetben 10—20 kg között mozog. Egyik betegnél a tüdőmetasztázis, egy másiknál szövettanilag is rákosnak igazolt nagy inguinálistáji metasztázis tűnt el. A hormon adagolásának tartósnak kell lenni és nagy adagok adandók. Az eddig adott kisebb hormonadagok miatt nem olyan kimagaslók az eredményeik, mint arról *Topcsan* és *Pomerancen* beszámoltak. A még nem tisztázott hatásmechanizmus mellett is a kedvező gyakorlati tapasztalatok a rákkérdés tanulmányozásában új utat mutatnak.

B. V. Petrovszkij vendég: A nyelőcső és a kardia sebészete. (1951 április 9-én.)

A nyelőcső sebési betegségeinek kórismézésében és kezelésében egész a legutóbbi időkig nagy hiányosságok mutatkoztak. A folyamat lényegét nem érintő diagnózisokat állítottak fel, mint pl. »nyelőcső idiopátiás szűkülete«, »kardia« vagy »öszofagusz-spazmus« stb. Hiányosságok voltak a vizsgálati módszerekben: nem vizsgálták a nyelőcső motoros működését, röntgen kimográfiaját, kevesen tudják alkalmazni az öszofagoszkópiát.

Gyakoriság szempontjából a nyelőcső és kardia rákja az összes rosszindulatú daganatok között a harmadik, egyes szerzők szerint a második helyet foglalja el. Ehhez járulnak a nyelőcső lúgos-savas marási szűkületei.

A sebési technika, az érzéstelenítés tökéletesedése, az antibiotikumok bevezetése és elsősorban az orosz és szovjet sebészek munkássága biztosította a nyelőcsősebészet fejlődését.

Szerző személyes tapasztalatairól számolt be a nyelőcsősebészet terén. Megállapította, hogy a nyelőcsőműtétek szempontjából csak általános ellenjavaslatok vannak — a szív, tüdő, parenchimás szervek súlyos működési zavarai.

A nyelőcsövön végezhető különböző műtétek: rezekció és ezt követő egyszakaszos plasztika, helyreállító anasztomozisok a nyelőcső és a gyomor, ill. a vékonybél között, ezeknek vázlatait ismertette.

A műtét sikerét biztosító tényezőket a következő pontokban foglalta össze :

1. Helyesen végzett helyi érzéstelenítés $\frac{1}{4}\%$ -os novokainnal, ami biztosítja a pleuropulmonális sokk szempontjából veszélyes reflexek ki-
kapcsolását.

2. Műtét alatti masszív csepp-tranzfúziók.

3. Baloldali tranztorakális kiemelő, de széles behatolás.

4. Esetleges kétoldali pneumotórax bekövetkezése esetén a szerző által ajánlott mediasztinális pneumopexiák elvégzése.

5. A helyes anasztomiózis készítés kétsoros csomós selyemvarratokkal és a varratsor szerőza-borításával.

6. A fertőzés megelőzésére : gondos aszeptikus műtéves, vérzéscsillapítás, antibiotikumok alkalmazása.

7. Pontosán kidolgozott körütekintő műtéti utókezelés.

A vezetése alatt álló budapesti III. sz. sebészeti klinikán 19 nyelőcső-műtétet végeztek, kilencet rák, tizet jóindulatú nyelőcső betegség esetén. Meghalt két rákos beteg, az egyik inoperábilis rák miatt végzett exploráció torakodiafragmatómia, — vagotómia — krúrotómia után és egy beteg öszofago-bronchiális sipoly és nyelőcső divertikulum műtéte után.

Szerző és munkatársai a nyelőcső sebészet körébe vágó kísérletes munkákat is folytatnak : vékonybél intratorakális felvezetése a kulcscsont felett készítenő anasztomózishoz, különféle anasztomózis módok kipróbálása, a mediasztinitisz terjedési és kezelési módjai, a kétoldali pneumotórax saját-ságai, a nyelőcső diafragma plasztikája.

VI. osztály

R á z s ó I m r e lev. tag Szántóföldön lefolyó gördülési jelenségek és mezőgazdasági vonatkozásaik. (Székfoglaló előadás.) (1951. január 20-án.)

A tanulmány a puha talajon gördülő merev kerekek gördülési ellenállásánál a sebesség befolyását teszi elméleti megfontolások alapján vizsgálat tárgyává. Kimutatja, hogy a haladási sebesség a talajtömörítéstől származó gördülési ellenállás mellett általában elenyésző hatású. Csak olyan esetekben számottevő, amikor a kerék erősen besüpped a talajba és a haladási sebesség is jelentős.

Foglalkozik továbbá a transzportkerekeknél észlelhető túrási jelenség okával és kimutatja, hogy ez a besüppedés mélységén kívül a keréktalp és talaj között fellépő súrlódási tényezőtől is függ.

B í r ó F e r e n c lev. tag: A termelés néhány időszerű kérdése marxista megvilágításban. (1951. január 25-én.)

Az előadó rámutatott a hazánkban kialakuló szocialista társadalmi rendszer és a gyáripari termelés üzemi szervezeti felépítése egymásközötti kölcsönös kihatásának törvényszerűségére.

Kifejtette, hogy a társadalom gazdasági alapja és a politikai felépítménye milyen irányban alakítja ki az egyes ipari termelési egységek szervezeti felépítését általában, valamint a mi adott, népi demokratikus viszonyaink közepette, és vázolta az üzem szervezeti felépítésének, az üzemvezetés lényegének elvi alapvonatkozásait a tőkés és a szocialista társadalmi rendszerben. Szükséges a szocialista, illetve a szovjet üzemvezetési szervezeti felépítés és üzemvezetés tapasztalatainak tanulmányozása és azoknak a mi népi demokratikus népgazdaságunkba való átültetése.

A vállalatvezetés szubjektív tényezőinek, elsősorban a vezetők politikai felkészültségének nagy szerepe van az új szocialista típusú üzem szervezeti felépítésének kialakításában. A szocializmus építésének gyorsütemű fejlődése és a vállalatvezetőknél tapasztalható politikai elmaradottság által előidézett időleges nehézségek áthidalása és kiküszöbölésének döntő módszere — a vezetők politikai képzettségének, megfelelő színvonalának biztosítása.

A vállalat- és műszaki vezetők jelentős részének politikai képzettségének elégtelen volta erősen fékező hatást gyakorol a szovjet üzemszervezés, üzemvezetés elméletének és gyakorlati tapasztalatainak elsajátítására, s ez komolyan gátolja a termelés, a munka termelékenységének szükséges ütemű fejlődését.

A marxista képzettség, a marxista dialektikus módszer helyes alkalmazása lehetővé teszi számunkra a termelés nagyszámú és sokoldalú problémái közül kiválasztani a döntő fontosságú kérdéseket, melyek megoldása döntő módon befolyásolja a termelés nagyszámú problémáinak komplex-szerű megoldását

Az előadó elvi síkon megindokolta az üzemvezetés nagyszámú problémái közül a tervezettség, a technológiai és a termelési osztályok funkciója megerősítésének kiválasztását.

Az előadó felvetette a Magyar Tudományos Akadémia feladatát és szerepét az üzemszervezés és üzemvezetés élenjáró műszaki tudományának kialakítása nagy ügyében, valamint az ezen a téren tapasztalható elmaradottság leküzdésében.

R á z s ó I m r e lev. tag: M. N. Letosnyev professzor »Mezőgazdasági gépek elmélete, számítása, tervezése és vizsgálata« című könyve ismertetése. (1951. március 28-án.)

(A IV. és VI. osztály közös ülése a Magyar-Szovjet Barátság hónapja alkalmából.)

A mezőgazdaság' gépesítése a szocializmus egyik alapvető célkitűzése. Érthető tehát, hogy a mezőgazdaság gépesítésével kapcsolatosan a mezőgazdasági gépészeti tudomány is a Szovjetunióban fejlődött a legmagasabb színvonalra. *Letosnyev* professzor könyve a legjobb példa erre. A könyv címének megfelelően, a mezőgazdasági gépek elméletét a legmagasabb színvonalon tárgyalja és így vezeti rá az olvasót a mezőgazdasági gépek tervezésénél, számításánál és vizsgálatánál figyelembe veendő szempontokra. A könyv első kiadása 1939-ben jelent meg, a most ismertetett második kiadás tíz évvel később, 1949-ben. A könyv 855 oldal terjedelmű és hét részre oszlik. Az első rész 196 oldalon a talajmegmunkáló gépeket tárgyalja, a második rész 83 oldalon a vető és műtrágyaszóró gépeket, a harmadik rész az aratógépeket és kombájnok vágószerkezetét 84 oldalon, a negyedik rész a cséplőgépeket és kombájnok cséplőrészét 214 oldalon, az ötödik rész az ipari és különleges növényi kultúrák betakarításának gépeit 55 oldalon; a hatodik rész a magtisztítás és osztályozás kérdéseivel foglalkozik 178 oldalon és végül a hetedik rész a mezőgazdasági gépek keresek futóműveit tárgyalja 50 oldalon.

Az előadó az egyes részekből a könyv tárgyalási módjának megvilágítására szemelvényeket ismertetett. A könyv a maga nemében az egész világirodalomban egyedül álló, amennyiben a mezőgazdasági gépek elméletének hasonló magasszínvonalú összefoglalása más nyelven nem ismeretes. Az ismertetett szakmunka a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában magyar nyelven is meg fog jelenni még a folyó esztendőben.

Mihailich Győző akadémikus: Hazai cementek zsugorodásának, a gőzölésnek, valamint a beton és a bele ágyazott acélhuzal közti felületi kötésnek vizsgálata. (1951. április 24-én.)

I. Ezen hazánkban első rendszeres, klímakamrában végzett zsugorodási kísérletek azt mutatták, hogy a cementjeink zsugorodása különböző mértékű. Legkevesebbé zsugorodott a bélapátfalvi cement, legnagyobb mértékben a trasz cement. A többi öt fajta cement zsugorodása közt nagyobb különbség nem volt. A bélapátfalvi cement zsugorodásának javarésze rövid idő alatt folyt le, úgyhogy zsugorodása idővel alig nőtt.

A betontestekkel végzett kísérletek várható eredménye volt az, hogy a zsugorodások még kisebbek voltak, mint a habarcs testeké. Két hónapos korban MÁK-portlancementtel készített testek zsugorodása méterenként 0.21 mm volt, ami elég kis érték.

A trasz cement zsugorodása jóval felülmúlja a többiekét. Alkalmazása tehát nem ajánlatos ott, ahol fontos a repedésmentesség. Az S. 54 jelű cement dacára, hogy Ferrari-típusú cement nem mutatott rendkívül kis zsugorodást, hanem csak normálisat. Viszont a MÁK- portlancement normális zsugorodásának bizonyult, pedig a gyakorlatban sokszor erősen zsugorodónak minősítették.

Egyik vizsgálat szerint az ú. n. könnyű betonnak zsugorodása igen nagy volt, egy éves korában elért méterenként 1,1 mm-t.

II. Cementjeink a gőzölés szempontjából igen különbözően viselkednek. Több cement jól reagál a gőzölésre és 1—2 napos korban nagy kezdő szilárdság jelentkezik a gőzöletlenhez képest. Ezen körülmény igen jelentős építési szempontból, mert nagy előnyt jelent az előregyártás, az előrefeszítés, valamint a téli betonozás szempontjából is.

Azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni a gőzölésnek azon káros hatását, mely 28 nap vagy későbbi időben esetleg a beton szilárdságának csökkenésében jelentkezik.

III. Különböző hosszúságú betontestekbe ágyazott öt mm átmérőjű acélhuzalok kihúzási kísérlete azt mutatja, hogy a sima patentírozott acélhuzalok csúszás szempontjából meg nem felelők.

Ezen kísérletek fontos gyakorlati eredménye az, hogy a hullámosítás az öt mm-es acélhuzaloknak ellenállását a kihúzással szemben megfelelően megnöveli. Ezen eredményt előrefeszített vasbetétes közúti hídfőtartók készítésekor a Közúti Hídfenntartó Vállalat már hasznosította is.

Vadász Elemér akadémikus: Adatok a laterites mállás kérdéséhez. (1951. május 7-én.)

Előadásában rámutatott arra, hogy a szakirodalom a trópusi vagy szubtrópusi, váltakozó nedves és száraz éghajlaton, magmás kőzetek mállásából keletkező lateritképződést talajtani kérdésként kezeli, holott az kizárólag üledékes kőzetképződés. A Kabhegy bazaltmálladéka, melyet lateritként írtak le, vegyi összetétele és ásványos alkata szerint vörös agyag, amelynek keletkezési idejében, a pliocén időszak végén, a lateritképződésre megfelelő éghajlat nem volt. Ezért a kabhegyi vörös agyag a bauxitképződéssel s így a bauxitkutatással semmiféle kapcsolatba nem hozható.

Rázsó Imre lev. tag: Traktorgyártásunk várható fejlődése. (1951. május 10-én.)

Előadó az elmúlt év során lefolytatott traktorkísérletek alapján a traktor járószerkezetének, a traktorüzem gazdaságosságára gyakorolt hatásával

foglalkozik. Megállapítja, hogy 50 lóerő motorteljesítményű szántótraktorok gyártása nem indokolt, mert a kerekes járószerkezet még kapaszkodók alkalmazása esetén is ilyen nagy motorteljesítmény kihasználását általában nem teszi lehetővé. A láncotalpas futómű, kifejthető vonóerő, vontatási határfok és üzemanyag felhasználás tekintetében — különösen lazább talajviszonyok között — nagy fölényben van. Fontos azonban a láncotalpas futómű technikai tökéletesítése, mert a jelenlegi szerkezeti megoldások mellett elhasználódása — különösen kvarctartalmú talajokon — aránylag nagy, ami az üzem gazdaságosságát és a traktor kihasználhatóságát egyaránt befolyásolja.

Egyed László vendég: Az izosztázia kérdéséhez. (1951. május 7-én.)

Előadó először azt vizsgálta, hogy mennyiben egyeznek a földkéreg egyensúlyára vonatkozó gravitációs mérésekből származó eredmények az újabb precízebb földrengés megfigyelésekből származó eredményekkel. Megállapította, hogy az adatok jó összhangban azt mutatják, hogy az izosztatikus egyensúly a Föld egész területén, egy elhanyagolhatóan kis területtől eltekintve, mindenütt fennáll. Az előadás egy másik szempontja az volt, hogyan lehetne az *Airy-Heiskanen*-féle izosztatikus kiegyenlítési módot finomítani s arra a megállapításra jutott, hogy ez csakis a földtani korrekció, a kéreg kétrétegűsége valamint a földrengésvizsgálatokból adódó adatok figyelembevétele mellett történhet. Rögzítette a különböző vizsgálatok eredményei alapján az új, jobb közelítést jelentő, finomított izosztatikus modell szerkezetét és méreteit meghatározó elveket. A geológiai korrekció elvégzéséhez szükséges üledék-vastagságok meghatározására a tellur-áramok alkalmazása célravezető. A megfelelő sűrűség az *Athy*-féle sűrűség-függvényből adódik. Az új modell lehetőséget nyújt a földkéreg szerkezetének gravitációs úton való finomabb vizsgálatára. Végül megállapította, hogy az 5 km-nél mélyebb óceáni területeken nem található kontinentális jellegű részeket. Az egyes óceánok fenekének szerkezete egymás között jó egyezést kell mutasson. A kontinensek és óceánok permanenciájának az elve csak a parti sávokban veszheti el érvényét. A mélytengeri árkok pedig labilis területeket jeleznek.

Hidrológiai Konferencia

(1951 május 19—20)

L. A. Eliava vendég: A Tisza-csatornázás hidrológiai problémái.

Az előadó, mint az egyik legfontosabb kérdéssel, a talajvízproblémával foglalkozott és azt tárgyalta, hogy a vízszintduzzasztás miképpen befolyásolhatja a Tisza-völgy talajvízviszonyait. A Tisza-csatornázás gondolatának felvetésével egyidejűleg jelentkezett ugyanis az a kérdés, hogy a Tisza szintjének duzzasztóművekkel történő megemelése, tehát a tervbevetett közepes vízállás állandósítása nem fogja-e az egész Tisza-völgy talajvízszintjét káros mértékben megemelni. A tanulmány bebizonyította a vizsgált talajvízmegfigyelőkutak adatainak szellemes csoportosításával, hogy a Tisza vízállása csak a folyó közvetlen környezetében, néhány 100 méteres távolságban van hatással, a talajvíz ingadozására. A távolabbi kutak vízszintjét csupán az esőzés befolyásolja. Kimutatta, hogy az a látszólagos összefüggés, amely a magas talajvízállás és a tiszai nagyvizek között fennáll, nem közvetlen kapcsolat, csupán közös meteorológiai okra vezethető vissza, amennyiben — tekintve a Tisza aránylag kis és zárt vízgyűjtő rendszerét — ugyanaz a nagy csapadék, országcs jelentőségű eső emeli meg a talajvízszintet, amely a Tiszán is árhullámot okoz. Így magyarázható, hogy bár a tiszai árvizek és a magas

talajvizek egyidejűleg jelentkeznek, a kettő között ok és okozati összefüggés nincs, azonban mindkettőnek közös oka a Kárpát-medencében hullott országos eső, tehát kell, hogy a két okozat is egyidejűleg jelentkezzenek.

Bogárdy János vendég: Folyócsatornázásainkkal kapcsolatos hordalék-problémák.

A tanulmány a tiszai és dunai duzzasztóművek hordalék problémáival foglalkozva, kimutatta, hogy a folyóban szállított hordalék, amely a duzzasztógát felett a kisebb sebesség miatt leülepedik, mennyiségileg egyáltalán nem jelentős és sem a hajózás, sem az árvizek levonulását nem fogja megzavarni. A nagy vízi műtárgyak tervezésével kapcsolatban igen értékes adatokat nyerhetünk, ha az elkészült műtárgyakon ilyenirányú ellenőrző méréseket végzünk.

Lászlóffy Waldemár vendég: Az árvíz és jégviszonyok összefüggése a folyócsatornázási tervekkel.

A tanulmány a tiszai és dunai mértékadó árvizek szovjet módszer alapján történő meghatározását ismertette, kiemelve az idevágó szovjet szabályzat minden szempontból kifogástalan, részletes és pontos meghatározásait. Az előadás második részében a jégzajlás kérdésével foglalkozott, fontos útmutatást nyújtva a dunai duzzasztómű tervezői számára. Ha a nagyobb feladatot helyesen kívánjuk megoldani, szükséges, hogy a már megépült duzzasztóműveinknél és elsősorban a most épülő tiszai műtárgynál állandó ellenőrző méréseket végezzünk, hogy az így nyerhető tapasztalatokat a nehezebb dunai kérdés megoldásánál hasznosítsuk.

Mosonyi Emil vendég: A dunai vízerőhasznosítás hidrológiai problémái.

Az előadás első részében összefoglalta a dunai vízerőlehetőségeket és rámutatott arra, hogy a Duna magyarországi szakaszán építendő vízierőművek a Nagymaros—Visegrádi szakaszon igen kedvező geológiai adottságok mellett telepíthetők, ugyanis itt a megindult próbafúrások szerint már a felszín, illetőleg a meder közvetlen közelében megtaláljuk a szálban álló andezitsziklát. Az előadás további részében ennek a vízlépcsőnek és az ehhez csatlakozó hidraulikus energia-tározónak most megindult tervezésénél követett elveket és felmerült nehézségeket vázolta. Ismertette a szóbajöhető alternatívák elvi elrendezését és azok gazdasági, műszaki előnyeit.

*

Kóta József vendég: Millszekundos robbantás. (1951. május 29-én.)

A millszekundos robbantás rövidkésleltetésű gyújtást jelent. Az egymásután következő robbantólyukak töltései mintegy 15—25 ezredmásodperc időközlel robbannak. Így a kőzetrengések egymásbaolvadnak és elnyújtott vibrációs hatást okoznak.

A vibrációs hatás felfokozására, a nyomás-kifejlődés bizonyosfokú irányításával, impulzív hullámok helyett stacioner kőzetrengésekre törekszünk. A kohézió kioldását az egymásutáni robbanások hullámsűrűsödése útján kívánjuk elérni. Az elmélet teljes kiépítéséhez, szeizmikus úton, fell kell venni és ki kell elemezni a robbanás okozta kőzetrengéseket. Ezek kiértékelése ad támpontot a lyuktelepítésre és a legkedvezőbb időzítés kiválasztására.

A III. és VI. osztály vegyészcsoportja

Müller Sándor lev. tag: *A stirolszármazékok ionos dimerizációjának mechanizmusa, a diizohomogenol szerkezete alapján.* (1951. február 14-én)

A szerző ismerteti az addíciós polimerizáció mechanizmusára vonatkozó régebbi elgondolásokat, és arra a megállapításra jut, hogy a *Whitmore*-féle mechanizmussal a propenilfenol éterek savas behatásra végbemenő dimerizációja kielégítően magyarázható. A folyamat láncreakciónak tekinthető. Ezen az alapon vezeti le az anetol dimerizálódását izoanetollá és metanetollá. Az izoanetol a közbeeső dimer kation olyan protonvesztéséből származik, ahol a proton a karbenium-szénatom melletti szénatomról távozik, míg a metanetol esetében az aromás gyűrű veszi el a protont a záróreakcióban. Ezen az alapon más stírol-származékok savas polimerizációja is kielégítő értelmezést nyer. A keletkező alacsony molekulásúlyú polimerekben kettős kötés vagy indangyűrű jelenlétét kell a lánc végén feltételezni.

Az ionos mechanizmus feltételezése más reakciókban, mint pl. az izohomogenol dimerizálódásában jó hatására, vagy az izohomogenolnak maleinsav-anhidriddel történő összekapcsolódásában, nem teljesen jogosult, mert kísérleti bizonyítékok nem állnak ezirányban rendelkezésre. Ebben az esetben ú. i. gyök-mechanizmus szintén feltételezhető lenne. Valószínűnek látszik, hogy ezen utóbbi reakciók nem láncreakciók szerint zajlanak le.

Schay Géza lev. tag bemutatta *Ször Péter* dolgozatát: *Adatok a gumi termoelasztikus viselkedéséről.* (1951. március 21-én.)

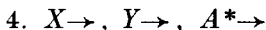
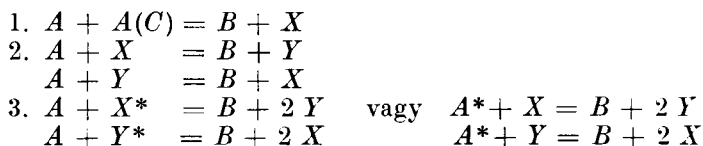
A gumi rugalmasságára *G. M. Bartenev* által levezetett termodinamikai összefüggés segítségével *Meyer* és *Ferri*, valamint *Anihony*, *Caston* és *Guth* kísérleti eredményeit elméleti úton is lehetett igazolni. Fentiek kísérletei szerint a hőmérséklet növekedésekor a feszültség csökken, ha a relatív hosszváltozás 1,1 és a kinyújtott próbatest hossza a kísérlet alatt nem változik.

Azonkívül kísérletileg bebizonyosodott, hogy kb. 20%-os kompresszióig nullával egyenlő, vagyis a gumitest belső energiája eddig a határig független a deformációtól, ha a hőtágulást is figyelembe vesszük. Ennek megállapításánál a hőtágulási együttható meghatározása a rugóállandó hőmérséklet változásának segítségével történt.

Továbbá kísérletileg megállapítást nyert az is, hogy a modulusz kompressziókor is lineárisan nő az abszolút hőmérséklettel.

Szabó Zoltán vendég: *Komplex-folyamatok mechanizmusának vizsgálata* (1951. március 21-én.)

Az elágazó láncreakciók mechanizmusának analízisének az eddig alkalmazott elvek és módszerek nem elegendőek a probléma megoldásához. A sebességmeghatározó folyamatok diszkussziója egy olyan feltétel felállítását tette lehetővé, amely olyan mértékben képes a számbajöhető egyenletek számát csökkenteni, hogy a probléma már matematikailag kezelhetővé válik. Ezen az alapon a következő, legáltalánosabb reakcióskémát állította fel, amelybe minden homogén folyamat beilleszthető:

A tulajdonképpeni átalakulás tehát mindig a fenti 1.—3. lépcsőn át játszódik le. Ezért a k_1 , k_2 , k_3 , és k_4 sebességi állandók viszonyától függően a sebességi függvény is különböző alakú lehet.

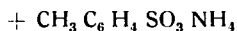
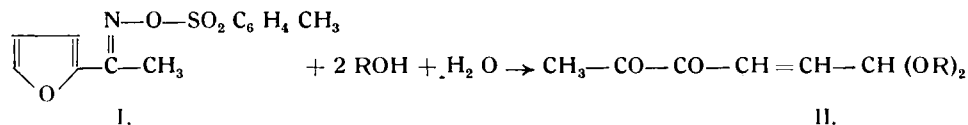
Az egyes esetek sebességi egyenleteihez a fenti feltételek figyelembevételével felállított differenciálegyenletek megoldásával jutunk.

A megoldásokat illetőleg közelítő eljárással dolgozunk és legkényelmesebbnek bizonyult az az *Euler-Cauchy*-féle poligon-módszer.

A mért és számított sebességi függvény jó egyezése a számolás alapjául felvett elv helyességét bizonyítja és ez az eljárás lehetővé teszi az egyes részreakciók sebességi állandóinak, valamint a köztitermék koncentrációinak a kiszámítását is.

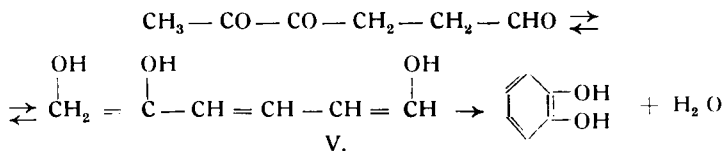
Vargha László vendég: Furil-ke-tonok átalakulásai. (1951 április 20-án.)

Ha acetofurán-oxin p-toluolszulfonsavas észterét (I.) alkoholok hatásának tesszük ki, a furán-gyűrű felnyílik és újszerű átalakulás folytán az irodalomban még le nem írt cisz—4,5—diketo—2—hexenalacetál (II.), továbbá p-toluolszulfonsavas ammónium (III.) keletkezik:

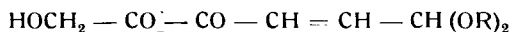
III.

II. szerkezetét sikerült egyértelműleg meghatározni. II. a katalitikus hidrogénezésnél 1 mol. hidrogént vesz fel, a keletkezett telített acetál savanyú közegben pirokatechinné alakul át az instabil aldehid (IV.) trienol-alakján (V.) keresztül:

A telítetlen acetálnak (II.) megfelelő szabad aldehidet sem sikerült izolálni, mert az savanyú közegben, ecetsav képződése közben, elbomlik.

Egyéb furil-alkil-ke-ton-oximok p-toluolszulfonsavas észterei (2—propionil-, 5—metil—2-aceto-, 2—oxiaceto-furán-oxim- p-toluolszulfonsavas észterek) alkoholokkal szemben általában hasonlóan viselkednek, mint I., de mivel ezek csak magasabb hőmérsékleten reagálnak, a várt, II-nek megfelelő érzékeny acetálok elbomlanak. A 2—oxiaceto-furán-oxim észteréből a várt 6—oxi—4,5—diketo—2—hexenal-acetál (VI.) helyett II. képződik.

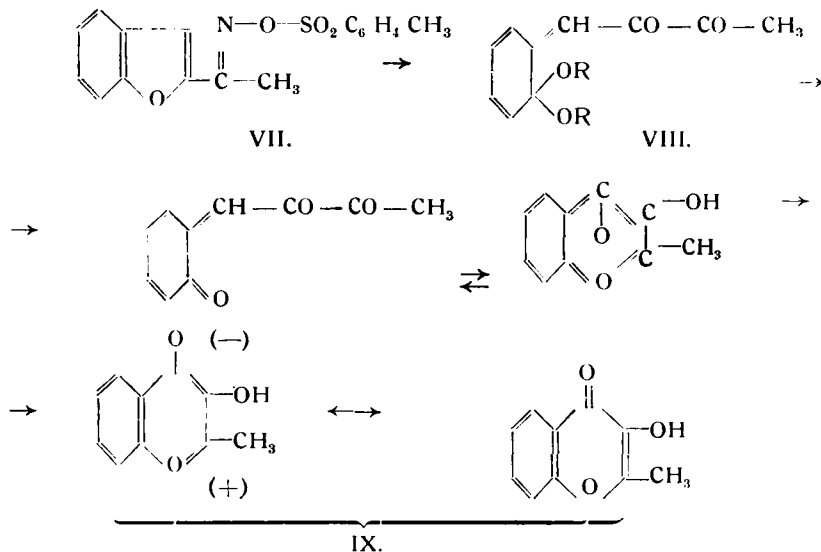

VI.

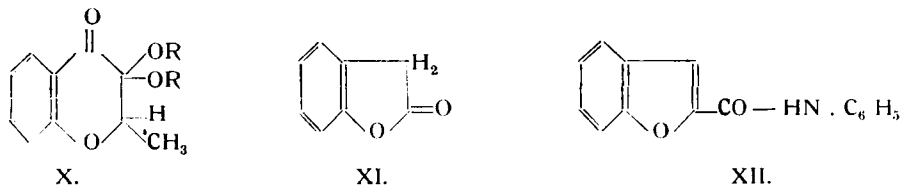
A furil-alkil-ke-ton-származékoktól eltérő módon viselkednek alkoholokkal szemben a furil-aril-ke-ton-oximok p-toluolszulfonsavas észterei (2—benzoil-, 2—(p-metoxi-benzoil)-furán-oxim p-toluolszulfonsavas észterei).

Ezekből *Beckmann*-féle átalakulás közben anilidek (2—furoil-anilid és 2—furoil-(p-metoxi-anilid) képződnek.

Az acetibenzofurán-oxim p-toluolszulfonsavas észtere (VII.) I. analógiájára reagál alkoholokkal, azonban a várt o-chinoid-származék (VIII.) instabil és az acetál-kötés felbomlása, továbbá intramolekuláris átváltozás közben 2—metil—3—kromonol képződik belőle :

A reakció folyamán melléktermékként hasonló mechanizmussal 2—metil-kromanon—3—acetál (X.) és *Beckmann*-féle átalakulás következtében

2—kumaronon (XI.) is képződik. Az említett termékek szerkezetét sikerült egyértelműleg bizonyítani.

Ha VII-ben az alkil-csoportot artil-lal helyettesítjük (2—benzoi-benzofurán-oxim-p-toluolszulfonsavas észter), az alkoholokkal való reakció folyamán ismét *Beckmann*-féle átalakulás megy végbe és a várt flavon helyett benzofuranilid (XII.) képződik.

Cholnoky László vendég: Kapszantin szerkezete és képződése paprika érésekor. (1951. április 20-án.)

A kapszantin szerkezeti képlete revízióra szorul, mert szintétikus észtereinek C- és H-elemzése a $C_{40}H_{56}O_3$ összegképletnek megfelelő értékeket ad. — Az újonnan felállított szerkezeti képlet a következő kísérleti tényekre támaszkodik :

1. A kapszantin spektruma megegyezik a szemi- β -karotinnal, tehát a két festék kromoforja azonos.

Vizes-alkoholos oldatban magasabb hőmérsékleten, zárt csőben lebomlik citraurinná; ez bizonyítja, hogy a molekula egyik vége ugyanolyan hidroaromás gyűrűt tartalmaz, mint a zeaxantin, de ez bizonyíték az egyik hidroxil-csoport helyzetére is.

3. Káliumpermanganátos oxidációnál csak 0,6 mol d, d-dimetilborostyánkősavat ad, míg a zeaxantin ugyanolyan kísérleti körülmények között 1,4 mola szolgált. Tehát a kapszantin csak egy kvaternér szén-atomot tartalmazhat, amely — a citraurinná való lebontás alapján — a hidroaromás gyűrű tagja.

4. Mivel a szemi- β -karotinon és kapszantin kromoforjában 10 $C=C$ kötés van, viszont katalitikus hidrálásnál a kapszantin-észterek 11 mol hidrogént vesznek fel, a fennmaradó egy kettős-kötés csak a molekula nyitott végében fordulhat elő.

5. Ozonolízis után 0,8 mol acetont ad, amely a molekula nyílt végének izopropilidén-csoportjából származik.

Tehát a kapszantin molekulájának gyűrűs vége megegyezik a zeaxantinéval, nyitott vége pedig a likopinével azonos (azzal a különbséggel, hogy a nyitott részben még egy hidroxil-csoport is van).

Paprika érésekor (a vörös szín kifejlődésekor) a kapszantin »izo-antexantin«-on keresztül zeaxantinból képződik. Az »izo-antexantin« több vörös paprika-fajtából is lehetett izolálni; sósav hatására kapszantinná és zeaxantinná alakul át, de mutatoxantint nem ad. A Karrer által leírt antexantin és a paprikából izolált »izo-antexantin« között különbség csupán az »epoxid« oxigénjének térbeli helyzetében van.

Zemplén Géza akadémikus és Mester László vendég: Cukorformazánok szerkezetéről. (1951. május 11-én.)

Jóllehet az előállított *cukorformazánok*, a formazánok összes jellegzetes sajátosságát mutatják, szerzők szükségesnek tartották döntő módon meggyőződni arról, hogy az előállított teljesen új, nitrogéntartalmú cukorszarmazékok valóban a formazánok csoportjába tartoznak.

Előállították a *galaktóz-metil-fenilhidrazont* és az *arabinóz-difenilhidrazont*, melyekben az *a*-helyzetű nitrogén helyettesítve van. A formazánok keletkezésének elméletével összhangban, mindkét esetben elmaradt a formazánképződés. Ezzel szemben a galaktóz-p-brómfeni hidrazon kapcsolása elvezetett a megfelelő p-bróm-galaktóz-formazánhoz, kizárva ezáltal a fenilhidrazon aromás gyűrűjén para helyzetben történő kapcsolódás lehetőségét.

A formazán szerkezet döntő bizonyítékeképpen a galaktóz-p-bróm-fenilhidrazont kapcsolták diazotált anilinnal és galaktóz-fenilhidrazont diazotált p-brómanilinnal, amikor a kapott két termék azonos olvadáspontot mutatott és keverék olvadáspontjuk nem adott depressziót. Ez a jelenség a formazánokra igen jellemző *chelát-szerkezettel* magyarázható és ennek alapján a cukor-formazánok formazán szerkezetét bizonyítva látjuk.

A cukor-formazánok cukorrészét vizsgálva, a galaktóz-formazán hideg acetilezése piridin és ecetsavanhidrid keverékével elvezetett a *galaktózformazán-pentaacetáthoz*. Ugyanezt a vegyületet kapták akkor is, amikor előállították az aldehid formájú galaktóz-fenilhidrazon pentaacetátját és azt diazotált anilinnal kapcsolták.

A cukor-formazánok redukciójával illetve oxidációjával szintelen, nitrogéntartalmú, optikailag aktív cukorszármazékokhoz jutottak. Ezek vizsgálata folyamatban van.

A kísérletek elvégzésénél *Messmer András* és *Eckhard Ede* működtek közre.

Sz ar va s P á l vendég: *Az almasav molibdát-komplexeinek forgatóképességi diszperziója, mint a p_H függvénye.* (1951. május 11-én.)

Almasav oldathoz fokozatosan növekvő koncentrációban Na_2MoO_4 -ot adva, a forgatóképességi diszperzió jellegzetes változásokat mutat, amelyek kétségtelenül komplexképződésre utalnak. E változások oka azonban nem csupán a molibdátkoncentráció növekedésében, hanem az egyidejűleg történő p_H -változásban is keresendő. A forgatóképességi diszperziós görbék, menete, állandó molibdátkoncentráció és változó p_H mellett, azt mutatja, hogy az almasav-molibdát komplexek képzésében a p_H fokozatos csökkenésével, egyre növekvő molsúlyú-molibdát anionok vesznek részt, az izopolisavak szerkezetére vonatkozó *Jander*-féle vizsgálatokkal összhangban. Az adatok forgatóképességét a komplexképződés és a molibdát-polianionképződés közös egyensúlya szabja meg.

HIBAIGAZÍTÁS

Az Akadémiai Értesítő 1951 júniusi számából (LVIII. kötet, 486. füzet) a kutatóintézetek felsorolásánál (246. old.) kimaradt :

A M. Tud. Akadémia Tihanyi Biológiai Kutatóintézete, Tihany.

AZ AKADÉMIAI KÖNYVTÁR HÍREI

A következőkben közöljük a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának járó külföldi folyóiratok jegyzékét az Akadémia Osztályainak sorrendje szerint csoportosítva.

Akadémiák és tudós társaságok

- Kiiv.** Академия Наук УРСР
Вісник
Доповіді
- Москва - Ленинград.** Академия Наук СССР
Вестник Академии Наук СССР
Доклады Академии Наук СССР
Известия Академии Наук СССР
Серия Биологическая
Известия Академии Наук СССР
Серия географическая и геофизическая
Известия Академии Наук СССР
Серия геологическая
Известия Академии Наук СССР
Серия истории и философии
Известия Академии Наук СССР
Отд. литературы и языка
Известия Академии Наук СССР
Серия математическая
Известия Академии Наук СССР
Отд. Технические наук
Известия Академии Наук СССР
Серия физическая
Известия Академии Наук СССР
Отд. Химических наук
Известия Академии Наук СССР
Отд. Экономики и права
- Москва Ленинград.** Труды Монгольской
Кюми син. Академия Наук СССР
- Тбилиси.** Академия Наук Грузинской ССР
Сообщения
Сообщения (на грузинском языке)
- Amsterdam.** Nederlandse Akademie van
Wetenschappen.
Mededelingen. Afd. Letterkunde.
Mededelingen. Afd. Natuurkunde.
Proceedings. Series A. Mathematical sciences.
Proceedings. Series B. Physical sciences.
Proceedings. Series C. Biological and Medical
Sciences.
Verhandelingen. Afdeeling Letterkunde.
Verhandelingen. Afdeeling Natuurkunde
- Berlin.** Deutsche Akademie der Wissenschaften.
Abhandlungen. Mathematisch-naturwissen-
schaftliche Klasse.
Abhandlungen. Philosophisch-historische
Klasse.
Jahrbuch.
Sitzungsberichte. Mathematisch-naturw-
issenschaftliche Klasse.
Vorträge und Schriften.
- Bogota.** *Revista de la Academia Colombiana
de Ciencias Exactas, Fisicas y Naturales.*
- Bologna.** *Accademia delle Scienze.
Memorie.* Classe di scienze fisiche sezione
delle fisiche e matematiche.
Rendiconti delle Sezioni. Classe di scienze
fisiche.
- Boston.** *Proceedings of the American Academy
of Arts and Sciences.*
- Brno.** *Časopis Matice Moravské.*
- Bruxelles.** Union Académique Internationale.
Compte-rendu.
Académie Royale de Belgique.
Annuaire.
Bulletin de la Classe des Beaux-Arts.
*Bulletin de la Classe des Lettres et des
Sciences morales et politiques.*
Bulletin de la Classe des Sciences.
Mémoires. Classe des Beaux-Arts.
Mémoires. Classe des Lettres et de Sciences
et Politiques.
Mémoires. Classe des Sciences.
- Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschap-
pen, Letteren en Schone Kunsten
van Belge.
Jaarboek.
Mededelingen.
Verhandelingen.
- București.** Academia Republicii Populare
Române.
Analele. Seria A. Sectia de științe mate-
matice, fizice și chimice; geologice, geog-
rafice și biologice.
Analele. Seria B. Secțiunea de științe
medicale.
Analele. Seria C. Secția de științe istorice,
filosofice, si economico-juridice; sectia de
știința limbii, literaturăși arta.
Buletin Științ.fic. A. Matematica, fizica,
chimie, geologie, geografie, biologie, științe
tehnice și agricole.
Buletin științific. B. Științe medicale.
Buletin științ. fic. C. Științe istorice, filosofice
si economico- juridice, știința limbii, lite-
ratura și arta.
Studii. Revista de istorie și filosofie.

- Cairo.** *Bulletin de l'Institut d'Égypte.*
- Cambridge (G. B.).** *Proceedings of the Cambridge Philosophical Society.*
- Dublin.** Royal Irish Academy.
Proceedings. Section A. Mathematical, astronomical and physical science.
Proceedings. Section B. Biological, geological, and chemical science.
Proceedings. Section C. Archeology, Linguistics and Literature.
Proceedings. Minutes of Proceedings.
- Edinburgh.** Royal Society of Edinburgh.
Proceedings. Section A. Mathematical and Physical Sciences.
Proceedings. Section B. Biology.
Year-Book.
- Göteborg.** K. Vetenskaps och Vitterhets-Samhälle.
Bihang till Handlingar.
Handlingar, Serie A. Humanistiska skrifter.
Handlingar, Serie B. Matematiska och naturvetenskapliga skrifter.
- Högskola.
Årskrift.
- Göttingen.** Akademie der Wissenschaften.
Abhandlungen. Math.-phys. Sonderheft.
Nachrichten. Mathematisch-physikalische Klasse, II/a Math.-physikalisch-chemische Abteilung.
Nachrichten. Math.-physikalische Klasse, II/b Biol.-physiol. chem. Abteilung.
Nachrichten. Philologisch-historische Klasse.
- Heidelberg.** Akademie der Wissenschaften.
Abhandlungen der Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse.
Neue Heidelberger Jahrbücher.
Sitzungsberichte. Mathematisch-naturwissenschaftliche Klasse.
Sitzungsberichte. Philos.-historische Klasse.
- Helsinki.** Academia Scientiarum Fennica.
Annales, (Toimituksia). Series A. I. Mathematica-Physica.
Annales. Series A. II. Chemica.
Annales. Series A. III. Geologica-Geographica
Annales. Series A. V. Medica-Anthropologica.
Annales. Series B.
Sitzungsberichte der Finnischen Akademie der Wissenschaften.
- Societas Scientiarum Fennica.
Årsbok (Vuosikirja).
Commentationes humanarum litterarum.
Commenationes physico-mathematicae.
- Indianapolis.** *Proceedings of the Indiana Academy of Science.*
- Kaiserslautern.** Pfälzische Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaften.
Pfalzer Heimat.
- Köbenhavn.** Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab.
Biologiske meddelelser.
Filosofiske meddelelser.
Historisk-filologiske meddelelser.
Matematisk-fysiske meddelelser.
Arkaeologisk-kunsthistoriske Skrifter.
Biologiske Skrifter.
Oversigt over Selskabets virksomhed.
 Kgl. nordiske Oldkindselskab.
Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie udgivne of det.
- Kraków.** Polska Akademia Umiejętności.
Bulletin international de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Cl. des sciences mathématiques et naturelles. Série B. Sciences naturelles. (I.)
Bulletin international de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Cl. des sciences mathématiques et naturelles. Série B. Sciences naturelles. (II.)
Bulletin international de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Cl. de médecine.
Comptes-rendus mensuels des séances de la classe des sciences math. et naturelles.
Comptes-rendus mensuels de la classe de médecine.
Historia Nauki Polskiej w Monografiach.
Mémoires de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Cl. des sciences math. et nat. Série B. Sc. naturelles.
Rozprawy wydziału matematyczno-przyrodniczego. Dział: B.
Rozprawy wydziału lekarskiego.
Sprawozdanie z czynności i posiedzeń.
- Leipzig.** Sächsische Akademie der Wissenschaften.
Abhandlungen. C Mathematisch-wissenschaftliche Klasse.)
Abhandlungen. (Philologisch-Historische Kl.)
Berichte. (Math.-phys. Klasse.)
Berichte. (Philologisch-historische Klasse.)
- Lexington.** *Transactions of the Kentucky Academy of Science.*
- Lodz.** *Towarzystwo Naukowe Societas Scientiarum Iodziensis.*
 I. Sectio.
 II. «
 III. «
 IV. «
Bulletin de la Société des Sciences et des Lettres. Cl. I. (Ling. lit. et phi'es).
Sprawozdania z czynności i posiedzeń.
- London.** *Proceedings of the British Academy Royal Society.*

- Philosophical Transactions*. Series A. Mathematical and Physical Sciences
Philosophical Transactions. Series B. Biological Sciences.
Proceedings. Series A. Mathematical and Physical Sciences.
Proceedings. Series B. Biological Sciences.
- Madison.** *Transactions of the Wisconsin Academy of Sciences, Arts and Letters.*
- Mainz.** Akademie der Wissenschaften und Literatur.
Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse.
Abhandlungen der Klasse der Literatur.
Abhandlungen der Mathematisch-Naturwissenschaftlichen Klasse.
- Mexico.** *Memorias y Revista de la Academia Nacional de Ciencias.*
- Modena.** *Atti e Memorie.* Accademia di Scienze Lettere ed Arti di Modena.
- Morgantown.** *Proceedings of the West Virginia Academy of Science.*
- München.** Bayerische Akademie der Wissenschaften.
Abhandlungen. Naturwissenschaftliche Abteilung.
Abhandlungen. Phil.-Hist. Klasse.
Jahrbuch.
Sitzungsberichte der Mathematisch-naturwissenschaftlichen Klasse.
Sitzungsberichte. Philosophisch-historische Klasse.
- Napoli.** *Rendiconto dell'Accademia delle scienze fisiche e matematiche.*
- Oslø.** Norske Videnskaps Akademi.
Årbok.
Avhandlingar. I. Matematisk. naturvidenskapelig Kl.
Avhandlingar. II. Historisk-filosofisk Kl.
Skrifter. I. Matematisk-naturvidenskapelig Klasse
Skrifter. II. Historisk-filosofisk Klasse.
- Paris.** Académie des Sciences. Institut de France
Annuaire.
Comptes-rendus hebdomadaires des Séances.
Mémoires.
Revue des travaux de l'Académie des Sciences morales et politiques et Comptes-Rendus de ses Séances
Bulletin de la Société Chimique de France.
- Philadelphia.** American Philosophical Society.
Proceedings.
Year Book.
- Poznań.** Towarzystwo Przyjaciół Nauk.
Bulletin de la Société des Amis des Sciences.
 Série B. Sciences mathématiques et naturelles.
- Práce Komisji Matem.-przyrod. Seria A. Sprawozdania.*
- Praha.** Česká Akademie věd a umění.
Bulletin international. Cl. des Sciences mathématiques, naturelles et de la médecine.
Rozpravy. Třída II. Matematicko-přirodovědecká.
Věstník.
- Královská Česká Společnost Nauk.**
Věstník. Třída filosoficko-historicko-filologická.
Věstník. Třída matematicko-přirodovědecká.
- Reykjavik.** Visindafelag Íslendinga. (Societas Scientiarum Islandica.)
Greinar.
Rit.
- Rio de Janeiro.** *Anais de Academia Brasileira de Ciencias.*
- Roma.** Accademia Nazionale dei Lincei.
Annuario.
Atti. Memorie della Cl. di scienze fisiche, matematiche e naturali.
Atti. Memorie della Cl. di scienze morali e storiche. Serio VII.
Atti. Rendiconti della Classe di Scienze fisiche, matematiche e naturali.
Atti. Rendiconti della Classe di Scienze morali, storiche, e filologiche.
- San Francisco.** *Proceedings of the California Academy of Sciences.*
- St. Louis.** *Transactions of the Academy of Science of St. Louis.*
- София.** Българска Академия на Науките.
Известия на биологическия институт. Отд. за биол. и мед. науки.
Известия на икономическия и правния институти. Отд. за икономика и право.
Известия по педагогия. Отд. за истор., археол. и филос. науки.
Научно-Популарна Редица.
Сборник. клон историко - филологичен.
Сборник. клон природо - математичен.
- Stockholm.** Kungl. Svenska Vetenskapsakademien.
Handlingar.
- Tirana.** *Buletin i Institutit të Shkencavet.*
- Trondheim.** Det Norske Videnskabers Selskab.
Årsberetning.
Forhandlinger.
- Turku.** Turun Yliopiston *Julkaisuja*, Series B. Humaniora.
- Venezia.** Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti.
Atti. Parte I.
 Parte II. Cl. di scienze mat. e naturali.
 Parte II. Cl. di scienze morali e lettere.

- Warszawa.** Towarzystwo Naukowe.
Rocznik.
Sprawozdania z posiedzeń. Widzyal III.
(Math.-phys.)
- Washington.** National Academy of Sciences.
National Research Council.
News Report.
Proceedings Report.
Smithsonian Institution.
Annual report of the board of regents.
Annual report of the Bureau of American Ethnology.
Publication. Institute of Social Anthropology.
Smithsonian Miscellaneous Collections.
- Wien.** Österreichische Akademie der Wissenschaften.
Almanach.
Anzeiger. (Mathematisch-naturwissen. Kl.)
Sitzungsberichte. Mathematisch-naturwissenschaftliche Kl. Abt. I. Mineralogie, Biologie, Erdkunde.
Sitzungsberichte. Mathematisch-naturwissenschaftliche Kl. Abt. II. a. Math. Astronomie, Physik, Meteorologie und Technik.
Sitzungsberichte. Mathematisch-naturwissenschaftliche Kl. Abt. II. b. Chemie.
- Wroclaw.** Towarzystwo Naukowe.
Práce. Serie A.
Práce. Serie B.

Általános

- Наука и жизнь *Москва.* *Årsberetning.* Universitet. **Oslo.**
Новая Албания *Москва.*
Огонёк *Москва.* *Årskrift.* Högskola. **Göteborg.**
Славяне *Москва.*
Советская Армения *Ереван.*
Советский Союз *Москва.*
- Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie.*
Kgl. Nordiske Oldkriftselskab. **Köbenhavn.**
- Abhandlungen und Vorträge.* Bremer Wiss. Gesellschaft. **Bremen.**
- Acta Musei Moraviae.* Moravské Museum **Brno.**
- Acta Universitatis Lundensis.* (Årskrift) **Lund.**
- Acta Universitatis Palackinae Olomucensis.*
Olomouc.
- Administration Report of the Director of National Museums of Ceylon for 1948.*
Colombo.
- Anales.* Universidad de Santo Domingo. **Ciudad Trujillo.**
- Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska.* Sectio B. Geografia, geologia, mineralogia i petrografia.
- Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska.* Sectio F. Nauki filozoficzne i humanistyczne. **Lublin**
- Annales.* Universitatis Turkuensis. (Julkaisu) **Turku-Åbo.**
- Annals of the University.* Section A. **Stellenbosch.**
- Anzeiger für die Altertumswissenschaft.* Österreichische Humanistische Gesellschaft. **Wien.**
- Årbok* Universitetet Historiskantikvarisk rekke. **Bergen.**
- Archives du Musée Teyler.* **Haarlem.**
- Årsberetning.* Universitet. **Bergen.**
- Årsberetning.* Universitet. **Oslo.**
- Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk.* Finska Vetenskaps Societet. **Helsinki.**
- Bollettino dell'Istituto Nazionale di Archeologia e Storia dell'Arte.* **Roma.**
- Bonner Jahrbücher des Rheinischen Landesmuseums.* **Bonn.**
- La Bulgarie Nouvelle.* Journal politique, économique, social et littéraire. **Sofia.**
- Bulletin.* University of California. **Berkeley.**
- Bulletin.* University of Missouri. **Columbia.**
- Bulletin.* U. S. National Museum. **Washington.**
- Bulletin.* West Virginia University. **Morgantown.**
- Bulletin of Information.* Columbia University. **New York.**
- Časopis Narodniho Musea.* **Praha.**
- Fornvännen.* Meddelanden från K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien och Svenska Fornminnesföreningen. **Stockholm.**
- Hallische Monographien.* **Halle.**
- Jahresbericht.* Schweizerisches Landesmuseum. **Zürich.**
- Mainzer Zeitschrift.* Mittelrheinisches Jahrbuch für Arch. Kunst und Geschichte. **Mainz.**
- Mysl Wspolczesna.* Czasopismo naukowe. **Warszawa-Lodz.**
- Nassauische Annalen.* Verein für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung

- Nassauische Heimatblätter. Verein für Nass. Altertumskunde und Geschichtsforschung.* **Wiesbaden.**
- Naučna Knjižnica Slovenskeje Akademije vied a umeni.* **Bratislava.**
- The *Ohio journal of science.* The Ohio State University and the Ohio Academy of Science. **Columbus.**
- People's China.* **Peking.**
- Práce z vědeckých ústavu Univ. Carolina.* **Praha.**
- Proceedings of the United States National Museum.* **Washington.**
- Publicaciones de la Universidad di Santo Domingo.* **Ciudad Trujillo.**
- Report of the National Research Council.*
Report of the United States National Museum. **Washington.**
- Revista de la Universidad de Buenos Aires.* **Buenos Aires.**
- Revista de la Universidad.* **Tegucigalpa.**
- Revue Internationale Université.* **Genève.**
- Revue Roumaine.* **București.**
- Sbornik Umeleckej a Vedeckej Rady.* **Bratislava.**
- Science Bulletin.* University of Kansas. **Lawrence.**
- Skripter.* Universitet. **Bergen.**
- Slezský Sbornik.* (Acta Silesiaca). **Brno.**
- Slovanský Přehled.* **Praha.**
- Stanford University Pulications.* History, economics and political science.
Stanford University Publications. Education-Psychology. **Stanford (California).**
- Stavanger Museum Årbok.* **Stavanger.**
- Trierer Zeitschrift für Geschichte und Kunst.* Rheinisches Landesmuseum. **Trier.**
- Tromsø Museums Årsshefter.* **Tromsø.**
- Umbral.* Universidad. **Guanajuato (Mexico).**
- Universitäts-Zeitung.* Pressestelle der Friedrich Schiller-Universität. **Jena.**
- The University of Missouri Studies.* **Columbia.**
- Upsala Universitets Årsskrift.* Recueil des Travaux publiés par l'Univ. **Upsala.**
- Verlag.* Rijksmuseum van Oudheden. **Leiden**

I. osztály

Nyelv- és Irodalomtudomány

- Бюллетень Рукописного Отдела. (Институт Русской Литературы)* *Москва.*
Литературные разыскания *Тбилиси.*
Русский язык в школе *Москва.*
- Archivum Linguisticum.* University of **Glasgow.**
- Archivum Neophilologicum.* Polska Akademia Umiejetności. **Kraków.**
- Årsberättelse.* Bulletin de la Société Royale des Lettres. **Lund.**
- Athenaeum.* Studi periodici di letteratura e storia dell'antichità. **Pavia.**
- Beiträge zur Namenforschung.* **Heidelberg.**
- Časopis pro moderni filologii.* **Praha.**
- Essays and Studies on English Language and Literature.* The English Institute in the University. **Upsala.**
- Glotta.* Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache. **Göttingen.**
- Indogermanische Forschungen.* Zeitschrift für Indogermanistik. **Berlin.**
- Journal de la Société Finno-ougrienne.* (Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikakauskirja) **Helsinki.**
- The Journal of English and Germanic philology.* **Urbana.**
- The Journal of Hellenic Studies.*
The Journal of Roman Studies. **London.**
- Knihnica linguistica slova.* **Bratislava.**
- Language.* Journal of the Linguistic Society of America. **Baltimore.**
- Les lettres francaises.* **Paris.**
- Lingua Posnaniensis.* **Poznan.**
- Listy Filologické.* **Praha.**
- Mémoires de la Société Finno- Ougrienne.* (Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia). **Helsinki.**
- Museum.* Maandblad voor Philologie. **Leiden.**
- Nuova Collezione di Testi Umanistici Inediti o Rari.* **Pisa.**
- Práce komisji jezykowej.* Polska Akademia Umiejetności. **Kraków.**

- Práce komisji Filologicznej Poznanskie*
Towarzystwo Przyjaciół Nauk. **Poznan.**
- Práce onomastyczne. Polska Akademia*
Umiejętności. **Kraków.**
- Publications in Classical Philology. University*
of California. **Berkeley and Los Angeles.**
- Revue de Linguistique Romane. Société de*
Linguistique Romane. **Lyon.**
- Revue des Études Slaves. Institut d'Études*
Slaves. **Paris.**
- Rivista di filologia e di istruzione classica.*
Roma.
- Romanische Forschungen. Frankfurt a. M.*
- Slavia. Časopis pro Slovanskou Filologii. Praha.*
- The Slavonic and East European Review.*
London.
- Slovenské Pohľady. Matica Slovenska.*
Turčiansky Sv. Martin.
- Slovo a slovesnost. Praha.*
- Stanford University Publications. Language*
and literature. **Stanford (California).**
- Studii și cercetări lingvistice. Academia Re-*
publicii Populare Române. Institutul de
Linguistică. **București.**
- Soumalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituk-*
sia. **Helsinki.**
- Upsala Irish Studies. Irish Institute of*
University. **Upsala.**
- Virittäjä Kotikielen Seuran aikakauslehti.*
Helsinki.
- Zeitschrift für Phonetik und allgemeine Sprach-*
wissenschaft. **Berlin.**
- Zeitschrift für slavische Philologie. Leipzig.*

Orientalisztika

- Византийский временник Москва.*
Советское востоковедение Москва Ленинград.
- Archiv Orientální. Praha.*
- Asia Major. British Journal of Far Eastern*
Studies. **London.**
- Asiatische Studien. (Études Asiatiques) Gesell-*
schaft für Asienkunde. **Bern.**
- Byzantinoslavica. Praha.*
- Eranos Jahrbuch. Olten.*
- Hsien-Ta Journal of Chinese Studies. Foochow.*
- Der Islam. Berlin.*
- Journal Asiatique. Paris.*
- Journal of Cuneiform Studies. American*
School of Oriental Studies. **Connecticut.**
- Journal of Near Eastern Studies. Chicago.*
- Journal of the Royal Asiatic Society of Great*
Britain and Ireland. **London.**
- The Modern East. The Israel Oriental Society.*
Tel Aviv.
- Práce komisji orientalistycznej. Polska*
Akademia Umiejętności. **Kraków.**
- Revue d'Assyriologie.*
Revue des Études Islamiques. Paris.
- Rivista degli studi orientali. Università. Roma.*
- Royal Central Asian Journal. The Royal*
Central Asian Society. **London.**
- Serie Orientale. Istituto Italiano per il medio*
estremo oriente. **Roma.**
- Sinologica. Zeitschrift für chinesische Kultur*
und Wissenschaft. **Basel.**
- Studia Orientalia. Societas Orientalis Fennica.*
Helsinki.
- Syria. Revue d'art oriental et d'archéologie.*
Beyrouth.
- Tarbiz. Jerusalem.*
- Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgen-*
landes. Orientalisches Institut. **Wien.**
- Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen*
Gesellschaft. **Mainz.**

Szépírodalom

- Дружба народов (Альманах художественной*
литературы) *Москва.*
Звезда Москва Ленинград.
Знамя Москва.
- Новый мир*
Октябрь *Москва.*
Москва.
- La Littérature Soviétique. Moscou.*

II. osztály.

Marxizmus-Leninizmus

Блокнот агитатора	<i>Москва.</i>	<i>The modern quarterly.</i>	London.
Большевик	<i>Москва.</i>		
Культура и жизнь	<i>Москва.</i>	<i>La nouvelle critique.</i> Revue du marxisme militant.	Paris.
Новое время	<i>Москва.</i>		
Партийное просвещение	<i>Москва.</i>	<i>Nová Mysl.</i> Revue marxismu-leninismu.	Praha.
<i>Cahiers du communisme.</i>	Paris.	<i>Nowe Drogi.</i>	Warszawa.
<i>Communisme.</i> Revue mensuelle du parti communiste de Belgique.	Bruxelles.	<i>La Pensée.</i> Revue du rationalisme moderne.	Paris.
<i>Communist.</i>	Bombay.	<i>Political Affairs.</i>	New-York.
<i>Communist Review.</i>	London	<i>Rinascita.</i> Rassegna di politica e di cultura italiana.	Roma.
<i>Democratie Nouvelle.</i> Revue mensuelle de politique mondiale.	Paris.	<i>Socialisme.</i> Revue mensuelle du Parti Suisse du Travail.	Genève.
<i>Einheit.</i> Theoretische Zeitschrift des wissenschaftlichen Sozialismus.	Berlin.	<i>Weg und Ziel.</i> Monatschrift für Fragen der Demokratie und des wissenschaftlichen Sozialismus.	Wien.
<i>Fundamentos.</i>	Cuba.		

Filozófia

Вопросы философии	<i>Москва.</i>	<i>Mind.</i> A quarterly Review of Psychology and Philosophy.	London.
Философские записки	<i>Москва - Ленинград.</i>		
<i>Bulletin.</i> Theosophical Soc. Adyar.	Madras.	<i>Philosophica Slovaca.</i> Academia Scientiarum et Artium Slovaca.	Bratislava.
<i>Bulletin.</i> C. I. P. S. H. (Conseil Intern. de la Philosophie et des Sciences Humaines.)	Paris.	<i>Publications in Philosophy.</i> University of California.	Berkeley.
<i>Kwartalnik filozoficzny.</i> Polska Akademia Umiejętności i.	Kraków.	<i>Zeszyty »Nowych Drog«.</i> Organ komitetu centralnego polskiej zjednoczonej partii robotniczej. Seria filozoficzna.	Warszawa.

Tömegszervezetek

Мир	<i>Москва.</i>	<i>Der Frieden.</i>	
Профессиональные союзы	<i>Москва.</i>	<i>Le Mouvement Syndical Mondial.</i> Fédération Syndicale Mondiale.	Paris.
		<i>Servir la France.</i>	

Polgári szociológia

<i>Illinois Studies in the Social Sciences.</i> University of Illinois.	Urbana.	<i>International Conciliation.</i> Carnegie Endowment for International Peace.	New-York.
<i>International Bulletin Social Science,</i> UNESCO.	Paris.	<i>Sociology and Social Research.</i>	Los Angeles.
		<i>World Affairs.</i> The London Institute of World Affairs.	London.

Jog- és államtudomány

Советское государство и право	<i>Москва.</i>	<i>Skrifter.</i> Staatsvetenskapliga Föreningen.	Uppsala.
<i>Iuridica Slovaca.</i> Slov. Akad. vied a umení.	Bratislava.	<i>Studi Senesi nel circolo giuridico della Università.</i>	Siena.
<i>Práce komisji prawniczej.</i> Polska Akademia Umiejętności.	Kraków.		

- Epigraphia Indica*. Archaeological Survey of India. **Delhi**
- Finskt Museum*. Finska Fornminnesföreningen. **Helsinki.**
- Germania*. Anzeiger der Röm-Germanischen Kommission des Deutschen Arch. Instituts. **Frankfurt a. M.**
- Gnomon*. Kritische Zeitschrift für die gesamte klassische Altertumswissenschaft. **München.**
- Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförenings Tidskrift*. **Göteborg.**
- Hammaburg*. Vor- und frühgeschichtliche Forschungen aus dem Niederelbischen Raum. Hamburgisches Museum für Völkerkunde und Vorgeschichte. **Hamburg.**
- Известия на археологическия институт. Отд. за истор., археол. и филос. науки **София.**
- Известия на института за българска история **София.**
- Jahresbericht*. Germanisches National-Museum. **Nürnberg**
- Jahrbuch* der Schweizerischen Gesellschaft für Urgeschichte. **Frauenfeld-Zürich.**
- Jahreshefte* des Österreichischen Archäologischen Institutes in. **Wien.**
- Jahresschrift* für mitteldeutsche Vorgeschichte. **Halle/Saale.**
- Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. **London.**
- Mémoires de la Commission des Antiquités du département de la Côte-d'Or*. Académie des Sciences, Arts et Belles-Lettres. **Dijon.**
- Mitteilungen* der Österreichischen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie, und Prähistorie.
- Mitteilungen* der Prähistorischen Kommission der Akademie der Wissenschaften. **Wien.**
- OFFA*. Berichte und Mitteilungen aus dem schleswig-holsteinischen Museum vorgeschichtlicher Altertümer in Schleswig-Holstein. **Kiel.**
- Oudheidkundige Mededelingen*. Rijksmuseum van Oudheden. **Leiden.**
- Papers of the Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology*, Harvard University. **Cambridge (USA).**
- Proceedings of the Prehistoric Society*. University Museum of Archaeology and Ethnology. **Cambridge (G. B.).**
- Publications in American Archaeology and Ethnology*. University of California. **Berkeley and Los Angeles.**
- Report of the Superintendent Archaeological Survey, Burma*. **Rangoon.**
- Römisch-Germanische Forschungen*. Römisch-Germanische Kommission des deutschen Arch. Inst. **Frankfurt a. M.**
- Runa*. Archivo para las ciencias del hombre Universidad de Buenos Aires. **Buenos Aires.**
- Sprawozdania* Panstwowego Museum Archeologicznego.
- Studia Wczesnodziejowe*. Seria archeologiczna. **Warszawa.**
- Suomen Muinaismuistoyhistyssen Aikakauskirja*.
- Suomen Museo*. Suomen Muinaismuistoyhistyssen. **Helsinki.**
- Swiatowit*. Rocznik Muz. Arch. **Warszawa.**
- University of California Publications in American Archaeology and Ethnology*.
- University of California Publications in Anthropological Records*. **Berkeley and Los Angeles.**
- Wiadomosci Archeologiczne*. Panstwowe Muzeum Archeologiczne. **Warszawa.**
- Zeitschrift* für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte. Schweizerisches Landesmuseum. **Zürich.**

Földrajz

- Вопросы географии **Москва.**
- Известия Всесоюзного Географического общества **Москва--Ленинград.**
- Труды Института Географии **Москва--Ленинград.**
- Bibliographie Cartographique Internationale*.
- Bibliographie Géographique Internationale*. **Paris.**
- Le Bulletin de Nouvelles de l'Union Géographique Internationale*. American Geographical Society. **New-York.**
- Die Erde*. Gesellschaft für Erdkunde. **Berlin.**
- Fennia*. Societas Geographica Fenniae. **Helsinki.**

The *Professional Geographer*. Association of American Geographers. **New-York.**

Przegląd Geograficzny. **Warszawa.**

Queensland Geographical Journal. Royal Geographical Society. **Brisbane.**

Revue de Géographie Marocaine Soc. de Géographie du Maroc. **Casablanca.**

The University of Southern California Publications. A. H. Foundation Publ. Occasion. papers.

University of Southern California Publications. The Allan Hancock Pacific Expeditions. **Los Angeles.**

Néprajz

Советская этнография *Москва- Ленинград.*

Communications. Suomalainen Tiedeakademia. **Helsinki.**

Archiv für Völkerkunde. Museum für Völkerkunde. **Wien.**

Polska Sztuka Ludowa. **Warszawa.**

Bulletin, Bureau of American Ethnology. Bulletin Smithsonian Institution. **Washington.**

Сборник за народни умотворения и народопис **София**

Pedagógia

Известия Академии Педагогических Наук РСФСР *Москва.*

Archiwum komisji do dziejow oswiety i szkolnictwa w Polsce. Polska Akademia Umiejętności. **Kraków.**

Иностранные языки в школе *Москва.*

Советская педагогика *Москва.*

Művészet

Академия Художеств СССР *Москва.*

Известия на института по градоустройство и архитектура **София**

Архитектура и строительство *Москва.*

Жилой дом *Москва.*

Искусство *Москва Ленинград.*

Искусство кино *Москва.*

Советская музыка *Москва.*

Советское искусство *Москва.*

IX. сессия Академии Архитектуры СССР *Москва.*

Театр *Москва.*

Materialy do Studiow i Dyskusji Pansztwowy Instytut Sztuki. **Kraków.**

Meddelelser fra Ny Carlsberg Glyptotek. **Köbenhavn.**

Oeuvres Musicales. Académie Royale de Belgique, Classe des Beaux-Arts. **Bruxelles.**

Práce komisji historii sztuki. Polska Akademia Umiejętności. **Kraków.**

Sinn und Form. Deutsche Akademie der Künste. **Berlin.**

Town and Country Planning. **London.**

Transactions of the Connecticut Academy of Arts. **New-Haven (Connecticut).**

British Housing and Planning Review of the National Housing and Town Planning Council. **London.**

Bulletin of the Museum of Fine Arts. **Boston.**

České a slovenské Hudebniny. **Praha.**

Faenza. Bollettino del Museo Internazionale delle Ceramiche. **Faenza.**

Statisztika

Вестник статистики *Москва.*

Portugal Boletim Mensal do Instituto Nacional de Estatistica. **Lisboa.**

Anuario Estadístico. Instituto Nacional de Estadística.

Revue Statistique du Canada. Bureau fédéral de la statistique. **Ottawa.**

Estatistica Agricola. Instituto Nacional de Estadística.

Rocznik Statystyczny. Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej. **Warszawa.**

Estatistica Industrial. Instituto Nacional de Estadística **Lisboa.**

Soumen Tilastollinen Vuosikiiija (Annuaire Statistique de Finlande.) **Helsinki.**

Population. Revue trimestrielle de l'Institut National d'Études démographiques. **Paris.**

Wiadomosci Statystyczne. Główny Urząd Stat. Rzeczypospolitej. **Warszawa.**

Bibliográfia

Советская книга	Москва.	Čtenár. Mesičník pro práci se čtenářem. Praha.
Asien Bibliographie. Asien Bücherei.	Frankenau/Hess: n.	The current digest of the Soviet Press. Committee on Slavic Studies. Ann Arbor.
Bibliografia Italiana. Bollettino delle pubblicazioni.	Milano.	Deutsche Literaturzeitung für Kritik der internationalen Wissenschaft. Berlin.
Bibliografický Katalog. A. Narodni Knihovna.	Praha.	Deutsche Nationalbibliographie. Leipzig.
Bibliografický Katalog. B. Knihy Slovenské.	Praha.	Guide to Russian Scientific Periodical Literature. New-York.
Bibliographic Index.	New-York.	Der Hinweis. Ausgewählte Neuerwerbungen der öffent. wiss. Bibliothek. Berlin.
Bibliographie de Belgique. Bibliothèque Royale.	Bruxelles.	L'Italia che scrive. Roma.
Bibliographie de la France. Journal général de l'imprimerie et de la librairie.	Paris.	Kirjath Sepher. Bibliographical quarterly of the Jewish Nat. and Univ. Library. Jerusalem.
Bibliographischer Wochenbericht. Hamburgisch s Welt-Wirtschafts-Archiv.	Hamburg.	Monthly list of Russian Accession. Washington.
Biblioteka Pisarzow Polskich. Polska Akademia Umiejętności.	Krakow.	Österreichische Bibliographie. Wien.
The British National Bibliography.	London.	Przewodnik Bibliograficzny. Warszawa.
Български Книгопис	София.	Science Museum. Science Library Bibliographical Series.
Bulletin Bibliographique. Académie des Sciences de l'Institut de France.	Páris.	Science Museum Library. Monthly list of Accessions. London.
Bulletin critique du livre français.	Páris.	Les services bibliographiques. État actuel et possibilités d'amélioration. Washington.
Les cahiers de la documentation.	Bruxelles.	

Könyvtárügy

Библиотекарь	Москва.	The Library Bulletin. University of Southern California. Los Angeles.
Der Bibliothekar.	Leipzig.	The Library world. London.
The Bodleian Library Record.	Oxford.	The Library Quarterly. Chicago.
Bulletin for libraries. UNESCO.	Paris.	Nachrichten der Vereinigung Schweizer Bibliothekare. Landesbibliothek. Bern.
Bulletin of the New-York Public Library.	New-York.	Scriptorium. Revue Internationale des études relatives aux manuscrits. Bruxelles.
Bücherei und Bildung. Bremen-Oberneuland.		Turun Yliopiston Kirjaston Julkaisuja, Serie A. Turku.
Calauza bibliotecarului.	Bucuresti.	Zentralblatt für Bibliothekswesen. Leipzig.
College and Research Libraries. Association of College and Reference Libraries.	Chicago.	

Matematika, természettudományok és technika általában

(III—VI osztály)

Бюллетень Московского Общества Испытателей Природы	Москва.	Среди природы и в лаборатории Москва.
Вестник Московского университета	Москва.	Труды Института Истории Естествознания Москва—Ленинград.
Прикладная математика и механика	Москва—Ленинград.	Abhandlungen aus dem Landesmuseum für Naturkunde zu Münster in Westfalen. Münster.
Природа	Москва—Ленинград.	

- Abhandlungen* der Senckenbergischen Naturforschenden Gesellschaft. **Frankfurt a. M.**
- Acta Societatis pro fauna et flora Fennica.* **Helsinki.**
- Actas de la Academia Nacional de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales.* **Lima.**
- American Museum Novitates.* Amer. Mus. of Nat. Hist. **New-York.**
- Anales de la Sociedad Científica Argentina.* **Buenos Aires.**
- Annales de la faculté des sciences.* **Marseille.**
- Annales de l'Université. Section A. Sciences mathématiques et astronomie.*
- Annales de l'Université. Section B. Sciences physiques et chimiques.*
- Annales de l'Université. Section C. Sciences naturelles.* **Lyon.**
- Annales scientifiques de l'école normale supérieure.* **Paris.**
- Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska. Sectio A. Fizyka i chemia.* **Lublin.**
- Annali della Scuola Normale Superiore. Scienze fisiche e matematiche.* **Pisa.**
- Årbok Universitetet. Naturvitenskapelig rekke.* **Bergen.**
- Archiv för matematik og naturvidenskab.* **Oslo.**
- Archives des Sciences. Société de Physique et d'Histoire Naturelle de Genève.* **Genève.**
- Archives Internationales d'Histoire des Sciences. Union Internationale d'Histoire des Sciences.* **Paris.**
- Atti del Museo Civico di Storia Naturale.* **Trieste.**
- Australian Journal of Applied Science. Commonw. Sc. and Industr. Research Org.* **Melbourne.**
- Bibliographia Scientiae Naturalis Helvetica. Eidgenössische Technische Hochschule.* **Zürich.**
- Bibliographie des Sciences et de l'industrie.* **Paris.**
- Berichte der Naturforschenden Gesell. zu Freiburg i. Br.* **Freiburg.**
- Bolletino della Società Adriatica di Scienze Naturali.* **Trieste.**
- Bulletin. Organisatie voor Natuurwetenschappelijke Onderzoek.* **Batavia.**
- Bulletin of the American Museum of Natural History.* **New-York.**
- Bulletin de la Société Scientifique de Bretagne.* **Rennes.**
- Bulletin des Sciences. Institut Royal Colonial Belge.* **Bruxelles.**
- Canadian Journal of Research. National Research Council.* **Ottawa.**
- Collection de travaux de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences.* **Paris.**
- Current Science. Current Science Association.* **Bangalore.**
- Decheniana. Verhandlungen des Naturhistorischen Vereins der Rheinlande und Westfalens.* **Bonn.**
- Denkschriften der Schweizerischen Naturforschenden Gesellschaft. (Mémoires de la Soc. Helvétique des Sciences Naturelles).* **Zürich.**
- Experientia.* **Basel.**
- Förhandlingar. Kungl. Fysiografiska Sällskapets.* **Lund.**
- Journal des Recherches du Centre Nat. de la Recherche Scientifique.* **Paris.**
- Journal of Science of the Hiroshima University. Ser. A. (math. phys. chem.)* **Hiroshima.**
- Materialy do fizjografii kraju. Polska Akademia Umiejętności.* **Kraków.**
- Mémoires. Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique. Série II.* **Bruxelles.**
- Memoranda. Societatis pro fauna et flora Fennica.* **Helsinki.**
- Memorias de Instituto Oswaldo Cruz.* **Rio de Janeiro.**
- Mitteilungen des Vereins für Naturwissenschaft und Mathematik.* **Ulm.**
- Natur und Volk. Bericht der Senckenbergischen Naturforschenden Gesellschaft.* **Frankfurt a. M.**
- Nature.* **London.**
- La Nature. Revue des sciences et de leurs applications.* **Paris.**
- Die Naturwissenschaften.* **Berlin-Göttingen-Heidelberg.**
- Neujahrsblatt. Naturforschende Ges.* **Zürich.**
- Notulae Naturae. The Academy of Natural Sciences.* **Philadelphia.**
- Nova acta Leopoldina.* **Halle (Saale).**

- O. N. O. Mededelingen.*
O. N. O. News. Organisatie voor Naturwetenschappelijke Onderzoek in Indonesie.
O. S. R. News. Organisation for Scientific Research. Official monthly. **Batavia.**
- Philips Research Reports.* Journal of Theoretical and Experimental Research in Physics, Chemistry and Allied Fields. **Eindhoven.**
- Práce Moravské Přírodovědecké Společnosti.*
Práce Moravskoslezské Akademie věd přírodních. **Brno.**
- Proceedings of the Academy of Natural Sciences.* **Philadelphia.**
- Proceedings of the National Institute of Sciences of India.* **Calcutta.**
- Publicaciones de la Facultad de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales. Serie B. (Científico.-Técnica.)* **Buenos Aires.**
- Pubblazioni della facoltà di scienze e di ingegneria della Università. Serie A.*
Pubblazioni della facoltà di scienze e di ingegneria della Università. Serie B. **Trieste.**
- Report Rothamsted Experimental Station.* **Harpden.**
- Research. A Journal of Science and its Applications.* **London.**
- Revista da faculdade de ciencias. Universida.* **Coimbra.**
- Revue Générale des Sciences Pures et Appliquées. Société Philomatique.*
Revue d'Historie des Sciences et leurs Applications. Centre International de Synthèse. **Paris.**
- La Ricerca Scientifica. Rivista del Consiglio Nazionale delle Ricerche.* **Roma.**
- Science.* American Association for the advancement of science. **Lancaster (Pa).**
- Science and Technology.* **Pittsburgh.**
- Scientia.* Rivista Internazionale di sintesi scientifica. **Bologna.**
- The Scientific Monthly.* **Lancaster.**
- The Scientific Proceedings of the Royal Dublin Society.* **Dublin.**
- Senckenbergiana.* Wissenschaftliche Mitteilungen der Senckenbergischen Naturforschenden Gesellschaft. **Frankfurt a. M.**
- Spolia Zeylanica.* Colombo Museum Geol., Zool., Anthropol. **Colombo.**
- South African Journal of Science.* **Johannesburg.**
- Spisy vydávané přírodovědeckou fakultou Masarykovy University.* **Brno.**
- Verhandlungen der Naturforschenden Gesellschaft.* **Basel.**
- Verhandlungen der Schweizerischen Naturforschenden Gesellschaft.* **Bern.**
- Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien.* **Wien.**
- Vierteljahrsschrift der Naturforschenden Gesellschaft in Zürich.* **Zürich.**
- Vyroční zpráva. Moravskoslezská Akademie věd přírodních.* **Brno.**
- Zeitschrift für Naturforschung.* **Tübingen.**
- Zycie Nauki.* **Warszawa.**

III. osztály

Matematika

- Математический сборник* **Москва.**
Труды математического института **Москва** **Ленинград.**
- Труды семинара по векторному и тензорному анализу с их приложениями к геометрии, механике и физике* **Москва—Ленинград.**
- Труды тбилисского математического института* **Тбилиси.**
Украинский математический журнал
Успехи математических наук. **Київ.**
Москва - Ленинград.
- Acta Mathematica.* **Köbenhavn.**
- Abhandlungen aus dem Mathematischen Seminar der Universität Hamburg.* **Hamburg.**
- American Journal of Mathematics.* The John Hopkins University and The American Mathematical Society. **Baltimore.**
- The American Mathematical Monthly.* The Mathematical Association of America. **Menasha.**
- Annales de la Société Polonaise de Mathématique.* **Kraków.**
- Annales de L'Institut Fourier. Université. de* **Grenoble.**
- Annales de l'Institut Henri Poincaré.* **Paris.**
- Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska. Sectio A. Mathematica.* **Lublin.**

- Annali di Matematica.* **Genova.**
- Annals of Mathematics.* Princeton University. **Princeton.**
- Arkiv för Matematik.* Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. **Stockholm.**
- Bulletin de la Société Mathématique de France.* **Paris.**
- Bulletin of the American Mathematical Society* **Menasha.**
- Bulletin of the Calcutta Mathematical Society.* **Calcutta.**
- Časopis pro pestování matematiky a fyziky.* **Praha.**
- Commentarii Mathematici Helvetici.* Schweizerische Mathematische Gesellschaft. **Zürich.**
- Compositio Mathematica.* **Groningen.**
- Duke Mathematical Journal.* Duke University Press. **Durham (U. S. A.).**
- L'enseignement mathématique.* Commission Internationale de l'Enseignement Mathématique. **Genève.**
- Fundamenta Mathematica.* **Warszawa.**
- Indagationes mathematicae ex actis quibus titulus* Proceedings of the Section of Sciences. **Amsterdam.**
- Journal of Symbolic Logic.* The Association for Symbolic Logic. **Baltimore.**
- Journal of the Institute of Polytechnics.* Series A. Mathematics. **Osaka.**
- Journal of the Mathematical Society of Japan.* **Tokyo.**
- Matematisk Tidskrift.* **Köbenhavn.**
- The Mathematical Gazette.* Royal Naval College. **Greenwich-London.**
- Mathematical Reviews.* American Mathematical Society. **Lancaster.**
- Mathematische Annalen.* **Berlin-Göttingen-Heidelberg.**
- Mathematische Zeitschrift.* **Berlin-Göttingen-Heidelberg.**
- Mathesis.* Recueil Mathématique. **Mons.**
- Meddelanden fran Universitets Matematiska Seminarium.* **Lund.**
- Mémoires of the faculty of science.* Kiusyu Imperial University. Ser. A. (Mathem.) **Kiushu.**
- Monatshefte für Mathematik.* **Wien.**
- Nagoya Mathematical Journal.* **Nagoya.**
- Osaka Mathematical Journal.* Department of Mathematics. Osaka University. **Osaka.**
- Proceedings of the American Mathematical Society.* **Menasha.**
- Publications de l'Institut de Mathématique de l'Université.* **Strasbourg.**
- The Quarterly Journal of Mathematics.* **Oxford.**
- Quarterly of applied mathematics.* Brown University. **Providence.**
- Rendiconti del Seminario Matematico della Università.* **Padova.**
- Rendiconti del Seminario Matematico.* Università e Politecnico. **Torino.**
- Revista da Faculdade de Ciências.* Universidade de Lisboa. a) Ciências Matematicas. **Lisboa.**
- Rivista di Matematica della Università.* **Parma.**
- Studia Mathematica.* **Wroclaw.**
- Studii și Cercetări Matematice.* Academia Republicii Populare Române. **București.**
- Transactions of the American Mathematical Society.* **Menasha.**

Fizika

- Журнал экспериментальной и теоретической физики* **Москва-Ленинград**
- Журнал технической физики* **Москва-Ленинград.**
- Успехи физических наук* **Москва-Ленинград.**
- Acta Physica Polonica.* Polskie Towarzystwo Fizyczne. **Warszawa.**
- American Journal of physics.* American Institute of physics. **Lancaster.**
- Annalen der Physik.* **Leipzig.**
- Annales de Phys'que.* Douzième série des Annales de Chimie et de Physique. **Paris.**
- Applied Mechanics Reviews.* **Chicago.**
- Arkiv för Fysik.* K. Svenska Vetenskapsakademien. **Stockholm.**
- Australian Journal of Scientific Research.* Series A. Physical Sciences. Commonw. Sc. and Ind. Research Org. **Melbourne.**
- Cahiers de physique.* **Paris.**

- Helvetica Physica Acta*. Schweizerische Physikalische Gesellschaft. **Basel.**
- Indian Journal of Physics*. **Calcutta.**
- Известия на българската академия на науките. Отд. за физико—Математически и технически науки. Серуя физическа. **София.**
- Le *Journal de Physique et le Radium*. Société Française der Physique. **Paris.**
- Journal of applied Physics*. American Institute of Physics. **Lancaster.**
- The *Journal of Chemical Physics*. *Nucleonics*. **New-York.**
- Il *Nuovo Cimento*. Organo della Società Italiana di Fisica. **Bologna.**
- The *Philosophical Magazine*. Journal of theoretical experimental and applied physics. **London.**
- Physica*. **Amsterdam.**
- The *Physical Review*. American Institute of Physics. **New-York.**
- Physics Abstracts*. Section A. of Science-Abstracts. Institution of Electrical Engineers. **London.**
- Physikalische Berichte*. Physikalische Ges. **Morbach-Stuttgart.**
- Portugaliae Physica*. Faculdade de ciencias **Lisboa.**
- Proceedings of the Physical Society*. Section A. *Proceedings of the Physical Society*. Section B. **London.**
- Progress of Theoretical Physics*. The Physical Society of Japan. **Tokyo.**
- Reviews of modern physics*. **Lancaster-New-York.**
- Revue d'Optique* Théorique et instrumentale. **Paris.**
- Transactions of the Faraday Society*. **Aberdeen.**
- Union Internationale de Physique Pure et Appliquée*. Comm. des Rayons Cosmiques. **Paris.**
- Zeitschrift für Physik*. Deutsche Physikalische Gesellschaft in der britischen Zone. **Berlin-Dahlem.**

Csillagászat, geodézia

- Астрономический ежегодник СССР **Москва.**
- Астрономический журнал **Москва.**
- Бюллетень всесоюзного астрономо-геодезического общества **Москва—Ленинград.**
- Краткие сведения о всесоюзном астрономо-геодезическом обществе. Академия Наук СССР **Москва.**
- Метеоритика **Москва.**
- Успехи астрономических наук **Москва.**
- Annales d'astrophysique*. **Paris.**
- Annals of the Cape Observatory*, Royal Greenwich Observatory. **Hailsham.**
- Annuaire de l'Observatoire Royal de Belgique*. **Uccle.**
- Anuario del Observatorio Astronomico Nacional*. **Tacubaya.**
- Arkiv för Astronomi*. K. Svenska Vetenskapsakademien. **Stockholm.**
- The *Astrophysical Journal*. Intern. Review of spectroscopy and astronomical physics. **Stockholm.**
- Contributions from the Dominion Astrophysical Observatory*. **Victoria B. C.**
- Journal of the British Interplanetary Society*. **London.**
- Maanmittaus*. Maanmittaustieteiden Seuran Julkaisu. **Helsinki.**
- Observatoriums Annaler*. **Stockholm.**
- Publications of the Dominion Astrophysical Observatory*. **Victoria B.C.**
- Publications of the Dominion Observatory*. **Ottawa.**
- Publications of the United States Naval Observatory*. **Washington.**
- Pubblicazione della Commissione Geodetica Italiana*. **Firenze.**
- Pubblicazioni dell'Istituto di Geodesia, Topografia e Fotogrammetria*. **Roma.**
- Report*. Royal Observatory. **Capetown.**
- Uppsala Astronomiska Observatoriums Annaler*. University of Uppsala. **Uppsala.**

Meteorológia és geofizika

- Труды Геофизического Института Москва. *Observations made at the R. Magnetic and Meteorological Observatory at Batavia.* **Djakarta.**
- Annali di Geofisica.* Rivista dell'Istituto Nazionale di Geofisica. **Roma.**
- Bibliographie Météorologique internationale.* **Paris.**
- Biuletyn Śląskiej Stacji Geofizycznej w Raciborzu.* Państwowy Instytut Geologiczny. **Warszawa.**
- Journal Scientifique de la Météorologie* Société Météorologique de France. **Paris.**
- Mémorial de la météorologie nationale.* **Paris.**
- Przegląd.* Polskie Towarzystwo Meteorolog i Hydrolog. **Warszawa.**
- Seismological Bulletin.* Meteorological and Geophysical Service.
- Verhandelingen.* Department van Verkeer en Waterstaat, Meteorologische en Geophysische Dienst.
- Verhandelingen.* Royal Magnetic and Meteorological Observatory. **Djakarta.**

IV. osztály

Biológia

- Журнал общей биологии Москва—Ленинград.
- Микробиология Москва.
- Паразитологический сборник Москва.
- Труды всесоюзного гидробиологического общества Москва—Ленинград.
- Труды Всесоюзного Института Гель интологии им. К. И. Скрябина Москва.
- Труды севастопольской биологической станции Москва.
- Український біохімічний журнал Київ.
- Успехи современной биологии Москва.
- Acta Biologiae Experimentalis.* Societas Physiologorum Polonorum. **Lodz.**
- Annales Universitatis Mariae Curie Sklodowska.* Sectio C. Biologia **Lublin.**
- Annual Review of Biochemical and Allied Research in India.* Society of Biological Chemists. **Bangalore.**
- Archiwum Hydrobiologii i Rybactwa.* Towarzystwo Naukowe. **Warszawa.**
- Arquivos do Instituto Biologico.* **São Paulo.**
- Arquivos do Instituto Quimico-Biologico de Estado de Minas Gerais.* **Belo Horizonte.**
- Australian Journal of Experimental Biology and Medical Science.* University. **Adelaide.**
- Australian Journal of Marine and Freshwater Research.* Commonw. Sc. and Ind. Research Org.
- Australian Journal of Scientific Research* Series B. Biological Sciences. Commonw. Sc. and Ind. Research. Org. **Melbourne.**
- The Biochemical Journal.* The Biochemical Society. **London.**
- Biochimica et biophysica acta.* **New-York.**
- Biologica.* Trabajos del Instituto de Biologia de la Facultad de Biologia y Ciencias Medicas de la Universidad de Chile. **Santiago.**
- Biological Bulletin.* Marine Biological Laboratory. **Lancaster.**
- Biological Reviews of the Cambridge Philosophical Society.* **Cambridge.**
- Biologisch Jaarboek.* Kon. Naturw. Genodshap. **Antwerpen.**
- Biuletyn Morskiego Instytutu Rybackiego.* **Gdynia.**
- Bollettino della Società Italiana di Biologia Sperimentale.* **Napoli.**
- Bulletin du Laboratoire Arago.* Université de Paris. **Paris.**
- Известия на микробиологический институт Отд. за биол. и мед науки **София.**
- Lloydia.* A quarterly journal of biological science. **Cincinnati.**
- Lobund Reports.* Publications from the Laboratories of Bacteriology. **Notre Dame.**
- Portugaliae Acta Biologica.* Instituto Botanico Faculdade de Ciencia. **Lisboa.**
- Práce Biologiczne.* Polska Akademia Umiejętności. **Kraków.**
- Přirodovědný Sbornik.* Časopis biologické-hoústavu. **Bratislava.**

- Revista Mexicana de Ciencias Medicas y Biologicas.* **Mexico.**
Revue Canadienne de Biologie. Université. **Montreal.**
Stanford University Publications, Biological Sciences. **Stanford.**
University of Florida Publication. Biological Science Series. **Gainesville.**
Die Vitamine. Wissenschaftlicher Dienst. **Basel.**
The Wasmann Journal of Biology. The University of San Francisco. **San Francisco.**

Botanika

- Ботанический журнал *Москва—Ленинград.*
 Ботаничний журнал *Київ.*
 Бюллетень Главного Ботанического Сада *Москва—Ленинград.*
 Заметки по систематике и географии растений *Тбилиси.*
 Проблемы ботаники *Москва—Ленинград.*
 Советская Ботаника *Москва—Ленинград.*
 Труды Ботаничного Саду АН УРСР *Київ.*
 Труды тбилисского ботанического института *Тбилиси.*
Acta Botanica Fennica. Societas pro Fauna et Flora. **Helsinki.**
Acta Societatis Botanicorum Poloniae **Warszawa.**
Archivo Fitotécnico del Uruguay. **La Estanzuela.**
Arkiv för Botanik. K. Svenska Vetenskapsakademien. **Stockholm.**
Bulletin de l'Institut Botanique. **Caen.**
Bulletin du Jardin Botanique de l'État. **Bruxelles.**
Contributions from the Dudley Herbarium. Natural History Museum of Univ. **Stanford.**
 Известия на ботанический институт. София
Mededelingen van het Botanisch Museum en Herbarium van de Rijksuniversiteit. **Utrecht.**
Report. Scottish Society for Research in Plant Breeding. **Edinburgh.**
Rodriguesia. Revista do jardim botânico. **Rio de Janeiro.**
Schweizerische Zeitschrift für Pilzkunde. **Bern-Bümpliz.**
Symbolae Botanicae Upsalienses. **Uppsala.**
University of California Publications in Botany. **Berkeley.**

Agronomía

- Агробиология *Москва.*
 Доклады Всесоюзной Академии Сельскохозяйственных Наук им. В. И. Ленина *Москва.*
 Колхозное производство *Москва.*
 Коневодство *Москва.*
 Кормовая база *Москва.*
 Лес и степь *Москва.*
 Лесное хозяйство *Москва.*
 Машинно-тракторная станция *Москва.*
 Почвоведение *Москва.*
 Сельхозмашина *Москва.*
 Советская агрономия *Москва.*
 Советская зоотехния *Москва.*
 Советское хлопководство *Москва.*
 Социалистическое животноводство *Москва.*
 Социалистическое сельское хозяйство *Москва.*
 Табак *Москва.*
 Техсоветы МТС *Москва.*
 Труды Института защиты растений *Тбилиси.*
 Труды Института Леса *Москва.*
Acta Agriculturae Scandinavica.
Acta Agriculturae Suecana. The Royal Swedish Academy of Agriculture. **Stockholm.**
Agriculture. The Journal of the Ministry of Agriculture. **London.**
Agronomia Escuela Nacional de Agricultura. **Lima.**
Agronomia Lusitana. **Sacavém.**
Anais do Instituto Superior de Agronomia Universidade Technica. **Lisboa.**
Analele Institutului de Cercetari Zootehnice Ministerul Agriculturii. **București.**
Annales Universitatis Mariae Curie Sklodowska. Sectio E. Nauki rolnicze. **Lublin.**
Annual Report. Forestry Commission. **London.**
 The *Annual Report* of the Agricultural and Horticultural Research Institute. **Long Ashton, Bristol.**
Australian Journal of Agricultural Research. Commonwealth Scient. and Industrial Research Organisation. **Melbourne.**

- Boletin Tecnico.* Instituto Experimental de Investigation y Fomento Agricola-Ganadero. **Santa Fé.**
- Bulletin* (Agricultural Experiment Station Agricultural Extension Serv.). Iowa State College of Agriculture and Mechanic Arts. **Ames.**
- Bulletin* State of California Department of Agriculture. **Sacramento.**
- Bulletin.* University of Illinois, Agricultural Experiment Station. **Urbana.**
- Comptes Rendus* hebdomadaires des Séances. L'Académie d'Agriculture de France **Paris.**
- Forest Record.* Forestry Commission. **London.**
- Interagra.* Journal of the Institute for International Collaboration in Agriculture and Forestry. **Praha.**
- Iowa Farm Science.* Iowa State College. **Ames.**
- Journal of Science.* Iowa State College. **Ames.**
- Maataloustieteellinen Aikakauskirja.* Scientific Agricultural Society. **Helsinki.**
- Mededelingen* van de Landbouwhogeschool en de Opzoekingsstations van de Staat. **Gent.**
- Memoir* of University of Cambridge School of Agriculture. **Cambridge.**
- Nutrition Abstracts and Review.* The Commonwealth Bureau of Animal Nutrition. **Bucksburn.**
- Práce rolniczo-lésne.* Polska Akademia Umiejętności. **Kraków.**
- Publicacion* de Fomento. Instituto Experimental de Investigacion y Fomento Agricola-Ganadero. **Santa Fé.**
- Research Bulletin* Agricultural Experiment Station, Iowa State College. **Ames.**
- Sbornik* V soké Školy Zemedelské. **Brno.**
- Technical Communication.* Commonwealth Bureau of Plant Breeding and Genetics. **Cambridge.**

Zoológia

- Русский Зоологический Журнал *Москва.*
Труды зоологического института *Тбилиси.*
Труды института Зоологии *Kiiv.*
Фауна СССР *Москва—Ленинград.*
- Acta Ornithologica* Musei Zoologici Polonici. **Warszawa.**
- Acta Zoologica Fennica.* Societas pro fauna et flora Fennica. **Helsinki.**
- Annales* Musei Zoologici Polonici. **Warszawa.**
- Annual Report* of the British Trust for Ornithology. **Oxford.**
- Archives Néerlandaises* de Zoologie. Soc. Néerlandaise de Zoologie. **Amsterdam.**
- Arkiv för Zoologi.* K. Svenska Vetenskaps Akademien. **Stockholm.**
- Bijdragen* tot de Dierkunde. Kon. Zoologisch Genootschap. **Leiden.**
- Bulletin.* British Trust for Ornithology. **Oxford.**
- Časopis* Československé Společnosti Entomologické. **Praha.**
- Ceylon Journal* of Science. University of Ceylon. Section B. Zoology. **Colombo.**
- Fauna Fennica.* Societas pro Fauna et Flora Fennica. **Helsinki.**
- Fragmenta* Faunistica Musei Zoologici Polonici. **Warszawa.**
- Microentomology.* Natural History Museum of Stanford University. **Stanford.**
- Pubblicazioni* della Stazione Zoologica. **Napoli.**
- Stanford Ichthyological Bulletin.* Natural History Museum of Stanford University. **Stanford.**
- Tijdschrift voor Entomologie.* **Amsterdam.**
- University of California Publications* in Zoology. **Berkeley and Los Angeles.**
- Věstník* Československé Zoologické Společnosti. **Praha.**
- Zoologiska* Bidrag. **Uppsala.**

V. osztály

Orvostudomány és gyógyyszerészet

- Архив патологии *Москва*
Вестник Академии Медицинских Наук СССР *Москва.*
Вестник хирургии *Ленинград.*
Гигиена и санитария *Москва.*
- Журнал высшей нервной деятельности *Москва.*
Клиническая медицина *Москва.*
Медицинский журнал *Kiiv.*
Невропатология и психиатрия *Москва.*

- Новости медицины *Москва.*
 Проблемы туберкулеза *Москва.*
 Проблемы физиологической оптики *Москва.*
 Советское здравоохранение *Москва.*
 Советская медицина *Москва.*
 Труды физиологических лабораторий *Москва.*
 Физиологический журнал *Ленинград.*
- Acta Anatomica.* Institute of Anatomy **Göteborg.**
Acta Chirurgica Scandinavica. **Stockholm.**
Acta Orthopaedica Scandinavica. **Köbenhavn.**
Acta Physiologica Scandinavica. **Uppsala.**
Acta Physiologica et Pharmacologica Néerlandica. Holland. Society of Sciences. **Haarlem.**
Acta Radiologica. Supplementum. **Stockholm.**
Acta Societatis Medicorum Upsaliensis (Läkareförenings Förhandlingar.) **Uppsala.**
Acta Tropica. Zeitschrift für Tropenwissenschaften und Tropenmedizin. Institut Pasteur. **Bandung.**
American Journal of Optometry. **Minneapolis.**
Anais da Faculdade de Medicina **Porto Alegre.**
Anais da Faculdade de Medicina da Universidade. **São Paulo.**
Anales de la Facultad de Medicina. **Montevideo.**
Annales de Biologie Clinique. Société Française de Biologie Clinique. **Paris.**
Annales de la Société Royale des Sciences Médicales et Naturelles **Bruxelles.**
Annales Medicinæ Experimentalis et Biologiae Fennicae, Soc. Med. Fennica Duodecim. **Helsinki.**
Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska. Sectio D. Medicina. **Lublin.**
Annuaire de la Société de Médecine. **Paris.**
Annual Report of the Director. The Pasteur Institute of Southern India. **Coonoor.**
Annual Report of the Institute for Medical Research. **Kuala Lumpur.**
Archives de l'Institut Pasteur d'Algérie **Alger.**
Archives de l'Institut Pasteur de l'Iran. **Teheran.**
Archivio di Fisiologia **Firenze.**
Archivio di Psicologia, Neurologia e Psichiatria. **Milano.**
- Archivio Internazionale di Suddi Neurologici.* Istituto di Neurobiologica, Clinica. **Firenze.**
Arquivos da Assistencia a Psicopatas Estado do São Paulo. **São Paulo.**
Bericht über die Tätigkeit des Staatl. Instituts für experimentelle Therapie. **Frankfurt a. M.**
Biblioteka Lekarska. **Warszawa.**
Boletin Oficial. Social Instituto Finlay. **La Habana.**
Bristol Medico-Chirurgical Journal. The Bristol Medico-Chirurgical Society. **Bristol.**
British Journal of pharmacology and chemotherapy. British Pharmacology Society. **London.**
The Bulletin. Saint Louis University. **Saint Louis.**
Bulletin de l'Institut National d'Hygiène. **Paris.**
Bulletin der Schweizerischen Akademie der medizinischen Wissenschaften. **Basel.**
Bulletin of Hygiene. Bureau of Hygiene and Tropical Diseases. **London.**
Bulletin of the Medical Society of the County of Kings. **Brooklyn (New-York).**
Bulletin of the School of Medicine University of Maryland. **Baltimore.**
Bulletin et mémoires de la Société de Médecine de Paris. **Paris.**
Bulletins from the Institute for Medical Research. **Malaya.**
Cahiers odonto-stomatologiques. **Marseille.**
The Canadian Medical Association Journal **Montreal.**
Clinical Osteopathy. California Osteopathic Association. **Los Angeles.**
Clinical Science. South African Journal. **Cape Town.**
Communications de Statens Seruminstitut **Köbenhavn.**
Current list of Medical Literature. **Washington.**
Dansk Tidsskrift for Farmaci. **Köbenhavn.**
Diabetic Journal. The Diabetic Association. **London.**
Excerpta Medica. Section II. Physiology, Biochemistry and Pharmacology.
Excerpta Medica. Section VI. Internal Medicine. **Amsterdam.**

- Il Farmaco*. Scienza e tecnica. Istituto di Chimica Farmaceutica dell'Università. **Pavia.**
- Folia Clinica et Biologica*. **São Paulo.**
- Gynécologie Pratique*. **Paris.**
- Haematologica* **Milano.**
- Helvetica Physiologica et Pharmacologica Acta*. **Basel.**
- The Illinois Medical Journal*. Illinois State Medical Society. **Oak Park.**
- Journal of Clinical Pathology*, British Medical Association. **London.**
- Известия на институтите за експериментална медицина, социална медицина, обща биология и ветеринарно-експериментална медицина. Отд. за биол. и мед. науки **София.**
- Journal of Venereal Disease Information*. **Washington.**
- Journal of the Indian Medical Association* **Calcutta.**
- Mededelingen uit het Rijks Instituut voor de Volksgezondheit*. **Utrecht.**
- Medical Times*. Medical Association. **New-York.**
- La Medicina del Lavoro* **Milano.**
- Medicina Fennica*. Soc. Med. Fennica Duodecim. **Helsinki.**
- Medycyna Doswiadczalna i Mikrobiologia* Panstw. zakl. higieny i polsk. towarzyst. mikrobiol. **Warszawa.**
- The Newcastle Medical Journal*. The Newcastle upon Tyne and Northern Counties Medical Society. **Newcastle upon Tyne.**
- Nordisk Medicin*. Svenska Läkaresällskapet. **Stockholm.**
- Occupational Therapy and Rehabilitation* **Baltimore.**
- L'Odontologie*. Organe de la Société d'Odontologie **Paris.**
- O. S. R. Publication*. Institute Pasteur. **Bandung.**
- Physiologia comparata et oecologia*. **'s Gravenhage.**
- Postepy Higieny i Medycyny Panstw. Zakl. Hig. Doswiadczalnej*. **Warszawa.**
- Poumon*. Société de Chirurgie Thoracique. **Paris.**
- Práce komisji nauk farmaceutycznych*. Polska Akademia Umiejętności.
- Práce komisji historii medycyny*. Polska Akademia Umiejętności. **Kraków.**
- La Presse Thermale et Climatologique*. Société d'Hydrologie et de Climatologie Médicale. **Paris.**
- Proceedings of the Royal Society of Medicine*. **London.**
- Proceedings of the Staff Meetings of the Mayo Clinic*. **Rochester (Minnesota).**
- Public Health Reports*. Public Health Service. **Washington.**
- Quarterly Bulletin of Northwestern University*. **Chicago.**
- Quarterly Review of the Harefuah Medical Association of Israel*. **Tel-Aviv.**
- Revista Brasileira de Odontologia*. Ass. Bras. de Odontologia. **Rio de Janeiro.**
- Revista de Medicina*. Departamento Científico do Centro Academico «Oswaldo Cruz». **São Paulo.**
- Revue Française de Gynécologie et d'Obstétrique*. **Paris.**
- Revue Médical*. Université. **Montreal.**
- Revue Médicale du Moyen Orient*. Faculté Française de Médecine. **Beyrouth.**
- Revue de Pathologie Comparée et d'Hygiène générale*. **Paris.**
- Rivista di Chirurgia e Medicina*. Istituto di Patologia chirurgica. **Genova.**
- Roczniki Panstwowego Zakladu Higieny*. **Warszawa.**
- Scripta Medica*. (Spisy Lékařské fakulty Masarykovy University.) **Brno.**
- South African Medical Journal*. Organ of Medical Association of South Africa. **Cape Town.**
- Stanford Medical Bulletin*. Stanford Medical Alumni Association. **San Francisco.**
- Studii și Cercetari*. Academia Republicii Populare Române. I. Contributii la studiul chimioterapiei tuberculozei.
- Studii și Cercetari de Endocrinologie*. Academia Republicii Populare Române. **București.**
- Texas reports on biology and medicine*. University of Texas, School of Medicine. **Galveston.**
- The Ulster Medical Journal*. The Ulster Medical Society. **Belfast.**

Állatorvostan

Ветеринария	Москва.	The <i>Onderstepoort Journal of Veterinary Research.</i>	Pretoria.
<i>Annales Universitatis Mariae Curie Sklodowska</i> Sectio DD. Medicina veterinaria.	Lublin.		
<i>Bulletin.</i> Office International des Épizooties.	Paris.	<i>Spisy Vysoké Školy Veterinární.</i>	Brno.
<i>Meddelanden fran Kungl. Veterinärhögskolan.</i>	Stockholm.	<i>Veterinaria.</i> Universidade Rural.	São Paulo.
		<i>Veterinarian.</i> Iowa State College.	Ames.

VI. osztály.

Technika, bányászat

Гидротехническое строительство	Москва.	Engineering Progress at the University of Florida.	Gainesville.
Гидротехника и мелиорация	Москва.		
Горный журнал	Москва.		
Инженерный сборник	Москва Ленинград.	<i>Estratti di Alta Frequenza.</i> Istituto Elettrotecnico Naz. Galileo Ferraris.	Torino.
Литейное производство	Москва.		
Механизация трудоемких и тяжелых работ	Москва.	<i>Freiberger Forschungshefte.</i> Bergakademie,	Freiberg.
Механизация строительства	Москва.		
Промышленная энергетика	Москва.	<i>Engineering Report.</i> The Iowa State College Bulletin.	Ames.
Радио	Москва.		
Станки и инструменты	Москва.	<i>Handlingar.</i> Kungl. Tekniska Högskola.	Stockholm.
Труды семинара по теории машин- и механизмов	Москва- Ленинград.		
Электричество	Москва.	<i>Journal of the British Institution of Radio Engineers.</i>	London.
Электрические Станции	Москва.	<i>Journal of the Frankiin Institute of the State of Pennsylvania.</i>	Lancaster. (Pa.).
Уголь	Москва.		
<i>Annales de l'Institut Technique du Bâtiment et des Travaux Publics.</i> Documentation Technique.	Paris.	<i>Journal of the Institute of Fuel.</i>	London.
A. W. A. <i>Technical Review.</i> Amalgamated Wireless.	Sydney.	<i>Journal of the Royal Technical College.</i>	Glasgow.
<i>The Bell system technical journal.</i> Amer. Telephone and Telegraph.	New-York.	<i>Light metals bulletin.</i> British Aluminium Co. Ltd.	London.
<i>Buletin de documentare tehnica.</i> Buletinul de Standardizare.	Bucureşti.	<i>Mémoires de la Société des Ingénieurs Civils de France.</i>	Paris.
<i>Bulletin.</i> Iowa Engineering Experiment Station. Iowa State College.	Ames.	<i>Mines Magazine.</i> The Colorado School of Mines.	Golden.
<i>Bulletin du C. E. R. E. S.</i> Centre d'Études de Recherches et d'Essais Scientifiques des Constructions du génie civil.	Liège.	<i>L'onde électrique.</i> Société des Radioélectriciens. Procès Verbeaux des Séances. Comité International des Poids et Mesures. Session de 1950.	Paris.
<i>Bulletin of the Commonwealth Scientific and Industrial Research Organization.</i>	Melbourne.	<i>Publicazioni.</i> Istituto Elettrotecnico Nazionale Galileo Ferraris.	Torino.
<i>Chalmers Tekniska Högskolas Handlingar.</i>	Göteborg.	<i>Quarterly of the Colorado School of Mines.</i>	Golden.
<i>Elektrotechnik.</i>	Berlin.	<i>Rensselaer Polytechnic Institute Bulletin.</i>	New-York.
<i>Elektrotechnische Zeitschrift.</i> Verband Deutscher Elektrotechniker.	Wuppertal.	<i>Silika Technik.</i>	Berlin.
<i>Engineering and Science.</i> The California Institute of Technology.	Pasadena		

- Suomen Teknillinen Korkeakoulu*
Vuosikertomus. **Helsinki.**
- Technicky Sbornik.* Slovenská Akadémia Vied
a Umeni. **Bratislava.**
- Die Technik.* **Berlin.**
- Técnica.* Instituto Superior Tecnico. **Lisboa.**
- University of Illinois Bulletin.* Engineering
Experiment Station. *Circular series.*
- University of Illinois Bulletin.* Engineering
Experiment Station. *Reprint Series.* **Illinois.**
- Wireless World.* The Journal of Radio and
Electronics. **London.**

Geológia, ásványtan

- Записки всесоюзного минералогического
общества *Москва.*
- Минеральные ресурсы зарубежных стран
Москва.
- Труды Института Геологических Наук
Москва.
- Труды минералогического музея
Москва - Ленинград.
- Труды Палеонтологического Института
Москва.
- Arkiv för Mineralogi och Geologi.* Svenska
Vetenskaps Akademien. **Stockholm.**
- Bibliografia geologiczna* Polski.
Biuletyn. Obserwatorium Sejsmologicznego.
Państwowa Służba Geologiczna
- Biuletyn.* Państwowy Instytut Geologiczny.
Warszawa.
- Bulletin.* (State of Illinois. Department of
Registration and education.) Division of
the State Geol. Survey. **Urbana.**
- Bulletin de la Comission Géologique de*
Finland. **Helsinki.**
- Bulletin de la Société Française de*
Mineralogie et de Cristallographie. **Paris.**
- Bulletin of the State Geological Survey.*
Urbana.
- Collected Reprints.* Woods Hole Oceanographic
Institution. **Woods Hole.**
- Geological Survey Bulletin.*
Geological Survey Professional Paper
Geological Survey Water-supply Paper.
Washington.
- Illinois Petroleum* (States of Illinois Depart-
ment of Registration and Education). State
Geological Survey. **Urbana.**
- Práce Panstwowego Instytutu Geologicznego.*
Warszawa.
- Publications of the Geological Survey.* United
States Departement of the Interior.
Washington.
- Report of Investigations* (State of Illinois
Department of Registration and Education).
Division of the State Geological Survey.
Urbana.
- Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego.*
Kraków.
- Rozprawy Státniho Geologického Ústavu*
Československé Republiky.
Sbornik Státniho Geologického Ústavu
Českosl. Republiky. **Praha.**
- Starunia.* Polska Akademia Umiejętności.
Kraków.
- State Geological Survey Bulletin.* **Urbana.**
- Sveriges Geologiska Undersökning.* Ser. Aa.
Sveriges Geologiska Undersökning. Ser. Ca.
Avhandlingar och uppsatser. **Stockholm.**
- University of California Publications.*
Bulletin of the Department of Geological
Sciences. **Berkeley.**
- Verhandlungen der Geologischen Bundesanstalt.*
Wien.
- Veröffentlichungen des Zentralinstitutes für*
Erdbebenforschung. Deutsche Akademie
der Wissenschaften Berlin. **Jena.**

Vegyész Csoport

Kémia

- Биохимия *Москва - Ленинград.*
- Журнал аналитической химии *Москва.*
- Журнал общей химии *Москва - Ленинград.*
- Журнал прикладной химии
Москва - Ленинград.
- Журнал физической химии
Москва - Ленинград.
- Известия сектора физико-химического
анализа *Москва Ленинград.*
- Коллоидный журнал *Москва.*
- Сборник трубов (Всесоюзный научно-ис-
следовательский институт гидролизной
и сульфитно-спиртовой промышленности)

- Украинский химический журнал *Київ.*
 Успехи химии *Москва.* *Endeavour.* Imperial Chemical Industries
 Limited. **London.**
- Acta Chemica Scandinavica.* Chemical Societies
 in Denmark, Finland, Norway and Sweden.
Köbenhavn. *Fortschritte* der Chemischen Forschungen.
Berlin-Göttingen-Heidelberg.
- Arkiv för Kemi.* K. Svenska Vetenskaps-
 akademien. **Stockholm.** *Helvetica Chimica Acta.* Societas Chimica
 Helvetica. **Basel.**
- Bulletin de la Société Chimique de France.* **Paris.** *Journal de Chimie Physique et de Physico-
 Chimie Biologique.* Société de Chimie
 Physique **Paris.**
- Chemical products and Chemical news.* Science
 service. **London.** *Journal of the Chemical Society.* **London.**
- Chemische Technik.* **Berlin.** *Monatshefte für Chemie.* **Wien.**
- Chimie Analytique.* **Paris.** *Roczniki Chemii.* Polskie Towarzystwo
 Chemiczne. **Warszawa.**
- Comptes rendus de la Quinzième Conférence.*
 Union Intern. de Chimie pure et appliquée.
 (UNESCO). **Amsterdam.** *Suomen Kemistilehti.* Suomalaisten Kemistien
 Seura. **Helsinki.**

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁT ÉRINTŐ FONTOSABB RENDELETEK

*A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1017/1951/VI. 6. számú
határozata*

a tudományos kongresszusok rendezéséről

Tudományos kongresszus rendezéséhez a rendező szerv felett főfelügyeletet gyakorló miniszternek (országos főhatóság vezetőjének ; továbbiakban : miniszter) a Magyar Tudományos Akadémia (a továbbiakban : Akadémia) meghallgatása után adott engedélye szükséges.

A jelen határozat végrehajtása szempontjából tudományos kongresszusnak kell tekinteni minden olyan egy évnél nem rövidebb időközben összehívott tanácskozást, amelynek tárgya kizárólag, vagy túlnyomórészt tudományos kérdésnek az ország különböző területéről, vagy külföldi államok területéről összehívott résztvevők bevonásával történő széleskörű megvitatása.

A tudományos kongresszus tervszerű előkészítése a kongresszust rendező szerv feladata. Éz a szerv a tárgysorozatot s a kongresszus költségkeretét magábanfoglaló részletes tervezetet a kongresszust megelőző év augusztus hó 1. napjáig köteles a miniszterhez benyújtani.

A miniszter a tervezetet augusztus hó 15. napjáig az Akadémiának küldi meg.

Ha valamely kongresszus célkitűzése egészben vagy részben nem felel meg az országos tudományos terv célkitűzéseinek, vagy annak megtartása nem időszerű, az Akadémia javaslatot tesz az illetékes miniszternek a kongresszus tárgysorozatának megváltoztatására vagy módosítására, illetőleg a kongresszus rendezésének mellőzésére. Ha pedig a tervezett kongresszus tárgya egy másik, előkészületben levő kongresszus tárgyával ütköznék, vagy azzal kapcsolatos lenne, ezt a körülményt az illetékes miniszterek tudomására hozza és a kongresszusok összehangolására nézve javaslatot tesz.

Az Akadémia javaslatait — megváltoztatás, vagy mellőzés esetén indokolással — szeptember hó 20. napjáig hozza az érdekelt miniszterek tudomására.

A miniszter a kongresszus engedélyezésére vagy mellőzésére vonatkozó határozatáról október hó 5. napjáig az Akadémiát értesíti.

Az Akadémia az engedélyezett kongresszusról, valamint az általa tervezett kongresszusokról november hó 15. napjáig a költségkeretet is magábanfoglaló tervet készít és azt jóváhagyás végett a minisztertanácsnak bemutatja.

Az évi tervbe fel nem vett kongresszus rendezését csak a minisztertanács engedélyezheti.

Az engedélyezett kongresszust előkészítő bizottságba az Akadémia képviselőjét is meg kell hívni.

Dobi István s. k.,
a minisztertanács elnöke

Pályázati felhívás

Népgazdaságunk fejlesztése, felemelt öt éves tervünk sikeres teljesítése egyre nagyobb feladatokat állítanak a tudomány művelői elé. Ezek a feladatok a szocializmus építése során mindinkább növekednek. A tudomány művelőire háruló feladatok maradéktalan végrehajtásának érdekében a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1950. évi 44. számú törvényerejű rendeletével szabályozta a tudományos káderutánpótlás tervszerű biztosítását, a kandidátusképzés (aspirantúra) megteremtésével.

A kandidátusképzés a néphez hű fiatalok számára lehetővé teszi, hogy valamely általuk választott tudományágban egy kiváló tudós szakmai vezetése mellett anyagi gondoktól mentesen minden erejüket szakmai továbbképzésükre és tudományos kutatómunkájukra fordíthassák. A kandidátusképzésben résztvevők (aspiránsok) tanulmányi ideje 3 év, ez idő alatt az aspiráns tudományos disszertációt készít, melynek nyilvános megvédése, továbbá az előírt vizsgák letétele után a »tudományok kandidátusa« fokozatot nyeri el. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. évi 44. számú törvényerejű rendeletének 11. §-a értelmében különösen indokolt esetben az aspiráns képzésének időtartama alatt is szolgálati beosztásában maradhat.

A fenti számú törvényerejű rendelet értelmében pályázatot hirdetek az 1951. évi aspiráns-felvételre.

Az aspiránturára jelentkezhet minden olyan, a néphez hű férfi, vagy nő, aki a tudományos pálya iránt kedvet és tehetséget érez, amennyiben

a) 40. életévét még nem töltötte be,

b) egyetemet, vagy főiskolát végzett, vagy ha egyetemi, vagy főiskolai végzettsége ugyan nincs, de egyetemi, vagy főiskolai végzettségnek megfelelő szakmai tudással rendelkezik.

A felvételi kérelmet az e célra az Országos Aspirantúra Bizottság (a továbbiakban : O. A. B.) által rendszeresített űrlapon *két példányban* az O. A. B. titkárságához (Budapest, V., Géza-utca 2.) kell beadni ; az űrlapok ugyanott díjmentesen vehetők át. Minisztériumokban, nagyüzemekben és egyetemeken a pályázók a személyzeti osztályoknál kaphatnak űrlapokat. Vidéki pályázóknak — kérésükre — az O. A. B. titkársága postán küldi el az űrlapokat. A kérelemhez csatolni kell :

a) részletes önéletrajzot, 2 példányban,

b) születési anyakönyvi kivonatot,

c) főiskolai vagy egyetemi végzettséget igazoló okmányt,

d) esetleges katonai kötelezettséggel kapcsolatos iratokat,

e) a pályázó által esetleg eddig közzétett tudományos munkákat, találmányainak, terveinek, racionalizálási és újítási javaslatainak leírását, továbbá ezekre vonatkozó esetleges szakvéleményeket.

Az így felszerelt kérelmet annak az intézménynek vagy szervnek vezetőjéhez (egyetemen a személyzeti osztályokon keresztül a dékánhoz) kell benyújtani, ahol a pályázó jelenleg alkalmazásban áll. Az intézmény, vagy szerv vezetője a pályázati űrlap mindkét példányára az erre a célra szolgáló rovatba véleményét rávezeti, az első példányt az összes mellékletekkel együtt közvetlenül terjeszti fel az O. A. B. titkárságához ; a pályázati űrlap másodpéldányát az illetékes minisztérium személyzeti főosztályához terjeszti fel. A minisztériumok személyzeti főosztályai a felterjesztett pályázati űrlapokat véleményükkel ellátva folyamatosan továbbítják az O. A. B. titkárságához. Az a pályázó, aki jelenleg alkalmazásban nem áll, kérését közvetlenül küldi be az O. A. B. titkárságához, kivéve, ha egyetemi vagy főiskolai tanulmányait 1951-ben fejezte be, mely esetben kérelmét az illető egyetem, illetőleg főiskola vezetőjéhez nyújtsa be, aki azt véleményezve közvetlenül terjeszti fel az O. A. B. titkárságához. Amennyiben a pályázó egyetemi, illetőleg főiskolai tanulmányait 1950-ben, vagy 1951-ben fejezte be és jelenleg alkalmazásban áll, úgy kérelmét jelenlegi munkahelyén kell benyújtani, azonban kérelmével egyidejűleg köteles kérvényt benyújtani azon egyetem, illetőleg főiskola vezetőjéhez, ahol tanulmányait végezte, az iránt, hogy nevezett egyetem, illetőleg főiskola a pályázó szakmai jellemzését az O. A. B.-nak közvetlenül küldje meg.

A pályázat beadásának határideje : 1951 augusztus 31.

Amennyiben a pályázó kéri, illetőleg azon intézmény vagy szerv vezetője ahol a pályázó alkalmazásban áll, javasolja, hogy a pályázó, mint aspiráns szolgálati helyén megmaradhasson, ezt megfelelően indokolni kell. A szolgálati helyükön megmaradt aspiránsok szolgálati kedvezményeit egy későbbi rendelettel fogom szabályozni.

A pályázat alapján az O. A. B. dönt, hogy a pályázót felvételi vizsgára bocsátja-e, határozataról a pályázót értesíti. A felvételi vizsgán megfelelő pályázók aspiránsi munkájukat 1951 november 1-én kezdik meg.

Az aspiráns kiképzésének idejére ösztöndíjban részesül, melynek összege havi 1000 Ft. Indokolt esetben az O. A. B. az ösztöndíj összegét 1500 Ft-ig felemelheti. Az erre irányuló kérelmeket a felvételi űrlapon kell feltüntetni.

Az 1951. évi aspiráns-felvétel alkalmával az alábbi tudományzakokra lehet aspiranturára pályázni :

Nyelvtudomány

magyar nyelvészet
orosz nyelvészet
szláv nyelvészet
finnugor nyelvészet
klasszika filológia

Irodalomtudomány

magyar irodalomtörténet
orosz és szovjet irodalomtörténet

Zenétörténet

Marxizmus-leninizmus

Filozófia

Történelem

magyar történelem
Szovjetunió történelme
munkásmozgalom története
egyetemes történet

Pedagógia

Közgazdaságtan
politikai gazdaságtan
agrárgazdaságtan
tervgazdálkodás

Jogtudomány

állam és jogelmélet
polgári jog

Földrajz

Néprajz

Matematika

Alkalmazott Matematika

Fizika

atomfizika
elektromágneses hullámok
kozmosz sugárzás
szilárd testek fizikája
elméleti fizika, stb.

*Csillagászat**Meteorológia**Biológia*

növényörökléstan

növényélettan

növényzösvettan

paleobotanika

állatszösvettan

állatföldrajz

mikrobiológia

Agrártudomány

agrobiológia (örökléstan, növény-nemesítés)

növénytermesztés

növényvédelem

kertészet

erdészet

talajtan

mezőgazdaság gépesítése

állattenyésztés

állategészségügy (parazitológia, belgyógyászat, kórbonctan)

Orvostudomány

biokémia

biofizika

élettan

kórtan

gyógyszertan

experimentális morfológia

szövet- és fejlődéstan

orvosi biológia

kórbonctan

mikrobiológia és viruskutatás

Műszaki tudományok

geodézia

geofizika

geológia

bányászat (bányaművelés, bányagépesítés, bányabiztonság, szénelőkészítés, ásványolaj- és földgázbányászat stb.)

hidrológia

vízépítés

hidraulika

kohászat (vas-, alumínium-, színesiém-kohászat, kohógéptan, metallográfia) gépezet (gépelemek, szerszámgyártás, mezőgazdasági géptan, bányagéptan, vegyszeti gépek, gázgépek, textilgépek stb.)

hegesztés

öntéstechnika

gyártástechnológia

műszaki mechanika

erősáramú technika (villamosgépek és berendezések)

energiagazdálkodás (hőtechnika, villamos áramtermelés és elosztás)

híradástechnika (vákuumtechnika, elektroncsőkémia)

automatizálás

mélyépítés (hidépítés, vasszerkezetek, út- és vasútépítés, talajmechanika)

magasépítés (épületszerkezetek, előre-gyártott és elő- és utófesztített elemek)

építőanyagok

építőipari komplex gépesítés közlekedéstudomány

Kémia

analitikai kémia

szerves kémia

fizikai kémia

kolloidkémia

kémiai technológia (ásványolaj kémia, szilikát kémia, nagynyomású technika, műanyagkémia)

A fenti felsorolásban a (nagybetűs) főcímek alá tartozó, de a (kisbetűs) részletezésben nem szereplő speciális tudomány-szakra vonatkozó pályázatok elfogadásáról az O. A. B. esetenként dönt.

Dobi István s. k.

a minisztertanács elnöke

AZ AKADÉMIA HIREI

Elnökségi Bizottságok

Az Akadémia Elnöksége a következő elnökségi bizottságokat állította fel:

Akadémiai Múzeumi Bizottság.

Elnök: Tolnai Gábor lev. tag.
Tagok: Ortutay Gyula lev. tag,
Petényi Géza lev. tag,
Scher Tibor,
Selényi Pál lev. tag,
Vadász Elemér akadémikus,
Zimmermann Ágoston akadémikus.

Akadémiai Tudománytörténeti Bizottság.

Elnök: Fogarasi Béla akadémikus,
Tagok: Alexits György akadémikus,
Andics Erzsébet akadémikus,
Havas András lev. tag,
Hevesi Gyula lev. tag,
Molnár Erik akadémikus,
Rapaics Rajmund lev. tag,
Waldapfel József lev. tag.

Akadémiai Antibiotikum Bizottság.

Elnök: Szörényi Imre lev. tag,
Elnök h.: Krámlí András,
Tagok: Fodor Gábor,
Horváth János,
Rauss Károly,
Tettamanti Károly,
Vályi Nagy Tibor.

Állandó bizottságok

A IV. osztály előterjesztésére az Elnökség hozzájárult a következő állandó bizottság felállításához:

Központi Botanikus Kert Bizottság.

Elnök: Soó Rezső lev. tag,
Titkárs: Kárpáti István,
Tagok: Biacsi Imre,
Domokos János,
Máthé Imre,
Okályi Iván,
Ormos Imre,

Rapaics Rajmund lev. tag,
Roller Kálmán,
Schneider József,
Sedlmayer Kurt.
Somos András lev. tag,
Stefanovits Pál,
Zólyomi Bálint,

Az Elnökség hozzájárult, hogy a *Kertészeti Szakbizottságot* a következő tagokkal bővítsék ki :

Rozsnyai József,
Tamás Pál.

TARTALOMJEGYZÉK

Hatalmas eszmei fegyver. Írta : <i>A. N. Nyeszmejanov</i> akadémikus	257
Együttes ülés	
<i>I. V. Sztálin</i> nyelvtudományi munkái megjelenésének egyéves évfordulója alkalmából. A történelmi materializmus alkotó továbbfejlesztése <i>Sztálin</i> nyelvtudományi munkáiban. Írta : <i>Fogarasi Béla</i> akadémikus	261
A Magyar Tudományos Akadémia Tihanyi Biológiai Kutató Intézete.	
Írta : <i>Horváth János</i>	272
Az Akadémia halottja.	
<i>Illyés Géza</i> akadémikus halála	277
Felolvasó ülések :	
I. osztály	279
II. osztály	281
III. osztály	284
IV. osztály. Agrártudományi Alosztály	286
IV. osztály. Biológiai Alosztály	290
V. osztály	296
VI. osztály	300
A III. és VI. osztály vegyész csoportja	305
Az Akadémiai Könyvtár hírei	310
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	333
Az Akadémia hírei	337

СОДЕРЖАНИЕ

Академик А. Н. НЕСМЕЯНОБ :	
Мощное идейное средство	257
Пленарное заседание :	
по случаю годовщины издания трудов И. В. СТАЛИНА по вопросам языкознания :	
Академик Б. ФОГАРАШИ :	
Творческое развитие исторического материализма в трудах И. В. Сталина по вопросам языкознания	261
Я. ГОРБАТ : Исследовательский Институт Биологии	
Академии Наук Венгрии в Тихань	272
Смерть академика ГЕЗА ИЛЛЬЕШ	277
Доклады :	
I. Отделение	279
II. Отделение	281
III. Отделение	284
IV. Отделение. Отдел Аграрных Наук	286
IV. Отделение. Отдел Биологических Наук	290
V. Отделение	296
VI. Отделение	300
III. и VI. Отделение, группа Химиков	305
Хроника :	
Вести из Библиотеки Академии Наук	310
Важнейшие постановления, касающиеся Академии Наук Венгрии	333
Вести Академии Наук	337

Egyes szám ára : 3 Ft

Előfizetés egy évre : 36 Ft. (Az Akadémia tagjai tagilletményként kapják.)

Szerkesztőség : Budapest, V., Akadémia-u. 2. Távbeszélő : 126-777

Kiadóhivatal : Budapest, VI., Sztálin-út 31. Távbeszélő : 424-595

Csekk számla : 936550

Kettősszám : Ára 6'— Ft

AKADÉMIAI
É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI:

ERDEY-GRÚZ TIBOR
FŐTITKÁR

1951. SZEPTEMBER—OKTÓBER

LVIII. KÖTET — 488. FÜZET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST 1951.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

SZERKESZTI: ERDEY-GRÚZ TIBOR

LVIII. KÖTET. 1951. szeptember

A TUDOMÁNY „ELADMINISZTRÁLÁSA“ ELLEN, AZ ALKOTÓ SZELLEMŰ TUDOMÁNYOS MUNKÁÉRT.*

I. P. BARGYIN akadémikus.

Sztálin elvtárs «Marxizmus és a nyelvtudomány» és «A nyelvtudomány néhány kérdéséhez» c. műveiben újból felszólít minket arra, hogy legyünk merészek a tudományban és emlékezetünkbe idézi, hogy a vélemények harca, a kritika szabadsága nélkül semmilyen tudomány sem fejlődhet és nem érhet el sikereket.

Olyan, a tudománytól idegen rendszer, mint amely a nyelvtudományban uralkodott, csak a kritikának és a tudományos kérdések szabad megvitatásának hiánya folytán jöhetett létre. A nézetek hihetetlen össze-visszasága, amely a nyelvtudomány vezető körei között uralkodott, csak azért fordulhatott elő, mert elhallgatták a nyelvtudományban létrejött kedvezőtlen helyzetet. A Pravda hasábjain lefolytatott szabad vita végetvetett ennek a tudomány számára szégyenteljes helyzetnek. Az alkotószellemű vita az az eszköz, amelynek segítségével sikeresen megoldhatók a tudományban felmerülő ellentmondások, amelynek segítségével megcáfolhatjuk az elavultat és igazolhatjuk az újat.

A szabad, alkotószellemű viták helyes vezetéséhez szükséges legfontosabb előfeltétel az, hogy elvi síkon follyanak. Egyes tudósok véleményei gyakran attól függenek, hogy kinek a tudományos munkája képezi a vita tárgyát. Az elvi megfontolásokat gyakran személyi megfontolásokkal cserélik fel. Egyes tudósok néha elhallgatják kartársaik komoly hiányosságait, nehogy a baráti kapcsolatokat megzavarják, vagy mert szeretnek hajlongani az elismert tekintélyek előtt. A nép, az állam érdekei e szempontokkal szemben háttérbe szorulnak és mindez odavezet, hogy egyesek elvesztik a néppel szembeni felelősségérzetüket és akadályozzák az előrehaladást. Így jön létre a tudományban a kaszt, a vezetők olyan elszigetelt köre, amely nem vesz tudomást semmiről, ami új.

Az elvszerűség hiányával magyarázható az is, hogy egyes tudományos dolgozók gyakran nem tárgyilagosan, megkülönböztetés nélkül bírálják mások hibáit, szándékosan befeketítik egyes tudósok munkáit, azokat néha olvasatlanul is bírálják, csupán azért, mert ezeket a munkákat ez és ez írt

*Megjelent a Вестник Высшей Школы 1950. 7. számában

Az ilyen »kritika« csak külsőleg emlékeztet az igazi kritikára. Csak az alkotószellemű viták akadályozhatják meg az ilyen szempontok érvényesülését a tudományban, csak azok fejleszthetik ki a tudományos dolgozók bolsevik elvszerűségét, csak az alkotószellemű viták taníthatják meg a tudományos dolgozókat a másokkal szembeni szilárd elvhűségekre és az önmagunkkal szembeni önkritikára.

Az alkotószellemű viták nem mint rendkívüli események szükségesek, amelyek csupán a komoly ideológiai vagy tudományos tévelygések leleplezésével kapcsolatosak. A vitának munkamódszerünké, a tudományos intézetek, a főiskolák életének törvényévé kell válnia.

Ez annál is inkább elengedhetetlen, mert a tudomány fejlődésének jelenlegi színvonala oly magas, hogy a nagy problémák megoldásához a különböző tudományágakat képviselő tudósok nagy kollektívája erőfeszítése szükséges. A komoly problémákat széleskörű vita tárgyává kell tenni, hogy azok minél gyorsabb és jobb megoldást nyerjenek. Az egyes főiskolák, egyes tanszékek szűk, hivatalos keretek közé szorítózkodó jelenlegi gyakorlata élesen ellentmond annak, ahogy a tudományos munkának a szocialista államban fejlődnie kell, ahol minden lehetőség megvan a kollektívák szabad alkotó munkája és a tudományos problémák teljes feldolgozása számára.

Gyakran az is előfordul, hogy beszámolót tartanak a tudományos tanács vagy az egyes tudományág vagy tanszék képviselői tudományos társasága ülésén, amelyet azután alig vitatnak meg, mert a hallgatók nem ismerik az illető tudományág fejlődését. Egyes tudományos értekezleteink jellege kizárja a kérdések komoly, alapos megvitatásának minden lehetőségét, mivel egy-egy ülésen a beszámolók egész tömegét hallgatják meg sietve és formálisan.

Az egyes tudományágak képviselőinél is megmutatkozik bizonyos individualizmus, korlátoltság, amikor bizonyos feladatokat, problémákat mindenkitől külön, csupán saját erejükkel, egyéni módszerekkel akarnak megoldani és megfelelkeznek arról, hogy a tudomány korunkban oly sokoldalú és széleskörű, hogy egyedül, egy módszerrel már semmilyen tudományos feladatot sem lehet megoldani.

Nemrégén, egy hozzám közelálló tudományágban vita támadt a finommechanika képviselői és a fémkutatók között a fémek szilárdságáról. A gépészek állhatatosan védték szilárdsági képletüket, amelyet a fémkutatók részvétele nélkül, azon erők figyelembevétele nélkül állítottak össze, amelyek a fémre megmunkálásának különböző stádiumában hatást gyakorolnak.

Természetesen a fémkutatók nem fogadhatták el a gépészek által felállított szilárdsági képletet. A fémkutatók azonban ugyanakkor egy másik hibát követtek el: tagadták a képlet szükségességét és megfelelkeztek arról, hogy a rendelkezésükre álló tények millióit kapcsolatba kell hozni az elmélettel, a képlettel.

Végül ahelyett, hogy együttes erővel, a különböző nézetek mérlegelése és megvitatása útján találták volna meg a helyes megoldást, helyette mindkét oldal a maga igazáról beszélt, a magáét bizonygatta, az ellenkezőjét cáfolta és még közös nevezőre sem igyekeztek jutni.

Felfogásunk szerint a szabad vita előfeltétele az, hogy a vitában résztvevők ne azt a célt tűzzék ki maguk elé, hogy mindenáron a saját igazukat bizonyítsák: »én ezt mondtam és ez így van!«, »az én iskolám ezt igazolja a másról hallani sem akarok!«. A szabad vitában az egyén, az »én« másodfokú jelentőségűvé válik, mintegy háttérbe szorul. A fő — a kérdés lényege, a fő — és közös érdek, az állam érdeke.

A szabad vitának az a célja, hogy feltárja az igazságot, nem pedig az, hogy egyesek tudományos »hírnevének« becsületét védje. Az elvi kérdések megvitatásánál ehhez a gondolkodás szabadsága, a mindennemű személyes momentumok megtagadása, valamint az szükséges, hogy érveinket kritikus szemmel, munkánkat mintegy »ellenfeleink« álláspontjáról, szemszögéből vizsgáljuk. A viták gyakran a következőképpen folynak: az egyik fél kibocsátja az érvek, tények sorozatát, a másik fél pedig a maga kialakult véleményét védi és nem hallgatják meg egymás érveit. Ezáltal a tények mindkét csoportja elkülönülve marad, nem érintkeznek egymással. Az álhatatosság, amellyel egyes tudósok téves álláspontjaikat minden érv és bizonyíték ellenére is védik, semmiféle kapcsolatban sem áll a bolsevik állhatatossággal és elvszerűséggel. Ellenkezőleg, semmiféle szégyelnivaló sincs abban, ha az illető tudós kijelenti: »felül kell vizsgálnom álláspontomat«. *Sztálin* elvtárs arra tanít minket, hogy ne féljünk bevallani hibáinkat és a hibákon okulva, magunk javítsuk ki azokat.

A viták termékenységét mindenekelőtt a megvitatott kérdések életképesége határozza meg. A tudományos munka, az egyes tudósok vagy tudományos iskolák tevékenysége értékelésének legmagasabb ismerve, különösen az alkalmazott tudományoknál, hogy annak eredményei miképpen honosulnak meg a nemzetgazdaságban, milyen hatást gyakorolnak az életre, a gyakorlatra. A tudományos kérdések megvitatása nálunk gyakran elvonttá válik. A gépészek és fémkutatók között gyakran olyan viták folytak, amelyeknek semmiféle gyakorlati jelentőségük nem volt. Nekünk olyan tudományos viták kellene, amelyek nem az élet háttérében folynak, hanem azokat az időszerű kérdéseket érintik, amelyeknek megoldását a tudományos és gyakorlati dolgozók kívánják. A nyelvtudományi vita, a pavlovi hagyaték kérdéseiről szóló fiziológiai vita tanulságos példák kell legyenek minden tudós számára.

Nálunk gyakran sietnek a tudományos munkák nyilvánossághozatalával, azok megjelenése után pedig a munkát befejezettek tekintik és csupán egy célt tűznek ki maguk elé —, hogy megvédjék a kész munkát és hogy az összes bírálatokat »megcáfolják«.

Egyetértek azzal, hogy nem mindig kell bevárni a munka teljes befejezését. Az eredményeket néha korábban kell megjelentetni, különösen, ha a munka újat tartalmaz és a nemzetgazdaságban felhasználható. Ilyen esetekben azonban különösen fontos a munka megvitatása, amikor a kartársak a szerző előtt rámutatnak az esetleges hiányosságokra és hibákra, felhívják a figyelmet mindarra, ami az adott témával kapcsolatos további munka számára hasznos

Az igazi tudós, ha befejezi valamilyen alkotását, úgy művének nyilvánossághozatala előtt először maga bírálja meg minden oldalról és esetleg át is dolgozza. Ezekután, ha saját maga — mint munkájának legszigorúbb bírója — a művet befejezettek tekinti és elhatározza annak nyilvánossághozatalát, akkor már előreláthatja az esetleges ellenvetéseket, mivel azok benne már mások előtt is felvetődtek. Ebben az esetben a tudósnál már készen állnak az igazát bizonyító érvek.

Közismert tény, hogy vannak olyan tudósok is, akik egy-két tudományos munka elvégzése, a doktori tudományos fokozat elnyerése után mindenféle segítőtársakkal veszik magukat körül, a továbbiakban már nem végeznek szorosabb értelemben vett tudományos munkát, nem járnak a laboratóriumokba, nem foglaloznak tudományos kutatásokkal, nem végeznek alkotó munkát s a tudományos munka szervezőivé, adminisztrátorokká válnak.

Sajnos gyakoriak az olyan példák, amikor a tudományos kutató intézetek, laboratóriumok, főiskolai tanszékek élén álló tudósok a tudományos munkát a gyári futószalag típusára szervezik meg és az egyes kivitelezők által végzett munkákat gépiesen összegezik. Az ilyenféle »tudományos munkákban« nem lüktet a tudós eleven, alkotó szelleme. Az ilyen munka csupán összegezi az egyes tényeket, azok elemzése és széleskörű tudományos általánosítása nélkül.

A kutatási technika kétségtelenül olyan magas fokon áll, hogy egy ember nem képes elvégezni az összes szükséges kutatásokat. A tudományos kollektíva vezetőjének azonban meg kell találnia a módot arra, hogy mások munkáját saját kötelező munkájához kapcsolja. Napjainkban nem kell azokat az időket utánozni, mint például *Mengyelejev* korát, amikor a nagy tudósoknak maguknak kellett elvégezni az összes előkészítő, technikai munkákat, azonban a tudósoknak arra sincs joga, hogy teljesen elszakadjon a közvetlen laboratóriumi munkától. Ahogy a tudós megszűnik maga alkotni és csupán irányít, adminisztrál — attól a perctől kezdve már nem igazi tudós.

Olyan körülményeket kell teremteni, amelyek mellett a tudományos dolgozók munkaidejüknek legalább háromnegyed részében a tudománnyal foglalkozhatnak és idejüknek csupán egynegyed részét fordítják — amennyiben ez elkerülhetetlen — az adminisztratív ügyekre. Ezzel szemben jelenleg gyakran éppen fordítva van — az egyes tudományos dolgozók munkaidejének még 25 százalékát sem veszi igénybe az egyéni tudományos és pedagógiai munka. Még olyan »tudósok« is vannak, akiknek egyéni tudományos munkája a nullával egyenlő. Ez igen veszélyes jelenség, amely ellen harcolni kell, és pedig mindenekelőtt a fiatal erők, a kevésbé ismert, de tehetséges emberek bátrabb és nagyobbmértvű felhasználása útján. Ez lehetővé teszi azt, hogy a nagy tudósokat több, úgynevezett »pótolhatatlan« kötelezettségtől mentesítsük és tudásukat teljesebben és célszerűbben használhassuk fel a tudomány fejlesztése érdekében. Jelenleg egyes tudósok egyszerűen adminisztrátorokká válnak, több más intézménynél is dolgoznak, és talán akaratuk ellenére akadályozzák az új erők fejlődését a tudományban.

Az utóbbi időben olyan típusú tudományos dolgozók is voltak nálunk, akiknek a tudományban semmilyen érdekük nincs és bizonyos adminisztratív állások elnyerése útján igyekeznek maguknak tudományos pozíciót biztosítani. Előfordul, hogy az ilyen dolgozó egyidejűleg vezet tanszéket a főiskolán, osztályvezető a tudományos intézetben, ülnök a vizsgáztató bizottságban, tagja a folyóirat szerkesztőbizottságának, és mivel a címek mennyisége önmagában nem pótolja a képzettséget, ezért az ellenfelekkel folytatott vitákban tudományos érvek helyett adminisztratív intézkedéseket fogatosít. A tudományos adminisztrátorok azokat, akik nem értenek velük egyet, leváltják állásaikból, beosztásukban lefokozzák és ezzel létrehozzák a tudományban azt a tűrhetetlen rendszert, amelyet *Sztálin* elvtárs erélyesen leplezett le és amelyet »arakcejevi rendszernek« nevezett.

Az ilyen rendszer kedvelői — a tudomány legveszedelmesebb ellenségei és határozott harcot kell vívni ellenük.

Országunkban valóban korlátlan lehetőségek nyílnak az összes tudományágak fejlődésére. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának ülése által jóváhagyott állami költségvetés újból megmutatta, hogy nálunk milyen nagy figyelmet szentelnek a tudomány fejlődésének, hogy milyen nagy összeget fordítanak a tudományos kutatóintézetekre és főiskolákra. Hogy ezeket a lehetőségeket helyesen használjuk ki, hogy a tudomány felvirágozzék, állandóan tökéletesedjen és előrehaladjon az újabb magaslathoz fel, mindnyá-

junknak alkotószellemben kell dolgoznunk, nem szabad megállnunk az elért eredményeknél és *Sztálin* elvtársnak azon útmutatását kell követnünk, amely szerint azok az igazi tudósok, akik »... noha a tudományban kialakult hagyományok erejét és jelentőségét átértik és a tudományok érdekében hozzáértően ki is használják, mégsem akarnak e hagyományok rabjává lenni.« Azon tudomány felvirágzásáért kell küzdeni »... amelynek megvan a bátorsága, elszántsága arra, hogy a régi hagyományokat, normákat, szabályokat összetörje, ha elavulnak, ha a haladás fékezőivé válnak s új hagyományokat, új normákat, új szabályokat tud teremteni.« (*Sztálin*)

A Párt megmutatja számunkra azt az utat, amelyen haladva teljesebben és gyorsabban tárhatjuk fel mindazt, ami új, haladószellemű és amelyben megtaláljuk az egyes tudományágak továbbfejlődéséhez vezető irányt. Ez az út — az alkotószellemű viták útja. Ezeknek a vitáknak az a hivatásuk, hogy elősegítsék a tudományos elméleti front egyes szakaszain mutatkozó elmaradás leküzdését, kiderítsék az egyes tudósok — legyenek bár nagy tudósok — hibáit, feltárják ezen hibák gyökereit és okait és megmutassák a hibák kiküszöbölésének módját.

Sztálin elvtársnak »Marxizmus és nyelvtudomány« és »A nyelvtudomány néhány kérdéséhez« című művei kiváló mintaképei annak, miképpen kell felszólalni a tudományos vitákon. Ezek a művek kiválnak rendkívüli elméleti mélységükkel a kérdések felállításában, határtalan világosságukkal és pontosságukkal, megmutatják a nyelvtudomány továbbfejlesztésének útját és ugyanakkor a tudomány összes képviselőit megtanítják arra, milyennek kell lennie a tudomány rendszerének ahhoz, hogy a tudós alkotó szelleme népének legnagyobb hasznára váljon.

Az emberi ismeretek összes ágazatában dolgozó szovjet tudósok levonják a maguk számára az összes szükséges következtetéseket *Sztálin* elvtársnak a nyelvtudomány kérdéseire vonatkozó műveiből.

TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK A SZOVJETUNIÓBAN.

A magyar tudományos élet fellendülésének egyik legfontosabb tényezője a Szovjetunió élenjáró tudománya tapasztalatainak megismerése és értékesítése. A Szovjetunió tudománya szervezetében, célkitűzéseiben, ideológiájában lényegesen különbözik attól a polgári tudománytól, amelyben tudósaink nevelkedtek és ezért a tapasztalatok átvétele egyúttal szakítást kell jelentsen a kapitalista országok tudományának helytelen, maradi hagyományaival. Szükségessé válik, hogy a haladó hagyományok felhasználása és továbbfejlesztése mellett tudományunk lényegileg újszerű elemekkel gazdagodjék. A teremtő, haladó tudomány ilyen új elemei a tervszerűség, a munka tervszerűségének ellenőrzése, a bírálat és önbírálat, a vita eszközeinek sokkal szélesebbkörű felhasználása.

Nyilvánvaló, hogy a magyar tudomány, melynek újjászervezése csak 1948-ban kezdődött meg, még nem alkalmazhatja maradéktalanul és következetesen azokat a módszereket és eszközöket, amelyek a Szovjetunió tudományának 34 éves szocialista fejlődése során szerves részeivé váltak. Az önzellen, bőkezű szovjet segítségen azonban lehetővé teszi, hogy fejlődésünk ütemét lényegesen meggyorsítsuk. A Magyar Dolgozók Pártja és Népköztársaságunk Kormányának gondoskodása úgy a kutatók anyagi helyzete, mind az eszközök, intézetek, laboratóriumok tekintetében megszüntette azokat az anyagi akadályokat, amelyek a múltban útját állták tudományunk fejlődésének. A népet jól szolgáló új tudomány kibontakozásához azonban nemcsak épületek és az anyagi gondoktól mentesített tudósok kellenek, hanem szükséges a szocialista tudomány említett eszközeinek, módszereinek jóval nagyobb arányú alkalmazása is.

A. V. Topcsijev a Szovjetunió Tudományos Akadémiája ez év februárjában tartott Nagygyűlésén elmondott beszámolójának tanulmányozása sok tekintetben hozzájárulhat tudományos életünk eszmei-politikai, valamint szervezeti fejlődéséhez. A tudományos tervek végrehajtásának ellenőrzése, a tudományos munka szervezett elvi irányítása terén még sokat kell fejlődniünk, hogy Akadémiánkban is ilyenmértvű éles, de építő kritikát tudjunk alkalmazni. A cikk azonban ennek ellenére rendkívül érdekes a magyar tudományos dolgozók számára. Bár a jelentésben csupán az Akadémiához közvetlen tartozó intézetekről van szó, áttekintést nyújt a Szovjetunióban folyó sokoldalú, nagyszabású tudományos kutatómunkáról és annak eredményeiről, amelyek között nem egy alapvető jelentőségű egy-egy egész tudományra nézve. Amidőn tehát elolvassuk az egyes még meglevő hibákról, az egyes tudósok munkájának hiányosságairól szóló éles bírálatokat, úgy nem szabad elfeledniünk, hogy ezek a bírálatok olyan feladatok nem teljesítése tekintetében merülnek fel, melyeknek a burzsoá tudomány még kitzüzést sem vállalhatja. Számos tudományág művelőit azért illetik kritikával, mert »csak« 90—95%-ban teljesítettek hatalmas méretű terveket: ha egy-egy intézet 20—30 alapvető kérdés kidolgozása mellett —2 témát nem fejezett be, ezt már komoly hiányszágnak tekintik. Az éles, szókimondó kritika nem a tudományos munka gyengeségének, hanem, amint ebből a jelentésből is láthatjuk, olyan erősségének jele, amelyre hazánk tudománya még csak a jövőben fog szert tenni.

Különösen aktuálissá teszi számunkra a beszámoló közlését küszöbön álló akadémiai nagygyűlésünk, amelynek egyik feladata lesz eddig elvégzett munkánk kritikai kiértékelése. Osztályaink és állandó bizottságaink ezért sok fontos szempontot és iránymutatást találhatnak e jelentésben a Nagygyűlés előkészítéséhez. Hasznosíthatják a Szovjetunió hatalmas tapasztalatait a tudomány tervezése terén, valamint a Sztálin elvtárs által a tudományos haladás döntő feltételeként megjelölt szabad bírálat és önbírálat, az alkotó viták kifejtésében.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1950. évi tudományos működésének és az elkészült munkák bevezetésének főbb eredményei*

A. V. TOPCSIJEV akadémikus,
a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnöksége főtítkárának beszámolója.

A sztálini öt éves tervek sikeres végrehajtása és egész népgazdaságunk új technikai alapokra való fektetése elképzelhetetlen volna, ha hazánkban a tudományos munkát nem fejlesztenénk ki nagy méretekben. Pártunk és kormányunk arra törekszik, hogy a szovjet népet élenjáró tudománnyal fegyverezze fel és minden feltételt megteremt ahhoz, hogy a szovjet tudomány túlszárnyalja, a külföldön elért tudományos eredményeket. *Lenin* és *Sztálin* pártjának nagyarányú gondoskodása következtében a szovjet tudomány a világ élenjáró tudományává lett, a szovjet tudósok pedig a legnagyobb tekintélyt és a legmélyebb tiszteletet vívták ki a világ haladó tudósai körében. A szovjet kormány nagy bőkezűséggel hatalmas összegeket áldoz a tudomány fejlesztésére. Tudósainkat népünk forró szeretete, a Párt és a kormány állandó gondoskodása veszi körül.

A tudomány fejlesztését hazánkban a tudomány legnagyobb művelője, *Sztálin* elvtárs irányítja, aki az Akadémia tiszteleti tagja.

A most lezárult 1950-es évet kimagasló eredmények emelték ki az élenjáró szovjet tudomány továbbfejlesztése terén. *Sztálin* elvtárs zseniális munkái a nyelvtudomány kérdéseiről hatalmas értékű hozzájárulást jelentenek a marxi-lenini elmélet gazdagításához. Hazánk tudósai jogosan látják ezekben a munkákban a legfényesebb példáját annak, hogyan lehet a marxi-lenini elméletet zseniálisan alkalmazni egy konkrét tudományágra. *Sztálin* elvtárs fényesen bebizonyította a nyelvtudomány példáján, milyen hatalmas jelentősége van a legkülönbözőbb tudományágak fejlesztése szempontjából a marxi-lenini elmélet mélyreható ismeretének és alkotó módon való felhasználásának.

Sztálin elvtárs munkái valamennyi szovjet tudóst a marxi-lenini elmélet állandó és mélyreható tanulmányozására és alkotó módon való alkalmazására kötelezik. *Sztálin* elvtárs megsemmisítő csapást mért minden kísérletre, amely a tudományos problémák megoldásához skolasztikus módon közeledett, leleplezte a bibliamagyarázókat és talmudistákat, akik idézetekkel takarózva, nem hatolnak be azok lényegébe, eltorzítják és vulgarizálják a marxi-lenini elméletet. A marxizmus-leninizmus élő, állandóan fejlődő tanítás, amely nem merevedik meg és nem áll meg fejlődésében.

Az igazi tudomány nem tűri a skolasztikát, a talmudizmust, a bibliamagyarázást. A tudományos elméletnek az a hivatása, hogy világosan válaszoljon a gyakorlatban felmerülő kérdések tömegére, általánosítsa az alkotó tapasztalatokat és megvilágítsa a gyakorlat útját. *Sztálin* elvtárs elítéli azokat a tudósokat, akik arra törekszenek, hogy saját tudományos területük monopolistáivá váljanak, s a bírálat és önbírálat elfojtásának a szovjet

*Megjelent a Вестник Академии Наук 1951. 5. számában.

tudományban tűrhetetlen légkörét teremtik meg. A bíráló és önbíró mód szerének elmélyítése, amely utat nyit a hibák kiküszöböléséhez és a kommunizmus felé haladáshoz, az élenjáró szovjet tudomány fejlődésének elengedhetetlen és legfontosabb feltétele.

«... Egyetlen tudomány sem fejlődhet és érhet el eredményeket a vélemények harca, a bíráló szabadsága nélkül» — mondotta *Sztálin* elvtárs. — *Sztálin* elvtársnak ez az útmutatása kell, hogy alapját képezze szovjet tudományunk, a világ élenjáró tudománya további megszilárdításának.

Sztálin elvtársnak a nyelvtudomány kérdéseivel foglalkozó munkái élenjáró szovjet tudományunk további fejlődésének mindent átfogó programját képezik, és ez a sztálini program országunk valamennyi tudósa körében élénk visszhangra talált.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának intézményeiben megszervezték e zseniális munkák mélyreható tanulmányozását, gyűléseket rendeztek, amelyeken megvitatták a *Sztálin* elvtárs nyelvtudományi munkájával kapcsolatban tudományos dolgozóinkra háruló feladatokat. A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnökségében bővített üléseket szenteltek a tudósokra háruló feladatok megvitatásának. Megszervezték a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának és az Orosz Szövetséges Köztársaság Tudományos Akadémiájának együttes ülészakát, amely megjelölte az iskolákban történő nyelvtanítás gyökeres megjavításának útjait. *Sztálin* elvtársnak az alkotó vitáról szóló útmutatása alapján folyt le a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának és a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiájának együttes ülészaka, amely a fiziológia problémáival foglalkozott. Ez az ülészak komoly hiányosságokat tárt fel *I. P. Pavlov* tanításának továbbfejlesztésében. *L. A. Orbeli* akadémikus, aki a legfontosabb *Pavlov*-intézetek vezetője, az intézetek tudományos kollektíváit eltérítette a pavlovi tudományos örökség legfőbb problémáinak feldolgozásától, és miközben formálisan elismerte *Pavlov* tanításait, a valóságban eltorzította legfontosabb megállapításainak egész sorát, és így kárt okozott a szovjet fiziológiai tudománynak. *Orbeli* akadémikus tűrhetetlen monopolista helyet foglalt el a fiziológiában, amely ellentétben áll a szovjet tudomány szellemével, és akadályozza annak szabad fejlődését.

A Tudományos Akadémia intézeteiben *Sztálin* elvtárs nyelvtudományi munkáival kapcsolatban rendezett viták minden tudományágban hozzájárultak a tudományos kutatómunka beállításának jelentős megjavulásához. A tudományos kutatás útjainak kijelölése szempontjából óriási jelentőségük van kormányunk történelmi horderejű határozatainak a kommunizmus új alkotásairól — a hatalmas vízierőművek, elárasztó- és öntözőrendszerek létesítéséről. A tudomány és a gyakorlat, a termelés összehangolásának már korábban kijelölt útjai itt még világosabban jutnak kifejezésre. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának csaknem valamennyi intézete bekapcsolódott a kommunizmus hatalmas alkotásaival kapcsolatos kérdések kidolgozásába.

Az 1950-es évet a Tudományos Akadémia tekintetében a tudomány és a gyakorlat kapcsolatának jelentős megerősödése jellemzi. Minden erővel meg kell szilárdítani, ki kell fejleszteni és fokozni kell ezt a kapcsolatot, és arra kell törekedni, hogy az 1951-es év a Szovjetunió Tudományos Akadémiája intézményeinek munkájában a tudomány és a népgazdaság kapcsolatai további és döntő megerősödésének éve legyen.

A kommunizmus építése olyan feladatokat tűz a tudomány elé, amilyenek a kapitalista társadalom körülményei között fel sem merültek, és nem is merülhettek fel.

Míg az Egyesült Államok és más kapitalista országok imperialista ragadozói arra töreksenek, hogy a világ népeit újabb pusztító háborúba sodorják, Szovjet hazánk zseniális vezérünk és tanítónk, *Sztálin* elvtárs vezetésével biztosan és merészen halad a kommunizmus felé, megvalósítva a békés építést, és magasra emelve a béke és a népek közötti barátság zászlaját.

A rothadó kapitalizmus, és különösen a ragadozó amerikai imperializmus a tudományt a népek leigázásának és elpusztításának eszközüvé akarja változtatni. A burzsoá tudomány, amely egyre inkább az emberek tömeges kiirtása újabb módszerei kidolgozásának eszközüvé válik, elfajulásra van ítélve.

A tudomány hazánkban a természet átalakításának hatalmas erejű fegyvere a nép legéletbevágóbb érdekeinek szolgálatában, és hatalmas tényező a kommunizmus anyagi és technikai alapjának megteremtésében.

1950-ben a Tudományos Akadémia fennállása óta első ízben a kormány hagyta jóvá intézményeinek tudományos kutató munkatervét. Ennek hatalmas elvi jelentősége van. Míg a Tudományos Akadémia korábbi működését a tematika jelentős szétdaraboltsága, a népgazdaságunk szükségleteitől gyakran távolálló problémák nagy száma jellemezte, az 1950. évi terv sokkal céltudatosabb volt, és az időszzerű problémák megoldására irányult.

A Tudományos Akadémia minden tudományos működése ma már az egész állami terv elválaszthatatlan részét képezi.

A tervnek kormányunk által történt jóváhagyása azt követelte tudományos dolgozóinktól, hogy fokozzák munkájukkal kapcsolatos felelősségérzetüket az állammal szemben, hozzájárult a fegyelem megszilárdításához, és biztosította az 1950-re előirányzott legfontosabb munkák kitűzött határidőre való végrehajtását. Ma minden egyes tudományos dolgozó, laboratórium, intézet és az egész Akadémia becsületbeli ügye a terv végrehajtásáért, a tudományos munkák minőségéért, ideológiai színvonaluk emeléséért folytatott harc.

A terv végrehajtásában nagy segítséget nyújtottak a Tudományos Akadémia tudományos kutató intézeteinek pártszervezetei, amelyek jelentős munkát végeztek a fegyelem megszilárdítása, a terv teljesítéséért viselt felelősségérzet fokozása és a tudományos kutatómunkák minőségének javítása terén.

Összegezve a Tudományos Akadémia működésének legfontosabb eredményeit, megállapíthatjuk, hogy a Tudományos Akadémia intézményei a továbbiakban felsorolt számos fogyatékoság mellett olyan eredményeket értek el, amelyeknek nagy jelentőségük van a népgazdaság fejlődése szempontjából.

Hangsúlyoznunk kell, hogy az elért sikerek nagymértékben annak a fáradhatatlan, sokoldalú és gyümölcsöző munkának voltak az eredményei, amelyet a kiváló tudós, az élenjáró szovjet tudomány fáradhatatlan harcosa, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának nemrég elhunyt elnöke: *Sz. I. Vavilov* végzett. *Szergej Ivanovics Vavilov* a Tudományos Akadémia kiváló vezetője volt, aki önzetlenül, minden erejével a haza javát, tudományunk felvirágzásának ügyét szolgálta.

Áttérek a Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1950. évi működésének áttekintésére.

Az elmúlt év folyamán az Elnökség 116 ülést tartott (köztük 44 teljes ülést), amelyen 874 kérdés került megvitatásra.

A Tudományos Akadémia Elnöksége nagy figyelmet fordított a tudományos kutató intézmények tudományos működéséről szóló jelentések megvitatására, a káderek helyzetére és a káderképzésre az intézményekben. Az Akadémia 22 nagy központi tudományos intézményének és 9 akadémiai fiilálénak jelentései kerültek meghallgatásra. Ezt megelőzően az Elnökség Tudományos Titkárságának külön bizottsága felülvizsgált minden egyes intézményt. A bizottság a Tudományos Titkárságnak és az Elnökségnek jelentette véleményét és javaslatait. Az ilyen ellenőrzés igen kedvező hatással volt a tudományos kutató munkatervek végrehajtására az intézményekben.

Az Elnökség 1950-ben munkájában gyakorlatilag bevezette annak ellenőrzését, miképpen hajtják végre az Akadémia intézményei a vezető szervek és az Akadémia Elnöksége határozatait és egyes utasításait. Ez a munkamódszer jelentős mértékben fokozta a munkafegyelmet az intézményekben, és elősegítette munkájuk megjavulását.

Új volt az Elnökség 1950. évi munkájában az is, hogy az Elnökség ülésein széles körben megvittak egyes nagyjelentőségű tudományos problémákat, majd ezt követően az e problémákkal kapcsolatos tudományos eredményeket bevezették a termelésbe, azok elmélyítése céljából.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnöksége és a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiája Elnöksége együttes üléseinek 1949-ben megkezdett gyakorlatát 1950-ben továbbfejlesztették. Mint már említettük, 1950-ben megszerveztük a Szovjetunió Tudományos Akadémiája és az Orosz Szövetséges Köztársaság Tudományos Akadémiája tudományos ülészakát, amely *I. V. Sztálin* történelmi jelentőségű nyelvtudományi munkáit vitatta meg, valamint a Szovjetunió Tudományos Akadémiája és az Orvostudományi Akadémia tudományos ülészakát, amelyet *I. P. Pavlov* fiziológiai tanítása problémáinak szenteltek. Együttes üléseket rendeztek: a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége és a Lett Szövetséges Köztársaság Tudományos Akadémiájának Elnöksége, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége és az Ukrán Szövetséges Köztársaság Tudományos Akadémiájának Elnöksége stb. Az ülészakokon és üléseken elhangzott előadásokkal kapcsolatban elvi kritika bontakozott ki.

Az *I. V. Sztálin* nyelvtudományi munkáival, valamint *I. P. Pavlov* fiziológiai tanításainak problémáival foglalkozó tudományos üléseken több mint 2500-an vettek részt, és 10 előadást tartottak.

Az együttes tudományos ülészakák gyakorlata a Szovjetunió Tudományos Akadémiája és az egyes tudományágak, valamint a szövetséges köztársaságok tudományos akadémiáinak együttes munkája teljes mértékben helyesnek bizonyult és ezt 1951-ben folytatni kell.

1950. folyamán az Akadémia négy közgyűlést tartott, amelyeken beszámolót tartottak a Tudományos Akadémia 1949. évi működéséről, továbbá hat tudományos beszámoló hangzott el.

*

Áttérek a Szovjetunió Tudományos Akadémiája osztályai működésének rövid jellemzésére.

A Fizikai-Matematikai Tudományok osztályának 1950. évi tudományos terve célul tűzte ki az új anyagok (polimerek, luminoforok, kristályok stb.) kidolgozását és előállítását, az anyagok tulajdonságainak vizsgálatát, az anyagelemzés, a termelés ellenőrzése fizikai módszerei kidolgozását, a föld-

rengés-prognózis módszereinek, a Föld felépítésének, folyékony és gáznemű burkának tanulmányozását, valamint a hasznos ásványok felkutatása geofizikai módszereinek fejlesztését, a csillagrendszerek felépítésének és fejlődésének tanulmányozását, csillagászati katalógusok és útmutatók összeállítását, továbbá a modern matematika valamennyi területének továbbfejlesztését, különösen azokét, amelyek a matematika fizikai és műszaki alkalmazásával vannak összefüggésben.

Az 1950. év leglényegesebb eredményei közül kiemelhetjük a következőket :

A luminoforok rácsánál az aktiváló szennyeződés atomjai kémiai kötésének természetére vonatkozólag új szempontot vetettek fel ; új, gazdaságosabb foszforokat nyertek a lumineszcens lámpák számára, továbbá nagyszilárdságú anizotrop struktúrákat és elektromos szigetelő anyagokat, nem szupravezető fémekből szupravezető öntvényeket állítottak elő.

Új készüléket dolgoztak ki a lumineszcens analízis módszereinek és a kombinációs fényszórás módszereinek alkalmazására ; kidolgozták a termelés elemzése és ellenőrzése statisztikai módszerei alkalmazásának elméleti alapjait.

Megfigyeléseket végeztek a földkéreg fizikai körülményeivel kapcsolatban abból a célból, hogy megállapítsák a földrengések előjeleit és részletesen tanulmányozták a Kaukázus, a Krim-félsziget, Közép-Ázsia és a Távols-Kelet leginkább szeizmoaktív vidékeit ; pontosabban meghatározták a szeizmikus területbeosztás térképeit' és vázlateit. Meg kell jegyeznünk, hogy a Geofizikai Intézetnek lényegesen ki kell bővítenie munkáját a kutatás geofizikai módszerei terén.

A matematika terén a legnagyobb eredményeket a matematikai fizika, aerohidrodinamika, topológia és számelmélet terén érték el.

Megfigyeléseket végeztek a Tejúton kívüleső ködfoltokkal kapcsolatban, melyek eredményeképpen azok újabb osztályait állapították meg, továbbá néhány ködfoltnak egyes (különálló) csillagokkal való kölcsönös összefüggését állapították meg.

Az Osztály intézetei megvitatták a kommunizmus hatalmas alkotásai-ban való részvétel kérdéseit és az 1951. évi tervbe 8 nagyszabású témát állítottak be.

Az osztály munkájában mindeme eredmények mellett vannak lényeges hibák is. Az Osztály tudományos munkatervének 190 témája közül mindössze 176-ot hajtottak végre. Tíz témát részben, négyet pedig egyáltalán nem hajtottak végre, a gyakorlatban való bevezetés tervében szereplő 49 munka közül csak 46-ot hajtottak végre, hármat pedig nem. Nem hajtotta végre tervét a Fizikai Problémák Intézete (13 közül 3 témát nem teljesített), a Pulkovoi Csillagvizsgáló Intézet (26 közül 3 témát) a Tengeri Hidrofizikai Intézet (10 közül kettőt nem teljesített). Az Osztály titkársága nem biztosította az összes jóváhagyott témákkal kapcsolatos munkatervek teljesítését az intézetekben, amit kizárólag a gyenge ellenőrzéssel magyarázhatunk.

Annak ellenére, hogy az Osztály 1950-ben számos tudományos ülés-zsakot, megbeszélést és konferenciát tartott, nagy hiányosságaként kell kiemelnünk, hogy nem sikerült tudományos kérdésekkel kapcsolatos vitákat rendeznie. A bírálat és önbírálat módszere nem vált még legfőbb és leghathatósabb módszerré a tudományos tanácsok, valamint az Osztály ülésszakainak konferenciájának és értekezleteinek munkájában.

Az Osztály egyes intézeteiben még nem folyik kellő mérvű káderképzés. Így pl. a Fizikai Problémák Intézetében és a Fizikai Technikai Intézetben az aspiránsok száma a gyakori figyelmeztetés ellenére is elégtelen maradt, és az intézetek igazgatósága nem tette meg a szükséges lépéseket e helyzet kijavítására.

Az Osztálynak 1951-ben különös figyelmet kell fordítania a *Tudományos Akadémia munkaterve végrehajtásáért viselt felelősség fokozására*, arra, hogy valamennyi tudós elsajátítsa és a tudomány kérdéseiben alkotó módon felhasználja a marxi-lenini elméletet, hogy széleskörű tudományos vitákat és megbeszéléseket rendezzen a modern tudomány korszerű kérdéseivel — a kozmogónia, az időjárás-prognózis problémáival, valamint a fizikai és matematikai tudományok filozófiai alapjaival kapcsolatban.

*

A Kémiai Tudományok osztályának 1950. évi tudományos kutató munkatervét, amely 34 problémát tartalmazott, 263 témával, — sikeresebben hajtották végre, mint az 1949. évi tervet Mindazonáltal hat témát egyáltalán nem, 16 témát pedig csak részben hajtottak végre.

Az Osztály intézetei hatalmas elméleti és népgazdasági jelentőségű eredményeket értek el. Így pl. 1950-ben szintetizáltak és ma már a gyakorlatban is bevezetnek új polimerizálódó anyagokat (*A. N. Nyeszmejanov* akadémikus, *V. V. Korsak*.) Eredményeket értek el új steroid vegyületek szintézise terén (*I. P. Nazarov* levelező tag). Sikeresen haladtak a fémek korróziója elleni küzdelemmel kapcsolatos munkák, továbbá azok a kutatások, amelyek a lágyítószereknek a cementnél és betonnál való alkalmazására, alumíniumnál és öntvényeinél vastag oxidhártáknak nyerésére (*N. D. Tomasov*, a kémiai tudományok doktora), valamint a vízierőművek építésénél jelentőséggel bíró dolomitok kutatására irányulnak. Sikerral végrehajtották a különleges öntvényekkel kapcsolatos, valamint a nemesfémipar számára nagy jelentőséggel bíró munkákat (*B. G. Tronyev*, a kémiai tudományok doktora). A nikkell- és krómlelőhelyeken kidolgozták és kipróbálták az érc kutatásának új, biogeokémiai módszerét. Széleskörűen alkalmazzák a jelzett atomokat az analitikai módszerek ellenőrzésére és észszerűsítésére. Fejlődik a kromatográfiai módszerek alkalmazása a ritka elemek szétválasztásánál. Noha az Osztály intézeteinek munkája bizonyos tekintetben javul, tevékenységükben még nem küszöböltek ki lényeges fogyatékoságokat, még nem szüntették meg teljesen a túlságosan sok témafelvételt és a munkában megmutatózó párhuzamosságot mind az intézeteken belül, mind pedig az egyes intézetek között (az elektrokémia, katalízis stb. terén). Az erők szétforgácsolódása következtében egyes munkákat éveken keresztül folytatnak anélkül, hogy azok gyakorlati alkalmazásra kerülnének. Így pl. *J. T. Eidus*, a kémiai tudományok doktora, 1946. óta folytat gyakorlati eredmények nélkül kutatást az olefinok hidrokondenzációja terén.

Még mindig tapasztalható a felelőtlenség a kapott feladatok végrehajtásában. Így pl. a peroxid vegyületek laboratóriuma (*Sz. Z. Makarov*, a kémiai tudományok doktora,) egész sor feladatot nem hajtott végre határidőre. A legfontosabb, és az iparnak átadott munkák közül megemlíjtjük a következőket: 1. Poliamid gyanták nyerése (*V. V. Korsak*); 2. diazofenolszulfonsav nyerésének új módszere (*V. M. Rodionov* akadémikus és *V. K. Matvejev*, a kémiai tudományok kandidátusa); 3. Új rozsdamentes acél (*G. V.*

Akimov, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja); 3. az alumínium és ötvözetek anódmegmunkálásának új módszere (*M. B. Tomasov*, a kémiai tudományok doktora) stb.

Nagyon elhúzódik egyes munkák gyakorlati használatbavétele. Így pl. *P. A. Rebinder* akadémikusnak a lágyítószerekkel kapcsolatos munkái, amelyek több év óta folynak, még mindig nem nyertek használatbavétel által befejezést.

A gyakorlatba való bevezetés tervében olyan munkák is szerepeltek, amelyek nem voltak kellőképpen előkészítve és nem mindig voltak összeegyeztetve az érdekelt szervekkel. Az intézetek igazgatóságai és az Osztály irodája nem ellenőrizte kellőképpen a gyakorlatba való bevezetés tervének végrehajtását.

Olykor az intézetek megfélemedtek a befejezett és a gyakorlatba való bevezetésre váró munkákról. Így a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Szerveskémiai Intézetében megfélemedtek a néhai *M. A. Iljinszkij* tiszteleti akadémikus értékes munkáiról.

Az Osztály nem biztosította a terv végrehajtásának szigorú ellenőrzését, ami azt eredményezte, hogy a terv egyes témáit nem hajtották végre.

Az Osztály titkárságának vezetősége még nem használta fel az összes lehetőségeket az Osztály működésének megjavítására és elsősorban vezető-kádereinek széleskörű felhasználására az intézetek munkájának megjavításában. Az Osztály vezető munkatársai között rendkívül egyenlőtlenül oszlanak meg a megbízások.

Lassan folyik a vezető tudományos káderek nevelése, s ennek következtében a kémia olyan nagyfontosságú területeinek egész sorát, amelyek a népgazdaság időszerű követelményeivel függnek össze (pl.: a katalízis, a különlegesen magas nyomás, féltermékek és festőanyagok, kémiai termodinamika stb.) csupán egyes tudósok képviselik (akik nem nevelnek fiatal, és e területek gyümölcsöző továbbfejlesztésére alkalmas kádereket).

Az Osztály intézeteinek többségében a Sztálin elvtárs nyelvtudományi munkáiban foglalt útmutatások megvilágításában megvitták a tudományos munkatársak előtt álló feladatokat, és megjelölték a kémia egyes problémáit bíráló és ezek felülvizsgálatára irányuló intézkedéseket. A Szerveskémiai Intézet tudományos tanácsának ülésein vitát folytattak a kémiai szerkezet elméletének és a rezonancia »elmélete« kritikájának kérdéseiről, amely e kérdések széleskörű megvitatásának kiindulópontja lett.

Az Osztály nagyszabású értekezletet készít elő a kémiai szerkezet elméletének megvitatására, amelyet *A. M. Bullerov*, a nagy orosz vegyész teremtett meg. Az értekezlet bíráltnak fogja alávetni az elektron-rezonancia »elméletét«, amely módszertanilag hibás, idealista alapon áll, és amelyet egyes szovjet kémikusok kritikátlanul elfogadtak és propagáltak. (*J. K. Szirkin* levelező tag, *M. E. Gyatkina*, a kémiai tudományok doktora, *A. I. Kiprijanov*, az Ukrán Tudományos Akadémia rendes tagja, *A. I. Volkenstein*, a kémiai tudományok doktora stb.) 1951. folyamán vitákat rendeznek, amelyek célja a kémiai reakciók kinetikájával kapcsolatos elméleti kutatások, valamint *I. I. Csernyajev* akadémikus munkái módszertani szempontból történő kritikai felülvizsgálata.

1951-ben jelentősen fokozni kell az alkotó viták megszervezésére fordított figyelmet, amelyek elősegítik a kémiai tudomány további fejlődését, valamint a tudományos elméleteknek a népgazdaságban való gyakorlati felhasználását. Az Osztály titkárságának és az intézetek vezetőségének ösztö-

nözniök kell az ipar időszerű követelményeivel kapcsolatos munkák végrehajtását, ezekre a munkákra kell összpontosítani a legfőbb erőket és eszközöket, meg kell szüntetni a túlságos témabőséget és párhuzamosságot a munkában, és biztosítani kell az 1951. évi terv feltétlen végrehajtását.

*

A Földtani és Földrajztudományi Osztály intézményeinek 1950. évi munkája azzal tűnt ki, hogy jobban tervezték meg és jobban kapcsolták össze a tudományos kutatást a népgazdaság követelményeivel, mint 1949-ben. Azonban a tervbe felvett 261 tudományos kutatótéma közül 7-et nem teljesítettek és elkésve fejezték be 67 téma munkálatait, ami azt bizonyítja, hogy hiányzik az Osztály és az intézmények igazgatóságai részéről a szükséges vezetés és irányítás.

Az Osztály intézetei végrehajtották a reájuk bízott feladatokat. Végrehajtották az expedíciók tervét is: 20 nagyszabású expedíciót szerveztek meg és hajtottak végre.

Folytatódott a Földtani Tudományok Intézete munkájának további átszervezése abban az irányban, hogy felszámolja az intézet és a népgazdaság feladatai között 1949-ig fennálló távolságot. Az Intézet munkáinak tematikája jelentős mértékben közelebb jutott a népgazdaság követelményeihez és kapcsolatban volt fontos feladatok végrehajtásával. A tudományos erőket bizonyos mértékig összpontosították számos igen fontos, hasznos ásvány elterjedése törvényszerűségeinek tisztázásával kapcsolatos problémák megoldására.

Az új kőolaj vidékekkel kapcsolatban kiértékeltek a földtani anyagot, valamint új hegység szerkezeti vázlatban megjelölték a távlati szerkezetüket. Megjelölték a ritka fémeket tartalmazó földtani szerkezetek: általános törvényszerűségeit és új vas- és mangánérc előfordulásokat fedeztek fel. Számos vidéken pontosan megállapították a színes, fekete és ritka fémelőfordulások elterjedtségének törvényszerűségeit. Elkészítették Kazahsztán és a nagy Donyec-medence széntartalmának jellemzését, és egész sor új adatot gyűjtöttek össze a Szovjetunió más vidékeire vonatkozólag.

Az intézet 12 nagyszabású monografikus munkát fejezett be a rétegtan, az érteletan és az ásványtan köréből.

1950-ben az Intézet új, különleges berendezéssel egészült ki és kibővítette tevékenységét a kőzetek és hasznos ásványok részletes tanulmányozása új módszertanának kidolgozásával kapcsolatban.

Az Intézetet kiegészítették ugyan új káderekkel, ez azonban távolról sem elegendő.

Az Intézet munkájának észrevehető javulása mellett tapasztalhatók lényeges fogyatékoságok is, amelyekkel kapcsolatban szükségessé válik működésének további átszervezése. Az Intézet vezetősége nem biztosította a terv határidőre történő végrehajtását egész sor témával kapcsolatban. Ez azt bizonyítja, hogy erősíteni kell a munkafegyelmet és a munka ellenőrzését az Intézetben. Az Intézet, noha magas képzettségű munkatársakkal rendelkezik, még mindig lebecsüli annak a hatalmas mennyiségű tényanyagnak tudományos általánosításával kapcsolatos feladatot, amely az ország földtani intézményeinek sok évi munkája során gyűlt össze; ez gátolja a népgazdaság ásványi nyersanyagbázisa kibővítésének tudományos feldolgozását. E fogyatékoság teljes kiküszöbölése az Intézet halaszthatatlan feladata.

A Földrajzi Intézet végrehajtotta tervét. A terven felül részletes térképeket készített a sztálini építkezések vidékeinek természeti és gazdasági viszonyairól.

Az Intézet befejezett három monográfiát: „A Szovjetunió éghajlata“, „A Szovjetunió hidrológiája“, „A Szovjetunió állatvilága“; elkészült a Szovjetunió európai részének geomorfológiai térképe; befejezést nyert három, külföldi országok földrajzával foglalkozó monográfia.

Mindazonáltal az Intézet munkájában komoly hibák is vannak, különösen a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnökségének 1950. június 7-én kelt határozata végrehajtásával kapcsolatban. Az Intézet Igazgatósága nem mozgósította a munkatársakat kellőképpen az Elnökség határozatának végrehajtására, nem figyelt fel a „Kultúra és Élet“ című lap szerkesztőségének 1950. augusztus 31-én megjelent cikkére, amelyben megbíráltta az Intézet Tudományos Tanácsának határozatait. Az Elnökség határozatában rámutatott *A. A. Grigorjev* akadémikus komoly módszertani hibáira, azonban az e határozat óta eltelt idő alatt *Grigorjev* akadémikus nem tette hibás nézeteit kellő bírálat tárgyává, nem tárta fel azok lényegét, okait és nem szervezte át munkáját ennek megfelelően. Az Intézetben nem fejlődött ki kellőképpen a tudományos bírálat és önbírálat, kevés kivétellel nem vitatják meg a befejezett tudományos munkákat és nem részesítik tudományos bírálatban a megjelent földrajzi munkákat.

Ez azt bizonyítja, hogy az Intézet még nem szervezte át munkáját és szüksége van az Elnökség mindennapos vezetésére és ellenőrzésére úgy, mint azelőtt. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége és az egész szovjet társadalom elvárja az Intézet vezetőségétől és kollektívájától, hogy a továbbiakban átszervezze működését, fokozza a bírálatot és az önbírálatot és a küszöbön álló összszövetségi földrajzi értekezleten helyesen szervezze meg és folytassa le a vitát.

A talaj fagyását vizsgáló intézet a Szovjetunió Közlekedési Minisztériumával karöltve első ízben dolgozta ki és vezette be a gyakorlatba a mély alapárkok létesítésének új módszerét az iszapos talajokban, amely lehetővé teszi, hogy egyidőben végezzenek földalatti munkát és magasépítést, — ez nagymértékben csökkenti az építési munkák idejét és költségeit.

Az Óceánológiai Intézet egész sor tenger fenekének domborzatát tanulmányozta. Az ipari célokra felhasznált halfajtáknak újabb hízalási és ivási területeit jelölték meg. A mélyvízi kutatások bebizonyították a külföldi tudósok azon elméletének hibás voltát, amely szerint az élet 6,5 km mélység alatt korlátozva van: az Intézet munkája során megállapította, hogy az Óceánnak 8 kilométernél nagyobb mélységeiben is van élet. Tökéletesítették a mélytengeri kutatások módszereit. Újtípusú készülékeket terveztek a nagy mélységek kutatására. A kutatások eredményeit a tengeri hajózás, az idő-prognózis és a halfeldolgozó ipar rendelkezésére bocsátották.

A volgai vízierőművek építésével kapcsolatban a legközelebbi 15 évre új prognózist adtak a Kaspi-tenger szintmagasságáról, és javaslatokat készítettek a Kaspi-tenger legfontosabb kikötőinek szabályozására. Az anyagot átadták az érdekelt hivataloknak.

Rá kell azonban mutatni, hogy az Óceánológiai Intézet még nagyobb sikereket érhetett volna el munkájában, ha igazgatója, *P. P. Sirsov* akadémikus nagyobb figyelmet fordított volna az Intézet tudományos munkájának irányítására.

A Hidrológiai Laboratórium elkészítette a mezővédő erdőövezetek területének hidrogeológiai térképeit, kidolgozta Moszkva talajneveinek műszaki-földtani jellemzését, amelynek nagy jelentősége van a főváros új épületeinek tervezésénél. Ugyanakkor megállapítást nyert, hogy a Laboratórium munkájában komoly fogyatékoságok vannak, amelyek mindenképp a terv végre nem hajtásában jutottak kifejezésre. Feltétlenül meg kell szilárdítani a Laboratórium tudományos-adminisztratív vezetését és anyagi-technikai bázisát.

A. P. Karpinszkij, V. I. Vernadszkij, E. Sz. Fjodorov, I. M. Gubkin, F. J. Levinszon-Lesszing, A. E. Ferszman, P. I. Sztjepanov, Sz. Sz. Szmirnov, tudományos örökségének alkotó módon való továbbfejlesztése a jövőben is az Osztály elsősorú és legfontosabb feladata marad.

Az Osztálynak 1951. folyamán széleskörű vitákat és megbeszéléseket kell rendeznie, amelyek célja az, hogy megoldják az érclelőhelyek, valamint a nyersolaj geológiája, az ásványtan, kőzettan, geokémia és a földrajz körében felmerült feladatokat.

*

Áttérek a Biológiai Tudományok Osztályára.

Sztálin elvtárs zseniális nyelvtudományi munkái, útmutatása a vélemények harcának és a bírálat szabadságának jelentőségéről a tudomány fejlesztésében, visszatükrözödtek a Biológiai Tudományok Osztályának munkájában.

Nagy jelentőségű volt a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának és a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiájának együttes ülészsaka, melyen a fiziológia kérdéseit vitatták meg. A vélemények harcának, a bírálat és ön-bírálat alkalmazásának eredményeként mélyreható hibák és fogyatékoságok tárultak fel egész sor intézmény és vezető tudományos káder munkájában. A fiziológiai tudomány fejlesztésének útjait *I. P. Pavlov* akadémikus tanítása alkotó módon való feldolgozásának irányában jelölték meg. Az ülésszak nemcsak a fiziológia, hanem a biológiai tudomány minden más területe, így az orvostudomány és az állatgyógyászat számára is új perspektívákat nyitott. Az ülésszak határozatainak megfelelően számos szervezési jellegű intézkedés történt: Az *I. P. Pavlov* nevét viselő Fiziológiai Intézet és a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiája két intézetének átszervezésével a magasabb idegtevékenység vizsgálatára létrehozták a Szovjetunió Tudományos Akadémiája *I. P. Pavlov* nevét viselő Fiziológiai Intézetét Moszkvában. Megindították a »Magasabb idegtevékenység« című új tudományos folyóiratot.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája és a Szovjetunió Orvostudományi Akadémiája Elnökségeinek közös ülésén hozott határozat alapján létrejött az *I. P. Pavlov* akadémikus fiziológiai tanításának problémáival kapcsolatos Tudományos Tanács, amelynek hivatása, hogy *I. P. Pavlov* akadémikus tudományos hagyatékának alkotó módon való továbbfejlesztése érdekében koordinálja és irányítsa az ország valamennyi fiziológiai intézetének munkáját.

A Tudományos Tanács ülésein az 1951. évi munkaterv megvitatása során széleskörű vita bontakozott ki. Alapos bírálatnak vetették alá az Általános és Kísérleti Patológiai Intézet, valamint az Orvostudományi Akadémia Kísérleti Orvostani Intézete Fiziológiai Osztályának munkatervét, továbbá a Szovjetunió Tudományos Akadémiája újonnan létrejött Fiziológiai Intézetének munkatervét.

Az Osztály széleskörűen megvitatta *O. B. Lepesinszkaja* professzor beszámolóját a sejtnélküli élet formáiról és a sejteknek nem sejtjes felépítésű élő anyagból való keletkezéséről. Ez a vita elősegítette az idealista *Virchow*-féle nézetek elvetését. Megszületett a sejt fejlődésének új elmélete, amely a dialektikus materializmus elvein alapul.

O. B. Lepesinszkaja munkái ismét bebizonyították a csíraplazma folytonosságáról szóló »tanítás« tarthatatlanságát, amely a reakciós idealista genetika elvi alapját képezi.

A lefolytatott vita eredményeképpen az Osztály intézetei bekapcsolódtak a biológia új problémáinak kidolgozásában. Így pl. a Biokémiai Intézet kutatásokat kezdett a sejtnélküli élet formáinak anyagcseréjével kapcsolatban.

Új módon oldják meg a regeneráció problémáit. Azok a szervek és szövetek, amelyekről korábban azt tartották, hogy nincs regenerációs képességük, pl. a harántcsíktolt izmok, máj, tüdő, a valóságban — amint ezt az Állatmorfológiai Intézet munkái bebizonyították — képesek a regenerációra.

1950-ben a fehérje problémáit tanulmányozó ösztönszövetségi ülésen széleskörűen és alkotó módon vitatták meg a fehérje felépítésének és szerkezetének alapvető kérdéseit, és megjelölték a fehérje észszerű ipari és mezőgazdasági felhasználásának útjait.

Hatalmas jelentősége volt a biológiai tudományok számára *V. R. Viljamsz* agronómiai tanításai tisztázásának.

A Biológiai Tudományok Osztálya a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnökségének 1950. augusztus 15-én kelt határozata értelmében kötelezte a földművelés fűves-vetésgorgós rendszerével kapcsolatos munkát végző intézeteket, hogy vizsgálják felül munkájukat és tudományos eredményeiket, alkotó módon fejlesszék tovább ezt a haladó irányvonalat, és vessék el a téves megállapításokat.

A Biológiai Tudományok Osztályának 1950. évi munkáját az jellemezte, hogy az Osztály intézetei szorosabb együttműködést valósítottak meg egymás között és más tudományágak tudományos intézeteivel. Értekezleteket szerveztek az ösztönszövetségi főhatóságok között, amelyeken a biológiai tudomány és tervezés kérdéseit vitatták meg.

Az Osztály 1950. évi tervében csaknem valamennyi felvett probléma komplex probléma volt.

Az »anyagcsere« című komplex problémával kapcsolatban, amelynek kidolgozását a Biokémiai Intézet irányította, megtalálták azokat a feltételeket, amelyek mellett a fehérje molekula képes az aminosavas vegyi bomlásra.

Felfedezték a növényeknél az aminosavak bioszintézisét közvetlen aminálás útján.

Az »öröklés« című komplex problémával kapcsolatban, amelynek kidolgozását a Genetikai Intézet irányítja, kísérleti úton bebizonyítást nyert, hogy a környezet feltételeinek megváltoztatásával elérhető egyik növényfajnak más fajjává való átváltoztatása. Ennek alapján új módon tették fel a fajképződés kérdését, és bírálatnak vetették alá a biológiában megmutatkozó lapos evolucionizmust.

A »szervezet és a környezet kölcsönös viszonya« című problémával kapcsolatban az Állatmorfológiai Intézetben kidolgozták a szem szaruhártyája visszaállításának módszerét embrionális bőrrészek átültetésével.

»A flóra, fauna, azok eredete, fejlődése és rekonstrukciója« című komplex témával kapcsolatban az Állattani, Paleontológiai és Növényteni Intézetek,

a Helminológiai Laboratórium és a szevasztzopoli Biológiai Állomás monográfiákat, kézikönyveket és határozókat dolgozott ki, amelyeket a tudományos intézmények és termelő szervezetek használnak fel.

A »nagy és állandó termések nyerése« című komplex problémával kapcsolatban a *K. A. Tyimirjazev* nevét viselő Növényfiziológiai Intézet kidolgozta és a gyakorlatba bevezette a burgonya kicsírázása megakadályozásának hathatós módszerét, amely lehetővé teszi, hogy 3—6-szorosan csökkentsük a gumók súlyvesztését hosszantartó tárolásnál.

Új módszereket dolgoztak ki és próbáltak ki a termelésben a gyapot tokjai lehullásának megakadályozására, amelyek a terméseredményeket átlag 25%-kal emelik.

A »kaucsuk és guttapercsa« című problémával kapcsolatban a Növény-tani Intézet a kaucsuktartalmú növények új magastermékenységű formáit hozta létre.

Ki kell emelnünk a Talajtani és Növénytani Intézeteknek más intézettekkel karöltve végzett nagy és hasznos munkáját: talajtani, geobotanikai térképek és egyéb anyagok elkészítését a kommunizmus építkezései számára.

1950. folyamán bevezették a népgazdaságba a kecskerágófa kérge guttataralma növelésének módszerét, a gallusz-sav és tannalbin nyerésének módszerét hazai nyersanyagból, amely az államnak 1950-ben 1 millió 250 ezer rubelt kitevő megtakarítást hozott.

Határozatokat hoztak a füvekből előállított cserzőanyagok a bőriparba való bevezetésére, a fiziológiailag aktív anyagok alkalmazására, a paradicsomfajok termelésének emelésére, az ultrafrekvencia-adagolás (dozimetria) módszerének bevezetésére a klinikai gyakorlatban.

Átadták a gyakorlatba való bevezetésre az A-vitamin nagy vakuumban történő molekuláris desztillációjának módszerét, az ipari típusú desztilláló készülék konstrukcióját és egész sor más munkát.

A felsorolt eredmények mellett rá kell mutatni az Osztály intézeteinek munkájában fellelhető egész sor fogyatékoságra.

Az Állatomorfológiai Intézetben nem hajtották végre a jóváhagyott munkatervet, amelynek tárgya a külső életfeltételek ösztönző hatása a mezőgazdasági állatok szaporodásának funkciójára; nem adtak ki ennek megfelelő útmutatásokat.

A tea északabbi területeken való meghonosításával kapcsolatos talajtani kutatásokat számos vidék tekintetében 1950-ről az 1951—52-es évre vették át.

Az Állattani Intézetben nem fejezték be »A Szovjetunió állatvilága« című kézikönyv negyedik kötetét, és nem folytattak szántóföldi munkát a »lóhere és lucerna magvaiban kárttevő rovarok« című témával kapcsolatban. Nem végezték el a selyemhernyó tölgylevéllal való etetésével kapcsolatos előírányzott munkát sem.

A botanikai főkert nem teljesítette Moszkva fásításának tervét.

A Talajbiológiai Laboratórium nem teljesítette a füves vetésforgó által kialakított jó struktúrájú rétegek agrotechnikájával kapcsolatos téma kidolgozását.

Számos intézetben nem folytatták le a tervben előírányzott tudományos konferenciákat.

A terv egyes témái kidolgozásának végre nem hajtása annak volt a következménye, hogy az Osztály és az intézetek vezető munkatársai nem

gyakoroltak kellő irányítást és ellenőrzést, azonkívül pedig gyengén szervezték meg a fiatal tudományos munkások képzését.

A Biológiai Tudományok Osztályára 1951-ben a következő feladatok várnak :

1. *Sztálin* elvtárs útmutatásait követve tovább kell fejleszteni a tudományos alkotó viták megszervezését ; többek között a talajtan, a mikrobiológia és a biológia egyéb ágaiban kell tudományos vitákat rendezni.

2. Mozgósítani kell a tudományos erőket és az anyagi eszközöket a kommunizmus nagy építkezéseivel kapcsolatos munkák mielőbbi elvégzésére.

3. Fokozni kell a munkát a tudományos eredményeknek a gyakorlatba való bevezetésére.

4. Egyetlen esetben sem szabad megengedni a terv végre nem hajtását, emlékezve arra, hogy az Akadémia jóváhagyott terve állami terv.

5. Fokozni kell a munkát a magas és állandó terméseredmények elérése, valamint az állattenyésztés termelékenységének emelése érdekében.

6. Különösen nagy figyelmet kell fordítani a nemrég létrehozott Magasabb Idegtevékenység Intézete és az újjászervezett *I. P. Pavlov* nevét viselő Fiziológiai Intézet munkájára és szervezeti megszilárdulására.

*

A Műszaki Tudományok Osztályának 1950. évi munkatervében a kutatások a népgazdaság által a tudomány elé kitzűzött feladatok végrehajtására irányultak. Különösen ki kell emelnünk az ásványolaj, a szén és kohászati ipar, valamint az energetika terén végzett munkákat.

A minisztériumok javaslataira az 1950. évi tervbe jelentős számú újabb témát állítottak be.

Az Osztály 1950. évi tervét jobban hajtotta végre, mint 1949. évi tervét.

A *G. M. Krzsizsanovszkij* nevét viselő Energetikai Intézet a lefolytatott kutatások eredményeként javaslatokat dolgozott ki a váltakozó áramú villamos erőátviteli vezetékek hosszirányú kompenzációjára vonatkozólag, amelyeknek nagy jelentőségük van a kujbisevi és sztálingrádi vízierőművek energiájának Moszkvába való átvitele szempontjából.

A Nyersolajintézet gyakorlati javaslatokat készített a nyersolajkitermelés fokozására és konkrét területek kijelölésére nyersolaj- és ázkutatás céljából a kaukázusontúli területeken.

A Bányászati Intézet javaslatot dolgozott ki arra vonatkozólag, hogy a Kuznyecki-medence bányáit a kifejtett üregek tömedékelésének munkamódszerére állítsák át.

A Kohászati Intézet kidolgozta a titánmagnetit ércet olvasztásának új technológiáját.

A Mechanikai Intézet kidolgozta a burkolatok lassú alak. változásának és plasztikus deformációjának általános elméletét, megadta a hengeres burkolat asszimmetrikus deformációival kapcsolatos feladat megoldását, kidolgozta a nem állandó filtrációs áramlásokkal kapcsolatos feladatok megoldásának módszereit, amelyek lehetővé teszik az öntözőcsövek és csatornák hatásának kiszámítását talajvizek rezsimjére.

A Finommechanikai és Számítástechnikai Intézet kidolgozta a sok számítást igénylő feladatok gyorsabb megoldásának módszereit.

Az Osztály intézetei résztvesznek a kommunizmus nagy építkezéseiben. Az Energetikai Intézet irányelveket dolgozott ki a népgazdaság különböző

ágainak energiagazdálkodásával és a bonyolult energetikai rendszerek fejlesztésével kapcsolatban. A Mechanikai Intézet kidolgozta a talajvíz-mozgás kiszámításának módját, a gátak alámosásának elméletét, a mozgás kiszámításának módszereit a víznek a csatornákból való átszivárgásánál.

Az 1950-ben tervbe vett 283 téma közül teljes mértékben teljesítetlen maradt három téma. Az Energetikai Intézetben nem végezték el a napenergiát felhasználó gépek elvi kapcsolásának kidolgozását a népgazdaság számára. (A munkálatok volt vezetője: *F. F. Molero*.)

A Kohászati Intézet nem végezte el kísérleti kutatásait a fémek gőzének kinyerésére és kondenzálására szolgáló készülék kialakítására. (A munkálatok vezetője *B. V. Csizsikov*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja.)

Az Automatikai és Telemechanikai Intézet nem készítette el a távkormányzó és ciklikus távmérési készüléket. (Vezető: *M. A. Gavrilov*, a műszaki tudományok doktora.)

Az Osztály 43 munkának gyakorlatba való bevezetését tűzte ki, 20 munkát kiszélesített ipari ellenőrzésre, 32 munkát pedig kipróbálásra. A felsorolt munkák közül 11-et nem teljesítettek. Az Osztály intézetei és titkársága nem fordítottak kellő figyelmet erre a fontos kérdésre.

A Mechanikai Intézet az Elnökség határozata alapján az utóbbi időben filozófiai szemináriumot szervezett a mechanika módszertanával kapcsolatban, azonban a többi intézetekben hasonló kezdeményezések még nem történtek.

A Mechanikai Intézetben az elméleti eredményeket nem mindig viszik végig a mérnöki számításokig, a kapott eredmények kísérleti ellenőrzése távolról sem megfelelő. Az Automatikai és Telemechanikai Intézet munkáiban empirizmus tapasztalható, az elmélet nem jut el a gyakorlati megvalósításig.

Hasonló fogyatékoságok kisebb-nagyobb mértékben tapasztalhatók a többi intézetekben is, de számos vezető nem veszi észre ezeket a fogyatékoságokat, még rosszul, nem a marxista módszertan alapján elemzik munkájukat és az adott tudományág helyzetét.

Az osztály intézeteiben még mindig nem szervezték meg kellő mértékben a vélemények harcát. Az Osztály ugyan rendezett vitát a szilárdság és rugalmasság kérdéseiről, azonban ez a vita mégsem határozta meg a szilárdságtan terén folytatandó további munkák irányát.

Nem szervezték meg kellően a bírálatot és önbírálatot az Osztály folyóiratainak hasábjain. A folyóiratok nem közölnek cikkeket módszertani kérdésekről.

Egyes, a népgazdasági terv követelményeivel közvetlenül összefüggő tudományos problémák terén az Osztály még nem vált vezető tudományos központtá; intézetei nem biztosítják teljes mértékben az ország területén e problémákkal kapcsolatban folyó tudományos munka szükséges koordinációját.

Az Osztály 1951. évi terve felépítésére és tartalmára nézve abban különbözik az 1950. évi tervtől, hogy egész tematikája 12 olyan probléma körül összpontosul, amely összefügg azoknak a legfontosabb feladatoknak megoldásával, melyeket a Párt, a Kormány és személyesen *Sztálin* elvtárs tűzött ki a tudomány és a népgazdaság elé. Kiküszöbölték a túlságosan nagy témabőséget, amely az előző évi terveknek fogyatékosága volt (az 1950. évi

terv 250 témát, az 1951. évi terv mindössze 61 témát foglalt magában.) A többi osztályok, sajnos, nem végeztek ilyen átszervezést.

Az Osztályok 1951-ben különösen nagy figyelmet kell fordítania a *Sztálin* elvtárs által kitűzött feladatok végrehajtására, a nyersolaj-, szén-, nyersvas- és acéltermelés terén, a kommunizmus nagy építkezéseivel kapcsolatos kutatásokra, valamint a technika új nagy távlatokat feltáró területein végzendő munkálatokra.

Az 1951-re kitűzött feladatok sikeres megoldása csakis akkor biztosítható, ha rendszeresen és fáradhatatlanul dolgoznak *Sztálin* elvtárs útmutatásainak megvalósításán.

*

A Történelemtudományi és Filozófiai Osztály az elmúlt években tervét rendszeresen nem hajtotta végre. Ennek oka a gyenge fegyelem, a munkatársak szabálytalan többhelyen való elfoglaltsága, a terv végrehajtása felett gyakorolt ellenőrzés hiánya. Az Akadémia Elnökségének és az Osztály titkárságának egész sor intézettel és egyes munkatársakkal kapcsolatban tett határozott intézkedéseinek eredményeként a munka megjavult.

A Történettudományi és Filozófiai Osztály 1950. évi terve alapján 41 problémát dolgoztak fel, amelyek 88 témát tartalmaztak; ezek közül egyesek sokkötetes nagyszabású kiadványok. A tervet 82 téma erejéig teljesítették. Nem fejezték be határidőre 6 téma kidolgozását, a Művészettörténeti Intézet 14 témája közül 3-at, a Filozófiai Intézet témái közül 1-et, a Szlavisztikai Intézet témái közül 1-et és az Anyagi Kultúra Intézetének témái közül 1-et.

A legnagyobb problémák, amelyekkel kapcsolatban 1950. folyamán dolgoztak, a következők: »A szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet«. »A filozófia története«, »Történelmi materializmus«, »A tudomány és a technika története a Szovjetunióban, a legrégebbi időktől napjainkig« című többkötetes mű, »Moszkva újjáépítése« (idetartozik a »Moszkva története« című 6 kötetes mű), »Az orosz kultúra története«, »A Szovjetunió története« 12 kötet, »A népi demokratikus országok története«, »A Szovjetunió népeinek kultúrája és életmódja« stb.

Kiemelhetjük a Néprajzi Intézet munkájának egyes kedvező eredményeit, a Szovjetunió népei mai kulturájának és életmódjának tanulmányozása terén. Az Intézet ez irányban végzett munkájának eredménye a január 28-án megnyitott néprajzi értekezlet, amelyen a szövetséges köztársaságok számos vezető etnográfusa vett részt.

A Filozófiai Intézet kiadta a »Filozófia történeté« című munka vázlatát, e vázlat első kötetét már széleskörben vitatják, és a vita eredménye meg fogja mutatni, hogy a Filozófiai Intézet levonta-e a szükséges következtetéseket, a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottságának ideológiai kérdésekről szóló határozataiból és a filozófiai vita eredményeiből. Az Intézet ugyancsak elkészítette a főiskolák számára kiadandó logika-tankönyv tervezetét. E tankönyv két változata a közeljövőben mélyreható tanulmányozás és széleskörű megvitatás tárgyát fogja képezni.

A Szovjetunió Minisztertanácsának a Keleti Tudományos Intézet Leningrádból Moszkvába való áthelyezéséről és a Csendes-óceáni Intézet megszüntetéséről szóló határozatának megfelelően a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége 1950. aug. 2-án határozatot hozott a Keleti Tudományos Intézet munkájának átszervezéséről. Az intézet működése a múltban

egyáltalában nem volt kielégítő. Az utóbbi hat hónap alatt az Intézet már végzett bizonyos munkát az Akadémia Elnöksége által hozott határozat végrehajtása terén. Elkészítették az 1951. évi tudományos kutató munkatervet, felülvizsgálták az Intézet szervezetét, 1950. decemberében pedig ülészakot terveztek, amely a Kínai Népköztársaságban megvalósított demokratikus átalakulások kérdését vitatta meg. Az Intézet átszervezése azonban távolról sem valósult meg megfelelő gyorsasággal. Reméljük, hogy az Intézet új vezetősége rövid idő alatt megbirkózik a reávaró feladatokkal.

Az Osztály intézeteinek munkájában igen sok fogyatékoság tapasztalható. Így például a Művészettörténeti Intézet nem tudta határidőre biztosítani a tervében előírányzott 3 fontos munka elkészítését: »A szovjet színház története« első kötetét, »A szovjet zene története« első kötetét és »A forradalom előtti színház története« első kötetét. Az Intézet két év alatt mindössze 7,5 ív terjedelmű munkát adott ki. Nem túlságosan kevés ez vajjon, ha figyelembe vesszük, hogy az Intézet az államnak évente több mint 2 millió rubelbe kerül?

Az Akadémia Elnökségének haladéktalanul hozzá kell látnia a Művészettörténeti Intézet munkájának alapos felülvizsgálatához és határozott intézkedéseket kell tennie az Intézet munkája gyökeres megjavításának biztosítására.

Az Osztály intézetei által végzett tudományos munkatervezés fogyatékoságának tudható be az a tény, hogy a szerzők számos munkát csupán decemberben fejeztek be, s ezért a Tudományos Tanácsoknak nem volt idejük azok megvitatására és jóváhagyására. Ez pedig nem teszi lehetővé, hogy megítéljük az elkészített munkák minőségét.

Az Osztály intézeteinek egyik legfontosabb feladata az előkészített és kiadásra kerülő munkák minőségéért folytatott harc. A kellő bírálat és ön-bírálat hiányának eredményeként fordult elő a Filozófiai Intézetben *M. A. Leonov* professzor »Vázlatok a dialektikus materializmusról« című könyvével kapcsolatban az a szégyenteljes tény, hogy ez a munka a fronton elesett *Haszhascsih*, a filozófiai tudomány kandidátusa munkája plágiumának bizonyult. Noha ez a könyv még 1948-ban látott napvilágot, *Leonov* méltatlan munkamódszereit, amelyek szégyent hoznak a szovjet tudós nevére, csupán 1950. végén fedte fel a »Kultúra és Élet« című lap, nem pedig a Filozófiai Intézet, ahol a könyvet annak idején felületesen, formális módon vitatták meg. *M. A. Leonovot* most már leváltották a Filozófiai Intézet dialektikus materializmus szektora vezetőjének állásából.

Egyes intézetek munkájának gyakorlatában még mindig találkozunk olyan esetekkel, amikor a tudományos munkatársak a legfőbb figyelmet nem a tervmunkákra, hanem saját, a tervben nem szereplő témákra fordítják. Például *I. B. Asztahov*, a Filozófiai Intézet tudományos főmunkatársa nem dolgozott »A marxista-leninista esztétika alapjai« című tervmunkáján, és nem is teljesítette tervét, hanem ehelyett saját munkáját folytatta a művészetek eredetéről.

A rosszminőségű munka példaként kell megemlítenünk *Sz. L. Rubinstein*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája levelező tagjának »A pszichológia elméletének és történetének kérdései«, valamint *A. G. Komm*: »Az emlékezőtehetség pszichológiája« című munkáját.

A Történettudományi Intézet egyes munkatársainak munkáiban 1950. folyamán ideológiai jellegű hibákat találtak. Így pl. az Intézet volt tudomá-

nyos főmunkatársa, *E. A. Luckij* rendezte sajtó alá »A föld államosítása az Orosz Szövetséges Köztársaságban« című gyűjteményt. E gyűjtemény előkészítésénél *E. A. Luckij* a burzsoá objektivizmus nézőpontjából közeledett szerkesztői feladataihoz, és a gyűjtemény »akadémiai teljessége« kedvéért egész sor ideológiai szempontból ellenséges okiratot vett fel a gyűjteménybe. A gyűjteményt az elnökség már közvetlenül a megjelenése előtt állította le, ami igen nagy költséget okozott.

Csupán miután *G. Guszeinov* »Az azerbajdzsáni társadalmi és filozófiai elméletek történetéből« című burzscá nacionalista szellemű könyvéről lerántották a leplet és miután *M. D. Bagirov* elvtárs a sajtó hasábjain megvilágította a miridizmus mozgalma jellegének és *Samilnak* kérdését, derült ki, hogy a Történettudományi Intézet több vezető tudományos munkatársa *N. M. Druzsinyin* a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja, *A. M. Pankratova*, *M. V. Nyecskina* professzor és a Szovjetunió története tankönyveinek más szerzői és szerkesztői a történelmi valóság eltorzításával idealizálták a Törökország és Anglia által sugalmazott miridizmust, *Samilt* pedig úgy állították be, mint a Kaukázus hegyi törzseinek népvészét. *A. O. Makoveljszkij*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája levelező tagja elősegítette *G. Guszeinov* káros könyvének kiadását és népszerűsítését.

Nem kielégítő a helyzet a Keleti Tudományos Intézet azon munkáinak végrehajtásánál, amelyek az Irodalom- és Nyelvtudományi Osztály terveihez kapcsolódnak. Ez elsősorban a keleti nyelvek szótáraival kapcsolatos munkákra vonatkozik, amelyeket a Keleti Tudományos Intézet hosszú éveken keresztül készített elő, de mindmáig nem fejezett be. (Kis és nagy kínai-orosz szótár — *V. M. Alekszejev* akadémikus és *I. M. Osanyin* professzor, perzsa-orosz szótár stb.) A Történettudományi és Filozófiai Osztály 1951. évi terve nagy, állami jelentőségű témákat tartalmaz. Az Osztálynak és a hozzátartozó intézeteknek az a feladata, hogy biztosítsa ennek a tervnek magas eszmei-elméleti színvonalon, szigorú határidőre való teljesítését. Az Osztálynak és intézeteinek le kell vonnia minden szükséges következtetést *Sztálin* elvtárs zseniális nyelvtudományi munkáiból, szélesebben ki kell bontakoztatnia a történelem és filozófia legfőbb problémáival kapcsolatos alkotó vitákat és határozottan ki kell gyomlálnia mindazokat az ideológiai és módszertani ferdtéseket és hibákat, amelyeket az Intézet a múltban elkövetett.

*

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Közgazdaságtani Intézetének 1950. évi munkájában gyökeres javulás állott be. Az Intézet bekapcsolódott a kommunizmus nagy építkezéseivel kapcsolatos kérdések kidolgozásába, résztvett a Szovjetunió Tudományos Akadémiája által szervezett expedíciókban, hogy kidolgozza a termelőerők elosztásának problémáját.

Az Intézet által szervezett krasznodári expedíció anyagának alapján konkrét javaslatokat dolgoztak ki a krasznodári terület egyesített kolhozai szervezeti és gazdasági megerősítésére vonatkozólag. Az Intézet az elmúlt év folyamán számos feljegyzést terjesztett fel a vezető szerveknek, így például »Intézkedések az ipari üzemek munkájának megszervezésére, a forgóeszközök forgási sebességének meggyorsítása érdekében«, »A munkabérendszert megszervezésének fogyatékoságai a Szovjetunió iparában«, »A Kínai Népköztársaság és a Szovjetunió közötti kölcsönös gazdasági kapcsolatok perspektívái«.

Ámde a munkában tapasztalható bizonyos javulás ellenére az Intézetben még mindig komoly fogyatékoságok vannak. Az 1950. évi munkaterv 49 témája közül mindössze 43-t hajtották végre. A végre nem hajtott munkák közül ki kell emelni *L. N. Ivanov* akadémikus monográfiáját »Az amerikai imperializmus haditengerészeti terjeszkedése« című igen időszerű témáról, valamint ugyancsak az ő szerkesztésében kiadásra tervezett »A brit imperializmus válsága« című gyűjteményt. Nem hajtotta végre tervét *A. I. Sneiderzon*, a közgazdasági tudományok doktora sem. A fent említett szerzők munkája fennakadásának legfőbb oka az volt, hogy a Közgazdaságtudományi Intézetben végzett alapvető munkájuk rovására egyéb elfoglaltsággal voltak túlterhelve.

Komoly hibák vannak a »Közgazdaságtudomány kérdései« című folyóirat munkájában. A folyóiratban megjelent egész sor cikk alacsony elméleti színvonalú és komoly hibákat tartalmaz.

A Közgazdaságtudományi Intézetnek minden lehetősége megvan arra, hogy munkáját gyökeresen átszervezze *Sztálin* zseniális útmutatásai alapján. Erős pártszervezete és magas képzettségű tudományos munkatársai vannak; közülük csaknem a felének tudományos fokozata van. Az Intézetben az Akadémiának 8 rendes és levelező tagja, valamint 28 doktor dolgozik.

Áttérek a Jogtudományi Intézet munkájának kiértékelésére. Az Intézet múltévi munkáját összegezve rá kell mutatnunk, hogy nem küszöbölte ki azokat a fogyatékoságokat, amelyekre a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége rámutatott. Az Intézet nem adott országunknak jelentős kutatásokat a szovjet állam és jog kérdései terén, nem adta meg állami szerveinknek a szükséges segítséget. Az Intézet csupán a legutóbbi időkben kezdeményezte egyeztető értekezlet szervezését az állam és a jog problémáinak megvitatására, *Sztálin* elvtárs nyelvtudományi cikkeinek fényében.

Az Intézet nem teljesítette 1950. évi állami tervét. 34 előirányzott téma közül mindössze 29-t végeztek el, s amellet ezek közül az Intézet Tudományos Tanácsa és Igazgatósága még egyet sem vizsgált meg és hagyott jóvá.

A befejezetlen munkák közül olyan nagyszabásúak is szerepelnek, mint a politikai tanok törvényének tankönyve és a nemzetközi jog tankönyve. Ugyankor a szovjet közvélemény negatív értékelést adott az Intézet által kiadott egész sor könyvről.

Az Intézet elégtelen munkája azzal magyarázható, hogy az Osztály és az Intézet igazgatósága nem irányítja és ellenőrzi kellőképpen az állami terv végrehajtását, valamint azzal, hogy az Intézetben igen rossz a munkafegyelem. Az Intézet igazgatója *E. A. Karovin* a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának levelező tagja, tulajdonképpen önként kirekesztette magát a vezetés munkájából, nem mozgósította a tudományos munkatársakat az állami kötelezettségek végrehajtására, nem tudta megszervezni az Intézet munkáját.

A Közgazdasági és Jogtudományi Osztály intézetei munkájának eredményei azt bizonyítják, hogy az Osztály vezetősége nem töltötte be az irányító és szervező központ hivatását, és nem nyújtott hathatós segítséget az intézetek mindennapi munkájához. Az Osztály intézeteinek igazgatóságai és tudományos munkatársai viszont még nem vonták le a maguk részéről mindazokat a szükséges következtetéseket, amelyek az *I. V. Sztálin* nyelvtudományi cikkeiben foglalt zseniális útmutatásából folynak.

1951-ben nagy és felelős feladatok várnak az Osztály intézeteire.

Fokozni kell a tudományos tanácsok és a szektorok vezetőinek a tudományos munka minőségéért viselt felelősségét; meg kell szilárdítani a munkafegyelmet, alkotó vitákat kell indítani, minden erővel elő kell segíteni a kritikát és önkritikát személyekre való tekintet nélkül, küzdeni kell az időszerű tudományos munkák kiadásáért, merészen be kell vezetni a tudományos kutató munkák eredményeit a gyakorlatba, s ezzel aktív segítséget kell nyújtani a kommunizmus építésében.

*

A Pravda hasábjain 1950. májusában és júniusában lezajlott nyelvtudományi kérdésekkel kapcsolatos tudományos vita, valamint *I. V. Sztálin* »Marxizmus és nyelvtudomány« című zseniális munkája alapján az Elnökség 1950. július 1-én és 26-án hozott határozataiban egész sor konkrét intézkedést tett, amelyek a Szovjetunió Tudományos Akadémiája tudományos kutató intézeteiben folyó nyelvtudományi munka teljes átállítására irányultak.

Az Elnökség eltávolította a nyelvtudományi munka vezetéséből a marrista frakciós csoportot (*I. I. Mescsanyinov* akadémikus, *G. A. Szergyucsenko* és *F. P. Filin* professzorok,) akik *N. J. Marr* hibás antimarxista elméletét elhíntették és propagálták és araksejevi rendszert teremtettek a nyelvtudományban.

Az *N. J. Marr* nevét viselő Nyelv és Gondolkodás Intézete és az Orosz Nyelv Intézete helyett megszervezték az egységes Nyelvtudományi Intézetet, amelynek élén *V. V. Vinogradov* akadémikus áll.

Az Elnökség fentemlített határozatai óta eltelt idő alatt a Nyelvtudományi Intézet és az Irodalmi és Nyelvtudományi Osztály titkársága *Vinogradov* akadémikus vezetésével jelentős és eredményes munkát végzett. Gyökeresen átdolgozták a nyelvtudomány kutatási munkatervét. Az 1950. évi tervből kihagyták azokat a témákat, amelyek *Marr* hibás elméletén alapultak.

A Nyelvtudományi Intézet megkezdte a következő gyűjtemények előkészítését: »A marxizmus eltorzítása és vulgarizálása ellen a nyelvtudományban«, »A szovjet nyelvtudomány alapvető kérdései *I. V. Sztálin* nyelvtudományi munkáinak megvilágításában«. Az első gyűjtemény sajtó alá rendezése már befejeződött.

Az 1950. évi tervbe felvették »A marxista nyelvtudomány elméleti alapjainak kidolgozása« című témát.

1950. augusztusában az Intézet tudományos munkatársai tevékenyen résztvettek a főiskolák munkatársainak ösztöndíjszövetségi nyelvtudományi értekezletén.

1950. novemberében tartották meg a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának és az Orosz Szövetséges Köztársaság Neveléstudományi Akadémiájának együttes ülészakát, amelynek napirendjén a középiskolai nyelvoktatás kérdése szerepelt.

Az Intézet tudományos ülésszakok és széleskörű alkotó viták rendezésére készül a szovjet nyelvtudomány központi kérdéseiről.

Az Elnökség határozatának végrehajtása során a Nyelvtudományi Intézet számos intézkedést tett a kéderképzés javítása érdekében.

Mindez azonban csupán kezdetét jelenti annak a hatalmas munkának, amely a Nyelvtudományi Intézet előtt áll. A szervezési jellegű intézkedésekről át kell térni a marxizmusnak a nyelvtudományban való meghonosításával

kapcsolatos következetes és kemény munkára, továbbá minden egyes tudományosan vizsgált nyelv konkrét kérdéseinek megoldására *Sztálin* elvtárs útmutatásainak alapján.

Az Akadémia Irodalomtörténeti Intézeteinek munkájában tapasztalható némi javulás. Az intézetek komoly harcot kezdtek a kiadásra kerülő tudományos termékek minőségéért. Az Orosz Irodalom Intézete (*Puskin*-ház) által kiadott »*Ének Igor hadairól*« című könyv és különösen a *Puskinról* és *Gorkijról* szóló munkák, amelyeket a *Gorkij* nevét viselő Világirodalmi Intézet munkatársai készítettek, igen nagy elismerésre találtak a közvélemény részéről.

Míg azonban a Nyelvtudományi Intézet jelentős és sikeres munkát végzett munkájának átszervezése terén, a *Sztálin* elvtárs nyelvtudományi cikkeiben foglalt útmutatások alapján, az Osztály irodalomtörténeti intézetei 1950. folyamán csaknem egyáltalán nem végeztek ilyen munkát.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége 1950. december 29-én kelt határozatában megállapította, hogy a *Gorkij* nevét viselő Világirodalmi Intézet »nem szervezte át egész működését I. V. *Sztálin* zseniális nyelvtudományi munkái alapján, nem szervezett széleskörű alkotó vitákat a szovjet irodalomtudomány időszerű problémáiról«, az Orosz Irodalom Intézete pedig »a mai napig szintén nem fogott hozzá munkájának átszervezéséhez«.

Az Elnökség felszólította mindkét Intézetet, hogy tekintsék elsősorú feladatuknak együttes ülészek rendezését, amelynek tárgya: »*Sztálin* elvtárs nyelvtudományi munkái és a szovjet irodalomtudomány problémái«, továbbá »*Lenin* és *Sztálin* az irodalomról«. Az intézeteket felszólították, hogy 1951-ben gondoskodjanak az irodalomtudomány időszerű kérdéseivel foglalkozó tudományos viták megszervezéséről.

1950-ben az Osztály intézeteinek 33 témát kellett volna kidolgozniuk, amelyek közül 7 téma kidolgozását nem hajtották végre: a Nyelvtudományi Intézet nem dolgozott ki 2 témát (»A mai angol-amerikai nyelvészet« — *M. M. Guhman* prof. munkája és »Abház nyelvtan« — *M. F. Jakovlev*, a filológiai tudományok doktorának munkája); a Világirodalmi Intézet egy témát nem dolgozott ki (»Az angol irodalom története« 3. kötet); az Orosz Irodalom Intézete (*Puskin*-ház) 3 téma kidolgozását mulasztotta el (*Gleb Uszpenszkij* összegyűjtött művei, *V. G. Bjelinszkij* összegyűjtött művei és *N. N. Ragyiscsev* összegyűjtött művei.)

*

A beszámoló tárgyát képező év során a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége komoly figyelmet fordított a filialék tudományos és szervezeti megszilárdításának kérdéseire.

Ezzel kapcsolatban az Elnökség bizottsága az Akadémia 9 filialéjának munkáját vizsgálta felül, és segítséget nyújtott nekik tudományos kutatómunkájuk szervezésében és összeegyeztetésében. Mindez kedvező eredményeket biztosított a filialék munkájában.

Az év folyamán megszervezték az Észak-szibériai filialét, amely sikeresen megkezdte munkáját, megerősítették a dagesztáni, szahalini és néhány más filialé vezetőségét, továbbá megindult a munka a filialék tudományos kutatásai tervezése minőségének megjavítása érdekében. Jelentős mértékben fokozódott a filialék kutatási eredményeinek átadása a népgazdaságnak. Harmincöt munkát választottak ki, amelyek bevezetésre kerülnek a népgazdaságban s amelyek közül 16-nak az egész országra kiterjedő jelentősége van.

Az 1950. év folyamán befejezett munkák közül nagy gyakorlati jelentőségük van azoknak a kutatásoknak, amelyeket a nyugatszibériai fiilálé végzett olyan légkalapácsok tervezésével kapcsolatban, amelyek teljesítménye több mint kétszeresen mulja felül a jelenleg használatban levő légkalapács-típusok teljesítőképességét. Az új típusú kalapácsok széleskörű bevezetése évenként sok 10 millió rubel megtakarítást ad, egyedül a felhasznált sűrített levegő mennyiségének csökkentése révén. Ugyanez a fiilálé kidolgozta a szibériai cédrus-balzsam gyártásának technológiáját, az optikai szerkezeteket előállító ipar számára.

A dagesztáni fiilálé új vékonygyapjas juhajt tenyésztett ki.

A fiilálék geológiai térképeket készítettek a fekete és színes fémek ércei, valamint a nyersolaj lelőhelyeinek megállapítására.

Különösen ki kell itt emelnünk azt a készüléket, amelyet az urali fiilálé dolgozott ki a hasznos ásványok mágneses felderítésére. E készülék újdonsága abban rejlik, hogy az év bármely szakában alkalmazható a megfigyelő mozgása mellett is. A Szovjetunió Földtani Minisztériuma a készüléket szériagyártásra fogadta el.

Jelentős munkát indítottak meg a kazáni, krími, turkméniai és urali fiilálékban a sztálini korszak hatalmas építkezéseinek segítségére.

A fiilálék geológiai, hidrológiai, hidrogeológiai, talajtani és geobotanikai kutatásokat végeznek mind a csatornák útvonalain, mind pedig azokon a területeken, amelyekre azok kihatnak.

A fiilálék egész sor fontos munkát végeztek a nemzeti kultúra fejlesztése terén. Első ízben készültek monográfiák Tatárország, Jakutia, Moldva népeinek történetéről, egész sor orosz-nemzeti nyelvű szótárt adtak ki stb.

Az elvégzett munkát azonban úgy kell tekintenünk, mint csupán kezdetét azoknak a nagyszabású intézkedéseknek, amelyeket a Fiilálék Tanácsának és a fiilálék elnökségeinek a közeljövőben meg kell valósítaniok, hogy még jobban megerősítsék és kifejlesszék az utóbbiak munkáját.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége komoly fogyatékoságokat tárt fel a szahalini és távolkeleti fiilálék munkájában, a kirgiziai és dagesztáni fiilálék történettudományi, nyelvtudományi és irodalmi intézeteinek munkájában. A szahalini fiilálé régi vezetősége (*Sz. I. Mironov* akadémikus és *V. A. Korcsagin*) nem tudtak megbirkózni a rájuk háruló feladatokkal. *Sztálin* elvtárs történelmi jelentőségű útmutatásai a nyelvtudomány kérdéseiről nem képezték az Intézet tevékenységének alapját.

Még mindig számos komoly hiányosság észlelhető a Fiilálék Tanácsának munkájában.

Igen komolyan fel kell hívni az Akadémia osztályainak figyelmét a fiilálék jelentőségének még mindig tapasztalható lebecsülésére és arra, hogy fokozni kell ezek tudományos irányítását.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége és a Fiilálék Tanácsa, valamint az Akadémia összes osztályai és tudományos intézményei előtt komoly feladat áll: rendszeresen segíteniök kell a fiilálékat, hogy azok óriási kiterjedésű hazánk nemzeti köztársaságai vidékeinek és területeinek nagyjelentőségű tudományos központjaivá válhassanak.

A Fiilálék Tanácsának még jobban fokoznia kell a fiilálék tudományos és szervezeti megerősítésével kapcsolatos munkáját, meg kell szerveznie a rendszeres tudományos-módszertani segítséget, az Akadémia központi intézeteinek széleskörű bevonásával. A Tanács munkájának egyik legfontosabb feladata, hogy a fiilálék tudományos eredményeit bevezesse a népgazdaságba.

A Termelőerők Tanulmányozására Alakult Tanács 1950. évi munkatervét az 1949. évi tervtől eltérően jobban összehangolta az érdekelt minisztériumokkal, a terv végrehajtásában pedig a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának és a szövetséges köztársaságok akadémiáinak jóval több intézete és fiáláléja vett részt.

A beszámolási időszakban a Tanács keretében 10 expedíció működött, közöttük két új. Megszervezték a komplex Ural-Pecsorai Bizottságot. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának közgyűlésén megválasztották a Tanács új tagjait, az Akadémia Elnöksége pedig jóváhagyta a Tanács munkájáról szóló szabályzatot, amely pontosan meghatározza tudományos kutatómunkájának irányát és szervezeti formáit.

Az Aral-Kaspi expedíció kutatásainak eredményeit, amelyek az Amu-Darja és a Szür-Darja folyók vízkészlete komplex felhasználásának tanulmányozására irányultak, annak a határozatnak végrehajtásában használják fel, amelyet a Szovjet Kormány a Turkmén Főcsatorna építéséről hozott. Az öntözés, gyapottermelés és állattenyésztés fejlesztése perspektíváinak tanulmányozása Közép-Ázsia köztársaságaiban és Kazahsztánban hatalmas, gyapottermelésre alkalmas területek meghódítását tette lehetővé. Kidolgozták a sok energiát és munkát igénylő folyamatok gépesítésének rendszerét, amely 40%-kal csökkenti az 1 hektárra eső munkaköltségeket. A Szovjetunió Minisztertanácsának 1950. aug. 17-én kelt határozata értelmében a Termelőerők Tanulmányozására Alakult Tanács expedíciói kutatásokat végeztek az új öntözési rendszerre való áttéréssel kapcsolatban. A teültetvények létesítésére alkalmas területek kiválasztása céljából 3 évre előirányzott komplex kutatások már az 1950. év folyamán végzett munka során azt eredményezték, hogy a Szovjetunió számos vidékén teatermelésre alkalmas kedvező természeti feltételeket találtak.

A Termelőerők Tanulmányozására Alakult Tanács mellett működő expedíciók és bizottságok jelentős munkát végeztek a vaskohászat ásványi nyersanyagainak tanulmányozásával és új kohászati bázis létesítésével kapcsolatban a Szovjetunió egyes vidékein. Kidolgozták és a gyakorlati megvalósítás útjára bocsátották a Minuszinki-medence természetrajza átalakításának tervét, amely lehetővé teszi az ott termelt gabonaneműek termésátlagának a jelenlegi kétszeresére való felemelését, és szilárd takarmánybázis létesítését a medence állattenyésztése számára.

A már befejezett tudományos kutató munkák gyakorlati bevezetésével kapcsolatban ki kell emelnünk a Kuznyecki-medence termelőerőinek fejlesztésével kapcsolatos munkálatokat, az elsősorban végrehajtandó intézkedések megjelölésével, amelyek a medence gazdasági és kulturális továbbfejlesztésére irányulnak; a Turkmén Főcsatorna tervvázlatának előkészítésével kapcsolatos munkálatokat, a gyapottermelés munkaigényes folyamatainak komplex gépesítésével, a különleges vasércok villamosolvasztásával kapcsolatos munkákat stb.

A Tanács munkájában azonban még mindig meglehetősen komoly fogyatékoságok vannak. (Ritkán hívták össze a Tanács teljes üléseit, és ezeken nem biztosították az összes nagyfontosságú kérdések megvitatását, annál is inkább, mert ezek a teljes ülések a Tanács tagjainak nem kellő részvételével folytak le (csupán a tagság fele volt jelen). Nem rendezték a Tanács és az akadémiai intézetek és fiálalék közötti kapcsolatokat. Hiányok tapasztalhatók a kutatások összetettségében. A Tanács nem tart fenn kellő kapcsolatot a Szovjetunió Tervhivatalának különböző hivatalaival. Az expedíciók tuda-

mányos tanácsai gyenge aktivitást fejtenek ki. A tudományos jelentéseket nem nyújtják be határidőre.

Hiányzik munkájában a szükséges ellenőrzés és fegyelem, melynek következtében az 1950-es terv egész sor témáját nem teljesítették.

A Tanács vezetőségének figyelmet kell fordítani az eredményeknek a gyakorlatban való bevezetésére is. Ismeretes, hogy sokéves expedíciós kutatások eredményeképpen a Tanácsnál hatalmas mennyiségű értékes anyag gyűlt össze, amelynek alapos tanulmányozása újabb nagy lehetőségeket nyithat országunk természeti kincseinek és termelőerőinek fejlesztésében. Sajnos, ezt az anyagot nem használják még ki eléggé. Határozott lépéseket várunk a Tanács vezetőségétől ebben az irányban.

A tudomány számára nagy jelentőségre tettek szert azok a tudományos kísérletek, amelyeket a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke mellett működő Tudományos Tanács tervei alapján folytattak. Az elhunyt *Sz. I. Vavilov* akadémikus közvetlen vezetésével az elnök mellett működő Tudományos Tanács 1950-ben fontos kutató munkákban nyújtott tudományos szervezési és módszertani irányítást, amelyek egyrészt a Szovjetunió Tudományos Akadémiájához és a szövetséges köztársaságok akadémiaihoz tartozó tudományos intézetekben, másrészt a különböző minisztériumok és hivatalok vezetése alá tartozó intézetekben folytak.

Külön kívánok foglalkozni a kommunizmus nagy építkezéseit elősegítő Bizottság munkájával.

Az 1950-es évet hazánk életében a Szovjetunió Minisztertanácsának azok a történelmi nevezetességű határozatai teszik emlékeztetővé, amelyek a hatalmas vízierőművek, új hajózható csatornák és öntözőrendszerek létesítését tűzik ki, a Volga, Dnyeper, Amu-Darja és Don-folyók medencéiben. Az emberiség története nem ismer hasonló lendületű hidrotechnikai építkezést, amelynek végrehajtását rövid 5—7 évre tervezték és amely arra irányul, hogy óriási mennyiségű villanyenergiát nyerjünk, megjavítsuk víziközlésünk feltételeit, és gyökeres módon átalakítsuk a sivatagok és sztyeppék természetrajzát a szárazság megszüntetése és a terméseredmények felemelése érdekében.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája 1950. szeptemberében Bizottságot hozott létre a kommunizmus sztálini építkezéseinek elősegítésére, amelynek tagjai kiemelkedő tudósok, valamint a minisztériumok és főhatóságok képviselői. A Bizottság élén korán elhunyt elnökünk, *Szergej Ivanovics Vavilov* akadémikus állt. A Bizottság az Akadémia intézeteinek bevonásával rövid idő alatt jelentős munkát végzett. A felsőbb szervek megbízásából és a minisztériumoknak, valamint a tervező intézményeknek nyújtandó segítség céljából a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának intézményei, a Moszkvai Állami Egyetem és az Ukrán, Üzbég és Kazah Szövetséges Köztársaságok tudományos Akadémiáinak résztvételével rendkívül rövid idő alatt hatalmas tudományos munkát végeztek, — térképeket készítették és általánosították a Volga-vidék, a Káspi-tenger-vidéke, Türkmenia, Dél-Ukrajna és a Krim-félsziget, a Volga és Donmenti sztyeppék, a Szür-Darja folyó medencéje, a Kubán-vidék stb. természeti körülményeivel, meghódításával és öntözésével kapcsolatos anyagokat. A felsorolt területek egyik-másikáról már monográfiák, vagy rövid magyarázó szövegek jelentek meg. Különösen ki kell emelnünk a Talajtani Intézet és Földrajzi Intézet munkatársainak megfeszített munkáját, akik ezt a munkát irányították és akik a munka orosz-lán-részét végezték.

A Bizottság lényeges segítséget nyújt az építkezéseknek az építőanyaggal kapcsolatos kérdésekben stb. Komoly munkát végeztek az építkezés területi szeizmikus feltételeinek elemzése terén a rengésbiztonság céljából teendő intézkedésekre. A Bizottság egész sor javaslatot és tájékoztatót bocsátott a tervező és építkezési szervezetek rendelkezésére az őket érdeklő legkülönbözőbb kérdésekről.

A Bizottság legfontosabb munkája az volt, hogy egységes tervet készített a sztálini építkezések elősegítését célzó tudományos kutatások számára. Ez a munka, amelyet a szövetséges köztársaságok hasonló bizottságainak bevonásával végeztek, jelenleg már be is fejeződött.

Széleskörű tervet készítettek a Dél-Keleten, Turkméniában, Ukrajnában és a Krim-félszigeten végzendő expedíciós munkálatokhoz.

Feladatunk az e tervben előirányzott kutatások minél sürgősebb végrehajtása, a rendelkezésünkre álló káderek, berendezések és anyagi eszközök takarékos és célszerű elosztásával. A sztálini építkezéseknek nyújtandó segítséggel kapcsolatos tudományos munka foglalja el az Akadémia tevékenységében a legfontosabb helyet. Emellett a Tudományos Akadémia intézményeinek szem előtt kell tartaniuk, hogy a kormány határozata értelmében e grandiózus létesítményeket rendkívül rövid idő alatt kell felépíteni. A Tudományos Akadémia intézményeinek természetesen össze kell egyeztetniük tevékenységüket ezekkel a határidőkkel.

Számos intézet vezetője a nagy építkezésekben való részvétel elengedhetetlen feltételeként további státusz-helyeket és anyagi eszközöket, valamint újabb helyiségeket kíván. Így pl. a mezővédő erdőültetvények komplex expedíciója 115 alkalmazottal rendelkezik és újabb 175-öt kér, az expedíció költségvetése 4,4 millió rubelt tesz ki, ezzel szemben újabb költségvetést terjesztett fel jóváhagyásra, amelynek összege 35 millió rubel. Ezt nem tekinthetjük normális jelenségnek. Az építkezéseknek nyújtandó tevékenység céljából a Tudományos Akadémia intézményeinek erőik és anyagi eszközeik jelentős részét olyan tematikákra kell átállítaniuk, amelyek az építkezésekben való részvétellel függnek össze. Ezt figyelembe kell venni az 1951. évi terv végleges összeállításánál is. A Szovjetunió Tervhivatalának, minisztériumainak és főhatóságainak javaslatai alapján el kell hagyni a kevésbé időszerű tematikát és a tudományos erőket és eszközöket ama témák rövidebb határidőn belül való végrehajtására kell összpontosítani, amelyek az ország népgazdasága és elsősorban az új építkezések szempontjából fontosak. Csakis ilyen körülmények között nyújthat a tudomány különböző ágaiiban végzett tudományos munka hathatós segítséget a kommunizmus építkezéseinek és gyakorolhat óriási befolyást valamennyi tudományág további fejlődésére.

*

Végzetül néhány szót a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának igen nagykiterjedésű kiadói tevékenységéről. Az Akadémia kiadványai 1950-ben elérték az Akadémia fennállása óta legmagasabb színvonalat — kb. 14,000 ívet. Az 1950. évi kiadási tervet túlteljesítettük. Az Akadémia évi közgyűlése alkalmából rendezett kiállítás szemléletesen mutatja, hogy egy év leforgása alatt az új akadémiai kiadványokból egész könyvtárra való látott napvilágot és javul a tudományos könyvek kivitelezése.

Kiadói tevékenységünk főbb feladatai a következők :

1. A kiadandó művek tematikai összetételének további javítása, amelynek elérése céljából meg kell szilárdítani a tervfegyelmet, és el kell érni azt, hogy az intézetek határidőre beküldjék az időszerű témákkal kapcsolatos munkákat;

2. A kéziratok előkészítésének további megjavítása az intézetekben, hogy ne ismétlődhessenek meg még egyszer az az eset, hogy az Összszövetségi Földrajzi Társaság kiadónk leningrádi osztályán keresztül komoly hibákat tartalmazó gyűjteményt adjon ki;

3. A harc további fokozása mind az intézetekben, mind pedig a Kiadóban az akadémiai kiadványok magasfokú eszmei és tudományos tartalmáért.

*

Az 1951-es év még nagyobb szervezettséget követel tőlünk a tudományos kutatási tervek végrehajtása terén. A Párt, a kormány és személyesen *Sztálin* elvtárs új, hatalmas feladatokat tűzött a Szovjetunió Tudományos Akadémiája elé, amelyek nagy hazánk további megszilárdításával és fejlesztésével, a kommunizmus felé való előrehaladásával függnek össze.

A Szovjetunió Minisztertanácsa jóváhagyta az Akadémia legfontosabb kísérleti és tervezési munkáinak 1951. évi állami tervét. Ez a terv az 1950. évi 36 munkával szemben 85 munkát tartalmaz. Az a tény, hogy az Akadémia munkatervét kormányunk vizsgálja meg és hagyja jóvá, arra kötelez bennünket, hogy azt mint állami törvényt feltétlenül végrehajtsuk.

Az Akadémia előtt álló feladatok sikeres megoldása érdekében sokkal jobban kell dolgoznunk, meg kell szilárdítanunk a fegyelmet, szélesebben ki kell bontakoztatnunk az alkotó vitákat.

A vélemények szabad kicserélése, a kritika és önkritika, a szovjet tudomány fejlődését érintő legfőbb kérdések feletti viták még nem váltak kellőképp az Akadémia intézetei és osztályai tudományos munkájának mindennapos gyakorlatává.

A Tudományos Akadémia jelentős eredményeket ért el a tudományos munkák eredményeinek a népgazdaságba való bevezetésével kapcsolatos terv végrehajtásában. Számos elméleti munka nyert széleskörű gyakorlati alkalmazást az iparban, mezőgazdaságban és elősegítette az alkalmazott tudományok fejlődését.

El kell érni azt, hogy a Tudományos Akadémia teljes mértékben és a maga idejében ki tudja elégíteni népgazdaságunk egyre növekvő igényeit.

Gyorsabb iramban kell bevezetnünk a tudomány eredményeit a termelésbe, keményen kell küzdenünk a tudományos munka eredményeinek gyakorlati megvalósításáért.

Sohasem szabad szem előtt tévesztenünk, hogy az élenjáró tudomány egyik legfőbb jellemvonása: kapcsolat a gyakorlattal, az élet legfőbb követelményeivel.

A Tudományos Akadémiával szemben támasztott egyre növekvő követelmények, tervei tematikájának népgazdaságunk szempontjából való időszerűsége, valamint az a körülmény, hogy ezeket a terveket kormányunk hagyja jóvá, megkövetelik kádermunkánk jelentős megjavítását és a munkafegyelem megszilárdítását.

1950-ben a Szovjetunió Tudományos Akadémiája tudományos kádereinek állományában jelentős változások történtek. A tudományos munka társak száma több mint 500-al növekedett. Hatalmas munkát végeztek a tudományos káderek képzése és elosztása terén.

Sztálin elvtárs zseniális nyelvtudományi munkáinak megjelenése után az Akadémia Elnöksége hatalmas munkát végzett a káderek megerősítése érdekében, mind az Akadémia nyelvtudományi munkája terén, mind pedig más területeken. Egyes vezetők azonban még mindig lebecsülik a kádermunka fontosságát, másodrangú személyekre bizzák ezt a feladatot, elnézők, nem támasztanak politikai igényeket és baráti kapcsolatokat hagynak érvényre jutni a káderek kiválasztásánál.

A Tudományos Akadémia Elnöksége 1950. március 19-én kelt határozatában rámutatott a tudományos káderképzésben mutatkozó komoly fogyatékokra és egész sor konkrét intézkedést tűzött ki e fogyatékok kiküszöbölésére.

Meg kell jegyeznünk, hogy az Akadémia aspiránsképzése még távolról sem elegendő ahhoz, hogy kielégítse a népgazdaság, a főiskolák és tudományos kutatóintézeteink magasképzettséggű tudományos káderszükségletét.

Fokozni kell a tudományos vezetőknek és az intézetek igazgatóinak igényességét és felelősségérzetét a tudományos káderek idejénvaló magas színvonalú képzéséért. Ez a hatalmas munka csak akkor hajtható végre, ha jelentős mértékben megjavítjuk az aspirantúra tudományos és szervezeti vezetését az Akadémia intézeteiben és fiáláléiben, valamint a szövetséges köztársaságok tudományos intézményeiben.

A kommunizmus építése országunkban arra kötelezi a Tudományos Akadémia munkatársait, hogy új módon dolgozzanak. A leghatározottabb harcot kell megindítanunk a fegyelem megszilárdításáért. Azokban az intézetekben, ahol az akadémikus titkárok és igazgatók nagy figyelmet fordítanak a tudományos munka fegyelme, szervezésére és irányítására, és maguk mutatják a fegyelmezetség példáját, ott a terveket határidőben teljesítik, és jelentős eredményeket érnek el a munkában.

Az Elnökség határozatot hozott, amely intézkedéseket tartalmaz a munkafegyelem megszilárdítására az Akadémia intézményeiben. Napról-napra szívós és kemény munkát kell végezni a munkafegyelem megszilárdításáért, a munkához való öntudatos kommunista viszony fejlesztéséért.

*

A szovjet nép, amelyet *Lenin* és *Sztálin* pártja vezet, sikerrel valósítja meg hazánkban a kommunizmus építésének programját. A kommunista társadalmat jellemezve *Sztálin* elvtárs rámutatott, hogy ez olyan társadalom lesz, »ahol a tervszerűen megszervezett népgazdaság mind az ipar, mind pedig a mezőgazdaság terén a legmagasabb fokú technikán fog alapulni«, hogy ez olyan társadalom lesz, »ahol a tudománynak és a művészetnek megfelelően kedvező feltételek lesznek ahhoz, hogy elérjék teljes virágzásukat...«

Szovjet hazánk arculata évről-évre változik, növekszik és erősödik a Szovjetunió. Mérhetetlenül megnövekedett nemzetközi tekintélye. Kéz a kézben hazánkkal haladnak most az emberiség felszabadításának nagy célja felé Közép- és Délkelet-Európa népi demokratikus országai és a nagy Kína. Ilyen körülmények között még nagyobb jelentőségre tesz szert hazánk tudománya és technikája. Míg az amerikai imperiálisták és szekértolók az új világháború kirobbantására törekzenek és rabágba próbálják dönteni Korea és Vietnam szabadságszerető népét, a Szovjetunió — a világbéke támasza — rendületlenül halad a kommunizmus felé vezető úton és végrehajtja a természet átalakításának nagy sztálini tervét, amely a kommunizmus anyagi alapjainak megteremtésére irányul.

A szovjet tudósok munkájának vezérfonala nagy vezérünk és tanítónk : *Sztálin* elvtárs szavai, amelyekben kifejezte meggyőződését, hogy tudósaink a közeli időkben túlszárnyalják a külföld tudományos eredményeit.

A szovjet tudomány legfőbb sajátossága, amely megkülönbözteti minden más tudománytól az, hogy népét, államunkat szolgálja, segíti az ország gazdasági jólétének emelésében, a szovjet kultúra fejlesztésében, hazánk védelmének megszilárdításában.

A hatalmas elméleti problémákkal foglalkozó szovjet tudósnak mindig népe, hazája szükségletei lebegjenek szeme előtt, s elméleti általános tanításai-ból olyan következtetéseket kell levonnia, amelyek elősegítik szovjet államunk fejlődését. Tudósainkat népünk, Pártunk, kormányunk forró szeretete és bizalma veszi körül. Közülük sokat megválasztottak az államhatalom legfelsőbb és helyi szerveinek képviselőivé.

Hadd fejezzem ki meggyőződésemct, hogy a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának tudósai, akiket a kommunizmusért folytatott harc nagy céljai lelkesítenek, még önfeláldozóbban fognak dolgozni a tudomány legnagyobb képviselője, vezérünk és tanítónk *Ioszif Visszarionovics Sztálin* zseniális eszméinek megvalósításáért.

EGYÜTTES ÜLÉS.

I. V. Sztálin nyelvtudományi munkái megjelenésének egyéves évfordulója alkalmából.

A Magyar Tudományos Akadémia I. és II. osztályai 1951. június 29-én együttes ülést tartottak az Akadémia dísztermében, melyen a következő előadások hangzottak el.

Fogarasi Béla akadémikus: A történelmi materializmus alkotó továbbfejlesztése Sztálin nyelvtudományi munkáiban.

Pais Dezső akadémikus: Mit tettünk és mit tegyünk a magyar nyelvtudomány ügyében a Sztálin teremtette fordulat után?

Lukács György akadémikus: Irodalom és művészet mint felépítmény.

E számunkban közöljük Pais Dezső és Lukács György akadémikusok előadásait. Fogarasi Béla akadémikus előadását előző számunkban ismertettük.

MIT TETTÜNK ÉS MIT TEGYÜNK A NYELVTUDOMÁNY ÜGYÉBEN A SZTÁLIN TEREMTETTE FORDULAT UTÁN ?

PAIS DEZSŐ akadémikus.

Ünnepelni a szocialista realizmus korszakában nem szép szavakkal vagy elmélkedésekkel, hanem tényekkel, sőt — ha van rá ok — kritikával kell.

Az a tizenkét hónap, amely 1950. június 20-tól *Sztálin* »Marxizmus és nyelvtudomány« című első megnyilatkozásának a megjelenési napjától eltelt, a szovjet és vele a magyar nyelvtudomány történetében nem egy közönséges esztendő, hanem egy új korszak indulása. Ezért mindenesetre üdvös megvizsgálnunk, hogy ez az indulás megfelelő volt-e, megtettük-e valóban azt, amit a fordulat után meg kellett tennünk vagy megtehattünk volna.

A rendkívüli hangnak, *Sztálin* hangjának természetesen rendkívüli visszhangja támadt a szovjet tudományos és művelődési körökben. A szovjet nyelvtudomány régibb és újabb képviselői indítatva érezték magukat, hogy *Sztálin* nyomában a nyilvánosság elé lépjenek. A régibbek közül *Vinogradov*, a vitaindító *Csikobava*, *Avanyeszov*, *Bulahovszkij*, az újabbak közül *Szerebrennyikov*, *Nyikiforov* nevét említjük csak.

Eleinte ismertetések és méltatások jelentek meg. Ezeket egyre fokozódóbb mértékben követték az egyes nyelvészeti tanulmányágakat és kérdésköröket a sztálini alapokon tovább építő tanulmányok, azoktól a szovjet nyelvészekről, akik a *Marréktól* szétteregetett csodabogarak ellenében az igazi tudományos etikának megfelelően kitartottak a maguk józan marxista felfogása mellett. Azonkívül nemcsak nyelvészeti, de más körök is egyre több megbeszélést, ülést tartanak, amelyeken közös tárgyalások eredményeül

mindinkább tisztázódnak, hogy *Sztálin* szempontjait hogyan kell érteni, igazi marxista szellemben a nyelvtudományt hogyan kell művelni, a nyelv ügyével különféle területeken miképpen kell foglalkozni. A szovjet tudomány és műveltség illetékes szervei — élükön a szovjet Akadémiával — határozatokat hoznak, amelyekben maguk és mások számára megjelölik az irányt, de nem dogmatikus parancsok formájában.

Marxtól idézzük: »A filozófusok a világot csak különbözőképpen *magyarázták*, de a feladat az, hogy *megváltoztassuk*« (*Marx—Engels*, Vál. Műv. II. 401.). A változtatásra való törekvés beletartozik a tudományok, így a nyelvtudomány feladatkörébe is. A tudomány kötelessége, hogy az élet előtt járjon mint annak egyik legfőbb fejlesztője. De hogy e kötelességének eleget tehessen, ahhoz szabadságra van szüksége. — És senki sem látja ezt jobban *Sztálinnál*. A szempontok, amiket *Sztálin* kifejtett, nem megkötik, nem bizonyos irányokban meghatározzák a nyelvtudósok munkásságát, hanem egészséges és széles alapot nyújtanak nekik arra, hogy tudásuk és meggyőződésük szerint a legjobbal álljanak elő. — Lehet, hogy akik *Sztálin* után tovább akarnak dolgozni, sokszor tévednek vagy tévedünk, de előttünk, akik különféle tudományokkal foglalkozunk, világos, hogy vannak termékeny tévedések, amelyek többet használhatnak, mint semmitmondó közhelyek vagy tetszetősen megfogalmazott áligazságok. A dialektikus felfogásnak velejárója, hogy értékeli, hasznosítja a tévedéseket is, amint nekünk, nyelvészeknek fölötte sok tanulságot foglal magában a *Marr*-féle áltudományos irányzat is abban a tekintetben, hogy miképpen nem kell és nem lehet nyelvtudományt művelni.

Ha tárgyilagosan számolni akarunk saját magunkkal, akkor mindenképp előtt nem lehet elhallgatnunk, hogy *Sztálin* fellépésének a méltatását és felhasználását illető első érdemleges lépések nálunk talán kissé elhúzódtak. Ennek azután az a következménye, hogy a fordulat kedvező hatásának pozitív irányban való érvényesüléséből körülbelül fél, sőt némely vonalon több mint egy egész esztendő elvészítettünk. Természetesen ez a fél esztendő a tekintetben nem ment egészen kárba, hogy a marrizmusnak nálunk is elharapódnai készülő kóros folyamata megállott, és azok, akik a vele való fertőzés eszközeiül szegődtek, *Sztálin* fellépése után hamarosan ráébredtek arra, hogy ebben az irányban nincs tovább.

Szakfolyóirataink közül a Magyar Nyelv szeptemberi számában, a Nyelvtudományi Közlemények évvégi füzetében, vagyis kiadási lehetőségeikhez képest elég korán közönlötték *Sztálin* fellépését, és adtak hírt annak a magyar tudományos közvéleményben keltett rendkívüli hatásáról és mutattak rá a biztos várható sors- és szellemfordulatra.

Azonban a kollektív feldolgozás, elsajátítás és tényekbe való átváltás talán nem egész megokoltan váratott magára.

Elsőnek a Magyar Nyelvtudományi Társaság törekedett napirendre hozni *Sztálin* nyilatkozatainak nyilvános tárgyalását és a belőlük levonandó következtetések, állásfoglalások megtételét hamarosan azok megjelenése után. Mégis csak a Társaság debreceni vándorgyűlése volt az alkalom, amikor 1950. október 28—29-én a magyar nyelvészek együttese érdemleges visszhanggal fogadhatta a nyelvészet számára életbevágóan fontos, egyszersmind a marxizmust is igen jelentősen tovább fejlesztő fellépést *Zsirai Miklós* és *Tamás Lajos* előadásáiban.

Egy hónappal később, november 27—28-án Akadémiánk jubileumi ünnepi hetének keretében »*Sztálin* nyelvtudományi cikkeinek tanulságai« címen

nyelv- és irodalomtudományi, valamint társadalmi-történeti tudományi osztályaink együttes üléseken folytattak tárgyalást referátumok, korreferátumok és hozzászólások formájában. — A *Sztálin*-nyilatkozatokkal kapcsolatos ünnepi ülészak igen szerencsésen úgy volt megrendezve, hogy tárgysora módot nyújtott a nyelvészet és más tudományok viszonyának a megbeszélésére is.

Nem feladatomban és nincs módomban az elhangzott előadások megtárgyalására. Valamit azonban az ünnepi ülészak előadásaival összefüggésben mégis kötelességemnek érzek röviden megemlíteni. Tudniillik mi, nyelvészek általában szeretnők tudni, hogy helyesen vagy helytelenül értelmezzük-e *Sztálint*, mivel erre szükségünk van munkánk helyes folytatásához. — *Molnár Erik* r. tag »*Sztálin* nyelv tudományi cikkei és a történettudomány« című referátumában (Társadalmi Szemle 1951. 2. sz. vitaanyagként közölve) több a nyelv tudományt érintő megjegyzést tett. Ezekkel nem mindenben tudunk egyetérteni, annál kevésbbé, mivel megítélésünk szerint éppenséggel nem felelnek meg *Sztálin* felfogásának. Tisztelt tagtársam *Sztálin* észrevételeit, valamint a *Sztálintól* világosan felismert tényeket más képen értelmezi, mint mi. *Sztálin* után is ragaszkodik ahhoz, hogy »a nyelvi minőségek meghatározott gazdasági, társadalmi alakzatoknak, tehát meghatározott alapoknak felelnek meg« (i. h. 145). Fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a korszakolás, a fejlődési szakaszok vizsgálata és megállapítása területén is *Sztálin* állásfoglalása után a nyelvésznek nem kell mereven alkalmazkodni azokhoz a keretekhez, amelyeket a gazdaság- vagy társadalom- vagy más tárgykörű történész a maga vizsgálódásai eredményéül felvesz, illetőleg a marrizmus idején nálunk is felvett, hanem a maga szemével lehet, sőt kell is néznie. Nem köteles alkalmazkodni, de köteles az említett tudományok eredményeit figyelembe venni, mert nyilvánvaló, hogy a nyelvi jelenségek nem egy ponton az azokban a körökben vizsgált tényezőktől vannak meghatározva — *Molnár Erik* (i. h. 147) ezt írja : »S ha a nemzeti nyelv kifejlődését nézzük, a differenciáció ennél semmi szerepet nem játszik. A nemzeti nyelv a népi nyelvből nem a nyelvjárások eltávolodása útján fejlődik ki, hanem rendszerint úgy, hogy a népi nyelv valamennyi nyelvjárása egyetlen nyelvjárás[á]ba olvad be.« Magam elég régóta foglalkozom a magyar vagy más irodalmi és köznyelv fejlődéstörténetével, de nem tudok egy véleményen lenni tisztelt tagtársammal abban, hogy az irodalmi és köznyelv létrejöttében differenciációs hatások egyáltalában nem érvényesülhetnek. De erről talán más alkalommal bővebben beszélhetek. Nincs érkezőm itt arra sem, hogy a differenciációra, a szerinte »állítólagos finnugor ősnyelvből« való kiszakadásra, az őskor nyelvi egyszerűségére, általában az »összehasonlító iskolára«-ra vonatkozó megjegyzéseit (147) bővebben ismertessem és velük kapcsolatos észrevételeimet előadjam. Csak annyit jelzek, hogy amit *Sztálintól* ez irányban tanulhatunk, továbbá amit ennek továbbfejlesztéseként a szovjet nyelvészek szóba hoznak, azonkívül a magunk lehetséges észrevételei is kevésbé jogosultnak mutatják tisztelt tagtársam felfogását.

Lehet, hogy az ünnepi ülészak nem minden előadásának nem minden részlete bizonyult vagy fog bizonyulni helytállónak, azonban nem lehet tagadni, hogy minden résztvevőben megvolt a jó szándék és — amire a tudománynak *Sztálintól* képviselt demokratizmusa szabadított fel bennünket : a bátorság. *Fogarasi Béla* osztályelnök tagtársunk zárószavában volt egy megjegyzés, az, hogy neki az az érzése, mintha egyesek azt gondolnák, hogy régebben minden jó volt és egyes korrekciók megtétele után újra lehet kezdeni. — Magam és — azt hiszem — nyelvésztársaim nevében kijelenthetem : mi

egyáltalában nem gondoljuk azt, hogy régebben minden jó volt. Sőt tudatában vagyunk annak, hogy most sem az, nagyrészt — nem egészen — miattunk. Azt, hogy egy csapásra nem mindenben találtuk meg a *Sztálin* nyújtotta alap továbbfejlesztésére való szempontokat, kellően kifejezett fogalmakat, talán megbocsátható, mert hiszen kényes kérdések, finom, de igen jelentős árnyalatok forogtak szóban, amelyeknek rohammal való elintézésére ugyanabban az időben szovjet nyelvész kartársaink sem vállalkoztak. Az a szerencsétlen közjáték, amelyet a marrizmus jelentett, megbénított mindenféle nyelvészeti munkát, mindenesetre pedig a maga marxista védjegyűvé álcázott előjogainak erőszakolásával megakadályozta, hogy a nyelvtudomány az igazi marxizmus, vagyis a dialektikus materializmus szempontjainak érvényesítése területén még oly bátorítalan lépéseket is tegyen. Ezért sokaknak nem egy tekintetben most kell újra jární tanulni.

Mi, nyelvészek *Sztálin* fejtegetéseinek a tanulmányozása után, sőt éppen ennek következtében fontosnak tartjuk a történeti nyelvtudománynak nem halmozását (*Fogarasi*), hanem súlyos mértékben való érvényesítését, mégpedig nemcsak a tudományos vizsgálódás rezervációiban, hanem a felső, közép, sőt valamennyire az alsó oktatás területén is.

Fogarasi tagtársunk zárószavának az elején azt mondta: »a tanácskozások nem most fejeződtek be, hanem most kezdődnek«. — Feltétlenül igaza volt az akkori tárgyalások vezetőjének. Kár, hogy egy fél év elmúlt, és az Akadémián hiányolnunk kell a folytatást. Különösen pedig szívesen látnók, ha az ünnepi ülészak előadásai a Társadalmi Szemle ez évi januári és februári számában közölt *Németh Gyula*- és *Molnár Erik*-féle referátumok után mihamarább megjelenének nyomtatásban, és így mód nyílnék megvitatásukra, illetőleg akár pozitív, akár negatív irányban való hasznosításukra.

Ami az Akadémián nem történt meg, az megtörtént az Akadémia Nyelvtudományi Intézetének keretében. Ott március 5-én egy kilenc előadásból álló szakmai-ideológiai tanfolyam indult meg, amelyen nemcsak az előadók, hanem a hozzászólók is érdemlegesen elősegítették a sztálini szempontoknak nemcsak a maguk és mások számára való elsajátítását, hanem a szempontokból való kitekintés útján új részletmeglátásokhoz is jutottak. — Az Intézet egyébként szolgálatot tett azzal is, hogy a *Sztálin* nyilatkozataival kapcsolatos szovjet méltatásokat, tárgykörfeldolgozásokat, együttes állásfoglalásokat, a népi demokráciák idevágó tudományos anyagát fordításban hozzáférhetővé tette a Nyelvtudományi Intézet Közleményei eddig megjelent három számában. Kívánatos volna, hogy ilyen módon minél több tájékoztatást kapjunk ezután is.

Megint egy kritikai megjegyzést kell tennünk. Nyelvészeink azzal, amit *Sztálintól* kaptak, a maguk szűkebb szakkörében meglehetősen foglalkoztak. Azonban azt a fokozott érdeklődést, ami *Sztálin* fellépésének a hatása alatt általánosan támadt, korántsem elégítették ki hírlapi közleményekkel vagy a népszerű időszakai sajtó révén. Az igaz, ezért nem egészen ők a felelősök, hanem azok is, akik ilyen irányban nem fordultak hozzájuk, nem ösztönözték őket.

Viktor Vinogradovnak a napokban megjelent jubileumi cikkében ezt olvashatjuk: »Szélesen és sokoldalúan kifejlődött a nyelvtudományról szóló sztálini tanítás. alkotó elsajátítására és fejlesztésére irányuló munka a különböző nyelvek — ezen alapon való — vizsgálatával kapcsolatban is.«

Nézzük, mondhatunk-e hasonlót nálunk is! Röviden tekintsük át, hogy *Sztálin* hatására egyes nyelvészeti tanulmányágakban minő munkálatok folynak és ezek miképen folynak!

A Marr-féle felfogása a nyelvnek teljes bizonytalanságot, bizalmatlanságot okozott abban a tekintetben, hogy érdemes-e gyáltalan a nyelvvel tudományosan foglalkozni, érdemes-e a nyelv műve'ésére gondot fordítani, mert hiszen jöhet, sőt jön egy ismeretlen, előreláthatatlan, mitikus, sőt mágikus tényező és mindent felrobbant, mindent kiforgat önmagából. Ez a bizonytalanság Marrék erőszakoskodásával együtt teljes pangást idézett elő. Most azonban, *Sztálin* alkotó marxizmusának hatása alatt nagyobb lendülettel, a jövő felől biztosítva, munkánknak nemcsak a tudomány szempontjából való értékéről, hanem az élet, a társadalom számára való hasznosságáról is meggyőzve dolgozunk. Részben folytatjuk azt, ami — szerencsére elég sok! — korábbi munkálatainkból vagy terveinkből a fordulat után is jó maradt; részben pedig újabb tárgy- és kérdésköröket veszünk munkarendünkbe.

A marrizmus mellett kétségesnek tűnhetett fel, hogy van-e értelme a nyelv történetével foglalkozni, a régi vagy a jelenlegi nyelv szótárát összeállítani, amikor a nyelv élete robbanások sorozata, amikor lépten-nyomon valami olyan következik, aminek semmi köze ahhoz, ami valaha is volt, az igaz, ahhoz sem, ami valamikor újabb robbanások folytán utána következik. *Sztálin* mélységes valóságérzékből fakadó szempontjai szilárd alapot vetettek a nyelvi jelenségek történeti felfogásának, és a *szal, ber, ion, ros* kísérleteinek elűzésével megteremtették a szabadságot, a lehetőséget egy — a nyelvi dolgok, ezek között különösen a nyelv és a társadalom kapcsolatainak lényegébe hatoló — nyelvtörtéti módszer kialakítására.

A marrizmus mágikus körébe nem illett bele, és vesztegár alá került a nyelvhasznítás is. Sőt nálunk a marristák elsősorban a finnugor nyelvészet művelőit hozták kellemetlen helyzetbe. *Sztálin* erről az oldalról is tudományt mentett és lehetővé tette, hogy finnugor nyelvészetünknek nagy multjához, korábbi úttörő és vezető szerepéhez méltó jövője legyen. — Így jelenhetett meg ez év elején nagy kutatónk, *Reguly Antal* hagyatékából az osztják (chanti) hősénekek egy újabb kötete *Zsirai Miklós* tagtársunk áldozatos és avatott fáradozásából. Itt is érdemesnek tartom kiemelni azt a gazdagodást, amelyet korábbi vogul és osztják szövegközléseinkhez csatlakozva ez a kötet is jelen a magyar mondat- és alaktan számára, nem utolsó sorban magyar fordítását val, amely a maga most talán szokatlan, de a régi és népi nyelvben közönséges fordulataival tanúsítja, hogy a nyelvnek *Sztálin* kiemelte szerkezeti elemei tekintetében is minő szoros rokonság fűzi a magyart az obi-ugor nyelvekhez. Ezért kell óhajtanunk az obi-ugor szövegeknek az eredeti fordulatokhoz lehetőleg ragaszkodó magyar fordítással való felszerelését a jövőben is.

Ha a marrizmus folytatódott volna, a nyelvjáráskutatás főfeladata nálunk is nyilván az osztjázsargonok vizsgálata lett volna. Nem mondhatjuk ezt teljesen feleslegesnek és haszontalannak, de *Sztálin* megvilágításában feltétlenül alárendelt fontosságúnak bizonyult a természetesen, szervesen fejlődött autonóm helyi nyelvjárások tanulmányozása mellett. — *Avanyeszov* »I. V. *Sztálin* a nyelvek és nyelvjárások fejlődéséről« című 1950. szeptemberében közzétett előadásában ezt mondja: »*Sztálin* arra vonatkozó utalásai, hogy ezeknek [t. i. a területi nyelvjárásoknak] a nemzeti nyelvek kialakulása folyamán milyen jelentős szerepük van, megnövelik a dialektológiának mint tudományos diszciplínának a jelentőségét, különösen a történeti dialektológia

jelentőségét a nyelv történetének megkonstruálása terén, és egyben azt is megkövetelik tőlünk, hogy a meglévő mai nyelvjárások tanulmányozásánál elmélyült történeti szemléletet érvényesítsünk.» (A Nyelvtudományi Intézet Közleményei 1951. 2. sz. 44.) Annál nagyobb meglepéssel fogadtam a kitűnő szovjet nyelvtudósra ilyen megjegyzéseit, mivel a nyelvjárási anyagnak és a nyelvjárási szemléletnek a nyelvek fejlődéstörténeti magyarázatában való jelentőségét magam is hasonló értelemben tárgyaltam még a marrista időkben előadott és 1950. márciusában-májusában közzétett »Iránnyelvek a magyar hangtörténet tárgyalásában« című értekezésem (Magyar Nyelv XLVI, 8—15, 97—113; külön A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 78. sz.) 9. szakaszában. — A Magyar Nyelvatlasz próbagyűjtéseiből 1947-ben megjelent mutatóvány térképlapjai és az Akadémia Nyelvtudományi Intézetétől végzett és irányított munkálatok térképre vetített eredményei szinte kinyilatkoztatásszerű élességgel lobbantanak fényt nyelvünk szókinés- vagy hangalakbeli történetének sejtett vagy igen gyakran nem is sejtett titkaira, sőt nem ritkán igen jelentős társadalomtörténeti mozzanatokot szemléltetnek.

Ki kell emelnem, amit a *sztálini* nyilatkozatokat tovább építő szovjet közlemények is hangsúlyoznak: a nyelvjárásgyűjtés nemcsak igen fontos, hanem szerfelett sürgős is, talán a legsürgősebb nyelvtudományi feladat. Már a kapitalizmus viszonyai is erősen közrejátszottak a nyelvjárások visszaszorításában, a szocializmus életformái meg éppen számos tényezővel a nyelvi kiegyenlítődéshez, a nyelvjárási különbségek elmosódásához, a társadalom egészére kiterjedő egységes nyelvi rendszer, a nemzeti nyelv kialakulásához vezetnek. A *Sztálin* észrevételeit mérlegelő szovjet nyelvészekkel együtt nem lehet más a véleményünk, mint hogy a nyelvjárások anyagát minél bővebben, minél hitelesebben meg kell mentenünk, nemcsak a nyelv multjának tudományos ismerete, hanem sok mozzanatában a nyelv, az egységes nyelv jövő fejlődésének biztosítása érdekében is.

A nyelvtudomány fejlődésének, de az ifjabb nyelvész-nemzedék fejlődésének, sőt egy szélesebb körű közönség igényei kielégítésének érdekében feltétlenül szükséges, hogy a nyelvtudományi folyóiratok megfelelő terjedelemben és rendszeresen megjelenjenek. Itt is rá kell irányítanom a figyelmet arra, hogy e tekintetben a *Sztálin* fellépését követő második félévben nem haladás, ellenkezőleg nem szerencsés körülmények következtében teljes szünetelés állott be.

Mostani előadásom címe eredetileg ez volt: »Mit tettünk és mit tegyünk a nyelv és a nyelvtudomány ügyében?« A jelenlegi címtől eltérően foglalkozni kívánok a nyelv ügyébe vágó mozzanatokkal is, mert hiszen amit *Sztálintól* nyertünk, az nemcsak a nyelvtudomány, hanem a nyelv dolgát is megragadja, sőt a nyelvtudományon keresztül éppen a nyelv dolgát ragadja meg hatalmas erővel. — Tehát amikor Akadémiánkban, amelynek fogantatásától fogva elsődleges gondja volt a nyelv ügye, egyéves számadást próbálunk csinálni, latra kell vetnünk, történt-e valami és mi történt a magyar nyelv érdekében. Annál inkább meg kell tennünk ezt, mivel Akadémiánk legelsőrendű kötelesegei közé tartozik, hogy a tudományt összeegyeztesse a gyakorlattal, annak az elvnek az értelmében, hogy a tudomány az életért van. *Sztálin* fejtegetései nyomán megerősödik bennünk az a meggyőződés, hogy a nyelvet, de a nyelv tudományát sem szabad elszigetelten tekinteni és értékelni, hanem hasznosítani kell szinte számtalan irányú összefüggésekben, a tudományt itt is, mint

más vonatkozásokban gyakorlati velejárókkal együtt kell munkakörünkbe vonni.

Sztálin hatásának egyik örvendetes mozzanata, hogy felébredt a nyelv-helyesség és a nyelvművelés kérdései iránt való érdeklődés. Egy csomó érdekes, sőt többé-kevésbé értékes cikk, hozzászólás látott napvilágot ebből a körből folyóiratainkban és — amit helyeselnünk kell — napilapjainkban. Azonban sok olyan nézet is nyomdafestékhez és nyilvánossághoz jutott, ami egy ilyen című hozzászólás közzétételére készített: »A nyelvet a 'nyelvvédők' ellen is védeni kell!« Sajnos, hogy ezen a területen nemcsak nincs folyamatban, de nem is indult meg a szervezés, tervszerűsítés. És nem hallgathatjuk el, hogy ebben Akadémiánkat terheli nem annyira a mulasztás, hanem — sokban önhibáján kívül — a tehetetlenség. A tehetetlenség azért, mivel ebben a körben különösen kevés a szakemberünk, és akiknek ilyen irányú fogékonyságuk volna, ilyen irányban kiképezhetnék magukat, másféle — szintén fontos — munkakörökben nélkülözhetetlenek. — Hozzátesszük ehhez, hogy itt megint érvényesítenünk kell az imént kiemelt szempontot: a tudományt a gyakorlattal összekapcsolni, illetőleg a tudományt az élet szolgálatába állítani. Némely nyelvtudományi tekintélyek ellenében nem voltam azon a véleményen, hogy passzív nyelvészkedéssel a nyelv alakulásának, változásainak tényeit egyszerűen meg kell állapítanunk, tudomásul kell vennünk, pusztán csak az a feladatunk, hogy hűvös tárgyilagossággal megmagyarazzuk őket. Régebben kinyilvánítottam azt a nézetemet, hogy mivel a nyelv bizonyos korai szakaszokban maga magára, önkéntelenül, öntudatlan és szándéktalan folyamatokban fejlődik, azért nem volna helyes a nyelvet fejlődésében később is teljesen szabadjára hagyni. A fejlődés dialektikájával is együttjár, hogy ami érthető, pl. a 950 vagy 1211 körüli társadalmi, művelődési vagy egyéb viszonyok között, az nem okvetlenül kötelező az 1800-as évek elejének vagy az 1945—1951-es időszak gyökeresen módosult körülményei között. Természetesen nem azt akarom ezzel mondani, hogy a tudatos és szándékos újítás, művelés marri értelemben kirobbanthatja a nyelvet önmagából.

A nyelv életére nézve nagy jelentőségű — sokban nyelvhelyességi és nyelvművelő jellegű — munkálatok eredményesen folynak. Így a mult év őszén napvilágot látott — nem éppen tökéletesen sikerült — helyesírási kiadványunk után nagyon előrehaladt a helyesírási szabályzatnak, illetőleg szótárnak több tekintetben módosítandó és megjavítandó újabb kiadása —. Az Akadémia Nyelvtudományi Intézetének egyik fő munkálata pedig a Magyar Értelmező Szótár. Ennek megjelent próbafüzetét legközelebb beszél meg e célra összevont bizottságaink. Hogy a művel kapcsolatos korábbi bizonytalankodó és nem általánosan helyeselt tervezés, tevékenység valóban egészséges irányba terelődött, főképen a *Sztálin*-nyilatkozatoknak köszönhető.

A moszkvai egyetemen már 1950. augusztusában felolvasásokat tartottak és ezek kötetben is megjelentek. *Vinogradov* a kötet zárócikkében kiemeli, hogy a főiskolákról a marrizmus idején kikerült hallgatók igen gyenge fogalmakkal rendelkeztek a nyelvtudományról és képtelenek voltak önálló kutató munkára. — *Sztálin* méltatásában *Mityin* ezt mondja: »Azt kell hinnünk, hogy az iskolában és a felsőoktatási intézetekben véget vetnek a nyelvtan lebecsülésének, és a nyelv tanulmányozását egészséges irányba, jó kerékvágásba terelik.«

A Szovjet Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya és a Szovjet Neveléstudományi Akadémia már félesztendeje, 1950.

november 27—29-ig egyesített tudományos ülészekon foglalkozott *Sztálin* nyelvtudományi cikkeivel és a szovjet iskolai nyelvoktatás kérdéseivel. A tárgyalásokról kiadott közlemény kiemeli *Sztálin* megnyilatkozásainak a szovjet iskola szempontjából való kivételes jelentőségét, különösen azoknak a hibáknak a kiküszöbölése terén, amelyek az iskolai nyelvoktatás módszertanában és gyakorlatában együttjártak *Marr* és tanítványai tudományellenes nem-marxista tanaival és magatartásával. Gondolom megokolt, hogy a két intézmény elnökségétől jóváhagyott határozatok elvi szakaszának néhány mozzanatára ez alkalommal rámutassak. A 1. pont így kezdődik: »Az iskolai orosz nyelvi tanterv alapjává a nyelvtant kell tenni, mivel 'a nyelv éppen a nyelvtan segítségével kap lehetőséget arra, hogy az emberi gondolatokat anyagi nyelvi burokból öltöztesse' (*Sztálin*)«. A 3. pontból ezt idézem: »A nyelvtani elmélet tanulása olyan eszköz, amely a tanulók beszédét is gazdagítja és szabályozza.« A 4. pontból: »az iskolában a nyelv szótári szókészletét is tanítsuk.« A 7. pontból: »A nyelvi jelenségeket lehetőleg történeti távlatban kell szemlélni.« A 8. pontból: »Az egész nyelvtanítási munkát úgy kell megszervezni, hogy a tanulók érezzék az emberi szó rendkívül nagy hatóerejét.« Az elvi részben vázolt feladatok végrehajtása céljából az egyesített ülészek szükségesnek tartja tudományos kutató munka megszervezését az orosz nyelvtanítás, a nem-orosz iskolákban folyó orosz nyelvtanítás és az idegen nyelvi tanítás módszertanát illetően, és ezekhez a munkálatokhoz megadja a szempontokat. (A Nyelvtudományi Intézet Közleményei II. évf. 3. sz. 64—71.)

Vinogradov említett jubileumi cikkéből értesülhetünk a fentebb jelzettek következményeiről: »Azok a változások, amelyek a szovjet nyelvtudományban végbementek, a nyelvészeti tudományok előadásának reformját is megkövetelték a filológiai főiskolán és a középiskolában. A marxizmus alkalmazása a nyelvtudományban a dolog természetéből kifolyólag a nyelvről való sztálini tanítás alapján változást eredményezett az anyanyelv és az idegen nyelvek oktatásának gyakorlatában.«

A moszkvai íróknak az irodalom és a nyelv dolgában 1951. január 17—18-án tartott pártgyűlésén *A. Taraszenkov* bevezető beszédében ilyen megjegyzést tesz: »Az orosz nyelv óriási gazdagsága nemcsak alapszókincsében, illetőleg szótári készletében rejlik, hanem nyelvtanának végtelen hajlékonyságában, rendkívül széles körű mondattani lehetőségeiben is. Az orosz szintaxis megengedi az egyszerű, világos és tartalmas mondat-szerkesztést.« *Taraszenkov* itt néhány példát hoz fel Fagyevjev műveiből, és bírálja mondatainak fölösleges szintaktikai bonyolultságát. *Taraszenkov* e felfogásával egyetért a Pravda-vitában és a *Sztálintól* megoldott vagy felvetett kérdések megbeszélésében rendkívül kitűnt *Szerebrennyikov*, a Szovjet Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének igazgatóhelyettese is. *Szerebrennyikov*, *Levin* és *Iljinszkaja*, a Nyelvtudományi Intézet munkatársai, a közös alkotó munkára és tapasztalatcserére hívják fel a nyelvészeket és az írókat. A beszámoló az irodalomtudomány művelőit vagy az irodalomtanárokat nem említi, bizonyára, mivel a velük való összeműködés ott magától értetődő.

Az irodalomtudomány illetékesei nálunk általában mindmostanáig korántsem vonták le *Sztálin* fejtegetéseinek, szempontjainak az ő számukra is irányt jelző következtetéseit. Tudomásom szerint egy nyilatkozott közülük, szélesebb körhöz szólva: *Bóka László* egyetemi tanár: »*Sztálin* tanítása a nyelvtudományról és irodalomtudományunk feladatai« címen a budapesti Egyetemi Magyar Irodalomtörténeti Intézet 1950. októberi estjén (meg-

jelent Irodalomtörténet 1950. 4. sz.). *Bóka* a nyelv iránt való tájékozottság és érzék hiányára nézve ezt mondja: »Az egyetemi és főiskolai oktatást is mulasztás terheli e téren. Nemcsak arra a mostohaságra gondolunk, amivel anyanyelvünk tudományát, a magyar nyelvtudományt kezelik tanrendjeink, hanem arra, hogy az irodalomtanításból is hiányoztak az irodalmi nyelv kérdései.« (I. h. 3.) Az előadás vége felé pedig ezt a kijelentést teszi: »Irodalomtudományunkat nemcsak arra kötelezi *Sztálin* felbecsülhetetlen értékű iránymutatása, hogy ne csak irodalmunk multjával, hanem élő irodalmunkkal is foglalkozzék, hanem arra is, hogy törje át szakmai elzárkózását és fogjon össze a nyelvtudománnyal. Az irodalomtörténészek önmagukban nem oldhatják meg az irodalmi nyelv és a nemzeti nyelv korrelációjának vagy a nyelvújítás újjáértékelésének problémáját, s a nyelvtisztaság, nyelvhelyesség kérdéseiben, nagy íróink nyelvének helyes értékelése terén kétségkívül a nyelvtudomány dolgozóira lesznek utalva.« (I. h. 8—9.)

Bóka professzor szakmabeli társai, legalább társai többsége részéről (a szakmát nem szorítom itt a magyar irodalomtörténetre) a nyelvészet, sajnos, a lefolyt tanévben sem tapasztalta — legalább tényekben mérhetően nem — a fentebb kifejezett valóban megértő szellemet. Sokuk számára, úgy látszik, még meglehetősen írott malaszt *Marznak Bókától* idézett (4) az a tanítása, hogy az ideák, eszmék nem a nyelvtől elkülönülten léteznek. Hozzátehetjük még: közülük sokan sokszor megleézesnek frázisokkal, pedig a frázis, noha hangzik, sőt »jól« hangzik, a nyelvi értelemben vett »szó« fogalmának a megcsúfolása, mert nincs valóságos jelentése.

A budapesti Tudományegyetem Orosz Intézete most két hete tartott sztálini ülészakának tárgysorán *Trencsényi-Waldapfel Imre* tagtársunk és *Krajevicski* professzor egyaránt jelentős figyelmet szentelt — magától értetődően! — az irodalmi nyelv kérdéseinek.

Felmerül azonban a kérdés, hogy miképpen tudjunk az irodalmi vagy költő nyelv és a mögötte levő lelki folyamatok titkaiba behatolni, ha a nyelvvel kapcsolatos tudományos ismeretektől szinte elvszerűen elzárkózunk. A nyelvészet nélküli irodalomtörténet, nem mondom: irodalomtudomány körülbelül annyi, mint a Marrék értelmében vett nyelv nélküli gondolkodás, amit — jól tudjuk — *Sztálin* milyen határozottan utasított el.

Hogyan lennének képesek az imént érintett — irodalmi vonatkozásban valóban súlycs — nyelvi, sőt nyelvészeti kérdésekben maguknak véleményt alkotni és másokat ilyen meglátásokra ráébreszteni olyan valakik, akik (nem kevesen!) irodalmárnak, sőt jó irodalmárnak képzelik magukat, de a szakvizsgán nem tudnak hosszas rávezetés után sem példát mondani a melléknévre, nem ismerik az igeneveket, vagy halvány sejtelemmel sem rendelkeznek affelől, hogy a magyarban az igének alanyi és tárgyias ragozása akad stb.

Nem akarom most annak a részletezésével az időt tölteni, hogy mik az egyetemi nyelvészeti oktatás sikertelenségének okai. Csak egyre utalok. Nevetségesen csekély volt a nyelvészet óraszámja a most véget ért — *Sztálin* nyelvészeti megnyilatkozásait követő — tanévben, — pl. a III. évben és a IV. év első felében heti két óra, a IV. év második felében meg éppen heti 1 óra. El lehet képzelni, milyen anyagi lehetősége, de azonfelül milyen tekintélye van egy ilyen módon kezelt tárgykörnek.

1950. augusztus 21—30-ig rendezte a szovjet Felsőoktatásügyi Minisztérium a főiskolák nyelvész dolgozóinak szövetségi értekezletét és

az állami egyetemek megpedagógiai intézetek nyelvész tanárainak szemianriumát. Az értekezlet záró ülésén Sz. V. *Kaftanov* felsőoktatásügyi miniszter tartott előadást. Hangsúlyozta, hogy a nyelvészeti diszciplínák oktatása óriási jelentőségű a szovjet tanulóifjúság eszmei-politikai nevelése szempontjából. Rámutatott, hogy a nyelvészeti diszciplínákat az ország valamennyi egyetemén tanítják, és hogy azoknak a diákoknak a száma, akik ilyen vagy amolyan fokon tanulják a nyelvészetet, csak azoknak a diákoknak a száma mögött marad el, akik a marximu-leninizmus és a politikai gazdaságtan alapjait tanulják. A miniszter mély elemzést adott a nyelvészeti oktatás megszervezéséről és felszólította a nyelvészeket a marxista elmélet alkotó fejlesztésére.

Ha figyelembe vesszük, amire itt *Kaftanovból* hivatkoztunk, nem is kell külön kritikát mondani arról, ami nálunk még az 1950—1951. tanévben is volt, illetőleg nem volt.

Sztálin kijelenti: »a felépítmény működési köre szűk és korlátozott«, ezzel szemben »a nyelv működési köre, minthogy ez emberi tevékenység valamennyi területét átfogja, sokkal szélesebb és többoldalúbb, mint a felépítmény működési köre. Mi több majdnem határtalan.« (A szovjet nyelvtudomány kérdései 228.) — Mi, nyelvészek talán nem egészen jogtalanul hisszük, hogy *Sztálinnak* ebből a felfogásából a nyelvtudományra is háramlik valami, és a nyelvészet számára az eddiginél szélesebb hatáskört adnak nem a nyelvészek, hanem a nyelv és a társadalom ügye érdekében.

Ezzel összefüggésben vetődik fel a nyelvészeti tudományos utánpótlás kérdése, mivel a nyelvészetre váró kötelezettségek és szívesen vállalt feladatok ellátása terén munkaerő és munkalehetőség dolgában igen-igen nagy nehézségekkel küzdünk. (Zárójelben mondom: a nyelvészetnek az országban egy aspirantura jutott.) — Bízunk abban, hogy ezen az oldalon hamarosan javul a helyzet, s a nyelvészek idősebb és egyre jobban szaporodó újabb nemzedéke közös erőfeszítéssel viszi előre a nyelvnek és tudományának ügyét, amelynek különös jelentőségét *Sztálin* nemcsak nekünk, nyelvészeknek, hanem rajtunk kívül álló tényezőknél is annyira megkapóan és félreérthetetlenül előtárta.

*

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET MINT FELÉPÍTMÉNY

LUKÁCS GYÖRGY akadémikus

Mindössze egy év telt el, amióta *Sztálin* elvtárs cikkei a nyelvtudomány kérdéseiről megjelentek és ma már elmondhatjuk, hogy e cikkek történelmiékké váltak. Természetesen nem a történelmiség polgári értelmében, mely szembehelyezi egymással az égetően aktuálisat, a létünket és gondolkodásunkat gyökeresen megmásítót és azt, amit a polgári ideológia történelminek nevez, amit a hagyományok szekrényében a jelen bomlasztó hatásai elől gondosan elrejt. Nem. A mi számunkra valamely esemény történelmi jellegét éppen az teszi, hogy jelen életünkben másképp gondolkodunk, másképp cselekszünk, mint annak létrejötté előtt; történelmi esemény az, ami életünket megváltoztatja.

Ilyen értelemben nevezhetjük, joggal, történelmi jelentőségűeknek *Sztálin* cikkeit. Aki lelkiismeretesen vizsgálja saját tudományos tevékenységét az elmúlt esztendőben, megállapíthatja: számos döntő fontosságú kérdésben gyökeresen másképpen látunk, gyökeresen másképpen dolgozzuk fel tudományunk anyagát, új, gazdagabb nézőpontokat nyertünk, melyek a hibákat, az álproblémákat, a polgári felfogások maradványait minden eddiginél jobban segítenek kiküszöbölni. Tudományos életünkben fordulat állott be. Aki ezt nem képes megérteni és elsajátítani, saját gyakorlatába áttenni: el fog maradni a tudomány magabbrendűvé vált módszerétől.

Ezért nevezhetjük joggal történelmi jelentőségűeknek *Sztálin* cikkeit.

A mi részünkre, akik e fordulat irodalom- és művészettudományi szakaszán dolgozunk, különös, mondhatnám paradox helyzet állt be. Hiszen ha egészen röviden akarjuk összefoglalni azt, amit mi a magunk szakmája számára *Sztálin* cikkeiből merítettünk, csak ismételnünk lehet ez előadás címét. Azt, hogy az irodalom és művészet: felépítmény. Vagyis megismételnek azt, amit a marxizmus klasszikusai mindig állítottak. Ez a látszólag paradox helyzet ahhoz hasonlítható, amelyet *Lenin* «Állam és forradalom» című műve megjelenésekor kiváltott. Első látásra, felületesen, úgy tűnhetett fel egyeseknek, mintha *Lenin* csak rendszerezte volna mindazt, amit annakidején *Marx* és *Engels* az államról, annak az osztályharchoz való viszonyáról megállapítottak. A valóság azonban az volt: kiderült, hogy alig volt marxista, aki a marxizmus államelméletét igazán megértette volna. Azáltal, hogy *Lenin* az imperializmus, a proletárforradalom konkrét körülményeire alkalmazta és ezzel továbbfejlesztette *Marx* és *Engels* tanításait, egyszersmind leleplezte azokat a helytelen nézeteket, melyek — a marxizmushoz való hűség, a marxizmus ismeretének látszata mellett — rendkívül el voltak terjedve. Csakis e könyv ismételt áttanulmányozása óta mondhatjuk magunkról, hogy igazán értjük a marxizmus államelméletét.

Ez történt az irodalom és a művészet felépítményjellegének megértése körül *Sztálin* cikkei nyomán.

1.

Honnan ered még jóakarató és tanulni vágyó polgári tudósoknál is az ellenérzés a marxi felépítmény-elmélettel szemben? Véleményem szerint — itt természetesen csak a jóhiszemű ideológusokról beszélek — onnan, hogy irodalom és művészet felépítményjellegét azok esztétikai és eszmei lealacsonyításának fogták fel. Jogtalanul. A polgári ideológia irodalomban és művészetben az «örök emberi» megtestesülését véli felfedezni. Ahogy az államot, a jogot kiemelni törekszik abból a szerepből, amelyet az osztályharc fegyvereként betöltenek, úgy irodalom és művészet humanisztikus jelentőségét, az emberi kultúrában elfoglalt helyét is azzal akarja igazolni, hogy a soha és sehol nem létezett «örök emberi» fantomját teszi a társadalmilag cselekvő és harcoló, történelmileg változó valóságos konkrét ember helyébe.

Azt hittük *Sztálin* cikkeinek megjelenése előtt, hogy a marxizmus-leninizmus már kiirtotta ezt a polgári csökevényt az irodalommal és művészetrel foglalkozó tudósok fejéből, legalább azokéból, akik marxistáknak vallják magukat, vagy akik a marxizmust komolyan akarják elsajátítani. Tévedtünk. *Sztálin* korszakot alkotó megállapításai arról, hogy miért nem felépítmény a nyelv, irodalom- és művészetkutatóink nem kis részében azt a reményiséget váltották ki, hogy most már a marxistáknak is megengedhető az irodalmat és művészetet kiemelni a "lealázó, törekvésből, melybe mint felépítmény, mint a maga aktivitásának, az osztályharcnak fontos eleme kerül; hogy most már friss alapon, a nyelv nem-felépítményjellegével kapcsolatban megújítható az irodalom és művészet «örök emberi» mivoltának igazolása — állítólag a marxizmus-leninizmus alapján, *Sztálin* korszakalkotó megállapításai segítségével.

A Tudományos Akadémia jubileumi ünnepi hetében egymás után léptek fel e felfogás képviselői, akik szerint nemcsak irodalom és művészet, hanem a jog, sőt a mítosz is kiemelődik a felépítmény-elemeinek sorából. Joggal merülhetne fel a kérdés: van-e akkor egyáltalában felépítmény? (Lehet, hogy mindenki a másik szakterületére elismeri, hogy felépítmény.)

Azt hittük, hogy az akkor lefolyt vita, valamint az azóta a Szovjetunióban, a népi demokratikus országokban lezajlott viták nagyjából tisztázták ezt a kérdést. Tévedtünk. Nemrég egy olyan kiváló és joggal tekintélyes kollégánk, mint *Trencsényi Waldapfel Imre*, lépett fel e kérdés tisztázásának igényével* és nála új fogalmazásban találkozunk valamennyi eddig felmerült, reménytelenül összezavart hamis kérdésfeltevéssel.

Mindenekelőtt: *Trencsényi Waldapfel* elvtárs jogosulatlanul tágtíja ki azt, amit *Sztálin* a nyelvről általában mond, az úgynevezett «költői nyelvre». Hangsúlyozom az úgynevezett szót. Mert a «költői nyelv» kifejezés tulajdonképpen lerövidítés, sőt metafora. Logikai jelentése: a költői formák által, a költészet eszközeivel, a költészet céljaira megformált nyelv. Még olyan értelemben sem «nyelv» a rendes, az általános nyelv mellett, mint a dialektus vagy a zsargon. Ha e kifejezés valódi értelmét nem tisztázzuk, nagy zavarok jönnek létre. *Trencsényi Waldapfel* helyesen mondja, hogy a költői forma «alapanyaga a nyelv». Ez igaz; éppen úgy, ahogy a szobrászat alapanyaga a márvány, a bronz vagy a fa, ahogy a zene alapanyaga a hang. Ezek az anyagok magukban véve legalább annyira nem tartoznak a felépítményhez, mint a nyelv. De következnek-e ebből valami művészi tartalomnak és formának arra a

* Szabad Nép 1951. június 19.

felépítményi jellegére, amely a márvány művészi feldolgozásában *Phidiasnál, Michelangelonál és Rodinnél* megnyilvánul? Szín és vonal magában véve szintén nem felépítmény, de vajjon nem igazi aktív osztályharcos felépítmény *Goya és Daumier* művészete? *Thomas Mann* nem marxista, de aki meg akarja tanulni, hogyan jön létre a hangból (amely magában véve szintén nem felépítmény) a zenei formák eszmei és értelmi formálása következtében az ember felszabadításáért vagy rabságban tartásáért, embervoltának megőrzéséért vagy felbomlasztásáért, a néphez való kapcsolódásáért vagy tőle való elkülönüléséért harcoló zenei felépítmény, az a «*Doktor Faustus*»-ból megtanulhatja.

Trencsényi Waldapfel elvtárs hibája szerintem abban áll, hogy nem tart ki amellett, amit egyszer megfogalmazott, hogy a nyelv a költészet anyaga. Nemcsak annyiban nem, hogy egy másik helyen — itt már helytelenül — a nyelvben az irodalom «elemi formáját» látja, hanem főleg abban, hogy a költészet speciális vonásaiból valami új, nem felépítményjellegű «nyelvet» igyekszik konstruálni. Az a «többlet», amelyre itt hivatkozik, amelyben számunkra a legfontosabb vonások a szavaknak a jelentésanon is túlmenő képzettársító tartalma, a szóképek és szólások felidéző ereje», szerintünk éppen a nyelvnek az irodalom által végbevitt — felépítményjellegű, aktív, megőrző vagy romboló jellegű — formáló tevékenységéből erednek. A nyelvet egyaránt használja elnyomott és elnyomó, forradalmár és ellenforradalmár. Hogy a hétköznapi életben is, mondjuk, a «csendőr» szó más asszociációkat váltott ki földbirtokosnál és szegényparasztnál, semmit sem változtat *Sztálin* ama megállapításán, hogy «a nyelv mint az érintkezés eszköze, mindig egységes volt és marad a társadalom számára és közös a társadalom tagjai számára», sőt igazolja, alátámasztja azt.

Egészen másképp áll a dolog az irodalommal. Éppen azért, mert az irodalom felépítmény, mert nemcsak a társadalom objektív valóságának művészi tükröződése, hanem — e visszatükröződéstől elválaszthatatlanul — aktívan harcol valamely alap mellett vagy ellen. Ezért kell, hogy minden irodalmi megformálás, a nyelv irodalmi megformálása, a képek, a szavak csoportosítása, a ritmus stb. segítségével úgy vezesse képzettársulásainkat, olyan érzéseket, hangulatokat, élményeket és gondolatokat idézzen fel, amelyek bennünket valami mellett vagy ellen mozgósítanak. Minden irodalom elemi tényéről van itt szó. Legyen szabad egy egyszerű példával megvilágítanom azt, amire itt fel akarom hívni a figyelmet. Nincs egyszerűbb hétköznapi szó a kerítésnél. A társadalom mindennapi életében szakadatlanul előfordul, és — mint minden szót — minden osztály egyaránt használhatja és használja is. Mi lesz most már ebből a költészetben. ha valamely jelentékeny költő számára költői élménnyé válik?

Babits Mihálynak «A gazda bekeríti házát» című verse így kezdődik :

*«Léckatonáim sorban állnak már, pici
földem a földből kikerítve, könnyű szál
dzsidások módján állnak őrt, hatalmasan
igazságukban ; ők a törvény, ők a jog,
erőm, munkám, nyugalmam és jutalmam ők,
s jel hogy vagyok ; sün-életem tüskéi e
szakadt létben, kizárva minden idegent . . .»*

Kérdés, hogy *Babits* ismerte-e a «Kommunista Kiáltványt». De az bizonyos, azt a lelkiállapotot, hogy a magántulajdon a polgári egyéniség alapja, mélyen átélte, magáévá tette. A kerítés ebben a versben az egyéniség fejlődésének,

megóvásának jelképévé nő : a kerítés kulturális és morális igenlése a vers igazi tartalma ; szavai, mondatai, képei, ritmusa azt szolgálják, hogy ilyen irányú képzeteket és érzelmeket idézzenek fel az olvasókban. Mi más ez, mint aktív, harcra kiállás a polgári, a kapitalista alap mellett? És e kiállás aktivitásán mitsem változtat az, hogy *Babits* poétikája sokáig azt az illúziót ápolta, mintha az ilyen kiállás nem tartozna a költészet lényegéhez, sőt ellentmondana annak.

József Attilánál is költői élménnyé vált a kerítés. «A város peremén» című versében ezt a strófát találjuk :

«Föl, föl! . . . E fölöstott föld körül
sír, szédül és dülöng
a léckerítés lehetünkötől,
mint ha vihar dühöng.
Fújjunk rá! Föl a szívvel,
Füstöljön odafent!»

Itt a költészet összes — a nyelven, mint mindenki számára közös anyagon alapuló — eszközei pontosan az ellenkező képzettársulások stb. felidőzésének szolgálatában állanak. A kerítés tényének nyelvi tükrözése, a kerítés szó (összes szinonimáival együtt) tehát egyaránt alkalmas arra, hogy a kerítés a magántulajdon igenlése és tagadása, minden azzal összefüggő társadalmi, világnézeti erkölcsi stb. érzéssel és gondolattal együtt magasrendű költői kifejezést nyerjen.

És éppen itt nyilvánul meg a nyelvnek *Sztálin* által lángeszűen meghatározott nem-felépítményjellege : az, hogy egyaránt tudja kiszolgálni az összes egymással élet-halálharcban álló osztályokat, bármely felépítményt. Ugyanazon a nyelven íródtak az «Egyedül vagyunk» és a Kommunista Párt illegális röpiratai ; ugyanazon a nyelven írt a fasiszta *Erdélyi József* és a kommunista *József Attila*, a fasiszta *Céline* és a kommunista *Aragon*. Amennyiben ezeknek «nyelve» eltér egymástól, úgy az csak — az alapvető szókinés és a mondat-szerkezet változatlan egysége és közössége mellett — a kiválasztás, az elrendezés, a hangsúlyozás stb. irányában és tartalmában nyilvánul meg, vagyis abban, hogy az irodalom felépítményjellegű aktivitása hogyan dolgozza fel anyagát, a közös, a nemzeti, a nem-felépítményjellegű nyelvet. Tehát mindaz, amivel a nyelv fogalmát jogosulatlanul ki akarják ágítani, éppen azt igazolja, amit *Sztálin* mondott : «Kinek van arra szüksége, hogy a «víz»-et, «föld»-et «hegy»-et, «erdő»-t, «hal»-at, «ember»-t, «menni»-t, «csinálni»-t, «termelni»-t, «kereskedni»-t stb.-t ne víznek, földnek, hegynek stb.-nek nevezzék, hanem valahogy másként.» Az, hogy — az asszociációk felkeltése segítségével — ezek a szavak különböző, sőt ellentétes érzelmeket válthatnak ki, nem «ágítja» ki a nyelv fogalmát a «költői nyelvre», hanem ellenkezőleg, élesen mutatja a különbséget a nem-felépítményjellegű nyelv és a felépítményjellegű költészet között.

Ez a közös nyelv az irodalom anyaga. Természetesen. Mert az irodalomnak az egész nemzetre, sőt — fordításokon keresztül — az egész emberiségre való hatása ilyen közös anyag, közös médium nélkül elképzelhetetlen volna. Ez a közös médium a képzőművészetekben, a zenében közvetlenül érvényesül. Az, hogy az irodalom a fordításra szorul, kétségkívül bizonyos gyengítő hatást hoz létre. Szó és gondolat, hangzás és hangulat, nyelvi és eszmei ritmus szer-

ves összeforrott egysége, a költői alkotás felidézõ erejének alapja kétségkívül legyengül még a legjobb fordításban is. De a hatás lehetősége ezzel mégsem szűnik meg; elég *Homerosz* vagy *Shakespeare* nemzetközi hatására gondolni, ahol is valószínűleg azok száma, akikre fordításban hatottak, mérhetetlenül nagyobb azokénál, akik eredetiben voltak képesek olvasni õket. Erre a tényre azért kell ráirányítani a figyelmet, mert itt világossá válik, hogy a nyelv anyaga, nem pedig formája az irodalomnak. Mert hiszen akkor a homeroszi eposzok, a shakespeare-i drámák mûvészi formája elválaszthatatlanul hozzá volna nôve a görög, illetve az angol nyelvhez, a fordítás nem adhatna mást vissza, mint pusztá költészetnélküli tartalmakat. Holott magától értetõdik, hogy a felépítés, a jellemzés, a fokozás stb., stb. formai mozzanatai nyilvánvalóan visszaadhatók a fordításban és pedig azért, mert bár a nyelvet mint anyagot, mint a magával ragadást kiváltó közvetlen irodalmi felidézés közvetítõjét csak tökéletlenül, csak megközelítõen lehet más nyelvbe áttenni, az irodalmi forma döntõ tényezõi azonban, melyek a visszatükrözött társadalmi tartalmat az irodalmi felépítmény aktív részévé teszik, nem nyelv jellegüknél fogva igenis reprodukálhatók más nyelveken is.

Ne hagyjuk tehát magunkat a «költõi nyelv» metaforája által félvezetni, álproblémák tömkelegébe tolni. És fõleg: ne ijedjünk meg attól a — látszólag — paradox ténytõl, hogy valamely felépítménynek (irodalomnak) anyaga olyasmí lehet, ami se nem alap, se nem felépítmény (a nyelv). Vannak az esztétikában még paradoxabb jelenségek is. Gondoljunk a hídra. A híd *Marx* felfogása szerint a termelés része, mert a szállítás beletartozik az értéket létrehozó termelésbe. Kizárja-e azonban ez a tény azt a másik tényt, hogy a híd mint esztétikum a felépítményhez tartozik? Azt hisszük: nem. A mi gyönyörû Lánchidunk éppen úgy a reformkor klasszicisztikus építészetének mûvészi terméke, mint a Nemzeti Múzeum, mint számos vidéki kúria. Esztétikai sajátosságai éppen úgy csak e korszak alapjából, az ennek talajából létrejött társadalmi-történelmi helyzetbõl érthetõk meg, mint a *Ponte Vecchio* a firenzei középkorból, mint a *Ponte Santa Trinita* szépsége a 16. századbéli Firenzébõl. A híd mint közlekedési eszköz: a termelés része; mint esztétikum: felépítmény. És ennek az elméleti tisztázásnak messzemenõ gyakorlati következményei vannak. Építészeti formalizmusunk alábecsüli ezt a felépítményi mozzanatot, kizárólag az anyagból (beton, vas) akarja az építészet összes esztétikai törvényeit levezetni. Ez a gyakorlatban aztán azt eredményezi, hogy az épület az imperialista formalizmus és kozmopolitizmus esztétikai kifejezésévé lesz. Felépítmény — de ellenséges jellegû.

E kitérés után, mely azt hiszem, a mûvészeti forma lényegének megvilágítása szempontjából szükséges volt, térjünk át a mûvészet, az irodalom nemzeti jellegére.

Sztálin cikkeiben élesen polemizál a marxizmus ama vulgarizátorai ellen, akik «a burzsoázia és a proletariátus érdekeinek ellentétét, éles osztályharcukat, a társadalom szétesésének, az ellenséges osztályok közötti mindenféle kapcsolat megszakadásának tekintik». E megsemmisítõen éles kritika nagy-jelentőségû nemcsak a nyelvtudomány, hanem irodalom és mûvészet marxista tudományos felkutatása szempontjából is. Ha e vulgarizátoroknak igazuk volna, minden irodalmi és mûvészi alkotás hatásában is osztályához volna kötve, nem lehetne nemzeti jelentősége. *Tolsztoj* nem lehetne a munkásosztály kultúrértéke, *Gorkij* nem hathatna a munkásosztály határain kívül. Nyilvánvaló, hogy irodalom és mûvészet egész hatástörténete ennek pont az ellenkezőjét bizonyítja. Nyilvánvaló, hogy a szétesett társadalom, melyben csak

ellenséges osztályok vannak, a vulgarizátorok kiagyálása, amelynek nincsen semmi köze a társadalom tudományos, marxista-leninista felfogásához.

Ilyen típusú vulgarizálás volt nálunk is *Sztálin* cikkeinek megjelenése előtt. S ma azt lehetne mondani, hogy ezek a cikkek — nagyjából — kisöpörték ezt a felfogást irodalmi és művészi közéletünkől. Ez felette örvendetes tény. Ha azonban elméletünk mai helyzetét elfogulatlanul tekintjük, örömünk mégsem lehet zavartalan. Mert e hiba felszámolásakor nem egy kutató a ló másik oldalán leesett: most már csak nemzeti irodalmat és művészetet ismer és úgy alkotja meg a nemzet fogalmát, hogy abból az osztályharc teljesen, vagy szinte teljesen eltűnik.

Ez pedig ellentmond a marxizmus alapvető elveinek. Már a «Kommunista Kiáltvány» pontosan meghatározza a jól felfogott helyzetből folyó politikai célkitűzést: «Amennyiben a proletariátusnak elsősorban a politikai hatalmat kell meghódítani, önmagát nemzeti osztállyá kell emelnie, önmagát nemzetté kell szerveznie . . .» A II. Internacionále pártjai ebben a kérdésben is letértek a marxizmus útjáról. *Lenin* és *Sztálin* nagy tette, hogy az imperializmus körülményei között, a világháborúk és forradalmak előestéjén konkretizálták és továbbfejlesztették a marxizmus eme tanításait is. *Lenin* «Mi a teendő?» című munkájában világosan kimutatja, hogy a lemondás az ösztályosnemzeti problémák proletár szellemben való megoldásáról, múlhatalmatlanul e kérdések burzsoá érdekektől vezetett megoldásának támogatását jelenti. *Lenin* és *Sztálin* rendszeres és állandó munkával dolgozták ki a munkásság, a munkásosztály élcsapata részére osztályharc és nemzet, nemzeti fejlődés dialektikus összefüggéseit. Ezért írja *Lenin* az imperialista háború első évében: «És mi, nagy orosz munkások, telve a nemzeti büszkeség érzésével, mindenáron szabad és független, önálló, demokratikus, köztársasági, büszke Nagyországot akarunk, mely szomszédaihoz való viszonyát az egyenlőség emberi elvei alapján, nem pedig a kiváltságok hűbéries, egy nagy nemzetet meggyalázó elve alapján építi fel. S éppen azért, mert mi ezt akarjuk, mondjuk: a XX. században, Európában (akár a távolkeleti Európában is) nem lehet másként «védeni a hazát», mint úgy, hogy minden forradalmi eszközzel harcolunk saját hazánk monarchiája, földesurai és kapitalistái, vagyis szülőföldünk leggonoszabb ellenségei ellen . . .» Tehát nemzeti kötelesség lehet a nemzet bizonyos adott formáját tagadni, lerombolni törekedni.

Ez a forradalmi dialektika határozza meg osztály és nemzet összefüggéseit. Az osztálytól nem látni a nemzetet (szétesett társadalom) épp oly hiba, mint a nemzettől nem látni az osztályt, az osztályharcot, nem látni, hogy az, amit mi valamely nemzet nemzeti arculatának, nemzeti tulajdonságai foglatatának nevezünk, az, aminek nemzeti irodalom és művészet együtt legfontosabb ideológiai megnyilvánulása: az osztályharc eredője, pontosabban évszázadok osztályharcaiban kialakult, változásokban és fordulatokban gazdag folytonossága.

Csak a polgári fetiszizált gondolkodás kénytelen e folytonosság és dialektikus megszakításainak és fennmaradásának magyarázata kedvéért holmi misztifikált «nemzeti szellemhez» vagy pláne fajközösséghez fordulni. *Marx* és *Engels* már 1850-ben az akkor nagynevű francia történétíróval, *Guizot*val szemben, aki polgári módon misztifikálta a francia és az angol nemzeti fejlődés különbségeit, rámutatott arra, hogy évszázadokon keresztül a két nép agrárfejlődésének különböző iránya határozta meg történelmük, kultúrájuk eltérő sajátosságait: míg az angol fejlődés viszonylag korán kapitalizálódó nagybirtokhoz és így burzsoázia és nagybirtokosság szövetségéhez, a nagybirtok

fennmaradásához vezetett, addig Franciaországban a polgári demokratikus forradalomban mulhatatlanul a feudális nagybirtok paraszti parcellára való szétदारabolása állott napirenden. Ha ezt az alapvető különbséget történelmileg konkretizáljuk, látni fogjuk, hogyan bontakoznak ki a francia és angol nemzeti sajátosságok a két nép minőségileg különböző gazdasági fejlődéséből; hogyan nyomja rá ez a különbség a maga bélyegét minden osztály minden cselekvésére. Hiszen minden osztály — a maga érdekeinek megfelelően — keres választ a nemzeti élet eme központi kérdésére.

Ilyen központi kérdéseket minden nemzet történetében találhatunk. Lenin mutatott rá arra, hogy a német demokratikus forradalom központi kérdése a nemzeti egység helyreállítása volt. A parasztháború volt az első kísérlet erre — és a német politikának és kultúrának mai napig ez a központi kérdése. Nálunk a nemzeti függetlenség és a parasztfelszabadítás összefonódottsága volt ez a központi kérdés, lehetne mondani *Dózsától* (sőt talán még előbből) egészen addig, amíg a proletárforradalom az össznemzeti kérdések magasabb színvonalú, szocialista megoldását nem tette lehetővé. Nincs osztály, amely kivonhatná magát e kérdések megválaszolásának kötelezettsége alól. Annak dialektikus ellenmondásokban gazdag története, hogy e megoldási kísérletek sikerrel vagy kudarcra végződnek, helyes vagy helytelen elméletek alapján indulnak el stb., ad nemzeti egyéniséget minden osztálynak. A marxizmus klasszikusai bő anyagot nyújtanak egészen a különböző országok munkásmozgalmainak nemzeti sajátosságáig.

Természetes, hogy a nemzet szocialista fogalma nem azonos a régi osztálytársadalmak nemzetével. Ez azonban nem szünteti meg osztály és nemzet alapvető összefüggését; proletárforradalom teremti meg a szocializmus alapjait és minden szocializmus kezdete a történelem legélesebb belső osztályharcaival kapcsolódik össze. A szocializmusban azonban — akkor is, ha még nem jött létre teljesen az osztály nélküli társadalom — a döntő osztályok viszonya nem ismeri többé az antagonisztikus ellentéteket, nem ismeri többé embernek ember által való kiszákmányolását, nem ismeri többé az egyik nemzetnek a másik által való elnyomását stb. Ezzel a nemzet alapvető, minőségi jellegű változáson megy át; e változás azonban éppen az osztályok egymáshoz való viszonyának változása nélkül elképzelhetetlen volna.

Világos tehát, nem képzelhető el olyan irodalom és művészet, mely e kérdések elől kitérhetne, mely nem ezeket helyezné alkotásai tartalmának és formájának homlokterébe. Író vagy művész csak akkor emelkedhetik nemzeti jelentőségre, ha e kérdések megoldásához haladó irányban hozzájárul. És az eddig kifejtettekéből világosan kiderül, hogy minden író, minden művész a maga osztályának szempontjából keresi és találja meg a választ. *Katona* és *Vörösmarty* a haladó kismemesség, *Petőfi* és a fiatal *Arany* az elnyomott és kiszákmányolt parasztság, a plebejus rétegek költői voltak és ugyanakkor, éppen azért, mert ezeket az osztályokat képviselték, váltak — ki-ki a maga módján — nemzeti költökké.

Az osztályszempont eltűnése a nemzeti egység téves felfogásában megoldhatatlan rejtélyeket, történelmietlen megoldásokat eredményez ebben a kérdésben, mely a helyes marxista-leninista elvek alapján — persze csak komoly és konkrét kutatások útján — biztos tudományos eredményekhez vezet. Mert így meg van adva a mérték is, mely az irodalom és a művészet kiemelkedő alakjait igazán kiemelkedőkké teszi: a nagy nemzeti problémák haladóirányú felvetése és magasrendűen művészi megválaszolása. Ennek felismerése nélkül könnyen beállhat az a helyzet, mely a Szovjetunióban lefolyt

viták alkalmával felmerült, hogy egyesek például *Puskint* kiemelték a felépítmény köréből és csak kisebb kortársainak munkáit ismerték el felépítménynek. Ez az álláspont ilyen határozottsággal nálunk, tudtommal, nem jelentkezett. De tekintettel arra, hogy nálunk is nem egyszer eltűnt az osztály és az osztályharc nézőpontja irodalom és művészet nemzeti jelentőségének tárgyalásakor, tanulságos lesz *Jegolin* professzornak, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája levelező tagjának néhány polémikus megjegyzését idézni: «A művészet osztályművészet, a művészet nemzeti művészet. De legnagyobb példaképeiben túléli korának kereteit. Azok az elvtársak, akik *Puskint* és *Gribojedovot* kiemelik a feudális társadalom felépítményéből, történelmietlenül viszonyulnak a művészet jelenségeihez, a felszabadító mozgalom udvari szakaszának haladó műalkotását átteszik a mi időnkbe.»*

2.

Miután megpróbáltuk tisztázni a *Sztálin* cikkei által felvetett problémák elvi alapvető részét: irodalom és művészet felépítményjellegét, megkísérlem a kérdést tovább konkretizálni azáltal, hogy rátérek *Sztálin* cikkeinek egyik legtermékenyebb megállapítására, amely azonban, sajnos, az eddigi vitákban sokkal kevésbé szerepelt, mint fontossága megérdemelte volna. Erre a megállapításra gondolok: «A felépítmény nincs közvetlen kapcsolatban a termeléssel, az ember termelő tevékenységével. Csak közvetve, a gazdasági életen keresztül, az alapon keresztül van kapcsolata a termeléssel.»

Nem lehet itt feladatomban e nagyfontosságú megállapítás következményeit a felépítmény egészére vázolni; maradjunk az irodalomnál és a művészetnél. Az az alap, melynek konkrét mivolta és változásai irodalom és művészet lényegét és fejlődését meghatározzák, a mindenkori termelési viszonyok, vagyis az emberek (osztályok és egyesek) egymáshoz való társadalmi vonatkozásai, kapcsolatai, tehát az emberi élet alapvető tényei. Az, hogy irodalom és művészet a termeléssel magával csak közvetve, csak ezen az alapon keresztül érintkezik, hogy ez az alap határozza meg az irodalmat és művészetet mint felépítményt, hogy innen erednek irodalom és művészet tartalmai és formái, új megvilágításba helyezi azok legfontosabb problémáit. Pontosabban: *Sztálin* eme megállapítása marxista alapot ad irodalom és művészet helyes felfogásának.

Kezdjük egy — látszólagos — negatívummal. Az ember szerepe magában a termelésben meghatározza mindenkori viszonyát a természethez, a tőlünk függetlenül létező objektív valósághoz. Ez a viszony, a társadalom anyagcseréje a természettel, ahogy *Marx* nevezte, a termelési viszonyokban már csak közvetve jelentkezik. Itt a termelés létrehozta emberi viszonyokon van a hangsúly és a dolgok világa csak mint ezeket a viszonyokat, ezeket a kapcsolatokat közvetítő mozzanat szerepel. S ebből következik azután — ami sokak számára az első pillanatban talán meglepően hangzik —, hogy a művészet nem áll közvetlen viszonyban magával a természettel, hanem csakis az emberi viszonyok közvetítésén keresztül.

Itt van az alapvető különbség a között, hogyan tükrözi a természettudomány az objektív valóságot, hogyan a művészet. Minden termelés lehetetlen volna, ha az ember nem igyekeznék (és történelmi távlatból nézve: ne sikerrel igyekeznék) úgy visszatükrözni a tudatunktól függetlenül létező objektív valóságot, ahogy az igazán, tőlünk függetlenül létezik. Ebből kezdetben még csak a természeti jelenségek éles megfigyelése, érzékeink korlá-

* *Lityeraturna*ja Gazeta 1951. május 22.

tozottsága okozta hibaforrások lehető legtökéletesebb kiküszöbölése következik. A további fejlődés folyamán azonban olyan eszközök, műszerek, gondolkodási, számítási módok felfedezése, amelyek mindig jobban függetlenítik az objektív valóság megismerését érzékleteink határaitól. A tudományos optikában már nem játszik szerepet, hogy olyan fénysugarakról van-e szó, melyeket a mi szemünk mint színt, fényt stb. képes-e érzékelni, az akusztikában, hogy a levegőrezgéseket a mi fülünk mint hangokat tudja-e felfogni stb., stb. egészen az elektromikroszkópig és más műszerekig, amelyek segítségével érzékeink számára elvileg hozzáférhetetlen jelenségeket figyelhetünk meg és objektív törvényszerűségeiket felkutathatjuk.

Beállott-e hasonló fejlődés a valóság művészi tükröződése terén? Bizonyos fejlődés kétségkívül igen. De kétségkívül csakis abban, hogy érzéki felvevőképességünk és annak gondolati, emocionális feldolgozása hatalmas fejlődésen ment keresztül. *Engels* helyesen állapította meg: «A sas tovább ellát az embernél, de az emberi szem sokkal többet meglát a dolgokban, mint a sas szeme.» A fentvázolt nagy eredmények érzéki felvevőképességeink meghaladásában sohase lettek volna lehetségesek, ha a munka, a termelés folyamán az ember nem fejlesztette volna ki érzéki képességeit, ha nem tanulta volna meg mindig jobban megfigyelni a természet legkülönbözőbb jelenségeinek és folyamatainak magánvaló sajátosságait. Ez a fejlődés kétségkívül az alapja a művészi visszatükrözés tökéletesedésének is.

Ámde itt új mozzanatok merülnek fel. Az első, hogy az itt lehetséges fejlődés sohasem lépheti túl érzékszerveink határait. Bármennyit tudhat a természettudomány az ultraibolya és az infravörös sugarak létezéséről, törvényeiről — a festészet számára csak a mi szemeink által látható fénysugarak jönnek tekintetbe. Ennek a negatív megállapításnak másik, pozitív oldala az, hogy a művészi visszatükrözés ugyan szintén az objektív, tudatunktól független valóságot adja vissza — ezt nagyon élesen kell hangsúlyozni —, azonban ezt az objektív valóságot mindig az emberhez való vonatkozásában tükrözi. Így jön létre kizárólag a hallható hangok világából a zene egyetemessége, így fejlődik az ember látása addig a rembrandti élességig és mélységig, mely alig észrevehető arcárnyalatokon keresztül átfogó erkölcsi problémákat képes érzékeltetni; így jön létre a költői nyelvhasználat olyan kifinomodása, mely néhány mondat segítségével élő embereket állít elénk, mely az ember legmélyebb érzéseit, legfontosabb gondolatait érzéki közvetlenséggel képes felidézni.

Mindennek alapja éppen az, hogy a művészet a termelési viszonyokat tükrözi közvetlenül, minden egyebet, tehát éppen a természetet csak azok közvetítésén keresztül. Így jön létre a művészi ábrázolás sajátos objektivitása, az ember szükségszerű jelenléte az objektív valóság visszatükrözésében, anélkül, hogy annak objektivitását megszüntetné. A tájkép nem egyszerű kivágás a természetből, a csendélet nem egyszerű halmaz mindenféle tárgynak. Ha ezt megállapítjuk, akkor nem a művészi kompozícióra gondolunk elsősorban. Hogy az egyáltalában működésbe léphessen, hogy hogyan és milyen eredményekkel működhetik, már másodlagos, levezetett mozzanata a művészi visszatükrözés összfolyamatának. Elsődleges az: hogyan viszonylik az ember (a mindenkori társadalom embere) az ábrázolandó természet világához, milyen emberi viszonyokat (milyen konkrét termelési rendet) közvetítenek a művészileg ábrázolandó tárgyak? És még akkor is, ha — mint például a csendéletben, a tájképben — a művészet közvetlen témája kizárólag az emberi viszonyokat közvetítő tárgyi világ, még akkor is annak ábrázolási stílusát, eszmei

és értelmi tartalmát, az abból kinövő művészi formát azok az emberi viszonyok határozzák meg, amelyek között az ábrázolt tárgyaknak közvetítő szerep jut.

Gondoljunk a 17. század holland csendéleteire, hogy egy lehetőleg nem bonyolult tematikán világítsuk meg a helyzetet. Már *Hegel* felismerte, hogy azok egy idegen hűbéri iga alól nehéz harcok árán felszabadult népek polgári jellegű életörömét fejezik ki. Elrendezésük, kompozíciójuk, koloritjuk stb. mind ebből az életérzésből nő ki. Az objektív valóság hű ábrázolásában ezek a festők mesterei fokot értek el. De festői tökélyüknek mikéntjét a külvilág valóságához ragaszkodó visszaadásában éppen a fent vázolt életérzés határozta meg: a művészet viszonya a kor adott, konkrét termelési viszonyaihoz.

És ha most ebből a nézőpontból egy pillantást vetünk a közelmúlt jelentős csendéletfestőire, elsősorban *Cézannera*, mit látunk? A festői tökély, a tematikusan adott külvilág valóság-hű reprodukciója kétségkívül itt is jelen van. Itt azonban minőségileg egészen más világ áll előttünk. Az emberek ama viszonya egymáshoz, melyet a fejlett kapitalizmus teremtett, nem ismerheti többé a régi hollandusok életörömét. Akkor a csendélet egy volt a sok téma (a sok, emberi viszonyokat közvetítő dologi mozzanat) között, a festői tökély szinte magától értetődő járuléka volt egy nehéz harcokban felszabadult erős nép életkedvének a kultúra területén. *Cézanne* idejében a festői tökély dacos védekezés volt a kapitalizmus művészetellenes, a művészetet lealacsonyító alaptendenciájával szemben. «A jól festett répa művészileg többet ér, mint a rosszul festett madonna» — mondotta egy neves polgári festő az osztályhanyatlás korában. Ez a mondat egyaránt magában foglalja a festői tökély fent jelzett ellenzéi jellegét, valamint azt is, hogy a fejlett kapitalista társadalom termelési viszonyai kiküszöbölték a társadalmi életből a festészet régi jelentékeny témáit, újakat azonban nem hoztak létre. (Mondanunk se kell, hogy a festészet ábrázolta külvilág ilyen «egyenlősítése» mélyen kihat az egyes tárgyak festői ábrázolási módjára is.) S ezzel a csendélet tematikus, eszmei és érzelmi jelentősége is megváltozott: a csendélet most már, éppen tartalmi semmitmondásában, jelképévé válik a kapitalista ember viszonyának a maga világához s ennek következtében rezignált, kétségbeesett (*Van Gogh*-nál lázangó) pesszimizmusnak vált kifejezésévé.

Ami a csendéletre áll, az fokozottan érvényes a festészet ama témáira, amelyekben a tárgyaknak ez az emberi viszonyokat közvetítő szerepe még gazdagabb kapcsolatokat tár fel, amaz emberi viszonyok között, melyeket mint közvetítő össze kapcsol. Elsősorban a tájképre gondolunk, melynek történetét, esztétikáját csak akkor lehet feltárni, ha *Sztálin* korszakalkotó megállapításai alapján folyik majd a konkrét kutatás. Az nyilván nem szorul bővebb magyarázatra, hogy a költészetben szereplő természet még sokkal kevésbé választható le az emberi viszonyokról, mint az, amellyel a festészetben találkozunk. *Lessing* annakidején helyesen, bár még pusztán esztétikai érvekkel harcolt a halott, az embert mint társadalmi lényt tekintetbe venni nem akaró, pusztán leíró költészet ellen. (Ez az embertelen formája a leírásnak az imperialista kor naturalizmusában visszatér és veszélyesen befolyásolja a kezdődő szocialista irodalmat.) Ha most a sztálini megállapítások fényében tekintjük a költészet természetleírásait, mindenki előtt világos lesz, hogy *Petőfi* Alföldjénél, *Ady* Párizsánál, Magyar ugaránál és Debreczenénél, *József Attila* külvárosaiban — még pregnansabban mint a régi holland csendéletekben — a leírás művészi tökélye sohasem ábrázolási öncél, sohasem valamely bármilyen érdekes, vagy vonzó tárgyi világ tisztán valóság-hű ábrázolása,

hanem annál nagyobb költői erővel fejez ki emberek közötti társadalmi viszonyokat, minél tökéletesebben érzékíti meg a közvetítő tárgyi mozzanatot. Nem akarom a példákat halmozni. Elég talán a «Szondi két apródja»-ból azt a gyönyörű kétsoros tájképet idézni, mely éppen tájképi tökéletességében emberi akaratot, Ali küldöttének rábeszélését, ijesztgetéseit fejezi ki :

«Szél zendül az erdőn, — ott leskel a hold
Idekint hideg éj sziszeg aztán.»

Mindez új oldalról igazolja *Sztálin* cikkeinek egy másik jólismert megállapítását : minden felépítmény nemcsak tükrözi a valóságot, hanem tevékenyen foglal állást a régi, illetve az új alap ellen vagy mellett, s ha ez a tevékeny szerep megszűnik, a felépítmény megszűnik felépítmény lenni. A művészetelmélet számára ebből az a tanulság, hogy minden irodalom és művészet egyszersmind aktivitás, egyszersmind állásfoglalás valamely konkrét alap mellett vagy ellene. Persze : az osztálytársadalmak esztétikájában gyakran találkozunk ellenkező irányú kijelentésekkel. Legyünk azonban tisztában azzal, hogy azok alapja vagy öncsalás, vagy képmutatás. *Flaubert* vagy *Maupassant* csak magukat áltatták, amikor azt hirdették, hogy állást nem foglaló irodalmat alkotnak. Valóságos írói gyakorlatuk világos és éles állásfoglalás volt koruk kapitalista társadalma ellen. Amikor pedig a rothadó imperializmus irodalma és művészete holmi «objektívizmus»-t hirdet, úgy ez csak képmutató formája minden társadalmi átalakulás, minden haladás, az új, születő társadalmi rend alattomos megrágalmazásának.

Ha tehát *Sztálin* szerint irodalomnak és művészetnek csak közvetve, csak az alapon keresztül van kapcsolata a termeléssel, úgy ebben a negatív megfogalmazott tételben irodalom és művészet humanisztikus alapelvének igénylése, mélyreható új igazolása foglaltatik.

3.

Végül még egy felette fontos kérdésre szeretnék kitérni, melyet illetőleg nem egy irodalom- vagy művészetkutató értette félre *Sztálin* fontos meghatározásait. *Sztálin* azt mondta : «A felépítmény annak az egy korszaknak a terméke, amelynek folyamán az adott gazdasági alap él és működik. Éppen ezért a felépítmény rövidéletű, megszűnik és eltűnik az adott alap megszűnésével és eltűnésével». Ennek a megállapításnak igazi jelentősége abban rejlik, hogy a nem-felépítményjellegű nyelv fejlődésének folytonosságát, függetlenségét az alapon létrejövő forradalmi változásoktól, tisztázza, szemben azokkal a mélyreható változásokkal, melyeknek ilyen tekintetben minden felépítmény ki kell hogy legyen téve. Nem sokkal a fent idézett mondatok után *Sztálin* azt mondja : «*Puskin* halála óta több mint száz esztendő telt el. Ez alatt az idő alatt Oroszországban felszámolták a hűbéri rendet, a tőkés rendet és egy harmadik rend keletkezett — a szocialista rend. Így tehát két alapot számoltak fel felépítményeivel együtt és új, szocialista alap keletkezett a maga új felépítményével. Mindamellett, ha például az orosz nyelvet nézzük, ez alatt a hosszú idő alatt semilyen törést sem szenvedett és a mai orosz nyelv, szerkezetét tekintve, alig különbözik *Puskin* nyelvétől.» Elmondhatjuk-e ezt e korszak irodalmáról? Azt hiszem, hogy az irodalom nem-felépítményjellegének legmakacsabb védője is, ha lelkiismeretesen tanulmányozza a tényeket, el kell hogy ismerje a fennálló különbséget.

Az irodalom és a művészet történetének vizsgálatában azonban még uralkodik a polgári tudomány örökségéből kritika nélkül átvett tekintélyes mennyiségű hagyomány. Ilyen például, hogy az irodalom és a művészet mindenkor létező valóságát spontánul azonosítják kevés kiemelkedő műalkotással, illetve azok alkotóival; itt a polgári zsenikultusz, művészi arisztokratizmus öntudatlan továbbéléséről van szó. Ennek eredménye az a már említett hibás felfogás, mintha a *Puskin* kaliberű zseni művei nem tartoznának a felépítmény körébe, mintha az csak a kisebb jelentőségű írókat és művészeket foglalná magába. Másik ilyen kritika nélkül átvett polgári örökség az a történelmi önámítás, mintha az olyan alkotások, melyek az irodalom- vagy művészettörténetek számára történelmi (filológiai, muzeális stb.) jelentőséggel bírnak, ezzel egyszersmind az irodalom, a művészet elevenen élő hagyományai közé tartoznának. Itt az irodalom- és művészettörténet egy részének az élettől való elszakadottsága nyilvánul meg.

Próbáljuk meg elfogulatlanul tekinteni magát a jelenséget: a valóságos irodalom és művészet helyzetét az alap forradalmi (vagy akár nem is forradalmi, de mégis számbajövő) változásaival kapcsolatban. Mindenekelőtt egy pillantást kell vetni arra, mit jelent a valóságban, társadalmi értelemben az irodalom. Nem állott módomban e kérdést komoly statisztika alapján tanulmányozni. Megpróbálom azonban a kérdés lényegét egy — véletlenül birtokomban lévő — számadat segítségével kissé megvilágítani. 1927-ben Németországban több mint 31 000 könyv jelent meg. Ebből 5000 volt a szépirodalmi. Ha ennek alapján tekintjük az imperialista korszakot, úgy egyedül Németországban 2—300 000 szépirodalmi könyv jelent meg. (Az újságokban és folyóiratokban megjelent szépirodalomtól eltekintve.) Ezeknek egésze az imperialista kor szépirodalmi felépítménye, mert hiszen nagyszámú, minden esztétikai érték nélküli könyvnek igen nagy szerepe van a régi alap aktív támogatásában, például a detektívregénynek.

Mi most már az így felfogott irodalom sorsa az alap változásaival kapcsolatban? Azt hiszem, senki előtt sem lehet kétséges, hogy egészében rendkívül mulékony életű, hogy az alap legkisebb változása elég arra, hogy ez irodalom igen nagy része végleges feledésbe merüljön. Elég talán egy példát felhozni a német irodalom történetéből, amely annál jellemzőbb, mert nem a nagy tömegből, hanem a legfelső öt százalékából választottam ki. 1870 körül és után *Spielhagen* volt, lehetne mondani, a nagy regényíró a német burzsoázia széles körei számára. Amikor azonban bekövetkezett — az alap forradalmi megrendülés nélkül — az átmenet az imperialista korszakba, *Spielhagen* néhány év alatt úgyszólván nyomtalanul eltűnt az élő irodalomból. És miért kellene feltételezni, hogy a nyomába lépő *Jakob Wassermannok* vagy *Stefan Zweigek* túl tudnák élni az alap forradalmi megsemmisülését? Ezt az eltűnési folyamatot mindenütt megfigyelhetjük; nálunk Magyarországon is. Elég, ha a *Herczeg Ferenc—Molnár Ferenc—Tormay Cecília—Zilahy Lajos—Márai Sándor* sorra gondolunk. Ki ne emlékeznék, milyen központi élményt jelentettek fiatalságunk nagy része számára *Szabó Dezső* regényei (még a felszabadulás utáni első években is), és ki ne látná, hogyan tűnnek mindjobban el az eleven érdeklődés köréből és válnak mindjobban pusztá történelmi dokumentumokká?

Vagyis kimondhatjuk azt, hogy a régi alap tönkremenetelekor a régi irodalmi és művészi felépítménynek túlnyomó része mint felépítmény teljesen megsemmisül, megszűnik élő irodalom és művészet (vagyis felépítmény) lenni.

Persze az is kétségtelen tény, hogy az egész eddigi történelem folyamán minden korszakban jelentős szerepet játszottak olyan irodalmi és művészi alkotások, melyek eredetileg rég letűnt korok felépítményei voltak. Hogyan magyarázhatjuk meg ezt a jelenséget? Azt hiszem, a válasz nem is nehéz. Minden osztály a maga ideológiai harcaiban azon a molière-i állásponton áll: *Je prend mon bien, où je le trouve*.* Vagyis azokból az irodalmi és művészi alkotásokból, melyek könyvek, képek, szobrok stb. formájában, mint úgy szólván halott örökség maradtak rá a multból, ösztönös biztonsággal kiválogatja azokat, melyek jelenlegi harcaiban, saját alapja megerősítése, vagy valamely ellenséges jellegű alap gyengítése érdekében eredményesen felhasználhatónak látszanak előtte. Ezek aztán szervesen beleilleszkednek az illető osztály ideológiai törekvéseibe, természetesen úgy, hogy ezeket az alkotásokat a számára megfelelő magyarázattal (igen gyakran félremagyarázással) látja el. Ilyen átértékelés után hathatós támogatóivá lesznek az őket megújító és felhasználó osztályideológiának.

Sajnos a mi irodalom- és művészettörténetünk eddig még igen keveset foglalkozott az irodalom és művészet hatástörténetének e felette fontos problémáival. (Az úgynevezett szellemtörténetben találkozunk ilyen monográfiákkal, de ezek — a bennük felhalmozott nyersanyag kivételével — számunkra természetesen teljesen használhatatlanok.) Pedig mindenkinek látnia kell, hogy az irodalom és a művészet története tömegesen állít elénk ilyen tényeket. Csak néhány fontosat sorolok fel. Ilyen szerepet játszott a római irodalom (*Vergilius, Horatius, Seneca* drámái) az abszolút monarchia klasszicisztikus irodalmának elméleti megalapozásában és költői gyakorlatában. Másrészt a 18. század folyamán *Homerosz* és *Shakespeare* úgy szólván faltörő kosként szerepeltek a polgári irodalom harcában a hűbéri maradványokkal telített abszolút monarchia irodalmával szemben. És — hogy egészen modern példát hozzak — ilyen szerepet játszott az egyiptomi művészet, a gótika, a néger szobrászat stb. az imperialista korszak dekadens, realizmusellenes elmélete és gyakorlata kialakításában. Így használja fel a maga céljaira a szélső reakciós *T. S. Elliot* angol költő köre az angol restaurációs kor reakciós misztikus líráját, stb. stb.

Említettük, hogy ez a felhasználás csak megfelelő átinterpretálás, sőt gyakran félremagyarázás segítségével vált lehetségessé. Az irodalomtörténet itt is nagyszámú adatot bocsát rendelkezésünkre. Elég *Shakespeare* már említett felhasználására gondolni. Az angol restauráció részére *Shakespeare* (kortársaival együtt) fegyver volt a forradalmi puritanizmus ellen. *Lessing* szemében *Shakespeare* jelentette (*Sophoklesszel* és *Diderotval* együtt) az újjáértelmezett *Arisztoteles* drámaelméletének gyakorlati teljesülését, a polgári tragédiát. A fiatal *Goethe, Herder* és a «*Sturm und Drang*», a teljes költői szabadság képviselőjét, minden iskolás (vagyis feudálabzolutisztikus) szabály szét-törőjét ünnepelték benne. A német romantika pedig — *Shakespeare*t a spanyol drámához közelítvén és kortársaikat is felújítván — már elkezdte a modern *l'art pour l'art*-t, a művészet játékoságát, önirónikuságát belemagyarázni. Ezek persze csak példák, de módszertanilag jellemzők. És ha irodalom- és művészettörténeiszünk ezt az anyagot a marxizmus-leninizmus szellemében, *Sztálin* cikkeinek útmutatásait követve feldolgozzák, számos «rejtély» fognak megmagyarázni, számos látszólagos ellentmondást igazi társadalmi okaira visszavezetni. (Például, hogy a fiatal *Goethe Shakespeare* lelkes előharcosa volt, míg öregkorában fellépett a romantika *Shakespeare*-kultusza ellen.)

* Ott szerzem azt, ami javamat szolgálja, ahol találok.

A szocializmus győzelme alapvető változást hoz az emberiség multjának művészetét illetően is. Mindenekelőtt az a tény, hogy az emberek most már nemcsak maguk csinálják a maguk történetét, hanem azt helyes öntudattal teszik is, lényegbevágó változásokat idéz elő az emberi tevékenység minden területén, tehát az irodalomban és művészetben is. Láttuk, hogy a régi művészet minden eddigi aktuális szerepe átértékeléssel és nem egyszer félremagyarázásokkal volt egybefűzve. Mivel ezeknek az okait az osztályharc szükségletei teremtették meg, világos, hogy az adott körülmények között elkerülhetetlenek voltak. (Ez természetesen nem jelenti, hogy a régi, haladó jellegű művészetmagyarázatok ne tartalmazzák az igazság számos elemét és mozzanatát.) Továbbá megszűnt az osztálytársadalmak antagónisztikus ellentmondásaival együtt, haladás és reakció harcának az a rendkívül bonyolult, szövevényes szerkezete, mely irodalomban és művészetben (és azok elméletében) még bonyolultabb összefüggéseket eredményezett, mint a felépítmény más területein. Új és régi, mint szocializmus és kapitalizmus ellentéte, élesebb, világosabb formát nyert. A haladó hagyományok kérdését csak most lehet teljes egyértelműséggel megfogalmazni és a gyakorlatba áttenni.

Mi következik most már ebből az új helyzetből a mult irodalmához és művészetéhez fűződő viszonyunkra? Semmiesetre sem az, hogy elmoszuk *Sztálin* meghatározását azok felépítményi jellegéről. *Sztálin* megállapításai konkretizálják és továbbfejlesztik a marxizmus hagyományait. Amikor *Marx* a mult század ötvenes éveiben — *Homerosz* elemzéséből kiindulva — megfogalmazta nézőpontunkat a mult művészetéhsz, két alapkérdést tett fel. Az első: meghatározni azokat a társadalmi viszonyokat, melyek egy bizonyos művészetet, az adott esetben *Homerosz* költészetét létrehozták. Világos, hogy itt, ahol *Marx* a genezis kérdését teszi fel, azt kérdi: milyen alaphól jön létre valamely konkrét meghatározott felépítmény? A második kérdés, mely a mi jelenlegi problémánkra ad választ, így szól: «De a nehézség nem annak megértésében rejlik, hogy a görög művészet és eposz bizonyos társadalmi fejlődési formához fűződik. A nehézség annak megértésében áll, hogy számunkra még műlvezetet nyujtanak és bizonyos vonatkozásban mértéket és elérhetetlen példaképet jelentenek.»

Az az indokolás, melyet *Marx* e második kérdéshez — és benne *Homerosz* mai eleven hatásának igenléséhez — ad, a mi problémánk számára több perdöntő szempontot tár fel és ezért szükségesnek látom *Marx* e gondolatmenetének némely fontos mondatát idézni: «Miért ne volna az emberiség történelmi gyermekkorának, melyben a legszebben bontakozott ki, mint soha vissza nem térő fejlődési foknak, el nem múló varázsa? Vannak neveletlen gyermekek és koravén gyermekek. A régi népek közül sokan tartoznak ebbe a kategóriába. Normális gyermekek a görögök voltak.» Mi következik ebből? Mindenekelőtt, hogy viszonyunk az ilyen alkotásokhoz mindig a jelen viszonya a multhoz, sohasem valamely — esetleg régen felfedezett — igazság mai változatlan aktualitása.

Itt válik nyilvánvalóvá a különbség valamely matematikai vagy természettudományi igazság, vagy valamely műremek fennmaradási módja között. A pytagoraszai tantétel felfedezését is a termelés bizonyos fejlődési foka tette lehetővé és szükségszerűvé. Ámde, ha ezt a tételt ma alkalmazzuk, teljesen közönyös számunkra, hogy mikor, milyen társadalmi körülmények között fogalmazták meg először. Keletkezése csak a geometria történetírói számára lényeges.

Homerosz mai hatása azonban elválaszthatatlan attól a kortól, azoktól a termelési viszonyoktól, melyekben létrejött; ezeknek átélése tartalmi alapja művészi élményünknek. A görög művészet tehát mint az emberiség soha vissza nem térő «normális gyermekkora» hat ránk, vagyis visszaemlékezészerűen, mint művészi lerögzítése az emberiség eddig megtett útja egyik fontos szakaszának. És itt sem e szakasz akármilyen emlékeről van szó, hanem csakis arról, amely e szakasz döntő meghatározottságait klasszikus formába tömöríti. (A klasszikus kifejezést abban az értelemben véve, ahogy *Engels* használja, amikor logika és történelem összefüggését fejtegeti.) Ennélfogva éppen abban a művé:zi hatásban, mely *Homerosz* eposzaiból «mértéket és elérhetetlen példaképet» teremt, leválaszthatatlanul bennefoglaltatik a művészet felépítményjellege: a nagy alkotások példaadóan tükrözik vissza a maguk korának alapját, termelési viszonyait, az emberek alapvető társadalmi kapcsolatait egymáshoz. Ez a tartalmi alapja fennmaradásuknak, amiben, mint fent jeleztük, bennefoglaltatik ez emberi viszonyok «klasszikus» jellege, *Engels* értelmezése szerint. Világos, hogy csak olyan művész teremthet ilyen alkotásokat, aki a maga korának döntő kérdéseiben a haladás álláspontján áll, mert visszatükrözési módja csak akkor lehet «normális», «klasszikus», torzítás nélküli.

És a forma? Azt hiszem, annak számára, aki a művészi formát az objektív valóság — a tartalminal elvontabb — visszatükrözési módjának tekinti, ahogy azt *Lenin* a logikában a következtetés formáit illetőleg kifejtette, nincs itt semmi rejtélyes. A művészi forma annál tökéletesebb, minél szervezettebben egyesíti valamely konkrét alap (az azt alkotó emberi kapcsolatok) leglényegesebb, legtörvényszerűbb viszonyait, a konkrét, tehát egyénített emberek emberi megérezkítésével. Minél inkább képes a művészi megformálás közvetlenül átélhetővé tenni számunkra az általa ábrázolt, a benne megérezkített konkrét emberi viszonyokat, annál biztosabb a műalkotás fennmaradása. Mert annál inkább fog egy távoli kor embere is a megformált embereken, emberi sorsokon, emberi sorsokat közvetítő dologi világon keresztül közvetlenül önmagára ismerni bennük: saját multjára az emberiség multjában.

A történelemtudomány feltárja számunkra az emberiség, az egyes nemzetek eddig befutott útját a maga objektív valóságában és szükségszerűségében. A művészet nagy alkotásai pedig lehetővé teszik, hogy közvetlen szemléletben átéljük, milyen emberek, milyen emberi vonatkozások voltak tipikusak az emberiség egy-egy jelentőségteljes fejlődési szakaszában. Azt lehetne talán mondani: a történelem tudománya megalapozza történelmi tudatunkat, a művészet történelmi öntudatunkat ébreszti fel és tartja ébren. Ennek, mint láttuk, tartalmi előfeltétele a termelési viszonyok «normális», «klasszikus» jellege. Az egyes műalkotás formája azonban mindig a maga konkrét tartalmának konkrét formája. «Klasszikus» jellege tehát nem valami formális «szabályok» betartásából következik, hanem éppen abból, hogy a leglényegesebb, legtípikusabb emberi viszonyoknak a megérezkítettséggel, az egyénítettéssel maximális kifejezését tudja adni.

A sokoldalúan kifejtett, az élet felett tudatosan uralkodó ember tudatosságához multhatatlanul hozzátartozik saját történetének tudatos ismerete. A primitív embernek nem volt története, vagy multjáról való homályos tudata mítoszba veszett. Az emberiség egyre magasabbra fejlődésével egyre erősödik és mélyül az emberiség történelmi tudata és öntudata. Ámde kifejlődésének útjában állnak nemcsak az ismeretek hiányosságai, hanem főleg

az uralkodó, az elnyomó és kizsákmányoló osztályok érdekei. Ezek nem engedték meg jelen és mult törvényszerű kapcsolatainak felderítését, mert joggal féltek attól a perspektívától, amelyet a való összefüggések feltárása a jövő irányában kell, hogy mutasson. A hanyatlás, a válság idejében pedig az uralkodó osztályok ideológiája egyenesen szembehelyezkedett a történelem-tudománnyal, tagadta annak lehetőségét (*Schopenhauer*), vagy tagadta annak értékét (*Nietzsche*). Ebből a művészet történelmi jellegének elmitizálása is következett.

Csak a szocializmusban felszabadult emberiség akarja és tudja megismerni a maga egész történetét; csak akkor, amikor, *Marx* szavai szerint, az emberiség «előtörténet» befejeződött és igazi története kezdetét veszi, nyeri el a történelmi tudat és öntudat a maga igazi helyét kulturális életünkben. Ezzel pedig a művészet haladó hagyományai messze a művészet határain túlmenő jelentőséget nyernek: integráns részeivé válnak minden igazán szocialista ember kultúrájának.

Emellett s ezzel szoros összefüggésben ezek a haladó hagyományok rendkívüli jelentőséget nyernek a szocialista művészet művészi kultúrájának kialakulásában is. De felületes analógia lenne, azt hinni, hogy a művészet nagy teljesítményei, eredményei ugyanúgy hasznosíthatók, ahogy a természettudósok egymás mellett alkalmazhatják a görögség, a reneszánsz stb. vívmányaiként ránkmaradt helyes tételeket. A művészet haladó hagyományai, az e hagyományokban, a nagy alkotásokban felhalmozott formakultúra senkinek sem adhat ilyen közvetlen segítséget a maga művészi munkájában. Aki azt hiszi — hogy kiélezett példát vegyünk —, hogy *Breugheltől* megtanulhatja a kolorit, *Vermeertől* a valeur, *Ingréstől* a rajzolás fogásait, epigon-eklekticismusba fog sülyedni. A művészet nagy mesterei a maguk műfajainak határain belül mindig híven tükrözték és fejezték ki koruk alapvető emberi kapcsolatait. Annak tanulmányozása, hogy ezt miképpen vitték keresztül a tartalom átszűrésétől, a témaválasztástól kezdve egészen a részletek technikai megoldásáig, hasznos iskola minden művész számára. De csak akkor, ha azt akarja megtanulni, hogyan ábrázolja saját kora emberi viszonyait, saját kora — többé-kevésbé módosult — műfajai keretén belül, hogyan érzékeltesse azokat éppoly adekvátan, hogyan emelje az eszmeiség még magasabb fokára, mint a történelem klasszikus művészei. Vagyis, ha állandóan szem előtt tartja, hogy minden formaátadás abból áll: valamely konkrét tartalom konkrét formáját megtalálni.

Vagyis: irodalom és művészet haladó hagyományainak helyes ismerete és ez ismeret helyes felhasználása attól függ, milyen mértékben válnak irodalom és művészet az új, a szocialista alap aktív felépítményévé, milyen tevékenyen harcolnak az új alap megerősítése, a régi maradványai lerombolása, gazdasági és ideológiai csökevényeinek végleges elpusztítása érdekében. Nem kétséges, hogy itt is minőségileg új helyzet állott be. Messze túlmutatna e cikk keretén ennek a kérdésnek még oly vázlatos ismertetése is. De az bizonyos: a művészet története még sohasem ismert olyan fejlődést, amelyben a valóság helyes tükrözése, a művészet humanisztikus, embert felszabadító, emberi fejlődést szolgáló mivolta, a társadalmi harcokban elfoglalt tudatos és harcoss állásfoglalása olyan mélyen összeforrott volna annak esztétikai, formai tökély utáni törekvésével. A szocialista realizmus korszaka új, az eddigieknél magasabbrendű korszak a művészet, az irodalom fejlődésében. Azt azonban ne felejtjük el, hogy ennek a minőségileg újnak mibenlétét úgy foglalhatjuk össze a legrövidebben, ha megállapítjuk: a szocialista realista

irodalom és művészet céljai és eszközei pontosan fedik azt, amit *Sztálin* irodalom és művészet felépítményjellegéről kifejtett.

Látjuk : ez a kérdés is megoldáshoz jut, ha a marxizmus-leninizmus módszereivel igyekszünk megközelíteni. De láthattuk azt is, hogy milyen korszakalkotó jelentőségű a kérdés helyes feltevése és megválaszolása szempontjából *Sztálin* megállapítása, hogy az irodalom, a művészet felépítmény. Csak ha ezt az igazságot szakadatlanul szem előtt tartjuk, tudjuk a művészet, az irodalom, valamint a haladó hagyományok igazi helyét a szocialista kultúrában megfelelően meghatározni.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK MUNKÁJÁRÓL

PACH ZSIGMOND PÁL

»Van-e haladás a magyar tudományos életben, érezhető-e a szocialista kultúrforradalom hatása a magyar tudományban?« — tette fel a kérdést *Révai József* a Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusán mondott felszólalásában. S amikor erre a kérdésre igennel válaszolt, a kultúrforradalom hatását tükröző adatok ismertetése során többek között kiemelte, hogy »1948 óta összesen 61 új tudományos kutatóintézetet szerveztünk«.

Ennek a 61 új kutatóintézetnek egyike : a Történettudományi Intézet. Fiatal intézet tehát : másfél évvel ezelőtt jött létre az ellenforradalmi rendszer néPELLenes, imperialista beállítottságú történetkutató intézménye helyén — amely akadály volt a hazai történettudomány fejlődésének, a marxista-leninista tudományos világnézet elterjedésének és a tervszerű tudományos munka megszervezésének — ; alig néhány hónapja lett a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetévé.

A Párt és a kormány a történettudomány marxista-leninista művelését, az egyetemi történetoktatás támogatását, a történettudomány eredményeinek a széles dolgozó tömegek közötti terjesztését, valamint új tudományos kérdések kiképzését tűzte ki az Intézet feladatául. Mit tettünk az elmúlt másfél év alatt e feladatok teljesítése terén ?

Ami az első feladatot, *a történettudomány marxista-leninista művelését* illeti : Intézetünk 1950-ben, az ötéves terv első évében 24 fontos tudományos téma feldolgozását kezdte meg és haladt benne előre. Ennek a munkának eredményeként az 1950. év végén megjelent a Magyar Történeti Bibliográfia 1825—1867. c. mű két nagy kötete, amely a magyar történelem e fontos szakaszának lehető teljességre törekvő bibliográfiáját adja, szakrendszerében a marxizmus-leninizmus tanításait követve ; megjelent az Angol külpolitika az 1848—49-es magyar szabadságharc ellen c. monográfia, valamint a Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába c. munka ; a közeljövőben nyomdába kerülnek az 1919—29-es ellenforradalmi korszakban a klerikális reakció szerepét, továbbá a magyar parasztság abszolutizmuskori történetét tárgyaló munkák. A többi *monográfiák*, amelyek a magyar parasztság osztályharcát és nemzeti küzdelmeit vizsgálják történelmünk különböző szakaszaiban, valamint a magyar kapitalizmus kibontakozásának és fejlődésének számos kérdését vetik fel, általában az 1951. év folyamán készülnek el, jórészt kollektív munka termékeként. De a munkálatok előzetes eredményei is számos esetben publikálásra kerültek már a Magyar Történelmi Társulat közlönyének, a Századoknak hasábjain ; az Intézet munkatársai 12 *cikket, tanulmányt* bocsátottak közre a Századoknak az elmúlt másfél év során megjelent három vaskos kötetében.

Fejlődésünk jelen szakaszában igen fontos a jó pedagógusok képzése, akik elmélyítik a dolgozó nép gyermekeiben az igazi hazafiság és a proletár-nemzetköziség szellemét és felvértezik őket a társadalmi fejlődés törvényszerűségeinek ismeretével. Ezért a Történettudományi Intézet 1951—52. évi tudományos tervének gerincébe az *egyetemi* és főiskolai történetoktatás célját szolgáló *tankönyvek* megírását állította. Minthogy az egyetemes történelem, valamint a Szovjetunió népei története magas színvonalú oktatására rendelkezésre állnak az élenjáró szovjet történettudomány alkotásai, — a magyar történettudomány központi feladata : a magyar történelem marxista-leninista szellemű tankönyvsorozatának elkészítése, amely a magyar történelmet a legrégebb időktől napjainkig 5 kötetben fogja tárgyalni.

A tankönyvsorozat munkálatai az előzetesen elkészített terv szerint ez év elején indultak meg. A terv magában foglalja az első kísérletet a magyar történelem tudományos periodizálására és felveti történelmünk egyes korszakainak legfőbb súlyponti kérdéseit. Célul tűzi ki, hogy új, beható levéltári és egyéb forráskutatás alapján, marxista-leninista szemlélettel tisztázzuk nemzeti múltunk egész sor — eddig részben egyáltalán nem tárgyalt — problémáját. Nagy súlyt kívánunk vetni minden korszakban haladó hagyományainkra, a nemzeti függetlenségért vívott harcainkra, — mint Hunyadi János hősi küzdelmeire a török hódítók ellen, II. Rákóczi Ferenc szabadságharcára az elnyomó Habsburgok ellen, az 1848—49-es szabadságharcra stb. — a szomszédos népekkel való történelmi kapcsolatainkra, az idegen agresszorok ellen együttesen vívott küzdelmeinkre ; az orosz és magyar nép történelmi kapcsolataira. A magyar munkásmozgalom történetének kérdéseit, elsősorban az 1919. évi Magyar Tanácsköztársaság dicső történetét, az egységes történettudományi terv keretében testvérintézményünk, a Munkásmozgalmi Intézet dolgozza fel. A terv végrehajtásában az I—IV. kötetnél azt a módszert alkalmazzuk, hogy az egyes súlyponti kérdésekről egyéni munka alapján előtanulmányok készülnek a megfelelő tankönyvkötet szerkesztője és az illetékes főmunkatárs irányításával, és ezek az előtanulmányok szolgálnak alapul az összefoglaló kézirat megírásához. Az előtanulmányok elkészítéséhez a történészek széles gárdáját mozgósítjuk : Intézetünk tagjain kívül több, mint félszáz külső munkatársat, régi szakembereket és fiatal, kezdő történészeket egyaránt. A tankönyvsorozat V. kötete egyéni munkaként íródik : szerzője *Andics Erzsébet* akadémikus. Az öt tankönyv teljes kézírata a terv szerint 1952 végére készül el, mintegy 2500 nyomtatott oldal terjedelemben.

Ezt a tervet csak akkor valósíthatjuk meg, ha Intézetünk munkatársai egyre alaposabban elsajátítják a történetkutatás *marxista-leninista módszerét*. Ezt a célt szolgálja az Intézetben folyó *rendszeres ideológiai oktatás* : az elmúlt évben a *Molnár Erik* akadémikus által tartott előadássorozat, s az ahhoz kapcsolódó *szemináriumok*, ebben az évben pedig az utolsó száz év nemzetközi és magyar történetének tanulmányozását szolgáló *szemináriumok* sorozata. Ezek a szemináriumok fokozott mértékben ösztönzik Intézetünk munkatársait arra, hogy tudományos területükön konkrétan alkalmazzák a marxizmus-leninizmus tanításait.

Tervünk megvalósításának, a marxizmus-leninizmus alapos elsajátításának és konkrét alkalmazásának döntő feltétele : az *élenjáró szovjet történettudomány eredményeinek*, módszereinek és tapasztalatainak minél behatóbb megismerése. Ezért Intézetünkben rendszeres orosz nyelvoktatás folyik ; állandó figyelemmel kísérjük és folyamatosan ismertetjük a szovjet történettudomány könyv- és cikktermését. E célból adja ki az Intézet negyedévenként

Értesítőjét, amely szovjet szakfolyóiratokban megjelent nagyfontosságú történelmi értekezések — valamint a népi demokrácia országaiból származó hasonló jellegű cikkek — fordítását, továbbá az újonnan megszerzett szovjet történettudományi művek jegyzékét és rövid ismertetését adja. Eddig Értesítőnknek 6 száma jelent meg, összesen kb. 1500 oldal terjedelemben.

A szovjet történettudomány megismerését nagymértékben előmozdítja az a kiapadhatatlan *segítség, amelyben a Szovjetunió bennünket szüntelenül részesít*. A magyar történettudományra is áll az, amit *Rákosi* elvtárs hangsúlyozott a kongresszuson: eredményeink »egyik döntő összetevője mindaz a baráti segítség, amelyért nem lehetünk eléggé hálásak a Szovjetuniónak«. Hadd említsük most csak néhány megnyilvánulását annak a segítségnek, amelyet közvetlenül Intézetünk kapott a Szovjetuniótól: az állandó könyvküldeményeket a moszkvai Fundamentálnaja Bibliotykától és a Szovjet Akadémia leningrádi könyvtárától, amelyek jóvoltából magunkénak mondhatjuk a legnagyobb szovjet történettudományi könyvtárat Magyarországon; a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Történettudományi Intézetének igazgatójától, *B. D. Grekov* akadémikustól kapott részletes levelet, amely munkamódszereink megjavítását, a tudományos normák kidolgozását tette lehetővé stb.

Külön kell megemlékeznünk arról, hogy az elmúlt másfél év folyamán több ízben látogatták meg Intézetünket az élenjáró szovjet történettudomány képviselői. Az első látogatásra a Magyar Tudományos Akadémia ünnepi hete alkalmából, 1950. nov. 30-án került sor, amikor *Sz. Kiszeljov* akadémikus — a feltett kérdésekre válaszolva — részletesen tájékoztatást nyújtott a magyar őstörténet problémáit közvetlenül érintő szovjet régészeti kutatások legújabb eredményeiről. Ez alkalommal a Kínai Népköztársaság Tudományos Akadémiájának elnöke, *Kuo-Mo-Zso* miniszterelnökhelyettes is meglátogatta Intézetünket és a kínai történettudomány feladatait ismertette; megjelentek továbbá *J. Macurek* csehszlovák és *A. Kormanova* lengyel történész-professzorok, akik a népi demokrácia országainak történészei között a széleskörű együttműködés szükségességére mutattak rá. — A második látogatást 1951. márc. 12-én a Szovjet-Magyar Barátsági Hónap tette lehetővé. Ez alkalommal *A. Balasova* szovjet történettudós többórás, beható beszélgetést folytatott Intézetünk munkatársaival. A történettudományi kutatás tematikájáról, munkamódszereiről, a tudományos munkatársak ideológiai továbbképzéséről adott válaszai, megjegyzései komoly segítséget jelentenek tudományos kutatómunkánkban; ugyanakkor az intézeti munka és az egyetemi oktatás viszonyáról, a tudományos eredmények népszerűsítésének formáiról és módjairól, a történész-aspiránsok képzésének kérdéseiről nyújtott felvilágosításai nagymértékben hozzásegítik Intézetünket többi feladatainak jobb és eredményesebb ellátásához is. Végül — de nem utolsó sorban —: *G. N. Anpilogov* professzor, a budapesti egyetemi Orosz Intézet történeti tanszékének vezetője több ízben látogatott meg bennünket és sok kérdésben volt komoly segítségünkre.

A történettudomány marxista-leninista művelésén kívül fontos feladatunk az *egyetemi történetoktatás támogatása*. Végső soron természetesen ezt a célt szolgálja a magyar történelmi tankönyvsorozat elkészítése. Ezen kívül Igazgatótanácsunk — amelynek tagjai között vezető történészeink: *Andics Erzsébet* akadémikus, *Fazekas Erzsébet*, *Mód Aladár*, *Molnár Erik* akadémikus foglalnak helyet, — rendszeresen foglalkozik az egyetemi történetoktatás kérdéseivel (erre különösen addig volt szükség, amíg az Egyetemi Történeti

Intézet szervezése még csak kezdeténél tartott); az Intézetben dolgozó tudományos munkatársak pedig csaknem kivétel nélkül résztvesznek a fővárosi és vidéki egyetemek, főiskolák történelmi oktatómunkájában.

Intézetünk további feladatát: a *történettudomány eredményeinek széles körben való terjesztését* elsősorban a Magyar Történelmi Társulat programjába beleilleszkedve kívánja szolgálni. Az Intézet tudományos dolgozói tevékenyen résztvesznek egyfelől a Társulat *sorozatos előadásainak* megtartásában, másrészt annak a *népszerű kiadványsorozatnak* a munkálataiban, amellyel a Társulat a magyar történelem kérdéseinek megvilágítását — népszerű formában, de tudományos megalapozottsággal — kívánja a dolgozók kezébe adni. — Emellett ki kell emelnünk, hogy jórészt az Intézet tagjai készítették el az elmúlt év folyamán a dolgozó nép gyermekeinek szóló új, a marxizmus-leninizmus szempontjainak alkalmazására törekvő *középfiskolai történelem-tankönyveket*. Ugyancsak a történettudomány eredményeinek terjesztését, az elmélet és gyakorlat összekapcsolását szolgálja azoknak a feladatoknak a végrehajtása, amelyekkel különböző *állami és társadalmi szervek*, minisztériumok stb. igen gyakran bízzák meg Intézetünket.

Ami végül a *fiatal tudományos káderek képzését* és nevelését illeti: tervmunkálatainkba — mint már utaltunk rá — nemcsak számos, az Intézet állományán kívül álló kutató-történész, de nagyszámú fiatal erőt is bevonunk, köztük történelemszakos egyetemi és főiskolai hallgatókat. Így, munkaközösségi és egyéni megbeszélések sorozatos tartásával, igyekszünk összekapcsolni a történetkutató munkát és a fiatal tudományos káderek képzését, nevelését. Ezen túlmenőleg amióta — a Szovjetunió példáját követve — a Magyar Népköztársaság kormánya létrehozta a tudományos aspirantúra intézményét, Intézetünkben néhány aspiráns is dolgozik; reméljük, számuk a továbbiakban egyre jobban gyarapodni fog.

Mik voltak a főbb hibák, hiányosságok, amelyeket az elmúlt másfél évben elkövettünk és amelyekkel jelentős részben még most is küszködünk? Hiányosságaink főleg a tervezés, a szervezés, a munkamódszer és a többi történettudományi intézménnyel való együttműködés terén mutatkoztak meg.

Ami *tudományos munkánk tervezését* illeti, 1950. évi tervünket bizonyos dilettantizmus jellemezte; a tervet túlméreteztük és nem hoztuk megfelelő arányba a rendelkezésre álló káderekkel; a tervteljesítési határidőket kellő tapasztalati alap híján állítottuk be; a munkaközösségi terveket nem bontottuk fel egyénekre. Másrészt ez a terv magán viselte az 1949-ben történt tervezés bélyegét: főleg a belső osztályharcra és a gazdasági struktúra fejlődésével kapcsolatos témákra irányult s nem domborította ki megfelelő mértékben haladó nemzeti hagyományainknak, honvédő harcainknak, a szomszéd népekkel való kapcsolatainknak a jelentőségét. Végül nem volt meg a helyes arány a régebbi korszakokra vonatkozó és a legújabbkori témák között. Ezévi tervünket már több tapasztalattal készítettük el, de még mindig távol állunk tervezési hiányosságainak teljes kiküszöbölésétől.

Idekapcsolódik a *tervfegyelem*, tervteljesítés kérdése. Bár Intézetünk munkatársai általában szorgalmasan, sőt erejüket megfeszítve dolgoznak, a tervteljesítés — a határidők szempontjából — mégsem kielégítő; a munkálatok jelentős részénél elmaradás áll fenn. Ennek okai: egyfelől a már említett tervezési hibák, másfelől a rossz elhelyezés, továbbá az a körülmény, amelyet *Fogarasi Béla* akadémikus tudományos életünk időszerű problémáiról írt cikkében a következőképpen jellemzett: »Bár szervezetileg az intenzív

kutatás számára a feltételek biztosítva vannak, meg kell mondani, hogy az így megnyíló lehetőséggel még nem élünk eleget, mert tudományos kutatásra alkalmas erőinket túlságosan igénybe vesszük oktatási és adminisztratív munkára, vagy a kutatást sokszor akadályozó egyéb közvetlen napi feladatok elvégzésére. Mindezek az okok persze együttvéve sem mentik a tervfegyelem hiányosságait; amint hogy rá kell mutatnunk arra, hogy az elmaradás jelentős mértékben az ellenőrzés lazaságára vezethető vissza.

Szervezeti vonalon hiba volt, hogy 3 osztályunk (magyar, Szovjetunió és népi demokráciák, egyetemes) közül különösen a Szovjetunió és népi demokráciák történetével foglalkozó osztály munkatársait erősen megterheltük fordítási és dokumentációs munkával s bizonyos mértékben elvontuk tulajdonképpeni feladataiktól. Ezen a bajon azáltal segítettünk, hogy megkezdtük egy külön Bibliográfiai és dokumentációs csoport kiépítését.

Intézeti munkánk *módszere* 1950-ben túlnyomórészt a munkaközösségi, kollektív módszer volt. Meg kell vallanunk: a régi intézet egyéni, elszigetelt, öncélú munkájától való idegenkedésünkben »átestünk a ló túlsó végén«. Nem mintha a munkaközösségi módszernek nem láttuk volna jelentős előnyeit: elsősorban nagy anyagmozgósítást értünk el (forráskutatásaink az Országos Levéltár anyagán kívül a Honvéd Levéltárra, banklevéltárakra, megyei levéltárakra is kiterjedtek), egyes munkaközösségekben színvonalas elvi-szakmai vitákat folytattunk le stb. Ugyanakkor azonban komoly veszély is jelentkezett: elsősorban az egyéni munka, az egyéni munkateljesítmény, az egyéni felelősség elmosódása. E veszély láttán, a szovjet tapasztalatok megismerése alapján megjavítottuk munkamódszerünket s ezt alkalmazzuk már az egyetemi tankönyv-munkálatokban: ez a módszer az egyéni munkán, egyéni felelősségen alapul, de összekapcsolja a kollektív munka előnyeivel, az elvi-szakmai viták színvonalának elmélyítésével, a kritika és önkritika fegyverének minél következetesebb alkalmazásával.

Hiányos, laza volt végül az elmúlt év folyamán Intézetünk *együttműködése a többi történettudományi intézményekkel* (kivéve a Magyar Történelmi Társulatot); hiányzott a tervek részletekbe menő összehangolása, a rendszeres tapasztalatcsere stb. A közelmúltban megindult a javulás, de nyilvánvaló, hogy az együttműködés és összefogás szempontjából komoly feladatok várnak a Magyar Tudományos Akadémiára is.

A Történettudományi Intézet az elmúlt másfél év alatt — a hiányosságok ellenére — elért bizonyos eredményeket és megtette a kezdő lépéseket az Intézetre háruló feladatok teljesítése felé. Ezeknek az eredményeknek egyik döntő összetevője — amint hangsúlyoztuk — *a szovjet történettudomány példája, segítsége*. A másik döntő összetevője *a Párt irányítása és támogatása*. *Rákosi, Farkas, Révai* elvtársak kongresszusi referátumai hatalmas programot és útmutatást nyújtanak történészeink, Intézetünk számára is.

A Történettudományi Intézet munkatársai azon vannak, hogy a Párt irányításával, a szovjet történettudomány példáját követve hiányosságaikat fokról-fokra felszámolják, munkájuk ideológiai-szakmai színvonalát mind magasabbra emeljék és a maguk eszközeivel is hozzájáruljanak hazánkban a szocializmus építéséhez, a Szovjetunió vezetete béketábor megerősítéséhez.

AZ ALBÁN NÉPKÖZTÁRSASÁG TUDOMÁNYOS INTÉZETE.*

Közvetlenül Albániának a német megszállás alól történt felszabadulása után a tudomány munkásainak kis csoportja elkezdte népünk nyelvének és népművészetének tanulmányozását. Ezek a tanulmányok azonban meg lehetőségen korlátolt keretek között mozogtak és nem voltak jól megszervezve. A rendszeresebb és elmélyedtebb tudományos munka országunkban csak 1947-ben kezdődött meg a Tanulmányok Intézetének megalakulásával, mely 1948-ban felvette az Albán Népköztársaság Tudományos Intézete nevet.

Az Albán Népköztársaság Tudományos Intézetének legfelsőbb szerve a közgyűlés, melyen résztvesz az Intézet 30 tagja, köztük 9 belső tag, vagyis olyan, aki magában az Intézetben dolgozik és a többi 21 olyan tag, aki országunk tudományának fejlődéséhez olyan tanulmányokkal járul hozzá, melyeket más elfoglaltsága mellett végez. Az Intézetnek emellett még 101 munkatársa van, akik közül azonban csak 14 a belső munkatárs.

A közgyűlés ülései között az Intézet legfelsőbb szerve az Elnökség, melyben helyet foglalnak, az elnök, *Manol Konomi* elvtárs, az Elnökség titkára és az osztályok vezetői.

Az Albán Népköztársaság Tudományos Intézete a következő osztályokra oszlik :

I. Nyelvészeti és Irodalmi Osztály.

II. Természettudományi Osztály.

III. Történelem-, társadalom- és közgazdaságtudományi osztály.

Ezenkívül még a közeljövőben létrehozzuk a IV. Mezőgazdasági osztályt.

I. A Nyelvészeti és Irodalmi Osztály.

Az osztály feladatai a következők :

1. Az albán nyelv tanulmányozása a fonetika, alaktan, szintaxis, a szójárások és szótan szempontjaiból ;

2. A régi és reneszánsz-korabeli szerzők munkái kritikai kiadásának előkészítése ;

3. Régebbi vagy modern albán vagy külföldi nyelvészeti vagy irodalmi jellegű kéziratoknak kiadásra való előkészítése ;

4. Az albán nyelv értelmező szótárának kiadása, valamint olyan nagy szótár előkészítése, mely szótárilag feldolgozza nyelvünk egész anyagát és azt kellő példatárral és magyarázatokkal mutatja be ;

5. Az albán és idegen nyelvek szótárainak előkészítése kiadás céljából ;

6. Az albán nyelv régi íróinak mint *Bouzoukounak*, *Boudinak*, *Bardhinak* és mások műveinek fotomechanikus kiadása ;

7. A népköltészeti anyag gyűjtésének megszervezése, az anyag tanulmányozása és kiadása ;

8. Az albán bibliográfia előkészítése és kiadása ;

9. Az albán irodalom történetének megírása ;

10. Az iskolák, a közigazgatás és a technika terminológiájának kidolgozása és rögzítése ;

*Az Albán Népköztársaság Tudományos Intézetének tájékoztató anyaga.

11. Az albán nyelv atlaszának előkészítése ;

12. A nyelvészetről általában, az albán nyelvről, az albán és balkán népköltészetéről, az irodalomról stb. szóló idegennyelvű munkák Albán nyelvre fordítása ;

13. A helységnév kutatásra vonatkozó anyag összegyűjtése, nyelvészeti és történelmi szempontból való tanulmányozása és kidolgozása.

Az említett célok érdekében a Nyelvészeti és Irodalmi Osztály a következő Bizottságokat állította fel :

1. Az Albán Szótár Bizottsága, mely összeállítja az albán köznyelv értelmező szótárát, amely rendkívül hasznos lesz az iskolák, a közigazgatás és általában az albán nép számára.

2. Az Orosz-Albán Szótár Bizottsága, melynek munkáját fel fogják használni az iskolák, a közigazgatás és az egész nép.

3. Népköltészeti Bizottság, melynek feladata a népköltészet, népdalok, mesék, legendák és különböző szokásokról szóló anyag összegyűjtése.

4. Terminológiai Bizottságok, melyek meghatározzák és egyesítik az iskolák, a közigazgatás és a technika terminológiáját.

5. Irodalomtörténeti Bizottság, melynek tagjai elvállalták az irodalom története egy-egy részének munkaközösségben történő kidolgozását.

6. Bibliográfiai Bizottság, mely folyamatba helyezte az albán könyvek általános bibliográfiájának előkészítését.

Az Albán Szótár Bizottsága, az Orosz-Albán Szótár Bizottság és a Népköltészeti Bizottság tagjai az Intézet állandó funkcionáriusai, míg a Terminológiai Bizottság, a Bibliográfiai és az Irodalomtörténeti Bizottság tagjai az Intézeteken kívül álló professzorok és szakértők közül kerülnek ki, akik időnként az Intézet székházában üléseznek.

A Terminológiai Bizottságok különböző összetételűek aszerint, hogy milyen jellegű anyaggal foglalkoznak ; mindegyik 2—3 személyből áll, együtt és külön-külön dolgoznak, majd azután összeülnek a különböző területek terminológiájának végső egyesítése és meghatározása céljából.

A Nyelvészeti és Irodalmi Osztály a következő munkákat fejezte be, vagy helyezte folyamatba :

1. A nyelv tanulmányozása területén az osztály befejezte az albán nyelv helyesírásának tanulmányozását és munkáját a közeljövőben brosúra formájában teszi közzé. Összeállította az albán nyelv normatív nyelvtanát és jelenleg a mondatban kérdéseit tanulmányozza, melynek szabályait ugyancsak rövid időn belül nyomtatásban adják ki.

2. A reneszánsz íróinak jubileuma alkalmából előkészítik *Naim Frashëri* »Skanderbeg története« című művének kritikai kiadását.

3. Két éve folyik az albán köznyelv értelmező szótárának előkészítése, melyet ugyancsak a közeljövőben fejeznek be. A szótár mintegy 20 000 szót tartalmaz.

4. Elkészült és kiadásra került a szerb-horvát-albán szótár és jelenleg az orosz-albán szótár előkészítése folyik, mely munka még a folyó évben befejezést nyer. Ez a szótár részben az orosz nyelv értelmező szótárai, részben az orosz és más európai nyelvek szótárai alapján készül, és 24 000 szót tartalmaz.

5. Folyamatba helyezték a különböző albán és külföldi nyelveken megjelent munkákból, a számos értelmiségi által összegyűjtött kéziratanyagból, népköltészeti gyűjteményekből, szakértői beszámolókból és az e célból Albánia különböző részeibe tett expedíciók anyagából összegyűjtött népköl-

tészeti anyag tanulmányozását. Az így összegyűjtött anyagot feldolgozták, rendezték és kartotékozták. A közeljövőben megjelenik a líra antológiája és később egy a nemzeti felszabadító harcról szóló gyűjtemény. Ugyancsak előkészítik az eposz antológiáját is.

6. Az Albán Bibliográfia összeállítása terén még kevés munkát végeztek, amennyiben a Bizottság munkáját csak a múlt év február hónapjában helyezte folyamatba.

7. Az irodalomtörténeti munka során a munkaközösségek tagjai 5 korszakra osztották az anyagot és annak egy részét még ezévben sajtó alá rendezik.

8. Az iskolák és a közigazgatás terminológiájára vonatkozó munka már befejezést nyert a jogtudomány, a matematika, a kémia, a fizika és a természettudomány területén. A matematikai terminológiát a Tudományos Intézet Közleményei 2-ik évfolyamának 1-es számában tették közzé. Jelenleg a földrajz és a botanika terminológiáját tanulmányozzák.

A közeljövőben megkezdődik a technika terminológiájának feldolgozása, az egész terminológiai anyagot külön broszúrák formájában publikálják.

A 3., 6., 11., 12., 13-as bekezdésekben említett többi munkálatokat az osztály még nem helyezte folyamatba.

II. A Természettudományi Osztály.

Az osztály célkitűzései a következők :

1. Az ország növényzetének és állatvilágának, valamint talajának elméleti és gyakorlati szempontból való tanulmányozása ;
2. Az ország természeti kincseinek és termelő erőinek tanulmányozása ;
3. A fenti tényezők tanulmányozása az ország gazdaságának felemelése szempontjából ;
4. A népbetegségek tanulmányozása a kiküszöbölésüket lehetővé tevő rendszabályok megállapítása céljából ;
5. A klimatológiai és vízrajzi adatok gyűjtése és tanulmányozása ;
6. A tudományos kutató munka kiterjesztése és eredményeinek alkalmazása a természettudományok különböző ágaiban ;
7. A műszaki- és természettudományok vonalán dolgozók képzésének elősegítése :
  - a) az új munkamódszerek és a termelés észszerűbb módjainak felkarolásával ;
  - b) az ilyen módszerekre vonatkozó tervezetek alkalmazásának javaslásával ;
8. A különösen ritka vagy szép természeti objektumok megvédésének tanulmányozása.

A fenti célkitűzések érdekében a Természettudományi Osztály felhasználja :

- a) az Intézet tagjainak és tudományos munkatársainak munkáját ;
- b) Az Intézethez kapcsolt tudományos intézmények munkáját.

Az Intézet azon tagjai és munkatársai, akik a Természettudományi Osztályban dolgoznak munkájukat részben kollektíven, bizottságban, részben pedig önállóan végzik. A Bizottságok egyrésze állandó, másik része ideiglenes.

Az Osztálynak négy állandó Bizottsága van :

1. Hidrológiai Bizottság, mely az ország vízforrásainak energetikai kihasználását és szabályozását tanulmányozza.

2. A Közegészségügyi Bizottság, mely a népbetegségek kérdésével foglalkozik és bizonyos, más a közegészségügy és a higiéné tárgykörébe vágó kérdéseket tanulmányoz.

3. A Szárazság és Erózió Elleni Erdősítés Bizottsága, amely a megművelt síkságoknak a szárazság és erózió ellen zöld övezetekkel való megvédésének, valamint a hegyek erdősítése szabályozásának kérdéseit tanulmányozza.

4. Az Újítások Flósegítését Szolgáló Bizottság, amely a különböző szakértők segítségével elősegíti az olyan újítások kidolgozását, melyek leginkább járulnak hozzá a termelés és a munka hozamának fokozásához.

A Bizottságok időnként együttes ülést tartanak az Intézet székházában, ahol összeegyeztetik és kölcsönösen megvizsgálják egymás munkáját.

Az ideiglenes bizottságok között szerepelnek a Technológiai Bizottságok, melyek egyes technikai és ipari jellegű, a különböző minisztériumok és gazdasági vállalatok által felvetett olyan kérdéseket tanulmányoznak, melyek az ország technikai és gazdasági fejlődésének elősegítésében gyakorlatilag alkalmazhatók.

A Bizottságban részt nem vevő tagok és munkatársak egyéni tudományos kutató munkát végeznek, főleg az ország gazdasági és kulturális életét érintő területeken.

Az Intézet Természettudományi Osztályához a következő tudományos intézmények tartoznak :

1. A Természettudományi Múzeum.

2. A Vízrajzi és Meteorológiai Szolgálat.

A fenti két intézmény mellett még a közeljövőben megalakul az ország harmadik ilyen intézménye :

3. Az Állami Központi Laboratórium.

A Természettudományi Múzeum 1948-ban alakult meg és két feladatot lát el : egyrészt a földtani, állattani, növénytani és más kutatások központja, másrészt a különböző összegyűjtött természeti tárgyak (kőzetek és ásványok, állatok, növények) gyűjteményeinek székhelye. Munkaterületeinek megfelelően a Múzeum három osztályra tagozódik :

a) Talajtani Osztály,

b) Állattani Osztály,

c) Növénytani Osztály.

A Talajtani Osztály az albán föld geológiai tanulmányozásával foglalkozik, valamint a föld méhében rejlő kincsek feltárásával. Ezek a tanulmányok főleg geológiai felvételekből állnak, valamint a nemzetgazdaságot különösen fontosán érintő ásványok feltárásának geológiai feltételeit megállapító kutatásokból. Itt főleg a következőkről van szó : kromium, vörösrézérc, magnézium, bauxit, kén, grafit, gipsz, bituminos rétegek, márvány stb.

Az Állattani Osztály Albánia egész állatvilágának tanulmányozásával foglalkozik, de különösen az ország halállományának, valamint a mezőgazdaságra nézve káros rovaroknak kutatásával. A halállomány tanulmányozása területén végzett munkák főleg az albán vizekben található különböző halfajták felderítését célozzák és a halászat legészserűbb módjait, valamint a haltenyésztés feltételeit hivatottak megállapítani.

A mezőgazdaságra nézve káros rovarok tanulmányozása során meghatározzák e rovarok fajtáit és kísérleteket folytatnak az elpusztításukra alkalmas különféle rendszabályok kidolgozása céljából, valamint élettani folyamataik megismerése terén.

A Növényteni Osztály foglalkozik az albán növényvilágnak általános tanulmányozásával, de különösen a természetben előforduló gyógyszeripari és más ipari vonalon felhasználható növényfajták megismerését tűzte ki célul. Ezek a tanulmányok főleg e növények földrajzi eloszlásának és a lelőhelyükön történő előfordulásuk gyakoriságának feltárását szolgálják.

Mindegyik osztályon egy vagy több szakember dolgozik, akiket munkájukban asszisztensek és technikusok segítenek. A kiállítási munka lebonyolítására a Természettudományi Múzeum technikai osztályt állított fel, mely a kiállított tárgyakat preparálja.

A Múzeum számos expedíciót szervezett anyaggyűjtés és az anyag tanulmányozása céljából.

A Múzeumot gyűjtő munkájában segíti és adatokkal látja el az ország legfontosabb körzeteiben felállított bizonyos számú tudományos központ, melyek dolgozói az egyik vagy másik természettudományos munka területén foglalkoztatott személyek közül kerülnek ki (agronómusok, állatorvosok, a természettudományok tanárai és tanítói, halászok stb.).

A Vízrajzi és Meteorológiai szolgálatot 1949-ben állították fel és munkája lényegében még mindig a kezdeti stádiumban van. Jelenleg folyamatban van az ország körülményeinek megfelelő meteorológiai és vízrajzi hálózat felállítása, de ugyanakkor folyik a régebbi állomások, valamint a már újonnan felállított állomások eredményeinek összegyűjtése és feldolgozása is. A legutóbbi időkben megindult a szolgálat keretén belül szervezett szinoptikus szolgálat működése, mely az adatokat a prognózis szempontjából dolgozza fel.

A Központi Állami Laboratórium, amely ez év elején kezdi meg működését, a kísérleti, gyakorlati és elméleti tanulmányok és kutatás központja. Egyrészt kielégíti az állam különböző szerveinek közvetlen szükségleteit, másrészt megkezdi bizonyos olyan technikai és ipari kérdések megoldását, melyek a népgazdaságot vannak hivatva szolgálni. A felállítását követő időkben a laboratóriumnak csak három osztálya lesz :

1. A Kémiai Osztály, amely három alosztályra oszlik, úgymint Élelmi-szertani, Áruvizsgálati és Ásványtani Alosztály.

2. A Szilárdságtani Osztály, mely egyrészt petrográfiai alosztályra, másrészt a különböző egyéb építőanyagok (fa, vas, acél, cement stb.) szilárdságát tanulmányozó alosztályra tagozódik.

3. A Kutatási Osztály, amely két alosztállyal rendelkezik, még pedig egyrészt a gyógyszeripar és más iparok szempontjából hasznos növényeket tanulmányozó, másrészt pedig az ipari technológiai kutatásokat folytató alosztályra.

Mindegyik osztályban bizonyos számú specialista dolgozik, asszisztensek és laboratóriumi segédszemélyzet segítségével.

A Laboratórium keretében technikai-tudományos tanács alakul a legjobb szakemberekből, amely megvizsgálja az elé terjesztett problémákat.

A Természettudományok Osztálya munkájában elért eredményeket az intézet sajtószervében, avagy esetenként külön kiadványokban teszi közzé.

A *Mezőgazdasági Osztály*, amelyet rövidesen hoznak létre, főleg az ország mezőgazdaságában legsürgősebb megoldást kívánó kérdések tanulmányozásával fog foglalkozni. Ilyen problémák : a mezőgazdaság fizikai környezetének tanulmányozása fenológiai, földtani, időjárastani és növényföldrajzi szempontokból ; a termesztett növények fajtáinak tanulmányozása és a mi mezőgazdaságunk fizikai viszonyai között legmegfelelőbb fajták

meghatározása; a vetésforgók módozatainak meghatározása az ország fizikai adottságainak és gazdasági szükségleteinek szem előtt tartásával; a mezőgazdasági talajok különböző kategóriáinak megfelelő műtrágyák meghatározása a fizikai adottságok és a termelt növények szükségleteinek szempontjából; az uralkodó fajták meghatározása abból a szempontból, hogy melyik tud legjobban fejlődni az erdősítésre kijelölt területeken; a zöldtakarmányt szolgáltató földek közül azoknak a kiválasztása, amelyeknek növény-tani összetétele a legmegfelelőbb az ország legelőinek kifejlesztése szempontjából stb.

A Mezőgazdasági Osztály mellett jön létre a mezőgazdasági kutatás kísérleti állomása, ahol próbára teszik és bebizonyítják az osztály tanulmányai során elért elméleti eredményeket.

Az állomás technikai és tudományos apparátusa a következő hat osztályra tagozódik:

1. Fenológiai Osztály.
2. Agrokémiai Osztály, mely a talaj összetételével foglalkozik.
3. Kísérleti Osztály, mely a tavaszi és őszi növényfajták kísérleti tanulmányozásával foglalkozik, valamint a műtrágyákkal folytatott kísérletekkel, a vetés idejének tanulmányozásával stb.
4. Növénykörtani Osztály, mely a növények betegségeit és azok elkerülésének módjait tanulmányozza.
5. Gyümölcskertészeti Osztály, mely a különböző gyümölcsfák és kertészeti növények tanulmányozásával foglalkozik és kiválogatja őket a micsurini módszerek szerint történő keresztezés szempontjából.
6. Gabonaellenőrzési Osztály, mely a hazai és külföldi gabonák biológiai és vegyi tulajdonságait tanulmányozza.

Az állomás technikai tudományos tanács alakult, mely technikai és tudományos szempontból vizsgálja meg az eléterjesztett problémákat.

Az állomásnak saját kísérleti gazdaságai vannak és kísérleti parcellákkal rendelkezik az állami gazdaságok keretén belül.

III. Történelem-, Társadalom- és Közgazdaságtudományi Osztály.

Az Osztály feladatai a következők:

1. A marxista-leninista elmélet tanulmányozása és kiadványok révén történő terjesztése;
2. Albánia történetének megírása;
3. Az Albánia történetének megírásához szükséges dokumentációs anyag gyűjtése, megőrzése, feldolgozása és tanulmányozása;
4. Az anyagi és szellemi kultúra dokumentálásához és tanulmányozásához szükséges anyag gyűjtése;
5. Az ország társadalmi és gazdasági struktúrájának tanulmányozása a különböző korszakokban;
6. A nép életével szoros kapcsolatban álló jogi kérdések tanulmányozása;
7. Az értékes történelmi műemlékek felkutatása és megvédése, amennyiben ezeket az Intézet kezdeményezésére törvény védi;
8. A tudományos munka iránt tehetséget mutató személyek képzésében való közreműködés a tudományos központok keretén belül;
9. Konferenciák rendezésével és kiadványok készítésével propagálni a tudományos ismeretek elsajátítását.

E feladatok teljesítése során az Osztály támaszkodik egyrészt saját állandó munkatársaira, akik az Osztály mellett, vagy annak intézeteiben dolgoznak, másrészt a külső munkatársakra.

Az Osztály mellett a következő bizottságok és intézmények működnek az alant felsorolt témakörökben :

1. A Marxizmus—Leninizmus Klasszikusait Kiadó Bizottság. Az Albán Munkapárt Központi Bizottsága ezt a Bizottságot ruházta fel a kizárólagos joggal, hogy albán nyelven kiadja a marxizmus-leninizmus klasszikusainak írásait. Az utóbbi években megkezdték *Marx* és *Engels* válogatott műveinek a Marx—Engels—Lenin Intézet kiadása nyomán történő fordítását, mely fordítás első részét a közelmúltban adták nyomdába. Ugyancsak a közeljövőben jelennek meg *Lenin* válogatott művei két kötetben.

Sztálin azon legfontosabb munkái mellett, melyek külön kötetek formájában jelennek meg, megkezdődik összes művei kiadása is.

A válogatott művek kiadását gyorsítani fogja az, hogy rövid időn belül ki fogjuk adni a marxizmus-leninizmus klasszikusainak összes műveit. Ugyanakkor megkezdődik a legfontosabb szovjet társadalomtudományi (filozófiai, jogtudományi, közgazdaságtudományi) művek kiadása.

2. Történelemtudományi Bizottság. A Bizottság feladata országunk és népünk történetének szerkesztése, mely országos jelentőségű feladat annál is nehezebb, mivel eddig még semilyen hasonló mű nem volt. A műnek nem csak a forrásanyag lehető legteljesebb felhasználása szempontjából, hanem a pontos tudományos interpretáció tekintetében is kielégítőnek kell lenni. Az országunkon kívül lévő forrásokhoz igen nehéz hozzáférni, ezért a Bizottság tervében az 1878—1939-ig terjedő korszak albán történetének szerkesztését tűzte ki célul, mivel az ehhez szükséges anyag legnagyobb részét rendelkezésre áll. A munkát úgy szervezték meg, hogy a mű munkatársai egy-egy különálló fejezetet vagy időrendi részt írnak meg, majd ezeket a Szerkesztő Bizottság hangolja össze. Külön kötetben adják ki a korszak történetét megvilágító dokumentumokat. A munkát előreláthatólag 1951. folyamán befejezik s a két rész terjedelme együttvéve 800—1000 oldal lesz.

3. Közgazdasági Bizottság. A Bizottság országunk multbeli és jelenlegi gazdasági struktúráját tanulmányozza. Tanulmányai az ország története megírásának egyik alapját képezik. A Bizottság munkatársai jelenleg monográfiákat írnak az Albán gazdasági élet 1878—1939-ig terjedő korszaka különböző kérdéseiről, mint pl. az államháztartásról, az adópolitikáról, a kül- és belkereskedelemről, az egyes szakmákról, az iparról és a munkásosztályról, a parasztságról és a mezőgazdaságról, a ki- és bevándorlásról, Albánia közlekedési vonalairól és eszközeiről stb.

A Bizottság munkatársai a népi hatalom által lebonyolított földreformról is írnak monográfiát, melyben a következő kérdésekkel foglalkoznak : Az albán parasztság többszáz éves harca a földért ; az albán parasztság kizsákmányolása Zog uralma, valamint a megszállás alatt ; a parasztság és a nemzeti felszabadító háború ; a földreform kivitele és annak gazdasági és társadalmi hatása.

4. Jogtudományi Bizottság. A Bizottság tagjai a következő, az albán történelem megírásánál felhasználásra kerülő monográfiákat írják :

Albánia törvényhozásának és igazságügyi szervezetének története ; Albánia alkotmányainak összehasonlítása ; az 1912 és 1949 között kelt

albán jogszabályok mutatója ; kérdőív készítése a hegyvidéken még mindig érvényben lévő szokásjog megismerése céljából.

5. Állami Levéltár. A Levéltár több mint egy éve az Osztály irányítása mellett, mint külön intézmény dolgozik. A Levéltár jelenleg összegyűjti az összes meglévő állami igazgatási intézkedésekre vonatkozó okmányokat, valamint az állam keletkezése előtti vallásos, vagy jogi intézményekre vonatkozó írásokat és a fontos funkciót betöltő személyiségeknek, vagy az állam életében különösebb szerepet vivő egyéneknek személyi iratait. Ugyancsak összegyűjtötték az összes olyan történelmi dokumentumot, mely a népnek a legrégebb időkben történt megmozdulásaira vonatkozik. Az ilyentermészetű anyagokkal meggazdagodva, és miután azokat hozzáférhetővé tette, a Levéltár most már az albán élet legkülönbözőbb területei tanulmányozásának nélkülözhetetlen segédeszköze lett.

6. Régészeti és Néprajzi Múzeum. A Múzeumot 1948. őszén állították fel. Célja az ország és nép anyagi és szellemi kultúrája, valamint gazdasági és társadalmi struktúrája minden korszakbeli emlékeinek gyűjtése és tanulmányozása, valamint kiállításokban való dokumentálása. A Múzeum tehát nem csak kiállítási központ, hanem főleg a tudományos kutatást szolgálja. A Múzeum két osztályból, úgy mint régészeti és néprajzi osztályból áll.

A régészeti osztály különböző expedíciói során széleskörű munkásságot fejt ki, országunk anyagi kulturájának jobb megismerése érdekében, melyet amikor csak külföldiek tanulmányozták, a partvidék görög-latin kultúrájának szűk körére korlátozták. A Múzeum régészeti osztálya különös figyelmet fordít, az illgr törzsek kulturájára, de ugyanakkor nem hanyagolja el a görög-római leletek tanulmányozását és felkutatását, melyeket külföldi régészeti expedíciók fedtek fel, pl. Appolónia és Butrinto környékén, a Durazzói temetőben és másutt. Ezen expedíciók eredményei meggazdagították a Múzeum anyagát, különösen Albánia régi városai, műemlékei, valamint a műemléki feliratok gyűjteménye és a műemlékek helyismereti irodalmának áttekintése tekintetében.

A bizánci és középkori régészet terén megkezték az expedícióknak azt a sorozatát, mely a számos templomban a múzeum expedíciói által felfedezett építészeti és festészeti — különösen freskó — emlékeket fogja tanulmányozni. A Múzeum az izlami és feudális katurának a XIX. sz. elejéig felállított műemlékeivel is foglalkozik.

A törvény a régészeti szakosztályt bízza meg a nemzeti szempontból fontos történelmi és művészeti emlékek megvédésével, megőrzésével és restaurálásával.

A Múzeum néprajzi osztályának feladata a nép anyagi kulturájának tárgyait felkutatni, összegyűjteni és tanulmányozni. Idetartoznak a munkaeszközök, a közlekedési eszközök, a lakóházak, a föld megmunkálásának módszerei, az állattenyésztés, a halászat és a vadászat módjai, a népi kézművesség és művészet. A Múzeum megnövelte tárgyi és fényképészeti anyagát. Az Osztály expedíciói olyan irányban fejlődnek, hogy a még napjainkban is kevésbé ismert vidékekre látogatnak. Az Osztály foglalkozik a népviselet különböző fajtáinak és variációinak tanulmányozásával és a kézműiparosok szakmaival és vándorlásával.

SZEMLE.

P. Sz. Kudrjavcev : A fizika története*

NOVOBÁTZKY KÁROLY akadémikus.

A fizikai irodalom nem szűkölködik alapos művekben, melyek a tudomány történetét szakszempontról kitűnően tárgyalják. Van közöttük nem egy, mely kiváló kutató tollából került ki és feltárja előttünk a szerző világnézetét és különleges egyéni értékelését is. De közös hiánya e műveknek, hogy a fizika történetét boncoló késsel mintegy kipreparálva a szellemi és társadalmi fejlődés általános történetéből, anatómiaszerűleg ismertetik, tekintet nélkül azokra a kölcsönhatásokra, amelyek a gazdasági és társadalmi rend élő szervezetéből indulnak ki és az egyes tudományok fejlődési irányát szükség-szerűen megszabják. Merőben ellentétes álláspontot foglal el *P. Sz. Kudrjavcev*: A fizika története c. műve, melyet magyar fordításban most bocsátott közre az Akadémiai Kiadó. A könyv nem csak a szűkebb szakkörökben keltett feltűnést, hanem ezeken túlmenőleg is élénk érdeklődést váltott ki. Szem előtt tartva a dialektikus materializmus megállapítását, hogy a jelenségek csak szerves összefüggésükben érthetők meg teljesen, a fizika történetét tömören kirajzolt általános koreresztmetszetekbe illeszti bele. Látjuk a gyakorlati élet technikai szükségleteit, látjuk, mint válnak megoldandó tudományos problémákká, látjuk a tipikusan megisméltető képet, hogy a haladó tudomány a természeti megismerés növekedésével mint építi ki egyre teljesebben a materialista világnézetet szemben a reakció dogmaival.

A szerző azonban nem esik a modorosság hibájába. Maga hangsúlyozza, hogy túlzott leegyszerűsítése volna a problémának, ha a tudomány fejlődésének valamennyi törvényét a termelési módok változásaira vezetnők vissza. A termelés csak az alap, a tudomány fejlődésének ezenkívül megvannak a maga belső törvényei. Ezek között első helyen áll az a törekvés, hogy a gyakorlat által felvetett jelenségek legapróbb részleteiben is áthassuk és így szerzett tudásunkat ellentmondás nélküli elméletté foglaljuk össze. Így pl. a XVII. század optikai kutatásait a tengerhajózás és hadviselés szükségletei határozták meg. De ezeket az igényeket a fényvisszaverődés és fénytörés törvényszerűségeinek tisztázása teljesen kielégítette. A fényinterferencia, elhajlás és polarizáció tanulmányozása már nem szolgált közvetlen gyakorlati követelményeket. Itt a hajtóerő a természet lehető teljes megismerése volt, az a törekvés, hogy a fény mibenlétét minden vonatkozásban megismerjük. Végzetes tévedés volna ezt a törekvést *l'art pour l'art* irányzatnak minősíteni. Nincs a fizikának olyan elvont fejezete, mely idővel döntő fontosság-gal ne kapcsolódott volna bele a technikai gyakorlatba.

Érdeemes kiemelni, amit a szerző az elméletéről és a hozzátapadó hipotézisekről mond. A fizika történetében nem ritka jelenség, hogy a hipotézisek

* Akadémiai Kiadó. Budapest 1951.

váltakoztatják egymást, sokszor egészen ellentétes kijelentésekkel. *Newton* korpuszkuláris fényfeltevését a *Huyghens—Fresnel*-féle rezgési elmélet szorítja ki, ezt viszont napjainkban a kvantumelmélet kettős szemléleti módja. Evvel a váltakozással kapcsolatban gyakran tudományos pesszimizmus kap lábra, mely tagadja a természet megismerhetőségének lehetőségét, a szubjektív idealizmust hirdeti, a kutatás legfőbb céljának bizonyos összefoglaló elvek felállítását tekinti, melyek mögött objektív valóságot látni és részletei iránt érdeklődni primitív álláspontot jelent. Ez a machista iskola, mely pl. az energetikát a megismerés csúcspontjának tekintette, *Planckot* a zászlóhűtlen elhagyásával vádolta és *Boltzmann*t, ki a korpuszkulákat valóságnak merte tekinteni, gúnyolódásával a halálba üzte. *Lenint* idézi a szerző, ki erre az irányzatra ráolvasta, hogy tagadva az alapvető törvények abszolút jellegét, odáig jutott a lejtőn, hogy a közelítőleg helyesen leírt tárgy objektív létezésének gondolatát is elvetette. A könyv rámutat a tudományos pesszimizmus tarthatatlanságára. Igaz, hogy az elméletek változnak, de minden teória, mely híven tükrözi az addig ismert törvényszerűségeket, az igazság magvát tartalmazza és el nem múló értéket jelent. Nem pesszimizmust, hanem ellenkezőleg derűlátást kell előidéznie annak a körülménynek, hogy az elmélet módosítását egyre újabb megismerés okozza. A megváltozás is rendszerint úgy megy végbe, hogy az új elmélet nem semmisíti meg a régit, hanem mint határesetet magába olvasztja. Sem a relativitás, sem a kvantumelmélet nem törölte el a *Newton*-féle dinamikát, hanem tisztán érvényessége körét korlátozta. Az elmélet módosulása a haladás jegyében folyik, a haladás üteme a materializmus szempontjai szerint történelmi feltételektől függ ugyan, de végeredményben szükségszerűen elvezet a természet abszolút igazságainak megismerésére.

Az elmélet újjáalakítása természetesen nagy mértékben világnézeti kérdés és nem megy harc nélkül. Az uralmon levő kizsákmányoló osztály elsőrendű érdeke a társadalmi viszonyok megmerevítése, filozófiája a legrégibb kortól kezdve mindmáig a változhatatlant elvi magasságba helyezi. Ez a nézet hatja át a jelenkor burzsoá fizikusait is, ennek sugalló hatása alatt alkotják meg tudományos világnézeteiket. A szerző megkapó példát idéz erre. *Maxwell*, a modern elektrodinamika megalkotója, a fizika egyik nagyja, a molekulákról vallott nézeteiről ad számot egyik beszédében. »Bármily katasztrófák történjenek is az égi térségekben, bármilyen legyen is a régi világok pusztulása és romjaikból az új világok születése, a molekulák, amelyekből a világok épültek, a világegyetem ezen alapkövei, nem változnak sem méreteikben, sem tulajdonságaikban.« Kérdés, mi adhatta szájába ezeket a szavakat, melyeknek mindegyikét a modern természettudomány megcáfolta? Nyilván az a törekvés, hogy a szemmel látható és tagadhatatlan változás közepette legalább az alapkövek állandóságát emelje ki. Jellemző, hogy ilyen kiváló tudós is, mikor elhagyja a szigorú tudomány alapjait és a világnézeti hitvallás területére lép, milyen kategorikus határozottsággal hirdeti a beléjevevelt ideológiai dogmákat. Magától értetődő, hogy ez a változatlanság közvetve ráutal a teremtés aktusára, mely ezeket az örökké változatlan részecskéket létrehozta.

Kudrjavcev megállapítja, hogy mikor a század elején a radioaktivitás és egyéb jelenségek kézzelfoghatóan bebizonyították az atomok változását és a mechanikai materializmus tarthatatlanná vált, a beállott fizikai válság oka az volt, hogy a kutatók nem a dialektikus materializmus, hanem az idealizmus felé fordultak. Tájékoztató áttekintését *Lenin* szavaival fejezi be: biztos

filozófiai megalapozás nélkül a természettudomány nem állhat helyt a polgári eszmék és világszemlélet elleni harcban.

A fizika története jelentős részben az emberi szellem története is, a feleszmélés korszakától kezdve az éber tudatosságig, telve drámai mozzanatokkal és harccal. Útja kanyargós, de főiránya a győzelmes haladása.

A könyv *Mengyelejev* felléptével záródik. A főbb fejlődési szakaszoknak megfelelően az anyagot négy korszakba osztja be. Az első a rabszolgatartó társadalom kora, a második a feudális társadalomé, a harmadik az új tudomány keletkezésének kora és a negyedik a klasszikus fizikáé. A felosztás lényegében megegyezik a szokásossal, de már az a körülmény is, hogy a szerző az első két kort nem nevezi egyszerűen ókornak és középkornak, rámutat arra, hogy e korok tudományának különbségét a társadalmi formák különbségében látja és abból magyarázza.

A rabszolgatartó társadalom klasszikus sztálini jellemzése közismert. A rabszolgatartónak semmi érdeke nem fűződik ahhoz, hogy a munkát technikai eszközök bevezetésével megkönnyítse. Igazi szükséglet csak olyan gépek iránt áll fenn, melyek az emberi tömeget is meghaladó erő kifejtésre képesek. Ezek az emelő, csiga, hengerkerék és csavar. A görög és római technika tényleg kizárólag ezeken a sztatikai gépeken és kombinációjukon alapszik. Az ókori mechanika nem kap külső impulzust arra, hogy a sztatikán túlmenő problémákat is megragadja. Ugyancsak a rabszolgatartó társadalom mentalitásából ered a kísérlet teljes mellőzése. A fizikai munka, a manuális tevékenység bármilyen formában lenézés tárgya. A természet tanulmányozása ezért tisztán megfigyelés és elméleti okoskodás alapján történik. Nem utasítható el azonban az a gondolat, hogy a szerzőnek ez a beállítása a kísérlet elhanyagolását illetőleg kissé egyoldalú. Hiszen a művészetek gyakorlása, elsősorban a szobrászaté, ugyancsak kézi tevékenységgel jár, mégis nagyrabecsülés tárgya volt. Talán nem járunk messze a valóságtól, ha a magyarázatot abban keressük, hogy ez volt az a kor, mikor a művészetekben és politikai tevékenységben megedződött emberi szellem ráeszmélt a maga erejére és alkotóképességére. Sőt a velejáró túltengő öntudat, hogy az emberi szellem a maga erejéből is képes a természet rejtelmeibe behatolni, nem volt egészen alaptalan. A geometria exakt megalapozása feltevések és következtetések alakjában bizonyára serkentőleg hatott erre az irányzatra. *Euklides* mintájára *more geometrico* tárgyalni a természeti jelenségeket, eléggé közhelyes gondolat lehetett. A keserves kiábrándulás csak századokkal később következett be.

Érdeme a szerzőnek, hogy élesen tudja körvonalazni a görög természetfilozófia elévülhetetlen jelentőségét. A fizikus szakemberben rendszerint kevés a fogékonyság a filozófiai szemlélet iránt. Annyi a részletismerete, hogy a természeti történésnek leírását egy-két általános elv segítségével naiv és meddő kísérletnek tekinti. *Kudrjavcev* azonban — sűrű hivatkozással *Engelsre* és *Leninre* — kidomborítja, hogy a természet megértésének vágya, a szellemi áthatás kísérlete, végső fokon szükségképpen bizonyos szemléleti formát termel ki, amely a további részletkutatások során döntő fontosságú. A görög természetfilozófiában megtaláljuk a dialektikus gondolkodást. Változatos alakban csfrájukban, megtalálhatók szinte az összes későbbi szemléleti módok. Az ión iskola bölcsei, *Thales*, *Anaximander*, *Anaximenes*, az egységes ősananyagból kiinduló fejlődést hirdetik. Később *Herakleitos* hozzáfűzi az örök mozgás, az örök változás elvét. *Herakleitos* bölcsészetének értékelésére a szerző idézi *Engels* jellemzését. »Ha a természet vagy az emberiség történelmét

vagy saját szellemi tevékenységünket gondolkodó vizsgálatnak vetjük alá, mindenekelőtt az összefüggések és kölcsönhatások végtelen egybefonódásának képe tárul elénk, melyben semmi sem marad meg, ami, ahol és ahogy volt, hanem minden mozog, változik, keletkezik és elmúlik. Ezt az eredeti, naiv, de lényegében helyes világszemléletet először *Herakleitos* mondta ki világosan, *Lenin* pedig idézi *Herakleitos* kijelentését: »A világot, mely mindennek az egysége, sem isten, sem ember nem alkotta, hanem öröktől fogva volt, van és lesz.« Megállapítja róla, hogy a dialektikus materializmus alapelveinek igen jó kifejtése. *Herakleitos*, a bölcselő, tehát máris határozottan rátapint a mai fizikai szakmegismerés lényegére, mikor olyan folyamatként fogja fel a világot, amely a belső önmozgás, az ellentétek harcának következtében áll elő.

Az egészséges materializmus mellett megtaláljuk az ókorban az idealista irányzatot is a pythagoreisták iskolájában. Nem csodálkozunk rajta, hogy tagjai politikailag reakciósook, küzdenek a demokrácia ellen és a régi rend visszaállítását kívánják. Erre *Kudrjavcev* határozottan rámutat. Bár értékeli, hogy az empirikus matematikai tételeknek absztrakt logikai megalapozást adtak, de kiemeli azt az idealisztikus tévelygést is, hogy az egyes számokat természetfölötti, misztikus tulajdonságokkal ruházták fel. Jellemzésül arra nézve, hogy ilyen ferde szellemi beállítottság mennyire befolyásolja konkrét problémák megoldását, felemlíti, hogy az ismert kilenc égítest szféráit az »ellenföld« szférájával egészítették ki, tisztán azért, hogy a szférák száma harmonikus, vagyis tíz legyen. A mai tudományos idealizmus kevésbé naiv, de bizonyára ugyanilyen makacs.

Figyelemreméltó részletességgel foglalkozik a könyv az eleai iskola filozófusának, *Zenonnak* apóriáival, melyek között legismertebb az az állítás, hogy a gyorslábú *Achilles* nem érheti utól a cammogó teknősbékát. Itt nem elég rámutatni, hogy a valóság megcáfolja az állítást, amint azt *Diogenes* tette. Itt sokkal magasabbrendű dologról van szó. Be kell látnunk, hogy a gondolkodási formáinkat a tények nevelik ki és hogy a tapasztalattal párhuzamosan igyekeznünk kell olyan új fogalmi rendszerre szert tenni, melyben a látszólagos ellentmondások megszűnnek. A halmazelmélet a matematikában és a kvantumelmélet a mai fizikában kiemelkedő példái ennek a tendenciának.

Evvel szemben *Demokritos*, az ókor legtudatosabb materialistája, felállítja azokat az elveket, melyektől a természettudományos gondolkodásnak semmiféle fejlődés során nem szabad elhajlania. 1. Semmiből nem lesz semmi, a meglevőből semmi sem semmisíthető meg. Minden változás tisztán a részek egyesüléséből és szétválásából áll. 2. Semmi sem történik véletlenül, hanem bizonyos okból és szükségszerűségből történik. 3. Az atomokon és az üres téren kívül semmi sem létezik, minden egyéb csak képzelődés. Tisztán előttünk áll az anyag megmaradásának elve, az okság elve és az a felismerés, hogy a természettudomány azonnal elveszti tudományos jellegét, amint a jelenségek értelmezésében helyet enged a természetfölöttinek. Az olvasó itt szívesen venné, ha *Kudrjavcev* bizonyos értékelést fűzne *Demokritos* kijelentéseihez, melyek egyfelől évezredekkel megelőzték a fizika legfőbb eredményeit, másfelől semminemű kísérlettel alátámasztva nincsenek. Egy tanulságot mindenesetre leszűrhetünk: a spekulatív kutatási módszer ép oly legitim mint a kísérleti, eredményeiben pedig sokszor átfogóbb és mélyrehatóbb. Ha azonban — bár utólag is — nem mutatja fel részletesen a tapasztalat szankcióját, súlytalan teória marad.

Csak természetes, hogy a könyv az ókoriak közül legrészletesebben *Aristotelessel* foglalkozik, hiszen a középkor kanonizálta és Krisztus elő-

futárjának tekintette a természet magyarázatában. A könyv kiemeli *Aristoteles* világfelfogásának kettősségét és ingatag állásfoglalását. Kozmogóniája és fizikája teljes mértékben megfelelt a klerikális tanok céljainak. *Aristoteles* középkori képét *Lenin* így festi meg: »A klerikalizmus megölte benne azt, ami élő volt és megörökítette azt, ami halott volt benne.« Élő vonásnak nevezi *Aristoteles* kutató hajlamát, az objektív megismerés lehetőségébe vetett hitét, továbbá a külső világ valóságának elismerését *Platon*nal szemben. *Aristoteles* megengedi, hogy a tárgyak anyagból valók, de kialakulásukhoz a forma is szükséges, amely pedig minden anyagiságtól elvonatkoztatott elv. A tárgynak a mozgása fejlődés által jön létre. A szobrász kezében a márványtömb még csak lehetőséget jelent, melyet előre meghatározott cél szerint farag szoborrá. Hasonlóan a tölgy magvában is meg van a fává növekedés lehetősége, melyet a természet a fejlődés folyamatával valósít meg. *Aristoteles* a hasonlatot a maga idealista módján teljessé teszi. Amint a szobrász tudatosan alkot, úgy a természet is kitűzött végső célok elérése érdekében formál. Cél-tanában a gondviselést vezeti be filozófiájába és ebben cserben hagyja a materializmust. Részletes rajzát kapjuk, mint alakítja ki *Aristoteles* a tér és az idő fogalmát. Elismeri, hogy a tér a testek mellett létezik és hogy minden észlelhető testnek van helye. A ma embere érthetetlen csodálkozással olvassa, mint küszködik egy matematikailag iskolázatlan kornak egyik legnagyobb elméje a hely fogalmával. A hely nem lehet a test határa, mert akkor a test formája volna, az pedig külön kategória. A hely tehát csak a körülvevő test vagy közeg határa lehet. A Földnek van helye, mert víz veszi körül, a víznek is, mert levegő fogja be, a levegőt az éter, az étert az ég, az eget pedig már semmi. Az égnek tehát már nincs helye. *Kudrjavcev* jellemzése szerint ellentétbe állítja a helyet a testtel, különválasztja a helyet a testtől, végül pedig a véges világot bezárja a semmibe.

Találó rövidséggel vázolja a szerő, milyen könnyen boldogul *Aristoteles* az idővel. Felismeri, hogy az idő és a mozgás elválaszthatatlan kapcsolatban vannak. Az égitestek szabályos körmozgásával mint természetes órával mérhető az idő, az így mért idővel pedig leírhatjuk a többi test mozgását. Mennyivel realisabb ez az idő *Newton* abszolút idejénél, mely »minden külső vonatkozás nélkül egyenletesen folyik«.

Aristoteles dinamikájának ismertetéséből megtudjuk, mi is az, amin közel kétezer év nem talált javítani valót és amire *Galilei* építhetett. Érdemes tudomásul venni. A változásokat az őstulajdonságok teszik lehetővé. Ezek: a meleg, hideg, a szárazság és a nedvesség. Kettős kombinációjukból kiadódik a négy elem: a meleg és száraz tűz, a meleg és nedves levegő, a hideg és száraz Föld, a hideg és nedves víz. Mozgási természeténél fogva a Föld az abszolút nehéz, a tűz az abszolút könnyű, a víz és a levegő közbeeső helyet foglal el. A nehéz test lefelé, a könnyű felfelé mozog. Ez a természetes mozgás. A testek minden más mozgása erőszakolt és azonnal megszűnik, amint az erőszak véget ér. Kivételt alkotnak az égitestek, melyeknek ideális körmozgását az örök első mozgató idézte elő.

Világosan látjuk a szerző részletrajza alapján, hogy *Aristoteles* mintegy egyesíti magában a természetfilozófiai kor ellentéteit, egészséges materializmust és indokolatlan idealizmust. Minden természettudományi módszertantól pedig végtelenül távol áll.

A filozófiai kort követő igazi fizikusok műveiben, elsősorban *Archimedes* alkotásaiban, a szakembert éppen az alkalmazott módszer érdekli a legjobban.

A szerző ennek tudatában van és részletesen közli azokat a megmondolásokat és elveket, amelyekkel a nagy tudós felfedezéseit elméletileg is alátámasztotta. Kibontakozik előttünk a tény, hogy ugyanazt az utat járta, mely a ma fizikájának egyedül járható országútja. Kétségtelen, hogy kortársaitól eltérőleg kísérletezett. De nem elégedett meg az empirikus eredményekkel, hanem rendkívüli elméellel oly általános érvényű elveket vont le belőlük, melyek egyfelől igen átlátszóak, másfelől olyan átfogóak, hogy az egész jelenléte elméleti megalapozását lehetővé teszik. Tanulságos és érdekes, mikor az olvasó párhuzamba helyezheti az emelő kétféle magyarázatát, melyet a könyv közöl. Az egyik *Aristoteles* egyik tanítványától való és tele van a körvonalba beleköltött metafizikai tulajdonságokkal, a második magától *Archimedestől* ered, néhány tapasztalati elvre épül fel és ragyogóan szellemes. Ugyanez áll a testek súlyvesztésére vonatkozó tételére is. Tapasztalatra épülő elmélet, ez az ő módszere.

Igen jellemző részletet idéz *Kudrjavcev Plutarchosból*, mely *Archimedes* gépeire vonatkozik és mindennél jobban mutatja azt a fensőséges, gögös megvetést, mellyel a rabszolgatartó társadalom a fizikai munka és az anyagi dolgokkal szemben viseltetik. Mentegeti *Archimedest*, hogy csak a király egyenes óhajára hagyta ott a geometria tiszta szellemi területét, hogy mechanikai eszközök szerkesztésére térjen át. Felemlíti, hogy ebben előfutárjai *Eudoxos* és *Archidas* voltak, kik geometriai demonstráló és szerkesztésre alkalmas eszközöket készítettek. »Ezért *Platon* csakhamar bosszankodni kezdett és szemükre hányta, hogy megrontják a geometriát, megfosztják méltóságától, rabszolgává változtatják, midőn azt a testetlen eszményi dolgoktól elvonva az érzéki testekhez utalják és az elmélkedések mellett, rabszolgamódra, kézimunkával készített tárgyakhoz folyamodnak. Így vált ki a geometriából a mechanika s hosszú időn át a bölcsészettől megvetttén, a hadi művészetek egyikévé lett«.

A középkor fizikájának kialakulását érdekes történelmi rajz előzi meg, mely a rabszolgatartó rendszer bukásának és a hűbéri rendszer feléledésének okait adja. Az új keresztény ideológia ellene fordul a pogány kultúrának, egyeduralmával szemben nem tűr meg szellemi versenytársat. Mikor a kereszties hadjáratok kudarcra megrendíti az egyház tekintélyét és eretnekségek kapnak lábra, pápai rendeletre életbe lép az inkvizíció, melynek feladata tűzzel és vérrrel megakadályozni minden elhajlást. Az egyetemi oktatás főirányvonalát *Aquinói Tamás* jelszava jellemzi: a filozófia a teológia szolgáltatóleánya. A gúzsbakötött emberi szellem a kettős igazság tanában keres kibúvót, amely szerint valamely vélemény igaz lehet a filozófia szerint, ha nem is igaz a teológia szerint. Ezek a szabadabb megmozdulások végre is azt eredményezik, hogy a tizenharmadik század végén *Aristoteles* bebocsátást nyer az egyetemekre és megnyirbált tanaival hallatlan tekintélyre tesz szert. Az egyetemeken kívül pedig virul a mágia, alkímia és asztrológia.

Teljes elismeréssel tárgyalja a könyv az újabb kor előfutárjait, elsősorban *Roger Bacon*t, aki világos látással és bátor ösztönzéssel jelöli ki a természettudomány számára a követendő utat. Ugyancsak elismeréssel nyilatkozik az arabs tudományról, mely ha keveset alkotott is, mégis ébren tartotta az antik tudomány eredményeit.

A reneszánsz korát *Engels* szavai vezetik be. A városi polgárság megtöri a feudális nemesség hatalmát, a fellázadt parasztok és mögöttük a mai proletariátus előfutárjai soha nem hallott jelszavakat hangoztatnak. Az antik romok alól kiásott szellemi és művészeti kincsek az ámuló világ szeme elé

tárják, mire képes a szabadon alkotó emberi szellem. Megindul a felfedezések kora, az ember meghódítja a Földet. Nagy természettudományi anyag halmozódott fel, melyet fel kellett dolgozni. De ebből a célból a természettudománynak le kellett ráznia a teológia bilincseit és ki kellett vívnia jogát az önálló létezésre. A haladó emberek felismerik, hogy a skolasztikus szemléletet új, pozitív világszemlélettel kell felcserélni. *Cusanus*, *Leonardo da Vinci* és mindenek fölött *Kopernikus* megalapozói az új világnézetnek. A heliocentrikus rendszer az isten képmására teremtett embert rádőbbentí arra, hogy nem központja a mindenségnek, hogy egy szürke bolygó lakója, hogy az égitestek nem az ő szolgálatára jöttek létre, sőt semminemű emberi vonatkozásuk nincs. Páratlan forradalmat jelentett ez a felismerés, mely — bár sokkal kisebb mértékben — csak a relativitás elméletében ismétlődött meg. *Kudrjavcev* azonban nemcsak a tetteket, hanem az embereket is értékeli. *Kopernikus* egyáltalán nem volt az a lánglelkű forradalmár, ki a megismert igazság hevéletében haragra hívja az elavult dogmák hirdetőit. Ő még inkább a kettős igazság embere, aki alkotását hajlandó hipotézisként beállítani. A lánglelkűek a vértanú *Giordano Bruno* és mindenekelőtt *Galilei*.

A róla szóló fejezet hatvan oldalt foglal el a könyvben és minden tekintetben kielégíti a felcsigázott igényeket, melyekkel az olvasó *Galilei* jellemzése és méltatása felé fordul. Élénken megírt életrajzából megismerjük egyéni tulajdonságait, megtudjuk, miért lett kiválasztottja egyfelől annak, hogy a tudományos értelemben vett fizika megalapítója legyen, de szenvedélyes valóságsszeretetétől vezéreltetve annak a szerepnek is, hogy tudományának hirdetője és mártírja legyen. Végtelen távol áll *Platon* gögös szellemiségétől és mikor a pisai dóm csillárján megállapítja a lengések közeli izokronizmusát, azonnal gyakorlati alkalmazásra gondol pulzusszámláló időmérő eszköz alakjában. Nem hajol meg vakon *Aristoteles* tekintélye előtt és a legnyomósabb érveléssel, a kísérlettel cáfolja meg a testek különböző eséséről szóló hamis tant. Döntő jelentőségű azonban, hogy dialektikus gondolkodással az észleletek mélyére igyekszik hatolni és általános elvekből érteni meg a speciális jelenséget. Éppen az eséssel kapcsolatban állapítja meg ilymódon a dinamika átfogó törvényeit, ami legkiemelkedőbb tudományos érdeme és a fizika legnagyobbjai között jelöli ki a helyét. Elgondolása az, hogy az esést okozó erő egyenlő kicsiny időközökben mintegy egyforma ütések mérve a testre, azonos sebességnövekedéseket idéz elő. Megtalálta a tehetetlenség elvét, melyet *Aristoteles* dinamikája még nem ismer, miért is csödre van kárhozhatóva, és megtalálta a mozgás tanának főtételét, mely szerint a mozgótest arányos gyorsulást idéz elő. Ha megelégedett volna e két korszakalkotó felfedezéssel, elkerülhette volna tragikus sorsát. A skolasztikus reakció ezekbe nem tudott hivatalból belekötni. De 1609-ben homályos leírások nyomán szinte újból felfedezi a távcsövet és kortársaitól eltérőleg nem földi tárgyakra, hanem a csillagos égre szegezi. Amit pedig ott lát, a kinyilatkoztatás erejével hat rá: *Kopernikus* tana nem hipotézis, melynek célzerűségéről vitatkozni lehetne, hanem élő, letagadhatatlan valóság, mert a Jupiter holdjai szemünk láttára keringenek az anyatest körül. Itt kezdődik *Galilei* végzete. Annyira rajongója az igazságnak, annyira meg van győződve átható erejéről és végső győzelméről, hogy tevékenységét a kopernikusi tan legalizálására összpontosítja. Még nem tudja, hogy »az istenek szomszajak«.

Kudrjavcev teljesen leközi *Castelli*hez intézett levelét és ebből a történeti dokumentumból tisztán felismerhetjük *Galilei* állásfoglalását a biblia

és a valóság ellentmondásaival szemben. Határozottan tiltakozik az ellen, hogy tudományos vitákban helyet találjanak vallási érvek is. Ahol ellentétek merülnek fel megfigyelések, vitathatatlan érvek által megalapozott igazságok és a biblia között, ott nem szabad a bibliát betűszerinti értelemben venni, mert igéi nem rendelkeznek avval a szigorú normával, mint a természet minden egyes cselekedete. Matematikai vitákban a bibliát az utolsó hely illeti meg. »Ki merészkedik határt szabni az emberi szellemnek ?« Az új világnézetnek ez a krédója sodorja *Galileit* első perébe. Ennek folyamán saját személyéről elhárítja ugyan az eretnokség vádját, de a kopernikusi tan törvényesítését, ami pedig szívügye volt, nem sikerült elérnie. Sőt ellenkezőleg, a tant hivatalosan eltiltották. További nyílt színvallás lehetetlen. Megismerjük a szellemes cselet, amelyhez folyamodott. A Dialogo-ban kijelenti, hogy rágalom a külföldnek az a beállítás, mintha a »lélekmentő« tilalom tudatlanságból történt volna. Kötelességének érzi bemutatni, mennyire otthonosak Itáliában a kopernikusi tan minden részletében. »A kopernikusi rendszerrel kapcsolatos összes vélemények egybefogása útján akarom bemutatni, hogy a római cenzúra mindenről tájékozva van és hogy országunk nem csak a lélekmentő dogmák hazája, hanem az elméket gyönyörködtető felfedezéseké is.« A kísérlet azonban rosszul sikerül. Az inkvizíció maga elé idézi, a pápa fel van háborodva. De *Galilei* életét lehetőleg kímélni kell a szabad országok véleménye miatt. Az aggastyán nem ijed meg, mikor torturával fenyegetik, de megijed a komisszáriusnak attól a fenyegetésétől, hogy megsemmisítik valamennyi kéziratát és könyvét. Érzí, hogy még hivatása van, hogy még sok a mondani valója a tudományos világ számára. Kész a gyászos visszavonásra. *Kudrjavcev* könyvében mindez az aktualitás erejével hat és megrendíti az olvasót. A fejezet Sztálin szavaival zárul : »A tudomány fejlődése során nem kevés bátor embert tud felmutatni, akik megtörték a réginek hatalmát és megalkották az újat, minden akadályt legyőzve, mindenek ellenére. A tudomány e férfianak, mint *Galileinak*, *Darwinnak* és sok másnak nevét mindenki ismeri.«

Az új fizika többi megalkotóját, akár módszertani elvekkel, akár tényleges fizikai törvényekkel gazdagították a tudományt, ugyancsak szeretettel tárgyalja a szerző. Hiszen *Bacon* elmélete, mely az indukciót tekinti minden megismerés forrásának, vagy *Descartes* mechanikai materializmusa, mely a mindenséget csak önmagából kívánja megmagyarázni, harcos elméletek, a skolasztika sírásói. A szakfizikus, ki a kutató nagyságát elsősorban tudományos alkotásai alapján ítéli meg, talán kissé túlzottnak fogja találni *Descartes* természettudományi értékelését. Igaz, hogy az impulzus megmaradásának megalkotója, de az a törekvése, hogy a dinamikát közvetlen kinematikai kölcsönhatásokkal tárgyalja és evvel az erő fogalmát kikapcsolja, *Galilei* után retrográd lépésnek tűnik fel. Mai felfogásunk szerint *Descartes* túlságosan filozófus, sokkal inkább elképzelt, matematikailag meg nem fogalmazható általánosságokban mozog, semmint azt az új tudománytól elvárnók. Evvel szemben úgy érezzük, hogy *Kepler* korszakalkotó nagysága nem domborodik ki eléggé. Ő volt az, ki a kopernikusi tant megjavította, három világhírű tételével szilárd matematikai alapra helyezte és evvel a bolygómozgás évezredek óta vajdó problémáját végérvényesen elintézte. Leírásmódja ugyan tisztán kinematikai, de oly kimerítő, hogy belőle a bolygók dinamikája egyértelműen lezármasztatható. A »szférák zenéjét« teljes tisztaságában ő hallotta meg.

Méltó elismeréssel adózik a könyv *Newton* nagy kortársának, *Huyghensnek*. Nem kétes értékű összehasonlítással méri meg nagyságát, hanem teljesítményeinek objektív feltárásával. Az időnek, a mechanika független változó-

jának pontos mérhetőségét valósította meg, és evvel végre kielégítette a tengerhajózás és csillagászat égető szükségletét. Kellő kiemelésben részesül az a tény, hogy nála az inga- és rugós órák gyakorlata az elméleti dinamika nagyarányú fejlesztésével jár együtt.

Felcsigázott várakozással fordulunk a *Newtonnal* foglalkozó fejezet felé. Ő az a vitathatatlan óriása a fizikának, kiről a tudomány története az osztatlan elismerés és csodálat hangján emlékezik meg. Alkotásai a matematika, dinamika, optika és gravitáció terén oly rendkívüliek és alapvetők, hogy tekintélye az idő folyamán egyre nő és az objektív bírálat halkszavúvá válik. Kíváncsiak vagyunk, mi új mondani valója van *Kudrjavcevnak Newtonról*. Megállapítjuk, hogy van. Először is nem a dolgozószoba csendjében mutatja be, hanem behelyezi a történeti milióbe. Történelmi eseményekben gazdag korban született. Gyermekéveire esik *Stuart Károly* kivégzése és *Cromwell* uralma. Majd cambridgei tartózkodása alatt következik be a restauráció, *Stuart Jakab* reakciója, életének londoni szakaszában pedig tanuja *Jakab* elkergetésének és *Orániai Vilmos* trónrajutásának. A »dicsőséges forradalom« léghőjét szívta, a nemesség és burzsoázia kompromisszumos levegőjét. Láttá a sors változását, neves államférfiak feltűnését és bukását. Mint farmer-család szülötte, a középosztály lavírozó álláspontján áll a kor háborgó politikai életében. Figyelemreméltó azonban, hogy ingatagsága nem a szigorúan vett tudományos munkában jut kifejezésre, inkább az ezen túlmenő világszemléletben. Tudományos módszerei exaktak. Nem nézetek és hajlamok által vezérelteti magát, hanem mindenekelőtt kimerítő kísérleti anyagot gyűjt. A természetfilozófus *Goethe* meggyőződéssel jelenti ki, nincs egységesebb a fénynél. *Newton*, a természettudós, lelkiismeretes és szellemes kísérletek sorozata után megállapítja, nincs összetettebb a fénynél. Ő nem irtózik attól, hogy szűk résekkel »kínpadra feszítse« a fényt és rendszeres analízisével oda jut, hogy számokkal jellemezheti a színeket. Ami gravitációs elméletét illeti, bizonyos, hogy a távolsággal négyzetesen fogyó gravitációs erő gondolata akkor szinte a levegőben lógott. Az izgága *Hooke* magának követeli az elsőbbséget. De mit kezdett evvel a gondolattal *Hooke* és mit kezdett *Newton*? Mikor *Halleu* az elsőhöz fordul, általánosságokon kívül semmit sem kap, *Newtontól* viszont megtudja a bolygómozgás teljes dinamikai elméletét.

Kudrjavcev lelkesen elismeri *Newtont*, a tudóst. Főművét, a »Principiá«-t óceánnak nevezi, mely magába gyűjti az új tudomány számtalan mederben ömlő folyóinak vizét. Igazi enciklopédiának tekinti, amely magában foglalja a tudomány életbevágóan fontos problémáit. Kritikája egészen más ponton éri *Newtont*. *Newton* elvetette eredeti szándákát, hogy a gravitációs erőt behatóbb elemzésnek veti alá és híres elvével: »hipotéziseket nem alkotok«, a gravitációs jelenségek pusztá leírására szorítkozott. Az antimaterialista ellenzék belekapaszkodott ebbe a kijelentésbe és vétőt emelt a nehézségerőnek bármilyen materialista magyarázata ellen. *Cotes*, a *Principia* második kiadója, azt hirdeti, hogy ezt az erőt a mindenség testébe beleoltott erőként kell felfogni, minden anyagi magyarázata hiábavaló és csak azt a célt szolgálná, mintha a világot önmagából lehetne magyarázni. Pedig a természettörvények az alkotó szabad akaratóból származnak, sok bölcsesség, de semmi szükség-szerűség nem nyilvánul meg bennük. Kérdés, mit szól mindezekhez *Newton*? Kétségtelenül tisztában volt azzal, hogy ha a tudomány sorompót emel bármilyen probléma további taglalásával szemben, saját létjogosultságát cáfolja meg. De *Newton* mégsem foglalt határozott állást. Tétovázásával mintegy előre szentesítette *Kirchhoff* hírhedt kijelentését, hogy a tudomány feladata

kimerül a természet ökonomikus leírásában. Legalizálta a későbbi machista álláspontot, mely egy-egy leíró törvény birtokában azt hangoztatta: eddig és ne tovább.

Lehetséges azonban, hogy *Newton* jellembeli ingatagságán kívül más ok is befolyásolta. A szerző ezt nem említi. *Newton* teljesen tisztán láthatta, hogy a gravitációs erő az ő korában mással, mint a *Descartes*-féle kinematikai hipotézisek valamelyikével meg nem magyarázható. Ha valaki, ő láthatta be ennek leküzdhetetlen nehézségeit. Tényleg minden ilyirányú későbbi kísérlet meddő maradt. Tudjuk, hogy a gravitáció rejtélyét csak *Einsteinnak* sikerült megoldania, még pedig egy egészen új elv segítségével: a geometriai tulajdonságokkal rendelkező téridő épp oly realitás, mint a kézzel fogható anyag, hiszen előbbit az utóbbi alakítja ki.

A *Newton* utáni fizikát *Kudrjavcev* két korszakra osztja: a klasszikus fizika korára, mely a XIX. századdal fejeződik be és a modern fizikára, melyet azonban könyve már nem tárgyal. A XVIII. században megkezdődik a kapitalista ipar kora. Feltűnnek a fonó-szövőgépek, a vaskohászat és vele együtt a széntermelés soha nem tapasztalt ütemben fejlődik. Megjelenik a gőzgép és új korszakot nyit meg az emberiség történetében. Megtudjuk, hogy *J. Watt*nak orosz elődje volt, *J. Polzunov*, ki először készített folytonos hasznos lökettel dolgozó gőzgépet. A cári Oroszország akkori viszonyai nem engedték meg érvényesülését.

A hó mibenléte és sajátága helyet követel a század tematikájában. Ugyanez mondható a fényről és elektromosságról. A filozófia területén ismeretelméleti kérdések az uralkodók. *Hume* szubjektív idealizmusa szerint a tudat, a lélek az elsődleges, a térbe és időbe helyezett anyag fogalma az egyes érzékcsoportok asszociációjának eredménye. *Kant* megengedi a világ objektív létezését, de tagadja a »*Ding an sich*« megismerhetőségét. A fizikusok többségének tudatában az anyagi világ holt tömb, önálló életfolyamatra képtelen, ezt a mindenható gondviselés tartja fenn benne. Csak kevesen ismerik fel az anyag kifogyhatatlan aktivitását. Magának a gondolkodásnak materiális jellege pedig szinte ismeretlen.

Találóan írja *Kudrjavcev*: »Az egykor száműzött *Aristoteles* kategóriáival és rejtett tulajdonságaival diadalmenetben tért vissza a XVIII. század természetfilozófiájába. A hőanyag, az elektromos és mágneses fluidumok, a fényszubsztancia polgárjogot kaptak az akkori fizikusok elméleti koncepciójában, noha oly kiváló egyéniségek tiltakoztak ellene, mint *Lomonosov* és *Euler*.« A szerző *Lomonosov* munkásságának ismertetésével pótolja azt a hiányt, mely a közkeletű fizikatörténeteket terheli. *Lomonosov* az, aki *Lavoisier* előtt száműzi a flogisztont és megalkotja a kinetikai hőelméletet. *Descartes* kinetikus materializmusának legszebb gyümölcseként megalapozza a gázelméletet és vele kapcsolatban megjósolja az abszolút zéruspont létezését. Legátfogóbb kijelentése a mozgás és anyag megmaradására vonatkozik. Sokoldalúsága szinte elképesztő, alig van ága a tudománynak, melyben nem alkotott volna figyelemreméltót. Megelőzte *Daltont* a kémia molekuláris tanában és *Richmannal* együtt egyik megalapozója a kalorimetriának.

A klasszikus fizika utolsó forrongó korában, a XIX. században *Faraday* és az energiamegmaradás hirdetői jelentik a legnagyobb neveket. *Faraday* a proletársztály szülötte. Az ő alkotásai világosan megmutatják a mechanikai materializmus elégtelenségét. Helyébe lép a marxista dialektika, a természeti és társadalmi jelenségek új szemléletével. *Kudrjavcev* kiemeli, hogy a lángeszű *Faraday* ösztönösen kereste kísérleteiben a jelenségek egyetemes össze-

függését és ezen az úton jutott el nagy felfedezéseihez. Elődeinek eredménye, hogy az elektromos áram elválaszthatatlanul össze van kötve mágneses térrel. bizonyossá teszi előtte a folyamat megfordításának lehetőségét: átalakítani a mágnességet elektromossággá. Megindul a drámai harc az ember és a természet között. Hosszú éveken át kísérleti jegyzőkönyve csak negatív eredményről számol be. De a dialektika által vezérelt ember legyőzi a természetet. *Faraday* végül mégis csak felfedezi az indukció törvényét. Nem felejtjük el azt sem, hogy *Faraday* laboratóriumában még csak egy érzékeny galvanométer lengett ki, ma pedig ugyanaz az indukált áram ezernyi lóerős motorokat mozgat. *Faraday* meg volt győződve az elektromágneses és gravitációs térszerűségről is. Erre vonatkozó kísérletei ugyan meddők maradtak, de a felvetett probléma mindmáig megőrizte aktualitását és igen neves fizikusoknak képezi kutatási tárgyát. A könyv érthetővé teszi, hogy *Faraday* sokrétű munkássága (gázok cseppfolyósítása, indukció, dielektromos tulajdonságok, a polározás síkjának elforgatása, az elektrolízis törvényei, dia- és paramágnesség) nem véletlen, hanem a kutató világnézetének következménye. Összefüggéseket lát látszólag széteső területek között és elgondolásainak bizonyítékait a jobban hozzáférhető jelenségkörökből veszi.

Világszemléletét a szerző nem fogadja osztatlan helyesléssel. Szemérveti, hogy már szinte az anyagtól független erő hitvallója. »Semmit sem tételez fel erőkön és olyan vonalakon kívül, amelyek mentén az erők megjelennek.« *Faraday* erővonalairól van szó. Az olvasó itt önkéntelenül felfigyel. Hiszen a *Faraday—Maxwell*-féle elmélet tulajdonképpen a materializmusnak igen figyelemreméltó kiterjesztése. De a szerző a *Maxwell*ről szóló fejezetben is szó nélkül elsiklik ezen az érdekes kérdésen. Nem talál okot *Maxwell* hatalmas alkotásának kiemelésére. Pedig *Maxwell* fellépte jelent a fizikában a tiszta mechanikai világszemlélet összeomlását. Helyébe lép egy általánosabb szemlélet, mely magában foglalja az erőterek materializmusát is. Miért sajnálkozunk az anyagi éter letűnésén, mikor ma már tudjuk, hogy az elektromágneses tér minden helyén nem hipotetikus, hanem igazi anyag van jelen energia formájában? Az anyag és erő összefonódottságát az értér nem hogy lazítaná, hanem még szorosabbá teszi. Így pl. igaz, hogy a gravitációnak vannak sztatikus terei, melyekben energia nincs, tehát teljesen anyagtalanok, de ugyanakkor teljesen erőmentesek is. Anyagi kísérlettől elvonatkoztatott absztrakt erőt az erőtér fogalmi konstrukciója nem ismer. Bizonyos, hogy itt *Kudrjavcev* egyéni beállítottságával kell számolni, nem pedig a szovjet fizikusok általánosabb irányzatával.

Igen tanulságosan vezeti be a könyv az energiamegmaradás korát. »Nem véletlen, hogy az energia megmaradásának törvényét ugyanabban a korban alakítják ki, amikor *Marx* megteremti a politikai gazdaságtant, amely lerántja a leplet az érték misztikus titkairól. Amit *Marx* tett a társadalmi viszonylatok síkján, azt tették az energiamegmaradás törvényének alkotói a természettudományok síkján.« A kapitalizmus megkívánta a különböző munkaforrások összehasonlítását. *Arago* mondja: *Watt* hat-nyolc millió fáradhatatlan munkást teremtett, akik nem sztrájkolnak, nem szervezkednek s akiknek mindegyike csak napi öt centimeba kerül. A gépi és emberi munka összehasonlítása már is mutatja, mennyire közelfekvő volt az egyes energifajok ekvivalenciájának, átalakíthatóságának és megmaradásának gondolata.

Kudrjavcev részletesen taglalja *Mayer Róbert* megjelent munkáit, elismeri prioritását és könyvével is igazságot szolgáltat a balsorstól meggyötört tudósnak.

Legnagyobb érdeklődéssel természetesen a második főtétellel kapcsolatos entropiaelv felé fordulunk. Mit mond erről a szerző? Elsősorban idézi *Engels*-nek szinte költői szárnyalású sorait »A természet dialektikájá«-ból. Az anyag örök körforgásban mozog, minden változásában ugyanaz marad, egyetlen attribútuma sem vesztethet el és ugyanavval a vasszükségyszerűséggel, amellyel a Földön legszebb virágát, a gondolkodó szellemet valaha ki fogja irtani, máshol és más időben újból létre kell azt hoznia. Maga *Kudrjavcev* csak annyit tesz hozzá, hogy kihangsúlyozza az entropiaelv lényegét: nem exakt természettörvény, hanem *Boltzmann* megállapítása szerint valószínűségi megfontolások eredménye, statisztikai törvény. Ennélfogva nem zárja ki, hogy a világegyetem — a kicsiny valószínűség miatt esetleg csak igen hosszú idő múlva — a mostanihoz hasonló állapotba kerül. Az »entropiahalál« tudományosan nem igazolható feltevés.

A könyv nem kíván meg különösebb fizikai előképzettséget. A matematikai képletek minden értelmi kiesés nélkül átlapozhatók. Az olvasó a társadalmi és gazdasági fejlődéssel szerves egységben kapja a fizika történetét és megismeri a dialektikus tárgyalási mód sokrétűségét.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁT ÉRINTŐ FONTOSABB RENDELETEK

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1951. évi 26. számú törvényerejű rendelete a tudományok doktora tudományos fokozat bevezetése és az egyetemi oktatói, valamint a kutatóintézeti kutatói állások, illetőleg fokozatok szabályozása tárgyában.

Népgazdaságunk ötéves terve a tudományos munka jelentőségét is megnövelte és fokozott feladatokat rótt a kutatásra. Ez a kutatás anyagi feltételeinek biztosításán túlmenően szükségessé teszi, hogy a jelentős eredményeket felmutató kutatómunka megbecsülése megfelelő tudományos fokozat alakjában is kifejezésre jusson és ösztönzően hasson tudósaink fejlődésére.

A tudományos utánpótlás tervszerű biztosításának első lépéseként a Szovjetunió élenjáró tudományos kádereképzésének példájára a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1950. évi 44. számú törvényerejű rendelete a kezdő kutatók részére bevezette a tudományok kandidátusa fokozatot. Ezen túlmenően azonban a Szovjetunió tapasztalatai alapján be kell vezetni a magasabb tudományos teljesítmények elismerésére a tudományok doktora tudományos fokozatot. Az eddigi (régi rendszerű doktori, magántanári) fokozatok nem segítik elő kellőképpen tudományos életünk általános színvonalának emelését és nem ösztönzik eléggé kutatóinkat fokozott tudományos munkára, valamint tudásuk növelésére.

Az elavult címek megszüntetésével egyidejűleg szabályozni kell az egyetemi oktatói, valamint kutatóintézeti kutatói állások és fokozatok rendszerét. Az újrendszerű tudományok kandidátusa és tudományok doktora fokozat egyelőre egyik állásnak sem előfeltétele, kívánatos azonban, hogy a magasabb állásokat betöltők idővel minél nagyobb számban lehetőleg kandidátusok vagy doktorok legyenek.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a fentieknek megfelelően a következőket rendeli:

I. A tudományok doktora tudományos fokozat bevezetése.

1. §. (1) A »tudományok doktora« tudományos fokozat a magasfokú tudományos teljesítmény elismerésének a jele.

(2) A tudományok doktora fokozatot az nyeri el, aki a tudományok kandidátusának fokozatát (1950 : 44. tvr.) már megszerezte, tudományágának egy meghatározott területén mélyreható és átfogó tudása van, önálló tudományos kutatásai alapján jelentős új eredményeket ért el és doktori disszertációját nyilvános vitában megvédte.

(3) A tudományok doktora fokozatot kivételesen meg lehet adni disszertáció benyújtása, illetve a kandidátusi fokozat elnyerése nélkül is, az olyan személynek, aki ezt különösen nagyjelentőségű tudományos munkásságával kiérdemelte.

2. . A Magyar Tudományos Akadémia (a továbbiakban : Akadémia) rendes és levelező tagjait a tudományok doktora fokozat megilleti.

3 §. (1) A tudományok doktora oklevélben részesül és jogosult e címét tudományágának megjelölésével viselni.

(2) A tudományok doktora és kandidátusa tudományos munkássága elismeréseként doktori, illetve kandidátusi illetménykiegészítésben részesül.

4. §. A tudományok doktora és a tudományok kandidátusa fokozatok odaítélésére az Akadémián Tudományos Minősítő Bizottságot (a továbbiakban : TMB.) kell felállítani. A TMB. tagjait az Akadémia javaslatára a minisztertanács nevezi ki.

5. §. (1) A tudományok doktora fokozat elnyeréséért a tudományok kandidátusa folyamodhat, mégpedig legalább három évvel a kandidátusi fokozat megszerzése után. A TMB. kivételesen engedélyezheti a kérelem korábbi előterjesztését is.

(2) A tudományok doktora fokozatért folyamodó kérelmét a TMB.-hez címezve, az egyik illetékes egyetemi kar dékánjához nyújtja be.

(3) A folyamodó kérelmében a tudományos értekezései, illetve monográfiái közül egyet doktori disszertációként köteles megjelölni és azt a kérelemhez csatolni. Kivételes jelentőségű tudományos eredményt felmutató jelölt akkor is megkaphatja a tudományok doktora címet, ha csak egy értekezése van.

6. §. (1) A dékán a disszertációt a szakterület tudósainak bevonásával megbíráltatja és a kialakult véleményt a TMB.-hez felterjeszti.

(2) A TMB. a disszertáció elbírálására három bírálót jelöl ki. Ha legalább kettőnek bírálata kedvező, a folyamodót a TMB. által kijelölt szakbizottság előtt disszertációjának nyilvános vitában való megvédésére kell bocsátani. A bírálatok és a vita, valamint a szakbizottság javaslata alapján a TMB. titkos szavazással dönt a tudományok doktora fokozat odaítéléséről. Ha a döntés kedvező, a TMB. a folyamodó részére oklevelet állít ki. Az oklevelet annak az egyetemnek a tanácsa adja át, amelyhez a folyamodó kérvényét benyújtotta.

7. §. (1) Az egyetemi ny. r. tanárok, ny. rk. tanárok, intézeti tanárok, klinikai főorvosok, c. ny. r. tanárok, c. ny. rk. tanárok, főiskolai tanárok, kutatóintézeti vezetők és osztályvezetők, magántanárok és adjunktusok tudományos munkásságát a TMB. 1952. szeptember hó 30. napjáig kérelmükre felülvizsgálja, annak a megállapítása céljából, hogy megkaphatják-e a tudományok doktora fokozatot, illetőleg a kandidátusi fokozatot.

(2) Ebben az átmeneti időben a TMB. a fenti régi rendszerű tudományos címmel, illetve fokozattal rendelkezők közül azoknak, akiknek tudományos munkássága a tudományok doktora, illetve kandidátusa fokozathoz megkívánt mértéket eléri, disszertáció benyújtása nélkül megadhatja a fokozatot. Azoknak a kérelme tekintetében pedig, akiknek tudományos munkássága ezt a mértéket nem éri el, a TMB., vagy elutasító határozatot hoz vagy pedig megállapítja azokat a feltételeket, amelyek teljesítése esetén a megfelelő fokozatot megkaphatják.

(3) A kérelmezők felülvizsgálatát a TMB. által megállapított ütemben a tényleges egyetemi tanárokkal, docensekkel és kutatóintézeti vezetőkkel (II. fejezet) kell kezdeni.

(4) Az egyetemi c. ny. r. tanári, c. ny. rk. tanári és magántanári címeket a felülvizsgálatig lehet használni. Az egyénekenkénti felülvizsgálat megtörténtével, illetőleg legkésőbb 1952. szeptember 30. után a címek nem használhatók.

8. §. (1) A régi rendszerű doktori címeknek az eddig érvényben volt szabályok szerinti adományozása az orvosi egyetemeken 1952. január 1-től kezdve, a többi karon, amennyiben már korábban meg nem szűnt, a rendelet hatálybalépésekor megszűnik. A jövőben az oklevéllel eddig járt doktori cím helyett az okl. megjelölést kell használni (pl. okl. orvos, okl. jogász).

(2) A régi rendszerű doktori címhez semmiféle állás elnyerése nem köthető és e cím az illetmények vagy az előléptetés terén előnyt nem jelenthet. A régi rendszerű doktori cím a képesítés igazolására szolgál.

(3) A régi rendszerű doktorok e címüket továbbra is használhatják »dr« rövidítéssel.

9. §. A TMB. megszervezésével az Országos Aspirantura Bizottság (7) 1951. (i. 3.) M. T. sz. rendelet) megszűnik és hatásköre a TMB.-re száll át.

II. Az egyetemi és kutatóintézeti állások és fokozatok.

10. §. (1) Az egyetemi oktatói állások, illetőleg fokozatok elnevezése a jelen törvényerejű rendelet életbelépésétől kezdve a következő:

- a) egyetemi tanár;
- b) egyetemi docens;
- c) egyetemi adjunktus;
- d) egyetemi tanársegéd;
- e) egyetemi gyakornok.

(2) Azokat, akik legalább egy félévre szóló meghívás alapján az egyetemen mellékfoglalkozásként előadnak, a következő fokozatok egyikébe kell meghívásuk tartamára sorolni:

- a) meghívott egyetemi tanár;
- b) meghívott egyetemi előadó.

(3) A főiskolai oktatói állások, illetőleg fokozatok elnevezése az előző bekezdések szerint történik azzal az eltéréssel, hogy az »egyetemi« jelző helyett a »főiskolai« jelzőt kell használni.

11. §. Egyetemi intézet, illetőleg tanszék vezetését általában egyetemi tanárra kell bízni. Kivételesen egyetemi docens is lehet egyetemi intézet, illetőleg tanszék vezetője, ha az illető területen egyetemi tanári állásra alkalmas szakember nincs.

12. §. Kutatóintézeteknél a következő kutatói állásokat kell rendszerezíteni:

- a) intézeti igazgató;
- b) intézeti helyettes igazgató;
- c) osztályvezető;
- d) tudományos munkatárs;
- e) tudományos segédmunkatárs.

13. §. (1) Az egyetemi docensi és kutatóintézeti osztályvezetői, valamint az ennél magasabb állásokat pályázat útján kell betölteni. A pályázatot az illetékes miniszter utasítására az intézmény vezetője írja ki.

(2) Egyetemi állásra a pályázatot a dékánhoz, kutatóintézeti állásra pedig a kutatóintézet vezetőjéhez kell benyújtani.

(3) A dékánnak, illetőleg a kutatóintézet igazgatójának a pályázatokra vonatkozó javaslatát a kari tanács, illetőleg a kutatóintézeti tudományos tanács véleményével együtt az illetékes miniszterhez kell felterjeszteni. A vélemény kialakításába az azonos szakterületen dolgozó, de a karon, illetőleg az intézeten kívülről tudósokat is be kell vonni. A miniszter az intézmény vezetője által felterjesztett javaslatot véleményezés végett megküldi az Akadémiának. Az egyetemi tanárokat és a kutatóintézeti, valamint főiskolai igazgatókat a minisztertanács, a docenseket, intézeti helyettes igazgatókat és osztályvezetőket pedig a miniszter nevezi ki. Az akadémiai intézeteknél a miniszter jogkörét az Akadémia elnöke gyakorolja.

(4) A többi egyetemi (főiskolai) és kutatóintézeti állást az intézmény vezetője a jelenleg érvényben lévő rendelkezések szerint tölti be.

14. §. (1) A jelenlegi egyetemi ny. r. tanárok és ny. rk. tanárok a jelen törvényerejű rendelet hatálybalépésével »egyetemi tanárokká« lesznek, a jelenlegi intézeti tanárok pedig »egyetemi docensekké« lesznek.

(2) Az egyetemi ny. r. tanári, ny. rk. tanári és intézeti tanári, valamint a jelen rendelettől eltérő kutatóintézeti megjelölések megszűnnek.

15. §. A jelen törvényerejű rendelet végrehajtásáról a minisztertanács gondoskodik.

Rónai Sándor s. k.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának
elnöke.

Szabó Piroska s. k.

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának
titkára.

*A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának
184/1951. (X. 16.) M. T. számú rendelete*

a tudományok doktora tudományos fokozat bevezetése és az egyetemi oktatói, valamint a kutatóintézeti kutatói állások, illetőleg fokozatok szabályozásáról szóló 1951. évi 26. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról.

A minisztertanács az 1951 : 26 tvr. (az alábbiakban : Tvr.) 15. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli :

I.

A tudományok doktora tudományos fokozat bevezetése

A doktori tudományágak

1. §.

Doktori oklevelet az alábbi tudományágakból lehet kiadni :

Nyelvészeti tudományok,

Irodalomtudomány,

Történelemtudomány,

Filozófia,

Neveléstudományok,

Jogi tudományok,

Földrajzi tudományok,

Művészettörténi tudományok,

Zenei tudományok,

Közgazdasági tudományok,

Matematikai tudományok,
 Fizikai tudományok,
 Kémiai tudományok,
 Biológiai tudományok,
 Mezőgazdasági tudományok,
 Állatorvosi tudomány,
 Orvostudományok,
 Gyógyszerészeti tudományok,
 Műszaki tudományok,
 Föld- és Ásványtani tudományok.

A Tudományos Minősítő Bizottság szervezete

2. §.

(1) A Tvr. 4. §-a értelmében felállítandó Tudományos Minősítő Bizottság (a továbbiakban : TMB.) elnökből, titkárból és tizenöt tagból áll. A TMB. mellett titkárság működik.

(2) A TMB. a Magyar Tudományos Akadémia (a továbbiakban : Akadémia) elnökségének felügyelete alá tartozik.

(3) A TMB. működésének részletes szabályozására ügyrendet készít, amelyet az Akadémia elnöksége hagy jóvá.

(4) Az Országos Aspirantúra Bizottság megszűnése és hatáskörének átvétele (Tvr. 9. §) a TMB. tagjainak kinevezésével egyidejűleg történik meg.

A tudományok doktora fokozatának elnyerésére irányuló eljárás

3. §.

A tudományok doktora fokozatának elnyerésére irányuló kérelemhez (Tvr. 5. §. (2) bek.) mellékelni kell a folyamodó életrajzát, tudományos munkáinak, újításainak, szabadalmainak jegyzékét és azok különlenyomatait is, továbbá eddigi tanulmányairól és képezéséről szóló bizonyítványokat, illetőleg ezek másolatát. A doktori disszertációként megjelölt tudományos munkát öt példányban kell mellékelni és csatolni kell a disszertáció alapvető tételeit (téziseit) is.

4. §.

(1) A disszertáció előzetes megbírálása (Tvr. 6. §. (1) bek.) céljára a dékán bizottságot alakít, amely legalább három, de legfeljebb hat tagból áll. A bizottságot a szakterület tudósaiból kell megalakítani : a szükséghez képest be kell vonni a folyamodó szűkebb szakterületének karon kívüli tudósait is.

(2) A bizottság a disszertáció megbírálása mellett véleményt mond a folyamodó egész tudományos munkásságáról is. Javaslatát a bizottság a dékánnak küldi meg, aki azt véleményével együtt a TMB-hoz terjeszti fel.

5. §.

(1) A disszertáció megvédésének (Tvr. 6. §. (2) bek.) időpontját, helyét, a disszertáció megvédőjének, továbbá bírálóinak nevét, a disszertáció címét, valamint azt, hogy a disszertáció az Akadémia könyvtárában megtekinthető, legalább 30 nappal előbb megfelelő módon közhírré kell tenni.

(2) A disszertációt legalább 30 nappal a megvédésére kitűzött időpont előtt az Akadémia könyvtárában bárki számára hozzáférhetővé kell tenni. A disszertáció téziseit a TMB. nyomtatja ki, azt a megvédés előtt megfelelő időben meg kell küldeni az érdekelt tudományos intézményeknek és a megvédésnél jelenlévők között szét kell osztani.

6. §.

(1) A disszertáció megvédése a folyamodó munkásságának ismertetésével kezdődik. Ezután a folyamodó előadja a megvédendő disszertáció főbb tételeit. A folyamodóhoz bárki kérdéseket intézhet. Az ezt követő vita során elsőnek a hivatalos bírálók szólalnak fel, majd a többi jelenlevő hozzászólása következik, a zárzó joga a folyamodót illeti. Ezután a szakbizottság titkos szavazással dönt afelől, hogy a TMB-hoz milyen javaslatot tegyen.

(2) A disszertációt az Akadémia könyvtárában meg kell őrizni.

A tudományok doktora fokozatról szóló oklevél

7. §.

(1) A szakbizottság javaslata alapján a TMB. titkos szavazással dönt a tudományok doktora fokozat odaítéléséről; ha a döntés kedvező, a TMB. a folyamodó részére oklevelet állít ki (Tvr. 6. §. (2) bek.). Elutasítás esetén a folyamodó újabb kérelmet egy éven belül nem terjeszthet elő. Az egy éven túl előterjesztett kérelemhez új disszertációt kell mellékelni. A korábban elutasított disszertáció újabb kutatómunkán alapuló lényeges átdolgozás esetén új disszertációnak minősül.

(2) A tudományok doktora fokozatról szóló oklevelet a TMB. elnökének és titkárnak aláírásával kell ellátni. Az oklevélben a tudományágot (1. §.) is fel kell tüntetni.

(3) Az oklevelet akadémikusnak osztályülésen az illetékes akadémiai osztály elnöke, egyébként pedig — a 10. §-ban említett kivétellel — egyetemi tanácsülés keretében az egyetem rektora (egykarú egyetemeken a dékán) nyújtja át.

(4) Az akadémia jelenlegi rendes és levelező tagjai részére a tudományok doktora fokozatról szóló oklevelet a TMB. megalakulása után nyomban ki kell adni. Azok, akik a jövőben választatnak meg az Akadémia rendes vagy levelező tagjává, a doktori oklevelet tagsági oklevelükkel együtt kapják meg, kivéve, ha megelőzően már a tudományok doktorai voltak.

A tudományok kandidátusa és a tudományok doktora fokozat elvesztése

8. §.

(1) A Btá. 40. §-a (2) bekezdésének c.) pontja értelmében elveszti a tudományok kandidátusa, illetőleg a tudományok doktora fokozatot az, akit a bíróság a közügyektől jogerősen eltiltott.

(2) A TMB. megvonhatja a tudományok kandidátusa, illetőleg a tudományok doktora fokozatot attól, aki olyan magatartást tanúsított, mely a fokozat viselésére méltatlanná tette.

Átmeneti rendelkezések

9. §.

(1) A Tvr. 7. §-ának (1) bekezdé ében említett személyek felülvizsgálati kérelmét legkésőbb az 1952. évi január hó 1. napjáig kell a TMB-hoz benyújtani. Különleges méltányos esetekben a TMB. haladékot adhat.

(2) A kérelemhez mellékelni kell a folyamodó életrajzát, tudományos munkáinak jegyzékét és azok különlenyomatait is. A folyamodó jelölje meg kérelmében a legfontosabbnak vélt tudományos munkáit.

(3) A TMB a tudományos munkásság felülvizsgálatát megfelelő szakbizottságok bevonásával hajtja végre.

10. §.

A Tvr. 7. §-ának (1) bekezdésében említett személyek részére a tudományok kandidátusa, illetőleg a tudományok doktora fokozatról szóló oklevelet a TMB közvetlenül adja át.

II.

Az egyetemi és kutatóintézeti állások és fokozatok

Az egyetemi tanárok es docensek működése

11. §.

(1) Egy egyetemi intézetben, illetőleg tanszéken szükség esetén több egyetemi tanár, illetőleg docens is működhet. (Tvr. 10. §.)

(2) A tanszékvezetői megbízást (Tvr. 11. §) az illetékes miniszter adja meg.

(3) Kivételes esetben meghívott egyetemi tanárt is meg lehet bízni tanszék vezetésével.

Az egyetemi docensi és kutatóintézeti osztályvezetői, valamint az ennél magasabb állások elnyerésére irányuló pályázat.

12. §

(1) A Tvr. 13. §-ában említett pályázat véleményezése céljából a dékán, illetőleg a kutatóintézet igazgatója bizottságot alakít, amely legalább három, de legfeljebb hat tagból áll. A bizottság tagjait a pályázat szakterületéhez képest a karon, illetőleg a kutatóintézetben működő, valamint az azon kívül-álló tudósok köréből kell felkérni.

(2) A bizottság véleményét a dékán által megszabott határidőben a dékánhoz nyújtja be. A dékán a véleményt a kari tanács elé terjeszti megvitatás végett. A dékán a pályázatra vonatkozó javaslatát a kari tanács véleményével együtt az illetékes miniszterhez terjeszti fel.

(3) A (2) bekezdés rendelkezéseit kutatóintézetek tekintetében megfelelően alkalmazni kell azzal, hogy a dékán helyett a kutatóintézet igazgatóját, a kari tanács helyett pedig a kutatóintézet tudományos tanácsát kell érteni.

(4) A Tvr. 13. § (1) bekezdésében megjelölt állásokat 1952. évi január hó 1. napjától kezdve kell pályázat útján betölteni.

III.

Illetmények

13. §

(1) Az egyetemi tanárok illetménye a 39/1950. (I. 29.) M. T. számú rendelet szerint 653 kulcsszámnak megfelelő összeg.

(2) Az egyetemi docensek és a főiskolai tanárok illetményeit az előbb hivatkozott rendelet szerinti 656 és 657 kulcsszámok alapján kell meghatározni.

(3) A kutatóintézeti tudományos munkatársakat a hivatkozott rendelet szerinti 706—708 kulcsszámokhoz igazodva, a kutatóintézeti tudományos segédmunkatársakat pedig a 709 és 710 kulcsszámok alapulvételével kell besorolni.

14. §

A tudományok kandidátusai és doktori részére járó illetménykiegészítést attól függetlenül kell folyósítani, hogy a kandidátus, illetőleg a doktor tényleges szolgálatban áll-e vagy sem.

15. §

A tudományos illetménykiegészítésekről, valamint a disszertációk megvédésével kapcsolatos kiadásokról (tézisek sokszorosítása, a bírálók díjazása stb.) az Akadémia költségvetésében kell gondoskodni.

IV.

Hatálybalépés

16. §

A jelen rendelet 12. §-a 1952. évi január hó 1. napján lép hatályba, egyéb rendelkezéseit pedig az 1951. évi október hó 1. napjától kezdődő hatállyal kell alkalmazni.

Dobi István s. k.,
a minisztertanács elnöke

Kivonat A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 172/1951. (IX. 16.) M. T. számú,

az egészségügyi miniszter ügykörének újabb szabályozása tárgyában kiadott rendeletről.

1. §

Az egészségügyi miniszter ügykörébe tartoznak:

1. Az egészségügy elvi irányítása, az orvostudomány fejlesztésének előmozdítása, a Magyar Tudományos Akadémia meghallgatásával az egészségügy tudományos tervének kidolgozása, a terv végrehajtásának irányítása, az egészségügyi tudományos kutatóintézetek irányítása, az orvostudomány legújabb eredményei alapján a dolgozók tervszerű egészségügyi ellátásának, elsősorban egészségvédelmének, valamint a betegségek megelőzésének megszervezése és irányítása, az államigazgatás helyi szervei munkájának elvi irányítása és ellenőrzése, az egészségügy egységének biztosítása.

TARTALOMJEGYZÉK

A tudomány »eladminisztrálása« ellen, az alkotó szellemű tudományos munkáért. Írta: <i>I. P. Bargin</i> akadémikus	341
Tudományos eredmények a Szovjetunióban. Írta: <i>A. V. Topcsijev</i> akadémikus..	347
Együttes ülés	
<i>I. V. Sztálin</i> nyelvtudományi munkái megjelenésének egyéves évfordulója alkalmából.	
Mit tettünk és mit tegyünk, a nyelvtudomány ügyében a <i>Sztálin</i> teremtette fordulat után ? Írta: <i>Pais Dezső</i> akadémikus	374
Irodalom és művészet, mint felépítmény. Írta: <i>Lukács György</i> akadémikus	384
A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi intézetének munkájáról. Írta: <i>Pach Zsigmond Pál</i>	401
Az Albán Népköztársaság Tudományos Intézete	406
Szemle. » <i>P. Sz. Kudrjavcev</i> : A fizika története. Írta: <i>Novobátzky Károly</i> akadémikus	417
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	426

СО Д Е Р Ж А Н И Е

Академик И. П. БАРДИН:	
Против излишней администрации в науке, за творческую науку	341
Академик А. В. ТОПЧИЕВ:	
Достижения советской науки	347
Пленарное заседание	
по случаю годовщины выхода в свет трудов И. В. СТАЛИНА по вопросам языкознания :	
Академик ДЕЖЕ ПАЙШ:	
Что нами сделано и что нам предстоит сделать в языкознании после решительного поворота, вызванного трудами И. В. СТАЛИНА	374
Академик ДЕРДЬ ЛУКАЧ:	
Литература и искусство, как надстройка	384
ПАЛ ЖИГМОНД ПАХ:	
О работе Института Истории Академии Наук Венгрии	401
Институт Наук Народной Республики Албании	406
Академик ҚАРОЙ НОВОБАТЦКИ:	
Обзор книги П. С. Кудрявцева „История физики“	417
Важнейшие постановления, касающиеся Академии Наук Венгрии	426

Egyes szám ára : 3 Ft

Előfizetés egy évre : 36 Ft. (Az Akadémia tagjai tagilletményként kapják.)

Szerkesztőség : Budapest, V., Akadémia-u. 2. Távbeszélő : 126-777

Kiadóhivatal : Budapest, VI., Sztálin-út 31. Távbeszélő : 424-595

Csekk számla : 936550

Kettősszám ára : 6 Ft

AKADÉMIAI
ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI:

ERDEY-GRÚZ TIBOR
FŐTITKÁR

1951. NOVEMBER

LVIII. KÖTET — 489. FÜZET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST 1951.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

SZERKESZTI: ERDEY-GRÚZ TIBOR

LVIII. KÖTET. 1951. november

AZ AKADÉMIA NAGYGYŰLÉSE ELÉ

A Magyar Tudományos Akadémia, az 1949-ben végrehajtott átszervezése után, e napokban másodszor tartja meg évi nagygyűlését, hogy országunk nyilvánossága előtt, a Szovjetunió, a baráti államok élenjáró tudósainak jelenlétében beszámoljon egyévi tevékenységéről és kitűzze tudományos dolgozóink elé hazánk szocialista átépítésében reájuk háruló legközelebbi feladatokat. A Nagygyűlés tanuságot fog tenni arról, hogy mennyire felelt meg hazai tudományos kutatásunk azoknak a követelményeknek, amelyeket dolgozó népünk, élen a Magyar Dolgozók Pártjával, joggal állított fel vele szemben, amidőn a tudományos munka és fejlődés azelőtt el sem képzelhető feltételeit megteremtette. Mennyire és milyen eredménnyel tudtuk a tudományt a nép szolgálatába állítani, mennyire mutatkoztak méltónak tudományos dolgozóink arra a határtalan támogatásra és megbecsülésre, amelyet Pártunk és népünk számukra biztosított — erre a kérdésre kell a küszöbön álló nagygyűlésnek felelnie.

Ha visszapillantunk az Akadémia és az ország többi tudományos intézményének ezévi munkájára, úgy kétségtelennek látszik, hogy a válasz erre a kérdésre nagymértékben pozitív lesz. Jelentősen bővült és megszilárdult a tudományos kutatás materiális alapja, amelyen a kutatómunka hatalmas fellendülése indulhatott meg. Egész sor nagyszabású kutató intézet építése és felszerelése fejeződött be, közöttük a Központi Fizikai Intézet egy része, a Vasipari és Fémipari Kutató Intézet, a Műanyagipari Kutató, amelyek a kutatás legkorszerűbb igényeit is kielégítik. Többi intézeteink is lényegesen megerősödtek, felszerelésben és káderekben egyaránt. Az oktatással való rendkívüli megterhelés ellenére is ma már mintegy 203 egyetemi és műegyetemi tanszék foglalkozik rendszeres tudományos kutatással, amelyhez kormányzatunktól az Akadémia útján kapja a segítséget. Nem egy műegyetemi tanszék azon az úton van, hogy komoly tudományos intézetté váljék.

A tudományos kutatás materiális alapjainak ilyen megerősödése azonban csak az egyik, habár nélkülözhetetlen előfeltétele volt tudományos életünk olyan fellendülésének, amelynek eredményeként ma már alig van népgazdaságunknak olyan ága — beleértve ezen belül a szűkebb szakterületeket is — amelyet a tudományos kutatás hathatósan ne segített volna alapvető problémái megoldásához, vagy termelési nehézségei leküzdéséhez. Ugyanezt látjuk a szellemi tudományok terén is, amelyek *Sztálin* elvtársnak a nyelvtudományról szóló zseniális tanításai alapján eredményesen törekszenek fejlődésüket a dialektikus materializmus talajára építeni. A Nagygyűlés minderről szemléltető képzet kell, hogy adjon országunknak.

A kutatás materiális alapjainak megszilárdulása és bővülése mellett tudományos életünk fellendülésének másik, és még inkább döntő jelentőségű tényezője volt tudományfejlesztési módszereinknek megjavítása, a világ élenjáró tudományának, a *Sztálin* által közvetlenül irányított szovjet tudományának példájára. Az újjászervezett Akadémia feladatának tekintette, hogy hazánkban is meghonosítsa és általánossá tegye a szovjet tudomány lenini-sztálini módszereit: a kutatás tervszerűségét, kollektivitását, a gyakorlattal való szoros kapcsolatát, a kritikai szellem felélesztését és végeredményben, de nem utolsósorban a dialektikus materializmus egyre tudatosabb alkalmazását. Nem volt könnyű ezen az úton elindulni, mert hiszen mindez nagy mértékben új volt tudósaink számára, de felhasználva a szovjet tudománynak nemcsak irodalmilag hozzáférhető tapasztalatait, de az ittjárt kiváló szovjet tudósok közvetlen segítségét is, megállapíthatjuk, hogy ezen a téren is lényegesen előbbre jutottunk.

Akadémiai munkánk fejlődésében és megszilárdulásában nagy szerepe volt az ötéves kutatási terv Pártunk és kormányzatunk iránymutatásai alapján való kidolgozásának. Ez a terv teljes egészében felemelt ötéves népgazdasági tervünk céljait szolgálja, nem feledkezve meg a tudomány és technika elméleti alapjainak kiszélesítéséről sem, előkészítve a szocializmus további nagy feladatait. Ez a terv, amelynek megvitatása akadémiai Nagygyűlésünk egyik fő tárgya, teszi lehetővé az Akadémia egész sokoldalú tevékenységének egységes és tervszerű fejlesztését.

Jelentősen megerősödött tudományos káderképzésünk is. Tavaly tettük az első kísérletet aspiránsok képzésére 92 aspiránssal, s tapasztalataink alapján ezidén lényegesen kibővíthettük a tudományos káderképzés e legmagasabb formáját, csaknem két és félszeresére emelve a tavalyihoz képest az aspirantúra létszámát. Jó eredményekkel bíztat fiatal kutatóink fejlődése és új tehetségek felfedezése tekintetében az akadémiai ösztöndíjak rendszere is. Ezidén 700-nál több fiatal kutató részesült akadémiai ösztöndíjban, akiknek munkáját figyelemmel kísértük, konzultációval segítettük.

Nagyszámú értékes dolgozat, amelyek egynémelyike megüti az akadémiai Acták követelményeit is, tanuskodik arról, hogy a népi demokráciánk által bőkezűen lehetővé tett ilyen ösztöndíjak rendszere mennyire elősegíti új tudományos kádereink kialakulását.

Lényegesen előbbrejutottunk tudományos irodalmunk megteremtésében is. Ezidén az Akadémiai Könyvkiadó már 107 könyv kéziratát adta nyomdába, amelyek közül ez év végéig 91-nek megjelenése várható. Hazai szerzőink nagyjelentőségű eredeti munkái mellett a szovjet tudományos irodalom nagyszámú és számunkra különösen fontos kiadványa kerül magyar nyelvre kiadásra. Rendszeresen jelennek meg az osztályok Közleményei és Actái is, amelyek nemcsak mennyiség, de minőség tekintetében is tanuskodnak hazai tudományunk rohamos fellendüléséről.

Tudományos kiadványaink többoldalú szigorú lektorálása nagymértékben hozzájárult nemcsak a kiadványok minőségének emeléséhez, de a kritikai szellem felébresztéséhez és az önkritika kialakulásához is, ami ezelőtt teljesen ismeretlen jelenség volt az Akadémia falain belül. Ha még messze is vagyunk a tudományos kritikának attól a fokától, ami a szovjet tudományt jellemzi, az egyre gyakoribbakká váló tudományos viták megmutatják, hogy tudósaink is kezdik felismerni a kritika és önkritika rendkívüli jelentőségét a tudományos haladás szempontjából.

Lényegesen rendszeresebb és tervszerűbb lett ezidén, a multévihez viszonyítva az akadémiai bizottságok munkája. Az akadémiai bizottságokban egyesített mintegy 600 főnyi tudományos aktíva, amely az ország legjobb szakembereit fogja össze, ma már nagy erőt jelent, amelynek tevékenysége nemzeti kultúránk emelésében és szocialista népgazdaságunk tudományos megalapozottságában egyre érezhetőbbé válik. Erről is tanuságot tesz idei Nagygyűlésünk, amelynek keretében hat kongresszuson és 29 egyéb ülésen 177 kiváló kutató fog legjobb eredményeiről beszámolni.

A haladás tudományos életünk fejlődésében és az Akadémia munkájában is kétségkívül nem jelentéktelen. Nagy hiba lenne azonban eredményeinket túlbecsülni. Eredményeink mellett igen nagy hiányosságai is vannak még munkánknak, mondhatnók kivétel nélkül annak minden területén. Valójában még csak az első lépéseket tettük meg ahhoz, hogy az Akadémia hazánkban a szocializmus építésének olyan tudományos vezető ereje legyen, mint ahogyan azt tőle Pártunk és dolgozó népünk elvárja.

A Nagygyűlést lezáró osztályülések feladata, hogy figyelembevételével már a Nagygyűlés tapasztalatait is, a hiányosságokat bátor kritikával és önkritikával feltárja és elősegítse azok felszámolását. A Nagygyűlés ennek a feladatának is eleget fog tenni, ha tudósaink magukévá teszik *I. V. Sztálin* bölcs tanítását : »A tudományt éppen azért nevezik tudománynak, mert nem ismer féltést, nem fél kezét emelni arra, ami lejárt a magát, ami elavult és éberrel figyel a tapasztalat, a gyakorlat szavára.«

AZ ÖTÉVES TUDOMÁNYOS TERV

Tájékoztató a terv fő vonásairól

Hazánk felszabadítása, majd a dolgozó nép hatalmának megteremtése és megszilárdulása fordulatot hozott a magyar tudomány történetében is. Tudományos életünk megszűnt a tőkésék profitnövelő kiszolgálója lenni, megszűnt az elméleti kutatások művelőinek a néptől és a gyakorlattól való elszigetelése. Míg a múltban nagy tudósaink, a *Bolyaiak*, *Korányiak*, *Bugát Pál*, *Jedlik Ányos*, *Eötvös Loránd*, *Semmelweis Ignác*, *Kandó Kálmán* és a magyar tudomány többi büszkeségei magukra hagyatva vagy a társadalom fennálló rendje ellen folytatott harcban kellett megalkossák műveiket, ma már megnyílt tudósaink előtt a szabad alkotómunka lehetősége. Tudósaink nagy elődeiket követve megindulhattak azon az úton, amely a haza, a nép az igazi tudomány ügyéért harcoló fejlett szocialista magyar tudomány felé vezet. A Párt és Népköztársaságunk Kormányának útmutatása és bőkezű támogatása lehetővé tette, hogy tudományos életünk olyan mértékben fejlődjék, aminőre hazánk történetében még nem volt példa.

Elérkezett tehát az idő, hogy intézményesen is biztosítsuk az új magyar tudományos élet lehető leghathatósabb hozzájárulását hazánk szocialista építéséhez, kulturális életünk gazdagodásához. A ragyogó eredményeket felmutató szovjet tudomány példája, valamint dolgozó népünknek a szocialista építés minden területén a tervszerűség révén aratott sikerei meggyőzték a magyar tudósokat is, hogy a tudományos kutatás tervezhető, hogy a tervszerűség hiánya a tudomány fejlődésének jelenlegi fokán már e területen is csak káoszhoz, öncélú, terméketlen munkához vezet, mely nemcsak elszigeteli a tudóst népének építési munkájától, de felette káros hatással van a tudomány fejlődésére is. Egyaránt káros az elméletnek a gyakorlattól való elzárkózása és a gyakorlati céloknak a jövő távlatait megteremtő élenjáró elmélet nélkül, szűk prakticisták módjára való művelése. Az elmélet és a gyakorlat egységét csak a terv teremtheti meg. E terv készítésére a megújított Magyar Tudományos Akadémia hivatott, amely egyre inkább a magyar tudományos élet olyan legfelsőbb irányító szervévé válik, amilyen a múltban nem volt, de a szocialista építés és a tudomány igazi felvirágzása érdekében elengedhetetlenül szükséges.

A Magyar Népköztársaság 1949. évi XXVII. törvénye megállapítja, hogy a Magyar Tudományos Akadémia feladata »A Magyar Népköztársaság népgazdasági tervének megfelelően az országos érdekű tudományos célok kijelölése és megvalósításuk tervének, az országos tudományos tervnek kidolgozása, valamint az ehhez szükséges előfeltételek biztosítása.« Az első ötéves népgazdasági tervről szóló 1949. évi XXV. törvény kimondja, hogy »Tudományos kutatóintézetek létesítésére és bővítésére a tervidőszakban 177,5 millió forintot kell beruházni: tudományos intézmények és gyűjtemé-

nyek helyreállítására további 23 millió forintot. 5 év alatt meg kell építeni, illetőleg ki kell fejleszteni az új Központi Fizikai Kutató Intézetet, a Szerzetlen és Szerves Vegyszeti Intézetet, a Mezőgazdaságtudományi Intézetet, stb. Messzemenő segítséget kell nyújtani a Magyar Tudományos Akadémiának, amelyet elsősorban az ország termelő erőinek fejlesztését szolgáló tervszerű természettudományos és műszaki tudományos kutatás központjává kell fejleszteni.« Az ötéves terv módosításáról szóló 1951. évi II. törvény elrendeli, hogy »A tudományos kutatás fejlesztésére az ötéves tervidőszakban 1,7 milliárd forintot kell juttatni. Ezen belül tudományos kutatóintézetek létesítésére, felszerelésére és bővítésére az eredeti ötéves tervben előírt 177,5 millió forint helyett 775 millió forintot kell beruházni.«

Mindezek alapján a Magyar Tudományos Akadémia tervet dolgozott ki a magyar tudomány célkitűzéseire, fejlődésének útjaira.

A tudományos terv fő feladatai

A tudományos terv, amely a jövő útjait feltáró, a tudományt továbbfejlesztő alapvető kutatások és a népgazdaság felemelkedését közvetlen elősegítő munkálatok termékeny egységét hivatott megteremteni, a következő fő feladatok megvalósítását tűzi ki:

1. Magyarország szocialista iparosításának elősegítése

a) olyan új eljárások kidolgozásával, amelyek csökkentik az ipari létesítményekhez szükséges beruházások összegét, a termelvények előállításának költségét, és javítják a gyártott árúk minőségét, továbbá mentesítik az embert a legnehezebb fizikai munka alól;

b) a hazánkban található feltáratlan nyersanyagok és egyéb rejtett tartalékok felfedésével, a népgazdaság energiaszükséglete biztosítása módjainak kimunkálásával.

2. Hazánk mezőgazdasága szocialista átalakulásának, hozama növelésének elősegítése, a nagyüzemi gazdálkodáshoz szükséges új gépek és eljárások kidolgozásával és meghonosításával, az élelmezési ipar fejlesztését szolgáló kutatásokkal.

3. Népegészségügyünk fejlesztése, a betegségek megelőzésének és gyógyításának új hatékonyabb módszerei kidolgozásával.

4. A kulturális forradalom győzelmének támogatása a marxizmus-leninizmus tanításainak alkalmazásával, hazai viszonylatban történő továbbfejlesztésével, haladó hagyományaink feltárásával és népünknek saját, valamint az egyéb, elsősorban a szomszédos népekhez fűződő kulturális, nyelvi örökségének ápolásával.

5. Az előbbi feladatok megvalósítása, valamint az elkövetkező népgazdasági tervek előkészítése megköveteli, hogy a közvetlen gyakorlati feladatok megoldását szolgáló kutatások mellett a terv szerves részét képezzék azon alapvető kutatások is, amelyek a jövő alapjait vannak hivatva lerakni és a tudományos színvonal folyamatos emelkedését biztosítják.

A tudományos terv fő témái

Az ötéves népgazdasági tervidőszak hátralevő részében kutatóink 1845 kutatási témával foglalkoznak, amelyek közül 1069-nek megoldását 1954-re vagy korábban tervezzük.

A legfontosabb témák között szerepelnek a következők:

1. Elő kell segíteni legjelentősebb nyersanyagunk a bauxit felhasználásával kapcsolatos problémák megoldását. Geológusainknak és vegyészeinknek, geofizikusainknak, bányakutatóinknak, fémkutatóinknak, energetikai és gépészeti szakembereinknek meg kell találniuk a bauxit feltárása és jövesztése, az alumínium kohászata és a melléktermékek felhasználása, a megmunkálás és a hasznosítás leggazdaságosabb, legtermékenyebb módjait.

2. A hatalmas sztálini természetátalakító tervek példáját követve meg kell találni hazánk kiapadhatatlan energiaforrásai, a Duna és a Tisza energiája felhasználásának módjait. A vízépítési létesítményeknek vizeinek természetes állapotára való visszahatásával, valamint viziműtárgyaink gazdaságos megépítésével kapcsolatban földrajztudósainknak, geológusainknak, mélyépítési, hidrológiai, energetikai, agrártudományi és agrometeorológiai szakembereinknek meg kell oldaniuk az építkezések alapfeltételeit biztosító súlyos elméleti és gyakorlati problémákat.

3. Szocialista építésünk egyik legfontosabb célja az emberi munka termelékenységének emelése, a fáradtságos fizikai munkafolyamatoknak gépiérről való helyettesítése. A gépesítés és technológiánk magasabb színvonalra biztosításának egyik fontos feltétele a termelési folyamatok fokozott automatizálása. Gépészeti szakembereinknek, fizikusainknak és matematikusainknak ki kell dolgozniuk az önműködő szerkezetek alapelemeinek hazai gyártási és kombinációs lehetőségeit. Szükséges az átvívó és erősítő szerkezetek, valamint a különböző rendszertechnikai kérdések módszeres tanulmányozása.

4. A műszaki tudományok osztálya tervtémái közül kiemelkednek még: Magyarország új, korszerű, felsőrendű háromszögelési és szintezési hálózatának elkészítése; az ásványi anyagok felkutatását szolgáló geofizikai módszerek továbbfejlesztése; a kőszeneinkkel kapcsolatos bányaföldtani vizsgálatok; a tüzeléstechnika fejlesztésével, a hulladék-melegek felhasználásával és új fajta kalorikus folyamatok megvalósításával kapcsolatos kutatások; a szénfejtéssel és szállítással összefüggő összes műveletek tömeges gépesítésének elősegítése és a legmegbízhatóbb biztosító szerkezetek kidolgozása; hazai érceink gazdaságos feldolgozásának elősegítése; a szerszámgépgyártási elméleti kutatás kiszélesítése; az együttműködő villamosenergia hálózatok teljesítménye növelésével kapcsolatos vizsgálatok.

A műszaki tudományok osztálya ötéves tudományos tervében 740 különböző téma szerepel, melyek közül 1954-ig előreláthatólag 580 nyer befejezést realizálással.

5. Agrártudományi szakembereink a viljamszi földművelési rendszer hazai alkalmazásával és továbbfejlesztésével biztosítják növénytermelésünk nagyarányú fejlesztését és ezzel egyben hozzájárulnak állattenyésztésünk fejlődése alapfeltételének, a kellő takarmánybázis megteremtésének biztosításához is.

6. Kutatóink kidolgozzák a jövő természetátalakítási feladatainak elvi alapjait, az öntözés, az erdősítés nagyarányú hazai fejlesztési módjait.

7. Állattenyésztési és állategészségügyi szakembereink nagyobb tejszámú szarvasmarhák és szaporább, jobb hizóképességű sertésfajták tenyésztésére, illetve ezek kisebb veszteséggel történő felnevelésére törekcsenek.

8. Az Agrártudomány területén kiemelkednek még a következő fontos feladatok:

A legtöbb emberi munkaerőt igénylő betakarítási munkákhoz szükséges gépek megszerkesztése ; az új kultúrák meghonosítására irányuló kutatások ; a kertészeti termelés kisüzemi jellegének megszüntetése a nagyüzemi gépesített módszerek kidolgozásával ; a növényvédelmi kutatómunka során a kártevők előrejelzési módszereinek kutatása ; a talajjavítási kutatás ; az állategészségügyi kutatómunka során a járványos betegségek meglévő leküzdési módszereinek megjavítása, valamint egyéb állatbetegségek megelőzésére új eljárások kidolgozása ; az országos mezőgazdasági termelés tervszerű szervezési módszereinek megállapítása ; az élelmezési ipar technológiája tudományos alapjainak kidolgozása.

Az Agrártudományi alosztály ötéves tudományos tervében 291 különböző téma szerepel, melyek közül 1954-ig előreláthatólag 203 nyer befejezést realizálással.

9. A micurini biológia tanításaira támaszkodva biológusaink kidolgozzák a viljamszi földművelési rendszer alkalmazása, valamint az országos erdősítési terv egyes olyan elvi kérdéseit, melyek megoldása alapján agrártudósaink ki tudják jelölni e nagy horderejű munkálatok végrehajtásának módjait.

10. Kutatóink megvizsgálják az életfeltételek hatását a fejlődés különböző szakaszaiban, az élőlény fejlődésének tervszerű irányítása és megváltoztatása céljából.

11. A biológiai kutatómunka főbb témái közül még kiemelkednek : a különféle takarmányoknak az anyagforgalomban gyakorolt hatásával kapcsolatos tanulmányok ; az asszimilációs folyamatoknak az anyagtermelés és raktározóképeség fokozása érdekében történő elemzése ; a nitrogényűjtő és -kötő baktériumok, valamint az erjedésnél szereplő mikroorganizmusok mikrobiológiai kutatása.

A Biológiai Tudományok Alosztálya ötéves tudományos tervében 58 különböző téma szerepel, melyek közül 1954-ig előreláthatólag 10 nyer befejezést realizálással.

12. Fizikusaink folytatják a szilárd testek kísérleti és elméleti vizsgálatát, továbbfejlesztik elsősorban a fémek elméletét. Ezek, valamint az új Központi Fizikai Kutató Intézetben folytatott spektroszkópiai vizsgálatok új lehetőségeket tárnak fel a nyersanyagproblémák megoldása terén.

13. Az atomfizika területén különösen a kozmikus sugárzást kutató vizsgálatok továbbfejlesztése áll előtérben.

14. Matematikusaink a minőségelemzéssel, az automatizálással és a tömeggyártás problémáival kapcsolatos alkalmazott matematikai kutatásaik mellett továbbfejlesztik a hazánkban nagymúltú elméleti matematikai munkát.

A Matematikai és Természettudományok Osztálya ötéves tudományos tervében 176 különböző téma szerepel, melyek közül 1954-ig előreláthatólag 35 nyer befejezést realizálással.

15. Az orvostudományi kutatások ötéves terve igen nagy súlyt helyez a legelterjedtebb népbetegségeknek : a vér- és nedvkeringés megbetegedéseinek megelőzésére, kóreredetük tisztázására és gyógyításukra. A hipertónia betegség, a szív és érbetegségek lényegének tisztázására Pavlov tanításai az agykéreg és a belsőszervek, az egyén és a környezet kölcsönhatásáról hatalmas fegyvert adtak kutatóink kezébe a problémák megoldására.

16. Igen fontos feladata orvostudományunknak a széles néprétegeket sújtó, nagyszámú munkaóra kiesést okozó fertőző betegségek, mint a gümőkór,

vörheny, vérhas, influenza, csecsemőkori bélfertőzések, elleni országos küzdelem elméleti és kísérleti alátámasztása, e küzdelem új, hatásos módszereinek tudományos kidolgozása. Erre a célra irányulnak az újabb, hazai anyagokból gazdaságos módon előállítható antibiotikumok utáni kutatások is, melyek hatása az eddigi antibiotikumokkal hozzá nem férhető kórokozókra is kiterjed.

17. Hatalmas feladatokat állít a terv rákkutatóink, egészségügyi szakembereink, sebészeink elé is. Kísérleti kutatásainknak főként a fehérjekutatások területén tovább kell fejleszteniök az orvostudomány biológiai alapjairól szerzett ismereteinket, alkalmazva és továbbfejlesztve a szovjet tudósok e téren elért nagyszerű eredményeit.

Az Orvosi Tudományok Osztálya ötéves tudományos tervében 122 különböző téma szerepel.

18. Vegyszereinknek ki kell dolgozniok a hazai műanyaggyártásunk fejlesztésével kapcsolatos elméleti és kémiai technológiai kérdéseket, melyek megoldásával nagyban hozzájárulhatnak nyersanyagbázisunk kiszélesítéséhez.

19. Ki kell dolgozni a barnaszénkincsünk korszerű nagyipari hasznosítására alkalmas eljárásokat, melyek révén műanyag, gyógyszer és festék-
iparunk új alapanyagokhoz jut.

20. A vegyészeti kutatások közül kiemelkednek még: a termodinamika különféle területeinek tanulmányozása; az analitikai módszerek egyszerűbbé, gyorsabbá és pontosabbá tételére irányuló kutatások; a reakciómechanizmusok tisztázása, ezen belül katalízis adszorpció vizsgálatok és molekulaszervezeti kutatások.

A Vegyészcsoport ötéves tudományos tervében 266 különböző téma szerepel, melyek közül 1954-ig 71 előreláthatólag nyer befejezést realizálással.

21. Kiterjedt forrástanulmányok alapján meg kell írni Magyarország történetét, mely népünk hazafias nevelésének fontos eszköze lesz. E vonatkozásban nagyjelentőségű a számos előtanulmány alapján készülő hatkötetes egyetemi tankönyv, az első olyan nagyszabású történettudományi munka, amely a marxizmus leninizmus alkotó alkalmazását jelenti magyar problémákra.

22. Filozófusaink feltárják a magyar filozófia, esztétika és kritika haladó hagyományait, monográfiákat alkotnak a logikáról, esztétikáról és etikáról, valamint a Marx előtti materialisták filozófiai munkásságáról, leleplezik a reakciós burzsoa irányzatokat: az irracionalizmust, a misztikát, a fizikai idealizmust.

23. Jogtudósaink feldolgozzák a proletárdiktatúra gazdasági bázisára, az állami szocialista tulajdonra vonatkozó aktuális jogi problémákat, továbbá a mezőgazdaság szocialista átszervezésében döntő szövetkezeti tulajdonra vonatkozó kérdéseket.

24. A társadalomtudományi kutatások közül kiemelkednek még: köznevelésünk egyes tapasztalatainak elvi feldolgozása; az ellenséges pedagógiai irányzatok, a pedológia, a pedagógiai objektivizmus elleni harc; a magyar gazdaság fejlődésének az első világháborútól napjainkig terjedő történetével foglalkozó kutatások; a földrajztudomány területén Magyarország természeti és gazdasági földrajza megírásához készülő előtanulmányok; egyes jelentős régészettudományi, néprajztudományi és művészettörténeti munkálatok.

A Társadalmi-Történeti Tudományok Osztálya ötéves tudományos tervében 145 különböző téma szerepel, melyek közül 1954-ig előreláthatólag 137 nyer kiadással befejezést.

25. A magyar nyelvtudomány főfeladata *Sztálin* nyelvtudományi munkáinak tanulságai alapján a mai magyar nyelv vizsgálata, továbbá a nyelvtörténeti vizsgálatok és ezzel kapcsolatban elsősorban az egyetemek és főiskolák tankönyvekkel való ellátása.

26. Népünk nyelvi kultúrájának széles körben való emelését szolgálja az Értelmező Szótár, a készülő nyelvtan, a nyelvművelés elvi kérdéseinek kidolgozása, valamint a helyesírás reformja.

27. Irodalomtudósaink a magyar irodalomtörténet marxista-leninista feldolgozása és haladó irodalmi hagyományaink teljes feltárása első lépéseként megírják a magyar irodalomtörténet négykötetes főiskolai tankönyvét.

28. A nyelv- és irodalomtudományi kutatások közül még kiemelkednek: A Magyar Nyelvatlasz készítése ; legtöbb nagy klasszikusunk összes műveinek kritikai kiadása ; a zenetudomány terén a Magyar Népzene Tára elkészítése.

A Nyelv- és Irodalomtudományi Osztály ötéves tudományos tervében 45 különböző téma szerepel, melyek közül 1954-ig előreláthatólag 33 nyer kiadással befejezést.

* * *

Ötéves tudományos tervünket csak úgy valósíthatjuk meg, ha továbbfejlesztjük a magyar tudományos értékes haladó hagyományait és ezeket termékenyen egyesítjük a tudomány legkorszerűbb módszerei elsajátításával. Elő kell segítenünk kutatóink hazafias, marxista-leninista szellemben való nevelését, a dialektikus módszer megismerését és alkalmazását a tudományos kutatómunkában. Tervünk sikerének egyik elengedhetetlen feltétele, hogy szorosabbra fűzzük kapcsolatainkat az élenjáró szovjet tudománnyal. Az elméleti és gyakorlati munka egységének elmélyítésével nemcsak a szocialista építés ügyét, de a tudomány felvirágoztatását is elősegítjük.

A kutatómunka anyagi lehetőségeinek további javítását részletes, nagyszabású beruházási terv biztosítja. Ennek keretében számos új kutatóintézetet állítunk fel, többek között a következő új akadémiai kutatóintézeteket : Központi Kémiai Kutató Intézetet, Kísérletes Orvostudományi Intézetet, Központi Botanikus Intézetet és Botanikus Kertet, Irodalomtudományi Intézetet és Filozófiai Kutató Intézetet.

Az ötéves tudományos terv soha nem álmodott lehetőségeket tár fel a magyar tudósok előtt. Elmélyedt, kitartó, fegyelmezett munkával bizonyulhatunk méltónak a Párt, a Kormány és egész dolgozó népünk állandóan megnyilvánuló bizalmára, szeretetére, így járulhatunk hozzá hazánk felvirágoztatásához, a béke tábora megerősítéséhez.

A SZOVJET TUDOMÁNY A BÉKÉT ÉS A NÉP JAVÁT SZOLGÁLJA *

A. NYESZMEJANOV akadémikus,
a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke

Harmincnégy évvel ezelőtt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom nyitotta meg azt az új korszakot, amikor a dolgozók felszabadulnak a kapitalizmus igája alól. Soknemzetiségű szovjet államunk, amely a marxizmus-leninizmus megdönthetetlen tudományos alapjaira épült, a békéért és a népek barátságáért folytatott harcban nőtt naggyá és szilárdult meg. Az élenjáró tudomány minden vívmányát felhasználó szovjet emberek lelkes munkája teremti meg hazánkban a békéért és a népek barátságáért folytatott harc közepette a kommunista társadalom anyagi és műszaki alapjait.

A szovjet tudósok, amikor a Nagy Október évfordulóján összegezik multbeli tevékenységük eredményeit és mérlegelik az előttük álló hatalmas feladatok megoldásának útjait, büszkén mondhatják, hogy kommunista társadalmat építő népünk sikereinek elérésében munkájukkal ők is kivették részüket. Hazájuk előtt viselt felelősségük teljes tudatában minden erejüket és tudásukat a békeharcnak, valamint annak a harcnak szolgálatába állítják, amelynek célja a természet erőinek leigázása az emberiség boldogsága érdekében.

A szovjet tudomány mindig a béke ügyét és a nép javát szolgálta és fogja szolgálni.

A szovjet tudósok az egész néppel együtt küzdenek a gazdasági élet és a kultúra új, hatalmas fellendüléséért, a szovjet állam erejének további növeléséért. Hazánk nagy és gazdag, mindennel rendelkezik, ami a boldog élethez szükséges. Az agrobiológiai tudomány sikereinek eredményeként szocialista szántóföldjeink egyre bőségesebb termést hoznak. A tudományosan megalapozott geológiai prognózisok és kutatási módszerek következtében a föld mélye ellátja hazánk hatalmas iparát a fejlődéséhez szükséges ásványokkal.

A Szovjetunió birtokában van az atomenergia titkának. Míg az imperialista államok az atomenergiát az agresszió és a megfélemlítés eszközének tekintik, számunkra ez új, hatalmas forrás a nép szolgálatában.

A korszerű rádiótechnika és elektronika nálunk a termelés automatizálását, erőműtelepek távolból való irányítását, az emberi munka megkönnyítését, termelékenységének hatalmas méretű emelését szolgálja. Tudósaink — a fizikusok, kémikusok, matematikusok, geológusok, energetikusok — minden erőfeszítése arra irányul, hogy kidolgozzák azokat a módszereket, amelyek segítségével az atommag felszabadult belső energiáját békés, alkotó célokra, hazánk erejének további növelésére, a kommunizmus építésére lehet fordítani.

*Megjelent az Известия 1951. nov. 4-i számában

A szovjet tudomány azonban korántsem korlátozódik csupán a koncentrált energia ez új forrásával kapcsolatos kérdések feldolgozására. Széles körűen tanulmányozzák azokat a kérdéseket, amelyek a »fehér szén«-ből, a szélből, a Napból, a hónek közvetlenül villanyenergiává való változtatásából, a szilárd és gáznemű fűtőanyag égésének racionalizálásából nyerhető energiával függnek össze. Mindezekben a területeken sikerekről számolhatunk be.

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet szakaszában egyre nő a tudomány szerepe. A tudósok előtt óriási feladat áll: a legszorosabban össze kell kötniök kutatómunkájukat az állam szükségleteivel, elő kell segíteniök a népgazdaság előtt álló legfontosabb feladatok megoldásához szükséges tudományos megoldások megtalálását.

A szovjet tudomány fejlődése útjainak helyes megválasztásában nagy szerepe van a bíráltnak és az önbírálatnak. Ahhoz, hogy az egész tudományban s minden egyes tudományágban helyes irányban haladjanak, szükséges, hogy megvitassák a nagy és elvi jelentőségű kérdéseket, szükségesek a viták. A tudomány nem tűri a stagnálást, a mozdulatlanságot.

Egyes tudományágak fejlődésének kritikai felülvizsgálata céljából az elmúlt években egész sor alkotó vita zajlott le. A filozófiai, biológiai, nyelv-tudományi, fiziológiai, kozmogóniai vita, valamint az a vita, amely a kémiai szerkezet elméletével kapcsolatban zajlott le, hozzájárult ahhoz, hogy ezekben a tudományágakban helyesen vessék fel a legfontosabb kérdéseket. A közeljövőben rendezik meg a tudományos vitát a közzétan és a földrajz terén. Különösen bonyolult vita-kérdéseket vetnek fel a mai fizika alapjai.

A kommunista társadalom felépítéséhez hatalmas számú tudományos munkaerőre van szükség. Az idősebb tudós-korosztálynak az a megtisztelő feladat jutott osztályrészül, hogy kiképezze az őt felváltó fiatalokat, egyre javítsa az új tudományos káderek képzését. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájában jelenleg a tudományok kandidátusa fokozatának elérésére 1726 aspiráns, a doktori fokozat elérésére 535 doktoráns készül. Ezek a fiatal tudósok a Szovjetunió 54 nemzetiségét képviselik. A szövetséges köztársaságok Tudományos Akadémiáinak aspirantúráján több, mint 1700 ember készül tudományos pályára. Ezenkívül az Akadémiának igen sok fiatal tudományos munkatársa ír kandidátusi és doktori disszertációt munka közben, aspirantúrán kívül.

Nagykiterjedésű országunkban mindenütt emelkedőben van a tudomány. A nemzeti káderek fejlődése lehetővé tette, hogy ebben az évben két új köztársasági tudományos akadémiát nyissunk meg: Tadzsikisztánban és Turkmenisztánban. Ez évben nyílt meg az Akadémia új baskiriai fiáléja.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája, mint az élenjáró szovjet tudomány központja sokféle kutatást folytat a mai természettudomány, az új technika és a kultúra legfontosabb problémáival kapcsolatban.

Nagy jelentőségük van a kozmogónia és csillagászat kérdéseivel kapcsolatos általánosító munkáknak, amelyekhez a szovjet tudósok felhasználják a modern fizika, asztrófizika, geológia, geofizika és geokémia minden eredményét. Félévvel ezelőtt vitatták meg alkotó módon a naprendszer kozmogóniai problémáit. Részletesen megtárgyalták a Nap és a bolygók keletkezésének új, szovjet tudósok által kidolgozott elméletét, amely szerint a naprendszer égitestei többmilliárd évvel ezelőtt kezdtek létrejönni, a Napot körülvevő anyag kisebb szilárd és gáznemű részecskéinek kondenzációja folytán. Ebből

az elméletből következik például az, hogy ezek a bolygók sohasem voltak cseppfolyós tüzes állapotban, amint ezt eddig vélték a hegyek keletkezésének és a hasznos ásványoknak a földkéregben való eloszlása magyarázatával kapcsolatban. A kozmogóniai problémák tanulmányozása céljából egységes kollektívát hoztak létre különböző szakmájú tudósokból. Az Örmény Köztársaság Tudományos Akadémiájának büراكáni obszervatóriumában tovább folynak a csillagtársulásokkal kapcsolatos kutatások, amelyeknek nagy jelentőségük van a materialista kozmogónia szempontjából.

Erdekes eredményekre jutottak kutatásaik során a szovjet kémikusok.

Óriási kárt okoz népgazdaságunknak a fémek korróziója. Különösen nagy követelményeket állít a fémek elé azok tengervízben, vagy szikes talajban stb. való alkalmazása.

Érthető tehát, hogy milyen nagy jelentősége van minden egyes újabb lépésnek, amelyet a korrózió elleni küzdelem elméletében és gyakorlatában tesznek. Ebben az irányban számos lépést tettek már. Az új technika és az új életmód a legkülönbözőbb célokra felhasznált anyagok szállítójával — a kémiával szemben egyre újabb követelményeket támaszt. A szovjet kémikusok és kohászok sikerrel állítanak elő hőálló, korróziómentes ötvözeteket, nagyfokú szilárdsági tulajdonságokkal rendelkező fémeket. Új követelményeket állítunk a motor-üzemanyagok elé is. A Szerveskémi Intézetben és az Ásványolajintézetben a motorolaj finomításának új módszereit dolgozták ki, amelyekkel kielégítik a motorolajjal szemben támasztott magas követelményeket. Új, kiváló tulajdonságú szintetikus motorüzemanyag-komponenseket találtak.

A szovjet fizikusok figyelmének középpontjában a kozmikus sugarakkal kapcsolatos probléma áll, amely t sikerrel kapcsolnak össze a nukleáris-folyamatok tanulmányozásával. Ezen a területen döntő jelentőségű felfedezéseket tettek azok keletkezését és az atmoszférán való áthaladásukat illetően, amelyet az atomrobbanások zápora kísér. Fizikusaink új kutatásokkal egészítik ki az anyag szerkezetéről, a fény természetéről szóló tanítást.

Fiziológusaink erőfeszítései arra irányulnak, hogy alkotó módon feldolgozzák *I. P. Pavlov* materialista tanítását a felsőbb idegműködésről s a feltételes reflexekkel kapcsolatos módszerét alkalmazzák az orvosi és pedagógiai gyakorlatban.

A Leningrádban újjászervezett *Pavlov* Fiziológiai Intézet Koltusi kísérleti telepén jelentős sikereket ért el az agykéreg és a belső szervek kölcsönös viszonyának kutatása, a második jelzőrendszerrel kapcsolatos kérdések feldolgozásában, valamint a feltételes reflexek örökölhetőségének tanulmányozása terén.

A Koltusiban lefolytatott kísérletek azt mutatták, hogy a feltételes reflexek kialakításának nevelés által létrehozott hajlama örökletes.

A Moszkvában nemrég alapított Felsőbb Idegműködés Intézete nagy figyelmet fordít a felsőbb idegműködés patológiájának kérdéseire. Az Intézet munkatársai elsősorban tanulmányozták a különböző fajtájú intoxikációk hatását az állatok központi idegrendszere magasabb részeinek működésére, és hatásos terápiát dolgoztak ki e tevékenység zavarainak megszüntetésére. A védőgátlásról szóló pavlovi tanítás alapján új formáit dolgozták ki a pszichiátriai és neurológiai megbetegedések alvász- és kombinált alvásterápiájának.

Biológusaink sikerrel folytatnak bonyolult kutatásokat az élet sejt-nélküli formáinak és a sejtek keletkezésének területén. A Biokémiai Intézetben érdekes kísérleteket végeznek a sejt-nélküli élő anyag anyagcseréjével kapcsolatban. Kimutatták például, hogy amikor a hernyó bábbá változik, az utóbbi élő anyaga, amely a hernyó sejtjeinek összeolvadásából jön létre, s nincs sejtszerkezete, nemcsak fermentatív aktivitását tartja meg, hanem lélekző funkcióját is.

Az Oceanológiai Intézet hidrobiológusai kutatásaik során megállapították, hogy a tenger mélyén nyolcezer méter alatt változatos fauna van, noha eddig azt tartották, hogy az élet lehetetlen hatezer méternél mélyebben. Az új, eredeti szerkezetű műszerek, készülékek és szovjet szerkesztésű halászóeszközök segítségével a tengerfenéken az állatvilág különböző osztályainak a tudomány előtt eddig ismeretlen képviselőit — halakat, férgek, puhatestűeket, mikroorganizmusokat fedeztek fel és hoztak felszínre.

A haltenyésztés tudományos alapjai kidolgozásának, a halastavak biológiai termelékenysége emelésének nagy elméleti és népgazdasági jelentősége van. Az Allatmorfológiai Intézet az állati szervezet irányított megváltoztathatóságáról szóló micsurini biológiai elvek alkalmazásával a tokhalfélék és lazacfélék tudományos inkubációs és tenyésztési módszereit dolgozta ki a mesterséges tenyésztés feltételei mellett. Ez a módszer lehetővé teszi azt, hogy a halivadékok sokkal nagyobb százalékban maradjanak életben s ezzel meggyorsítják a halállomány újratermelését.

A társadalmi tudományok terén a szovjet tudósok olyan kutatásokat végeznek, amelyeknek célja az emberi társadalom fejlődése törvényszerűségeinek további tanulmányozása és a szocialista kultúra kérdéseinek feldolgozása.

Nyelvészeink *Sztálin* elvtársnak a marxizmus és nyelvtudomány kérdéseiről szóló zseniális munkái alapján átszervezik munkájukat. Feldolgozzák a szovjet nyelvtudomány legidősebb kérdéseit — az orosz nyelv és más nyelvek alapvető szókészletével, nyelvtani felépítésével, a szocialista nemzetek nyelveinek belső fejlődési törvényeivel, a lexikológia, nyelvtan, helyesírás kérdéseivel kapcsolatban. Felülvizsgálták a közép- és főiskolai nyelvoktatás tanterveit is.

Történészeink a Szovjetunió történetét tartalmazó 16 kötetre tervezett alapvető művön dolgoznak, amelynek két kötete már elkészült. Kidolgozták a tízkötetes világtörténelem minden egyes kötetének tervezetét, amely a világtörténetet a legrégebb időktől napjainkig tárgyalja. A történelem problémáinak tanulmányozásánál felhasználják a szovjet etnográfia és régészet legújabb eredményeit.

Ebben az évben a Novgorodban végzett ásatások során ósrégi nyírfakéregre írott okleveleket találtak, amelyek, mint a történelmi kútfőknek egy egészen új fajtája, nagy lehetőségeket biztosítanak a régi Oroszország tanulmányozására. Ezek az ásatások bizonyítják, hogy az ősi orosz városokban elterjedt az írni-olvasni tudás, a városok magas kultúrájuk és rendezettek voltak.

Az élenjáró szovjet tudomány legfontosabb feladata a népgazdaság, a kultúra s maga a tudomány nagyjelentőségű kérdéseinek megoldása. Ugyanakkor egyre erősödik konkrét, alkotó együttműködése az ipari üzemek és a mezőgazdaság termelői tevékenységével. Tudományunk ezt a funkcióját,

amellyel a termelés szükségleteit és a szovjet társadalom életének más megnyilvánulásait szolgálja, magára nézve kötelezőnek tekinti és szívesen tölti be.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája egyre merészebben és teljesebb mértékben vesz részt a nagy sztálini építkezésekkel, valamint a természet átalakításának hatalmas terveivel kapcsolatos tudományos problémák megoldásában. Ez a részvétel nemcsak megelégedéssel tölti el tudósainkat, hanem az egész Tudományos Akadémiát szervezi, erősíti és új fegyverzettel látja el, s hatalmas jelentősége van, mint fejlődése új lépcsőfokának. Erősödik az elmélet és a gyakorlat kapcsolata, s ennek a kölcsönös kapcsolatnak újabb, egyre teljesebb értékű szervezeti formái jönnek létre.

A tudósoknak a kommunizmus nagy építkezéseihez nyújtott segítsége a következőkben nyilvánul meg: általánosítják az expedíciók által a helyszínen szerzett, s a csatornák helyének megállapítását célzó talajtani, geológiai, szeizmológiai, földrajzi adatokat; másodsor közvetlen tanácsadással szolgálnak az építkezések számára, kutatásokat végeznek a tervezők és az építésszek konkrét kérdéseivel kapcsolatban; végül megkezdik az újonnan öntözött földek mezőgazdasági felhasználása tudományos alapjainak kidolgozását, valamint a jövőbeli óriási energiaforrások felhasználása, iparunk technikai felszerelése és a sok energiát igénylő termelési folyamatok fejlesztése terén felmerülő problémák megoldását.

A vízierőművek, csatornák és öntözőrendszerek építkezéseit segítő Bizottság, amelyet a múlt év szeptemberében hoztak létre a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Elnöksége mellett, óriási számú akadémiai, iparági és egyetemi tudományos intézmény működését fogja össze.

1951-ben a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának és a szövetséges köztársaságok Tudományos Akadémiáinak kutató intézetei a nagy építkezések segítségére 462 tudományos témát dolgoznak ki, amelyek felölelik a technika, fizika, kémia, geológia, biológia és közgazdaságtan legfontosabb területeit. Ezek között fontos helyet foglalnak el azok a kutatások, amelyeknek tárgyai a hidrotechnikai építmények és szerkezetek számítási módjai, a nagyszilárdságú betonok és újfajta kötőanyagok létrehozása, és a helyi építőanyagok feltárása. A tudósok egységes magasfeszültségű hálózat tervét készítik elő, a magasfeszültségű áram nagy távolságra való átvitelére új gépezeteket és szerkezeteket és azok automatikus irányítását dolgozzák ki, valamint terveket készítenek a hidroenergetikai források komplex kihasználására, a mezőgazdaság és a közlekedés villamosítására.

A helyszínen, az építkezési helyek és a jövőbeli csatornák vonalának övezetében nagy komplex expedíciók működnek, amelyekben résztvesznek a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának a szövetséges köztársaságok Akadémiáinak, az iparági és egyetemi kutató intézményeknek tudományos munkatársai. Ezenkívül egyes különálló, speciális feladattal megbízott tudóscsoportok is működnek. Az Akadémia Elnöksége nemrég határozatot hozott, melynek értelmében a Volga—Don-csatorna, a sztálingrádi és kujbisevi vízierőművek, a dél-ukrajnai, észak-krimi csatornák, valamint a kahovkai csomópont építkezéseihez akadémikus-brigádokat küldenek, hogy tanácsadással szolgáljanak a helyszínen működő tervező- és építőszervezeteknek a munka során felmerülő konkrét tudományos kérdésekkel kapcsolatban.

A kommunizmus nagy építkezéseit segítő Bizottság munkájába tevékenyen bekapcsolódott mind a 12 Köztársasági Tudományos Akadémia.

Örömmel közölhetjük, hogy sok kutatásuknak nagy tudományos és termelési jelentősége van.

A kommunizmus nagy építkezéseivel együttműködő Bizottság, az *I. P. Pavlov* akadémikus fiziológiai tanításait feldolgozó tudományos tanács és a Nyelvtudományi Intézet egyéves működésének tapasztalata megmutatja a szovjet tudomány fejlődésének helyes útjait és szervezeti formáit, a tudományos problémák kollektív, összetett kidolgozását. Arra van szükség, hogy a Szovjetunió egész tudományos rendszere — a Szovjetunió Tudományos Akadémiája, a szövetséges köztársaságok Tudományos Akadémiái, az egyes tudományágak akadémiai, az ipari kutató intézetek hatalmas hálózata és a főiskolai tanszékek — szoros együttműködésben, összehangolt terv szerint működjön, mint egységes szervezet, nem pedig mint ezeknek az intézményeknek konglomerátuma.

A szovjet tudósok kötelessége, hogy magasra emeljék az élenjáró szovjet tudomány zászlaját, jobban, céltudatosabban és gazdaságosabban szervezzék meg a tudományos kutatómunkát, gyorsabban realizálják befejezett kutatásaik eredményeit, hogy a külföldi tudományt ne csak egyes kérdésekben, hanem a tudomány egész frontján túlszárnyaljuk és becsülettel végrehajtsuk vezetőnk és tanítónk, *Sztálin* elvtárs útmutatását : új magaslatra emeljük a tudományt és a technikát.

AZ ÚJ TUDOMÁNYOS CÍMEK ÉS FOKOZATOK

RÉNYI ALFRÉD és TOLNAI GÁBOR lev. tagok

Egy esztendővel ezelőtt, Pártunk kezdeményezésére nagyjelentőségű törvényerejű rendeletet hozott a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa. Az 1950. évi 44. számú törvényerejű rendelet bevezette a kandidátusi fokozatot és a fokozat elnyerése érdekében elindította az aspiránsképzést. A kandidátusi fokozat és az aspiránsképzés bevezetését az a hatalmas káderigény tette szükségessé, ami egyenes velejárója a szocializmus építésének, öt éves terveink megvalósításának. Ahogy a törvényerejű rendelet bevezető szavaiban olvashatjuk: »A Magyar Népköztársaságnak a szocializmus építése során olyan magasszínvonalú tudományos képzettséggel rendelkező, a néphez hű tudósokra van szüksége, akik a korszerű, haladó tudományt a dolgozó nép ügyének szolgálatába állítják.«

A törvényerejű rendelet megjelenése nyomán közel egy esztendővel ezelőtt, legjobb tudósaink vezetésével megindult egyetemeken és kutatóintézetekben az aspiránsképzés. Az elmúlt évi kezdés után, a közelmúltban a munkásság, a parasztság és a néphez hű értelmiség legjobb fiainak újabb nagy száma nyert felvételt aspirantúrára. Ilymódon ma már többszáz tudósjelölt képzése folyik a tervszerű tudományos utánpótlás biztosítása érdekében.

A kandidátusi fokozat és az aspiránsképzés bevezetését létrehozó törvényerejű rendeleten túlmenően, annak szükségyszerű folyamányaként adta ki Népköztársaságunk Elnöki Tanácsa az 1951. évi 26. számú törvényerejű rendeletet »a tudományok doktora tudományos fokozat bevezetése és az egyetemi oktatói, valamint a kutatóintézeti kutatói állások, illetőleg fokozatok szabályozása tárgyában.« Az új törvényerejű rendelet célját kifejezik a rendelet szavai: »Népgazdaságunk öt éves terve a tudományos munka jelentőségét is megnövelte és fokozott feladatokat rótt a kutatásra. Ez a kutatás anyagi feltételein túlmenően szükségessé teszi, hogy a jelentős eredményeket felmutató kutatómunka megbecsülése megfelelő tudományos fokozat alakjában is kifejezésre jusson és ösztönzően hasson tudósaink fejlődésére.« Megállapítja a törvényerejű rendelet, hogy a tudományos káderpótlás tervszerű biztosítása érdekében bevezetett aspiránsképzés és a tudományok kandidátusa fokozat bevezetése után, a »Szovjetunió tapasztalatai alapján be kell vezetni a magasabb tudományos teljesítmények elismerésére a *tudományok doktora* tudományos fokozatot. Az eddigi (régiszerű doktori, magántanári) fokozatok nem segítik elő kellőképpen tudományos életünk általános színvonalának emelését és nem ösztönzik eléggé kutatóinkat fokozott tudományos munkára, valamint tudásuk növelésére.«

A törvényerejű rendelet pontos kritikát gyakorolt a régi tudományos fokozatok felett. Hiszen ki volt az, akinek szemében tudományos súlyt és

megbecsülést váltott ki a régi doktori cím? És ki az, akiben a tudós, a kutató képzeete idéződdott fel, amidőn a *dr.* rövidítésre pillantott egy névaláírásnál? Nem is vonhatott maga után tudományos súlyt és megbecsülést a régi doktori fokozat. Az egyetemek legtöbbször is megszűnt régen a doktorátussal szemben az igényesség. A jogi karokon az utolsó szigorlattal egyidőben készen megvásárolt doktori értekezés beadását automatikusan követte a doktorrá-avatás. Az orvosegyetemeken formális jellegű volt a doktorátus: cím, ami együtt járt az orvosi diplomával. A bölcsészeti karokon noha formailag tudományos jellege volt a doktori szigorlatnak, a doktori értekezések legtöbbször nem képviselt tudományos színvonalat. Komolyabbak voltak a természettudományi szakokon készült doktori értekezések. Bár a természettudományi tárgyaknál nagy számban íródtak gyenge értekezések és éppen a természettudományi tanszékek mellett alakult ki a doktori cím megszerzésének egy kellően meg nem bélyegezhető, korrupt formája. A fiatal tudósjelöltek néha csak méréseket, kísérleteket végeztek a professzor kutatásaihoz, s e munkálatokért mintegy ellenszolgáltatásul kapták a doktori címet. A műszaki egyetemen volt a doktorátus a legkomolyabb. A műszaki egyetemen kiadott doktori oklevelek száma csekély volt, az itt készült doktori értekezések legtöbbször jelentősebb kutatás eredménye volt. Azonban a műszaki doktorátusok is elvesztek a más karokon adott tudományos címek, rangot nélkülöző doktorátusok tömegében. Tudós, kutató számára aki akár a műszaki, a jogi, az orvosi, a bölcsészeti, vagy a természettudományok művelője, a doktori cím nem volt ösztönző erejű, nem jelentett megkülönböztetést.

De nemcsak a régi doktorátus nem segíthette elő tudományos életünk színvonalának jelentős emelését, nem volt megfelelő ösztönző ereje a régi rendszerű magántanári fokozatnak sem. Üres cím volt. Az orvosegyetemeken pl. bizonyos esztendei klinikai szolgálat után kijárt a professzor környezetében dolgozó tudományos személyzetnek. Sok esetben már nem tudományos tekintélyt vont maga után, legfeljebb az orvosi magánpraxisis tiszteletdíjának magasabb forintösszegeit. A magántanárság értéke persze korántsem vonható közös nevezőre a régi rendszerű doktorátussal. Egyes tanszékek a színvonal érdekében kevés magántanárt habilitáltak, más tanszékek viszont — s ez jelentette a többséget — meg gondolatlanul osztogatták a magántanári titult, s tökéletesen lejáratták a fokozat súlyát, tekintélyét, becsületét. Azonban ha nem is vonható közös nevezőre a két fokozat, a dolog lényege szerint azonos gyökerekből nőtt ki mind a kettő, a feudális egyetem szerkezetéből. Az egyetemi autonómiát megszüntető új egyetemi szervezeti szabályzat nyomában, a tudományok doktora, a kandidátusi fokozat és az egyetemi oktatói, a kutatóintézeti kutatói állások, fokozatok bevezetését létrehozó törvényerejű rendelet tünteti el egyetemeinkről a feudalizmus utolsó maradványát, a régi rendszerű tudományos címeket, fokozatokat.

Ahogy funkcionálkülüli üres cím volt a magántanárság, igen sok esetben ugyancsak cím volt a multban maga az egyetemi tanárság is. A felszabadulás előtti Magyarországon, az egymást követő reakciós kormányok nem biztosították a tudományos kutatás anyagi feltételeit. Ily módon a tudományos pályára készülők sorában a felkészülés és a kutatás lehetősége egyedül az arisztokraták és kapitalisták fiainak volt nyitva. Mások legfeljebb a nyomorúság, az anyagi gondok esztendei után jutottak el első tudományos eredményeikhez. Igen sok esetben éppen az előzőek értelmében, üres cím volt az egyetemi tanárság is. Hosszú névsorát adhatnánk azoknak, akik a tuda-

mányos kutatás anyagi feltételei hiányában nem, vagy alig foglalkoztak tudománnyal, s valamilyen, a reakciós rendszerek idején szokásos eszközzel egyetemi tanári kinevezést nyertek, s csak a kinevezés után kezdtek tudománnyal foglalkozni. Egyetemi tanári kinevezés elnyerésének egyik módja, hogy példát is említsünk : valamelyik egyetemi tanár leányával való házasságkötés volt. »Apostoli tanárok«, ahogy gúnyosan nevezték őket. Voltak egyetemi karok a felszabadulás előtti multban, ahol a tanszékek többsége valóságos családi közösségek kezében voltak. Ők voltak az irány és hangadók egyetemeken, s nem kisebb mértékben a József főhercegek, a Tisza Istvánok fiainak volt nevelői, akik végkielégítésül jutottak tanszékre. Ezeknek az »egyetemi tanárok«-nak gondolkozását — ki várhatott tőlük mást!! — nem a tudományos igazság, hanem a megalkuvás, az opportunizmus vezette. Ezek voltak alantás kiszolgálói a reakciónak, szálláscsinálói az egyetemeken, a tudomány területén a fasizmusnak.

Jól ismert előtünk az a szellemi vérfürdő is, midőn a Tanácsköztársaság bukása után, Horthyék ellenforradalma eltávolította egyetemekről legjobb haladó tudósainkat, emigrációba kényszerítve a legjobbakat, *Lukács György*, *Fogarasi Béla* elvtársakat, másokat belső emigrációba, nyomorúságba, a tudományos munka lehetőségeiből kitaszítva, a két fiatalon elhunyt tudóst, *Király Györgyöt* és *Czebe Gyulát*. A Tanácsköztársaság bukását követő szellemi vérfürdő nyomában három évtizeden keresztül, a felszabadulásig tartott a csendes terror. A »méltánytalanságok«, a mellőzések sorozata uralkodott fiatal és meglelt férfikorban lévő tudósainkkal szemben. Kiváló képességű tudóst vidéki középiskolához helyeztek, hogy így akadályozzák meg tudományos kutatásait, mások, hogy legalább éjszaka foglalkozhassanak kutatással, nappal könyvkereskedésben dolgoztak, könyvkiadónál végeztek másodrangú, nem egyszer korrektori munkát, vagy .ú n. »szellemi szükségmunkára« kényszerültek.

A felszabadulás után, ahogy a művelődés lehetőségei kiterjeszkedtek a dolgozó nép tömegei számára, Pártunk kezdeményezésére egymásután következtek azok az intézkedések, amelyek megfelelő anyagi feltételeket teremtettek a néphez hű egyetemi tanárok számára. A nép állama áldozatokat nem kímélve teremtette meg a tudományos kutatás feltételeit, egymásutám bővítve kutató intézeteinket és új kutató intézetek sorát építve fel. Az erkölcsi és anyagi elismerések egész sora nyílt meg tudósaink számára: népköztársasági kitüntetések, Kossuth-díj. A Magyar Tudományos Akadémia átszervezésével az élenjáró szovjet tudományos szervezet példamutatása nyomán tudományos életünk új szervezete is megteremtődött. Így jött el egy esztendővel ezelőtt az ideje annak, hogy bevezessük a tudományos utánpótlás tervszerű biztosítása érdekében az aspiránsképzést és kezdő kutatók számára a kandidátusi fokozatot, most pedig a *magasabb tudományos teljesítmények elismerésére* a tudományok doktora tudományos fokozatot.

Az új tudományos fokozatok lényegük szerint, belső tartalmukban különbözőek a régi rendszerű tudományos fokozatoktól. Elnyerésüknek a törvényerejű rendeletben előírt módja, az odaítéltetésnek széleskörű megvitatása és nyilvánossága maga is kifejezi, hogy mértékük a tudományos teljesítmény, a néphez hű tudósoknak és a nép szolgálatába állított tudományos kutatás alsóbbfokú és magasabbrendű teljesítményeinek elismerése. Az alsóbbfokú tudományos kutatás elismerését jelentő tudományok kandidátusa fokozat nemcsak a régi rendszerű doktorátusnál, hanem a régi rendszerű magán-

tanári fokozatnál is lényegesen magasabb mértékkel mér. A tudományok doktora fokozat pedig — mivel a legmagasabb tudományos elismerés természetszerűen semmi köze nincsen a régi doktorátushoz —, mindezekig Magyarországon nem volt, és így semmivel párhuzamba nem állítható fokozat, magas tudományos teljesítmények elismerése.

A doktori és kandidátusi fokozat elnyerésének rendes útja az, hogy a pályázó disszertációt nyújt be és azt nyilvános vitában megvédi. Ennek óriási jelentősége van tudományos életünk színvonalának emelése szempontjából. A régi rendszerű tudományos képezési rendszer többek között éppen azért nem segítette elő kellőképpen tudományos életünk általános színvonalának emelését, és nem ösztönözte eléggé kutatóinkat fokozott tudományos munkára, mert nem adott módot a képezés alapjául szolgáló tudományos munkák nyilvános megvitatására. A Szovjetunióban a doktori és kandidátusi disszertációk nyilvános megvitatásai a tudományos élet jelentős eseményei, amelyek igen gyakran túlnőnek a vita tárgyát képező disszertáció megírásán és általános elvi kérdéseket tisztáznak. Ugyanakkor az a tény, hogy a disszertációk nyilvános megvitatásra kerülnek, arra készíti a kutatókat, hogy minden részletében alaposan kidolgozzák munkáikat, és új tudományos megállapításait meggyőző erejű tényekkel és érvekkel támaszadják alá. A vita alapját a pályázó által elkészített tézisek képezik: a tézisekbe foglalja össze a pályázó munkájának legfontosabb eredményeit, elvi jelentőségű megállapításait. Ennek az a célja, hogy a vita ne részletkérdésekről, hanem a disszertáció lényegéről folyék. Ezen túlmenően a tézisek összeállításának elvi jelentősége is van. A múltban nálunk sok olyan »tudományos« értekezés jelent meg, sok olyan régi típusú doktori disszertáció készült, amelyben a jelölt tudását csillogtatva összeállította a szóbanforgó tudományos kérdésre vonatkozó eltérő álláspontokat, mindegyik állásponttról elmondta, hogy mi szól mellette és mi szól ellene, esetleg néhány többé-kevésbé új szempontra is felhívta a figyelmet, azonban maga kitért az állásfoglalás elől. Kétségtelen, hogy a szakirodalom tanulmányozása, eltérő és egymásnak ellentmondó, a kérdésre vonatkozó vélemények összeállítása fontos része a tudományos munkának, de önmagában még nem tudományos alkotó munka. Az objektivizmus, az állásfoglalás elől való kitérés a burzsoa »tudomány« elburjánzásának és az obskurantizmus, a dilettantizmus melegágya. A tudomány egészséges fejlődését csak az a tudós szolgálja, aki nemcsak összefoglalja és rendszerezi azt, amit előtte mások elértek, hanem aki saját kutatásainak eredményei alapján határozott állást foglal és véleménye mellett kiáll. Az egészséges vita kialakulásának előfeltétele a nyílt és határozott állásfoglalás a tudomány kérdéseiben. Magának a vitának, az ellentétes vélemények nyílt és szabad harcának a jelentősége felbecsülhetetlen a magyar tudomány számára.

Sztálin elvtárs a »Marxizmusról a nyelvtudományban« c. munkájában ezt írja: »Mindenki tudja, hogy semmiféle tudomány nem fejlődhet és érhet el sikereket a vélemények harca, a kritika szabadsága nélkül«. Ugyanakkor rámutat *Sztálin* elvtárs arra is, hogy a kritika elfojtása a viták szabadságának megnyomorítása klikk-rendszerhez, egyes csoportok önkényes egyeduralkodóhoz vezet, ami a fejlődést lehetetlenné teszi. A tudományban uralkodó arakcesejevi rendszerek, klikkek szétzúzását és ezzel a tudomány szabad fejlődésének lehetőségének megnyitását kell szolgálnia nálunk is a tudományos disszertációk vitáinak, úgy ahogy ezt a funkciót a Szovjetunióban a tudományos viták különböző formái példaadóan betöltik. Nem kétséges, hogy a szovjet

tudomány nagyszerű eredményeinek, magas színvonalának és elvi tisztaságának egyik forrása a tudományos viták és általában a kritika szabadsága. A szovjet tudósok nyílt elvi vitákban, harcos lendülettel és a tudomány, az igazság iránti szenvedélyes lelkesedéssel vitatják meg a tudomány döntő kérdéseit, és amilyen őszintén és nyíltan bírálják mások munkáinak hibáit, fogyatékoságait, ugyanolyan őszintén és nyíltan ismerik be saját hibáikat, amennyiben ezek bebizonyosodnak. Természetesen a nyílt elvi viták meghonosításának nem a disszertációk nyilvános vitája az egyedüli formája, erre más úton is minden erővel törekednünk kell, hogy a magyar tudomány egészséges fejlődését elősegítsük, azonban igen nagy jelentősége van annak, hogy a doktori és kandidátusi disszertációkkal kapcsolatban ezek a viták intézményesen rendszeresítve lettek nálunk. A múltban nálunk ugyanúgy, mint a politikában, a közigazgatásban, a tudomány területén is a »kéz kezet mos« elve volt uralkodó, és ennek felszámolására a tudomány vonalán még vajmi kevés történt. Ugyanakkor rá kell mutatnunk arra is, hogy a nyilvános tudományos viták rendszeresítése igen nagy mértékben elő fogja segíteni a tudomány elvi, módszertani kérdései iránti érdeklődést, és ezzel a haladó eszmék, a marxizmus-leninizmus eszméinek fokozottabb érvényesülését a tudományos munkában és ezen keresztül a tudomány fejlődését. A magyar tudósok között ma még igen el van terjedve egy egészségtelen, szűk szakmai practicizmus, ami megnyilvánul a tudomány elvi, módszertani és világnézeti kérdései iránti idegenkedésben, de ezen túlmenően abban, hogy igen sok tudósunk azon az élesen körülhatárolt és elszigetelt területen kívül, amelyen dolgozik, még szaktudománya rokon kérdései iránt sem érdeklődik. Ez az egyik legfőbb forrása annak, hogy tudósaink nagyrésze ma még nem alkalmazza, vagy nem alkalmazza eléggé kutatómunkájában a marxizmus-leninizmus tanításait.

Ez a szűk practicizmus szorosan összefügg a »kéz kezet mos« egészségtelen elvével. Egyes tudósok féltékenyen őrkdnek saját kutatási területük felett és azon az állásponton vannak : »én nem szólok bele más munkájába, más se szóljon bele az enyémbe«. Nyilvánvaló, hogy ez az álláspont nem szolgálja a tudomány fejlődését és az esetek többségében sarlatánsághoz, a tudományos munka színvonalának sülyedéséhez vezet. Ugyanilyen egészségtelen, ha a tudomány egy-egy területe nem egy tudós, hanem a kutatók szűk klikkjének »kiváltságos területévé« válik, amelyből az »avatatlanokat« kizárni igyekeznek. Az ilyen klikkek jellemző vonása, hogy egymást minden lehető alkalommal az édig dicsőítik és egymással szemben sem gyakorolnak semmi kritikát, ha viszont egy a klikken kívülálló jelentkezik, a klikkben uralkodó »orthodox« nézetektől eltérő gondolatokkal, a klikk tagjai egy emberként támadnak rá. Ezeknek az egészségtelen irányzatoknak a felszámolását nagymértékben elő kell, hogy segítsék a tudományos viták általában és különösen a doktori és kandidátusi disszertációk nyilvános megvédése. Révai elvtárs a Magyar Dolgozók Pártja II. kongresszusán tartott beszédében a következőket mondta : »azt az elméleti és világnézeti szenvedélyességet, elmélyülést és következetességet, amely a szovjet tudományt jellemzi, a mi régivágású tudósaink zöme még nemigen tudja követni és megérteni. A mi tudósaink többségét még mindig bizonyos szakmai practicizmus, a részlet-kutatásokba való elmerülés, a tudomány módszertani és világnézeti kérdései iránti bizonyos idegenkedés jellemzi . . . Ez a magatartás veszélyes, mert tápot ad a burzsoa tudomány előtti kozmopolita hajbókolásnak és összefér vele. Ezt a magatartást nyílt elvi vitákkal, ideológiai harccal, de legfőképpen

a marxizmus-leninizmushoz való közeledés megkönnyítésével, türelmes nevelő munkával kell leküzdeni.«

Ezt a célt és ezzel a kultúrforradalom további kibontakozását kell szolgálniuk a disszertációk vitáinak. Természetesen ezt a funkciót ezek a viták nem szolgálják maguktól, hanem csak akkor, ha alaposan elő vannak készítve és ha ezek jelentőségét az összes résztvevőkben tudatosítjuk.

A doktori és a kandidátusi fokozat elnyerésének rendes útján kívül gondoskodik a törvényerejű rendelet arról, hogy a tudományok doktora fokozatot ugyanúgy, mint a tudományok kandidátusát a »régi rendszerű tudományos címmel, illetve fokozattal rendelkezők közül azoknak, akiknek tudományos munkássága a tudományok doktora, illetve kandidátusa fokozathoz megkívánt mértéket eléri, disszertáció benyújtása nélkül is elnyerhetik átmenetileg. Szükséges ez a rendelkezés, mivel egyetemi tanszékeinken, tudományos kutatóintézeteinkben dolgozó eredményes és kiemelkedő munkát végzett tudósaink számára indokolatlan lenne ha megkívánnánk a fokozatok megszerzése szabályos rendes útjának végigjárását.

A tudományok doktora fokozat bevezetését előíró törvényerejű rendelet — mint előljáróban mondtunk — intézkedik az egyetemi oktatói és kutatóintézeti állások, illetőleg fokozatok rendezése tárgyában. A rendezés ezen a területen is szükséges és sürgős volt. Hiszen a régi rendszerű állások és fokozatok magukon viselték a reakciós mult minden jellemvonását. Ezzel összefüggően a régi rendszer bonyolult volt, valóságos specialistának kellett lenni annak, aki eligazodott az egyetemi ny. r. tanár, az egyetemi ny. rk. tanár, az egyetemi c. ny. r. tanár, az egyetemi c. ny. rk. tanár labirintusában. Az egyetemi és kutatóintézeti állások és fokozatok rendezésével egyszerű címek és magától értetődő fokozatok lépnek érvénybe egyetemeinken, főiskoláinkon és tudományos kutatóintézeteinkben. Így az egyetemi állások és fokozatok a következők: *a)* egyetemi tanár, *b)* egyetemi docens, *c)* egyetemi adjunktus, *d)* egyetemi tanársegéd, *e)* egyetemi gyakornok. Különbséget tesz a törvényerejű rendelet a más főfoglalkozást betöltő, de egyetemen is dolgozó előadó között: *a)* meghívott egyetemi tanár, *b)* meghívott egyetemi előadó. Főiskoláinkon az oktatói állások, illetőleg fokozatok elnevezése az egyetemi oktatói állásokkal, illetőleg fokozatokkal, azzal az eltéréssel, hogy az »egyetemi« jeltől helyett »főiskolai« jeltől kell használni. A tudományos kutatóintézetekben a következő állások, illetőleg elnevezések szerepelnek: *a)* intézeti igazgató, *b)* intézeti helyettes igazgató, *c)* osztályvezető, *d)* tudományos munkatárs, *e)* tudományos segédmunkatárs.

Ismertettük már azt, hogy milyen nagy jelentőséggel bír a »tudományok doktora« tudományos fokozat bevezetése, a tudomány fejlődése és az egyetemi oktatói fokozatok bevezetése az egyetemi oktatás fejlődése szempontjából. Nem beszéltünk azonban eddig a két intézkedés kapcsolatáról. Pedig nem véletlen, hogy a két intézkedés egy törvényerejű rendeletbe van összefoglalva. Népköztársaságunk Elnöki Tanácsa e ténnyel is aláhúzta a tudományos kutatómunka és az egyetemi oktatás elválaszthatatlan kapcsolatát. Valaha — egészen a XVII-ik századig — az egyetemek voltak a tudomány legfőbb, sőt általában egyedüli központjai. A XVII. századtól kezdve egyre másra alakultak meg az Akadémiák (Olaszországban ez a fejlődés már előbb, a reneszánsz korában megindult), és a mai napig a tudomány világszerte két típusú centrumokkal rendelkezik: önálló, az egyetemtől független, leg-

többször akadémiai kutatóintézetekkel és egyetemekkel. Így például Oroszországban a XVII. századtól kezdve kisebb megszakításokkal a pétervári Akadémia volt a tudományos munka központja, ugyanakkor azonban olyan kiemelkedő tudós, mint pl. *N. I. Lobacsevszkij* egész életében a kazáni egyetemen dolgozott. Ma a Szovjetunióban a Szovjetunió Tudományos Akadémiája a tudományos kutatás fő központja, amely tudományos kutatóintézetek, megfigyelő állomások, laboratóriumok széles hálózatával rendelkezik és olyan kutatási lehetőségeket nyújt a szovjet tudósoknak, amelyek egy egyetem keretei között nem is volnának megvalósíthatók. E mellett azonban az egyetemeken is rendkívül magas színvonalú tudományos kutatómunka folyik és a szovjet tudomány számos világhírű eredménye egyetemi tanszékeken született meg.

A Szovjetunióban igen nagy súlyt helyeznek a tudományos kutatás és az egyetemi oktatás szoros kapcsolatára. A Szovjetunió Kommunista (Bolsevik) Pártjának és a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának 1936. évi június 23.-i határozata a következőket állapítja meg: »A Szovjetunió Népbiztosai Tanácsa, a Szovjetunió Kommunista (Bolsevik) Pártjának Központi Bizottsága elítéli azt az elterjedt véleményt, hogy a főiskolák tanszékeinek nem szükséges tudományos kutatómunkával foglalkozni és pusztán oktató, pedagógiai tevékenységre szorítkozhatnak. A Szovjetunió Népbiztosai Tanácsa és a Szovjetunió Kommunista (Bolsevik) Pártjának Központi Bizottsága rámutat arra, hogy tudományos kutatómunka nélkül nem valósítható meg a főiskoláknál a szakemberek kiképzése, a tudomány mai követelményeinek színvonalán elképzelhetetlen tudományos oktató káderek kiképzése és szaktudásuk emelése.«

Ez a határozat irányt mutat számunkra is a mai helyzetben. Hazánkban a felszabadulás előtt a tudományos munka fő központjai az egyetemek voltak, és — eltekintve a tudományos munka színvonalának fogyatékoságaitól, egyes területeken — az egyetemeken a tudományos munka mögött sok helyütt háttérbe szorultak az oktatás szempontjai. Sok egyetemi tanár azon a véleményen volt, hogy ő annak a 3—4 tehetséges fiatal kutatónak tartja előadásait, aki maga is tudományos pályára kíván menni és a hallgatóság zömét, pl. akik középiskolai tanárnak készültek, figyelemre sem méltatta, azok igényeivel nem törődött és azok általában nem is igen értették az előadásokat: ennek igen nagy része van abban, hogy a középiskolai tanítás színvonala annyira nem volt kielégítő. Ugyanakkor megfelelően felszerelt kutatóintézetek hiányában — például a műszaki és természettudományok területén — az egyetemi intézetekben a tudományos kutatómunka szűk korlátok közé volt szorítva. A felszabadulás óta gyökeres változás történt e téren. A végrehajtott egyetemi reformok biztosították, hogy az egyetemi oktatás ma már kisebb hibáktól eltekintve, amelyek kiküszöbölésére viszont minden erővel törekednünk kell — arra törekszik, hogy arra tanítsa a hallgatókat, amire az egyetem elvégzése után munkájukban szükségük lesz. Pártunk és Kormányunk igen nagy gondot fordít az egyetemi oktatás módszertani kérdéseire és eredményességének biztosítására, arra, hogy egyetemeink ezrével és tízezérel képezzék ki, elsősorban a munkás és dolgozó paraszt fiatalokból az új, a néphez hű értelmiséget. Ugyanakkor egymásután alakulnak meg hazánkban a jól felszerelt tudományos kutatóintézetek, amelyek megfelelő felszereléssel rendelkeznek a korszerű tudományos kutató munkához. De nemcsak a kísérleti tudományokban, hanem az elméleti tudományokban is egyre több egyetemtől

független tudományos intézet alakul. Ez a fejlődés szükségszerű iránya, azonban fel kell figyelniük azokra a káros jelenségekre, amelyek arra mutatnak, hogy az egyetemeken a kutatómunka háttérbe szorul és helyenként teljesen meg is szűnik, illetőleg nem indul meg. Ez végső fokon az oktatás színvonalát veszélyezteti. Nemcsak az egyetemi oktatás reformja és a tudományos kutató-intézetek fejlesztése terén, hanem az egyetemen folyó tudományos munka fokozottabb támogatása és jelentőségének felismerése tekintetében is követniük kell a Szovjetunió példáját. Kétségtelen, hogy az utóbbi időben igen sok új egyetem, új tanszék alakult, és az is komoly gondot okozott, hogy a megnövekedett oktatási feladatok ellátására megfelelő kádereket állítsunk be. Ilyenmódon igen sok olyan tanszék van, amely ma még nem elég erősen tudományosan megfelelő színvonalú kutató munka végzésére, különösen mivel az oktatási munka feladatai erejüket nagymértékben lekötik. Azonban arra kell törekedniük, hogy ez az átmeneti helyzet ne állandósuljon és az egyetemekre került oktatókáderek hozzájáruljanak feladataikhoz, ami egyben azt is jelenti, hogy tudományosan továbbképezzék magukat és törekedjenek arra, hogy mielőbb önálló és eredményes tudományos kutatómunkát tudjanak végezni. Erre utal a Népköztársaság Elnöki Tanácsa rendeletének következő megállapítása: »Az újrendszerű tudományok kandidátusa és tudományok doktora fokozat egyelőre egyik állásnak sem előfeltétele, kívánatos azonban, hogy a magasabb állásokat betöltők idővel minél nagyobb számban lehetőleg kandidátusok, vagy doktorok legyenek.«

Ilyen módon az új tudományos fokozatok elnyerését minden egyetemen oktatómunkát végző célul kell, hogy tűzze maga elé. Hasonlóképpen fokozott munkára kell, hogy ösztönözzék az új tudományos fokozatok a más területen dolgozó tudományos kutatókat is. Arra kell törekedniük, hogy az új tudományos fokozatok és egyetemi állások létesítése ugrásszerűen minőségi változást okozzon tudományos életünkben és megsokszorozza a tudomány munkásainak erőfeszítéseit új eredmények elérésére, és ezzel a szocializmus építésének még fokozottabb elősegítésére.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA 1951. ÉVI NAGY- GYŰLÉSE TUDOMÁNYOS ÜLÉSEINEK PROGRAMMJA.

I. Nyelv és irodalomtudományok osztálya

Nyilvános osztályülés

(Pázmány Péter-tér 1—3. I. em., az Eötvös Loránd Tudományegyetem aulája.)
December 10-én, hétfőn délután 3 órakor

Zsirai Miklós akadémikus: A magyar nyelvtudomány helyzete és feladatai
I. V., *Sztálin* útmutatása alapján.

Kodály Zoltán akadémikus: Magyar táncok 1729-ből. (Zenei bemutatóval.)
Waldapfel József lev. tag: Irodalomtörténetírásunk helyzete és feladatai. (*Lenin*
és *Sztálin* tanításának világánál.)

Nyelvtudományi állandó bizottság

(Múzeum-körút 6—8. I. em., az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészeti
Karának tanácsterme.)

December 11-én, kedden délután 1/25 órakor

Németh Gyula akadémikus: A kevert nyelvrendszer kérdéséhez.

Bárczi Géza akadémikus: A magyar szókinés kutatásának problémájához.
(Török jövevényszavaink legrégebbi rétege.)

December 13-án, esütörtökön délután 5 órakor

Kniezsa István akadémikus: A dunántúli szlávok nyelve a honfoglalás korában.

Nyelvművelő állandó bizottság

(Pázmány Péter-tér 1—3. I. em., az Eötvös Loránd Tudományegyetem aulája.)

December 12-én, szerdán délután 1/26 órakor

A n k é t a m a g y a r n y e l v m ű v e l é s k é r d é s e i r ű l.

Lőrincze Lajos: A nyelvművelés elvi kérdései.

Irodalomtörténeti kongresszus az irodalomtörténeti állandó bizottság és az irodalomtörténeti társaság együttes rendezésében

(Pázmány Péter-tér 1—3. I. em., az Eötvös Loránd Tudományegyetem aulája.)

December 11-én, kedden délelőtt 10 órakor

Klaniczay Tibor: Eredmények és feladatok a régi magyar irodalom kutatásában.

December 11-én, kedden délután 1/26 órakor

Lukács György akadémikus: *Heinrich Heine*.

December 12-én, szerdán délelőtt 10 órakor

Barta János: Eredmények és feladatok a felvilágosodás és a reformkor magyar
irodalmának kutatásában.

December 13-án, esütörtökön délután 1/26 órakor

Waldapfel József lev. tag: *Madách Imre*.

December 14-én, pénteken délelőtt 10 órakor

Király István: *Mikszáth Kálmán*.

December 14-én, pénteken délután 1/26 órakor

Bóka László: Eredmények és feladatok az utolsó század irodalmának kutatásában.

Klasszika-filológiai állandó bizottság

(Pázmány Péter-tér 1--3. I. em., az Eötvös Loránd Tudományegyetem aulája.)

December 13-án, csütörtökön délelőtt 10 óraker

Moravcsik Gyula akadémikus : A klasszika-filológiai kutatás helyzete és feladatai.
Trencsényi-Waldapfel Imre akadémikus : Bellerophon (a népköltészet és irodalom viszonyához.)

II. Társadalmi-történeti tudományok osztálya.

Nyilvános osztályülés

(Múzeum-körút 14--16., az Országos Magyar Történeti Múzeum díszterme.)

December 10-én, hétfőn délután 4 óraker

Fogarasi Béla akadémikus : A társadalmi-történeti tudományok jelenlegi helyzetéről és feladatairól a sztálini tanítások megvilágításában.

Történelmi állandó bizottság

(Múzeum-körút 14--16., az Országos Magyar Történeti Múzeum díszterme.)

December 11-én, kedden délután 4 óraker

Molnár Erik akadémikus : A magyar történetírás a felszabadulás óta; eredményei, hiányosságai és legsürgősebb feladatai.

December 12-én, szerdán délután 4 óraker

Andics Erzsébet akadémikus : *Kossuth Lajos* harca a reakció ellen.

December 13-án, csütörtökön délután 4 óraker

Elekes Lajos : *Hunyadi János*.

Jogi állandó bizottság

(Pázmány Péter-tér 1--3, az Állam- és Jogtudományi Kar VI. terme.)

December 12-én, szerdán délután 5 óraker.

Az ülés tárgya : A sztálini államelmélet jelentősége a jogtudomány számára.

Beér János : Az államelmületről.

Eckhardt Ferenc : A jogtörténetről.

Szabó Imre lev. tag : A jogelmületről.

Régészeti állandó bizottság

(Múzeum-körút 14--16., az Országos Magyar Történeti Múzeum díszterme.)

December 11-én, kedden délelőtt 11 óraker

Fülep Ferenc : *Sztálin* nyelvtudományi cikkeinek jelentősége a magyar régészet számára.

Közgazdaságtudományi állandó bizottság

(Dimitrov-tér, a Közgazdaságtudományi Egyetem díszterme.)

December 13-án, csütörtökön délután 4 óraker

Erdei Ferenc lev. tag : A tanyarendszer kérdései a mezőgazdaság szocialista átszervezésével kapcsolatban.

Nagy Imre lev. tag : A munkásság és parasztság összefogásának gazdasági alapjai.

Filozófiai és pedagógiai állandó bizottság

(Múzeum-körút 14--16., az Országos Magyar Történeti Múzeum díszterme.)

December 14-én, pénteken délután 4 óraker

Lukács György akadémikus : *Nietzsche* mint az imperializmus filozófusa.

Fogarasi Béla akadémikus : *Apáczai Cseri János* Logikácskájáról. (A mű megírásának 300. évfordulójára.)

Lázár György : *Apáczai Cseri János* pedagógiai munkássága.

III. Matematikai és természettudományok osztálya.

Nyilvános osztályülés

(Puskin-utca 5—7., az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Fizikai Intézete.)

December 11-én, kedden délután 5 órákor

Rényi Alfréd lev. tag: Beszámoló az osztály munkájáról, öt éves tervéről és az ezzel kapcsolatos feladatokról.

Fizikai állandó bizottság

(Puskin-utca 5—7., az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Fizikai Intézete.)

December 12-én, szerdán délután 5 órákor

Gombás Pál akadémikus: Az atommag statisztikus elmélete.

Neugebauer Tibor: A fehérje molekulák autokatalitikus keletkezésének egy fizikai elmélete.

Kovács István lev. tag: Vizsgálatok stronciumoxid kék sávjain.

Selényi Pál lev. tag: A higanygőz hatása a szelénegyenirányítóra és a szelénfényelemre.

Matematikai állandó bizottság

(Puskin-utca 5—7., az Eötvös Loránd Tudományegyetem Fizikai Intézete.)

December 13-án, csütörtökön délután 5 órákor

Szőkefalvi-Nagy Béla lev. tag: Újabb eredmények az analízis területén.

Szele Tibor: Újabb eredmények az absztrakt algebra területén.

Kalmár László lev. tag: A matematika alapjaival kapcsolatos újabb eredmények

Hajós György lev. tag: Újabb eredmények a geometria területén.

December 14-én, pénteken délután 5 órákor

Rényi Alfréd lev. tag: Új eredmények a valószínűségszámítás és az alkalmazott matematika egyéb ágai terén.

Turán Pál lev. tag: Az analízis egyik módszerének újabb alkalmazásairól.

IV. Biológiai és agrártudományok osztálya

IV/a. Agrártudományok alosztálya

Nyilvános alosztályülés

(Jókai-utca 4., a DÉFOSZ székház díszterme.)

December 10-én, hétfőn délelőtt 9 órákor

Manninger Rezső akadémikus: Beszámoló az alosztály elmúlt évi munkájáról.

Somos András lev. tag: Beszámoló az alosztály öt éves tervéről és az ezzel kapcsolatos feladatokról.

Állategészségügyi kongresszus

(Akadémia-utca 2., a Magyar Tudományos Akadémia díszterme.)

December 11-én, kedden délelőtt 9 órákor

Marek József akadémikus: A kongresszus célkitűzései.

Manninger Rezső akadémikus: A szarvasmarha és sertésbrucellosis elleni védekezés.

Mészáros István: A meddőség okai és elhárítása.

December 11-én, kedden délután 3 órákor

Csontos József: Sertéspestis, különös tekintettel a specifikus védekezésre.

Köves János: Gyakorlati védekezés a sertéspestis és a sertésorbánc ellen.

December 12-én, szerdán délelőtt 9 órakor

Mócsy János akadémikus: Az állatok felnevelésének és tartásának egészségügyi feltételei.

December 12-én, szerdán délután 3 órakor

Kotlán Sándor akadémikus és *Pellérdi László*: Újabb parazitológiai problémák, különös tekintettel a coccidiosisra.

Manninger Rezső akadémikus: Zárószó, határozati javaslatok felolvasása.

Növénynevelési kongresszus

(Jókai-utca 4., a DÉFOSZ székház díszterme.)

December 12-én, szerdán délelőtt 9 órakor

Somos András lev. tag: A nevelési kutatómunka helyzete, problémái és a népies nevelés jelentősége.

Havass Géza: Adatok és eredmények fajok más fajjá alakulásáról.

December 12-én, szerdán délután 3 órakor

Görffy Barna: Az anyagcsere-folyamatok tanulmányozásának jelentősége, módszerei és eredményei.

December 13-án, csütörtökön délelőtt 9 órakor

Sedlmayr Kurt: Fajtaelőállítás micsurini módszerei és újabb hazai eredmények.

December 13-án, csütörtökön délután 3 órakor

Hozzászólások, vita.

December 14-én, pénteken délelőtt 9 órakor

Porpáczy Aladár: A honosítási kutatómunka elmélete, hazai eredményeink.

December 14-én, pénteken délután 3 órakor

Udvaros Károly: Az elitmagelőállítás és nevelített vetőmagtermesztés micsurini módszerei.

Sedlmayr Kurt: Zárószó, határozati javaslatok felolvasása.

IV. Biológiai és agrártudományok osztálya.

IV/b. biológiai alosztály

Nyilvános alosztályülés

(Szalay-utca 7., a Jogászház díszterme.)

December 10-én, hétfőn délelőtt 10 órakor

Rapaics Rajmund lev. tag: Beszámoló az alosztály elmúlt évi munkájáról.

Soó Rezső lev. tag: A magyar biológiai tudományos kutatás eredményei és jövő feladatok.

December 10-én, hétfőn délután 3 órakor

Zólyomi Bálint: A Botanikai tudományos kutatás ötéves terve.

Dudich Endre: A Zoológiai tudományos kutatás ötéves terve.

Botanikai állandó bizottság

(Jókai-utca 4., a DÉFOSZ székház díszterme.)

December 11-én, kedden délelőtt 10 órakor

Sárkány Sándor, *Sárkány Sándorné*: Az autogámias és vegetatív közelítésű *Datura Stramonium* L. magvainak szövetfejlődési viszonyai.

December 11-én, kedden délután 1/23 órakor

Felföldy Lajos: Kísérleti eredmények a nyövények szárazságtűrésével kapcsolatban.

Zoológiai állandó bizottság

(Szalay-utca 7., a Jogászház díszterme.)

December 12-én, szerdán délelőtt 10 órakor

Fábián Gyula: Fiziológiai és örökléstanai vizsgálatok nyúlfajtákon átalakíthatóságuk szempontjából.

December 12-én, szerdán délután $\frac{1}{2}$ 3 órákor

Dudich Endre, Balogh János, Loksá Imre: Erdőtalajok izeltlábúinak produktív-biológiai vizsgálata.

December 13-án, csütörtökön délelőtt 10 órákor

Soós Árpád, Mihályi Ferenc: A csípőszúnyogok és a malária elleni küzdelem rovarügyi előkészítése a Balaton partvidékén.

Biológiai állandó bizottság

(Szalay-utca 7., a Jogászház díszterme.)

December 13-án, csütörtökön délután $\frac{1}{2}$ 3 órákor

Sebestyén Olga: Kvantitatív planktontanulmányok a Balatonon és a termelés kérdése.

V. Orvosi tudományok osztálya.

Nyilvános osztályülés

(Szentkirályi-utca 21. Semmelweis-terem.)

December 10-én, hétfőn délután 3 órákor

id. Issekutz Béla akadémikus: Elnöki megnyitó.

Törő Imre akadémikus: Beszámoló az osztály munkájáról. ötéves tervéről és az ezzel kapcsolatos feladatokról.

Az állandó bizottságok hozzászólásai.

Elnöki összefoglaló.

December 11-én, kedden délután 3 órákor

Előadások a keringési kutatások köréből.

Rusznayk István akadémikus: A nyirokkeringés elégtelensége.

Gegesi Kiss Pál lev. tag: Csecsemőkori heveny keringési elégtelenségek.

Gömöri Pál: Vérkeringés és veseműködés.

December 12-én, szerdán délután 3 órákor

Előadások a fehérje-biológiai kutatások köréből.

Straub F. Brunó akadémikus: A vörösvértestek anyageseréje és permeabilitása.

Törő Imre akadémikus: A sejtszaporodás mechanizmusának új formája.

Romhányi György: Szubmikroszkópus szerkezetani kutatások.

December 13-án, csütörtökön délután 3 órákor

(A Vegyészcsoporthal közös előadások.)

Előadások a farmakológiai és antibiotikum kutatások köréből.

id. Issekutz Béla akadémikus: Quaterner ammónium bázisok farmakológiája.

Vályi-Nagy Tibor: »Primycin« egy új antibiotikum.

Krámlí András: Gyógyszerek előállítása mikrobiológiai úton.

December 14-én, pénteken délután 3 órákor

Előadások a sebészeti szakmák köréből.

Babics Antal akadémikus: Felszálló vesefertőzés.

Sebestyén Gyula: A tüdőtuberkulózis sebészeti kezeléséről.

Fekete Sándor: A menstruációs vérzés keletkezése és megszűnése.

Radnóti Magda: Az intraokuláris nyomás szabályozásának neurohormonális vonatkozásai.

VI. Műszaki tudományok osztálya.

Nyilvános osztályülés

(Akadémia-utca 2., a Magyar Tudományos Akadémia diszterme.)

December 10-én, hétfőn délelőtt 10 órákor

Mihailich Győző akadémikus: Elnöki megnyitó.

Hevesi Gyula lev. tag: Beszámoló az osztály ezévi munkájáról.

Osztrovszki György lev. tag: Beszámoló az osztály öt éves kutatási tervéről és az ezzel kapcsolatos feladatokról.

Geodéziai-geofizikai állandó bizottság

(Reáltanoda-utca 13—15., MTESZ.)

December 10-én, hétfőn délután 4 órákor

Regőczy Emál: A harmadrendű háromszögelési hálózatból levezetett elsőrendű hálózat.

Hazay István: Átszámítás a különféle ellipszoidokhoz tartozó Gauss-Krüger vetületek között.

December 11-én, kedden délelőtt 10 órákor

Tárczy-Hornoch Antal akadémikus: A kényszerközpontosítás egy szabatos megoldása.

Kántás Károly: Hazai geoelektromos kutatások.

December 11-én, kedden délután 4 órákor

Dombai Tibor: A hazai szeizmikus kutatások.

Stegena Lajos: A szeizmométerszerkesztés problémája.

Liptai Kollár Ferenc: Szeizmikus erősítő tervezés.

Sebestyén Károly: A szeizmikus oszcillográf galvanométerek készítése.

Varga Károly: Szeizmikus frekvencia-vizsgálatok.

December 12-én, szerdán délelőtt 10 órákor

Renner János: A függővonal elhajlás.

Barta György: A földmágnességi értékek változásának törvényszerűsége.

December 12-én, szerdán délután 4 órákor

Scheffer Viktor: Izosztázia.

Földtani állandó bizottság

(Reáltanoda-utca 13—15., MTESZ.)

December 10-én, hétfőn délután 4 órákor

Vadász Elemér akadémikus: A bakonyi mangánércképződés.

Szádeczky-Kardoss Elemér akadémikus: A geokémia egy új alaptételéről.

December 11-én, kedden délelőtt 10 órákor

Koch Sándor, Grasselty Gyula: A magyarországi mangánércelőfordulások ásványai.

Noszky Jenő: A bakonyi mangánérc rétegtani helyzete.

December 11-én, kedden délután 4 órákor

Földvári Aladár: A szabadbattyáni ólomérc és kőveletes karbonelőfordulás.

Pantó Gábor: A gyöngyöSOROSZI magmadifferenciáció és ércképződés.

December 12-én, szerdán délelőtt 10 órákor

Jantsky Béla: Hidrotermális ércesedés a Velencei-hegységben.

December 12-én, szerdán délután 4 órákor

(A Bányászati és Geofizikai Bizottsággal közös előadás.)

Wein György: A komlói bányaföldtani kutatások újabb eredményei.

Székiné Fux Vilma: Magmás kőzetek szerepe a komlói kőszénösszletben.

December 13-án, csütörtökön délelőtt 10 órakor

Szalay Sándor: Hazai kőszenek radiológiai vizsgálata.

Földvári Aladár: Rádióaktív anyagok geokémiája a Mecsek-hegységben.

December 13-án, csütörtökön délután 4 órakor

(A Bányászati Bizottsággal közös előadás.)

Kertai György: Ásványolaj- és földgázkutatásunk időszerű kérdései.

Gyulay Zoltán: A másodlagos olajtermelés hazai lehetőségei.

December 14-én, pénteken délelőtt 10 órakor

Balogh Kálmán: A rudabányai vasércvonulat hegység szerkezete. •

Sztrókey Kálmán: Mecseki vasérc képződés.

December 14-én, pénteken délután 4 órakor

Vendel Miklós akadémikus: Adatok az allitos agyagásványok tömegviszonyainak megállapításához, az iszkaszentgyörgyi bauxit ásványtani vizsgálatával kapcsolatban.

Földvári Aladárné: Bauxit differenciális termikus vizsgálatok.

Bányászati állandó bizottság

(Reáltanoda-utca 13—15., MTESZ.)

December 10-én, hétfőn délután 4 órakor

Ajtay Zoltán: Szénenergiagazdálkodásunk kritikai vizsgálata és szénbányászatunk komplex fejlesztésének irányelvei.

December 11-én, kedden délelőtt 10 órakor

Krupár Géza: Korszerű biztosítási módok a többtermelés szolgálatában.

December 11-én, kedden délután 4 órakor

Péczely Antal: Gépesített tömegtermelés alkalmazása és a fejtési rendszerek újabb irányai

Martiny Károly: Liász-szeneink szérelésének legújabb eredményei.

December 12-én, szerdán délután 4 órakor

(A Földtani Bizottsággal közös előadás.)

Wein György: A komlói bányaföldtani kutatások újabb eredményei.

December 13-án, csütörtökön délután 4 órakor

(A Földtani, és a Geofizikai Bizottsággal közös előadás.)

Kertai György: Ásványolaj- és földgázkutatásunk időszerű kérdései.

Gyulay Zoltán: A másodlagos olajtermelés hazai lehetőségei.

Hidrológiai állandó bizottság

(Szalay-utca 4., MTESZ.)

December 11-én, kedden délután 4 órakor

Németh Endre: Az öntözővíz mérésére szolgáló korszerű berendezések, különös tekintettel a Venturi csatornákra.

Bogárdi János: A csapadék és hőmérséklet hatása a talajvíztükör változására.

December 12-én, szerdán délelőtt 10 órakor

Mosonyi Emil: Összefüggés a felületi érdesség és a vízugrás között.

December 12-én, szerdán délután 4 órakor

Kreybig Lajos: A talajok hő- és vízgazdálkodásának újabb tudományos eredményei.

Frank Melánia: Öntözési kísérletek újabb eredményei.

December 13-án, csütörtökön délután 4 órakor

Papp Ferenc: Az ország gyógyvíz- és gyógyforrás-vizsgálatainak újabb tudományos eredményei.

Papp Szilárd: A vízellátás minőségének javítására vonatkozó újabb kutatási és gyakorlati eredmények.

Energetikai állandó bizottság

December 10-én, hétfőn délután 4 órákor

(Honvéd-utca 22., Elektrotechnikai Egyesület.)

Forgó László: Az apróbordás hőkicszerelő rendszer elméleti alapjai.

December 13-án, csütörtökön délután 4 órákor

(Reáltanoda-utca 13—15., MTESZ.)

Kovács K. Pál lev. tag: A földvezetések energiaszolgáltatási rendszer.

Híradástechnikai állandó bizottság

(Honvéd-utca 22., Elektrotechnikai Egyesület.)

December 11-én, kedden délelőtt 10 órákor

Istvánffy Ervin: Hazai porvasmagok előállításának időszerű kérdései.

December 11-én, kedden délután 4 órákor

Szigeti György: A kristályok és félvezetőanyagok technikai és fizikai jelentősége a híradástechnikában.

Hennyei Zoltán: A mértékrendszerek és törvényrendszerek új elmélete.

Öntödei konferencia.

(Akadémia-utca 2., a Magyar Tudományos Akadémia felolvasóterme.)

December 10-én, délután 4 órákor

Zsák Viktor: Kombinált acélgyártási eljárások.

December 11-én, kedden délután 4 órákor

Gillemot László lev. tag: A gömbgrafit kialakulásának elmélete.

December 12-én, szerdán délelőtt 10 órákor

Hajtó Nándor: A hőben való kezelés hatása a magnéziummal ötvözött öntöttvas szilárdságára.

December 12-én, szerdán délután 4 órákor

Emőd Gyula: Újabb kutatási adalékok a magnézium-mangán ötvözetekhez.

Frank László: Nagyszilárdságú öntöttvas.

Állandó Fém-bizottság

(Akadémia-u. 2., a Magyar Tudományos Akadémia felolvasóterme.)

December 13-án, csütörtökön délelőtt 10 órákor

Gedeon Tihamér: A bauxitfeltárás újabb útjai.

Gillemot László lev. tag: A titánötvözetek problémái.

December 13-án, csütörtökön délután 4 órákor

Szakál Pál: Oldal- és felsőtüskés anódokkal dolgozó kádak kritikai összehasonlítása.

Domony András: Titán-vanádium ronditokkal szennyezett alumínium villamos, vezetőképességének bóros kezeléssel történő javítása.

December 14-én, pénteken délelőtt 10 órákor

Jakobi László: A gyöngyösvideki ólom- és cinkerekek hazai kohósításának lehetősége és jelentősége az első öt éves tervben.

Geleji Sándor: lev. tag, *Schey János:* Rézfinomítás forgódobos kemencében.

December 14-én, pénteken délután 4 órákor

Feimer László: A ferdeszakadás kérdése alumínium ötvözeteknél.

Tasnádiné Széki Pálna: Különböző eljárással gyártott ólombronz csapágyak metallográfiai vizsgálata.

Gépeszeti állandó bizottság

(Reáltanoda-utca 13—15., MTESZ.)

December 13-án csütörtökön délután 4 órákor

Rázós Imre lev. tag: A traktorok külső dinamikájánál szereplő tényezők összefüggésnek megállapítása.

December 13-án, pénteken délelőtt 10 órákor

Vörös Imre: A fogaskerekek méretezésének és gyártásának néhány problémája

Építési konferencia

(Szalay-utca 4., MTE SZ)

December 10-én, hétfőn délután 4 órákor

É p í t é s i a n y a g o k :

Gábori Pál: Előregyártott és feszített vasbetonépületelemek teherbírásának vizsgálata a valószínűségelmélet alapján.

Gáspár Géza: Nyomás alatti gőzöléssel kezelt nagyszilárdságú beton.

December 11-én, kedden délelőtt 10 órákor

El ő r e g y á r t á s :

Baksai Zoltán: Az üzemi előregyártás műszaki feltételeinek megteremtése.

Gyengő Tibor: Az előregyártott nem feszített vasbetonszerkezetekhez használandó acél és beton szilárdságainak felső határai.

Schwertner Antal: Előrefeszítésnél alkalmazott acélokkal és betonokkal kapcsolatban szerzett laboratóriumi tapasztalatok.

December 11-én, kedden délután 1/4 órákor

Gnädig Béla: Újrendszerű utófeszített vasbeton-hidak.

Böröcz Imre: Vasbeton szerkezetek utófeszítése végtelenített kábelelkekkel.

Major Sándor: Az előregyártás gyakorlati alkalmazásai Magyarországon.

December 12-én, szerdán délelőtt 10 órákor

G é p e s í t é s :

Nagy István: Az építőipar komplex gépesítésének mai problémái.

December 13-án, csütörtökön délelőtt 10 órákor

E g y é b e l ő a d á s o k :

Széchy Károly: Hegesztett hídszerkezetek alkalmazása közúti hídjaink újjáépítése során.

Haviár Győző: A szabadszállási alumíniumhíd építésének tapasztalatai.

Csonka Pál: A kihajlás új elmélete.

December 13-án, csütörtökön délután 4 órákor

Palotás László: Térbeli keretszerkezetek megoldásának általános számítása.

Menyhárd István: Kétirányban teherbíró vasbeton lemezek méretezése, a képlékenységtan elvei szerint.

Könnypipari állandó bizottság

(Honvéd-utca 22., Elektrotechnikai Egyesület.)

December 12-én, szerdán délután 4 órákor

Dischka Győző: Fáradási elmélet új szempontjai szálás anyagoknál.

Rusznák István: Betonítfeleségek egyes kolloid-kémiai sajátosságának felhasználása a textilkikészítő iparban.

December 13-án, csütörtökön délután 4 órákor

Lakner Kálmán: Új módszerek nagy pektinbontó-képességű baktériumkultúrák kitonyasztására és közvetlen alkalmazásukra a háncrestok nagyipari feltárásában.

Fehér István: Gyapjúzsírtartalom meghatározása fotometriás úton koleszterin meghatározás alapján és alkalmazása a szőrmemosásban.

December 14-én, pénteken délután 4 órákor

Salamon Marian: Faanyagok 100° C alatti és feletti hőlégszárításának újabb kutatási eredményei.

Vámos György: Újabb kísérletek a szalma-cellulóz előállítására és ipari felhasználására.

A III. és VI. osztály vegyészcsoportja.

Nyilvános csoportülés

(Gorkij-fasor 44., az ÉDOSZ Székház díszterme.)

December 10-én, hétfőn délután 3 órakor

Schulek Elemér akadémikus: Beszámoló a csoport működéséről és a kémiai tudomány hazai helyzetéről.

Bognár Rezső lev. tag: A kémiai tudomány ötéves terve és az ezzel kapcsolatos feladatok.

December 11-én, kedden délelőtt 10 órakor

Zemplén Géza akadémikus: Flavonocsoportbeli glükozidok kérdései.

Fodor Gábor: Szerves vegyületek térszerkezeti kutatásának új módszerei.

Müller Sándor lev. tag: Stírol-dimerek sztereokémiája.

December 11-én, kedden délután 4 órakor

Buzágh Aladár akadémikus: Kollagén gélek szerkezete.

Vándor József: Redoxpotenciális polimerizációs kísérletek.

December 12-én, szerdán délelőtt 10 órakor

Krausz József: Furfuroloképződés körülményei mezőgazdasági hulladékok cukrosításánál.

Török Gábor: A hőbehatolás és hőelvonás elméleti és gyakorlati vizsgálatainak kritikai szemlélete a tartósipari csíráatlanítás és gyorsfagyasztás terén.

December 12-én, szerdán délután 3 órakor

Buzágh Aladár akadémikus: Bentonitgélek tixotropiája.

Szabó Zoltán: Komplexképződésen alapuló analitikai eljárások.

December 13-án, csütörtökön délelőtt 10 órakor

Oplatka György: Heterogén rendszereken átáramló oldatok koncentráció-megoszlásának deformációja.

Grojcsik János: Szilikátok vizsgálata termoanalízissel.

December 13-án, csütörtökön délután 3 órakor

(Az orvosi osztállyal közös előadások, Szentkirályi-utca 21., Semmelweis-terem.)

id. Issekutz Béla akadémikus: Quaterner ammonium bázisok farmakológiája.

Vályi-Nagy Tibor: »Primycin«, egy új antibiotikum.

Krámli András: Gyógyszerek előállítása mikrobiológiai úton.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIAÁT ÉRINTŐ FONTOSABB RENDELETEK

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa a tudományok fejlesztése és a kutatómunka terén végzett jó munkájuk elismeréséül:

Erdey-Grúz Tibornak, a Tudományos Akadémia főtitkárának és *Gombás Pál* akadémikusnak a MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND III. fokozatát;

Fogarasi Béla akadémikusnak és *Rényi Alfréd* akadémikusnak a MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND IV. fokozatát;

Straub F. Brunó akadémikusnak és *Somos András* akadémikusnak a MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND V. fokozatát;

Sulán Bélának, a Magyar Tudományos Akadémia adminisztrációs hivatala megbízott vezetőjének, *Patkós Lajos* osztályvezetőnek, *Lakó György* akadémikusnak, *Elekes Lajosnak*, a Történettudományi Intézet kutatójának a MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMÉREM arany fokozatát;

Kardos Ibolyának, a Magyar Tudományos Akadémia vegyészcsoportja szaktitkárának és *Vajda Györgynek*, a műszaki tudományok osztálya főelőadójának a MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMÉREM ezüst fokozatát;

Varga Bálint gondnoknak és *Baik Éva* tolmácsnak a MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMÉREM bronz fokozatát adományozza.

Kelt Budapesten, 1951. évi szeptember hó 1. napján.

Rónai Sándor s. k.,

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának
elnöke.

Szabó Piroska s. k.,

a Népköztársaság Elnöki Tanácsának
titkára.

Kinevezések

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsa az 1951. évi 26. számú törvényerejű rendelet 4. §-a alapján a Tudományos Minősítő Bizottság elnökévé dr. *Schulek Elemér* egyetemi tanárt, titkárává dr. *Tolnai Gábor* főosztályvezetőt; tagjaivá: dr. *Németh Gyula* egyetemi tanárt, dr. *Trencsényi Waldapfel Imre* egyetemi tanárt, dr. *Andics Erzsébet* egyetemi tanárt, dr. *Fogarasi Béla* egyetemi tanárt, dr. *Budó Ágoston* kutatóintézeti tanárt, dr. *Rényi Alfréd* Matematikai Intézeti igazgatót, dr. *Manninger Rezső* egyetemi tanárt, dr. *Somos András* egyetemi tanárt, dr. *Kellner Béla* egyetemi tanárt, dr. *Babics Antal* egyetemi tanárt, dr. *Vadász Elemér* egyetemi tanárt, dr. *Winter Ernő* kutatóintézeti osztályvezetőt, *Hevesi Gyula* akadémikust és dr. *Bognár Rezső* egyetemi tanárt kinevezte.

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 1.033/1951. (XI. 24.) számú határozata.

a tudományos alkotómunka zavartalanságának biztosításáról.

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsa a tudományos alkotómunka zavartalanságának biztosítása érdekében a következőket rendeli:

1. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai és a kiemelt tudósok (továbbiakban: tudósok) részére meghatározott tudományos feladatok elvégzése céljából — az oktató- és kutatómunka sérelme nélkül — rendes évi szabadságukon kívül évenként legfeljebb két hónap tartamára fizetett alkotószabadságot lehet engedélyezni, továbbá a tudósokat hetenként két munkanapra az egyetemi oktató-, szervezési- és vezetési munka alól teljesen fel lehet menteni.

2. Az 1. pontban említett alkotószabadságot a Magyar Tudományos Akadémia javaslatára az illetékes miniszter, az Akadémia felügyelete alatt álló tudományos intézetnél működő tudós esetében pedig az akadémia elnöke engedélyezi. A kérelmet az Akadémiánál kell előterjeszteni, amely azt javaslatával továbbítja az illetékes miniszterhez. A szabadságidő felhasználását és annak tudományos eredményeit az Akadémia megfelelő szakbizottságai figyelemmel kísérik.

3. A tudósokat — túlterhelésük elkerülése végett — értekezletre a minisztériumok, a Magyar Tudományos Akadémia és az egyetemek rendelhetik be. Minisztériumi értekezletre a tudósokat általában miniszter vagy miniszterhelyettes, a felügyeletet gyakorló minisztérium részéről pedig főosztályvezető rendelheti be. Az olyan értekezleteket, amelyeken tudós részvétele szükséges, a minisztériumoknak — sürgős esetek kivételével — a hétének előre meghatározott napjára kell kitűzni. A tudóst berendelő szerv minden esetben tartozik gondosan megvizsgálni, hogy a tudós részvétele az értekezleten feltétlenül szükséges-e. Az ebben a pontban foglalt korlátozások a tudós köztisztviségeivel (országgyűlési képviselőiség, tanácsstag stb.) összefüggő értekezletekre nem vonatkoznak.

4. A tudósok tudományos munkatársait csak az érdekelt tudós meghallgatásával és a felügyeletet gyakorló miniszter, az Akadémia felügyelete alatt álló tudományos intézetnél működő tudós esetében pedig az Akadémia elnökének hozzájárulásával lehet más munkahelyre áthelyezni, illetve más munkaterületen foglalkoztatni.

5. Az egyetemek és a tudományos intézetek csak a felügyeleti hatóságok útján kaphatnak és a tudományos intézetek csak a felügyeleti hatóságok útján kaphatnak utasítást. Az utasítások kiadásában szigorúan kell ügyelni a tervszerűsége, a reális határidőmegállapításra.

Dobi István s. k.,
a minisztertanács elnöke

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsának 193/1951. (XI. 10.) M. T. számú rendelete

az Egészségügyi Tudományos Tanács szervezéséről

1. §.

A magyar egészségügy és az orvostudomány szocialista fejlődésének előmozdítása érdekében az egészségügyi minisztérium szervezete keretében

fel kell állítani az Egészségügyi Tudományos Tanácsot (a továbbiakban: Tanács).

2. §.

1. A Tanács az egészségügyi miniszter felhívására vagy saját kezdeményezéséből:

a) javaslatot tesz az elméleti és gyakorlati orvostudományi munka irányítására;

b) állástfoglal új gyógyító eljárások, új diagnosztikai módszerek és új gyógyszerek alkalmazásának kérdésében;

c) javaslatot tesz az egészségügyi káderek képzésének és továbbképzésének irányelveire;

d) ellenőrzi az orvosi tárgyú kiadványok tudományos színvonalát;

e) véleményt nyilvánít az egészségügyi miniszter részére, úgyszintén más tárcák (főhatóságok) megkeresésére egészségügyi kérdésekben;

f) javaslatot tesz az orvostudományi egyetemi tanári és kutatóintézeti vezetőállások betöltésére a kari tanács és a Magyar Tudományos Akadémia véleménye alapján;

g) állástfoglal a tudományos kongresszusok rendezése ügyében (1.017/1951. (VI. 1.) Mt. h.);

h) állástfoglal az egészségügy egyéb fontos kérdéseiben.

2. A Magyar Tudományos Akadémia meghallgatásával gondoskodik az egészségügy tudományos tervének kidolgozásáról, a terv végrehajtásáról és ellenőrzéséről.

3. A Tanács az (1) bekezdésben meghatározott feladatait az egészségügyi miniszter által jóváhagyott munkaterv alapján végzi.

3. §.

A Tanács működését az egészségügyi miniszter közvetlenül irányítja.

4. §.

1. A Tanács tagjait a Magyar Tudományos Akadémia meghallgatásával három évi időtartamra az egészségügyi miniszter nevezi ki.

2. A Magyar Tudományos Akadémia orvosi osztályának titkára hivatalból tagja a Tanácsnak.

3. A Tanács tagjainak száma legfeljebb húsz.

5. §.

A Tanács elnökét a Tanács tagjai közül az egészségügyi miniszter nevezi ki.

6. §.

1. A Tanács mellett titkárság működik. A titkárság előkészíti a Tanács előtt tárgyalásra kerülő ügyeket és végzi a szükséges ügykezelést.

2. A Tanács titkárát a Tanács tagjai közül három évi időtartamra maga választja. A választás érvényességéhez az egészségügyi miniszter jóváhagyása szükséges.

3. A titkárság létszámát az egészségügyi miniszter az Országos Létszám-bizottsággal egyetértésben állapítja meg.

7. §.

A Tanács és a titkárság személyi és dologi kiadásairól az egészségügyi minisztérium költségvetési keretében kell gondoskodni.

8. §.

A Tanács ügyrendjét maga állapítja meg, az ügyrendet az egészségügyi miniszter hagyja jóvá.

9. §.

A Magyar Tudományos Akadémia az 1949 : XXVII. tv. 2. §-a (1) bekezdésének *d)* pontja által meghatározott hatáskörében az egészségügyi tudományos intézetek munkájának tudományos szempontból való irányítását a Tanáccsal egyetértésben végzi.

10. §.

Az egészségügy szakterületeinek megfelelő tudományos szakcsoportok (egyesületek, társaságok), valamint az egészségügy átfogó kérdéseinek megoldására és vizsgálatára szervezett bizottságok működését a Tanács irányítja.

11. §.

A jelen rendelet hatálybalépésével az Országos Közegészségügyi Tanács újjáalakításáról szóló 3 260/1945. (VI. 28) M. E. számú rendelet hatályát veszti.

Dobi István s. k.,
a minisztertanács elnöke

HIBAIGAZÍTÁS

Az Akadémiai Értesítő 1951 július-augusztusi 487. füzeté 303. oldalán a legfelső sor szövege helyesen:

„... foglalkozik. Megállapítja, hogy 50 lóerő motorteljesítményű kerekes járó-szerkezetű szántótraktorok...”

AZ AKADÉMIA HÍREI

Felhívás

a tudományok kandidátusa, illetőleg doktora fokozat elnyerése tárgyában

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1951. évi 26. számú törvényerejű rendelete, mely a tudományok doktora tudományos fokozat bevezetéséről intézkedik, lehetővé teszi, hogy az egyetemi ny. r. tanárok, egyetemi ny. rk. tanárok, intézeti tanárok (docensek), főorvosok, adjunktusok, főiskolai tanárok, kutató intézetek vezetői (igazgatói), kutató intézetek osztályvezetői, c. ny. r. tanárok, c. ny. rk. tanárok, magántanárok, egyszerűsített eljárás útján nyerhessék el a tudományok doktora illetőleg kandidátusa fokozatot, amennyiben ennek tudományos előfeltételei fennállanak. A fent felsoroltak közül azoknak, kik egyszerűsített úton kívánják elnyerni e fokozatot, a 184/1951/MT. számú rendelet értelmében 1952. évi január hó 1-ig kell erre vonatkozó kérvényüket a Tudományos Minősítő Bizottsághoz (Budapest, V., Géza-u. 2.) benyújtani. A kérelemhez mellékelni kell:

a) folyamodó életrajzát,

b) tudományos munkáinak jegyzékét és különlenyomatait.

A folyamodónak kérelmében meg kell jelölni, mely tudományos munkáit tartja legfontosabbaknak. Amennyiben folyamodni szándékozik fenti határidőt nem tudja betartani, úgy e határidőig beadott kérelmében haladékat kérhet a Tudományos Minősítő Bizottságtól, mely azt különlegesen méltánylandó esetben meg fogja adni.

A Tudományos Minősítő Bizottság a beadott kérelmeket 1952. évi szeptember hó 30-ig fogja felülvizsgálni.

Fenti határidő nem vonatkozik azokra, akik a tudományok kandidátusa illetőleg doktora fokozatot a szabályszerű úton kívánják elnyerni. Erre vonatkozóan érdekeltek később fognak részletes tájékoztatást kapni. Nem vonatkozik továbbá fenti határidő a Magyar Tudományos Akadémia rendes- és levelező tagjaira, kik a tudományok doktora fokozatot külön eljárás nélkül kapják meg.

Budapest, 1951. november 10.

Erdey-Grúz Tibor s. k.,

a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára

Pályázati felhívás tudományos ösztöndíjra

A Magyar Tudományos Akadémia pályázatot hirdet tudományos ösztöndíjra.

Ösztöndíjban részesülhetnek életkorra való tekintet nélkül azok a kutatók akik valamely tudományos kérdéssel eredményesen foglalkoznak. Minthogy a tudospótlékok és ösztöndíjak eddigi rendszere megszűnik és helyüket egy-évesen az ösztöndíjak foglalják el, pályázhatnak olyan tudospótlékban része-

sülők is, akikre az 1951. évi 26. törvényerejű rendelet 7. §. 1. pontja nem vonatkozik, illetve akik nem kívánnak a tudományos fokozatok elnyerésére itt biztosított jogukkal élni.

Nem kell külön pályázniok azoknak a kutatóknak, akik az 1951. évi 26. törvényerejű rendelet 7. §. 1. pontja alapján adják be folyó év december 31-ig a »tudományok doktora« illetve »tudományok kandidátusa« fokozat elnyerésére irányuló kérvényüket, mivel ezek a kutatók kérvényük elbírálásáig automatikusan tovább kapják az 1951. évi tudospótlékukat. Az ösztöndíj összege havi 150—400 Ft, s a beadott munkaterv alapján 1 évre szól. Kiutalása csak akkor kezdődik meg, amikor az ösztöndíjas már részleteredményeket ért el, azonban visszamenőleg az ösztöndíj odaitélése időpontjától kerül folyósításra. Amennyiben az ösztöndíjasnak már vannak részeredményei a javasolt és a Magyar Tudományos Akadémia által elfogadott témát illetően, az ösztöndíj odaitéleskor azonnal folyósítható.

A munka eredményes befejezése után az ösztöndíjas 300—2000 Ft-ig terjedő prémiummal jutalmazható meg.

Az ösztöndíj megvonható, ha a kutató nem végzi eredményesen munkáját, illetve esetleg rajta kívül álló ok folytán abbahagyja azt.

A pályázati kérelmet a Magyar Tudományos Akadémiához címezve, a kutatóintézetekben és üzemekben dolgozók a Magyar Tudományos Akadémia Adminisztrációs Hivatalához (Budapest, V., Géza-u. 2) adják be, szakterületük feltűnő helyen történő megjelölésével, a tanszéken dolgozók az illető kar dékánjához. A pályázat beadásának határideje : 1951. december 10.

A pályázat mellékletei legyenek :

1. A pályázó eddigi tudományos, vagy műszaki jellegű munkásságának összefoglalása. (A pályázó ebben tüntesse fel azt is, hogy eddig elért eredményei szerepeltek-e újtási javaslatként.) Pályázhatnak azonban kezdő kutatók is, kiknek még nincsenek tudományos vagy műszaki eredményeik.

2. A pályázó egy éves kutatási munkaterve. Ha a pályázó kutatóintézetben (tanszéken, laboratóriumban) dolgozik, úgy fel kell tüntetni azt is, hogy munkatervének témája benne van-e az intézet tematervében, illetve annak melyik témájához tartozik. Kívánatos, hogy minél több kutatási terv legyen része az ötéves tudományos tervnek.

3. A pályázó jelenlegi munkahelye szerint illetékes főnökének ajánlása a pályázót, és a javasolt témát illetően.

4. A pályázatban meg kell jelölni azt az intézményt, melyben a pályázó a kutatómunkát folytatni kívánja és az intézmény vezetőjének nyilatkozatát, hogy a munka elvégzése az intézményben lehetséges, illetve milyen felszerelés-kiegészítést kíván meg. A nyilatkozatban meg kell jelölni azt a tapasztaltabb kutatót, aki a pályázó kutatómunkáját az intézményen belül irányítani fogja, ill. figyelemmel kíséri.

A pályázó azonban kérheti külső konzultáns kijelölését és annak személyére is javaslatot tehet.

Ha a pályázó alkalmas intézményt nem tud megjelölni, kérheti az Akadémiát, hogy jelöljön ki számára kutatásra megfelelő helyet.

5. Önéletrajz.

Budapest, 1951. november 30.

Erdey-Grúz Tibor s. k.,
a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára

TARTALOMJEGYZÉK

Az Akadémia Nagygyűlése elé.....	437
Az ötéves tudományos terv	440
A szovjet tudomány a békét és a nép javát szolgálja Írta: <i>A. Nyeszmejanov</i> akadémikus.....	446
Az új tudományos címek és fokozatok Írták: <i>Rényi Alfréd</i> és <i>Tolnai Gábor</i> lev. tagok	452
A Magyar Tudományos Akadémia 1951. évi Nagygyűlése tudományos üléseinek programmja	460
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek.....	470
Az Akadémia hírei.....	474

СОДЕРЖАНИЕ

Перед Годичным Собранием Академии Наук Венгрии.....	437
Пятилетний план научные-исследовательской работы.....	440
Академик А. НЕСМЕЯНОВ Советская наука служит делу мира, благу народа	446
Член-корр. АН Венгрии А. РЕНЬИ и член-корр. АН Венгрии Г. ТОЛНАИ- Новые ученые степени и звания	452
Программа научных сессий Годичного Собрания Академии Наук Венгрии и 1951 г	460
Важнейшие постановления, касающиеся Академии Наук Венгрии.....	470
Известия Академии Наук Венгрии.....	474

Egyes szám ára : 3 Ft

Előfizetés egy évre : 36 Ft. (Az Akadémia tagjai tagilletményként kapják.)

Szerkesztőség : Budapest, V., Akadémia-u. 2. Távbeszélő : 126-777

Kiadóhivatal : Budapest, V., Alkotmány-u. 21. Távbeszélő : 424-595

Csekk számla : 936 550

Ára : 3.— Ft.

AKADÉMIAI
ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI:

ERDEY-GRÚZ TIBOR
FŐTITKÁR

1951. DECEMBER

LVIII. KÖTET — 490. FÜZET

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BUDAPEST 1951.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

SZERKESZTI: ERDEY-GRÚZ TIBOR

LIX. KÖTET 1951.

I.

AZ AKADÉMIA BELSŐ TAGJAI

(Az 1951. évi közgyűlés után)

Elnökség:

Elnök:

Rusznayk István akadémikus

Alelnökök:

Gombás Pál akadémikus

Ligeti Lajos akadémikus

Főtitkár:

Erdey-Grúz Tibor akadémikus

Az elnökség tagjai:

Alexits György akadémikus

Hevesi Gyula lev. tag,

Lukács György akadémikus

Molnár Erik akadémikus

Novobáztzy Károly akadémikus

Straub F. Brúnó akadémikus

Osztályelnökök:

Németh Gyula akadémikus (I. oszt.),

Fogarasi Béla akadémikus (II. oszt.),

Riesz Frigyes akadémikus (III. oszt.),

Soó Rezső akadémikus (IV. oszt.),

Id. Issekutz Béla akadémikus (V. oszt.),

Mihailich Győző akadémikus (VI. oszt.),

Schulek Elemér akadémikus (VII. oszt.),

Marek József akadémikus (VIII. oszt.).

Osztályvezetőségek :*I. osztály.*

Osztályelnök :

Németh Gyula akadémikus

Osztálytitkár :

Waldapfel József lev. tag.

Osztályvezetőségi tagok :

Ligeti Lajos akadémikus (mint az
Elnökség tagja)
Pais Dezső akadémikus
Szabolcsi Bence lev. tag,
Zsirai Miklós akadémikus

III. osztály.

Osztályelnök :

Riesz Frigyes akadémikus

Osztálytitkár :

Rényi Alfréd lev. tag.

Osztályvezetőségi tagok :

Alexits György akadémikus (mint az
Elnökség tagja)
Budó Ágoston lev. tag,
Gombás Pál akadémikus (mint az
Elnökség tagja)
Hajós György lev. tag,
Jánossy Lajos akadémikus
Kovács István lev. tag,
Novobáczky Károly akadémikus (mint az
Elnökség tagja)

V. osztály.

Osztályelnök :

Id. Issekutz Béla akadémikus

Osztálytitkár :

Törő Imre akadémikus

Osztályvezetőségi tagok :

Babics Antal akadémikus
Havas András lev. tag,
Hetényi Géza akadémikus
Petényi Géza lev. tag,
Rusznayk István akadémikus
(mint az Elnökség tagja)
Straub F. Brúnó akadémikus
(mint az Elnökség tagja)

II. osztály.

Osztályelnök :

Fogarasi Béla akadémikus

Osztálytitkár :

—

Osztályvezetőségi tagok :

Andics Erzsébet akadémikus
Fülep Lajos lev. tag.
Lukács György akadémikus
(mint az Elnökség tagja)
Mátrai László lev. tag,
Molnár Erik akadémikus
Moravcsik Gyula akadémikus

IV. osztály.

Osztályelnök :

Soó Rezső akadémikus

Osztálytitkár :

Zólyomi Bálint lev. tag.

Osztályvezetőségi tagok :

Ábrahám Ambrus lev. tag.
Rapaics Rajmund lev. tag.

VI. osztály.

Osztályelnök :

Mihailich Győző akadémikus

Osztálytitkár :

Hevesi Gyula lev. tag,

Osztályvezetőségi tagok :

Geleji Sándor lev. tag,
Gillemot László lev. tag,
Osztrovszky György lev. tag
Rázsó Imre lev. tag,
Vadász Elemér akadémikus

VII. osztály.

Osztályelnök :

Schulek Elemér akadémikus

Osztálytitkár :

Erdey László lev. tag.

Osztályvezetőségi tagok :

Bognár Rezső lev. tag,
 Erdey-Grúz Tibor akadémikus
 (mint az Elnökség tagja)
 Vargha József akadémikus

VIII. osztály.

Osztályelnök :

Marek József akadémikus

Osztálytitkár :

Somos András lev. tag,

Osztályvezetőségi tagok :

Manninger Rezső akadémikus
 Sedlmayr Kurt lev. tag.

Osztályok :

I. osztály:

(Nyelv- és irodalomtudományok)

Tiszteleti tag:

Révai József.

Rendes tagok:

Bárczi Géza
 Horváth János
 Kniezsa István
 Kodály Zoltán
 Ligeti Lajos
 Németh Gyula

Pais Dezső
 Trencsényi Waldapfel Imre
 Túróczi-Trostler József
 Voinovich Géza
 Zsirai Miklós

Levelező tagok:

Beke Ödön
 Fekete Lajos
 Gyóni Mátvás
 Hadrovics László
 Lakó György

Marót Károly
 Szabolesi Benec
 Tamás Lajos
 Tolnai Gábor
 Waldapfel József

II. osztály:

(Társadalmi-történeti tudományok)

Rendes tagok:

Andics Erzsébet
 Bolgár Elek
 Buza László
 Fogarasi Béla
 Láng Nándor
 Lukács György

Molnár Erik
 Moravcsik Gyula
 Révész Imre
 Szekfü Gyula
 Szladits Károly

Levelező tagok:

Ember Győző
 Erdei Ferenc
 Fülep Lajos
 Mátrai László
 Marton Géza

Nizsalovszky Endre
 Nagy Imre
 Ortutay Gyula
 Szabó Imre
 Szász István

III. osztály:

(Matematikai és fizikai tudományok osztálya)

Tiszteleti tag:

Hevesi György

Rendes tagok:

Alexits György
Egerváry Jenő
Fejér Lipót
Gombás Pál

Jánossy Lajos
Novobátczy Károly
Riesz Frigyes
Szökefalvi-Nagy Gyula

Levelező tagok:

Budó Ágoston
Gyulai Zoltán
Hajós György
Jordan Károly
Kalmár László
Kovács István

Rédei László
Rényi Alfréd
Selényi Pál
Szökefalvi-Nagy Béla
Turán Pál
Varga Ottó

IV. osztály:

(Biológiai tudományok osztálya)

Rendes tagok:

Gelei József
Jávorka Sándor

Soó Rezső

Levelező tagok:

Ábrahám Ambrus
Dudich Endre
Gimesi Nándor

Maucha Rezső
Rapaics Rajmund
Zólyomi Bálint

V. osztály:

(Orvosi tudományok osztálya)

Rendes tagok:

Babics Antal
Ernst Jenő
Haynal Imre
Hetényi Géza
id. Issekutz Béla

Jancsó Miklós
Rusznayák István
Straub F. Brúnó
Törő Imre

Levelező tagok:

Entz Béla
Gegesi Kiss Pál
Havas András
Ivánovics György
Kellner Béla
Kerpel-Fróniusz Ödön

Környei István
Lissák Kálmán
Petényi Géza
Rajka Ödön
Szentágothai János
Szörényi Imre

VI. osztály:

(Műszaki tudományok osztálya)

Tiszteleti tag:

Gerő Ernő

Rendes tagok:

Mihailich Győző
Szádeczky-Kardoss Elemér
Tárczy-Hornoch Antal
Vadász Elemér

Vendel Miklós
Vendl Aladár
Verő József

Levelező tagok:

Barta István
Bíró Ferenc
Bognár Géza
Borbély Samu
Geleji Sándor
Gillemot László
Hevesi Gyula
Kovács K. Pál

Major Máté
Mosonyi Emil
Osztrovszky György
Ratkovszky Ferenc
Rázsó Imre
Széchy Károly
Tarján Gusztáv
Winter Ernő

VII. osztály:

(Vegyészeti tudományok osztálya)

Rendes tagok:

Bruckner Győző
Buzágh Aladár
Csűrös Zoltán
Erdey-Grúz Tibor

Schulek Elemér
Vargha József
Zemplén Géza

Levelező tagok:

Bognár Rezső
Erdey László
Fodor Gábor
Freund Mihály
Gerecs Árpád

Müller Sándor
Schay Géza
Szabó Zoltán
Varga László

VIII. osztály

(Agrártudományok osztálya)

Rendes tagok

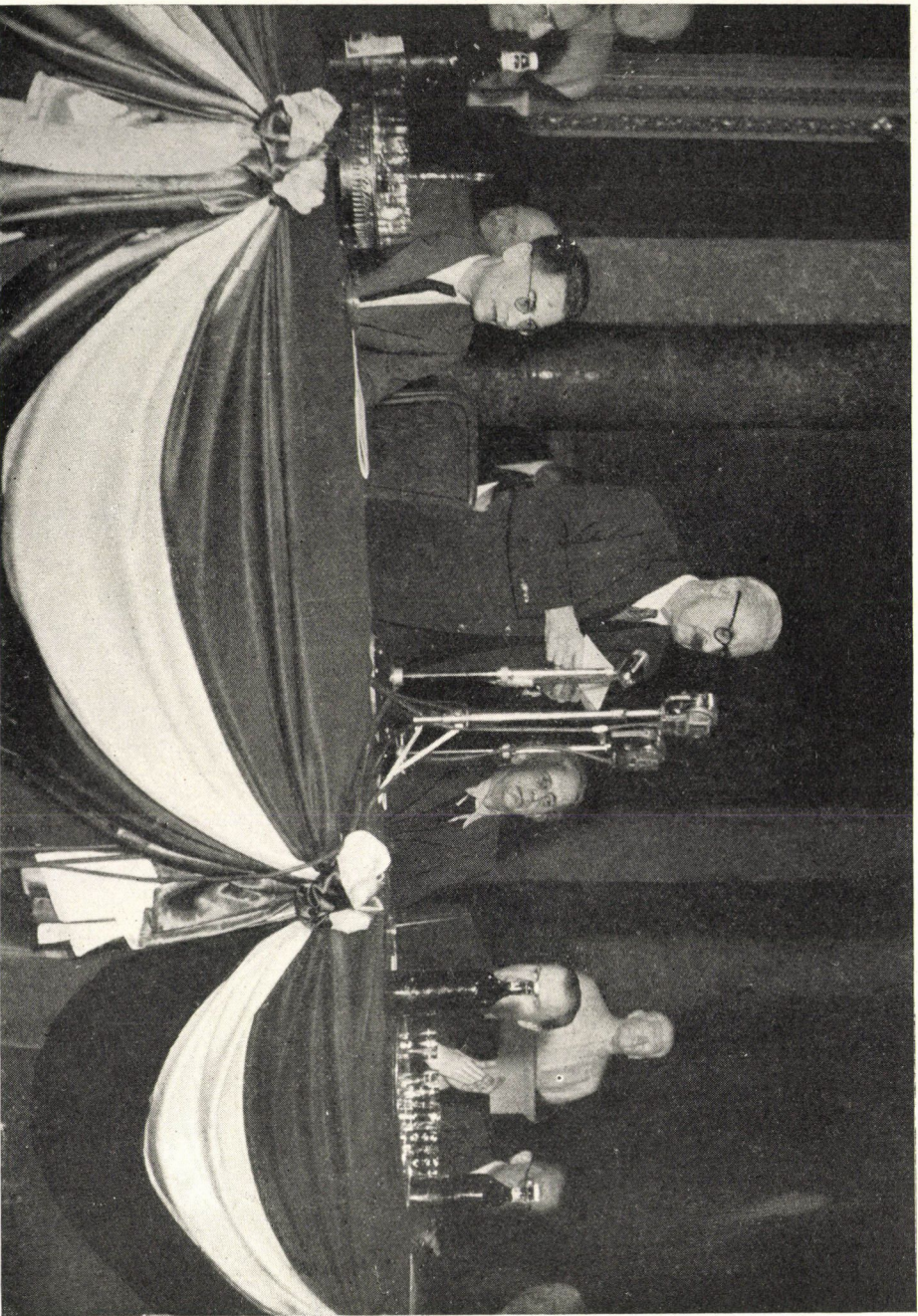
Kotlán Sándor
Manninger Rezső
Marek József

Mócsy János
Zimmermann Ágoston

Levelező tagok:

Fekete Zoltán
Kreybig Lajos

Sedlmayr Kurt
Somos András

A megnyitó ülés elnöksége. Balról—jobbra : Gombás Pál alelnök, Révai József tiszteletli tag, Ruzsnyák István elnök, Baumgarten Arthur a Német Demokrataklub Köztársaság Tudományos Akademiájának tagja, Ligeti Lajos alelnök, Lukács György és Novobátzky Károly akadémikusok.

II.

CX. NAGYGYŰLÉS

Megnyitó ülés

1951. december 9-én, vasárnap délelőtt a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében nyílt meg az Akadémia CX. Nagygyűlése.

A megnyitó ünnepségen megjelentek Révai József tiszteleti tag, a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának tagja, Rónai Sándor, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke, Dobi István, a Minisztertanács elnöke, a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának és Központi Vezetőségének, valamint a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának több tagja, a baráti államok diplomáciai testületének képviselői, élükön a Szovjetunió budapesti nagykövetével J. D. Kiszeljovval, a Magyar Tudományos Akadémia tagjai, tudósok, sztahanovisták, művészek és meghívott vendégek.

A Német Tudományos Akadémia képviselőiben megjelentek: Arthur Baumgarten, Friedrich Althof, Friedrich Leutwein, Karl Neubert, Georg Spackeler.

Az ünnepi ülést Rusznják István elnök nyitotta meg:

Tisztelt Ünnepi Ülész!

Szeretettel üdvözlöm tiszteleti tagunkat Révai József elvtársat, a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága tagját és a Politikai Bizottság többi jelenlevő tagját, valamint a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének jelenlevő tagjait.

Üdvözlöm a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa elnökét Rónai Sándor elvtársat, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elnökét Dobi Istvánt, valamint a Kormány jelenlevő tagjait.

Szeretettel üdvözlöm a baráti Német Demokratikus Köztársaság Akadémiájának küldöttségét, élükön Baumgarten professzorral.

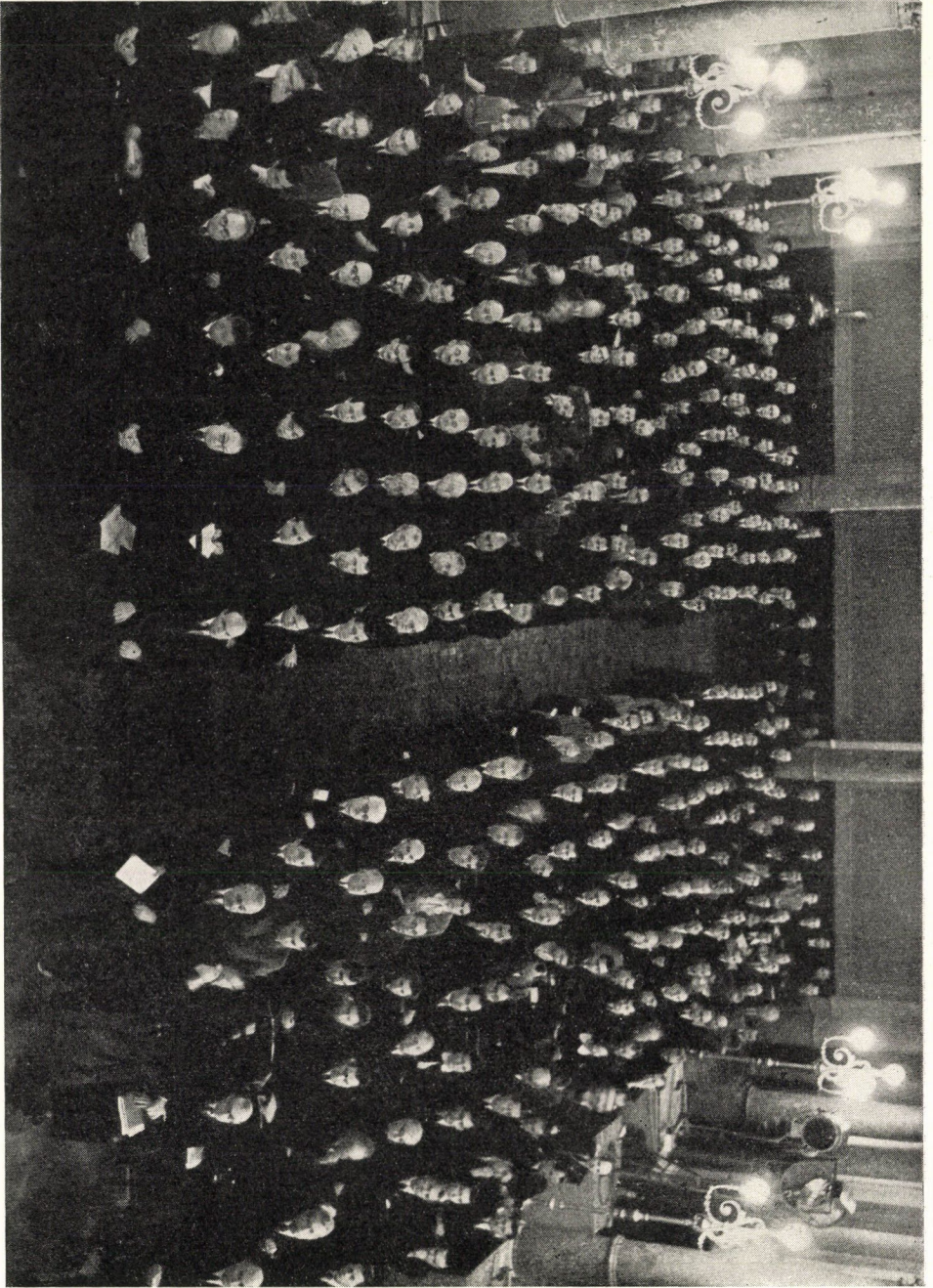
Üdvözlöm a baráti államok külképviseleteinek megjelent tagjait élükön a Szovjetunió nagykövetével Kiszeljov elvtárrsal.

Örömmel jelentem, hogy holnap érkezik Palladin akadémikus és Nyikityin akadémikus a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának képviselőiben.

Érkezésüket bejelentették még a Lengyel Népköztársaság és a Román Népköztársaság Tudományos Akadémiáinak küldöttségei.

Megigérték részvételüket Bernal professzor, az angol Royal Society tagja és Cosyns professzor Belgiumból.

A nagygyűlés megnyitó ülésének közönsége.

Sajnálattal jelentem, hogy a Kínai Akadémia, a Koreai Népköztársaság Tudományos Intézete, a Cseh és a Szlovák Akadémiák, valamint az Albán Népköztársaság Tudományos Intézete közölték velünk, hogy nem tudnak résztvenni nagygyűlésünkön és jó munkát kívántak Akadémiánknak.

Üdvözlöm a Magyar Tudományos Akadémia megjelent tagjait és kedves vendégeinket.

Akadémiánk ma kezdődő nagygyűlése is szerves része annak a békeharcnak, amelyből az egész magyar nép szívvel-lélekkel veszi ki részét. A magyar dolgozók nem akarják újból elszenvedni egy tömeggyilkos háború gyötrelmeit, nem akarják romokban látni, amit oly nehéz munkával felépítettek, és a magyar tudósok is, népükkel együtt a békés építés, nem pedig a rombolás szolgálatába akarják állítani tudásukat. Népünk lelkesedését és egységét a békéért folytatott küzdelemben nagy mértékben fokozza az a tudat, hogy a világpolitikai események napról-napra igazolják a Szovjetunió vezetője 800 milliós béketábor hatékony erejét a háborús gyujtogatók mesterkedéseinek meghiusításában, igazolják a béketábor bölcs vezetője, a nagy *Sztálin* azon tanításának igazát, hogy ha a békére törekvő egyszerű emberek százmilliói összefognak, biztosítani tudják a tartós békét.

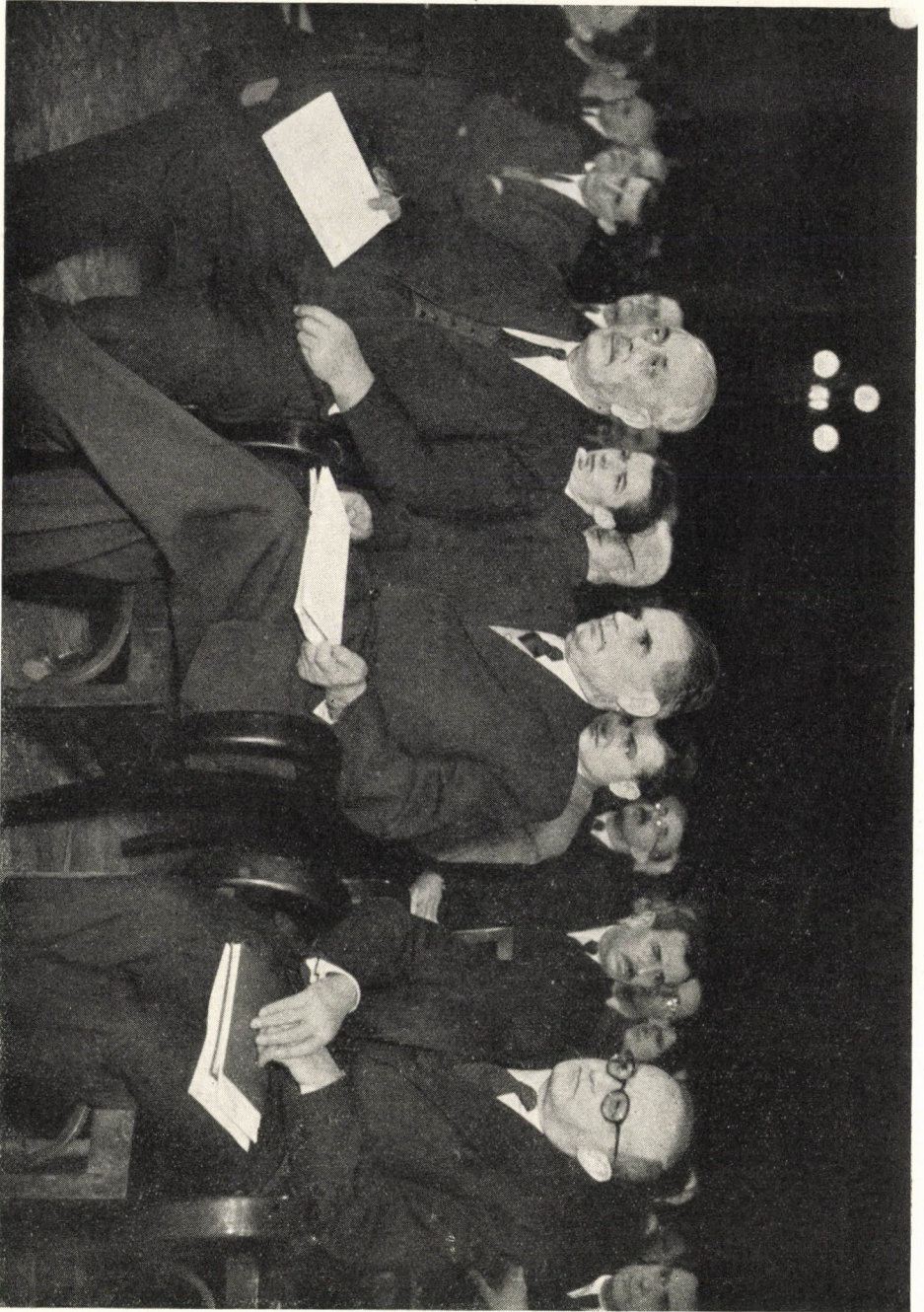
Az imperialisták és csatlósai, akiknek legfőbb igyekezetük, hogy az atomfizika, a bakteriológia és az egyéb tudományágak felhasználásával új, borzalmas hatású fegyvereket dolgozzanak ki és azokat ellenünk fordítsák, a hazánk ellen elkövetett sorozatos agressziós cselekedeteikkel már eddig is bebizonyították, hogy a magyar nép békés fejlődésének ádáz ellenségei.

Mi, a béketábor tudósai a fizikát az emberi munka megkönnyítése, a környező világ jelenségei jobb megismerése és a természet átalakítása szolgálatába, a bakteriológiát, a betegségek, járványok hatásosabb megelőzése és gyógyítása szolgálatába állítjuk. Tudjuk, hogy a béke megvédéséhez legjobban úgy járulhatunk hozzá, ha fokozott munkával segítjük elő a békés, szocialista építést, hazánk iparosítását, mezőgazdaságunk szocialista alapokra helyezését, népegészségügyünk fejlesztését, kultúrforradalmunk végrehajtását.

A magyar tudományos élet újjászervezése óta olyan eredményeket ért el, amilyenekre az elmúlt évtizedek során még a legmerészebbek sem mertek gondolni. Tudományunk gyors fejlődésének ma már nemcsak a tudósok örülnek, hanem egész dolgozó népünk, mely tudatában van annak, amit *Gerő Ernő* tiszteleti tagunk a Vas- és Fémkutató Intézet megnyitása alkalmából mondott, hogy felemelt ötéves tervünket a tudományos kutatás gyors fejlődése nélkül nem tudjuk teljesíteni. Az eredmények elérésében jelentős tényező volt az hogy tudósaink egyre inkább felismerik az építőmunkában játszott szerepük jelentőségét és a tudomány művelésében, a népek, a hazának, a haladás ügyének szolgálatát látják.

Tudósainknak az elmúlt évben igen nagy feladatokat kellett megoldaniuk. Meg kellett alkotni a magyar tudományos kutatás első hosszúlejárátú tervét, amely felemelt ötéves népgazdasági tervünkhöz kapcsolódik és ugyanakkor biztosítja az alapvető elméleti kutatások nagyarányú fejlesztését és kidolgozására a kutatók széles rétegeit tudtuk mozgósítani. A terv készítésével kapcsolatos kiterjedt viták során többszáz tudományos dolgozó vetett fel értékes, a tudomány fejlődésének ügyét, népgazdaságunk fellendülését elősegítő szempontokat. Jelentős új, kutatási és tudományszervezési eredményeink elérésében rendkívül fontos szerepe volt a Szovjetunió kiváló tudósai fokozott segítségének, látogatásaiknak, tanácsaiknak, a kitűnő szovjet művek

A megnyitó ülés közönsége. Balról—jobbra az első sorban: Rónai Sándor a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke, Dobi István a Minisztertanács elnöke és Friss István a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának tagja.

lefordításának. Ugyanakkor sokat tanultunk a baráti népi demokratikus államok és a Német Demokratikus Köztársaság tudósaitól, valamint a nagy Kínai Népköztársaság megújhódó tudományától.

A magyar kutatók munkája megjavulásában jelentős tényező, hogy egyre inkább használják fel tudományos munkájuk során a marxizmus-leninizmus tanítását, korszakunk e hatalmas eszmei fegyverét, amelynek a szovjet tudomány is oly nagy mértékben köszönheti fölényét a burzsoá tudomány felett. A magyar tudósok hazánk eddigi történelme folyamán még soha sem dolgozhattak olyan kiváló körülmények között, olyan szeretettől és megbecsüléstől övezve, mint napjainkban. Mentesek az anyagi gondoktól és a kutatáshoz szükséges legfontosabb eszközök rendelkezésükre állanak. A Párt és a kormányzat szeretetteljes gondoskodására jellemző az a nemrégén kelt határozat is, mely messzemenő rendszabályokkal biztosítja a tudományos alkotómunka zavartalanságát. Mindezt a szeretetet és megbecsülést elsősorban a Magyar Dolgozók Pártjának köszönhetjük és személyesen a magyar nép bölcs vezérének *Rákosi Mátyásnak*, aki állandó figyelemmel kíséri, tanácsaival és útmutatásaival segíti tudományos életünk fejlődését.

Jelentős eredményeink mellett azonban még komoly hibák is vannak. Nagygyűlésünk egyik fontos feladata e hibák őszinte feltárása és kiküszöbölésük útjának kijelölése. Különösképpen hátráltatja szocialista tudományunk gyorsabb megerősödését az, hogy tudósaink ideológiai képzettsége számos esetben még mindig nem kielégítő, valamint az, hogy a tervekészítés és a tervek végrehajtásának ellenőrzése körül még mindig meglehetősen lazáság uralkodik. Ahhoz, hogy a felemelt öt éves népgazdasági terv teljesülésénél úgy működ-hessünk közre, ahogy azt népünk elvárja, fokozni kell erőfeszítéseinket, az eddiginél is tervszerűbb, fegyelmesebb, öntudatosabb munkát kell végezni.

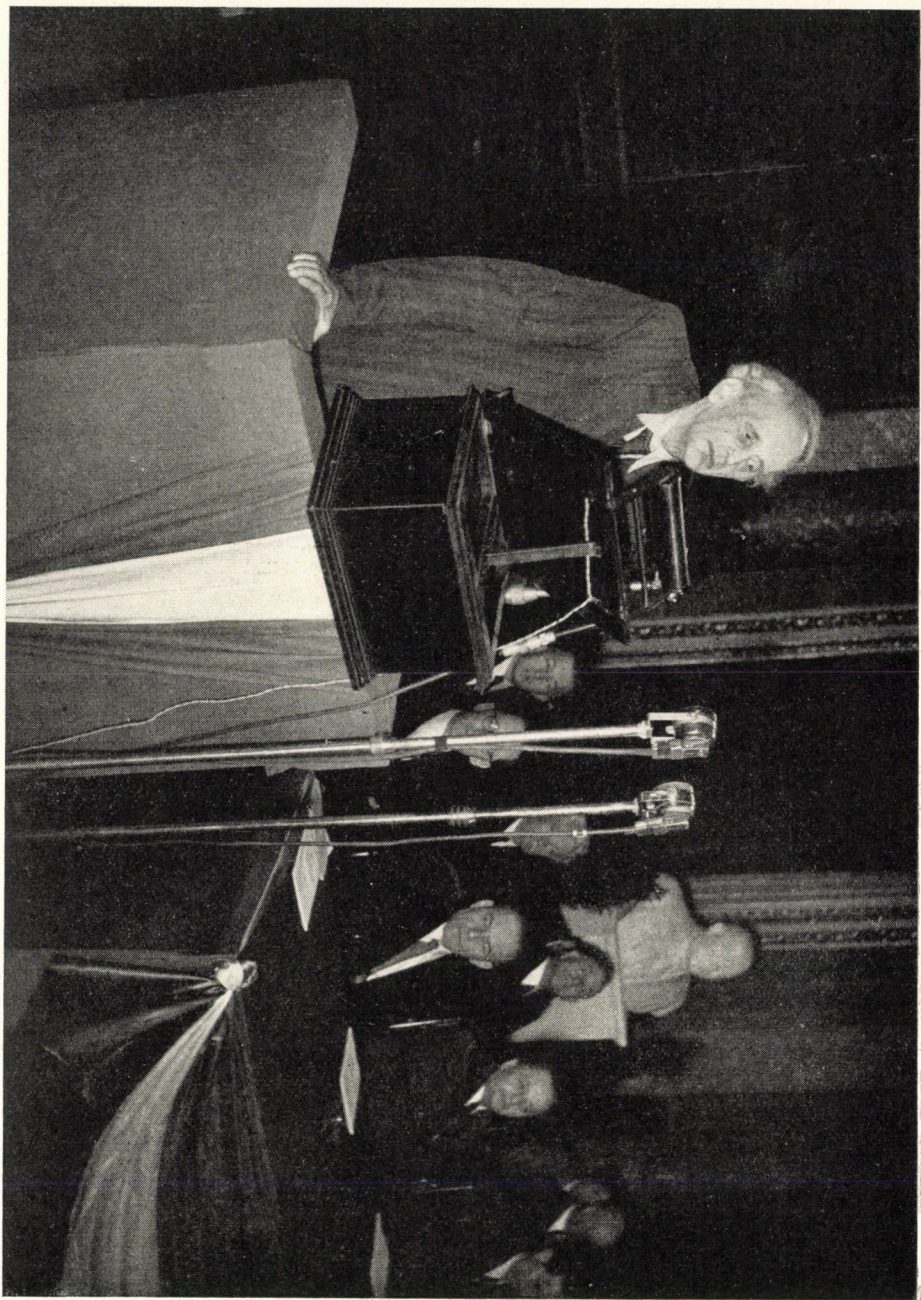
A Magyar Tudományos Akadémia ma kezdődő nagygyűlése során tudósaink számot adnak arról, hogyan éltek a magyar tudomány előtt feltárult új és szinte korlátlan lehetőségekkel. A Nagygyűlés után pedig első kötelességünk az lesz, hogy a feltárt hiányosságokat megfelelő önkritikával kiértékeljük és, hogy mindent megtegyünk azok kiküszöböléséért.

Amidőn megnyitom a Magyar Tudományos Akadémia ma kezdődő 110-ik Nagygyűlését, kívánom, hogy annak minden előadása, minden vitája, minden határozata, az egész magyar tudományos élet, hathatós támasza legyen a 800 milliós béketábor harcának, amelyet a világ legnagyobb tudósa a nagy *Sztálin* vezet diadalra.

Most pedig felkérem a Német Demokratikus Köztársaság Tudományos Akadémiája képriseletében megjelent delegáció vezetőjét Arthur Baumann professzort mondja el beszédét.

Tisztelt Magyar Tudományos Akadémia!

A Német Demokratikus Köztársaság tudósainak küldöttsége csak ma reggel érkezett meg az Önök gyönyörű országába. Annak ellenére azonban, hogy hosszú és fáradságos utat tettünk meg, igen szívesen jöttünk el erre a megnyitó ülésre és különösen nagy megtiszteltetésnek érzem, hogy itt most a Német Demokratikus Köztársaság tudósai nevében felszólalhatok. Az én koromban már nem olyan könnyű dolog ilyen hosszú utat megtenni, mert hiszen — bár népeink ma törekvéseikben igen közelállanak egymáshoz — a vasúti út még mindég igen hosszú és fáradságos. Mindezek ellenére — mint

Baumgarten Arthur, a Német Demokratikus Köztársaság Tudományos Akadémiájának tagja üdvözlő
a megnyitó ülést.

mondottam—rendkívül nagy örömmel jöttem el Magyarországra, mert tudom, hogy itt mi, német demokratikus tudósok igen sokat tanulhatunk, mert tudom, hogy milyen hatalmas hasznot jelentenek tudományunk fejlődése szempontjából azok a tapasztalatok, amelyeket itt elsajátíthatunk.

A német demokratikus tudósokat és a Magyar Népköztársaság tudósait ma ugyanazok a célok ösztönzik. Mindkét ország tudósnai a békét és a haladást szolgálják, egyre aktívabban veszik ki részüket a nagy Szovjetunió vezette világbéketábor harcából és sajátítják el *Marx, Engels, Lenin* és *Sztálin* hatalmas alkotó eszméit. Mi német tudósok, épp úgy, mint magyar kollegáink, különösen sokat merítettünk *I. V. Sztálin* legutóbbi zseniális tanulmányaiból, amelyeket a marxizmus és a nyelvtudomány kérdéséről írt.

Engedjék meg végül, hogy újból megköszönjem azt a meghatóan szívélyes fogadtatást amelyben részesültünk és hogy sok sikert kívánjak a Magyar Tudományos Akadémia Nagygyűlésének, melynek eseményeit élénk figyelemmel fogjuk kísérni.

Éljen a Magyar Népköztársaság és a Német Demokratikus Köztársaság népeinek barátsága!

Éljen a világbéketábor legyőzhetetlen ügye!

Éljen a zseniális tudós és a békeharcosok vezetője a nagy *Sztálin*!

Ezután R u s z n y á k I s t v á n elnök felkérte E r d e y - G r ú z T i b o r főtitkárt, tartsa meg előadását.

TUDOMÁNSZERVEZÉSÜNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

ERDEY-GRÚZ TIBOR akadémikus

Nagygyűlésünk, a Magyar Tudományos Akadémia 110., megújhodása óta pedig 2. nagygyűlése — a Szovjetunió vezette világbékemozgalomnak az új gyilkos háború gyujtogatói ellen folytatott világméretű harca közepette ül össze. E harc jelenlegi szakaszában, amint azt *Joliot-Curie*, a nagy tudós és békeharcos a Békevilágtanács bécsi ülésszakán kifejtette, »a béke híveinek mozgalma oly hatalmassá vált, hogy visszavonulásra kényszeríti a háború erőit«.

A béke erőinek hatalmas gyarapodása azonban nem jelenti azt, hogy az angol-amerikai imperialista háborús úszítók, a fegyvergyárosok és kiszolgálóik most már végleg letettek volna világhódító szándékaikról és hogy már megszűnt volna az új háború kirobbanásának veszélye. A világ békeszerető egyszerű emberei mozgalmának megerősödése egyre elkeseredettebbé, az eszközökben egyre kevésbé válogatóbbá teszi a háborús gyujtogatókat. Ez arra kötelez minket, hogy az eddiginél is nagyobb lendülettel dolgozzunk a béketábor megerősítésén, még szorosabban tömörüljünk a béke legkövetkezetesebb védelmezője, a hatalmas Szovjetunió mellé, s gyorsítsuk hazánk szocialista építésének ütemét, ami nemcsak az egyszerű dolgozó emberek millióinak anyagi és kulturális felemelkedését biztosítja, hanem a világbéke megóvását is elősegíti.

Hazánk szocialista építésének útját fejlődésünk mai szakaszában a Magyar Dolgozók Pártja II. Kongresszusa jelölte ki. Dolgozóink munkalendülete, kezdeményező ereje és áldozatkészsége folytán népgazdaságunk rohamosabban fejlődött, mint ahogy azt két évvel ezelőtt előirányoztuk, s ez lehetővé

Erdey-Grúz Tibor főtitkár előadása

tette építómunkánk meggyorsítását. Felemelt ötéves tervünk nemcsak iparunk, elsősorban nehéziparunk fejlesztésének ütemét gyorsítja, hanem nagy feladatokat ró a mezőgazdaságra is. A Pártkongresszus megállapította: »a Párt és az ország előtt álló döntő stratégiai feladat: a mezőgazdaság szocialista átszervezésével népgazdaságunk kettős jellegének megszüntetése, népgazdaságunk egységes szocialista alapjának megteremtése«.

Népünk hatalmas erőfeszítéseiben tudósaink is mind növekvő mértékben vesznek részt. A háborús uszítók kezében a tudományos kutatás az új, borzalmas tömegpusztító fegyverek kidolgozását, a fegyvergyártás racionalizálását, a halált okozó baktériumok minél több ember elpusztítására alkalmas tenyésztésének tanulmányozását, a pusztítást és a halált szolgálja. A béketábor tudósai ezzel szemben a békés építés meggyorsítására és megkönnyítésére kutatnak újabb módokat, gigantikus méretekben váltják valóra a marxizmus-leninizmus filozófiájának azt az alapelvét, hogy nemcsak a természet megértése, hanem megváltoztatása is feladatunk. Azok a hatalmas munkák, melyek a Szovjetunióban az élő és holt természetet mélyrehatóan átalakítják, és ezzel az emberek tízmillióinak adnak eddig kívánt területeken bőséges és gondtalan éleletheadséget, a tudósok előtt eddig soha nem látott perspektívákat nyitnak meg. Nem méltó a tudós névre az, ki e lehetőségek láttán habozik, hogy a szocializmus békés építésére és erősítésére, vagy az imperializmus pusztító erejének növelésére fordítsa-e munkáját.

A mi tudósaink nyugati szaktársaikkal szemben előnyös helyzetben vannak, mert közvetlen tapasztalatból látják, hogy mire fordítja munkájuk eredményét a szocializmus. Látják ezt itthon is, de elsősorban a Szovjetunióban, ahová mind több tudós megy ki tanulmányútra, s győződik meg a tudomány szocialista felhasználásának lenyűgöző eredményeiről. A közvetlen tapasztalaton kívül a marxizmus-leninizmus tudománya is, melyet kezdenek elsajátítani, hozzásegíti tudósainkat, hogy helyesen ítéljék meg a tudomány helyzetét és a fejlődés irányát a világ két részében. A nyugati tudósok túlnyomó része el van zárva ettől: közvetlen tapasztalatok és a társadalom fejlődésére vonatkozó helyes ismeretek híján sok nyugati tudós kerül jóhiszeműen az imperialisták aljas céljainak hálójába, s cselekszik úgy, ahogy a való helyzet helyes megítélésében nem cselekedne. Más részük tudatosan áll az imperializmus szolgálatába és válik a burzsoázia fizetett lakájává és háborús szándékai kiszolgálójává.

A kapitalista országokban nincs mód arra, hogy a tudós népe szolgálatában milliós beruházásokkal készült s az emberek tízezreit foglalkoztató gyárakban, avagy több ezer hektáros gépesített mezőgazdasági üzemekben realizálhassa elképzeléseit. A népellenes monopoltörke nálunk is lehetetlenné tette, hogy egy *Eötvös Loránd* zseniális felfedezésének gyakorlati alkalmazója is legyen, a bankok uralma pedig meggátolta, hogy egy *Puskás Tivadar* az elméletben is nagyot alkothasson.

Felszabadult hazánkban ma már megszűntek azok az akadályok, amelyek a kapitalizmusban fennállottak. Az emberiség tudását alapvető elméleti vívmányokkal gyarapító és a mindennapi termelési gyakorlatot közvetlen elősegítő munkák közötti egység megvalósulásának társadalmi előfeltételei már megvannak. A szocializmust építő társadalomban leomlik az elméleti és az alkalmazott tudományos munka közötti válaszfal. A magyar tudósok kutatómunkája nagyban hozzá fog járulni a boldog és gazdag, fejlett és kultúrált, békés és erős szocialista Magyarország megteremtéséhez.

Súlyos hiba volna azonban az elmélet és gyakorlat közötti válaszfal lebontását az elmélet háttérbe szorításának, vagy szűk realizmusban aprópénzre való felváltásának minősíteni. Soha nagyobb fontossága az elméleti kutatások előmozdításának nem volt, mint a szocialista társadalomban. A szocialista építés ugyanis nemcsak azt várja, hogy a gyakorlati élet minden-napi kérdéseire adjon felvilágosítást a tudomány, hanem azt is kívánja, hogy irányt mutasson a fejlődésnek és a gyakorlati élet bő tartaléka, ne pedig foltozója legyen.

A gyakorlattal való kapcsolat nem akadályozza, hanem termékenyvé, vérbővé, lüktetővé teszi a tudomány fejlődését, új jelenségeket, új szempontokat tár fel, új indítóerőket ad, olyan széleskörű összefüggések áttekintését segíti elő, amelyenre elefántcsonttoronyba zárkózó tudósok nem is gondolhatnak. Így a kémia területén olyan gyakorlati problémák, mint a műgumi gyártása adnak ösztönzést ahhoz, hogy a kutatók jelentős alapvető munkákat végezzenek a katalizátorok — a vegyifolyamatokat gyorsító, illetve irányító anyagok elméletének tisztázására. Az, hogy a gyakorlatban alkalmazható, használható katalizátorokat fedeznek fel, nem jelenti, hogy az ezzel kapcsolatos elméleti kutatások megszűnnek. A gyártási technológia továbbfejlesztése egyre szélesebb körben, egyre nagyobb számban veti fel a megoldásra váró és sokszor alapvető jelentőségű elvi problémákat. Másrészt a gyakorlattal való kapcsolat biztosítja, hogy a tudósok elgondolásainak kipróbálására és megvalósítására ne csak laboratóriumok álljanak rendelkezésre, hanem a legkülönbözőbb üzemek, állami és termelőszövetkezeti gazdaságok. Ezekben a dolgozók százai válhatnak egy-egy tudós munkatársaivá, s sokszorozhatják meg alkotó munkája eredményeit.

A gyakorlat viszont nemcsak a termelés napi kérdéseire kaphat felvilágosítást a tudománytól, hanem elvi, távlati szempontokat a fejlődés irányára és a konkrét problémák megítélésére vonatkozóan. Így az agrobiológiai kutatásoktól a gyakorlat nemcsak egyes növényi betegségek gyógyítását várja, hanem útmutatást a növénynevelési munkák irányára, az adott talaj és éghajlati viszonyoknak jobban megfelelő új fajták kidolgozására. De, mint a Szovjetunió nagy példái mutatják, még ezzel sem elégedhet meg: az élenjáró tudomány ma már nem korlátozza e téren működését a *meglévő* talaj- és klimatikus viszonyoknak legjobban megfelelő növényfajták kitenyésztésére, hanem célul tűzi ki nagy területek talaj- és éghajlati viszonyainak megváltoztatását.

Az olymértű természetátalakításokhoz, amelyen az emberek tízmillióinak bőséges ellátására alkalmas pusztaságok termővé tételéhez szükségesek, a biológia, vagy bármely más tudományág magában nem elégséges. A kémia és fizika minden ága, az atomfizikát sem kivéve, a geológia, hidrológia, a kohászati, gépészeti és a többi műszaki tudományok együttes munkája képes csupán előkészíteni és végrehajtani azokat az óriási méretű természetátalakításokat, melyeknek a Szovjetunióban tanúi vagyunk. Ezek a hatalmas munkák, melyek több országnyi nagyságú sivatár területeknek az emberiség szolgálatába állítására hivatottak, soha nem látott lehetőségeit nyitják meg a tudomány érvényesülésének. Mi sem természetesebb azonban, hogy ilyen munkák és az ezekkel kapcsolatos kutatások csak nagy távlatokat felölelő tervek alapján végezhetőek. A szocializmus építése által kitűzött hatalmas feladatok és lehetőségek tehát szükségszerűen magukkal hozzák a kutatás hosszú távra szóló rendszeres tervezését.

A tervszerűség elemei nem újak a tudományban, sőt annak kezdetétől fogva megvoltak. A komoly kutatómunka elválaszthatatlan a tervszerűségtől, ennek hiányában legfeljebb véletlen megfigyelésekről lehet szó.

Pythagoras vagy *Euklides*, *Newton* vagy *Lomonoszov*, *Bólyai* vagy *Gauss*, *Curie* vagy *Mendelejev* egyaránt határozott célokat tűzött maga elé, és a megoldásra vonatkozó konkrét elgondolásokkal fogott munkához. Problémafelvetéseik főirányai nagy vonalakban mindig a társadalom szükségleteivel voltak összhangban, részleteiben a fejlődést a tudomány belső törvényei, valamint a kutató objektív és szubjektív lehetőségei szabták meg. A kapcsolat azonban a tudomány és a társadalom szükségletei között szervezetlen és laza volt, ezért sok tudós úgy érezte, hogy munkája független a külvilágtól és önmagáért való tudományt művel.

A kapitalizmus korában is előfordult egy-egy tőkés érdekeltség keretében a kutatás bizonyosfokú tervezése. A technikának a kapitalizmus fellendülése korában bekövetkezett hatalmas fejlődése elkerülhetetlenné tette a nagytőke számára a tudomány igénybevételét a konkurenciaképesség növelésére. Ezért számos nagy vállalat rendezett be kutatólaboratóriumot, melyekben pontosan előírt feladatokat tűztek a kutatók elé: ezeket azonban profitérdek jelölték ki és nem az egész nép, a tudomány haladása előnyére voltak megválasztva. A kapitalista szervezett kutatásnak a *lényegéből* folyó visszatartó sajátságai, amelyek az imperializmus kifejlődésével mind élesebbé váltak, sok tudósban undort keltettek a kutatásban érvényesülő tervszerűséggel szemben, és elefántcsonttoronyba való visszavonulásra készítették, ami terméketlen elméletieskedésre, a tudomány haladó hagyományai meghazudtolására vezetett.

Téves volna persze azt hinni, hogy a kapitalizmus idején nem fejlődött a tudomány. Közismert, hogy főleg a kapitalizmus virágkorában a tudomány igen nagy fejlődésen ment át, s ez a fejlődés nélkülözhetelen előfeltétele a tudomány szocialista művelésének.

Az azonban, hogy megértjük és megbecsüljük a kapitalista idők tudományos eredményeit, semmiképpen sem jelentheti azt, hogy megálljunk ezen a fejlődési fokon, különösen akkor, amikor annak hanyatlása már teljesen nyilvánvaló, és az imperializmus tudományának szinte fenntartás nélkül a pusztítás szolgálatába való állítását már csak rosszakarattal lehet észre nem venni. Az igazi tudomány mindig a haladás fáklyavívője volt, s fokozott mértékben azzá kell most válnia, amikor oly széleskörű érvényesülési lehetőségek nyíltak meg előtte, mint azelőtt soha.

A magyar kutatók előtt az utóbbi években megnyílt az út ennek az igazi tudománynak a széleskörű műveléséhez. Pártunk és kormányunk széleskörű intézkedései nemcsak a társadalmi megbecsülést adták meg a kutatómunkának, ami a tudományok kandidátusa és doktora új fokozatok bevezetésében, a tudósok kitüntetéseiben és jutalmazásában, tekintélyes javadalmaszásban nyilvánul meg, hanem a kutatás tárgyi feltételeit is mind fokozódó mértékben bizonyították. Míg a felszabadulás előtt alig volt kutatóintézet az országban, addig a felszabadulás óta több mint 80 új kutatóintézet létesült. Ezek közül 9 akadémiai kutatóintézet, holott az Akadémiának 1949 előtt egyetlen intézete sem volt. Tudományos beruházásokra és kutatásokra 1949-ben 136 millió forintot fordítottunk, ez az összeg 1951-ben több mint 300 millió forintra növekedett, s az ötéves tervperiódus alatt összesen 1,7 milliárd forintot fordít népgazdaságunk a kutatásra.

A népgazdasági tervek hatalmas sikereinek és a szovjet tudomány eredményeinek hatása alatt mindinkább elfoglalja helyét a mi tudományunkban is a tervszerűség. E tekintetben nem kis nehézségekkel kellett megküzdenünk. Mindenekelőtt meg kellett szabadulnunk a kapitalista tudománytervezés rossz emléktől, ami tulajdonképpen a tudós kibérelését és kizsákmányolását jelentette. Ezzel egyidejűen fel kellett ismernünk a szocialista tervezés lényegét, valamint szükségszerűségét a tudomány mai fejlettségi fokán.

Fel kellett ismernünk, hogy a szocialista tervszerűség lehetővé teszi a társadalmi szükségletek tudatos összekapcsolását a tudomány fejlődésével. Ez nem korlátozást jelent a tudós lehetőségeinek, hanem kiszélesítést, mert minden igazi tudós mindenkor azokkal a kérdésekkel foglalkozott, melyeket a maga területén a fejlődés szempontjából fontosnak tartott. Míg azonban korábban tapogatózva kereshette csak a helyes utat, ma a népgazdaság tervei széles körben évekre előre megmutatják a műszaki és kulturális fejlődés irányait, ami támpontul szolgálhat távlati kutatásoknak is, anélkül természetesen, hogy a tudomány fejlődésének sajátos törvényeit mechanikusan helyettesíteni akarnók a gazdasági vagy műszaki fejlődés törvényeivel.

A népgazdaság nyújtotta nagy perspektíva viszont lehetővé teszi a különböző tudományágak összefüggéseinek felismerését és a természet egységes elvének minél nagyobb mérvű érvényesítését a kutatás gyakorlatában.

A kutatások célkitűzéseinek a tervkészítés során termékeny, kollektív vitákon történő meghatározása, tisztázása már egymagában is nagy ösztönzést jelent a kutató számára.

Elkerülhetetlenné teszi kutatási terv készítését a tudomány növekvő komplexitása és a rokonszakmák fokozódó összeműködése is. Csak a tervből derül ki, hogy milyen tudományok együttműködése szükséges az adott probléma megoldására és csak terv alapján lehet ezek együttműködését biztosítani.

A fejlődés mai fokán a tudomány művelése mind bonyolultabb módszereket és eszközöket igényel. A kutatás menetének előzetes átgondolása és megtervezése nemcsak a legmegfelelőbb módszer kiválasztása céljából elengedhetetlen, hanem a megvalósításukhoz szükséges műszerekről, berendezésekről és munkaerőkről való gondoskodás is szükségessé teszi.

Tudósaink mind fokozódó mértékben látják, hogy a helyesen értelmezett kutatási terv nem egyéni kezdeményezéseik kifejtésének korlátozója, hanem ellenkezőleg, eredményességének biztosítója és leghatékonyabb módja annak, hogy a tudományt fejlesztő erők érvényesülését tudatosan előmozdítsuk. Hogy a tervszerűség a tudományban nemcsak lehetséges, de eredményes is, azt a szovjet tudomány szédületes ütemű fejlődése tapasztalati tényként bizonyítja.

Aligha kell külön rámutatni arra, hogy a tervszerűség nemcsak a műszaki és természettudományokban gyümölcsöző, hanem a társadalmi tudományokban is. A tervszerűség itt is az alkotó munka fokozott hatékonyságát biztosítja, ami a társadalmi fejlődés meggyorsulásában mutatkozik. Hogy a helyes tudományos elmélet mily mértékben segíti elő a fejlődést, azt legfényesebben a marxizmus-leninizmus tudománya mutatja, amelyről *Visinszkij* elvtárs az ENSz mostani ülésén joggal mondotta, hogy — ez az élenjáró elmélet nemcsak a munkásosztály, hanem az egész dolgozó emberiség legyőzhetetlen zászlója. — Ennek az elméletnek birtokában, Lenin és Sztálin vezetésével, az elméletet a munkásmozgalom gyakorlatával egyesítve vívta ki immár 800 millió ember a szabadságát, ezzel a tudománnyal építi a szocialista jövőt.

Ha a tervszerűségnek a kutatásban ilyen nagy előnyei vannak, felmerül a kérdés, miért idegenkednek tőle sokan és miért nem értünk el e téren az eddigieknél nagyobb eredményeket? Nem érdektelen talán ennek néhány okára rámutatni, melyek nagyrészt a tudománytervezésben való járatlanságban, annak mechanikus értelmezésében keresendők. Természetes ugyanis, hogy az ipari tervezés módszereit nem lehet változtatlanul alkalmazni a kutatásra és a tudományos terv eredményét nem lehet pontosan előre látni, mint pl. a telefonkészülékek bevált módszer szerinti gyártásának tervét. A különbség figyelmen kívül hagyása ugyanolyan hiba, mint eltűlése.

Nyilvánvalóan lehetetlen tervszerűen előrelátni, hogy egy tudós a következő évben mit fog felfedezni. Lehetséges azonban egyrészt a témát úgy megválasztani, hogy az a társadalom szükségletének és a tudomány adott állapotának legjobban megfeleljen. Lehetséges továbbá megtervezni mindazokat a vizsgálatokat, melyek előreláthatóan a legnagyobb mértékben előmozdítják a felvetett kérdés tisztázását és lehetséges a vizsgálatok előhaladásának adott körülmények között legkedvezőbb tárgyi és személyi előfeltételeit megteremteni.

Talán egy példával lehet ezt legjobban megvilágítani :

Az orvostudományi terv egyik fontos témája a vörheny kórokozójának és gyógyításának kutatása. A tervszerűség itt egyrészt abban mutatkozik, hogy a vörheny kutatását tűzzük napirendre és nem pl. a himlőt. Noha a himlőoltás felfedezésével a himlő akut veszélye elmúlt, a probléma korántsincs végleg megoldva, annál is kevésbé, mert a tudományban nincsenek végleges megoldások. A himlő oltóanyagát körülményes módon, állapotban kell előállítani, több ízben kényelmetlen oltással kell beadni és csúnya heg marad vissza. Mennyivel egyszerűbb volna, ha automatikusan működő berendezésben szintetikusán lehetne előállítani és egyszeri szájon át való adagolással maradandó hatást fejtene ki. Mégis, figyelembevéve az évről-évre ismétlődő vörheny járványokat és azt, hogy a himlőt sikerült kiküszöbölni hazánkban, valamint tekintetbevéve a szintetikus szerves kémia fejlettségi fokát, világos, hogy a vörheny kutatásával kell foglalkozni és nem a himlőnyirok előállításának szintetikus útra való terelésével.

De a vörhenykutatás terén sem készíthetünk olyan ütemtervet, mely megszabja, hogy mely dátumig kell egyszeri oltásra biztosan ható szérumot kidolgozni. Megtervezhetjük azonban azokat a kísérleteket, melyek a tudomány mai állása mellett előreláthatóan leginkább elősegítik biztosan ható szérum feltalálását és tervszerűen biztosíthatjuk, hogy kutatóink a legnagyobb hatással végzeshessék el a vizsgálataikat. Hogy fognak-e felfedezni hatékony szérumot, vagy nem, azt senki sem láthatja előre, mert nem tudjuk milyen távol vagyunk a megoldástól. A tervszerűséget tehát nem mérhetjük a feladatot gyökeresen megoldó felfedezéssel, vagy annak elmaradásával, hanem csupán azzal, hogy felkutattuk-e az előírányzott területet, s mily mértékben ismertük meg itt a természetet.

E példából világosan kitűnik, hogy mit várhatunk és mit nem szabad megkövetelnünk a kutatási tervektől. Megkövetelhetjük, hogy jelölje ki a célt, a módszert és a felkutatandó területet.

Nem lehet időre megtervezni az új gondolat felmerülését. De ha az elgondolás alapelvei megvannak, megtervezhető egy-egy meghatározott terület problematikájának tisztázása, az elgondolás helyességének illetve helytelenségének megállapítása. Az így nyert eredmények természetesen csak

relatív jellegűek, azonban sokszor hasznosíthatók az ember termelő és kulturális tevékenységében, de egyúttal felvetik a további problémákat, melyek új elgondolások alapját képezik. Bármily kimagasló ugyanis a megoldás ez nem jelentheti az utolsó szót. A tudomány fejlődésében ugyanis nincs megállás, nincs végleges megoldás. Nem azért, mintha a természetben valami elvileg felismerhetetlen rejtőznék, hanem azért, mert a világ végtelen, a jelenségek végtelen sokoldalúak és változékonyak, kutatási lehetőségeink és időnk pedig ehhez képest igen korlátoltak. A kutatókat persze ez nem csüggedésre, hanem fokozott munkára serkenti, hogy a természet korlátlan készletéből minél többet merítsenek.

Sokan aggódnak azért, hogy munka közben kiderülhet és ez nem ritka eset, a terv nem megfelelő volta. Ilyenkor módosítani kell a tervet, de ez nem szól a kutatási terv ellen, mert módosítani csak azt lehet, ami van. A tervmódosítások kérdésében, *Sztálinra* hivatkozhatunk: »Csak a bürokraták gondolhatják — úgymond — hogy a tervezőmunka a terv összeállításával befejeződik. A terv összeállítása csak kezdete a tervezésnek. Az igazi tervszerű vezetés csak a terv összeállítása után, a helyi ellenőrzés után, a terv megvalósítása, javítása és tökéletesítése során bontakozik ki.« — Amint népgazdaságunk öt éves tervét, az időközben feltárult új lehetőség kiaknázásával Pártunk már a második év elején lényegesen módosította és felemelte, úgy nyilvánvalóan a tudományos tervek szükségszerű módosításától sem kell félni. A módosítás persze ne legyen kapkodás és — felemelt népgazdasági tervünk mintájára — ne a célkitűzéseken változtasson, hanem az időközben szerzett tapasztalatok alapján a megvalósítás új és hatékonyabb módjait tűzze ki.

Azon okok között, melyek megnehezítették tudósainknak a tervszerű kutatás előnyeinek felismerését, a fentiekén kívül szerepelnek az írásbeli elkészítéssel járó kényelmetlenségek és a terv mellékleteként szükséges beruházási anyag- és munkaerő tervek összeállításával járó nehézségek. Ezek kezdetben az ipari tervekre szabott űrlapok alapján készültek, s így természetesen alkalmatlanok voltak a tudományos tervekhez, egy részük kitöltése formális volt csupán és nagyban hozzájárult a tervezés diszkreditálásához. Az Akadémiát itt súlyos felelősség terheli, hogy ezt nem ismerte fel idejében és nem gondoskodott a tervkészítés megfelelő technikájának kidolgozásáról. Szolgáljon mentségünkre a tervkészítésben való tapasztalatlanságunk. Most már lényeges javulás van e téren, bár még távolról sem kielégítő a helyzet.

Anélkül, hogy a bürokratikus túlkapasok okozta hibák jelentőségét csökkentenők, világosan kell látnunk azt, hogy eddigi tudományos terveinknek más bajai is voltak, melyek komoly, de nem gyógyíthatatlan gyermekbetegségeknek tekinthetők.

Minthogy nem rendelkezünk kellő tapasztalattal ütemezett kutatási tervek készítésében, 1950. évi és részben még 1951. évi terveink meglehetősen irreálisak voltak. Inkább a kutatási irányokat jelöltük meg, semmint az elvégzendő feladatokat. Mivel kezdetben a kutatási tervek nagy része sokkal többet ígér, mint amennyit reálisan teljesíteni lehetett, a 100 százalékos tervteljesítés vagy túlteljesítés az 1950. évi első egy éves tudományos tervvel kapcsolatban még nem volt gyakori. Ez a hiba sajnálatos módon táplálta azt a tévhitet — hogy a kutatásban nincs értelme a tervezésnek. Most már azonban sokat tanultunk, s az 1951., illetve 1952. évi tervek e téren is javulást mutatnak, bár még nagyon sok a tennivaló.

A tervteljesítésben való elmaradásnak persze más okai is vannak. Komoly nehézséget okoz az, hogy a kutatások jelentékeny része nem külön a kutatóintézetekben, hanem tanszékeken folyik, ahol a rendelkezésre álló káderek munkaidejének nagy részét az oktatás foglalja le. Mivel főiskolai oktatásunknak az új, fokozott igényeknek megfelelő átalakulása még folyamatban van, az oktatási munka szükséglete gyakran vesz igénybe eredetileg kutatásra szánt kapacitást. Hozzájárul ehhez a sok helyen mutakkozó káderhiány is. Amilyen fontos, hogy a felsőfokú oktatás és kutatás ne különüljön el mert nem lehet jó egyetemi oktató az, aki nem kutat és a kutatónak is előnyére van, ha oktat is, ugyanolyan szükséges megfelelő munkaerőt és munkaidőt biztosítani a kutatásra.

Műszaki területen nagy hiányossága eddigi terveinknek, hogy nem terjedtek ki az elért tudományos eredményeknek gyakorlatba való átvitelére, az ú. n. realizálásra. Bár a gyakorlati megvalósítás többnyire nem az elméleti kutató feladata, a tervbe ezt is be kell dolgozni, mert a terv egyik feladata éppen a különböző szakemberek egy cél érdekében való összefogása. De egyébként is a realizálás csak a tudományos kutató és gyakorlati szakember hatékony együttműködésével vezethet az optimális eredményre.

Terveink tökéletlenségével függ részben az is össze, hogy nem fordítottunk eddig kellő figyelmet a végrehajtás ellenőrzésére. Bár az Akadémia tudományos osztályai és állandó bizottságai helyszíni kiszállásokkal és az eredményeknek szaküléseken való megvitatásával az utóbbi időben megjavították az ellenőrzést, a jövő évben lényegesen tovább kell mennünk ebben az irányban.

A tudományos tervezés során eddig szerzett tapasztalataink, valamint a Szovjetunió tervezési módszereinek tanulmányozása alapján hozzáfoghatunk egy hosszabb lejáratú terv készítéséhez. A folyó évben kidolgoztuk az ötéves népgazdasági tervperiódus hátralevő részének tudományos tervét, s ezzel pótolni igyekeztünk a tudományos terv nagy elmaradását a népgazdasági terv mögött. Az ötéves tudományos terv készítésében kutatóink legszélesebb körei vettek részt a Párt útmutatásával és az Akadémia illetékes szerveinek vezetésével.

A kutatók javaslatai alapján az Akadémia 60 állandó bizottságának több mint 600 tagja dolgozott a terv elkészítésén, egyes kiemelkedő kérdéseit tudományos egyesületek ülésein vitatták meg a szakemberek. Tudósaink és kutatóink tevékeny részvétele a tervkészítésben nemcsak azt mutatja, hogy minden hiba és nehézség ellenére meggyőződtek a tudomány helyes értelemben vett tervezhetőségéről és tervszerű kutatás előnyeiről, hanem azt is bizonyítja, hogy felismerték és megbecsülik népi demokráciánk nyújtotta óriási lehetőségeket, a tervet magukénak tekintik, s mint ilyenek, minden erejükkel dolgoznak végrehajtásán.

Ötéves tudományos tervünk főfeladata nehéziparunk fejlődésének elősegítése, mezőgazdaságunk szocialista átalakulásának meggyorsítása, népegészségügyünk fejlesztése és a kulturális forradalom elmélyülésének, valamint eredményei állandósításának támogatása. A népgazdasági terv soron levő feladatainak megvalósításához adott segítségen kívül nagy gondot fordít a terv az alapvető távlati kutatásokra is, melyek azonkívül, hogy a tudomány fejlődését szolgálják, a jövő gyakorlatának tartalékai, s a műszaki fejlődés útjának kijelölésében is szerepük van. A terv alapelveiről szóló tájékoztatót eljuttattuk a Nagygyűlés résztvevőjéhez.

A szocialista iparosítás elősegítése terén kutatásaink elsősorban új technológiai eljárások kidolgozására, a meglévők tudományos alapon való fejlesztésére, hazai nyersanyagbázisunk kiszélesítésére és a népgazdaság növekvő energiaszükségletének biztosítására irányulnak.

A mezőgazdaság szocialista átalakulását a nagyüzemi gazdálkodáshoz szükséges új eljárások és gépfajták kidolgozásával, nagy termékenységgű és ellenálló, jóminőségű növény- és állatfajták kialakításával kívánja a kutatási terv előrevinni. Orvostudományi tervünk célkitűzése a legelterjedtebb és legveszélyesebb betegségek megelőzése és gyógyítása új hatásosabb módszereinek kidolgozása; a kulturális forradalom elmélyülését pedig úgy kell támogatnunk, hogy hazai viszonylatra alkalmazzuk és tovább fejlesztjük a marxizmus-leninizmus tanításait és ápoljuk haladó kulturális örökségünket.

Messze vezetne ötéves kutatási tervünk sokszáz tervtémájának részletes ismertetése és felesleges is volna, mert a saját szakterületére vonatkozó részek kidolgozásában a legtöbb kutató résztvett.

A tudományos terv hatalmas feladatai végrehajtásához nemcsak az anyagi eszközöket kell a multhoz képest lényegesen növelni, nemcsak tudományunk haladó hagyományait kell teljes mértékben kiaknázni és felhasználni, hanem el kell sajátítanunk és tovább kell fejlesztenünk a kutatás legkorszerűbb módszereit.

Reménytelen volna a ránk váró nagy feladatoknak megoldása, ha nem támaszkodhatnánk a Szovjetunió tudományának eredményeire és tudósainak segítségére. A támogatás, amit a Szovjetuniótól e téren kaptunk, rendkívül sokoldalú. Igen nagyjelentőségű az a segítség, amit a szovjet szakirodalomtól kapunk és ezt igyekszik az Akadémia szovjet munkák fordításával elősegíteni. Nagy segítséget jelent a személyes tapasztalatátadás, mellyel az itt dolgozó, illetve idelátogató szovjet tudósok vannak segítségünkre a szovjet eredmények megismerésében és hazai alkalmazásában. Ugyancsak jelentősek kutatóink szovjetunióbeli tanulmányútjai. Hogy a kutatási munkára milyen nagy ösztönző hatást gyakoroltak tanácsaik, arra csak kiragadott példákat említek meg: a sopronhorpácsi kísérleti gazdaságban *Baranov* akadémikus javaslatára állítottak be kísérleteket, melyek igazolták, hogy az egyszer magot termett cukorrépa gyökértermése újra jelentékeny és komoly takarmányanyagot szolgáltathat a szarvasmarhák számára. *Nyikityin* akadémikusi tanácsai nyomán az elektromos hegesztés kérdéseivel foglalkozó szakembereink jelentős és termékeny módosításokat hajtottak végre kutatási programjukban, majd átalakították hegesztőtranszformátor-gyártásukat.

A szovjet tudomány bámulatos eredményei elérésének leglényegesebb eszközei közé tartozik a marxizmus-leninizmusnak a kutatásban való következetes alkalmazása, a kritika és önkritika, a termékeny elvszerű vita fegyvereinek bátor használata, az elmélet és gyakorlat szoros és állandó kapcsolatának biztosítása. Magyar tudományunk ideológiai alapjaiban a változás még mindég lassú, lassan sajátítjuk el e nélkülözhetetlen módszereket. Tudósaink tanulják ugyan a marxizmus-leninizmust, de annak teremtő, eleven, önálló alkalmazását még legnagyobbbrészt nem tették magukévá.

Még gyengébb helyzetünk a kritika és önkritika, a tudományos viták fegyverei alkalmazásának terén. Súlyos mulasztások terhelik e téren az Akadémia Elnökségét is, mivel nem nyújtott példát az elvszerű, elmélyült bírálatra, mely pedig az igazi irányító munka egyik alapja. A kellő elvi kritika,

a világnézeti kérdésekben a régi, elavult terméketlen eszmék ellen folytatott szenvedélyes, következetes harc híjján nálunk nem is bontakozott ki a tudomány fejlesztésének nagyszerű eszköze: az elvi vita. Az Elnökség a jövőben arra fog törekedni, hogy e téren is több segítséget nyújtson a tudományos osztályoknak, megvitassa egyes tudományágak fejlődésének elvi kérdéseit és azok megoldását kellően megalapozott elvi bírálattal mozdítsa elő.

A kritikai és önkritikai szellem kialakításában az elvi viták meghonosításában azonban csak úgy érhetünk célt, ha tudósaink félreteszik az álszemérmét és leküzdik a túlzott hiúságot. Őszintén meg kell mondanunk, hogy a kritikában még ma is sokan személyeskedést vagy ártó szándékot látnak, vagy attól félnek, hogy kritikájuk kárára lesz kartársuknak. Legfőbb ideje, hogy felismerjük e mentalitás káros voltát.

A szovjet tudomány egyik hatalmas lendítőereje a gyakorlattal való szerves kapcsolat. Bár számos tudósunk kapcsolatban áll az iparral illetve mezőgazdasággal, általánosságban a kapcsolat még nem kielégítő. Az összeköttetés szervezettebbé tételére megkísérelt több módszer nem vált be, mert vagy csak formális kapcsolatot eredményezett, vagy az ipar napi aprólékos kérdéseivel halmozta el tudósainkat, ami elvonta őket alapvető kutatásaiktól. Most azzal kísérletezünk, hogy a gyakorlati élet képviselőit nagyobb mértékben vonjuk be Állandó szakbizottságaink munkájába, miáltal egyrészt áttekintést kapnak szélesebb távlatról, másrészt tudósaink nagyobb jelentőségű kérdések megvitatásával kapcsolatban ismerkednek meg a gyakorlat szempontjaival és problémáival.

Tisztelt Nagygyűlés! Ha tudományos életünkben sok is még a hiba és elmaradottság, ha az Akadémia tudományszervezési tevékenysége még nem is áll azon a fokon, amelyen kellene, ha a tervezésben való járatlanságunk folytán munkánk nem is olyan hatásfokú még, mint lehetne, tudományos életünk mégis komoly fejlődést mutat konkrét tudományos eredmények és szervezeti kérdések tekintetében egyaránt. Lehetetlen volna egy ülés keretében az elmúlt év valamennyi jelentősebb eredményét részletesen ismertetni, s így néhány példa kiragadására szorítkozhatok csak. Így pl. a biológiában *Törő Imre* munkatársaival *Lepesinszkaja* munkásságával érintkező területen egy új sejtosztódási formát fedezett fel. *Ivanovics György* és tanítványai a B₁₂-vitamin, a veszélyes vérvesztés gyógyszerének előállítására dolgoztak ki új és gazdaságos eljárást. *Vály-Nagy Tibor* új antibiotikumot állított elő, melynek gyógyszerként való használhatóságára most folynak a kísérletek. *Fogarasi Béla* Logika c. műve filozófiai kutatásunk jelentős eredménye. *Rényi Alfréd* és munkatársai az alkalmazott matematika módszereivel kidolgozták a textilgépek optimális fordulatszámának meghatározását, ami lehetővé teszi a szövőgépek legkedvezőbb kihasználását. *Bognár Rezső* értékes alkaloidoknak, a tebainnak és narkotinnak, hulladékokból való előállítására fedezett fel új eljárást. *Schay Géza* és munkatársai a gumi sajátosságainak fizikai-kémiai vizsgálata terén értek el jelentős eredményeket, melyek új felhasználási módot és eljárásokat nyitottak meg. *Széki János* vizsgálatai a szelénnek hazai nyersanyagokból való előállítására vezettek, ami a fotocellaipar szempontjából fontos.

Nem folytatom a felsorolását az értékes kutatási eredményeknek. Rá kell azonban itt is mutatnom, hogy többi eredményeink egy részéből is hiányzik a gyakorlatnak az elmélettel való megfelelő kapcsolata. Nem egy kutatónk eredménye prakticista empirikus munka terméke és noha hasznos,

az ilyen munka az elméleti elmélyedés és perspektíva hiányában előbb-utóbb zsákutcába fog jutni. Ha nem akarjuk, hogy nagyvonalú tudományos létesítményeink előbb-utóbb meddővé váljanak, akkor mindent el kell követnünk kutatóink elméleti színvonalának emelésére, szakmabeli és ideológiai tekintetben egyaránt. Ebben az irányban komoly lépések történtek. Az év elején megvalósult az aspirantúra intézménye, mely lehetővé teszi, hogy a jövő kutatói gárdája három éven át folytatott szervezett elmélyedő tanulmánnyal készüljön hivatására és biztosítja, hogy az elméleti perspektíva és elmélyedés elfoglalja az őt megillető helyet kutatásainkban.

A tudományos érdemeknek népköztársaságunk által való nagy megbecsülését tanúsítja az újrendszerű tudományok doktora fokozat bevezetése is. Aligha lehet kétséges, hogy ez ösztönözni fogja kutatóinkat minél magasabb elméleti színvonal elérésére. Kutatóink bőségesen részesülnek anyagi támogatásban kandidátusi és doktori illetmények, kutatási ösztöndíjak és a nemrég rendszeresített kutatási jutalmak alakjában. Nagygyűlésünk záróülésén több mint $\frac{3}{4}$ millió forintnyi kutatási jutalmat osztunk ki a különböző minisztériumokkal együtt, s a jövő évben mintegy 15 millió forintot fogunk fordítani a tudományos eredményeknek a rendes fizetésen felüli díjazására.

Terveink szerint a jövő évben számos új kutatóintézetet szervezünk, köztük az irodalomtudományi, filozófiai, botanikai és kísérletes orvostudományi kutatóintézetet. Számos más intézetet szándékozunk továbbfejleszteni és bővíteni.

Fejlődő tudományos életünk, a felsőoktatás egyre növekvő szükségletei és egyre szaporodó kutatóintézményeink mind nagyobb igényekkel lépnek fel tudósainkkal szemben. Bár mindent megteszünk a tudományos utánpótlás biztosítására, a mult kicsinyes szűkkeblűségének és tudományellenes politikájának terhes örökségeként nagymértékű káderhiánnyal kell küzdenünk. Ez elkerülhetetlenné tette élvonalbeli kutatóink különféle szervezési és egyéb munkákkal való túlterhelését, ami akadályozza kutatómunkájukat. A Minisztertanács november közepén megjelent rendelete azonban, mely egyebek között az alkotó szabadság intézményét vezeti be, nagy lépést jelent a tudósok tehermentesítése irányában.

Tisztelt Nagygyűlés! Magyarország dolgozó népe Pártunk és kormányunk irányítását követve oly nagyra becsüli a tudományos munkát, amilyenre azelőtt példa nem volt és semmi áldozatot nem sajnál támogatására. Kutatóink átérzik a felelősséget, ami e megbecsülésből folyik, mind világosabban látják a szocialista fejlődés szinte korlátlan perspektíváit, s ez megmutatkozik munkájuk gyümölcseiben is. Ki fog ez tűnni Akadémiánk ma kezdődő Nagygyűlésén is, melynek főcélja az elmúlt év tudományos eredményeinek bemutatása és megvitatása. A Nagygyűlésen 170 előadás fog elhangzani, melyek közül 83 a műszaki tudományok területére jut. Tudományos életünk további felélénkítését és elmélyítését akkor fogja ez az ülés legjobban szolgálni, ha minél élénkebb viták, a dialektikus materializmus elvi alapján álló bírálatok színhelye lesz.

A tudományos vita és bírálat a kollektív tudományos munka egyik alakja, melynek helyes alkalmazása nagy szerepet játszik a szovjet tudomány sikereiben. A vitaszellem hiányának, egymás munkái iránti érdektelenségnek, semmitmondó tudományos udvariaskodásnak sorvasztó hatását bőven volt alkalmunk az elmúlt időkben észlelni.

Multunkban számos nagy tudós és alkotó volt, kikre joggal büszkék lehetünk. *Bólyai János* kutatásai, melyek forradalmi eredményekre vezettek a geometria terén, egyidejűek voltak *Lobacsevszkij* hasonló eredményeivel, anélkül, hogy tudtak volna egymásról. *Jedlik Ányos* Pesten korábban fedezte fel a dinamó elvét, mint *Siemens* Németországban, illetve *Wilde* Angliában, de elszigeteltsége folytán éppoly kevésbé lett az elektromosság széleskörű gyakorlati alkalmazásának megindítója, mint *Jakobi*, ki Oroszországban szerkesztette meg az első elektromossággal hajtott járművet. *Eötvös Lorándnak*, a nagy fizikusnak, Akadémiánk egykori elnökének, nagyjelentőségű fizikai felfedezései mai kutatóinknak is mintaképül szolgálhatnak, *Semmelweis Ignác* és a két *Korányi* az orvostudományok fejlődésére világszerte elismert hatással voltak, hogy csak néhányat említek nagy tudósaink közül.

A felszabadulás előtti évtizedek és évszázadok tudományos pangása nem nagy tudósok hiányára vezethető vissza, hanem szerepe volt benne az egymást bírálva segítő, s a gondolatokat hasznos vitában tisztázó pezsgő tudományos élet hiányának is. E tekintetben a feudális-kapitalista társadalmi rend általános hatásán kívül Magyarország politikai elnyomása is súlyosbítólag hatott. A német befolyás és a hozzánk képest akkor kétségtelenül fejlettebb nyugati tudományos élet elvakította értelmiségünk nagyrésztét, s divattá tette mindennek kritikanélküli istenítését, ami nyugati, mindennek lenézését ami hazai, s mindennek lebecsülését, figyelmen kívül hagyását, ami ezen kívül van a világon. Ez a *kozmpolita* felfogás, mely az egész világot tekinti hazájának, tehát hazátlan és gyökértelen, még ma is kísért.

Tudományos fejlődésünk zavartalansága megkívánja, hogy helyesen ítéljük meg a tudományban világszerte elért eredményeket. A tudomány nem egy nép vagy generáció terméke, hanem a népek százai évezredekken át végzett munkáiból jött létre mai épülete. E munkában minden nép hozzájárulása értékes. Amint *Sztálin* tanítja: »minden nemzet, nagy és kicsiny, hozzájárul a maga obulusaival az emberiség közös kincstárának gyarapításához.«

Nagyrabecsüljük az ógörög *Euklideszt*, a geometria első zseniális rendszerezőjét, de tudjuk, hogy az orosz *Lobacsevszkij* és a magyar *Bólyai* megdöntötte az euklideszi geometria abszolút voltába vetett hitet. Kellően értékeljük az angol *Faradayt* és *Maxwellt*, valamint a német *Hertzet* az elektromos tér és elektromos hullámok sajátosságainak felfedezéséért, de nem felejtjük el, hogy az orosz *Popov* volt az, ki először használta fel ezeket drótnélküli hírközlésre.

Becsüljük a francia *Pasteur* lángelméjét, aki kimondta, hogy élő csak élőből származhat. Becsüljük e tételt, valamint azt is, hogy élő sejt csak sejtből származhat, nem azért, mintha igaz volna abszolút értelemben, mert *Lepesinszkaja* munkásságából ma már tudjuk, hogy nemcsak sejtből keletkezhet sejt és nem kételkedünk abban, hogy megfelelő körülmények között élettelenből is keletkezhet élő, de megbecsüljük *Pasteurt* azért, mert felfedezése nagy haladást jelentett a multhoz képest, ama naiv hithez képest, hogy a sajtkukac, vagy a szemetesládából kiugró egér a sajt és a szemét élettelen anyagából keletkezik és megállapításai széles körben, ha nem is minden esetben, ma is érvényesek.

Mi méltányoljuk az angol ipari forradalom eredményeit, a nagy francia forradalmat, méltányoljuk a tudományos és műszaki haladást a kapitalizmus fejlődő- és virágkorában.

Sajnálattal látjuk azonban, hogy Nyugaton a tudomány mindinkább szakít haladó hagyományaival, az emberiség javának szolgálata helyett mindinkább az imperializmus kiszolgálójává válik, nem az életlehetőségek kiterjesztését, hanem korlátozását, nem a műveltség kiszélesítését, hanem összeszűkítését tekinti céljának. Tipikus példa a nyugati tudomány züllésére a *British Medical Journal*, a világ egyik legtekintélyesebb orvostudományi lapja november 10-i számában egyik értekezés. Itt *H. E. Shortt* az Angol Királyi Társaság tagja, az orvostudományok doktora szóról-szóra a következőket írta: »A mi közvetlen szempontunkból az embert úgy kell tekinteni, mint egy egyedet a természet hatalmas komplexumában és fel kell ismernünk, hogy a túlságos siker a kutatásban végzetes lehet. Ha az ember megszűnteti mindazokat a járványokat és betegségeket, melyek sújtják, akkor fajtája megsokszorozódik, megesz mindent a föld színén és így éppen sikere eredményeképpen elpusztítja magát«. Ilyen tudományból nem kérünk!

Amikor a kozmopolitizmus ellen küzdünk, nem égtájak vagy nemzetek szerint akarjuk osztályozni azt, amit elfogadunk és átveszünk, vagy visszatartunk és elvetünk. Kozmopolitizmus az, amikor *minden* előtt meghajlanak, ami nyugatról jött és lenéznek mindent, ami hazai vagy más nemzetek alkotása, *csak* azért, mert nem nyugati. Legveszedelmesebb alakja a kozmopolitizmusnak a szovjet tudomány lebecsülése.

A tudomány minden eredményét, ami a valódi haladás irányába mutat, a technika minden vívmányát, mely a nép ügyét szolgálja és felemelkedését hivatott előmozdítani, a művészet minden alkotását, mely az életkedvet növeli, a fejlődésért való lelkes küzdelemre serkent, a dolgozók életét széppé és vidámmá teszi, örömmel üdvözljük, nagyrabecsüljük és felhasználjuk, jöjjön az bárhonnán.

Ma is behatóan tanulmányozzuk a haladó nyugati tudomány minden komoly eredményét és felhasználjuk azokat. De nem mi tehetünk róla, hogy a nyugati tudománytól a haladás irányában mind kevesebbet tanulhatunk, és nyugaton a haladó tudományt mindinkább elnyomják.

Nem fogadhatjuk el az olyan áltudományt, mely a mozgalmas fejlődés helyett a rideg megmerevedést hirdeti, mely a természet mind mélyebbre ható megismerésére való serkentés helyett megismerhetetlennek minősíti a természetet, sőt még objektív létét is tagadja, s vissza kell utasítanunk azt a technikát is, mely csak pusztításban látja célját, a természet békés és építő átalakítása helyett. Elvetjük azt az álművészetet is, mely érthetetlen a normális ember számára, mely csüggedést ültet egészséges lelkébe, mely az élet értelmetlenségéről, a világ sívárságáról és megváltozhatatlanságáról, az emberi akarat tehetetlenségéről igyekszik meggyőzni az alkotó tettekre törő, a természetet leigázni törekvő, életörömrre vágyó, távlatot kereső egészséges emberek millióit.

Amikor a kozmopolitizmus ellen küzdünk, a haladásért, a felemelkedésért, a jövőért harcolunk. Nem azért tekintjük példaképünknek a szovjet tudományt, mert orosz, ukrán, grúz vagy más szovjetunióbeli nemzetiségűek művelik, hanem azért, mert a haladást szolgálja. Azért mert a Szovjetunió tudósai ismerték fel legvilágosabban, hogy a marxizmus-leninizmus filozófiája mutatja meg a fejlődés helyes útjait és alkalmas arra, hogy az idejétmúlt, felbomló kapitalizmus helyébe lépő új szocialista társadalmi rend kialakulását szervezett tevékenységgel előmozdítsa és meggyorsítsa. A szovjet tudósok bizonyították be tettekkel, hogy a dialektikus materializmus világnézete és

módszerének tudatos alkalmazása szolgálja legjobban a tudomány fejlődésének és a dolgozók érdekében való felhasználásának ügyét.

Mi magyar tudósok egyértelműen ebben az irányban kívánunk haladni. A tudomány magyar hagyományaira alapozva, nemzeti hagyományaink minden értékét kihasználva, a szovjet tudomány példáit és eredményeit követve a marxizmus-leninizmus iránymutatása mellett kívánunk dolgozni.

Tudományos tervünk ennek a munkának vezérfonala és e tervet, mely a kutatók zömének közreműködésével jött létre, mindannyiunk összefogott erejével fogjuk megvalósítani országunk fejlődésének és népünk felemelkedésének, a békés szocialista építésnek szolgálatában. Ezzel járulunk leghatékonyabban hozzá, hogy megőrizzük az emberi tudás és kultúra további gazdagításának legfontosabb feltételét, a békét, melynek ügyét a nagy *Sztálin* vezetésével a világ békeszerető népei viszik diadalra.

Az ülés R u s z n y á k I s t v á n elnök zárószavaival ért véget.

A nagygyűlés megnyitása után. Balról—jobbra : Rusznyák István elnök, Ligeti Lajos alelnök, Straub F. Brunnó akadémikus és Révai József tiszteleti tag

III.

CX. NAGYGYŰLÉS

Az osztályok ülészekai

1951 december 9. és 15. között a Magyar Tudományos Akadémia osztályai nyílt és zárt osztályüléseket, valamint tudományos ülészekokat rendeztek. A nyílt osztályüléseken ismertették és vitatták meg a magyar tudományos kutatás ötéves tervéről szóló javaslat legfontosabb vonásait. A 35 tudományos ülészekban 194 előadás hangzott el, köztük külföldi vendégeink 12 előadása. A javarészt új tudományos eredményeket ismertető előadásokat élénk viták követték, amelyekben több mint 600 hozzászóló vett részt. Az előadások hallgatósága összesen mintegy 33,000 fő volt.

Az osztályülések és tudományos ülészekok anyagát az Osztályközlemények ismertetik.

IV.

CX. NAGYGYŰLÉS

A Magyar Tudományos Akadémia évi rendes közgyűlése

A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége 1951. december 15-re összehívta az évi rendes közgyűlést a következő napirenddel:

1. Elnöki megnyitó.
2. Főtitkári beszámoló.
3. Határozat az ötéves tudományos terv alapelveiről.
4. Javaslat az Alapszabályok módosítására.
5. Javaslat a taglétszám felemelésére.
6. Új tagok választása.
7. Indítványok.

J e g y z ő k ö n y v

Jelen voltak : *Kniezsa István, Kodály Zoltán, Ligeti Lajos, Németh Gyula, Pais Dezső, Trencsényi-Waldapfel Imre, Turóczi-Trostler József, Voinovich Géza, Zsirai Miklós, Andics Erzsébet, Bolgár Elek, Buza László, Fogarasi Béla, Lukács György, Moravcsik Gyula, Révész Imre, Szladits Károly, Alexits György, ifj. Bruckner Győző, Buzágh Aladár, Egerváry Jenő, Erdey-Grúz Tibor, Fejér Lipót, Gombás Pál, Jánossy Lajos, Norobáitzky Károly, Riesz Frigyes, Schulek Elemér, Vendel Miklós, Gelei József, Jávorka Sándor, Manninger Rezső, Mócsy János, Zimmermann Ágoston, Babics Antal, Ernst Jenő, Hetényi Géza, Issekutz Béla, Rusznyák István, Straub F. Brunó, Törő Imre, Csűrös Zoltán, Mihailich Győző, Szádeczky-Kardoss Elemér, Tárczy-Hornoch Antal, Vadász Elemér, Verő József, Vendl Aladár* akadémikusok.

Beke Ödön, Fekete Lajos, Gyóni Mátyás, Hadrovics László, Lakó György, Maróth Károly, Tamás Lajos, Tolnai Gábor, Waldapfel József, Ember Győző, Fülep Lajos, Márton Géza, Mátrai László, Szabó Imre, Szász István, Bognár Rezső, Budó Ágoston, Gyulai Zoltán, Hajós György, Jordán Károly, Kalmár László, Kovács István, Rédei László, Rényi Alfréd, Schay Géza, Selényi Pál, Szökefati-Nagy Béla, Turán Pál, Varga Ottó, Ábrahám Ambrus Andor, Kotlán Sándor, Maucha Rezső, Rapaics Rajmund, Somos András, Soó Rezső, Gegesi Kiss Pál, Havas András, Ivánovics György, Kellner Béla, Kerpel-Fronius Ödön, Lissák Kálmán, Petényi Géza, Rajka Ödön, Szentágothai János, Barta István, Bíró Ferenc, Bognár Géza, Borbély Samu, Freund Mihály, Geleji Sándor, Gillemot László, Hevesi Gyula, Kovács Károly Pál, Major Máté, Müller Sándor, Osztrovszky György, Rázsó Imre lev. tagok.

I. Elnöki megnyitó

Rusznják István elnök a közgyűlést megnyitja. Bejelenti, hogy az Akadémia Elnöksége *D. A. Birjukov: »Ivan Petrovics Pavlov élete és munkássága«* című könyvét adja emlékül az Akadémia tagjainak.

Megállapítja, hogy 48 szavazatra jogosult tag van jelen, tehát több, mint a határozatképességhez szükséges 30, ezért kimondja a közgyűlés határozatképességét.

Jelenti az Akadémiának, hogy a mult közgyűlés óta meghalt *Illyés Géza* akadémikus. (Az Akadémia tagjai helyükről felállva fejezik ki kegyeletüket az elhunyt iránt.)

2. Főtükári beszámoló

Erdey-Grúz Tibor főtükár:

Tisztelt Közgyűlés!

Akadémiánk működésének évi seregszámolója a nagygyűlés. Az egyes osztályok mult évi működéséről, a hozzájuk tartozó tudományokban elért legfontosabb eredményekről és tervekről, valamint hibákról és hiányosságokról az elmúlt hét során bőségesen volt szó. Mai közgyűlésünk főfeladata nagy vonásokban vázlatos képet adni az Akadémia egészének működéséről, összegezni szervezeti munkánk legfőbb eredményeit és hibáit, megvitatni a jó kezdeményezések tartósításának és a hiányosságok kiküszöbölésének módját, továbbá kijelölni a jövő fejlődésének irányát.

Ez év egyik legfontosabb és legnehezebb feladata az ötéves népgazdasági terv hátralevő részére vonatkozó tudományos terv elkészítése volt. A nehézséget nemcsak a feladat nagysága okozta, hanem jelentősen hozzájárult ahhoz kutatási tervek készítésére vonatkozó tapasztalataink szűkös volta. Pártunk és kormányunk iránymutatása alapján tudósaink nagy erőfeszítéseket tettek a tudományos terv elkészítésére, s ezek nem voltak eredménytelenek. Az ötéves tudományos terv általános irányelveit Értesítőnk nagygyűlési számában megkapták tagtársaink, saját szakmájukra vonatkozó részeinek kidolgozásában pedig tevékenyen résztvettek, s a terv jóváhagyása után tájékoztatást fognak kapni az őket érdeklő részletekről, úgy hogy talán eltekinthetek részletes ismertetésétől. Egy-két általános kérdésre azonban ezzel kapcsolatban mégis rá szeretnék mutatni.

Ahhoz, hogy a tervben vállalt nagy feladatokat elvégezhessek, az eddiginél lényegesen jobban el kell mélyednünk a marxizmus-leninizmus filozófiájának tanulmányozásában, valamint a dialektikus materializmus világnézetének és módszerének elsajátításában, hogy ezt ne csak megismerjük, hanem munkánkba szervesen beépítve alkalmazzuk. Ezt a célt szolgálja a Közoktatásügyi Minisztérium által az Akadémiával karöltve rendezett ideológiai tanfolyam, melynek konferenciái megmutatták, hogy tudósaink nagy része megértette az ideológiai tanulmányok jelentőségét, és komolyan elmélyedt azokban.

Tudományos fejlődésünk további fontos feltétele, hogy kellőképpen megismerhessek a szovjet tudomány eredményeit. Bár a szovjet tudományos folyóiratok az utóbbi időkben már rendszeresen járnak könyvtárainkba, a könyvek beszerzése körül nehézségek voltak. Bizom benne, hogy ezeket a nehézségeket sikerül kiküszöbölni. Értesülesem szerint ma kezd meg műkö-

dését a moszkvai magyar nagykövetségen az az előadó, kinek főfeladata a legkülönbélebb tudományos irodalom, új és régebbi könyvek, folyóiratok és azok másolatainak fotokópiáinak beszerzése. Így tehát a jövőben biztosítva van az eredeti szovjet szakirodalom tanulmányozása.

Fontos feladata akadémiánknak a mult haladó hagyományainak ápolása, ezért teljesíteni kell korábbi elhatározásunkat a magyar tudományok történetének feldolgozására. Sajnos e téren eddig nem sok történt. Az elnökség megválasztotta ugyan a Tudománytörténeti Bizottságot, de ez még nem kezdte meg érdemleges munkáját. Az elmaradás főleg arra vezethető vissza, hogy történéseink nagyon el vannak foglalva társadalomtörténeti munkáikkal, s így nem tudnak az egyes szaktudományok történetének megírásához kellő segítséget adni. Egyes szaktudósaink pedig nem rendelkeznek kellő jártassággal a marxista történetírásban, minekfolytán az idén a tudománytörténet területén csak adatgyűjtő munka volt folyamatban.

Az Akadémia működésének legfontosabb tényezői a tudományos osztályok és azok szervei, az állandó bizottságok, az akadémiai kutatóintézetek és mindazok az intézmények, melyekben tudományos kutatás folyik. Osztályaink előtt ez évben rendkívül súlyos feladatok álltak. Akadémiánk munkájának egészséges fejlődése következtében megnövekedtek a tervkészítéssel, a tervek végrehajtásával és a végrehajtás ellenőrzésével kapcsolatos munkák. Egyre élesebben vetődött fel a gyorsabb fejlődésünkhöz elengedhetetlen tudományos légkör kialakításának, valamint az elmélet és gyakorlat szorosabb kapcsolatának szükségessége, továbbá a szovjet tudománnyal való kapcsolat szervezeti megerősítésének, a tudományos kutatómunka magasszínvonalú elvi vezetésének problémája, mint osztályaink, illetve azok vezetőségeinek sürgető teendői.

A tudomány tervezése, mint minden szocialista tervezés, két részből áll. Először meg kell határozni a terv általános irányát, alapelveit, stratégiai feladatait, és ezeket eljuttatva a kutatók széles rétegeihez, mozgósítani kell őket egyrészt az általános feladatok kijelölését javító módosításokra, másrészt az általános célkitűzéseknek megfelelő terv-tematika kidolgozására az egyes intézetek viszonylatában. A munka második része a javaslatok összesítése, felülbírálása, egyeztetése alapján a tudományág tervének kidolgozása, a legfontosabb témák kiemelése és részletesebb meghatározása, valamint a végrehajtás tudományos, anyagi és káderfeltételei biztosításának megtervezése. A tervezés után pedig a kitűzött feladatok végrehajtásáról kell gondoskodni.

Közgyűlésünk egyik feladata ezeknek a különféle munkáknak a kiértékelése. Alapos érdemi kiértékelés azonban csak akkor volna lehetsége, ha e munkát az év folyamán az elnökség érdemében is kellőképpen figyelemmel kísérte, illetőleg folyamatosan kiértékelte volna. Az elnöknek és főtítkárnak azonban nem sikerült úgy megszervezni az elnökség munkáját, hogy ennek a feladatnak eleget tudjon tenni. Ennek következtében nem terjesztheték a közgyűlés elé kellőképpen megalapozott és megvitatott, részletekbemenő kiértékelő jelentést tudományos osztályaink és intézeteink ezévi munkájáról. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az Akadémia vezetősége egyáltalában nem foglalkozott volna az osztályok irányításával, illetőleg munkásságuk kiértékelésével. Azonban e tevékenysége nem volt elvileg eléggé megalapozott és elmélyült, sem pedig eléggé rendszeres és folyamatos. Igen fontos és sürgős feladat tehát e hiányosságok kiküszöbölése, amelyre vonatkozóan

rövidesen konkrét javaslatokat fogunk tenni az elnökségnek. Mostani közgyűlésünkön azonban be kell érniünk néhány inkább kiragadott megjegyzéssel az Akadémia működését illetően.

Osztályainknak az év folyamán négy irányban kellett tervezési kérdésekkel foglalkozniuk. El kellett készíteniük az ötéves tudományos kutatási tervet, ki kellett értékelniük az 1950. évi tervek teljesítését, végre kellett hajtaniuk és ellenőrizniük kellett az 1951. évi tervmunkát és ki kellett dolgozniuk az 1952. évi tudományos kutatási tervet, mint az ötéves kutatási terv részét.

Ötéves tudományos kutatási tervünk tudománytervezésünk első nagyobb műve, Akadémiánk munkájának jelentős eredménye, de egyúttal visszatükrözi tudományos életünk számos hiányosságát is. A terv első szembeszökő hibája, hogy több, mint 1800 tervtémát tartalmaz. A tervtémák ilyen nagy száma nem tudományunk gazdagságát, tudományos kádertartalékaink bőségét mutatja, hanem azt tükrözi vissza, hogy nem tudtuk kellőképpen kiválasztani a legfontosabb tervtémákat, illetve nem tudtuk a részletkérdéseket kellőképpen egységes szempontok alá foglalni. Egyes esetekben tudományos kutatási témának minősítettünk olyan témákat is, melyek helyesebben a műszaki fejlesztés, illetve az ipari kutatás és ellenőrzés körébe tartoztak volna. A tervtémák közül mintegy 900, vagyis a fele, műszaki természetű. Ezek közül azonban aránylag kevés az olyan téma, mely a műszaki tudományok alapvető elméleti, távlatot mutató kérdéseivel foglalkozik. A részletkérdések túltengését, a praktikizmus szellemét tükrözi vissza az is, hogy az Orvosi Tudományok Osztálya kivételével osztályaink általában nem eléggé jelölték meg azt a néhány központi, legfontosabb témát, amelyre erőfeszítéseinket összpontosítanunk kell. A szűk részletkérdéseknek a nagy általános összefüggések szem elől tévesztésével való kutatása nem az új felé törekvő szocialista tudománynak, hanem annak a tudománynak a jellemzője, amely már nem hisz a nagy fejlődés jelentőségében, hanem az apró részletek kidolgozásában látja a tudomány fejlődésének egyedüli lehetőségét.

Mindezek a hiányosságok főleg abból erednek, hogy az osztályvezetőségek és osztályülések nem vitatták meg előre kellőképpen tervük általános szempontjait. Ahhoz, hogy ezeket a hibákat a jövőben elkerüljük, szükséges, hogy elsősorban az elnökség, de az osztályok, osztályvezetőségek is elmélyülten, elvi tudománypolitikai munka alapján alakítsanak ki megfelelő általános irányelveket. Meg kell találni a módot arra is, hogy behatóbban foglalkozzunk az egyes intézetek és kutatók munkájával. Ezek a feltételei annak, hogy kialakítsuk a központi problémákat és ezek megoldására irányítsuk főerőinket.

Igen fontos feladata az Akadémiának a kutatómunka folyamatos ellenőrzése. E munka terén is igen komoly hiányosságok vannak, mert sem az elnökségnek, sem az osztályoknak az ellenőrző tevékenysége nem volt kielégítő. Ez annál is sajnálatosabb, mert a helyes elvi szempontok szerint irányított ellenőrző munkának nem a hibák felfedezése a fő célja, hanem termékeny viták kapcsán a munka elősegítése és megjavítása.

A pénzügyi és adminisztratív ellenőrzés az év folyamán lényegesen megjavult és rendszeressé vált. Ez azonban, bár szükséges és fontos, természetesen nem elégséges, mert a leglényegesebb a tudományos, érdemi ellenőrző és irányító munka. E téren is van haladás, különösen egyes osztályok tettek komoly erőfeszítéseket ebben az irányban. Így megemlítem a IV. Osztályt, melynek vezetősége több ízben is foglalkozott a hozzá tartozó intézetek ellen-

őrzésével és nagy mértékben igyekezett hasznosítani az irányításban *Baranov* szovjet akadémikus értékes tanácsait, valamint bíráló megjegyzéseit. Az utóbbi időben a VI. Osztály is komoly eredményeket könyvelhet el ezen a téren.

Ahhoz, hogy tudományunk a szocialista építés megkövetelte ütemben fejlődjék, szükséges a tudományos életet ösztönző, fellendítő tudományos légkör kialakítása. Életre kell kelteni az eleven, elvszerű vitaszellemet, a sértődöttség nélküli nyílt bírálatot, az őszinte és ugyancsak nyílt önbírálatot, a tudomány alapvető elvi, ideológiai kérdései iránt való érdeklődést. A tudományos légkör kialakítására tudományunkban elsősorban az akadémiai ülések hivatottak.

E hivatásuknak az egyes osztályok különböző mértékben tettek eleget. Míg volt olyan osztály, az I. Osztály, mely egyetlen zárt osztályülést sem tartott, addig más osztályok jobban kihasználták ezt a lehetőséget. Az Orvosi Tudományok Osztályának vezetősége például minden héten rendszeresen tart ülést, melyeken az orvostudomány irányításának elvi jelentőségű kérdéseit is megtárgyalja. Ennek következménye, hogy az Orvosi Tudományok Osztálya tartotta az idén a legtöbb tudományos ankétot, kollokviumot, amelyeknek nagy sikere és látogatottsága volt. A Műszaki Tudományok Osztálya keretében komoly fejlődés mutatkozik az állandó szakbizottságok működésében, amelyek közül néhányon már komoly viták alakultak ki és mozdították elő a tudomány-szak aktuális kérdéseinek tisztázását.

A kritikai szellem kialakításában döntően részt kellene venni Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottságunknak, melynek a könyv- és folyóiratkiadásunk elvi irányításával, elvszerű bírálataival kellene elősegíteni a magas tudományos és elvi-politikai színvonalon álló akadémiai könyvkiadást. Ezt a feladatát azonban a Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottság nem látja el kielégítően, sőt egyáltalában munkáját nagyrészt titkára magában látja el. Könyv- és folyóirat-ektoraink kritikáinak egy része még mindig nélkülözi a kellő elmélyülést, a személyekre való tekintet nélkül történő bírálat jellegét, mely pedig kötelező kellene legyen azokra, akiket Akadémiánk megtisztelt azzal, hogy kiadványainak lektorálását, szerkesztését rájuk bizza.

Nagy hiányosságok mutatkoznak a megjelent könyvek bírálatában is, szóban és írásban egyaránt. Az elnökség erre vonatkozó határozatát az osztályok általában nem hajtották végre és csak az elnökség ismételt beavatkozásának eredményeként foglalkozott az Orvosi és az Agrártudományi Osztály egy-egy könyvkiadványuknak olyan hibájával, ami nemcsak a szakembereknek, hanem a távolabb állóknak is feltűnt. A tudományos légkör kialakításában komoly lépést jelent a könyvankétok rendezése, melyeket kívánatos a jövőben tovább kiépíteni.

Akadémiánknak a kozmopolitizmus hamis ideológiája ellen folytatott munkája sokszor sekélyes frázisokra szorítkozik, és nem figyel fel idejében a valóban veszélyes jelenségekre, aminek következtében még mindig előfordultak mostani nagygyűlésünkön is olyan előadások, amelyeknek előre beküldött összefoglalásából kitűnik, hogy nem egyebek, mint kizárólag a nyugati irodalomban leírt kísérletek ismertetései, végső célul pedig az angolszász országokban elért eredmények megközelítését tűzték ki.

A dekadens, tudományellenes irányzatok ellen, a szocialista építést szolgáló új tudományért folytatott harc legfontosabb eszköze egyrészt a szovjet tudomány eredményeinek és módszereinek megismerése és alkalmazása, másrészt saját tudományunknak ezek továbbfejlesztésére alkalmas színvonalra

emelése. Egyes osztályaink sokat tettek e téren. Az I. és II. Osztály kiterjedt viták során dolgozta fel *Sztálin* nyelvtudományi műveinek tanulságait, s e vitákban új és lényeges szempontok is felmerültek. Kár, hogy a felvetett vitakérdések nem mindegyikét tárgyalták meg kellő alaposággal, ezért egyes lényeges problémák mind a mai napig tisztázatlanok maradtak. A társadalmi-történeti tudományok terén egyéb vonatkozásban is igen alaposan építettek a szovjet tudomány eredményeire. Az akadémiai intézeteink által rendszeresen kiadott Nyelvtudományi és Történettudományi Értesítők lényegesen hozzájárultak a legújabb és legjelentősebb szovjet eredmények megismeréséhez. E vonatkozásban is jó munkát végzett Orvostudományi Osztályunk a nervizmus kérdéseiben és dokumentációs központján keresztül az egyéb szovjet eredmények ismertetésével is. A Vegyész Csoport vezetősége munkájának hiányossága, hogy nem sikerült a Szovjetunióban a kémiai kötések rezonancia elméletéről folyó vita tanulságai alapján kutatóink érdeklődését a kémiai kötések elméletének továbbfejlesztésével kapcsolatos kérdésekre irányítani.

Az élenjáró szovjet tudomány tapasztalatai hasznosításának fontos része a tudományos elmélet és a gyakorlat szervezett kapcsolatának fokozott kiépítése. E téren különösen a Műszaki Tudományok Osztálya lépett fel új és hasznos kezdeményezésekkel. Megalakították pl. a Rákosi Mátyás Művek Üzemi Tudományos Tanácsát, és az állandó bizottságok munkájába bevonták a gyakorlati kivitelezés legkiválóbb szakértőit is. Ugyanakkor óvakodnunk kell attól, hogy a gyakorlattal való szorosabb kapcsolat ne jelentse a technikai részletkérdésekben való elmerülés révén az elméleti színvonal csökkenését. Többi osztályaink is tettek lépéseket a gyakorlattal való kapcsolat szervezettebb biztosítása érdekében, a Társadalmi-Történeti, Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályok pedig a népszerűsítő munka kiterjesztésével kerültek szorosabb kapcsolatba a dolgozók tömegeivel.

A következő évben az elmélet és gyakorlat kapcsolatának biztosítására újabb és hatékonyabb szervezeti formákat kell kidolgozni és meghonosítani.

Osztályaink munkájuk jelentős részét az állandó bizottságokon keresztül fejtik ki. Állandó bizottságaink közül egyesek, mint pl. az Állandó Fémbizottság, Földtani Állandó Bizottság, Filozófiai Állandó Bizottság, komoly, hatékony munkát végeztek. Nem működött kielégítően többek között a gépészeti, erősáramú elektromos és főleg az építési, főleg nem megfelelő differenciáltság folytán Állandó Bizottság, a Tudománytörténeti Bizottság.

Amikor az Akadémia különböző szerveinek működését vizsgáljuk és bíráljuk, akkor közvetve az Akadémia központi vezetését is bíráljuk. Ezért nem kívánom a vezetés már eddig felsorolt hiányosságait megismételni, de rá szeretnék arra mutatni, hogy egyes kérdésekben megmutatkozott az elnökség elvi irányító és vezető szerepe. Az aspirantúra és a tudományok doktora intézményének életrehívása, az ösztöndíjrendszer kialakítása, az ötéves tudományos terv és a könyvkiadási terv elkészítése, a tudományos munka lehetőségének javítása terén számottevő kezdeményező és irányító tevékenységéről számolhatunk be.

Mindazonáltal az Akadémia vezetőségének, főleg az elnöknek és főtítkárnak a működése bőven ad alkalmat bírálatra. Munkásságuk nagyrészt elvileg jelentéktelen részletkérdések elintézése foglalta le, és a már említett kivételektől eltekintve, sok esetben nem tudták az osztályoknak a szükséges nagy vonalakban való elvi irányítást megadni, és a határozatok megvalósí-

tásának útjait pontosan kijelölni. Nem tudta az elnök és főtitkár az akadémikusokkal való személyes kapcsolatokat kellőképpen kiépíteni és ezért bizonyos mértékben elszakadtak az akadémikusoktól. Megmutatkozott ez abban is, hogy a tudósok amúgy is nagy túlterheltségére való tekintettel aránylag kevés elnökségi ülés volt. Különösen nagy hiányosság az, hogy nem fektettek elég súlyt a határozatok végrehajtásának ellenőrzésére, és az Akadémia egységes ügyrendjének kialakítására.

Az év folyamán sokat tanultunk a hibákból, valamint hiányosságokból és rendszeres munkával igyekszünk azokat kiküszöbölni. A tudósok tehermentesítésére hozott intézkedések lehetővé teszik, hogy akadémikusaink fokozottabb mértékben vegyenek részt az Akadémia munkájában. Ezért a jövőben lényegesen szaporítani fogjuk az elnökségi ülések számát, az elnökség részére féléves munkatervet dolgozunk ki, mely biztosítja, hogy az Akadémia működésének minden lényegesebb részéről tájékoztatást kapjon, továbbá kifejthesse irányító és bíráló működését. Az osztályok akadémikus vezetőségei is az eddiginél bizonyára nagyobb mértékben fognak részt venni az osztályok tényleges vezetésében, hogy végre minden vonalon megvalósuljon az Akadémiának akadémikusok általi vezetése.

Akadémiánk munkájának igen jelentős eredménye és a valóban tervszerű tudományszervezés elengedhetetlen feltételeként ebben az évben megvalósult a rendszeres tudósképzés, az aspirantúra intézménye. Az első aspiránsfelvétel nagy feladatokat rótt az Akadémiára, mert 961 jelentkezőből kellett a 100 legalkalmasabbat kiválasztani, s az aspiránsképzés tanulmányi rendjét is ki kellett dolgozni. Most összesen 1662 jelentkezőből választották ki az Aspirantúra Bizottság által kijelölt felvételi bizottságok a 137 legjobbat aspiránsnak, úgy hogy jelenleg 216 aspiráns tanul 142 aspiránsvezető mellett. Meg kell itt említenem, hogy a műszaki tudományok területén nehézségeket okoz az, hogy az iparból kijelölt aspiránsokat nem mindig engedik el munkahelyükről, ami éppen azon a területen nehezíti meg a tudósképzést, ahol a legnagyobb szükség van rá. Ezt a nehézséget a távaspirantúra kiszélesítésével kívánjuk megoldani, hogy ott ahol ez elkerülhetetlen, az aspiránsok megmaradhassanak munkahelyükön.

Az őszi folyamán a tudományok doktora fokozatra vonatkozó rendelettel befejezést nyert a tudományos fokozatok rendszerének kiépítése. Hogy Pártunk és Kormányzatunk mennyire értékeli a tudományos teljesítményeket, annak újabb jelét látjuk abban, hogy a tudományok kandidátusa, illetve doktora erkölcsi elismerésén kívül havi 470, illetve 940 Ft illetménykiegészítésben is részesül, minden egyéb fizetésétől függetlenül.

A doktori fokozat odaítélésére megalakult a Tudományos Minősítő Bizottság, *Schulek Elemér* akadémikus elnöksége és *Tolnai Gábor* titkársága alatt, amely az Országos Aspirantúra Bizottság feladatait is átvette.

A folyó év fejlődését tovább vizsgálva, rá kell mutatni, hogy az akadémiai kutatóintézetek száma 9-re emelkedett, nem számítva a dokumentációs központokat. Intézeteinket igyekszünk a lehetőségekhez képest fejleszteni. Legnagyobb volt a fejlődés a Központi Fizikai Kutató Intézetben, melynek elkészült új épülete, s ebben *Jánossy Lajos* akadémikus vezetésével megkezdte működését a kozmikus sugárzást kutató osztály. A Központi Fizikai Kutató Intézet dolgozóinak száma az év eleje óta 21-ről 91-re emelkedett. A Csillagvizsgáló Intézet részére egy nagy távcsövet rendeltünk, melynek beszerzéséről évtizedek óta szó volt, de eddig nem sikerült megvalósítani. Az új

készülék lényegesen javítja az intézet munkalehetőségeit. Jelentős fejlődést mutatnak a többi intézetek is és pedig nemcsak számszerűségeik, hanem tudományos munkáik terjedelme és értéke tekintetében egyaránt. Két évvel ezelőtt még egy akadémiai kutatóintézet sem volt és míg a múlt év végén kutatóintézeteinkben 12 tudományos osztály volt összesen 66 dolgozóval, ma 27 tudományos osztály működik 235 dolgozóval. Ezek az intézetek és osztályok ma már komoly tényezői tudományos életünknek. A jövő évben több új akadémiai kutatóintézeteket létesítünk.

E tervbevett fejlődés ellenére is még számos tudományszak területén hiányzik az akadémiai kutatóintézet. E szükséglet kielégítését elsősorban a káderhiány gátolja. Ezért aspirantúrára túlmenően is mindent el kell követni, hogy minél több arra alkalmas szakemberünk váljék kutatóvá.

A kutatómunka nagy megbecsülését mutatja a kutatói jutalmak bevezetéséről nemrég megjelent rendelet. Az első ilyen jutalmakat ma délután fogja az Akadémia kiosztani 430.000 Ft összegben. Azonkívül az akadémiai intézetek saját kebelükön belül ú. n. igazgatói jutalmat osztanak ki jól dolgozó kutatóink között. Délutáni ülésünkön több tárcá is kiosztja a miniszter kutatási jutalmait, úgy hogy összesen közel 1 millió Ft-ot kapnak eredményes munkát végző kutatóink.

Tisztelt Közgyűlés!

Az egyéni fejlődés előmozdítása és kézzelfogható megbecsülésén kívül sok történt az elmúlt évben a tudományos munka feltételeinek javítása, fejlesztése és kiszélesítése irányában. A folyó évben mintegy 150 millió forintot irányoztunk elő kutatási beruházásokra és mintegy 160 millió forinttal fedeztük a kutatások folyó kiadásait, ami összesen több, mint 60%-kal haladja meg a múlt évben e célokra fordított összeget. A fejlődés méreteinek jelentőségére nézve elég arra emlékeztetni, hogy öt éves tervünk során 1700 millió forintot fordítunk tudományos kutatásra.

A jelentékeny új beruházások mellett azonban meglevő személyi és tárgyi tartalékainkkal is komoly fejlődést érhetünk el, ha a rejtett tartalékokat eredményesen feltárjuk és építőmunkánk szolgálatába állítjuk. Ennek ellenére azonban még sem valósult meg kielégítő nyilvántartás a kutatókról és kutatásokról beleértve az eredménytelen kutatásokat is, bár sok anyagot gyűjtöttünk már össze. Az utóbbi időben a Műszaki Tudományok Osztálya, mely legjobban van e téren érdekelve, újra napirendre tűzte e munkát, valamint a tudományos műszerek nyilvántartását és helyes elosztásuk kérdését is.

A kísérleti tudományok hazai fejlődésében komoly nehézségeket okoz műszerellátásunk kellő szervezetségének hiánya. Nemcsak meglevő műszereink megfelelő elosztása és kihasználása nincs biztosítva, hanem speciális műszerek előállítására terén sem élünk kellőképpen azokkal a lehetőségekkel, amiket kiváló műszertervezőink és készítőink nyújtanak. E tekintetben a Magyar Tudományos Akadémiát is felelősség terheli, hogy sem a tudományos műszerek központi nyilvántartását és elosztását nem tudta kielégítően megszervezni, sem pedig a speciális műszerkészítés kérdéseit nem tudta megfelelő vágányra terelni. Minél előbb meg kell találnunk a módját annak, hogy kiváló műszerkészítő szakembereink, kik azelőtt kapitalista szempontok szerint voltak kénytelenek aprópénzre váltani tudásukat, a szocialista társadalomnak megfelelő körülmények között hasznosítható tapasztalataikat és kezdeménye-

zéseiteket, nagy lendülettel fejlődő tudományos életünk speciális műszerszükség letének biztosítására.

Akadémiánk működésének egyik legfontosabb területe a könyvkiadás. Míg a felszabadulás előtt az Akadémia évente átlag 12 könyvet adott ki, addig 1950-ben 13 könyv, 1951-ben pedig 67 könyv, valamint 25 folyóirat jelent meg összesen 2237 ív terjedelemben, s 208.700 példányban. Bár ez a szám nagy fejlődést mutat, e téren végzett munkánk hiányossága kiderül, ha megállapítjuk, hogy könyvkiadási tervünket átlagban csak 43%-ra fogjuk ez év végéig teljesíteni.

A lemaradásnak sokféle oka van. 1951. évi könyvkiadási tervünk csak az év elején készült el, és nem is volt megfelelő. A kéziratok elkészültének határidejét nem minden esetben beszélték meg kellőképpen a szerzővel. A lektorokkal és technikai szerkesztőkkel olyan rövid határidőkre szerződtek, melyek nem voltak betarthatók. A kiadóvállalat nem rendelkezett kellő tapasztalatokkal ilyen nagyméretű speciális tudományos kiadói tevékenység ellátására, s a nyomda sem volt technikailag felkészülve ennyiféle speciális munka szedésére. Azonkívül időnként más célra is igénybevették a nyomdát, ami nagy késedelmeket okozott.

Hiba volna persze könyvkiadói tevékenységünk eredményeit a kiadott könyvek vagy ívek számával mérni. A minőségi mérleg azonban szintén sok kívánnivalót hagy hátra. Nem üti meg az Akadémia mértékét pl. *Fekete Zoltán*: »Erdőbecsléstan« című műve, melyet egyes hibái miatt átdolgozás céljából átmenetileg ki is kellett vonni a forgalomból.

Súlyos mulasztások terhelik *Pavlov*, *Viljamsz* és *Hincsin* műveinek fordítóit, illetve szerkesztőit e munkák hibás fordítása, illetve nem megfelelő szerkesztése miatt.

Kétségtelen azonban, hogy nem a hiányosságok jellemzik leghívebben könyvkiadásunkat. Szép számban jelentek meg tudományos szempontból nagyjelentőségű eredeti munkák, mint amilyen *Manninger Rezső* és *Mócsy János* kétkötetes állatorvosi belgyógyászati műve (melynek technikai kivitele sajnos kifogás alá esik), *Buzágh Aladár* többkötetes kolloidikai monográfiája, *Radnót Magda* szemészeti munkája (mely nyomdatechnikailag is sikerült), *Fogarasi Béla* Logikája, hogy csak néhányat említsek a kiválók közül. Megindult klasszikusaink teljes kritikai kiadása is. A folyó évben az Akadémia kiadásában 21 szovjet tudományos munka fordítása hagyja el a sajtót, ami nagyban megkönnyíti a szovjet tudomány eredményeinek hazai felhasználását, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy a tárckiadók is számos szovjet tudományos könyv magyar fordítását adták ki.

Komoly eredményeket értünk el a szótárkiadás terén, melyet az év folyamán megjelent kormányrendelet országos viszonylatban is az Akadémia feladatává tett. Megjelent, illetve az év végéig megjelenik a magyar-orosz és orosz-magyar általános szótár, a műszaki szótár (mely 160.000 szavával a világ legnagyobb műszaki szótárai közé tartozik), a mezőgazdasági szótár és orvosi szótár, az angol-magyar műszaki szótár. Összesen 283 ívnyi szótárkiadási tervünket 100%-ra teljesítjük, s úgy véljük, hogy ezzel komoly szolgálatot tettünk a népek kölcsönös megértésének és békés építő munkában való együttműködésének előmozdítására.

Számszerint folyóiratkiadási tervünket is jobban, 92%-ra teljesítettük, mint a könyvkiadásit. A helyes megítéléshez azonban tekintetbe kell venni, hogy jelentékeny részben folyóirataink tavalyról elmaradt számait adtuk ki,

s valójában még nagy hiányosságok vannak, főleg Actáink szabályszerű megjelenése terén. Ezek egyrészt a nyomda nem megfelelő működésére vezethetők vissza, részben azonban a szerkesztőségek is hibásak, mert nem szállítják pontosan a kéziratokat és nem egyszer utólag megváltoztatják az egyes számok összeállítását. Az utóbbi hónapokban azonban sikerült ezen a téren lényeges javulást elérni. Az Actáknál biztosítottuk, hogy a kéziratok nyomdakész állapotban való átadásától számított 3 hónapon belül megjelenik a füzet, ha a szerkesztő nem eszközöl utólagos változtatásokat. Ez alól csak azok az Acták kivételek, melyeknél maga a szerkesztő kért hosszabb terminust.

Az akadémiai osztályoknak a jövőben rendszeresebben kell a könyvkiadás kérdéseivel foglalkozni, amiben nagy mértékben számítunk az osztálytitkárok és osztályelnökök segítségére. Az osztályok adminisztratív részlegén is meg kell javítani ezzel kapcsolatban a munkát, és meg kell szünni annak a szokásnak, hogy mindig a legfiatalabb előadó feladatává tegyék a könyvkiadással való foglalkozást. Volt olyan osztályunk, melyen egy év alatt háromszor változott a könyvelőadó személye. Nagyon kívánatos volna, hogy a jövőben lehetőleg a szaktitkár, mint a legtapasztaltabb munkatárs, legyen a könyvügyeknek, mint a legnagyobb felelősséggel járó ügyek egyikének előadója.

Komoly reményünk van arra, hogy a jövő évben könyv- és folyóiratkiadási munkánk megjavul. Egyrészt ugyanis az eddigi tapasztalatok felhasználásával már a nyáron elkészítettük az 1952. évi kiadási tervünket, melynek ütemezése lényegesen reálisabb az ideinél. E terv 153 mű kiadását öleli fel és teljesítését meg fogja könnyíteni, hogy a kiadóvállalatunk most már kellő tapasztalattal rendelkezik. Bízunk benne, hogy a nyomdatechnikai nehézségek terén is lényeges javulás fog történni, mert Pártunk és Kormányzatunk méltányolva az Akadémia könyvkiadási tevékenységének fontosságát, a Budapest Nyomdat, melyben kiadványaink nagy része eddig is készült, 1952 január 1-től teljes egészében az Akadémiának juttatta. Ez nagy mértékben meg fogja könnyíteni tervünk teljesítését, kiadványaink külalakjának javítását, annál is inkább, mert össze fogjuk gyűjteni a speciális szedőket és a más nyomdákban nélkülözhető speciális betűanyagot.

Jelentékeny fejlődésen ment át az év folyamán könyvtárunk. Könyvállománya az év során vétel útján 5443 kötettel nőtt, mely szám nagyságát megítélhetjük, ha megemlítem, hogy a felszabadulás előtti időben évente átlag 90 kötet volt a vásárlás. Az összes szaporulat (a csere és köteles példányokat is beleértve), 45 350 példány volt. A Könyvtár dolgozóinak száma 51-re nőtt, az 1945. évi 12 főről. Jelentős számban dolgoznak könyvtárunkban az Egyetem új könyvtárosi szakát elvégzett fiatal szakemberek is. Ez lehetővé teszi, hogy a folyó munkák mellett a kézirtattár eddig rendezetlen értékes anyaga is feldolgozásra kerüljön. Egyéb téren is javulás észlelhető a könyvtár munkájában. A jövő évtől kezdve a könyvtár feladata lesz, a dokumentációs központokkal együtt, a szovjet tudományos könyvanyag rendszeres dokumentációja, továbbá a mikrofilm másolatok gyűjtése is.

Akadémiánk szervezési és tervezési munkájában jelentős szerepet játszik adminisztrációs apparátusunk működése is, ezért sikereink és hiányosságaink okait is részben az Adminisztratív Hivatal működésének sikereiben és hiányosságaiban kell keresni. Az elmúlt év munkája tekintetében meg kell állapítanunk, hogy adminisztrációnk még mindig nem volt kielégítő. Ez nem az Adminisztrációs Hivatal dolgozóinak igyekezetén vagy szakértelmén múlik,

hanem a megoldandó feladatok sokrétűségében és újszerűségében, valamint a kialakult ügyrend hiányában találja magyarázatát.

Az év folyamán igyekeztünk felszámolni azt a régi hibát, hogy az adminisztratív dolgozók az akadémikusok helyett intézkedtek tudományos kérdésekben. Külső hatóságok is igen gyakran az adminisztratív részleghez, illetve az ügyvezető titkárhoz fordultak az elnökség helyett hivatalos ügyekben, és régebben az ügyvezető titkár nem egyszer intézkedett fontos kérdésekben az elnökség helyett, az akadémikusok tudta nélkül. Az ügyvezető titkárnak múlt évben megtörtént leváltásán kívül ez szükségessé tette az adminisztráció részleges átszervezését és elnevezésének megváltoztatását is. Élesen szétválasztottuk a gazdasági és szervezeti adminisztrációt a tudományos osztályok adminisztrációjától, s utóbbit operatív szempontból is az akadémikus osztályelnökök és osztálytitkárok alá rendeltük. Az adminisztratív jellegű ügyvezető titkárságnak a főtitkársággal való folytonos összecserélése kiküszöbölésére az ügyvezető titkárság elnevezése helyébe az Adminisztratív Hivatal elnevezést vezettük be, melynek élén a hivatalvezető áll. Az elnökség javasolja e változtatásnak a közgyűlés által való jóváhagyását.

Az év második felében sikerült egy kisméretű elnöki irodát is kiépíteni, melynek hiánya korábban igen bénítólag hatott az Akadémia vezetésére. Az ügyrend kidolgozása, melyet a minisztériumokkal való viszony nem minden tekintetben tisztázott volta késleltetett, most van folyamatban.

Meg kell azonban állapítanunk, hogy az átszervezés nem mindenben váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Akadémikusaink a már említett okoknál fogva nem mindenütt vették át kellő mértékben az osztályok operatív vezetését, ami bizonytalanságokat okozott az osztályok munkájában, egyes területek vezetés nélkül maradtak, más területeken kettős vezetés alakult ki. Most igyekszünk ezeket a hibákat kiküszöbölni, és egy használható ügyrendet kidolgozni. Ez a feladat sokkal nehezebb, mint amilyennek látszik, mert nincs még egy intézménye az országnak, melyben ilyen mértékben összeszövődnének a tudományos kutatási, káderfejlesztési, gazdasági és adminisztrációs feladatok, mint az Akadémián. Azonkívül számos minisztériummal kapcsolódnak igen szorosan az Akadémia feladatai, ami széleskörű együttműködést is igényel. Megnehezítette az adminisztráció működését a nagy káderfluktuáció is, egy év alatt dolgozóinak több mint egynegyede cserélődött ki, közöttük a vezető káderek is. Gátlólag hat Akadémiánk munkájára a helyhiány és a munkahelyek kettészakítoottsága az Akadémia-utcában és a Géza-utcában. Ezért nagyjelentőségű Pártunk és Kormányunk elhatározása, melynek értelmében belsőleg újjáépíti és az újjászervezett Akadémia munkájára alkalmassá teszi főépületünket és megfelelő helységet biztosít a hivatalnak. Bár a fedezet rendelkezésre áll, az építési szervek, elsősorban a KÖZTI nem kellő megértése folytán az építkezések még nem indulhattak meg. Mindent el fogunk követni azonban, hogy ez az akadály is elháruljon az útból, és megindulhasson az Akadémia épületeinek, a tudományos szervezés valódi munkahelyévé való átalakítása.

Az Akadémia működésének megjavítására irányuló törekvéseinkben igen nagy segítségünkre voltak azok a komoly és beható kritikák, melyeket akadémikusaink egy részétől kaptunk. E helyütt is köszönetemet fejezem ki ezekért, s ha nem is minden feltárt hibát sikerült már kiküszöbölni és nem is minden jó javaslatot sikerült megvalósítani, biztosak lehetnek bírálóink, hogy mindent elkövetünk ebben az irányban. Hogy a konkrét kritika milyen

építő, arra a sok közül csak egy példát említsek: *Gombás Pál* alelnökünknek az Acta Physica ügyében gyakorolt éles bírálata odavezetett, hogy gyökeresen sikerült megjavítani az Acták kiadását.

Tisztelt Közgyűlés!

Akadémiánk munkájából kétségtelenül kitűnik, hogy tagjai néphez hű tudományos munkásai országunknak, kik leküzdve netalán korábbi kételyeiket, ma már szilárd meggyőződéssel állnak a haladás oldalán. E fejlődéssel ellentétben különösen kirívó volt egyik volt akadémikus társunk viselkedése. *Sántha Kálmánnak* tudományos szempontból indokolatlan, téves nézetét, mely szerint szocialista építésünknek egyik legjelentősebb tényezője, a sztahanov-mozgalom, káros a munkások egészségére, nem az Akadémia elé terjesztette megvitatás céljából, hanem egyetemi előadásain kellő tudományos képzettséggel nem rendelkező hallgatói előtt támadta a sztahanov-mozgalmat. Ezáltal kétségtelen tanubizonyságát adta annak, hogy nem tudományos kérdés tisztázása, hanem visszaélve akadémikusi tekintélyével, ellenséges politikai akció volt célja. Akadémiánk Orvostudományi Osztálya gondosan megvizsgálta *Sántha Kálmán* állítását, s több órás nyílt vitában egyhangúan megállapította, hogy az minden tudományos alapot nélkülöz. Az Orvostudományi Osztály megállapította, hogy *Sántha Kálmán* hűtlen lett az igazi tudomány zászlajához, a haladás helyett a reakció szolgálatába állott, s az Akadémiát nem tudományos fórumként, hanem népellenes cselekedetei takarójaként használta fel. Ezért az Osztály az Akadémiából való kizárását javasolta. Az elnökség elfogadta az Osztály javaslatát és *Sántha Kálmánt* kizárta az Akadémia tagjai sorából.

Tisztelt Közgyűlés!

Ha visszatekintünk az elmúlt év működésére, minden hiba és hiányosság ellenére meg kell állapítanunk, hogy Akadémiánk nagy fejlődésen ment át, és jó úton van afelé, hogy teljesítse az akadémiai törvényben lefektetett hivatását, és valóban az ország legfőbb tudományos intézményévé fejlődjön. Legszembetűnőbb ezt a most lezajlott nagygyűlés bizonyítja. Ennek több, mint 180 előadása túlnyomórészt magas tudományos színvonalú volt. Az előadásokon nemcsak kiegészítő hozzászólások hangzottak el nagy számban, hanem egyes helyeken komoly tudományos vita is alakult ki. Különösen nagy az elmúlt évhez képest a Műszaki Tudományok Osztályának fejlődése, melynek nem egy ülése lényegesen hozzájárult vitás tudományos kérdések olyan tisztázásához, aminek a további fejlődésre és gyakorlatra is kihatása lesz. Olyan előadások is hangzottak el a Műszaki Tudományok Osztálya keretében, melyekben a kutatók a korábban kapott kritika alapján elért újabb eredményekről számoltak be. Nagy fejlődést mutattak a multhoz képest az Agrártudományi és Biológiai Osztály ülései is. Lényegesen növelték nagygyűlésünk eredményességét a szovjet akadémikusok és többi vendégeink előadásai (számszerint 12), és az ittartózkodásuk által lehetővé vált személyes megbeszélések.

Az ülések nagy látogatottsága azt tanúsítja, hogy szakembereink széles körei felismerték az Akadémia jelentőségét. A műszaki tudományos előadásokon mérnökökön kívül sztahanovisták és élmunkások is szép számmal voltak képviselve. Hogy fizikai dolgozóink is mennyire felismerik a tudomány jelentőségét munkájuk szempontjából, arra szép példa a Bányászati Állandó

Bizottság ülése, melyen a rétegyomásokról hangzott el előadás. A hozzászólók között volt egy mérnök, aki helytelenítette, hogy a tudósok a termelés növelésének közvetlen kérdései helyett, ilyen elméleti tudománnyal foglalkoznak. Az utána felszólaló sztahanovista vájár azonban kifejtette, hogy a rétegyomások kérdése mily szerepet játszik a tárnák létesítésében. Ezzel bebizonyította, hogy a tudomány jelentősége ma már dolgozó népünk széles köreiben is mind világosabbá válik.

Akadémiánk ezévi működése azt mutatta, hogy már túlságosan szűk a hat tudományos osztályra való tagolódás. A különböző tudományok igényei kielégítésére a III. és VI. Osztályok vegyészeiből már korábban egy állandó bizottság jellegű Vegyész Csoportot kellett szervezni, a IV. Osztályt pedig két alosztályra kellett bontani. Ezek a részlegek gyakorlatilag külön osztályokként működtek. E tényleges állapot törvényesítésére javasolja az elnökség a közgyűlésnek új osztály létesítését a kémiai, biológiai, illetve agrártudományok részére, mely utóbbi kettő a IV. Osztály kettéválasztásával jönné létre. Az osztályok számainak növelése indokoltá teszi az akadémikusok számának 12-vel való emelését, s a választott elnökségi tagok számának eggyel való növelését.

Tisztelt Közgyűlés! Azt hiszem nem volna helyes, ha továbbra is igénybevenném türelmüket beszámolómmal. Ha nem is számoltam be minden eredményünkről és nem is tártam fel minden hiányosságunkat, nagyjából talán sikerült képet adnom Akadémiánk munkájáról, eredményeiről és hiányosságairól. Bízom benne, hogy a beszámolómmal feletti vita értékes szempontokat fog még felvetni. Nem fejezhetem be azonban szavaimat anélkül, hogy ismét rá ne mutassak arra a hatalmas, korábban soha nem látott támogatásra, melyben Pártunk útmutatása alapján Kormányzatunk a tudományt részesíti. Ez biztosítja tudományos életünk hatalmas fellendülésének kereteit. E keretet tartalommal megtölteni, a kapott lehetőségeket kihasználni, tudományos munkásságunkat kiterelbényesíteni, a mi feladatunk. Biztos vagyok benne, hogy mindannyiunk nevében beszélek, amikor annak a szilárd elhatározásunknak adok kifejezést, hogy minden erőnket latbavetjük tudományos életünk fellendítésére, hazánk felvirágoztatására, s a szocializmus építésének dolgozó népünk javára való meggyorsítására.

Elnök felteszi a kérdést, kíván-e valaki a főtitkári jelentéshez hozzászólni?

Lukács György akadémikus :

Tisztelt Közgyűlés!

Csak egyetlen ponthoz szeretnék hozzászólni, amely azonban — úgy gondolom fogalmazási okokból — olyan félreértésre adhat okot, amelynek igen nagy jelentősége van. Gondolok itt a tudománytörténet kérdésére. A főtitkár úgy adta elő — ismétlem, itt fogalmazási, nem elvi kérdéstről van szó — hogy történettudásaink annyira el vannak foglalva a társadalom- és gazdaságtörténettel, hogy nincs kellő idejük a tudománytörténet beható tanulmányozására. Kétségtelen, hogy a magyar tudomány történetének megírásában óriási segítség lesz nekünk az a hatalmas kutatómunka, amelyet történészeink a magyar gazdaságtörténet, politikai történelem, a társadalmi harcok területén végeznek. De még hogyha ezt a munkát történészeink el is végezték volna, félreértés volna azt hinni, hogy akkor a tudománytörténet munkáját le lehetne venni az illető szaktudomány képviselőinek vállairól. Főképpen azért szólalok fel, mert az az érzésem, hogy a szaktudósok körében bizonyos közönyösség tapasztalható saját tuda-

mányuk történetével szemben. Felhasználtam mostani nagygyűlésünket arra, hogy vendégeink közül *Cosyns* és *Bernal* professzorokkal behatóan beszéljek ezekről a kérdésekről, és örömmel állapítottam meg, milyen részletesen, behatóan foglalkoztak saját tudományuk történetével. Ezekből a beszélgetésekből kitűnt, hogy a tudománytörténeti anyagot szakértelem híján még a legkiválóbb történészek sem tudják a tudománytörténet számára hasznosítani. Ha a görög matematika, vagy geometria történetével foglalkozunk, azt nem lehet a görög történelem szakembereire bízni, hanem ahhoz görög filológiához is értő fizikusokra és matematikusokra van szükség. Vagyis ki kell emelnünk, hogy minden osztálynak, tudósnek, tudományszaknak feladata a saját tudományága történetével foglalkozni, mert más ezt soha nem fogja tudni helyette elvégezni. Ebben a munkában a magyar történelem kutatása óriási segítséget fog nekünk nyújtani és nem kétséges, hogy ennek a munkának az eredményeit hasznosítani kell, de a tudománytörténeti munkát minden tudományszaknak magának kell elvégeznie. Nagyon tanulságos volt ebből a szempontból a Filozófiai Állandó Bizottság tegnapi ülése, amelyen *Fogarasi Béla*, *Apáczai Cseri János* Logikácskájával foglalkozott és ott tudományos forrásokat illetően felderített néhány olyan kérdést, amelyeket, egészen kétségtelen, hogy más, mint filozófus, soha nem tudott volna felderíteni. Ez természetesen vonatkozik a matematikára, a fizikára, a vegytanra, minden tudományágra. Ne úgy értsük tehát főtitkárunknak ezt a mondatát, hogy a felelősséget rólunk, szaktudósokról, a tudomány története, a tudomány haladó hagyományainak felkutatása terén bármely tekintetben le lehetne venni, mivel ez minden egyes szakmának saját elsőrendű feladata.

Selényi Pál lev. tag :

Tisztelt Közgyűlés!

Az elhangzott főtitkári beszámolóval kapcsolatban egy elvi megjegyzést kívánok tenni. Úgy látom, hogy tudományos életünk fejlesztésében nem fordítunk kellő figyelmet a részletkérdésekre, az apró munkálatok fontosságára. Ezek fontosságát felismerve, elsőízben sikerült ez évben megvalósítanunk a harmad-negyedéves hallgatók számára heti két órában kísérleti fizikai kollokvium tartását, ahol első feladatommak azt tekintem, hogy a magyar fizika történetét a hallgatókkal megismertessem. Az elmúlt évben megtartott szeminárium *Eötvös Loránd* munkásságával foglalkozott. Az idén tervbevettem, hogy a magyar fizikusok munkája révén megismertetjük a hallgatókkal a magyar fizikai tudomány történetét.

Fogarasi Béla akadémikus :

Tisztelt Akadémia!

Lukács György tagtársunk felszólalásához még egy megjegyzést szeretnék fűzni — részben önkritikai alapon — mert ha sikerült is, amit *Lukács* tagtársunk kiemelt, a magyar filozófia haladó hagyományainak történetéhez némi adalékokat szolgáltatnom és ezzel ezt a munkát megindítani, azért ludas vagyok abban, hogy a tudománytörténeti bizottság, melynek az elnökség jóvoltából kinevezett elnöke vagyok, eddig nem fejtett ki komolyabb tevékenységet. Meg kell vallanom, hogy ennek oka — ami szintén tudományszervezési kérdés — hogy rengeteg elfoglaltságom miatt nem tudtam ennek megfelelő időt szentelni. Ami az elvi kérdést illeti, azt hiszem lényegében ezt a munkát úgy kell folytatni, ahogy *Lukács* tagtárs javasolja a szaktudósoknak, a szak-

tudományuk területén. Ellenben a közös tudománytörténeti bizottságnak, amelyet az elnökség kinevezett, bizonyos irányelveket, módszertani instrukciót kell kidolgozni, amelyet remélhetőleg az elkövetkezendő hónapokban sikerül majd megvalósítanunk.

Még egy megjegyzést teszek, amely nem közvetlenül a főtitkári beszámolóhoz kapcsolódik. Ez a kérdés akadémiánk egésze szempontjából fontos volna, és mintegy javaslatként terjesztem elő. Azt hiszem, számos tagtársunkkal együtt, a legnagyobb élményünk ezen a héten az a rendkívüli érdeklődés volt, amelyet a közönség a mi tudományos munkánk iránt tanúsított. Ha nincsenek is erről statisztikai adatok, kapásból is fel lehet becsülni, hogy a hallgatók ezrei — több tízezer hallgató — vett részt az üléseken. Amint magam láttam, a II. osztály üléseinek — bár ez nem a legnagyobb osztály — 3—4000 hallgatója volt, akik egy elenyésző töredéktől eltekintve, amely nem elég fegyelmezett, órákig a legnagyobb figyelemmel hallgatták az előadásokat. Azt hiszem, hogy ez a nagygyűlésnek egyik igen nagy eredménye. Ezt a mozgósítást valamilyen formában továbbra is fel kell használnunk. Ajánlom tehát, hogy az Akadémia ne csak egyszer egy évben ilyen nagygyűléseken, hanem rendszeresen rendezzen nagy hallgatóságok előtt előadásokat, hogy ezt a kapcsolatot, amelyet most, a magyar tudományos életben eddig páratlan arányokban sikerült létesítenünk a tudományos munkások és a tudomány iránt érdeklődő dolgozók között, ilymódon állandósítsuk és kiépítsük. Kérem az elnökséget, hogy foglalkozzon ezzel a kérdéssel és dolgozzon ki megfelelő tervezetet ezzel kapcsolatban.

id. Issekutz Béla akadémikus :

Tisztelt Közgyűlés!

Örömmel hallottam, hogy a főtitkári jelentés több helyen foglalkozott az Orvosi Tudományok Osztálya jó munkájával. E megemlékezés nem fogja az Osztályt elbizakodottá tenni, mert tudatában vagyunk annak, hogy munkánkban még igen sok hiányosság mutatkozik, és elkövetkezendő feladatul éppen a munka minőségi megjavítását tűzzük ki. Ez áll a kutatásokra vonatkozólag is, amelyek nagyrészt az azt lehet mondani, hogy az eddig eltelt két esztendőben lényegében csak előkészületek folytak. Ezen idő alatt megtanultunk terveket készíteni, beindítottuk a munkát. Félő, hogy ez a lendület, amennyiben nem kapunk sürgős és hatékony segítséget, meg fog torpanni. Ennek a segítségnek nem csupán abban kell megnyilvánulnia, hogy intézeteink bőségesen el legyenek látva személyi és dologi kiadásokra szolgáló fedezettel, hanem a nehézség abban mutatkozik, hogy a pénzügyi keretet nem tudjuk a tervnek megfelelően felhasználni, és a kísérleti munkálatokat az előirányzott mértékben lefolytatni. Így például nehézséget okoz, hogy az intézetek nagy része oktatással is foglalkozik, amelynek fokozása a kutatómunka rovására megy, még akkor is, ha az oktatószemélyzet sokkal többet dolgozik, mint napi nyolc órát. Ezért kívánatos lenne — amire vonatkozólag az Orvostudományi Osztály előterjesztést is tett az Egészségügyi Minisztérium felé — hogy azoknak a fejlettebb kutatóknak egy része, akik az Akadémia tervmunkálataiban résztvesznek, az oktatási munka alól bizonyos mértékig mentesítést nyerjen. Sokkal nagyobb nehézségek mutatkoznak a műszerellátás terén. Nagy örömmel hallottam a főtitkári jelentésben, hogy az Akadémia első teendői közé sorolta a műszerellátás megjavítását és a magyar műszergyártás fejlesztését, amely a mi kiváló mérnökkarunk és műszerészeink segítségével

nem fog különösebb nehézséggel járni, és a befektetett költségek bőségesen meg fognak térülni. Hasonló probléma a vegyszerek kérdése. Kívánatos lenne, hogy az analitikailag tiszta vegyszergyártás mielőbb meginduljon. E téren a kezdeményezések megindultak, azonban itt is az Akadémia segítsége lenne szükséges, hogy egy aránylag kisebb valuta-kontingens álljon könnyen hozzáférhetőleg rendelkezésre olyan vegyszerek beszerzésére, amelyekből csupán pár grammnyi mennyiségre van szükség és ezért hazai előállításuk nem gazdaságos. Igen gyakran előfordul ugyanis, hogy hátráltatja a kutatómunkát egy-egy, a tervezésnél előre nem látható festékanyag, vagy más reagens hiánya.

További, az Orvostudományi Osztályt igen súlyosan érintő kérdés, a kísérleti állatok tenyésztésének kérdése. Ez eddig magánvállalkozók útján történt. Eddig is előfordult, hogy nem állt olyan számú kísérleti állat rendelkezésre, mint amennyit a kutatómunka megkívánt volna, a kis tenyészetek megszűnésével azonban az a helyzet következhet be, hogy az intézetek még a legszükségesebb állatmennyiséget sem tudják beszerezni. Ennek következtében igen sok helyen megállhat a munka, még a hallgatók gyakorlatoztatása tekintetében is, amennyiben a tavasz folyamán nem indul meg építkezés, hogy az Akadémia keretében megfelelő kísérleti állattenyésztés kezdődjék meg. Idevonatközlőleg az Orvostudományi Osztály tervezetet dolgozott ki, amely jelenleg az Egészségügyi Minisztérium előtt van. Kívánatos, hogy az Akadémia elnöksége a javaslatot a leghatékonyabban támogassa. A kísérletekhez szükséges laboratóriumi üvegneműekben is sokszor hiányosság mutatkozik. Az Orvostudományi Osztály szempontjából különösen ki kell emelni azt, hogy a mikroszkópos vizsgálatokhoz szükséges fedőlemezek beszerzése a legnagyobb nehézségekbe ütközik, és vannak intézetek, ahol ezek hiányában nem tudják nemcsak a kutatással, hanem a gyógyítással is összefüggő munkákat zavartalanul folytatni.

Végül még egy dologra kívánok rámutatni: az idegen szavak helyesírásának megoldatlan kérdésére. Az Akadémia kiadványaiban, legalábbis az Orvostudományi Osztálynál — jelenleg az a helyzet, hogy minden szerző saját belátása szerint írja az idegen szavakat, de sokszor még saját műveiben is különbözőképpen. Az Akadémiának ugyan van helyesírási szabályzata, amelyben néhány mondatban körvonalazva vannak az elvek, amelyek szerint az idegen szavakat írni kell, azonban ezek az elvek különbözőképpen értelmezhetők. Szükségesnek tartom, hogy részletekbemenőleg, egységes elvek alapján kidolgozást nyerjen a helyesírás módja. A főtítkárszámolója nagy megelégedéssel tölt el, látván az elnökségnek az év folyamán kifejtett kiváló munkásságát és kérem az elnökség támogatását, hogy ezt a jó példát az akadémiai osztályok is követni tudják a jövőben.

Alexits György akadémikus:

Tisztelt Közgyűlés!

A főtítkári jelentés foglalkozik könyvkiadásunkkal, és azt meg is kritizálja. Legyen szabad néhány megjegyzést fűzni a könyvkiadás kérdéséhez. Azt hiszem, eléggé ismert, hogy január 1-től kezdve az Akadémia könyvkiadásának akadályai közül az egyik technikai akadály, t. i. a nyomdával való együttműködés akadály, annyiban fog elhárulni, hogy az Akadémiának lesz saját nyomdája, ami tehát azt jelenti, módunkban lesz a tudományos könyvkiadás kívánalmainak megfelelően irányítani a nyomda technikai

szerkezetét és működését. Ez bármilyen sokat is jelentsen, könyvkiadásunk kérdéseit természetesen nem oldja meg, mert hiszen a könyvkiadás problémái között vannak olyan kérdések is, amelyeket pusztán technikai segítséggel megoldani nem lehet. Ezek a kérdések pedig igen fontosak.

Csatlakozom ahhoz, amit *Fogarasi* tagtársunk kiemelt, hogy az Akadémiaink iránti megbecsülés a tudományok iránt érdeklődő közönség körében egész feltűnő módon megnövekedett. De ha mi ezt a megbecsülést állandósítani, sőt növelni akarjuk, akkor természetesen könyvkiadásunk minősége ebből a szempontból döntő és meg kell gondolnunk, hogy kiadott könyveinken egész nemzedékek fognak felnevelkedni. Foglalkoznunk kell tehát könyvkiadásunk tervszerűségével is. E tekintetben pedig különösképp két elvi hibára szeretném felhívni tisztelt tagtársaim figyelmét. Az egyik az osztályokon folyó tervezés módjának nem kielégítő volta. Ez abból származik, hogy az osztályok, legalábbis az esetek túlnyomó többségében, nagyjából úgy gondolkodnak, hogy néhány jó szovjet könyvet célszerű lefordíttatni, bizonyos magyar szerzők pedig hajlandók könyvet írni, ezeket tehát adjuk ki, mert szintén jók. Ennek a könyvkiadási módszernek is van persze értelme, de ez minden, csak nem tervezés. A tervezés éppen abból állna, hogy elvileg meg kell állapítani, mi a kívánatos és még kell vizsgálni az eszközöket, hogyan lehet ezt a mai helyzetben maximálisan kielégíteni. Ha mi abból indulunk ki, hogy azt a szovjet könyvet adjuk ki, amelyiknek a címét valahonnan ismerjük, és azt a magyar könyvet, amelyikhez éppen akad egy szerző, akkor könyvkiadásunk nagyrészt a véletlentől függ és a könyvkiadás tervszerűtlenségével nem érjük el azokat a célokat, amelyeket magunk elé kitűztünk. Sokszor hallom azt a kifogást, nem lehet rávenni a szerzőket, hogy könyvet írjanak, mert rendkívül el vannak foglalva. Természetes, ha az elfoglaltságon könnyíteni kell, meg kell vizsgálni, hogy mi legyen az, ami elsősorban fontos és mi az, ami másodsorban. Meg vagyok győződve arról, hogy egy akadémikus elsőrendűen fontos munkája a tudományos írás, saját tudományos eredményeinek megfelelő formában való közkinccsá tétele — tehát ez a legdöntőbb tevékenysége, ez a kutatásnak szerves, elválaszthatatlan része. Emlékeztetem a tagtársakat arra, hogy a kormány is felismerte a kérdés fontosságát és a napokban megjelent rendeletével igyekszik támogatni ezt a tudományos tevékenységet és így, azt hiszem, minden akadémikusnak éreznie kell, hogy elsőrendű kötelessége ebben a munkában erőihez és körülményeihez képest közreműködni. Ilyen módon egyrészt el lehet várni akadémikusainktól, hogy megírják, amit közölni tudnak, de ehhez el lehet várni azt is, hogy az akadémikusok osztályukon belül többet törődjenek könyvkiadásunk problémáival. Ne tekintsek a könyvkiadást olyasvalaminek, amivel egy könyvfelelőst formálisan megbíznak, ezzel minden kötelességüket megtették és most már nem törődnek tovább a kérdéssel. Ekkor áll elő szükségszerűen az a helyzet, hogy van egy könyvbizottságunk, amely lényegileg a könyvbizottság titkárából és körülötte néhány névből áll. Természetes, hogy könyvet úgy kiadni, hogy a könyvbizottsági titkár viseli vállán az összes terheket, nemcsak szervezési, de tudományos kritikai szempontból is lehetetlen.

A másik hiba könyveink lektorálásának és szerkesztésének kérdése. Világos, hogy minden könyvnek nem lehetnek kizárólag akadémikus lektorai és szerkesztői, sőt nagyjából nem is azok. De ez nem jelenti azt, hogy egy-két akadémikus a szerkesztők és lektorok munkáján rajta ne tartsa a szemét,

mert különben olyasmi fordul elő, amit több esetben kellett tapasztalnunk, hogy valamilyen cimboraság fejlődik ki az előzetes bírálók és szerző között, az t. i., hogy nem akarják megsérteni a szerzőt, egyáltalán senkit sem akarnak megsérteni és ez a folytonos védekezés a sértés ellen azt jelenti, hogy a könyv nem lesz olyan jó, mint lehetne, mert nem esik át komoly kritikán. Ezt a szellemet nagyon jól ismerjük. Országunkban a felszabadulás előtt, 25 esztendőn át, módszeresen tenyésztették ezt a nézetet. Természetesen, ilyen reakciós »hagyományt« átmenteni a legsúlyosabb hiba volna, a népi demokrácia fejlődését hátráltatná. Meg kell mondanom, hogy számos esetben tapasztalni kell ilyen egészen rossz értelemben vett udvariaskodást. A szerző maga is kárát látja annak, ha nem kritizálják meg megjelenés előtt munkáját és a megjelenés utánra marad egy éles kritika, amelyet el lehetett volna kerülni és így a könyv sokkal nevelőbb alakban kerülne az olvasóközönség elé, mint amilyen akkor, ha a könyv előzetes kritikája nem volt megfelelő. Ezért egy akadémikusnak minden könyv kiadásánál rajta kellene tartania szemét a munkán, hogy vajjon a lektorok és a szerkesztők kellő kritikával nyultak-e a kéziratához, vagy pedig rosszul értelmezett udvariasságból elkenni igyekeztek annak hibáit. Ha akadémikusaink élénkebben vesznek részt a könyvkiadás munkájában, tanácsaikkal segítik a szerzőket, lektorokat, akkor könyvkiadásunk is együtt fog haladni Akadémiánk fejlődésével és megfelelőbb tudományos irodalmat tudunk létrehozni.

Kalmár László lev. tag :

Tisztelt Közgyűlés!

Igen öröndetes a főtítkári jelentés azon pontja, amely szerint az Akadémia 1952. január 1-től külön nyomdával, a Budapest Nyomdával fog rendelkezni, amelyet nyomdatechnikai szempontból is kézben tarthat. Tudatában kell lenni annak, hogy a nyomda munkájának megfelelő színvonalra való emelése hosszabb időt vesz igénybe, mert nem valószínű, hogy egyetlen nyomda is meg tudna egyedül felelni azoknak a követelményeknek, amelyeket az Akadémia ró rá. Különösképpen vonatkozik ez a matematikai és a műszaki tudományok területén kiadásra kerülő művek szedési munkálataira. Éppen ezért szükségesnek tartanám, hogy az Akadémia elnöksége bizza meg a Matematika és Természettudományok Osztályát, hogy a matematikai szedés alapelveinek kidolgozására küldjön ki bizottságot, amely együttműködne a *Bólyai János* Matematikai Társulattal.

Ismeretes, hogy jelenleg viszonylag a szegedi Délmagyarország Nyomda végzi a legjobb minőségű matematikai szedést. A nyomda a matematikai szedők részére nyomdatechnikai tanfolyamot indított, amelynek keretében megvitatásra kerültek azok a problémák, amelyek a matematikai szedés során felvetődhetnek. Így többek között megvilágításra került a matematikai jelek precíz használatának fontossága. A megbeszélés során tudatosítottuk a szedőkben, hogy a matematikai jeleknek a megkívánt módon történő alkalmazása nem izlés kérdése, hanem a matematikai szövegek érthetősége szempontjából nélkülözhetetlen. Szükségesnek tartom, hogy a matematikai szedést addig, míg a Budapest Nyomda megfelelő színvonalat el nem ér, a Délmagyarország Nyomda végezze az Akadémia részére.

Teljes mértékben egyetértek *Lukács György* azon megállapításával, hogy az egyes osztályok szaktudásai is foglalkozzanak saját osztályuk területének tudománytörténetével, mert tudománytörténeti kutatás megfelelő szakmai

ismeretek nélkül nem lehet. Csatlakozom továbbá *Fogarasi Béla* azon javaslatához, amely szerint a tudománytörténeti bizottság szoros kapcsolatot tartson fenn azokkal a kutatókkal, akik az osztályok részéről tudománytörténeti kutatásokat végeznek. Különös tekintettel kell lenni e téren a természettudományok területére.

Ugyancsak csatlakozom *Issekutz Béla* felszólalásának azon megállapításához, hogy az Akadémia nem foglalkozik eléggé a tudományos munka akadályainak elhárításával. Kezdetben a Tudományos Tanács munkája teljesen szétforgácsolódott az apró részletkérdésekkel való foglalkozás miatt, s ennek következtében nem tudott elvi irányítást adni. Igen sok olyan feladat van, amely ha nem kerül felsőoktatási vonalon megoldásra, a tudományos kutatás akadályává válik. A Közoktatásügyi Minisztérium a legtöbb esetben mindent elkövet a maga részéről, hogy az akadályokat elhárítsa, de sokszor azért sikertelenül, mert a Tudományos Akadémiától nem kapja meg a kellő támogatást (idő, káder, felszerelés, hely kérdése stb.). Egy példát említek meg: A Pénzügyminisztérium a demonstrátori ösztöndíjakat teljes egészében meg akarja szüntetni. Sok intézetben olyan nagy mértékben megnövekedett az oktatási munka, hogy kénytelenek vagyunk ennek egy részét demonstrátorokra bízni, mert különben a tudományos munkát végző oktatási káderek abbahagyhatnák a tudományos munkát, és még akkor is kétséges, hogy el tudják-e végezni megnövekedett oktatási feladataikat. Hosszú tárgyalások során annyit sikerült legutóbbi értesülesem szerint a Közoktatási Minisztériumnak elérnie, hogy a jelenlegi demonstrátori állások megszüntetése mellett a káderhiány miatt üresen maradt tanársegédi állások felajánlása fejében január 1-től kezdve lehet majd újabb ösztöndíjas állásokat kérni, egy tanársegéd helyett két demonstrátor kaphat ösztöndíjat. Ebből következik, hogy a demonstrátorok száma csökken. Ha a Magyar Tudományos Akadémia kellő súllyal megadta volna a Közoktatásügyi Minisztériumnak a támogatást, akkor a tárgyalások nagyobb eredménnyel jártak volna. Amennyiben a demonstrátori ösztöndíjak megszűnnek, akkor ezzel a kutatómunkát is végző tanársegédek oktatási feladata olyan mértékben megnövekedik, hogy az feltétlenül a tudományos kutatás komoly akadályává válik. Ezen kívül a kérdés szoros összefüggésben áll a tudományos utánpótlás kérdésével is. Kérem az Akadémia Elnökségét, hogy a jövőben felmerülő hasonló eseteknél tegye vizsgálat tárgyává, hogy az akadémiai, vagy felsőoktatási kérdés-e, és amennyiben ez utóbbi, abban az esetben is támogassa kellő súllyal a Közoktatásügyi Minisztériumot feladata megoldásában.

Fulep Lajos lev. tag:

Tisztelt Közgyűlés!

Nagyon röviden szeretnék néhány dolgot mondani. Egyik mondani-valómat megrövidítette *Lukács* tagtársunk hozzászólása, t. i. a főtitkári jelentésnek ahhoz a pontjához szeretnék röviden hozzászólni, hogy a nagygyűlés előadásai milyen tanulságosak voltak. Említette, hogy az egyik előadásban *Fogarasi* kollégám a tudmányszak történetében milyen érdekes témát adott elő úgy, hogy már ebben a formájában is nagyon tanulságos volt. Tehát ennek elmondása alól fel vagyok mentve.

Tudtommal nem egy kutatónak, nem egy tudósnek, egyetemi hallgatónak is, sok gondot okoz az ideológiai ismereteket összekapcsolni azzal, amin dolgozik, hogyan kell azokat konkrétan alkalmazni. Erre a nagygyűlés során

többek között *Lukács* tagtársunk két előadása adott példát. Persze, ez nem mindenkinek könnyű, de nagy könnyebbség az, ha ott van előtte a példa, a minta, hogyan lehet az elveket valamilyen témában egészen konkrét módon érvényesíteni úgy, hogy a dialektikus materializmus haszna, szükségessége, nélkülözhetetlensége kiderüljön.

A másik, amiről szólni szeretnék az, hogy az én szakmában is van ami szükségessé teszi, hogy az akadályok elhárításáról egyet-mást mondjak. A művészettörténelemnek szinte azt lehet mondani, megsemmisítéséről kell beszélnem. Állandóan azt hirdetik, hogy a művészet milyen rendkívül fontos, és hogy a művészeti kultúra milyen szükséges. Viszont ugyanakkor a művészettörténelem tanítása és ennek lehetősége, fejlesztése minimumra zsugorodik, amiből az következik, hogy itt nyilván ellentmondás van a kettő között. Művészettörténelem tulajdonképpen már nincs is: helyette van muzeológia. Nem részletezem, hogy mennyire nem azonos a kettő, de a muzeológia kétségtelen, nem művészettörténelem. Művészettörténelem alatt valami olyasmit értek, ami nem egynehány szakembernek a munkája, hanem hozzátartozik az általános műveltséghez. Régebben lehetséges volt, hogy egészen más szakosok, például természettudományi szakosok is, járhattak művészettörténelmi órákra. Most azonban oda jutottunk, hogy nemcsak más szakosok nem hallgatják a művészettörténelmet, hanem még muzeumszakosok sem hallgatják azokat a művészettörténelmi órákat, amelyeket szeretnének és amelyek szükségesek volnának. Az idén az első évfolyamon általános nagy bevezető előadás-sorozatot tartottam, melynek jegyzeteit látták a felső évfolyamosok is. Felfedezték, hogy mennyi minden van abban olyan, amelyet ők, bár negyed évesek és kikerülnek az egyetemről, nem tudnak. De nem járhatnak az első-évesek óráira, mert a tanrend úgy van megszerkesztve, hogy művészettörténelem, muzeológusszakos sem mehet más órákra, ami nem az ő évfolyamának órája. A másik része a dolognak, hogy a középiskolában egyáltalában nem tanítják a művészettörténelmet. Kérem azt, hogyan választhatja valaki magának tudományos pályaként azt a szakot, amiről semmit sem tud? A másik baj, hogy nem választhatjuk ki egyáltalán a hallgatókat. Ha valaki a zeneakadémiára megy, ott botfűlüeket nem vesznek fel. Nekünk botszeműeket fel kell venni, hogy tudjunk azokból művészettörténészeket nevelni. Vagyis az lesz, amit az előttem szólott *Issekutz* tagtárs mondott, hogy megakadnak a kísérleti állatok hiánya miatt: mi megakadunk a kísérleti emberek hiánya miatt.

A harmadik pont a következő: az Akadémia, amely Magyar Tudományos Akadémia — eredetileg is már úgy alapították, mint a magyar nyelv legfőbb ápoló testületét — olyan rettenetes nyelven ad ki iratokat, nyomtatványokat, osztályértesítőket, közleményeket és egyebeket, hogy azok valóban a magyar nyelvnek nem a javára és dicsőségére válnak, hanem hóhérolásai a magyar nyelvnek. Itt van például a legutolsó kiadvány, az ösztöndíjakkal kapcsolatban. Azt mondja az ösztöndíj összegéről »Kiutalása csak akkor kezdődik meg, amikor az ösztöndíjas már részleteredményeket ért el, azonban visszamenőleg az ösztöndíj odaítélése időpontjától kerül folyósításra.« Ignotusnak volt az az ismert mondása Ady verséről, hogy »...vesszek meg, ha értem, de szép.« Hát vesszek meg, ha értem, de csúf. Résztvettem az akadémiai nyelvművelő bizottság értekezletén, ahol arról tanácskoztak, hogyan kell a szegény magyar nyelvet megmenteni és amit ott beszéltek, még rosszabb volt, mint amit ki akartak javítani. Általában oda jutunk, hogy olyanfajta nyelv alakul ki, amely hasonlít a *pidgin English*, az angol gyarmatok négereinek és színeseinek

angol nyelvéhez, amely kétségtelen, hogy szükséges és hasznos nyelv, de nem az angol tudományosság, angol irodalom és angol költészet nyelve. Itt kialakul egy *pidgin Hungarianian*. Ne legyen félreértés, én a magam gyakorlatában inkább használom az idegen szavakat, mint a förtelmeseket. Az Akadémiának alapításától feladata volt a nyelvművelés és nagyon fontos volna, hogy az Akadémia erről az ősi feladatáról ne feledkezzen meg.

Hevesi Gyula lev. tag :

Tisztelt Közgyűlés!

Két olyan kérdésre kívánom felhívni a figyelmet, amely nem szerepelt a főtítkári beszámolóban. Az egyik az osztályok közötti együttműködés kérdése, amely a multban teljesen elégtelen volt, mivel a tudomány mai fejlettségi fokán alapvető kérdések megoldását a tudományterületek szervezett együttműködése nélkül nehezen lehet biztosítani. Ennek az együttműködésnek még elég kezdetleges csirái vannak kialakulóban komplex bizottságok formájában, amelyeket a téma kényszerít arra, hogy komplex összetételben alakuljanak meg. Az Akadémia Elnökségének egyik fontos feladata különböző osztályok — elsősorban a természettudományok és műszaki tudományok — szoros együttműködésének tervszerű biztosítása, amely kiinduló pontja lehet a nagy távlatokban megindítandó tudományfejlesztésnek. Ehhez nem elegendő az osztályok kezdeményezőkézsége, kívánatos, hogy ezeket az Elnökség tervszerű munkával segítse elő.

A másik kérdés, amely a vita során felmerült, azonban a főtítkári beszámolóban nem szerepelt, a felsőoktatás kérdése, illetve az Akadémia viszonya a felsőoktatáshoz. Felsőoktatási rendszerünk állandó fejlődésben van, az oktatásban résztvevő tömegek száma állandóan növekedik. A Tudományos Akadémia számára nem lehet közömbös, hogy a jövő tudományos és műszaki kádereinek oktatási színvonala megfelel-e a követelményeknek. Nem helyes az a nézet, hogy a felsőoktatás kérdéseivel kapcsolatban az Akadémiára semmiféle feladat nem hárul. Bár az Akadémia eddig is véleményt nyilvánított a felsőoktatás fontosabb kérdéseiben, feladata ennek jövőbeni szervezett biztosítása. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy van egy Felsőoktatási Tanács, amelynek munkájában akadémikusaink is résztvesznek, hanem az Akadémia Elnökségének biztosítani kellene, hogy az illetékes állandó szakbizottságok meghallgatása nélkül az oktatás kérdését érintő elvi intézkedések ne történjenek. Javasolom, hogy az Elnökség ilyen irányban tegye meg a szükséges intézkedéseket. Helyes és a többi osztályok számára is használható kezdeményezésnek látszik, hogy a Közoktatásügyi Minisztérium megbízottai is résztvegyenek az állandó szakbizottságok munkájában, olyan formában, mint ahogy a műszaki tudományok területén az ipari minisztériumok képviseltetik magukat az állandó szakbizottságokban.

A könyvek előzetes kritikáját illetően *Alexits György* rámutatott a helytelen udvariassági szempontok szerepére, amelyek az egészséges kritikai szellem kialakulását gátolják. A Műszaki Tudományok Osztálya területén az Acták és könyvek előzetes lektorálása igen sokszor egészséges tudományos vita kiindulópontjául szolgál, és elősegíti a kiadványok minőségének javulását azáltal, hogy megszüntettük a lektorálás titkosságát. A több oldalról felmerült műszerkérdéssel kapcsolatban komoly lépésekkel jutottunk előre az év folyamán, amelyek következtében fejlődik műszergyártásunk és javul az üvegtechnikai készülékekkel való ellátás.

Gombás Pál akadémikus

Tisztelt Közgyűlés!

Igen kevés szó hangzott el ma egy igen fontos kérdésről, t. i. a tudományos alkotómunka biztosításáról. Erre vonatkozólag kormányrendelet jelent meg és azt kérem elsősorban, hogy ezt a kormányrendeletet minél hathatósabban tartsák be, hogy megszűnjenek olyan esetek, mint pl. egyik vidéki kollegám esete, aki reggel $\frac{1}{2}9$ -tól, éjjel $\frac{1}{2}9$ -ig ülésezett hétfőtől szombatig.

Tamás Lajos lev. tag:

Tisztelt Közgyűlés!

A következőt szeretném kérdezni: a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Izvesztijáiban és másutt határozatok jelentek meg, amelyek a nyelvoktatás reformkérdéseivel foglalkoznak elvi szempontból, *Sztálin* nyelvtudományi cikkeinek szellemében. Olvashattuk, hogy a Román Népköztársaság Tudományos Akadémiája az Írószövetséggel együttműködve foglalkozott ezzel a nagyhorderejű kérdéssel. Kérdezem, hogy a mi Akadémiánk milyen módon veszi ki részét e problémák rendezésében, mert a Közoktatásügyi Minisztériumnak és az Akadémiának szerepe a felsőoktatás kérdéseivel kapcsolatban még sok tekintetben a fejlődés útján halad és nem is minden tekintetben érjük el a fejlődésnek azt a fokát, amely jelenleg elérhető volna. Ha a Szovjetunióban, és a baráti népköztársaságokban élenjáró szerepet játszott e kérdések rendezésében az ottani Tudományos Akadémia, vajjon a jövő évben akadémiánk résztvesz-e a felsőoktatási és módszertani kérdések rendezésében?

Egerváry Jenő akadémikus:

Tisztelt Közgyűlés!

Meggyőződésem szerint az aspiránsképzés elsősorban az Akadémia hatáskörébe kell, hogy tartozzék. Mint a főtitkári beszámolóban is szerepelt, a múltban az Akadémia Titkári Hivatalának munkatársai sok esetben intézkedtek olyan kérdésekben, amelyekben tulajdonképpen az akadémikusok lettek volna hivatva állástfoglalni. Ehhez hasonló eset fordult elő a közelmúltban, amikor az Aspirantúra Bizottság Titkárságának előadója részéről folyt levelezés anélkül, hogy tudomással bírtam volna erről, annak ellenére, hogy a kari dékán engem bízott meg az aspiránsfelelősi funkció ellátásával. Igen nagy figyelemmel kell lenni arra, hogy hasonló esetek a jövőben ne fordulhassanak elő, mert különben könnyen bekövetkezhet amit *Bargyin* akadémikus a »tudomány eladminisztrálásának« nevezett.

Kovács K. Pál lev. tag:

Tisztelt Közgyűlés!

A főtitkári beszámolóhoz annyiban szeretnék hozzászólni, hogy két nagyon lényeges kérdésben nem hallottuk a főtitkári beszámolóban az Akadémia véleményét. Mindkettő a szovjet tudománnyal való közvetlen kapcsolat kérdése. Egyik az, hogy a Tudományos Akadémia nem szervezte meg hivatalosan, hogy a mi tudósaink arra érdemes közleményei milyen formában és milyen módon jelenhetnek meg a szovjet folyóiratokban és általában a szovjet irodalomban orosz nyelven. Ez a kérdés azért nagyon érdekes, mert világviszonylatban így szerezhetnének tudomást

a mi eredményeinkről. Tehát ennek a kapcsolatnak ebben az értelemben való felvételét rendkívül fontosnak és szükségesnek tartom. Ugyancsak szükséges tudósaink Szovjetunióba való kiküldésének és tanulmányútjának kérdése, ami szintén fontos a tudományos fejlődés szempontjából és azért, hogy a tudományos kapcsolat mélyebb alapokra helyezhető legyen. Így a szovjet tudósok megismerkedhetnek a mi munkánkkal és ennek kapcsán mi is magunkba szívhatnánk a szovjet tudomány hatalmas eredményét.

Novobátzky Károly akadémikus:

Tisztelt Közgyűlés!

Fogarasi Béla akadémikus szavaihoz kívánok kapcsolódni. Valóban hatalmas az az érdeklődés, amelyet a tömegek tanúsítanak a tudományos előadások iránt, s ennek kapcsán fel szeretném hívni a figyelmet a tudomány népszerűsítésének fontosságára. A multban a Természettudományi Társulat igen sok tudomány-népszerűsítő brosrút adott ki, azonban ezek nem voltak mindig a legerősebben összeállítva. Kívánatosnak tartanám, ha az Akadémia irányítása és ellenőrzése mellett kiadásra kerülne ismeretterjesztő brosrúrok, amelyek azt a célt szolgálnák, hogy felvilágosítsák a legeldegottabb falvak parasztságát is, és ezáltal felszabadítsák őket a sötét dogmák uralma alól, s ezzel az Akadémia a kultúrforradalom ügyének továbbvitelét elősegítené.

Szőkefalvi Nagy Béla lev. tag:

Tisztelt Akadémia!

A kiadványok stílusát, nyelvét illetőleg igen nagy mértékben egyet-értek az előttem szóló *Fülep* tagtárssal és ezzel kapcsolatban megoldási javaslatot teszek: minden megjelent kiadványt utólag bírálunk meg, de úgy, hogy az a bírálat nyilvánosságot nyerjen. Ha a főbb hibákra rámutatnak legközelebb azok nyilván nem fordulnának elő. Az Akadémia kiadásában megjelent minden könyv és folyóirat utólag egy bizottság elé kerülne, amely bizottságban a nyelvművelők és a szakmai kiküldöttek vennének részt és e vélemény megjelenne valamilyen megfelelő helyen, akár az Osztályközleményekben, akár az Akadémiai Értesítőben, mivel a vélemények a legközelebbi kiadás stílusának és nyelvének megjavítását is célozzák. Így rohamosan emelkedne a színvonal, amely különösen a technika terén megjelenő kiadványok stílusának javításához szükséges. Ilyen bizottság nem állhatna csak a szakmai körök képviselőiből, mert azok között vannak olyanok, akik nincsenek megfelelően tisztában a magyar nyelv stílusával.

Waldapfel József lev. tag:

Tisztelt Közgyűlés!

A nyelvművelés kérdésével szeretnék foglalkozni. Nem véletlen, hogy a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának valamennyi előadása közül a Nyelvművelési Anket volt az, amelyről a sajtó részletes beszámolót adott. Rendkívül fontos, hogy a nyelvművelés kérdéseinek fontosságát a dolgozók széles tömegeiben tudatosítsák. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az élet szempontjából milyen jelentősége van e munkának, tudományos kutatások szempontjából is. *Fülep Lajos* tagtárs hozzászólásával kapcsolatban megjegyzem, hogy igen kívánatos lett volna, hogy a Nyelvművelő Bizottság ülésein elhangzott helytelen kifejezéseket bírálat tárgyává tegye, ne csupán a maga részére jegyzeze fel.

Fülep Lajos lev. tag:

Tisztelt Közgyűlés!

Közbevetőleg megjegyzem, hogy a bizottság munkájában való részvételre egy évvel ezelőtt jelentkeztem, beadványt is készítettem a bizottság elé, azonban soha sem került sor arra, hogy a bizottság üléseire meghívjanak.

Vadász Elemér akadémikus:

Tisztelt Közgyűlés!

Indítványozom — mivel mindinkább olyan részletekbe megyünk, amelyek részben az osztályokra, részben a bizottságok körébe tartozik — zárjuk le a vitát, mert tárgysorozatunk még igen hosszú.

Elnök felteszi a kérdést: van-e még hozzászólás a beszámolóhoz?

Gegesi Kiss Pál lev. tag:

Tisztelt Közgyűlés!

Rövid indítványt szeretnék előterjeszteni. Úgy látom, hogy az Akadémia fejlődése és a tagjai közötti szorosabb kapcsolat kialakulása érdekében biztosítani kellene, hogy ne csak egyszer egy évben tartsunk ilyen közgyűléseket, hanem időnként tartson összes ülést az Akadémia, ahol megtárgyalhatjuk az aktuális problémákat és ezeket a tagság közvetlenül hallgathatná nem pedig csak a jelentésben olvashatná.

Elnök a vitát lezárja és felkéri *Erdey-Grúz Tibor* főtitkárt válaszoljon a hozzászólásokra.

Erdey-Grúz Tibor főtitkár:

Tisztelt Akadémia!

Az idő előrehaladott voltára való tekintettel röviden válaszolok. A legtöbb hozzászóló számos új szempontot vetett fel, amelyet munkánkban igyekszünk érvényesíteni. Teljesen egyetértek azzal, amit *Lukács* akadémikus mondott és talán valóban nem fejeztem ki magam világosan. Nyilvánvaló, hogy a tudományok történetét csak az illető szaktudomány tudósai művelhetik, azonban mégis segítséget kell kérniök a történészektől. *Selényi* tagtársnak azzal a megjegyzésével kapcsolatban, hogy szervezésünkben felülről építünk és nem alulról, részletmunkákból indulunk ki, azt hiszem ez helyes kritika és ezért köszönöm, hogy erre a hibára rámutatott. Igyekszünk majd jóvátenni munkánkban ilyen hiányosságait. Egyetértek azzal is, amit *Fogarasi* akadémikus mondott, hogy a Nagygyűlés iránti érdeklődést állandósítani, rendszerezíteni kell és hogy meg kell valósítani, amiről már korábban is szó volt: hogy az Akadémia időnként olyan tudományos, tehát nem népszerűsítő előadásokat is rendezzen, amelyek széles köröket érdeklő tudományos kérdésekkel foglalkoznak. Egyetértek ugyanakkor *Novobátsky* akadémikus felszólalásával is, melyben kifejtette, hogy az Akadémiának feladata a tudomány népszerűsítése, és hogy eddig nem sokat tettünk ebben az irányban. Nem hiszem, hogy az Akadémia teljes egészében átvehetné a népszerűsítés feladatát, mert ennek ellátására a Természettudományi Társulat és más tömegszervezetek hivatottak, amelyeknek szoros kapcsolatba kellene lépniök az Akadémiával. A Természettudományi Társulatban már eddig is jelentős munka folyt és a Társulat, valamint a Szikra kiadó számos népszerű füzetet adott ki, mely k-

nek terjesztése nagy lendülettel folyik. Ezekből néhány példányt *Rusznay* elnök úr behozatott.

Issekutz tagtárs hozzászólásával is egyetértek; tudjuk, hogy a vegyszer-, műszer- és állatellátás körül problémák vannak és hogy ezekkel mind foglalkoznunk kell. Nagyon fontosnak tartom azt a kritikát, amelyet a helyesírással kapcsolatban gyakorolt, mert a szakkifejezések helyesírása valóban nem egységes, a fonetikus és történelmi helyesírás közötti küzdelem még nem zárult le teljesen. Ezzel kapcsolatban azonban számos nehézség merült fel. Úgy gondolom, hogy a Helyesírási Bizottságnak aktívabban kell működnie és a természettudományi vonalról is szakembereket kellene bevonni, mert számos olyan természettudományi, orvosi, fizikai stb. probléma van, amelyet maguk a nyelvészek nem látnak világosan és amellyel kapcsolatban úgy látszik, hogy a Nyelvművelési Bizottság határozatai nem egyértelműek. Ugyancsak csatlakozom *Alexits* akadémikusnak a könyvkiadással kapcsolatban mondott szavaihoz, és a magam részéről is kérem, hogy minél többen foglalkozzanak a könyvkiadás ügyével, mert a könyvkiadás az Akadémia egyik legfontosabb munkája. Kérem tehát, hogy támogassák a Könyv- és Folyóiratbizottság titkárát, *Alexits György* tagtársat, aki most átvette *Straub* akadémikustól a Könyv- és Folyóiratbizottság titkárságát.

Kalmár tagtársunk hozzászólásával kapcsolatban megjegyzem, hogy bár az Akadémiának január 1-től kezdve saját nyomdája lesz, ez egymagában nem képes fedezni az Akadémia teljes szükségletét. Ezért továbbra is elsősorban a szegedi nyomdát fogjuk igénybevenni a matematikai szövegek szedésére. A Budapest Nyomdában az idén matematikai és fizikai előadásokat tartottunk a szedők számára, és ezt a jövőben még tovább fogjuk fejleszteni, mert hiszen a szedő csak akkor szedhet jól, ha tudja, hogy minek van jelentősége és felismeri, hogy nemcsak izlés kérdése, hogy a szerző egy-egy írásjelet például valamivel feljebb, vagy lejjebb kíván szedetni. A tudományos munka akadályainak elhárítása terén az Akadémia igyekszik minden lehetőt megtenni. A demonstrátori állások megszüntetése azonban nem egyszerű kérdés, hanem szoros kapcsolatban áll a tanársegédi állások rendezésével. Törekvésünk az, hogy a tanításban lehetőleg tanársegédek, tehát végzett emberek vegyenek részt, és ne demonstrátorok. A demonstrátori állások egy részének megszüntetése tehát nem visszafejlesztést, hanem fejlesztést jelent. Ugyanakkor természetesen felmerül az a nehézség, hogy még nem lehet minden helyre tanársegédet szerezni, hogy például *Kalmár* akadémikus intézetében hiába rendszeresítünk tíz állást is, ha azt nem tudjuk betölteni és ezért vált lehetővé, hogy a tanársegédi állásokat demonstrátorok alkalmazására is igénybe lehet venni.

Fülep tagtárs hozzászólásával kapcsolatban megjegyzem, hogy természetesen sajnálatos a művészettörténeti oktatás időleges háttérbeszorulása, azonban bármilyen fontos is a művészet szerepe a szocialista életben és kultúrában, a szocialista oktatási terv kidolgozásánál bizonyos súlyozás volt szükséges, és ez vezetett oda, hogy a művészettörténet átmenetileg nem jutott olyan szerephez, mint amilyen mértékben azt a művészettörténészek szeretnék. *Fülep* tagtárs felvetette, hogy a múltban a hallgatók szabadon hallgathattak olyan előadásokat is, amelyek nem tartoztak szorosan szakmájukhoz, és kifejtette, hogy véleménye szerint nem helyes az új egyetemi oktatási rendszerben ennek a lehetőségnek a korlátozása. Ezekkel az észrevételekkel sajnos nem tudok egyetérteni. Ami a múltat illeti, ha visszaemlékezek saját egyetemi tanulmányaimra, meg kell állapítanom, akkor még arra sem volt gyakran

lehetőség, hogy azt hallgassam ami a saját szakmámhoz feltétlenül szükséges volt. Az egész tanulmányi idő alatt csak két éven át volt módomban azt hallgatni, ami tényleg a szakmámhoz tartozott. Az egyetemi reformban nem művészettörténet ellenes irányzat érvényesült, hanem figyelembe kellett venni, hogy a nagy szakemberszükséglet következtében a kiképzést össze kell tömöríteni, nem lehet hat évre kinyújtani, mint ahogy az szükséges volna, hogy a pillanatnyilag háttérbe szorított tárgyak, mint amilyen a művészettörténet, kellő súlyhoz jussanak. Fejlődésünk jelenlegi szakaszában a kiképzést túlnyomórészt a legfontosabb tárgyakra kell szorítani. Ugyanakkor felhívom a figyelmet arra, hogy ma is megvan a lehetősége annak, hogy azok a hallgatók, akik az átlagot elérik, fakultatív tárgyakat is halgassanak. *Fülep* tagtársnak rossz magyarsággal írott akadémiai kiadványok megjelenéséről szóló megjegyzéseivel teljes mértékben egyetértek. Az Akadémia elnökségéről is kikerülnek olyan kiadványok, körlevelek, értesítések és az Akadémiai Értesítő, amelyek a magyar nyelvhelyesség szempontjából súlyos hibákat tartalmaznak. Az Akadémiáról kikerülő minden írásművet kifogástalan magyarsággal kell megírni, ezért ezt a kritikát a legteljesebb mértékben magamévá teszem, és az elnökség részére is kötelezőnek fogom tartani, hogy legalább ezen a vonalon is a helyes és ne a helytelen magyarságot terjesszem. Mindezekre a hiányosságokra természetesen van mentség.

Köszönöm *Hevesi* akadémikus kiegészítését, mert valóban kimaradt a főttkári beszámolóból annak hangsúlyozása, hogy az osztályok közötti együttműködést minél nagyobb mértékben ki kell fejleszteni, és hogy az osztályokra való felosztás nem vonhat éles határt a különböző tudományterületek közé. Ez nemcsak azt jelenti, hogy a rokonszakmák tudósainak meghívókat kell kapniok az őket érdeklő előadásokra, hanem azt is, hogy közös bizottságokat kell létesíteni úgy, hogy az osztálykereteket ne tekintsék keretnek vagy beskatulyázásnak, hanem csak adminisztratív beosztásnak, amelyet csak azért hoztunk létre, mert az egész Akadémiát nem lehet minden tekintetben egységesen vezetni. Célunk azonban, hogy az osztályok határait minél inkább elmoszuk, és hogy azok csak mint adminisztratív és operatív határok maradjanak meg.

Egyik fontos feladatunk, hogy szervezettebb kapcsolatot teremtsünk a Közoktatásügyi Minisztériummal. Egyetértek mindazokkal a hozzászólókkal, akik kifejtették, hogy nem zárkozhatunk el a Közoktatásügyi Minisztérium problémái elől azzal, hogy mi csak tudományos kérdésekkel foglalkozunk, és hogy az oktatási kérdések kizárólag a Minisztériumra tartoznak. Ez helytelen volna és ezért nekünk szervezettebb munkát kell folytatnunk és ébereknek kell lennünk ott, ahol a közoktatás vonalán olyan jelenségeket tapasztalunk, oly intézkedéseket hoznak, amelyek nem felelnek meg egyrészt a kellő-nívójú oktatás, másrészt a tudományos munka igényeinek. Ez annál is inkább feladatunk, mert a jövő tudományos kutatói mind a közoktatásügyi és egyéb minisztériumi intézményekből kerülnek ki. A tudósok alkotó szabadságának biztosításáról rendelet jelent meg, és kérem a tagtársakat, hogy ennek betartásában működjenek közre, mert ezt az Akadémia vezetősége egyedül nem tudja elérni. Kérem a tagtársakat, hogy úgy, mint ahogy azt *Gombás* akadémikus eddig is tette, hívják fel az Elnökség figyelmét, ahol helytelen intézkedéseket látnak, mutassanak rá konkrét esetekben a hiányosságokra, mert a rendeleteknek csak akkor tudunk konkrét értelemben érvényt szerezni, ha az egyes hatóságoknál rá tudunk mutatni a hibákra.

Tamás Lajos tagtársunk a felsőoktatás módszertani kérdéseinek megvitatásában való résztvételről tett észrevételeivel egyetértek. *Egerváry* tagtársnak az aspiránskérdéssel kapcsolatos felszólalására most nem térek ki, mert erről a csupán elvi jellegű kérdésről a tegnapi osztályülésen már szó volt.

A magyar tudományos közleményeket a Szovjetunió tudományos folyóiratai szívesen közlik. Kérem, ha ilyen közlemények vannak, ezeket küldjék be, vagy közvetlenül az Elnökségnek, vagy az osztályoknak és az osztályok javaslatára az Elnökség azokat kijuttatja a Szovjetunióba. Már több magyar tudós közleménye jelent meg, vagy van sajtó alatt a Szovjetunióban.

Egyetértek *Szőkefalvi* tagtársnak a kiadványok nyelvi szempontból való nyilvános bírálatával kapcsolatos hozzászólásával is. Helyes, kívánatos és szükséges, hogy a könyvbírálatoknál — akár szóban akár írásban történjen — a nyelvhelyesség kérdéseire is súlyt helyezünk. Ez egyaránt vonatkozik az eredeti kiadásokra és a fordításokra is, hiszen a rossz magyarsággal megjelent fordítások kompromittálóak a lefordított könyvre is. Ezzel a javaslattal tehát egyetértek és kérem a tagtársakat, hogy a jövőben is minél nagyobb mértékben gyakoroljanak kritikát a nyelvhelyesség kérdésében. Kérem, hogy a környezetükből kikerülő munkákat is bírálják szigorúbban a nyelvhelyesség szempontjából, mint eddig. Helyesnek tartom a »nyelvi lelkiismeret« kifejezést és úgy gondolom arra kell törekednünk, hogy ezt a nyelvi lelkiismeretet fokozott mértékben ébresszük fel magunkban.

A nyelvoktatás problémáinak megvitatására vonatkozik az, amit az előbbieken mondtam. *Gegesi Kiss* tagtárs javaslatát, hogy az Akadémia tagjai gyakrabban tartsanak ilyen jellegű összejöveteleket, mérlegelés tárgyává tesszük, bár vigyáznunk kell, nehogy az ülések számának szaporításával túlterhelés vádjával illethessenek. Végül újra szeretném hangsúlyozni, hogy munkánkban igyekszünk az összes felvetett javaslatokat megvalósítani.

Elnök felteszi a kérdést elfogadja-e az Akadémia a főtítkári jelentést. A szavazás megejtése után kimondja a határozatot, hogy az Akadémia egyhangúlag elfogadta a főtítkári jelentést.

3. Határozat az ötéves tudományos terv alapelveiről

Rusznayk: István elnök :

Tisztelt Közgyűlés!

Az elmúlt év folyamán tagtársaink alapos munkával készítették el az ötéves tudományos kutatási terv szakterületüket érintő részét. Nagygyűlésünk keretében az osztálytitkárok az osztályülések során újból összefoglalták a terv egy-egy osztály munkájára kiterjedő részét, az egész tervről pedig rövid összefoglaló tájékoztatót tettünk közzé az Akadémiai Értesítőben. Mivel tagtársaink a tudományos tervnek tudományszakukra eső részét már korábban megvitaták, nem volna célravezető ha a Közgyűlés részleteiben újra foglalkozna a tervvel. Ezért javasolom, hogy a Közgyűlés fogadja el az ötéves tudományos terv fő vonalait úgy, ahogy ezt az Akadémiai Értesítőben javaslatként közzétettük.

Elnök a szavazás megejtése után megállapítja, hogy a Közgyűlés egyhangúan elfogadta az ötéves tudományos kutatási terv alapelveit.

4. Javaslat az alapszabályok módosítására

Elnök felkéri a főtitkárt, pontonként terjessze elő az alapszabályok módosítására vonatkozó indítványát.

Erdey-Grúz Tibor főtitkár:

Az Elnökség javasolja az alapszabályok alábbi §-ainak következő módosítását:

19. §:

»Az Akadémia nyolc osztályban folytatja működését. Ezek:

- I. nyelv- és irodalomtudományok;
- II. társadalmi-történeti tudományok;
- III. matematikai és fizikai tudományok;
- IV. biológiai tudományok;
- V. orvosi tudományok;
- VI. műszaki tudományok;
- VII. kémiai tudományok;
- VIII. agrártudományok osztályai.«

21. §:

»Az Elnökség az elnökből, két alelnökből, a főtitkárból, az osztályelnökökből és hat elnökségi tagból áll.

Az Elnökség tagjaiul tiszteleti, rendes és levelező tagok egyaránt választhatók.«

33. § a) pontjának első mondata:

»A közgyűlés hatáskörébe tartozik:

a) az elnök, a két alelnök, a főtitkár és az elnökség hat tagjának választása.«

7. § 2. bekezdésének a) pontja:

»a) az adminisztrációs hivatal vezetője.«

45. §:

»Az Akadémia ügyvitelének ellátására adminisztrációs hivatalt tart fenn. A könyvtár és az adminisztrációs hivatal személyzetét a főtitkár javaslatára az elnök nevezi ki.«

Elnök szavazatszedő bizottság kiküldését javasolja és a bizottság tagjaiul *Selényi Pál*, lev. tagot, *Alexits György* akadémiust és *Bognár Rezső* lev. tagot jelöli.

A Közgyűlés a javaslatot egyhangúan elfogadja.

5. Javaslat a taglétszám felemelésére

Elnök felkéri a főtitkárt, ismertesse az egyes osztályok létszámának megváltoztatásáról szóló javaslatát.

Erdey-Grúz Tibor főtitkár felolvassa a javaslatot, amelynek értelmében a tagok létszáma a következőképp oszlik meg az osztályok között:

Osztály	Jelenlegi taglétszám		Javasolt taglétszám	
	rendes tagok	levelező tagok	rendes tagok	levelező tagok
I.	11	10	11	10
II.	11	10	11	10
III.	13	14	8	12
IV.	6	8	3	6
V.	9	12	9	12
VI.	9	13	7	16
VII.	—	—	7	9
VIII.	—	—	5	4
Összesen	59	67	61	79
	126		140	

Elnök megjegyzi, hogy miután a határozatok csak akkor jogérvényesek, ha azokat az elnökség jóváhagyja, ezért az új osztályok felállítása még nem lépett életbe. A közgyűlés tehát még a régi keretek között választ új tagokat.

A megejtett szavazás után *Elnök* megállapította, hogy a közgyűlés a javaslatot egyhangúan elfogadta.

6. Új tagok választása

Elnök az elfogadottak alapján javasolja, hogy a közgyűlés a hatodik választott elnökségi tagként *Hevesi Gyula* lev. tagot válassza meg. Ezután felolvassa az osztályok vezetősége által megválasztásra javasoltak névsorát. Rendes taggá való megválasztásra javasolták *Kollán Sándor* és *Soó Rezső* lev. tagokat.

Új lev. tagként való megválasztásra a következőket javasolták :

a III. Osztályba *Erdey Lászlót*, *Fodor Gábort*, *Gerecs Árpádot*, *Szabó Zoltánt*, *Vargha Lászlót*.

a IV. Osztályba *Dudich Endrét*, *Zólyomi Bálintot*, *Sedlmayr Kurtot*, *Kreybig Lajost*.

a VI. Osztályba *Mosonyi Emilt*, *Ratkovszky Ferencet*, *Széchy Károlyt*, *Tarján Gusztávot*, *Winter Ernőt*.

A megejtett szavazás és a szavazatok összeszámlálása után *Elnök* kihirdeti a szavazások eredményét :

Elnökségi taggá megválasztott :

Hevesi Gyula lev. tag 45 szavazattal egyhangúan

Rendes taggá megválasztottak :

Kollán Sándor lev. tag. 45 szavazattal egyhangúan

Soó Rezső lev. tag 44 szavazattal 1 ellen

Levelező taggá megválasztottak :

a III. Osztályba *Erdey László* 43 szavazattal 2 ellen

Fodor Gábor 43 szavazattal 2 ellen

Gerecs Árpád 45 szavazattal egyhangúan

Szabó Zoltán 44 szavazattal 1 ellen

Vargha László 43 szavazattal 2 ellen

- a IV. Osztályba *Dudich Endre* 44 szavazattal 1 ellen
Zólyomi Bálint 45 szavazattal egyhangúan
Sedlmayr Kurt 44 szavazattal 1 ellen
Kreybig Lajos 43 szavazattal 2 ellen
- a VI. Osztályba *Mosonyi Emil* 45 szavazattal egyhangúan
Ratkorszky Ferenc 44 szavazattal 1 ellen
Széchy Károly 45 szavazattal egyhangúan
Tarján Gusztáv 44 szavazattal 1 ellen
Winter Ernő 45 szavazattal egyhangúan
- Elnök* ezután üdvözi az újonnan megválasztott tagokat.

7. Indítványok

Elnök ezután határozati javaslatot terjeszt a Közgyűlés elé, amelynek szövege *Bolgár Elek* akadémikus és *Hajós György* lev. tag módosításainak figyelembevételével a következő:

A Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlése megállapítja, hogy a magyar tudomány az elmúlt évben a gyors fellendülés útjára lépett. Tanúsítják ezt az év során elért új eredmények, tanúsítja eredményekben gazdag és méreteiben minden eddigit felülmúló nagygyűlésünk, tanúsítja a magyar tudományos kutatás most kidolgozott öt éves terve. Tudományos életünk nagyarányú fejlődését lehetővé tette a felszabadító Szovjetunió élenjáró tudományának példája, a Magyar Dolgozók Pártjának és mindnyájunk szeretett vezérének Rákosi Mátyásnak szeretetteljes gondoskodása és bölcs útmutatása, tudósaink új kapcsolata népünkkel és nem utolsósorban a marxizmus-leninizmus győzelmes fejvereinek fokozott alkalmazása tudományos életünkben.

Tudományos dolgozóink ugyanakkor tudatában vannak, hogy ahhoz, hogy méltók legyenek nagy elődeikhez és megfeleljenek az előttünk álló hatalmas feladatoknak, meg kell sokszoroznunk erőfeszítéseinket, minden tartalékot sorompóba kell állítani a tudomány továbbfejlesztése és népgazdaságunk, szocialista kultúránk fellendítése érdekében. Ezért dolgozta ki a magyar tudósok széles köre Akadémiánk vezetésével, s a Magyar Dolgozók Pártja útmutatásait követve, a magyar tudományos kutatás öt éves tervét.

A Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlése a mai napon elfogadta a magyar tudományos kutatás öt éves tervét és felhívja az összes magyar tudományos dolgozókat, felszólít minden becsületes, hazájához, népéhez és a béke ügyéhez hű magyar dolgozót, vegyen részt minden erejével a terv megvalósításának, teljesítésének és túlteljesítésének nagy munkájában.

A Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlése felszólítja az Akadémia Elnökségét, hogy fokozott és az eddiginél rendszeresebb elvi irányító és ellenőrző tevékenységgel segítse elő tervünk megvalósítását. Felszólítja az Osztályvezetőségeket, hogy az egyes tudományágakban folyó munkálatok körütekintő, a nép és a tudomány érdekét szem előtt tartó megszervezésével tegyék lehetővé tudományos erőink lehető legjobb kihasználását.

A magyar akadémikusok kötelezettséget vállalnak, hogy tudományos kutatásaikkal a magyar dolgozó nép érdekeit szolgálják és így járulnak hozzá a bölcs Sztálin vezette 800 milliós világbéketábor diadalához.

Rusznják István elnök:

Tisztelt Közgyűlés!

Mindnyájan átérezzük amit a határozati javaslat is kimond, hogy azok a nagy eredmények, amelyeket eddig elértünk és az az óriási segítség, amit Pártunktól és kormányunktól kaptunk, végeredményben egy ember szeretetteljes és bölcs gondoskodásán keresztül jelentkezik, a mi Rákosi elvtársunk személyében. Nem frázis, mikor azt mondjuk, hogy ő közvetlenül érdeklődik mindarról, ami az Akadémián történik, állandó figyelemmel kíséri a magyar tudomány fejlődését, amelyet tanácsaival nagymértékben elősegít. Javaslom, hogy mielőtt a közgyűlést lezárnánk, sürgőnnyel forduljunk hozzá és így fejezzük ki hálánkat vele szemben.

Elnök ezután sürgönytervezetet terjeszt elő, amely a megejtett módosítás után a következőképp szól:

A Magyar Tudományos Akadémia Naggyűlésének résztvevői, akadémikusok, kutatók, egyetemi tanárok, tudományos dolgozóink ezrei, szeretettel és hálával köszöntik Rákosi elvtársat. Tudományos életünk ezévi fejlődése és most végződő, eredményekben gazdag Naggyűlésünk mutatják, hogy igyekeztünk jól hasznosítani azokat a korlátlan lehetőségeket, melyek Rákosi elvtárs, a Magyar Dolgozók Pártja szerető gondoskodása következtében tudományunk előtt feltárultak. Tudjuk azonban, hogy a kiváló szovjet tudomány példája, hazánk szocialista építésének nagy feladatai, magyar tudományunk nagy, haladó hagyományai fokozott erőfeszítésekre köteleznek bennünket. Ezért kidolgoztuk a magyar tudományos kutatás ötéves tervét, melynek teljesítése során a jövő útjait feltáró távlati, elméleti kutatások és az ötéves népgazdasági terv sürgős feladataink megoldása terén egyaránt, olyan eredményeket igyekeztünk elérni, melyek révén hathatósan hozzájárulhatunk dolgozó népünk ügyéhez, a világbékétábor harcához.

Megfogadjuk Rákosi elvtársnak, hogy fokozzuk erőfeszítéseinket, az eddiginél is nagyobb mértékben igyekeztünk hasznosítani az élenjáró szovjet tudomány értékes tapasztalatait, megerősítjük tudományos életünknek a gyakorlattal való kapcsolatait, és arra törekszünk, hogy elmélyítsük a tudományos munka ideológiai alapjait: elsajátítsuk és hazai viszonyokra alkalmazzuk a marxizmus-leninizmus diadalmas eszméit. Megjavítjuk tudományszervezési és tervezési munkánkat, rugalmas de fegyelmezett munkamódszerekkel, az elvi irányítás és ellenőrzés fokozott kiépítésével igyekeztünk biztosítani a megkívánt nagyarányú fejlődés előfeltételeit.

Biztosítjuk népünk forrón szeretett vezérének, hogy minden munkában a Szovjetunió vezette hatalmas világbékétábor harca elősegítésének gondolata, a lángeszű Sztálin tanításai vezérelnek bennünket.

A megejtett szavazás során a Közgyűlés egyhangúan elfogadja a javasolt távirat szövegét. *Elnök*, ezután berekeszti a közgyűlést.

K. M. F.

Erdey-Grúz Tibor sk.

Rusznják István sk.

Jegyzőkönyvhitelesítők:

Jávorka Sándor sk.

Rényi Alfréd sk.

V.

CX. NAGYGYŰLÉS

A nagygyűlés záróülése

1951. december 14.

A Magyar Tudományos Akadémia nagygyűlését díszüléssel zárta be. Ezen megjelentek Gerő Ernő tiszteleti tag, a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának tagja, Rónai Sándor, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke, Dobi István, a Minisztertanács elnöke, a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága és Központi Vezetősége több tagja, a Minisztertanács több tagja, a Honvéd Vezérkar főnökének képviselője, a baráti államok diplomáciai testületének képviselői, élükön a Szovjetunió nagykövetével J. D. Kiszeljovval, a Magyar Tudományos Akadémia tagjai, tudósok, sztahanovisták, művészek, az Akadémia vendégei. Megjelentek a nagygyűlésen résztvevő külföldi vendégek, élükön Nyikityin és Palladin akadémikusokkal, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája küldöttével.

Az ülést Rusznyák István elnök, a következő szavakkal nyitotta meg:

Tisztelt Ünnepi Ülés!

A Magyar Tudományos Akadémia 1951. évi nagygyűlésének záróülését megnyitom. Szeretettel üdvözlöm tiszteleti tagunkat, Gerő Ernő minisztert a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának tagját, valamint a Politikai Bizottság többi megjelent tagjait és a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének jelenlevő tagjait.

Üdvözlöm Rónai Sándort, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnökét, Dobi Istvánt, a Minisztertanács elnökét, a Kormány megjelent tagjait és a Honvéd Vezérkar főnökének képviselőjét.

Szeretettel üdvözlöm a baráti államok külképviseleteinek megjelent vezetőit, élükön Kiszeljov elvtárssal, a Szovjetunió budapesti nagykövetével.

Nagy örömmel üdvözljük körünkben a külföldi tudós delegációkat, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiájának, a Lengyel Köztársaság tudósainak, a Román Népköztársaság Tudományos Akadémiájának, a Bolgár Népköztársaság Tudományos Akadémiájának, valamint a Német Demokratikus Köztársaság Tudományos Akadémiájának küldöttségét és a haladó nyugati tudósok kiváló képviselőjét, Bernal professzort.

A nagygyűlés záróülésének elműkése. Balról—jobbra: Gerő Ernő tiszteletli tag, Rusznyák István elnök, V. P. Nyikityin akadémikus, Gombás Pál alelnök.

Szeretettel üdvözlöm akadémiánk tagjait és megjelent vendégeinket.

Tisztelt ünneplő közönség!

Nagygyűlésünk a mai napon elérkezett befejező szakaszához. Ez alkalommal különös hálaival emlékezünk meg arról a rendkívül értékes baráti segítségről, melyet külföldi vendégeinktől nagygyűlésünk folyamán kaptunk. A külföldi delegátusok, élükön a Szovjetunió két kiváló küldöttével, számos rendkívül érdekes előadást tartottak és tanácsaikkal, útmutatásaikkal, tapasztalataik átadásával segítettek új lendületet adni egész tudományos életünk fejlődéséhez.

A Magyar Tudományos Akadémia számára most záruló nagygyűlésünk minden eddiginél hatalmasabb seregszemle volt, melyen megmutatta, hogy minden erejével igyekszik méltónak bizonyulni arra a szerető gondoskodásra, mellyel a Magyar Dolgozók Pártja és Népköztársaságunk kormánya övezte. Igyekeztünk továbbá megmutatni köztünk tartózkodó külföldi vendégeinknek, a baráti államok küldötteinek és a nyugati haladó, békeszerető tudósoknak, hogy mi magyar tudósok szilárdan állunk a béke frontján nagy szövetségesünk, a dicső Szovjetunió mellett.

A külföldi tudományos delegációk vezetői bejelentették, hogy üdvözölni óhajtnak a Magyar Tudományos Akadémiát, Magyarországi tudományos dolgozóit.

Felkérem a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnökségének tagját, *V. P. Nyikityin* akadémikust, tartsa meg üdvözlő beszédét.

V. P. Nyikityin akadémikus:

Kedves elvtársak, kedves barátaim!

Engedjék meg, hogy a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Elnöksége nevében üdvözöljem Önöket és tolmácsoljam legjobb kívánságainkat a Magyar Tudományos Akadémia nagygyűlése alkalmából. A szovjet tudósok testvéri üdvözlésüket küldik és új sikereket kívánnak alkotó munkájukban, a szocializmus építésének javára, a békéért és a népek közötti barátságért folytatott harcban. A magyar nép önfeláldozó munkájában megszilárdítja szabad, békés hazáját és biztos léptekkel halad a demokrácia és szocializmus útján, a Magyar Dolgozók Pártja és annak vezére, Rákosi Mátyás elvtárs vezetésével.

A szocializmus építése hatalmas feladatainak megvalósításán fáradoznak az egész magyar néppel együtt a magyar tudósok is. A magyar nép rendkívül kedvező feltételeket teremtett a tudomány fejlődésére. A szovjet tudósok mélyeséges figyelemmel és érdeklődéssel követik a Magyar Tudományos Akadémia és a magyar tudomány fejlődését, erősödését. A magyar tudósok eredményeit és sikereit, amelyek a magyar nép érdekeit, hazájuk javát szolgálják, a szovjet tudósok és az egész szovjet nép nagy örömmel és szeretettel fogadja.

A szovjet és a magyar nép közötti kulturális kapcsolatok és barátság fejlődése és erősödése elősegíti a népeink közötti kölcsönös megértést. Az a tény, hogy a szovjet tudósok, valamint az ipar és a mezőgazdaság élenjáró dolgozói átadják tapasztalataikat és az, hogy bennünket szovjet tudósokat meghívtak a magyar Tudományos Akadémia nagygyűlésére, fényesen bizonyítja a népeink között egyre erősödő kulturális kapcsolatokat s népeink elmélyülő barátságát.

Ma, amikor amerikai és angol bandák pusztítják Korea békés városait és falvait, legyilkolják a koreai gyermekeket és asszonyokat, ma, amikor a béke, demokrácia és szocializmus ellenségei, az angol-amerikai imperialisták és csatlósai új, hódító háborúra, új pusztításokra, emberirtásra készülnek, a világ békeszerető népei fajra, nemzetiségre, politikai meggyőződésre és vallásra való tekintet nélkül egy cél érdekében egyesültek — hogy megvédjék a békét és biztosítsák az egyszerű emberek millióinak békés munkáját. Az egyszerű emberek százmilliói írták már alá a Békevilágtanács felhívását, amely békeegyezményt követel az öt nagyhatalom között. A Szovjetunióban több mint 117 millió szovjet polgár írta alá ezt a történelmi jelentőségű okiratot. A szovjet tudósok az egész szovjet néppel együtt elszántan küzdenek a békéért, mert az agresszív háborút az emberiség ellen elkövethető legnagyobb büntettnek, az egyszerű embereket érhető legnagyobb csapásnak tartják. A szovjet nép és élenjáró tudománya hatalmas lelkesedéssel fáradozik a természet átalakítása sztálini tervének megvalósításán. A sivatagokat virágzó kertekké változtatják, s aszálythozó szelektől sújtott földek hamarosan a bőség földjeivé válnak. Ez a mi mindennapi munkánk, a munkás és a kolhozparaszt, az értelmiségi és a tudós mindennapi munkája. A szovjet emberek a béke védelmében elhangzott szavaikat munkájukkal, a haza dicsőségét növelő győzelmeikkel támasztják alá. »Nem az új háború tűzfényével, hanem a legyőzött Volgából, Amu-Darjából és Dnyeperből nyert sokmilliárd kilowatt-óra villanyenergiával akarjuk megvilágítani az emberi ség útját a fényes jövő felé« — írták óriási vízierőműveink építői.

Hogy fogalmat alkothassunk az új, óriási építkezésekről, amelyek megvalósításán az egész szovjet nép és élenjáró tudománya fáradozik, elegendő, ha elmondjuk, hogy a Dnyeperen és a Volgán épülő 4 új vízierőmű évente 21 milliárd kilowatt-óra ősó villanyenergiát ad az országnak. Ez 11-szerese annak az energiamennyiségnek, melyet 1913-ban a cári Oroszország összes áramfejlesztői termeltek. A Turkmén főcsatorna hossza 1100 km lesz. Ilyen hosszú csatornát sehol a világon nem találunk. A Szezei-csatornánál 6-szor nagyobb, a Panama-csatorna pedig, amely 34 évvel ezelőtt épült, ugyancsak rövidebb a Turkmén főcsatornánál.

Több mint 28 millió hektár sivatag és aszályos sztyeppe alakult át termékeny területté. Ez akkora terület, mint Anglia, Belgium, Svédország, Svájc és Hollandia területe együttvéve. A sivatagból visszahódított földek termelőképessége lehetővé fogja tenni körülbelül 100 millió ember élelmszerrel, ruhával és lakással való ellátását.

Az öntöző és elárasztó munkálatok óriási méreteit, amelyeket Sztálin lángelméje tűzött ki, elképzelhetjük, ha meggondoljuk, hogy az egész világon az öntözött területek körülbelül 80 millió hektárt tesznek ki, s az öntözéses földművelésnek ez a területe az emberiség történetének hosszú évezeidei során alakult ki.

A szovjet tudósok előtt az érdekfeszítő, hatalmas alkotó munka beláthatatlan területe nyílik meg. A szovjet népnek ezek a hatalmas építkezései a szovjet tudományt még magasabb fokra emelik. Óriási elméleti és gyakorlati jelentőségű problémák merülnek fel, amelyek alapos kidolgozását számos tudományos kutatóintézet és egyetem kezdte meg, élükön a Szovjetunió Tudományos Akadémiájával. A szovjet tudósok hivatásuknak, létük értelmének tekintik a nép érdekeinek nemes szolgálatát. Az igazi, élenjáró tudo-

mánynak csakis a népek békés eszményeit, az egész emberiség fényes jövője megteremtésének feladatait kell szolgálnia.

A szovjet tudósok szilárdan meg vannak győződve arról, hogy a Magyar Népköztársaság tudósai, akiket a szocializmus építésének nagy célkitűzései lelkesítenek, minden erejükkel hozzá fognak járulni a termelőerők és a kultúra fejlesztéséhez hazájukban és új felfedezésekkel és találmányokkal gazdagítják a tudományt.

Éljen a szovjet és a magyar nép barátsága és együttműködése, akiket a világbékéért folytatott harc közös erőfeszítései fűznek össze!

Éljen a magyar nép és éljenek a magyar tudósok, akik a Magyar Dolgozók Pártja és vezére *Rákosi* elvtárs vezetésével haladnak a szocializmus győzelme felé.

Éljen a nagy *Sztálin*, a tudomány korifeusa, a béke zászlóvivője, a világ dolgozóinak vezére, a magyar nép legjobb barátja!

Ezután az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiájának elnöke A. V. P a l l a d i n akadémikus mondott üdvözlő beszédet.

Kedves Elvtársaim!

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiája megbízott azzal, hogy átadjam a Magyar Népköztársaság Tudományos Akadémiájának meleg, testvéri üdvözlését és legjobb kívánságait. Kívánjuk, hogy fényes sikereket érjenek el a szocializmus felépítésére irányuló tudományos munkájukban. A Magyar Tudományos Akadémián át üdvözlöm az új népi demokratikus Magyarország minden tudósát Szovjet Ukrajna tudósai nevében, akik annak az élenjáró szovjet tudománynak a képviselői, amely a kommunizmus építését, a béke és a népek közti barátság ügyét szolgálja.

Mi, ukrán tudósok baráti érdeklődéssel figyeljük az Önök tudományos munkáját, örülünk és büszkék vagyunk sikereikre, mint harcostársaink sikereire abban a harcban, amelyet a demokráciáért, a világbékéért és népeink boldog jövőjéért vívunk.

Az Ukrán Tudományos Akadémia a Nagy Októberi Forradalom gyermeke : az Októberi Forradalom után született meg és neki köszönheti létezését.

A jelenleg 38 tudományos intézetet magábanfogaló Ukrán Tudományos Akadémia gyors fejlődése éppen úgy, mint a formájára nézve nemzeti, tartalmára szocialista ukrán kultúra és tudomány felvirágozása fényes bizonyítéka a lenini-sztálini nemzetiségi politikának, amely biztosította a soknemzetiségű Szovjetunió valamennyi köztársaságában a tudomány, a kultúra és a népgazdaság rohamos fejlődését és felvirágozását. A szovjet tudomány a népet nem kényszerből, hanem önkéntesen, örömmel szolgálja ; ez lelkesíti tudósainkat a békés alkotó munkára.

A szovjet tudósokat a szovjet nép figyelme és gondoskodása veszi körül. A szovjet tudósoknak rendkívül kedvező feltételeik vannak a munkához, mert a szovjet kormány, *Lenin* és *Sztálin* nagy pártja és maga *Sztálin* elvtárs állandóan gondoskodik a szovjet tudomány felvirágoztatásáról.

A szovjet tudomány sikereit az biztosítja, hogy a szovjet tudósok kezében van a haladás hatalmas fegyvere, a marxizmus-leninizmus tanítása ; sikereit biztosítja a kollektív és tervszerű tudományos munka, az elmélet és gyakorlat szoros kapcsolata, a tudomány és termelés — ipar és mezőgazdaság — kapcsolata ; a szovjet tudomány sikereit végül biztosítja a széleskörűen kibontakozó, elvtársias bírálat és önbírálat. A szovjet tudósok jól meg-

A. V. Palladin az Ukrán Tudományos Akadémia elnöke és Ruznyák István elnök.

értik *Sztálin* elvtárs útmutatásának jelentőségét, amely szerint a tudomány nem fejlődhet a vélemények harca, a kritika szabadsága nélkül.

A *Sztálin* elvtárs kezdeményezésére lefolytatott széleskörű viták a filozófia, a micsurini biológia, a pavlovi fiziológiai tanítások továbbfejlesztése, valamint a nyelvtudomány kérdéseiről, hatalmas szerepet játszottak a szovjet tudomány fejlődésében; elősegítették a hibák tisztázását a tudományos munka megfelelő területein, lehetővé tették, hogy kijelöljék a további kutatások helyes útjait és biztosították a szovjet tudomány új lendületét és új sikereit.

Sztálin elvtárs zseniális nyelvtudományi cikkei ragyogó fényvel világították be nemcsak a társadalmi tudományok, hanem a tudomány minden más ága további fejlődésének útjait.

A szovjet tudósok az egész szovjet néppel együtt lelkesen harcolnak a békéért és a népek közötti barátságért, hiszen a tudománynak az a hivatása, hogy az alkotást szolgálja, nem pedig a rombolást. Vajjon engedheti-e igazi tudós azt, hogy tudományos alkotásának gyümölcseit a kulturális és tudományos értékek megsemmisítésére, emberek pusztítására használják fel?

A Szovjetunióban minden az emberért, az ember javára történik. A szocializmus egyenlő a békével.

Ilyen feladatok és célkitűzések állanak a Magyar Népköztársaság és a többi népi demokratikus ország tudománya előtt. Ilyen célokat kell munkájában maga elé tűznie minden valóban haladó gondolkodású tudósnak.

Minél nagyobb közös sikereket érünk el tudományos munkánkban, békés, alkotó munkánkban, annál eredményesebben járulunk hozzá a kommunizmus építéséhez hazánkban, Önök pedig, kedves magyar tudóstársaim, a szocializmus építéséhez Magyarországon, annál erősebb lesz a békétábor, annál biztosabb lesz a béke híveinek győzelme és a háborús úszítók veresége.

Ezért olyan fontos, hogy szoros kapcsolat fejlődjék ki a tudományos munka terén a Szovjetunió, többek között egyik Önökkel szomszédos, elszakíthatatlan része, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság tudósai és a Magyar Népköztársaság tudósai között. Kölcsönös segítségnyújtás, tapasztalatcsere, baráti bírálat, s a szovjet és magyar nép közötti őszinte barátság útján még nagyobb sikereket érhetünk el alkotómunkánkban, amelynek célja népeink, köztársaságaink, további felvirágoztatása, a világbéke diadalának kivívása.

Éljen a Magyar Népköztársaság Tudományos Akadémiája!

Éljen a szocializmust építő Magyar Népköztársaság!

Éljen a Magyar Dolgozók Pártja és vezére, *Rákosi Mátyás* elvtárs!

Éljen korunk legnagyobb tudósa, a magyar nép legjobb barátja, a világbéke zászlóvivője, a nagy *Sztálin*!

Ezután a Lengyel Köztársaság tudósainak képviseletében megjelent delegáció vezetője, Kuratovszki Kazimir professzor mondott üdvözlő beszédet.

A legnagyobb érdeklődéssel szemléljük az elmélet és gyakorlat összekapcsolását a magyar tudományos életben, azt, hogy milyen szorosan kapcsolódik a tudományos terv a gazdasági élettel, az önök ötéves tervével. Csodálatraméltó, amilyen lelkesedéssel dolgoznak az önök tudósai, amilyen mértékben nevelődnek az új tudományos káderek és milyen nagy érdeklődést

R. Cebertowicz és K. Kuratowszki a lengyel tudóselegáció tagjai, Ottinger Kálmánné tolmáccsal

tanúsítanak a széles néptömegek az önök tudományos munkája iránt. Ennek számos megnyilvánulását észleltük a Tudományos Akadémia, valamint a tudományos kongresszusok különböző előadásain.

Meg vagyok győződve, hogy a Magyar és Lengyel Tudományos Akadémia közös feladatai a két ország tudományos kapcsolatait szorosabbra fűzik s ez az együttműködés, valamint a kölcsönös segélynyújtás, tapasztalatcsere, nagymértékben hozzájárul azon törekvésünknek a megvalósításához, amely a tudománynak a népi demokrácia szolgálatába állítását célozza. Hálásak vagyunk azért is, hogy ez alatt a munkával teli hét alatt megismerkedhettünk a magyar tudomány eredményeivel és szervezetével, amelyeket fel tudunk használni a mi tudományos életünk fejlesztése érdekében.

Tiszta szívből kívánjuk a Magyar Tudományos Akadémiának, hogy eddig elért eredményeihez további nagyszerű eredmények járuljanak.

Ezután a Román Népköztársaság Tudományos Akadémiája delegációjának vezetője, Profiri Nicolai e akadémikus mondott üdvözlő beszédet.

A Román Népköztársaság Akadémiájának küldöttsége a Román Népköztársaság Akadémiája Elnökségének s a román tudomány, irodalom és művészet dolgozóinak testvéri üdvözlését hozza a Magyar Népköztársaság Tudományos Akadémiája Nagygyűlésének.

A Román Népköztársaság Akadémiája aktív, számos tudományos kutatóintézettel rendelkező intézmény, amelyek a szovjet tudomány példáján mind szorosabb kapcsolatra törekszenek az étellel, a gyakorlattal.

Profiri Nicolaie a Román Népköztársaság Tudományos Akadémiájának tagja.

Ignat Emanuilov a Bolgár Népköztársaság Tudományos Akadémiájának tagja
és Monitorisz Pálné tolmács

Akadémiánk munkaterve kapcsolódik az állami ötéves tervhez és a Román Népköztársaság tízéves villamosítási tervéhez. Elsősorban azokra a kérdésekre helyezünk súlyt, amelyek államunk életének minden területén közvetlen kapcsolatban állanak a szocializmus építésével.

A szovjet tudomány arra tanítja tudósainkat, hogy a tudomány előrehaladása egyedül a dialektikus materializmus elmélete alapján lehetséges. A tudomány továbbfejlődése csak azzal a harcral valósulhat meg, amely a tudomány minden idealista formája és megnyilvánulása ellen irányul.

A Román Népköztársaság Akadémiájának küldöttsége élénk érdeklődéssel követte a Magyar Népköztársaság Tudományos Akadémiája nagygyűlésének munkáját. Megelégedéssel állapítjuk meg, hogy a Magyar Tudományos Akadémia kutató és tudományos munkaterve szoros kapcsolatban van az állami tervvel és a szocializmus alapjainak építését szolgálja.

A Magyar Népköztársaság tudósai és a román küldöttség közötti baráti megbeszélések értékes tapasztalatcserére nyújtottak alkalmat, amely nagymértékben hozzájárul az országaink közötti tudományos és kulturális kapcsolatok elmélyítéséhez és segítséget jelent közös munkánkban, harcunkban: a szocializmus építésében.

Ezután a bolgár Népköztársaság Tudományos Akadémiája küldöttségének vezetője, Ignat Emanuilov akadémikus mondott üdvözlő beszédet.

A Bolgár Népköztársaságban, mi bolgár tudósok nagyra értékeljük és megbecsüljük a magyar tudomány és technika vívmányait. Az Akadémia nagygyűlésén, valamint a tudományos intézetekben tett látogatásaink és a magyar tudósokkal való személyes találkozásunk alkalmával meggyőződünk, hogy a Magyar Dolgozók Pártja és a Magyar Népköztársaság kormánya atyai gondoskodással törődik a magyar tudomány és technika fejlődésével. Meggyőződünk, hogy a magyar tudósok minden erejüket összpontosítva járulnak hozzá a szocializmus építéséhez. A bolgár tudósok legtöbbször is, a leghaladóbb szovjet tudományból merítve tapasztalataikat, a Bolgár Kommunista Párt útmutatásával, dolgozónk támogatásával vesz részt a szocializmus építésében a béke védelméért folyó harcban.

Engedjék meg, hogy kifejezzem kívánságunkat, hogy a két Tudományos Akadémia — a Magyar és a Bolgár Tudományos Akadémia — még szorosabb kapcsolatot létesítsen a tudományos tapasztalatok kicserélésére és egymás segítségére.

A Német Demokratikus Köztársaság Tudományos Akadémiája delegációjának vezetője, Arthur Baumgarten akadémikus már a megnyitó ülésen üdvözölte a Nagygyűlést. A záróülésen a Német Demokratikus Köztársaság Tudományos Akadémiájának nevében Friedrich Leutwein professzor mondott beszédet.

Igen mély benyomást tettek ránk a magyar tudományos élet eredményei, amelyekről ezen a héten is meggyőződhattunk. Az előadások és viták, melyeket itt hallhattunk, igen nagymértékben elősegítik további munkánkat, sok tanulságot vonhatunk le belőlük. Különösen nagy örömünkre szolgál, hogy a Tudományos Akadémia nagygyűlésén saját kutatómunkánkról is beszámolhattunk és arról a magyar tudományos világ képviselőivel megbeszélést folytathattunk.

Ez a nagygyűlés, amely tudományos szempontból oly értékes és ösztönző volt, egyidejűleg a két ország kulturális és tudományos együttműködésében is követendő példa. Ez az együttműködés egyszersmind bizonyosságtétele a tudomány terén is annak, hogy a két ország azonos politikai feladatokat tűzött ki célul maga elé. Úgy Önöknél, mint nálunk minden célkitűzésünk sikere a béke megőrzésétől függ. Nálunk Németországban mindez elválaszthatatlan a német egység megvalósulásától. A német egységért való harcunkat megkönnyíti az a tudat, hogy ebben a kérdésben minden békeszerető nép rokonszenve és segítő készsége mellettünk van, az élen a nagy Szovjetunióval és annak vezérével, *Sztálinnal*.

R u s z n y á k I s t v á n elnök megköszönte az üdvözlő beszédeket, majd a következőket mondotta:

A Magyar Tudományos Akadémia 110. Nagygyűlését egész dolgozó népünk hatalmas érdeklődéssel kísérte. A több mint 170 előadáson a magyar tudomány történetében páratlan számú hallgatóság jelent meg: tudományos és értelmiségi életünk legjobbjai, de az üzemek, az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek legjobb szakemberei, sztahanovistái is. A szinte kivétel nélkül zsúfolt termekben megtartott előadásokat legtöbbször bőséges és termékeny vita követte. Megindult tehát most már a magyar tudományos életben is az az egészséges folyamat, a bírálat és önbírálat kiterjesztése a tudományos élet minden ágára, mely nálunk is hathatós eszközévé lesz a tudomány fellendítésének. Az elhangzott tudományos előadások közül egyesek olyan magas színvonalat ütöttek meg, amelyre a Magyar Tudományos Akadémia történetében még nem volt példa. Ugyanakkor voltak egyes hibák, téves és sekélyes praktictista beszámolók is, amelyek többségét a hallgatóság a megérdemelt kritikával illette.

Feladatunk most az, hogy a hibákból tanuljunk és, hogy tudományos életünk mindennapi gyakorlatában is hasznosítsuk Nagygyűlésünk tapasztalatait és mindazt a hasznosat és jót, amit külföldi vendégeinktől tanultunk.

Nagygyűlésünk befejező aktusa a Magyar Tudományos Akadémia, tudományos életünk legfelsőbb szervének Közgyűlése volt. Az Akadémia Közgyűlése elfogadta a magyar tudományos kutatás öt éves tervét és végül a következő határozatot hozta:

A Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlése megállapítja, hogy a magyar tudomány az elmúlt évben a gyors fellendülés útjára lépett. Tanúsítják ezt az év során elért új eredmények, tanúsítják eredményekben gazdag és méreteiben minden eddigit felülmúló nagygyűlésünk, tanúsítják a magyar tudományos kutatás most kidolgozott öt éves terve. Tudományos életünk nagyarányú fejlődését lehetővé tette a felszabadító Szovjetunió élenjáró tudományának példája, a Magyar Dolgozók Pártjának és mindnyájunk szeretett vezérének R á k o s i M á t y á s n a k szerető gondoskodása és bölcs útmutatása, tudósainknak új kapcsolata népünkkel és nem utolsó sorban a marxizmus-leninizmus fegyvereinek fokozott alkalmazása tudományos életünkben.

Tudományos dolgozóink ugyanakkor tudatában vannak, hogy ahhoz, hogy méltók legyenek nagy elődeikhez és megfeleljenek az előttük álló hatalmas feladatoknak, meg kell sokszorozniuk erőfeszítéseiket, minden tartalékot sorompóba kell állítani a tudomány továbbfejlesztésére és népgazdaságunk, szocialista kultúránk fellendítése érdekében. Ezért dolgozta ki a magyar tudósok széles köre Akadémiánk

vezetésével, s a Magyar Dolgozók Pártja útmutatásait követve, a magyar tudományos kutatás ötéves tervét.

A Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlése a mai napon elfogadta a magyar tudományos kutatás ötéves tervét és felhívja az összes magyar tudományos dolgozókat, felszólít minden becsületes, hazájához népéhez és a béke ügyéhez hű magyart, vegyen részt minden erejével a terv megvalósításának, teljesítésének és túlteljesítésének nagy munkájában.

A Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlése felszólítja az Akadémia Elnökségét, hogy fokozott és az eddiginél rendszeresebb elvi irányító és ellenőrző tevékenységgel segítse elő tervünk megvalósítását. Felszólítja az Osztályvezetősegeket, hogy az egyes tudományágakban folyó munkálatok körültekintő, a nép és a tudomány érdekét szem előtt tartó megszervezésével tegyék lehetővé tudományos erőink lehető legjobb kihasználását.

A magyar akadémikusok kötelezettséget vállalnak, hogy tudományos kutatásaikkal a magyar dolgozó nép érdekeit szolgálják és így járulnak hozzá a bölcs Sztálin vezette 800 milliós világ-béketábor diadalához.

Ezután *Vaszilij Petrovics Nyikityin* akadémikus a Szovjet-unió Tudományos Akadémiája elnökségének tagja tartott előadást.

A SZOVJET TUDOMÁNY A BÉKÉÉRT FOLYTATOTT HARCBAN

V. P. NYIKITYIN akadémikus

A szovjet nép tudományos alapon építi az új társadalmat, s a természet átalakításának nagy feladataival van elfoglalva. Ezért a szovjet emberek minden gondolata a békére irányul.

Minden becsületes ember, a világ minden békeszerető népe, a béke megszilárdítására törekszik. Egy emberként emelik fel hatalmas szavukat a béke megvédésére, a háborús uszítók ellen. S a munkásokkal, parasztokkal, alkalmazottakkal mindenütt együtt haladnak a becsületes tudósok, írók, művészek.

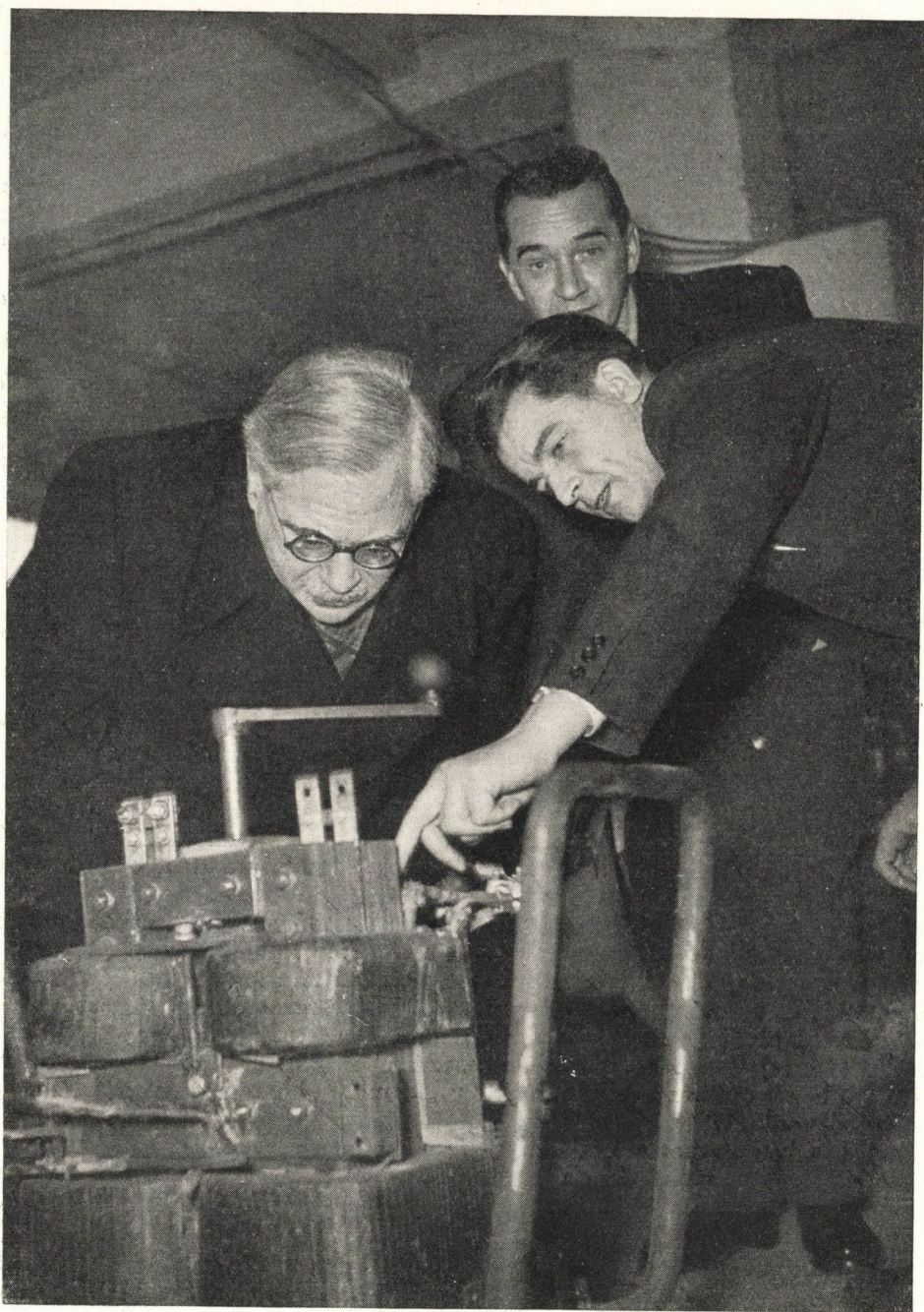
A valódi, élenjáró tudománynak a népek békés eszményeit kell szolgálnia, a népek jólétéért kell harcolnia. A szovjet tudósok a nép érdekeinek nemes szolgálatában látják hivatásukat, létük értelmét.

A szovjet tudomány, bármelyik ágát tekintjük, a béke és hazánk felvirágoztatása ügyét szolgálja. Elősegíti a műszaki fejlődést és előmozdítja az egész emberiség életszínvonalának felemelését. A szovjet tudósok minden gondolata az alkotómunkára irányul, arra, hogy végrehajtsák az egész emberiség fényes jövője megteremtésének nemes feladatait.

A szovjet emberek óriási lelkesedéssel folytatják azokat a hatalmas-arányú békés építkezéseket, amelyek mindennél jobban mutatják a Szovjet-unió békepolitikáját.

A békés építkezés lendületéről tanúskodnak országunkban a Volgán és Dnyeperen épülő hatalmas vízierőművek, az eddig még soha nem látott méretű öntözőcsatornák, a virágzó kertekké átalakuló többmillió hektár kiterjedésű sivatagos terület, Moszkva utcáin és terein épülő felhőkarcolók.

Hatalmas építkezéseinkről, amelyeket népünk szeretettel nevez a kommunizmus nagy sztálini építkezéseinek, nem beszélhetünk megindulás nélkül. Hiszen arról van szó, hogy megszüntetjük az aszályt, hogy sokmillió hektárnyi aszályos területet öntözünk s ezzel megváltoztatjuk két világrész — Európa és Ázsia földrajzi viszonyait.

V. P. Nyikityin akadémikus a Ganz Kapcsolók és Készülékek Gyárában.

Arról van szó, hogy óriási mértékben megnövekszenek energiaforrásaink, ami lehetővé teszi, hogy a villamosságot ne csak az iparban, hanem a mezőgazdaságban is széleskörűen alkalmazzuk.

A szovjet népek ezek a nagyszabású munkálatai még magasabb fokra emelik a szovjet tudományt, elősegítik a természettudományok, hidrotechnika, hidroenergetika, vízszabályozás, agronómia további fejlődését és a tudomány és a termelés dolgozói közötti kapcsolat megszilárdítását eredményezik.

A hatalmas vízierőművek építése a szovjet tudósoktól a legkülönbözőbb tudományos kérdések felvetését és gyors megoldását követeli meg. Így például a nagyszilárdságú beton előállítás, építőanyagokkal kapcsolatos kutatások, berendezések és szerkezetek számítási módszerei bonyolult munkakörülmények között, hidroenergetikai források komplex felhasználásának útjai a mezőgazdaság, ipar, közlekedés villamosításában, új gépek és berendezések létrehozása.

Az új öntöző rendszerek létesítése felveti tudásaink előtt az öntözésre, illetőleg elárasztásra szánt területek geokémiai folyamatai kutatásának problémáit, különböző típusú talajmegkötési módszerek megállapítását, a leggyorsabban növekvő fajta kiválasztását, amelyek a sztyeppék és sivatagok öntözési feltételeinek megfelelnek, a terméketlen szikes és vörösagyagos talajok javítási módszereinek kidolgozását, abból a célból, hogy ezeket magas termelékenységű talajokká változtathassák, a vízlevezetés modern típusainak tökéletesítését stb.

A tudományos kutatások tematikájában jelentős helyet foglal el a természeti viszonyok eljövendő változásainak prognóza. Rendkívül fontos például annak megállapítása, hogy milyen lesz a talajvízrendszer, annak következtében, hogy 28 millió hektár öntözött és elárasztott föld hektáronként átlag 5—10 ezer köbméter vizet kap. A tudósoknak pontosan meg kell állapítaniuk azt, hogy milyen következménnyel jár ilyen nagy víztömegeknek bevezetése olyan földre, amelyet a multban sohasem öntöztek. Ezenkívül meg kell találni annak a módját, hogy a talaj elszikesedését megakadályozzuk. Ismeretes, hogy számos esetben az öntözéses földművelés helytelen technikája azt eredményezte, hogy a termékeny földek helyén szikes talajok keletkeztek. A természet átalakításának sztálini terve kitűzi a tudósok elé az öntözött területek elszikesedésének egyszer s mindenkorra való megszüntetését.

Nagy figyelmet fordítanak a tudósok a víztárolók rezsimjének, az Aral- és Káspi-tenger vízállásának, a szeizmika (vagyis a földrengésprognózis) kérdéseinek, a hasznos ásványok feltárásának és kitermelésének, a termelőerők fejlődése perspektíváinak. Maga az építkezés, valamint a jövődöbéli öntöző és vízelárasztó berendezések gépesítésének problémái szintén fontos helyet foglalnak el a Szovjetunió Tudományos Akadémiája, a tervező intézmények és tudományos kutatóintézetek munkáiban.

A kérdéseknek ez a rövid felsorolása, amelyet a szovjet tudósok az építkezések megsegítésére dolgoznak fel, megmutatja, hogy milyen széleskörűek és felelősségteljesek azok a feladatok, amelyek tudományunk előtt állanak.

Hazánkban megvan minden szükséges feltétel a tudomány és a kultúra virágzásához. Az ország sok tudományos káderrel rendelkezik. A nemzetiségi köztársaságokban 12 tudományos akadémiát alapítottak, számos tudományos intézettel, ahol a különböző tudományágokban sokezer tudós dolgozik.

Az ország legrégebb tudományos intézménye, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája, amelyet 1725-ben alapítottak, többszáz kutatóintézettel, laboratóriummal, megfigyelőállomással rendelkezik és 14 filiáléja van a Szovjetunió különböző vidékein.

Tudományunk fejlődésének törvénye erőinek szakadatlan és egyre fokozódó iramú fejlődése, a tudományos kutatásoknak más körülmények között elképzelhetetlen lendülete, érdeklődési körének rendkívüli sokoldalúsága, új, eredeti eszmékkel, elgondolásokkal és felfedezésekkel való állandó gazdagodása. Ékesszólóan bizonyítják ezt a tudomány és a technika különböző ágaiban folyó munkák.

Tudományunk sikereit mi sem mutatja jobban, mint az, hogy tudósaink feltárták az atomenergia és az atomfegyver előállításának titkát. Ennek a ténynek hatalmas, történelmi jelentősége van a népek életére, a civilizáció sorsára nézve. Az atomenergia, amelynek felhasználását az amerikai imperialisták saját monopóliumukká akarták tenni, ma a béke, haladás és szocializmus szolgálatában áll.

A szovjet tudósok, akik nagyszerű eredményeket értek el a magfizikában, nagy figyelmet fordítanak a kozmikus sugarak tanulmányozásának. A kozmikus sugarak tanulmányozásának hatalmas jelentősége van, az atommag szerkezetéről szóló tudományban. Ezekben részecskéket fedeztek fel, amelyek energiája több milliárdszor felülmúlja az atomenergiát. A kozmikus sugarak energiájának birtokbavétele az emberiség előtt valóban fantasztikus lehetőséget tár fel.

Ámde ahhoz, hogy ezt az energiát akaratumknak alárendelhessek, ismerni kell a világegyetem ismeretlen mélységeiből hozzánk érkező kozmikus sugarak fizikai természetét, meg kell ismernünk e sugarak eredetét.

A szovjet tudósok komoly eredményeket értek el a kozmikus sugarak tanulmányozásában. Legújabb kísérleti kutatásaink megmutatták, hogy a kozmikus sugaraknak úgynevezett záporai az atmoszférában kaszkádszerűen folynak le az elsődleges kozmikus részecskék hatása alatt, felbomlás útján, amely viszont újabb és újabb atomhasadást idéz elő.

A kozmikus sugarak eredetét az a munka tárja fel, amely megmutatja, hogy a csillagok forgó mágneses tereinek hatása gyorsítóként szolgálhat miközben óriási energiájuk kozmikus részecskéket hoz létre.

A szovjet tudósoknak ezek a következtetései felbecsülhetetlen értékű hozzájárulást jelentenek a tudomány fejlesztéséhez, előbbre viszik a modern fizikát és újabb csapást mérnek az anyag szerkezetével kapcsolatos idealista koncepciókra, újabb bizonyítékkául szolgálnak a természetben lezajló folyamatok materialista felfogásának.

Műszaki tudósaink munkássága új, nagyszerű gépek megteremtésére irányul, amelyek megkönnyítik a munkafolyamatokat és fokozzák az anyagi javak növekedésének iramát. Ez azért van, mert a gazdaság növekedése az egész szovjet nép érdeke, nem pedig maroknyi érdekeltségé, mint a tőkés országokban.

A szovjet biológusok *Micsurin* nagyszerű munkái alapján azon munkálkodnak, hogy új gyógyszereket nyerjenek, új növényfajtákat, állatfajtákat nemesítsenek, rendszert dolgozzanak ki a füves vetésforgó rendszerének elterjesztésére, a talaj helyes megmunkálására, az öntözésre, trágyázásra és a komplex gépesítésre.

Tudósaink munkássága arra irányul, hogy tanulmányozzák és kiaknázzák az ország természeti kincseit, emeljék a munka termelékenységét és magas terméseredményeket érjenek el a mezőgazdaságban.

A szovjet tudósok munkájában testet ölt tudományunk legfőbb jellemvonása: az újító, forradalmi szellem.

Nem véletlen, hogy éppen az orosz tudomány nagyjainak örökségét továbbfejlesztő és gazdagító szovjet tudósoké az elsőbbség és a vezető szerep a modern tudomány és technika egész sor alapvető kérdésének feldolgozásában.

N. E. Zsukovszkij, Sz. A. Csapligin és tanítványai rakták le és fejlesztették ki a repülőgépgyártás elméleti alapjait. *K. E. Ciolkovszkij* elsőként teremtette meg a lökhajtásos motorok elméletét. *L. N. Mandelstamm* és *N. D. Papalekszi* megvetették az új rádiolokációs technika alapját. A szovjet fizikusok eredeti munkái előbbrevitték az anyag szerkezetéről szóló tudományt, többek között a magfizikát. Vitathatalan a szovjet tudósok elsőbbsége a biológia legfontosabb területein, amelyet *Micsurin* és *Pavlov* lángelmeje, tanítványaik és követőik munkássága új, minőségileg magasabb fokra emelt.

Míg a múltban a tudomány terén tanúsított merészség, a járatlan utakon való haladás eltökéltsége elszigetelt jelenség volt, ma ez tömeges jelenség, a szovjet tudomány normája, követelmény, amelyet a nép és az állam minden egyes tudóssal szemben támaszt.

A szovjet tudomány újító szellemét a szocialista társadalom egész légré, állandó előrehaladó mozgása teremtette meg.

A szovjet tudomány élenjáró iskoláinak és irányzatainak — mint pl. a biológia micsurini irányzatának és a *Pavlov*-féle iskolának a fiziológiában és az orvostudományban — sikere abban rejlik, hogy tudatosan alkalmazzák a dialektikus materialista módszert, amely lehetővé teszi, hogy mélyére hatoljanak a természet jelenségeinek és folyamatainak, megismerjék azok belső törvényszerűségeit abból a célból, hogy megtanulják azokat irányítani.

E módszer segítségével a szovjet tudósok új, nagyszerű sikereket értek el. A csillagok keletkezése folyamatának a szovjet csillagászok által történt feltárása megsemmisítő csapást mért a világ keletkezésének egyidejűségéről, az égitestek »egykorúságáról« szóló idealista koncepciókra.

O. B. Lepesinszkaja professzor sokéves kutatások eredményeként napvilágot látott könyve »A sejtek képződése az élő anyagból és az élő anyag szerepe a szervezetben« teljesen megdöntötte *Virchow* tudományellenes, dogmatikus sejtelméletét, a reakciós weismannizmus egyik alapját. A szovjet tudós ezzel valóban világraszóló felfedezést tett; bebizonyította, hogy a szervezetben az élet sajátosságaival nemcsak sejtek vannak felruházva, hanem a sejt nélküli élő anyag is, amely képes sejté fejlődni.

Ezzel új perspektívák nyíltak egész sor nagyfontosságú biológiai probléma hathatós kidolgozására, valamint új kutatások a fajképződés legfinomabb mechanizmusainak megismerésére.

A szovjet orvostudomány eredményei *I. P. Pavlov* materialista tanításain alapulnak, amelyek szerint a szervezet egység. *Pavlov* feltárta a központi idegrendszer jelentőségét a szervezet valamennyi életfolyamata és funkciója szempontjából.

A szocialista földművelés gyakorlata meggyőzően bizonyítja a micsurini biológia elméleti megállapításainak helyességét a szervezet és a külső környezet kölcsönös kapcsolatáról, a növényi és állati szervezetek irányított meg-

változtatásának lehetőségéről. A szovjet tudósokat, akik továbbfejlesztik a micsurini irányzatot a biológiában, valamint a pavlovi irányzatot a fiziológiában és orvostudományban, a szovjet nép jólétéről és egészségéről való gondoskodás tölti el.

A szovjet tudomány hatalmas fegyvere a szocialista társadalom anyagi fejlődésének. Ez a fejlődés mindenekelőtt arra irányul, hogy megkönnyítse és tökéletesítse az emberi munkát, az ember fizikai erőfeszítéseit gépekkel helyettesítse. A szovjet technika alkotói, akiket *Sztálin* elvtársnak a munkafolyamatok minden irányban való gépesítéséről szóló útmutatásai lelkesítettek, eredeti gépezeteket szerkesztettek, amelyek megkönnyítik az ember munkáját és hatalmas mértékben emelik annak termelékenységét. Az öttonnás rakodógép, amelyet egy mérnökcsoport tervezett, ötvennél több munkás fizikai munkáját helyettesíti. Ez a gép ki- és berakodó munkát végez, lerakja és elszállítja a terhet s tíz méter magasságba képes azt felemelni.

A hatalmas sztálini építkezéseknél széleskörűen alkalmazzák a nagyteljesítményű lépegető exkavátorokat és hatalmas szívókotrókat. Ezek a gépek egyévi teljesítményükkel több tízezer munkás fizikai munkáját helyettesítik. A gépiparban automatikusan működő gyárak épülnek, ahol az egész termelési folyamat az ember közvetlen közreműködése nélkül zajlik le. Ilyen a világ első gépkocsidugattyúkat előállító automatagyára. Ilyenek azok az automatikusan működő gyárak, amelyek betont készítenek a kommunizmus nagy építkezései számára.

A legrégebbi időktől fogva a bányamunka valóságos büntetésnek számított a munkások számára. Ilyen ez most is, a kapitalista országokban. Elegendő, ha példaként felemlítjük az angol szénipart, ahol annak hírhedt labourista »államosítása« után, éppen úgy, mint előtte, kezdetleges, nehéz fizikai munkafeltételek uralkodnak, amelyek megrövidítik a bányászok életét.

A szovjet szénipar gépesítése a háborúelőtti időszakban magas fokot ért el. Ma már befejezés előtt áll. Egyre szélesebb körben alkalmazzák a szovjet, tervezők által létrehozott s a világon első helyen álló bányakombájnokat amelyek egymaguk elvégzik a réselést, a fejtést és rakodást. Új, magas termelékenységű gépeket és berendezéseket szerkesztettek, amelyek helyettesítik a fizikai munkát az építkezéseknél a rakodómunkánál és a fakitermelő iparban. Nincs már messze az az idő, amikor a szakképzettség nélküli munka a múlté lesz.

A magasképzettségű, bonyolult gépeket irányító munkás munkája, aki nagy műszaki ismeretekkel és széles látókörrel rendelkezik, szabad és örömteli munka, amely egyre jobban magára ölti a tudományos alkotás jellemvonásait. A tudomány alapjává válik a mezőgazdasági munkának is, a kolhozparasztok sajátjává, akik az élenjáró micsurini agrobiológia eredményeit hatalmas területeken tanulmányozzák és alkalmazzák. Az ipar és mezőgazdaság élenjáró dolgozó színvonalukban egyre jobban megközelítik a szellemi dolgozókat s amint *Sztálin* elvtárs rámutatott, új utakat törnek a tudományban és technikában. Homlokegyenest ellenkező irányban fejlődik a tudomány a kapitalista országokban, ahol *V. I. Lenin* megállapításai szerint a technika és tudomány haladása a verejték kisajtolásának művészetében jelent haladást, ahol a gépesítés a munkást a gép függvényévé változtatja, ahol barbár módon pusztítják a természeti kincseket, ahol a termelőerők észszerű felhasználásának érdekei maroknyi monopolista célkitűzéseinek esnek áldozatul.

A szovjet tudománynak mint a nép tudományának sajátosságai megteremtették a tudományos munka új módszereit és szervezési formáit, valamint a tudós új erkölcsi arculatát is. Az individualista hajlamok és szokások, amelyek annyira jellemzik a burzsoá társadalom tudósát, eltűntek. A szovjet tudomány fejlődésének alapja a szocialista tervezés. A terv összpontosítja a tudósok erőit a népgazdaság és a kultúra legdöntőbb szakaszaira, legfontosabb problémáira; világos perspektívát ad, kiszélesíti a látókört, hozzászoktatja a tudósokat, hogy nagy távlatokban, az egész állam érdekeit szemelőtt tartva gondolkozzanak; szoros kapcsolatot teremt a tudomány és a gyakorlat között; a tudomány emberei és a munka emberei között.

Az egyes tudósok egyedülálló erőfeszítéseit felváltotta a tudományos kollektívák kölcsönösen összefüggő és céltudatos munkája. Ma, amikor egyedül a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának rendszerében több, mint 200 kutatóintézet, laboratórium és megfigyelő állomás működik tízezer tudományos munkatárssal, nehéz volna elképzelni más formát, más munkafeltételt a tudósok számára. Ez a szovjet tudomány új, valóban szocialista tulajdonsága.

A béke és az alkotás útját, a nagy és kis népek szabadáságnak és boldogulásának útját mutatja a szovjet nép, amely *Sztálin* elvtárs nevével a kommunizmus győzelme felé halad. Ezen az úton haladnak ma biztos léptekkel a népi demokratikus országok. A Szovjetunió példája és tapasztalata, önzetlen testvéri segítsége lehetővé teszi, hogy ezek az országok gyors iramban építsék szocialista kultúrájukat.

A tőkés országokban a tudomány a profitot és a pusztító háborúkra való előkészületeket szolgálja.

Semmi sem lehet hazugabb és képmutatóbb, mint a tudomány »függetlenségéről« és »osztályonkívüliségeről« szóló hírhedt dajkamese, amelynek segítségével a burzsoázia még nagyon sok tudóst tart szellemi rabságban. Ámde nyugaton a tudomány legkiválóbb képviselői egyre jobban tudatára ébrednek annak, hogy az ő helyük a nép között van, hogy a tudomány jövője a dolgozó tömegek békéért, nemzeti függetlenségéért és társadalmi haladásért vívott harcának kimenetelétől függ. A nyugati tudományos értelmiség haladó része erről a szovjet tudomány példája alapján győződhetik meg, amely sohasem látott magaslatokra emelkedett. Ámde az Egyesült Államok atommonopóliuma csődöt mondott. Emberek milliói világszerte hatalmas örömmel fogadták vezérünk, *Sztálin* elvtárs szavait az atomfegyverrel kapcsolatban, s egyhangúan kijelentik, hogy az amerikai atommonopólium megszüntetésével a Szovjetunió és a szovjet tudomány hatalmas mértékben járult hozzá a világ-béke ügyéhez.

»A Szovjetunió — mondja *Sztálin* elvtárs — az atomfegyver eltiltását és az atomfegyver gyártásának beszüntetését kívánja. A Szovjetunió nemzetközi ellenőrzés létesítését kívánja annak érdekében, hogy az atomfegyver eltiltásáról, az atomfegyver gyártásának beszüntetéséről és a már legyártott atombombák kizárólag polgári célokra történő felhasználásáról szóló határozatot a legpontosabban és lelkiismeretesen teljesítsék. A Szovjetunió ilyen nemzetközi ellenőrzést kíván.«

Sztálin elvtársnak ezekben a szavaiban a békeszerető népek újabb bizonyítékát látják a Szovjetunió békepolitikája változatlan következetességének, erőt és hősies elszántságot merítenek belőle a békéért, a boldog életért folytatott küzdelemben.

Napról-napra növekszik a béke, demokrácia és szocializmus tábora. A tudomány, a művészet, a fizikai munka dolgozói soraikat szorosra vonva elszántan szembehelyezik a háború propagandájával békeakarukat, jogukat a békés, gyümölcsöző munkához. A világ békeszerető népei, akik egységes törekvéssel védelmezik a békét, a szabadságot és a civilizációt, tekintetüket a Szovjetunióra, s a béke és a népek közötti barátság nagy zászlóvivőjére, *Sztálin* elvtársra függesztik.

Az élenjáró szovjet tudomány fáradhatatlanul szolgálja a nép, a béke és az alkotás ügyét. A szovjet tudósok az egész szovjet néppel együtt aktív harcot folytatnak a reakció, a háború és a pusztítás sötét erői ellen, a háborús gyujtogatók ellen. Az amerikai imperializmus »vétót« emelt az atomenergia békés felhasználása ellen, s kész arra, hogy az emberiséget újabb szenvedések és borzalmak szakadékába taszítsa. A háború számukra nem egyéb, mint jövedelmi forrás. Kapzsi céljaik érdekében nem riadnak vissza attól, hogy megállítsák a fejlődést és a tudomány legnagyobb vívmányát, az atomenergiát a tömeges emberpusztítás legborzalmasabb fegyverévé változtassák.

R u s z n y á k I s t v á n elnök megköszönte Ny i k i t y i n akadémikus érdekes előadását, majd felkérte J. D. B e r n a l professzort, tartsa meg hozzájárulását.

Bár én nem képviselek egyetlen akadémiát sem, úgy érzem, képviselhetem itt a kapitalista országok haladó tudósait.

A tudósok Magyarországon, valamint a többi szabad országban, mindekelőtt a nagy Szovjetunióban, úgy végezhetik a békéért folytatott munkájukat, ahogy azt minden tudósna kellene végeznie: tudományos munkával segítik elő a béke ügyének győzelmét.

Nekünk azonban, akik azokban az országokban élünk, ahol még nem építik a szocializmust, másképpen kell felhasználnunk tudásunkat a béke érdekében. Nekünk minden erőnket, befolyásunkat ki kell fejtenünk, hogy megállítsuk a háború felé való haladást, a háborút szolgáló propagandát és, hogy a béke és az építés útjára vigyük a tudományt. Nekünk, tudósoknak különös felelősséget kell viselnünk. Sokan már felismertük és tettekben is vállaljuk ezt a felelősséget. A Békevilágtanács elnöke, *Joliot-Curie* professzor, maga is kiváló tudós és a világszerte fejlődő békemozgalomnak sok tudós és tudományos szervezet is tagja már. Angliában is van már egy szervezetünk, amelynek neve: »Tudósok a békéért« és ez a szervezet egyesíti sok tudós erőfeszítéseit a békéért.

Az atomenergia kérdése körül folyó harcban ez a szervezet és más tudományos szervezetek egész sora kifejtette nézetét, hogy az atombomba felhasználását el kell tiltani. A Tudományos Dolgozók Szövetsége Angliában, valamint több más tudós szervezet kifejtette, hogy elítéli az atombomba felhasználását. A Békevilágtanácsban erélyesen felléptünk amellet a javaslat mellett, amelyet a világ sokszázmillió embere aláírásával támogatott és amelynek célja az atomenergia békés felhasználásának biztosítása s az atombomba elítélése. Minden erőnkkel támogatjuk az öthatalmi békeegyezmény tervét és a gyors és észszerű leszerelést.

Egyik legmélyebb benyomásom, amelyet innen, Magyarországról is haza fogok vinni az, hogyan használják fel Magyarországon a tudományt a békés építés érdekében. Ha a világ összes népei a hazugságok és a rágalmak ellenére megtudják majd, hogyan lehet a béke szolgálatában, békés építésre

felhasználni a tudományt, akkor ők is követelni fogják, hogy az ő országukban is ezt tegyék. Így a békét követelő, világot átfogó mozgalomban egybeforrva, ki fogják kényszeríteni, hogy a tudomány valóban a békés építés ügyét szolgálja.

R u s z n y á k I s t v á n elnök megköszönte az értékes hozzászólást, majd szünet következett.

Szünet után a következőket mondotta:

Tisztelt Ünneplő Közönség! A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Magyar Tudományos Akadémia javaslatára a tudományos munka terén szerzett kiváló érdemeik elismerésekép 14 kartársunkat részesítette kitüntetésben. Az Elnöki Tanács a kitüntetések zömét az Akadémia rendkívül fontos szerveiben, az akadémiai Állandó Bizottságokban kifejtett termékeny és eredményes munkáért adományozta. Kitüntetésben részesült:

Gömöri Pál, a Bel- és Gyermekgyógyászati Állandó Bizottság tagja, *Tarján Rezső*, az Automatizálási Állandó Bizottság elnöke, *Valkó Endre*, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének főtitkára, akiknek a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a NÉPKÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND V. fokozatát adományozta, továbbá

Szigeti György, a Fizikai Állandó Bizottság tagja,

Gyengő Tibor, az Építéstudományi Állandó Bizottság tagja,

Kaloz Richárd, az Automatizálási és a Műszerügyi Állandó Bizottság tagja,

Eisler János, az Energetikai Állandó Bizottság tagja,

Zsák Viktor, a Vaskohászati Állandó Bizottság tagja,

Angeli Lambert, a Kertészeti Állandó Bizottság tagja,

Fábián Pál, a Nyelvművelési Állandó Bizottság tagja,

Eörsi Gyula, a Jogtudományi Állandó Bizottság tagja,

Fülep Ferenc, az Archeológiai Állandó Bizottság tagja,

Sárkány György, a Fizikai—Kémiai, Szervetlen Kémiai és Analitikai Állandó Bizottság tagja, akiknek a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a NÉPKÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMÉREM arany fokozatát adományozta

A kitüntetettek átvették kitüntetéseiket, majd R u s z n y á k I s t v á n elnök a következőket mondotta:

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Rátérünk záróülésünk napirendjének következő pontjára: a kiváló eredményeket elért tudományos kutatók jutalmazására.

A mai napon összesen 978.150 forint kerül kiosztásra. Az ilyen óriási arányú jutalmazás páratlan esemény tudományos életünk eddigi történetében. A múltban az igazi kutató nem remélhetett sem erkölcsi, de még kevésbé anyagi elismerést a kapitalista társadalom részéről. A gyárosok és földesurak által alapított és rendkívül szegényes díjakat és jutalmakat csak azoknak osztogatták akiknek protekciójuk volt, vagy akik eladták tudásukat a profit növelésének érdekében. Ma a bőkezű jutalmakat az arra leginkább hivatott testületben, a Magyar Tudományos Akadémián osztják ki a tudósoknak. Ma délután 476 jutalom kerül kiosztásra. Mindez pedig csak a kezdet, mert a jövő évben, lényegesen többet osztunk ki.

Tudományos dolgozóink bőkezű jutalmazása újabb bizonyítéka annak hogy milyen szeretettel és gondoskodással övezi tudományunkat a Magyar Dolgozók Pártja és annak bölcs vezére, egész dolgozó népünk nagy tanítója *Rákosi Mátyás*.

Felkérem *Erdey-Grúz Tibor* akadémikust, Akadémiánk főtitkárát, hogy olvassa fel az akadémiai jutalmazottak névsorát.

I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

Király István	2500 Ft	Urhegyi Emilia	1000 Ft
Czegléd, Károly	2000 «	Berrár Jolán	1000 «
Klaniczay Tibor	1800 «	Kázmér Miklós	1000 «
Benkő Lóránd	1500 «	Nagy Péter	1000 «
Komlós Aladár	1500 «	Kardos Pándi Pál	1000 «
ifj. Horváth János	1500 «	Csongor Barnabás	1000 «
Horváth Károly	1200 «	Esze Tamás	1000 «
Sz. Kispál Magdolna	1200 «	Sallai Géza	800 «
D. Bartha Katalin	1200 «	Rajeczky Benjamin	800 «
Hajdu Péter	1200 «	Bónis Ferenc	800 «

II. Társadalmi-Történeti Tudományok Osztálya

Pach Zsigmond Pál	4000 Ft	Szilágyi János György	2000 Ft
I. Tóth Zoltán	3000 «	Heller Ágnes	1000 «
Szigeti József	3000 «	Névai László	1000 «
Szemere Samu	2000 «	Tardy Lajos	1000 «
Nádor György	2000 «	Garas Klára	1000 «
Barta István	2000 «	Kerek József	1000 «
Barkóczy László	2000 «	Pataki Dénes	1000 «
Barabás Jenő	2000 «		

III. Matematikai és Természettudományok Osztálya

Simonfy Károly	4000 Ft	Fényes Imre	2000 Ft
Szele Tibor	3000 «	Gyires Béla	1500 «
Szamosi Géza	3000 «	Hoffmann Tibor	1500 «
Bardócz Árpád	3000 «	Gáspár Rezső	1500 «
Fuchs László	2500 «	Takács Lajos	1500 «
Aczél János	2500 «	Horváth János	1000 «
Kónya Albert	2500 «	Zimonyi Gyula	1000 «
Szép Jenő	2000 «	Csongor Éva	1000 «
Császár Ákos	2000 «	Medveczky László	1000 «
Fenyő István	2000 «	Nagy János	1000 «
Tarján Imre	2000 «		

IV. Biológiai és Agrártudományok Osztálya

Dudich Endre	} 6000 Ft	Soós Árpád	} 3000 Ft
Balogh János		Mihályi Ferenc	
Loska Imre		Bánhegyi József	2000 «
Tímár Lajos		Párducz Béla	1500 «
Simon Tibor	} 4500 «	Kiss István	1500 «
Kárpáthi István		Székesy Vilmos	1000 «
Zólyomi Bálint	4000 «	Bohus Gábor	1000 «
Sárkány Sándor	3000 «	Baksay Leona	1000 «
		Borsos Olga	1000 «

V. Orvosi Tudományok Osztálya

Vályi Nagy Tibor	5000 Ft	Kettesy Aladár	3000 Ft
Stefánics János	} 3200 «	Lichtneckert István	} 3000 «
Balázs Attila		N. Gáspár Zsuzsa	
Ránki László		ifj. Hetényi Géza	3000 «
Görgő Pál		Nádor Károly	3000 «

Földi Mihály	3000 Ft	Soós József	1500 Ft
Szabó György		Holló Mária	1500 «
Farkas Elek		Zlatorov Sztojcsó	1500 «
Takácsi Gyula	3000 «	Rényi Vámos Ferenc	1500 «
Dömök István		Grastyán Endre	1500 «
Went István	2500 «	Flerkó Béla	1500 «
Donhoffer Szilárd	2500 «	Banga Ilona	1500 «
Rausz Károly	2500 «	Kahán Ágoston	1500 «
Eörssy Mária	2500 «	Kovács Béla	1500 «
Lajos László	2500 «	Varga Ferenc	1500 «
Szontágh Ferenc		Magyar Imre	1500 «
Dömsödi Péter		Oláh Dániel	1500 «
Aczél György	2400 «	Kudász József	1500 «
Pirityi Károly		Szilágyi Imre	1000 «
Mányai Sándor		Varga Emil	1000 «
Gárdos György	2400 «	Mestyan Gyula	1000 «
Ullmann Ágnes		Füzy Miklós	1000 «
Komlós Endre		Domonkos József	1000 «
Herr Ferenc	2400 «	Tuzson Pálné	1000 «
Pórszász János		Aros Béla	1000 «
Hittner Imre		Takács Lajos	1000 «
Hüttl Tivadar	2400 «	Kemény Tibor	1000 «
Zsebők Zoltán		Halmágyi Dénes	1000 «
Uri József	2000 «	Gál Imre	1000 «
ifj. Issekutz Béla	2000 «	Palócz István	1000 «
Alföldy Zoltán	2000 «	Kovács Kálmán	1000 «
Huszák István	2000 «	Kubik István	1000 «
Vastagh Gábor	2000 «	Matkó László	1000 «
Méhes Gyula	2000 «	Kelemen Endre	1000 «
Korpássy Béla	2000 «	Homola László	1000 «
Székessy Vilmosné	2000 «	Koczka István	1000 «
Alföldy Lajos	2000 «	Szécsény Andor	1000 «
Julesz Miklós	2000 «	Endrőczy Elemér	1000 «
Tigyi József	2000 «	Mess Béla	1000 «
Örkényi János		Benkő Sándor	1000 «
Pataki István	1600 «	Csillag Miklós	1000 «
Pfeiffer Klára		Nagy Dénes	1000 «
Gyermek László	1500 «	Váczi László	1000 «
Barka Tibor	1500 «	Fehér Ottó	800 «
Kovács Arisztid	1500 «		

VI. Műszaki Tudományok Osztálya

Koncz István	5000 Ft	Schey János	2000 Ft
Hennyei Zoltán	4000 «	Schwertner Antal	2000 «
Hajtó Nándor	3500 «	Földeák Árpád	
Füzy Olivér	3500 «	Lipták János	2000 «
Hauer Gábor		Mohai Kálmán	
Szónyi Alfréd	3200 «	Veres Sándor	
Tóth Géza		Kiss Ervin	2000 «
Cserjési Antal		Köves Gábor	2000 «
Horváth Zoltán	3000 «	Konkoly Tibor	
Sztróckay Kálmán	3000 «	Sármezei István	2000 «
Nagyvati Béla	3000 «	Buócz Tibor	
Szilvágyi Imre		Destek Endre	2000 «
Herczog Pál	3000 «	Simon Ferenc	
Nits Károly		Halász Ottó	2000 «
Czégi József	3000 «	Kollár Lajos	
Csókás János	2500 «	Blahó Miklós	2000 «
Fáy Csaba	2500 «	Rada István	2000 «
Székyné Fux Vilma	2500 «	Weltzl Károly	2000 «
Ránky Miklós	2000 «	Kretzói Miklós	2000 «
Sasi Nagy István		Ráczy István	2000 «

Schnell László	2000 Ft
Auer Vilmos	1500 «
Feigy Béla	1500 «
Dévényi György	1500 «
ifj Szentmártoni Tibor	1500 «
Pálffy Gábor	1500 «
Erdélyi János	1500 «
Tokody László	1500 «
Salamon Pál	1500 «
Györke Olivér	1500 «
Hankó Zoltán	1500 «
Meister Imre	1500 «
Kelen István	1500 «
Szesztay Károly	1500 «
Horváth Tibor	1500 «
Szántó István	1000 «
Vojnich Pál	1000 «
Fink Konrád	1000 «
Révhelyi Elemér	1000 «

Mentes Endre	1000 Ft
Bonta János	1000 «
Óry Huba	1000 «
Györgyfalvai Dezső	1000 «
Pál Jenő	1000 «
Sever József	1000 «
Faller Jenő	1000 «
Csepreginé Meznerich Ilona	1000 «
Moessné Rásky Klára	1000 «
Grassely Gyula	1000 «
Szép Bálint	1000 «
Kosznovszky Sándor	1000 «
Klacsmányi Árpád	1000 «
Imre László	1000 «
Imre Gusztáv	1000 «
Dedinszky Imre	800 «
Diebold Károly	500 «
Baumann Tibor	500 «
Doba János	500 «

Vegyész Csoport

Kiss József	3500 Ft
Komáromy Istvánné	3000 «
Szepesi Károly	3000 «
Kovács József	2500 «
Bodor Endre	2500 «
Mester László	2500 «
Oláh György	2500 «
Déry Márta	2500 «
Haraszthy Elemérné	2500 «
Morgós Jenő	2500 «
Veres Elemérné	2500 «
Petkó Emma	2400 «
Pulay Gábor	2400 «
Pungor Ernő	2000 «
Kovács Ödön	2000 «
Lipovetz Iván	2000 «
Udvarhelyi Katalin	2000 «
Hidi Péter	2000 «
Inzelt Istvánné	2000 «
Varsányi György	1800 «
Szekeres László	1800 «
Sallay István	1800 «
Görög Jenő	1800 «
Pósfai Ferenc	1600 «
Krausz Imre	1600 «

Harsányi Kálmán	1600 Ft
Kisfaludy Lajos	1600 «
Bártfai Béla	1500 «
Somogyi Jenő	1500 «
Csányi László	1500 «
Nyilasi János	1500 «
Kovács Kálmán	1200 «
Mészáros Miomir	1200 «
Nánási Pál	1200 «
Barta Lajos	1200 «
Rády György	1200 «
Koczka Károly	1200 «
Hajós Zoltán	1000 «
Wein János	1000 «
Vajda Miklós	1000 «
Péter Ferenc	1000 «
Dóry István	1000 «
Rohrsetzer Sándor	1000 «
Szabó Sándor	1000 «
D. Gál György	800 «
Medzichradzsky Kálmán	800 «
Győrbíró Károly	800 «
Szakács Ottó	800 «
Körös Endre	800 «
Sugár Edit	800 «
Székely Tamás	800 «

Ezután került sor a minisztériumok jutalmainak kiosztására.

Rusznják István elnök bejelentette, hogy a Földművelésügyi Minisztérium jutalmait más alkalommal osztják ki, majd felkérte Bebrics Lajos minisztert olvassa fel a Közlekedés- és Postaügyi tárca jutalmazottainak névsorát.

Marschalkó Béla	3000 Ft
Ákontz Ernő	2500 «
Csala Albert	2500 «
Keresztesi István	2500 «
Prohászka László	2500 «
Helczler László	2300 «
László Lóránd	2300 «

Dr. Bogárdi János	2000 Ft
Bölcskei Elemér	2000 «
Böröcz Imre	2000 «
Domján Jenő	2000 «
Füle Endre	2000 «
Gnädig Béla	2000 «
Kányar Enő	2000 «

Nagypál Sándor	2000 Ft	Simon Miklós	1200 Ft
Ócskay Szilárd	2000 «	Angyal István	1000 «
Sikó Attila	2000 «	Pallagi Ferenc	800 «
Somlay Tibor	2000 «	Reznák László	800 «
Gáspár László	1800 «	Balázs Anna Mária	600 «
Czére Béla	1500 «	Németh Lászlóné	600 «
Sebestyén Andor	1500 «	Fejes Ferencné	600 «

A Honvédelmi tárca jutalmazottainak névsorát Radványi Imre vezérőrnagy olvasta fel

Dr. Gál György	5000 Ft	Kuchner József őrnagy	4000
----------------------	---------	-----------------------------	------

A Bánya- és Energiaügyi tárca jutalmazottjainak névsorát Tihanyi Lajos miniszterhelyettes olvasta fel.

Dombai Tibor	5000 Ft	Dr. Marton József	3000 Ft
Dr. Gerecs Árpád	5000 «	Dr. Molnár István	3000 «
Forgó László	5000 «	Dr. Rabó Gyula	3000 «
Kollonitsch János	5000 «	Straub Gyula	3000 «
Dr. Polinszky Károly	5000 «	Tettemanti Károly	3000 «
Dr. Bertý József	4000 «	Thurzó György	3000 «
Mazalán Pál	4000 «	Dr. Szőnyi Endre	3000 «
Dr. Gerendás Mihály	3000 «	Dr. Barna János	2000 «
Grofesik János	3000 «	Dr. Bodánszki Miklós	2000 «
Gál Ernő	3000 «	Dr. Lovrovich István	2000 «
Hegyesi László	3000 «	Hajós Andor	2000 «
Herédi László	3000 «	Kraut Miklós	2000 «
Jakoby László	3000 «	Matolcsy László	2000
Kováts Gábor	3000 «	Galántai Jenő	1000
Martiny Károly	3000 «		

Az Élelmezési tárca jutalmazottainak névsorát Petőházi Sándor miniszterhelyettes olvasta fel.

Dr. Böles Gyula	5000 Ft	Zalesov Jurij	2000 Ft
Dr. Krausz József	3000 «	Jáki Miklós	1500 «
Dr. Oplatka György	3000 «	Spanyár Pál	1500 «
Török Gábor	3000 «	Dr. Vas Károly	1500 «
Csiszár József	2500 «	Dr. Vajna Sándor	1500 «
Hoffmann Géza	2500 «	Vukov Konstantin	1500 «
Dr. Demeczky Mihály	2000 «	Dr. Bakos Anna	1000 «
Dr. Gruzl Ferenc	2000 «	Bayer Ottó	1000 «
Dr. Mándy György	2000 «	Havas Endréné	1000 «
Pelcz Antal	2000 «	Kanies Miklós	1000 «
Rajkai Pál	2000 «	Dr. Lőrincz Ferenc	1000 «
Sipos Antal	2000 «	Perédi József	1000 «
Dr. Szőke Sándor	2000 «	Szabó Géza	1000 «

Az Építőipari Tárca jutalmazottjainak névsorát Trautmann Rezső miniszterhelyettes olvasta fel.

Dr. Menyhárt István	5000 Ft	Hoch István	3000 Ft
Gábori Pál	5000 «	Weiner Zibor	3000 «
Rudnai Gyula	5000 «	Marjalaky Sándor	3000 «
Mátray Gyula	5000 «	Marjalaky Sándor	3000 «
Rózsa Mihály	4000 «	Karap Jenő	3000 «
Dr. Gyengő Tibor	4000 «	Pászti Károly	3000 «
Simkovits Lajos	3000 «	Mokk László	3000 «
Folly Róbert	3000 «	Kudelka György	3000 «
Kövecs Kálmán	3000 «	Róth Ferenc	3000 «
Bathing Ferenc	3000 «	Rostás László	2500 «
Papp Imre	3000 «	Prószéký István	2500 «

Weisz Gyula	2500 Ft	Dömény Ede	2000 Ft
Gottfried Géza	2500 «	Szántó Imre	2000 «
Jakab Árpád	2500 «	néhai Lehel László özv.	2000 «
Gáspár Géza	2500 «	Dr. Barta József	2000 «
Ludányi Béla	2500 «	Bachmann Alfréd	2000 «
Hámor István	2500 «	Granasztói Pál	2000 «
Dr. Gerő László	2500 «	Kisléghy Nagy István	2000 «
Metzner Lajos	2500 «	Borbíró Virgil	2000 «
Rosswall Ferenc	2000 «	néhai Novák Endre özv.	2000 «
Kunszt György	2000 «	Katona József	2000 «
Arató Béla	2000 «	Kocsis Endre	2000 «
Konrád Kálmán	2000 «	Csordás Tibor	2000 «
Jármai Pál	2000 «	Katona József	2000 «
Mentényi Tibor	2000 «	Málik József	2000 «
Beeht Péter	2000 «	Karkasdi Zoltán	2000 «
Marosszéki Miklós	2000 «	Biczók Imre	2000 «
Völgyes István	2000 «	Karafiath Jenő	2000 «
Egyedi László	2000 «	Gerő András	2000 «
Schütz Mihály	2000 «	Meitner Lipót	2000 «
Lomb Marcel	2000 «	Csaják Kálmán	2000 «
Szilágyi István	2000 «	Kéri Gyula	2000 «
Kálnai István	2000 «		

A Kohó- és Gépipari tárca jutalmazottainak névsorát Dr. Lettner Ferenc főosztályvezető olvasta fel.

Ács Ernő	4000 Ft	Lénárd Sándor	2000 Ft
Bárány Nándor	4000 «	Marschalkó Béla	2000 «
Szigeti György	4000 «	Mezei Miklós	2000 «
Dr. Urbanek János	4000 «	Pintér I. Ede	2000 «
Barcza László	3000 «	Dr. Villoner Gedeon	2000 «
Bottka Pál	3000 «	Visnyovszky László	2000 «
Dr. Lukács József	3000 «	Zorkóczy Béla	2000 «
Sellő Dénes	3000 «	Bertj Imre	1500 «
Fári László	2500 «	Lontay Ervin	1500 «
König Aladár	2500 «	Schleffer Ödön	1500 «
Stépán László	2500 «	Szabó Sándor	1500 «
Tyczynski Zsigmond	2500 «	Bodó Zoltán	1000 «
Boromisza Gyula	2000 «	Gergely György	1000 «
Budincevics Andor	2000 «	Nagy Elemér	1000 «
Dr. Hornung Andor	2000 «	Valkó I. Péter	1000 «
Lyrer Richárd	2000 «		

A Könnyűipari tárca jutalmazottainak névsorát Gosztonyi József főosztályvezető olvasta fel.

Lakner Kálmán	3000 Ft	Radnóti Károly	2000 Ft
Csajághy Ferenc	2000 «	Szőnyi József	2000 «

Az ülés Rusznyák István elnök zárszávaival ért véget.

VI.

CX. NAGYGYŰLÉS

A Nagygyűlés egyéb eseményei

A Magyar Tudományos Akadémia december 9-től, december 15-ig tartott nagygyűlésén 18 külföldi vendég vett részt.

Vendégeink az elhangzott előadások meghallgatása mellett egyéb módon is nagy mértékben járultak hozzá a nagygyűlés sikeréhez. Számos előadáshoz hozzászóltak. Különösen hasznosak voltak azok a szaktudósokkal folytatott közvetlen beszélgetések, melyek megadták a lehetőséget kutatóinknak, hogy eleven baráti kapcsolatokat létesítsenek vendégeinkkel és számos szakmai kérdést megbeszélhessenek.

Igen értékesek voltak azok az előadások, melyeket vendégeink a nagygyűlés szakmai ülésein tartottak. Az egyes Osztályok programjához csatlakozva a következő előadások hangzottak el:

V. P. Nyikityin: A sztálini korszak nagy építkezései. (Az MSZT rendezésében.)

A szovjet tudomány a béke szolgálatában. (A nagygyűlés záróülésén.)

A. V. Palladin: Az izom-tréning biokémiája. Az agy biokémiája.

K. Kuratowszki: A Lengyel Matematikai Intézet munkássága.

R. Cebertowicz: Új tapasztalatok alapozási munkáknál.

W. Olszak: Előfeszítés alkalmazása centrikusan igénybevett elemeknél.

A. Baumgarten: Békemozgalom és nemzetközi jog.

K. Neubert: Kényszerközponosítás szabatos megoldása (geodézia).

G. Spackeler: Kőzetnyomásokkal kapcsolatos kutatások.

F. Althof: Kristályközi korrozio feszültségre való hatásáról.

J. D. Bernal: Röntgensugár alkalmazása a szerves- és biokémiai analízisben.

Röntgensugár alkalmazása anorganikus és technikai területeken.

M. Cosyns: A brüsszeli Atomkutató Központ kutatásának szervezete.

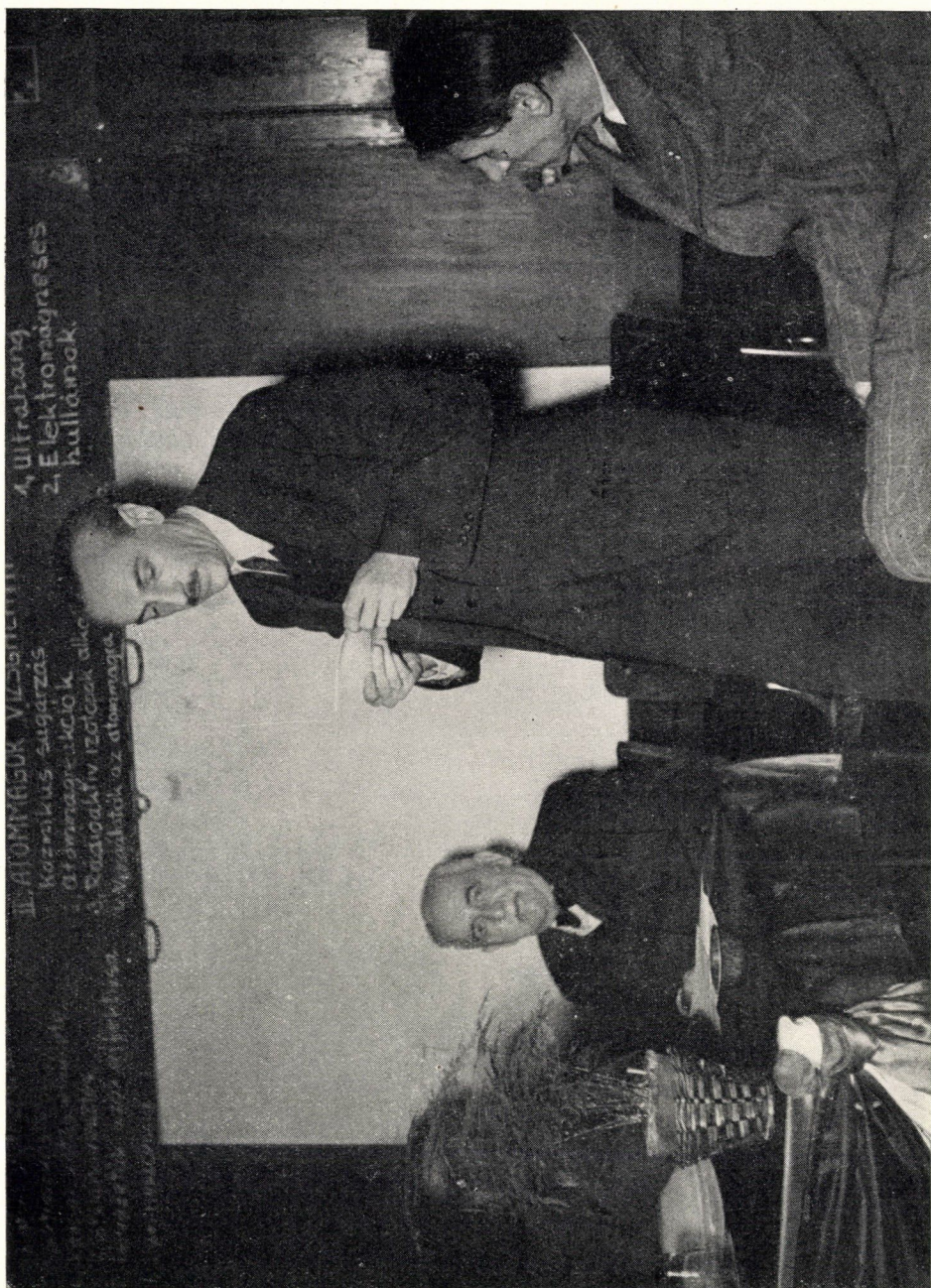
Vendégeink igen sok tudományos intézetet és üzemet látogattak meg. Mindenütt sor került szakmai beszélgetésekre, a tapasztalatok kicserélésére és sok segítő tanácsot adtak szakembereinknek.

Ezek között a látogatások között különösen fontos volt *Nyikityin* akadémikusnak a Ganz Hajó, Ganz Vagon, Ganz Villamossági, Ganz Kapcsolók és Készülékek, valamint az Egyesült Izzólampa gyárakban tett látogatásai, mely üzemeket korábbi magyarországi tartózkodása alkalmával már megismert és fejlődésüket jól fel tudta mérni. *Nyikityin* akadémikus megláto-

A Gellért-hegyi Szovjet Emlékmű megkoszorúzására. Balról—jobbra : J. D. Bernal, Rusznyák István elnök, Erdey-Grúz Tibor főtítkárs.

A III. osztály egyik ülészaka. Balról—jobbra: Riesz Frigyes osztályelnök, M. Cosyns professor és Jánosy Lajos akadémikus.

gatta a Vas- és Fémkutató Intézetet is és megtekintette a *Sztálin* Vasmű építkezéseit.

A. V. *Palladin* akadémikus az Akadémia Biokémiai Intézetében részletesen foglalkozott az intézet kutatásaival, megtekintette továbbá az Élelmezéstudományi Intézetet, az Elektronmikroszkóp Laboratóriumot és a budapesti Orvosi Vegytani Intézetet, az orvostudományi egyetem hallgatói számára útmutató előadást tartott a szovjet diákok munkájáról. Látogatást tett továbbá a pécsi Biofizikai és Élettani Intézetekben.

Számos vendégünk tekintette meg a Vas- és Fémkutató Intézetet a Központi Fizikai Intézetet, a *Sztálin* Vasmű építkezéseit, az Alkalmazott Matematikai Intézetet és az Elektronmikroszkóp Laboratóriumot. Lengyel vendégeink a Földalatti Gyorsvasút építkezéseit, a német bányász szakemberek a pécsvidéki bányákat és a soproni bányászati tanszékeket látogatták meg. Az Alumíniumkohó és Timföld-gyár, a Csepeli R. M.-művek, a budai Vár építkezései a Phylaxia Szérumtermelő Intézet is szerepeltek a meglátogatott intézmények között.

Szabad estéiken a magyar kulturális élet néhány reprezentáns jellemvonását ismerték meg vendégeink. Nagy elismeréssel nyilatkoztak az Állami Népi Együttes műsoráról, a Népművelési Minisztérium házivetítőjében bemutatott legjobb magyar filmekről és *Szabolcsi Bence* lev. tag rendezésében előadott magyar zenetörténeti estről. A Nagygyűlés befejezésekor közös kirándulást tettek Galyatetőre, ahol az üdülő sztahanovisták lelkes ünneplésben részesítették őket.

December 15-én a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, főtitkára és a külföldi vendégek ünnepélyesen megkoszorúzták a felszabadulási emlékművet. Este az Akadémia Elnöksége zártkörű búcsúvacsorát adott.

A nagygyűlésen résztvevett külföldi tudósok mély benyomást tettek ránk. A velük folytatott beszélgetések nagy segítséget jelentenek tudományunk további fejlődése érdekében.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁT ÉRINTŐ FONTOSABB RENDELETEK

Kinevezések

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsa az 1951. évi 26. számú törvényerejű rendelet 4. §-a alapján a Tudományos Minősítő Bizottság elnökévé *dr. Schulek Elemér* egyetemi tanárt, titkárává *dr. Tolnai Gábor* főosztályvezetőt ;

tagjává : *dr. Németh Gyula* egyetemi tanárt, *dr. Terencsényi-Waldapfel Imre* egyetemi tanárt, *dr. Andics Erzsébet* egyetemi tanárt, *dr. Fogarasi Béla* egyetemi tanárt, *dr. Budó Ágoston* kutatóintézeti tanárt, *dr. Rényi Alfréd* Matematikai Intézeti igazgatót, *dr. Manninger Rezső* egyetemi tanárt, *dr. Somos András* egyetemi tanárt, *dr. Kellner Béla* egyetemi tanárt, *dr. Babics Antal* egyetemi tanárt, *dr. Vadász Elemér* egyetemi tanárt, *dr. Winter Ernő* kutatóintézeti osztályvezetőt, *Hevesi Gyula* akadémikust és *dr. Bognár Rezső* egyetemi tanárt kinevezte.

(*Magyar Közlöny* 1951. nov. 24. sz.)

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 1033/1951. (XI. 24.) számú határozata

a tudományos alkotómunka zavartalanságának biztosításáról

A Magyar Népköztársaság minisztertanácsa a tudományos alkotómunka zavartalanságának biztosítása érdekében a következőket rendeli :

1. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai és a kiemelt tudósok (továbbiakban : tudósok) részére meghatározott tudományos feladatok elvégzése céljából — az oktató- és kutatómunka sérelme nélkül — rendes évi szabadságon kívül évenként legfeljebb két hónap tartamára fizetett alkotó-szabadságot lehet engedélyezni, továbbá a tudósokat hetenként két munkanapra az egyetemi oktató-, szervezési és vezetési munka alól teljesen fel lehet menteni.

2. Az 1. pontban említett alkotó-szabadságot a Magyar Tudományos Akadémia javaslatára az illetékes miniszter, az Akadémia felügyelete alatt álló tudományos intézetnél működő tudós esetében pedig az Akadémia elnöke engedélyezi. A kérelmet az Akadémiánál kell előterjeszteni, amely azt javaslatával továbbítja az illetékes miniszterhez. A szabadságidő felhasználását és annak tudományos eredményeit az Akadémia megfelelő szakbizottságai figyelemmel kísérik.

3. A tudósokat — túlterhelésük elkerülése végett — értekezletre a minisztériumok, a Magyar Tudományos Akadémia és az egyetemek rendelhetik be. Minisztériumi értekezletre a tudósokat általában miniszter vagy miniszterhelyettes, a felügyeletet gyakorló minisztérium részéről pedig főosztályvezető rendelheti be. Az olyan értekezleteket, amelyeken tudós részvétele szükséges, a minisztériumoknak — sürgős esetek kivételével — a hétnek előre meghatározott napjára kell kitűzni. A tudóst berendelő szerv minden esetben tartozik gondosan megvizsgálni, hogy a tudós részvétele az értekezleten feltétlenül szükséges-e. Az ebben a pontban foglalt korlátozások a tudós köztisztségeivel (országgyűlési képviselőség, tanácsstag stb.) összefüggő értekezletre nem vonatkoznak.

4. A tudósok tudományos munkatársait csak az érdekelt tudós meghallgatásával és a felügyeletet gyakorló miniszter, az Akadémia felügyelete alatt álló tudományos intézetnél működő tudós esetében pedig az Akadémia elnökségének hozzájárulásával lehet más munkahelyre áthelyezni, illetve más munkaterületen foglalkoztatni.

5. Az egyetemek és a tudományos intézetek csak a felügyeleti hatóságok útján kaphatnak utasítást. Az utasítások kiadásában szigorúan kell ügyelni a tervszerűsége, a reális határidőmegállapításra.

Dobi István s. k.
a minisztertanács elnöke

AZ AKADÉMIA HÍREI

Pályázati hirdetés

A Magyar Tudományos Akadémia Csillagvizsgáló Intézete pályázatot hirdet a »Pozíció-asztronómiai és sztellárstatistikai osztály« osztályvezetői állására.

Az állás elnyeréséhez megfelelő tudományos képesítés és gyakorlati működés igazolása szükséges.

A pályázathoz csatolni kell:

1. a pályázó tudományos képesítésére vonatkozó okiratokat;
2. a pályázó eddigi gyakorlati működésének igazolását;
3. a pályázó tudományos dolgozatainak felsorolását és különlenyomatait;
4. önéletrajzot.

A pályázatot a Csillagvizsgáló Intézet (Bp. XII. Konkoly Thege Miklós-u. 13—17.) igazgatójához legkésőbb 1952. február 29-ig kell benyújtani.

A kinevezés tárgyában a Magyar Tudományos Akadémia elnöke dönt. A kinevezett osztályvezető besorolása illetményei tekintetében a 204/1951. (XII. 2.) M. T. sz. rendelet 7. sz. melléklete (IX. B. fejezet) szerint történik.

Budapest, 1952. január 11.

Dettre László s. k.
igazgató

Pályázati hirdetés

A Magyar Tudományos Akadémia Elektronmikroszkóp Laboratóriuma pályázatot hirdet az Intézet Műszaki Osztályának osztályvezetői állására.

Az állás elnyeréséhez megfelelő tudományos képesítés és működés igazolása szükséges.

A pályázathoz csatolni kell:

1. a pályázó tudományos képesítésére vonatkozó okiratokat;
2. a pályázó eddigi működésének igazolását;
3. a pályázó tudományos dolgozatainak felsorolását és különlenyomatait;
4. önéletrajzot.

A pályázatot az Elektronmikroszkóp Laboratórium (Bp. VIII., Puskin-u. 9. sz.) igazgatójához legkésőbb 1952 március 31-ig kell benyújtani.

A kinevezés tárgyában a Magyar Tudományos Akadémia elnöke dönt. A kinevezett osztályvezető besorolása illetményei tekintetében a 204/1951. (XII. 2.) M. T. sz. rendelet 7. sz. melléklete (IX. B. fejezet) szerint történik.

Budapest, 1952 március 6.

Gerendás Mihály s. k.,
igazgató

HIBAIGAZÍTÁS

Az Akadémiai Értesítő 1951 novemberi 489. füzeté 470. oldalán a 6. bekezdésben a 2. sor helyesen:

»...szakítikárának, *Biácsi Imrének*, a biológiai alosztály szakítikárának és *Vajda Györgynek*, a műszaki tudományok osztálya fő-...« .

TARTALOMJEGYZÉK.

Az Akadémia belső tagjai	477
CX. Nagygyűlés	
Megnyitó ülés	483
Tudományszervezésünk időszerű kérdései	
<i>Erdey-Grúz Tibor</i> főtitkár előadása	489
CX. Nagygyűlés	
Az osztályok ülésszakai	505
CX. Nagygyűlés	
A Magyar Tudományos Akadémia évi rendes közgyűlése	506
CX. Nagygyűlés	
Záróülés a Szovjet tudomány a békéért folytatott harcban	537
<i>V. P. Nyikityin</i> akadémikus előadása	549
CX. Nagygyűlés	
A nagygyűlés egyéb eseményei	563
A Magyar Tudományos Akadémiát érintő fontosabb rendeletek	567
Az Akadémia hírei	568

СОДЕРЖАНИЕ

Личный состав Академии	477
CX. Годичное собрание Академии Наук Венгрии	
Торжественное открытие	483
Доклад генерального секретаря АН Венгрии Т. ЭРДЕИ-ГРУЗ Актуальные вопросы организации нашей науки	489
CX. Годичное собрание Академии Наук Венгрии	
Сессии отделений Академии Наук	505
CX. Годичное собрание Академии Наук Венгрии	
Общее собрание Академии Наук	506
CX. Годичное собрание Академии Наук Венгрии	
Заключительное заседание	537
Доклад академика В. П. НИКИТИНА — Советская наука в борьбе за мир	549
CX. Годичное собрание Академии Наук Венгрии	
Другие события годичного собрания	563
Важнейшие постановления, касающиеся Академии Наук Венгрии	567
Известия Академии Наук Венгрии	568

Felelős szerkesztő : Erdey-Grúz Tibor

Technikai szerkesztő : Hatvany József

Szerkesztőség : Budapest, V., Akadémia-u. 2. Távbeszélő : 124-953

Kiadóhivatal : Budapest, V., Alkotmány-u. 21. Távbeszélő : 424-595

Egyes szám ára : 3 Ft

Előfizetés egy évre : 36 Ft. (Az Akadémia tagjai tagilletményként kapják.)

Csekk számla : 02-878-111-48

Ára: 3 Ft

Felelős kiadó: Erdély-Grúz Tibor

Akadémiai nyomda, Gerlőczy-utca 2. — 16328 — Felelős vezető: ifj. Puskás Ferenc